

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
A.
I
58
RACCOLTA NENCINI

Digitized by Google

Digitized by Google

A. 1.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JO. ALBERTI FABRICII,

SS. Theol. D. & Prof. Publ.

BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ LIBER V.

DE

SCRIPTORIBVS GRÆCIS CHRISTIANIS,

ALIISQVE QVI VIXERE A CONSTANTINI M. ÆTATE AD CAPTAM A. C. MCCCCLIII. A TURCIS CONSTANTINOPOLIN.

Accedunt LEONIS ALLATII diatribæ de NILIS & PSELLIS eorumque ſcriptis, & de LIBRIS ECCLESIASTICIS Græcorum, notis ac ſupplementis auctæ, atque MICH. PSELLI de omnivaria Doctrina Quæſtiones CXCIII. ad Mich. Ducam Imperatorem, nunc primum editæ ex Apographo Lindenbrogiano, quod exſtat Hamburgi in Bibl. Johannea.

Ex Bibl·
Ios·Ren·Card·
Imperialis·

HAMBURGI

Sumtu CHRISTIANI LIEBEZEIT,

ANNO MDCCXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO SUMME REVERENDO
ATQVE
ERUDITISSIMO
GODFR. OLEARIO,
SS. Theologiæ Doct. & Profeſſori meritiſſimo
in Academia Lipſienſi,
ET ECCLES. CATHEDRALIS MISENENSIS CANONICO,

S. D.
JO. ALBERTUS FABRICIUS.

NOn poſſum Lipſiæ noſtræ deme-miniſſe, licet jamdiu longius ab ea ſejunctus, cujus Patriæ communis Tecum vel ideo mihi dulcior eſt memoria, quod Tui imaginem ſimul animo meo ſemper offert, qua nihil mihi fateor eſſe jucundius. Atque ob eam maxime cauſſam annorum in Academia decurſorum recordari ſvave eſt mihi amœnumque, quod non poſſum de illis cogitare, ut non ſimul mentem meam feriat exhilaretque rememo-

Digitized by Google

ratio conſvetudinis Tuæ exoptatiſſimæ, & amicæ illius noſtræ in virtute ac litterarum ſtadio concertationis, qua ad ſcopum communem nobis propoſitum ambo tum non ignaviter contendebamus. Inde ex quo divelli nos contigit, adeo tamen non imminuta eſt amicitia noſtra, vel laxatum aliquo friguſculo mutuæ benevolentiæ charitatisque vinculum, quo animos noſtros florentis juventæ ætas domi obligavit, ut, ſi fieri potuit aliqua acceſſio amori noſtro, arctius etiam ab illo tempore conſtrictum fuerit abſentium & ſeparatorum. Tu enim poſt ſuſceptum, cujus & ego per pauxillum temporis comes fui, iter in cæteras Germaniæ provincias Belgiumque & Angliam, atque ex hoc redux in patriam, pulcherrimisque ſapientiæ, pietatis ac ſolidæ eruditionis theſauris, dignitate etiam ac publicis muneribus auctus, illa edidiſti virtutis ac doctrinæ Tuæ publica documenta,

vulga-

Digitized by Google

vulgatisque immortalibus ingenii Tui monumentis, nec minus voce quàm ſcriptis ita præclare de Auditoribus Tuis, ita de ſacris atque elegantioribus litteris promeritus es, ut livorem ipſum, præfiſcini dixerim, jam videatur incipere obtrectationum ſuarum ſive pudere ſive pœnitere, etiamſi dolet, quod videt Te ita ſcribere ac docere, uti canere olim ſe ajebat Callimachus dulcius invidia, κρείττονα βασκανίης. Ego vero quem hæ virtutes Tuæ ita per ſe in amorem Tui rapiunt, ut, etiamſi nunquam illa mihi felicitas ac voluptas contigiſſet, ut familiariter Te uti potuiſſem, tamen in amando & colendo Te voluptatem mihi ſtatuerem maximam, quid non maximopere gaudeam Tua cauſſa, atque honorem amicitiæ Tuæ, quam fovere ac colere ab primo, quo coaluit tempore, neutra ex parte intermiſimus, maximi faciam? Neque ita male de Tuo in me amore ſentio, ut non con-

fidam, gratum Tibi fore præſens hoc, quod Tibi conſecro, volumen, non modo propter pios ac Venerandos illos, Tibique familiares primorum ſæculorum Doctores Chriſtianos, quos unos poſt ſacras litteras novi Te ferre in oculis & diligentiſſima manu verſare, quorum monumenta in hoc libro referuntur: ſed etiam propter meum offerentis animum, qui cupio hoc, quantum in me eſt, perenne ſtatuere monumentum meæ in Te obſervantiæ meique amoris, & pro Heraclito Tuo aliquam rependere vicem, & munere quodam Te referire. Vale, Vir maxime Reverende, & Joſephum Tuum, ac, quæ multos ante annos apud Te vidi, expolita Procopii Gazæi commentaria, Tuas vero maxime ipſius in cæteros ſacros libros Obſervationes, rebus privatim ac publice lætis proſperisque quamprimum in lucem profer. Hamburg. VI. Id. April. Anni Chriſtiani cIↃ IↃ CC XII.

AD LE-

Digitized by Google

AD LECTOREM.

SCriptorum veterum Chriſtianorum ſive Eccleſiaſticorum notitia ita multifariam & tam multorum virorum eruditorum ſtylo tradita eſt, ut Jo. Andreas Boſius, ingens cum viveret gloria Salanæ Academiæ, librum pæne compleverit recenſione Auctorum qui in hoc genere elaborarunt. Poſt illam publicatam Boſii introductionem, recentiſſimiq; ab eo laudati Philippi Labbei S.I. de ſcriptoribꝰ Eccleſiaſticis edita Volumina, in eodem ſtadio cum laude decucurrerunt Viri præſtantiſſimi, in Gallia quidem candidꝰ miraq; diligentiæ modeſtiæ ac probitatis ſcriptor Seb. Nanus de Tillemont, qui tamen non ultra prima quinq; ſæcula eſt progreſſus, uti Nic. le Nourry Monachus Ord. S. Benedicti, vir & ipſe doctiſſimus, non ultra ſecundum: Lud. Elias du Pin, Theologus Sorbonicus, cujus quoq; in argumentis breviq; quorumlibet etiam maximæ molis & varietatis ſcriptorum Eccleſiaſticorum tradendo conſpectu verſata eſt induſtria, Natalis Alexander Ord. Prædicator. Monachus, ſed qui in hac ſcriptorum Notitia, niſi ubi Criticas controverſias de dubiæ fidei monumentis attingit, de induſtria brevior eſſe voluit, atq; Caſimirus Oudinus, Præmonſtratenſis tum Presbyter, poſtea Reformatis ſacris addictus, qui minus in Græcis, plus in ſequioris maxime ætatis latinis monumentis perſequendis ſtudii adhibuit. Galliæ quoq; originem debent Franciſcus Combefiſius, Ord. Prædicator. qui Tomo primo Bibliothecæ ſuæ Concionatoriæ, de ſcriptoribus bene multis Eccleſiaſticis haud contemnendas obſervationes præmiſit, & Paulus Colomeſius Anglicanæ Eccleſiæ presbyter, cujus non adeo prolixa quidem ſed ſelecta & minime protrita de S. E. paralipomena ſæpius viderunt lucem, tum ambo Annalium Eccleſiæ, doctiſſimi ætate noſtra ſcriptores Antonius Pagi, Ord. Minorum Conventus S. Franciſci, poſt abſolutum opus ſuum Aquis ſextiis A. MDCXCIX. defunctus, & alter etiamnum ac diu opto ſuperſtes Roterodami, Samuel Baſnagius Flottemanvillæus, qui utrique dum Baronium ſuum ſupplent vel caſtigant, non pauca etiam de Scriptoribus Eccleſiaſticis monuere haud pœnitenda. Ex Anglis Venerandus meritis, eruditione ac virtute ſenex Gvil. Caveus omne punctum tulit non modo Vitis SS. Apoſtolorum Patrumque & tot aliis perennibus ingenii ſui monumentis ad Eccleſiam veterem intelligendam & amore proſequendam egregie facientibus, ſed & præcipue datâ in manus hominum Hiſtoria Scriptorum Eccleſiaſticorum litteraria, quæ à dignis utrisque longiore Vita viris, utrisque eheu in flore ætatis extinctis

)( )(

Hen-

Henrico Warthono & Roberto Gerio *Cavei genero per tria poſtrema ſæcula producta, & ſecundis jam curis præſtantiſſimi Auctoris locupletata, tertio jam ejusdem ſtudio longe etiamnum auctiorem ſe ſiſtere publicis uſibus geſtit. Ex Germanis noſtris præter B. D.* Balthaſarem Bebelium *in Antiquitatibus Eccleſiæ quatuor priorum ſæculorum & laudata in hoc genere ſcripta Rev. Viror.* Jo. Gotfridi Olearii, *Arnſtadienſis Præſulis, cujus Abacus Patrologic⁹ ſuperiore Anno longe prodiit locupletior ſub titulo Bibliothecæ Scriptorum Eccleſiaſticorum:* Sev. Waltheri Sluteri *Antiſtitis cum viveret meritiſſimi Lauenburgenſis, atq;* Caſp. Sagittarii, *Doctoris Hiſtoriarum publici in Academia Jenenſi τȣ͂ μακαρίτȣ, memorandum duco inprimis Doctorem quondam meum nunc inter cœlites adſcriptum* Tho. Ittigium, *Theologum ac Superintendentem Lipſienſem. Qua ille accuratione & fide, quam inſigni apparatu & ſtudio de Patribus Apoſtolicis & ſcriptis primi ac ſecundi ſæculi, eorumq; doctrina hæreſibus & controverſiis commentatus fuerit, quamq; diligenter paullo ante mortem recenſuerit Veterum Patrum collectiones & Bibliothecas, ex editis ipſius ſcriptis jam omnibus patet, ſperoq; fore ut quæ de tertio etiam & quarto ſæculo privatis ſcholis tradidit, publicæ luci ſimiliter intra breve tempus exponantur. Ut vero poſt tot tamq; præclaros viros etiamnum auderem in hoc argumento ſpicilegium moliri, movit me partim, quod Doctoribus Eccleſiaſticis omiſſis hiulca & parum integra fuiſſet futura mea Græcorum ſcriptorum Hiſtoria: Deinde quod viderem nonnulla mihi eſſe ad manus, vel prætermiſſa aliis, vel quæ curatius aut diſtinctius forte, præſertim quod ad editiones & verſiones Scriptorum attinet, poſſem explicata adjungere, qua quidem in parte num operæ pretium fecerim, vel in proximo Volumine, quod adhuc Chriſtianis ſcriptoribus impendendum erit, facturus ſim, judicium Tuum erit Lector Benevole. Nec eum mala Tua ut ſpero gratia hoc cepi conſilii, quod cum Græcorum recentium doctiſſimus* Leo Allatius *capita quædam à me non prætereunda occupaſſet, fuſiusq; explicaſſet, ego actum agere nolui, ſed diatribas ejus de* Nilis, Pſellis & de libris Eccleſiaſticis Græcorum, *quæ rarius hactenus à ſtudioſis comparari & evolvi potuerunt, integras curavi recudi, cum meis animadverſionibus & ſupplementis, Melodorumq; Græcorum Elencho.* Quæſtiones Michaëlis Pſelli *ad Michaëlem Ducam Imp. quas antea ineditas, Allatio de Pſellis addidi & latine verti, debeo ſingulari Ampliſſimi Senatus hujus Urbis beneficio, qui illas ex Bibliotheca publica Johannea mihi liberaliter ſuppeditavit, & cui illo nomine conceptiſſimas gratias mecū habebis. Quæ porro in hoc Volumine tibi à me offerantur, ſi veluti in tabella paucis cognoſcere juvat, age hunc indicem percurrere ne gravator:*

Index

Digitized by Google

Index Capitum
hujus Voluminis qvinti Bibliothecæ Græcæ.

CAPUT I. Codex Apocryphus Novi Teſtamenti p. 2. Jo. Baptiſtæ Cotelerii Patres Apoſtolici. ibid. Jo. Erneſti Grabii ſpicilegium Patrum & Hæreticorum primi & ſecundi Sæculi p. 3.

S. Barnabæ Epiſtola, Acta S. Barnabæ. p. 3.

De Scriptis S. Dionyſio Areopagitæ tributis. p. 4. Scholia Dionyſii Alex. Jo. Scythopolitani, Joh. Darenſis, S. Maximi, Georgii Pachymeræ & aliorum. p. 5. ſq. Gloſſarium Græcum in Dionyſium. Codices MSS. Dionyſii. Epiſtola MS. ad Timotheum de morte SS. Apoſtolorum Petri & Pauli. p. 6. Scripta Dionyſii deperdita. p. 7. Acta Martyrii S. Eutropii. ibid. De S. Hierotho Dionyſii præceptore ibid. & in addendis.

De Hermæ Paſtore, teſtimonia Cotelerio & Grabio prætérita, p. 8. & in addendis. Fragmenta Græca Hermæ ab iiſdem omiſſa, cum adſcripta veteri Hermæ verſione p. 9-29. Hermæ Paſtoris editiones, p. 30. alii Hermæ. ibid. Acta Praxedis Virginis, Hermæ tributa p. 31.

De S. Clemente Romano p. 31. de tributis illi Canonibus Apoſtolicis 50. vel 85. p. 32. Novem Canones qvi in Concilio Antiocheno compoſiti jactantur. p. 33. Conſtitutiones Apoſtolicæ. p. 33. 34. & in addendis. Recognitionum libri p. 35. illorum auctorem non videri Bardeſanem. p. 36. Τὰ Κλημέντια, & Epiſtola ad Jacobum. p. 37. Epitome Clementinorum. ibid. Scripta pſeudo-Clementis deperdita p. 38.

De S. Ignatio ejuſqve Epiſtolis. p. 38. Acta Martyrii Ignatiani. p. 41. Editiones & verſiones Epiſtolarum interpolatarum & ſpuriarum. p. 42. Editiones Epiſtolarum ſeptem genuinarum. p. 44. Alii Ignatii p. 45. Nova editio qvam molitur Georgius Claudius, Danus, cum ſyntagmate de Ignatiis p. 46.

De S. Polycarpo ejuſqve ætate. p. 47. Editiones & verſiones Epiſtolæ ad Philippenſes p. 48. Acta S. Polycarpi Pionio tributa. pag. 49. Smyrnenſis Eccleſiæ Epiſtola ad Eccleſias Ponti. ibid. Acta Pionii p. 50.

De S. Juſtino Martyre. p. 51. Ejus ſcripta edita p. 53. Ad Apologiam primam meæ qvædam obſervationes p. 54. Dialogus cum Tryphone præter rem vocatus in dubium pag. 57. Scripta deperdita. p. 59. Editiones. p. 60. Varia ſcripta S. Juſtinum ſpectantia. p. 61. Index ſcriptorum & Hæreticorum à S. Juſtino allegatorum. p. 62. Alii Juſtini p. 52.

De S. Irenæo. p. 66. 72. Ejus editiones. p. 67. Index ſcriptorum, virorum Illuſtrium & Hereticorum à S. Irenæo memoratorum. p. 70. Scripta ejus deperdita. p. 73. De diris qvas libris ſuis adponere ſoliti Veteres, digreſſio ex Obſervationibus meis ſacris necdum editis depromta. p. 74. & in addendis.

De Tatiano Syro pag. 82. Libri adverſus Græcos, editiones. p. 83. De ſuppoſita Tatiano Harmonia Evangelica. pag. 83. Scripta deperdita Tatiani. p. 84. Alii hoc nomine. ibid.

De Athenagora Athenienſi. p. 85. Editiones Apologiæ & libri de reſurrectione. p. 86. liber de vero amore, Athenagoræ ſuppoſitus. p. 88. Athenagoræ alii undecim. p. 91.

De Theophilo Antiocheno p. 91. librorum ad Avtolycum editiones. p. 92. Commentarii in Evangelia p. 93. Scripta deperdita. p. 94. Alii Theophili. p. 95. Nova editio hujus ſcriptoris cum ſyntagmate ſuo de Theophilis & Henr. Dodvvelli qvam à Clariſſ. Hudſono accepit diſſ. de ætate Theophili, promiſſa à Clariſſ. Gotlieb Schelvvigio, humaniorum litterarum in Athenæo Gadanenſi Profeſſore. pag. 92. 96.

Hermias de irriſione gentilium. pag. 96. Alii Hermiæ, p. 97. & in addendis. Index ſcriptorum qvorum meminere Athenagoras, Theophilus, Tatianus & Hermias. p. 97.

De Clemente Alex. pag. 102. utrum tribuendum ei Sancti elogium? p. 103. Ejus ſcripta edita. p. 104. Editiones. p. 108. Supplementum Ittigianum pag. 110. editio promiſſa à Jo. Pottero V. C. p. 109. Scripta deperdita. p. 111. Index ſcriptorum à Clemente Alex. allegatorum compoſitus à Nobiliſſ. Viro Juvene Chriſtophoro Woltereck. p. 115. Excerpta Theodoti priora Græce & latine cum Franciſci Combefiſii verſione nunc primum edita ex apographo qvod Pariſiis ſecum attulit V. C. Ericus Benzelius. p. 134. Ejusdem Combefiſii notæ. p. 178.

De Melitone Sardenſi ſcriptisq; ei tributis, & deperditorum fragmentis p. 184. Alii Melitones. p. 185. & in addendis.

De Papia p. 185. & aliis deperditis Sæculi ſecundi Scriptoribus, qvi ſunt Abercius. p. 188. Agrippa Caſtor, p. 187. Anonymus Jamborum Scriptor in Marcum hæreticum: addenda ad p. 194. Apion qvi in Hexaëm. ſcripſit. pag. 199. Claudius Apollinaris. p. 189. Apollonii tres. p. 191. Ariſtides. p. 186. Ariſto. p. 187. Arabianus. pag. 199. Aſterius Urbanus. p. 190. Athenogenes. p. 195. Bacchyllus. pag. 194. Bardeſanes p. 198. 36. Candidus. p. 199. Dionyſius Corinthius. 191. Hegeſippus. pag. 188. Harmonius. p. 198. Heraclitus. p. 198. Judas p. 199. ubi male excuſum Budas. Maximus. p. 199. Miltiades. p. 192. Modeſtus. ibid. Muſanus. ibid. Palma. p. 194. Pantænus. p. 193. Philippus Gortynæ Epiſcopus. pag. 192. Pinytus Cnoſſiæ. p. 191. Polycrates Epheſius. p. 194. Qvadratus p. 186. Rhodon p. 194. Serapion p. 193. Sextus p. 199. Soter Rom. p. 190. Theophilus Cæſareenſis p. 194.

Hymnus Veſpertinus & Matutinus Græcorum. p. 196. 197.

De ſcriptis Hæreticorum ſecundi Sæculi p. 199. ſeq.

De ſeculi tertii ſcriptore S. Hippolyto pag. 203. & in addendis. Ejus varia ſcripta & fragmenta qvæ ſuperſunt, qvæqve uno volumine edi eſſet operæ pretium, recenſita p. 204. Inedita & deperdita. p. 200. Alii Hippolyti. p. 211.

De Origene Adamantio, aliisqve hoc nomine. pag. 213. Scripta Origenis Græce edita. pag. 216. latine tantum vulgata p. 226. Editiones latinæ. p. 230. Scripta deperdita ibid. tabella Chronologica plerorumqve Origenis ſcriptorum. pag. 236. Scripta varia Origenem ſpectantia. p. 237. Index ſcriptorum & Hæreticorum ab Origene in ſcriptis Græce editis memoratorum. pag. 240.

De S. Gregorio Thaumaturgo p. 247. Scripta edita & in his expoſitio fidei qvæ integra cum notis exhibetur p. 249. Editiones p. 254.

De S. Methodio Patarenſi ſcriptisqve ei tributis. pag. 255. Alii Methodii p. 259.

De S. Archelao ejusqve diſputatione cum Manete. p. 262.

De S. Dionyſio Alexandrino p. 263. aliisqve ſæculi tertii ſcriptoribus deperditis, qvi ſunt: Julius Africanus. p. 268. (de aliis hoc nomi-

nomine p. 271.) Alexander Cappadociæ Epiſc. p. 268. Ambroſius Alexandrinus p. 272. Anatolius pag. 277. Beryllus Boſtrenſis p. 272. Cajus p. 267. Cornelius Rom. p. 273. Demetrius p. 276. Diodorus Tryphon. p. 272. Dionyſius Rom. pag. 275. Euſebius Epiſc. Laodic. pag. 275. Geminus p. 272. Heſychius Ægyptius pag. 279. Lucianus p 278. Magnes ſive Magnetes p. 276. Nepos p. 273. Pamphilus p. 277. Phileas pag. 279. Pierius p. 277. Theognoſtus p. 276. Tryphon. p. 272.

De Hæreticorum Seculi III. ſcriptis, Pauli Samoſateni p. 279. Scythiani, Terebinthi Buddæ, pag. 280. & Manetis p. 281. fragmenta Epiſtolarum Manichæi à Venerando Jo. Frid. Winckleró, Paſtore jam digniſſimo Eccleſiæ Hamb. ad D. Nicolai, Græce mecum communicata pag. 285. Manichæorum varia genera. pag. 286. Catalogus Manichæorum plerorumqve qvorum apud veteres mentio. p. 287 Scriptores veteres editi, inediti & deperditi qvi contra Manichæos ſcripſerunt. pag. 289. Argumenta librorum qvatuor Titi Boſtrenſis contra Manichæos, Græce & latine. pag. 293. Scriptores recentiores ad idem Argumentum facientes. p. 295.

CAPUT II. Ex ſcriptoribus qvarti ſæculi duo tantummodo ob arctius temporis ſpatium jam ſelecti, Athanaſius & Ephraim Syrus pag. 296.

De S. Athanaſio ejusqve vitæ ſcriptoribus. pag 297. Plures Athanaſii p. 298. Editiones. ibid. Editio Montfauconiana accurate recenſita cum variis obſervationibus. Tomus I. p. 300. Tomus II. pag. 302. Tomus III. p. 306. Supplementum ab eo tempore à Clariſſ. Montfaucono editum in nova SS. Patrum collectione. p. 316. Scripta S. Athanaſii deperdita p. 318.

De S. Ephraim Syro p. 319. Syriace ab eo ſcripta inedita ac deperdita. p. 320. Qvæ Græce Oxoniæ edita ſunt, accurate recenſita adſcriptis paginis Voſſianæ editionis ubi eadem latine tantum prodierunt. p. 326. Codices MSS Græci & ſcripta deperdita. p. 331. Editiones latinæ & verſiones variæ, & Græcolatina editio qvam molitus pridem Joannes Aubertus. p. 332. Alii Ephræmi p. 335.

BIBLIO-

BIBLIOTHECÆ GRÆCÆ

LIBER V.

DE SCRIPTORIBUS GRÆCIS CHRISTIANIS,

aliisque, qui vixere à Conſtantino M. usque ad captam A. C. 1453. à Turcis CPolin.

CAPUT I.

De Scriptoribus Græcis Chriſtianis ante Conſtantinum M. Imp.

Codex Apocryphus N. T. 1. Cotelerii Patres Apoſtolici. 2. Grabii ſpicilegium Patrum. 3. Teſtamentum XII. Patriarcharum & Acta S. Pauli & Thecla. ibid. S. Barnabas ejusque Acta & Epiſtola. 4. Scripta Dionyſio Areopagitæ ſuppoſita, ut videtur ab Apollinarii diſcipulis. 5. Eorum interpretes & editiones. 6. Epiſtola MS. ad Timotheum de morte Petri & Pauli. 7. Deperdita ſcripta. 8. De Hermæ Paſtore loca veterum & fragmenta Græca Cotelerio præterita. 9. Editiones. 10. Paſtoris Presbyteri Acta Praxe-

dis Virginis. Paſtor Epiſcopus Gennadio memoratus. 11. *Clemens Romi eique ſuppoſita ſcripta & eorum editiones* 12. *S. Ignatii Epiſtola & Acta.* 13. *Alii Ignatii. ibid. S. Polycarpi & Smyrnenſis Eccleſia Epiſt. atque de S. Pionio.* 14. *Juſtinus Martyr.* 15. *Index ſcriptorum ab eo allegatorum.* 16. *Martyres Lugdunenſes & S. Irenaus.* 17. *Index ſcriptorum laudatorum à S. Irenao.* 18. *Theophilus Antiochenus.* 19. *Tatianus & Ammonius.* 20. *Clemens Alex.* 21. *Index ſcriptorum ab eo laudatorum, plenior quam editus à Clariſſ. Nurrio.* 22. *Excerpta Theodoti cum latina verſione hactenus inedita Franciſci Combefis.* 23. *De S. Melitone & ſcriptoribus aliis ſaculi ſecundi deperditis.* 24. *S. Hippolytus Portuenſis* 25. *Alii Hippolyti. ibid. Origenes & de ejus ſcriptis paralipomena quadam.* 26. *Index ſcriptorum ab Origene laudatorum.* 27. *Gregorius Thaumaturgus.* 28. *Methodius Patarenſis.* 29. *Alii Methodii.* 30. *Archelaus Carrharum Epiſc.* 31. *De S. Dionyſio Alex. & aliis ſaculi tertii ſcriptoribus deperditis.* 32.

1.

POſt ea, quæ de ſcriptoribus ſacris Novi fœderis dicta à me libro ſuperiore quarto ſunt, & quæ de ſuppoſitis Apoſtolicorum temporum ſcriptis in Codice Apocrypho Novi Teſtamenti Hamb. 1703. 8. notare me memini, prima jam deinceps tria à CHRISTO nato ſæcula percurrere juvat, non ut Virorum præclarorum quæ in manibus omnium ſunt de ſcriptoribus Eccleſiaſticis commentaria compilem, ſed præcipua attingendo eruditos eorum labores qualicunque obſervationum ſpicilegio augeam, illuſtrem ve.

2. Ad *primum* & *ſecundum ſaculum* memorandæ inprimis binæ ſcriptorum collectiones ſunt, una *Jo. Baptiſta Cotelerii*, qui Pariſiis A. 1672. fol. Patres Apoſtolicos edidit, inde Amſtelodami A. 1698. Jo. Clerico curante non ſine auctario recuſos, quoniam prior editio conſumtis incendio * pleriſque exemplis rariſſime conſpicitur. In hoc occurrunt SS. *Barnaba, Clementi, Herma, Ignatio* & *Polycarpo* tributa ſcripta ad MSS. caſtigata codices, verſioneque & notis eruditiſſimis illuſtrata, quibus laudatus Clericus in ſua editione animadverſiones aliorum quoſ-

* Vide Tho. Ittigium *τὸν μακαρίτην* de Bibliothecis Patrum p. 401. & 630. Obiit Cotelerius Pariſiis A. 1686 12 Auguſt ætatis 58. de cujus vita & ſcriptis præter Ephemerides eruditorum & Bailletum de pueris eruditis p. 353. adeunda Graverolii Epiſtola Sorberianis præmiſſa, & Epiſtola Baluzii ad Bigotium quæ Amſtelodamenſi Patrum Apoſtolicorum editioni præfigitur.

Digitized by Google

quotcunque reperire potuit virorum doctorum & ſuas quasdam, & Guil. Beveregii Codicem Canonum primitivæ Eccleſiæ vindicatum notasque ad Canones Apoſtolicos, Jac. Uſſerii diſſertationes Ignatianas & Jo. Pearſonii vindicias Epiſtolarum Ignatii addidit.

3. Alteram collectionem debemus Viro doctiſſimo *Jo. Erneſto Grabe* Regiomontano Boruſſo, cujus ſpicileginm SS. Patrum & Hæreticorum I. & II. ſæculi lucem vidit Oxonii 1698. & 1699. 8. duobus Voluminibus, & præter fragmenta varia ex libris MSS. atque eruditas obſervationes, Græce & Lat. continet inedita ante *Acta Pauli & Theclæ* è MSS. Bodlejanis, & *Teſtamentum XII. Patriarcharum* è MS. Cantabrig. quod cum codice Oxon. contulit, addita veteri verſione *Roberti Groſthead* Epiſcopi Lincolnienſis ad duos MSS. Codices recenſita. Qui ſingula in utroque hujus ſpicilegii Volumine comprehenſa diſtinctius noſſe volet, præter Ephemerides literarias librum laudati Doctoris mei D. Tho. Ittigii de BibliothecisPatrum p. 699. ſeq. evolvere poterit, ubi Actis Theclæ, totique adeo illi narrationi fidem detrahit variis argumentis. Teſtamentū XII. Patriarcharum recenſere atque recudendum dare animus eſt in codice Pſeudepigrapho V. T.

4. De S. BARNABA Apoſtolo videndus præter alios Tillemontius in Memoriis Hiſt. Eccleſ. tum Placidus Puccinellus in vita S. Barnabæ primi Mediolanenſis Archi-Epiſcopi, Mediolan. 1649. 4. & Daniel Papebrochius in Actis Sanctor. ad diem XI. Junii T. 2. p. 421. ſeqq. ubi exhibentur etiam *Acta & paſſio S. Barnabæ in Cypro* parum licet digna fide ſub ementito nomine *Johannis Marci* Græce ex MS. Vaticano cum Sirleti verſione & Papebrochii notis p. 431-436. & *laudatio S. Barnabæ Apoſt.* auctore *Alexandro* Monacho Cyprio, itidem Græce ex Vaticana Bibl. cum interpretatione Franciſci Zini, & ejusdem Papebrochii obſervationibus p. 436-453. Vetus latina verſio Epiſtolæ quæ ſub Barnabæ nomine exſtat & cujus editiones retuli libro IV. c. 5. §. 14. in antiquo Corbejenſi Codice tribuitur S. *Philaſtrio* Brixienſi Epiſcopo, ita enim legendum, in Actis Sanctor. T 2. Junii p. 457. & 460. ubi bis perperam excuſum eſt nomen Philoſtorgii. Editionibus Epiſtolæ Barnabæ ibi à me memoratis addenda latina Puccinelli, in vita Barnabæ jam a me laudata, & Germanica ad calcem N. T. ex G. Arnoldi verſione excuſa Schifbecæ prope Hamburgum 1710. 12.

5. Scripta ambulantia ſub nomine S. DIONYSII *Areopagitæ* a) qui

A 2

(a Ejus meminit S. Lucas Actor. XVII. 34. Plura de hoc Dionyſio ſed minus certa tradunt

qui primus deinde Athenarum Epiſcopus b) & Domitiano imperante c) affectus martyrio fuit, licet haud indigna lectu, ſi cum judicio evolvantur, tamen quatuor primorum ſæculorum ignota ſcriptoribus, atque ut vel ex Theodori presb. libro pro ſcriptis Dionyſii apud Photium Cod. 1. conſtat, jam olim vocata in dubium, & Dionyſii illius nomini haud dubie ſuppoſita ſunt, ut demonſtrarunt Jo. Dallæus libro 1. de Dionyſii & Ignatii ſcriptis Genev. 1666. 4. Alex. Morus ad Act. XVII. 34. Geog. Hackevvillus, Anglus Libro de providentia DEI Lond. 1635. f. 208. ſeq. Edmundus Albertinus de Euchariſtia p. 260. ſeq. Jac. Uſſerius in diſſ. de Dionyſio, edita ad calcem ejus libri de Scripturis ſacrisque vernaculis p. 281. ſeq. Wilhelmus Erneſtus Tenzelius Exerc. Select T. 2 p. 285. ubi Schelſtrateni, & Tho. Ittigius diſſ de Patribus Apoſtolicis p. 143-165. & in ſelectis Hiſt. Eccleſ. Sæculi 1. capitibus p. 25-43. ubi Laur. Cozzæ d) & Claudii Davidis argumenta convellit. Atque ex ipſis Romanæ Eccleſiæ ſociis præter alios Jo. Launojus in judicio de libris Dionyſio Areopagitæ inſcriptis, Phil. Labbeus T. 1. de ſcriptor. Eccleſ. p. 766. ſeq. Nicolaus le Nourry in Apparatu ad Bibl. Patrum diſſ. X. Jo. Morinus de ſacris Ordinationibus p. 421. ſeqq & Nanus Tillemontius T. 2. Memor. Eccleſ. p. 437. ſeq. qui p. 443. ſeq. Pearſonii quoque confutat rationes, quibus in Ignatii vindiciis lib 1. c. 10. vir ille doctus voluit oſtendere ſcripta Dionyſio jam ſuppoſita eſſe circa A. C. 330. quod viſum etiam Beveregio notis ad Synodicum p. 72 b. Sane ab aliis videntur rectius referri ad ſæculum quintum, quandoquidem & Severianis Dionyſii Areopagitæ ſcripta

dunt Vitæ ſanctor. & Menæa 3 Octobr. & quæ ex Sim. Metaphraſte. Mich. Syngelo, & Methodio ſive Metrodoro aliisque leguntur T. 2. Operum Dionyſii edit. Corderianæ, ubi & vita S. Dionyſii ſcripta à Petro Halloix ex T 1. Vitar. ſcriptorum Orientalium, Duaci 1633 fol & Martini Delrio vindiciæ Areopagiticæ contra Joſeph. Scaligerum Antwerp. 1608. 8 pridem editæ occurrunt. Videndus etiam Andreas Sauſſæus de Myſticis Galliæ ſcriptoribus, Pariſ. 1639. 4.

b) Dionyſius Corinthius apud Euſeb. III. 4. & IV. 23. Hiſt. Eccleſ. Confer Conſtitutt. Apoſtol VII. 46 & ibi Cotelerium.

c) Vide Sirmondum de duobus Dionyſiis c. 8. & Tillemontium Memor Eccleſiaſt. T. 2. p 435. Varias de Dionyſio Areopagita fabulas excutit B. Jo. Georgius Dorſcheus in ſemeſtri Tiburtio Dionyſiaco p. 32 ſeq

d) De Cozzæ Vindiciis Areopagiticis ad Clementem XI. Romæ 1702. 4. editis, vide Acta Er 1703 p 401 & de Claudii Davidis diſſ. ſur S Denis l'Areopagite (Paris 1702. 8.) Act Er 1704. p. 168. & Ephemerides Pariſienſes A. 1702. p 304. ſeq. ubi argumenta ipſius itidem breviter refutata invenies. Cozzæ libro ſubjuncta Jo. Novii pro operibus S. Dionyſii adverſus Laur. Vallam Apologia.

pta A.C. 532. e) in collatione CPolitana jactantibus Catholici reſponderunt: *illa teſtimonia quæ vos Dionyſii Areopagitæ dicitis, unde poteſtis oſtendere vera eſſe, ſicut ſuſpicamini? ſi enim ejus erant, non potuiſſent latere B. Cyrillum. Quid autem de B. Cyrillo dico? quando & B. Athanaſius ſi pro certo ſciſſet ejus fuiſſe, ante omnia in Nicæno Concilio de conſubſtantiali Trinitate eadem teſtimonia protuliſſet adverſus Arii diverſæ ſubſtantiæ blaſphemias. Si autem nullus ex antiquis recordatus eſt ea, unde nunc poſſitis oſtendere quia illius ſint neſcio.* Ibidem, ut ab Eulogio apud Phot. Cod. 230. Leontio πράξει octava de ſectis, Facundo lib. 1. & Liberato in breviario c. 10. Apollinariſtæ arguuntur quod ſcripta præclarorum Eccleſiæ Doctorum falſaverint, Julioque Epiſcopo Rom. Epiſtolam ad Dionyſium ſuppoſuerint, ut adeo non abſurde conjecerit Eduardus Stillingfleetus f) Dionyſium iſtum Apollinaris diſcipulum ſub Areopagitæ nomine ſcripta ſua ex Plotini, Porphyrii, Jamblichi & aliorum Platonicorum g) ſcriptis incruſtata ediſſe, dicaſſeque Timotheo, quo nomine uti notiſſimus ille S. Apoſtoli Pauli diſcipulus fuit, ita memoratur etiam Timotheus quidam inter Apollinaris diſcipulos à Damaſo, Gennadio, Auguſtino, Theodorito V. 10. Hiſt. aliisque. Saltim probabilius eſſe videtur Areopagitæ ſcripta ſuppoſita fuiſſe ab Apollinariſtis (vel ut Morino viſum ab Eutychianis) quam à Gregorio M. quæ Clariſſimi Dodvvelli ſuſpicio eſt p. 389. lib. de jure Laiçor. ſacerdotali. Quin ne lecta quidem à Gregorio Dionyſii ſcripta (licet hom. 34. in Evang. illius dictum memoret) colligunt Petavius de Angelis p. 107. & Jo. Morinus de ſacris Eccleſiæ Ordinatt. p. 421.

6. *Dionyſii Alexandrini* commentaria in Areopagitam quæ laudantur à Jo. Cypariſſiota de Theologia Symb. quæque in Bibl. nobilis Veneti, Collini MSta fuiſſe teſtatur Turrianus, non Epiſcopi illius, medii ſæculo tertio clari ſunt, ſed longe junioris *Dionyſii Alexandrini Rhetoris*, ut notatum Edm. Albertino de Euchariſtia p. 261. Neque diverſa à παραθέσεσι in Dionyſium quas alii tribuunt *Johanni Scythopolitano*, quasque *Maximi* Monachi ſcholiis permixtas Uſſerius * obſervavit. Has latine verterat Anaſtaſius Bibl, ſed illa verſio intercidit. Vertit & Rob. Lincol-

e) Baron. ad A. C. 532. n. 39.

f) Reſponſ. ad Creſſii Apologiam de fanaticiſmo Eccleſiæ Rom. c. 2. p. 133.

g) *Platonica quoad potuit decreta perſecutus, Chriſtianis ea dogmatibus alligare contendit.* Ita de Dionyſio Petavius IV. 10. de DEO. Confer Tho. Galeum ad Jamblichum de Myſteriis Ægyptior. p. 207.

*) Vide ejus diſſ. de Dionyſio quam H. Warthonus edidit ad calcem libri de ſcripturis ſacrisque vernaculis. p. 299.

nienſis. Cæterum *Maximi* ſcholia & *Georgii Pachymeræ*, Maximum plerumque ſecuti, paraphraſis Græce & latine exſtant in editione operum Dionyſii Corderiana. *Johannis Darenſis* Metropolitæ commentarios Syriace ſcriptos necdum editos Jo. Morinus h) ait Maximo & Pachymeræ ingenii acumine & Philoſophicis in re Theologica ratiociniis longiſſime antecellere, verum neutiquam ſcpriptos eſſe ſæculo qnarto, ut Abrahamo Ecchellenſi i) perſuaſum, ſed poſt A. C. 692. *Germani* Patriarchæ CPol. ſcholia in Bibl. Vaticana adhuc ſervantur. *Georgii Hieromnemonis* in Bibl. Medicea. Latine vertit ſcripta Areopagitæ tributa perlataque in Galliam A. C. 827. *Hilduinus* Abbas Sandionyſianus ad Ludovicum Pium Imp. quæ ejus interpretatio præter pauca Areopagiticis ejus k) inſerta interiit. *Johannis Scoti* Erigenæ ad Carolum Calvum, & *Johannis Saraceni* circa A. 1180. clari exſtat, quemadmodum & *Thomæ* Vercellenſis Abbatis circa A. 1240. Paraphraſis ſeu Commentarius in Dionyſium: Scholia Dionyſii Carthuſ. & Hugonis, Alberti M. & Thomæ. *Roberti* quoque *Groſtehead* Lincolnienſis Epiſcopi verſionem & commentarium ſervat Bibl. Collegii corporis Chriſti Oxon. Tranſtulerunt etiam Dionyſium latine *Ambroſius Camaldulenſis*, *Marſilius Ficinus* Myſticæ Theologiæ quam *Joh. Eccius* quoque & *Carolus Herſentius* illuſtrarunt, & libri de Myſtica Theol. interpres, tum *Joach. Perionius*, *Conradus Clauſerus* & noviſſime *Balthaſar Corderius*. Prima editio Græca lucem vidit Florentiæ in ædibus Philippi Juntæ 1516. 8. præfixo Gloſſario Græcô vocabulorum difficiliorum, quod in MS. Cæſareo etiam reperit Lambecius & male pro inedito habuit. Alias Græcas latinasque à Caveo, Ittigio l) Nourrio & Cozza recenſitas omitto. Corderianam præſtantiſſimam Græco latinam Antvverp 1634. fol. 2. Vol. (cui A. 1644. defenſio Areopagitæ, auctore *Joanne Chaumontio* acceſſit,) diſtinctius recenſet Labbeus T. I. p. 260. ſeq.

7. In Bibliotheca Cæſarea præter latinos duos exſtant Codices MSS. Græci tres operum Dionyſii, quos cum Corderiana editione conferri operæ pretium eſſe notat Lambecius quem vide Lib. III. p. 67. ſqq. & in itinere ſacro Cellenſi p. 175. ſeq. Idem Lambecius *Epiſtolam* ibi MS.

h) De ſacris Eccleſiæ ordinationibus p 423. ſeq.

i) In Epiſtola ad Jo. Morinum apud Rich Simonem ad Gabr. Philadelphienſem p. 279. & in notis ad Catalogum Hebed Jeſu p. 46. Confer. Hottingeri Bibl Or. p. 290.

k) Hilduini Areopagitica vide apud Surium ad IX. Octobr.

l) Diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 134 ſeq Nourrius diſſ. 10. Apparat. ad Bibl Patrum c 21, &. Cozza Vindic. Areopagit. part. 2. c. 22.

Digitized by Google

MS. exſtare refert *ad Timotheum*, *de morte SS. Apoſtolorum Petri & Pauli.* Nam *Epiſtola de Ecclipſi Solis ad Apollophanem* c) quæ latine tantum ex Hilduini Areopagiticis à Corderio T. 2. p. 273. cum Halloixii notis exhibetur, in Codicibus Græcis Cæſareanis etiam exulat. Dionyſii loca plura profert Gregoras lib. 23. Hiſt. quemadmodum & Plotini Maximique.

8. Deperdita Dionyſii hujus ſcripta ſunt, *περὶ ψυχῆς*, *περὶ δικαίου καὶ θείου δικαιωτηρίου περὶ θείων ὕμνων*, *περὶ νοητῶν καὶ αἰσθητῶν*, *περὶ θεολογικῶν ὑποτυπώσεων* (cujus operis frequenter meminit Dionyſius, Vide T. 1. p. 437. 444. 455. 465. 482. 490. 492. 497.) & *περὶ συμβολικῆς θεολογίας*. His Pachymeri in prooemio p. XLIII. memoratis, ex Gyraldo dial. 5. de Poëtis qui id in Commentariis Græcis obſervaſſe ſe ait, adjunges *περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου* de illo nimirum *Hierotheo* præceptore ſuo, ex cujus *ἐρωτικῶν ὕμνων* affert quædam Dionyſius cap. 4. de divinis nominibus. Anonymus MS. apud Lambecium lib. 3. p. 69. addit *περὶ τῆς κατὰ νόμον ἱεραρχίας*. Sed addit è male lecto libri de Eccleſ. Hierarchia loco, ut notavit Halloiſius apud Corder. T. 2. p. 379. Idem recte monet librum *περὶ τῶν Ἀγγελικῶν ἰδιοτήτων καὶ τάξεων* qui c. 4. de divinis nominibus allegatur, haud diverſum eſſe à libro qui exſtat de Cœleſti Hierarchia. Vide etiam ſi placet quæ ibidem Halloiſius ſubjungit de *Actis Martyrii S. Eutropii* ſodalis ſui, quæ cum *Epiſtola ad Clementem* Epiſcopum Romanum miſiſſe Dionyſius traditur apud Vincentium Bellovac. XI. 18. ſpeculi Hiſt.

9. De libro triplici, qui *Paſtoris* titulo ex veteri latina verſione a) exſtat, & viſiones 4. Mandata 12. ac 10. ſimilitudines complexus ab antiquis Scriptoribus tributus eſt HERMÆ ſive illi (quod magis placet) cujus mentio Rom. XVI. 14. ſive Hermæ, Pii Epiſcopi Rom. fratri b) pauca erunt quæ notabo poſt virorum doctiſſimorum induſtriam,

c) In illa Epiſtola pro *Philippo Arideo* Philippi Medmæi Mathematici nomen reponendum eſt, de quo dixi lib. 3. cap. 5. § 8.

a) *Anaſtaſium* Bibliothecarium verſionis illius auctorem eſſe incerta plane & parum credibilis conjectura eſt Caſp. Barthii, notis ad Hermam. p. 855. neque de *Rufino* conſtat, cum minime neceſſe ſit veteres omnes interpretationes deberi Anaſtaſiis atque Rufinis. Etiam hoc ſine cauſa à Barthio pronunciatum eſſe exiſtimo p. 860. 868 & 870. quod interpres tantum eclogarium egerit. Dubito quoque an multi aſſenſuri ſint doctiſſimo Viro Tho Gakeo, qui præfat. ad Opuſcula Phyſica Ethica & Mythologica Pſeudoclementem in libro Paſtoris citat. *Nam Clementis*, inquit, *opus eſſe multa ſunt quæ ſuadent.*

quio-

am. Inprimis afferam loca nonnulla veterum, Cotelerio qui magnum eorum numerum editioni ſuæ præfixit, prætertia. Philaſtrius hæreſi CXXII. *Cum anima facta ſit, ex nihilo ſcilicet ut ſcriptum eſt: qui fecit ex nihilo omnia ut eſſent quæ non erant.* Confer lib. 2. Hermæ mandat. 1. Auctor Homiliæ de aleatoribus ad calcem Operum S. Cypriani: *Dicit enim Scriptura Divina, Væ erit Paſtoribus. Quod ſi ipſi Paſtores negligentes reperti fuerint, quid reſpondebunt Domino pro pecoribus? à pecoribus ſe eſſe vexatos? non credetur illis. Incredibilis res eſt Paſtores pati poſſe aliquid à pecore. Magis punientur propter mendacium ſuum.* Confer lib. 3. ſimilitudine IX. n. 31. Johannes Sariſberienſis Epiſtola 172. c) Paſtorem Hermæ accenſet libris Apocryphis V. T. quod etiam fieri in Codice latinorum Bibliorum ante 800. annos exarato qui in Bibl. S. Germani extat, notatum Rich. Simoni lib 2. Hiſt. Crit. N. T. p. 106. Franciſcus enim Junius fallitur, qui per Paſtorem intellexit librum tertium Maccabæorum, ideoque tacito licet nomine illum perſtringit Stephanus le Moyne notis ad Varia ſacra p. 1065. ubi illuſtrat ſtichometriam Nicephori, in qua veluti in Gelaſii decreto & Athanaſii ſynopſi inter Apocrypha N. T. Paſtor Hermæ memoratur. Secutus tamen Junii ſententiam Petrus Pithoeus eſt, de latinis Biblior. interpretibus p. 8. His adde locum Didymi in Catena ad Job. VIII. 17. à Patricio Junio edita p. 202. & alium Operis imperfecti in Matth. XIX. 28. quem teſtimoniis de Herma adjungere jubet ipſe Cotelerius ad lib. 3. ſimilitud. 9. §. 2. p. 112. tum loca Origenis T. 14. in Matth. 19. p. 361. edit. Huetii, & tractat. 30. in Matth. 24. in veteri latina verſione, quæ præter locum ex Catena MS. in Epiſtolas Catholicas ad Jacob. I 6. obſervavit C. V. Jo. Erneſtus Grabe ſpicilegii Patrum T. 1. p. 303. 304. Denique Bernardus de Montfaucon Sacerdos & Monachus Benedictinus in præclara ſua Athanaſii editione Tom. 3. ex Codice Colbertino vulgavit Doctrinam ſub Athanaſii nomine ad Antiochum, nec Cotelerio, nec tunc cum ſpicilegium ederet doctiſſimo Grabio viſam, in qua fragmenta bene multa Græca Hermæ

d) oc-

b) Ita Pſeudo Tertull. 3. adverſus Marcion. & liber Pontificalis in vita Pii. Sed antiquiorem eſſe Hermæ librum ſcriptum ante excidium Hieroſolymi. Clemente Romano Epiſcopo, & ab Irenæo; jam pro libro ſacro laudatum, recte monuere Pearſonius Vindic. Ignatii lib 1. c. 4. & lib 2. c. 13. f. 408. & H. Dodwellus diſſ. de ſucceſſione Rom. Pontificum c. XI. §. 5.

c) Confer Cotelerii notas ad T I. monumentor. Eccleſiæ Græcæ p. 725. & quæ pridem ſcripſi in Codice Apocrypho N. T.

d) occurrunt, quæ legiſſe neminem pœnitebit: quare ea hoc loco cum adjuncta à me ut conferri poſſit antiqua verſione exhibere integra juvat, cum prius notavero Clariſſ. Nourrium quoque teſtimonia Veterum de Herma exhibere in Apparatu ad Bibl. Patrum edit. in fol. p. 1367. ſeqq. ſed nulla addidiſſe Cotelerianis, præter locum Clementis VI. Strom. p. 638. & alterum Grabio etiam notatum Origenis ad Matth. XXIV. 32.

Fragmenta S. Hermæ ex Doctrina ad Antiochum Ducem, edita ſub nomine S. Athanaſii Alexandrini.

Lib. 2. Mandatum Primum.

Pag. 252. Tom. 3. edit. Benedictin. Πρῶτον πάντων πίστευσον, ὅτι εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας καὶ ποιήσας ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι. Ὁ μόνος πάντα χωρῶν, μόνος δὲ ἀχώρητος ὢν &c.

Primum omnium crede, quod unus eſt Deus, qui omnia creavit & conſummavit, & ex nihilo omnia fecit. Ipſe capax univerſorum, ſolus immenſus eſt.

Mandatum II.

Pag. 253. Ἁπλότητα ἔχε καὶ ἄκακος γίνου, καὶ ἔσῃ ὡς τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσκοντα πονηρίαν, τὴν ἀπολλύουσαν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μὲν μηδενὸς καταλάλει, μηδὲ ἡδέως ἄκουε τοῦ καταλαλοῦντος. Εἰ δὲ μὴ, καὶ σὺ ἀκούων ἔνοχος ἔσῃ τῆς

Simplicitatem habe, & innocens eſto; & eris ſicut infans, qui neſcit malitiam, quæ perdidit vitam hominum. Primum de nullo male loquaris, neque libenter audias male loquentem. Sin vero, & tu audiens particeps eris

d) Græcos Hermæ libros inſpiciendi magno deſiderio flagrabat Grotius Epiſtola 768. qua teſtatur ſe fragmenta Chriſtianorum primi & ſecundi ſeculi diligenter collegiſſe. Forte in Græcis, ſi integra exſtarent, occurreret quod auctor libri Pontificalis memorat *mandatum quod præcepit Angelus Domini cum venit ad Hermam in habitu Paſtoris, & præcepit ei ut S. Paſcha die Dominica celebraretur.* Ad aliud enim opus reſpicere illum ſcriptorem ægre crediderim. Cæterum latina quæ habemus Hermæ antiquora eſſe Tertulliano, & ab illo lecta perſuadet ſibi Clariſſ. Nourrius Apparatu ad Bibl. Patrum diſſ. IV. c. 6. p. 53. Præterea Cotelerius notis ad lib. 2. mandat. 5. laudat interpretationem Codicis Victorini, ſive Bibliothecæ S. Victoris, *preſſius non raro inhærentem Græcis* ab Antiocho in Homiliarum opere citatis, *magno uſui futuram, ſi quando Hermas, qua lingua ſcripſit, in luminis oras exierit.*

Digitized by Google

ἁμαρτίας τοῦ καταλαλοῦντος. Πονηρὸν γὰρ πνεῦμά ἐστιν ἡ καταλαλιά, καὶ ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε εἰρηνεῦον, ἀλλὰ πάντοτε ἐν διχοστασίαις κατοικοῦν. Ἄπεχε οὖν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ εἰρήνην ἕξεις μετὰ πάντων. Ἔνδυσαι δὲ τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν σεμνότητα, ἐν οἷς οὐδὲν πρόσκομμά ἐστι πονηρόν, ἀλλὰ πάντα ὁμαλὰ καὶ ἱλαρά.

peccati male loquentis de fratre tuo. Pernicioſa eſt delectatio, inconſtans dæmonium eſt; nunquam in pace conſiſtit, ſed ſemper in diſcordia manet: contine te ab illa, & ſemper pacem habe cum fratre tuo. Indue conſtantiam ſanctam in qua nulla ſunt peccata, ſed omnia læta ſunt.

Mandatum III.

Ἀλήθειαν ἀγάπα, καὶ πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορευέσθω, ἵνα τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικῇ σοι. Οἱ γὰρ ψευδόμενοι ἀθετοῦσι τὸν Θεόν. Ἔλαβον γὰρ πνεῦμα ἀληθείας καὶ ἐγένοντο οἰκητήρια τοῦ ἀληθινοῦ πνεύματος. (Τοῦτο ἐὰν ψευδὲς ἀποδώσωσιν, ἐμίαναν τὴν τοῦ θεοῦ παραθήκην, καὶ ἐγένοντο ἀποστερηταί.)

Veritatem dilige, & omnis ſermo verus ex ore tuo procedat, ut Spiritus, quem Dominus conſtituit in carne tua, verax inveniatur apud cunctos homines &c. Qui ergo mentiuntur, abnegant Dominum, non reddentes Deo depoſitum quod acceperunt. Acceperunt enim Spiritum ſine mendacio. Hunc ſi mendacem reddant, coinquinant mandatum Domini, & fraudatores fiunt.

Ibidem.

Ἐὰν τὴν ἀλήθειαν φυλάξῃς, δυνήσῃ σεαυτῷ ζωὴν περιποιήσασθαι.

Si veritatem ſervaveris, poteris vitam conſequi.

Mandatum IV.

Φύλασσε τὴν ἁγνείαν, καὶ μὴ ἀναμενέτω * ἐπὶ τὴν καρδίαν σου περὶ γυναικὸς ἀλλοτρίας ἢ περὶ πορνείας τινός, ἢ περὶ τοιούτων ὁμοιωμάτων. Τοῦτο γὰρ ποιῶν ἁμαρτίαν μεγάλην ἐργάζῃ. - - Βλέπε οὖν, ἄπεχε ἀπὸ τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης.

Mando, ait, tibi, ut caſtitatem cuſtodias, & non aſcendat tibi cogitatio cordis de alieno matrimonio, aut de fornicatione, hæc enim parit peccatum magnum. - - Vide ergo tu; abſtine te ab hac cogitatione.

* Leg. ἀναβαινέτω

Man-

Mandatum V.

Φύλασσε τὴν ἄνεσιν, καὶ μακροθυμίαν, καὶ γίνου συνετὸς, καὶ πάντων τῶν πονηρῶν ἔργων κατακυριεύσεις, καὶ ἐργάσῃ πᾶσαν δικαιοσύνην. Ἐὰν γὰρ μακρόθυμος ἔσῃ, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατοικοῦν ἐν σοὶ καθαρὸν ἔσται, μὴ σκοτούμενον ὑπὸ πονηροῦ πνεύματος, μὴ μιούμενον * ὑπὸ τῆς ὀξυχολίας &c.

Æquanimis eſto & patiens, & omnium operum nequiſſimorum dominaberis, & operaberis omnem juſtitiam. Quod ſi patiens fueris, Spiritus Sanctus qui habitat in te, mundus erit, & non obſcurabitur ab aliquo nequiſſimo Spiritu, &c.

Ibidem.

Ἐὰν γὰρ λαβὼν ἀψινθίου μικρὸν εἰς κεράμιον μέλιτος ἐπιχέῃς, οὐχὶ ὅλον τὸ μέλι ἀφανίζεται, καὶ τοσοῦτον μέλι ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἀψινθίου ἀπόλλυται; -- Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μέλι μὴ βληθῇ τὸ ἀψίνθιον, γλυκὺ εὑρίσκεται τὸ μέλι, καὶ εὔχρηστον πάντως γίνεται τῷ δεσπότῃ. Βλέπε οὖν ὅτι ἡ μακροθυμία γλυκυτάτη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι, καὶ εὔχρηστόν ἐστι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ κατοικεῖ, ἡ δὲ ὀξυχολία τὴν μακροθυμίαν μιαίνει.

Si quis enim aſſumat abſinthii puſillum & mittat in amphoram mellis, nonne totum mel exterminabitur? & tantum mellis à modico abſinthio diſperit. --Sed ſi in mel non mittatur abſinthium; dulce erit, & in uſu Domino ſuo. Vide enim, quam ſit æquanimitas dulcior melle; & utilis erit Domino qui in ipſa commoratur: nam iracundia inutilis eſt.

Ibidem.

Pag. 253. ſeq. Ἄκουε δὲ καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ὀξυχολίας πῶς πονηρά ἐστιν καὶ πλανᾷ τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ, καὶ καταστρέφει τῇ ἑαυτῆς ἐνεργείᾳ. οὐκ ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς ὄντας πλήρεις ἐν τῇ πίστει, οὐδὲ ἐνεργῆσαι δύναται εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου μετ' αὐτῶν ἐστιν. Ἀλλὰ ἀποπλανᾷ τοὺς διψύχους. Ὅταν γὰρ ἴδῃ τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους εὐσταθοῦντας, παρεμβάλλει

Audi nunc, inquit, nequitiam iracundiæ, quam prava, quamque noxia eſt, & quo pacto ſervos Dei evertit. Qui enim pleni ſunt in fide, non poteſt nocere illis, quoniam virtus Dei eſt cum illis. Evertit enim dubios & vacuos. Quoties autem viderit tales homines, injicit ſe in corda eorum, & de nihilo aut vir aut mulier amaritu-

* Forte μιαινόμενον, vel μειούμενον.

*ἑαυτὴν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτως πικραίνεται ἄνθρωπος ἕνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων, ἢ φίλου τινὸς, ἢ περὶ δόσεως καὶ λήψεως ἢ περὶ τοιούτων μιαρῶν πραγμάτων. Ταῦτα πάντα μωρά ἐστιν, καὶ κενὰ καὶ ἀσύμφορα τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. ἡ δὲ μακροθυμία μεγάλη ἐστὶ καὶ ἔχουσα τὴν δύναμιν ἰσχυρὰν καὶ καθημένην * ἐν πλατυσμῷ μεγάλῳ, ἱλαρὰ, ἀγαλλιωμένη καὶ ἀμέριμνος οὖσα δοξάζει τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, μηδὲν ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ πικρὸν, παραμένουσα διὰ παντὸς ἐν πραότητι καὶ ἡσυχίᾳ. Αὕτη οὖν ἡ μακροθυμία κατοικεῖ μετὰ τῶν πίστιν ἐχόντων ὁλόκληρος. Ἡ δὲ ὀξυχολία πρῶτον μὲν μωρία ἐστὶν καὶ ἐλαφρία φρενῶν. Εἶτα ἡ μῆνις ἐκ τοσούτων κακῶν συνισταμένη γίνεται ἁμαρτία μεγάλη καὶ ἀνίατος. Ὅταν γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα ἐν ἑνὶ ἀγγείῳ κατοικεῖ, ὅπου καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ χωρεῖ ἐκεῖνο τὸ ἄγγος, ἀλλ' ὑπερπλεονάζει, τὸ τρυφερὸν πνεῦμα μὴ ἔχον συνήθειαν μετὰ πονηροῦ πνεύματος καὶ σκληρότητος κατοικεῖν, ὑποχωρεῖ † ἀπὸ τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου, καὶ ζητεῖ κατοικεῖν μετὰ πραότητος καὶ ἡσυχίας. Εἶτα ὅταν ἀποστῇ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου οὗ κατοικεῖ, γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος κενὸς ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, καὶ λοιπὸν πεπληρωμένος τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν, καὶ ὅλος ἀποτυφλοῦται ἀπὸ τῆς διανοίας τῆς ἀγαθῆς. οὕτως*

dinem percipit, propter res quæ ſunt in uſu, aut pro convictu, aut pro aliquo verbo, ſi quod forte incidit, ſupervacuo, aut pro amico aliquo aut debito, aut pro his ſimilibus rebus ſupervacuis. Hæc enim ſtulta ſunt & ſupervacua & vana ſervis Dei. Æquanimitas autem valida eſt & fortis & habet virtutem magnam, & ſedet in amplitudine magna, hilaris, in pace gaudens, & honorificans Dominum in omni tempore manſuete. Hæc enim æquanimitas habitat cum bene fidentibus. Nam iracundia ſtulta eſt & levis & fatua. De ſtultitia vero naſcitur amaritudo, & ex amaritudine iracundia, ex iracundia vero furor. Hic ex tot malis creatus furor, operatur peccatum magnum & inſanabile. Cum enim hæc omnia in uno vaſe ſunt, ubi & Spiritus Sanctus moratur; non capit hos vas ſed ſupereffluit: quoniam tener Spiritus non poteſt cum malo Spiritu immorari, recedit & habitat cum manſueto: deinde cum receſſerit ab homine cum quo habitabat, fit homo vacuus à Spiritu Sancto, & poſtea repletur ſpiritibus malignis, obcœcatur à cogitatione ** bona. Sic omnibus contingit. Recede ergo tu ab ira-

ὖν

* *Καθημένη* legit vetus interpres.

† Rectius Antiochus homilia 110. *ἀποχωρεῖ.*

* Non quaſi *ἀγαθὴ διάνοια* hominem occœcet, ſed ut bona mente vacuus atque ita cœcus homo relinquatur.

οὖν συμβαίνει πᾶσι τοῖς ὀξυχόλοις. Ἀπέχου οὖν ἀπὸ τῆς ὀξυχολίας τοῦ πονηροῦ δαιμονίου. Ἔνδυσαι δὲ τὴν μακροθυμίαν καὶ ἀντίστηθι τῇ ὀξυχολίᾳ καὶ ἔσῃ ἐπαινούμενος μετὰ σεμνότητος τοῖς ἠγαπημένοις ὑπὸ Κυρίου. Βλέπε οὖν μὴ παραλογήσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην. Ἐὰν γὰρ ταύτην φυλάξῃς, δυνήσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τηρῆσαι. Ἴσχυε ἂν ἐν αὐταῖς καὶ ἐνδυναμοῦ καὶ νικήσεις, καὶ ζήσεις Θεῷ.

cundia, & indue animæquitatem, & reſiſte iracundiæ; & invenieris cum pudicitia & caſtitate à Deo. Vide ergo ne forte negligas hoc mandatum: ſi enim huic mandato obedientiam præſtiteris; & cætera mandata mea, quæ tibi mandaturus ſum, poteris ſervare. Corfirma ergo nunc te in mandatis iſtis, ut vivas Deo.

Mandatum VI.

Pag. 254. Ἐντειλάμην σοι ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ, ἵνα φυλάξῃς τὴν πίστιν καὶ τὸν φόβον, καὶ ἐγκρατεύσῃ. Ἀπεκρίθην, Ναὶ, Κύριε, οὕτως ἐστίν. Ἀλλὰ νῦν θέλω σοι δηλῶσαι καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τὴν δύναμιν, ἣν ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν, διπλαῖ γάρ εἰσιν, κεῖται γὰρ ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ. Σὺ οὖν πίστευε τῷ δικαίῳ, τῷ δὲ ἀδίκῳ μηδὲν πιστεύσῃς. Τὸ γὰρ δίκαιον ὀρθὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἄδικον στρεβλήν.

Præceperam, inquit, tibi in primo mandato, ut cuſtodires fidem & timorem, & ** pœnitentiam. Etiam, inquam, domine. Sed nunc tibi volo monſtrare virtutes horum mandatorum, ut ſcias effectus illorum, quomodo ipſa poſita ſunt ad juſtum pariter & injuſtum. Tu itaque crede juſto, injuſto autem tu nihil crede. Juſtitia enim rectam viam habet; at injuſtitia pravam.

Ibidem.

Δύο εἰσὶν ἄγγελοι μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἷς τῆς δικαιοσύνης, καὶ εἷς τῆς πονηρίας - - - καὶ ὁ μὲν τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος τρυφερός ἐστι καὶ αἰσχυντηρὸς καὶ πρᾶος καὶ ἰσχυρός. Ὅταν οὖν οὕτως * ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, εὐθέως λαλεῖ μετὰ σοῦ περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἁγνείας, περὶ σεμνότητος καὶ περὶ

Duo ſunt genii cum homine. Unus æquitatis, & unus iniquitatis. - - Æquitatis genius tener eſt, lenis & verecundus, manſvetus & quietus. Cum ergo in cor tuum aſcenderit, continuo loquitur tecum de juſtitia, de pudicitia, de caſtitate, de benignitate, de

 αὐ-

** Forte *continentiam.*

* Leg. οὗτος.

αὐταρκείας, καὶ περὶ παντὸς ἔργου δικαίου, καὶ περὶ πάσης ἀρετῆς ἐνδόξου. Ταῦτα πάντα ὅταν εἰς τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γίνωσκε ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης μετὰ σοῦ ἐστιν. Τούτῳ οὖν πίστευε καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐγκρατὴς αὐτοῦ γενοῦ. Ὅρα οὖν καὶ τοῦ ἀγγέλου τῆς πονηρίας τὰ ἔργα. Πρῶτον πάντων ὀξύχολός ἐστι καὶ πικρὸς καὶ ἄφρων, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ, καταστρέφοντα τοὺς δούλους Θεοῦ. Ὅταν αὐτὸς ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γνῶθι αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Πῶς Κύριε νοήσω αὐτόν; Λέγει μοι, ἄκουε καὶ προσεχὴς γίνου. Ὅταν ὀξυχολία σοί τις προσέλθῃ, ἢ πικρία, γίνωσκε ὅτι αὐτός ἐστιν ἐν σοί. Εἶτα λοιπὸν ἐπιθυμίαι πράξεων πολλῶν, καὶ πολυτέλεια ἐδεσμάτων καὶ κραιπαλῶν πολλῶν καὶ ποικίλων τροφῶν καὶ οὐ δεόντων, καὶ ἐπιθυμίαι γυναικῶν καὶ πλεονεξίαι, ὑπερηφανίαι τε καὶ ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια. Ταῦτα οὖν ὅταν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῇ, γίνωσκε, ὅτι ἄγγελος τῆς πονηρίας ἐστὶν ἐν σοί. Σὺ οὖν ἐπιγνοὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀπόστα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν αὐτῷ πίστευε. Ἔχεις οὖν ἀμφοτέρων τῶν Ἀγγέλων τὰς ἐνεργείας. Σύνες οὖν καὶ Ἀγγέλῳ τῆς δικαιοσύνης πίστευσον.

venia, de caritate, de pietate. Hæc omnia cum aſcenderint in cor tuum, ſcito quod genius æquitatis tecum eſt. Huic ergo genio crede & operibus ejus. Accipe nunc & genii iniquitatis opera. Primum amarus, iracundus & ſtolidus eſt, & opera illius pernicioſa ſunt, & evertunt ſervos Dei. Cum ergo in cor tuum aſcenderint hæc, intelliges ab operibus ejus, hunc eſſe genium iniquitatis. Quomodo, Domine, intelligam? Audi, inquit, & intellige. Cum iracundia tibi acceſſerit aut amaritudo, intellige eum eſſe in te, deinde cupiditas multorum operum & optimorum ciborum & ebrietatum & appetentia multarum † rerum alienarum & ſuperbia & multiloquia, & ambitio & quæcunque his ſimilia ſunt. Hæc ergo cum in cor tuum aſcenderint; intellige genium iniquitatis tecum eſſe. Tu ergo cum cognoveris opera illius, recede ab illis omnibus, & nihil illi crede, quia mala ſunt opera illius, & non conveniunt ſervis Dei. Habes ergo utrorumque Geniorum opera. Intellige nunc, & crede Genio æquitatis, quia doctrina illius bona eſt.

Mandatum VII.

Athanaſ. p. 255. Φοβοῦ τὸν Κύριον, καὶ φύλασσε τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ

Time Dominum, & mandata ejus cuſtodi. Servans enim

ἔσῃ

† Leg. *mulierum & rerum alienarum.*

Digitized by Google

ἔσῃ δυνατὸς ἐν πράξει, καὶ ἡ πρᾶξίς σου ἀσύγκριτος ἔσται. Φοβούμενος τὸν Κύριον, πάντα καλὰ ἐργάσῃ. οὗτός ἐστιν ὁ φόβος ὃν δεῖ σε φοβηθῆναι. Τὸν διάβολον μὴ φοβηθῇς, ὅτι δύναμις ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ φόβος. Ἐν ᾧ δὲ ἡ δύναμις ἡ ἔνδοξος, καὶ φόβος ἐν αὐτῷ. Πᾶς γὰρ ὁ δύναμιν ἔχων καὶ φόβον ἔχει. Ὁ δὲ μὴ ἔχων δύναμιν, ὑπὸ πάντων καταφρονεῖται --- ὁ φόβος οὖν τοῦ Κυρίου ἰσχυρός ἐστι καὶ ἔνδοξος. φοβήθητι οὖν τὸν Κύριον, καὶ ζήσῃ αὐτῷ, φυλάσσων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

præcepta Dei, eris potens in omni actu, & omne negotium tuum erit incomparabile. Timens enim Dominum omnia bona operaberis. Hic eſt timor quo timere oportet, ut ſalvus eſſe poſſis. Diabolum autem ne timeas, timens enim Dominum dominaberis illius, quia virtus in illo nulla eſt. In quo autem virtus non eſt, is nec timendus quidem eſt: in quo vero virtus glorioſa eſt, is etiam timendus eſt. Nam qui virtutem non habet, ab omnibus contemnitur. - - Timor utique Domini validus & ingens & glorioſus eſt. Time igitur Deum, & vives. Et quicunque eum metuerint, cuſtodientes mandata ejus, eorum vita eſt apud Dominum: non cuſtodientium autem nec vita in illis eſt.

Mandatum VIII.

Ἡ ἐγκράτεια διπλῆ ἐστιν. Ἐπί τινων γὰρ δεῖ σε ἐγκρατεύεσθαι, ἐπί τινων δὲ οὐ δεῖ. - - - Τὸ πονηρὸν ἐγκρατεύεσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν αὐτό. Τὸ δὲ ἀγαθὸν μὴ ἐγκρατεύου, ἀλλὰ ποίει αὐτό. Ἄκουε, φησὶν, ἐγκρατεύου ἀπὸ πάσης πονηρίας, ἀπὸ μεθύσματος, ἀνομίας, ἀπὸ τρυφῆς πονηρᾶς, ἀπὸ ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ πολυτελῶν, πλούτου, καυχήσεως, ὑψηλοφροσύνης καὶ ὑπερηφανίας καὶ ψεύδους καὶ καταλαλιᾶς καὶ ὑποκρίσεως καὶ μνησικακίας καὶ πάσης βλασφημίας. Ταῦτα τὰ ἔργα πονηρά ἐστι τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦ-

Abſtinentia duplex eſt: à quibusdam ergo abſtinere oportet, à quibusdam vero non. - - A malo abſtine, & noli id facere. A bono autem abſtinere noli, ſed fac illud. - - Audi, inquit, abſtine ab omni malo, adulteriis, ebrietatibus & comeſſationibus malignis, ab eſca nimia, à lautitia & inhoneſtate, à ſuperbia, ab abnegatione, à mendacio, à detractione, à nequitia ficta, à recordatione injuriæ & à fama peſſima. Hæc enim ſunt opera iniquitatum, à

των

των ἐν τῶν ἔργων δεῖ ἐγκρατεύεσθαι τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ μὴ ἐγκρατευόμενος τούτων, οὐ δύναται ζῆσαι τῷ Θεῷ. Ἄκουε δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτων, καὶ πολλά γάρ εἰσι ἀφ' ὧν δεῖ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ ἐγκρατεύεσθαι, κλοπή, ψεῦδος, ἀποστέρησις, ψευδομαρτυρία, πλεονεξία, ἀλαζονεία, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια. Εἰ οὐ δοκῆ σοι πονηρὰ εἶναι ταῦτα; Ἀπεκρίθην, καὶ λίαν πονηρὰ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. - - Ἐγκρατεύσαι οὖν ἀπὸ πάντων τούτων, ἵνα ζήσῃς τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγραφήσῃ μετὰ τῶν ἐγκρατευομένων. Ἀφ' ὧν μὲν οὖν δεῖ ἐγκρατεύεσθαι, ταῦτά ἐστιν. Ἃ δὲ δεῖ σε μὴ ἐγκρατεύεσθαι, ἀλλὰ ποιεῖν, ἄκουε. Πάντων πρῶτον πίστις, φόβος Κυρίου, ὁμόνοια, ἀγάπη ῥήματα δικαιοσύνης, ἀλήθεια, ὑπομονή. Τούτων ἀγαθώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα ἐάν τις φυλάσσει καὶ μὴ ἐγκρατεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν, μακάριός ἐστιν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Εἶτα τούτων ἀκόλουθα ἄκουε. Χήρας ὑπηρετεῖν, καὶ ὀρφανοὺς ὑστερουμένους ἐπισκέπτεσθαι, ἐξ ἀνάγκης λυτρώσασθαι τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ, φιλόξενον εἶναι, ἐν γὰρ τῇ φιλοξενίᾳ εὑρίσκεται ἀγαθοποίησις. Ἡσύχιον εἶναι, ἐνδεέστερον γενέσθαι, πάντα * ἄνθρωπον πρεσβύτην σέβεσθαι, ἀσκεῖν δικαιοσύνην, ἀδελφότητα συντηρεῖν, ὕβριν ὑποφέρειν, μακρόθυμον εἶναι, ἀμνησίκακον, καμνοντας τῇ ψυχῇ παρακαλεῖν, ἐσκανδαλισμένους ἀπὸ τῆς πίστεως μὴ ἀποβαλέσθαι ἀλλ' ἐπιστρέφειν καὶ ἐνθύμους ποιεῖν, ἁμαρτάνοντας νουθετεῖν, χρεώστας μὴ θλίβειν, ἐνδεεῖς μὴ λυπεῖν, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοιά ἐστιν

quibus abſtinere oportet ſervum Dei. Qui enim ab iis abſtinere non poteſt, vivere Deo non poteſt. Audi nunc, inquit, & ſequentia eorum. Et quidem multa ſunt adhuc, à quibus abſtinere debet ſervus Dei. A furto, ab abnegatione, à falſo teſtimonio, à cupiditate, à ſuperbia & quæcunque iis ſimilia ſunt. Videntur ergo tibi hæc mala eſſe, an non? Equidem valde mala ſunt ſervis Dei. - - Abſtine ergo ab omnibus his ut vivas Deo, & ſcribaris cum abſtinentibus. A quibus ergo debeas abſtinere, illa ſunt. A quibus autem non debeas abſtinere, audi. Primum omnium eſt fides, timor Domini, caritas, concordia, æquitas, veritas, patientia, caſtitas. Iis nihil eſt melius in vita hominum, qui hæc cuſtodierint & fecerint in vita ſua. Deinde horum ſequentia audi. Viduis adminiſtrare, orphanos & pauperes non deſpicere, & ſervos Dei ex neceſſitate redimere, hoſpitalem eſſe. Hoſpitalitate enim invenitur aliquando fructus bonus. Non contradicere, quietum eſſe, humillimum fieri omnium hominum, majores natu colere, ſtudere juſtitiæ, fraternitatem conſervare, contumelias ſufferre, æquanimem eſſe; lapſos à fide non projicere, ſed æquanimes facere, peccantes admonere, debitores non premere, do-

* Interpres legit: ἐνδεέστερον γενέσθαι πάντων ἀνθρώπων.

δοκεῖ σοι ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; τί γὰρ τούτων, εἶπον, ἀγαθώτερον εἶναι δύναται; Γύμναζε οὖν σεαυτὸν ἐν τούτοις, καὶ μὴ ἐγκρατεύου πάντων; καὶ ζήσεις τῷ Θεῷ.

& ſi qua iis ſimilia. Videntur tibi hæc eſſe bona; an non? Quid enim melius eſt, inquam, verbis iſtis? Vive ergo in his mandatis, & noli ab eis recedere. Si enim cuſtodieris hæc omnia mandata, vives Deo.

Mandatum IX.

P. 256. Ἆρον ἀπὸ σοῦ τὴν διψυχίαν, καὶ μηδενὸς ὅλως διψυχήσῃς αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ θεοῦ, λέγων ἐν ἑαυτῷ οὐ πῶς δυνήσομαι αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ Κυρίου λαβεῖν, ἁμαρτηκὼς τοσαῦτα εἰς αὐτόν. Μὴ διαλογίζου ταῦτα, ἀλλ᾽ ἐξ ὅλης καρδίας σου ἐπίστρεψον πρὸς Κύριον, καὶ αἴτει παρ᾽ αὐτοῦ ἀδιστάκτως, καὶ γνώσῃ τὴν πολυευσπλαγχνίαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μή σε ἐγκαλίπῃ, * ἀλλὰ τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου πληροφορήσει. Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὡς οἱ ἄνθρωποι μνησικακοῦντες, ἀλλ᾽ αὐτὸς ἀμνησίκακός ἐστιν καὶ σπλαγχνίζεται ἐπὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ. Σὺ οὖν καθάρισον τὴν καρδίαν σου ἀπὸ πάντων τῶν ματαίων τούτων, καὶ τῶν προειρημένων σοι ῥημάτων, καὶ αἴτει παρὰ Κυρίου, καὶ λήψῃ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν αἰτημάτων σου ἀστέρητος ἔσῃ, ἐὰν ἀδιστάκτως αἰτήσῃς. Ἐὰν δὲ διστάσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐ μὴ λήψῃ τῶν αἰτημάτων σου. Οἱ γὰρ διστάζοντες εἰς τὸν Θεόν, οὗτοί εἰσιν ὡς δίψυχοι, καὶ οὐδὲν ὅλως λαμβάνουσι τῶν αἰτημάτων αὐτῶν. Οἱ δὲ ὁλοτελεῖς ὄντες ἐν τῇ πίστει, πάντα αἰτοῦνται πεποιθότες ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ λαμβάνουσιν, ὅτι ἀδιστάκτως αἰτοῦν-

Tolle à te dubitationem, & nihil omnino dubites. Petens aliquid à Domino, ne dicas intra te: Quomodo vero poſſum aliquid petere à Domino & obtinere, cum ſim peccator tantorum malorum in Dominum. Noli hoc cogitare, ſed ex totis præcordiis convertere ad Dominum. Pete ſine dubitatione, & ſcies miſericordiam Domini, quod non te derelinquet, ſed petitionem animæ ſuæ adimplebit. Non eſt enim Deus ſicut homines memores injuriarum, & miſeretur figmenti ſui. Ergo purifica cor tuum ab omnibus viis hujus ſeculi, & obſerva prædicta verba tibi à Deo data, & accipies omnia bona quæ petis; & ex omnibus petitionibus tuis nihil deerit tibi, ſi ſine dubitatione petieris à Domino. Qui ergo tales non ſunt, omnino nihil impetrant eorum quæ petunt. Nam qui pleni ſunt fide, omnia petunt fidentes, & accipiunt à Domino, quia ſine dubitatione petunt.

C ται

* Ἐγκαταλείπῃ Catena MS. in Acta Apoſt. apud Grabium T. I. ſpicilegii Patrum p. 303.

πῃ μηδὲν διψυχοῦντες. Πᾶς γὰρ δίψυχος ἀνὴρ ἐὰν μὴ μετανοήσῃ, δυσκόλως σωθήσεται. Καθάρισον οὖν τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τῆς διψυχίας, ἔνδυσαι δὲ τὴν πίστιν, ὅτι ἰσχυρά ἐστιν, καὶ πίστευε τῷ Θεῷ ὅτι πάντα τὰ αἰτήματά σου ἃ αἰτεῖ λήψῃ. Καὶ ἐὰν αἰτησάμενός ποτε παρὰ τοῦ Κυρίου αἴτημά τι, καὶ μὴ ἀπολήψῃ, μὴ διψυχήσῃς ὅτι τάχιον οὐκ ἔλαβες τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου. Πάντως γὰρ διὰ πειρασμόν τινα ἢ παράπτωμά τι ὃ σὺ ἀγνοεῖς, οὐκ ἔλαβες. Σὺ οὖν μὴ διαλίπῃς εὐχόμενος τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς σου, ἕως οὗ ἀπολήψῃ αὐτό. Ἐὰν δὲ ἐκκακήσῃς καὶ διψυχήσῃς αἰτούμενος, ἑαυτὸν αἰτιῶ, καὶ μὴ τὸν διδοῦντά σοι. Βλέπε οὖν τὴν διψυχίαν ταύτην, πονηρὰ γάρ ἐστι καὶ ἀσύνετος, καὶ πολλοὺς ἐκριζεῖ ἀπὸ τῆς πίστεως, καί γε λίαν πιστοὺς καὶ ἰσχυρούς. - - Καταφρόνησον οὖν αὐτῆς ἐν παντὶ πράγματι ἐνδυσάμενος τὴν πίστιν τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυνατήν. Ἡ γὰρ πίστις πάντα ἐπαγγέλλεται, πάντα τελειοῖ. Ἡ δὲ διψυχία μὴ καταπιστεύουσα ἑαυτὴν, πάντων ἀποτυγχάνει τῶν ἔργων αὐτῆς ὧν πράσσει. - - - Σὺ οὖν δούλευε τῇ εὐχῇ σου, τῇ δυνάμει τῆς πίστεως. - - Καὶ ζήσῃ τῷ Θεῷ καὶ πάντες οἱ καταφρονήσαντες. *

Omnis enim dubitans homo, ſi non pœnitentiam egerit, difficile Deo vivet. Purifica ergo cor tuum à dubitatione, & indue fidem, & crede Deo; & omnia quæ petieris, accipies. Sed ſi petas aliquando petitionem, & non accipias, noli dubitare, quia non cito acceperis petitionem animæ tuæ: forſitan enim propter tentationem aut pro peccato tuo, quod tu ignoras, tardius accipies petitionem tuam. Sed tu noli deſinere petendo petitionem animæ tuæ, & accipies. Si autem ceſſaveris petendo, de te queraris, non de Deo qui non dederit tibi. Vide ergo dubitationem hanc, quam pernicioſa ſit, & ſaeva, & multos radicitus evellat à fide, etiam valde fideles & firmos. - - Contemne ergo dubitationem, & dominaberis illius in omni re. Indue firmam fidem & potentem. Fides enim omnia repromittit, & omnia conſummat. Dubitatio autem non credit ſe aliquid impetraturam omnibus operibus ſuis quæ agit. - - Tu igitur ſerva virtutem fidei. - - Et vives Deo; & omnes vivent Deo, quicunque hæc egerint.

Man-

* Interpres videtur legiſſe οἱ ταῦτα φρονήσαντες. Si vero recta eſt lectio καταφρονήσαντες, intellige τῆς διψυχίας. De qua paullo ante: καταφρόνησον οὖν αὐτῆς.

Mandatum X. (Athanaſ. XI.)

P. 257. Ἆρον ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην, καὶ γὰρ αὕτη ἀδελφή ἐςι τῆς διψυχίας, καὶ τῆς ὀξυχολίας. Πῶς, Κύριε, ἔφην, ἀδελφή ἐςιν αὐτῆς; ἄλλο γάρ μοι δοκεῖ ὀξυχολία, καὶ ἄλλο διψυχία, καὶ ἄλλο λύπη. Διὰ τί, φησι, οὐ νοεῖς τὰ λεγόμενά σοι; οὐ νοεῖς ὅτι ἡ λύπη πάντων τῶν παθῶν πονηροτέρα ἐςὶ, καὶ δεινοτάτη τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ πάντα τὰ πνεύματα καταφθείρει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ πάλιν σώζει.

Longe fac à te omnem triſtitiam: etenim hæc ſoror eſt dubitationis & iracundiæ. Quomodo, inquam, Domine, ſoror eſt harum? Aliud mihi videtur triſtitia, aliud iracundia, aliud dubitatio. Et ait: Si ne ſenſu, non intelligis. Triſtitia enim omnium ſpirituum nequiſſimus eſt, & peſſima ſervis Dei, & omnium ſpiritus exterminat, & cruciat Spiritum Sanctum, & iterum ſalvum facit.

Ibidem §. II.

Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι οὐ νοοῦσιν οἱ βάλλοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ σαρκικὰ καὶ κοσμικὰ πράγματα. - - Οἱ δὲ φόβον ἔχοντες Θεοῦ, καὶ ἐρευνῶντες περὶ θεοῦ ἔργων, καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες πρὸς Κύριον, πάντα τὰ λεγόμενα αὐτοῖς τάχιον νοοῦσι, καὶ συνιοῦσιν, ὅτι καθαροί εἰσι καὶ ἀμέριμνοι, ἀπὸ πάσης φροντίδος καὶ μερίμνης κοσμικῆς, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς. Ὅπου γὰρ ὁ Κύριος κατοικεῖ, ἐκεῖ καὶ σύνεσις πολλή. Κολλήθητί οὖν τῷ Κυρίῳ καὶ πάντων νοήσεις. Ἄκουε οὖν πῶς ἡ λύπη ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα καὶ πάλιν σώζει. Ὅταν ὁ δίψυχος ἐπιβάληται πρᾶξαί τι καὶ ἀποτύχῃ διὰ τὴν διψυχίαν αὐτοῦ, ἡ λύπη ἐκπορεύεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ λυπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ςενοχωρεῖ αὐτό. Εἶτα πάλιν ὀξυ

Hujuſmodi non intelligunt quæſtiones divinitatis; obſcurantur enim iis negotiis, & corrumpuntur & confringuntur. - - Qui autem timorem Domini habent, & ſcrutantur de Deo veritatem; cogitationem omnem habent ad Dominum. Omnia, quæ dicuntur eis, percipiunt, & ſtatim intelliguntur, quia habent timorem Domini in ſe. Ubi enim Spiritus Domini inhabitat; ibi & ſenſus multus adjungitur. Adjunge ergo te Domino; & omnia intelliges ac ſenties. Audi nunc inſipiens; quemadmodum triſtitia cruciat Spiritum Sanctum, & quomodo ſalvum facit. Cum dubius inciderit in negotium aliquod, & non provenit illi propter dubitationem;

χολία ὅταν κολληθῇ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ πράγματός τινος, καὶ λίαν πικρανθῇ καὶ ποιήσῃ τι κακὸν, πάλιν ἡ λύπη εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀξυχολήσαντος, καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ, ἣ ἔπραξεν, καὶ μετανοεῖ ὅτι πονηρὸν εἰργάσατο. Αὕτη οὖν ἡ λύπη δοκεῖ σωτηρίαν ἔχειν, ὅτι τὸ πονηρὸν πράξας μετενόησεν. Ἀμφότεραι δὲ τῶν πράξεων λυποῦσι τὸν ἄνθρωπον. Ἡ μὲν λύπη, ὅτι ἀπέτυχε τῆς πράξεως, ἡ δὲ ὀξυχολία, ὅτι ἔπραξε τὸ πονηρόν. Ἀμφότερα οὖν λυπηρά ἐστι τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ. Ἆρον οὖν ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην, καὶ μὴ θλίβε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἐν σοὶ κατοικοῦν, μήποτε ἐντεύξηται τῷ Θεῷ, καὶ ἀποστῇ ἀπὸ σοῦ. Τὸ γὰρ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ δοθὲν εἰς τὴν σάρκα ταύτην, λύπην σαρκικὴν οὐχ ὑποφέρει, οὐδὲ στενοχωρίαν. (Λύπη * γὰρ ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι μόνη ἔχει ὠφέλειαν, ἐὰν μὴ πάλιν ἁμαρτήσῃς.) Ἔνδυσαι οὖν τὴν ἱλαρότητα τὴν πάντοτε ἔχουσαν χάριν παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ εὐπρόσδεκτον οὖσαν αὐτῷ, καὶ ἐντρύφησον ἐν αὐτῇ. Πᾶς γὰρ ἱλαρὸς ἀνὴρ ἀγαθὰ ἐργάζεται, καὶ ἀγαθὰ φρονεῖ, καὶ καταφρονεῖ τῆς ματαίας λύπης. Ὁ δὲ λυπηρὸς ἀνὴρ πάντοτε ὀργίζεται καὶ ἀνομίαν ἐργάζεται, μὴ ἐντυγχάνων μήτε ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ. Πάντοτε γὰρ λυπηροῦ ἀνδρὸς ἡ ἔντευξις οὐκ ἔχει δύναμιν τοῦ ἀναβῆναι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ λύπη ἐγκάθηται εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Μεμιγμένη οὖν ἡ

triſtitia hæc intrat in hominem, & triſtem facit Spiritum Sanctum, & vexat eum. Deinde iterum; iracundia cum acceſſerit homini pro negotio aliquo, vehementer iraſcitur, & hæc ira intrat in præcordia iraſcentis, & vexatur in negotio ſuo quod agit, & poſtea pœnitet quod male fecerit. Utræque ergo res lædunt Spiritum Sanctum, dubitatio & triſtitia. Dubitatio; quia non ſucceſſit actus ejus: & triſtitia; quia fecit iracundiam Spiritui. Aufer ergo triſtitiam à te, & noli offendere Spiritum Sanctum, qui in te habitat, ne roget Dominum & recedat à te. Spiritus enim Dei qui datus eſt in carnem, triſtitiam non ſuſtinet. Indue te ergo hilaritate, quæ ſemper habet gratiam apud Dominum; & lætaberis in eâ. Omnis enim hilaris vir bene operatur, & bona ſapit & contemnit inanem triſtitiam. Vir autem triſtis male facit, quia triſtem facit Spiritum S. qui datus eſt homini hilari. Et iterum male facit quod triſtis orat Dominum, & non ante facit exomologeſin, & non impetrat à Deo quod petit. Semper enim oratio triſtis hominis non habet virtutem ut accedat ad altare Dei - - quoniam triſtitia ſedet in corde ejus. Cum ergo mixta fuerit ora-

λυ-

* Hæc verba quæ uncis incluſi, neque in veteri latina Hermæ verſione, nec in Antiochi homilia 25. ubi mandatum hoc Hermæ affert, leguntur.

λύπη ἡ κοσμικὴ μετὰ τῆς ἐντεύξεως, οὐκ ἀφίησι τὴν ἔντευξιν ἀναβῆναι καθαρὰν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ὥσπερ γὰρ ὄξος οἴνῳ μεμιγμένον τὴν αὐτὴν ἡδονὴν οὐκ ἔχουσιν, οὕτως καὶ λύπη μεμιγμένη μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν αὐτὴν ἔντευξιν οὐκ ἔχει. Καθάρισον οὖν ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς λύπης πονηρᾶς ταύτης, καὶ ζήσῃ τῷ θεῷ.

tio Viri cum triſtitia, non patietur orationem mundam aſcendere ad altare Dei. Sicut enim vinum aceto mixtum eandem ſuavitatem non habet, ſic & triſtitia Spiritui S. mixta eandem orationem mundam non habet. Munda ergo te à triſtitia mala, & vives Deo.

Mandatum XII. (** *Athanaſio X.*)

P.256. Ἆρον ἀπὸ σοῦ πᾶσαν ἐπιθυμίαν πονηρὰν, ἔνδυσαι τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἀγαθὴν καὶ σεμνήν. Ἐνδεδυμένος γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, μισήσεις τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν * (καὶ χαλιναγωγήσεις αὐτὴν καθὼς βούλει.) Ἀγρία γάρ ἐστιν ἡ ἐπιθυμία (ἡ πονηρὰ, καὶ δυσκόλως ἡμεροῦται. Φοβερωτέρα γάρ ἐστιν καὶ λίαν ἑαυτῆς ἀγριότητι δαπανᾷ τοὺς ἀνθρώπους) μάλιστα εἰ ἂν ἐμπέσῃ εἰς αὐτὴν ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐὰν μὴ ᾖ συνετὸς, δαπανᾶται ὑπ' αὐτῆς δεινῶς. Δαπανᾷ δὲ τούτους μὴ ἔχοντας ἔνδυμα ἐπιθυμίας ἀγαθῆς, ἀλλ' ἐμπεφυρμένους τῷ αἰῶνι τούτῳ. Τούτους οὖν παραδίδωσιν εἰς θάνατον: Ποῖα, Κύριε, εἰσὶ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς, τὰ παραδιδοῦντα τοὺς ἀνθρώπους εἰς θάνατον; γνώρισόν μοι, ἵνα φύγω ἀπ' αὐτῶν. Ἄκουσον. - - Πρῶτον πάντων ἐπιθυμία γυναικὸς καὶ πολυτέλεια πλούτου, ἢ ἐδι

Tolle à te omnem cupiditatem malam, & indue cupiditatem bonam & ſanctam. Indutus enim cupiditatem bonam, oderis malam & refrenabis eam ſicut volueris. Horrenda eſt enim cupiditas mala, & difficile mitigatur. Horribilis eſt valde & fera, & feritate ſua conſumit homines. Maxime ſi inciderit in eam ſervus Dei; & niſi ſapiens fuerit, conſumetur ab illa peſſime. Conſumit autem tales, qui non habent veſtem cupiditatis bonæ, & implicat illos negotiis hjus ſeculi, & tradit illos morti. Quæ ſunt, inquam, Domine, opera cupiditatis malæ, quæ tradunt homines morti? Demonſtra mihi, ut recedam ab illis. Audi. Primum - - cupiditas mala eſt concupiſcere uxorem alienam; vel mulierem

** Diſtinctio varia, & ordo capitum ac mandatorum diverſus. Videtur etiam libri 2. mandatum 10. & 11. contrahendum eſſe in unum, viciſſim duodecimum in duo eſſe diſtinguenda.

* Hæc uncis incluſa, ex Antiochi Homilia 24. ſupplevi.

φιλαργυρία, ἐδεσμάτων πολλῶν καὶ ματαίων, καὶ μεθύσματος πολλοῦ, διαφόρων γεύσεων, καὶ ἑτέρων τρυφῶν πολλῶν καὶ μωρῶν, καὶ δόξης ἀνθρωπίνης καὶ ματαίας. Πᾶσα τρυφὴ μωρά ἐστι καὶ κενὴ τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ.

mulierem concupiſcere virum alienum; & lautitias concupiſcere divitiarum, & multitudinem ciborum ſupervacuorum, & ebrietatem multam & delicias multas. Fatuæ enim ſunt deliciæ multæ, & voluptates multæ ſuper vacuæ ſunt ſervis Dei.

Ibidem.

(Ἀπέχεσθαι * οὖν δεῖ τῶν ἐπιθυμιῶν τούτων, ἵνα ἀπεχόμενοι ζήσητε τῷ Θεῷ) Ἐὰν δὲ δουλεύσῃς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, καὶ ὑποταγῇς αὐτῇ, δύνασαι κατακυριεῦσαι τῆς ἐπιθυμίας τῆς πονηρᾶς, καὶ ὑποτάξαι αὐτὴν καθὼς βούλει.

Si autem ſervieris cupiditati bonæ, & ſubditus ei fueris, poteris dominari ſuper cupiditatem malam, & erit ſubdita tibi, ſicut volueris.

Ibidem §. III.

Ἤθελον γνῶναι, ποίοις τρόποις δεῖ με δουλεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ. Κύριε, φησιν, ἐργάσαι δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν ἀληθείας, καὶ φόβον Κυρίου, καὶ πίστιν καὶ ἀγάπην (καὶ ταπεινοφροσύνην, καὶ ἀκτημοσύνην - - - ἴθην, ποιῆσαι τῆς κοσμικῆς - - ότητος, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια τοῖς προειρημένοις) ταῦτα ἐργαζόμενος εὐάρεστος ἔσῃ δοῦλος τοῦ Θεοῦ. - - Pag. 259. Καὶ συντελέσας τὰς δώδεκα ταύτας ἐντολὰς λέγει ἐμοί. πορεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς ταύταις, καὶ καταχάλει καὶ τοὺς ἀκούοντας] πορεύεσθαι ἐν αὐταῖς, ἵνα ἡ μετάνοια αὐτῶν καθαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.

Vellem ſcire, Domine, quomodo ſervire deberem cupiditati bonæ. Audi, inquit, habe timorem Dei, & fidem in Deo & veritatem ama, & juſtitiam dilige, & fac bonum: hæc operando probatus eris ſervus Domini - - Conſummatis his mandatis duodecim, dixit mihi: Habes hæc Mandata, ambula in his; & audientes homines hortare, ut pœnitentiam agant, & pœnitentia eorum munda fiet reliquis diebus vitæ eorum.

Domine hæc mandata magna & præclara ſunt; & exhilara-

Pag.

* Quæ uncis incluſa ſunt, in veteri latina Hermæ verſione non exſtant, & forte à pſeud. Athanaſio addita ſunt.

Digitized by Google

Pag. 263. Κύριε, αἱ ἐντολαὶ αὗται μεγάλαι καὶ καλαὶ καὶ δυναταί εἰσιν, δυνάμεναι εὐφρᾶναι τὴν καρδίαν τοῦ δυναμένου τηρῆσαι αὐτάς. οὐκ οἶδα, Κύριε, εἰ δύνανται αἱ ἐντολαὶ ὑπὸ πολλῶν φυλαχθῆναι, διότι σκληραί εἰσιν. Ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ μετὰ πολλῆς αὐστηρίας, εἶπεν. Ἄνανδρε, ἀκηδιαστὲ, ῥᾴθυμε καὶ ὀλιγόψυχε, οὐκ οἶδας ὅτι ἐὰν ἐν σοὶ ἑαυτῷ τεθῇ ὅτι δύνανται φυλαχθῆναι, εὐκόλως αὐτὰς φυλάξεις. Εἰ δὲ ἀναβῇ ἐπὶ τὴν καρδίαν σου, μὴ δύνασθαι αὐτὰς ὑπὸ ἀνθρώπων φυλαχθῆναι, οὐ φυλάξεις αὐτάς. οὐ νοεῖς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, πῶς μεγάλη ἐστὶ καὶ ἰσχυρὰ καὶ θαυμαστή; Ὅτι ἔκτισεν τὸν κόσμον διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἅπασαν ἔδωκεν αὐτῷ, κυριεύειν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τί οὖν; πάντων τούτων ὁ ἄνθρωπος Κύριός ἐστιν, καὶ πάντων δύναται κατακυριεῦσαι, πῶς οὐ δυνήσεται καὶ τούτων τῶν ἐντολῶν καταχυριεῦσαι; - - pag. 264. ὥστε πασῶν τῶν ἐντολῶν τούτων κατακυριεῦσαι ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων τὸν Κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Οἱ δὲ ἐπὶ τὰ χείλη ἔχοντες τὸν Κύριον, τὴν δὲ καρδίαν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰν ὄντες ἀπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἑαυτῶν ῥᾳθυμίαν, ἐκείνοις αἱ ἐντολαὶ αὗται σκληραί εἰσιν, καὶ δυσκατόρθωτοι. Θέσθε οὖν ὑμεῖς οἱ ὀλιγόψυχοι καὶ ἐλαφροὶ τῇ πίστει τὸν Κύριον ἀδιαλείπτως εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε ὅτι οὐδέν ἐστιν εὐκολώτερον αὐτῶν, οὔτε γλυκύτερον, οὔτε ἡμερώτερον. (P. 258. Βλέπε στερεῶς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας

re cor hominis poſſunt, qui potuerit cuſtodire mandata hæc. Sed neſcio, Domine, an poſſint mandata hæc ab homine cuſtodiri. Ait mihi: hæc mandata facile cuſtodies, & non erunt dura, ſed ſi tamen in cor tuum poſueris non poſſe ab homine cuſtodiri, non cuſtodies ea. Hæc mihi vehementer iracunde locutus eſt, ita ut conterreret me valde. Vultum enim ſuum mutavarat, ita ut non poſſet homo ſuſtinere iram ejus. Et cum vidiſſet me conturbatum totum & confuſum; cœpit loqui moderatius, & hilarius dicens: Stulte & inſenſate, inconſtans & ignorans majeſtatem Dei, quam magnus quamque mirabilis ſit qui orbem creavit propter hominem, & omnem creaturam ſubjecit homini, & omnem poteſtatem dedit illi, ut dominetur horum mandatorum. Dominari, inquit, poteſt omnium horum Mandatorum, qui habet Dominum in corde ſuo: qui autem habent Dominum in labiis ſuis, & cor illorum obtuſum eſt, & longe ſunt à Domino; illis mandata hæc dura ſunt & difficilia. Ponite ergo vobis qui vacui & leves eſtis in fide, Dominum Deum veſtrum in corde habere; & intelligetis quod nihil facilius eſt his mandatis, neque dulcius, neque manſuetius neque

σὺ ἐπίστρεφε πρὸς Κύριον, καὶ μὴ φοβηθῇς τὸν Διάβολον, δύναμις γὰρ ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς γὰρ ἐστιν ὁ παρέχων τὴν νίκην. Ὁ Διάβολος μόνον φόβον ἔχει, ὁ δὲ φόβος αὐτοῦ τόνους οὐκ ἔχει. Μὴ φοβηθῇς οὖν αὐτὸν, καὶ φεύξεται ἀπὸ σοῦ. - - - οὐ δύναται γὰρ καταδυναστεύειν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἐξ ὅλης καρδίας ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν. Δύναται οὖν ὁ Διάβολος παλαῖσαι, καταπαλαῖσαι δὲ οὐ δύναται. Ἐὰν οὖν ἀντιστῇς αὐτὸν, νικηθὴς φεύξεται ἀπὸ σοῦ κατῃσχυμμένος. - - - Μᾶλλον φοβήθητι τὸν Κύριον τὸν δυνάμενον σῶσαι καὶ ἀπολέσαι.

ſanctius; convertite vos ad Dominum Deum, & relinquite Diabolum & voluptates ejus; quia malæ ſunt & amaræ & immundæ: & nolite timere Diabolum, quia in vobis poteſtatem non habet. Ego enim vobiscum ſum Nuncius pœnitentiæ, qui dominor illius. Diabolus autem timorem facit, ſed timor illius vanus eſt. Nolite ergo timere eum & fugiet à vobis. - - Non poteſt, inquit, dominari in Dei ſervos, qui ex totis præcordiis in Dominum credunt. Poteſt autem Diabolus luctari, ſed vincere non poteſt. Si enim reſiſtitis illi, fugiet à vobis confuſus. - - Audite ergo me & timete Dominum omnipotentem, qui poteſt vos ſalvos facere & perdere.

Lib. III. Similitud. V. §. III.

Pag. 261. Πρῶτον πάντων φύλαξαι νηστεύειν ἀπὸ παντὸς ῥήματος πονηροῦ καὶ ἀκοῆς πονηρᾶς, καὶ καθάρισόν σου τὴν καρδίαν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, καὶ μνησικακίας καὶ αἰσχροκερδίας, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ᾗ νηστεύεις, ἀρκέσθητι ἄρτῳ καὶ λαχάνοις καὶ ὕδατι, εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, συμψηφίσας δὲ τὴν ποσότητα τῆς δαπάνης τοῦ ἀρίστου, οὗ ἔμελλες ἐσθίειν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, δὸς χήρᾳ ἢ ὀρφανῷ ἢ στερουμένῳ, πρὸς ὃν δὴ σαφῶς ἐμπλήσεις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν εὔξεται ὑπὲρ σοῦ πρὸς Κύριον. Ἐὰν οὖν τελέσῃς τὴν νηστείαν, ὡς ἐνε-

Primum omnium cave ab omni probro, & turpi verbo, & ab omni noxia cupiditate, & purifica ſenſum tuum ab omni vanitate ſeculi hujus. Si hæc cuſtodieris, erit hoc jejunium juſtum. Sic ergo facies. Peractis quæ ſupra ſcripta ſunt illo die quo jejunabis, nihil omnino guſtabis niſi panem & aquam; & computata quantitate cibi, quem cæteris diebus comeſturus eras, ſumtum diei illius quem facturus eras, repones, & dabis viduæ, pupillo aut inopi;

τειλά

τελεσμένη σου ἔσται ἡ θυσία σου δεκτὴ ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐγγεγραμμένη ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐν ἡμέρᾳ ἀνταποδόσεως τῶν ἡτοιμασμένων ἀγαθῶν τοῖς δικαίοις.

& ſic conſummabis humilitatem animæ tuæ; ut qui ex eo acceperit ſatiet animam ſuam, & pro te adeat Dominum Deum oratio ejus. Si igitur ſic conſummaveris jejunium tuum, quemadmodum præcipio tibi; erit hoſtia tua accepta Domino, & ſcribetur hoc jejunium tuum. Hæc ſtatio ſic acta eſt bona, hilaris & accepta à Domino.

Lib. III. Similitud. VI. §. I.

Pag. 261. F. Ἦλθον εἰς πεδίον, καὶ δείκνυσί μοι παῖδα νεανίσκον ἐνδεδυμένον σύνθεσιν ἐνδυμάτων κροκαίων βόσκοντα πρόβατα πολλὰ λίαν, καὶ τὰ πρόβατα ταῦτα ἦν ὡσεὶ τρυφῶντα, καὶ λίαν σπαταλῶντα καὶ ἱλαρά, σκιρτῶντα ὧδε κἀκεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ ποιμὴν πάνυ ἱλαρὸς ἐπὶ τῷ ποιμνίῳ αὐτοῦ ἦν καὶ περιέτρεχε τὰ πρόβατα. καὶ ἄλλα πρόβατα εἶδον σπαταλῶντα καὶ τρυφῶντα ἐν τόπῳ ἑνί, οὐ μέντοι σκιρτῶντα.

Et venimus in quendam campum: & illic oſtendit mihi juvenem paſtorem, veſtitum ſyntheſin veſtimentorum colore coccineo. Paſcebat autem pecora copioſa: & pecora illa velut in voluptatibus erant, & plurimis deliciis; & hilaritate exſultabant, & exſultantia diſcurrebant huc atque illuc. Et ipſe paſtor vehementem ex grege ſuo percipiebat voluptatem; & vultus paſtoris illius valde hilaris erat, inter pecora diſcurrentis.

Ibidem §. II.

Καὶ λέγει μοι. Βλέπεις τὸν ποιμένα τοῦτον; βλέπω, φημὶ, Κύριε. οὗτος, φησὶν, ἄγγελος τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐστίν. οὗτος ἐκτρίβει τὰς ψυχὰς τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, καὶ καταστρέφει ἀπὸ τῆς ἀληθείας, ἀπατῶν αὐτοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις ταῖς πονηραῖς, ἐν αἷς ἀπόλλυνται ἐπιλανθανόμενοι τῶν ἐντολῶν τοῦ

Ait mihi Angelus: Vides autem hunc paſtorem? Video, inquam, Domine. Et dixit mihi: Hic nuncius illecebrarum, dulcedinis & voluptatis eſt. Hic ergo corrumpit mentes ſervorum Dei, & avertit eos à veritate, oblectans cupiditatibus, & pereunt. Obli-

ζῶντος τοῦ Θεοῦ, καὶ πορευόμενοι ἐν ταῖς ματαίαις τρυφαῖς καὶ ἀπάταις τοῦ βίου τούτου. Διὸ καὶ ἀπόλλυνται ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου τούτου εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. Λέγω αὐτῷ, οὐ γινώσκω, Κύριε, τί ἐστιν εἰς θάνατον καὶ καταφθοράν. καὶ λέγει μοι. Ἄκουε, φησίν. Ἃ εἶδες πρόβατα ἱλαρὰ καὶ σκιρτῶντα, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τέλος, καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐν τούτοις οὖν μετάνοια ζωῆς οὐκ ἔστιν, ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' αὐτοὺς βλασφημεῖται. Τῶν τοιούτων ζωὴ θάνατός ἐστιν. Ἃ δὲ εἶδες μὴ σκιρτῶντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ βοσκόμενα, οὗτοί εἰσιν οἱ παραδεδωκότες μὲν τῇ τρυφῇ καὶ ἀπάτῃ ἑαυτούς, εἰς δὲ τὸν Κύριον μὴ βλασφημήσαντες. οὗτοι οὖν κατεφθαρμένοι εἰσὶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Ἐν τούτοις ἐλπίς ἐστι μετανοίας, ἐν ᾗ δύνανται ζῆσαι. Ἡ καταφθορὰ οὖν ἐλπίδα ἔχει ἀναστάσεως ἕως τινός. Ὁ δὲ θάνατος ἀπώλειαν ἔχει αἰώνιον. Πάλιν προέβημεν μικρόν, καὶ δείκνυσί μοι ἕτερον ποιμένα μέγαν, ὡς ἄγριον τῇ ἰδέᾳ, περικείμενον δέρμα αἴγιον λευκόν, καὶ πήραν τινὰ εἶχεν ἐπὶ τὸν ὦμον, καὶ ῥάβδον σκληρὰν λίαν καὶ ὄζους ἔχουσαν, καὶ τὸ βλέμμα εἶχεν πικρόν, ὥστε φοβηθῆναί με αὐτόν. οὗτος οὖν ὁ ποιμὴν παρελάμβανε τὰ πρόβατα ἀπὸ τοῦ ποιμένος τοῦ πρώτου τοῦ νεανίσκου, ἐκεῖνα τὰ σπαταλῶντα καὶ τρυφῶντα, μὴ σκιρτῶντα δέ, καὶ ἔβαλλεν αὐτὰ εἰς τινὰ τόπον κρημνώδη καὶ ἀκανθώδη καὶ τριβολώδη, ὥστε ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν καὶ

viſcuntur enim mandata Dei vivi, & in luxuriis converſantur & deliciis vanis; & corrumpuntur ab hoc Nuncio malo aliqui uſque ad mortem, aliqui vero uſque ad defectionem. Dico ei: Domine, non intelligo quid ſit *ad mortem*, & quid *ad defectionem*. Audi, inquit. Quæcunque pecora vidiſti valde læta & exſultantia; ii ſunt, qui in perpetuum à Deo diſceſſerunt, & tradiderunt ſe deſideriis hujus ſeculi. Iis ergo non eſt per pœnitentiam regreſſus ad vitam: quoniam quidem adjecerunt ad reliqua delicta ſua, & nomen Domini nefandis inſectati ſunt verbis. Hujuſmodi homines morti ſunt deſtinati. Quæ vero vidiſti pecora non exſultantia ſed uno loco veſcentia, ii ſunt, qui tradiderunt ſe quidem deliciis ac voluptatibus, nihil vero nefandum in Dominum locuti ſunt. Hi igitur non defecerunt à veritate; ideoque repoſitam adhuc habent ſpem vitæ in pœnitentia. Defectio enim habet ſpem aliquam redintegrationis; mors vero perpetuo tenetur interitu. Rurſum progreſſi ſumus paululum; & oſtendit mihi paſtorem magnum, & velut agreſtem figuram habentem, amictum pelle alba caprina, peram geſtantem in humero, & manu virgam nodoſam, & valde duram, & flagellum in manu; aſpectum autem tru-

τριβόλων μὴ δύνασθαι ἐκπλέξαι τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐμπλέκεσθαι ταῖς ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις, καὶ λίαν ἐταλαιπώρουν δαιρόμενα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὧδε κἀκεῖ περιέλαυνεν αὐτά, καὶ ὅλως ἀνάπαυσιν αὐτοῖς οὐκ ἐδίδου, οὐδὲ ἵσταντο.

cem & ſævum habebat, ut poſſet terrere aliquos; talis erat aſpectus ejus. Hic ergo accipiebat ab illo juvene paſtore ea pecora, quæ delicias quidem agebant, ſed non exſultabant, & compellebat ea in præcipitem locum quendam, ac ſpinoſum, tribuliſque confertum, uſque adeo ut de ſpinis, & tribulis ſe non poſſent explicare; ſed implicita ibi paſcebantur ſpinis & tribulis: & graves cruciatus experiebantur ex verbis ejus. agebat enim ea, & nec conſiſtendi eis locum ante tempus permittebat.

Ibidem §. III.

Βλέπων οὖν αὐτὰ ἐγὼ οὕτως μαστιζόμενα καὶ ταλαιπωροῦντα, ἐλυπούμην ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι οὕτως ἐβασανίζοντο, καὶ ἀνοχὴν ὅλως οὐκ εἶχον: Καὶ λέγω τῷ ἀγγέλῳ μετ' ἐμοῦ λαλοῦντι. Κύριε, τίς ἐστιν οὗτος ὁ ποιμὴν ὁ ἄσπλαγχνος καὶ πικρός; καὶ λέγει μοι, οὗτός ἐστιν ὁ ἄγγελος τῆς τιμωρείας. Ἐκ δὲ τῶν ἀγγέλων τῶν δικαίων ἐστὶν, τεταγμένος δὲ ἐπὶ τῆς τιμωρείας. Παραλαμβάνει οὖν τοὺς ἀποπλανηθέντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ πορευθέντας ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν, καὶ τιμωρεῖται αὐτοὺς, καθὼς ἄξιοί εἰσι, δειναῖς καὶ ποικίλαις τιμωρείαις. Λέγω αὐτῷ. ἤθελον γνῶναι, Κύριε, τὰς ποικίλας ταύτας τιμωρείας ποταπαί εἰσιν. Ἄκουε, φησίν. Αἱ ποικίλαι τιμωρείαι καὶ βάσανοι, βιωτικαί εἰσιν βάσανοι. Ἐπὰν γὰρ ἀποστῶσι τοῦ Θεοῦ, νομίζοντες ἐν ἀναπαύσει

Cum viderem ergo ſic ea flagellari, & miſerias experiri; dolebam pro eis, quia valde cruciabantur; nec ulla requies eis dabatur. Dico ad Paſtorem illum, qui erat mecum: Quis eſt, Domine, hic Paſtor tam implacabilis, & tam amarus, qui nullo modo miſeratione movetur ad verſus hæc pecora? Hic, inquit, Paſtor, pro juſtis quidem Nuncius eſt, ſed præpoſitus pœnæ. Huic ergo traduntur, qui à Deo aberraverunt & ſervierunt deſideriis ac voluptatibus ſeculi hujus. Punit ergo eos, ſicut meruit unuſquiſque eorum, ſævis variiſque pœnis. Vellem, inquam, noſſe Domine, varias has pœnas, cujuſmodi ſunt. Audi, inquit: Variæ pœnæ atque tor-

ονται καὶ πλούτῳ, τότε τιμωροῦνται· οἱ μὲν ζημιούμενοι, οἱ δὲ ὑστερούμενοι, οἱ δὲ ἀσθενείαις ποικίλαις περιπίπτοντες, ἄλλοι ἐν ἀκαταστασίαις, ἕτεροι ὑβριζόμενοι ὑπὸ ἐλαττόνων, καὶ ἑτέραις ποικίλαις πράξεσι. Πολλοὶ γὰρ ἀκαταστατοῦντες ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἐπιβάλλονται εἰς πολλὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὅλως ὑποβαίνει, καὶ δυσχεραίνουσιν, καὶ οὐ γινώσκουσιν, ὅτι διὰ τὰ πονηρὰ ἃ ἔπραξαν, οὐκ ἐνοδοῦνται, καὶ λοιπὸν αἰτιῶνται τὸν Κύριον, καὶ οὐκ ἀνέχονται τὰς λοιπὰς ἡμέρας αὐτῶν, ἐπιστρέψαντες δουλεῦσαι τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. Ἂν δὲ μετανοήσωσι καὶ ἀνανήψωσι, τότε συνιῶσι ὅτι διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν τὰ πονηρὰ οὐκ εὐοδοῦντο, καὶ οὕτως δοξάζουσι τὸν Κύριον, ὅτι δίκαιος κριτής ἐστιν καὶ δικαίως ἔπαθον, καὶ ἐπαιδεύθησαν κατὰ τὰς πράξεις αὐτῶν.

menta hæc ſunt, homines quotidie in vita ſua patiuntur. Alii enim detrimenta patiuntur; alii diverſas acrimonias; quidam inconſtantiam; alii injurias ab indignis patientes, multaque alia exercitia & incommoda. Plurimi enim inconſtanti conſilio multa conantur, nec quicquam conducit eis, & dicunt in actibus ſuis ſucceſſum ſe non habere. Succurrunt iis ea quæ nequiter fecerunt, & Dominum cauſantur. Cum igitur perpeſſi fuerint omnem vexationem, & omne incommodum, tunc traduntur mihi ad bonam admonitionem, & firmantur in fide Domini; & per reliquos dies vitæ ſerviunt Domino mente pura. Et cum cœperint delictorum agere pœnitentiam, tunc aſcendunt in præcordia eorum opera ſua, in quibus ſe nequiter exercuerunt; & tunc dant Deo honorem, dicentes juſtum judicem eum eſſe, meritoque ſe omnia eſſe perpeſſos juxta facta ſua.

Ibidem §. IV.

Ἄκουε οὖν ἀμφοτέρων τὴν δύναμιν, τῆς τρυφῆς καὶ τῆς βασάνου. Τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀπάτης ὁ χρόνος ὥρα ἐστὶ μία, τῆς δὲ βασάνου ὧραι τριάκοντα ἡμερῶν δύναμιν ἔχουσαι. Ἐὰν οὖν μίαν ἡμέραν τις τρυφήσῃ καὶ* ἀπα-

Audi, inquit, quanta ſit vis utriusque; dulcedinis ac voluptatis. Dulcedinis una hora ſuo ſpatio terminatur: pœnæ vero una hora triginta dierum vim poſſidet. Quicunque igitur uno die

τη-

* Leg. ἀπατηθῇ.

τηθῇ, μίαν δὲ ἡμέραν βασανισθῇ, ἐνιαυτοῦ ὁλοκλήρου ἰσχὺν ἔχει ἡ ἡμέρα ἐκείνη τῆς βασάνου. Ὅσας οὖν ἡμέρας τρυφήσῃ τις, τοσούτους ἐνιαυτοὺς βασανισθήσεται. Βλέπεις οὖν ὅτι τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος οὐδέν ἐστιν, τῆς δὲ τιμωρίας καὶ βασάνου πολύς. Ὁ τρυφῶν καὶ ἀπατώμενος καὶ πράσσων ἃ βούλεται, πολλὴν ἀφροσύνην ἐνδέδυται, ἀντὶ γὰρ τῆς τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἑκάστης ἡμέρας, ἀποτίσει βάσανον μεγάλην, ἐνιαυτὸν τῇ ἡμέρᾳ.

perceperit fallacem dulcedinem ac voluptatem, unoque die cruciatus ſit, anni ſpatium dies cruciatus ejus valebit. Ita quot dies perceperit quiſque voluptatem, totidem annis cruciatur. Vides igitur, inquit, exiguum eſſe tempus mundanæ dulcedinis ac voluptatis; pœnæ vero, tormentorumque amplius.

Ibidem §.V.

Pag. 263. Καὶ λέγω τῷ Ἀγγέλῳ. Ποῖαι τρυφαί εἰσι βλαβεραὶ, λέγε μοι. Πᾶσα πρᾶξις σαρκικὴ τρυφή ἐστιν, ὅτι ἡδέως ποιεῖ αὐτήν. Ὁ γὰρ ὀξύχολος τῷ ἑαυτοῦ πάθει τὸ ἱκανὸν ποιῶν τρυφᾷ, ὁμοίως καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ μέθυσος καὶ ὁ κατάλαλος, καὶ ὁ ψεύστης, καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ ἀποστερητὴς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τρυφῶσι γὰρ ἐν τῇ αὐτῶν πράξει. Αὗται δὲ αἱ πράξεις βλαβεραί εἰσι τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ. Εἰσὶ δὲ καὶ τρυφαὶ σώζουσαι τοὺς ἀνθρώπους. Πολλοὶ γὰρ ἀγαθὰ ἐργαζόμενοι τρυφῶσιν: αὕτη οὖν ἡ τρυφὴ τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ περιποιεῖται ζωήν, αἱ δὲ προειρημέναι τρυφαὶ βάσανον.

Dixi ei: quæ ſunt, Domine, voluptates noxiæ? Omni, inquit, homini voluptas eſt, quodcunque libenter facit. Etenim iracundus ſatisfaciens moribus ſuis, percipit voluptatem ſuam; & adulter & ebrioſus, & detractor, & mendax, & cupidus, & fraudator, & quicunque iis ſimile aliquid admittit, morbo ſuo parens, percipit ex ea re voluptatem. Hæ omnes dulcedines ac voluptates noxiæ ſunt ſervis Dei. Propter has itaque cruciantur & patiuntur pœnas. Sunt enim voluptates ſalutem hominibus afferentes. Multi enim opera bonitatis facientes percipiunt voluptatem dulcedine ſua tracti. Hæc ergo voluptas utilis eſt ſervis Dei, & vitam parat hujuſmodi hominibus. Illæ vero noxiæ, quæ ſupra dictæ ſunt, tormenta & pœnas pariunt.

X. S. Hermæ Editiones.

Prima Jac. Fabri Stapulenſis, Pariſ. 1513. fol. apud Henr. Stephanum avum.

Nic. Gerbelii. Argentorat. 1522. apud Jo. Schottum. 4.

In Orthodoxographis Jo. Heroldi. * Baſil. 1555. & Jo. Jac. Grynæi 1569. fol.

In Bibliothecis Patrum T. 3. Pariſ. 1575. T. 5. 1589. 1610. 1644. 1654. T. 1. Colon. 1618 & Lugd. 1677. fol.

Cum notis Caſp. Barthij, poſt Claudiani Mamerti libros 3. de ſtatu animæ, Greg. Thaumaturgi de anima libellum ex verſione Ger. Voſſii & incerti Philoſophi Chriſtiani celebres de anima opiniones, ex Jo. Tarini verſione, Cygneæ 1655. 8. ſubjecto libello Paciani de pœnitentia.

Cum notis Jo. Baptiſtæ Cotelerii, inter Patres Apoſtolicos, Pariſ. 1672. fol.

Ex recenſione & cum notis Jo. Felli Oxonienſis Epiſcopi Oxon. 1685. 12. una cum Barnaba.

Cum notis Cotelerii & Felli in nova Patrum Apoſtolicor. editione à Jo. Clerico curata Amſt. 1698. fol.

Belgice, quam verſionem ex Zvvickero memorat. B. Ittigius.

Anglice Guil. Wakeo interprete Lond 1693. & 1710. 8. cum Epiſtolis Clementis, Barnabæ, Ignatii ac Polycarpi.

Plura de Herma, quem Philippenſium Epiſcopum nonnulli incerta fide tradunt, præter jam laudatos Henſchenius IX. Maji T. 2. p. 360. Sam. Baſnage ad A. C. 157. Elias du Pin, Tillemontius in Memoriis Eccleſ. Nourrius in Apparatu, diſſ. I. 4. aliiq; de Hiſtoria & monumentis Eccleſiaſticis ſcriptores, inprimis Ittigius ὁμακαρίτης in diſſ. de patribus Apoſtolicis p. 184-206. & in ſelectis Hiſt. Eccleſ. Sec. I. capitibus p. 65. ſeq. & p. 155-179. quo poſtremo loco de doctrina in Hermæ libris contenta erudite diſſerit. Alius Hermes præfectus Urbis, ſub Trajano memoratur in Actis Martyrii S. Alexandri I. Romæ Epiſcopi à quo cum uxore & ſorore & filiis & 1250. ſervis uxoribusque & filiis eorum

rum

* Hinc Labbei error, qui in Hæreſiologia editum Hermam falſo tradit. Nimirum ab Heroldo editum Hermam legerat vel meminerat, at non in Hæreſiologia Heroldi verum in ejus Orthodoxographis Hermas occurrit. Labbeum ſecutus Nourrius p. 61.

Digitized by Google

rum baptizatus eſſe legitur. Vide Acta Sanctor. ad 3. Maji T. 1. p. 371. 373. & 375. ubi Papebrochius notat Acta illa Alexandri, quæ ille latine edidit, exſtare in Bibl. Ambroſiana Mediolani Græce reddita, ſub Vita titulo S. Hermetis.

XI. Acta Praxedis Virginis, ſororisque Pudentianæ & fratrum SS. Novati ac Timothei patrisq; Pudentis Senatoris, quæ præmiſſa Paſtoris Presbyteri ad Timotheum & Timothei ad Paſtorem Epiſtola ediderunt, & Hermæ, Pii Pontificis fratri tribuunt Baronius T. 2. Annal. & Henſchenius Act. Sanctor. 19. Maj. indigna eſſe fide probat Tillemontius T. 2 Memor. Eccleſ. parte 2. p. 528. ſeqq. Paſtoris cujusdam Epiſcopi libellum in modum Symboli, memorat Gennadius de ſcript. Eccleſ. c. 76 Plures Paſtores Martyres celebrant Martyrologia. Cæterum de Pœmandro & aliis ſcriptis ſub Hermetis triſmegiſti nomine ambulantibus, quæ Hermæ Apoſtolico parum veriſimiliter tribuit Sandius in nucleo Hiſt. Eccleſ. p. 56. dixi libro 1. c. 7. ſeq.

XII. DE S. CLEMENTIS Romani Epiſcopi Epiſtola ad Corinthios ſtante adhuc templo, ante Hermæ Paſtorem, & Epiſtolam Barnabæ ut videtur ſcripta, Epiſtolaque quæ eidem Clementi tribuitur altera ac vere poſteriore dixi l. IV. c. V. §. 14. Nunc de ſcriptis Clementi ſuppoſitis nonnulla ſubjungere juvat. Nam de Clemente ipſo cui circa A. C. 83. Evariſtus in Romanæ Eccleſiæ Epiſcopatu ſucceſſit, videri poſſunt Cotelerius in Patribus Apoſtolicis (qui a) Martyrium etiam Clementis è *Sim. Metaphraſte* ad 23. Nov. & *Ephræmi Cherſonis Epiſcopi* Homiliam de miraculo quodam Clementis, Græce & Lat. edidit: alterum etiam ejusdem ſi nanciſci potuiſſet tractatum additurus memoratum Allatio, & incipientem ſic: ἐξελθόντος Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου τῆς Γαλιλαίας). Caveus in Vitis Patrum & Tillemontius in Tomo 2. memor. Hiſtor. Eccleſ. videri poterit Philippus Rondininus Faventinus libris duobus b) de S. Clemente Papa & Martyre, ejusque in urbe Roma baſilica. Rom. 1706. 4.

Kai

a) Martyrem Clementem vix quisquam vocat ante Rufinum: unde martyrium ejus in dubium vocat Dodwellus ad Pearſonii Opera poſtuma p. 213. ſeqq Certe Narratio illa quam latine poſt alios ediderat Lazius 1551. cum Abdia, & Surius 23. Nov. exiguam fidem meretur, licet ejusmodi Acta Clementis legit etiam Gregor. Turonenſis de gloria Martyrum c. 35. incertum an habuerit illa Clementis Papæ geſta, quæ à *Jo. Diacono* Romano (circa extremum ſeculi IX.) ſcripta teſtatur Sigebertus de Script. Eccleſ. c. 106.

b) Acta Eruditor. T. 4. ſupplem. p. 140.

Κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, SS. Apoſtolorum Canones LXXXV. quos *Joh. Zonaræ, Theodori Balſamonis & Alexii Ariſteni* ſcholiis illuſtratos Græce & latine cum notis eruditis edidit *Guil. Beveregius* in Pandectis Canonum, ſive magno Synodico, Oxon. 1672. fol. Occurrunt & in Patribus Apoſtolicis *Cotelerii*, qui præter novam verſionem ſuam notasque addidit veterem interpretationem *Dionyſii Exigui*, ſed is Dionyſius cum aliis antiquis latinis tantum Canones quinquaginta (qui prioribus Græcis 42. reſpondent) agnoſcit. Qua de re uti de variis Canonum horum editionibus vide B. Ittigii Appendicem de hæreſiarchis Apoſtolicæ ætatis p. 161. ſeq. In editione Patrum Cotelerianorum Amſtelodamenſi additæ etiam ſunt jam laudatæ à me Beveregii notæ. Græce Canones Apoſtolicos ad Calcem Novellarum Juſtiniani ſubjunxit Georgius Haloander, & latine vertit Norimb. 1531. fol. Clauſulam à verbis ταῦτα δὲ περὶ κανόνων διατετάχθω ὑμῖν παρ' ὑμῶν ὦ Ἐπίσκοποι, in Turriani edit. & Græco Latina Geſneri Tiguri 1559. fol. obviam, addidit quoque è MS. Auguſtano Elias Ehingerus qui Canones Apoſtolor. cum aliis Conciliorum Canonibus Græce & Lat. edidit 1614 4. Eandem in pluribus Codicibus Græcis reperit Cotelerius, quemadmodum & extat in *Arabica* verſione.

Hosce Canones, qui Conſtitutionum Apoſtolicarum libris ſubjici ſolent, Apoſtolis auctoribus editos & à Clemente Romano collectos eſſe multi ſibi perſuaſerunt, pro qua ſententia præcipue militant *Franciſcus Turrianus* libro primo integro contra Magdeburgenſes pro Canonibus Apoſt. & decretalibus Pontificum Florent. 1572. fol. & noviſſime *Antonius de Caſtrovillare*, c) Ord. Minor. S. Franciſci de Paula in diſſ. hiſtorico Chronologica & dogmatica pro quinquaginta Canonibus Apoſtolicis, Rom. 1697. 4.

Illam ſententiam ante Natalem Alexandrum ſec. I. diſſ. 18. cui potiſſimum Caſtrovillarius reſpondere ſtudet, validiſſimis rationibus oppugnavit *Jo. Dallæus* libro tertio de Pſeudepigraphis Apoſtolicis. Hardervic. 1653. 8. Sed nimis videtur ipſe in alteram partem canonum illorum antiquitatem deprimere, dum ad quintum & tantum non ſextum

c) Vide Acta Erud. A. 1697. p. 523. & Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtol. p. 212. ſeq ubi Caſtrovillarium refellit. Prodiit etiam adverſus Canonum Apoſtolicorum auctoritatem & antiquitatem diſſertatio Hiſtorico Theologica *D. Jo. Pauli Hebenſtreitii*. Jenæ 1701. 4. Cæterum Animadverſiones in hos Apoſtolicos Canones quæ Gallice Ludovico Thomaſino ut ajunt auctore prodierunt Antwerpiæ 1698. 8. haud vidi. Canones quos ſub Apoſtolorum nomine legunt Habeſſini, vide ſi placet apud Ludolfum Commentar. ad Hiſt. Æthiopic. p. 304. ſeqq. Æthiopice & Latine.

tum ſæculum illos rejicit, cum veriſimillimis argumentis nixa ſit opinio, cui lubens aſſentior, virorum præclarorum, qui ſæculo jam tertio canones illos ſynodicos Apoſtolicarum, ſive Apoſtolicæ doctrinæ adhærentium Eccleſiarum, editos fuiſſe ſibi perſuadent. Confer ſi placet quæ pro illa ſententia diſputant Petrus de Marca III. 2. de concordia ſacerdot. & Imperii, Schelſtratenus in Antiquitate illuſtrata p. 263. ſeq. Pearſonius parte 1. Vindic. Ignatii c. 4. ac præcipue Guil. *Beveregius* ſuis ad Canones Animadverſionibus, adverſus quem cum Matthæus Larroquanus vir & ipſe doctus ad calcem ſuarum ad Pearſonianas Ignatii Vindicias obſervationum Rothomag. 1674. 8. Dallæi ſententiam tueri conatus eſſet, idem Beveregius doctiſſimo opere quod Codicem Canonum Eccleſiæ privitivæ vindicatum inſcripſit, & Londini 1678. 4. edidit, pluribus argumentis eandem evertit. Recuſus eſt ille Codex Canonum vindicatus in Amſtelodamenſi Patrum Coteleriorum editione.

Omitto *novem Canones*, quos velut ab Apoſtolis in Concilio Antiocheno conſignatos, è Codice Græco quem Pamphili Martyris fuiſſe tradit, vulgavit Turrianus lib. 1. contra Magdeburgenſes c. 25. Baronius ad A. C. 102. n. 19. & Binius T. 1. Concilior. pluribusque argumentis explodunt Pagius ad A. C. 56. (Baronii 58. Num. 118.) & Natalis Alex. Sec. I. diſſ. 20. atque ante utrumque Dallæus III. 22. ſqq. de Pſeudepigraphis Apoſtolicis.

2. Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διὰ Κλήμεντος, τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου τε καὶ πολίτου Καθολικὴ διδασκαλία, ſive *Conſtitutionum Apoſtolicarum libri VIII.* quos Photio olim Cod. 112. laudatos primus è tribus Codd. MSS. d) Calabro, Siculo ac Cretenſi *Græce* cum prolegomenis & explanationibus Apologeticis Græce à ſe ſcriptis edidit *Franciſcus Turrianus* S. I. Venet. 1563. 4. ex officina Jordani Zileti.

Latine poſt lacinias quasdam ſive Epitomen è MS. Cretenſi excerptam verſamque, à *Carolo Capellio*, *Veneto* Ingolſtad. 1546. atque inde in poſteriore Conciliorum editione Crabbiana ſive Petri Crabbe Colon. A. 1551. editam, prodierunt libri VIII. interprete *Jo. Carolo Bovio*, e) Epiſcopo Oſtunenſi, Venet. eodem Anno 1563. 4. Paris 1564. 8. & inter S. Clementis opera ibid. 1568. Colon. 1569. fol.

 atque

d) Alii MSS. Codices in Bibl. Cæſarea occurrunt. Vide Neſſelium part. V. p. 20. ſqq. 129 & 138. Eclogas Codicis Mazariniani (jam Regii) laudat Cotelerius.

e) Vide Leonardi Nicodemi additiones ad Nicolai Toppi Bibl. Neapolitanam p. 119. Ittigii appendic. ad diſſ. de Hæreſiarch. p. 190. ſeqq.

Digitized by Google

atque in edit. Conciliorum Suriana Colon. 1567. fol. Deinde ex *Turriani* verſione cum ejus ſcholiis & obſervationibus, Antvverp. 1578. apud Plantin. fol. & in Conciliorum editionibus Dominici Nicolini Venet. 1585. & Severini Binii Colon. 1606. fol. *Græce & Latine* cum *Turriani* verſione recudi curavit Fronto Ducæus ad calcem Canonum Apoſtolorum & Concilior. commentariis Jo. Zonaræ illuſtratorum Pariſ. 1618. fol. atque inde Labbeus T. 1. Concilior. Pariſ. 1672. fol. Denique cum verſione & notis eruditis *Cotelerii* viderunt lucem inter Patres Apoſtolicos Pariſ. eodem anno 1672. & Amſt. 1698. fol.

Has Conſtitutiones quibus Apoſtolicam ætatem tribuunt Turrianus, Boviusque, longe recentiores eſſe, ac Clementi Rom. ſuppoſitas probant, ne alios jam allegem Jo. Dallæus libro 1. ac 2. de Pſeudepigraphis Apoſtolicis, & Natalis Alex. Sec. 1. diſſ. 18. Vide etiam Ittigii ἐν μακαρίτῃ appendicem ad diſſ. de Hæreſiarchis p. 199. ſeqq. ubi ad teſtimonia veterum pro Conſtitutionibus à Turriano allegata reſpondet. Videtur autem Opus hoc non diu ante Euſebium * eſſe ſub Clementis editum nomine, ac conflatum ex variis ſecundi & tertii ſæculi conſtitutionibus Eccleſiaſticis, διδασκαλίαις, διδαχαῖς, διατάξεσι f) quæ Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum Clementis, Ignatii Polycarpi, Hippolyti nominibus ferebantur olim incerta fide, & in antiquis ſtichometriis memorantur, atque ex parte etiam hoc nomine in Bibliothecis ut Cæſarea g) & Bodlejana ſuperſunt manu exaratæ. Canones Apoſtolorum vocat auctor Operis imperfecti in Matthæum, ad VI. 3. & XXV. 18. ubi librum octavum allegat, & ad V. 22. *ſicut Apoſtoli in Canonicis ſuis interpretantur.* Fuiſſe tamen olim Apoſtolicarum διατάξεων nomine celebres, quæ in his octo libris longe aliter leguntur h) patet vel ex Epiphanii LXX. 10. quem locum reſpicit ubi Apoſtolicam conſtitutionem laudat Apologia Auguſtanæ Confeſſ. i) Itaque ab Heterodoxis interpolatas Conſtitutiones jam olim conqueſti ſunt Patres Trullani Canone 2.

3. Ἀπο-

* Opera πολύστιχα χθὲς καὶ πρώην Clementi ſuppoſita teſtatur Euſebius III. 38. Hiſt. Petri & Apionis dialogos ibi commemorans.

f) Uſſer. c. 7. prolegom. ad Ignat. Pearſon I. Vindic. Ignat. c. 4. Steph. le Moyne not. ad Varia ſacra p. 1072. & Grabe ſpicileg. Patrum T. 1. p. 40 ſeqq.

g) Vide Neſſelium part. V. Catalog. MSS. p. 20. Grabe p. 285. ſeq.

h) Uſſer. prolegomen. ad Ignat. c. 9.

i) Loc. IV. de Eccleſia p. 154. adde Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 220. ſeq.

3. *Ἀναγνωρισμός* k) *Recognitionum libri X.* qui latine tantum ex verſione *Rufini* exſtant, quam in Gaudentii ille Epiſcopi Brixienſis gratiam compoſuit. *Paulinum* Nolanum ex Epiſt. 47. ad Rufin. itidem Clementis interpretationem conſtat aggreſſum, ſed non videtur ultimam illi manum impoſuiſſe. Teſtimoniis Origenis, Euſebii & aliorum Veterum de hoc opere, quæ diligentiſſime ut ſolet Cotelerius collegit, adde quod illud reſpicere videtur auctor l) Conſtitutionum Apoſtol. VI. 8. tum Sozomenus libro & capite primo m) ubi Clementem inter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores principe loco nominat: laudatur & ab Iſidoro Hiſpalenſi, lib. de natura rerum c. 17. & 31. atque Originum lib. 3. c. 50. Neque aliud, puto, eſt *Itinerarium Apoſtolorum* quod ab Iconoclaſtis jactatum rejicitur Concil. VII. Act. 5. plerique *περίοδος Petri* vel *Clementis*, alii *κηρύγματα, πρὸς Σίμωνα τὸν Μάγον διαλέξεις, πράξεις* ſive *Acta* vocant, & Græce adhuc ſub *ἀναγνωρισμῶ* titulo legit Photius Cod. 113. licet Petavius lib. I. de Trinitate c. 3. §. ult. putat Photium longe depravatiorem editionem recognitionum vidiſſe, quam quæ hodie ſupereſt: forte enim Rufinus, ut conſuevit facere, inter interpretandum quædam emollivit atque interpolavit, alia omiſit. Unde Ebioniſmi ab Epiphanio obſervati pauca admodum * in hodiernis veſtigia. Cæterum falluntur Viri docti n) qui præfationem Rufini quæ præmittitur recognitionum libris, ſuppoſitam eſſe ſibi perſuadent: gravius etiam hallucinatus Anaſtaſius Bibliothecarius o) qui verba Rufini: ut *Clementem noſtra lingua redderemus*, ita accepit, ac ſi recognitiones latine ſcriptæ primum fuiſſent, deinde amiſſæ atque à Rufino demum iterum è Græco in Latinam linguam reſtitutæ. *Bardeſanem* vero hæreticum auctorem eſſe recognitionum

E 2 ut

k) In Rufini præf. pro *ἀναγνώστων*, legendum *ἀναγνωρισμῶν* ex Rufino ipſo de adulteratione librorum Origenis, & Photio. Cod. 113. Titulus exinde eſt, quod in illo opere inter alia narratur quomodo Clemens & pater ejus atque alii fratres ſe iterum recognoſcunt.

l) Confer Grabii ſpicileg. T. 1. p. 283. ſeq.

m) Valeſ. ad paginam 401. Sozomeni. Cæterum fuit & alius Clemens Hiſtoricus & Chronographus Suidæ, Johanni Malalæ, Etymologo & Anonymo Combefiſiano in Originibus CPol. laudatus, qui de Imperatoribus Romanis ſcripſit, & ſæculo quarto vixiſſe videtur.

* Grabe ſpicileg. T. 1. p. 279. ſeq.

n) Sixtus Senenſis lib. 2. Bibl. S. ubi de Clemente: Bellarminus de Script. Eccleſ. & Jo. Rainoldus in Cenſura Apocryphorum T. 1. p. 108.

o) Anaſtaſius Epiſt. ad Johannem Diaconum Collectaneis à Sirmondo editis præmiſſa, T. 3. Opp. Sirmondi p 478. Huetius Anaſtaſium ſecutus p. 246. libri de claris Interpretibus.

Digitized by Google

ut vir doctiſſimus p) ſuſpicatur, vel ideo non crediderim, quia fragmentum inſigne quod libro nono recognitionum §. 17. ſqq. inſertum eſt, ex dialogo Bardeſanis de fato producit Euſebius VI. 10. præparat. Potius hinc colligas auctorem recognitionum quisquis fuit Bardeſane juniorem q) locaque varia ex aliis ſcriptoribus operi ſuo illis non nominatis intexuiſſe, quemadmodum partem ejusdem loci Bardeſanei Cæſarius dialogo ſecundo inſeruit, nec Bardeſanem nec recognitiones de nomine allegavit. Clariſſ. Nourrii porro verba p.222. Apparatûs ad Bibliothecam Patrum, emendatione indigent: *Bardeſanes Syrus fragmentum non minus prolixum* (è recognitionum libris) *in ſuum adverſus Marcionem librum tranſtulit. Nam Bardeſanes ille hunc eundem librum ſub Soteris Pontificatu paullo poſt ſecundum ſaculum medium Antonino Imperatori nuncupavit. Jam ergo pervulgati erant illi recognitionum Clementinarum libri.* Nam primum non conſtat dialogum de fato compoſitum fuiſſe contra Marcionem: Deinde p. 221. rectius ſcripſerat ipſe Nourrius: *in recognitionibus reperiri fragmentum ex libro Bardeſanis Syri adverſus Abydam Aſtrologum edito, totidem verbis transſcriptum.* Notabis etiam Xaverium in Hiſtoriam S. Petri Apoſtoli, quam Perſice ſcripſit, nonnulla ex recognitionibus inſeruiſſe, de quo vide Ludovici de Dieu notas p. 112. ſeq.

Primus hos libros è Rufini verſione edidit *Jo. Sichardus*, Baſil. 1526. fol. cum ſpuriis Epiſtolis decretalibus Pontificum. Hinc viderunt lucem Pariſiis 1541. fol. 1568. 8. &c. Exſtant & inter alia Clementina ex recenſione *Lamberti Gruteri* Venradii, cum ejusdem ſcholiis Colon. 1569. fol. quo in volumine poſt recognitiones ſequuntur Canones Apoſtol. cum duplici verſione Dionyſii Exigui vetere & nova Greg. Haloandri: Conſtitutiones Apoſtolorum ex Bovii verſione cum ejusdem ſcholiis: Epiſtolæ decretales Pontificum, Epitome hiſtoriæ Clementinæ de geſtis Petri ex Joach. Perionii verſione: Epiſtolæ Ignatii ex edit. Symphoriani Champerii, S. Polycarpi Epiſtola, cum duabus Martiali Lemovicenſi ſuppoſitis: Conſtantini M. Confeſſio & edictum, Canonesque Conciliorum Nicæni, CPolitani, Epheſini & Chalcedonenſis. &c. Recuſæ etiam Recognitiones cum Lamberti præfat. & ſcholiis ſunt in Bibliotheca Patrum edit. Lugdunenſis 1677. Tomo II. Sed præſtantiſſima haud dubie operis hujus editio

p) Guil. Cave in Vita Clementis §.11. T.1. p. 211. ſqq. & in Hiſt. literaria, ubi de Clemente, & Bardeſane.

q) Dodwell. p 413. diſſ. VI. ad Irenæum & Grabe T. 1. ſpicileg. p.278. qui Græca Bardeſanis cum latinis in recognitionum Opere, confert p.290-299.

edito debetur *Cotelerio*, qui in Patribus Apoſtolicis illud ex ſex MSS. Codicibus recenſuit, ſectionibus diſtinxit & doctis notis illuſtravit Pariſ. 1672. Amſt. 1698. fol. Addidit etiam ex tribus Codicibus capita decem libri tertii (à ſecundo ad undecimum) quæ in aliis MSS. & editionibus deſiderantur, forte quod illa Rufinus velut obſcuriora & Ebionitarum gemina argutiis vertere neglexerat. Sex illi Codices MSti quibus Cotelerius uſus eſt ſunt Regius, Sorbonicus, Thuanus, Petri Petiti & Carmelitarum diſcalceatorum. Præter hos Colbertinum ante annos quadringentos exaratum laudat Clariſſ. Nourrius p. 224. Fuit etiam noſtra ætate qui libros recognitionum *Germanice* verteret, quæ interpretatio cum Godfridi Arnoldi præfatione vidit lucem A. 1702. 8.

4. Τὰ Κλημέντια in Athanaſii Synopſi memorata, lectaque auctori Chronici Alex. ac Nicephoro Calliſto conſtabant viginti Homiliis ſive Colloquiis, quibus Pſeudo Petri ad Jacobum & altera ad eundem Jacobum Hieroſol. Epiſcopum Epiſtola Clementis r) nomine præmittitur, in qua opus iſtud vocatur Κλήμεντος τῶν Πέτρου ἐπιδημιῶν καὶ κηρυγμάτων ἐπιτομή. Homilias priores XVIII. & undevigeſimam altera parte mutilam primus ex Codice Regis Galliæ Græce edidit, verſioneque latina & notis illuſtravit Cotelerius. Valde corruptum illud exemplar fuiſſe queritur ad Homil. VI. 10. *ut ſi* inquit, *interdum ceſpitem, veniam ab æquo lectore poſſim ſperare.* Multa in hoc opere eadem quæ in recognitionibus, adeo ut pro altera recognitionum editione Rufino memorata habeat doctiſſius Caveus.

5. Breviorem ex hiſce *Epitomen* à *Simeone Metaphraſte* ut videtur compoſitam, cui etiam *vita Clementis* attexitur, primus Græce edidit *Adr. Turnebus* Pariſ. 1554. 4. adjuncta *Joach. Perionii* verſione, quæ legitur etiam inter Clementis ſcripta à Lamberto Grutero edita Coloniæ 1569. fol. Hanc epitomen cum tribus MSS. Bibl. Regiæ non parum inter ſe differentibus contulit, & cum nova ſua verſione Clementinis homiliis ſubjecit Cotelerius in laudata mihi jam toties Patrum Apoſtolicorum editione. Titulus eſt: *περὶ τῶν πράξεων ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου ἐπιτομή, ἐν ᾗ καὶ ὁ αὐτοῦ συμπεριείληπται βίος πρὸς Ἰάκωβον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων.*

r) Hanc Clementis Epiſtolam vertit etiam Rufinus, cujus interpretationem cum veteri editione & MS. Codice collatam Cotelerius ſeparatim Græcolatinæ ſuæ editioni ſubjunxit. Teſtatur autem Photius Cod. 113. aliis recognitionum Codicibus Epiſtolam ſub Petri, aliis ſub Clementis nomine præfixam fuiſſe.

6. Clementis *Liturgia* ſive *de ritu Miſſa*, Græce & latine ad calcem Liturgiæ S. Marco tributæ vulgata Pariſ. 1583. 8. eſt libri octavi Conſtitutionum Apoſtolicarum caput 5. cum ſequentibus, usque ad extremum capitis 15.

7. *Compendiolum fidei Chriſtianæ*, cum recognitionibus Clementis editum à Jo. Sichardo Baſil. 1526. fol. eſt lacinia ab Iſidoro Mercatore, qui Epiſtolas decretales Pontificum circa A. C. 790. ſuppoſuit, attexta Epiſtolæ ad Jacobum, quam à Rufino Latine verſam dixi. Vide Blondelli pſeudo Iſidorum p. 28. qui & cæteras *Epiſtolas quatuor decretales* Clementi tributas animadverſionibus ac cenſuris ſuis confixas addidit.

Scripta Pſeudo Clementis deperdita:

1. Priores *decem libri* ante recognitiones miſſi ad Jacobum, lib. V. c. ult. quorum argumentum traditur lib. III. c. 75. Primus ex his fuit *de Vero Propheta*, quem Cæſareâ miſiſſe ſe ait lib. 1. c. 17.
2. Sermones *de providentia & juſto DEI judicio.* Λόγοι περὶ προνοίας καὶ δικαιοκρισίας Θεοῦ, quorum primum allegat Anaſtaſius Antiochenus quæſt. 96.
3. *Revelationes B. Petri Apoſtoli* à diſcipulo ejus Clemente in unum volumen redactæ. Jacobus de Vitriaco Epiſcopus Acconenſis in Epiſtola ad Honorium III. in Spicilegio Dacheriano T. 8. p. 382. Confer quæ de Apocalypſi Petri notata à me ſunt in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 940. ſeq.
4. *Petri cum Apione* (Pliſtonico) *prolixa diſputatio*, Πέτρου καὶ Ἀπίωνος διάλογος Euſeb. III. 38. Hiſt. quem à recognitionibus Clementis recte diſtinguit Grabius T. 1. ſpicileg. p. 271. quique jam Nicephori Calliſti tempore intercidiſſe videtur, quoniam dubitat ille III. 18. Hiſt. an idem ſit cum Clementinis, de quibus paullo ante dixi homiliis.

XIII. S. IGNATIUS Nuranienſis (è Nura Sardiniæ civitate) * Evodii à Petro Apoſtolo ordinati ** in Epiſcopatu Antiocheno ſucceſſor,

* Abulpharajus p. 119 Tentzelii diſſ. ſelect part. 1. Exercitat. de apophthegmate Ignatii ὁ ἐμὸς ἔρως ἐσταύρωται, p. 47. Grabe T. 2. ſpicilegii Patrum p 1.

** Etiam Ignatium S Petri dextra ordinatum ſcribit Theodoritus Dialogo 1. ſed paſſus eſt S. Petrus ſub Nerone Imp. A. C 66 à quo tempore ad martyrium Ignatii intercedunt Anni 50. De Evodio Vide Acta Sanctor. VI Maji T. 2. p. 98. & Caveum ad A. C. 44. atque Ittigium de patribus Apoſtolicis p. 97 ſeq. ubi Epiſtolam ſub ejus nomine, inſcriptam Φῶς, laudatamque Nicephoro II. 3. Hiſt. rejicit.

ceſſor, Martyrium paſſus A. C. 116. Trajani 19. ut demonſtrarunt Guil. Loydius Epiſcopus Aſaphenſis in diatriba edita à Pagio in Critica Baroniana ad A. C. 107. n. 4. ſeq. & ante eum Jo. Pearſonius in diſſ. poſtuma de anno quo S. Ignatius à Trajano Antiochiæ ad beſtias fuit condemnatus, quam poſt notas Pearſonii in Ignatium vulgavit Tho. Smithus p. 58. ſeq. Oxon. 1709. 4. Poſt condemnationem Antiochia Romam vinctus miſſus Ignatius eſt, quo in itinere, Euſebio III, 36. teſte, Epiſtolas ſcripſit ante Euſebium lectas Irenæo atque Origeni, deinde vero quam plurimis aliis, quorum teſtimoniis conſtat illas ipſas quas illi legerunt nos hodie tenere. Ordo Epiſtolarum ex Euſebii teſtimonio hic fuit: 1. *Ad Epheſios* 2. *ad Magneſios.* 3. *ad Trallenſes.* 4. *ad Romanos.* 5. *ad Philadelphienſes.* 6. *ad Smyrnenſes* & 7. *ad Polycarpum*, quam poſtremam ſine magna cauſa Uſſerius Vir præſtantiſſimus rejicit. Hieronymus ordinem neglexit, & Epiſtolas ſeptem enumerare contentus, promiſcue retulit. In Codice Mediceo Græco autem & veteri verſione latina hic eſt ordo: 1. *ad Smyrnæos.* 2. *ad Polycarpum*, 3. *ad Epheſios*, 4. *ad Magneſios*, 5. *ad Philadelphienſes*, 6. *ad Trallianos.* Nam *Epiſtola ad Romanos*, quia Actis Martyrii Ignatiani inſerta legitur, in illa collectione omiſſa eſt. Haſce vero Epiſtolas, prout ab Iſ. Voſſio Græce & Uſſerio latine primum ab interpolationibus liberæ editæ ſunt auctorem non mentiri, ſed genuinum ac pretioſum Antiquitatis Chriſtianæ monumentum eſſe, adverſus *Jo. Dallæum* a) (cujus pleraque argumenta interpolatas ac ſpurias Ignatii Epiſtolas tangunt, Mediceo Codice tum nondum vulgato) *Dav. Blondellum*, b) *Claudium Salmaſium*, c) aliosque Viros doctiſſimos, certiſſimis argumentis probavit

a) Libro 2. de Dionyſii & Ignatii ſcriptis Genev. 1666. 4.

b) Lib. de Epiſcopis & presbyteris, & Epiſtolis ad Iſ. Voſſium, quibus reſpondit Voſſius Epiſtolis ad Blondellum quæ Vindiciis Perſonianis ſubjiciuntur, ſimul etiam confutans quæ Edmundus Albertinus p. 283. lib. de Eucharistia Epiſtolis Ignatii objecit.

c) Salmaſius in Apparatu de primatu Papæ p. 56. ſeq. & ſub Walonis Meſſalini nomine lib. de Epiſcopis & Presb. cujus quemadmodum & Blondelli objectionibus reſponderunt *Henr. Hammondus* diſſ. 2. de juribus Epiſcopatus Lond. 1651. 4. & *Dionyſ. Petavius* V. 8. dogm. Theol. de Hierarchia Eccleſiaſtica: Ut omittam quæ à Nourrio diſſ. VII apparatus Tillemontio, Natali Alex. & aliis in medium allata ſunt. Contra novas Jo. Oweni objectiones vindicavit ſe Hammondus in libro Anglico qui inſcribitur Anſwer to the animadverſions on the diſſertations touching Ignatius Epiſtles, and the Epiſcopacy in them aſſerted. Lond. 1654. 4. & Tomo ſecundo operum Hammodi, junctim excuſorum Lond. 1684. fol. quatuor Voluminibus.

lavit *Jo. Pearſonius* Epiſcopus Ceſtrienſis In Vindiciis Ignatii, d) ut ei aſſentiri haud dubitem, licet Vir doctus *Matthaus Larroquanus* Rothomagenſis Eccleſiaſtes in obſervationibus ad Ignatianas Pearſonii Vindicias filio Jo. Dallæo inſcriptis, e) diſperſas ac profligatas Dallæi patris copias inſtaurare, etiam atque etiam fuit conatus.

Præter has ſeptem Ignatii ꞇ͂ θεοφόρυ Epiſtolas, ſolas Antiquitati primitivæ cognitas, non tantum exſtant illæ eædem Epiſtolæ (à quo & quo tempore, ante A. C. 580. ſaltem, non ſane conſtat) *interpolatæ*, (quas ſolas genuinas eſſe, alteras vero illas, quas ſinceras eſſe dixi, ab Athanaſio ** decurtatas, inauditum & incredibile *Wilhelmi Whiſtoni*, novi Arianorum in Anglia promachi paradoxon eſt ſingulari ſcripto nuper f) proditum magis quam demonſtratum:) ſed etiam *ſpuria* aliæ, antiquioribus ſcriptoribus ignotæ, *Græce* quidem *quinque*, 1. *ad Mariam* Caſtabalitidem ſive Neapolitanam prope Zarbum (Ciliciæ hæc opida ſunt) cujus & ipſius *Mariæ* nomine *Epiſtola ad Ignatium* fertur, latine primum ab Uſſerio & Græce ad Iſ. Voſſio edita. 2. *Ad Tarſenſes.* 3. *Ad Antiochenos.* *** 4. *Ad Heronem* Diaconum Antiochenum, & 5. *ad Philippenſes*, περὶ βαπτίσματ@. Ex his eidem Whiſtono genuinæ videntur ſcriptæ ad Tarſenſes, ad Antiochenos, ad Heronem. Sed nulla hujus ſententiæ ſuæ certa argumenta afferre potuit. Ordo Epiſtolarum in interpolatis Codicibus Auguſtano, Geſneriano, Colbertinis Nourrio p. 77. laudatis, aliisque hic eſt: 1. *Ad Mariam Caſtabalitidem.* 2. *ad Trallenſes.* 3. *Ad Magneſios.* 4. *Ad Tarſenſes.* 5. *Ad Philippenſes.* 6. *Ad Philadelphienſes.* 7. *Ad Smyrnæos.* 8. *Ad Polycarpum Smyrnæ Epiſcopum.* 9. *Ad Antiochenos.* 10. *Ad Heronem.* 11. *Ad Epheſios* & 12. *ad Romanos.* Deni-

d) Pearſonii Vindiciæ Ignatianæ prodierunt Cantabrig. 1672. 4. & Tomo ſecundo Patrum Apoſtolicorum Cotelerii ſubjectæ ſunt in editione Amſtelodamenſi A. 1698. fol. curante V. C Joanne Clerico.

e) Larroquani Obſervationes prodiere ſine nomine Auctoris, Rothomag. 1674. & male Allixio tribuuntur in Catalogo Bibl. Bigotianæ T. 2. p. 17.

** Ab impatiente librario decurtatas ſuſpicabatur Jo. Morinus de ſacris Ordinationibus part. 3. Exerc. 3. c. 3. qui & ipſe interpolatas ſinceris præfert. Lectiones interpolatarum editionum quandoque meliores eſſe Codice Mediceo, diſputat etiam Rich. Simon ſub Hieronymi le Camus nomine contra Voſſium p. 24. quod nec ipſe, credo, Voſſius negaverit.

f) Lond. 1710. 8 Titulus libri eſt: *an eſſay upon the Epiſtles of Ignatius, by William Whiſton, M. A. Profeſſor of Mathematicks in the Univerſity tho Cambridge.* Conſer de hoc libro ſi placet Jacobi Bernardi V. C. Novellas Reip. litterariæ menſe Auguſto A. 1710. p. 196. ſeq.

*** Ex alia Ignatii ad Antiochenos Epiſtola Damaſcenus & Antonius Meliſſa proferunt duo fragmenta, quæ vide apud Clariſſ Grabium T. 2. ſpicilegii Patrum p. 24.

Digitized by Google

Denique longe minorem fidem merentur quæ *latine* tantum extant Epiſtolæ tres, 1. & 2. *ad Johannem* Evangeliſtam, & 3. *ad Mariam* Virginem cum Mariæ reſponſoria, de quibus vide ſi placet poſt Uſſerium diſſ. de Epiſtolis Ignatii c. 19. quæ à me notata ſunt in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 834-841. *Heroni* quoque Diacono Antiocheno ſuppoſitum eſt *elogium Ignatii*, quod latine edidit Baronius ad A. C. 110. n. 9. ex MS. Vaticano, & ex aliis tribus Codd. Uſſerius.

De more *Antiphonos hymnos* decantandi, quem Eccleſiæ Antiochenæ à S. Ignatio traditum narrat Socrates VI. 8. Vide Sviceri theſaurum & Meurſii, Cangiique gloſſaria, Theoph. Raynaudum in Oparaſcevaſtico T. 7. Opp. p. 457. ſeq. & Joſephum Mariam Carum præf. ad Reſponſorialia & Antiphonaria Eccleſiæ Romanæ edita Rom. 1686.

Quod in Catalogo librorum Chaldæor. ſive Syriacorum Hebed Jeſu p. 18: *Ignatius de re fidei* memoratur, nihil aliud videtur reſpicere quam ejus *Epiſtolas*, quas *Syriace* ſecum ex Oriente attulit g) alter Ignatius Antiochenus Patriarcha junior, qui Romæ Gregorio X. Pontifice reformationi Calendarii interfuit, ibique diem obiit. Quamquam Robertus Huntingtonus cum in Oriente verſaretur, ſummo ſtudio Ignatii Epiſtolas Syriacce verſas inquirens, omnino in caſſum & absque fructu hoc fecit, ut narrat Tho. Smithus in ejus Vita p. 8. Videtur etiam memorare Labbeus Bibl. nova MSS. p. 253. 255.

In Catalogo Liturgiarum Chaldaicarum ſive Syriacarum quem habuit idem Patriarcha, h) memoratur *Liturgia S. Ignatii Græce compoſita Antiochiæ Anno 27. poſt aſcenſionem Domini, quam Chaldæam fecit S. Jacobus Epiſcopus Rohenſis ſ. Edeſſenus.*

Ignatii Διδαχὴ ſive *διδασκαλία* in veteri Stichometria memoratur inter Apocrypha, de qua vide Pearſonium part. 1. c. 4. vindic. Ex hac forte petitum dictum Ignatii quod laudat Chryſoſtomus hom. XI. in Epiſt. ad Epheſ. & Jo. Antiochenus ap. Coteler. T. 1. monument. p. 176. ſchiſma & perturbationem Eccleſiæ, *crimen* eſſe *neque martyrii ſanguine expiandum.*

Acta Martyrii Ignatiani.

Interpolata habent Græce Metaphraſtes 20. Dec. & exinde latine Surius & Bollandus Calendis Februar. Græce & latine in Patribus

g) Uſſer. c. 4. prolegom. in Epiſtolas Ignatii p. 192. edit. Amſt.
h) Vide Uſſer. c. 1.

bus Apoſtolicis Cotelerius. *Sinceriora* Jac. Uſſerius in lucem protulit *latine* ex duplici diverſa interpretatione, quam utramque e MSS. Codd. cum notis eruditis vulgavit in Appendice Ignatiana, Lond. 1647. 4. Etiam Græcum Actorum Ignatii exemplar in Bibl. Bodlejana ſed interpolatorum reperit, itaque editione indignum exiſtimavit. Hæc vero à *Philone*, *Cajo* & *Agathopode* Diaconis qui beatum CHRISTI Martyrem è Syria comitati erant, deſcripta fuiſſe ſibi perſuadet, & ſane in monumentis hujus generis videntur eſſe fide digniſſima. Poſt Uſſerium eadem latine dedere Bollandus in Actis Sanctor. Calendis Febr. T. 1. p. 13. ſeq. & Cotelerius in Patribus Apoſtolicis T. 2. *Græce* denique & latine è Codice Colbertino edidit *Theodoricus Ruinartus* in Actis Martyrum ſelectis Pariſ. 1689. 4. Atque inde Jo. Erneſtus Grabe T. 2. ſpicilegii Patrum Oxon. 1699. 8 p. 9. Tho. Ittigius in Bibliotheca Patrum Apoſtolica Lipſ. 1699. 8. ac denique Tho. Smithus ad calcem Epiſtolarum Ignatii Oxon. 1709. 4. In his Actis *Epiſtola* Ignatii ad *Romanos* Græce ſincere legitur, quam in Mediceo Codice omiſſam videre optaverat Iſ. Voſſius, contentus interim interpolatam ex veteri verſione latina recenſere & caſtigare.

Editiones Epiſtolarum Ignatii Interpolatarum & ſpuriarum.

LATINA trium Epiſtolarum 1. ad Mariam Virginem, & 2. ac 3. ad Johannem Apoſt. Colon. 1478. & Pariſ. 1495. 4. ad calcem quadrilogi de S. Thomæ Becker, Archiepiſcopi Cantuarienſis, vita, & proceſſu ſuper libertate Eccleſiaſtica per Her. de Hoſcham, Jo. Carnotenſem, Wilhelmum Cantuarienſem & Alanum Tewksburienſem.

Undecim Epiſtolarum (omiſſis tribus quas jam dixi, & Epiſtola ad Mariam Caſtabalitidem necdum reperta) Pariſ. 1498. fol. una cum ſcriptis Dionyſio Areopag. tributis, & Polycarpi Epiſtola, ex antiqua verſione (ut obſervat Uſſerius, Adoni jam Viennenſi ſec. IX. lecta) edente *Jac. Fabro* Stapulenſi. Hinc Argentinæ 1502. & Pariſ. è Jodoci Clichtovei recenſione 1515: tum Baſil. 1520. 4. atque iterum ſeparatim Argentor. 1527. Auguſtæ Vindel. 1529.

Quindecim Epiſtolarum, addita illis undecim Epiſtola ad Mariam Caſtabalitidem & tribus primo loco à me memoratis, edente

Sym-

Digitized by Google

Sympboriano Champerio cum Areopagita. Colon. 1536. & Joach. Perionio curante 1557. atque cum Clementinis ſcriptis 1569. fol. Adde editiones Antvverp. 1540. Complut. 1541. Venet. 1546. 8. Pariſ. 1569. 8. & quæ in Micropresbytico 1550. & Orthodoxographis A. 1555. & in Patrum Bibliothecis obviæ ſunt.

GRÆCÆ duodecim Epiſtolarum 1. edente ex MS. Auguſtano *Valentino Paceo*, Dillingæ 1557. 8. qui in præf. etiam Germanicæ ſuæ verſionis meminit.

2. Pariſ. 1558.1562.8.apud Guil. Morellium, qui ad calcem, collatione latini interpretis, & doctiſſimi, ut teſtatur, hominis conſilio plurium locorum caſtigationes adjunxit. Nitida eſt hæc editio. Etiam latinam novam verſionem edidit 1661. ſed quam Vairlenius notat in locis plurimis per veſtigia veteris interpretis incedere.

GRÆCOLATINÆ 1. Cum verſione ſive paraphraſi *Jo. Brunneri* (male *Brumerus* vocatur apud Nourrium p. 153.) Tigurini, Græcis e MS. Codice D. Caſparis à Nydprugck deſcriptis. Tiguri 1559. fol. in Theologorum veterum Græcorum collectione. Conradus Geſnerus qui Græca ad patruelem ſuum Andream miſit, tunc nihil inaudiverat de Pacei editione.

2. Cum *Hieron. Vairlenii* Sylvii interpretatione ſeparatim ad calcem libri ſubjecta & brevibus ſcholiis. Antvverp. 1566. & 1572. 8. apud Chriſtoph. Plantinum.

3. Cum eadem verſione ſcholiisque, in Orthodoxographis Jo. Jacobi Grynæi. Baſil. 1569. fol.

4. Cum ſcholiis *Martialis Meſtrai*, Theologi. Pariſ. 1608. 8. qui Vairlenii verſionem emendavit, ejusque & Morelli, & Jac. Billii ex lib. 1. ſacrar. Obſervatt. c. ult. notas addidit.

5. Cum Meſtræi verſione & *Nic. Vedelii* caſtigationibus, Apologia, notis & diſſertationibus. Genev. 1623. 4.

6. Cum Vairlenii & Meſtræi ſcholiis in Auctario Ducæano Græcolat. Bibliothecæ Patrum. Pariſ. 1624. fol.

GERMANICE per *Martinum Mollerum*, Eccleſiaſtem Sprettavienſem in Sileſia. Gorlitii apud Ambroſium Fritſch, 1592. 8.

Gallice per *Guil. Morellum*, Pariſ. 1561, 1612. 8. & per *Eudemarium* Rotbomag. 1615. 8.

Jacobi Gretſeri vindicias duodecim Epiſtolarum Ignatii, alicubi latere teſtatur ſe audiviſſe, Philippus Labbæus. *Iſaacus* quoque *Caſaubonus* nonnullarum Ignatii Epiſtolarum antiquitatem novis ſe tuiturum rationibus pollicitus fuit; quas præmatura Viri doctiſſimi morte interceptas dolet Pearſonius procem. Vindic. Ignatii.

Editiones Epiſtolarum VII. Ignatii genuinarum.

quæ interpolatas & ſpurias adjunctas fere habent.

GRÆCOLATINÆ 1. Recenſente *IſaacoVoſſio* è MS. Mediceo, atque additis veteri translatione ab Uſſerio edita, notiſque ſuis & Barnabæ Epiſtola. Amſtelod. 1646. 4. Recuſa hæc editio Lond. 1680. 4. Locum Epiſtolæ ad Magneſios erudite illuſtrat Jo. Andreas Boſius Exercitatione Philologica ad 2. Tim. 2. 22. Jenæ 1673 4. capite ſexto, ubi & de Ignatii Epiſtolis veterique ejus interprete plura.

2. *Jac. Uſſerii* caſtigatior, cum nova verſione in Appendice Ignatiana: Lond. 1647. 4. poſtquam interpolatas antea Græce & Latine cum eruditis prolegomenis notiſque, & ſinceriorum veteri verſione vulgaſſet Oxon. 1644. 4.

3. *Jo. Baptiſtæ Cotelerii* cum nova verſione ſua & notis, in Patribus Apoſtolicis 1672. fol. & Jo. Clerico curante Amſt. 1698. fol. in qua editione Cotelerii notis etiam animadverſiones & prolegomena Uſſerii, & Jo. Pearſonii vindiciæ Ignatii accedunt. Teſtimonia Veterum diligentiſſime à ſe collecta Cotelerius præmiſit.

4. *Thomæ Ittigii* in Bibliotheca Patrum Apoſtolicorum, cum verſione Cotelerii, ſed ſubjecta ſeparatim, ut in Cotelerii Patribus Apoſtolicis factum, veteri interpretatione, interpolatis ſpuriiſque Epiſtolis. Lipſiæ 1699. 8. Hic in diſſ. illi Bibliothecæ præmiſſa non modo de Ignatio ejuſque ſcriptis diligentiſſime diſſerit: ſed etiam de doctrina in Epiſtolis contenta videndus in ſelectis capitibus Hiſt. Eccleſiaſticæ ſæculi ſecundi.

5. Cum notis *Jo. Pearſonii* antea ineditis & novis * *Thomæ Smithi.* Oxon. 1709. 4. qua editione & Græcus contextus ad Codicem Mediceum & latina vetus translatio ad MS. Codicem Cantabrig. novo ſtu-

* Obiit Tho. Smithus hoc ipſo Anno 1711.

ſtudio exigitur. Cæterum interpolatæ & ſpuriæ Epiſtolæ à Smitho plane ſunt omiſſæ.

LATINA ex veteri translatione (*Roberti* forte *Lincolnienſis*) ad duorum MSS. Cantabrig. & Montacutiani Codicum fidem edita à *Jac. Uſſerio*, additisque Græcis interpolatis, ſed in quibus interpolationes ex verſione notatæ minio diſtinguuntur. Oxon. 1644. 4. Veterem hujusmodi translationem Epiſtolarum Ignatii, in qua illa de Paulo uxorato deſiderabantur, in Bibl. Vaticana pridem evolviſſe ſe teſtatus eſt Turrianus in Apologia pro Canonibus Apoſtolor. contra Magdeburgenſes, Pariſ. 1573. 8. pag. 8.

GERMANICA per C.D. V.B. A. 1693. 12. apud Jo. Georg. Lipperum, & ad calcem Novi Teſt. editi A. 1711. 12. Schifbecæ prope Hamburgum.

ANGLICA Wilhelmo Wakæo interprete, Lond. 1693. & 1710. 8. una cum Clemente, Barnaba, Polycarpo, Herma.

Alii Ignatii.

P. Egnatius Stoicam ſectam profeſſus. Tacit. XVI. 32. Annal.

Ignatius Martyr Africanus, cujus meminit S. Cyprianus Epiſtola 39. ſcripta A.C. 250. & Martyrologium Rom. 3. Febr.

Ignatius Pro Cos. ad quem S. Nili Epiſtolæ.

Ignatius Grammaticus è Diacono CPolitano Metropolita Nicænus ſub initia Sæculi IX. de cujus Jambis in Adamum, Tetraſtichis fabulas Æſopicas breviter complexis, aliisque ſcriptis dixi lib. 2. c. 9. §. 8. Ejus elegantiſſima piiſſima & mellitiſſima carmina in Deiparam aliosque ſanctos laudat, atque editurum ſe promiſit Allatius ad Euſtachii Antiocheni Hexaëmeron p. 284. Vide & Suidam in ἰγνάτιος.

Ignatius Patriarcha ab A. C. 847. CPolitanus, cui A. C. 858. depoſito Photius ſucceſſit, atque iterum A. 867. Thronum concedere fuit coactus. De illo vide vitam ejus cum variis monumentis & Synodo CPol. A. 854. ſub eo habita illuſtratam à Radero, Ingolſtad. 1604. 4. & recuſam T. 8. Concilior. edit. Labbei, & Chronicon Eccleſiæ Græcæ Philippi Cyprii cum Henr. Hilarii notis p. 107. ſeq. Baronium Tom. IX. Annalium, Martyrologia 23. Octobr. &c.

Ignatius cujus Acroſtichis adverſus imagines legitur in Operibus Theodori Studitæ p. 169. T. V. Opp. Sirmondi.

Ignatius Chryſopolitani Monaſterii Abbas, Ignatius Metropolita Claudiopolitanus & Ignatius Lophorum Epiſcopus, ad quos exſtant Photii Epiſtolæ. Alius item Ignatius Abbas, de quo in Epiſtolis Theodori Studitæ.

Ignatius Epiſcopus, cujus colitur memoria 28. Maji in Ruthenorum Ephemeridibus, quas iconibus inſignes edidit Papebrochius ante Tom. 1. Act. Sanctor. Maji.

Ignatii neſcio cujus commentarios Græcos MSS. in Ariſtotelis Logica memorat è Scipionis Tetti Catalogo Labbeus Bibl. nova MSS. p. 171.

Ignatius Patriarcha Antiochenus junior, qui Romæ fuit ſub Gregorio X. de quo paulo ante feci mentionem.

Ignatius Pragenſis, Prior Caſinenſis monaſterii, qui ſcripſit Vitam & Paſſionem S. Bertharii Martyris & Abbatis XIX. Caſinenſis.

Ignatius Squarcialupus Florentinus, Monachus Benedictinus Abbas Caſinenſis A.C. 1520. extinctus, de quo T. XXI. Bibl. Patrum Lugd. p. 371.

Plures recentiores Ignatios memorat Nicolaus Antonius in Bibl. Hiſpana, & in his Ignatium Lojolam, Conditorem Ordinis Jeſuitici, defunctum A. 1556. & beatorum numero adſcriptum à Paulo V. A. 1609. Sanctorumque A. 1622. à Gregorio XV. Feſtum ejus celebratur 31. Julii, qui dies S. Germano antea ſacer erat. Vitam hujus Ignatii poſt Ribadeneiram aliosque noviſſime ſcripſit P. Bohourius.

Proxime exſpectamus novam Epiſtolarum S. Ignatii Antiocheni editionem una cum diatriba de Ignatiis ab erudito Viro *Georgio Claudio*, Claudii Jani cujus Albertus Bartholinus de ſcriptis Danorum meminit filio, qui illius ſpecimen mihi oſtendit notis illuſtratum. Is totus in eo eſt, ut probet illam, quam ſinceram eruditi habent, Ignatii editionem adhuc * quam plurimis in locis interpolatam eſſe, nihilque pro genuino admittit, niſi quod eodem plane modo ſine ulla vel minima mutatione comprobatur ſuffragio omnium Codicum, quam in rem Florentinum & Auguſtanum diligenter item contulit, verſionum, citationum. Cætera omnia rejicit, & minoribus typis exſcribi curabit. In diatriba, quam præfiget, de Ignatiis nonnulla etiam dabit

* Eadem fere Tentzelii ſententia p. 63. diſſ. ſelect. rejecta à Nourrio aliisque.

bit hactenus inedita, Ignatii præcipue Diaconi, quæ ex Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi deſcripſit & latine convertit.

XIV. POLYCARPUS Epiſcopus Smyrnenſis à S. Johanne a) Apoſtolo conſtitutus, martyrium nono Antonini Pii anno in igne fortiter tulit A. C. 147. b) Proconſulem ut CHRISTO conviciaretur ſuadentem deteſtatus his verbis: c) *ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδέν με ἠδίκησε, καὶ πῶς δύναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου τὸν σώσαντά με; Sex & octoginta annos ei inſervio, nec ulla me unquam affecit injuria, & quomodo poſſum impie loqui adverſus Regem meum & Salvatorem meum?* Acta Martyrii ejus jam olim lecta in Eccleſia & dies natalis celebratus, ſepulchrumque hodie etiam quotannis feſto ipſius memoriæ conſecrato ſolenniter inviſi teſtatur Tho. Smithus in notitia VII. Eccleſiarum Aſiæ p. 53. ubi & mentio ampli quod Smyrnæ adhuc oſtenditur Amphitheatri, in quo coronatus martyrio Polycarpus fuit, cujus in memoriam hi Romæ verſus in templo S. Stephani in Cælio monte leguntur:

Sir. LI. 6. In medio ignis ſum æſtuatus.

Phœnicem ſi quis medio miretur in igne
Emori, & exſtructo ſe reparare rogo.
Obſtupeat, Polycarpe, *avidas tibi parcere flammas*
Non auſas ſacra te violare face.
Mille nitent tadæ, rutilantque hinc inde favillis,
Atque in te, Dominum, quem colit ipſe, colunt.
Præmia nunc majora tibi ſed reddit Olympus,
Ignea qui pedibus ſubjicit aſtra tuis.

Præ-

a) Irenæus III. 3. atque inde Euſeb. IV. 14. & Hieron. de S. E. c. 27. Hinc viris doctis per Angelum Smyrnenſis Eccleſiæ à S. Johanne Apoc. II. 8. videtur deſignari Polycarpus, licet in Actis Polycarpi Pionio tributis & apud Suidam Polycarpus Buculo ſucceſſiſſe incerta fide traditur.

b) Confer Jo. Pearſonii Opera poſtuma p. 282. ſeqq. Neque adeo obſtant quæ Clariſſ. Vir Samuel Baſnage huic ſententiæ objicit ad A. C. 178. n. 4. Nam & Antoninum utrumq; à veteribus inter ſe confundi tralatitium eſt, & verba: LXXXVI *annos ei inſervio* nihil aliud tinniunt, quam: *in hanc uſque ætatem quâ annum attigi ſextum & octogeſimum.* Atque ita veteres intellexiſſe, ipſorum teſtimoniis diſerte conſtat. Quod vero tunc vixerit Polycarpus, cum Apoſtolus Paulus ſuas ad Philippenſes ſcripſiſſet litteras, licet nondum CHRISTO nomen dediſſet, ut colligit Uſſerius ex verbis latinæ Epiſtolæ §. 11; neque ex illis verbis ſequitur (poſſunt enim de Smyrnenſi Eccleſia intelligi) neque Pearſonii ſententiæ magis quam Uſſerii (qui ad A. 169. martyrium Polycarpi rejicit) adverſatur. Aliorum objectiones diluit Gabriel Gro-

de-

Præter collectionem Epiſtolarum Ignatii, quam Polycarpo deberi jam dixi, ſcripſit ipſe complures Epiſtolas, ex quibus una ad nos pervenit, publice olim, teſte Hieron. legi ſolita *Epiſtola ad Philippenſes* Ignatio defuncto exarata, & pietate Apoſtolici Viri haud indigna. Eam interpolatam hodie ferri ſuſpicabatur Clariſſ. Tentzelius diſſ. ſelect. p. 158. ſed parum firmis argumentis nixus, ut à D. Tho. Ittigio d) demonſtratum eſt, & à Guil. Caveo in parte altera Hiſtoriæ literariæ, qui Dallæi e) etiam & Larroquani f) argumentis adverſus hanc Epiſtolam allatis reſpondet. Etiam poſtremam Epiſtolæ partem adverſus ejusd. Dallæi & Lemonii ſuſpiciones vindicat Nourrius Apparat. ad Bibl. Patrum diſſ. 8.

Editiones Epiſtolæ S. Polycarpi ad Philippenſes.

LATINE ex veteri verſione primus edidit *Jacobus Faber* una cum ſcriptis Dionyſio Areopag. tributis, & undecim Ignatii Epiſtolis Pariſ. 1498. fol. per Joannem Higmanum & Wolfg. Hopylium. Sæpius inde recuſa, ut Argentin. 1502. Pariſ. 1515. (recenſente Jodoco Clichtoveo) tum Baſil. 1520. Colon. 1536. & una cum Clementinis Jo. Cochleo curante Ingolſtad. 1546. 4. & cum Dionyſii ſcriptis à Joach. Perionio translatis Colon. 1557. & cum Clementinis & Ignatio 1569. Exſtat etiam in Micropresbytico Baſil. A. 1550. p. 27. in Orthodoxographis p. 95. edit. A. 1655. atque in altera Orthodoxographorum ἐκδόσει A. 1569. & in Bibliothecis Patrum nullius non editionis, & noviſſime Lugdunenſis Tomo ſecundo.

GRÆCE

deckius ὁ μακαρίτης diſſ. de anno & die paſſionis Polycarpi, Gedani 1704. 4. Samuelis Petiti ſententiam IV. 6. Var. lect. A. C. 175. paſſum eſſe Polycarpum contendentis, confutatam vide à Steph. le Moyne prolegom. ad Varia ſacra, qui pro A. 167 militat, atque ignis ſupplicium quod S. Polycarpus ſubiit à Luciano de morte Peregrini perſtringi putat, atque à Themiſtio ubi novi Empedoclis meminit, cujus tamen verba aliter intelligenda eſſe notavi lib. 2. c. 12. §. 8.

c) Apud Euſeb. IV. 15. Hiſt.

d) Ittigius diſſ. de Hæreſiarchis Apoſtolicæ ætatis p. 186. & Appendice ad diſſ. de Hæreſiarchis p. 75. ſeq.

e) Dallæus de ſcriptis Dionyſio & Ignatio ſuppoſitis lib. 2. c. 32.

f) Matthæus Larroquanus p. 64. ſeq. Obſervat. in Ignatianas Pearſonii vindicias, qui Polycarpo Epiſtolam illam certiſſimis argumentis aſſeruerat part. 1. c. 5.

GRÆCE (ſed ſect. 10. 11. 12. & 14. mancam) cum veteri *Latina* verſione A. 1633. ex Turriani Codice, è quo Sirmundus deſcripſerat, primus publicavit *Petrus Halloix* T. 1. de Vitis ſcriptor. Orientalium p. 525. Hunc ſecutæ editiones

Jac. Uſſerii, qui cum animadverſ. ſuis & Patricii Junii caſtigationibus ac Smyrnenſium de Martyrio Polycarpi Epiſtola notis illuſtrata, poſt Ignatii epiſtolas, ſive in Appendice Ignatiana illam vulgavit. Lond. 1647. 4.

Joach. Johannis Maderi Helmſt. 1653. 4. qui præfationem & Uſſerii Juniique notis ſuas in Martyrium Polycarpi addidit.

Jo. Baptiſtæ Cotelerii, qui Græcis novam verſionem ſuam notasque, & veteri Latinæ verſioni itidem notas ſuas addidit in tomo ſecundo Patrum Apoſtolicorum Pariſ. 1672. fol.

Stephani le Moyne in Variis ſacris Lugd. Bat. 1685. 4. primum editis & A. 1694. iterum recuſis, qui recenſuit ex MS. Mediceo cujus apographum à D. Rullæo acceperat, & in quo cum Epiſtola Barnabæ (p. 218. edit. Voſſii) nulla interpoſita diſtinctione g) jungitur. Notas uberrimas & doctiſſimas idem Lemonius in altero Volumine hujus operis adjunxit.

Jo. Clerici in nova editione Patrum Apoſtolicorum Cotelerii, ubi Uſſerii & Junii notas Cotelerianis adjunctas & ſingulis paginis ſtatim ſubſtratas habes. Amſt. 1698. fol. Tomo ſecundo.

Tho. Ittigii, in Bibliotheca Patrum Apoſtolicorum Græcolatina. Lipſ. 1699. 8. præfixa erudita de Patribus Apoſtolicis diſſertatione.

Tho. Smithi cum ejus notis, ad calcem Epiſtolar. Ignatii, Oxon. 1709. 4.

ANGLICE in vita Polycarpi, inter vitas Patrum à Clariſſ. *Guil Caveo* concinnatas editasque Londini 1682. fol. atque inde ſæpius, & *BELGICE*, *Salomone Bor* interprete Trajecti ad Rhen. 1698. fol. & *GERMANICE* interprete Anonymo Brem. 1701. 4. in iisdem Cavei Vitis Belgice & Germanice recuſis.

G Pro-

g) Plura ejusmodi commiſſionum ſive commixtionum in libris MSS. exempla memorat Dodwellus diſſ 1. in Irenæum §. 30: Itaque nemo hanc ob cauſam Polycarpo tribuet quæ Barnabæ eſſe veterum teſtimoniis conſtat. Neque Rullæo hoc in mentem veniſſe credit Jac. Gronovius præf ad Melam a ſe A. 1696 editum.

Prodiit etiam *Anglice* ex interpretatione *Gull. Wakei*, præmiſſa erudita præfat. Lond. 1698. 1710. 8. cum Clementis Rom. Barnabæ & Ignatii Epiſtolis, Hermæque Paſtore. Et *Germanice Martino Mollero* interprete ad calcem Epiſtolarum Ignatii Gorlitii 1592. 8. & ex nova verſ. in Novo Teſt. Germanice edito apud Hermannum Henricum Hollen, A. 1711. Schiſbecæ prope Hamburgum 12. una cum Epiſtolis Barnabæ, Clementis & Ignatii.

Epiſtolæ Polycarpi *ad Athenienſes* in qua Dionyſii Areopagitæ fecerat mentionem, meminit S. Maximus proœmio ad Dionyſ. p. XXXV. Hinc forte Suidas ei Epiſtolam ad Areopagitam tribuit. Verum de his aliiſque Polycarpi ſive deperditis ſive illi ſuppoſitis ſcriptis; *διδασκαλίας*, libro de obitu S. Johannis &c. Vide Caveum in Hiſt. literaria & Ittigii diſſ. de patribus Apoſtolicis §. 91. p. 294. ſeq.

4. Polycarpum interprete Victore Capuano laudans Grotius ad Johann. XVII. 4. reſpicit *fragmenta* quinque in *Victoris Capuani* Catena in IV. Evangelia, tributa Polycarpo, atque primum edita latine à *Fevardentio* ad Irenæi III. 3. atque inde ab Halloixio, Uſſerio, Madero, Cotelerio, Clerico, Ittigio.

Acta S. Polycarpi, PIONIO auctori falſo tributa, poſt Petrum Halloixium in vitis Patrum Oriental. T. 1. preſſius à ſe è veteri Codice Græco verſa latine dedit Joannes Bollandus in Actis Sanctor. ad diem 26. Januar. Tomo II. qui etiam de Pionio ipſo videndus Tomo 1. Febr. p. 37. ſeqq. Cæterum Acta illa Polycarpi à Clariſſ. W. Erneſto Tentzelio etiam in diſſ. ſelectis T. 1. p. 76. ſeqq. latine exhibita, propter multas cauſas merito viris doctis nullam fidem mereri videntur. Certiora de Polycarpo dabit SMYRNENSIS *Eccleſiæ Epiſtola ad Eccleſias Ponti*, apud Euſeb. IV. 15. Hiſt. quam ex Menologio Græco h) MS. Barocc. Menſis Februarii integriorem Jac. Uſſerius & ex eo Tho. Ittigius cum Polycarpi Epiſtola edidit, ſed & I. Baptiſt Cotelerius in Patribus Apoſtolicis & Theodoricus Ruinartus in Actis Martyrum ſelectis, Thomasque Smithus cum Polycarpi Epiſtola recudendam dederunt, illuſtraruntque. Godfridus Arnoldus Germanice etiam vertit & una cum aliis ſelectis Actis edidit. Latinam antiquam verſionem ſive paraphraſim potius Uſſerius deſcripſit è duobus MSS. Cottoniano & Sariſberienſi. Hæc ſunt *vetuſtiſſima illa Eccleſiæ martyria, quorum lectione*, ut ſcribit Joſephus Scaliger ad Euſeb. p. 221. *piorum animus ita afficitur, ut nunquam*

h) Simile MS. in Bibl. Cæſarea. Vid. Lambecium VIII. p. 88.

Digitized by Google

quam ſatur inde recedat: quod quidem ita eſſe unusquisque pro captu ſuo & conſcientia modo ſentire poteſt. Certe ego nihil unquam in Hiſtoria Eccleſiaſtica vidi, à cujus lectione commotior recedam, ut non amplius meus eſſe videar.

E recentioribus præter Bollandum, Halloixium & Annalium conditores conſulendi inprimis Caveus in vitis Patrum Anglice, Belgice ac Germanice editis & Tillemontius Tomo 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. qui de Polycarpo ut ſolet accurate agit, & licet i) *Acta Pionii* pro veris habet, tamen Acta Polycarpi ſub Pionii venditata nomine ut nulla fide digna merito rejicit. Confer etiam ſi placet B. Theophili Spizelii Academiam JESU CHRISTI p. 23. ſeqq. Caſp. Crucigeri Orationem de Polycarpo T. 3. declamatt. Witebergenſ. p. 708. ſeq. Caſp. Sagittarium de natalitiis Martyrum cap. 2. Fabulam de S. *Benigno* Divionenſi per Polycarpum in Galliam miſſo refellit Iſmaël Bullialdus ſingulari diatriba Pariſiis A. 1657. 8. edita.

XV. JUSTINUS Samaritanus, a) Neapoli Syriæ Palæſtinæ b) ſive Sichemo oriundus, Priſci F. Bacchii Nepos natus videtur A. C. 89. in omni diſciplina Philoſophorũ verſatus, Stoicum primo, mox Peripateticum deinde Pythagoricum, ac deinque Platonicum audivit. Hinc per ſenis cujusdam (Polycarpi forte) ſermones accenſus cupiditate CHRISTI doctrinæ pernoſcendæ, totum ſe illi dedit, & Philoſophum profeſſus Chriſtiana dogmata non imbibit modo, ſed & ore ac ſcripto adverſus Judæos Ethnicosque defendit, docuitque alios libenter, ac tandem à *Creſcente*, c) Philoſopho Cynico, qui Megalopoli Arcadiæ civitate verſabatur, ut ipſe futurum divinaverat d) delatus, ſanguine

G 2 ſuo

i) Pionium eadem qua Polycarpus perſecutione Martyrium obiiſſe Euſebius diſerte teſtatur in Chron. & IV. 15. Hiſt. p. 135. Itaq; recte hujus fidem præfert Pearſonius p 302. ſeq. Opp. poſtum. licet recentiores atque adeo ipſe *Actorum Pionii* auctor ſub Decio paſſum ſcribant. Hæc Acta licet ſincera videntur etiam Ruinarto, qui poſt Lipomannum Suriumque ac Bollandum (ad 1 Febr.) illa Actis Martyrum ſelectis inſeruit, Tillemontio quoque & Valeſio aliisque viris doctiſſimis: tamen vel ob hunc ipſum ab Euſebio diſſenſum recte judicio Baronii ad A. C. 254. §. 1. rejiciuntur.

a) Epiphan. hæreſi 46. 1 ubi docet etiam triginta annorum fuiſſe Ruſtico & Hadriano tertium Coſſ. h. e. A. C. 119.

b) Juſtinus ipſe in limine Apologiæ majoris. Adde Tenzel, diſſ. ſelect. T. 1. p. 167. Grabe ſpicileg. Patrum T. 2 p. 134.

c) Juſtinus ipſe ſub init. dialogi cum Tryphone.

d) Apologia minore f. 46. Confer Tatianum Juſtini diſcipulum f. 157. ſeq. ad Gentes & Euſebium in Chron. & VI. 16. Hiſt. quem ſequuntur Hieron. in Catalogo, Syncellus p. 351. Chronicon Alex. aliique. Cæterum Tatianus p. 165. Megalopoleos iterum meminit, unde colligas non Romam ſed Arcadiæ urbem, cui Dianæ Hymniæ fanum Pauſania teſte propinquum erat, etiam p. 157. ab eodem intelligi.

ſuo confirmavit, unde hæſit ipſi *Juſtini* MARTYRIS nomen, quo facilius ab aliis Juſtinis e) non martyribus diſtingui poſſet, licet & plures fuerint Juſtini Martyres. f) Martyrium paſſus eſt Præfecto urbis Junio Ruſtico (Anno ætatis 74. CHRISTI 163.) qui anno ſuperiore 162. cum Vettio Aquilino Conſulatum geſſerat. Paſſus itaque Juſtinus Anno tertio M. Aurelii Antonini & L. Veri. *Acta Martyrii* ejus latine edita à Surio & Papebrochio ad 13. April. à Baronio ad A. C. 165. & à Ruinarto in Actis ſelectis Martyrum: ſed Græce & latine à Dan. Papebrochio in Actis Sanctor. T. 1. Junii p. 20. ſeq. Quod vero non de alio Juſtino, quem Græci in Typico Sabæ & in Menologiis à noſtro diſtinguunt, ſed de Tatiani Magiſtro intelligenda veniant, ſatis mihi adverſus Papebrochii argumenta ad 13. April. p. 104. ſeqq. confirmaſſe videntur Halloixius in vita Juſtini c. 26. Tillemontius ad Juſtini vitam nota 13. T. 2. memor. Hiſt. Eccleſ. & Grabius p. 141. ſeq. T. 2. ſpicilegii Patrum, qui triumviri perinde ut Caveus, Tentzelius & Ittigius, Samuelque Baſnagius de Juſtino ejusque ſcriptis diligenter diſſeruere, ne de Natali Alex. Elia du Pin & Labbeo atque aliis dicam. Scripta quæ exſtant, eo quo Pariſienſis editio offert ordine, hæc ſunt:

1. *Ad-*

e) Præter Juſtinium ſcriptorem latinum pueris etiam notiſſimum, quem cum noſtro Martinus Polonus perperam confudit, & Juſtinos duos ſæculo VI. Imperatores, fuit. 1) Juſtinus Siculus Epiſcopus, cujus Epiſtola ad Petrum Fullonem circa A. C. 483. ſcripta ad calcem Zonaræ in Canones p. 538 atque inde T. 4. Concil. edit. Labbei p. 1103. prodiit. Huic Juſtino quæſtiones ad Orthodoxos & expoſitionem fidei tribuebat Clariſſ. Dodwellus. 2) Juſtinus Archi-Diaconus ad quem ſcripſit Gelaſius in S. Anshelmi collectaneis T. 18. Bibl Patrum Lugd. p. 616. 3) Juſtinus Manichæus quem confutavit Fabius Marius Victorinus editus à Sirmondo Pariſ. 1630. 8. & Tom. I. Opp. p. 409. 4) Juſtinus Abbas Hieroſolymitanus cujus mentio in Actis S. Anaſtaſii Perſæ ſub Choſroë & cui Raynaudus Epiſtolam ad Zenam ac Serenum tribuit. Acta illa Anaſtaſii habent Surius & Bollandus 22. Januar. 5) Juſtinus ad quem Martial XI. 66. Omitto Juſtinos Dominicanum & Lippienſem de quibus Voſſius Hiſt. lat. Alioſque in Gruteri Indice Inſcript Vet. & apud Reineſium p. 410. Epiſt. ad Hoſmannum. Nec minus recentiores, ut Juſtinium Hiſpanum Abbatem Caſinenſem circa A. C. 1522.

f) Præter Juſtinum Martyrem quem in Græcorum Menologiis à noſtro diſtingui dixi, Juſtinus fuit Martyr novennis puerulus ſub Diocletiano paſſus, cujus Martyrium verſibus deſcripſit Beda T. 3. p. 266. ſeq. De hoc Martyrologia 12. Dec. in quibus alius Juſtinus memoratur Calendis Auguſti, alius item 17. Sept. Etiam in Hagiologio Franco Galliæ quod edidit Labbeus T. 2. Bibl. MSS. p. 704. ad 15. Octobr. Ut omittam Juſtinum Confeſſorem cujus vitam edidit p. 579. ſeq.

1. *Λόγος (παραινετικὸς)* ſive potius ut Damaſcenus in parallel. * Euſeb. Hieron. & Photius, *ἔλεγχος πρὸς Ἕλληνας.* p. 1-37. Teſte Maximo ad Dionyſium T. 1. p. 455. ipſe inſcripſerat *Ἰουστίνου φιλοσόφου τὸν πρὸς ἕλληνας λόγον.* Allegat Stephanus Gobarus apud Phot. Cod. 232. exſtantque verba apud Juſtin. p. 21. edit. Pariſ. Vertit latine ante Perionium, Gelenium, Langum *Jo. Franciſcus Picus* Mirandulanus editum inter alia Pici opera Argentor. 1507. & Baſil. 1528. fol. in Jo. Sichardi antidoto contra hæreſes & in Micropresbytico 1550. & Orthodoxograph. 1555. 1569. atque iterum inter Jo. Franciſci Pici opera Baſil. 1601. fol.

Gallice vertit Martinus du Pin, Pariſ. 1580.

Germanice Caſpar Hedio, cum Hiſtoria Eccleſiaſt. Euſebii, Socratis &c. Argent. 1530. fol. Prodiit & ſeparatim Græce Pariſiis ex Guillardi officina 4. 1539. & latine.

2. *Λόγος πρὸς Ἕλληνας.* p. 37-40. Hunc primus Græce edidit & Latine vertit *Henricus Stephanus* A. 1592. 4. Sed majore ut videtur parte mutilum, quamobrem in eo non reperias diſputationem de dæmonibus, quam in eo legerunt Tatianus, Hieron. ac Photius, nec verba quæ ex Juſtini *κατὰ ἑλλήνων* affert Leontius contra Eutychianos & Neſtorianos libro 2. atque Græce è MS. Bodlejano deſcripſit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 172.

3. *Ἀπολογία α΄ καὶ β΄ ὑπὲρ χριστιανῶν.* *Apologia* brevior, vulgo *prima* ad Senatum Rom. p. 41-52 & Apologia prolixior, vulgo *altera* ad Antoninum Pium. p. 53-102. atque ad unum Imperatorē non ad duos ſe ſcripſiſſe videtur teſtari ipſe Juſtinus tum in Apologia, tum p. 349. dialogi cum Tryphone, ubi ait *ἐγγράφως* ſe *καίσαρι προσωμιληκέναι,* licet viri docti docent utramque Apologiam pro Chriſtianis à Juſtino ſcriptam eſſe ad Imperatores M. Aurelium Antoninum g) & Lucium Verum, Senatumque Rom. circa A. C. 161. & utramque eſſe veluti unum quoddam opus, ita ut prolixiori illi brevior inſtar appendicis ſubjuncta fuerit. Utramque hanc Apologiam egregium utique Chriſtianæ pietatis monumentum cum Langi verſione paſſim caſtigata notisque

*) Confer Grabium T. 2 ſpicileg. p. 148. ſeq. & Tillemont. nota 6. ad vitam Juſtini.

g) Euſeb. IV. 12. Confer Antonii Pagi Criticam Baronianam ad A. C. 162. Ruinartum in Actis ſelectis Martyrum p. 31. ſeq. & Jo. Erneſti Grabe ſpicileg. Patrum T. 2. p. 150. ſeq. & præf. ad Apologiam Juſtini breviorem, cujus lacunam quæ occurrit ſtatim poſt initium, ſupplet ex duobus à Damaſceno ſervatis locis T. 2 ſpicileg. p. 173 ſeq. Cæterum Antonino Pio oblatam à Juſtino Apologiam multis diſputat Valeſius ad Euſebii IV. 16. cujus argumentis Pagius loco laudato reſpondet.

Variorum undique collectis diſtinctam in ſectiones, nitide edidere Oxonienſes, prolixiorem quidem recenſente *Grabio* 1700. 8. breviorem *H. Hutchino* 1703. 8. qui libellum utrumque adverſus Græcos & tertium de Monarchia ſubjunxit. Adde ſi placet in loca quædam longioris Apologiæ obſervationes Latini Latinii p. 36. ſeq. Bibl. Sacroprofanæ, Jo. Clerici T. 2. Bibl. ſelectæ p. 328. ſeq. & meas qualescunque in Novis litterariis Hamburgenſibus A. 1703. p. 79. ſeq. quibus hoc loco paucas tunc promiſſas adjungam.

Pag. 4. & 5. edit. Ox. *Aſt ne quis hac dicta vocem ſine ratione temere prolatam eſſe exiſtimet, volumus in crimina Chriſtianis objecta inquiri, atque, ſi ita ſe habere probata fuerint, pro eo atque par eſt puniri, ſeu potius (ipſimet nos) illa punire.* ἀξιῦμεν κολάζεσθαι ὡς πρέπον ἐςὶ, μᾶλλον ἢ κολάζειν. Geminus locus infra p. 32. κολάζεσθαι ἢ τὺς ὐκ ἀκολύθως τοῖς διδάγμασιν αὐτῦ (χρισῦ) βιῦντας, λεγομένυς ἢ μόνον χρισιανὺς καὶ ὑφ᾽ ὑμῶν ἀξιῦμεν. *Caterum eos, qui minus conſentaneam preceptis Chriſti agunt vitam, Chriſtianique ſolo nomine ſunt, a vobis quoque puniri optamus.* Uti vero his poſterioribus verbis pœnas à Magiſtratu Ethnico infligendas Juſtinus opponit ſuppliciis ſempiternis apud inferos, ita in priore loco ſibi ex adverſo opponuntur pœnæ à Magiſtratu inferendæ, & ab ipſis Chriſtianis. Neque objecerit aliquis, integrum non fuiſſe Chriſtianis in ſceleratos animadvertere, nam ut de pœnis Eccleſiaſticis nihil dicam, ſufficit Juſtinum his verbis docere, quod Chriſtiani adeo non probent illa ſcelera, ut, ſi poſſent, libenter ipſi ſevere eadem eſſent vindicaturi.

Eadem pag. 5. Τὰ πράγματα ἐπάγειν *negotium faceſſere.* Sic ἐπάγειν κίνδυνον & ſimilia, obvia in Græcis ſcriptoribus.

Pag. 9. Τί δὴ ὖν τῦτ᾽ ἂν εἴη ἐφ᾽ ἡμῶν; *quare igitur ita agitur nobiſcum?* ut nempe a vobis prohibeamur. Paulo ante enim dixerat: κἀκείνων (indigna de Diis tradentium) τὰ διδάγματα οἱ μετερχόμενοι ὐκ εἴργονται πρὸς ὑμῶν. *Eorumque doctrinam qui propagant, neutiquam prohibentur à vobis.* Infra pag. 18. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων ἡγύμεθα εἶναι τὸ μὴ εἴργεσθαι ταῦτα μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ προτρέπεσθαι ἐπὶ ταῦτα. *Atque è re cunctorum hominum eſſe arbitramur, ut non modo iſta addiſcere non prohibeantur, ſed etiam cohortatione ad ea incitentur.*

Pag. 14. Cum dixiſſet Juſtinus ab Ethnicis ipſis, ex Platonis ſententia, expectari judicium olim de hominibus habendum a Minoë & Rhadamanto, Chriſtianos vero exiſtimare futurum, ut ante Chriſti tribu-

tribunal quotquot ſunt homines ſiſtantur : ſubjungit : *εἰ μὲν ὖν ἄπιϛον ἢ ἀδύνατον τῦτο φήσει τις πρὸς ἡμᾶς , ἥδε ἡ πλάνη ἐϛὶν ἀλλ᾽ ὖ πρὸς ἕτερον, μέχρις ἦ ἔργῳ μηδὲν ἀδικῦντες ἐλεγχόμεθα.* Quorum verborum hic eſt ſenſus : *Si hoc quisquam incredibile eſſe nobis dixerit , aut ita fieri poſſe negaverit, error noſter ſaltim conſiſtet in eo, quod nos alii cuidam* (*CHRISTO nempe*) *tribuimus, quod vos Ethnici Rhadamanto & Minoi vindicatis, dum interim in re ipſa nihil peccaſſe aut abſurdi ſtatuiſſe à vobis convinci poſſumus.* Πλάνη ἀλλ᾽ ὖ πρὸς ἕτερον eſt error, quo quis decipitur in *ſubjecto* , neque locum hic habet Langi vel Perionii interpretatio , neque cum Clariſſimo editore neceſſe eſt verba Juſtini corrupta , mutilave ſuſpicari.

Pag. 47. Nihil deeſt , ſed tantum ex ſuperioribus ſubintelligenda vocula *καὶ ὅτι.*

Pag. 48. Pro *ἐν χαφαῖς ςρφάιυς* , Meurſius legit *ἐν ταφαῖς* quod magis placet.

Pag. 54. *ἀλλ᾽ ὅτι μὴ διώκονται μηδὲ φονεύονται ὑφ᾽ ὑμῶν κἂν διὰ τὰ δόγματα* , vertendum eſt , *ſed quod non perſecutione petuntur à vobis neque occiduntur niſi ob dogmata ſua* , nempe quod Chriſtiani ſunt.

Pag. 61. Clariſſ. Grabius pro *βασιλεύοντι ἡρώδῃ* & *βασιλεὺς ἡρώδης* putat Juſtinum ſcripſiſſe *ἱερεῖ* & *ἱερεύς.* Sed ſacerdotem nunquam *βασιλέα* vel *βασιλεύοντα* dicturus fuiſſet Juſtinus. Itaque verius eſt quod notavit Uſſerius lib. de LXX. Interpretibus p. 32. bonum Virum Juſtinum Philadelphi & Cleopatræ Bibliothecarum Hiſtoriam inter ſe commiſcuiſſe.

P. 66. in verbis : *ἐν οἷς οἰκεῖ τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ σπέρμα, ὁ λόγος,* nihil mutandum , neque pro *σπέρμα* legendum *πνεῦμα*, reſpicitur enim 1. Joh. III. 9. & res eodem recidit, nam per *ſemen* illo in Johannis loco Spiritum Dei intelligendum notat Irenæus IV. 51. Confer Joh. III. 6. Quod porro Spiritus Dei etiam de *λόγῳ* dicatur , diſerte docet Juſtinus p. 69. & multis aliis veterum teſtimoniis docet Grotius ad Marci II. 8. Petavius de SS. Trinitate p. 79. & Bullus defenſione fidei Nicænæ p 37. ſeq.

Juſtini, Tertulliani & Minucii Felicis pro Chriſtiana religione Apologias, Vincentiique Lirinenſis commonitorium *Anglice* nuper vertit & prolegomenis ac notis illuſtravit *D Reevius* Londini 1710. 8. 2. Vol. *Græce* pridem etiam impreſſæ ſunt Juſtini Apologiæ Rom. à Zannero 8. una cum Gregorii Thavmaturgi, Athanaſii, Baſilii M. Gregorii Naz. & Jo. Chryſoſtomi nonnullis , curante Hieronymo Bunello, S. I.

4. Πεϱ

4. *Περὶ θεῦ μοναρχίας.* p. 103-176. Pars prior hujus libri h) qua unitatem DEI *ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν γραφῶν* teſte Euſebio Juſtinus demonſtraverat, intercidit. In Oxonienſi editione hujus libelli additæ ſunt præter alias ineditæ antea atque eruditæ *Johannis Potteri* notæ, quibus facit ut tanto magis Clementem Alex. ſimiliter ab eo illuſtratum videre peroptemus.

5. *Ἀνατροπὴ δογμάτων τινῶν Ἀριστοτελικῶν* ad Paulum Presbyterum p. 110-159. Legit etiam, (licet non integram) ac Juſtino tribuit Photius Cod. 125. Neque illius eſſe abnuerim, non uni forte Paulo inſcriptam, unde plurali numero in præf. utitur: quanquam novi à pleriſque & noviſſime à Nourrio p. 454. ſqq. Apparatus in dubium vocari. MStus Codex duabus paginis auctior extat in Bibl. Cæſarea, ſi credimus Lambecio VII. p. 20. & 106. ſed fefellit eum lacinia ex refutatione reſponſionum Græcarum adtexta, qualis in Græca Rob. Stephani editione occurrit, ut jam Clariſſimis Viris i) obſervatum. Latine vertit *Guil Poſtellus* Pariſ. 1552. 8.

6. *Ἐρωτήσεις χριστιανικαὶ ἐ πρὸς τὺς Ἕλληνας* pag. 159-196. Ejusmodi librum à Juſtino ſcriptum eſſe, ex ejus Apologia breviore p. 47. (quem locum etiam repetit Euſebius IV. 16. Hiſt.) pulchre obſervavit Grabius T. 2. ſpicilegii p. 156. Cæterum hoc quod exſtat, poſt Juſtini ætatem ſi non ſuppoſitum certe interpolatum eſſe oportet, ut docet vel repetita p. 160. & 161. ſqq. 166. Manichæorum mentio, ut alia jam omittam. Appendicis loco p. 196-199. ſubjiciuntur aphoriſmi duodeviginti, Ethnicorum opinionibus oppoſiti.

7. *Ἐρωτήσεις ἑλληνικαὶ ἐ πρὸς τὺς χριστιανὺς περὶ τῦ ἀσωμάτυ καὶ περὶ τῦ θεῦ, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν*, p. 199. ſqq. quibus p. 201-216. ſubjiciuntur *ἀποκρίσεις χριστιανικαὶ πρὸς τὰς προῤῥηθείσας ἐρωτήσεις ἀπὸ* (leg. *κατὰ* ex Photio) *τῆς εὐσεβείας τῶν φυσικῶν λογισμῶν.* Videtur enim hoc ſcriptum reſpicere Photius, quando inter Juſtini monumenta Cod. 125. *ἀπορεῶν κατὰ τῆς εὐσεβείας, κεφαλαιώδεις ἐπιλύσεις* memorat.

8. *Πρὸς ΤΡΥΦΩΝΑ Ἰυδαῖον, διάλογος*, Colloquium de veritate reli[illegible] Chriſtianæ cum Tryphone Judæo k) (qui ex bello ſub Hadria-

s Anteurs Eccleſiaſtiques p. 58. Grabe p. 153. Tillemont, nota 7. ad
i, Sam Baſnage ad A. C. 165. n. 9.
So. diſſ. ſelect. Grabio p. 155.
ebrem illum רבי טרפון R. Akibæ ſive præceptorem ſive collegam, cu-
in libro Juchaſin & in Zemach David occurrit, veriſimiliter ſuſpicantur
viri

driano profugus Corinthi multo tempore egerat) per duos dies habitum Epheſi, atque ut p. 306. Tryphoni facturum ſe Juſtinus promiſit, relatum in literas, dicatusque Marco cuidam Pompejo l) quem *φίλτατον* p. 225, 371. appellat. In duas etiam partes fuiſſe à S. Viro diviſum, & prioris extremum atque initium poſterioris hodie p. 300. deſiderari, Sylburgius in notis & Grabius T. 2. ſpicileg. p. 161. obſervavit, qui lacunæ illius bina fragmenta p. 174 ſq. ex MS. Catena in Pſalmos & Damaſceni parallelis edidit. Non diu ante Martyrium ſcriptum à Juſtino hunc dialogum colligas ex eo, quod p. 349. ſuæ ad Imp. Apologiæ meminit. Cæterum Jo. Harduini m) paradoxon, qui ex omnibus ſub Juſtini nomine ambulantibus ſcriptis ſolum hunc dialogum genuinum ejus eſſe ſibi perſuaſit, non multis credo probabitur: perinde ut nec alterum illud D. Chriſtiani Gotlieb Kochii, n) Vicepræpoſiti Apenradenſis, qui ſingularibus ſcriptis dialogum cum Tryphone conatus eſt Juſtino eripere, & Origenis diſcipulo Tryphoni adſcribere, nullo certo & explorato adverſus tot antiquorum

H testi-

viri docti, Druſius de ſectis Judæor. lib 2 c 11. & p. 98. D. Carpzovius introduct. Theol Judaicæ p. 84. Caveus aliique. Tryphonis cujusdam Judæi junioris mentio in S. Epiphanii vita T. 2. edit. Petavii p. 321.

l). Grabius T. 2. ſpicileg. p. 160. conjicit Marcum hunc fuiſſe Epiſcopum illo tempore Hieroſolymitanum. Sed is non fuit ultra A. C. 156.

m) Vide Eliæ du Pin Præf. ad T. V. Bibl. Eccleſiaſtic. & D. Ittigii Obſervationes ſupplemento Operum Clementis Alex. ſubjectas p 207. ſeq.

n) Kilonii A. 1708. 8. prodiit liber Kochii hoc titulo: *Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo dialogus ſecundum regulas Criticas examinatus, & νοθεύσεως ſeu falſitatis & ſuppoſitionis ſuſpectus atque convictus.* Eodem anno Sleswici 8. D. Albertus à Felde Bremenſis (hodie Theologiæ Profeſſor in Academia Kilonenſi) Epiſtolam ad Kochium edidit, qua ad objectiones ejus reſpon[illegible]t. Inde pro Kochio Francofurti 1701. 8. vulgata eſt Godofredi Wagneri SS. Theol. Studioſi nomine Epiſtola ad Albertum à Felde de Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo Dialogo, vere, ſi inſcriptioni credimus, ſuppoſito. Cumque Viri quidam docti teſtati fuiſſent ſe cum Kochio neutiquam facere, hic Lipſiæ 1704 8. typis exſcribi curavit cenſuram cenſuræ quam Erneſtus Salomon Cyprianus p. 249. ad Hieron. de S. E. Jo. Franciſcus Buddeus de hæreſi Valentin. p. 416. & relationum novantiquarum auctores A. 1701. p. 344. de libro ipſius tulerunt. Ab eo tempore invictas quas vocat demonſtrationes Kochio Feldenius pro dialogi *γνησιότητι* vindicanda oppoſuit, excuſas Hamburgi 1707. 8 Denique A. 1709. Flensburgi 8 pro Kochii ſententia lucem vidit ſcriptum cui titulus: demonſtrationes Alberti à Felde devictæ & profligatæ à C. T. M. Vide & jam dictas novantiquas relationes Germanice editas A. 1704. p. 423. & A. 1708. p. 505. ac Salom. Erneſti Cypriani Vindicias Juſtinianas ſ. diſſ. Apologeticam pro Juſtini Dialogo cum Tryphone, Jenæ 1705. 8.

teſtimonia argumento. Potius optaverim ut dialogus iſte Clariſſimi Grabii cura recenſitus & illuſtratus propediem in lucem exeat.

9. Ἔκθεσις πίστεως περὶ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας, p.372-390. Citatur à Leontio Byz. Juſtinus ἐκ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ περὶ τῆς ἁγίας τριάδος συντάγματος, verbaque ab ipſo allata in hac ἐκθέσει leguntur. Laudatur etiam Juſtini λόγος περὶ πίστεως ab Euthymio in Panoplia tit.16. & λόγος περὶ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας à Johanne Cypariſſiota in Decadibus de Myſtica Theologia VII. 1. & 8. & VIII. 10. & à Gemiſto Plethone in opuſculo contra Latinos apud Petavium VII. 17. de Trinitate §. 9. Tamen & juniores iſti teſtes ſunt, & multis argumentis viri docti evicerunt, Juſtini Martyris expoſitionem illam fidei eſſe non poſſe.

10. Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, περί τινων ἀναγκαίων ζητημάτων, ſive ſolutiones quæſtionum CXLVI. ad Orthodoxos p. 391-493. lectione certe & accuratiore editione dignæ, variaque præclara continentes, ſed longe junioris * ſcriptoris, ſive Juſtini Siculi ſive alterius cujuscunque. Sane exploratum non eſt quod Allatius de libris Eccleſiaſticis Græcorum p.274. conjicit, interpolatas eſſe, ut Athanaſii quæſtiones ad Antiochum & Hodegus Anaſtaſii Sinaitæ.

11. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον p. 494-502. Primum edita & latine verſa ab *Henr. Stephano* 1592. 4. Inſignem hanc Epiſtolam ad Diognetum quem κράτιστον auctor vocat, & Religionis Chriſtianæ pernoſcendæ cupidum fuiſſe teſtatur, ſcriptoris Juſtino antiquioris eſſe exiſtimavit Tillemontius Hiſt. Imperatorum T. 1. p. 1035. ſqq. & in Memoriis Hiſt. Eccleſ. T. 2. p.366. ſeq. ſed non videntur mihi argumenta illius tanti momenti, ut Juſtino eam abjudicemus, cujus genium plane redolere Sylburgius quoque notavit. Vide & quæ erudite obſervat Sam. Baſnagius ad A. C. 165. n.9. Neque alienum ab Juſtino, ut ſe Ἀποστόλων γενόμενον μαθητὴν p.501. vocet, cujus verba iſta ſic etiam poſſunt intelligi, ut per illa tantummodo Chriſtianum ſe factum & Apoſtolorum doctrinæ aures animumque accommodaſſe affirmet. De Diogneto M. Aurelii Antonini Magiſtro uno an duobus hoc nomine, pictore ac Philoſopho Capitolinus in Antonini vita c.4. & Antoninus ipſe lib. 1. §.6.

12. Ἐπιστολὴ πρὸς Ζηνᾶν o) καὶ Σερῆνον, ad Zenam ac Serenum fratres, de vita Chriſtiana: in cujus Epiſtolæ limine aliam πρὸς Πα-

* Vide argumenta jam notata à Magdeburgenſibus Centur. 2. p. 161. ſeq.

o) Alius Zenas νομικός, Tit. III. 13. cujus nomine Apocrypha Titi Acta jactantur. Vide Acta Sanctor. T. 1. Januar. p.163. & Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtol. p.100. ſqq.

Digitized by Google

Πάππον (an *Παπίαν?*) & aliam item *πρὸς ἄρχοντας* memorat. MSti Codicis membranacei Sæculo X. ſcripti, inque Bibl. Regia Pariſ. obvii ſpecimen dat Montfauconus p. 279. Palæographiæ. Aliud MS. memorat Mabillonius T. 1. muſei Italici p. 196. hanc enim Epiſtolam intellige, ubi legis Juſtini Orationem, *περὶ μὲν τῆς κατὰ πρόβλημά τινων ἀλογίστου παιδείας*, quæ ſunt prima Epiſtolæ verba. Natalis vero Alexandri argumenta quibus hanc Epiſtolam Martyri ereptam ivit, excuſſa videre licet in Tentzelii *τοῦ μακαρίτου* diſſ. ſelectis p. 193. ſeq. ubi & Theoph. Raynaudi perſtringitur ſententia, in erotematis de bonis ac malis libris p. 147. eandem tribuentis Juſtino Abbati Hieroſolymitano. Videtur tamen adhuc eſſe ambigendum. Saltim per Epiſtolam *πρὸς ἄρχοντας* p) Apologiam Juſtini Martyris intelligi ægre mihi perſuadeo, aliud enim illa argumentum continet, ut omittam quæ objecit Clariſſ. Baſnagius ad A. C. 165. n. 10. Natalem Alex. etiam refellens, qui Monachis ſcriptam hanc Epiſtolam ſibi perſuaſit. Epiſtola ad Zenam legitur quoque latine in Bibliotheca Patrum Aſcetica, quæ in ſex tomos diviſa prodiit Pariſ. 1661. 4. Tomo primo.

Scripta Juſtini deperdita.

1. *Σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέσεων.* Juſtinus ipſe Apologia longiore p. 70. atque inde Euſebius IV. 11. Hiſt. Theodoritus de hæret. fab. & Cedrenus qui ſub Hadriano illud opus compoſitum ſcribit.

2. *Λόγοι κατὰ Μαρκίωνος.* Phot. Cod. 125. *contra Marcionem inſignia volumina* Hieron de S. E. ſed Irenæus (qui loca inde producit IV. 14. & V. 26.) ſingulari numero *σύνταγμα* vocat, & Euſebius IV. 11. Hiſt. *σύγγραμμα.*

3. *Ψάλτης*, quo in libro pſalmodiæ rationes expoſuiſſe videtur: Meminit Euſeb. IV. 18. Hiſt.

4. *Σχολικὸν περὶ ψυχῆς.* Euſebius loco laudato, cui adde Valeſium in notis, & Grabii T. 2. ſpicileg. p. 168.

5. *Περὶ ἀναστάσεως*, ex quo primam partem & luculenta fragmenta ſervavit Jo. Damaſcenus in præclaro parallelorum opere, atque inde Græce & Latine edidit Halloixius in vita Juſtini c. 27. & Grabius p. 177-193. qui Methodii etiam lib. de reſurrect. & Procopii Gazæi in 3. Geneſeos teſtimonia affert. Vide & Petavii dogmata Th. T. 1. de Deo p. 678. 837. Reſurrectionem CHRISTI tota prædicaſſe libertate Juſtinum ſcribit Hieronymus Ep. 84.

H 2 6. *Ὑπομ-*

p) Euſebius IV. 16. ſimiliter de Imperatoribus quibus Apologiam Juſtinus obtulit: *δεδηλωμένοις ἄρχουσι.* Et Miltiadis Apologiam *πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας* memorat V. 17.

6. Ὑπομνήματα εἰς ἑξαήμερον; è quibus loca ſervavit Anaſtaſius libro VII. in Hexaem. Vide Grabium p. 169. 195: 202. 243. ſeq.

7. Λόγος περὶ προνοίας καὶ πίστως ad Euphraſium Sophiſtam (junioris ut videtur Juſtini) S. Maximus T. 2. p. 154. & Euthymius parti 2. Panopliæ tit. 15.

Omitto quod Poſſevinus in Catalogis MSS. Græcorum reperiſſe ſe refert memoratam *Juſtini Philoſophi & Martyris explicationem in S Dionyſii Areopagitæ Epiſcopi Athenienſis Hierarchiam Eccleſiaſticam & Myſticam Theologiam.* Nemo enim credet à Juſtino illuſtrata ſcripta, quæ diu poſt Juſtini ætatem Dionyſio ſuppoſita ſunt.

Editiones Juſtini.

GRÆCE ex Bibl. Regia & Regiis typis *Rob. Stephanus* Juſtini opera edidit Pariſ. 1541. fol. hoc ordine: 1. Epiſt. ad Zenam & Serenum. 2. Paræneticum ad Ethnicos. 3. Dialogum cum Tryphone. 4. Utramque Apologiam, breviorem & longiorem. 5. De Monarchia DEI. 6. Expoſitionem fidei. 7. Everſionem dogmatum Ariſtot. 8. Quæſtiones Chriſtianas. 9. Reſponſiones ad Orthodoxos & 10. Quæſtiones Ethnicorum. Confer de illo itemque alio Bibl. Regiæ Codice & tertio in Collegio Pariſ. Jeſuitarum obvio Nourrium Apparatu ad Bibliothecam Patrum p. 467. ſeq.

LATINE, interprete *Joachimo Perionio*, Benedictino Cormeriacenſi, qui obſervationes etiam addidit. Pariſ. 1554. fol. apud Jacobum Puteanum: & in Bibl. Patrum edit Colonienſis A. 1618 T. 2.

Interprete *Sigiſmundo Gelenio*, Boiemo, quem Juſtino transferendo immortuum ſcribit in Præf. Nic. Epiſcopius, *Hinc factum eſt*, inquit, *ut alii cuidam docto viro nobis amico, latinæ ac Græcæ linguæ perpulchre gnaro, reliquum ejus auctoris traducendi provincia fuerit tradita, qui non ſolum libros poſtremos fecit latinos, ſed multos etiam locos in prioribus ſupplevit.* Baſil. 1555. atque inde Pariſ. 1565. 8.

Ex verſione *Jo. Langi* Sileſii, qui commentarios etiam addidit: Baſil. 1565. fol. Verſio illa ſine commentariis recuſa in Bibliotheca Patrum, edit Lugd 1677. T. 2.

GRÆCE & LATINE cum verſione Joh. Langi, additisque quæ H. Stephanus A. 1592. ediderat Juſtini λόγῳ πρὸς Ἕλληνας & Epiſtola ad Diognetum; notisque & indicibus accuratiſſimis *Frid. Sylburgii.* Heidelberg. ap. Commelin. 1593. fol. Sylburgius Jo. Arcerii, Dav.

Hœ-

Hœſchelii & Hieron. Wolfii Obſervationes, & ſelectas Perionii notas, tum quæ Jacobus Billius in ſuis Obſervationum libris ad Juſtinum notaverat, ſuis caſtigationibus & animadverſionibus inſeruit.

Hæc Sylburgii editio recuſa Pariſiis 1615. & 1636. fol. addita *Petri Lanſſelii* Gravelingani S. J. diſpunctione animadverſionum in Juſtinum, quas Iſ. Caſaubonus Exercitationibus ſuis ad Baronium inſeruit: & corollarii in vicem ſubjunctis Athenagora, Theophilo Antiocheno, Tatiano & Hermia.

Colonienſi ſive Witebergenſi potius editioni apud Jeremiam Schrey & Henr. Jo. Meyerum A. 1686. fol. quæ Pariſienſes ex aſſe exprimit, adjunctus præterea D. *Chriſtiani Kortholti* τȣ̃ μακαρίτȣ ad Juſtinum, Athenagoram, Theophilnm & Tatianum Commentarius, Kiloniæ primum A. 1675. fol. ſeparatim in lucem emiſſus.

Noviſſime vir doctus *Thomas Creech*, cui Lucretius multum debet, novæ Juſtini editioni manum admovit Oxoniæ. Sed mox miſer ipſe deplorandi ſibi fati auctor, etiam ea quæ affecta habuit, voluit aboleri.

Quæ ſingula Juſtini ſcripta tum ab aliis tum à Clariſſ. Grabio edita ſunt, à quo etiam cætera optimi Martyris monumenta recenſita expectamus, ſupra ſuo loco memoravi.

GALLICE Juſtini ſcripta vertit Johannes de Maumont. Pariſ. apud Vaſcoſanum 1554. fol. Apologiam longiorem Chanutus. Pariſ. 1686. 12.

Alia quædam ſcripta Juſtinum ſpectantia.

Vita & documenta S. Juſtini Philoſophi & Martyris, per Petrum Halloix. Duaci 1622. 8. & Tomo ſecundo illuſtrium Eccleſiæ Orientalis ſcriptorum. Ibid. 1636. fol.

De Juſtini Doctrina liber Chriſtiani Niſanii adverſus Sandium Francof. 1688. 8. *Juſtinus Philoſophus Chriſtianus & Martyr, exhibitus Veritatis Evangelicæ teſtis & Confeſſor &c.* De doctrina Juſtini Martyris differit etiam B. Ittigius in ſelectis capitibus Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi p. 204. ſeq.

De Juſtini Martyris Theologia Morali, Rev. D. Jo. Andreæ Schmidii diſſ. Helmſtad. 1698.

Doctiſſimi Abbatis de Longerue opuſculum de Juſtini Martyris geſtis quod peregiſſe ſe teſtatur diſſ. in Tatianum p.XIV. nondum vidit lucem. Is cum Valeſio ad Euſebii IV. 16. perſuaſus eſt Juſtinum Martyrio coronatum Anno CHRISTI 51. Antonini Pii 13. cui ſententiæ videtur ſuffragari Epiphanius XLVI. 1. teſtatus Tatianum novam ſectam prodidiſſe circa duodecimum Annum Antonini Pii. Sed Marcum is Antoninum forte dicere voluit.

XVI. Index ſcriptorum & Heræticorum

à Juſtino Martyre memoratorum, ad paginas editionis Græcolat. Pariſ.

Nota à p. 159-216. quæſtiones ad Græcos & *à p.* 391-493. *haberi quæſtiones ad Orthodoxos, quos junioris Juſtini eſſe conſtat.*

Adriani Imp. pro Chriſtianis Epiſtola ad Minucium Fundanum, ſive reſcriptum. 99.

Ægyptiorum diſciplinæ & *μαθήματα τὰ ἱερογλυφικὰ καλούμενα.* 407.

Æſchyli verſus duodecim de DEO. 104.

Alexander Polyhiſtor. 10.

Alexandrina Bibliotheca Ptolemæi. 13. 72.

Amaſis Rex, Ægyptiorum legiſlator. 11.

Ammonis Ægyptii *λόγοι* de DEO 37. ubi male *Ἄκμων.*

Anachoretæ Chriſtianorum in deſerto. 465.

Anaximander 4.

Anaximenes 4.

Antonino Pio & Antonino Philoſopho cognomine Veriſſimo & Lucio Philoſopho inſcribitur Apologia Juſtini longior 53. Antonini Pii Epiſtola ad populös Aſiæ 100. Epiſtola Marco Antonino tributa ad Senatum Rom. 101. in foro Trajano promulganda 102.

Apio *ὁ ποσειδωνίου ἐν τῷ κατὰ Ἰουδαίων λόγῳ.* 9. ſqq. *ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν* 10.

Apoſtoli *ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν ἃ καλεῖται Εὐαγγέλια.* 98. eadem lecta in Eccleſiis ibid. *ὡς οἱ ἀπομνημονεύσαντες πάντα τὰ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐδίδαξαν.* 75.

Archelaus Philoſophus. 4.

Ariſtophanes. 16.

Ariſtoteles Philoſophus. 5. 6. 7. 12. 34. 112. ſeq. ubi loca ex ejus *φυσικῇ ἀκροάσει* confutantur. 197. ex libris de cœlo p. 127. ſqq. 143. ſqq.

Atticæ Hiſt. ſcriptores 10.

Baptiſtæ, Judæorum hæreſis, 307.
Baſilidiani hæretici 235.
Bocchoris legislator Ægyptior. 11.
Cadmus literarum auctor Græcis, è Phœncia, 13.
Caſtor (Hiſtoricus) 10.
B. Clemens Epiſtola ad Corinthios. 436.
Corinthus Socraticus. 217.
Cynici. 47.
Darius Xerxis Pater, leges tulit Ægyptiis. 14.
Democritus. 139.
Demodocus *αὐτοδίδακτος*, 109. (ex Homero.)
Diodori Siculi laus 10. 26. ejus XL. libri Bibliothecæ Hiſtoricæ 10. citatus 15. 24.
Diognetus ad quem Epiſtolam ſcripſit Juſtinus, *κράτιστον* eum appellans & de Chriſtianismi rationibus erudiens. 494. ſeq.
Empedocles Metonis F. Agrigentinus. 5. 65.
Epicurus Neoclis F. Athenienſis. 5. *ἐπιχώρεια διδάγματα* legi omnibus permiſſa. 52.
Epiſtolæ Impp. pro Chriſtianis. Adriani. 99. Antonini Pii * ad Commune Aſiæ. 100. Marci Antonini ad Senatum Rom. (ſuppoſititia.) 101.
Euripides 106. *ὁ τραγῳδιογράφος*, 107. *ἐν Ἀρχελάῳ* 108.
Βελλεροφόντῃ, id.
Ἑκάβῃ, 109.
Ἱππολύτῳ, 107. ex eadem fabula eſt verſus qui p. 78. adducitur.
Ἴωνι, 108.
Ὀρέστῃ. 107.
Φιλοκτήτῃ. 109.
Φρίξῳ. 109.
Minucius Fundanus. Vide ſupra in Adrianus.
Galilæi. 307.
Geniſtæ. 307.
Serenius Granianus. 99.
Hellanicus. 10.
Helleniani ſ. Helleniſtæ. 307.
Heraclitus. 4. 46. 83.
Hermes (Ægyptius) ejus de Deo ſententia. 37.
Heſiodus. 4. 38. 131. Hippa-

* Marci Antonini eſſe illud edictum docet Valeſ. ad Euſeb. IV. 13. & Daniel Larroquanus diſſ. de legione fulminatrice p. 631. ſeq.

Digitized by Google

Prodiit etiam *Anglice* ex interpretatione *Gull Wakei*, præmiſſa erudita præfat. Lond. 1698. 1710. 8. cum Clementis Rom. Barnabæ & Ignatii Epiſtolis, Hermæque Paſtore. Et *Germanice Martino Mollero* interprete ad calcem Epiſtolarum Ignatii Gorlitii 1592. 8. & ex nova verſ. in Novo Teſt. Germanice edito apud Hermannum Henricum Hollen, A. 1711. Schifbecæ prope Hamburgum 12. una cum Epiſtolis Barnabæ, Clementis & Ignatii.

Epiſtola Polycarpi *ad Athenienſes* in qua Dionyſii Areopagitæ fecerat mentionem, meminit S. Maximus procœmio ad Dionyſ. p. XXXV. Hinc forte Suidas ei Epiſtolam ad Areopagitam tribuit. Verum de his aliisque Polycarpi ſive deperditis ſive illi ſuppoſitis ſcriptis; διδασκαλία, libro de obitu S. Johannis &c. Vide Caveum in Hiſt. literaria & Ittigii diſſ. de patribus Apoſtolicis §.91. p.294. ſeq.

4. Polycarpum interprete Victore Capuano laudans Grotius ad Johann. XVII. 4. reſpicit *fragmenta* quinque in *Victoris Capuani* Catena in IV. Evangelia, tributa Polycarpo, atque primum edita latine à *Fevardentio* ad Irenæi III. 3. atque inde ab Halloixio, Uſſerio, Madero, Cotelerio, Clerico, Ittigio.

Acta S. Polycarpi, PIONIO auctori falſo tributa, poſt Petrum Halloixium in vitis Patrum Oriental. T. 1. preſſius à ſe è veteri Codice Græco verſa latine dedit Joannes Bollandus in Actis Sanctor. ad diem 26. Januar. Tomo II. qui etiam de Pionio ipſo videndus Tomo 1. Febr. p. 37. ſeqq. Cæterum Acta illa Polycarpi à Clariſſ. W. Erneſto Tentzelio etiam in diſſ. ſelectis T. 1. p. 76. ſeqq. latine exhibita, propter multas cauſas merito viris doctis nullam fidem mereri videntur. Certiora de Polycarpo dabit SMYRNENSIS *Eccleſiæ Epiſtola ad Eccleſias Ponti*, apud Euſeb. IV. 15. Hiſt. quam ex Menologio Græco h) MS. Barocc. Menſis Februarii integriorem Jac. Uſſerius & ex eo Tho. Ittigius cum Polycarpi Epiſtola edidit, ſed & I. Baptiſt Cotelerius in Patribus Apoſtolicis & Theodoricus Ruinartus in Actis Martyrum ſelectis, Thomasque Smithus cum Polycarpi Epiſtola recudendam dederunt, illuſtraruntque. Godfridus Arnoldus Germanice etiam vertit & una cum aliis ſelectis Actis edidit. Latinam antiquam verſionem ſive paraphraſim potius Uſſerius deſcripſit è duobus MSS. Cottoniano & Sariſberienſi. Hæc ſunt *vetuſtiſſima illa Eccleſiæ martyria, quorum lectione*, ut ſcribit Joſephus Scaliger ad Euſeb. p. 121. *piorum animus ita afficitur, ut nunquam*

h) Simile MS. in Bibl. Cæſarea. Vid. Lambecium VIII. p. 88.

quam ſatur inde recedat: quod quidem ita eſſe unusquisque pro captu ſuo & conſcientia modo ſentire poteſt. Certe ego nihil unquam in Hiſtoria Eccleſiaſtica vidi, à cujus lectione commotior recedam, ut non amplius meus eſſe videar.

E recentioribus præter Bollandum, Halloixium & Annalium conditores conſulendi inprimis Caveus in vitis Patrum Anglice, Belgice ac Germanice editis & Tillemontius Tomo 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. qui de Polycarpo ut ſolet accurate agit, & licet i) *Acta Pionii* pro veris habet, tamen Acta Polycarpi ſub Pionii venditata nomine ut nulla fide digna merito rejicit. Confer etiam ſi placet B. Theophili Spizelii Academiam JESU CHRISTI p. 23. ſeqq. Caſp. Crucigeri Orationem de Polycarpo T. 3. declamatt. Witebergenſ. p. 708. ſeq. Caſp. Sagittarium de natalitiis Martyrum cap. 2. Fabulam de S. *Benigno* Divionenſi per Polycarpum in Galliam miſſo refellit Iſmaël Bullialdus ſingulari diatriba Pariſiis A. 1657. 8. edita.

XV. JUSTINUS Samaritanus, a) Neapoli Syriæ Palæſtinæ b) ſive Sichemo oriundus, Priſci F. Bacchii Nepos natus videtur A. C. 89. in omni diſciplina Philoſophorũ verſatus, Stoicum primo, mox Peripateticum deinde Pythagoricum, ac deinque Platonicum audivit. Hinc per ſenis cujusdam (Polycarpi forte) ſermones accenſus cupiditate CHRISTI doctrinæ pernoſcendæ, totum ſe illi dedit, & Philoſophum profeſſus Chriſtiana dogmata non imbibit modo, ſed & ore ac ſcripto adverſus Judæos Ethnicosque defendit, docuitque alios libenter, ac tandem à *Creſcente*, c) Philoſopho Cynico, qui Megalopoli Arcadiæ civitate verſabatur, ut ipſe futurum divinaverat d) delatus, ſanguine

G 2 ſuo

i) Pionium eadem qua Polycarpus perſecutione Martyrium obiiſſe Euſebius diſerte teſtatur in Chron. & IV. 15. Hiſt. p. 135. Itaq; recte hujus fidem præfert Pearſonius p 302. ſeq. Opp. poſtum. licet recentiores atque adeo ipſe *Actorum Pionii* auctor ſub Decio paſſum ſcribant. Hæc Acta licet ſincera videntur etiam Ruinarto, qui poſt Lipomannum Suriumque ac Bollandum (ad 1 Febr.) illa Actis Martyrum ſelectis inſeruit, Tillemontio quoque & Valeſio aliisque viris doctiſſimis: tamen vel ob hunc ipſum ab Euſebio diſſenſum recte judicio Baronii ad A. C. 254. §. 1. rejiciuntur.

a) Epiphan. hæreſi 46. 1 ubi docet etiam triginta annorum fuiſſe Ruſtico & Hadriano tertium Coſſ. h. e. A. C. 119.

b) Juſtinus ipſe in limine Apologiæ majoris. Adde Tenzel. diſſ. ſelect. T. 1. p. 167. Grabe ſpicileg patrum T. 2 p. 134.

c) Juſtinus ipſe ſub init. dialogi cum Tryphone.

d) Apologia minore f. 46. Confer Tatianum Juſtini diſcipulum f. 157. ſeq. ad Gentes & Euſebium in Chron. & VI. 16. Hiſt. quem ſequuntur Hieron. in Catalogo, Syncellus p. 351. Chronicon Alex. aliique. Cæterum Tatianus p. 165. Megalopoleos iterum meminit, unde colligas non Romam ſed Arcadiæ urbem, cui Dianæ Hymniæ fanum Pauſania teſte propinquum erat, etiam p. 157. ab eodem intelligi.

Digitized by Google

ſuo confirmavit, unde hæſit ipſi *Juſtini* MARTYRIS nomen, quo facilius ab aliis Juſtinis e) non martyribus diſtingui poſſet, licet & plures fuerint Juſtini Martyres. f) Martyrium paſſus eſt Præfecto urbis Junio Ruſtico (Anno ætatis 74. CHRISTI 163.) qui anno ſuperiore 162. cum Vettio Aquilino Conſulatum geſſerat. Paſſus itaque Juſtinus Anno tertio M. Aurelii Antonini & L. Veri. *Acta Martyrii* ejus latine edita à Surio & Papebrochio ad 13. April. à Baronio ad A. C. 165. & à Ruinarto in Actis ſelectis Martyrum: ſed Græce & latine à Dan. Papebrochio in Actis Sanctor. T. 1. Junii p. 20. ſeq. Quod vero non de alio Juſtino, quem Græci in Typico Sabæ & in Menologiis à noſtro diſtinguunt, ſed de Tatiani Magiſtro intelligenda veniant, ſatis mihi adverſus Papebrochii argumenta ad 13. April. p. 104. ſeqq. confirmaſſe videntur Halloixius in vita Juſtini c. 26. Tillemontius ad Juſtini vitam nota 13. T. 2. memor. Hiſt. Eccleſ. & Grabius p. 141. ſeq. T. 2. ſpicilegii Patrum, qui triumviri perinde ut Caveus, Tentzelius & Ittigius, Samuelque Baſnagius de Juſtino ejusque ſcriptis diligenter diſſeruere, ne de Natali Alex. Elia du Pin & Labbeo atque aliis dicam. Scripta quæ exſtant, eo quo Pariſienſis editio offert ordine, hæc ſunt:

e) Præter Juſtinium ſcriptorem latinum pueris etiam notiſſimum, quem cum noſtro Martinus Polonus perperam confudit, & Juſtinos duos ſæculo VI. Imperatores, fuit. 1) Juſtinus Siculus Epiſcopus, cujus Epiſtola ad Petrum Fullonem circa A. C. 483. ſcripta, ad calcem Zonaræ in Canones p. 538 atque inde T. 4. Concil. edit. Labbei p. 1103. prodiit. Huic Juſtino quæſtiones ad Orthodoxos & expoſitionem fidei tribuebat Clariſſ. Dodwellus. 2) Juſtinus Archi-Diaconus ad quem ſcripſit Gelaſius in S. Anshelmi collectaneis T. 18. Bibl Patrum Lugd. p. 616. 3) Juſtinus Manichæus quem confutavit Fabius Marius Victorinus editus à Sirmondo Pariſ. 1630. 8. & Tom. I. Opp. p. 409. 4) Juſtinus Abbas Hieroſolymitanus cujus mentio in Actis S. Anaſtaſii Perſæ ſub Choſroë & cui Raynaudus Epiſtolam ad Zenam ac Serenum tribuit. Acta illa Anaſtaſii habent Surius & Bollandus 22. Januar. 5) Juſtinus ad quem Martial XI. 66. Omitto Juſtinos Dominicanum & Lippienſem de quibus Voſſius Hiſt. lat. Aliosque in Gruteri Indice Inſcript Vet. & apud Reineſium p. 410. Epiſt. ad Hofmannum. Nec minus recentiores, ut Juſtinium Hiſpanum Abbatem Caſinenſem circa A. C. 1522.

f) Præter Juſtinum Martyrem quem in Græcorum Menologiis à noſtro diſtingui dixi, Juſtinus fuit Martyr novennis puerulus ſub Diocletiano paſſus, cujus Martyrium verſibus deſcripſit Beda T. 3. p. 266. ſeq. De hoc Martyrologia 12. Dec. in quibus alius Juſtinus memoratur Calendis Auguſti, alius item 17. Sept. Etiam in Hagiologio Franco Galliæ quod edidit Labbeus T. 2. Bibl MSS. p. 704. ad 15. Octobr. Ut omittam Juſtinum Confeſſorem cujus vitam edidit p. 579. ſeq.

1. Λόγος (παραινετικὸς) ſive potius ut Damaſcenus in parallel. Euſeb. Hieron. & Photius, ἔλεγχος πρὸς Ἕλληνας. p. 1-37. Teſte Maximo ad Dionyſium T. 1. p. 455. ipſe inſcripſerat Ἰουστίνου φιλοσόφου τὸν πρὸς ἕλληνας λόγον. Allegat Stephanus Gobarus apud Phot. Cod. 232. exſtantque verba apud Juſtin. p. 21. edit. Pariſ. Vertit latine ante Perionium, Gelenium, Langum *Jo. Franciſcus Picus* Mirandulanus editum inter alia Pici opera Argentor. 1507. & Baſil. 1528. fol. in Jo. Sihardi antidoto contra hæreſes & in Micropresbytico 1550. & Orthodoxograph. 1555. 1569. atque iterum inter Jo. Franciſci Pici opera Baſil. 1601. fol.

Gallice vertit Martinus du Pin, Pariſ. 1580.

Germanice Caſpar Hedio, cum Hiſtoria Eccleſiaſt. Euſebii, Socratis &c. Argent. 1530. fol. Prodiit & ſeparatim Græce Pariſiis ex Guillardi officina 4. 1539. & latine.

2. Λόγος πρὸς Ἕλληνας. p. 37-40. Hunc primus Græce edidit & Latine vertit *Henricus Stephanus* A. 1592. 4. Sed majore ut videtur parte mutilum, quamobrem in eo non reperias diſputationem de dæmonibus, quam in eo legerunt Tatianus, Hieron. ac Photius, nec verba quæ ex Juſtini κατὰ ἑλλήνων affert Leontius contra Eutychianos & Neſtorianos libro 2. atque Græce è MS. Bodlejano deſcripſit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 172.

3. Ἀπολογία α' καὶ β' ὑπὲρ χριστιανῶν. *Apologia* brevior, vulgo *prima* ad Senatum Rom. p. 41-52 & Apologia prolixior, vulgo *altera* ad Antoninum Pium. p. 53-102. atque ad unum Imperatorē non ad duos ſe ſcripſiſſe videtur teſtari ipſe Juſtinus tum in Apologia, tum p. 349. dialogi cum Tryphone, ubi ait ἐγγράφως ſe καίσαρι προσωμιληκέναι, licet viri docti docent utramque Apologiam pro Chriſtianis à Juſtino ſcriptam eſſe ad Imperatores M. Aurelium Antoninum g) & Lucium Verum, Senatumque Rom. circa A. C. 161. & utramque eſſe veluti unum quoddam opus, ita ut prolixiori illi brevior inſtar appendicis ſubjuncta fuerit. Utramque hanc Apologiam egregium utique Chriſtianæ pietatis monumentum cum Langi verſione paſſim caſtigata notiſque

 Vario-

*) Confer Grabium T. 2 ſpicileg p. 148. ſeq. & Tillemont, nota 6. ad vitam Juſtini.

g) Euſeb. IV. 12. Confer Antonii Pagi Criticam Baronianam ad A. C. 162. Ruinartum in Actis ſelectis Martyrum p. 31. ſeq. & Jo. Erneſti Grabe ſpicileg. Patrum T. 2. p. 150. ſeq. & præf. ad Apologiam Juſtini breviorem, cujus lacunam quæ occurrit ſtatim poſt initium, ſupplet ex duobus à Damaſceno ſervatis locis T. 2 ſpicileg. p. 173 ſeq. Cæterum Antonino Pio oblatam à Juſtino Apologiam multis diſputat Valeſius ad Euſebii IV, 16. cujus argumentis Pagius loco laudato reſpondet.

Variorum undique collectis diſtinctam in ſectiones, nitide edidere Oxonienſes, prolixiorem quidem recenſente *Grabio* 1700. 8. breviorem *H. Hutchino* 1703. 8. qui libellum utrumque adverſus Græcos & tertium de Monarchia ſubjunxit. Adde ſi placet in loca quædam longioris Apologiæ obſervationes Latini Latinii p. 36. ſeq. Bibl. Sacroprofanæ, Jo. Clerici T. 2. Bibl. ſelectæ p. 328. ſeq. & meas qualescunque in Novis litterariis Hamburgenſibus A. 1703. p. 79. ſeq. quibus hoc loco paucas tunc promiſſas adjungam.

Pag. 4. & 5. edit. Ox. *Aſt ne quis hac dicta vocem ſine ratione temere prolatam eſſe exiſtimet, volumus in crimina Chriſtianis objecta inquiri, atque, ſi ita ſe habere probata fuerint, pro eo atque par eſt puniri, ſeu potius (ipſimet nos) illa punire.* ἀξιοῦμεν κολάζεσθαι ὡς πρέπον ἐστὶ, μᾶλλον δὲ κολάζειν. Geminus locus infra p. 32. κολάζεσθαι δὲ τοὺς οὐκ ἀκολούθως τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ (Χριστοῦ) βιοῦντας, λεγομένους δὲ μόνον Χριστιανοὺς καὶ ὑφ' ὑμῶν ἀξιοῦμεν. *Cæterum eos, qui minus conſentaneam præceptis Chriſti agunt vitam, Chriſtianique ſolo nomine ſunt, a vobis quoque puniri optamus.* Uti vero his poſterioribus verbis pœnas à Magiſtratu Ethnico infligendas Juſtinus opponit ſuppliciis ſempiternis apud inferos, ita in priore loco ſibi ex adverſo opponuntur pœnæ à Magiſtratu inferendæ, & ab ipſis Chriſtianis. Neque objecerit aliquis, integrum non fuiſſe Chriſtianis in ſceleratos animadvertere, nam ut de pœnis Eccleſiaſticis nihil dicam, ſufficit Juſtinum his verbis docere, quod Chriſtiani adeo non probent illa ſcelera, ut, ſi poſſent, libenter ipſi ſevere eadem eſſent vindicaturi.

Eadem pag. 5. Τὰ πράγματα ἐπάγειν *negotium faceſſere.* Sic ἐπάγειν κίνδυνον & ſimilia, obvia in Græcis ſcriptoribus.

Pag. 9. Τί δὴ οὖν τοῦτ' ἂν εἴη ἐφ' ἡμῶν; *quare igitur ita agitur nobiſcum?* ut nempe a vobis prohibeamur. Paulo ante enim dixerat: κἀκείνων (indigna de Diis tradentium) τὰ διδάγματα οἱ μετερχόμενοι οὐκ εἴργονται πρὸς ὑμῶν. *Eorumque doctrinam qui propagant, neutiquam prohibentur à vobis.* Infra pag. 18. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων ἡγούμεθα εἶναι τὸ μὴ εἴργεσθαι ταῦτα μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ προτρέπεσθαι ἐπὶ ταῦτα. *Atque è re cunctorum hominum eſſe arbitramur, ut non modo iſta addiſcere non prohibeantur, ſed etiam cohortatione ad ea incitentur.*

Pag. 14. Cum dixiſſet Juſtinus ab Ethnicis ipſis, ex Platonis ſententia, expectari judicium olim de hominibus habendum a Minoe & Rhadamanto, Chriſtianos vero exiſtimare futurum, ut ante Chriſti tribu-

:ribunal quotquot ſunt homines ſiſtantur : ſubjungit : *εἰ μὲν ἂν ἄπιϛον ἢ ἀδύνατον τᾶτο φήσῃ τις πϱὸς ἡμᾶς , ἤδε ἡ πλάνη ἐϛὶν ἄλλᾳ πϱὸς ἕτεϱον, ἀϛ χϱεὶς ᾶ ἔϱγῳ μηδὲν ἀδικᾶντες ἐλεγχόμεθα.* Quorum verborum hic eſt ˜enſus : *Si hoc quiſquam incredibile eſſe nobis dixerit , aut ita fieri poſſe nega-verit, error noſter ſaltim conſiſtet in eo, quod nos alii cuidam* (*CHRISTO nempe*) *ribuimus, quod vos Ethnici Rhadamanto & Minoi vindicatis, dum interim in re pſa nihil peccaſſe aut abſurdi ſtatuiſſe à vobis convinci poſſumus.* Πλάνη ἄλλᾳ πϱὸς ἕτεϱον eſt error, quo quis decipitur in *ſubjecto* , neque locum hic habet Langi vel Perionii interpretatio , neque cum Clariſſimo editore ne-:eſſe eſt verba Juſtini corrupta , mutilave ſuſpicari.

Pag. 47. Nihil deeſt , ſed tantum ex ſuperioribus ſubintelli-genda vocula *καὶ ὅτι.*

Pag. 48. Pro *ἐν χαφαῖς ϛϱφάιγς* , Meurſius legit *ἐν ταφαῖς* quod magis placet.

Pag. 54. *ἀλλ᾽ ὅτι μὴ διώκονται μηδὲ φονεύονται ὑφ᾽ ὑμῶν κἂν διὰ τὰ δόγματα* , vertendum eſt , *ſed quod non perſecutione petuntur à vobis neque occiduntur niſi ob dogmata ſua* , nempe quod Chriſtiani ſunt.

Pag. 61. Clariſſ. Grabius pro *βασιλεύοντι ἡϱώδῃ* & *βασιλεὺς ἡϱώδης* putat Juſtinum ſcripſiſſe *ἱεϱεῖ* & *ἱεϱεύς*. Sed ſacerdotem nunquam *βασιλέα* vel *βασιλεύοντα* dicturus fuiſſet Juſtinus. Itaque verius eſt quod notavit Uſſerius lib. de LXX. Interpretibus p. 32. bonum Virum Juſtinum Philadelphi & Cleopatræ Bibliothecarum Hiſtoriam inter ſe commiſcuiſſe.

P. 66. in verbis : *ἐν οἷς οἰκεῖ τὸ πϱὸς ᾶ θεᾶ σπέϱμα, ὁ λόγος,* nihil mutandum, neque pro *σπέϱμα* legendum *πνεῦμα*, reſpicitur enim 1. Joh. III. 9. & res eodem recidit, nam per *ſemen* illo in Johannis loco Spiritum Dei intelligendum notat Irenæus IV. 51. Confer Joh. III. 6. Quod porro Spiritus Dei etiam de *λόγῳ* dicatur , diſerte docet Juſtinus p. 69. & multis aliis veterum teſtimoniis docet Grotius ad Marci II. 8. Petavius de SS. Trinitate p. 79. & Bullus defenſione fidei Nicænæ p 37. ſeq.

Juſtini, Tertulliani & Minucii Felicis pro Chriſtiana religione Apologias, Vincentiique Lirinenſis commonitorium *Anglice* nuper vertit & prolegomenis ac notis illuſtravit *D Reevius* Londini 1710. 8. 2. Vol. *Græce* pridem etiam impreſſæ ſunt Juſtini Apologiæ Rom. à Zannero 8. una cum Gregorii Thaumaturgi, Athanaſii, Baſilii M. Gregorii Naz. & Jo. Chryſoſtomi nonnullis , curante Hieronymo Bunello, S. I.

4. Πεϱὶ

4. *Περὶ θεῦ μοναρχίας.* p. 103-176. Pars prior hujus libri h) qua unitatem DEI *ἐκ τῶν παρ᾽ ἡμῖν γραφῶν* teſte Euſebio Juſtinus demonſtraverat, intercidit. In Oxonienſi editione hujus libelli additæ ſunt præter alias ineditæ antea atque eruditæ *Johannis Potteri* notæ, quibus facit ut tanto magis Clementem Alex. ſimiliter ab eo illuſtratum videre peroptemus.

5. *Ἀνατροπὴ δογμάτων τινῶν Ἀριστοτελικῶν* ad Paulum Presbyterum p. 110-159. Legit etiam, (licet non integram) ac Juſtino tribuit Photius Cod. 125. Neque illius eſſe abnuerim, non uni forte Paulo inſcriptam, unde plurali numero in præf. utitur: quanquam novi à plerisque & noviſſime à Nourrio p. 454. ſqq. Apparatus in dubium vocari. MStus Codex duabus paginis auctior extat in Bibl. Cæſarea, ſi credimus Lambecio VII. p. 20. & 106. ſed fefellit eum lacinia ex refutatione reſponſionum Græcarum adtexta, qualis in Græca Rob. Stephani editione occurrit, ut jam Clariſſimis Viris i) obſervatum. Latine vertit *Guil Poſtellus* Pariſ. 1552. 8.

6. *Ἐρωτήσεις χριστιανικαὶ ἑ πρὸς τὺς Ἕλληνας* pag. 159-196. Ejusmodi librum à Juſtino ſcriptum eſſe, ex ejus Apologia breviore p. 47. (quem locum etiam repetit Euſebius IV. 16. Hiſt.) pulchre obſervavit Grabius T. 2. ſpicilegii p. 156. Cæterum hoc quod exſtat, poſt Juſtini ætatem ſi non ſuppoſitum certe interpolatum eſſe oportet, ut docet vel repetita p. 160. & 161. ſqq. 166. Manichæorum mentio, ut alia jam omittam. Appendicis loco p. 196-199. ſubjiciuntur aphoriſmi duodeviginti, Ethnicorum opinionibus oppoſiti.

7. *Ἐρωτήσεις ἑλληνικαὶ ιέ πρὸς τὺς χριστιανὺς περὶ τῦ ἀσωμάτυ καὶ περὶ τῦ θεῦ, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν*, p. 199. ſqq. quibus p. 201-216. ſubjiciuntur *ἀποκρίσεις χριστιανικαὶ πρὸς τὰς προῤῥηθείσας ἐρωτήσεις ἀπὸ* (leg. *κτ*ᵀ ex Photio) *τῆς ἐυσεβείας τῶν φυσικῶν λογισμῶν.* Videtur enim hoc ſcriptum reſpicere Photius, quando inter Juſtini monumenta Cod. 125. *ἀπορημῶν κατὰ τῆς ἐυσεβείας, κεφαλαιώδεις ἐπιλύσεις* memorat.

8. *Πρὸς ΤΡΥΦΩΝΑ ἰυδαῖον, διάλογος*, Colloquium de veritate religionis Chriſtianæ cum Tryphone Judæo k) (qui ex bello ſub Hadria-

h) Dupin Bibl. des Auteurs Eccleſiaſtiques p. 58. Grabe p. 153. Tillemont, nota 7. ad vitam Juſtini, Sam Baſnage ad A. C. 165. n. 9.

i) Tentzelio p. 180. diſſ. ſelect. Grabio p. 155.

k) Hunc eſſe celebrem illum רבי טרפון R. Akibæ ſive præceptorem ſive collegam, cujus vita in libro Juchaſin & in Zemach David occurrit, veriſimiliter ſuſpicantur viri

iano profugus Corinthi multo tempore egerat) per duos dies ha-
itum Epheſi, atque ut p.306. Tryphoni facturum ſe Juſtinus promi-
t, relatum in literas, dicatusque Marco cuidam Pompejo l) quem
ἰλτατον p.225.371. appellat. In duas etiam partes fuiſſe à S. Viro di-
ſum, & prioris extremum atque initium poſterioris hodie p 300. de-
derari, Sylburgius in notis & Grabius T.2. ſpicileg.p.161. obſervavit,
ui lacunæ illius bina fragmenta p.174 ſq. ex MS. Catena in Pſal-
ios & Damaſceni parallelis edidit. Non diu ante Martyrium ſcriptum
Juſtino hunc dialogum colligas ex eo, quod p.349. ſuæ ad Imp.
pologiæ meminit. Cæterum Jo. Harduini m) paradoxon, qui ex
mnibus ſub Juſtini nomine ambulantibus ſcriptis ſolum hunc dialo-
um genuinum ejus eſſe ſibi perſuaſit, non multis credo probabi-
ır: perinde ut nec alterum illud D. Chriſtiani Gotlieb Kochii, n)
icepræpoſiti Apenradenſis, qui ſingularibus ſcriptis dialogum cum
ryphone conatus eſt Juſtino eripere, & Origenis diſcipulo Trypho-
i adſcribere, nullo certo & explorato adverſus tot antiquorum

H teſti-

viri docti, Druſius de ſectis Judæor. lib 2. c 11. & p. 98. D. Carpzovius introduct. Theol. Judaicæ p. 84. Caveus aliique. Tryphonis cujusdam Judæi junioris mentio in S. Epiphanii vita T. 2. edit. Petavii p. 321.

Grabius T. 2. ſpicileg. p. 160. conjicit Marcum hunc fuiſſe Epiſcopum illo tempore Hieroſolymitanum. Sed is non fuit ultra A. C. 156.

:) Vide Eliæ du Pin Præf. ad T. V. Bibl. Eccleſiaſtic. & D. Ittigii Obſervationes ſupplemento Operum Clementis Alex. ſubjectas p 207. ſeq.

) Kilonii A. 1708. 8. prodiit liber Kochii hoc titulo: *Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo dialogus ſecundum regulas Criticas examinatus, & νοθεύσεως ſeu falſitatis & ſuppoſitionis ſuſpectus atque convictus.* Eodem anno Sleswici 8. D. Albertus à Felde Bremenſis (hodie Theologiæ Profeſſor in Academia Kilonenſi) Epiſtolam ad Kochium edidit, qua ad objectiones ejus reſpon[illegible]t. Inde pro Kochio Francofurti 1701. 8. vulgata eſt Godofredi Wagneri S.S. Theol. Studioſi nomine Epiſtola ad Albertum à Felde de Juſtini Martyris cum Tryphone Judæo Dialogo, vere, ſi inſcriptioni credimus, ſuppoſito. Cumque Viri quidam docti teſtati fuiſſent ſe cum Kochio neutiquam facere, hic Lipſiæ 1704 8. typis exſcribi curavit cenſuram cenſuræ quam Erneſtus Salomon Cyprianus p. 249. ad Hieron. de S. E. Jo. Franciſcus Buddeus de hæreſi Valentin. p. 416. & relationum novantiquarum auctores A. 1701. p. 344. de libro ipſiuſtulerunt. Ab eo tempore invictas quas vocat demonſtrationes Kochio Feldenius pro dialogi γνησιότητι vindicanda oppoſuit, excuſas Hamburgi 1707. 8 Denique A. 1709. Flensburgi 8 pro Kochii ſententia lucem vidit ſcriptum cui titulus: demonſtrationes Alberti à Felde devictæ & profligatæ à C. T. M. Vide & jam dictas novantiquas relationes Germanice editas A. 1704. p. 423. & A. 1708. p. 505. ac Salom. Erneſti Cypriani Vindicias Juſtinianas ſ. diſſ. Apologeticam pro Juſtini Dialogo cum Tryphone. Jenæ 1705. 8.

Digitized by Google

teſtimonia argumento. Potius optaverim ut dialogus iſte Clariſſimi Grabii cura recenſitus & illuſtratus propediem in lucem exeat.

9. Ἔκθεσις πίστεως περὶ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας, p. 372-390. Citatur à Leontio Byz. Juſtinus ἐκ τοῦ τρίτου βιβλίου τοῦ περὶ τῆς ἁγίας τριάδος συντάγματος, verbaque ab ipſo allata in hac ἐκθέσει leguntur. Laudatur etiam Juſtini λόγος περὶ πίστεως ab Euthymio in Panoplia tit. 16. & λόγος περὶ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας à Johanne Cypariſſiota in Decadibus de Myſtica Theologia VII. 1. & 8. & VIII. 10. & à Gemiſto Plethone in opuſculo contra Latinos apud Petavium VII. 17. de Trinitate §. 9. Tamen & juniores iſti teſtes ſunt, & multis argumentis viri docti evicerunt, Juſtini Martyris expoſitionem illam fidei eſſe non poſſe.

10. Ἀποκρίσεις πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, περί τινων ἀναγκαίων ζητημάτων, ſive ſolutiones quæſtionum CXLVI ad Orthodoxos p. 391-493. lectione certe & accuratiore editione dignæ, variaque præclara continentes, ſed longe junioris * ſcriptoris, ſive Juſtini Siculi ſive alterius cujuscunque. Sane exploratum non eſt quod Allatius de libris Eccleſiaſticis Græcorum p. 274. conjicit, interpolatas eſſe, ut Athanaſii quæſtiones ad Antiochum & Hodegus Anaſtaſii Sinaitæ.

11. Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον p. 494-502. Primum edita & latine verſa ab *Henr. Stephano* 1592. 4. Inſignem hanc Epiſtolam ad Diognetum quem κράτιστον auctor vocat, & Religionis Chriſtianæ pernoſcendæ cupidum fuiſſe teſtatur, ſcriptoris Juſtino antiquioris eſſe exiſtimavit Tillemontius Hiſt. Imperatorum T. 1. p. 1035. ſqq. & in Memoriis Hiſt. Eccleſ. T. 2. p. 366. ſeq. ſed non videntur mihi argumenta illius tanti momenti, ut Juſtino eam abjudicemus, cujus genium plane redolere Sylburgius quoque notavit. Vide & quæ erudite obſervat Sam. Baſnagius ad A. C. 165. n. 9. Neque alienum ab Juſtino, ut ſe Ἀποστόλων γενόμενον μαθητὴν p. 501. vocet, cujus verba iſta ſic etiam poſſunt intelligi, ut per illa tantummodo Chriſtianum ſe factum & Apoſtolorum doctrinæ aures animumque accommodaſſe affirmet. De Diogneto M. Aurelii Antonini Magiſtro uno an duobus hoc nomine, pictore ac Philoſopho Capitolinus in Antonini vita c. 4. & Antoninus ipſe lib. 1. §. 6.

12. Ἐπιστολὴ πρὸς Ζηνᾶν o) καὶ Σερῆνον, ad Zenam ac Serenum fratres, de vita Chriſtiana: in cujus Epiſtolæ limine aliam πρὸς Πά-

* Vide argumenta jam notata à Magdeburgenſibus Centur. 2. p. 162 ſeq.

o) Alius Zenas νομικός, Tit. III. 13. cujus nomine Apocrypha Titi Acta jactantur. Vide Acta Sanctor. T. 1. Januar. p. 163. & Ittigii diſſ. de Patribus Apoſtol. p. 100. ſqq.

Ιάπαν (an Παπίαν?) & aliam item πρὸς ἄρχοντας memorat. MSti Codicis membranacei Sæculo X. ſcripti, inque Bibl. Regia Pariſ. obvii ſpecimen dat Montfauconus p. 279. Palæographiæ. Aliud MS. memorat Mabillonius T. 1. muſei Italici p. 196. hanc enim Epiſtolam intellige, ubi legis Juſtini Orationem, περὶ μὲν τῆς κατὰ πρόβλημά τινων ἀλογίςυ παιδείας, quæ ſunt prima Epiſtolæ verba. Natalis vero Alexandri argumenta quibus hanc Epiſtolam Martyri ereptam ivit, excuſſa videre licet in Tentzelii ἐ μακαρίτυ diſſ. ſelectis p. 193. ſeq. ubi & Theoph. Raynaudi perſtringitur ſententia, in erotematis de bonis ac malis libris p. 147. eandem tribuentis Juſtino Abbati Hieroſolymitano. Videtur tamen adhuc eſſe ambigendum. Saltim per Epiſtolam πρὸς ἄρχοντας p) Apologiam Juſtini Martyris intelligi ægre mihi perſuadeo, aliud enim illa argumentum continet, ut omittam quæ objecit Clariſſ. Baſnagius ad A. C. 165. n. 10. Natalem Alex. etiam refellens, qui Monachis ſcriptam hanc Epiſtolam ſibi perſuaſit. Epiſtola ad Zenam legitur quoque latine in Bibliotheca Patrum Aſcetica, quæ in ſex tomos diviſa prodiit Pariſ. 1661. 4. Tomo primo.

Scripta Juſtini deperdita.

1. Σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέσεων. Juſtinus ipſe Apologia longiore p. 70. atque inde Euſebius IV. 11. Hiſt. Theodoritus de hæret. fab. & Cedrenus qui ſub Hadriano illud opus compoſitum ſcribit.

2. Λόγοι κατὰ Μαρκίωνος. Phot. Cod. 125. *contra Marcionem inſignia volumina* Hieron de S. E. ſed Irenæus (qui loca inde producit IV. 14. & V. 26.) ſingulari numero σύνταγμα vocat, & Euſebius IV. 11. Hiſt. σύγγραμμα.

3. Ψάλτης, quo in libro pſalmodiæ rationes expoſuiſſe videtur: Meminit Euſeb. IV. 18. Hiſt.

4. Σχολικὸν περὶ ψυχῆς. Euſebius loco laudato, cui adde Valeſium in notis, & Grabii T. 2. ſpicileg. p. 168.

5. Περὶ ἀναστάσεως, ex quo primam partem & luculenta fragmenta ſervavit Jo. Damaſcenus in præclaro parallelorum opere, atque inde Græce & Latine edidit Halloixius in vita Juſtini c. 27. & Grabius p. 177-193. qui Methodii etiam lib. de reſurrect. & Procopii Gazæi in 3. Geneſeos teſtimonia affert. Vide & Petavii dogmata Th. T. 1. de Deo p. 678. 837. Reſurrectionem CHRISTI tota prædicaſſe libertate Juſtinum ſcribit Hieronymus Ep. 84.

H 2 6. Υπομ-

p) Euſebius IV. 16. ſimiliter de Imperatoribus quibus Apologiam Juſtinus obtulit: δεδηλωμένοις ἄρχουσι. Et Miltiadis Apologiam πρὸς τὺς κοσμικὺς ἄρχοντας memorat V. 17.

6. Ὑπομνήματα εἰς ἑξαήμερον; è quibus loca ſervavit Anaſtaſius libro VII. in Hexaem. Vide Grabium p. 169. 195. 202. 243. ſeq.

7. Λόγος περὶ προνοίας καὶ πίστεως ad Euphraſium Sophiſtam (junioris ut videtur Juſtini) S. Maximus T. 2. p. 154. & Euthymius part. 2. Panopliæ tit. 15.

Omitto quod Poſſevinus in Catalogis MSS. Græcorum reperiſſe ſe refert memoratam *Juſtini Philoſophi & Martyris explicationem in S Dionyſii Areopagitæ Epiſcopi Athenienſis Hierarchiam Eccleſiaſticam & Myſticam Theologiam.* Nemo enim credet à Juſtino illuſtrata ſcripta, quæ diu poſt Juſtini ætatem Dionyſio ſuppoſita ſunt.

Editiones Juſtini.

GRÆCE ex Bibl. Regia & Regiis typis *Rob. Stephanus* Juſtini opera edidit Pariſ. 1541. fol. hoc ordine: 1. Epiſt. ad Zenam & Serenum. 2. Paræneticum ad Ethnicos. 3. Dialogum cum Tryphone. 4. Utramque Apologiam, breviorem & longiorem. 5. De Monarchia DEI. 6. Expoſitionem fidei. 7. Everſionem dogmatum Ariſtot. 8. Quæſtiones Chriſtianas. 9. Reſponſiones ad Orthodoxos & 10. Quæſtiones Ethnicorum. Confer de illo itemque alio Bibl. Regiæ Codice & tertio in Collegio Pariſ. Jeſuitarum obvio Nourrium Apparatu ad Bibliothecam Patrum p. 467. ſeq.

LATINE, interprete *Joachimo Perionio*, Benedictino Cormeriacenſi, qui obſervationes etiam addidit. Pariſ. 1554. fol. apud Jacobum Puteanum: & in Bibl. Patrum edit Colonienſis A. 1618 T. 2.

Interprete *Sigismundo Gelenio*, Boiemo, quem Juſtino transferendo immortuum ſcribit in Præf. Nic. Epiſcopius, *Hinc factum eſt*, inquit, *ut alii cuidam docto viro nobis amico, latinæ ac Græcæ linguæ perpulchre gnaro, reliquum ejus auctoris traducendi provincia fuerit tradita, qui non ſolum libros poſtremos fecit latinos, ſed multos etiam locos in prioribus ſupplevit.* Baſil. 1555. atque inde Pariſ. 1565. 8.

Ex verſione *Jo. Langi* Sileſii, qui commentarios etiam addidit: Baſil. 1565. fol. Verſio illa ſine commentariis recuſa in Bibliotheca Patrum, edit Lugd 1677. T. 2.

GRÆCE & LATINE cum verſione Joh. Langi, additisque quæ H. Stephanus A. 1592. ediderat Juſtini λόγῳ πρὸς Ἕλληνας & Epiſtola ad Diognetum, notisque & indicibus accuratiſſimis *Frid. Sylburgii.* Heidelberg. ap. Commelin, 1593. fol. Sylburgius Jo. Arcerii, Dav.

Hœ-

Hœſchelii & Hieron. Wolfii Obſervationes, & ſelectas Perionii notas, tum quæ Jacobus Billius in ſuis Obſervationum libris ad Juſtinum notaverat, ſuis caſtigationibus & animadverſionibus inſeruit.

Hæc Sylburgii editio recuſa Pariſiis 1615. & 1636. fol. addita *Petri Lanſſelii* Gravelingani S. J. diſpunctione animadverſionum in Juſtinum, quas Iſ. Caſaubonus Exercitationibus ſuis ad Baronium inſeruit: & corollarii in vicem ſubjunctis Athenagora, Theophilo Antiocheno, Tatiano & Hermia.

Colonienſi ſive Witebergenſi potius editioni apud Jeremiam Schrey & Henr. Jo. Meyerum A. 1686. fol. quæ Pariſienſes ex aſſe exprimit, adjunctus præterea D. *Chriſtiani Kortholti* ἐ μακαρίτῃ ad Juſtinum, Athenagoram, Theophilnm & Tatianum Commentarius, Kiloniæ primum A. 1675. fol. ſeparatim in lucem emiſſus.

Noviſſime vir doctus *Thomas Creech*, cui Lucretius multum debet, novæ Juſtini editioni manum admovit Oxoniæ. Sed mox miſer ipſe deplorandi ſibi fati auctor, etiam ea quæ affecta habuit, voluit aboleri.

Quæ ſingula Juſtini ſcripta tum ab aliis tum à Clariſſ. Grabio edita ſunt, à quo etiam cætera optimi Martyris monumenta recenſita expectamus, ſupra ſuo loco memoravi.

GALLICE Juſtini ſcripta vertit Johannes de Maumont. Pariſ. apud Vaſcoſanum 1554. fol. Apologiam longiorem Chanutus. Pariſ. 1686. 12.

Alia quædam ſcripta Juſtinum ſpectantia.

Vita & documenta S. Juſtini Philoſophi & Martyris, per Petrum Halloix. Duaci 1622. 8. & Tomo ſecundo illuſtrium Eccleſiæ Orientalis ſcriptorum. Ibid. 1636. fol.

De Juſtini Doctrina liber Chriſtiani Niſanii adverſus Sandium Francof. 1688. 8. *Juſtinus Philoſophus Chriſtianus & Martyr, exhibitus Veritatis Evangelicæ teſtis & Confeſſor &c.* De doctrina Juſtini Martyris diſſerit etiam B. Ittigius in ſelectis capitibus Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi p. 204. ſeq.

De Juſtini Martyris Theologia Morali, Rev. D. Jo. Andreæ Schmidii diſſ. Helmſtad. 1698.

Digitized by Google

Doctiſſimi Abbatis de Longerue opuſculum de Juſtini Martyris geſtis quod peregiſſe ſe teſtatur diſſ. in Tatianum p.XIV. nondum vidit lucem. Is cum Valeſio ad Euſebii IV.16.perſuaſus eſt Juſtinum Martyrio coronatum Anno CHRISTI 51. Antonini Pii 13. cui ſententiæ videtur ſuffragari Epiphanius XLVI.1.teſtatus Tatianum novam ſectam prodidiſſe circa duodecimum Annum Antonini Pii. Sed Marcum is Antoninum forte dicere voluit.

XVI. Index ſcriptorum & Heræticorum

à Juſtino Martyre memoratorum, ad paginas editionis Græcolat. Pariſ.

Nota à p. 159-216. quæſtiones ad Græcos & *à p.*391-493. *haberi quæſtiones ad Orthodoxos, quos junioris Juſtini eſſe conſtat.*

Adriani Imp. pro Chriſtianis Epiſtola ad Minucium Fundanum, ſive reſcriptum. 99.

Ægyptiorum diſciplinæ & μαθήματα τὰ ἱερογλυφικὰ καλέμενα. 407.

Æſchyli verſus duodecim de DEO. 104.

Alexander Polyhiſtor. 10.

Alexandrina Bibliotheca Ptolemæi. 13. 72.

Amaſis Rex, Ægyptiorum legiſlator. 11.

Ammonis Ægyptii λόγοι de DEO 37. ubi male Ἄκμων.

Anachoretæ Chriſtianorum in deſerto. 465.

Anaximander 4.

Anaximenes 4.

Antonino Pio & Antonino Philoſopho cognomine Veriſſimo & Lucio Philoſopho inſcribitur Apologia Juſtini longior 53. Antonini Pii Epiſtola ad populös Aſiæ 100. Epiſtola Marco Antonino tributa ad Senatum Rom. 101. in foro Trajano promulganda 102.

Ἀpio ὁ Ποσειδωνίυ ἐν τῷ κατὰ Ἰυδαίων λόγῳ. 9. ſqq. ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν 10.

Apoſtoli ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν ἃ καλεῖται Ἐυαγγέλια. 98. eadem lecta in Eccleſiis ibid. ὡς οἱ ἀπομνημονεύσαντες πάντα τὰ περὶ τȣ̃ Σωτῆρος ἡμῶν ἐδίδαξαν. 75.

Archelaus Philoſophus. 4.

Ariſtophanes. 16.

Ariſtoteles Philoſophus. 5. 6. 7. 12. 34. 112. ſeq. ubi loca ex ejus Φυσικῆ ἀκροάσει confutantur. 197. ex libris de cœlo p. 127. ſqq. 143. ſqq.

Atticæ Hiſt. ſcriptores 10.

'aptiſtæ, Judæorum hæreſis. 307.
'aſilidiani hæretici 135.
'occhoris legiſlator Ægyptior. 11.
'admus literarum auctor Græcis, è Phœnicia. 13.
'aſtor (Hiſtoricus) 10.
. Clemens Epiſtola ad Corinthios. 436.
'orinthus Socraticus. 217.
'ynici. 47.
'arius Xerxis Pater, leges tulit Ægyptiis. 14.
'emocritus. 139.
'emodocus αὐτοδίδακτος. 109. (ex Homero.)
'iodori Siculi laus 10. 26. ejus XL. libri Bibliothecæ Hiſtoricæ 10. citatus 15. 24.
'iognetus ad quem Epiſtolam ſcripſit Juſtinus, κράτιστον eum appellans & de Chriſtianiſmi rationibus erudiens. 494. ſeq.
mpedocles Metonis F. Agrigentinus. 5. 65.
picurus Neoclis F. Athenienſis. 5. ἐπικούρεια διδάγματα legi omnibus permiſſa. 52.
piſtolæ Impp. pro Chriſtianis. Adriani. 99. Antonini Pii * ad Commune Aſiæ. 100. Marci Antonini ad Senatum Rom. (ſuppoſititia.) 101.
uripides 106. ὁ τραγῳδιογράφος. 107. ἐν Ἀρχελάῳ 108.
Βελλεροφόντῃ. id.
Ἑκάβῃ. 109.
Ἱππολύτῳ. 107. ex eadem fabula eſt verſus qui p. 78. adducitur.
Ἴωνι. 108.
Ὀρέστῃ. 107.
Φιλοκτήτῃ. 109.
Φρίξῳ. 109.
inucius Fundanus. Vide ſupra in Adrianum.
alilæi. 307.
eniſtæ. 307.
renius Granianus. 99.
ellanicus. 10.
elleniani ſ. Helleniſtæ. 307.
eraclitus. 4. 46. 83.
ermes (Ægyptius) ejus de Deo ſententia. 37.
eſiodus. 4. 38. 131.

Hippa-

* Marci Antonini eſſe illud edictum docet Valeſ. ad Euſeb. IV. 13. & Daniel Larroquanus diſſ. de legione fulminatrice p. 631. ſeq.

Hippaſus Metapontinus. 4.
Hiſtoria *τῶν ἁγίων ἀρχαίων ἀνδρῶν*. 469. Vitas Patrum reſpicit, eſt enim ibi de Anachoretis ſermo.
Homerus. 2. 3. 6. 7. 17. 22. 23. 26. 27. 28. 29. 30. 38. 48. 65. 194. ejus *νεκυομαντεία*. 26.
Hyſtaſpis vaticinia 66. ſupplicium adverſus Hyſtaſpis lectores conſtitutum. 82.
Flavii Joſephi *ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία*. 10. 11. 14. 462.
Irenæus. *ὁ μακάριος εἰρηναῖος ὁ μάρτυς καὶ ἐπίσκοπος Λουγδούνου, ἐν τῷ περὶ τοῦ πάσχα λόγῳ*. 468.
Juſtini Martyris *σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἱρέσεων*. 70. 306. *πρὸς πάπαν ἐπιστολή*. 503. Puto legend. *Παπίαν*.
Lucius Martyr. 43.
Lucio Vero Imp. Apologiam longiorem inſcribit Juſtinus. 53.
Manichæi 160. 161. 477.
Marciani (Marcionitæ) 253.
Marcio Ponticus *ὃς καὶ νῦν ἔτι ἐστὶ διδάσκων*. 70. 92.
Menander Comicus. 66. *ἐν ἀδελφοῖς*. 109. *ἁλιεῦσι*. 108.
αὐλητρίσι. 109.
διφίλῳ. 108. *ἡνιόχῳ*. 107. *ἱερείᾳ*. 107. *μισουμένῳ*. ibid. *παρακαταθήκῃ*. ibid.
Menander hæreticus, Samaritanus 91. Simonis diſcipulus, Antiochiæ *πολλοὺς διὰ μαγικῆς τέχνης ἐξαπατήσας*. 69. ſeq.
Meriſtæ. 307.
Minucius Fundanus. ſupra in Adrianus.
Ad Muſæum filium carmina Orphei. 15.
Oracula 12. 23. 34. 36. 37. 491.
Oreſtes in tragœdia. 507. Euripidis puta vel Sophoclis.
Origenes *ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ἑβραϊκῶν ὀνομάτων*. 441. *εἴρηται τῷ Ὠριγένει ἐπισταμένῳ τὴν τῶν ἑβραίων διάλεκτον, πάντων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς φερομένων ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ἢ μέτρων ἡ ἑρμηνεία*. 444.
Orphei verſus ad filium Muſæum. 15. ſeq. *ἐν τοῖς ὅρκοις* 16. *ἐν τῷ διαθήκαις ἐπιγραφομένῳ βιβλίῳ*. 104. Orpheum imitatus Homerus. 17.
Paulus Presbyter cui Ariſtotelicorum dogmatum everſio inſcribitur. 110.
Peripatetici &c. 218.
Phariſæi. 307. 366. Phariſæorum inter Chriſtianos diſcipuli. 503.

Φιλοσ-

Digitized by Google

ιλαυνίδεια διδάγματα. 52.
hilemon τὰ ἀρχαῖα ἱστορήσας Φράσαι. Ejus verſus, 104. 106.
hilo Judæus ὁ τὰ Ἰουδαίων ἱστορήσας. 10. 11. 14.
hilochorus ὁ τὰς Ἀτθίδας. 10.
indarus (ap. Platon.) 25.
lato. 5. 7. 8. 12. 13. 18. 20. 22. 23. 24. 28. 29. 30. 31. 34. 35. 36. 57. 64. 81. 92. 120. 196. 212. 219. 221. 223.
Menone 31. 35.
1. de Rep. 25.
X. de Rep. 25.
Timæo. 13. 24.
οὐκ ἀλλότρια ἐστὶ τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ χριστοῦ. 51.
oëtarum Θεογονία. 2.
olemon ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἑλληνικῶν ἱστοριῶν. 9.
eraſius Pollio, præfectus. 102.
ompejanus πολέμαρχος ſub M. Antonino. 101.
I. Pompejus ad quem Juſtinus ſcripſit dialogum cum Tryphone. 371.
tolemæus Mendeſius τὰ Αἰγυπτίων ἱστοριῶν. 10.
ythagoras 5. 18. 106. 219. 224.
adducæi 307.
aturniliani 252.
auchnis legislator Ægyptior. 10
eptuaginta Interpretes S. Scripturæ 294. 297. 310. 348. 353. 397.
erénus Granianus. 99.
erenus ad quem ſcribit Juſtinus 503.
eſonchoſis legislator Ægyptior. 10.
ibylla 16. 18. 34. 35. 36. 66. 436. ſupplicium adverſus Sibyllinorum lectores conſtitutum. 82.
imon Magus Samaritanus 91. 349. ſtatua honoratus cum inſcript. Σίμωνι Δέῳ σάγκτῳ. 69.
ocrates 12. 33. 48. 49. 55. 83.
olon. 13. ὁ τοὺς νόμους τοῖς Ἀθηναίοις γεγραφώς. 15.
ophoclis verſus 17. ſeq. 104. 105.
ωτάδεια διδάγματα 52.
toici 45. 46. 51. 66.
ſalmorum in Syriacam linguam μεταγωγή. 428.

I Thales

Thales Mileſius 4. 6. 7.
Thallus (Hiſtoricus) 10.
Theologia Græcorum è Poëtis, Philoſophis & oraculis. 2. 4. 12.
Θεωρηλικοὶ Philoſophi 218. legendum forte Θεωρηματικοί. vide Laërt. II. 113.
Trypho Judæus cum quo colloquium habuit Juſtinus. 217.
Valentiniani 253.
Xenophon 49.
Zenas ad quem ſcribit Juſtinus 503.

XVII. S. IRENÆUS aliquo tempore poſt Domitiani mortem natus a) prima ætate b) puer Smyrnæ S. Polycarpum vidit (non diu poſtea A.C. 147. c) in perſecutione ſub Antonino Pio igni traditum) audiitque inde Papiam, d) auditorem Evangeliſtæ Johannis, hinc ſub Pothino Lugduni in Gallia presbyter e) atque à MARTYRIBUS LUGDUNENSIBUS miſſus cum Epiſtolis ad Eleutherum Romanum Epiſcopum, de quibus Euſebius V. 3. Hiſt. & 4. Deinde Pothini illius prope nonagenarii ſub M. Aurelio Martyrium paſſi ſucceſſor circa A. C. 178. Scripſit Eleuthero eodem Romanæ Eccleſiæ Antiſtite ipſe nondum ut videtur Epiſcopus, adverſus hæreſes, ſive Gnoſticorum genera varia *libros quinque*, quorum primus ἔλεγχον ſive *detectionem*, cæteri quatuor ἀνατροπὴν ſive *redargutionem* τῆς ψευδωνύμου γνώσεως complectuntur. Valentinianæ hæreſeos curioſiſſimus explorator, antiquiores ſectas brevius perſtringit; ut notatum Pearſonio 2. Vindic. Ignatii p.131. Græce ſcripſerat haud dubie, non latine, etſi Græcis magnam partem caremus præter ea, quæ Epiphanius ex libro primo ſer-

a) Lib. V. c. 30. σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τῷ τέλει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς. Hæc vere ſcribere potuit Irenæus, etiamſi poſtremis demum Trajani annis natus fuit. Confer quæ Clariſſ. Dodwelli ſententiæ, qui jam ſub Nerva genitum eſſe contendit, objiciuntur à doctiſſimis viris Grabio prolegom. ad Irenæum ſect. 1. Sam. Baſnagio ad A. C. 178. n. 2 & Maſſveto diſſ. 2. ad Irenæum

b) Irenæus III. 3. & apud Euſeb. V. 20. Polycarpi diſcipulum teſtatur etiam Hieron. de S. E. c. 35.

c) Vide quæ ſupra §. 14.

d) Hieron. Epiſt. 29. ad Theodoram. Videtur etiam Papiam reſpicere Irenæus V. 3. καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ' ὄψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακότων.

e) Hinc Pothini presbyterum vocat Hieron. de S. E. De Epiſtolis Martyrum Lugd. Vide Pearſon. II. 13. Vindic Ignatii & Petav. IV. 5. & V. 7. dogm. Theol. de Eccleſiaſtica Hierarchia. Ab Epiſcopo Romano ordinatus deinde totius Galliæ Epiſcopus, ſi credimus Queſnello ad Leonem M. diſſ. V. p. 477. 481. ſeq. Vide tamen quæ objicit Tillemontius not. 3. ad vitam Irenæi p. 620.

Digitized by Google

ſervavit, & quæ aliunde viri docti eruerunt. Matthæus Dreſſerus in Epiſtola ad Martinum Cruſium A. 1590. *Promiſit mihi nuper Demetrius quidam Archipresbyter, quem & tu vidiſti, ſe exemplar Irenæi Græcum intra menſes ſex eſſe miſſurum. Ego vicißim duplum ei pretium pollicitus ſum, ſi promiſſum facit.* Sed minime fecit, quemadmodum & Venetiis & alibi ſpes de reperiendo Græco Irenæi MSto fefellit, licet vel propter Græcum quo Irenæus uſus eſt Novi Teſt. Codicem f) operæ pretiam eſſet in lucem proferri, ſi quidem quod ante aliquot annos mihi ıffirmabat Seraphinus Hieromonachus Mytilenæus, ego autem vix ıc ne vix quidem mihi perſuadeo, adhuc in Bibliothecis Græciæ mau exaratus deliteſcit. Quis porro fuerit ἀγαπητὸς ille cui opus ſuum renæus inſcripſit, incertum plane eſt, licet *Turibium* g) eum vocat ıd A. C. 185. Pſeudo Dextri Chronicon. Parum conſtat quoque, ecquis fuerit auctor verſionis latinæ, quam ab Irenæi ſententia non rao aberrantem, Irenæo ipſi Poſſevinus in Apparatu ſacro perperam ribuit. Poſt A. C. 385. occaſione reviviſcentis in Priſcillianiſtis ψευδωνύμȣ γνώσεως compoſitam diſputat Dodvvellus. h) Verum non Auguſtinus modo, ſed ante hunc Tertullianus jam illa uſus videtur, ıt loca à clariſſ. Grabio in prolegomenis p. XIV. allata ſuadent. Galum quendam auctorem idem eſſe conjicit ex quibusdam idiotiſmis, ıtque librum quintum extrema magna parte mutilum ad nos perveniſſe contendit.

S. Irenæi Editiones.

Ex *Eraſmi* ad tres Codices MSS. recenſione, Baſil. 1526. 1528. 1534. 1548. 1554. 1560. Pariſ. 1545. 1563. 1567. 8.

Cum argumentis notiſque *Nicolai Gallaſii*, Genevæ 1570. fol. cum nonnullis Græcis ex Epiphanio fragmentis.

Ex editione *Jo. Jacobi Grynæi*, qui libro primo loca Irenæi ab Epiphanio ſervata repoſuit (parum laudato ſtudio) ex latina verſione Jani Cornarii, vetere interpretatione omiſſa, novaque argumenta addidit. Baſil. 1571. fol. Varias lectiones. quas præfatio & titulus promittit, nullas adjectas eſſe video.

) Confer Jo. Millii prolegomena ad N. T. p. XL. ſeq. & Colomeſii Epiſt. ad Juſtellum p. 127. ubi notat Codicem Cantabrig. & Claromontanum cum Irenæi citationibus convenire, quod nunc per interpretem tantum conjicere licet.

) Dodwellus diſſ. IV. ad Irenæum §. 7. p. 301. conjicit nomen confictum occaſione Turibii Aſturicenſis, Priſcillianiſtarum oppugnatoris.

) Dodwell, diſſ. V. ad Irenæum §. 10. p. 406.

Cum commentariis *Franciſci Fevardentii* Ord. Minor. Pariſ. 1575. fol. apud Nivellum, & ſecunda editione Colon. 1596. fol. cui præter notas locupletiores Fevardentii, acceſſere Græca fragmenta Irenæi ex Juſtino, Baſilio M. Epiphanio, Euſebio, Theodoreto, Anaſtaſio Nicæno, Meliſſa, Damaſceno & Niceta, cum latina verſione Joach. Perionii, Jac. Billii, Joh. Chriſtophorſoni & aliorum: Scholia *Jac. Billii* & notæ *Frontonis Ducæi* S. I. in XVIII. primi libri capita: Fragmenta aliorum Irenæi librorum cum Fevardentii notis, fragmenta quinque Polycarpi ex Victoris Capuani Catena in Evangelia, B. Irenæi encomia ex aliis Patribus collecta, & conflictus Arnobii & Serapionis de DEO trino & uno, deque duabus in CHRISTO naturis in uno ſuppoſito, antea ineditus. Recuſa eſt hæc editio Colon. 1625. & Pariſ. 1639. 1675. fol. quibus poſtremis editionibus etiam fragmenta alia à Petro Halloixio in c. 15. Vitæ Irenæi T. 2. p. 480. ex Damaſceni maxime parallelis adjuncta ſunt. Fevardentius ope MS. Codicis Vaticani plura errata ſuſtulit, & libri quinti capita quinque poſtrema primus vulgavit. Recuſa Fevardentii editio, ſed ſine notis, in Bibl. Patrum Lugdunenſi 1677. Tomo Secundo.

Matthias Launojus Senator Antvverpienſes emendatiorem Irenæi editionem pridem molitus fuit teſte Jo. Druſio centuria 1. Miſcell. c. 44. Nonnulla Irenæi loca è veteri Codice emendavit *Latinus Latinius* Bibl. Sacro profanæ p. 183. ſeq. Plura illuſtravit *Jacobus Billius* in ſacris obſervationibus I. 33. ſqq. & II. 5. Pariſ. 1585. ad calcem Epiſtolar. Iſidori Peluſ. editis, laudatus etiam Fevardentio ad libri 2. Irenæi caput. 1.

Henrici Dodwelli doctiſſimi Viri, & licet paradoxis quandoque indulgeret cum magna tamen Antiquitatis, Eccleſiaſticæ præſertim jactura nupero die V. Junii hoc ipſo Anno 1711. denati diſſertationes præclaræ in Irenæum viderunt lucem Oxoniæ A. 1689. 8. Illarum *prima* & *ſecunda* fidem Irenæi & æqualium quoad media cognoſcendi ordinaria, quod proximi Apoſtolicæ ætati eſſent, & extraordinaria ſive dona prophetica & miraculoſa pro virili adſtruit. *Tertia* de ætate Irenæi, *quarta* de operis adverſus hæreſes conſilio & ſuſcepti tempore, *quinta* de latino interprete, ejus ætate, capitumque quæ non ab Ire-

Digitized by Google

Irenæo eſt partitione, & *ſexta* de aliis Irenæi ſcriptis deperditis diſputat, ſubjuncto appendicis in vicem fragmento ex lib. 24. Philippi Sidetæ de Catechiſtarum Alexandrinorum ſucceſſione cum notis, & Synopſi Chronologica rerum in his diſſertationibus expoſitarum.

Editio luculenta & nitida *Jo. Erneſti Grabe*, qui latinam verſionem è quatuor MSS. Codd. emendavit, Græca præter illa quæ Fevardentius, Halloixius & ex Catenis Combefiſius T. 1. Auctarii noviſſimi Bibl. Patrum p. 298. ſeq. Cotelerius ad Barnabæ Epiſt. c. 15. p. 45. ex Cod. Regio, & Alexander Morus in notis ad novum fœdus ex Codice Mediceo ediderant, plura etiam protulit & reſtituit è MSS. tum fragmenta ſcriptorum Irenæi uberiora edidit, & ſingulis paginis Varias lectiones & notas ſelectas Variorum (Fevardentii præcipue) atque ſuas ſubjecit. Præmiſſis poſt vitam Irenæi à Fevardentio ſcriptam novis prolegomenis, in quibus à Dodvvelli rationibus ſubinde diſſentire Grabius non dubitat, licet in opere ipſo eum conſuluiſſe non diffitetur. Poſt indices locupletiſſimos & gloſſarium latino Græcum Cl. V. *Johannis Potteri* ſtudio concinnatum, ſubjectum eſt mantiſſæ loco, *Jo. Croji* ſpecimen conjecturarum in quædam loca Origenis, Irenæi, Tertulliani & Epiphanii, editum pridem A. 1632. 8. & à Petavio ad calcem Syneſii A. 1640. oppugnatum, quæ Petavii diatriba etiam Epiphanio Petavii editionis Colonienſis ſive Lipſienſis ſubjuncta legitur.

Denique ex meritiſſimo de Eccleſiaſtica Antiquitate Ordine Benedictinorum Congregat. S. Mauri, R. P. *Maſſuetus* Irenæum de integro ad priores editiones & tres Codices MSS. Romanum Card. Ottoboni, binosque Gallicanos, quorum unus Collegii Pariſ. S. I. laudatur etiam à Nourrio p. 574. Apparatus ad Bibl. Patrum: recenſuit, novis fragmentis Græcis, obſervationibus ac notis auxit, copioſosque indices & gloſſaria bina græcolat. & latino græcum, indicesque locupletes ſubjunxit. Pariſ. apud Jo. Baptiſtam Coignardum 1710. fol. Commendant hanc editionem tum alia, tum collectio fragmentorum & reliquiarum, quæcunque de antiquis *Gnoſticis* reperiri potuerunt, tum tres Maſſueti diſſertationes operi præmiſſæ, quarum pri-

Digitized by Google

ma de hæreſibus quas oppugnat Irenæus, altera de illius ætate, vita, ſcriptis & Martyrio adverſus Dodvvellum qui Martyrem fuiſſe præter rem negat: tertia denique de Irenæi doctrina fuſe & erudite diſputat, de qua videri quoque poterit B. Ittigius in Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi ſelectis capitibus, & Nourrius Apparat. ad Bibl. Patrum Sec. II. diſſ. 6.

XVIII. Index Scriptorum, Virorum illuſtrium & Hæreticorum

qui memorantur à S. Irenæo.

Θεῖος πρεσβύτης καὶ κῆρυξ ἀληθείας, cujus Jambos in Marcum hæreticum affert Irenæus I. 13. Confer Scal. ad Euſeb. n. 2156.

Anonymus Presbyter Apoſtolorum diſcipulus, ὁ κρείττων ἡμῶν, cujus dicta allegat præf. & alibi. Confer Dodvvell. diſſ. 1. ad Irenæum. §. 6. & diſſ. IV. 3. Mentio etiam apud Euſebium V. 8. & 20. Hiſt. Pothinum deceſſorem Irenæi Epiſcopum ab eo intelligi Dodvvellus conjicit.

Presbyteri qui Johannem Diſcipulum Domini viderunt, Irenæus V. 33.

Æſopi fabula de cane umbram captante. II. 12.

Alexander Epiſcopus Rom. III. 3.

Anacletus Rom. Epiſcopus. III. 3.

Anaxagoras irreligioſus. II. 19. Atheus cognominatus. id.

Anaxilai ludicra I. 8. Confer Reineſii Var. lect. p. 581. & Marſilii Cagnati III. 10. Var. Obſerv.

Anaximander. II. 19.

Anicetus Epiſcopus Rom. III. 3.

Antiphanes in Theogonia. II. 19.

Apocryphorum & perperum ſcripturarum quas hæretici finxerunt inenarrabilis multitudo. I. 17.

Aquilæ Pontici Judæi proſelyti interpretatio S. Scripturæ, III. 24.

Ariſtoteles II. 19. I. 24.

Barbelonitæ Gnoſtici. I. 33.

Baſilides hæreticus I. 23. 32. &c.

Blandina Martyr. Irenæus apud Oecumen. ad 1. Petr. 3.

ad Blaſtum Epiſtola Irenæi ab Euſebio V. 28. Hiſt.

Cadmus XVI. literas Græcis attulit. I. 12.

Ca-

Cajani I. 35. eorum conſcriptiones. ibid.
Carpocrates I. 24. 32.
Cerdo I. 28.
Cerinthus I. 25. III. 3.
Clemens Romanus ejusque ad Corinthios Epiſtola. II. 3.
Comicus. II. 19.
Colorbaſus. I. 10.
Poëtæ & conſcriptores. II. 19.
Continentes (Encratitæ) I. 30.
Cynici II. 19.
ad Demetrium Viennæ Diaconum ſcripſit Irenæus *λόγους περὶ πίστεως* teſte S. Maximo. T. 2. p. 152.
Democritus II. 19.
Ebionitæ. I. 26.
Elevtherius Epiſcopus Rom. ſub quo ſcripſit Irenæus III. 3.
Empedocles II. 19.
Epicurus II. 9. III. 40.
Epiphanes hæreticus. I. 5. *Alius vero quidam qui & clarus eſt Magiſter ipſorum.* In Græco fuit Epiphanis nomen.
Esdras ſub Artaxerxe Perſarum Rege libros ſacros reſtituit. III. 25.
Evariſtus Epiſcopus Rom. III. 3.
Florinus hæreticus contra quem Irenæus apud Euſeb. V. 20.
Gnoſticorum genera I. 33.
Heracleon hæreticus II. 5.
Hermas (ſub Scripturæ nomine) IV. 37.
Heſiodus II. 19. & 37.
Homerus II. 19. I. 1. §. 20. I. 6. II. 5. (Homerocentones I. 1. §. 20.) II. 40. IV. 58.
Hyginus Epiſcopus Rom. III. 3.
Ignatius (nomine ejus tacito) V. 28.
Indifferentias inducentes. I. 32.
Judæ Evangelium à Cajanis confictum. I. 35.
Joſephus allegatur ab Irenæo in fragm. quod è MS. Vindob. dat Grabius p. 472.
Juſtinus (Martyr) V. 26. *ἐν τῷ πρὸς Μαρκίωνα* IV. 14. Ejus auditor Tatianus. I. 31.
Linus Epiſcopus Rom. III. 3.
ad Marcianum fratrem Irenæus ſcripſerat *λόγον εἰς ἐπίδειξιν τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος* Euſeb. V. 26. Hiſt.

Mar-

Marcion. I. 29. &c.
Marcus Magicæ impoſturæ peritiſſ. I. 8. ſeqq.
Menander Comicus II. 27.
Menander hæreticus I. 21.
Nicolaitæ. I. 27.
Ophitæ. I. 35.
Poëtæ & conſcriptores. II. 19.
Palamedes literarum poſt Cadmum inventor I. 12.
Papias Johannis auditor. Polycarpi contubernalis (ἑταῖρος) ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν αὐτοῦ βιβλίων. V. 33.
Polycarpus ab Irenæo viſus III. 3. ejus Epiſtola ad Philippenſes. ibid. Vide & quæ ex Irenæo Euſeb. V. 20. Hiſt.
Pindarus Lyricus II. 37.
Plato II. 19. I. 24. II. 59. III. 45. 46.
Ptolemæus Valentinianus I. 6. II. 5. ejus locus allegatur I. 1. §. 18.
Pythagoras I. 24. II. 19. ejus quaternio. id. Pythagorici. id.
Saturninus I. 22.
Septuaginta Interpretes ſub Ptolemæo Lagi, Alexandriæ III. 25.
Sethiani tacito nomine perſtringuntur I. 34.
Simon Samarita, Magus. I. 20.
Sixtus Epiſcopus Rom. III. 3.
Sophoclis Oedipus V. 13.
Steſichori palinodia maledici carminis in Helenam I. 20.
Stoici II. 19.
Symbolum I. 2. vetus traditio Apoſtolorum diligenter cuſtodienda III. 4.
Tragicum ἰοῦ ἰοῦ, φεῦ φεῦ. I. 5.
Tatianus Juſtini auditor, poſt ejus Martyrium auctor ſectæ. I. 31.
Thales Mileſius. II. 19.
Theodotionis Epheſii, Judæi proſelyti interpretatio S. ſcripturæ.
Valentinianorum ὑπομνήματα. præf.

De S. Irenæo fuſius diſſerunt præter jam laudatos Maſſvetū, Dodvvellum, Grabium, Fevardentium, Halloixius T. 2. de ſcriptor. Orientalium Vitis, Tillemontius Tomo 3. memor. Hiſt. Eccleſiaſticæ, Guil. Caveus in Vitis Patrum ex Anglico Belgice ac Germanice editis & in Hiſt. literaria, Acta Sanctor. ad 28. Junii T. V. p. 535. ſeq. Theodoricus Ruinar-

nartus in Actis ſelectis Martyrum p. 59. ſeq. Theophilus Raynaudus indiculo ſanctorum Lugdunenſium Lugd. 1629. 8. p. 285. ſeq. & T. VIII. Opp. Jacobus Severtius in Antiſtitum Lugdunenſium Chronologia Lugd. 1608. 4. ſub init. aliique.

Scripta Irenæi deperdita.

Epiſtola ad *Blaſtum* περὶ σχίσματος. Euſeb. V. 20. Hiſt. Blaſtus enim *Paſcha* non aliter niſi decima quarta Menſis cuſtodiendum eſſe contendens, latenter volebat Judaiſmum introducere, ut ſcribit auctor appendicis ad Tertull. de præſcript c. 53.

Epiſtola ad *Florinum* περὶ μοναρχίας ἢ περὶ τοῦ μὴ εἶναι τὸν Θεὸν ποιητὴν κακῶν, ex qua fragmentum idem Euſebius conſervavit. V. 20. Hiſt. Meminit & Theodoritus 1. de hæret. fab.

Ad eundem *Florinum* in Valentini hæreſin jam prolapſum, περὶ ὀγδοάδος ſive octonario Æonum numero liber, cui ſolennem adjurationem ad transſcriptores, i) ne quid adderent demerentue vel mutarent, ſubjunxit, quæ eodem loco apud Euſebium & in Hieronymi Catalogo S. E. c. 35. legitur.

Περὶ ἐπιστήμης λόγος πρὸς Ἕλληνας. Euſeb. V. 26. ubi συντομώτατον h. e. nervoſum quod paucis multa docet, & neceſſarium, appellat. Hieronymus in catalogo c. 35. eumque ſecuti Honorius & alii male hoc in duo diſcerpunt: *contra gentes volumen breve, & de diſciplina aliud.*

Λόγος εἰς ἐπίδειξιν τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ad *Marcianum* fratrem. id.

Βιβλίον διαλέξεων διαφόρων. id. *Varios tractatus* vocat Hieron.

Λόγος ſive Epiſtola nomine fratrum quibus præerat in Gallia, ſcripta *ad Victorem* Epiſcopum Rom. *de paſchate.* Juſtin. qv. 115. ad Orthodox. & Euſeb. V. 24. Hiſt. ubi ex illa fragmentum, & apud S. Maximum T. 2. p. 554. Epiſtolas k) memorat Hieronymus, ſed ſimiliter de una tantum intelligendus.

K For-

i) De hoc more adjurationes addendi libris, ſcripſi olim libro III. Obſervatt. ſacrarum cap. 1. ad locum Apocalypſeos XXII. 18. cumque illæ necdum prælo datæ fuerint, lubet cum bona ut ſpero lectoris venia hoc integrum infra ſubjungere.

k) Uti *litteras*, ita *Epiſtolas* quoque plurali numero de unica Epiſtola dixere veteres, ut Seneca Epiſt. 33. *Deſideras his quoque Epiſtolis ſicut prioribus adſcribi aliquas voces noſtrorum procerum.* Alia exempla attuli in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 915. & lib. IV. Bibl. Græcæ c. 5. p. 156. ubi de Epiſtola S. Pauli ad Philippenſes.

Forte etiam Irenæus tunc adhuc Presbyter fuit auctor *Epiſtolæ* ſub *Viennenſium & Lugdunenſium* nomine ſcriptæ ad fratres per Aſiam & Phrygiam conſtitutos, cujus partem ſervavit Euſebius V. 1. 2. 3. Hiſt. & ex Rufini verſione cum notis ſuis recudi fecit Godfr. Henſchenius in Actis Sanctor. T. 1. Junii p. 162. ſeq. Certe ſub Irenæi nomine laudatur ab Oecumenio ad 1. Petr. 3.

Ex *Λόγοις* Irenæi *περὶ πίστεως* ad Demetrium Viennæ Diaconum fragmenta apud S. Maximum. Vide Irenæum Grabii p. 467.

Singulare *σύνταγμα* ſive *conſcriptionem adverſus Marcionis hæreſin* promittit Irenæus I. 29. & III. 12. quod & Euſebius V. 8. annotavit, librum illum ſibi non viſum ita ſatis innuens. In codice Guelferbytano Catalogi Hieronymiani pro verbis *ad Marcianum fratrem* Clariſſ. Erneſtus Salomon Cyprianus teſtatur legi *ad Marcionis fraudem*. Sed merito rejicit illam lectionem.

Caji librum *περὶ παντός* Irenæo quidam, alii Juſtino tribuerunt teſte Photio Cod. 48. Idem Cod. 121. notat *Hippolytum ὁμιλίας* Irenæi adverſus hæreſes miſiſſe in compendium, de quo ut de cæteris quæ jam memoravi deperditis Irenæi ſcriptis vide accurate diſſerentem Dodvvellum diſſ. VI. Juſtinum quoque & Irenæum Apocalypſim S. Johannis intepretatum ſcripſit Hieron. in catalogo c. 9. Sed, ut multa, ſcripſit aliud agens. Nam Euſebius tantum de Juſtino IV. 18. *μέμνηται Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως σαφῶς τοῦ Ἀποστόλου εἶναι λέγων*. Similiter de Irenæo V. 8. Confer ſi placet quæ notavi ſupra lib. IV. c. 5. §. 8. Sic idem Hieronymus prooem. libr. 28. in Eſaiam ait Dionyſium Alex. ſcripſiſſe librum adverſus Irenæum, quo mille annorum fabulam irriſerit. At Nepoti, non Irenæo oppoſuerat librum illum Dionyſius, ut in Catalogo Hieronymus ipſe ex Euſebio recte ſcribit.

Ex Lib. III. Obſervatt. Sacr. c. I.

Apocalypſ. XXII. 18. *Si quis ad hæc addiderit, addet ei Deus clades in hoc libro ſcriptas.*

Hoc loco Apoſtolus videtur in animo habuiſſe verba Deuteronomii, capite undevigeſimo. Nam quod apud Johannem eſt, addet ei Deus cla-

clades in hoc libro ſcriptas, *convenit illis apud Moſen Deut. XXIX.* 20. omnia dira, in hoc deſcripta libro, ei incumbant. *Ubi quod apud Johannem ſequitur:* adimet Deus ſortem ejus de libro vitæ, deque ſacra urbe & ſcriptis in hoc libro, *reſpondet hiſce in Deuteronomio:* Et ejus nomen Jova de rerum natura deleat, eumque malis modis ab omnibus Iſraëlitarum tribubus, ut ferunt omnia fœderis dira in hujus legis libro ſcripta, ſecernat. *Porro* v. 17. *ejusdem capitis, hæc Johannis verba:* Et qui ſitit, veniat, & qui vult, ſumat aquam vitæ gratis, *neſcio an conferenda ſint cum Deut. XXIX.* 19. *puto enim illis occaſionem dediſſe iſta apud Moſen occurrentia:* ספות הרוה את—הצמאה addere potum ſitienti, *quanquam non nego ad Eſaia LV.* 1. *ſimul reſpexiſſe Johannem. Sequitur in Apocalypſi:* Teſtificor vero omnibus oraculi hujus libri dicta * audientibus: *Sic in Deuteronomio, eodem loco:* Qui hujus ſacramenti verba audierit &c. *Denique apud Johannem* v. 16. *Chriſtus ſe ῥίζαν vocare videtur oppoſite quaſi ad radicem de qua verſu præcedente XXIX.* 18. *Deuteronomii:* μή τις ἐςὶν ἐν ὑμῖν ῥίζα ἄνω φύουσα ἐν χολῇ καὶ πικρίᾳ.

Sed præterea juvat obſervaſſe diras ejusmodi atque obteſtationes, quales adducto Apocalypſeos loco habentur, libris apponi olim ſolitas non modo à Judæis, eorumque exemplo à Chriſtianis, ſed & à Romanis, Græcis & Barbaris. Ut fallantur viri eruditi, qui id negant, Alexander Morus p. 148. *Cauſæ Dei, & Humfredus Hodius capite XVI. libri, quem adverſus Ariſteæ Hiſtoriam edidit. Atque ita legibus quoque adjectas diras accepimus in eum qui illas abrogare auſus fuiſſet, qua de re, ne alios jam commemorem, luculentus locus extat in diſſertatione Dionis Chryſoſtomi poſtrema p.* 667. *Similiter uti ſtatuis inſcriptæ diræ atque imprecationes, in eos, qui vel loco moverent, vel quocunque modo eis obeſſent, ut patet ex Philoſtrato in vita Herodis Attici p.* 557. *edit. Morelli, cui addes quæ Salmaſius ad inſcriptionem Herodis p.* 9. *ſeq. & ad Hiſtoriam Auguſtam adnotavit. Sic ſepulcris appoſitæ diræ ac obteſtationes, ne violarentur, ut obſervatum Joh. Mabillonio T.* 1. *Muſei Italici p.* 147. *& Aringho T.* 1. *Romæ ſubterraneæ p.* 138. *Ac nuper admodum Thyatiræ reperta in-*

* Quia Johannes non ſcribentes ſed audientes alloquitur, ideo Viro Clariſſ. Johanni Clerico parte 3. Artis Criticæ p. 243 obteſtatio iſta non tam videtur ad librarios pertinere quam ad impoſtores, etſi de librario audiente etiam recte accipi poteſt, qui prohibetur quicquam ſcribere præter ea quæ ſibi dictari audit.

inſcriptio † *Græca Fabii cujuſdam Zoſimi, ejusque uxoris Aureliæ Pontiæ monumento dicata, in qua* 1500. *denariorum pœna illi indicitur qui alium ſepulcro intulerit, vel ſepulcrum quacunque ratione violaverit, literasve monumento inſculptas eraſerit.* Dei *etiam* Termini *ſtatuæ iis, qui loco movere ipſas auderent imprecabantur, ut familiæ ſuæ ſupereſſent. Confer rei agrariæ autores p.* 258. 259. *edit. Goëſianæ.*

Nuſquam autem frequentius quam libris ſive præfixas ſive ad calcem etiam ſubjectas invenire eſt imprecationes; quarum cum aliquot etiamnum exempla in editis libris ſuperſint, longe plura tamen in MStis occurrere codicibus, Joſephus Scaliger, Iſaacus Voſſius, & alii viri eruditi teſtantur. Triplici autem nomine potiſſium execrationes libris additas reperi, quorum primum eſt, ne citra voluntatem autoris adderetur aliquid demereturve atque adeo ſenſus corrumperetur, aut à librario ſive per oſcitantiam, ſive ex malitia in ignominiam aut detrimentum autoris perverteretur, ad aliumque veluti autorem referretur. Alterum eſt, ne cum ſolis myſtis atque initiatis communicanda, temere profanis oculis proderentur, atque promiſcue vulgo propalarentur. Tertia denique cauſa adjunctarum libris dirarum fuit, ne læderentur, aut auferrentur furto.

Poſtremi generis exemplum, ut alia jam omittam, extat in MSto codice Bodlejanæ Bibliothecæ quem memorat Georgius Hickeſius V.C. in catalogo librorum ſeptentrionalium, quem inſtitutionibus Grammaticæ ſuæ Anglo Saxonicæ & Mæſo Gothicæ nuper adjecit, ex eoque depromtum ſuis cum animadverſionibus recudendum dedit Vir Clariſſ. Wilh. Erneſtus Tentzelius T. 3. dialogor. menſtruorum A. 1691 *p.* 674. *Ibi in fronte libri, Hickeſius hæc verba lecta à ſe refert:* Hoc Miſſale Leofricus Epiſcopus dat Eccleſiæ Sancti Petri Apoſtoli in Exonia ad utilitatem ſucceſſorum. Si quis illum inde abſtulerit, æternæ ſubjaceat maledictioni. Fiat. Fiat. Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. *Eadem Saxonico quoque idiomate ibidem ſubjici, Hickeſius teſtatur. Similes imprecationes libris ſubjectas vide apud Joach Fellerum τὸν μακαρίτην in Catalogo MStorum Bibl. Lipſienſis Paulinæ p.* 441. 445. 446.

Secundi generis diræ non inuſitatæ ſunt in libris Chemicorum & Aſtrologorum. Ut ab Aſtrologis initium capiam, formulam ejusmodi adjurationis ex libro IV. Floridorum ſ. Anthologiorum Valentis Antiocheni (quod * *opus tum heic Hamburgi, tum paſſim alibi in variis Bibliothecis*

manu

† Vide Pauli Ricaut Hiſtoriam Status Eccleſiæ Græcæ hodierni cap. 2. p. 86. edit. Middelburg.

* De hoc Vettio Valente, quem & ipſe MS. licet mutilum ante 300. annos exaratum ex libris udianis Gaccepi, dictum à me eſt ſupra lib. III. c. 10.

manu exaratum deliteſcit) in lucem protraxit Seldenus ὁ μέγας *notis ad marmora Oxonienſia p. 42. editionis ab Humphredo Prideaux procuratæ, tum in Prolegom. ad lib. de Diis Syriis c. 3. p. 35. & libro II. de Synedriis c. X. Sect. 4.* Ὁρκίζω σε ἀδελφέ μου τιμιώτατε, καὶ τοὺς μυσταγωγοὺς μου ταύτῃ τῇ συντάξει, οὐρανοῦ μὲν ἀστέρικτον καὶ κύκλον δυοκαιδεκάζωδον, ἡλιόν τε καὶ σελήνην καὶ τοὺς πέντε πλάνητας ἀστέρας, δι' ὧν ὁ πᾶς βίος ἡνιοχεῖται, αὐτήν τε τὴν πρόνοιαν καὶ ἱερὰν ἀνάγκην ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα συντηρῆσαι καὶ μὴ μεταδοῦναι τοῖς ἀπαιδεύτοις εἰ μὴ τοῖς ἀξίοις καὶ δυναμένοις διαφυλάσσειν καὶ ἀμείβεσθαι δικαίως, αὐτῷ τε ἐμοὶ Οὐάλεντι τῷ εἰσηγησαμένῳ ἀείμνηστον καὶ ἀγαθὴν φήμην ἀπονέμειν. Καὶ μάλιστα ἐπιγνόντας τὸ ἄφθονον, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας μέρος ὡς ὑπὸ οὐδενὸς ἀνδρὸς ἐπιλελυμένον αὐτὸς ἐφώτισα. Μηδὲ παρέντας τὸ ἐμὸν ὄνομα ἑτέρους ἐπεισφέρειν ταύτῃ συντάξει. Μὴ δὲ λωβῆσαί τινα τῶν προγεγραμμένων ἢ μελλόντων λέγεσθαι, πρὸς τὸ ἀθετῆσαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ μὴ ψόγον ἐπενέγκαι. Καὶ ταῦτα μὲν φυλάσσουσιν, οἱ προειρημένοι θεοὶ πάντες ἐμμενεῖς ἔσονται, καὶ βίος ἀπαθὴς, καὶ καταθύμιος λογισμῶν συντέλεια. Ἐπιορκοῦσι δὲ, τὰ ἐναντία. Μήτε γῆ βατὴ, μήτε θάλαττα πλωτὴ, μήτε τέκνων σπορὰ, τυφλὸς ἔστι νοῦς. Καὶ πεπαιδευμένος ὑπάρχων ἀσχήμονα βίον καὶ ἀνεπίτευκτον ἀγαθῶν ἐπάγοι. Ἐὰν δέ τις καὶ μετὰ θάνατόν ἐστιν κακῶν τε καὶ καλῶν ἀμοιβὴ, κἀκεῖ τῶν ὁμοίων μεταλάβοιεν. *Julius Firmicus initio libri ſeptimi Matheſeos, quam paganus adhuc ſcripſiſſe videtur, Mavortium ſuum jurejurando convenit* per fabricatorem mundi Deum, qui omnia neceſſitate perpetuitatis excoluit, qui ſolem firmavit & lunam, qui omnium ſiderum curſus ordinesque diſpoſuit, qui maris fluctus intra certos terræ terminos coarctavit, qui ignem ad ſempiternam ſibi ſubſtantiam inflammavit, qui terram in medio collocatam æquata moderatione ſuſpendit, qui homines, feras, alites, & omnia animantium genera divina artificii Majeſtate compoſuit, qui terram perennibus fontibus rigat, qui ventorum flatus cum quadam facit neceſſitatis moderatione variari; qui ad fabricationem omnium quatuor elementorum diverſitate compoſita ex contrariis & repugnantibus cuncta perfecit, qui ortum ac occaſum ac omnium terræ motuum per animæ deſcenſum & aſcenſum immortalitate æternæ perpetuitatis ordinavit: ne hæc veneranda, communia profanis vel imperitis auribus intimentur, ſed iis tantum quos animus incorruptus ad rectum vivendi ordinem caſto ac pudico præſidio mentis inſtituit, quorum illibata

 fides,

fides, quorum manus ab omni ſunt facinorum ſcelere ſeparatæ, integris ſcilicet, pudicis, ſobriis ac modeſtis, ut puro tantum mentis ſplendore decoratis integra ſe ſcientia divinationis inſinuet. *Idem jusjurandum Mavortis in memoriam revocat Firmicus extremo libri octavi. Chemicorum ſimilem adjurationem ex libro ſub Iſidis nomine ad filium Horum (qui illuſtris Pauli Vindingii beneficio una cum aliis Chemicis Græcis etiam apud me ex Bibl. Regis Galliæ Codice manu ſcriptus extat) vulgavit Olaus Borrichius in Hermetis, Ægyptiorumque ſapientia vindicata c.3.p.47.* Ὁρκίζω σε εἰς οὐρανὸν, φῶς γῆν καὶ σκότος, ὁρκίζω σε εἰς πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ γῆν, ὁρκίζω σε εἰς Ἑρμῆν καὶ Ἀνουβὴν, ὕλαγμα καὶ νεκρὸν δράκοντα τὸν φύλακα, ὁρκίζω σε εἰς τὸν πορθμεῖον ἐκεῖνον καὶ ἀχαίροντα ναύτιλον, ὁρκίζω σε εἰς τὰς τρεῖς ἀνάγκας καὶ μάστιγας καὶ ξίφος. τούτοις με ἐξορκίσας παρήγγειλεν, μηδενὶ μεταδιδόναι εἰ μὴ μόνον τέκνῳ καὶ φίλῳ γνησίῳ, ἵνα ᾖ αὐτὸς σὺ καὶ σὺ ἑαυτός. *Eodem in loco ex Chriſtianis artis Chemicæ Magiſtris hanc formulam affert Borrichius:* ὁρκίζω σε, καλὲ παῖ, εἰς μακαρίαν καὶ σεβασμίαν τελάδα, τὸ ἅγιον μὴ ἀπορρίπτειν κυσί.

Tertii denique generis diræ, uti ad S. Johannis ſententiam propriùs accedunt, ita earum plura opera pretium eſt exempla in medium adducere. Ariſteas libro de LXX. interpretibus p. 33. editionis à me curatæ narrat Demetrium probata ab omnibus græca Interpretum verſione, juſſiſſe ex more diras imprecari ei, qui aliquid vel addere, vel detrahere, vel mutare auſurus eſſet. Πάντων δὲ ἐπιφωνησάντων, τοῖς εἰρημένοις ἐκέλευσε διαράσασθαι, καθὼς ἔθος αὐτοῖς ἐστιν, εἴ τις διασκευάσει προστιθεὶς ἢ μεταφέρων τι τὸ σύνολον τῶν γεγραμμένων, ἢ ποιούμενος ἀφαίρεσιν, καλῶς τοῦτο πράσσοντες, ἵνα διὰ παντὸς ἀέναα καὶ μένοντα φυλάσσηται. *Etiam Euſebius octavo præparationis refert populum jubente Rege Ptolemæo, uno ore imprecatum fuiſſe diras ei qui quicquam in LXX. Interpretum tranſlatione eſſet immutaturus. Ac veriſimile eſt imprecationes illas, de quibus Ariſteas, literis tum temporis conſignatas fuiſſe. Equidem Hodyus hæc omnia à Judæis conficta eſſe non ambigit, ſed cum eodem capite XVI. diras ejusmodi non minus Judæis quam Græcis, Romanisque inuſitatas fuiſſe contendat, ut hæc inter ſe cohæreant, ipſe viderit. Cæteroqui conſtat hodie quoque Judæos libris, quos typis exſcribi curant, imprecationes & anathemata adjungere, feritura ſcilicet eos, qui ſe invitis libros recudere auſi fuerint. Adeo, ut Judæorum malleus Wagenſeilius in telis igneis Satanæ p. 27. miretur, Magiſtratus Chriſtianos hoc illis anathematizandi veluti privilegium publice concedere. Verum & alias diris atque imprecationibus Judæi admodum ſunt liberales, qua in parte convenit eis cum aliis quoque populis orientalibus.*

At

Digitized by Google

*At enim ut ad illas, de quibus dicere cœpimus, revertamur diras, ex Ethnicis ſcriptoribus Artemidorus Daldianus in calce ſecundi librorum quos de vaniſſimo * argumento ſcripſit, Deum Vindicem invocare non dubitat ſuper eos, qui ad ſua vel addere aliquid, vel quicquam demere ius haud vererentur.* Δέομαι δὲ ὀλίγα τῶν ἐντυγχανόντων τοῖς βιβλίοις μήτε προσθεῖναι, μήτε τῶν ὄντων ἀφελεῖν. Εἴτε γὰρ δύναιτό τις τοῖς ἐμοῖς προσθεῖναι, ῥᾷον ἂν ἴδια ποιήσειεν. Εἰ δέ τινα τῶν γεγραμμένων ταῖς δε ταῖς βίβλοις περιττὰ δοκεῖ, τοῖς ἀρέσκουσι μόνοις χρήσθω, τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων μὴ ἐξαίρων, Θεὸν ἐπόπτην καὶ φύλακα πάντων νομίζων τὸν Ἀπόλλωνα.

Ex Chriſtianus doctoribus Eccleſiæ S. Irenaus in extremo libri de ogdoade hanc adjurationem ſubnexuerat: Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὃ μεταγράψω, καὶ κατορθώσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ὅθεν μεταγράψω, ἐπιμελῶς. Καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψεις καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. *Quam formulam ** referens Euſebius lib. V. cap. 20. Hiſt. Eccleſ.* χαριεστάτην σημείωσιν *appellat, quin & addit idem Euſebius:* Atque hæc utiliter ab eo dicta & a nobis commemorata ſunt, ut priſcos illos & ſine controverſia ſanctiſſimos viros, tanquam pulcherrimum exemplum exactiſſimæ diligentiæ ſemper ante oculos habeamus. *Ita certe hoc placuit Euſebio, ut ſimilem obteſtationem ſuis quoque adtexuerit libris, qualis hodieque in principio Chronici ab Hieronymo tranſlati legitur, quam antiquiores codices literis grandioribus aureis exhibent, ut ab iis qui MSta tractarunt edocti ſumus. Conſimilem formam Rufinus libris Origenis* περὶ ἀρχῶν *à ſe tranſlatis præmiſit, quam memorat iterum invectiva in Hieronymum prima, conceptam his verbis:* Illud ſane omnem qui hos libros vel deſcripturus eſt vel lecturus, in conſpectu Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti conteſtor atque convenio per futuri regni fidem, per reſurrectionis ex mortuis ſacramentum, per illum qui præparatus eſt Diabolo & angelis ejus æternum ignem, ſic non illum locum æterna hæreditate poſſideat, ubi eſt fletus & ſtridor dentium, & ubi ignis eorum non morietur, ne addat aliquid huic ſcripturæ, nec auferat, nec inſerat, nec immutet, ſed conferat cum exemplaribus unde conſcripſerat, & emendet ad literam & diſtinguat, & inemendatum vel indiſtin-

* Onirocriticon.

** Memorat etiam Hieronymus lib. de Scriptoribus Eccleſiaſticis ubi de Irenæo agit. Sophronius autem Græcus Hieronymi interpres veſtigiis ejus Verborum inſiſtere quam ex Irenæo ipſo vel Euſebio deſcribere formulam illam maluit.

Digitized by Google

diſtinctum codicem non habeat, ne ſenſuum difficultas, ſi diſtinctus codex non ſit, majores obſcuritates legentibus generet. *Eandem adjurationem in MSto ſuo codice Hiſtoriæ Euſebii à Rufino latine reddita offendiſſe ſe memorat Scaliger, neque dubium eſt in veteribus libris manu exaratis formulas ejusmodi paſſim obvias eſſe, qualis occurrit etiam in calce Hiſtoriarum Gregorii Turonenſis. Ælfricus quoque Abbas præfationem verſioni Anglo Saxonicæ capitum XXIV. priorum libri Geneſeos præmiſſam claudit his verbis, apud Warthonum in auctario ad Uſſerii hiſtoriam dogmaticam de Scripturis ſacrisque vernaculis p.* 386. Si quis iſtum librum exſcribere velit, iſtum per Dei nomen obteſtor, ut illum juxta autographum diligenter corrigat. Nollem enim ut per errata ſcriptionis aliquem in errorem ducat. Quod ſi contigerit, diſcrimen non meum erit, ſed illius. Librarius negligens multum affert damni, ſi errata ſua nolit corrigere. *Sic Anaſtaſius Sinaita in hodego per filium Dei objurat librarios, ne omittant ſimilem per omnia imaginem Domini crucifixi, cujusmodi ipſe ſingulari induſtria delineaverat, apographis ſuis inſerere, ut ex MSto codice Bibliothecæ Vindobonenſis notat Lambecius lib. III. de Bibl Cæſarea p.* 165. *Multa alia exempla prudens omitto, quibus annumerandum etiam illud, quod in codice Anglo Saxonico reperit Georgius Hickeſius*: Hunc Chriſtus excœcet qui hoc obliteraverit. *Et hic Dionyſii Corinthii locus apud Euſebium lib. IV. cap.* 23. *Hiſt. Eccleſiaſt.* Fratribus, ut ſcriberem, rogantibus ſcripſi Epiſtolas, ſed illas miniſtri Diaboli Zizaniis alia eximentes alia vero adjicientes repleverunt, *οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται*, quibus Væ in extremum judicium eſt repoſitum.

Denique in Clementinis à Cotelerio editis legitur conteſtatio pro iis qui librum prædicationum Clementis accipiunt, ne illum temere quibusvis communicent neque addant aliquid aut adulterent &c. Vide T. 1. *Patrum Apoſtolicorum p.* 603. 604. *Orientius quoque in deprecandi, ut vocat, cantico*: Quod ſi quem lædit ſpiritalis lectio, Ei licebit lectionem ſpernere, non commutare lectionis formulam. Anguem magiſtrum falſiſatis increpo, ut non adjicat neve demat literam. Si ſcriptor errat in mutanda litera, Ignarus errat, venia à Chriſto præſto eſt, Nam non voluntas verum dextra labitur. Anguem &c. *Edidit Edmundus Martene in nova collectione ſcriptor. Eccleſ. p.*36. *Sed hæc hactenus. Nunc inſtitutum perſequamur.*

XIX. TA-

Digitized by Google

XIX. TATIANUS Syrus *. Philoſophia artibusque ac diſciplinis a) Græcorum diligenter excultus, ac multis peragratis regionibus delatus Romam, obſcœna ibi & crudeli ſuperſtitione offenſus b) Chriſtianis ſe jungere cœpit, innotuitque Juſtino Martyri, à cujus ore pependit, c) ac viciſſim alios & in his Rhodonem d) Romæ docuit, cæterum commune cum Juſtino Creſcentis Cynici e) odium expertus eſt. Juſtino hunc per Creſcentem delato & ad ſupplicium rapto, Tatianus evaſit Syriamque repetiit, & circa A. C. 172. & duodecimum M. Aurelii Antonini f) hæreſin cœpit prodere, qua nomen ſuum mirum in modum apud Eccleſiam CHRISTI infamavit. Ex ſcriptis ejus nihil ad nos pervenit præter λόγον πρὸς ἕλληνας g) ſcriptum circa A. C. 168. atque Clementi Alex. I. Strom. p. 320. Origeni I. contra Celſum p. 14. Euſebio IV 16. & 29. Hiſt. & Hieronymo c. 29 de S. E. laudatum, quo probat Græcos illis quos vocent ipſi Barbaris hoc eſt Orientalibus omnia præclara debere, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπιτηδευμάτων οἷς ἕλληνες καλλωπίζονται ἑλληνικὸν, ἀλλὰ ἐκ βαρβάρων τὴν εὕρεσιν ἔσχηκεν. Quoniam in hoc ſcripto nonnulla tangit ad temporum rationes facientia, hinc *Chronographus* dicitur Tatianus à Johanne Malala & auctore Chronici Alex.

L &

* Ipſe de ſe Tatianus p. 174. γεννηθεὶς ἐν τῇ τῶν Ἀσσυρίων γῇ. Hinc Σύρος τὸ γένος, Epiphanio dicitur. Sæpe enim inter ſe confunduntur Syria & Aſſyria. Confer Allat. p. 7. ad Euſtath. in Hexaëm. Damaſcenus de hæreſ. c. 46. ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὁρμᾶσθαι Unde in Meſopotamia Provincia Syriæ natum colligit Tentzelius ὁ μακαρίτης p. 218. diſſ. ſelect. Sed habuit illud Damaſcenus ab Epiphanio qui XLVI. 1. tantummodo teſtatur Tatianum hæreſin proditurum, in Meſopotamia primum anno Antonini duodecimo διδασκαλεῖον προστῆσαι

a) Ita accipiendum apud Euſebium IV. vocabulum σοφιστεύσας. Ut Tatianus de ſeipſo 170 σοφιστεύσας τὰ ὑμέτερα. quod p. 174. dicit ὁ κατὰ βαρβάρους φιλοσοφῶν, παιδευθεὶς δὲ πρῶτον τὰ ὑμέτερα, & p. 170. τῆς καθ' ὑμᾶς βαρβάρου φιλοσοφίας ἀντεποιησάμην. alibi p. 162. ὁ κατ' ἐπίχωρον σοφιστεύων. Nihil ibi de *eloquentiæ Magiſtro*, quem egiſſe Tatianum perſuaſere ſibi viri doctiſſimi, etiam è veteribus Hieronymus ac Rufinus, ac forte Theodoretus. Nam Sophiſtam quidem Tatianum vocat, ſed hoc nomine Tatianus ſolet ipſe appellare Philoſophos, ut p 173. πολλοὶ γὰρ κατ' αὐτοὺς σοφισταί. & p. 170. τί δὲ καὶ ἄτοπον κατὰ τὸν δίκαιον ὑμῶν σοφιστὴν γηράσκειν ἀεὶ πολλὰ διδασκόμενον ubi per Sophiſtam illum non ſe, ut viſum Tentzelio p. 219. ſed Solonem vel Socratem intelligit.

b) Tatianus Orat. contra Græcos p. 170. Confer Abbatis de Longerue diſſ. de Tatiano.

c) Irenæus I. 30. Epiphan. 46. 1.

d) Euſeb. V, 13.

e) Tatian. Orat. contra Græcos p. 157. 158. ubi & Juſtinum θαυμασιώτατον appellat.

f) *Antonini Pii*, ſcribit Epiphanius XLVI. 1. ſed Aurelium Antoninum quoque Pii nomine veniſſe pluribus teſtimoniis probat Pagius ad A. C. 162. n. 3.

g) Rufinus & Hieron. *adverſus gentes*: ſed videtur rectius transferri *adverſus Græcos*, quibus Barbaros opponit.

Digitized by Google

& *Chronicon* ſcripſiſſe à Rufino traditur, ſive χειρογραφίαν ex loco Euſebii VI. 13. Hiſt. Teſtimoniis veterum de Tatiano perquam diligenter collectis & editioni Oxonienſi præmiſſis à Clariſſ. Wortho, addendum eſt hoc Euſtathii Antiocheni in limine Commentarii in Hexaëmeron: Κλήμης μὲν οὖν καὶ Ἀφρικανὸς καὶ πρὸς τούτοις Τατιανὸς, τῶν δ' ἐκ περιτομῆς Ἰώσηππος καὶ Ἰοῦστος κατ' Ἴναχον ἀκμάσαι τὸν θεσπέσιον Μωυσέα ἱστόρησαν, ἰδίως ἕκαστος ἐκ παλαιᾶς ἱστορίας ὑπέχων τὴν ἀπόδειξιν.

Tatiani Editiones.

Græce è Jo. Friſii Codice (quem ab Arnoldo Arlenio Peraxylo Venetiis acceperat cum alio Codice collatum) primum edidit *Conradus Geſnerus* Tiguri 1546. fol. apud Froſchoverum cum Antonii Meliſſa & Maximi ſententiis, ac Theophilo ad Autolycum. Ab hujus editionis lectionibus ſine cauſa quandoq; receſſiſſe poſteriores editiones, queritur Wilh. Worthus.

Latine eodem Geſnero interprete, qui notas etiam addidit. ibid. eodem anno fol. Recuſa deinde Geſneri verſio in Bibliothecis Patrum, Pariſ. 1575. 1589. 1610. Colon. 1618. & in noviſſima Lugdunenſi 1677. Tomo II.

Græce & Latine cum Geſneri verſione in Orthodoxographis Jo. Heroldi A. 1555. Baſil. fol. & in auctario Bibliothecæ Patrum cum *Ducæi* notis Pariſ. 1624. fol. & cum Juſtino Martyre, Athenagora, Theophilo ad Autolycum & Hermia Pariſ. 1615. & 1636. & Colon. ſive Witebergæ potius 1686. fol. cui poſtremæ editioni additæ B. *D. Chriſtiani Kortholti* notæ, Kilonii antea A. 1675. fol. editæ.

Deniq; ſeparato Volumine, nitidis typis, cum Geſneri verſione, ejusdemq; & Ducæi ac Kortholti integris notis, ſuisq; novis animadverſionibus edidit *Wilhelmus Worth* Archidiaconus Wigornienſis duorum Codicum Regiorum Pariſ. & tertii Etonenſis lectionibus uſus. Oxon. 1700. è theatro Sheldoniano 8. ſubjuncta ad calcem voluminis Hermiæ irriſione gentilium Worthi & Tho. Galei notis illuſtrata. Idem Worthus editioni ſuæ libri Tatianei addidit præter Friſii & Gesneri præfationes, & p. 155. conjecturas Pearſonii, etiam ea quæ de Tatiano ejusque doctrina Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ, tum Nourrius in Apparatu ad Bibl. Patrum Sec. 2. diſſ. V. nec non Vir eruditiſſimus Ludovicus du Four de

Lon-

Digitized by Google

Longuerue, Abbas ſeptem fontium in Theraſcia, diſſertatione antea inedita de Tatiano diſſeruerunt. Qui poſtremus in Oratione ad Græcos jam nonnulla ſatis diſerta hæreſeos Tatiani veſtigia ſibi obſervaſſe videtur.

Plura de Tatiano Ittigius diſſ. de hæreſiarchis ſect. 2. c. 12. & in ſelectis Hiſt. Eccleſ. ſæculi ſecundi Capitibus, Johannes item Franciſcus Buddeus diſſ. de hæreſi Valentinianorum p. 519. ſq. Hæreſin Tatiani Encratitarum auctoris, ſectatorisque Valentinianorum ac Marcionitarum, oppugnatam olim à *Muſano*, teſtatur Euſebius IV. 28. Eandem refellunt ex antiquis qui exſtant ſcriptoribus Irenæus & Epiphanius.

Suppoſita Tatiano Harmonia Evangelica.

Harmonia Evangelica quam ſæculo VI. ſub Tatiani nomine venditavit * *Victor Capuanus*, quamque latine exhibent Orthodoxographorum utraque editio & Bibliothecæ Patrum, commentario autem illuſtravit ſæculo XII. poſt CHRISTUM natum Zacharias Chryſopolitanus ** neutiquam eſt Tatiani Evangelium διὰ τεσσάρων, quod longe aliter à veteribus deſcribitur: Neque ad Tatianum veluti auctorem referri poteſt Harmonia altera quæ illi ſolet conjungi, quæque ſub † *Ammonii Alex.* nomine ex Ottomari Luſcinii verſione primum lucem vidit Auguſtæ Vindel. 1523. deinde recuſa Erfurti eſt 1544. 8. ex recognitione Caſp. Bruſchii, in antiqua vero *Theotiſca* verſione male tribuitur Tatiano Alexandrino, cum Tatianus Aſſyrius non Alexandrinus fuerit. Illam verſionem Theotiſcam primus è MS. Franciſci Iunii A. 1706. 4. edidit cum notis noſter cum viveret amicus *Jo. Philippus Palthenius* Profeſſor doctiſſimus Gryphisvvaldenſis, præmaturo fato extinctus Ult. Maji 1710. Loca quædam illius Verſionis rectius interpretabitur Vir nobiliſſimus *Theodoricus von Stade*, cujus Otfridum & Grammaticam Theotiſcam avide exſpectamus. Vide etiam ſi placet ſpecimen Veteris Harmoniæ Evangelicæ Francice ſcriptæ apud Hickeſium T. 1. Theſauri linguar. ſeptentrional. p. 189. ſq.

* Vide Nourrii Apparat. ad Bibl. Patrum p. 553. ſeq. & quæ pridem notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt.

** Zachariæ Chryſopol. Commentarius exſtat Tomo XIX. Bibliothecæ Patrum edit. Lugd.

† Hunc Ammonium Alex. Operis *de conſenſu Moyſis & Jeſu*, *Canonumque Evangelicorum* quos deinde Euſebius perfecit auctorem, cum Ammonio Sacca Ethnico Philoſopho Plotini per annos undecim præceptore male confundunt viri docti, ut notatum à me ſupra eſt lib. IV. c. 26. ubi de variis Ammoniis.

Digitized by Google

Scripta Tatiani deperdita.

Πολύ τι πλῆθος συγγραμμάτων relictum fuiſſe à Tatiano teſtatur Euſebius IV. 29. Hiſt. *infinita Volumina.* Hieron. c.29. de S.E.

Evangelium διὰ τεσσάρων, amputatis genealogiis & aliis omnibus quæ Dominum ex ſemine David ſecundum carnem natum oſtendunt. Theodorit. l.1. c.20. hæret. fab. Confer Codicem Apocryphum Nov. Teſt. p.379. ſeq. ubi refellitur error eorum, qui cum Evangelio Hebræorum confuderunt apud Epiphan. hæreſi 46. Multa etiam de Tatiani Evangelio viri doctiſſimi Ittigius, Tentzelius &c.

Epiſtolarum Apoſtoli Pauli recenſio Metaphraſtica, ornatioribus verbis nonnulla ſtudens efferre. Euſeb.IV.29. Hiſt.(Nonnullas Pauli Epiſtolas plane *repudiaſſe* ſcribit Hieron. in Epiſtolam ad Titum prooemio.)

Ex Veteri Teſtamento λόγοι ſelecti, quibus ſolis utebantur Tatiani ſectatores, jactatis contra ſub Andreæ, Johannis, & Thomæ nomine ſcriptis Apocryphis. Epiphan. XLVII. 1.

Πρὸς τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ Θεοῦ. *Adverſus eos qui rebus divinis fidem detrahunt.* Tatianus ipſe p. 173. contra gentes.

Περὶ ζώων, *de animalibus* idem p. 154.

Περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα καταρτισμοῦ, de perfectione ſecundum CHRISTUM. Clemens Alex.III. Strom. p.406.

Προβλημάτων βιβλίον *Quæſtionum liber* ſuper obſcuris S. Scripturæ locis, quem examini ſubjicere inſtituit Rhodon. vide Euſeb. V. 13. Hiſt.

Alii Tatiani.

Tatianus dux ſub M. Antonio militans. Plutarch. in Antonii vita p. 933.

Tatianus orator, πίθηκος cognomento dictus. Vide Cælium Rhodigin. III. 10. Antiq. Lect.

Tatianus ad quem Gregorius Thaumaturgus ſcripſit librum de anima, de quo infra in Gregorio.

Tatianus cujus beneficentiam laudat Libanius Orat. XV. T.2. p. 438. & ad quem plures ſunt Libanii Epiſtolæ: haud diverſus à Tatiano

Ægypti

Ægypti præfecto & Auguſtali ſub Valente ac Theodoſio: à quo aquæductus Alexandriæ conditus, dictus Tatianus. Plura de eo Jac. Gothofredus in proſopographia Codicis Theodoſiani p.386. ſeq. Meminit Suidas in Ουάλης.

Tatianus Dulas qui Zephyrii in Cilicia Martyrium obiit ſub Imperatoribus Ethnicis, præſide Ciliciæ Maximo quodam, cujus Acta Martyrii latine dant Lipomannus & Surius 15. Junii, Græce cum Sirleti verſione exhibet Henſchenius T. 2. Act. Sanctor. Junii p.1043-1047.

Alii duo Tatiani Martyres de quibus Martyrologia 16. Martii & 12. Sept. de altero Phryge etiam Sozom.V. 11. Suid in ἀμάχιος & Τατιανός.

M. Aurelius Polynices Tatianus in Veteri Inſcriptione apud Sirmondum p.266. ad Sidonium.

Tatianus puer in Gruteri theſauro p. MLX. 5.

ATHENAGORAS Athenienſis è Philoſopho Ethnico Chriſtianus paucis veterum memoratur, Methodio apud Epiphanium a) LXIV. 21. & Photium Cod. 234. p.480. atque Philippo Sidetæ in fragmento quod edidit præſtantiſſimus Dodwellus ad calcem diſſertationum in Irenæum, cujus Philippi hæc ſunt verba: τοῦ διδασκαλείου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἀθηναγόρας πρῶτος ἡγήσατο &c. *Schola præfuit Alexandrinæ primus* Athenagoras, *qui Hadriani floruit temporibus atque Antonini, quibus etiam legatoriam Orationem pro Chriſtianis* τὸν ὑπὲρ χριστιανῶν πρεσβευτικὸν *inſcripſit. Religionem Chriſtianam in ipſo quoque pallio profeſſus & ſcholæ Academicæ præfectus* τῆς Ἀκαδημαϊκῆς σχολῆς προϊστάμενος. *Hic cum ante Celſum in animo haberet Chriſtianos ſcriptis oppugnare, luſtratis eam mente Scripturis, ut ſuſceptam oppugnationem inſtitueret accuratius, ita ca-*

a) Athenagoræ nomen pro Athenogene ibi reponendum primus monuit Paulus Leopardus XIX 9. emendationum. Atque Athenogeni quidem, cujus Hymnus ab incerti autoris antiquiſſimo veſpertino, quo etiamnum utuntur Græci, diverſus memoratur apud Baſilium de Spiritu S. c. 29. T.3. p 220. Apologiam etiam tribuendam præter rem ſuſpicatus eſt Baronius ad Martyrolog. Rom. 18. Januar. Quemadmodum alius neſcio quis apud Steph. le Moyne notis ad Varia ſacra p. 171. minus ad huc veriſimiliter eam tribuit Juſtino Martyri, forte quia Juſtini ſcriptis in aliquibus editt. addita eſt. Denique Clariſſ. Tentzelius p. 453. diſſ ſelect. recte retractat quod p. 199. ſibi perſuaſerat alicubi deliteſcere libros 12. Athenagoræ περὶ τῶν εἰς ἑαυτόν, cum Geſnerus de libris M. Antonini, qui hoc titulo extant, loqui voluerit.

ptus à Spiritu S. eſt, ut ad exemplum magni Pauli, ex perſecutore Doctor effectus ſit illius fidei quam fuiſſet perſecutus. Hujus diſcipulus Clemens Stromateus, Clementisque Pantænus. Apologiam videtur ſcripſiſſe Athenagoras intra annum CHRISTI 177. & 180. obtuliſſeque M. Aurelio Antonino & L. Commodo b) quorum nomen in MSS. Codicibus conſtanter præfixum legitur, etiam in Bononienſi, quem memorat Mabillonius T. 1. Muſei Ital. p. 196. Quanquam Clariſſ. Bælius in Lexico Hiſtorico Gallice edito negat unquam oblatam publico Chriſtianorum nomine, ſed tantum ſcriptam privatim ab Athenagora, perinde ut in Gallia ab A. 1684. multi è Reformatis perſecutionem paſſis libellos ejuſcemodi ſupplices & Apologias ad Regem ſcripſerunt ediderunt que, Regi nunquam oblatas. Cæterum de Athenagora ejusque ſcriptis videat lector ſi placet quæ prolixius commentati ſunt eruditi Viri, Pagius & Baſnagius ad Baronium, Tillemontius, Caveus, Nourrius, Dodvvellus, Tentzelius atque Ittigius, ne de aliis jam dicam. Mihi quidem ſuffecerit *Apologiæ* & alterius *libri*, inſignis *de reſurrectione mortuorum* editiones atque interpretes bona fide retuliſſe. Nam de MSS. Codicibus videndus Nourrius Apparat. ad Bibl. Patrum p. 483.

LIBER DE RESURRECTIONE ſive uberiora ex illo libro excerpta *latine* interprete *Marſilio Ficino* ſæpius vulgata atque in Ficini operibus Tomo 2. leguntur. Integrum librum poſt *Georgii Vallæ* verſionem Venet. 1498. fol. cum aliis c) variorum ſcriptis editam primus ex unico MS. *Græce* vulgavit novamque verſionem ſuam addidit *Petrus Nannius*, Pariſ. 1541. 4. & Lovanii, quæ editio *Græcolatina* repetita in Micropresbytico ex officina Henrici Petri vulgato Baſil. 1550. fol. p. 470. & in Orthodoxographis Johannis Heroldi ibid. A. 1555. fol. p. 351. Sed latine hic liber Athenagoræ Nannio interprete ſubjectus Philoni Judæo ex Gelenii verſione edito Baſil. 1552. 8. Italice vertit *Hieronymus Faleti* Venet. 1557. 4. apud Aldum. Anglice *Richardus Porderus* Lond. 1573.

APO-

b) Integrum Commodi nomen Lucius Ælius Aurelius Commodus, ut patet ex numis, illo v. g. quem exhibet Triſtanus T. 1 p. 718. Non itaque opus eſt in inſcriptione Apologiæ Athenagoræ pro Lucio Ælii nomen reponere, ut ſuadebat Steph. le Moyne notis ad Varia ſacra p. 170.

c) Scripta illa à Georgio Valla junctim edita recenſui lib. IV. c. 25. ubi de ſcriptis Aphrodiſei num. 12.

Digitized by Google

APOLOGIA latine ex *Jo. Langi* verſione cum ejus commentario. Ad calcem Juſtini Martyris Baſil. 1565. fol. & ex verſione *Suffridi Petri* cum ſcholiis ejus uberioribus. Colon. 1567. 8. *Græce vero & Latine* cum *Conradi Gesneri* verſione ac notis Baſil. 1558. 8. *Gallice* per *Guidonem Gausſartum* Pariſ. 1574. 8.

UTRUMQUE OPUS Latine, Apologia ex *Conradi Geſneri* & liber de reſurrectione ex *Nannii* verſione recuſum in Bibliothecis Patrum, ut Pariſ. 1575. 1589. 1609. Colon. 1618. & noviſſime Lugd. 1677. T. 2.

Græce & Latine cum iisdem verſionibus ad calcem libri ſubjunctis ex H. Stephani recenſione, qui Apologiæ MS. Codicem Græcum è Bibl. Galliæ, & libri de reſurrectione Romæ à Guil. Sirleto accepit, ſtylumque Athenagoræ plenum hyperbatis, paſſim parentheſibus diſtinxit, caſtigationesque addidit. Pariſ. 1557. 8.

Cum iisdem verſionibus, & Geſneri ad Apologiam, *H. Stephani* ad utraque notis. Tiguri 1559. fol. inter Theologorum aliquot Græcorum veterum Orthodoxorum ſcripta, quæ ſunt Canones SS. Apoſtolorum & XIII. Conciliorum, Ignatii Epiſtolæ, Æneæ Gazæi Theophraſtus, Demetrii Cydonii de morte contemnenda, Hermiæ irriſio Philoſophorum gentilium & Agapeti ſcheda Regia ad Juſtinianum Imp.

Cum iisdem verſionibus, notisque *Frontonis Ducæi*. In Auctario Bibliothecæ Patrum Pariſ. 1624. fol.

Cum iisdem verſionibus & notis brevibus *Jo. Felli* Oxonienſis Epiſcopi. Oxon. 1682. 12. è theatro Scheldoniano.

Apologia cum Suffridi Petri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, addiditis notis variorum & novis *D. Adami Rechenbergii*, Theologi hodie Lipſienſis animadverſionibus. Lipſ. 1684. 1685. 8. duobus Vol.

Apologia cum Geſneri, & liber de reſurrectione cum Nannii verſione, notisque integris Variorum, novisque commentariis *Eduardi Dechair*, qui Græca in ſectiones diviſa ad priores editiones & MSS. 2. Bodlejanum & Etonenſem recenſuit atque verſiones paſſim caſtigavit, Baroniique nonnulla (ex Annalibus ad A. C.) & Petri Halloixii ac Dodvvel-

vvelli (ex diſſ. XI. Cyprianic. §. 37. ſq.) & Georgii Bulli (ex defenſione fidei Nicænæ) de Athenagora ſubjunxit. Oxon. è theatro Sheldoniano 1706. 8.

Gallice Arnoldo Ferrono interprete.

SUPPOSITUM ATHENAGORÆ OPUS DE VERO ET PERFECTO AMORE.

Sub Athenagoræ Philoſophi Athenienſis nomine prodiit etiam Gallice, veluti è Græco converſum opus, tributum in libros decem *de vero & perfecto amore*, ſive de caſtis amoribus Theogenis & Charidis, Pherecydisque ac Melangeniæ. Interpres *Fumæus* (Mr. Fumee Seigneur de Genillé) qui codicem Græcum à Lamanæo Protonotario Cardinalis Armaniaci accepiſſe ſe teſtatur, verſionemque ſuam Gallicam eidem Lamanæo 4. Octobr. 1569. inſcripſit, non dubitat auctorem eſſe illum Athenagoram, cujus Apologia & liber de reſurrectione exſtat, quod etiam è ſtylo & colligendi ac differendi ratione putat eſſe perſpicuum. Græco Sophiſtæ ſine tergiverſatione adſcribit Rolandus Mareſius lib. 1. Epiſt. 26. & tanquam veterem ſcriptorem laudat Bochartus Geograph. ſacr. p. 638. At vir illuſtris Giſbertus Cuperus in Harpocrate p. 119. *eum tamen*, inquit *auctorem vix credere auſim genuinum eſſe, licet illud ſentiant illuſtres & præſtantes Viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliisque auctoribus ad verbum fere deſcripta ſunt. Quod ſi fraus omnis abeſt, plurimi ille Athenagoras faciendus eſt certe, quia tot antiquitatibus aliisque præclaris rebus abundat.* Idem in litteris datis ad meio. Sept. 1710. *Mirum profecto eſt libros illos amatorios, de quibus agis, non vulgari, & iraſcor eruditis, qui iſtis manus non admovent, cum id facile facere poſſint; non id opto propter hiſtoriolas illas fictas & lepidas, quas juventuti relinquo, ſed quia ſæpe inde clare cognoſcimus ritus & mores, qui in uſu tam Græcis; quam aliis populis fuerunt, temporibus, quibus Auctores fictionum illarum floruerunt. Cum autem mihi annumeres varios ejuscemodi ſcriptores, patere, ut tecum agam de alio talis argumenti, in quo diſputant Viri eruditi. Eſt Athenagoras de vero & perfecto amore, qui ex Græco verſus Gallice editus eſt Pariſiis anno 1599. hoc titulo : Du vray & parfait Amour eſcrit en Grec, par Athenagoras Philoſophe Athenien : contenant les Amours honeſtes de Theagenes & de Charide, de Pherecydes & de Melangenie. M. Baudelot d' Airval pag. 182. de l' Utilité des Voyages, genuinum putat eſſe hunc librum, tribuitque eundem Athenagoræ, qui pro Chriſtianis Apologias ſcripſit. Ill. Huetius in prima editione libelli Gallici, quem de hiſce fabuloſis hiſtoriis una*

cum

Digitized by Google

cum hiſtoria fabulari, cui titulus Zaide, edidit, ejusdem eſt ſententiæ, ſed eam in altera ejusdem libelli Latina mutavit; hunc ſequitur Tentzelius p. 206. Exerc. Selectar; ſed in Addendis in alia omnia abit, & Athenagoræ jam Chriſtiano fabulam illam adſcribit p.452. Comparavi mihi hunc rarum librum, cum juvenis admodum in Galliis eſſem, eundemque legi ea ſedulitate & attentione, quam ab illa ætate quis deſiderare poſſet; & neſcio qui fiat, ut & tunc & nunc ſemper hiſtoria illa mihi fuerit ſitque ſuſpecta. Non adducam in medium argumenta, quibus Huëtius mutata ſententia impugnat Athenagoram illum; quamvis mihi, ſancte teſtor, eadem notata ſint; ſed dicam tantum multa imo plurima ex auctoribus Græcis & Latinis ſumpta eſſe verbo tenus, id quod Athenagoram, elegantem illum & eruditum Virum, feciſſe, mihi non fiet veriſimile, maxime cum Latinam linguam, uti puto, ignoraverit. Exemplo uno & altero id docebo. Athenagoras ille p. 200. & aliis deſcribit triumphum, quem Paulus Æmilius duxit ſplendiſſimum de Perſe Rege Macedoniæ; ſed illam omnem eodem plane ordine narrat nobis Plutarchus p. 272. & 273. adeo ut ovum ovo non ſit ſimilius; quæ p. 87. & ſequentibus commemorat de Naſamonibus, Pſyllis, aliisque Africæ populis, petita ſunt ex Herodoti lib. 4. c. 172. & 173. & quod mireris p. 91. Videtur deſcribere pyxidem nauticam, licet obſcure, ut ſcil. lateret, cum illa ætate inſtrumentum iſtud utiliſſimum, nequaquam, quidquid nonnulli velitentur, cognitum fuerit: Quid quod Triumphus navalis Octavii. p. 22. petitus videtur ex Livii 45, 42. & Virum illum procul dubio dices non intellexiſſe quatuordecim remigum verſus ſive ordines (apud Livium 45, 35.) cum eos p. 23. b. reddat, quatorce rames; *ſic quæ p. 32, 36, 39, 40. libri primi, petita ſunt ex eodem hiſtorico, lib. 45, c. 42. & aliis; lib. 44, 34, lib. 31, 14, & 35, 32; & 38, 10. Peccarem certe in communia ſtudia, ſi te diutius detinerem, & loquerer de aliis auctoribus, ex quibus perſonatus ille Athenagoras petiit emblemata ſua, & epiſodia; ſed addam tantum, ea quæ p. 67. nobis narrat, omnia ex Livii lib. 45, c. 17, & 18. absque nulla vel leviſſima mutatione ſumpta eſſe, non ſecus ac ex Curtio, quæ p. 152. nobis de Ammone propinat. Jam tibi, Vir eximie, do conſiderandum, an recte hæc hiſtoria fabularis attribui poſſit Athenagoræ; mihi quidem id plane non videtur.* Hactenus Vir eruditiſſimus.

In præfatione Auctor meminit vaſtatæ non diu ante, qvam ſcriberet, Græciæ his verbis: *Et pour cet effet je me ſuis contenté de ramaſſer çà & là par noſtre ville* (Athenes) *plusieurs memoires pour relever & enrichir une Hiſtoire qui s'en alloit quaſi eſtre miſe en oubli pour la longueur du temps & pour les ruines advenües depuis en toutes les provinces de la Grece,*

M *desquel-*

desquelles noſtre ville n'a pû eſtre exempte, & en a ſenty un coup ſi orbe, que à ſon occaſion nous voyons maintenant les ſciences & eſtudes n'avoir plus de vigueur en icelle, & nos eſcholes s'en aller du tout perduës. Ex qvibus certum eſſe conficit Huetius p. 44. libri de origine fabular. Romanenſium, auctorem non eſſe Athenagoram qvi ſecundo poſt Chriſtum natum ſæculo ſcripſit, ſed alium qvi vixit poſt direptam ab Alarico Græciam; vel potius poſt oppreſſum noviſſime Græcum Imperium à Turcis, confictum eſſe exiſtimat hoc opus ab aliqvo è viris doctis Cardinalis Arminiaci familiaribus, nominatim à Gvilelmo forte Philandro. *Mille*, inqvit, *in locis temporum horumce ultimorum agnoſco mores & inſtituta antiquis incognita, quin & agendi ratio Sacerdotum & puellarum Hammoni conſecratarum tam ſimilis noſtrorum Monachorum & virorum religioſorum conventibus regiminique ita congruens, longe diſſentiunt ab iis rebus quas & hiſtoria nos edocet de iis temporibus & locis quibus vita Monaſtica nata eſt & adolevit. Ea cura quam auctor adhibet in explicandis quibusdam priſcis ritibus qui à noſtris differant, in hominem tantum recentiorem cadit. - - - Multa adnotat ad priſcos auctores qui exſtant ad hunc diem eosque illuſtrat, potiſſimum vero Herodotum, Plutarchum, Q. Curtium, Jamblichum Philoſ. & Heliodorum, ex quibus præcipue ſic tanquam ex fontibus totam ſuæ fabulæ hauſit materiam. Sed & obſervationes quoque alias addit illis contrarias & adverſas, quas priſcus aliquis auctor & rerum antiquarum peritior haud quaquam protuliſſet - - - Idem in media Græciæ luce litem capitalem inſtituit eâdem & ſerie & forma, ac ſi in ipſo Lutetiæ foro inſtitueretur - - Brigittariæ nomen ad exemplum nominis S. Brigitæ Scoticæ virginis haud dubie effictum &c. - - Suam Architectonicæ artis peritiam auctor ad faſtidium usque oſtentat. - - Sciunt omnes Cardinalem Arminiacum Architectonicæ arti impenſe fuiſſe deditum. Philander Vitruvii commentator ipſi cliens erat addictiſſimus, vir certe in ea arte ſæculi ſui ſcientiſſimus, & literis quoque quas humaniores vocant ornatiſſimus. Quid quod Architectura falſi illius Athenagoræ ad Architecturam Vitruvii quadrat aptiſſime?* His non obſtantibus, fuere tamen qvi adhuc cenſerent ampliandum, ut Colomeſius in Paralipom. de Scriptoribus Eccleſ. Sed qvia nemo hactenus fuit qvi Græcum codicem proferret, non difficulter aſſentior virorum doctiſſimor. ſententiæ tot argumentis nixæ, recentius eſſe commentum, & de virtutibus vitiisq; hujus dramatis lectores ad eundem Huetium p. 53. ſeq. ablego, qvi p. 57. ſeq. præterea obſervat plane ad imitationem Heliodori totum opus eſſe compoſitum, iisdem fere nominibus amantium, eventibus multum ſimilibus,

Digitized by Google

libus, eodem librorum numero. Huetio adſtipulatur etiam Nicolaus Nourritus T. 1. apparat. ad Bibl. Patrum diſſ. 3. p. 481. Editiones hujus operis, Athenagoræ tributi lectuqve non injucundi duæ prodierunt, priorem ipſe poſſideo, Clariſſ. Baylio etiam memoratam editamqve Pariſiis apud Mich Sonnium A. 1599. 12. foliorum 380. cum privilegio Regis, & præfatione Bernhardi Sanjorry, Cal. Octobr. 1596. Alteram Pariſ. 1612. apud Dan. Gvillemot excuſam, in Bibliotheca Iſaaci Voſſii evoluiſſe ſe teſtatur præſtantiſſimus Caveus.

Athenagoræ alii.

Fuere & alii Athenagoræ, qvorum decem vel undecim obſervavi. 1) Athenagoras qvi cum Pharnabazo & Apollonide Chio vinctus traditus eſt Macedonibus, teſte Curtio IV. 5. 17. 2) Athenagoras Cymæus ſive Cumanus, cujus meminit Cicero pro Flacco. 3) Athenagoras Argivus cujus mentio apud Sextum Empiricum 1. Pyrrhon. Hypotheſ. p. 27. 4) Athenagoras rei Ruſticæ Scriptor apud Varronem ac Columellam lib. 1. c. 1. 5) Athenagoras Chirurgus cujus meminit Martialis VIII. 41. IX. 97. &c. 6) Athenagoras Mileſius de qvo Diodorus Sic. lib. XX. T. 2. p. 820. ſq. 7) Athenagoras Epiſcopus Byzantinus ab Andrea Apoſtolo nonus, in Philippi Cyprii Chronico Eccleſiæ Græcæ p. 4. 8) Athenagoras cui Boëthus teſte Photio cod. CLIV. dedicaverat librum ſuum περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι ἠπορημένων λέξεων. 9) Athenagoras princeps Mytilenes, cujus mentio in hiſtoria, ſive dramate potius erotico Apollonii Tyrii p. 694. ſqq. in M. Velſeri Operibus. 10) Athenagoras Rhetor ineptus qvem perſtringit Ammiani Epigramma II. 46. p. 248. Anthologiæ. 11) Athenagoras Regis Philippi Maced. præfectus Liv. XXXI. 27.

XX. THEOPHILUS ex Ethnico a) & ipſe Chriſtianus, atqve hinc Antiochiæ Epiſcopus, b) Erotis ſucceſſor, ſcripſit

poſt

a) Theophilus ad Avtolycum lib. 1. p. 78. D. Tentzelii diſſ. ſelect. p. 109. ſeq. Caveus, Tillemontius & Halloixius in vita Theophili &c.

b) Ita Euſebius IV. 24. Hiſtor. & Hieron. c. 25. de S. E. atqve in Epiſt. 151. ad Agaſiam. Martyrolog. Rom. 13. Octobr. Etiam in Codice Ms. Regis Chriſtianiſſimi libris Theophili hic titulus præfigitur: Θεοφίλου πατριάρχου ἐκ τῆς Ἀντιοχείας πρὸς Αὐτόλυκον Ἕλληνα, περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως, καὶ ὅτι τὰ θεῖα λόγια τὰ καθ'

poſt M. Aurelii Veri mortem circa A. C. 181. nondiu ante obitum ſuum *libros III.* περὶ τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως c) *ad Avtolycum* tum adhuc Ethnicum d) cæterum virum eruditum ac librorum helluonem e) qvi noctes ſolidas inter libros libenter ſoleret conſumere, & veritatis cupidiſſimum. f)

Primus *Græce* ex Arſenii codice qvem Venetiis Jo. Friſius deſcripſerat, edidit *Conradus Geſnerus* Tiguri 1546. fol. cum Antonii & Maximi locis communibus, Maximi Centuriis & Tatiano. Atqve eodem anno ibidem *latine*, *Conrado Clauſero*, non ut Clariſſ. Nourrius p. 506. affirmat, Geſnero interprete. Geſnerus hoc inſcribit titulo: *de DEo & fide Chriſtianorum contra gentes*, *Inſtitutionum libri tres*, *ad Avtolycum.* Inſtitutionum libros appellat, qvod Euſebius dixit στοιχειώδη συγγράμματα. Vide Geſneri Epiſtolam de ſcriptis à ſe editis p. 23. b.

Latine

καθ' ἡμᾶς ἀρχαιότερα καὶ ἀληθέστερά εἰσι Αἰγυπτιακῶν καὶ Ἑλληνικῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων συγγραφέων. Eqvidem Gennadius c. 33. de S. E. libros tres de fide ſub Theophili Alexandrini nomine titulatos legiſſe ſe ſcribit. Et H. *Dodwello* librorum ad Avtolycum auctor videtur Theophilus Antiochenus junior qvi ſcripſerit poſt annum CHRISTI 205. ſub Severo Imp. qvam ſententiam defendit in Obſervationibus ad Opera poſtuma Jo. Pearſonii p. 11. ſeq. tum in ſingulari diſſ. adhuc inedita, qvam cum nova qvam jam pridem parat librorum Theophili editione & diatriba ſua de Theophilis luci non invidebit V. C. *Gotlieb* ſive Theophilus *Schelwigius*, humaniorum litterarum in Gedanenſi Gymnaſio Profeſſor. Verum libenter aſſentior Euſebio & Hieronymo, præcipue cum Gennadius titulo illi nec ipſe habuerit fidem, & Dodwelli objectionibus jam ſatisfeciſſe videantur Tillemontius ad vitam Theophili T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. nota 2. & Caveus parte altera Hiſt. literariæ. Idem Dodwellus librum tertium Theophili (qvem *de temporibus* vocat Lactantius lib. 1. c. 23. qvoniam temporum rationes in eo ab orbe condito ad M. Antonini Veri Imperium ſuccincte pertexit) ſeparatim ſcriptum & ante priores duos Avtolyco miſſum exiſtimat, ut laudatus Schelwigius me docuit, qvod minus videtur eſſe à veri ſimilitudine alienum, atq; ſuboluit etiam Grabio p. 220. T. 2. ſpicileg.

c) Hunc titulum habent in MS. Regis Galliæ, teſte Sirmondo in limine notar. ad Rufini librum de fide. T. 1. Opp. p. 273. Ibidem libros tres de fide, qvos ſub Theophili Alex. nomine Gennadio lectos jam dixi, à tribus Theophili ad Avtolycum libris Sirmondus, præter rem, ut opinor, diſtinguit.

d) Theophilus ad Avtolycum lib. 1. p. 69. b. & lib. 3. 119. a.

e) Lib. 3. p. 119. a. 138. d.

f) Lib. 1. p. 69. b. lib 3. p. 147. b. Scripſiſſe tamen Avtolycum libros adverſus Chriſtianos, ut Tillemontio videtur, ægre mihi perſvadeo. Neqve apud Theophilum initio lib. 1. λόγυς ita accipere neceſſe eſt.

Digitized by Google

Latine ex eadem Clauſeri verſione occurrit in Bibliothecis Patrum, Pariſ. 1575. 1589. 1609. 1644. Colon. 1618. & Lugd. 1677. Tomo 2.

Græce & Latine cum Clauſeri verſione in Orthodoxographis Jo. Heroldi, Baſil. 1555. fol. p. 285. & ad calcem Juſtini Martyris Pariſ. 1615. & 1636. & Coloniæ (Witebergæ) 1686. fol. cui poſtremæ editioni acceſſerunt notæ B. D. *Chriſtiani Kortholti*, jam ante editæ Kiloniæ 1675. fol. Etiam prodierunt Theophili Antiocheni libri in auctario Bibliothecæ Patrum Græcolatino Pariſ. 1624. fol. cum notis *Frontonis Ducai*. Deniqve Oxoniæ nitidam editionem curavit *Jo. Fellus* Oxonienſis Epiſcopus, A. 1684. 12. cui ad Codicem Bodlejanum emendatæ Clauſeri verſio caſtigata & breves notæ acceſſerunt. Tabula etiam ſubjicitur, ex qva rationes temporum qvas ſeqvitur Theophilus, licet colligere, qvalem exhibet etiam Nourrius in Apparatu ad Bibl. Patrum p. 515.

2. *Commentarios in Evangelium* à Theophilo qvatuor Evangeliſtarum dicta in unum opus compingente Græce ſcriptos legit olim Hieronymus præf. ad Matthæum, atq; nonnulla ex illis producit Epiſt. 151. ad Algaſiam qvæſt. 6. licet c. 29. de ſcript. Eccleſiaſticis teſtatur illos ſibi cum aliorum Theophili voluminum elegantia & phraſi non videri congruere. Exſtant hodie latine ſub Theophili Antiocheni nomine *libri quatuor Commentariorum* ſive potius Scholiorum allegoricorum non in integra Evangelia, ſed in varia Evangeliſtarum loca, à longe juniore aliqvo ſcriptore Catholico poſt Hieronymum, & latine (ut perſpicuis argumentis g) patet) compoſita, in qvibus illa qvidem qvæ è Theophilo Antiocheno Hieronymus h) ſed & multa alia qvæ iiſdem verbis latinis apud Cyprianum, Ambroſium, Hieronymum i) leguntur, tum mentio de Monachis p. 170. B. occurrit, ut omittam qvod Chriſtus DEus de DEo, DEus & homo in una perſona p. 174. A. & G. 175. D. iis verbis deſcribitur, qvibus id Theophili ætate vix à

 qvoqvam

g) Lib. 1. p. 167. c. (T. 2. Bibl. Patrum Lugd part. 2.) ad verba Matthæi V. Jota unum vel unus apex: *per jota Vetus Teſt. ſignificat, jota enim pro decem eſt apud Græcos. Apex autem quatuor literas habens per Evangelium quadruplex, teſtamentum indicat novum.*

h) Grabe T. 2. ſpicileg. p. 221.

i) Albertinus de Evchariſtia p. 368. Nourry Apparat. ad Bibl. Patrum p. 119.

qvoqvam factum. Utiq; igitur aſſentior Cotelerio k) Tillemontio l) & aliis viris eruditis, qvi hos Commentarios Theophili Antiocheni eſſe negant, licet ex Theophili commentariis ab Hieronymo lectis & aliis perantiqvis ſcriptoribus excerpta continere mihi perſvadeo, unde non mirum in illis reperiri qvæ cum Theophili libris ad Avtolycum & aliis vetuſtiſſimis monumentis conveniunt, ut monet Richardus Simon libro 3. Hiſt. Criticæ N. T. p. 7. Editiones horum Commentariorum nullas comperi niſi qvæ in Bibliothecis Patrum exſtant Pariſ. 1589. 1609. 1654. Colon. 1618. & Lugd. 1677. cujus poſtremæ editionis paginas paullo ante allegavi.

Scripta Theophili Antiocheni deperdita.

Contra Hermogenem. Euſeb. IV. 24. Hiſt. Hieronymus c. 25. de Script. Eccleſ. Theodorit. lib. 1. de hæret. fab.

Contra Marcionem. Euſeb. Hieron. & Theodorit.

Κατηχητικά τινα αὐτοῦ βιβλία. Euſeb. qvod Hieron. reddit: *breves elegantesque tractatus ad ædificationem Eccleſiæ pertinentes.* Niceph. IV. 9. θεῖον περὶ κατηχήσεων.

Legi & ſub nomine ejus, inqvit Hieronymus, *in Evangelium, & in Proverbia Salomonis Commentarios, qui mihi cum ſuperiorum Voluminum elegantia & phraſi non videntur congruere.*

Alii Theophili.

1. *Theophilus* Comicus Veteris Comœdiæ, de qvo ſupra lib. 2. c. 22.
2. Theophilus Geographus & Hiſtoricus, Joſepho, Plutarcho, Ptolemæo & Stephano laudatus, de qvo Voſſius in Hiſt. Græcis.
3. Theophilus qvi de agricultura ſcripſit, memoratus Varroni & Columellæ.
4. Theophilus nobilis (vel Alexandrinus, ut Syrus auctor Lexici apud Tentzelium p. 208. diſſ. ſelect. vel) Antiochenus à Petro Apoſtolo ad Chriſtianam fidem perductus, ſi credimus ſcriptori rerecognitionum Clementis X. 71. Idem nempe κράτιστος ille Θεόφιλος cui S. Lucas Evangelium & Acta Apoſt. inſcripſit, qvemqve * cum Antiocheno noſtro Epiſcopo male confundunt

k) Coteler. notis ad Ignatii Epiſt. p. 16.
l) Tillemont. ad vitam Theophili nota 1.
* Hunc errorem Nicephoro Calliſti præter rem impingit Tentzelius p. 207. diſſ. ſelect.

Digitized by Google

dunt Iſidorus VI. 1. Orig. Gvil. Tyrius IV. 9. de bello ſacro, Jac. de Vitriaco c. 32. Hiſt. Hieroſol. Blondus Decad. 2. lib. 3. p. 214. Chriſtianis Lupus ad Tertull. de præſcript. p. 212. aliiqve.

5. Theophilus Cæſareenſis Epiſcopus, Antiocheno Epiſcopo, cujus Scripta jam retuli, ætate ſuppar. Ejus relationem de decreto Cæſareenſis Synodi A. C. 196. habitæ de Paſchate ſub falſo *Philippi* nomine edidit Bucherius p. 469. ad Victorii Aqvitani Canonem Paſchalem. Sub Theophili nomine extat apud Bedam lib. de æqvinoctio T. 2. Opp. p. 222. & in Conciliis Labbei T. 1. p. 596. & emendatius in nova Baluzii collectione p. 13. Suſpecta tamen merito videtur Santebeuvio, Boſqveto & Tillemontio qvem vide nota 2. ad vitam S. Victoris Papæ T. 3. memor. Eccleſ. p. 479. ſeq. De Theophilo ipſo adeundus Euſebus V. 23. & Hieronymus c. 34. Catalogi.

6. Theophilus Areopagitico judicio falſi damnatus, de qvo Tacitus II. 55. Annal.

7. Theophilus Medicus de qvo Galenus de ſymptomatum differentiis c. 3.

8. Theophilus cui Hippolytus dicavit librum de Antichriſto, à Marqv. Gudio editum.

9. Theophilus Alexandriæ ab A. C. 385. ad 412. Epiſcopus, de cujus ſcriptis erudite Caveus, cui addes qvæ ex *libro adverſus Johannem Chryſoſtomum* affert Facundus lib. VI. T. 2. Operum Sirmondi p. 595. ſq. De Epiſtolis Paſchalibus qvorum ternæ ad Ægypti Epiſcopos latine ex S. Hieronymi verſione leguntur T. 4. Operum Hieron. p. 691. ſq. edit. Mareianæi, vide Qveſnellum ad Leonem M. p. 263. 326. ſq. 797. 896. Theophili Alexandrini fragmentum *de reſurrectione* ex Codice Regio 211. Græc. & lat. protulit Sirmondus ad Rufinum de fide T. 1. Opp. p. 313. Ad Theophilum hunc Ammonius Epiſcopus Epiſtolam περὶ πολιτείας καὶ βίου μεγάλου Παχωμίου καὶ Θεοδώρου, ſcripſit qvæ ex MS. Florentino Græce edita ab Henſchenio Appendice ad T. 3. Maji p. 63. & latine Daniele Cardono interprete p. 347. Ad calcem hujus legitur brevis Theophili ad Ammonium Epiſtola. Ad hunc Theophilum exſtant etiam Epiſtolæ Syneſii.

10. Theo-

10. Theophilus Chronographus Joanni Malalæ laudatus, qvem eundem puto cum Theophilo qvi citatur in Chronico Paſchali p.41. à Theophilo Antiocheno autem diverſum, qvia Malala & Chronici Paſchalis auctor ex eo afferunt qvæ in libris ad Avtolycum non leguntur.

11. Theophilus JCtus, ex triumviris illis qvi Juſtiniani Imp. auſpiciis jus Civile in ordinem digeſſerunt. De illo infra libro VI.

12. Theophilus Protoſpatharius, de cujus ſcriptis itidem infra Libro VI. inter Medicos.

13. Theophilus Michaëlis II. Balbi F. Imperator CPol. ab A. C. 829. ad 842.

14. Theophilus presbyter, auctor forte Paraphraſeos Oraculorum Leonis Imp. qvam Græce ex MS. Amſtelodamenſi edidit Lambecius ad calcem Leonis Oraculorum p. 275.

15. Theophilus Corydalius Græcus recentior Catumſirto laudatus qvi Theologiam in Collegio Græcorum Romæ docuit, licet Cyrilli Lucaris confeſſionem probaret. Vide Rich. Simonis Bibliothecam Criticam T. 3. p. 229.

Alios Theophilos Sanctos & Martyres colligit Theophilus Raynaudus S.I. in Johanne Theophilo T. VIII. Operum p. 239. ſq. Plures exſpectamus à Guil. Schelvvigio, ubi ejus Syntagma de claris Theophilis lucem viderit.

HERMIAS Ἑρμείας cujus διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων, ſive brevis libellus exſtat, qvo concurruntes adverſa fronte inter ſe Ethnicorum Philoſophorum opiniones ridet, de rerum principiis, de anima, de DEO mira & pugnantia inter ſe tradentes. Theophilo plerumque ſubnectitur, & non plane certa conjectura à præclaro Viro Guil. Caveo ad ſecundi ſæculi extremum refertur, licet Lambecius T. VII. de Bibl. Vindob. p. 54. eumque ſecutus Tentzelius diſſ. ſelect. p. 227. ſeq. auctorem putant longe juniorem, Hermiam * nempe Sozomenum. Ad Tentzelii argumenta reſpondit Caveus parte altera Hiſtoriæ literariæ, contra quem licet tueri ſententiam ſuam conatus eſt Tentzelius in Bibliotheca curioſa, ſive Ephemeridibus litterariis Germanice editis A. 1704. p. 231. ſeq. fateor tamen præter nominis congruentiam nihil valde eſſe in illa Lambecii divinatione quod

* Hunc intellige, quando in Labbei Bibl. nova MSS. p. 387. memorari vides *Hermiæ Salaminii Hiſtoriam Eccleſiaſticam*, Sozomeni nomen integrum fuit *Salamanus Hermias Sozomenus*. Vide Valeſii notas p. 98. De Hermia Syriani diſcipulo, Philoſopho Ethnico Platonico, quemadmodum de Sozomeno qvoq; dicturus ſum infra ſuo loco.

quod eam veriſimilem reddat. Quod ſi ſola nominis ſimilitudo ſufficit ad hariolandum, non deſint alii Hermiæ qvibus non minori ſpecie libellus iſte tribui poſſit, ut Hermias martyr ſub Antonino Imp. cujus Acta martyrii Græce ex MS. Mediceo dedit Papebrochius ad 31. Maji T.7. p.424. cum verſione Hugonis Bolli Carthuſiani: nec minus Hermias quem colloquentem inducit Cyrillus Alex. dialogis de divinitate & incarnatione unigeniti. Verum editiones potius haud invenuſti illius libelli, quocunque demum auctore & quocunqve tempore ſcripti referre præſtat. Vidit itaqve lucem primum ex Jo. Jacobi Fuggeri Codice cum verſione *Raphaëlis Seileri* Auguſtani, Baſil. 1553. 8. additus Demetrii Cydonii Orationi de morte contemnenda: atqve inter veteres aliquot Theologos Græcos qvos ſupra retuli in Athenagora, excuſos Tiguri A. 1560. fol. Græce & Latine curante Geſnero. Deinde ut latinas editiones in Bibliothecis Patrum repetitas omittam, Græce & latine iterum cum caſtigationibus Frontonis Ducæi in Auctario Ducæano Pariſ. 1624. fol. Tomo I. & ad calcem Juſtini Martyris Pariſ. 1615. 1636. & Colon. ſive Wittebergæ potius 1686. fol. Denique cum Tho. Galei Codice collatus, additis ejusdem Galei qui Theodorito juniorem Hermiam eſſe exiſtimat, & Wilh. Worthi notis, ad calcem Tatiani Oxon. 1700. 8.

INDEX SCRIPTORUM,

quorum meminere

Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Tatianus & Hermias,

compoſitus ad paginas edit. Pariſienſis Græcolat. quæ notatæ etiam in marginibus editionum Oxonienſium.

ACuſilaus T. 162. ubi male Ἡγησιλάϊς μυθολογήματα. Αἱ παρ' Αἰγυπτίοις τῶν χρόνων ἀναγραφαὶ 141. docuerunt συντάττειν ἱστορίας. ibid. Ægyptiorum Regum ſucceſſio. Th. 130.

Æpyptiorum Prophetæ, Th. 109.
Æſchylus A. 22. Th. 115.
Æſopus ψευδολόγος. T. 169. ejus fabula reſpicitur 163.
Amphion inter ſcriptores qui Homerum præceſſere memoratur T. 173. duabus ætatibus ante bellum Trojanum. id.
Anacharſis Scytha. T. 152.
Anaxagoras. H. 176.
Anaxarchus. T. 158.
Anaximander H. 177.
Anaximenes H. 176.
Antigenides Thebanus. T. 162.
Antimachus Colophonius inter ſcriptores de Homero. T. 166.
Anytæ poëtriæ ſtatuæ factæ ab Euthycrate & Cephiſodoto. T. 158.
Anytus & Melitus Socratis accuſatores T. 143.
Apion T. 164. Grammaticus ἀνὴρ δοκιμώτατος ἐν πραγματείᾳ τῶν Αἰγυπτιακῶν. 172.
ApollodorusGrammaticus. T. 166.
Ἀπολλώνιος ὁ Αἰγύπτιος ἱστορεῖ. Th. 127. 136. 139.
Apollonides ὁ καὶ Ὡράπιος ἐν βίβλῳ τῇ ἐπιγραφομένῃ Σεμενοῦθι (de Diis Ægyptiorum) Th. 85.
Arati verſus. Th. 86. Ejus σφαιρογραφία τοῦ κοσμικοῦ κύκλου 117.
Archelaus H. 177.
Archilochus clarus circa XXIII. Olymp. tempore Gygis, annis à bello Trojano quingentis T. 167. Ejus verſus Th. 115.
Ariſtæus Proconneſius ὁ τὰ Ἀριμάσπια συγγράψας. T. 173.
Ariſtarchus Grammaticus T. 166.
Ariſtippus T. 142.
Ariſtonis verſus. Th. 121.
Ariſtophanes Comicus Th. 117. verſus (è ranis) T. 142. ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις ὄρνισιν. Th. 36.
Ariſtophanes Grammaticus T. 166.
Ariſtoteles A. 6. 7. 28. H. 177. T. 142. 143. 162.
Ariſtoxenus T. 162.
Asbolus Centaurus inter ſcriptores qvi Homerum præceſſere. T. 173.
Atoſſa Perſarum Regina docuit ἐπιστολὰς συντάσσειν. T. 142.
Avtolycus Ethnicus, ad quem ſcribit Theophilus 69. ſeq. 117. 119. a 127. b. 138. b. ἀγαθώτατον vocat. 80. καὶ νύκτωρ οὐκ ὀκνεῖς διατρίβειν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. 119.
Beroſus Babylonius ſacerdos Beli, Antiocho poſt Alexandrum tertio χαλδαίων ἱστορίαν tribus libris perſcripſit, & Regum geſta expoſuit. T. 171. ὁ παρὰ χαλδαίοις φιλοσοφήσας καὶ μηνύσας Ἕλλησι τὰ χαλδαϊκὰ γράμματα. Th. 139.
Callimachus. A. 34. Grammaticus T. 166.
Carneades H. 178.
Chætus, vide Lætus.
Chaldæi & alii συγγραφεῖς Th. 109.
Chamæleon Peripateticus T. 166.
Chryſippus. Th. 82. 122.
Chryſorus ſcripſit ἀναγραφὰς Conſu-

ſulum & Magiſtratuum Romæ ab U. C. ad obitum Patroni ſui M. Aurelii Veri. Th. 137. εἰ γάρ τις βύλεται μαθεῖν, ἐκ τῶν ἀναγραφῶν εὑρίσει ὧν ἀνέγραψε χρύσερ@ ὁ νομενκλάτωρ (ita leg. pro ὃν ὁ μὲν Κράτωρ unde Cratorem Hiſtoricum ſinxit Clariſſ. Voſſius) ἀπελεύθερ@ γενόμεν@ Μ. Αὐρηλίυ Οὐήρυ.
Cleanthes H. 178. Th. 119.
Clito Κλειτὼ Poëtria. T. 168. ejus ſtatua facta ab Amphiſtrato. id.
Clitomachus H. 178. Academicus Th. 121.
Corinna. T. 168. ſtatua ejus à Silanione facta. id.
Crates Grammaticus T. 166.
Crates (Philoſophus) T. 144.
Crator. Th. 137. Vide Chryſorus.
Cretenſium νομοθέτης Th. 120. (Minos)
Critias H. 175. Th. 121.
Cteſias A. 33.
Dædalus Th. 127.
Democritus (Abderita) H. 175. 178. T. 155. 162.
Demodocus T. 166.
Diagoræ Athenienſis Φρύγιοι λόγοι T. 164.
Dinarchus (an Dicæarchus) H. 175.
Diogenes dolium. T. 142. Cynica Philoſophia. Th. 118. 119.
Dionyſii locus de providentia. Th. 115.
Dionyſius Olynthius. T. 166.
Draco legislator. Th. 133. circa XXX. Olympiadem. T. 174.
Drymo T. 166.
Elephantis T. 170.
Empedocles A. 22. 27. H. 176. 177. T. 143. διδάσκων ἀθεότητα. Th. 118.
Ephorus Cumanus T. 166.
Epicurus Th. 82. 120. H. 178. 180. καταφρονῶν θεῶν. T. 161. δογματίζων μὴ εἶναι πρόνοιαν. Th. 118. 121. ὁ κατ' Ἐπίκυρον σοφιςεύων. T. 162.
Epimenides Cres. T. 166. 173.
Eratoſthenes Grammaticus T. 166.
Erinna Lesbia T. 168. ejus ſtatua facta à Naucyde. id.
Evemerus ἀθεώτατος Th. 121.
Eumiclus Cyprius. T. 166. leg. Euclus.
Euripides A. 5. 28. Th. 87. 115. τραγῳδοποιός. T. 148. 150. 163. ſqq. τραγῳδιογράφ@ Th. 117.
Locus ex Euripidis Alceſte A. 22. ex Bellerophonte & Inone A. 33. Heracliti opus edidicit T. 143.
Hebræorum ἱεραὶ βίβλοι, antiquiores omnibus ſcriptoribus Ethnicorum Th. 130.
Hegeſilaus. Vide Acuſilaus.
Hellanicus T. 142.
Heraclitus H. 175. 178. αὐτοδίδακτος. T. 143. ποίησιν ſuam in fano Dianæ occultavit. id. ejus obſcuritas. ibid.
Hermes triſmegiſtus A. 3[illegible].
Herodori βιβλία περὶ τῦ καθ' ἡρακλέα λόγυ. T. 164. ubi male ἡροδότυ, pro Ἡροδώρυ.

Herodotus (Halicarnaſſeus) A 16. 31. 32. T.166. ejus Hiſtoria. Th. 118. 119. 136.
Heſiodus A. 16. 33. Th. 83. 84. ubi verſus ex Theogonia 87. 91. 117. 128. 140.
Hippon H. 175.
Homerus A. 16. 18. 20. 21. ſeq. 28. 30. 32. ſeq. T. 147. 166. 167. (ubi de ejus ætate) 170. ſeq. 173. Th. 75. 81. 83. 87. 105. 116. 117. 128. 140.
Horus Samius T. 166.
Hypſicrates. infra, Lætus.
Joſephus Ἰώσιππος ὁ ἀναγράψας τὸν ἰουδαϊκὸν πόλεμον. Th. 132.
Iſatis Th. 166.
Juba ἰόβας περὶ Ἀσσυρίων γράφων. T. 171.
Juſtinus (Martyr) ὁ θαυμασιώτατος. T. 157. 158.
Lætus Theodoti, Hypſicratis & Mochi libros è Phœnicia lingua in Græcum transtulit. T. 171. ubi male excuſum χαῖτος.
Learchis (poëtria) T. 168. ejus ſtatua facta à Meneſtrato. id.
Leo (Pellæus qui de rebus Ægyptiacis teſte Arnobio ſcripſerat) T. 164.
Leucippus H. 178.
Linus T. 166. Herculis Magiſter. 173. Olympiades à Lino εἰς καὶ ἴλινος ita leg. pro ἴλιος. Th. 139.
Lycurgus legislator. Th. 133.
Lyſis A. 6. Pythagoricus.
Μαναιθῶς ὁ καθ' Αἰγυπτίους πολλὰ φλυαρήσας. Th. 130. 131. 132.
Marſyas T. 141.
Megaclides Peripateticus. T. 166.
Meliſſus H. 176.
Menander (Comicus) τῆς ἐκείνου γλώττης ὁ στιχοποιός T. 162.
Menander Epheſius ἱστορῶν περὶ τῆς Τυρίων βασιλείας. Th. 132.
Menander Pergamenus, Hiſtoricus T. 171.
Metrodorus Lampſacenus ἐν τῷ περὶ ὁμήρου T. 160.
Minos legislator Cretenſium, Th. 120. 133.
Meneſarchis, Epheſia Poëtria. T. 168. ejus ſtatua facta ab Euthycrate.
Mochus. vide ſupra, Lætus.
Moyſis. βίβλος ἥτις ἐπιγράφεται γένεσις κόσμου. Th. 105.
Muſæus T. 166. Orphei diſcipulus. 173.
Myro Byzantia. T. 168. ejus ſtatua facta à Cephiſodoto. id.
Myrtis (Poëtria) T. 168. ejus ſtatua à Boisco facta.
Myſtis (Poëtria) Th. 168. ejus ſtatua facta ab Ariſtodoto.
Olympus αὐλητικῆς cum Marſya inventor. T. 141.
Onomacritus Athenienſis poëmata Orpheo tributa circa Olympiadem L compoſuit. T. 173.
Orpheus Th. 112. 127. 128. T. 166. 173. Herculis æqvalis, Muſæi Magiſter. id. Muſices repertor Th. 106. ποίησιν ἀσκεῖν καὶ ᾄδειν docuit. T. 141.
Nomina Deorum invenit & γέ-

Digitized by Google

γενέσεις expoſuit. Eum imitatus Homerus. A.18. nomina & ſexus Diis aſſignavit. A.16.
Orphei verſus A.20. T.148.
Opſimus. A.6 Pythagoreus.
Oſtanes Magus T.155.
Palamedes Th. 127.
Parmenides H. 176.
Phemius T.173.
Pherecydes H. 178. T.144. 162.
Philænis T. 170.
Philammon T.166. (122.
Philemonis Comici verſus. T.121.
Philochorus Athenienſis. T.166.
Philolaus (Pythagoricus) A.6.
Pindari verſus A. 33. Th. 115.
Plato A. 6. 7. 12. 15. 16. 18. 25. 26. 34. 39. T. 142. 144. 162. Th. 118. 120. 136. 139. (*ἐν πρώτῃ πολιτειῶν.*) 121. b. (ubi pro *πάντων ἢ ὁ ποιοῦντα εἰπὼν* lege *πλάτων*) 127. (*ἐν ταῖς πολιτείαις αὐτοῦ ἐπιγραφομέναις.*)
Ὁ μεγαλόφωνος H. 177. *ὁ δοκῶν ἑλλήνων σοφώτερος γεγενῆσθαι.* Th. 127.
Poëtæ. Th. 75. 79. 81. 87. 91. 109. 115. 116. 122. &c.
Praxigoris Poëtria T.168. ejus ſtatua facta à Gompho. id.
Praxillæ poëtriæ ſtatuam fecit Lyſippus. T. 168.
Proſnautides (leg. Pronapides) Athenienſis. T.166.
Protagoras H. 177. Abderites Th. 121. Ibidem : *Εὐημέρῳ καὶ Ἐπικούρῳ καὶ Πυθαγόρᾳ* lege *Πρωταγόρᾳ.*
Proteus (Peregrinus Philoſ.) Th. 162.
Ptolemæus Mendeſius ſacerdos ejus *χρόνων ἀναγραφαὶ* de rebus Ægypt. T.171. 172.
Pythagoras A. 39. Th. 120. ſeq. 136. H. 175. 179. (ejus *αὐτὸς ἔφα.* id.) T. 144. 162. circa Olymp. LXII. vixit. T. 174. ejus adyta. Th. 118. providentiam negavit. 121.
Pythagorici A 6.
Sapphus ſtatua à Silanione facta A. 168. *τὴν ἑαυτῆς ἀσέλγειαν ᾄδει.* ib.
Satyrus *ἱστορῶν τοὺς δήμους Ἀλεξανδρέων.* Th. 85.
Sibylla A 34. T.173. Th. 88 116.
Sibyllæ verſus. Th. 107. 112-114.
Simonides. Th. 87. 115.
Simylus. Th. 122.
Socrates. T.143. Th. 118.
Solon Athenienſis legislator. Th. 133. circa XL. Olymp. T.174. At pro *Σολομῶν* Th. 120. c. legendum *Σόλων*, ut apud Coſmam Indopleuſten XII. p. 342.
Sophocles Th. 87. 117. ejus verſus A. 6. Th. 115.
Sophron *λήρους καὶ φλυαρίας διὰ συνταγμάτων παραδούς.* T. 169.
Steſimbrotus Thaſius. T.166.
Stoici. H. 175. Th. 82. 120.
Tatianus de ſe 170. d. 174. c. *περὶ ζώων σύνταγμα.* T.154. *πρὸς τοὺς ἀποφηναμένους τὰ περὶ θεοῦ.* T.173.
Teleſilla T.168. ejus ſtatua à Nicerato facta. id.
Thalarchis Argiva. Th. 168. ſtatua ejus facta ab Euthycrate. id.

Digitized by Google

Thales H. 177. *ὡς οἱ τὰ ἐκείνου ἀκριβοῦντες μνημονεύουσιν.* A. 25. circa Olymp. L. floruit. T. 174.
Thallus. Th. 138. *κατὰ τὴν Θάλλου ἱστορίαν.* 139.
Thamyris T. 179.
Theagenes Rheginus T. 166.
Theodotus. Vide ſupra, Lætus.
Theſtius *Θέσπιος* (an Theſpis?) Th. 87.
Thucydidis Hiſtoria. Th. 118. 136.
Timocles Th. 116.
Tyriorum *ἀναγραφαί.* Th. 131. 132.
Xenophon. Th 136.
Zeno (Cittieus) T. 143. Th. 119.
Zenodotus Grammaticus T. 166.

XXI. *Titus Flavius* a) CLEMENS, patria Athenienſis b) vel ut alii *Alexandrinus:* ex Ethnico Philoſopho Chriſtianus c) atqve inde poſt peragratas Græciam, Calabriam, Italiam, Orientem, Palæſtinam, & Ægyptum Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, d) & poſt Pantænum e) itidem Athenienſem, Magiſtrum ſuum f) qvem Demetrius Epiſcopus Alex. circa A. C. 189. in Indiam miſit, g) Scholæ ibi Catecheticæ præfectus, ſive *κατηχήσεων* Magiſter:

a) Euſeb. VI. 13. Hiſt. Photius Cod. CXI.

b) Epiphan. XXXII. 6. T. 1. p. 213. Meurſius p. 203. ad Palladii Lauſiacam.

c) Euſeb. II. 2. præparat. Evangel. p. 61. Clemens ipſe initio Pædagogi.

d) Euſeb. VI. 11. Hieron. c. 38. de Script. Eccleſ. & Epiſt. 84. ad Magnum. Niceph. IV. 33. Hiſt. Phot. Cod. CXI.

e) Euſeb. VI. 6. Hiſt.

f) Euſeb. V. 11. VI. 13. & Hieron. c. 38. de ſcriptor. Eccleſ. Phot. Cod. 109. Eqvidem ab horum ſententia recedit Philippus Sidetes, & Pantænum Clementis ſucceſſorem fuiſſe ſcribit, Clementem vero *Athenagoræ* ſucceſſorem ac diſcipulum. Pro Philippi Sidetæ ſententia aſſerenda contendit etiam H. Dodwellus qvi Philippi fragmentum edidit, ad calcem diſſ. in Irenæum p. 501. ſq. Sed malo utiqve Euſebio, Hieronymo & Photio accedere. De aliis Clementis præceptoribus qvos tecte innuit ipſe lib. 1. Strom. p. 274. & qvorum nomina ex Myſteriorum diſciplinâ, Hierophantas de nomine prodere vetantium, ſiluiſſe putat idem Dodwellus diſſ. IV. ad Irenæum p. 293. Vide Baronium ad A. C. 185 n 4. Valeſium ad Euſeb. p. 95. Caveum in vita Clementis Alex. §. 2. Steph. le Moyne ad Varia ſacra p. 208. Jo. Clericum in vita Clementis Alex. T. 10. Bibl Univerſal. p. 181.

g) Pantæno mortuo ſucceſſiſſe ſcribit Hieronymus c. 38. de Script. Eccleſ. Sed vide Tillemont T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. in vita Pantæni p. 290. & in Vita Clementis Alex. p. 308. & 522.

Digitized by Google

ſter: Vir ſanctus h) atqve eruditiſſimus. Inter diſcipulos habuit Origenem i) qvi in Catechetæ k) munere etiam Clementi circa A. C. 202. perſecutione Severi Alexandrinâ cedere coacto l) ſucceſſit, & Alexandrum m) Flaviadis in Cappadocia ac poſtea Hieroſolymitanum Epiſcopum, atqve ſi Baronio, n) Combefiſio & Bullo credimus, etiam Hippolytum, Origeni haud ignotum. Qvo anno obierit (ſub Antonino Caracalla & Alexandriæ ut ſuſpicio eſt) nemo veterum tradidit, licet qvarta die Decembris memoriam ejus conſignavit Uſuardi Martyrolygium.

Tria hujus Clementis Scripta Protrepticum, Pædagogum & Stromateon libros Daniel Heinſius pulchre obſervavit referre veterum Myſtagogorum ac Philoſophorum tres gradus ἀποκάθαρσιν, μύησιν ac deniqve ἐποπτείαν. In *Protreptico* enim Clementem primo veluti purgare futuros Chriſtianos à ſordibus adhærentium ſuperſtitionum atqve Ethniciſmi, in *Pædagogo* factos jam initiare atqve inſtituere, in *Stromateon* deniqve *libris* ad ſacra maxima & ſupremam DEI contemplatio-

h) Qvanqvam Baronius è Martyrologio Rom. Clementis nomen expunxit, confer Acta Sanctor. T. 6. Maji p. 777. & *ſancti* elogium Clementi datum excuſat Combefiſius T. 1. Bibl. Concionatoriæ, Natalisq; Alexander ideo cenſuram incurriſſe ſe teſtatur virorum religioſorum, qvod ſanctum Clementem appellaſſet, tamen conſtat apud veteres ſcriptores, ne de Uſuardi & juniorum Martyrologiis dicam, paſſim hoc encomio mactari. Ita Epiphanius XXVI. 1. ὡς καὶ ὁ ἅγιος Κλήμης &c. ἱερὸν vocat etiam Alexander Epiſcopus apud Euſeb. VI. 14. & VI. 11. μακάριον πρεσβύτερον ἄνδρα ἐνάρετον καὶ δόκιμον. Nicetæ theſaur. Orthodox. fidei IV. 10. ex Theodoriti lib. 1. de hæretic. fab. c. 1. Clemens dicitur ἱερὸς ἀνὴρ, καὶ πολυπειρίᾳ ἅπαντας ἀπολιπών. Et eidem Theodorito ἱερὸς ἀνὴρ & ob πολυμάθειαν διαβόητος. Auctori Chronici Alex. p. 7. & qvi idem eſt Anonymo ſcriptori de Paſchate qvem Græce edidit Petavius p. 214. Uranolog. Κλήμης ὁ ὁσιώτατος τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας γεγονὼς ἱερεὺς, ἀνὴρ ἀρχαιότατος, καὶ οὐ μακρὰν τῶν Ἀποστολικῶν γενόμενος χρόνων. Idem Clemens judicio Hieronymi Epiſt. 84. ad Magnum *omnium eruditiſſimus*. Φιλόσοφον τῶν Φιλοσόφων vocat S. Maximus diſſ. cum Pyrrho. p. 774. Cyrillus vero Alex. ἄνδρα ἐλλόγιμον καὶ φιλομαθῆ, καὶ ἀναγνωσμάτων ἑλληνικῶν πολυπραγμονήσαντα βάθος, ὡς ὀλίγοι τάχα που τῶν πρὸ αὐτοῦ. VII. in Julian. p. 231. Idem alibi σοφώτατον vocat, & πολυΐστορα, & alio loco: τοῖς ἁγίοις Ἀποστόλοις ἑπόμενον πανταχῇ, πλείστης τε ὅσης ἑλληνικῆς ἱστορίας εἰς ἀκοὴν ἐλθόντα.

i) Euſeb. VI. 6. Hiſt.

k) Id. VI 3. licet Philippus Sidetes in fragmento qvod edidit Dodwellus Origenem Pantæno non Clementi ſcribit ſucceſſiſſe.

l) Tillemont. p. 392.

m) Euſeb. VI. 14. Hiſt. ex qvo loco conſtat Alexandrum Clementi fuiſſe ſuperſtitem.

n) Baron. ad A. C 229. 4. Combefiſius T. 1. Bibl. Concionatoriæ ubi de S. Hippolyto, & Bullus defenſione fidei Nicænæ Sect. 3. c. 8. p. 371.

tionem (adde Clementem p. 83. edit. Pariſ. & 443. d.) admittere. Confer ſi placet qvæ in eandem ſententiam de Pædagogo ac Stromatibus Clementis obſervat D. Mich. Fœrtſchius Theologus Jenenſis in decade diſſ. Theologicarum ſelectarum diſſ. X. p. 398. ſeq.

1. Προτρεπτικὸς λόγος, ad Gentes liber adhortatorius de Chriſtianiſmo amplectendo, cujus meminit (ne de Euſebio, Hieronymo, Cyrillo, Theodorito, Photio, aliisqve dicam) Clemens ipſe in limine pædagogi, & diſertius etiam VII. Strom. p. 711 ubi ait ſe in illo de Gentium ſuperſtitionibus abunde diſputaſſe. Ex hoc Clementis protreptico plura in ſuos ad Gentes libros transtulit Arnobius, ut Theodoro Cantero pulchre obſervatum. Duos Codices MSS. Græcos unum Regium A. C. 914. exaratum, & alterum Collegii S. I. Pariſ. memorat Nourrius p. 634. Apparatus ad Bibl. Patrum, Variasqve lectiones editurum ſe vel cum alio Clementis futuro editore communicaturum pollicetur, atqve ipſe deinceps loca qvædam feliciter illuſtrat.

2. Παιδαγωγὸς *libris tribus* ὑποθετικοῖς Ethicam qvandam Chriſtianam perpulchram complexus. Hujus qvoqve operis ſui mentionem facit ipſe Clemens VI. Strom. p. 616. ut Euſebium, Hieronymum ac Photium omittam. Videturqve illud fuiſſe fructus qvidam κατηχήσεων Alexandriæ ab ipſo inſtitutarum. Cæterum ut diviſionem operis in tres libros Clemens dicto loco agnoſcit, ſic diviſionem in capita, capitibusqve præfixa lemmata, quamvis in MSS. Codicibus obvia alium qvam Clementem videntur habere auctorem. Vide Nourrii Apparatum p. 657. Clauditur Pædagogus Doxologiâ, de qva conferendus Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 145. Deniqve ſubjicitur *Hymnus ad CHRISTUM*, qvem *Antigeni* Martyri Clementis æqvali (neſcio qva fide) tribuit Cangius in appendice ad gloſſarium græcum p. 123. voce λυχνικόν. Hymnum iſtum ſeparatis foliis cum Herveti verſione & commentario atq; ſua Germanica metaphraſi edidit Hamburgi A. 1681. fol. Rudolphus Capellus ὁ μακαρίτης. Exſtat & Græce & latine inter Poëtas Græcos Chriſtianos Pariſ. 1609. 8. p. 235. cum *Fed. Morelli* verſione. Ibidem Græce & latine occurrunt verſus ἀδήλου ſive incerti in Clementis Pædagogum, qui incipiunt σοὶ τόνδε κἀγὼ παιδαγωγὲ προσφέρω, qui in editione Clementis Græca Florentina Græce leguntur ad calcem Pædagogi p. 92. ſed in Græcolatinis ſunt prætermiſſi, atque ideo in ſupplemento operum Clementis Ittigia-

giano p.170. iterum recuſi. Tres Codices MSS. pædagogi Clementis evolviſſe & varias lectiones ex iis notaſſe ſe refert Nourrius p.658. ſeq. ex quibus Regii A. C. 914. exarati (qvo præter protrepticum pædagogo præmiſſum etiam Juſtini Epiſtola ad Zenam & Serenum, atque admonitio ad Græcos, Euſebii de præparat. & adverſus Hieroclem atque Athenagoræ liber uterque continetur) ſpecimen vide in Montfauconi V. C. palæographia Græca p. 274. Pædagogum in Bibl. Patrum Concionatoria Græce & latine editum ſcribit Nourrius p. 904. Sed latine qvædam Clementis Combefiſius à ſe recenſita Bibliothecæ Concionatoriæ inſeruit, Græce nihil.

3. *Τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ Φιλοσοφίαν Γνωστικῶν ὑπομνημάτων, στρωματεῖς Η. libri VIII. Stromatum*, o) ſive Miſcellaneorum, Gnoſticas ſecundum veram Philoſophiam Commentationes complectentium, hic enim titulus operis apud Euſebium, VI. 13. Hiſt. Photium Cod. CXI. & Clementem ipſum in extremo libri I. & III. p. 357. 473. & initio libri VI. p. 616. *Alexandro* inſcriptum eſſe hoc opus à Clemente, obſervat Meurſius ad Palladii Lauſiacam p. 204. ex Jo. Damaſceni libri 3. de adorand. imaginibus: *τοῦ ἀρχαιοτάτου Κλήμεντος πρὸς Ἀλέξανδρον ἐκ τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τῶν στρωματέων.* Alexandrum intelligat aliquis illum ex Clementis auditore Cappadociæ atque deinde Hieroſolymatanum Epiſcopum, cui librum de canonibus Eccleſ. inſcripſit teſte Euſebio VI. 13. & de quo videnda Acta Sanctorum ad diem XVIII. Martii. Sed Reineſius lib. 1. Var. lect. c. 22. p. 92. recte animadvertit,

O Da-

o) Clemens 1. Strom. p 278. *περιέξουσι δὲ οἱ στρωματεῖς ἀναμεμιγμένην τὴν ἀλήθειαν* (Chriſtianam puta) *τοῖς Φιλοσοφίας δόγμασι.* Et p. 279. *σιωπῶ γὰρ ὅτι οἱ στρωματεῖς τῇ πολυμαθίᾳ σωματοποιούμενοι κρύπτειν ἐντέχνως τὰ τῆς γνώσεως βούλονται σπέρματα.* Lib. VII. p. 767. *οὔτ᾽ οὖν τῆς τάξεως, οὔτε τῆς Φράσεως στοχάζονται οἱ στρωματεῖς nec ordinem nec dictionem curant Stromata.* Vide & lib. IV. p. 476. ubi opus ſuum confert *ἀπηνθισμένῃ προσφορᾷ* ſive *εἰρεσιώνῃ* ex omni genere florum atque fructuum quondam Athenis Soli aliisque Diis dicari ſolitæ, de qua videndus Tho. Gatakerus in Adverſariis p. 473. Stromata veluti à ſtragularum veſtium varie contextarum colore multiplici petito nomine (vide Caſaubonum p. 15. in Athenæum) Mich. Neander reddit *varietates*, Jo Vindetus *centones*, Samuel Petitus ad Leges Atticas p 145. *florida.* Mottanus Vayerus T. 1. Opp. p. 552. *tapiſſeries.* Ab illo opere Clemens Theodorito Caſſiodoro, & aliis dicitur *ὁ στρωματεύς*, etſi Clementis exemplo etiam diſcipulum ipſius Origenem X. libros Stromatum ſcripſiſſe conſtat ex Hieronymo, Rufino &c. Atqve Cæſellium Vindicem Grammaticum latinum in Stromateo laudat Priſcianus lib VI. p 685. & 696. Plutarchi *στρωματεῖς* Euſebius I. præparat. c. 4. 5. & Lamprias in Catalogo ejus ſcriptorum. Videturqve Plutarchum ac Cæſellium reſpicere Gellius, *στρωματεῖς* memorans in præfat. noctium Atticarum.

Damaſcenum non ſcripſiſſe περὶ Ἀλεξ. Sed πρεσβ. Ἀλεξ. Scriptum eſt hoc opus poſt Commodum (extremo A. C. 192.) defunctum (lib. 1. Strom.) p. 336. cum Clemens ætatis indeflexa adhuc maturitate gauderet, quare 1. p. 274. ait ſe ὑπομνήματα ἑαυτῷ εἰς γῆρας θησαυρίζειν. Codices illius MSS. præter Mediceum è quo Florentina editio initio libri primi mutila profluxit, vix usquam exſtare, notat Montfauconus in Diario Italico p. 64. ubi excerpta prolixa ex Clementis Stromatis in Codice bombycino ſæculi XIV. Venetiis apud Antonium Capellum Patricium Venetum reperiſſe ſe refert, una cum nonnullis ex protretico & pædagogo. Claromontanus recens Codex cujus Nourrius p. 896. meminit, è Mediceo deſcriptus videtur, neque alio quam Florentino uſi ſunt interpres uterque Strozza & Hervetus. Librum ſeptimum claudit Clemens his verbis: καὶ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον τοῦτον ἡμῖν στρωματέα τῶν ἑξῆς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ποιησόμεθα τὸν λόγον. At loco illius qui hodie ſequitur *octavi libri*, in quibusdam Codicibus Photio c. CXI. lectis ſecutus eſt liber de quo mox dicam, *quis dives ſalvetur*: Alii tamen, quos idem vidit Photius, huncipſum octavum librum habuerunt, atque in hoc p. 785. exſtant verba quæ Clementem Philoſophum laudans profert Pſeudo Dionyſius c. 5. libri de divinis nominibus, ut Albertinus etiam p. 266. Operis de Euchariſtia obſervavit. Octo Stromatum Clementis libros legerunt etiam Euſebius atque Hieronymus. Porro liber iſte octavus qui exſtat, cum prioribus ſeptem nihil habet commune, ſed totus de demonſtratione, definitione, diviſione & cauſſis dialectico more diſputat. Eundem tamen nos habere quem olim legit Photius non dubito, licet aliud ſentire videam Nourrium p. 1289. qui in eo etiam fallitur, quod quæ de doctrina parum ſana Photius notat, de octavo hoc libro accipit, cum de toto ſtromatum opere iſtud ille ſcripſerit. Non integrum vero ſed imperfectum ad nos librum hunce qui octavus inſcribitur perveniſſe, lubentius aſſentior Tillemontio T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. p. 318. 524. Quod vero Nourrius p. 1308. ex Catena MS. in Geneſin notat ab Acacio Cæſareæ in Palæſtina Epiſcopo allegari verba ex octavo Clementis Stromatum libro deperdito, id ampliore conſideratione dignum eſt. Verba hæc ſunt: Καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ δὲ στρωματεῖ ἀθετεῖ τὴν περὶ τοῦ προεῖναι τὰς ψυχὰς δόξαν (Caſſiani puta quam 3. Strom. p. 466. confutaturum ſe promiſerat) λέγων αὐταῖς ταῖς λέξεσιν. Ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν οὐ προόντας. Ἔχρῆν γὰρ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς τὸ ποῦ

ἤμεν

ἦμεν καὶ προῆμεν, καὶ πῶς καὶ διὰ τί δεῦρο ἥκομεν. Εἰ δὲ οὐ προῆμεν, τῆς γενέσεως ἡμῶν μόνος αἴτιος ὁ θεὸς, ὃς οὐκ ὄντας ἐποίησεν, οὕτως καὶ γενομένους σώζει. Ὁ δὲ τοὺς δερματίνους χιτῶνας τὰ αἰσθητὰ λέγων σώματα, πάντως που καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς αἰσθητὸν εἶναι ὁμολογήσει, μετὰ τοὺς χιτῶνας γὰρ εἴρηται, μήποτε λάβῃ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ φάγῃ, καὶ ζήσηται εἰς αἰῶνα. Hæc (quod Nourrium præteriit) excerpta ſunt ex ἐκλογαῖς προφητικῶν §. 17. edit. Combefiſii. At idem Nourrius recte obſervat in MSS. Jo. Damaſceni parallelorum Codicibus laudari tanquam ex octavo Stromatum libro, quæ iisdem verbis exſtant in ἐκλογαῖς προφητικῶν, quæ Græce libro Stomatum ſubjiciuntur, §. 20. edit. Græcolat. Combefiſii: ἀγάπη ἑκουσίων ἄρχει, ἀκόντων δὲ ὁ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος. Ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν, εἰς χριστὸν ἄγει, καὶ ἔστι σωτήριος. Laudantur à Damaſceno etiam hæc, octavo Stromatum libro prænotato: Φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ ἁμαρτήματα δι᾽ ἃ νόσος. Καὶ νόσον ψυχῆς οὐχὶ σώματος, (quæ exſtant in eisdem eclogis §. 11.) Et: - - Νέμος ἐστὶ κατὰ τῶν σεμνὰ καὶ θεῖα σεμνῶς καὶ θεοπρεπῶς ὁρᾶν οὐκ ἀξιούντων, κόλασιν ἐπιφέρειν ἀορασίας.

4. Ἐκ τῶν Θεοδότου καὶ τῆς ἀνατολικῆς καλουμένης διδασκαλίας κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους ἐπιτομαί. Hæc excerpta Græce ſine verſione ex Florentino exemplari Græcolatinis Clementis editionibus ſubjecta varias locorum S. Scripturæ explicationes Gnoſticas & Valentinianas continent. In his Theodotus p) plus ſimplici vice citatur: mentio & Baſilidis & Valentini ac Valentinianorum, & p. 799. afferuntur verba quæ CHRISTUS dixerit ad Salomen, μέχρι πότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, quæ ex Evangelio ſecundum Ægyptios petita eſſe conſtat ex Clementis III. Strom. p. 445. 452. 453. *Combefiſius* latine transtulit, ſed veritus eſt edere q) ob hæreſes & errores Gnoſticos qui in illis continentur. Quoniam vero eisdem vix qvisquam hodie poterit moveri, nec tamen inutile ad alios

O 2 ſcri-

p) Theodotum intellige Byzantinum coriarium, à Victore Rom. Epiſcopo excommunicatum, cujus hæreſin perſtringit etiam S. Hippolytus in homilia contra errores Noëti. Cætera veterum de illo loca diligenter excerpſit B. Ittigius diſſ. de hæreſiarchis p. 259. ſeq. qvi p. 243. alterum refert Theodotum Montaniſtam & p. 261. tertium Theodotum trapezitam auctorem Melchiſedecianorum. Videnda etiam de Theodoto Coriario erudita diſſertatio D. Mich. Waltheri τοῦ μακαρίτου edita Witebergæ 1688. ſub titulo *JEſus ante Mariam*, §. 10. ſeq.

q) Vide Combefiſ. T. 1. Auctar. noviſſ. p. 194. & Rich. Simonis Bibliothecam Criticam Gallice editam T. 1. p. 66.

ſcriptores Eccleſiaſticos illuſtrandos, neque injucundum eſt ſpecimine tam inſigni cognoſcere, qualis fuerit & quam longe petitis S. Scripturæ expoſitionibus ſubnixa hæreticornm iſtorum doctrina, non dubitavi illam Combefiſii verſionem, cujus Apographum beneficio doctiſſimi Viri Erici Benzelii in manus meas incidit, infra cum Lectore communicare. Germanice quidem reddita hæc excerpta edidit Godfridus Arnoldus in Apologia hæreſium, Lipſiæ 1700. fol. Tomo IV. p. 41. ſeq. à quo tempore melior & emendatior, itidem Germanica interpretatio auctore H. G. W. E. M. lucem vidit Ulmæ 1701. 4. cum præfat. Theologi meritiſſimi D. Eliæ Veielii, τοῦ μακαρίτου.

5. Ἐκ τῶν Προφητικῶν ἐκλογαί. Hæc excerpta poſteriora ſaniora ſunt prioribus, ſed in Græcolatinis Clementis editionibus itidem tantum Græce exſtant, atqve extrema parte mutila. Cæterum cum notis *Franciſci Combefiſii* leguntur Græce & latine in auctario ipſius noviſſimo ad Bibliothecam Patrum, Pariſ. 1672. fol. In his ſubinde refellit Clemens (illum enim auctorem non dubito) errores Heracleonis, Tatiani, Hermogenis: plura etiam refert ex Apocryphis Henochi, & Apocalypſi atqve κηρύγματι Petri, ex Hermæ etiam Paſtoris lib. 2. mandato 5. verba deſumta & illuſtrata videre eſt §. 45. licet de nomine eum non laudat. Dogmatum vero hæreticorum expoſitionem utilem eſſe diſputat §. 29. Φέρει δὲ καὶ ἄλλην συγγυμνασίαν ψυχῆς ζητητικῆς ἡ τῆς ἐπιδείξεως διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τῆς ἀληθοῦς τηρεῖ τὸν μαθητήν. Has Eclogas eſſe partem Hypotypoſeon Clementis Alexandrini non abſurde conjiciunt viri doctiſſimi: haud omittendum tamen eſt easdem ab Acacio & Damaſceno, ut è locis pluribus ſupra à me deſcriptis patet, habitas fuiſſe pro octavo Stromatum libro.

Operum Clementis Alex. editiones.

Græce Scripta Clementis hactenus memorata prodierunt è Bibl. Medicea, collato ad Protrepticum & Pædagogum etiam Rodulphi Pii, Antiſtitis Carpenſis Codice, recenſente *Petro Victorio*, cujus præfatio ad Marcellum Cervinum Cardinalem S. Crucis (poſtea per 22. dies Pontificem Max. Marcellum II.) præfigitur. Florentiæ 1550. fol. Hæc editio manu Joſephi Scaligeri paſſim notata fuit in Bibliotheca Clariſſimi Grævii.

Ex

Ex recenſione & cum caſtigationibus *Frid. Sylburgii,* Heidelbergæ ap. Commelin. 1592. fol.

Latine Protrepticus & Pædagogus *Gentiano Herveto*, & libri VIII. Stromatum *Cyriaco Strozza* * interprete, Florent. 1551. fol. apud Laurentium Torrentinum.

Protrepticus, Pædagogus & Stromata ** *Gentiano Herveto* Aureliano & Eccleſiæ Remenſis poſtea Canonico, interprete, cum ejus ſcholiis Baſil. 1556. fol. ap. Froben. & 1566. fol. Pariſ. 1572. & 1590. fol. & deniqve in Bibliotheca Patrum Lugdunenſi T. 3. A. 1677. fol. ex Dan. Heinſii recognitione, & Scholiis Herveti omiſſis.

Græce & latine cum Herveti verſione per Dan. Heinſium recenſita, notisqve & caſtigationibus Frid. Sylburgii & *Danielis Heinſii.* Lugd. Bat. 1616. fol. Hæc editio cum pluribus notis MSS. Davidis Blondelli fuit in Bibliotheca Samuelis Gruteri, Eccleſiaſtæ Harlemenſis.

Recuſa hæc editio additis *Frontonis Ducæi* notis, Pariſ. 1629. fol. & minus emendate 1641. ibid. & Coloniæ, (ſive Witebergæ potius) 1688. fol.

Clementem Alex. emendatiſſimum & auctum ſe habere, & in notis ad ipſum Clementem emendationes Heinſii diligenter examinaturum ſe olim teſtatus eſt *Jo. Crojus* cap. 21. Obſervatt. in Nov. Teſt. p. 172. Sed illa Clementis editio nunqvam prodiit.

In Bibliotheca Jeſuitica leges Clementem Alex. notis illuſtratum à *Jacobo Desbans*, S. I. verum nec illæ notæ editæ ſunt. Hodie novam Clementis & caſtigatiorem editionem, qvæ meliori verſione & notis idoneis eruditorum expectationi ſatisfaciat, præſtolamur Oxoniæ vulgandam à doctiſſimo viro *Joanne Pottero.*

De ſcriptis Clementis Alexandrini diligentiſſime egit nuper *Nicolaus Nourrius* libro tertio integro Apparatus ad Bibliothecam Patrum, nam & Analyſin ſingulorum poſt Abrahamum Scultetum, Eliamqve DuPinium dedit pleniorem, & de doctrina ipſius atqve ad varia Clementis loca obſervationes magno nu-

O 3 mero,

* Papyrius Maſſonus in Strozzæ vita T. 2. elogior p. 229. *Stromata item Clementis Alexandrini, adoleſcens cum eſſet, primus omnium latinitate donavit.*

** In Gentiani verſione & commentariis plura reprehendit Nourrius qvem vide Apparatu ad Bibl. Patrum p. 902. ſq.

Digitized by Google

mero, & Chronographicam tabulam addidit qva Clementis ſupputatio cum Euſebiana & Syncelliana confertur, & de auctoribus qvos laudat Clemens copioſius diſſeruit. Pariſ. 1703. fol. p. 622 - 1362. Vide etiam qvæ de Clementis doctrina noviſſime notavit Ittigius in ſelectis Hiſt. Eccleſ. capitibus Sec. II. p. 230. ſeq.

Supplementum Operum Clementis Alex.

Hoc cum præfatione erudita & faſciculo miſcellanearum ad Hiſt. Eccleſiaſticam ſpectantium obſervationum editum, Lipſiæ 1700. 8. ab eodem præclaro Doctore meo *Thoma Ittigio*, complectitur:

1. Librum pium & lectione inprimis dignum qvi inſcribitur τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος. *Quis dives ſalvetur?* Clementi hic diſerte tribuitur ab Euſebio, III. 23. VI. 13. Hieronymo, aliisqve & Photio qvi Codice CXI. teſtatur in qvibusdam exemplaribus hunc libellum fuiſſe loco octavi Stromatum libri. Unde non mirum qvod Anaſtaſius Sinaita in Pſalmum VI. (ap. Combefis T. 1. Auctar. novi p. 966.) ἔκ τινος τῶν ςρωματικῶν Clementis λόγων afferre ſe ait narrationem de Johanne Apoſtolo juvenem perditum perſeqvente & ad frugem reducente, qvæ capite ultimo hujus libri exſtat, repetiturqve inde ab Euſebio III. 23. Hiſt. & aliis qvos laudavi ad Abdiam V. 3. p. 536. Codicis Apocryphi Novi Teſt. Meminit iterum Anaſtaſius p. 934. ubi Clementem τὸν ἱςορικὸν Ἀλεξανδρείας appellat. Igitur haud dubie Clementis eſt, non *Origenis*, licet in MS. Vaticano Origenis in Jeremiam homiliis adjunctus, atqve inde ſub falſo Origenis nomine editus eſt à *Mich. Ghislerio* T. 3. Commentar. in Jeremiam (Lugd. 1633. fol.) p. 262. cum verſione *Jo. Matthæi Cariophyli*. Sed in præfat. c. 7. §. 4. ipſe errorem Ghislerius agnovit, & Clementi vindicandum illum librum ſtatuit ſub cujus nomine cum nova verſione & notis edidit *Franciſcus Combefiſius*, nullo alio MS. Codice uſus, in Auctario noviſſ. Bibliothecæ Patrum T. 1. p. 163. Pariſ. 1672. fol. Ex Combefiſii editione recuſus latine in Bibliotheca Patrum Lugd. A. 1677. Tomo III. ac Græce & latine cum ſuccinctis Jo. Felli Oxonienſis Epiſcopi ſcholiis Oxon. 1683. 12. è theatro Sheldoniano, ſed notis Combefiſii omiſſis, qvas ſuæ tamen editioni præter Felli ſcholia, & Varias è Ghisleriana & Combefiſiana lectiones Ittigius adjunxit.

2. *Adumbrationes in aliquot Epiſtolas Canonicas*, ex veteri latina verſione, de qua Caſſiodorus c. 8. Inſtitut. divinarum literarum:

In

In Epiſtolis Canonicis Clemens Alexandrinus Presbyter qui & Stromateus vocatur, id eſt in Epiſtola S. Petri prima, S. Johannis prima & ſecunda & Jacobi r) *quadam Attico* s) *ſermone declaravit. Ubi multa quidem ſubtiliter ſed aliqua incaute locutus eſt: quæ nos ita transferri fecimus in latinum, ut excluſis quibusdam offendiculis purificata doctrina ejus ſecurior potuiſſet hauriri.* Clementem in Hypotypoſeon libris etiam Epiſtolas Catholicas interpretatum teſtantur Euſebius IV. 14. Hiſt. & Photius Cod. 109. Veriſimile igitur eſt ex illo opere t) Caſſiodorum adumbrationes haſce qvo ipſo forte Vocabulo Græcum ὑποτυπώσεων exprimere voluit, excerpendas curaſſe, qvas latine Ittigius dedit poſt editiones in Bibliothecis Patrum Pariſ. 1575. 1589. 1654. & Lugd. 1677. & poſt editionem Oxonienſem ad calcem libri de divite ſalvando 1683. 12.

3. *Fragmenta* Clementis Alex. à Jo. Fello collecta ex Nicetæ in Jobum & Corderiana in Lucam Catena, qvibus alia Ittigius addidit tum ex eadem in Jobum, tam ex Nicetæ in Matthæum Catena, ex Euſebio item atqve Oecumenio. His cæterisqve qvæ in præfatione etiam monet adjungenda eſſe, addi poteſt fragmentum Clementis qvod exhibet Catena in Pentateuchum latine edita à Franciſco Zephyro p. 146. licet conſimilia qvodammodo leguntur V. Strom. p. 564. *Nomen illud Myſticum quod vocant tetragrammaton, quo tantum muniebantur illi quibus adytum pervium erat, ſonat Jehovah, quod interpretatur: qui eſt & qui erit; candelabrum vero quod ad auſtralem plagam adſtabat altaris, ſeptem planetas referebat, qui per meridianam regionem circumagi nobis videntur, cui terni utrinque rami conſurgunt, quoniam ſol quaſi Candelabrum mundi medius inter alios planetas divina ſapientia libratus ſua luce ſuperiores luſtrat & inferiores. Ad alteram partem ipſius aræ poſita erat menſa, in qua panes proponebantur, quod ex ea parte cæli flatus nobis vitales & almi adſpirent.*

Scripta Clementis deperdita.

1. *Hypotypoſeon* u) ſive compendioſarum S. Scripturæ enarrationum *libri VIII.* ex qvibus petita videntur qvæ hodieqve exſtant ex-

r) i. e. Græco.

s) In adumbrationibus qvæ exſtant nullæ ad Epiſtolam Jacobi, ſed in Epiſtolam Judæ leguntur Et de Epiſtola Judæ meminit etiam Euſebius VI. 14. ubi Clementis ὑποτυπώσεις refert.

t) Levia ſunt qvæ conjecturæ huic opponit Nourrius p. 1320.

u) De hoc vocabulo qvod brevem & ſuccinctam (qvæ compendio & ὡς ἐν τύπῳ fit) expoſitionem ſignificat, dixi ad Sexti Empirici libros Hypotypoſeon Pyrrhoniarum.

excerpta Theodoti, & adumbrationes in aliqvot Epiſtolas Catholicas, ut jam dixi. Meminit Euſeb. I. 12. II. 1. 9. & 15. & VI. 13. & 14. Hiſt. Hieron. in Catalogo c. 38. Photius Cod. 109. 111. Fragmenta ex illis præter Euſebium locis laudatis & Oecumenium in Epiſtolas Pauli, ſervavit Chronicon Alex. p. 224. edit. Cangii, S. Maximus ad Dionyſ. c. 1. de Myſtica Theol. p. 17. & Jo. Moſchus in prato ſpirituali c. 176. qvem locum cum laudaſſet Baronius ad A. C. 31. n. 40. ut probaret Petrum à CHRISTO baptizatum eſſe, Richardus Montacutius lib. 2. Originum Eccleſ. p. 52. *En tibicinem*, inqvit, *ruituro alioqui parieti! Clemens ὁ πολυμαθὴς advocatur in partes ex Hypotypoſibus, ſed citatus à Sophronio in prato ſpirituali. Neque enim Baronius Clementis, credo, vidit hypotypoſes. Certe magnus auctor Clemens, licet nimis interdum credulus Apocrypticis narrationibus & rumoribus ab incerta traditione. Secundò Criticorum quidam nominatiſſimi opus illud hypotypoſeon nec lectum ſibi nec viſum, (ſed περὶ παντὸς ὄντος καὶ μὴ ὄντος judicant Critici) devocant in quæſtionem. Quod ſi exſtaret, multiplici proculdubio doctrina, ut ille alter λόγος στρωματεὺς nos recrearet. Sed an ille antiquiſſimus & eruditiſſimus Pater tale aliquid retulerit in hypotypoſibus, tum tandem intelligemus, cum Patres Societatis quâ ſumma pollent gratia & auctoritate apud hodiernum Patriarcham Alexandrinum, illud opus teſſelatum in uſum publicum Eccleſiæ impetraverint. Scribebat enim aliquando doctiſſimus Fronto literis ad Clariſſ. Savilium miſſis, apud illum Patriarcham librum hunc extare.*

2. Σύγγραμμα Κλήμεντος τοῦ Στρωματέως εἰς τὸν Προφήτην Ἀμώς memorat Palladius in hiſtoria Lauſiaca p. 147. edit. Meurſii.

3. Περὶ προνοίας ex qvo fragmenta apud S. Maximum T. 2. Opp. p. 144. 152. itemqve aliud ex MSS. Reg. apud Clariſſ. Nourrium p. 1336. ſeq. Apparatus ad Bibl. Patrum.

4. Περὶ τοῦ Πάσχα σύγγραμμα. Euſeb. IV. 26. VI. 13. Hieron. de Script. Eccleſ. c. 38. Phot. Cod. III. Fragmenta in Chronico Alex. p. 7. edit. Cangii. & in Petavii Uranologio p. 214. In hoc libro teſtatus Euſebio teſte fuit Clemens ſe à fratribus adactum ad ſcripto conſignandas παραδόσεις qvas ab antiqvioribus Presbyteris acceperat. Per has nolim Conſtitutionum Apoſtolicarum Opus intelligere cum doctiſſimo Beveregio, ſed illud ipſum

de

de Paſchate opus in qvo traditiones antiqvorum de hoc argumento expoſuerat.

5. Διαλέξεις περὶ νηστείας Hieron. *de jejunio diſceptatio* qvaſi legiſſet διάλεξις non διαλέξεις. Apud Photium tantum eſt περὶ νηστείας.

6. Περὶ καταλαλιᾶς, Hieron. *de obtrectatione, liber unus.* Phot. περὶ κακολογίας.

7. Προτρεπτικὸς εἰς ὑπομονὴν, ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ βεβαπτισμένους. Euſeb. VI. 13. Hiſt.

8. Κανὼν ἐκκλησιαστικὸς, ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας. Hieron. *de canonibus Eccleſiaſticis & adverſus eos qui Judaeorum ſequuntur errorem liber unus, quem propie Alexandro Hieroſolymorum Epiſcopo* προσεφώνησε. Canonum Apoſtolicorum collectionem, qvæ hodie exſtat, per hoc opus ab Euſebio & Hieronymo innui, non crediderim. Sane Photius qvi mox lectos à ſe Canones Apoſtolorum Cod. 112. commemorat Clementis Romani ſub nomine, inter ea qvæ à Clemente Alex. ſcripta non ipſe legit ſed memorari tantum ab aliis meminit Cod. CXI. refert περὶ κανόνων Ἐκκλησιαστικῶν κατὰ τῶν ἀκολουθούντων τῇ τῶν Ἰουδαίων πλάνῃ. Atqve unius non duorum ſcriptorum hunc eſſe titulum Euſebius & Hieron. dubitare nos haud ſinunt. Fragmentum Clementis ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαϊζόντων ſervatum in Nicephori CPol. Antirrheticis MSS. Græce & latine edidit Nourrius p. 1334. Apparat.

9. Ὅροι διάφοροι. Jo. Veccus de proceſſione Spiritus S. apud Allatium in Græcia Orthodoxa T. 1. p. 248. ἀλλὰ καὶ ὁ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς ἐν οἷς συνέθετο διαφόροις ὅροις ὥστε παντὸς εὐσεβοῦς δόγματος προηγεῖσθαι αὐτοὺς τῷ βουλομένῳ Θεολογίαν μετιέναι, ὁριζόμενος τί πνεῦμα, καὶ ὁσαχῶς λέγεται πνεῦμα, φησί· Πνεῦμα μὲν δὴ λεπτὴ καὶ ἄϋλος καὶ ἀσχημάτιστος ἐκπορευτικὴ ὕπαρξις.

10. Plura ſcripta ſua ſive memorat ſive promittit Clemens ipſe, * ut *De Principiis*, III. Strom. p. 431. ἀλλὰ πρὸς μὲν τούτους (Μαρκιωνιστὰς) ὁπότ᾽ ἂν τὸν περὶ ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν λόγον, ἀκριβέστατα διαλεξόμεθα. Libro qvis dives ſalvetur §. 26. ὅπερ ἐν τῇ ἀρχῶν καὶ θεολογίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ Σωτῆρος ὑπάρχει μαθεῖν. Iterum meminit hujus tractationis III. Strom. p. 434. ἐπειδὰν δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν &c. Hic eſt ἀρχικὸς λόγος de uno DEO qvi per legem & Prophetas atqve Evangelium prædicatur,

P

* Confer Nourrium p. 1337. ſq.

tur, qvem promittit IV. Strom. p. 510. licet jam de hoc argumenta qvædam dixerat III. p. 457. ſeq.

De Prophetia. Strom. V. p. 531. καὶ ὅτι ποτέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν τοῖς περὶ προφητείας καὶ τοῖς περὶ ψυχῆς ἐπιδειχθήσεται ἡμῖν. Adde IV. p. 511. a.

De membris & affectibus, quando de DEO dicuntur, allegorice interpretandis. VI. Strom. p. 580. ἀλληγορεῖσθαι δέ τινα ἐκ τούτων τῶν ὀνομάτων, ὁσιώτερον, ἃ δὴ καὶ προϊόντος τοῦ λόγου κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν διασαφήσομεν.

De Angelis. Strom. VI. p. 631. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ἐν τῷ περὶ ἀγγέλων λόγῳ προϊούσης τῆς γραφῆς κατὰ καιρὸν διαλεξόμεθα.

De Diabolo. Strom. IV. p. 507. ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰ δόγματα ἐκεῖνα εἰ μετενσωματοῦται ἡ ψυχὴ, καὶ περὶ τοῦ Διαβόλου κατὰ τοὺς οἰκείους λεχθήσεται καιρούς.

Περὶ γενέσεως κόσμου. VI. Strom. p. 698. περὶ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως. III. Strom. p. 466. Hinc Euſebius de Clemente VI. 13. Hiſt. ὑπισχνεῖται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν γένεσιν ὑπομνηματιεῖσθαι.

De Eccleſiæ unitate & excellentia. VII. Strom. p. 765. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἐκκλησίας καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως κατὰ τὴν μονάδα ἐστὶν, πάντα τὰ ἄλλα ὑπερβάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ. Ταυτὶ μὲν οὖν ὕστερον.

De officiis Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum & viduarum videtur promittere ſe alio opere acturum III. ult. pædagogi p. 265.

De anima ὁπηνίκα ἂν περὶ ψυχῆς διαλαμβάνωμεν. III. Strom. p. 432. adde IV. p. 591.

De reſurrectione, II. 20. Pædagog. p. 199. ὡς ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως διὰ πλειόνων δηλωθήσεται. & lib. 1. c. 6. p. 104. ἀλλὰ γὰρ αὖθις ἡμῖν σαφέστερον τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως δηλωθήσεται.

De Nuptiis. ἐν τῷ γαμικῷ διέξιμεν λόγῳ III. 8. Pædagog. p. 237. Niſi forte reſpicit qvæ II. 10. pædagogi de illo argumento, aut tertio Stromatum diſſeruit.

De continentia. καὶ τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν δεδήλωται II. 10. Pædagogi p. 193. In eodem forte λόγῳ diſputaverat de eo qvid vere ſit turpe & obſcœnum, qvod II. 6. Pædagogi p. 169. teſtatur ſe feciſſe: διειλήφαμεν γὰρ βαθυτέρῳ λόγῳ ὡς ἄρα οὔτε ἐν ὀνόμασιν, οὐδὲ μὴν ἐν τοῖς συνουσιαστικοῖς μορίοις καὶ τῇ κατὰ γάμον συμπλοκῇ ἡ τοῦ ὄντως αἰσχροῦ προσηγορία τέτακται. Videtur itidem librum terti-

tertium Stromatum innuere in qvo p. 434. diſerte: *ὁ δὲ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν προβαινέτω λόγος.*

Adverſus hæreſes, Strom. IV. p. 510. c. ubi ſe unum DEUM adverſus illas demonſtraturum promittit. Contra Philoſophorum ſententias de ſummo bono II. Strom. p. 419. Contra Hæreticorum *γνῶσιν* profanam VII. Strom. p. 722. d. Sed forte non peculiares hi libri fuerunt, verum ut in Stromatis paſſim facit, ita & in Hypotypoſibus hæreticos illos & Philoſophos oppugnare potuit.

XXII. Index auctorum, qvi à Clemente Alexandrino citantur.

Compoſitus à CHRISTOPHORO WOLTERECK, Glückſtadienſi.

ABaris Hyperboreus vates. 334. a.
Abderitani. 417. a.
Abderites Sophiſta, 193. d. 279. d. (Democritus.)
Academici, 416. c.
Achaicus *ἐν τοῖς ἠθικοῖς*, 496. d.
Acicari columna, 303. d.
Acriſius, 321. c.
Acuſilaus 321. a. Argivus, 299. d. Hiſtoriographus, 629. a.
Admetus 323. a. Theſſalus Vates. 333. c.
Adraſtus Crœſi filiorum Pædagogus, 109. b.
Ægias, 321. d
Ægyptia Sibylla, 323. d.
Ægyptiorum *τὰ ἱερατικὰ βιβλία*, 634. a.
Æſchines, 626. a.
Æſchylus, 387. a. 492. b. 494. a. 546. d. 558. d. 603. c. Tragicus, 610. d. 620. a.
Æſculapius Memphitanus, 334. b.
Æſopus, 718. b.
Aethlius Ἀέθλιος. 30. a.
Agatho Tragicus, 614. d.
Alcander, 19. c.
Alcibiades, 9. c.
Alcmæon Crotoniata, 43. d. 624. b.
——— *πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέταξεν*, 308. c.
Alcman Lacedæmonius, 308. c.
Alcmenon Vates apud Acarnanes 334. d.
Alexander Macedo, 634. b. 635. a.
Alexander Polyhiſtor *ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς*, 451. b.
——— *ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι*, 332. c.
——— *ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων*, 304. b.
Alexarchus Grammaticus, 36. a.
Alexis Comicus, 218. c.
Allobii, 305. b. pro quibus Ὑλόβιοι legit Strabo lib. XV.
Amœbeus citharœdus, 447. c.

 Amphi-

Amphiaraus Athenienſis, 333. d. 334. c.
Amphiletus Athenienſis, 333. c.
Amphilochus, 629. a.
——— Ἀμφιαράυ ἐν Κιλικίᾳ (Vates) 334. d.
Amphion 332. d. Thebanus, 1. a. Muſicæ inventor. 323. b.
——— ἐν τῇ Ἀντιόπῃ, 602.
Anacharſis, 14. d. Scytha, 299. c. 305. b. 308. a. 568. a.
Anacreon 251. a. 623. d. Tejus. 308. d.
Anaxagoras Clazomenius, 43. d. 301. a. 308. c. 364. d. 416. d.
Anaxandra Nealcis filia, pictrix, 523. b.
Anaxarchus, 496. d. Diogenis Smyrnæi auditor. 301. d.
——— ἐν τῷ περὶ βασιλείας, 287. a.
Anaximander Mileſius, 43. d. 301. a.
Anaximenes Mileſius, 42. c. 301. a 629. a.
Andocides, 625. b. Rhetor. 626. a.
Andro ἐν τῷ Τρίποδι, [illegible]2. b.
Androcydes, 718. c. Pythagoricus, 568. a.
Androtion, 629. a.
Anias (Vates) ἐν Δήλῳ, 334. d.
Annicerei, 417. b.
Anonymus, 194. a. 195. c.
——— ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομήν. 595. d.
Anticlides ἐν νόστοις. 27. b.
Antilochus, ὁ τὰς ἱστορίας πραγματευσάμενος ἀπὸ τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας ἐπὶ τὴν Ἐπικούρου τελευτήν. 309. b.
Antimachus Tejus. 622. a.
Antiochus, ἐν τῷ ἐννάτῳ τῶν ἱστοριῶν. 29. b.
Antipater Zenonis familiaris. 416. b. Stoicus. Τρία συγγραψάμενος βιβλία περὶ τοῦ ὅτι κατὰ Πλάτωνα. 595. c.
Antiphanes 308. a. Delius Medicus, 104. b.
Antiphanes Comicus. 482. d.
ἐν Μαλθακῇ. 218. a
Antiphon Rhamnuſius. 309. a Rhetor. 626. a 712. c.
Antisthenes, Socratis familiaris 46. c. 49. c. 301. b. Phryx. 301. c. 406. c. 412. d. 417. b. 601. a.
Antitactæ, 439. d.
Anytus, 505. d.
Apellas ἐν τοῖς Δελφικοῖς. 31. a.
Apelles, 210. c.
Apion Grammaticus, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν 320. b.
——— Κατὰ Ἰουδαίων συνταξάμενος βιβλίον. ibid.
Apis, 307. a.
Apollodorus 10. a 18. b. 301. c. Chronographus, 322. b. 327. a. Corcyræus, 570. b.
——— Cumanus Grammaticus Βιβλία δύο γραμματικὰ ἐπιγράψας 307. a.
——— ἐν τοῖς χρονικοῖς. 322. a.
Apollodotus Cyzicenus, 417. a.
Apollonius Rhodius ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς 322. b.
Aratus, 47. d. Poëta, 570. a.

ἐν

Digitized by Google

—— ἐν τοῖς Φαινομένοις ἐπιγραφομένοις 315. b. 597. c. d.
Arceſilaus 301. c. 712. c.
Archedemus, 416. b. 784. a.
Archelaus Athenienſis, 43. d. 301. a. 761. a.
Archemachus, ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ, 327. a.
Archias, 333. c.
Archilochus, 269. b. 333. b. 619. b. d. Parius, 308. d. 609. b.
Archinus, 627. a.
Arete Ariſtippi, Cyrenaica, 523. a
Argia Diodori filia, Dialectica, 523. a.
Argis, 334. c.
Andæus, 592. a.
Arignote ἡ τὰ περὶ Διονυσίου γραψαμένη, 522. d.
Arion Methymnæus 1. a.
Ariſtæas Proconneſius, 334. a.
Ariſtæus Cyrenæus 333. c.
Ariſtander Telmeſſenſis ὁ σὺν Ἀλεξάνδρῳ γενόμενος, 334. d.
Ariſtarchus. 300. d.
—— ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι 326. d.
Ariſteas Argivus, 322. d.
Ariſtippus, 177. a. 179. b. Cyrenæus Sophiſta. 411. b. μητροδίδακτος, 523.
Ariſtippus ἐν πρώτῃ Ἀρκαδικῶν, 322. d.
Ariſto, 407. a. 416. c. Theſſalus, 333. d.
Ariſtobulus Peripateticus, 305. d. 595. c. 632. a.
—— ἐν τῷ πρώτῳ τῶ πρὸς τὸν Φιλομήτορα, 342. b.
Ariſtocles, 629. a. b.
Ariſtocritus ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πρὸς Ἡρακλεόδωρον ἀντιδοξουμένων, 561. b.
Ariſtodemus, 308. a.
Ariſtophanes, 627. b. 628. a
—— Comicus, 492. b. 632. d.
ἐν τῷ Δαιδάλῳ, 628. d.
ἐν Θεσμοφοριαζούσαις, 209. d
ἐν ταῖς πρώταις Θεσμοφοριαζούσαις, 628. d.
ἐν Κωκάλῳ, 628. d.
Ariſtoteles, 17. d. 150. c. 258. c. 289. b. 300. a. 301. b. 304. c. 308. a 312. d. 354. c. 365. c. 483. c. 547. b. 589. d. 590. d. Peripateticus, 591. c. d. 641. d. 643. b. 697. d. 761. a. 774. a. b. 784. b.
—— ἐν τῇ Λοκρῶν πολιτείᾳ, 352. a.
—— φιλόσοφος ἐν τῷ περὶ φύσεως, 683. c.
—— ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ, 334. b.
Ariſtotelici, 300. b. 415. d. 575. b.
Ariſtoteles Cyrenæus, 447. c.
Ariſtoxenus, 658. c.
—— ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ, 300. d.
Ariſtus Salaminius, 36. a.
Arpedonaptæ, 304.
Artapanus, ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, 344. a.
Artemiſia, Diodori filia, Dialectica, 523. a.
Artorius τις ἐν τῷ περὶ μακροβιοτίας, 153. a.
Aſpaſia Mileſia, 523. a.
Aſtylus Crotoniates, Athleta 447. c
Athamas 387. a Pythagoricus, 624. d
Athenodorus, ὁ τοῦ Σάνδωνος, 31. d.
Augias, 622. c.
Axiothea Phliaſia, 523. a.

Digitized by Google

B.

Bacchylides, 266. a. 623. c.
—— ἐν ταῖς Παιᾶσιν. 580. d.
—— Lyricus περὶ τοῦ Θεοῦ λέγων. 602. a.
Bacides, Arcas & Boeotius 333. c.
Barnabas, 373. b. 375. b. 389. d. 369. d. 410. c. 411. a. 571. d. 572. a. 577. d. 646. c.
Baſilides, 409. a. 507. a. 508. a. 509. a. 509. c. 536. b. 539. b. 540. d. 545. d. 546. a. 583. d. 763. b. 764. c. 792. b. 794. c.
—— ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ τῶν ἐξηγητικῶν. 506. a. b. d.
Baſilidiani, 340. b. 363. a. b. 371. a. 375. c. 408. d. 426. a. 427. c.
Battus Cyrenæus, 333. d.
Beroſus ἐν ταῖς χαλδαϊκαῖς ἱστορίαις. 329.
—— ἐν τρίτῃ χαλδαϊκῶν. 43 b.
Bias, 300. c. Prieneus, 299. b.
Bion Proconneſius τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ μετέγραψε κεφαλαιούμενος. 629. a.
—— 37. c. 712. c.
Biton, 432. d.
Bocchoris, 520. a.
Bœo, 333. d.
Brachmanes, 303. b. 305. b. 451. b.
Branchus, Vates, 570. b.
Brenus, in Ilio vates 334. c.
Brontinus, 333. a.
Butta, 305. b.

C.

Cadmus Phœnix, 306. d. 307. b. Thebas venit 321. c. 322. c. 629. a.
Cajaniſtæ, 765. c.
Calchas Vates, 333. c.
Callias Comicus, 622. c.
Callimachus, 18. b. 597. a. Poeta, 600. d.
—— ἐν Αἰτίοις, 24. c. 571. c.
ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασι, 580. d.
ἐν Ἰάμβοις, 570. c.
ἐν Ὕμνοις, 24. a.
Callinus, 333. b.
Callipho, 415. c. & d.
Capito Muſicus, 2. d.
Carpocrates, 428. a. 430. b. d. 436. b. 448. d.
Carpocratiani, 428. c. 430. c.
Caſſianus ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἐξηγητικῶν, 320. b.
Caſſianus, vide infra, Julius Caſſianus.
Cebes, 302. d.
Cephalenei, 428. c.
Cercops Pythagoreus ejus εἰς ᾅδου κατάβασις, καὶ ὁ ἱερὸς λόγος, 333. a
Ceus ſophiſta, Prodicus, 202. b.
Chaldæi, 303. b. Aſſyriorum Philoſophi, 305. a.
Cham, τοῦ χαμ προφητεία, 642. a.
Chamæleon 351. d.
—— ἐν τῷ περὶ Θεῶν. 300. a.
Charidemus, 761. a.
Chilo Sophiſta, 626. d.
—— Lacedæmonius, 299. b. 300. a.

Chi-

Digitized by Google

Chiro centaurus ſapiens, 306. b.
Chryſippus 301. c. 761. a.
Cinyras, Cyprius inſularis Vates, 10.b. 333. c.
Cleanthes, 301. c. 416. a. 643. b. 697.d.718.b.784.a.
—— Piſadeus, Stoicus Philoſophus 47. a 569. d.
—— ἔν τινι ποιήματι, 602. a. ejus ποιητικὴ, 554. a.
Clearchus Peripateticus, 304. b.
Clemens Apoſtolus, 516.a.518.c.
—— ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, 289. a 516. a. 518. a. 647. b.
Clemens Alexandrinus ſe ipſum citat:
πρὸς τὰς αἱρέσεις, 510. c.
τὰ περὶ ἀρχῶν τοῖς Ἕλλησιν εἰρημένα, 618. b.
περὶ Ἀρχῶν, 431. d. 434. d.
ἐν τῷ περὶ Ἀγγέλων λόγῳ, 631. c.
ἐν τῷ περὶ Ἀναστάσεως, 104. d.
ἐν τῷ γαμικῷ λόγῳ 237. d.
περὶ γενέσεως κόσμου, 698. b.
ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας, 193. c.
ἐν τῷ Προτρεπτικῷ ἐπιγραφομένῳ ἡμῖν λόγῳ 711. c.
περὶ Προφητείας 511.b.591.a.
ἐν τῷ πρώτῳ Στρωματεῖ 550.a.
ἐν τῷ δευτέρῳ Στρωματεῖ. 637. d 594. b.
ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς, 409. a. 432. a. 591. a.
Cleobis, 432. d.
Cleobulus, 300. b. Lindius, 299. b. Lindiorum Monarcha, 523. b.
Cleomenes, 387. a.
—— ἐν τῷ περὶ Ἡσιόδου. 300. b.
Cleophon Corinthius, 333. d.
Cleophylus (leg. Κρεώφυλος) Samius, ejus Οἰχαλίας ἅλωσις. 628. c.
Clitarchus, 337. a.
Colophonia Sibylla, 333. d.
Cometes Cretenſis, 333. c.
Comicus anonymus, 141. d. 152. c. 179. a. 201. b. c. 218. a. 413. a. b. 554. b. c. 770. d.
Comœdia, 251. a.
Conuphides Ægyptius, 303. d.
Corinna Poëtria, 523. b.
Corone, 334. a.
Cous Hippocrates, 415. a.
Crantor, auditor Polemonis, 301. b. Thebanus, 412. d. 413. a. Grammaticus, 327. b.
Cratinus, ἐν τοῖς Ἀρχιλόχοις. 280. d.
ἐν Ἐμπιπραμένοις, 682. d.
ἐν τοῖς Λάκωσι, 619. b.
ἐν Ποιτίνῃ, 626. a.
Cratinus Junior Comicus, 569. d.
Crenus εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπιφανὴς μάντις, 334. c.
Creontis Antigone, 493. d.
Criſo Himeræus, 447. c.
Critias, 620. d.
Critolaus, 301. b. Phaſelites, 374. a. Peripateticus, 416. d.
Crobulus, 761. a.
Cteſias, 320. d.
Cumana Sibylla, 333. d.

Cy-

Cycli τοὺς ποιητὰς, ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς πθίασιν. 333. c.
Cydippus Mantineus, 308. a.
Cypriacum Poëma, 19. a.
Cyrenaici, 415. b. c. 417. b. 722. d.

D.

Damaſus frater Democriti, 631. d.
Danais Poëma, 522. c.
Demaratus, ἐν πρώτῃ Τραγωδουμένων, 27. c.
Demenetus Phocenſis, 333. d.
Demetrius, ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν, 30. d.
—— ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ Βασιλέων, 337. d.
Democritus, 44. c. 45. c. 59. b. 81. b. 301. d. 304. a. 417. b. 421. c. 534. b. 590. c. 598. b. 629. b. Sapiens cognominatus, 631. d. 698. b. Abderitanus. 43. d. 279. d.
—— τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικοὺς πεποίηται. 303. d.
—— ἐν τῷ περὶ Τέλους. 417. a.
Demodocus, 332. d.
Demoſthenes, 626. a. b. 627. b. c. 761. a.
Dercylus, 321. d.
Diagoras, 15. a. & b.
Dicæarchus, 19. c.
Didymus, 300. b. Grammaticus. 17. d. 569. a.
—— ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῆς Φιλοσοφίας. 309. c.
—— ἐν Συμποσιακοῖς, 523. b.
Dieuchidas Megaricus, 629. a.
—— ἐν τετάρτῳ Μεγαρικῶν, 328. b.
Dino 43. a.
Dinomachus, 415. c.
Dio Philoſophus, 512. a.
Dio Thytes, 569. b.
Diodorus, 301. b. 309. a. 415. c.
Diogenes, 223. b. 296. b. 712. c. 713. a. 775. b.
—— Apolloniates 42. c. 105. d.
—— Smyrnæus, Metrodori diſcipulus, 301. d.
—— ἐν πρώτῳ Περσικῶν, 43. a.
—— ἔν τινι Τραγῳδίᾳ, 412. b.
Diomedes, 185. a.
Dionyſius, 308. d. 333. b.
—— Argivus, 321. d.
—— Carthaginienſis, 333. d.
Dionyſius Halicarnaſſeus, ἐν τοῖς χρόνοις, 320. d.
—— Jambus, 569. c.
—— Thrax Grammaticus, ἐν τῷ περὶ τῆς ἐμφάσεως ἢ περὶ τῶν τροχίσκων συμβόλου, 568. b.
Dionyſius ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ κύκλου, 30. d.
Diophilus.
Diotimus, 417. b.
Diphilus Comicus, 606. b. 611. c.
Docetæ, 765. c.
Dorotheus, ἐν τῇ τετάρτῃ Ἰταλικῶν, 27. c.
—— ἐν τῷ πρώτῳ Πανδέκτῃ, 334. a.
Doſidas, 27. b.
Dracon, 309. b.
Druidæ Gallorum, 305. a.
Duris, 337. a.

Digitized by Google

E.

Eleates ξένος. 366. d. Dialecticus, 537. a. (apud Platon. Theæteto.)
Empedocles, 432. b. 479. c. 534. c. 552. c. 554. d. 570. a. 589. c. 599. b. 615. a.
—— Agrigentinus, 17. a. 42. c. 334. a. 549. b. 587. b. 624. d. Κωλυσανέμας vocatus, 630. c.
—— ejus φιλόσοφος ποιητική. 607. b.
—— ἐν τοῖς ἔπεσι. 630.
Empedotimus Syracuſanus, 334. a.
Encratitæ, 158. b. 304. b. 765. c.
Enoch. 808. 801.
Entychitæ Hæretici, 765. c.
Ephorus, 334 d. 337. a. 351. d.
Epicharmus, 18. a. 301. c. 369. d. 477. a. 492. b. 541. c. 620. b. 623. a. 626. d. 714. a. Comicus, 150. c. 605. a. b. Pythagoreus, 597. c.
Epicurei, 44. b. 575. b.
Epicurus, 269. b. Diſcipulus Nauſiphanis 301. d. 302. d. 365. d. 412. a. 415. b. c. 417. c. 421. c. 532. a. 591. d. 604. d. 628. a 629. b. 643. c. 648. b.
—— Μετοικεῖ γράφων, 501. c.
Epigenes Theſpienſis, 333. d.
—— ἐν τοῖς περὶ τῆς εἰς Ὀρφέα ποιήσεως, 333. a. 571. a.
Epigramma Sardanapali, 411. d.
Epimenides Cretenſis, 299. c. 334. a
Epiphanes υἱὸς Καρποκράτους &c. 428. b.
—— ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης. 428. c. 429. d. 430. c.
Eratoſthenes Cyrenæus, 309. a 327. b. 336. b. 337. a.
—— ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. 496. c. Γραμματικὰ libris duobus, 309. a.
Erythræa Sibylla, 333. d.
Esdras Levites, 342. b.
Evander, filius Italicæ Sibyllæ, 323. d.
Evangelium ſecundum Ægyptios, 445. b. 452. c. d. 453. a. d. 465. c. d. 799. c.
—— ſecundum Hebræos, 380. a.
Eubulus Comicus, 716. a.
—— ἐν Σεμέλῃ, 716. b.
Eudemus Naxius Hiſtoricus, 629. a.
—— ἐν ταῖς Ἀστρολογικαῖς Ἱστορίαις, 302. a.
Eudoxus Cnidius diſcipulus Conuphidis, 303. c.
—— ἐν δευτέρᾳ τῆς Περιόδου. 42. d.
Evemerus Agrigentinus, 15. a.
Eugamon Cyrenæus, 628. b.
Eumelus, 621. d. Corinthius, 333. c. Hiſtoriographus, 629. a.
Eunomus 1. b. 2. d.
Euphorion, 25. d. Chalcidenſis, 483. d. Poëta, 561. b. 571. c. 603. d.
—— ἐν τῷ περὶ Ἀλιάδων, leg. Ἀλευάδων 327. b.
ἐν ταῖς πρὸς Θεωρίδαν ἀντιγραφαῖς, 569. c.
Euphorus, 306. d. 338. a.
Eupolemus ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, 338. a. 343. d.
Euripides, 18. d. 27. b. 45. b. 48. a. 49. c. 50. a. 221. b. 306. b. 334. c. 495. c. d. 499. b. 524. a. b. c. d.

Q 543.

543. b. 584. d. 603. c. 613. d. 620. a. b. d. 622. b. 623. a. b. d. 625. b. 628. a. Poëta Tragicus, 432. c. Scenicus Philoſophus, 581. c.
ἐν τῷ Αἰγεῖ, 622. a.
ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ, 483. d. 621. c.
ἐξ Ἀντιγόνης, 621. b.
ἐν Ἀντιόπῃ, 348. d.
ἐν ἑξαμέτρῳ τηρήσει (Meurſ. Τηρεῖ) 627. a.
ἐν Ἐρεχθεῖ, 619. d. 621. b.
ἐν Ἴωνι τῷ δράματι, 50. b.
ἐν Κτιμένῳ, 621. c.
ἐν τῇ Μηδείᾳ, 620. b.
ἐν τῷ Οἰνεῖ, 619. d.
ἐν τῷ Οἰνομάῳ, 625. a.
ἐκ τοῦ Ὀρέστου, 621. b.
ἐν τῷ Πειρίθῳ δράματι, 603. c
ἐν Πρωτεσιλάῳ, 628. a.
ἐν Τηλέφῳ, 624. c.
ἐν τῷ Φοίνικι, 625. a.
ἐν τοῖς Φοινίσσαις, 289. d.
ἐν Χρυσίππῳ, 627. d.
Euriſtheus, 15. b.
ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας, 349. a.
Euryſtratus, Anaximenis Pater, 301. a.
Euryſus Pythagoreus, 559. d.
Euthydemus, 366. c.
Euthymenes, ἐν τοῖς χρονικοῖς, 327. a.
Exceſtus, Phocenſium Tyrannus, 334. b.
Ezechiel, 304. b.
Ezechiel, ὁ τῶν Ἰουδαϊκῶν τραγῳδιῶν ποιητὴς, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι Ἐξαγωγὴ, 334. c.

G.

Gajus Julius Nepos. Vates, 334. d.
Galeus vates in Sicilia, 334. d.
Getæ, 303. b.
Glaucias, 764. d.
Gnoſtici, 438. b.
Gnoſticus, 411. b. 477. d. 479. c. 520. a. c. Φθόνος δὲ αἱρέσεως Γνωστικοῦ, 805. a. εἰσὶ δ' οἱ λέγοντες εἶναι Γνωστικοὶ, &c. ibid.
Gorgias Leontinus. Hiſtoricus, 295. d. 629. a.
Grylli filius, (Xenophon) 46. d.
Gymnoſophiſtæ Indorum, 305. a. 451. c. 481. d. 634. b.

H.

Hæmatitæ, 765. c.
Halcyon, 334, a.
Hecatæus, 417. a. 629. a.
—— ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος, 603. b.
Hegeſibulus, 301. a.
Hegeſilaus, 301. a. 308. c.
Helenus, 334. c.
Hellanicus, 305. c. 308. a. 321. d. 333. a. 629. a. ejus Δευκαλιωνία, 629. a.
Heracleon, 502. b. 503 a. 804. a.
Heracleotes, ἐν τῷ περὶ μέθης, 351. d.
Heraclides, 25. d.
—— Ponticus, 44. c. 417. a.
—— ἐν τῷ περὶ χρηστηρίων, 323. d.
Heraclitus, 13. d, 22. b, 33. b. 42. c. 43.

43.a. 90.d. 196.c. 215.a. Bauſonis filius, 302.b. 304.c. 315.d. 332.b. 362.a. 369.d. 432.a. 434.c. 476.a. 478.b. 481.a. 494.b.c. 530.d. 591.a. 600.a. 602.d. 603. d. 615.b. 624.c.
—— Epheſius, 366.b. 417.a. 549. c. 599.b. 604.a. 629.a.
—— περὶ τῶν ἀνθρώπων διαλεγόμενος, 532 b.
—— περὶ Φύσεως, 571.c.
Hercules Vates & Phyſicus, 306.a.
Herillus, 416.c.
Hermas, 679.b.
ἐν τῷ ὁράματι, 360.a.
κατὰ ἀποκάλυψιν, 356.b.
Hermes Thebanus, 334.b.
—— 679.d.
ejus βίβλοι, 633.d. αἱ πάνυ ἀναγκαῖοι, 634.a.
Hermippus Berytius, 306.b.
—— ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος, 686.c.
Hermogenes hæreticus, 808.d.
Herodorus, 306.a.
Herodotus, 300.d. 306.d. 331.c. 432.d. 625.d.
—— ἐν τῇ πρώτῃ, 302.a.
ἐν τῷ περὶ Γλαύκου τοῦ Σπαρτιάτου, 617.b.
Herophile Erythræa Sibylla, 323.c.
Herus, vid. Zoroaſter.
Heſiodus, 26.b. 48.a. 232.c. 281.a. 287.b. 307.a. 322.b. 323.b. 327.a. 356.c. 575.a. 597.a. 600.c. 603. a. 610.b. 622.b.d. 624.a. 628.d. 629.a. 716.c.
ejus Θεογονία, 16.c.
Hiceſius, vid. Iceſius.
Hieronymus Philoſophus, 19.b. Peripateticus, 415.c.
Hipparchia Cratetis uxor, 523.a.
Hipparchus Pythagoreus, 574.d.
Hippaſus Metapontinus, 42.c. 296.b.
Hippias Eleus Sophiſta, 624.a.
Hippo, 36.d. Melius, 15.a.
Hippo filia Chironis, 306.b. 333.d.
Hippobotus, 300.d.
Hippocrates Medicus, 627.a.
Hippodamus Pythagoreus, 403.c.
Hipponax, 269.b.
Epheſius, 308.d.
Homerus, 16.c. 18.b. 19.a.b. 20. c. 21.b. 22.c. 23.a.b. 26.d. 37.b. 39.d. 40.a. 49.c.d. 73.c.d. 98.d. 199 d. 202.d. 209.c. 300.b. 302. c. 321.d. 322.a. 323.b. 327.b.c. 378.b. 404.d. 423.c. 433.a. 523. c. 525.a. ὁ ποιητῶν πρεσβύτατος, 545.a. 575.a. 561.a. 596.d. 597.c. 598 a. 600.c.d 604.b.c. 610.c.
Homerus ſuppreſſo nomine, 2.d. 18.a. 24.b. 208.d. 214.c.d.
—— περὶ τοῦ Μαργίτου, 281.a.
ejus Ὀδυσσεύς, 173.d.
Hyperides, 625.a.c.

I.

Jacobus Apoſtolus, 648.d.
Jamus in Elide vates, 334.c.
Idæi Dactyli, 306.a.
Iceſius ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων, 43.a.
Idmon Vates, 334.d.

Indorum Philoſophi, 494. c.
Inſcriptio templi in Epidauro, 551. d.
Joannes, 648. d. Propheta, 662. a.
ἐν ἀποκαλύψει, 667. b.
ἐν τῇ ἐπιστολῇ, 439. b.
ἐν τῇ μείζονι ἐπιστολῇ, 389. b.
Jobas ſeu Juba περὶ Ἀσσυρίων γράφων, 329. b.
Jon Chius, ἐν τοῖς Τελαμῶνος, 333. a.
Jophon Comicus, ἐν Αὐλῳδοῖς Σατύροις, 280. d.
Joſephus (Fl.) Judæus, ὁ τὰς Ἰουδαϊκὰς συντάξας ἱστορίας, 341. b.
Irene Cratini filia pictrix, 523. b.
Iſchomachus, 761. a.
Iſidorus, 31. c. ὁ Βασιλείδου υἱὸς ἅμα καὶ μαθητὴς, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικῶν, 641. c.
—— ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς αὐτῆς συντάξεως, 641. d.
—— ἐν τῷ περὶ προσφυοῦς ψυχῆς, 409. b.
—— ἐν τοῖς Ἠθικοῖς, 427. a.
Iſocrates, 625. b. 626. b.
—— ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ, 580. d.
Iſter ἐν τῷ περὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀποικίας, 322. c.
—— ἐν τῷ περὶ ἰδιότητος ἄθλων, 447. c.
Italica Sibylla, 323. d.
Julius Caſſianus, ἐν τῷ περὶ Ἐγκρατείας ἢ περὶ εὐνουχίας, 465. b. c.
—— 466. d. 469. d.

L.

Laetus ἐν τοῖς Φοινικικοῖς, 326. a. apud Tatianum male ſcribitur Chætus.
Lajus κατὰ τὴν Τραγῳδίαν, 388. b.
Lamia Sidonia, 304. c.
Lampas, 761. a.
Laocoon, 334. c.
Laſus Hermioneus, 308. c.
Laſthenia Arcadia, 523. a.
Leander, 300. d.
Leandrius, 29. b. 629. a.
Leo ὁ τὰ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον Θεῶν πραγματευσάμενος, 322. d.
Leonides Alexandri Pædagogus, 109. b.
Leſches Leſbius, 333. a. b.
Leucimus, 416. d.
Leucippus, 301. d. Mileſius, 43. d.
Levis, 502. c. Λεββαῖος Dodvvellus legit pag. 44. in Irenæum.
Linus, 299. b. 575. a. Præceptor Herculis, 323. b.
—— Citharoedus, 281. a.
Lucas ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, 383. b.
Lycon, 301. b.
Lycophronis Alexandra, 571. c.
Lycurgus, 67. d. 309. b. 323. b. 336. b. 349. b. 327. a. 328. a. b. 351. d.
Lycus Peripateticus, 416. d.
Lynceus, 321. c.
Lyricus Vates, 597. c. 613. c.
Lyſias, ἐν τοῖς Ὀρφανικοῖς, 626. c.

M.

Macetis Sibylla, 333. d.

Manto, 333. d. Thebis, 334. d.
Mantus in Pamphilia Vates, 334. d.
Marcio, 433. d. 434. b. d. 435. a. Ponticus, 436. 469. d. 492. c. 500. c. 546. b. 762. d. 764. d. 765. b.
Marcioniſtæ, 377. a. 431. b. d. 432. a.
Matthæus, 502. c.
Matthias, 436. d. 488. a. Apoſtolus, 748. c.
—— ἐν τῆς Παραδόσεσι παραγγελιῶν, 380. a.
Megaſthenes, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰνδικῶν, 305. d.
Melanippides Lyricus, 602. d.
Meleſagoras, 629. a.
Melitus, 505. d.
Menagyrtes, 14. d.
Menander 45. b. 625. a. 713. d. 716. b. Pergamenus, 326. a.
—— Comicus, 217. c. 421. a. 422. c. d. 550. c. 605. c. 606. a. 610. c. d. 620. a.
—— ἐν τῷ Δεισιδαίμονι, 712. b.
—— ἐν Ἡνιόχῳ, ὑποβολιμαίῳ δράματι, 49. b.
ἐν Ἱερείᾳ τῷ δράματι, 49. c.
ἐν Πωλουμένοις, 622. c.
ἐν Ῥαπιζομένῃ, 84. b.
Mendeſius, vid. Ptolemæus Mendeſ.
Menecrates Medicus, 36. a.
Menexene filia Diodori, Dialectica, 523. a.
Metrodorus 643. c. Chius, 43. d. Democriti auditor, 301. d. Epicureus, 614. b.
—— ἐν τῷ περὶ τοῦ μείζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ἐκ τῶν πραγμάτων, 417. c.
Miletus, 203. a.
Minoes, 349. b. 351. d.
Mneſiphilus, 302. b.
Monimus ἐν τῇ τῶν Θαυμασίων Συναγωγῇ, 27. b.
Mopſus 334. a. Apollinis filius, Vates, ibid. d.
ejus Μαντική, 333. d.
Moſchion Comicus, 623. c.
Moſis vita enarratur, 342. ſqq.
Muſæus, 321. d. 323. b. 575. a. 618. d. 624. a. Poeta, 628. d.
περὶ Θεσπρωτῶν, 628. b.
ejus Reſponſa, 332. d.
Myia Theanûs filia, Pythagorea, 522. d. Poetria, 523. b.
Myrſilus Lesbius, 20. a.
Myſo Cæneus, 299. d.
Myſtæ, 285. c. 343. c. 344. a. 406. a. 560. d.

N.

Nauſiphanes, 417. a. Pyrrhonis auditor, 301. d.
Nauſithous Philippi Pædagogus, 109. b.
Nazaratus Aſſyrius, 304. b.
Neanthes, 300. d. Cyzicenus, 569. b.
Neobe, 321. b.
Nicagoras, 36. b.
Nicander, 33. d. Poeta, 25. a.
Nicanor Cyprius, 15. a.

Nicias Caryſtius, 333. d.
—— ἐν τῷ πρὸς Λυσίαν ὑπὲρ Καπεθήκης, 626. b.
Nicolaus, 411. c. 436. b. c.
Nicoſtratus Comicus, 209. d.
Numa Rex Romanorum, Pythagoreus, 304. d. 548. d.
Numenius ὁ Πυθαγόρειος φιλόσοφος, 342. c.
Nymphodorus, ἐν Νομίμοις Βαρβαρικοῖς, 43. a.
—— Amphipolitanus ἐν τρίτῳ νομίμων Ἀσίας, 322. d.

O.

Odryſæ, 303. b.
Oenon, 334. c.
Olympicus, ἐν Σαμιακοῖς, 30. c.
Olympus Mileſius τὴν Λύδιον ἁρμονίαν ἐφιλοτεχνησεν, 307. c.
Onomacritus Athenienſis, 332. d. 333. a. 334. c.
Ophiani, 765. c.
Oracula, 348. c. 611. b.
Orator Athenienſis, 40. c.
Orontopagas Tribunus Militum, 567. d.
Orpheus, 299. 433. a. 575. a. 569. a. b. 604. c. 607. a. b. c. d. 608. b. d. 609. b. 610. a. 611. c. 618. d. 624. a. c. 629. b. Thracius Sophiſta, 1. a. myſterii Poëta, 11. d. 13. c. Oeagri filius, 48. c. d. 299. b. Muſæi diſcipulus, 332. d. Vates 334. d. Thracius, 302. c. 321. d. 323. b. c. 568. Theologus, 585. c. d.
—— ἐκ τοῦ Διονύσου ἀφανισμοῦ, 628. c.
ἐν τῇ θεογονίᾳ, 628. c.
ejus Crateres, ἡ εἰς ᾅδου καταβασις, Ἱερὸς λόγος, Πέπλος, Τὰ φυσικά. 333. a.

P.

Panætius, 416. b.
Pantaclea Diodori filia, Dialectica 523. a.
Pantænus, 808. Πανταῖνος ὁ ἡμῶν ἔλεγεν.
Panyaſis, 22. d. 23. b. 622. a.
—— Halicarnaſſeus, 628. b.
Parchor Propheta, 641. c.
Parmenides Eleates, 42. c. 613. d. auditor Xenophanis, 301. d. Magnus, 576. b. 602. d.
—— ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι, 552. c.
Patrocles Thurius, 19. a.
Paulus, 648. d. uxoratus, 448. b.
—— ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς 645. c.
Γαλάταις ἐπιστέλλων, 468. b.
τοῖς Ἑβραίοις, 645. d.
ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους, 499. c.
τοῖς Κολασσαεῦσι, 277. b. 499. d. 576. c. 645. d.
ἐν τῇ προτέρᾳ τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, 96. d. 112. d. 420. d. 468. b. 750. a.
ἐν τῇ δευτέρᾳ, 514. a. 586. c.
ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. 372. b. 419. c. 442. a. 457.

Digitized by Google

457. b.c. 477. c. 532. c. 558.b.
ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον 448. c.
ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ, 299 c. 525. a.
Perdix caupo, 761. a.
Periander Corinthius, 299. c. 300. c
Pericles, 523. b.
Peripatetici, 44. a. 374. c. 421. d. 540. a. 575. d.
Petrus 644. a. 648. d. 736. b. uxoratus, 448. b.
—— ἐν τῇ ἐπιστολῇ, 473. b.
ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, 806. d. 807. c. d.
ἐν τῷ Κηρύγματι, 357. a. 390. a. 809. b.
—— περὶ τῶν Ἀποστόλων, 678. a.
ἐν ταῖς Πράξεσιν, 646. b.
Phanias 333. a. 337. a.
Phanocles ἐν ἔρωσιν ἢ Καλοῖς 24. b. 627. c.
Phanothea, 309. c.
Phemius, 332. d.
Phemonoë Delphis, 323. b. 334. d.
Pherecrates Comicus ἐν Αὐτομόλοις, 716. a.
Pherecydes Syrus, 299. d. 300. d. 323. b. 567. c. 621. a. 643. c.
ejus Θεολογία, 571. c. 642. a.
Philemon Comicus, 252. c. 609. d. 627. c. 712. d.
—— ἐν Συνεφήβῳ, 209. b.
ἐν Ὑποβολιμαίῳ, 628. d.
Philinus, 626. b.
Philippus Apoſtolus, 436. b. 502. c. uxoratus, 448. b.
Philiſtus, 620. d.
Philo 284. c. 337. d.
—— ἐν τῷ Μωυσέως βίῳ, 343. d.
Philo Pythagoreus, 305. d. 403. d.
Philo ὁ Διαλεκτικὸς ἐν τῷ Μενεξένῳ, 523. a.
Philochorus, 18. d. 30. d. 326. d. 629. a.
—— ἐν τῷ πρώτῳ περὶ μαντικῆς, 334. d.
Philolaus Pythagoreus, 433. a.
Philoſophus qvidam, 405. d.
Philoſtephanus, 38. c. 308. a.
—— ἐν τῷ περὶ Κύπρου, 38. d.
Philydeus Comicus, 569. b.
Phocylides, 609. c.
Phœnix Achillis Pædagogus, 109. b.
Phormio Lacon, 334. a.
Phoroneus, 67. d. 321. b.
Phoronis Poema, 321. a. 348. d.
Phrygum hæreſis, 765. c.
Phyto Sibylla, 333. d.
Pindarus, 262. b. 356. c. 494. a. 596. c. 613. c. Bœotius, 18. c. 252. b. 323. a. 367. a. Lyricus, 610. a. Pythagoreus, 598. b. Thebanus, 308. d. 319. d.
—— περὶ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι Μυστηρίων, 433. b.
Piſander Camireus, 628. b.
Piſini Lindii Ἡράκλεια, 628. b.
Pittacus, 300. c. Mitylenæus, 299. b.
Plato Comicus, 628. d.
—— ἐν ταῖς Ἑορταῖς, 713. a.
Plato Philoſophus, 44. d. 45. a. c. 46. a. 116. a. 124. c. 150. a. b. 160. d. 191. b. 192. a. 244. c. 289. b. 290.

b. 290. d. 295. c. 299. d. 300. a. 301. b. 303. a. b. c. 315. c. 338 c. 342. b. 349. b. d. 351. d. 354. b. 355. c. 365. a. 366. b. 368. c. 369. a. b. 403. d. 407. a. 417. c. d. 418. a. 421. c. 423. a. 428. c. 431. b. 434. d. 466. a. 485. a. 488. d. 523. a. 536. d. 543. c. 549. d. 554. a. 555. c. 560. a. 562. c. 575. a. 579. a. d. 583. c. d. 584. c. d. 585. b. 586. a. 589. c. 590. d. 592. b. d. 593. d. 594. b. 595. c. d. 596. d. 599. a. 603. d. 611. d. 613. b. 614. b. 623. a. 625. a. 626. a. 627. b. c. 629. b. 643. c. 675. a. 697. c. 761. a. 774. a. b.

Plato ἐν τῷ Ἀλκιβιάδῃ, 368. c.

ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, 575. d.

ἐν Γοργίᾳ, 434. c. 575. c.

ἐν τῷ Δημοδόκῳ, εἰ δὴ τοῦ Πλάτωνος τὸ σύγγραμμα, 315. d.

ἐν τῇ Ἐπινομίδι, 349. d. 434. c. 548. b.

ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς, 579. a.

ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιστολῇ, 585. c.

ἐν τῇ πρὸς Ἔραστον καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ, 598. c.

ἐν Θεαιτήτῳ, 294. a. 380. a. 418. d. 537. a. 552. c. 595. b. 596. b.

ἐν Κρατύλῳ, 339. a. 433. a.

ἐν τῷ Κρίτωνι, 552. a.

ἐν τῷ Λυσίᾳ, 594. b. c.

ἐν τῷ Μένωνι, 588. c. d.

ἐν τοῖς Νόμοις, 274. b. 366. b. 418. b. 434. c.

περὶ Ποιητικῆς γράφει 698. a.

ἐν Πολιτείᾳ, 350. a. 430. d. 493. a. 575. c. 584. c. 605. a. 628. a.

ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Πολιτείας, 433. d.

ἐν τῷ δευτέρῳ — 579. d. 601. a.

ἐν τῷ τρίτῳ — 481. d.

ἐν τῷ ε — 315. d. 481. a.

ἐν τῷ ἑβδόμῳ — 599. d.

ἐν τῷ δεκάτῳ — 589. d. 600. a.

ἐν τῷ τελευταίῳ — 592. a.

ἐν τῷ Πολιτικῷ, 293. d. 354. c. 356. d. 366. c. d. 368. d.

ἐν Πρωταγόρᾳ, 575. c. 595. b.

ἐν τῷ Σοφιστῇ, 537. a. 603. a.

ἐν τῷ Συμποσίῳ, 302. d. 552. b.

ἐν τῷ Τιμαίῳ, 303. d. 321. b. 586. b. 589. a. 591. c. 594. c. 598. d.

ἐν Φαίδρῳ, 189. d. 303. c. 368. a. 552. a. 553. a. 593. a. 594. b. 595. b.

ἐν τῷ Φαίδωνι, 302. d. 433. b. c. 434. a. 492. a. 532. b. 575. c.

ἐν Φιλήβῳ, 197. a.

ἐν τῷ Χαρμίδῃ, 303. c.

ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, 303. d. 572. d.

Platonici, 384. c. 590. d. 619. b.

Poeta Anonymus, 11. c. 15. d. 26. c. 28. a. 29. d. 37. a. 45. b. 63. d. 70. b. 71. c. 74. a. 101. b. 106. c. 107. a. 154. a. 155. d. 168. a. b. 169. b. 195. d. 202. a. 204. c. 222. a. 227. b. d. 238. a. b. c. 258. c. 265. c. 280. b. 315. a. 414. b. 423. b. 424. b. 432. c. 435. d. 443. c. 479. a. 496. b. 499. a. 531. b. 539. c. 541. d. 553. c. 558. d. 560. c. 576. a. 589. b. 610. c. 685. c. 712. a. 719. b.

—— ὁ τὴν Δαναΐδα πεποιηκὼς, 522. c.

ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας, 349. a.

ὁ τὴν Φορωνίδα —— 348. d.

Poetæ, 368. c. 543. d. 578. d.

Polemo, 23. a. 24. c. 25. c. 301. b Xenocratis familiaris, 419. a.

—— ἐν τινι ἐπιστολῇ, 31. a.

ἐν τοῖς περὶ τοῦ κατὰ φύσιν βίου συντάγμασι, 717. d.

Polemo, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν πρὸς Τίμαιον, 30. c.

Polyaratus Thaſius, 334. a.

Polybus Medicus, ἐν τῷ περὶ ὀκταμήνων, 683. b.

Polyidus, 334. a.

Poſidippus, 623. a.

—— ἐν τῷ περὶ Κνίδου, 35. c. 38. c.

Poſidonius, 416. b.

Poſtumus Romanus, 496. d.

Praxiphanes Mitylenæus, 309. a.

Prodicus, 762. d. Samius, 333. a. Chius, 561. a.

ejus αἵρεσις, 722. d.

aſſeclæ, 438. b.

—— βίβλους ἀποκρύφους τ' ἀνδρὸς τοῦδε (ſc. Zoroaſtris) αὐχοῦσι κεκτῆσθαι, 304. b.

Protagoras, 647. a. Abderitanus, auditor Democriti, 301. d.

Ptolemæus, ὁ τοῦ Ἀγησάρχου, ἐν τῷ α΄ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα, 29. c.

Ptolemæus Mendeſius, ἐν τοῖς χρόνοις, 320. c.

Pyrrho, 761. a. Anaxarchi diſcipulus, 301. d.

Pyrrhonii, 777. a.

Pythagoras Samius, 131. b. 274. c. 294. c. 300. c. d. 302. b. c. 303. c. 304. b. 323 b. 332. a. 333. a. 334. a. 342. c. 394. c. 400. a. 417. a. 434. c. 477. c. 531. c. 559. a. c. 560. a. c. 561. b. 575. d. 575. c. d. 590. c. 591. c. 596. d. 805. d.

Pythagoreus, ἐν τῷ Πλάτωνος πολιτικῷ, 293. d.

Pythagorei, 47. c. 145. c. 369. c. 409. c. 431. b. 435. c. 532. b. 543.

b. 543. a. 571. b. 575. a. 580. a. 593. c. 614. c. 683. c.
Pythagorica Symbola, 350. c. 559. b.
Pythia, 300. a. 476. b. 680. c.
Pythocles, ἐν τρίτῳ περὶ Ὁμονοίας, 27. c.
—— Samius, ἐν πέμπτῳ Ἰταλικῶν, 334. d.

S.

Samia Sibylla, 333. d.
Samius, 558. c.
Sappho, 181. c. 523. b.
Sarapion, ἐν τοῖς Ἔπεσι, 304. c.
Sarmanæ, 305. b. qvos Germanas vocat Strabo. Γερμάνιοι Herodoto memorantur p. 27. ed. Gr.
Scamo ſeu Scamnon Mitylenæus, 308. a.
Scriptores rerum Atticarum, 321. d.
———— Britannicarum, 632. b.
———— Perſicarum, 632. b.
Sechnuphis Heliopolitanus, Platonis Magiſter. 303. c.
Seleucus Mathematicus, 685. c.
Semanæi Bactrorum, 305. a.
Sibylla, 17. b. 32. d. 33. a. 41. b. 50. d. 223. a. 304. c. 323. c. 333. d. 432. c, 601. c, 604. b.
Sicinnus Theomiſtoclis liberorum Pædagogus, 109. c.
Simmias Rhodius, 569. d.
Simon, 761. 764. d.
Simonides, 333. b. 383. b. 483. c. 493. d. 622. d.
—— ἐν τοῖς Ἰάμβοις, 177. b.
Siſarion Icarius, 308. d.
Socrates, 46. d. 301. a. b. 311. a. 315. c. 412. d. 417. d. 434. c. 478. b. 523. b. 537. a. 552. a. 553. d. 580. a. 592. c. 594. b. 595. b. 596. d.
—— Athenienſis ἐν τῷ Θεάγει, 334. a. (apud Platon.)
Solon, 28. b. c. 67. d. Athenienſis, 280. b. 299. b. 300. b. c. 302. b. 323. b. 432. d. 587. a. 610. b. 620. c. 621. d.
ejus Ἐλεγεῖαι, 600. a. 685. d.
Sonches Archi-Propheta Ægyptius, 303. c.
Sophiſtæ, 280. a. d. 361. d. 730. c. 755. d.
Sophocles, 18. a. 388. b c. 476. d. 484. a. 590. c. 602. c. d. 603. b. Sophili filius 48. a. 57. d. 181. c. 244. b. Tragicus 422. d. 575. b. 609. d.
—— ἐν τῷ Αἴαντι τῷ μαστιγοφόρῳ, 602. b. ἐξ Ἀλευαδῶν, 621. c.
ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ, 624. b. 625. d.
ἐκ τῆς Ἐριφύλης, 621. b.

ἐξ

ἐξ Ἱππαίου, 621. c.
ἐν Μίνῳ, 621. c.
ἐν τῷ Πηλεῖ, 625. d.
Sophocles Junior, 19. a.
Soſibius, 23. b. 24. c.
—— Lacon, *ἐν χρόνων ἀναγραφῇ*, 327. c.
Sotades Byzantinus, 300. c.
Speuſippus, 301. b.
—— *ἐν τῷ πρὸς Κλεοφῶντα πρώτῳ*, 367. a.
—— *ὁ Πλάτωνος ἀδελφιδοῦς*, 418. d.
Staphylus, 24. b.
Staſinus, 625. c.
Steſichorus Himeræus, 308. c.
Stoici, 44. a. 136. b. 191. c. 295. c. 367. b. 384. c. 404. a. 416. c. 421. c. 482. a. 485. a. 543. d. 549. d. 574. b. 591. a. c. 593. a. 594. b. 595. b. c. 599. d. 629. b. 720. d. 735. a. 770. b. 774. a. b.
Strato, *ἐν τῷ περὶ Εὑρημάτων*, 300. b. 301. b. 308. a.
Stratodemus Thegeata, 300. b.

T.

Taraxandra Sibylla, 333. d.
Tatianus, 465. c. 806. b.
—— *ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας*, 320. b. d.
—— Syrus *ἐν τῷ περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα καταρτισμοῦ*, 460. a. d.
Telenus *Κυκλώπων μάντις*, 334. c.
Teleſilla Poetria, 522. b. 523. b.
Telmeſſus vates in Caria, 334. c.
Terpander Antiſſæus, 308. c.
——, 2. d. 333. a. b. 658. d.
Terpſichoræ *ἀοιδαί*, 555. d.
Thales, 643. c. Mileſius, 42. c. 296. b. 299. b. 300. a. b. c. d. 301. a. 302. a. Phœnix 302. c. 332. a. 364. c. 594. d.
Theano Crotoniatis, 309. c.
—— Pythagorica, 492. a. 522. c.
Thearides *ἐν τῷ περὶ Φύσεως*, 611. c.
Themis una ex Titanidibus, 309. c.
Themiſto Zoili filia, 522. d.
Themiſtocles *Μνησιφίλῳ συνέτριψεν*, 302. b.
Theoclymenus vates in Cephalenia, 334. c.
Theocritus Sophiſta, 61. c.

Theodades, 764. d.
Theodectes Tragicus, 623. c.
Theodorus Cyrenæus, 15. a.
Theodotus Pythagoreus, 496. d.
Theodotus, 793. b. bis. 794. b. d. 795. a.
Theognis, 432. c. 572. b. 620. a. c. 622. a. 625. b. 766. c.
—— Megarenſis, 483. c.
Theognis Diodori filia, Dialectica, 523. a.
—— *ἐν τῇ Ὠδῇ*. 572. c.
Theophraſtus, 301. b. 362. d. 643. b. 697. d.
—— Ereſius *ὁ Ἀριστοτέλους γνώριμος*, 44. b. 308. a.
—— *ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν Φυσικῶν αἰτίων*, 435. d.
Theopompus, 269. a. 300. d. 334. d. 625. d. 626. d.
Theſpis Athenienſis, 308. d.
—— Tragicus, 570. c.
Theſprotis Sibylla, 333. d.
Theſſala Sibylla, 333. d.
Thomas, 502. c.
Thraſyllus, 335. d.
Thraſymachus, *ἐν τῷ ὑπὲρ Λαρισσαίων*, 624. c.
Thucydides, *ἐν ταῖς ἱστορίαις*, 620. c. 626. a.
Timæus, 269. a. 301. c. 334. d. 337. a. 350. a.
Timæus Locrus, *ἐν τῷ Φυσικῷ γράμματι*, 604. a.
Timo *ἐν τοῖς Σίλλοις*, 301. a.
Timo Phliaſius, 550. d.
Timocles Comicus, 476. d.
Timotheus Mileſius, 308. d.
Timotheus Pergamenus, *ἐν τῷ περὶ τῆς τῶν Φιλοσόφων ἀνδρείας*, 496. d.
Timoxenus Corcyreus, 333. d.
Tireſias vates, 74. c. 334. b.
Titanomachia, 306. b.
Tragici, 406. c. 423. d.
Tragœdia, 290. b. c. 334. c. 435. a. b. c. 493. d. 563. d. 606. d. 607. a.
—— Oreſte, 714. a.
—— *ἐπὶ τοῦ ᾅδου*, 413. d.
Triopas Iſidi *συγχρονεῖ*, 321. b. 322. c.

V.

Valentiniani, 363. a. 426. a. 438. b. 765. b. 792. b. c. 793. a. 795. c.
Valentinus, 469. d. 502. b. 546. a. 764. d. 790. b. 792. b. 793. b. 794. c.

περὶ

—— *πρός τινας ἐπιστέλλων περὶ τῶν προσαρτημάτων*, 409. c.
ἐν τῇ περὶ φίλων ὁμιλίᾳ, 641. b.
ἔν τινι ὁμιλίᾳ, 509. b.
ἔν τινι ἐπιστολῇ, 375. d.
ἐν τῇ πρὸς Ἀγαθόποδα ἐπιστολῇ, 450. d.

Varro, 30. a.

X.

Xanthus Lydius, 333. b.
—— *ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις Μαγικοῖς*, 431. a.

Xenocrates, 301. b. 697. d. (male Chartaginienſis, 44. a. 590. c.) Chalcedonenſis, 419. a. 604. c.
—— *ἰδίᾳ πραγματευόμενος περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ζώων τροφῆς*, 717. d.
ἐν τῷ περὶ φρονήσεως, 369. c.

Xenophanes., 300. c. 302. a. 711. b.
—— Colophonius, 301. c. 601. c.

Xenophon, 406. d. 614. b. 625. c. Athenienſis, 46. d. 601. b.

Xiphodres, 567. d.

Z.

Zaleucus Locrus, 309. a. 352. a.

Zamolxis Heros *τῶ Πυθαγόρου γνωρίμων*. 497. b.

Zeno, 414. b. 643. b. 697. d. Parmenidis auditor, 301. d. Eleates, 496. c. 575. b.

Zeno Cittieus, 253. b.
Cratetis diſcipulus, 301. c.
Stoicus, 413. a. 416. a. 594. b. 584. c.

Zeno Myndius, 29. c.

Zethus Muſices inventor, 323. b.

Zopyrus Heracleota, 333. a.
—— Thrax Alcibiadis Pædagogus 109. b.

Zoroaſter, Medus, 304. a. Herus Armenius, genere Pamphilius, qvi eſt Zoroaſter, 598. d. 599. a.

Digitized by Google

XXIII. ἘΚ ΤΩ͂Ν ΘΕΟΔΟ΄ΤΟΥ.

Καὶ τῆς ἀνατολικῆς καλουμένης διδασκαλίας κατὰ τοὺς ΟΥΑΛΕΝΤΙ΄ΝΟΥ Χρόνους Ἐπιτομαί.

I.

Cuncta hæc Valentiniani erroris, amiſſa CHRISTI ſapientia.

ΠΆτερ, φησὶ, παρατίθεμαί σοι εἰς χεῖρας τὸ πνεῦμά μου. Ὃ προέβαλε, φησὶ, σαρκίον τῷ λόγῳ ἡ σοφία, τὸ πνευματικὸν σπέρμα, τοῦτο στολισάμενος κατῆλθεν ὁ Σωτήρ. Ὅθεν ἐν τῷ πάθει τὴν σοφίαν παρατίθεται τῷ πατρὶ, ἵνα αὐτὴν ἀπολάβῃ παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μὴ κατασχεθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν στερίσκειν δυναμένων. Οὕτως πᾶν πνευματικὸν σπέρμα τοὺς ἐκλεκτοὺς διὰ τῆς προειρημένης φωνῆς παρατίθεσθαι. τὸ ἐκλεκτὸν σπέρμα φαμὲν, καὶ σπινθῆρα ζωοποιούμενον ὑπὸ τοῦ λόγου, καὶ κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ κόκκον σινάπεως, καὶ ζύμην, τὰ δόξαντα καταδιῃρῆσθαι γένη ἑνοποιοῦσα εἰς πίστιν.

Valentinianorum nugæ.

2. Οἱ δ' ἀπὸ Οὐαλεντίνου πλασθέντος, φασὶ τοῦ ψυχικοῦ σώματος τῇ ἐκλεκτῇ οὔσῃ ἐν ὕπνῳ ἐντεθῆναι ὑπὸ τοῦ λόγου σπέρμα ἀῤῥενικὸν ὅπερ ἐστὶν ἀπόῤῥοια τοῦ ἀγγελικοῦ, ἵνα μὴ ὑστέρημα ᾖ. Καὶ τοῦτο ἐζύμωσεν τὰ δόξαντα καταδιῃρῆσθαι, ἑνοποιοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα, ἃ καὶ ἐν μερισμῷ ὑπὸ τῆς σοφίας προηνέχθη. Ὕπνος δὲ Ἀδὰμ ἦν λήθη τῆς ψυχῆς ἣν συνεῖχε, μὴ διαλυθῆναι, ὥσπερ τὸ πνευματικὸν ὅπερ ἐνέθηκεν τῇ ψυχῇ ὁ σωτήρ. Τὸ σπέρμα ἀπόῤῥοια ἦν τοῦ ἄῤῥενος καὶ ἀγγελικοῦ, διὰ τοῦτο λέγει ὁ Σωτὴρ, σώζου σὺ καὶ ἡ ψυχή σου.

3. Ἐλθὼν οὖν ὁ Σωτὴρ τὴν ψυχὴν ἐξύπνισεν, ἐξῆψεν δὲ τὸν σπινθῆρα. Δύναμις γὰρ οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο εἴρηκεν. Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν ἀνθρώπων. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσῶν τὸ πνεῦμα τοῖς Ἀποστόλοις, τὸν μὲν χοῦν καθάπερ τέφραν ἀπεφύσα καὶ ἐχώριζεν. Ἐξῆπτε δὲ τὸν σπινθῆρα καὶ ἐζωοποίει.

Incarnationis humilitas.

4. Ὁ Κύριος διὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην οὐχ ὡς ἄγγελος ὤφθη, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Καὶ ὅτε ἐν δόξῃ ὤφθη τοῖς Ἀποστόλοις

Digitized by Google

EXCERPTA THEODOTI PRIORA,

atque ex Orientali ita dicta Doctrina temporibus VALENTINI, Epitomæ.

Interprete FRANCISCO COMBEFIS,

Cujus verſio nuc demum videt lucem, deſcripta ex Autographo ejus, quod ſervatur Pariſiis in Bibl. P. P. Dominicanorum, via ad S. Honoratum.

I.

Pater, inqvit, *in manus tuas commendo Spiritum meum.* Qvam, inqvit, Sapientia carnem produxit, h. e. ſemen ſpiritale, hanc Salvator indutus deſcendit. Qvamobrem in paſſione Sapientiam commendat Patri, ut à Patre eam recipiat, nec in terra detineatur ab his, qvi privationem ac defectum ingenerare poſſunt. In hunc modum omne ſpiritale ſemen, i. e. electos commendat eâ qvam diximus voce. *Electum* autem *ſemen* vocamus & *ſcintillam* à verbo vivificandam, & *pupillam oculi*, & *granum ſinapi*, & *fermentum*: genera ſcilicet qvæ ex adverſo diviſa videantur, fidei tamen communione unita.

1. Petr. 2, 9. Eſ 42, 3. Deut. 32, 10. Matth 13, 31. & 33.

2. Valentiniani autem ajunt formato corpore animali Electæ animæ ſomnum dormienti ſemen virile à Verbo inſatum eſſe, qvod Angelici defluxio eſt, ne Privatio ac defectus eſſet. Hocqve adeo qvæ diviſa viderentur fermentaſſe, in unum cogente animam & corpus qvæ & diviſa, Sapientiâ autore condita fuiſſent. Somnus vero Adamo fuit oblivio animæ qvam continebat ne diſſolveretur, velut Spiritale qvod Salvator indidit animæ. Semen defluxio erat maſculi & Angelici, idcirco dicit Salvator: *Salvare tu & anima tua.* Gen. 19, 17.

3. Veniens igitur Salvator animum è ſomno excitavit ac *ſcintillam* accendit. *Ejus* namq; *ſermones virtus ſunt.* Idcirco, ait, *luceat lux veſtra coràm hominibus.* Poſt etiam reſurrectionem inſufflando Spiritum Apoſtolis, pulverem qvidem qvaſi favillam exſufflabat ac ſeparabat, ſcintillam vero accendebat & vivificabat. Joh. 6. 63. Matth. 5. 16. Joh. 20. 22.

4. Dominus præ multa humilitate ſenſusqve modeſtia non angeli ſed hominis apparuit ſpecie. Cumqve adeo in monte ſe Apoſtolis in Majeſtate conſpicuum fecit, non ſui cauſa fecit ut ſe oſten- Matth. 17.

Digitized by Google

Tranſformatio Eccleſiæ cauſa.

λοις ἐπὶ τοῦ ὄρους οὐ δι' ἑαυτὸν ἐποίησεν δεικνὺς ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶ τὸ γένος ἐκλεκτὸν, ἵνα μάθῃ τὴν προκοπὴν αὐτοῦ μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἔξοδον. Αὐτὸς γὰρ καὶ τὸ ἄνω φῶς ἦν καὶ ἐστὶ τὸ ἐπιφανὲν ἐν σαρκὶ, καὶ τὸ ἐνταῦθα ὀφθὲν οὐχ ὕστερον τοῦ ἄνω, οὐδὲ διεκέκοπτο ἢ ἄνωθεν μετέστη δεῦρο, τόπον ἐκ τόπου ἀμεῖβον, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαβεῖν, τὸν δὲ ἀπολιπεῖν, ἀλλ' ἦν τὸ πάντη ὂν καὶ παρὰ τῷ πατρὶ κἀνταῦθα· δύναμις γὰρ ἦν τοῦ Πατρός. Ἄλλως τε ἐχρῆν κἀκεῖνον πληρωθῆναι τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος ὃν εἶπεν. Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν δόξῃ. Εἶδον οὖν καὶ ἐκοιμήθησαν ὅ, τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης.

5. Πῶς οὖν τὴν μὲν ὄψιν τὴν φωτεινὴν ἰδόντες οὐκ ἐξεπλάγησαν, τὴν δὲ φωνὴν ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ τὴν γῆν; Ὅτι ὦτα * τυγχάνει ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ παρὰ δόξαν φωνὴ μᾶλλον ἐκπλήσσει. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς τῆς φωνῆς ἀκούσας οὐκ ἐφοβήθη, ὡς ἂν πνεύματι ἀκούσας συνήθει τῆς ταύτης φωνῆς· καθὸ δὲ ἄνθρωπός ἐστι μόνον ἀκούσας, κατεπλάγη. Διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ, μηδενὶ εἴπητε ὃ ἴδετε. Καίτοι οὐδὲ σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ φῶς ἑωράκεισαν, οὐδὲν γὰρ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον ἐκείνῳ τῷ φωτὶ, καὶ ἡ βούλησις τοῦ Σωτῆρος ἐνεδυνάμωσεν τὴν σάρκα εἰς τὸ θεάσασθαι· ἄλλως τε καὶ ὃ ἡ ψυχὴ εἶδεν, μετέδωκεν κοινωνούσῃ τῇ σαρκὶ συμπεπλέχθαι αὐτῇ. Τὸ δὲ μηδενὶ εἴπητε, ἵνα μὴ ὅ ἐστιν ὁ Κύριος νοήσαντες ἀπόσχωνται τοῦ ἐπιβάλλειν τῷ Κυρίῳ τὰς χεῖρας, καὶ ἀτελὴς ἡ οἰκονομία γένηται, καὶ ὁ θάνατος ἀπόσχηται τοῦ Κυρίου, ὡς μάτην πειράζων ἐπὶ ἀνηνύτῳ. Καὶ ἔτι ἡ μὲν ἐν τῷ ὄρει φωνὴ τοῖς ἤδη συνιοῦσιν ἐκλεκτοῖς ἐγένετο, διὸ καὶ ἐθαύμασαν μαρτυρουμένου τοῦ πιστευομένου. Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τοῖς μέλλουσι πιστεύειν διὸ καὶ ἠμελήθη ἡ φωνὴ, αὐτοῖς προκατεχομένοις ἐπὶ τῇ των νομοδιδασκάλων ἀγωγῇ.

Cur celata tranſformationis gloria.

Valentinianorum portenta ac deliria.

6. Τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος) οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου οὕτως ἐκδέχονται. ἀρχὴν γὰρ τὸν μονογενῆ λέγουσιν, ὃν καὶ Θεὸν προσαγορεύεσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἄντικρυς Θεὸν αὐτὸν δηλοῖ λέγων. Ὁ μονογενὴς Θεὸς ** ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. Τὸν δὲ Λόγον τὸν ἐν τῇ ἀρχῇ, τοῦτον τὸν ἐν τῷ μονογενεῖ, ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ μηνύει τὸν Χριστὸν τὸν Λόγον

* Ex tritiſſima Herodoti ſententia lib. 1. ſub init.

** In hodiernis Codd. Græcis Evangelii Johannis eſt υἱός. Sed Θεός legit etiam Origenes 2. contra Celſ. p. 104. & Syrus interpres. Clemens vero noſter libro quis dives ſalvetur p. 76. ὁ μονογενὴς υἱὸς Θεός. Perſ. & Æthiop. transferunt ac ſi legiſſent μονογενὴς Θεοῦ.

Digitized by Google

oſtentaret, ſed propter Eccleſiam, qvæ eſt *genus electum*, ut 1. Petr. 2, 9.
poſt exceſſum ejus è carne profectum cognoſceret. Ipſe enim & in cœlis lumen erat, atqve eſt qvod apparuit in carne, & in terris viſum eſt: Non illo poſterius qvod in cœlo, autve diviſum eâ ratione, qvod è cœlis tranſlatum eſt, qvaſi ſcilicet locum ex loco mutet, atqve alium qvidem conſeqvatur, alium autem deſerat; Sed erat qvod ubiqve † eſt & apud Patrem & in †† terris, qvippe Patris Virtus eſt. Præterea neceſſe erat impleri, qvod Salvator dixerat: *Sunt quidam de hic* Matth. 16, 27.
ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium homi- Luc. 9, 27.
nis in Majeſtate. Viderunt ergo & obdormierunt Petrus, Jacobus & Johannes.

5. Qvomodo igitur videndo faciem lucidam non obſtupuerunt, menteqve perculſi ſunt; auditâ autem voce ceciderunt in terram? Qvod nimirum aures plus oculis à fide abhorreant, ac inſolita vox majorem terrorem ſtuporemq; injiciat. Enimvero Johan- Joh. I, 33.
nes Baptiſta auditâ voce nihil timuit, ut qvi in Spiritu audiſſet, cui ea vox familiaris erat: qvatenus verò qvis ſolummodo homo audiat, ſtupore percellitur. Qvamobrem etiam ait illis Salvator: *Nemini dixeritis, quod vidiſtis.* Atqvi nec carnalibus oculis Matth. 17, 9.
lumen viderant, nulla enim affinitas aut neceſſitudo luminis (cum hac carne) ſed qvatenus Salvatoris virtus ipſa atqve Voluntas, videndi vim roburqve carni tribuit, præterea verò etiam, qvod vidit anima, ſociali membrorum vinculo illi * cohærere dedit. Illud autem, *nemini dixeritis*, ne ſcilicet id qvod erat Dominus intelligentes, ſe abſtinerent ne in eum manus injicerent, eſſetqve imperfecta diſpenſatio, & ab eo mors recederet, qvippe qvæ fruſtra ſe conari ſciret. ** Ad hæc etiam, qvæ in monte facta vox eſt, qvi jam intelligerent; Idcirco etiam mirabantur qvod illi teſtimonium perhibebatur cui crediderant: In Jordane autem ad eos facta eſt qvi credituri erant, qvamobrem etiam ab eis neglecta eſt, qvi occupati legiſperitorum diſciplinâ eſſent.

6. Illud: *in principio erat Verbum, & Verbum erat apud* Joh. 1, 1.
DEum, & DEus erat verbum, Valentiniani ita exponunt: *Principium*, unigenitum vocitant, qvem & DEum nuncupari admittunt, ut etiam in ſe-

S qventi-

† In Græco, *quod ſemper vel omnino eſt.* Πάντη & πανταχοῦ diſtingvuntur, Act. 24. 3.

†† In Græco *& ibi*, in monte nempe Thabor, qvi apud Hieronymum dicitur *Itabyrius*.

* Rectius: *quia arctiſſime cum illis ſive cum carne conjuncta erat.* Nam συμπεπλέχθαι h. l. poſitum pro τῷ συμπ. vel διὰ τὸ συμπεπλέχθαι.

** In Græco additur: ἐπὶ ἀνηνύτῳ *quod non poſſet perficere*, pro qvo Arnoldus: *qua fruſtra tentatura eſſet eum qui non poſſet lædi.*

γον καὶ τὴν ζωήν. Ὅθεν εἰκότως καὶ αὐτὸν λέγει τὸν ἐν τῷ Θεῷ τῷ νῷ ὄντα. Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν ἡ σύζυγος. Διὸ καί φησιν ὁ Κύριος, Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή.

Valentinianorum profana Theogonia.

7. Ἄγνωστος οὖν ὁ Πατὴρ ὢν ἠθέλησεν γνωσθῆναι τοῖς Αἰῶσι, καὶ διὰ τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ ἑαυτοῦ ὡς ἂν ἑαυτὸν ἐγνωκὼς, πνεῦμα γνώσεως οὔσης ἐν γνώσει προέβαλε τὸν μονογενῆ. Γέγονεν οὖν καὶ ὁ ἀπὸ γνώσεως, τουτέσι, τῆς πατρικῆς ἐνθυμήσεως προελθὼν γνῶσις, τουτέστιν ὁ υἱός, ὅτι δι' υἱοῦ ὁ πατὴρ ἐγνώσθη. Τὸ δὲ τῆς ἀγάπης πνεῦμα κέκραται τῷ τῆς γνώσεως ὡς πατὴρ υἱῷ, καὶ ἐνθύμησις ἀληθείᾳ, ἀπ' ἀληθείας προελθὼν ὡς ἀπὸ ἐνθυμήσεως ἡ γνῶσις. Καὶ ὁ μὲν μείνας μονογενὴς υἱὸς εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, τὴν ἐνθύμησιν διὰ τῆς γνώσεως ἐξηγεῖται τοῖς Αἰῶσιν, ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τοῦ κόλπου αὐτοῦ προβληθείς. Ὁ δὲ ἐνταῦθα ὀφθεὶς οὐκ ἔτι μονογενὴς, ἀλλ' ὡς μονογενὴς πρὸς τοῦ Ἀποστόλου προσαγορεύεται. Δόξαν ὡς μονογενοῦς. Ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν ἐν μὲν τῇ κλίσει πρωτότοκός ἐστιν Ἰησοῦς, ἐν δὲ πληρώματι μονογενής. Ὁ δὲ αὐτός ἐστι τοιοῦτος ὢν ἑκάστῳ οἷος χωρηθῆναι δύναται, καὶ οὐδέποτε τοῦ μείναντος ὁ καταβὰς μερίζεται. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος. Ὁ γὰρ ἀναβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς. Εἰκόνα δὲ τοῦ μονογενοῦς τὸν Δημιουργὸν λέγουσιν, διὸ καὶ αὐτὰ τῆς εἰκόνος τὰ ἔργα. Ὅθεν καὶ ὁ Κύριος εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως ποιήσας τοὺς νεκροὺς οὓς ἤγειρεν οὐκ ἀφθάρτους τὴν σάρκα, ἀλλ' ὡς αὖθις ἀποθανουμένους ἤγειρεν.

Eſt idem DEItate & humanitate, id neſciunt explicare.

Catholica veritas.

8. Ἡμεῖς δὲ τὸν ἐν ταυτότητι * Λόγον Θεὸν ἐν Θεῷ φαμὲν ὃς καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς εἶναι λέγεται, ἀδιάστατος, ἀμέριστος εἷς Θεός. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, κατὰ τὴν προσεχῆ ἐνέργειαν τοῦ ἐν ταυτότητι ** λόγου, τάτε πνευματικὰ καὶ νοητὰ καὶ αἰσθητά. Οὗτος τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐξηγήσατο ὁ Σωτήρ. Καὶ Ἡσαΐας, καὶ ἀνταποδώσω τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀφ' ἧς πρώτης ἐνεργεῖται πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ὁ δὲ ἐν ταυτότητι μονογενὴς, οὐ κατὰ δύναμιν ἀδιάστατον ὁ Σωτὴρ ἐνεργεῖ, οὗτός ἐστι τὸ Φῶς τῆς Ἐκκλησίας, τῆς πρότερον ἐν σκότῳ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ οὔσης. Καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. Οἱ ἀπο-

στα

* i. e. *idem illud Verbum dicimus Deum in Deo exiſtentem.*

** *Unius ejusdemque Verbi.* Vide tamen Hugonem in confutatione Syſtematis Fayditiani de SS. Trinitate p. 83. ſqq.

qventibus Evangeliſta manifeſte oſtendit, dum ait: *Unigenitus* Joh. 1, 18.
DEus, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit. Nempe verbum hoc, qvod
eſt in Principio, qvod, ſcilicet in unigenito in mente ac veritate eſt,
Chriſtum verbum nunciat & Vitam. Unde merito ipſum qvoqve
DEum vocat, qvi in DEo mente exiſtat. *Quod factum eſt in* Joh. I. 4.
ipſo verbo, *vita* conjux *erat*, qvare etiam ait Dominus: *ego* Joh. 11, 25.
ſum Vita. & 14 6.

7. Ignotus ergo Pater Æonibus innoteſcere voluit, ſuiqve ipſius conſideratione, ut qvi ſeipſum cognoviſſet, Spiritum ſcientiæ, qvi * in Scientia eſt, unigenitum produxit. Extitit itaqve & à ſcientiâ, paternâ ſcilicet conſideratione, qvo Scientia, hoc eſt filius proceſſu, qvod nimirum Pater per filium cognitus ſit. Charitatis autem Spiritus, ſcientiæ Spiritui concretus ac conjunctus eſt, ut Pater filio, mentisqve conſideratio Veritati: à Veritate procedens haud ſecus ac Scientia à mentis conſideratione. Ac qvidem qvi manſit in ſinu Patris unigenitus filius, mentis eam conſiderationem Æonibus per ſcientiam enarrat, tanqvam nimirum ipſe è ſinu productus ſit. Ut autem in terris viſus eſt, non jam unigenitus, ſed qvaſi unigenitus ab Apoſtolo nominatur, *Gloriam quaſi unigeniti;* Qvod cum unus idemqve Joh. I, 14.
ſit, in Creatura qvidem JEſus *primogenitus*, in plenitudine Coloſſ. I, 15.
autem (Cœlorum ** ſcil.) *unigenitus.* Talis verò cuicunqve loco eſt, qvalis ab eo capi poteſt, nec qvi deſcendit unqvam dividitur ab eo qvi manſit: ait enim Apoſtolus: *Qui enim aſcendit, ipſe eſt qui* Eph. 4, 10.
deſcendit. Imaginem verò unigeniti vocant *** Demiurgum, (nos Creatorem dicemus) unde etiam eadem ſunt opera imaginis. Qvamobrem etiam Dominus imaginem præſtans ſpiritalis reſurrectionis qvos ſuſcitaverat mortuos, non ſuſcitavit carne immunes à corruptione, ſed velut qvi rurſus morituri eſſent.

8. Nos autem † DEum verbum in DEo per identitatem dicimus exiſtere, qvi & eſſe dicatur in ſinu Patris inſeparatus, indiviſus, unus DEus. *Omnia per ipſum facta ſunt*, per immediatam Joh. 1, 3.
Virtutem & operationem Verbi, qvod ipſum exiſtit in identitate, tum nimirum ſpiritalia & qvæ mente intelliguntur, tum qvæ ſenſu percipi poſſunt. Hic Salvator *Patris ſinum enarravit.* Iſaias qvo- Joh. I, 18.

* In Græco: *quæ in ſcientia eſt*, in actu nempe *γνώσεως*, ut Pater in actu *ἐνθυμήσεως*.

** Infra ſect. 41.

*** Jam expoſitis Valentinianorum opinionibus, Catholicum dogma exponere Autor incipit, ut notat Combefiſius.

στατήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἔγνωσαν αὐτὸν, καὶ ὁ Θάνατος οὐ κατέσχεν αὐτόν.

Idem ex parte. Fides major & minor.

9. Ἡ πίστις οὐ μία, ἀλλὰ διάφορος. Ὁ γοῦν Σωτήρ φησι. Γενηθήτω σοι κατὰ τὴν πίστιν. Ὅθεν εἴρηται τοὺς μὲν τῆς κλήσεως ἀνθρώπους κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Ἀντιχρίστου πλανηθήσεσθαι, ἀδύνατον δὲ τοὺς Ἐκλεκτούς. Διό φησι, καὶ εἰ δυνατὸν, τοὺς ἐκλεκτούς μου. Πάλιν ὅταν λέγει, ἐξέλθετε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, τοῖς κλητοῖς λέγει. Πάλιν τῷ ἐξ ἀποδημίας ἐλθόντι καὶ κατεδηδοκότι τὰ ὑπάρχοντα, ᾧ τὸν σιτευτὸν ἔθυσεν μόσχον, τὴν κλῆσιν λέγει. Καὶ ὅπου ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς κέκληκεν. Πάντες μὲν οὖν κέκληνται ἐπ' ἴσης. Βρέχει γὰρ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμπει πᾶσιν. Ἐκλέγονται δὲ οἱ μᾶλλον πιστεύσαντες, πρὸς οὓς λέγει. Τὸν πατέρα μου οὐδεὶς ἑώρακεν εἰ μὴ υἱός. Καὶ, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ Φῶς τοῦ Κόσμου. Καὶ, Πάτερ ἅγιε, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου.

Impura hæc omnia, nec Eccleſiaſtica.

10. Οὐδὲ τὰ πνευματικὰ καὶ νοερὰ, οὐδὲ οἱ Ἀρχάγγελοι οἱ πρωτόκτιστοι, οὐδὲ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος καὶ ἀνείδεος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσώματός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ μορφὴν ἔχει ἰδίαν, καὶ σῶμα ἀνάλογον τῆς ὑπεροχῆς τῶν πνευματικῶν ἁπάντων. Ὡς δὲ καὶ οἱ πρωτόκτιστοι ἀνάλογον τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑφ' αὐτοῦ οὐσιῶν. Ὅλος γὰρ τὸ γεννητὸν οὐκ ἀνούσιον μὲν, οὐχ ὅμοιον δὲ μορφὴν καὶ σῶμα ἔχουσι τοῖς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ σώμασιν. Ἄρρενά τε γὰρ καὶ θήλεα τὰ ἐνταῦθα, καὶ διάφορα πρὸς αὐτά. Ἐκεῖ δὲ ὁ μὲν μονογενὴς καὶ ἰδίως νοερὸς ἰδέᾳ ἰδίᾳ καὶ οὐσίᾳ ἰδίᾳ κεχρημένος, ἄκρως εἰλικρινεῖ καὶ ἡγεμονικωτάτῃ, καὶ προσεχῶς τῆς τοῦ πατρὸς ἀπολαύων δυνάμεως. Οἱ δὲ πρωτόκτιστοι, εἰ καὶ ἀριθμῷ διάφοροι, καὶ ὁ καθ' ἕκαστον περιώρισται καὶ περιγέγραπται. ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τῶν πραγμάτων ἑνότητα καὶ ἰσότητα καὶ ὁμοιότητα ἐνδείκνυται. Οὐ γὰρ τῷδε μὲν πλέον, τῷδε δὲ ἧττον παρέσχηται τῶν ἑπτὰ, οὐθ' ὑπολείπεταί τις αὐτοῖς προκοπή· ἐξ ἀρχῆς ἀπειληφότων τὸ τέλειον ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ. Καὶ ὁ μὲν Φῶς ἀπρόσιτον εἴρηται, ὡς μονογενὴς καὶ πρωτότοκος, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, οὐδὲ ἔσται τις τοιοῦτος, οὐδὲ τῶν πρωτοκτίστων, οὔτε ἀνθρώπων. Οἱ δὲ διαπαντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς βλέπουσιν. Πρόσωπον δὲ πατρὸς ὁ υἱὸς, δι' οὗ γνωρίζεται ὁ πατήρ. Τὸ τοίνυν ὁρῶν καὶ ὁρώμενον

Angeli à creatione perfecti.

qve: *& retribuam opera eorum in ſinum eorum*, in cogitationem eorum in animâ exiſtentem, ex qvâ primus * efficitur primogenitus omnis Creaturæ. Qvi autem idem ipſe unigenitus eſt, qvô cum indiviſâ Virtute Salvator operatur, hic Lux Eccleſiæ eſt, qvæ prius in tenebris & ignorantia verſabatur, *& tenebræ eam non comprehenderunt*. Apoſtatrices ſcilicet poteſtates ac reliqvi mortales eum non cognoverunt, neqve mors ipſum detinuit. Eſ. 65. 7.

9. Fides non una eſt, ſed diverſa. Indeqve Salvator ait: *Fiat tibi ſecundum fidem tuam*. Idcirco dictum eſt, qvi vocati fuerant homines, in adventu Anti Chriſti fore ſeducendos, impoſſibile verò eſſe ut ſeducantur Electi. Idcirco ait: *Si fieri poſſet, etiam mei electi*. Rurſus cum dicit: *Diſcedite de domo Patris mei*, vocatis loqvitur Parabolâ. Item ejus qvi peregre profectus ſubſtantiam devoraverat, cui & mactavit vitulum ſaginatum, ad vocationem perinde pertinet. Ubi etiam Rex ad nuptiarum cœnam eos vocavit qvi in viis ac compitis erant. Omnes qvidem ex æqvo vocati ſunt, etenim pluit ſuper juſtos & injuſtos, & ſolem ſuum cunctis accendit. Eliguntur verò qvi majori fide ſunt præditi, ad qvos ait: *Patrem meum nemo vidit niſi filius*, &, *Vos eſtis lux mundi*, &: *Pater ſancte, ſanctifica eos in nomine tuo*. Matth. 9 29. Matth. 24. 24. Joh. 2, 16. Luc. 15, 23. Matth. 22, 9. Matth. 5, 45. Joh. 1, 18. Matth. 5, 14. Joh. 17, 11.

10. Neqve ſpiritalia ac intelligentia, nec qvi omnium primi conditi ſunt Archangeli, qvin ne ipſe qvidem unigenitus informis nullaqve ſpecie imbutus & expers figuræ & incorporeus: Sed formam habet propriam & corpus pro ratione ejus excellentiæ qvæ cunctis Spiritibus ſuperior exiſtit. Uti etiam qvi omnium primi conditi ſunt (Archangeli) pro excellentiâ qvâ præſtant ſanctis, qvi illis ſubjecti ſunt. Omnino enim qvod ortum ac genitum eſt, non caret illud qvidem ſubſtantiâ, etſi non ſimilem formam ac corpus habent cum his corporibus qvæ in hoc mundo exiſtunt. Maſculis enim & fœminis diſtingvuntur qvæ ſunt in terris, atqve inter ſe diverſa ſunt: ibi autem unigenitus qvidem proprieqve intelligendi vi præditus ſpecie propria eſſentiaqve propria utitur ac ſumme pura principaliſſimaqve, ac immediate Patris virtute fruitur. Qvi autem primò conditi ſunt, qvanqvam numero diſtingvuntur, qvatenus ſinguli definiti ſunt ac circumſcripti, veruntamen ſimilitudo unitatem & æqvalitatem & ſimilitudinem attendit. Non enim huic amplius, illi minus ex ſeptem illis collatum fuit, nec qvicqvam

* In Græco: *ex quâ primâ*. A. *primùm*.

Digitized by Google

νον ἀσχημάτιστον εἶναι οὐ δύναται οὐδὲ ἀσώματον. Ὁρῶσι δὲ ὀφθαλμῷ οὐκ αἰσθητῷ, ἀλλ' οἵῳ παρέσχεν ὁ πατὴρ, νοερῷ.

11. Ὅταν οὖν εἴπῃ ὁ Κύριος. Μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, τούτων οἱ Ἄγγελοι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς διαπαντὸς βλέπουσιν, οἷον τὸ προκεντημάτων οἷοι ἔσονται οἱ ἐκλεκτοὶ τὴν τελείαν ἀπολαβόντες προκοπήν. Μακάριοι δὲ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Πρόσωπον δὲ τοῦ ἀσχηματίστου πῶς ἂν εἴη; Σώματα γοῦν ἐπουράνια ἔμμορφα καὶ νοερὰ οἶδεν ὁ Ἀπόστολος. Πῶς δ' ἂν καὶ ὀνόματα διάφορα αὐτῶν ἐλέγετο, εἰ μὴ σχήμασιν ἦν περιγεγραμμένα μορφῇ καὶ σώματι; ἄλλη δόξα ἐπουρανίων, ἄλλη ἐπιγείων, ἄλλη Ἀγγέλων, ἄλλη Ἀρχαγγέλων· ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τῶν τῇδε σωμάτων, οἷον ἄστρων, ἀσώματα καὶ ἀνείδεα, ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ υἱοῦ, σώματα μεν μεμετρημένα καὶ αἰσθητά, Οὕτως καὶ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα παραβαλλόμενος· καὶ δύναμιν μὲν ἰδίαν ἔχει ἕκαστον τῶν πνευματικῶν καὶ ἰδίαν οἰκονομίαν, καθὸ δὲ ὁμοῦ τε ἐγένοντο καὶ τὸ ἐντελὲς ἀπειλήφασι οἱ πρωτόκτιστοι, κοινὴν τὴν λειτουργίαν καὶ ἀμέριστον.

Animata cœleſtia corpora. Aliis melius inanima.

Error de filio, quem Arius ſequebatur.

12. Οἱ πρωτόκτιστοι οὖν τόντε υἱὸν ὁρῶσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰ ὑποβεβηκότα, ὥσπερ καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι τοὺς πρωτοκτίστους. Ὁ δὲ υἱὸς ἀρχὴ τῆς πατρικῆς ὑπάρχει Θέας, πρόσωπον τοῦ πατρὸς λεγόμενος. Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι νοερὸν πῦρ καὶ πνέματα νοερὰ τὴν οὐσίαν ἀποκεκαθαρμένοι. Φῶς δὲ νοερὸν ἡ μεγίστη προκοπὴ ἀπὸ τοῦ νοεροῦ πυρὸς ἀποκεκαθαρμένου τέλεον, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, ὁ Πέτρος φησίν. Ὁ δὲ υἱὸς ἔτι τούτου καθαρώτερος, ἀπρόσιτον φῶς, καὶ δύναμις Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον τιμίῳ καὶ ἀμώμῳ καὶ ἀσπίλῳ αἵματι ἐλυτρώθημεν, οὗ τὰ μὲν ἱμάτια ὡς φῶς ἔλαμψεν, τὸ πρόσωπον δὲ ὡς ἥλιος, ᾧ μηδὲ ἀντωπῆσαι ἐστὶ ῥᾳδίως.

13. Οὐτός

Digitized by Google

qvam illis deeſt ad profectum, qvi à primo ſtatim ortu & Tob. 12, 15.
à principio qvicqvid eſt perfectionis adeo per filium acceperunt. Ac
ille qvidem *lumen inacceſſum* vocatus eſt tanqvam unigeni- 1. Tim. 6, 16.
tus ac primogenitus, *quæ oculus non vidit, nec auris audivit,* 1. Cor. 2, 9.
nec in cor hominis aſcenderunt: nec illi ſimilis qvisqvam futurus, nec in
nobiliſſimis primisq; Spiritibus, nec in hominibus. Porro Matth 18. 10.
Angeli ſemper vident faciem Patris: facies autem Patris filius eſt, per qvem
Pater innoteſcit. Qvod igitur videt & qvod videtur, omnis expers
figuræ aut incorporeum eſſe non poteſt. Vident autem non ſenſibili
oculo, ſed qvalem Pater mentis oculum tribuit.

11. Cum igitur ait Dominus: *ne contemnatis unum* Matth. 18, 10. 11.
ex his parvulis, dico enim vobis, horum angeli vident ſemper faciem
Patris: qvaſi in anteceſſum docet qvales futuri electi, dum ſummo profectu perfectionem nanciſcentur. Porro: *Beati mundo* Matth. 5, 8.
corde, quoniam ipſi DEum videbunt. Ejus autem qvi omni figura careat, quomodo facies ſit? Cœleſtia itaqve corpora longe ſpecioſa menteqve prædita novit Apoſtolus; qvonam vero modo etiam diſtincta illorum nomina diceret, niſi figuris formaque & corpore circumſcripta eſſent. *Alia claritas cœleſtium, alia terreſtium, alia Angelorum, alia Ar-* 1. Cor. 15. 40.
changelorum: Si velut cum terrenis vaſtisqve corporibus qvaſi aſtris comparaveris, incorporea ſunt formæqve expertia, ſi autem cum filio, certæ menſuræ corpora & in ſenſum cadentia. Sic & filius ad eum modum cum Patre collatus. Ac qvidem qviqve Spiritus propriam habent virtutem ac propriam providentiæ rationem, qvatenus tum ſimul conditi ſunt, tum prima origine conditi ſunt, perfectionem munusqve commune ac indiviſum acceperunt.

12. Prima igitur origine conditi tum filium vident tum ſeipſos, tumqve etiam inferiora, uti & Archangeli prima vident origine conditos. Filius autem principium eſt ac origo videndi Patrem, qvi Patris facies appelletur. Atqve angeli qvidem ignis ſunt, intelligendi facultate prædìti, ac Spiritus intelligentes ſecundum eſſentiam depurgati. Ut verò Lux intelligens ab igne intelligente exiſtant, profectus maximus eſt ejus qvi perfecte depurgatus ſit, *in qua deſiderant Angeli proſpicere,* inqvit Petrus. Porro filius hâc 1. Petr. 1, 12.
qvoqve majori pollet puritate, qvi Lux inacceſſa ac DEi virtus ſit, *cujus* (autore Apoſtolo) *pretioſo & immaculato & incontami-* 1. Petr. 1, 18.
nato ſanguine redempti ſumus, cujus qvidem veſtimenta ut Matth. 17, 2.
lux ſplenduerunt, facies autem ſicut ſol, in qvam intueri haud proclive ſit.

13. Hic

Digitized by Google

13. Οὗτός ἐστιν ἄρτος ἐπουράνιος καὶ πνευματικὴ τροφὴ, ζωῆς παρεκτικὴ κατὰ τὴν βρῶσιν καὶ γνῶσιν. Τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τῆς Ἐκκλησίας δηλονότι. Οἱ μὲν οὖν τὸν οὐράνιον ἄρτον φαγόντες ἀπέθανον, ὁ δὲ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον τοῦ πνεύματος ἐσθίων οὐ τεθνήξεται. Ὁ ζῶν ἄρτος ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς δοθεὶς ὁ υἱός ἐστι τοῖς ἐσθίειν βουλομένοις. Ὁ δὲ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω; φησὶν, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἤτοι ᾧ τρέφεται ἡ σὰρξ διὰ τῆς εὐχαριστίας, ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον, ἡ σὰρξ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐστιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, ἄρτος οὐράνιος, συναγωγὴ εὐλογημένη. Τάχα δὲ ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῶν ἐκλεκτῶν κατὰ τὸ ὑποκείμενον γενομένων, καὶ ὡς τοῦ αὐτοῦ τέλους τευξομένων.

Panis vivus Euchariſtia, ipſaque Eccleſia.

14. Τὰ δαιμόνια ἀσώματα εἴρηται, οὐχ ὡς σῶμα μὴ ἔχοντα, ἔχει γὰρ καὶ σχῆμα, διὸ καὶ συναίσθησιν κολάσεως ἔχει. ἀλλ᾽ ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν σωζομένων σωμάτων πνευματικῶν σκιὰ ὄντα ἀσώματα εἴρηται. Καὶ οἱ Ἄγγελοι σώματά εἰσιν, ὁρῶνται γοῦν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα. Ὁ γοῦν Ἀπόστολος· σπείρεται μὲν γὰρ σῶμα ψυχικὸν, ἐγείρεται δὲ σῶμα πνευματικόν. Πῶς δὲ καὶ αἱ κολαζόμεναι ψυχαὶ συναισθάνονται μὴ σώματα οὖσαι; Φοβήθητε γοῦν, λέγει, τὸν μετὰ θάνατον δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς Γέενναν βαλεῖν. Τὸ γὰρ φαινόμενον οὐ πυρὶ καθαίρεται, ἀλλ᾽ εἰς γῆν ἀναλύεται. Ἄντικρυς δὲ ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου διὰ τῶν σωματικῶν μελῶν, σῶμα εἶναι δείκνυται ἡ ψυχή.

Sic & Joannes Theſſalon. in VII. Synodo.

Erronea omnia.

15. Ὡς δὲ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου τοῦ πνευματικοῦ, κατὰ προκοπὴν τελειούμενοι. Πλὴν πάλιν εἰκόνας λέγει, ὡς εἶναι σώματα πνευματικά. Καὶ πάλιν ἄρτι βλέπομεν δι᾽ ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Αὐτίκα γὰρ ἀρχόμεθα γινώσκειν, οὐδὲ πρόσωπον, ἰδέα, καὶ σχῆμα, καὶ σῶμα. Σχῆμα μὲν οὖν σχήματι θεωρεῖται, καὶ πρόσωπον προσώπῳ, καὶ ἐπιγινώσκεται τὰ γνωρίσματα τοῖς σχήμασι καὶ ταῖς οὐσίαις.

movenda forte negat.

At non Spiritus ipſa columba.

16. Καὶ ἡ περιστερὰ δὲ σῶμα ὤφθη, ἣν οἱ μὲν τὸ ἅγιον πνεῦμα φασὶν, οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου τὸν Διάκονον, οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου τὸ πνεῦμα τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ πατρὸς τὴν κατέλευσιν πεποιημένον ἐπὶ τὴν τοῦ Λόγου σάρκα.

13. Hic eſt panis Cœleſtis & cibus Spiritalis eâ ratione qvâ manducatur ac cognoſcitur vitam præbens. Lumen hominum, nempe Eccleſiæ. At illi qvidem qvi cœleſtem panem (Manna) manducaverunt, mortui ſunt. Qvi autem verum Spiritus panem manducat, non moritur: Filius, panis vivus eſt, à Patre datus his qvi velint manducare. Joh. 6, 49. *Panis autem*, inqvit, *quem ego dabo, caro mea eſt*, Joh. 6, 52. ſive id qvo nutritur caro per Evchariſtiam, ſive, (qvod & potius) caro ejus corpus eſt, qvod eſt Eccleſia panis cœleſtis, benedicta coadunata ſocietas. Forte autem, qvod Electi, ratione ſubjecti ex eadem ſubſtantia conditi ſunt, & ut qui ejusdem finis conſortes erunt.

14. Dæmonia corporis expertia dicta ſunt eſſe, non quaſi corpus non habeant, nam & figura prædita ſunt, eamque ob rem tormentorum ac cruciatus ſenſum percipiunt: ſed habita ratione corporum ſpiritalium quæ ſalute donantur, cum umbra ſint incorporea ſeu corporis expertia appellata ſunt. Angeli quoque corporei ſunt, nam certe videntur. Sed & anima corpus eſt. Denique ait Apoſtolus: *ſeminatur quidem corpus animale, ſurgit vero corpus Spiritale.* 1.Cor.15.44. Quonam autem etiam modo quæ torquentur animæ, cum ipſæ corpora non exiſtant, ſentiunt dolentque. Denique, *timete*, ait, *eum qui poſt mortem poteſt animam & corpus in Gehennam mittere.* Math.10.28. Quod enim oculis ſubjectum eſt, non igni purgatur, ſed in terram reſolvitur. Palàm vero Lazari ac Divitis exemplo per membra Luc. 16. 24. corporea, eſſe animam corpus monſtratur.

15. Porro: *ſicut portavimus imaginem terreni,* 1 Cor.15.49. *portemus & imaginem cœleſtis*, nempe Spiritalis, per profectum pefectionem adepti. Cæterum imaginem rurſus vocat, quod ſint corpora ſpiritalia. Ac rurſus: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate*, 1.Cor.13.12. *tunc autem facie ad faciem.* Statim enim atque incipimus cognoſcere, non præſto facies eſt, ſpeciesque & figura & corpus. Figura itaque figurâ conſpicitur, & facies facie, notaque ac inſignia ex figuris & eſſentiis agnoſcuntur.

16. Columba quoque corporali apparuit ſpecie, Luc. 3. 22. quam alii quidem dicunt Spiritum Sanctum, Baſilidiani vero Miniſtrum: Valentiniani autem Spiritum conſiderationis, ſeu Cogitationis Patris, qui in Verbi carnem deſcenderit.

17. Ἔστιν Ἰησοῦς καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Σοφία δι' ὅλων κρᾶσις τῶν σωμάτων δυνατὴ κατὰ τοὺς Οὐαλεντινιανούς. Ἡ γοῦν ἀνθρωπίνη μίξις ἡ κατὰ γάμον ἐκ δυοῖν μεμιγμένων σπερμάτων ἑνὸς γένεσιν παιδίου ἀποτελεῖ. Καὶ τὸ σῶμα εἰς γῆν ἀναλυθὲν κέκραται τῇ γῇ, καὶ τὸ ὕδωρ τῷ οἴνῳ, τὰ δὲ κρείττω καὶ διαφορώτερα σώματα ῥᾳδίαν ἴσχει τὴν κρᾶσιν. Πνεῦμα γοῦν πνεύματι μίγνυται, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κατὰ παράθεσιν τοῦτο γενέσθαι, ἀλλ' οὐ κατὰ κρᾶσιν. Μήτι οὖν ἡ θεία δύναμις διήκουσα τὴν ψυχὴν ἁγιάζει αὐτὴν κατὰ τὴν τελευταίαν προκοπήν. Ὁ γὰρ Θεὸς πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. Ἡ γὰρ δύναμις οὐ κατ' οὐσίαν διήκει ἀλλὰ κατὰ δύναμιν καὶ ἰσχύν. Παράκειται δὲ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι, ὡς τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι.

Spiritalium mixtio quaſi illapſu & inſinuatione.

18. Ὁ σωτὴρ ὤφθη κατιὼν τοῖς Ἀγγέλοις, διὸ καὶ εὐηγγελίσαντο αὐτόν· ἀλλὰ καὶ Ἀβραὰμ καὶ τῷ τοῖς λοιποῖς δικαίοις τοῖς ἐν τῇ ἀναπαύσει οὖσιν ἐν τοῖς δεξιοῖς, ὤφθη. Ἠγαλλιάσατο γάρ, φησιν, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν. Ὅθεν ἀναστὰς ὁ Κύριος εὐηγγελίσατο τοὺς δικαίους τοὺς ἐν τῇ ἀναπαύσει, καὶ μετέστησεν αὐτοὺς καὶ μετέθηκεν, καὶ πάντες ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζήσονται. Σκιὰ γὰρ τῆς δόξης τοῦ Σωτῆρος τῆς παρὰ τῷ πατρὶ ἡ παρουσία ἡ ἐνταῦθα. Φωτὸς δὲ σκιὰ οὐ σκότος ἀλλὰ φωτισμός ἐστιν.

Incarnatio Angelis viſa & antiquis Juſtis.

19. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ κατὰ τὴν παρουσίαν μόνον ἄνθρωπος γενόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ὁ ἐν ταυτότητι λόγος κατὰ περιγραφὴν καὶ οὐ κατ' οὐσίαν γενόμενος, ὁ υἱός. Καὶ πάλιν σὰρξ ἐγένετο διὰ Προφητῶν ἐνεργήσας. Τέκνον δὲ τοῦ ἐν ταυτότητι λόγου ὁ Σωτὴρ εἴρηται. Διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. Ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωή ἐστιν, ζωὴ δὲ ὁ Κύριος. Καὶ ὁ Παῦλος, Ἔνδυσαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα. Οἷον, εἰς αὐτὸν πίστευσον τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ Θεὸν τὸν ἐν Θεῷ Λόγον κτισθέντα. Δύναται δὲ τὸ, κατὰ Θεὸν κτισθέντα, τὸ εἰς ὃ μέλλει τέλος προκοπῆς φθάνειν ὁ ἄνθρωπος, μηνύειν, ἐπ' ἴσης τῷ ἀπεβάλετο εἰς ὃ ἐκτίσθη τέλος. Καὶ ἔτι σαφέστερον καὶ διαῤῥήδην ἐν ἄλλοις λέγει· Ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. Εἶτα ἐπιφέρει· Πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ἀοράτου μὲν γὰρ Θεοῦ εἰκόνα τὸν Λόγον τοῦ ἐν ταυτότητι. Πρωτότοκον δὲ πάσης κτίσεως, γεννηθεὶς ἀπαθῶς, κτίστης καὶ γενεσιάρχης τῆς ὅλης ἐγένετο κτίσεώς τε καὶ οὐσίας. Ἐν αὐτῷ γὰρ ὁ Πατὴρ τὰ πάν-

Quod ſe quaſi in corpore incluſit in homine.

Nobis unus Chriſtus & λόγος, DEUS & homo.

τα

Digitized by Google

17. Eſt JEſus & Eccleſia & Sapientia juxta Valentinianos, potens mixtio, qvæ per univerſa corpora diditur. Humana itaqve ſocialis nuptiarum mixtio ex duobus commixtis ſeminibus unius infantis ortum efficit, corpus item in terram reſolutum terræ commiſcetur, & aqva vino. Qvæ autem nobiliora ſunt & excellentiora corpora, facilem habent mixtionem. Spiritus itaqve Spiritui miſcetur. Arbitror autem id fieri per juxta poſitionem. Numqvid igitur Divina virtus pervadens animam, ſupremi eam profectus ſanctitate imbuit? DEus enim Spiritus ubi vult ſpirat. Etenim virtus non eſſentiæ ratione pervadit ſed virtutis ac potentiæ. Adjacet vero Spiritui, ſicut Spiritus animæ. Joh. 4, 24. & 3, 8.

18. Salvator Angelis viſus eſt cum in terras deſcenderet, qvamobrem etiam ejus adventus nuncium attulerunt. Sed & Abrahæ ac juſtis reliqvis, cum eſſent in reqvie (in dextris viſus eſt) *exultavit enim*, inqvit, *ut videret diem meum*, mei ſcilicet in carne adventus. Joh. 8, 56. Hincqve adeo reſurgens, juſtis qvi erant in reqvie, Dominus evangelizavit, eosqve deduxit & transtulit, & omnes in umbra ejus vivent. Umbra enim claritatis Salvatoris qvæ eſt apud Patrem, ejus in mundum adventus eſt. Lucis vero umbra, non tenebræ ſed illuminatio eſt.

19. Et *Verbum caro factum eſt*, non ſolùm adventu ſuo factum homo, verùm etiam in principio idem ipſum Verbum (filius nimirum) per circumſcriptionem, non ipſâ eſſentiæ ratione factum: ac rurſus caro factum eſt operando per Prophetas atqve eos afflando. Porro Salvator ejus verbi qvod idem ipſum & filius dictus eſt, propterea *in principio erat verbum*, *& verbum erat apud DEum.* Joh. 1, 14. *Quod factum eſt in ipſo*, *vita erat*, Vita autem Dominus eſt. Paulus qvoqve: *induito novum hominem qvi ſecundum DEum creatus eſt.* Jo. 1, 1. & 14. Ac ſi diceret, in illum crede, qvi à DEo ſecundum DEum in DEo verbum creatus eſt. Poteſt autem qvod ita dictum eſt, *ſecundum DEum creatus eſt*, finem profectus deſignare, qvo homo debet evadere, pari ratione ac illud: amiſit in qvem erat creatus finem. Atq; adhuc clarius ac diſertius in aliis ait: *Qui eſt imago Dei inviſibilis*, tumq; ſubdit: *primogenitus omnis creaturæ.* Inviſibilis qvidem DEi imaginem verbum verbi dicit, ipſius nimirum qvod in identitate exiſtit; primogenitum vero omnis creaturæ, qvod impaſſibiliter genitus, creator autorqve omnis creaturæ ac eſſentiæ effectus eſt. In eo enim Pater omnia condidit, unde & *formam ſervi* dictus eſt aſſumſiſſe, non Philip. 2, 7.

Eph. 4, 24. Col. 1, 15.

 ſolùm

τα ἐποίησεν, ὅθεν καὶ μορφὴν δούλου λαβεῖν εἴρηται, οὐ μόνον σάρκα κατὰ τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου. Δούλη δὲ ἡ οὐσία, ὡς ἂν παθητὴ, καὶ ὑποκειμένη τῇ δραστηρίῳ καὶ κυριωτάτῃ αἰτίᾳ.

20. Τὸ γὰρ, πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε, οὕτως ἐξακούομεν, ἐπὶ τοῦ πρωτοκτίστου Θεοῦ λόγου, καὶ πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸ πάσης κτίσεως τὸ ὄνομά σου.

Valentinianorum Creatio.

21. Τὸ, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτοὺς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· Τὴν προβολὴν τὴν ἀρίστην φασὶν οἱ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς Σοφίας λέγεσθαι, ἀφ' ἧς τὰ μὲν ἀῤῥενικὰ ἀγγελικὰ καλοῦσι, τὰ θηλυκὰ δὲ ἑαυτοὺς, τὸ διαφέρον πνεῦμα. Οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὸ μὲν ἀῤῥενικὸν ἔμεινεν αὐτῷ, πᾶν δὲ τὸ θηλυκὸν σπέρμα ἀρθὲν ἀπ' αὐτοῦ Εὔα γέγονεν, ἀφ' ἧς αἱ θήλειαι, ὡς ἀπ' ἐκείνου οἱ ἄῤῥενες. Τὰ οὖν ἀῤῥενικὰ μετὰ τοῦ Λόγου συνεστάλη, τὰ θηλυκὰ δὲ ἀπανδρωθέντα ἑνοῦται τοῖς Ἀγγέλοις καὶ εἰς πλήρωμα χωρεῖ. Διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ εἰς ἄνδρα μετατίθεσθαι λέγεται, καὶ ἡ ἐκκλησία εἰς Ἀγγέλους.

Fontes Origeniani animorum, blasphemaque alia.

22. Καὶ ὅταν εἴπῃ ὁ Ἀπόστολος. Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; ὑπὲρ ἡμῶν γὰρ, φησιν, οἱ Ἄγγελοι ἐβαπτίσαντο, ὧν ἐσμὲν μέρη. Νεκροὶ δὲ ἡμεῖς οἱ νεκρωθέντες τῇ συστάσει ταύτῃ. ζῶντες δὲ καὶ ἄῤῥενες οἱ μὴ μεταλαβόντες τῆς συστάσεως ταύτης. Εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτιζόμεθα; ἐγειρόμεθα οὖν ἡμεῖς, ἰσάγγελοι τοῖς ἄῤῥεσιν ἀποκατασταθέντες, τοῖς μέλεσι τὰ μέλη εἰς ἕνωσιν. Οἱ βαπτιζόμενοι δέ, φασὶν, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν νεκρῶν, οἱ Ἄγγελοί εἰσιν οἱ ὑπὲρ ἡμῶν βαπτιζόμενοι, ἵνα ἔχοντες καὶ ἡμεῖς τὸ ὄνομα μὴ ἐπισχεθῶμεν, κωλυθέντες εἰς τὸ πλήρωμα παρελθεῖν τῷ ὅρῳ καὶ τῷ σταυρῷ. Διὸ καὶ ἐν τῇ χειροθεσίᾳ λέγουσιν ἐπὶ τέλους. Εἰς λύτρωσιν Ἀγγελικὴν, τουτέστιν, ἣν καὶ Ἄγγελοι ἔχουσιν, ἵνα ᾖ βεβαπτισμένος ὁ τὴν λύτρωσιν κομισάμενος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ᾧ καὶ ὁ Ἄγγελος αὐτοῦ προβεβάπτισθαι. Ἐβαπτίσαντο δὲ ἐν ἀρχῇ οἱ Ἄγγελοι ἐν λυτρώσει τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν ἐν τῇ περιστερᾷ κατελθόντος καὶ λυτρωσαμένου αὐτόν. Ἐδέησεν καὶ λυτρώσεως καὶ τῷ Ἰησοῦ, ἵνα μὴ κατασχεθῇ τῇ ἐννοίᾳ ᾗ ἐνετέθη τοῦ ὑστερήματος προσερχόμενος διὰ τῆς Σοφίας, ὥς φησιν ὁ Θεόδοτος.

Valentinianorum Paracletus.

23. Τὸν Παράκλητον οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου τὸν Ἰησοῦν λέγουσιν, ὅτι πλήρης τῶν Αἰώνων ἐλήλυθεν ὡς ἀπὸ τοῦ Ὅλου προελθών.

Χρι-

Digitized by Google

ſolùm carnem per adventum, verùm & eſſentiam ex ſubjecto. Eſt autem ſerva eſſentia ſeu ſubſtantia, ut qvæ patibilis & obnoxia, nec non efficaci ſummeqve dominatrici cauſæ autoriqve ſubjecta ſit.

20. Qvippe illud: *ante luciferum genui te*, ſic intelligimus de Verbo qvod prima ortum origine eſt, & qvod ejus nomen eſſe dicitur ante Solem & Lunam & omnem Creaturam.. Pſ. 110, 3. Pſ. 72, 17.

21. Illud: *ad Dei imaginem fecit illos, maſculum & fœminam creavit eos*, optimam ajunt Valentiniani ſapientiæ productionem vocari, ex qva qvi maſculi ſunt, electio ſunt, fœmina vero vocatio, & qvidem maſculos vocant angelos, fœminas vero ſeipſos præſtans ſemen atqve nobile. Sic & in Adamo qvod virile eſt illi manſit, quicquid vero fœmininum, ſemen ſcilicet, ex illo Eva extitit, ex qva fœminæ ſunt, qvemadmodum ab illo maſculi: maſculi igitur cum Verbo recepti ſunt, fœminæ vero in viros provectæ angelis adunantur & in plenitudinem veniunt, id in cauſa eſt, cur mulier in virum, hujusqve temporis Eccleſia in angelos mutari dicatur. Gen. 1. 27.

22. Cumque ait Apoſtolus, *alioqui, quid facient qui baptizantur pro mortuis*, pro nobis, inqvit baptizati ſunt Angeli qvorum membra ſumus, mortui autem ſumus nos qvorum extincta vita lucis hujus conſtitutione ac ſtatu: Viventes vero & maſculi qvi ejus expertes extitere. Si mortui non reſurgunt, ut qvid & baptizantur? futurum igitur ut reſurgamus, angelis pares, inter viros recepti, membris ut uniamur reſtituti, qvi autem baptizantur pro nobis mortuis, angeli ſunt qui pro nobis baptizantur, ut nos qvoqve qvi habemus nomen non impediamur ingredi in plenitudinem per terminum ac crucem. Idcirco etiam in manuum impoſitione dicunt in fine: *in redemptionem angelicam*, h. e. qvam & angeli habent, ut ſit baptizatus qvi ſuo nomine redemtionem conſecutus eſt, qvo & angelus qvi in illo prior paptizatus eſt. In principio autem baptizati ſunt angeli in redemtione nominis ejus qui ſuper Jeſum in columba deſcendit ipſumq; redemit: opus autem fuit redemtione & ipſi Jeſu, ne detineretur cogitatione defectus cui addictus fuerat accedens per ſapientiam, ut autor Theodotus eſt. 1. Cor. 15, 29.

23. Valentiniani Paracletum, Jeſum vocitant, quod plenus Æonum velut ab univerſo progreſſus venerit. Chriſtus enim relicta à qva erat productus ſapientia auxilium rogavit, propenſaqve

Χριστὸς γὰρ καταλείψας τὴν προβαλοῦσαν αὐτὸν Σοφίαν, εἰσελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ὑπὲρ τῆς ἔξω καταλειφθείσης Σοφίας ᾐτήσατο τὴν βοήθειαν, καὶ ἐξ εὐδοκίας τῶν Αἰώνων Ἰησοῦς προβάλλεται Παράκλητος τῷ παρελθόντι Αἰῶνι. Ἐν τύπῳ δὲ Παρακλήτου ὁ Παῦλος ἀναστάσεως ἀποστολὴ γέγονεν, αὐτίκα μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς ἀπεστάλη κηρύσσειν. Διὸ καὶ καθ' ἕτερον ἐκήρυξε τὸν Σωτῆρα γεννητὸν καὶ παθητὸν διὰ τοὺς ἀριστοὺς, ὅτι τοῦτον γνῶναι δυνηθέντες κατὰ τὸν τόπον τοῦτον δεδίασιν, καὶ κατὰ τὸ πνευματικὸν ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ παρθένου ὡς οἱ δεξιοὶ ἄγγελοι γινώσκουσιν. Ἰδίως γὰρ ἕκαστος γνωρίζει τὸν Κύριον, καὶ οὐχ ὁμοίως πάντες τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὁρῶσιν οἱ ἄγγελοι τούτων τῶν μικρῶν τῶν ἐκλεκτῶν τῶν ἐσομένων ἐν τῇ αὐτῇ κληρονομίᾳ καὶ τελειότητι. Τάχα δὲ τὸ πρόσωπόν ἐστι μὲν καὶ ὁ
Facies Patris. υἱός. Ἔστι δὲ καὶ ὅσον καταληπτὸν τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ δεδιδαγμένοι θεωροῦσι. Τὸ δὲ λοιπὸν ἄγνωστόν ἐστι τοῦ Πατρός.

Idem in utraq; lege Spiritus & DEus.

24. Λέγουσιν οἱ Οὐαλεντινιανοὶ ὅτι ὃ κατὰ εἷς τῶν Προφητῶν ἔσχεν πνεῦμα ἐξαίρετον εἰς διακονίαν, τοῦτο ἐπὶ πάντας τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐξεχύθη. Διὸ καὶ τὰ σημεῖα τοῦ πνεύματος, ἰάσεις καὶ προφητεῖαι διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτελοῦνται. Ἀγνοοῦσι δὲ ὅτι ὁ Παράκλητος προσεχῶς ἐνεργῶν νῦν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως τῷ προσεχῶς ἐνεργήσαντι κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην.

Angelus.

25. Τὸν Ἄγγελον ὡρίσαντο οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου λόγον ἀπαγγελίαν ἔχοντα τοῦ ὄντος. Λέγουσι δὲ καὶ τοὺς Αἰῶνας ὁμωνύμως τῷ λόγῳ λόγους. Οἱ Ἀπόστολοι, φησι, μετετέθησαν τοῖς δεκαδύο ζωδίοις. Ὡς γὰρ ὑπ' ἐκείνων ἡ γένεσις διοικεῖται, οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀναγέννησις.

Apoſtoli 12. ſigna ſpiritalia.

26. Ὁρᾶται τὸ ὁρατὸν τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ σοφία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἦν τῶν σπερμάτων τῶν διαφερόντων ἣν ἐστολίσατο διὰ τοῦ σαρκίου, ὥς φησιν ὁ Θεόδοτος. Τὸ δὲ ἀόρατον ὄνομα ὅπερ ἐστὶν ὁ υἱὸς ὁ μονογενής. Ὅθεν ὅταν εἴπῃ· ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, τοῦτο λέγει ὅτι μέχρι τοῦ ὅρου, οὗ εἰμι ἐγὼ, ἐλεύσεσθε οἱ τοῦ διαφέροντος σπέρματος. Ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς εἰσέρχηται, καὶ τὸ σπέρμα συνεισέρχεται αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τῆς θύρας συναχθὲν καὶ εἰσαχθέν.

JESUS oſtium & ὅρος terminus.

27. Ὁ ἱερεὺς εἰσιὼν ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου, τό, τε πέταλον ἀπετίθει παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θυμιάματος, αὐτὸς δὲ ἐν σιγῇ τὸ

ἐν

Æonum voluntate Jeſus Paracletus præficitur ſeculo præterlabenti, in Parcleti vero figura. Paulus reſurrectionis Apoſtolus extitit, ſtatim enim à Domini paſſione ipſe qvoqve prædicatum miſſus eſt, idcirco tum ſecundum hominem Chriſtum ortu genitum mortiq; obnoxium ac patibilem prædicavit propter illos qvi optimi ſunt, qvod cum illis datum ſit ut eum cognoſcerent ut ad hunc locum venerint, metu afficiuntur: tum juxta id qvod ſpiritale ex Spiritu ſancto & Virgine, ad eum modum, qvo qvi dextri ſunt angeli cognoſcunt. Propria enim ſinguli ratione Dominum cognoſcunt, nec ſimiliter omnes angeli ho- Matth. 18, 10.
rum puſillorum electorum, qvi ejus futuri ſunt heredita- Hebr. 1, 14.
te & perfectione, vident faciem Patris. Forte vero facies qvidem etiam filius eſt: Eſt adeo etiam qvicqvid Patris docente Filio comprehenſum vident. Qvod autem Patris reliqvum eſt, id ignotum eſt.

24. Dicunt Valentiniani, qvem ſinguli Prophetarum ſingularem Spiritum ad miniſterium habuerunt, hunc ſuper omnes qvi de Eccleſia ſunt fuiſſe effuſum, idqve adeo in cauſa eſſe, cur (ſigna Spiritus) ſanitates & Prophetiæ per illos fiant qvi de Eccleſia ſunt. Neſciunt vero Paracletum, cujus nunc afflatu immediate Eccleſia agitur, ejusdem ſubſtantiæ ac virtutis eſſe cum illo qvi & ipſe in Veteri Teſtamento immediate afflabat & operabatur.

25. Angelum Valentiniani definierunt: Verbum ejus qvod eſt, habens annunciationem. Ajunt vero etiam Æonas eodem ac Verbum cenſeri vocabulo, non eadem omnino ratione. Apoſtoli, inqvit, in duodecim ſigna tranſlati ſunt, eorumqve vicem ſuſceperunt. Qvemadmodum enim generis rerumqve ortus ab illis diſponitur, ita regeneratio ab Apoſtolis.

26. Videtur id qvod JEſu viſibile eſt. Sapientia & Eccleſia ex præſtanti erat ſemine, qvam eum per carnem ac corpuſculum induiſſe autor eſt Theodotus. Inviſibile autem nomen, qvod eſt unigenitus filius. Unde cum dicit: *Ego ſum oſtium*, hoc dicit: Joh. 10, 7.
ad terminum usqve qvi ſum ego, venietis, qvi de præſtanti ſemine eſtis. Cum vero ipſe qvoqve ingredietur, ſemen etiam una cum eo in plenitudinem ingredietur, qvod videlicet per oſtium unà colligatur atqve inducatur.

27. Sacerdos intra ſecundum velamen ingre- Exod 28, 38.
diens tum laminam ponebat ad altare incenſi, tum ipſe in Levit. 16, 4.
ſilentio inſculptum in corde nomen habens ingrediebatur, Nempe

ſignifi-

Digitized by Google

ὃν τῇ καρδίᾳ ἐγκεχαραγμένον ὄνομα ἔχων εἰσῄει. Δεικνὺς τὴν ἀπόθεσιν τοῦ κα-

Et hæc ad errorem ſpectant abolendorum denium corporum.

θάπερ πετάλου. Χρυσοῦ καθαροῦ γενομένου καὶ κούφου διὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ ὥσπερ σώματος τῆς ψυχῆς ἀπόθεσιν, Ἐν ᾧ ἐγκεχάρακτο τὸ ὄνομα τῆς θεοσεβείας, δι' οὗ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐγινώσκετο τὸ ὄνομα περικείμενος. Ἀποτίθεται δὲ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ πέταλον τὸ ἀβαρὲς, γενόμενον ἐκτὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ, ὅ ἐστιν δεύτερον ὁλοσχερὲς καταπέτασμα τοῦ παντὸς, παρὰ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, παρὰ τοὺς λειτουργοὺς τῶν ἀναφερομένων εὐχῶν Ἀγγέλους. Γυμνὴ δὲ ἡ ψυχὴ ἐν δυνάμει τοῦ συνειδότος οἷον σῶμα τῆς δυνάμεως γενομένη μεταβαίνειν εἰς τὰ πνευματικὰ, λογικὴ τῷ ὄντι καὶ ἀρχιερατικὴ γενομένη, ὡς ἂν ἔμψυχον μένῃ ὡς εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ Λόγου προσεχῶς ἤδη καθάπερ οἱ Ἀρχάγγελοι τῶν Ἀγγέλων Ἀρχιερεῖς γενόμενοι, καὶ τούτων οἱ πρωτόκτιστοι. Ποῦ δὲ ἔτι γραφῆς καὶ μαθήσεως κατόρθωμα τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ τῇ καθαρᾷ γενομένῃ, ὅπου καὶ ἀξιοῦται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον Θεὸν ὁρᾷν; τὴν γοῦν Ἀγγελικὴν διδασκαλίαν ὑπερβᾶσα, καὶ τὸ ὄνομα τὸ διδασκό-

Scientia, diſcere.

μενον ἐγγράφως, ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ κατάληψιν τῶν πραγμάτων, ἔρχεται οὐκ ἔτι νύμφη ἀλλ' ἤδη Λόγος γενόμενος καὶ παρὰ τῷ νυμφίῳ καταλύων μετὰ τῶν πρωτοκλήτων καὶ πρωτοκτίστων. Φίλων μὲν δι' ἀγάπην. υἱῶν δὲ διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑπακοήν, ἀδελφῶν δὲ διὰ τὸ τῆς γενέσεως κοινόν. Ὥστε τὸ μὲν τῆς οἰκονομίας ἦν, τὸ πέταλον παρακεῖσθαι καὶ μανθάνειν εἰς γνῶσιν. Τὸ δὲ δυνάμεως, τὸ θεοφόρον γίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον προσεχῶς ἐνεργούμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, καὶ καθάπερ σῶμα αὐτοῦ γινόμενον.

28. Τὸ, Θεὸς ἀποδιδοὺς ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς ἀπειθοῦσι, φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου, κατὰ τὰς ἐνσωματώσεις. Οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου, τοὺς τρεῖς τόπους δηλοῦσθαι τοὺς ἀριστεροὺς, τετάρτην δὲ γενεὰν τὰ σπέρματα αὐτῶν. Ἔλεον δὲ ποιῶν εἰς χιλιάδας, ἐπὶ τὰ δεξιά.

29. Ἡ Σιγή, φασιν, μήτηρ οὖσα πάντων τῶν προβληθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀῤῥήτου σεσίγηκεν. Ὃ δὲ κατέλαβεν, τοῦτο ἀκατάληπτον προσηγόρευσεν.

Theodotus impietatis notatus quod in Deo ponit paſſionem.

30. Εἶτα ἐκλαθόμενοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, παθεῖν αὐτὸν λέγουσιν ἀθέως. Ὃ γὰρ συνεπάθησεν ὁ Πατὴρ στερεὸς ὢν τῇ φύσει, φησὶν ὁ Θεόδοτος, καὶ ἀνένδοτος, ἐνδόσιμον, ἑαυτὸν παρασχὼν ἵνα ἡ Σιγὴ τοῦτο καταλάβῃ, πάθος ἐστίν. Ἡ γὰρ συμπάθεια πά-

Digitized by Google

ſignificans poſitionem velut aureæ laminæ mundæ leviſqve effectæ per emundationem velut corporis, animæ poſitionem eſſe: in qvo ſcilicet religioſæ pietatis inſculptum nomen, per qvod Principatibus & poteſtatibus notus erat, qvi nomen geſtabat. Ponit vero corpus hoc, levem laminam, ubi intra ſecundum velamen in mundo intelligibili pervaſit, qvod velamen (ſecundum) plenum ſolidumqve eſt rerum hujus univerſitatis, penes altare incenſi, penes angelos, orationum qvæ in ſublimi offeruntur miniſtros. Nuda vero anima in virtute conſcientiæ velut corpus virtutis effecta ad ſpiritalia tranſit, qvæ vere ratione Verboqve utens Pontificiaqve evaſerit, ut jam velut immediate à Verbo animata, ut ſic loqvar, maneat, qvemadmodum Archangeli angelorum Pontifices effecti, (horumqve iterum qvi primum conditi ſunt.) Ubinam vero adhuc res Scripturæ ac diſciplinæ animæ illi agatur virtusqve præſtetur qvæ pura evaſerit, qvando etiam DEum facie ad faciem videre meretur: Angelicâ itaqve doctrinâ ſuperatâ eoqve nomine qvod ſcripto docetur ac ſupra rerum ſcientiam ac comprehenſionem venit, qvæ non amplius ſponſa ſed jam Verbum evaſerit ſeu Ratio & Sermo, (& apud Sponſum manens) cum prima origine vocatis conditisqve, amicis qvidem præ dilectione, filiis vero ob doctrinam ac obedientiam, poſtremò fratribus ob ortus communionem. Idcirco alterum qvidem, qvod laminam geſtaret, atqve ad ſcientiam diſceret, diſpenſationis erat: alterum vero, qvod homo DEo plenus, DEumq; portans Domini immediato afflatu fiat, ac velut ejus Corpus exiſtat, id nempe virtutis.

28. Qvod ita ſcriptum eſt: *DEus reddens in tertiam & quartam generationem incredulis*, Baſilidiani exponunt de corporum alligatione ac carcere: Valentiniani vero ſignificari ajunt tria loca ſiniſtra, qvartam vero generationem, eorum ſemina. *Faciens vero miſericordiam in mille*, in iis qvæ ſunt dextra. Deut. 5, 9. Num. 14, 18.

29. *Sige*, ajunt, ſive Silentium, qvæ ſit parens omnium qvæ à *Bytho* (profundo) producta ſunt, qvod loqvi non potuit de *Arrheto* (ineffabili) hoc tacuit, qvod vero comprehendit, hoc incomprehenſum appellavit.

30. Deinde parum memores DEi Majeſtatis, pati eum, impie ajunt. Qvod enim Pater, inqvit Theodotus, qvi naturâ firmi pectoris ſit atqve inflexi, miſeratione ductus ac compaſſus eſt, ipſe ſe facilem ac indulgentiorem præbens, ut hoc Sige comprehenderet, paſſio eſt. Etenim compaſſio qvam vocant, cujusdam paſſio eſt ob alterius

Digitized by Google

πάθος τινὸς διὰ πάθους ἐλέγου. Μὴν καὶ οὗ πάθους γενομένου τὸ ὅλον συνεπάθησεν καὶ αὐτοὺς εἰς διόρθωσιν τοῦ παθόντος.

Peccatum Diaboli insinuatum, eoq; agnita gratia DEI.

31. Ἀλλὰ καὶ εἰ ὁ κατελθὼν Εὐδοκία οὗ ὅλου ἦν, Ἐν αὐτῷ γὰρ πᾶν τὸ πλήρωμα ἦν σωματικῶς. Ἔπαθεν δὲ οὗτος, δηλονόθι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σπέρματι συνέπαθεν, δι' ὧν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν εὑρίσκεται πάσχον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς οὗ δωδεκάτου Αἰῶνος πείσεως τὰ ὅλα παιδευθέντα, ὥς φασι, συνεπάθησεν. Τότε γὰρ ἐπέγνωσαν ὅτι εἰσὶν χάριτι τοῦ Πατρὸς, εἰσὶν ὄνομα ἀνωνόμαστον, μορφὴ καὶ γνῶσις. Ὁ δὲ βουληθεὶς Αἰὼν τὸ ὑπὲρ τὴν γνῶσιν λαβεῖν, ἐν ἀγνωσίᾳ καὶ ἀμορφίᾳ ἐγένετο, ὅθεν καὶ κένωμα γνώσεως εἰργάσατο, ὅπερ ἐστὶ σκιὰ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν υἱὸς μορφὴ τῶν Αἰώνων. Οὕτος τὸ κατὰ μέρος ὄνομα τῶν Αἰώνων ἀμέλει ἐστὶ τοῦ ὀνόματος.

Insulſa de Chriſto.

32. Ἐν πληρώματι οὖν ἑνότητος οὔσης, ἕκαστος τῶν Αἰώνων ἴδιον ἔχει πλήρωμα τὴν Συζυγίαν. Ὅσα οὖν ἐκ Συζυγίας, φασὶ, προέρχεται, πληρώματά ἐστιν, ὅσα δὲ ἀπὸ ἑνὸς, εἰκόνες. Ὅθεν ὁ Θεόδοτος τὸν χριστὸν ἐξ ἐννοίας προελθόντα τῆς Σοφίας, εἰκόνα τοῦ πληρώματος ἐκάλεσεν. Οὗτος δὲ καταλείψας τὴν μητέρα ἀνελθὼν εἰς τὸ πλήρωμα ἐκρατήθη ὥσπερ τοῖς ὅλοις οὕτω δὲ καὶ τῷ Παρακλήτῳ.

Duplex Valentinianorum Chriſtus.

33. Υἱόθετος μέντοι γέγονεν ὁ χριστὸς, ὡς πρὸς τὰ πληρώματα ἐκλεκτὸς γενόμενος καὶ πρωτότοκος τῶν ἐνθάδε πραγμάτων. Ἔστιν οὖν ὁ λόγος οὗτος παράκουσμα τοῦ ἡμετέρου ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, πρωτότοκον λέγων τὸν σωτῆρα, καὶ ἔστιν ὡσπερεὶ ῥίζα καὶ κεφαλὴ ἡμῶν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία καρποὶ αὐτοῦ χριστοῦ φασὶ τὸ ἀνοίκειον * φυγόντες, συσταλέντος εἰς τὸ πλήρωμα ἐκ τῆς μητρῴας γενομένου ἐννοίας. Ἡ μήτηρ αὖθις τὸν τῆς Οἰκονομίας προηγάγετο ἄρχοντα, εἰς τύπον τοῦ φυγόντος αὐτὴν κατ' ἐπιπόθησιν αὐτοῦ κρείττονος ὑπάρχοντος, ὃς ἦν τύπος τοῦ Πατρὸς τῶν ὅλων. Διὸ καὶ ἥττον γίνεται ὡς ἂν ἐκ πάθους τῆς ἐπιθυμίας συνεστῶσα. Ἐμυσάχθη μέντοι ἐνιδοῦσα τὴν ἀποτομίαν αὐτοῦ, ὥς φασιν αὐτοί.

34. Ἀλλὰ καὶ εὐώνυμοι δυνάμεις πρῶται προβληθεῖσαι τῶν δεξιῶν ὑπ' αὐτῆς, ὑπὸ τῆς τοῦ Φωτὸς παρουσίας οὐ μορφοῦνται. Κατελείφθησαν δὲ ἀριστεραὶ ὑπὸ τοῦ τόπου μορφωθῆναι. Τῆς μητρὸς οὖν μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν σπερμάτων εἰσελθούσης

εἰς

* leg. φυγόντος.

Digitized by Google

aſſumpta paſſionem: qvin & idcirco qvod contigerat paſſio, ipſum qvoqve univerſum condolentis affectum paſſione eſt, ad ejus emendationem cui paſſio ipſa obtigerat.

31. Sed etſi is qvi deſcendit, plena univerſi voluntas (*Eudocia*) erat. In illo enim erat omnis plenitudo corporaliter. Coloſſ. 2, 9. Atqve ille paſſus eſt, utiqve etiam exiſtentia in illo ſemina ſocia ac miſerantis affecta paſſione ſunt, qvorum ratione ipſum qvoqve totum univerſum pati atqve affici invenitur. Sed & duodecimi Æonis paſſione pœnâqve caſtigata univerſa, ut loqvuntur, affecta & ipſa pariter paſſione ſunt ac condoluerunt. Tunc enim eſſe ſe Patris gratia agnoverunt, eſſe qvod nominari non poſſit nomen, formam ſcientiamqve. Cujus vero Æonis conſilium fuit, ut qvod ſcientia ſuperius eſt raperet, ignorantiæ ac peccato obnoxius factus eſt, unde & ſcientiæ evaſit vacuitas, qvod eſt umbra nominis, qvod eſt filius, ipſe Æonum forma. Hic ſigillatim Æonum nominis demum nomen exiſtit.

32. Cum igitur unitas in Pleromate ſit, ſinguli Æones ſuum pleroma Conjugium habent. Qvæcunqve igitur ex conjugio, inqviunt, procedunt, pleromata ſunt, qvæcunqve autem ex uno, imagines ac ſimulacra. Qvocirca Theodotus Chriſtum qvi ex Sapientiæ intelligentia proceſſerit, pleromatis imaginem ac ſimulacrum appellavit. Hic porro relictâ matre aſcendens ad pleroma captus eſt uti ab univerſis ſic vero etiam à Paracleto.

33. Adoptatus tamen eſt Chriſtus, ut inter pleromata aſcitus atqve electus, rerumqve mundi hujus primogenitus. Eſt igitur verbum hoc falſa noſtri doctrina ac interpretatio ex ſubjecta materia, dum Salvatorem primogenitum vocat, cum ille velut radix ac caput noſtrum exiſtat. Eccleſia vero ipſius Chriſti, inqviunt, fructus, caventes qvod inconveniens ac abſonum eſt, recepto in pleroma qvi ex materna ortus intelligentia eſſet, mater rurſus diſpenſationis principem ac ducem produxit, illius figura & ut ejus repræſentatio foret qvi ab ea fugerat, ingensqve melioris illius deſiderium eſſet, qvi figura & character Patris univerſorum erat, unde etiam minor creditur, ut qvod ex paſſione ac libidine, cupiditate ſcilicet formaverit. Execrata tamen eſt, ajunt illi, cum illius pervicaciam improbosqve mores contuita eſſet.

34. Sed & ſiniſtræ poteſtates, ante ab illa productæ qvàm dextræ, lucis adventu non formantur. Relictæ vero ſunt ſiniſtræ à Loco formandæ. Matre igitur filioq; cum ſeminibus ingreſſis in pleroma,

Digitized by Google

εἰς τὸ πλήρωμα, τότε ὁ τόπος τὴν ἐξουσίαν τῆς μητρὸς καὶ τὴν τάξιν ἀπολήψεται ἣν νῦν ἔχει ἡ μήτηρ.

Alia Angelis ratio orandi, ipſa DEI noſtraq; charitas.

35. Ὁ Ἰησοῦς τὸ Φῶς ἡμῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἑαυτὸν κενώσας, τουτέστιν ἐκτὸς τοῦ ὅρου γενόμενος κατὰ Θεόδοτον, ἐπεὶ Ἄγγελος ἦν, τοῦ πληρώματος τοὺς Ἀγγέλους τοῦ διαφέροντος σπέρματος συνεξήγαγεν ἑαυτῷ καὶ αὐτοὺς μὲν τὴν λύτρωσιν ὡς ἀπὸ πληρώματος προελθὼν εἶχεν, τοὺς δὲ Ἀγγέλους εἰς διόρθωσιν τοῦ σπέρματος ἤγαγεν. Ὡς γὰρ ὑπὲρ μέρους δέονται καὶ παρακαλοῦσι, καὶ δι' ἡμᾶς κατεχόμενοι σπεύδοντες εἰσελθεῖν, ἄφεσιν ἡμῖν αἰτοῦνται, ἵνα συνεισέλθωμεν αὐτοῖς, σχεδὸν γὰρ ἡμῶν χρείαν ἔχοντες, ἵνα εἰσέλθωσιν, ἐπεὶ ἄνευ ἡμῶν οὐκ ἐπιτρέπεται αὐτοῖς, διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ ἡ μήτηρ συνελήλυθεν ἄνευ ἡμῶν, φασίν. Εἰκότως ὑπὲρ ὑμῶν δέονται.

36. Ἐν ἑνότητι μέντοιγε προεβλήθησαν οἱ ἄγγελοι ἡμῶν, φασιν, εἰσιόντες, ὡς ἀπὸ ἑνὸς προελθόντες. Ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς ἦμεν οἱ μεμερισμένοι, διὰ τοῦτο ἐβαπτίσατο ὁ Ἰησοῦς, τὸ ἀμέριστον μερισθῆναι, μέχρις ἡμᾶς ἑνώσῃ αὐτοῖς εἰς τὸ πλήρωμα, ἵνα ἡμεῖς οἱ πολλοὶ ἓν γενόμενοι, οἱ πάντες τῷ ἑνὶ δι' ἡμᾶς μερισθέντι ἀνακραθῶμεν.

Malorum ſtatus atq; bonorum.

37. Οἱ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐξελθόντες οἱ μὲν δίκαιοι διὰ τῶν ἐκτισμένων τὴν ὁδὸν ποιούμενοι παρὰ τῷ τόπῳ κατείχοντο κατὰ τοὺς Οὐαλεντινιανούς. Οἱ δὲ ἕτεροι, ἐν τῷ τοῦ σκότους ἐκτισμένῳ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, ἔχοντες συναίσθησιν τοῦ πυρός.

38. Ποταμὸς ἐκπυρεύεται πυρὸς ὑποκάτω τοῦ Θρόνου τοῦ τόπου, καὶ ῥεῖ εἰς τὸ κενὸν τοῦ ἐκτισμένου, ὅ ἐστιν ἡ Γέεννα ἀπὸ κτίσεως τοῦ πυρὸς ῥέοντος μὴ πληρουμένη. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος πύρινός ἐστι. Διὰ τοῦτο, φησί, καταπέτασμα ἔχει, ἵνα μὴ ἐκ τῆς προσόψεως ἀναλωθῇ τὰ πράγματα. Μόνος δὲ ὁ Ἀρχάγγελος εἰσέρχεται πρὸς αὐτὸν, οὗ κατ' εἰκόνα καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσῄει. Ἔνθεν καὶ ὁ Ἰησοῦς παρακληθεὶς συνεκαθέσθη τῷ τόπῳ, ἵνα μένῃ τὰ πράγματα, καὶ μὴ προαναστῇ αὐτοῦ, καὶ ἵνα τὸν τόπον ἡμερώσῃ, καὶ τῷ σπέρματι δίοδον εἰς πλήρωμα παράσχῃ.

Inepta ſomnia.

39. Ἡ Μήτηρ προβαλοῦσα τὸν Χριστὸν ὁλόκληρον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθεῖσα, τοῦ λοιποῦ οὐκ ἔτι οὐδὲν προέβαλεν ὁλόκληρον, ἀλλὰ τὰ συνεκτὰ παρ' αὐτῇ παρέσχεν. Ὥστε καὶ τοῦ τόπου καὶ τῶν κλήρων οὓς τὰ Ἀγγελικὰ αὐτὴ προβάλλουσα, παρ' αὐτῇ κατέχει τῶν ἐκλεκτῶν τῶν Ἀγγελικῶν ὑπὸ τοῦ Ἄρρενος ἔτι πρότερον προβεβλημένων.

40. Τὰ μὲν γὰρ δεξιὰ πρὸ τῆς τοῦ Φωτὸς αἰτήσεως προηνέχθη ὑπὸ τῆς μητρός. τὰ δὲ σπέρματα τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν τοῦ Φωτὸς αἴσθησιν, ὅτε ὑπὸ τοῦ ἄρρενος τὰ Ἀγγελικὰ τῶν σπερμάτων προεβάλετο.

41. Τὰ

Digitized by Google

tunc Locus, matris poteſtatem ordinemqve recipiet, cum ſcilicet ordinem qvem nunc habet mater.

35. JEſus Lux noſtra, ut loqvitur Apoſtolus, Joh. 8, 12. ſeipſum exinaniens, extra ſcilicet terminum exiens, ut exponit Theodotus, qvod Angelus erat, unà ſecum Angelos præſtantis ſeminis pleromate eduxit. Philip. 2, 7. Ac ipſe qvidem velut qvi progreſſus eſſet ex pleromate, unus redemtionem habebat, angelos vero ad ſemen emendandum duxerat: angeli enim velut pro parte rogant & obſecrant, qviqve noſtra cauſa detineantur, feſtinantes ingreſſi veniam nobis precantur, ut nos cum iis ingrediamur. Fere enim, cum noſtri opus habeant ut ingrediantur, qvod ſine nobis ingredi non permittantur, idcirco enim ne mater qvidem, ajunt, ſine nobis ingreſſa eſt, merito pro nobis orant.

36. In unitatem tamen ingreſſi producti ſunt, ajunt, noſtri angeli, ut qvi ab uno proceſſerunt. Qvia vero nos eramus qvi fueramus diviſi, idcirco baptizatus eſt JEſus ut divideretur qvod indiviſum erat, donec nos illis in Pleromate uniret, ut nos multi unum effecti omnes uni commiſceamur qvi noſtra cauſa diſciſus eſt.

37. Adami progenies atqve poſteri alii qvidem juſti, qvi per creata iter habentes à loco diſtinerentur, ut Valentiniani docent: alii vero in tenebrarum condito à ſiniſtris qvi ſenſu ignis excruciantur.

38. Fluvius igneus egrediebatur ſub throno loci, fluitqve in Conditi vacuam cavitatem qvæ eſt Gehenna, & ab igne fluente non impletur. Qvin & ipſe locus igneus eſt, idcirco ait, velamen habet ne ex conſpectu rebus perniciem afferat. Solus vero Archangelus ad eum ingreditur, cujus ſimulacro ſemel in anno Pontifex in Sancta Sanctorum ingrediebatur, ubi etiam JEſus evocatus loco conſedit, ut res manerent, ne ante ipſum everterentur, atqve adeo locum mitigaret, atqve ſemini tranſitum præberet.

39. Mater producto Chriſto integro & ab eo derelicta nihil deinceps integrum protulit, ſed qvæ per ejus facultatem erant, præbuit. Idcirco etiam productis ſine loco & cleris qvaſi hereditatis parte Angelis apud ſe tenet prius jam electis Angelorum à maſculo productis.

40. Dextra qvidem ante lucis petitionem à matre fuerunt producta, Eccleſiæ vero ſemina poſt lucis petitionem, qvando à Patre producta ſunt Angelica ſemina.

41. Τὰ διαφέροντα σπέρματά, φησι, μήτε ὡς πάθη ὧν λυομένων συνελύθη ἂν κατὰ τὰ σπέρματα. Μήτε ὡς κτίσιν προεληλυθέναι, ἀλλ' ὡς τέκνα. Ἀπαρτιζομένης γὰρ τῆς κτίσεως, συναπηρτίσθη ἂν καὶ τὰ σπέρματα. Διὸ καὶ τὴν οἰκειότητα ἔχει πρὸς τὸ φῶς ὃ πρῶτον προήγαγεν, τουτέστι τὸν Ἰησοῦν ὁ αἰτησάμενος τοὺς αἰῶνας χριστός, ἐν ᾧ συνδουλίσθη κατὰ δύναμιν, καὶ τὰ σπέρματα συνελθόντα αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα. Διότι πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰκότως λέγεται ἡ Ἐκκλησία ἐκλελέχθαι. Ἐν ἀρχῇ τοίνυν συνελογίσθημεν, φασί, καὶ ἐφανερώθημεν, διὰ τοῦτο ὁ σωτὴρ λέγει. Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν, μηνύων περὶ τοῦ φωτὸς τοῦ φανέντος καὶ μορφώσαντος, περὶ οὗ ὁ Ἀπόστολος λέγει. ὁ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, τὸν τοῦ διαφέρου σπέρματος. Ὅτε γὰρ ἐφωτίσθη ὁ ἄνθρωπος, τότε εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν, τουτέστι ἑαυτὸν ἐκόσμησεν, χωρίσας αὐτοῦ τὰ ἐπισκοτοῦντα καὶ συναναμεμιγμένα αὐτῷ πάθη, καὶ τὸν Ἀδὰμ ὁ Δημιουργὸς ἐννοίᾳ προσχὼν ἐπὶ τέλει τῆς δημιουργίας αὐτὸν προήγαγεν.

Lux Chriſti.

Mundus Spiritualis: & ſi DEI, ſic quoq; Chriſti.

Crux diſtinguens inter fideles & infideles.

42. Ὁ σταυρὸς τοῦ ἐν πληρώματι ὅρου σημεῖον ἐστίν. Χωρίζει γὰρ τοὺς ἀπίστους τῶν πιστῶν, ὡς ἐκεῖνος τὸν κόσμον τοῦ πληρώματος. Διὸ καὶ τὰ σπέρματα ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ σημείου ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσας εἰσάγει εἰς τὸ πλήρωμα. Ὧμοι γὰρ τοῦ σπέρματος ὁ Ἰησοῦς λέγεται, κεφαλὴ δὲ ὁ χριστός. Ὅθεν εἴρηται, ὃς οὐκ αἴρει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἀδελφός. Ἦρεν οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ὁμοούσιον ἦν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἄξιος, non eſt me dignus.

43. Λέγουσιν οὖν ὅτι αἱ δεξιαὶ ᾔδεσαν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν χριστὸν τὰ ὀνόματα καὶ πρὸ τῆς παρουσίας. Ἀλλὰ τὸ σημεῖον, οὐκ ᾔδεσαν, φασί, δύναμιν, καὶ δόντος πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πνεύματος, συναινέσαντος δὲ καὶ τοῦ πληρώματος, ἐκπέμπεται ὁ τῆς βουλῆς Ἄγγελος, καὶ γίνεται κεφαλὴ τῶν ὅλων μετὰ τὸν πατέρα. Πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, θρόνοι, Κυριότητες, βασιλεῖαι, θεότητες, λειτουργίαι. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὄνομα ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα πᾶν γόνυ κάμψῃ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι Κύριος τῆς δόξης Ἰησοῦς χριστὸς σωτὴρ, ἀναβὰς αὐτὸς καὶ καταβάς. Τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστιν εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη; Ὁ καταβὰς αὐτός ἐστιν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς, καὶ ἀναβὰς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν.

Atheologica expoſitio loci Apoſtolici.

44. Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ Σοφία ὅμοιον τῷ καταλιπόντι αὐτὴν φωτί, ἐγνώρισεν καὶ προσέδραμεν, καὶ ἠγαλλιάσατο καὶ προσεκύνησεν. Τοὺς δὲ ἄρρενας ἀγγέλους τοὺς σὺν αὐτῷ ἐκπεμφθέν-

41. Præſtantia ſemina, inqvit, neqve ut affectus, qvibus ſolutis unà ſolverentur & ſemina, ac interirent: neqve ut creatura atqve opus proceſſerunt, ſed ut filii ac nati. Solutâ enim creatione, unà etiam abſoluta ſunt & ſemina; hincq; adeo eſt, ut & cum luce neceſſitudinem habeant, qvam primo produxit (JEſum ſcilicet) Chriſtus qvi expetiit Æonas, in qvo pariter pro virili defæcata ſunt, & ſemina cum illa in Pleroma, *velut dicas cæli axem*, ingreſſa, qvod nimirum ante mundi molitionem merito Eccleſia dicatur fuiſſe electa. In principio igitur, ajunt, ſimul electi ac manifeſtati ſumus. Idcirco ait Salvator: *luceat lux veſtra*, ſignificans ac loqvens de ejus luce qvi apparuit ac- Matth. 5, 16. transformatus eſt, de qvo Apoſtolus ait: *illuminat omnem* Jo. 1, 9. *hominem venientem in mundum*, qvi nimirum excellentis ſeminis mundus eſt. Qvando enim homo illuminatus eſt, in mundum venit, hoc eſt, qvaſi mundum atqve ornatum accepit depulſis à ſe qvæ tenebras offundunt & coadmixtis ipſi paſſionibus, Adamum qvoqve rerum Conditor eum in mente haberet in fine Creationis produxit.

42. Crux ſignum eſt termini qvi in pleromate eſt, ſeparat enim infideles à fidelibus, velut illa mundum à pleromate. Idcirco etiam JEſus per ſignum in humeros ſublata ſemina in pleroma induxit: JEſus enim ſeminis humeri nuncupantur, caput vero Chriſtus. Unde dictum eſt. *Qui non tollit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt* Matth. 10, 39. *frater meus*. Tulit igitur corpus JEſu qvod eſt Eccleſiæ conſubſtantiale.

43. Ajunt igitur dextras poteſtates ante etiam adventum JEſu ac Chriſti nomina cognoviſſe: non tamen ſignum virtutem ſciviſſe, dante Spiritu omnem poteſtatem, atqve etiam annuente pleromate, *Conſilii angelum* miſſum eſſe, ac poſt Patrem univer- Eſai. 9, 6. ſorum caput factum eſſe. In eo enim condita ſunt omnia Coloſſ. 1, 16. viſibilia & inviſibilia, throni, dominationes, regna, Dei- Philip. 2, 9. tates, miniſtrationes: qvamobrem etiam DEus exaltavit Epheſ 4, 8 9. illum, & dedit illi nomen qvod eſt ſuper nomen, ut omne genu flectatur, & omnis lingva confiteatur, qvia Dominus gloriæ JEſus Chriſtus Salvator, qvi aſcendit ipſe & qvi deſcendit Qvod autem aſcendit, qvid eſt niſi qvia & deſcendit. Qvi deſcendit, ipſe eſt, in inferiores partes terræ, & qvi ſupra cœlos aſcendit.

44. Videns autem Sapientia illi luci ſimilem qvæ ipſam reliqverat, cognovit atqve accurrit, exultavit & adoravit: maſculos au-

tem

φθέντας θεασαμένη κατηδέσθη καὶ κάλυμμα ἐπέθετο. Διὰ τοῦτο τοῦ μυστηρίου ὁ Παῦλος κελεύει τὰς γυναῖκας φέρειν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους.

45. Εὐθὺς οὖν ὁ Σωτὴρ ἐπιφέρει αὐτῇ μόρφωσιν τὴν κατὰ γνῶσιν καὶ ἴασιν τῶν παθῶν, δείξας ἀπὸ Πατρὸς ἀγεννήτου τὰ ἐν πληρώματι καὶ τὰ μέχρι αὐτῆς. Ἀποστήσας δὲ τὰ πάθη τῆς πεπονθυίας, αὐτὴν μὲν ἀπαθῆ κατεσκεύασεν, τὰ πάθη δὲ διακρίνας ἐφύλαξεν, καὶ οὐχ ὥσπερ τῆς ἔνδον διεφορήθη, ἀλλ' εἰς οὐσίαν ἤγαγεν αὐτά τε καὶ τῆς δευτέρας διαθέσεως. Οὕτως διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας ἡ Σοφία γίνεται, καὶ τὰ ἔξω κτίζεται. Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ γέγονεν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδέν.

Valentiniana Mundi corporalis creatio.

46. Πρῶτον οὖν ἐξ ἀσωμάτου πάθους καὶ συμβεβηκότος εἰς ἀσώματον, ἐπὶ τὴν ὕλην αὐτὰ μετήντλησεν καὶ μετέβαλεν, εἶθ' οὕτως εἰς συγκρίματα καὶ σώματα, ἀθρόως γὰρ οὐσίαν ποιῆσαι τὰ πάθη οὐκ ἐνῆν, καὶ τοῖς σώμασι κατὰ φύσιν ἐπιτηδειότητα ἐνεποίησεν.

Hæreticorum duplex Creator.

47. Πρῶτος μὲν οὖν Δημιουργὸς ὁ Σωτὴρ γίνεται Καθολικός. Ἡ δὲ Σοφία δευτέρα οἰκοδομεῖ οἶκον ἑαυτῇ καὶ ὑπήρεισεν στύλους ἑπτά, καὶ πρῶτον πάντων προβάλλεται εἰκόνα τοῦ Πατρὸς Θεόν, δι' οὗ ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τουτέστι τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά. Οὗτος ὡς εἰκὼν Πατρὸς Πατὴρ γίνεται, καὶ προβάλλει πρῶτον τὸν ψυχικὸν υἱοῦ εἰκόνα, ἔπειτα τοὺς Ἀρχαγγέλους, Αἰώνων εἰκόνας, εἶτα Ἀγγέλους Ἀγγέλων ἐκ τῆς ψυχικῆς καὶ φωτεινῆς οὐσίας οὖν. Φησὶν ὁ Προφητικὸς λόγος καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων, κατὰ τὴν συμπλοκὴν τῶν δύο οὐσιῶν τῶν αὐτῶν πεποισμένων τὸ εἰλικρινὲς ἐπιφέρεσθαι εἰπών, τὸ δὲ ἐμβριθὲς καὶ ὑλικὸν ὑποφέρεσθαι, τὸ θολερὸν καὶ παχυμερές. Ἀσώματον δὲ καὶ ταύτην ἐν ἀρχῇ αἰνίσσεται, τὸ φάσκειν ἀόρατον. Οὔτε γὰρ ἀνθρώπῳ τῷ μηδέπω ὄντι ἀόρατος ἦν, οὔτε τῷ (Δημιουργῷ) ἐδημιούργει γάρ, ἀλλὰ τὸ ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον αὐτῆς ὧδέ πως ἐξεφώνησεν.

Archangeli.

materia incorporea

48. Διακρίνας δὲ ὁ Δημιουργὸς τὰ καθαρὰ ἀπὸ τοῦ ἐμβριθοῦς ὡς ἂν ἐνιδὼν τὴν ἑκατέρου φύσιν, φῶς ἐποίησεν, τουτέστιν ἐφανέρωσεν, καὶ εἰς φῶς καὶ ἰδέαν προσήγαγεν. Ἐπεὶ τό γε ἡλιακὸν καὶ οὐράνιον φῶς πολλῷ ὕστερον ἐργάζεται, καὶ ποιεῖ ἐκ τῶν ὑλικῶν. Τὸ μὲν ἐκ τῆς λύ-

Lux prior sole condita.

πης,

tem Angelos cum illo miſſos cum vidiſſet, erubuit, ac velum impoſuit. Hujus myſterii cauſa jubet Paulus ut mulieres poteſtatem 1.Cor.11,10. geſtent ſuper caput, propter Angelos

45. Mox itaqve Salvator formæ illi ornatum adjecit, affectuum ſcilicet laborantium improbationem ac medicinam, oſtendens qvæ à Patre ingenito in pleromate & ad ipſam usqve eſſent: amoris vero qvibus laboraverat affectibus atqve vitiis ab eorum immunem labe fecit. Ac qvidem affectus paſſionesqve diſcernens ſervavit, nec velut ab interiori exſtirpavit diſpoſitione, ſed & ad ſecundæ ſubſtantiam diſpoſitionis traxit, inqve hunc modum per Salvatoris apparitionem facta Sapientia ac qvæ exterius ſunt, mundusqve eſt conditus. Joh, 1, 3. Omnia enim per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.

46. Primum igitur ex incorporeo affectu ſeu paſſione & accidente in incorporeum, in materiam hæc ablata infudit transtulitqve, ſicqve deinde in viventia mixtaqve animantium corpora, nec enim fieri poterat ut affectus vitiaqve ac labes repente ſubſtantiam facerent, ac naturalem corporibus indidit utilitatem.

47. Primus igitur univerſalis Conditor ac opifex Salvator efficitur, tum ſeqvens Sapientia ædificat ſibi domum, ſub- Prov.9,7. didit columnas ſeptem, primoqve omnium producit DEum Patris imaginem, per qvem fecit cœlum & terram, cœleſtia ſcilicet & terreſtria, dextraq; & ſiniſtra. Hic ut Patris imago Pater efficitur, producitq; primum animalem Chriſtum filii imaginem: tum Archangelos Æonum imagines, ex in Angelos Angelorum ex animali lucidaqve ſubſtantia, de qva Propheticus ſermo: *& Spiritus DEi ferebatur ſuper* Gen. 1,3. *aquas*, duplicis ſubſtantiæ complexu qvæ ipſæ obſeqvuntur, qvod purum ſupra terram dicens, qvod autem grave & terreni ponderis, qvod nimirum turbidum materiatumqve, ſubſidere. Qvin hanc qvoqve à principio incorpoream innuit, dum inviſibilem dicit. Neqve enim homini inviſibilis erat cum is necdum eſſet, neqve vero opifici, cum illo autore conderetur: ſed qvod informis formæqve expers & figuræ, in hunc fere modum enunciavit.

48. Diſcretis autem Creator qvæ munda eſſent ab eo qvod grave craſſumqve, velut amborum inſpectâ naturâ lucem condidit, hoc eſt manifeſtavit, atqve ad lucem ſpeciem produxit. Solis namqve & Cœli lumen diu poſt formatur, eqve terrenis: è triſtitia qvidem ſubſtan-

X tia

πης, οὐσιώδες, κτίζον πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πρὸς ἃ ἡ πάλη ἡμῖν. Διὸ καὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος· Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόβου, τὰ θηρία. Τὸ δὲ ἐκ τῆς πλήξεως καὶ ἀπορίας, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου. Ἐν δὲ τοῖς τρισὶ στοιχείοις τὸ πῦρ ἐναιωρεῖται καὶ ἐνέσπαρται καὶ ἐμφωλεύει, καὶ ὑπὸ τούτων ἐξάπτεται, καὶ τούτοις ἐναποθνήσκει, μὴ ἔχον τύπον ἀποτακτὸν ἑαυτοῦ, ὡς καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐξ ὧν τὰ συγκρίματα δημιουργεῖται.

49. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐγίνωσκεν τὴν δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦσαν, οἰόμενος ἰδίᾳ δυνάμει δημιουργεῖν, φιλεργὸς ὢν φύσει, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· ὑπετάγη τῇ ματαιότητι τοῦ κόσμου οὐχ ἑκὼν, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐλευθερωθήσεται, ὅταν συλλεγῇ τὰ σπέρματα τοῦ Θεοῦ. Τεκμήριον δὲ μάλιστα τοῦ ἀκουσίου τὸ εὐλογεῖν τὸ Σάββατον, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πόνων ἀνάπαυσιν ὑπερασπίζεσθαι.

Locus Pauli de creatura agit non de creatore.

Hominis creatio ex mente hæreticorum.

50. Λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ τῆς ξηρᾶς ἀλλὰ τῆς πολυμεροῦς καὶ ποικίλης ὕλης μέρος, ψυχὴν γεώδη καὶ ὑλικὴν ἐτεκτήνατο ἄλογον καὶ τῆς τῶν θηρίων ὁμοούσιον. Οὗτος κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος. Ὁ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν ὃν εἰς τοῦτον ἐνεφύσησέν τε καὶ ἐνέσπειρεν, ὁμοούσιόν τι αὐτῷ δι' ἀγγέλων ἐνθείς. Καθὸ μὲν ἀόρατός ἐστι καὶ ἀσώματος, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς προσεῖπεν. Μορφωθὲν δὲ ψυχὴ ζῶσα ἐγένετο, ὅπερ εἶναι καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς ὁμολογεῖ.

Hæreticorum duplex anima.

51. Ἄνθρωπος οὖν ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχικὸς ἐν χοϊκῷ, οὐ μέρος μέρει, ἀλλὰ ὅλῳ ὅλος συνὼν, ἀρρήτῳ δυνάμει Θεοῦ. Ὅθεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῷ τετάρτῳ * οὐρανῷ δημιουργεῖται. Ἐκεῖ γὰρ χοϊκὴ σὰρξ οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλ' ἦν τῇ ψυχῇ θείᾳ οἷον σὰρξ ἡ ὑλική. Ταῦτα σημαίνει, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου. Τὴν θείαν ψυχὴν αἰνίσσεται τὴν ἐγκεκρυμμένην τῇ σαρκὶ καὶ στερεὰν καὶ δυσπαθῆ καὶ δυνατωτέραν. Καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου, τὴν ὑλικὴν ψυχὴν σῶμα οὖσαν τῆς θείας ψυχῆς. Περὶ τούτων τῶν δυοῖν καὶ ὁ Σωτὴρ λέγει, φοβεῖσθαι δεῖν τὸν δυνάμενον ταύτην τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ ψυχικὸν ἐν Γεέννῃ ἀπολέσαι.

52. Τοῦτο

* leg. τρίτῳ.

Digitized by Google

tia condendo facit ſpiritalia neqvitiæ, adverſus qvæ nobis lucta eſt, unde etiam ait Apoſtolus: *nolite contriſtare Spiritum Sanctum, in quo ſignati eſtis*: ex timoris vero, beſtias, ex ſtuporis autem & anguſtiæ, elementa mundi. Porro ignis elementum in tribus elementis & ſublimis extat & illis inſperſus eſt atqve inhabitat ab iisqve ſuccenditur atqve in eis moritur, non habens certam ac determinatam ſui formam velut reliqva elementa, ex qvibus mixta, corporaqve viventia & animata conduntur. Epheſ. 6, 12, & 4. 30.

49. Qvod autem neſciebat, qvæ per ipſum operabatur, propria virtute ſe creare ac res condere exiſtimans, cum naturâ lubens operetur, idcirco dixit Apoſtolus ſubjectum eſſe vanitati mundi non ultro ſed propter eum qvi ſubjecit in ſpe qvod & ipſe liberabitur, cum collecta fuerint DEi ſemina. Ejus vero qvod non ultro ſed qvaſi invitus ac nolens operetur, indicio eſt, qvod benedixit Sabbato, ac reqviem à laboribus tuetur, ſanctamqve eam haberi jubet. Rom. 8, 20. Gen. 2, 3.

50. Sumpto è terra pulvere non ex arida ſed ex diverſis partibus dividua variaqve materia terrenam animam & materiatam fabricatus eſt rationis expertem, ejusdem cum beſtiarum animabus ſubſtantiæ. Hæc homo eſt, qvi ad imaginem: qvi autem ad ipſius Creatoris ſimilitudinem, ille eſt in qvem inſufflavit & conſpiravit aliqvid ejusdem ſubſtantiæ angelorum operâ illi inſerens. Ac qvidem ratione qvâ inviſibilis & incorporeus eſt, ejus ſubſtantiam vitæ flatum appellavit, ubi vero formam induit, anima vivens effectus eſt, qvod & ipſe in Prophetarum oraculis fatetur. Gen. 2, 7.

51. Eſt igitur homo in homine, animalis in terreno, non pars in parte ſed totum in toto, arcanâ DEi potentiâ ſimul exiſtens: propterea in paradiſo creatur, in tertio cœlo, illuc enim terrena caro non aſcendit, ſed erat animæ, qvæ divina ſit, carnis loco materia. Id ſignificat qvod ita dictum eſt: *hoc nunc os ex oſſibus meis*. Hic enim certe ambage ſignificatur divina anima ipſa in carne latens ſolidaq; & qvæ ægre afficiatur ac potentior exiſtat. *Et caro de carne mea*, terrena anima & materialis, qvæ ſit corpus divinæ animæ. De utraq; hac animâ etiam Salvator loqvitur cum dicit timendum eum, qvi hanc animam atq; hoc corpus animale perdere in Gehenna poteſt. 2. Cor. 12, 4. Gen. 2, 23. Matth. 10, 28.

Digitized by Google

Hæreſis abolendæ carnis.

52. Τοῦτο τὸ σαρκίον ἀντίδικον ὁ Σωτὴρ εἶπεν, καὶ ὁ Παῦλος νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου. Καὶ δῆσαι παραινεῖ καὶ ἁρπάσαι ὡς ἰσχυροῦ τὰ σκεύη, τοῦ ἀντιπολεμοῦντος τῇ οὐρανίῳ ψυχῇ ὁ Σωτήρ, καὶ ἀπηλλάχθαι αὐτοῦ παραινεῖ κατὰ τὴν ὁδὸν, μὴ τῇ φυλακῇ περιπέσωμεν καὶ τῇ κολάσει. Ὁμοίως δὲ καὶ εὐνοεῖν αὐτῷ, μὴ τρέφοντας καὶ ῥωννῦντας τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ἐντεῦθεν νεκροῦντας ἤδη καὶ ἐξίτηλον ἀποφαίνοντας ἀποχῇ τῆς πονηρίας, ἵνα ἐν τῇ διαλύσει ταύτῃ διαφορηθὲν καὶ διαπνεῦσαν λάθῃ, ἀλλὰ μὴ καθ' αὐτό τινος ὑποστάσεως λαβόμενον, τὴν ἰσχὺν ἔχῃ παράμονον ἐν τῇ διὰ πυρὸς ἐξόδῳ.

Hæc vitia, non carnis ipſa ſubſtantia.

53. Τοῦτο ζιζάνιον ὀνομάζεται συμφυὲς τῇ ψυχῇ ἢ τῷ χρηστῷ σπέρματι. Τοῦτο καὶ σπέρμα διαβόλου ὡς ὁμοούσιον ἐκείνῳ καὶ ὄφις καὶ διαπτερνιστὴς καὶ λῃστὴς ἐπιτιθέμενος κεφαλῇ βασιλέως. Ἔσχεν δὲ ὁ Ἀδὰμ ἀδήλως αὐτῷ ὑπὸ τῆς σοφίας ἐνσπαρὲν τὸ σπέρμα τὸ πνευματικὸν εἰς τὴν ψυχὴν, διαταγείς, φησι, δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου, ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐστιν. Δι' ἀγγέλων οὖν τῶν ἀῤῥένων τὰ σπέρματα ὑπηρετεῖται τὰ εἰς γένεσιν προβληθέντα ὑπὸ τῆς σοφίας, καθὸ ἐγχωρεῖ γίνεσθαι· ἅτε γὰρ Δημιουργὸς ἀδήλως κινούμενος ὑπὸ τῆς σοφίας, οἴεται αὐτοκίνητος εἶναι. Ὁμοίως καὶ οἱ ἄνθρωποι. Πρῶτον οὖν σπερματικὸν τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ προέβαλεν ἡ σοφία, ἵνα ᾖ τὸ ὀστοῦν ἡ λογικὴ καὶ οὐρανία ψυχὴ, μὴ κενὴ, ἀλλὰ μυελοῦ γέμουσα πνευματικοῦ.

Semen ſpirituale DEI.

Nugæ hæreticorum. Non natura ſed voluntate boni ſumus & mali.

54. Ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀδὰμ τρεῖς φύσεις γεννῶνται. Πρώτη μὲν ἡ ἄλογος ἦν Κάϊν. Δευτέρα δὲ ἡ λογικὴ καὶ ἡ δικαία, ἧς ἦν Ἄβελ. Τρίτη δὲ ἡ πνευματικὴ, ἧς ἦν Σήμ. Καὶ ὁ μὲν χοϊκός ἐστι κατ' εἰκόνα. Ὁ δὲ ψυχικὸς καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὁ δὲ πνευματικὸς κατ' ἰδίαν. Ἐφ' οἷς τρισὶν ἄνευ τῶν ἄλλων παίδων τοῦ Ἀδὰμ εἴρηται· αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. Ὅτι δὲ πνευματικὸς ὁ Σήθ, οὔτε ποιμαίνει οὔτε γεωργεῖ, ἀλλὰ παῖδα καρποφορεῖ, ὡς τὰ πνευματικὰ, καὶ τοῦτον ὃς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου, ἄνω βλέποντα, οὗ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, τοῦτον ὁ Κόσμος οὐ χωρεῖ.

At hoc non corpus ſed mortalitas.

55. Τοῖς τρισὶν ἀσωμάτοις ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ, τέταρτον ἐπενδύεται τὸν χοϊκὸν, τοὺς δερματίνους χιτῶνας. Οὔτ' οὖν ἀπὸ τοῦ πνεύματος, οὔτ' ἀπὸ ἐμφυσήματος σπείρει ὁ Ἀδὰμ, θεῖα

γὰρ

Digitized by Google

52. Carnem hanc Salvator adverſarium voca- Matth. 5, 25.
vit, Paulus qvoqve legem repugnantem legi mentis ſuæ, Luc. 10, 5. 8.
monetqve idem Salvator atqve hortatur alligare ac diri- Rom. 7, 23.
pere ejus vaſa tanqvam potentis adverſus cœleſtem ani- Matth. 12, 29.
mam bellum gerentis, jubetqve ab illis liberari dum ſu- Luc. 12, 58.
mus in viâ, ne in carcerem pœnamqve incidamus: ſimili- Matth. 5, 25.
ter etiam benevole ad eam habeamus, ne alamus, roburq; conferamus
peccandi licentiâ, ſed inde jam mortificemus exilemq; reddamus ac ex-
tenuemus abſtinendo à malitia, ut ita cum erir diſſolvenda, extirpa-
tam ſe difflatamq; imprudens inveniat, nullamq; per ſe exiſtendi faculta-
tem, qva firmum robur ac durabile transeundo per ignem obtineat.

53. Hoc Zizanium vocatur concretum animæ, Matth. 13,
bono ſcilicet ſemini. Hoc ſemen Diaboli, velut ejusdem 25. &c.
ac ille ſubſtantiæ, ſerpensqve ſupplantator, & latro, Regis caput inva-
dens. Habuit vero Adamus ejus obſcure animo à Sapientia ſubſemina-
tum Spiritale ſemen. *Ordinatum*, inqvit, *per Angelos in ma-* Gal. 3, 19.
nu Mediatoris. Mediator autem unius non eſt, DEus autem unus eſt. Per
mares itaqve Angelos miniſtrantur ſemina qvæ à ſapientia orta & pro-
ducta ſunt, pro eo ac licet capere. Qva enim ratione demiurgus qvi
obſcure à Sapientia movetur à ſe ipſe moveri exiſtimat, eâdem etiam
homines. Primum igitur ſemen Spiritale in Adamo produxit Sapien-
tia, ut eſſet oſſum anima utens ratione atqve cœleſtis, non vacua
ſed Spiritali plena medullâ.

54. Adamo autem naſcuntur tres naturæ, prima qvidem
rationis expers, ad qvam Cain ſpectabat, altera vero utens ratione &
juſta, ad qvam Abel: & tertia Spiritalis, ad qvam Seth. Ac qvidem
terrenus eſt ad imaginem, animalis autem ad DEi ſimilitudinem, po-
ſtremo Spiritalis ipſe ad ſuam. De his tribus, absqve reliqvis Adami
liberis ac natis dictum eſt: *Hic liber generationis hominum.* Gen. 5, 1.
Qvod autem Seth ſpiritalis erat, neqve paſtorem agit neqve agricolam,
ſed Spirituum more filium progenuit, eumqve adeo qvi Gen. 4, 26.
ſperavit invocare nomen Domini; qvi oculos ſurſum in- Phil. 3, 20.
tendat, cujus converſatio in cœlo ſit, qvem mundus non capit.

55. Tribus in Adamo incorporeis qvartum terrenum ſu-
perinduit, pelliceas ſcilicet eas tunicas. Itaqve neqve ex Spiritu
neqve ex ſpiraculo ſeminat Adamus, ambo enim divina. Ac
qvidem per illum, non tamen ab illo utrumqve producitur. Qvod

Digitized by Google

γὰρ ἄμφω, καὶ δι᾽ αὐτοῦ μὲν οὐχ ὑπ᾽ αὐτοῦ δὴ προβάλλεται ἄμφω. Τὸ δὲ ὑλικὸν αὐτοῦ ἐνεργὸν εἰς σπέρμα καὶ γένεσιν, ὡς ἂν τῷ σπέρματι συγκεκραμένον, καὶ ταύτης ἐν ζωῇ τῆς ἁρμονίας ἀποστῆναι μὴ δυνάμενος. Κατὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ Ἀδάμ.

Naturæ diſcretæ ex mente hæreticorum.

56. Ὁ πρῶτον δὲ ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός. Εἰ δὲ καὶ ἐκ ψυχικοῦ ἔσπειρεν, καὶ ἐκ πνευματικοῦ, καθάπερ ἐξ ὑλικοῦ, πάντες ἂν ἴσοι καὶ δίκαιοι ἐγεγόνεισαν, καὶ ἐν πᾶσιν ἂν ἡ διδαχὴ ἦν· διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν οἱ ὑλικοί, οὐ πολλοὶ δὲ οἱ ψυχικοί, σπάνιοι δὲ οἱ πνευματικοί. Τὸ μὲν οὖν πνευματικὸν φύσει σωζόμενον, τὸ δὲ ψυχικὸν αὐτεξούσιον ὂν ἐπιτηδειότητα ἔχει πρός τε πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν καὶ φθορὰν, κατὰ τὴν οἰκείαν αἵρεσιν. Τὸ δὲ ὑλικὸν φύσει ἀπόλλυται. Ὅταν οὖν τὰ ψυχικὰ ἐγκεντρισθῇ τῇ καλλιελαίῳ εἰς πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ μετάσχῃ τῆς ποιότητος τῆς ἐλαίας, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ τὰ ἔθνη, τότε οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ (σωθήσεται.) Ἰσραὴλ δὲ ἀλληγορεῖται ὁ πνευματικὸς, ὁ ὀψόμενος τὸν Θεὸν, ὁ τοῦ πιστοῦ Ἀβραὰμ υἱὸς γνήσιος. Ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρας οὐχ ὁ κατὰ σάρκα, ὁ ἐκ τῆς δούλης τῆς Αἰγυπτίας.

57. Γίνεται οὖν ἐκ τῶν γενῶν τῶν τριῶν, τοῦ μὲν, μόρφωσις τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ δὲ μετάθεσις τοῦ ψυχικοῦ ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν.

Reparatio per Chriſtum, ſed ſenſu hæretico.

58. Μετὰ τὴν τοῦ θανάτου τοίνυν βασιλείαν, μεγάλην μὲν καὶ εὐπρόσωπον τὴν ἐπαγγελίαν πεποιημένην, οὐδὲν δὲ ἧττον διακονίαν θανάτου γεγενημένην, πάσης ἀπειπούσης ἀρχῆς καὶ θεότητος. Ὁ μέγας ἀγωνιστὴς Ἰησοῦς χριστὸς ἐν ἑαυτῷ δυνάμει τὴν Ἐκκλησίαν ἀναλαβὼν, τὸ ἐκλεκτὸν καὶ τὸ κλητὸν, τὸ μὲν παρὰ τῆς τεκούσης τὸ πνευματικὸν, τὸ δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας τὸ ψυχικὸν, ὃ ἀνέσωσεν καὶ ἀνήνεγκεν ἅπερ ἀνέλαβεν, καὶ δι᾽ αὐτῶν καὶ τὰ τούτοις ὁμοούσια. Εἰ γὰρ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα, εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι.

Fabulæ hæreticorum.

59. Σπέρμα μὲν οὖν πρῶτον παρὰ τῆς τεκούσης ἐνεδύσατο, οὐ χωρηθεὶς ἀλλὰ χωρήσας αὐτὸ δυνάμει, ὃ κατὰ μικρὸν μορφοῦται διὰ γνώσεως. Κατὰ δὲ τὸν τόπον γενόμενος εὗρεν Ἰησοῦν χριστὸν ἐνδύσασθαι τὸν προκεκηρυγμένον, ὃν κατήγγελλον οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος, ὄντα εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος.

Ἀλ-

Digitized by Google

vero ejus terrenum eſt, id ad ſemen actumqve generationis valet ac efficax eſt, velut nimirum ſemini commixtum, ac ejusmodi, ut ab hâc invita compage abſcedere non poſſit. In hunc modum Adamus noſter parens exiſtit.

56. *Primus homo de terra terrenus.* Qvod ſi etiam ex animali ac Spiritali generaſſet, velut ex materiali terrenoqve, omnes pares ac juſti conditi eſſemus, & in omnibus doctrina eſſet ac ſcientia fulgeremus: idcirco multi terreni ſunt, non multi autem animales, rari vero qvi Spiritales ſunt. Igitur qvod Spiritale eſt, ſuopte genere ac naturâ ſalvatur: qvod autem animale, qvod liberi facultate arbitrii præditum eſt, idoneum eſt atqve habile pro eo ac voluntas elegerit ut credat induatqve incorruptionem, vel ut fidei abſentia & corruptionis labe intereat: qvod deniqve terrenum, ipſum naturâ interitioni devotum eſt peritqve. Poſtqvam igitur qvæ animalis ſubſtantiæ ſunt inſerta fuerint in bonam olivam & fide donentur, & incorruptione ac pingvedine olivæ fuerint impertitæ, gentesqve ingreſſæ fuerint, tunc ita omnis Iſraël ſalvus fiet. Porro Spiritalis Iſraël allegorico ac Spiritali ſenſu intelligitur, qvi DEum viſurus ſit, fidelis Abrahæ verus filius, matris liberæ, non qvi ſecundum carnem natus eſt ex ancilla Ægyptia.

1. Cor. 15, 7. Rom. 11, 25. Gal. 4, 26.

57. Fit igitur tribus ex generibus, ut alterum qvidem, nempe Spiritale forma imbuatur, alterum vero, nempe animale ex ſervitute in libertatem transferatur.

58. Poſt mortis igitur imperium magna qvidem illa ac ſpecioſa promiſſione perfectum, qvæ ipſa nihilominus mortis miniſter extiterit, fatiſcente omni principatu & Deitate, magnus pugil JEſus Chriſtus, aſſumta in ſeipſo virtute Eccleſiæ, electis nimirum atqve vocatis, qvod Spiritale eſſet à parente; qvod vero animale ex diſpenſatione ſalva fecit extulitqve qvæ aſſumſerat, ac per ea qvæ illis affinia ſunt & ſimilia. *Si enim delibatio ſancta, etiam maſſa: ſi radix ſancta, etiam rami.* Rom. 11, 16.

59. Primum igitur ſemen à parente induit, non qvi caperetur ſed qvi caperet, eoqve paulatim per ſcientiam formatur. Ad locum autem cum veniſſet, invenit JEſum Chriſtum induiſſe qvi ante fuerat prædicatus, qvem Prophetæ atqve Lex prænuntiabant, ac imago Salvatoris erat. Qvin & iſte (animalis) qvem induerat Chriſtus inviſibilis erat. Par autem erat ut qvi in mundum venturus eſſet ut in eo conſpi-

Ἀλλὰ καὶ οὗτος ὁ ψυχικὸς χριςὸς ὃν ἐνεδύσατο, ἀόρατος ἦν. Ἔδει δὲ τὸν εἰς κόσμον ἀφικνούμενον ἐφ᾽ ᾧτε ὀφθῆναι, κρατηθῆναι, πολιτεύσασθαι, καὶ αἰθητοῦ σώματος ἀντέχεσθαι. Σῶμα τοίνυν αὐτῷ ὑφάναι τῆς ἐκ τῆς ἀφανοῦς ψυχικῆς οὐσίας, δυνάμει δὲ θείας ἐκ κατασκευῆς εἰς αἰθητὸν κόσμον ἀφιγμένον.

60. Τὸ οὖν πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, τὴν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου λέγει. Δύναμις δὲ ὑψίςου ἐπισκιάσει σοι, τὴν μόρφωσιν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ, ἣ ἐνετύπωσεν τὸ σῶμα ἐν τῇ παρθένῳ.

61. Ὅτι μὲν οὖν αὐτὸς ἕτερον ἦν ᾧ ἀνείληφεν, δῆλον ἐξ ὧν ὁμολογεῖ, ἐγὼ ἡ ζωή, ἐγὼ ἡ ἀλήθεια. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν. Τὸ δὲ πνευματικὸν

Humana divinaque naturæ.

ὃ ἀνείληφεν, καὶ τὸ ψυχικὸν οὕτως ἐμφαίνει. Τὸ δὲ παιδίον ηὔξανεν καὶ προέκοπτεν σφόδρα. Σοφίας μὲν γὰρ, τὸ, πνευματικὸν δεῖξαι, μεγέθους δὲ τὸ ψυχικόν. Διὰ δὲ τῶν ἐκρυέντων ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἐδήλου τὰς ἐκρύσεις τῶν παθῶν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀπαθεῖς γενομένας τὰς οὐσίας σεσῶσθαι. Καὶ ὅταν λέγῃ; Δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμασθῆναι, ὑβρισθῆναι, ςαυρωθῆναι, ὡς περὶ ἄλλου φαίνεται λέγων, δηλονότι τοῦ ἐμπαθοῦς. Καὶ προάξω ὑμᾶς; λέγει, τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. Αὐτὸς γὰρ προάγει πάντα, καὶ τὴν ἀφανῶς σωζομένην ψυχὴν ἀναςήσειν ᾐνίσσετο, καὶ ἀποκαταςήσειν οὗ νῦν προάγει. Ἀπέθανεν δὲ, ἀποςάντος τοῦ καταβάντος ἐπ᾽ αὐτῷ ἐπὶ τῷ

Manichaica.

Ἰορδάνῃ πνεύματος, οὐκ ἰδίᾳ γενομένου, ἀλλὰ συςαλέντος, ἵνα καὶ ἐνεργήσῃ ὁ θάνατος, ἐπεὶ πῶς τῆς ζωῆς παρούσης ἐν αὐτῷ ἀπέθανε τὸ σῶμα; οὕτω γὰρ ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ὁ θάνατος ἐκράτησεν ἄν, ὅπερ ἄτοπον. Δόλῳ δὲ ὁ θάνατος κατεςρατηγήθη. Ἀποθανόντος γὰρ τοῦ σώματος καὶ κρατήσαντος αὐτὸ τοῦ θανάτου, ἀνασείλας τὴν ἐπελθοῦσαν ἀκτῖνα τῆς δυνάμεως ὁ Σωτὴρ ἀπώλεσε μὲν τὸν θάνατον, τὸ δὲ θνητὸν σῶμα, ἀποβαλὼν πάθη, ἀνέςησεν. Τὰ ψυχικὰ οὖν οὕτως ἀνίςαται καὶ ἀνασώζεται. Πιςεύσαντα δὲ τὰ πνευματικὰ ὑπὲρ ἐκεῖνα σώζεται, ἐνδύματα γάμων τὰς ψυχὰς λαβόντα.

62. Κά-θηται μὲν οὖν ὁ ψυχικὸς χριςὸς ἐν δεξιᾷ τοῦ Δημιουργοῦ. Καθὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς. Κάθηται δὲ μέχρι συντελείας, ἵνα ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. Ἐξεκέντησαν δὲ τὸ φαινόμενον ὃ ἦν σὰρξ τοῦ ψυχικοῦ. Ὀςοῦν γὰρ αὐτοῦ οὐ συντριβήσεται, φησί. Καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὴν

ψυχὴν

Digitized by Google

conſpicuus foret teneri ſociam vitæ rationem inire, ac corpus ejusmodi qvod ſenſu percipi poſſet admittere. Hincqve adeo corpus illi ex animali inviſibili ſubſtantia, virtute autem ex divina fabrica, venienti in mundum ſenſibilem, contextum eſt.

60. Illud igitur, *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te*, Luc. 1, 35.
Dominici corporis fabricam dicit, *Virtus* autem *altiſſimi obumbrabit tibi*, DEi formationem ſignificat, qvæ corpus in virgine figura membrisqve diſtinxit.

61. Qvod autem ipſe alius eſſet qvi aſſumſit, manifeſtum
eſt, qvibus ita fatetur: *Ego ſum Vita, Ego ſum Veritas, Ego* Joh. 14, 6.
& Pater unum ſumus. Qvod vero Spiritale aſſumſit, &
qvod animale, in hunc modum ſignificat: *Puer autem cre-* Joh. 10, 30.
ſcebat & proficiebat valde. Porro Sapientiæ erat, ut qvod Luc. 2, 40.
Spiritale eſſet oſtenderet: magnitudinis, ut qvod & 52.
animale. Per ea autem qvæ ex latere fluxerunt, affectuum Joh. 19, 34.
effluxiones, affectionesqve ex libidinoſis illibidinoſas effectas ſubſtantias ſalutem conſecutas eſſe oſtendebat. Cumqve adeo ait:
Oportet filium hominis reprobari, verberibus affici, & crucifigi, Luc. 9, 22.
qvaſi de alio videtur loqvi, de illo nimirum qvi paſſionibus & affectibus
obnoxius ſit. *Et præcedam vos*, inqvit, *tertia die in* Matth. 26, 32.
Galilæam, ipſe enim præcedit omnia, animamqve inaſpe- Act. 2, 24.
ctabili ratione ſalvaturum ſe & ſuſcitaturum obſcure ſignificavit, eoqve reſtituturum qvo nunc præcedit. Mortuus autem eſt abſcendente Spiritu qvi ſuper eum in Jordano deſcendit, non qvi ut ſeorſim eſſet receſſiſſet, ſed qvi ſe ſubduxiſſet, ut & mors vim ſuam exereret, etenim qvomodo præſente vita corpus potuiſſet mori? Sic enim mors ipſius qvoqve Salvatoris potita eſſet, qvod dictu abſurdum eſt. Porro mors militari qvaſi ſollertia doloqve expugnata eſt, emoriente enim corpore ac morte ipſum ſubigente, contracto Salvator ſuperveniente virtutis radio mortem fugavit, ac mortale corpus excuſſis paſſionibus morbisqve ſuſcitavit. Ac qvidem qvæ partis ſunt animalis, in hunc modum ſuſcitat & ad ſalutem reparat: qvæ autem Spiritalis, fide imbuta præſtantiore donat ſalute, nuptiarum veſtimenta animas nacta.

62. Sedet igitur animalis Chriſtus in dextera Pſ. 110, 1.
Creatoris, uti etiam David ait: *Sede à dextris meis*, & qvæ ſe- Act. 3, 21.
qvuntur. Sedet autem usqve ad conſummationem, ut *videant in*
quem confixerunt. Confixerunt autem qvod oculis ſubje- Zach. 12, 10.

Digitized by Google

ψυχὴν ὀστοῦν ἠλληγόρησεν ἡ προφητεία. Αὐτὴ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ χριστοῦ πάσχοντος τοῦ σώματος ἑαυτὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ (Δημιουργοῦ) παρακατέθετο. Τὸ δ᾽ ἐν τῷ ὀστέῳ πνευματικὸν οὐκ ἔτι παρακατατίθεται, ἀλλ᾽ αὐτὸς σώζει.

63. Ἡ μὲν οὖν τῶν πνευματικῶν ἀνάπαυσις ἐν Κυριακῇ, ἐν Ὀγδοάδι, ἣ Κυριακὴ ὀνομάζεται, παρὰ τῇ μητρὶ ἔχοντα τὰς ψυχὰς τὰ ἐνδύματα ἄχρι συντελείας. Αἱ δὲ ἄλλαι πισταὶ ψυχαὶ παρὰ τῷ Δημιουργῷ. Περὶ δὲ τὴν συντέλειαν ἀναχωροῦσι καὶ αὗται εἰς Ὀγδοάδα. Εἶτα τὸ δεῖπνον τῶν γάμων κοινὸν πάντων τῶν σωζομένων, ἄχρις ἂν ἀπισωθῇ πάντα, καὶ ἄλληλα γνωρίσῃ.

Apocataſtaſis hæreticorum.

64. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἀποθέμενα τὰ πνευματικὰ τὰς ψυχὰς ἅμα τῇ μητρὶ κομιζομένῃ τὸν νυμφίον, κομιζόμενα καὶ αὐτὰ τοὺς νυμφίους τοὺς Ἀγγέλους ἑαυτῶν, εἰς τὸν νυμφῶνα ἐντὸς τοῦ ὅρου εἰσίασι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ὄψιν ἔρχονται αἰῶνες νοεροὶ γενόμενα, εἰς τοὺς νοεροὺς καὶ αἰωνίους γάμους τῆς Συζυγίας.

65. Ὁ δὲ τοῦ δείπνου μὲν Ἀρχιτρίκλινος, τῶν γάμων δὲ παράνυμφος, τοῦ νυμφίου δὲ φίλος, ἑστὼς ἔμπροσθεν τοῦ νυμφῶνος, ἀκούων τῆς φωνῆς τοῦ νυμφίου, χαρᾷ χαίρει. Τοῦτο αὐτοῦ τὸ πλήρωμα τῆς χαρᾶς καὶ ἀναπαύσεως.

Chriſti doctrina non uno modo compoſita.

66. Ὁ Σωτὴρ τοὺς Ἀποστόλους ἐδίδασκεν τὰ μὲν πρῶτα τυπικῶς καὶ μυστικῶς, τὰ δὲ ὕστερα παραβολικῶς καὶ ἠνιγμένως, τὰ δὲ τρίτα σαφῶς καὶ γυμνῶς κατὰ μόνας.

Chriſtus ad Salomen. Hæc ex Apocryphis.

67. Ὅτε ἦμεν ἐν τῇ σαρκὶ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὥσπερ ἔξω τοῦ σώματος ἤδη λαλῶν. Σάρκα οὖν λέγειν αὐτὸν φησὶν ἐκείνην τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἄνω γυναικὸς προβολήν. Καὶ ὅταν ὁ Σωτὴρ πρὸς * Σαλώμην λέγῃ, μέχρι τότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσι, οὐ τὴν γένεσιν κακίζων ἔλεγεν, ἀναγκαίαν οὖσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστευόντων. Δεῖ γὰρ εἶναι τὴν γένεσιν ταύτην, ἄχρις ἂν τὸ σπέρμα προσενεχθῇ τὸ προλελογισμένον. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἄνω θηλείας αἰνίττεται, ἧς τὰ πάθη κτίσις γέγονεν τῆς καὶ τὰς ἀμόρφους οὐσίας προβαλλούσης. Δι᾽ ἣν καὶ ὁ Κύριος κατῆλθεν, ἀπὸ μὲν τοῦ πάθους ἡμᾶς ἀποσπάσων, ἑαυτὸν δὲ εἰσποιησόμενος.

68. Ἄχρι μὲν γὰρ ἦμεν τῆς θηλείας μόνης τέκνα, ὡς ἂν αἰσχρᾶς συζυγίας, ἀτελῆ καὶ νήπια καὶ ἄφρονα καὶ ἀσθενῆ καὶ ἄμορφα, οἷον ἐκτρώματα προσενεχ-

* Vide quæ notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 335. & ſeq.

ctum erant, nempe ejus qvod eſt animale, carnem. Joh 19. 37.
Os enim, inqvit, *ejus non comminuetis*, Velut etiam in Ada- Exod. 12, 46.
mo Prophetia oſſis nomine Spiritali ſenſu animam induxit. Ipſa enim Chriſti anima patiente corpore in manus Patris ſeipſam commendavit. Qvod autem in oſſe Spiritale eſt, jam non commendatur, Luc. 23, 46.
ſed ipſum ſalutem præſtat.

63. Spiritalium igitur reqvies in * Dominicâ. Dominica autem in octavâ celebratur, qvæ videlicet apud Matrem animas indumenta habent usqve ad conſummationem, cæteræ vero fideles animæ apud Creatorem. At in conſummatione recedent & ipſæ atqve ad ** octavam concedent: tum nuptiarum cœna ipſa communis omnium qvi ſalutem conſeqventur, donec omnia ad æqvalitatem traducta, ſeqve alia cognoverint.

64. Exinde vero abjectis Spiritalia animabus unà cum matre ſpõnſum conſecuta, conſecuta & ipſa ſponſos angelos ſuos in thalamũ intra terminum ingrediuntur, atq; in Spiritus conſpectum veniunt intelligentes Æones effecta, in Spiritales æternasq; conjugii nuptias admiſſæ.

65 Cœnæ autem architriclinus nuptiarumqve Joh. 2, 8. &
pronubus ac Sponſi amicus ſtans ante thalamum audiens 3. 29.
Sponſi vocem, gaudio gaudet. Hoc ejus plenum gau- Joh. 16, 24.
dium atqve qvies.

66. Salvator Apoſtolus docebat primo in figuris & myſticè, deinde in parabolis obſcurâqve ambage, poſtremo ſeorſim aſſumtos clare & nude.

67. Cum eſſemus in carne, ait Apoſtolus, velut Rom. 7, 5.
qvi jam extra corpus loqveretur. Carnem igitur vocat illam infirmitatem qvæ primæ originis mulieris propagine extitit. Cumq; Salvator ait Salomæ, tamdiu fore mortem qvamdiu mulieres parerent, non qvaſi generationem crimini daret qvæ ſit neceſſaria ad ſalutem fidelium, donec productum fuerit ſemen qvod ante fuit electum ac prædeſtinatum: ſed primæ originis fœminam obſcure ſignificat, cujus paſſiones morbiqve & vitia creatura fuerunt, qvæ & ſubſtantias informes producat, cujus etiam gratiâ deſcendit Dominus, ut à paſſione labeqve abſtraheret, ſeqve vero ipſum illi inſereret.

68. Qvamdiu qvidem ſolùm fœminæ filii eramus, velut turpi conjugio, imperfectæ, infantes, ſtultæ infirmæ atqve informes abor-

* In Græco eſt: *in Dominica ſive Ogdoade, quæ Dominica dicitur.*

** Gr. *recedunt & ipſa in Ogdoadem* Notiſſimum hoc nomen inter Æonas Valentinianos.

νεχθέντα, τῆς γυναικὸς ἦμεν τέκνα. Ὑπὸ δὲ τοῦ Σωτῆρος μορφωθέντες, ἀνδρὸς καὶ νυμφῶνος γεγόναμεν τέκνα.

69. Ἡ εἱμαρμένη ἐστὶ σύνοδος πολλῶν καὶ ἐναντίων δυνάμεων. Αὗται δέ εἰσιν ἀόρατοι καὶ ἀφανεῖς, ἐπιτροπεύουσαι τὴν τῶν ἄστρων φορὰν, καὶ δι' ἐκείνων πολιτευόμεναι. Καθὸ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ἔφθακεν τῇ τοῦ κόσμου κινήσει συναναφερόμενον, τῶν κατ' αὐτὴν τὴν ῥοπὴν γεννομένων εἴληχεν τὴν ἐπικράτειαν, ὡς αὐτοῦ τέκνων.

Atqui verius, ſiderum eſſe influentias.

70. Διὰ τῶν ἀπλανῶν τοίνυν καὶ πλανομένων ἄστρων αἱ ἐπὶ τούτων ἀόρατοι δυνάμεις ἐποχούμεναι ταμιεύουσι τὰς γενέσεις καὶ προσκοποῦσι. Τὰ δὲ ἄστρα αὐτὰ μὲν οὐδὲν ποιεῖ, δείκνυσι δὲ τὴν ἐνέργειαν τῶν κυρίων δυνάμεων, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν ὀρνίθων πτῆσις σημαίνει τι, οὐχὶ ποιεῖ.

71. Τὰ τοίνυν δεκαδύο ζώδια καὶ οἱ ταῦτα ἐπιόντες ἑπτὰ ἀστέρες, τότε μὲν συνοδεύοντες, τότε δὲ ὑπαντῶντες, ἀνατέλλοντες οὗτοι πρὸς τῶν δυνάμεων κινούμενοι κίνησιν τῆς οὐσίας δηλοῦσιν εἰς γένεσιν τῶν ζώων, καὶ τὴν τῶν περιστάσεων τροπήν. Διάφοροι δέ εἰσιν καὶ οἱ ἀστέρες καὶ αἱ δυνάμεις. Ἀγαθοποιοὶ, κακοποιοὶ, δεξιοὶ, ἀριστεροὶ, ὧν κοινὸν τὸ τικτόμενον. Ἕκαστον δὲ αὐτῶν γίνεται κατὰ καιρὸν τὸν ἴδιον, τοῦ δυναστεύοντος τὰ κατὰ φύσιν ἀποτελοῦντος, τὸ μὲν ἐν ἀρχῇ, τὸ δὲ ἐπὶ τέλει.

Angelorum pro & contra nos pugna.

72. Ἀπὸ ταύτης τῆς στάσεως καὶ μάχης τῶν δυνάμεων ὁ Κύριος ἡμᾶς ῥύεται, καὶ παρέχει τὴν εἰρήνην ἀπὸ τῆς τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τῶν Ἀγγέλων παρατάξεως, ἣν οἱ μὲν ὑπὲρ ἡμῶν, οἱ δὲ καθ' ἡμῶν παρατάσσονται. Οἱ μὲν γὰρ στρατιώταις ἐοίκασι συμμαχοῦντες ἡμῖν ὡς ἂν ὑπηρέται Θεοῦ, οἱ δὲ λῃσταῖς. Ὁ γὰρ πονηρὸς οὐ παρὰ βασιλέως ἐζώσατο λαβὼν τὴν μάχαιραν, ἑαυτῷ δὲ ἐξ ἀπονοίας ἁρπάσας.

Hinc judicium & pœna Angelorum. Error damnatus in V. Synodo.

73. Διὰ δὴ τοὺς ἀντικειμένους οἳ διὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἐπιβατεύουσι τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνεχυράζουσιν εἰς δουλείαν. Οἱ δὲ δεξιοὶ οὐκ εἰσὶν ἱκανοὶ παρακολουθοῦντες σώζειν καὶ φυλάσσειν ἡμᾶς, οὐ γάρ εἰσι τέλεον προνοητικοὶ ὥσπερ ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν, ἀλλὰ μισθωτῷ παραπλήσιος ἕκαστος, τὸν λύκον ὁρῶντι προσιόντα καὶ φεύγοντι, καὶ οὐ προθύμως τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων ἐπιδιδόναι. Προσέτι δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ οὗ ἡ μάχη, ἀσθενὲς ὂν ζῶον, εὐεπίφορόν ἐστι πρὸς τὸ χεῖρον καὶ τοῖς μισοῦσι συλλαμβανόμενον, ὅθεν καὶ πλείω τὰ κακὰ ὑπάρχει αὐτῷ. Διὰ τοῦτο ὁ Κύ-

Digitized by Google

tivi inſtar editæ proles mulieris filii eramus, Salvatore autem formam præbente viri filii extitimus ac nuptialis thalami.

69. Fatum concurſus eſt multarum ſibiqve adverſantium virtutum. Sunt vero hæ inaſpectæ ſiderum catervæ præſidentes, per qvas dominata vigent. Qvâ enim qvodqve ratione mundi lationibus una abreptum motum nactum eſt, eorum qvæ illo articulo naſcuntur velut filiorum dominatum obtinet.

70. Per inerrantia igitur errantiaq; ſidera invectæ qvæ ortui præſunt inviſibiles poteſtates, generis rerumqve ortus diſpenſant ac proſpiciunt. Sidera vero ipſa qvidem nihil faciunt, dominantium tamen poteſtatum vim operationemqve indicant, ut etiam avium volatus ſignificat aliqvid, & nihil ipſe facit aut præſtat.

71. Duodecim igitur ſigna & qvæ hæc ingrediuntur ac percurrunt ſeptem ſtellæ, qvando qvidem unà comitantur, qvando vero occurrunt, horum ortus qvæ à poteſtatibus moventur, ſubſtantiæ motum ſignificant ut animalia generentur, & ſibi adverſantium caſuum converſionem. Diverſæ autem ſunt tum ſtellæ tum poteſtates, beneficæ, maleficæ, dextræ, ſiniſtræ: his commune eſt qvod naſcitur, harum vero qvodlibet proprio tempore naſcitur & procreatur, præſtante qvi dominatur qvod ille ex natura eſt, partim in principio partim in fine.

72. Ab hoc diſcidio pugnaqve poteſtatum nos Dominus liberat, ac præbet pacem, ne qvid poteſtatum ac Angelorum inſtructa hæc acies noceat: qva nimirum alii pro nobis, alii contra nos ſtant, atqve alii qvidem militibus ſimiles ſunt qvi nobis auxilientur, ut DEi miniſtri; alii autem latronibus. Qvi enim ſceleſtus ac malus eſt, non à Rege ſuccinctus gladium accepit, ſed ſibi ipſe per ſocordiam mentisqve ſuperbiam rapuit.

73. Nempe adverſariorum cauſa alii per corpus resqve exteriores animum invadunt ac ſervituti addicunt: qvi autem dextri ſunt, haud idonei ſunt ut ipſi comites ſalutem præſtent nosqve tueantur ac cuſtodiant, non enim ejusmodi ſunt, ut perfecte curam impendant ac proſpiciant, ſicut & bonus Paſtor; Sed eodem ſe modo Joh. 10, 11. qvisqve habet ac mercenarius, qvi lupum videns venientem, fugam ineat, non qvi alacris animi in periculum ſe ipſe pro ovibus ſuis impendat. Præterea vero etiam homo cujus ergo conflatur pugna, animal imbecillum eſt, ac qvod facile vertatur in vitium, ac proclive his qvæ

Digitized by Google

ὁ Κύριος κατῆλθεν εἰρήνην ποιήσων τοῖς ἀπ' οὐρανῶν, οὐ τοῖς ἀπὸ γῆς, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Εἰρήνη ἐπὶ γῆς καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Fati vis everſa in fidelibus.

74. Διὰ τοῦτο ἀνέτειλεν ξένος ἀστὴρ καὶ καινὸς, καταλύων τὴν παλαιὰν ἀστροθεσίαν καινῷ φωτὶ, οὐ κοσμικῷ λαμπόμενος, ὁ καινὰς ὁδοὺς καὶ σωτηρίους τρεπόμενος. Αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνθρώπων ὁδηγὸς ὁ κατελθὼν εἰς γῆν, ἵνα μεταθῇ τοὺς εἰς τὸν χριστὸν πιστεύσαντας ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης εἰς τὴν ἐκείνου πρόνοιαν.

75. Ὅτι δέ ἐστιν, φασὶν, εἱμαρμένη, τοῖς ἄλλοις τὰ ἀποτελέσματα προλεγόμενα δείκνυσιν. Ἐναργὴς δὲ ἀπόδειξις καὶ ἡ τῶν μαθημάτων θεωρία. Αὐτίκα οἱ Μάγοι οὐ μόνον εἶδον τὸν ἀστέρα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν, ὅτι βασιλεὺς ἐτέχθη, καὶ ὧν βασιλεὺς, ὅτι θεοσεβῶν. Τότε Ἰουδαῖοι μόνοι διαβόητοι ἦσαν ἐπὶ θεοσεβείᾳ, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς θεοσεβεῖς κατιὼν ἐπὶ τούτους ἦλθεν πρώτους, τοὺς τότε ἐπὶ θεοσεβείᾳ δόξαν ἀποφερομένους.

Cognitus ex ſtella Dominus, ac quorum Rex.

76. Ὡς οὖν ἡ γέννησις τοῦ Σωτῆρος γενέσεως ἡμᾶς καὶ εἱμαρμένης ἐξέλαβεν, οὕτως καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, πυρὸς ἡμᾶς ἐξείλετο, καὶ τὸ πάθος πάθους, ἵνα κατὰ πάντα ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. Ὁ γὰρ εἰς Θεὸν βαπτισθεὶς εἰς Θεὸν ἐχώρησεν καὶ εἴληφεν ἐξουσίαν ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφεων περιπατεῖν, τῶν δυνάμεων τῶν πονηρῶν. Καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐντέλλεται, περιϊόντες κηρύσσετε καὶ τοὺς πιστεύοντας βαπτίζετε εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς οὓς ἀναγεννώμεθα, τῶν λοιπῶν δυνάμεων ἁπασῶν ὑπεράνω γινόμενοι.

Baptiſmi vis in anima.

77. Ταύτῃ θάνατος καὶ τέλος λέγεται τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ βάπτισμα, ἀποτασσομένων ἡμῶν ταῖς πονηραῖς ἀρχαῖς. Ζωὴ δὲ κατὰ χριστὸν, ἧς μόνος αὐτὸς κυριεύει. Ἡ δύναμις δὲ τῆς μεταβολῆς τοῦ βαπτισθέντος οὐ περὶ τὸ σῶμα, ὁ αὐτὸς γὰρ ἀναβαίνει, ἀλλὰ περὶ ψυχήν. Αὐτίκα δοῦλος Θεοῦ ἅμα τῷ ἀνελθεῖν τοῦ βαπτίσματος καὶ πρὸς τῶν ἀκαθάρτων λέγεται πνευμάτων, καὶ εἰς ὃν πρὸ ὀλίγου ἐνήργουν, τοῦτον ἤδη φρίσσουσιν.

78. Μέχρι τοῦ βαπτίσματος οὖν ἡ εἱμαρμένη, φασὶν, ἀληθής. Μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔτι ἀληθεύουσιν οἱ ἀστρολόγοι, ἔστιν δὲ οὐ τὸ λουτρὸν μόνον τὸ ἐλευθεροῦν, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις· τίνες ἦμεν, τί γεγόναμεν, ποῦ ἦμεν, ἢ ποῦ ἐνεβλήθημεν, ποῦ σπεύδομεν, πόθεν λυτρούμεθα, τί γέννησις, τί ἀναγέννησις.

ſunt deteriora offerat momentum; Unde etiam plura illi mala obtingunt. Propterea deſcendit Dominus, ut is qvi è cœlis non è terra pacem præſtaret, qvemadmodum ait Apoſtolus: *pax in terra, & gloria in excelſis.* Luc. 2, 14.

74. Idcirco orta eſt nova & inſolita, ſtella veterem aſtrorum poſitionem ſitumq; ſolvens & evertens, nova ipſa luce, non qvæ mundi ſit, lucens, novasq; & qvæ conducant ſaluti vias tenens. Ipſe nimirum Dominus hominum ductor, qvi in terram deſcendit, ut Chriſti fideles è fato ad illius providentiam transferret.

75. Qvod autem fatum pro aliis ſit, oſtendunt qvæ prædicuntur certi aſtrorum eventus. Perſpicua item probatio eſt ſcientiæ aſtrorum conſideratio. Statim Magi non modo ſtellam Matth. 2. 2. Domini viderunt, verùm & qvod verum eſſet didicerunt, natum ſcilicet Regem, & qvorum ille Rex eſſet nempe DEi cultorum, tum porro ſoli Judæi divini ejus cultus nomine ac religione clari habebantur. Hincqve adeo eſt, qvod Salvator ad religioſos DEiqve cultores deſcendens ad illos primum viſerit qvi eo tempore ſuper religioſo pietatis cultu gloriam retuliſſent.

76. Qvemadmodum igitur Salvatoris nativitas, geneſis nos qvoqve neceſſitate, ſic & ejus baptiſma ab igne liberavit, & paſſio à paſſione ac labe, ut in omnibus (pæne) eum ſeqvamur. Qvi Gal 3, 27. enim in DEum baptizatus eſt, in DEum conceſſit, & pote- Luc. 10, 19. ſtatem accepit calcandi ſuper ſcorpiones & ſerpentes, neqvam ſcilicet poteſtates. Apoſtolos qvoqve jubet *circumeuntes prædicate, & eos qui credent baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti:* Matth 28. in qvos renaſcimur omnibus reliqvis poteſtatibus ſuperiores effecti.

77. Hinc eſt ut baptiſma mors ac finis veteris vitæ dicatur, abrenunciantibus nobis malis poteſtatibus. Vita vero ſecundum Chriſtum, cujus ſolus ipſe dominatur: Virtus mutationis ejus qvi baptiſmo tingitur non circa corpus attenditur, idem enim aſcendit, ſed circa animam. Statim DEi Servus, mox ac à Sacro fonte aſcenderit, ipſis qvoqve audit impuris ſpiritibus: in qvem paulo ante afflatum immittebant agebantqve, huncjam tremunt.

78. Ad baptiſmum ergo usqve, ajunt, fatum veritate nititur: poſt ipſum vero nihil veri Aſtrologi loqvuntur. Non ſolùm autem lavacrum in libertatem aſſerit, verum etiam qvod ſciamus qvales fuerimus, qvales effecti ſumus, ubi eramus aut qvo eramus conjecti, qvo properamus, unde ſumus redemti, qvid generatio.

79. Qvam-

79. Ἕως ἦν ἀμόρφωτον, φασίν, ἔτι τὸ σπέρμα, θηλείας ἐστὶ τέκνον· μορφωθὲν δὲ μετετέθη εἰς ἄνδρα, καὶ υἱὸς νυμφίου γίνεται, οὐκ ἔτι ἀσθενὴς τοῖς κοσμικοῖς ὑποκείμενος ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις, ἀλλ' ἀνδρωθεὶς ἄρρην γίνεται καρπός.

80. Ὃν γεννᾷ ἡ Μήτηρ, εἰς θάνατον ἄγεται καὶ εἰς κόσμον. Ὃν δὲ ἀναγεννᾷ χριστός, εἰς ζωὴν μετατίθεται εἰς Ὀγδοάδα, καὶ ἀποθνήσκουσι μὲν τῷ κόσμῳ, ζῶσι δὲ τῷ θεῷ, ἵνα θάνατος θανάτῳ λυθῇ, ἀναστάσει δὲ ἡ φθορά. Διὰ γὰρ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος σφραγισθεὶς ἀνεπίληπτός ἐστι πάσῃ τῇ ἄλλῃ δυνάμει, καὶ διὰ τριῶν ὀνομάτων πάσης τῆς ἐν φθορᾷ τριάδος ἀπηλλάγη· φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τότε φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ignis baptiſma duplex.

81. Τοῦ πυρὸς τὸ μὲν σωματικὸν σωμάτων ἅπτεται πάντων, τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀσώματον, ἀσωμάτων φασὶν ἅπτεσθαι, οἷον δαιμόνων, ἀγγέλων τῆς πονηρίας, αὐτοῦ τοῦ διαβόλου. Οὕτως ἐστὶ τὸ ἐπ' οὐρανὸν πῦρ διοσὸν τὴν φύσιν, τὸ μὲν νοητόν, τὸ δὲ αἰσθητόν. Καὶ τὸ βάπτισμα οὖν διπλοῦν, ἀναλόγως. Τὸ μὲν αἰσθητὸν δι' ὕδατος, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς σβεστήριον, τὸ δὲ νοητὸν διὰ πνεύματος τοῦ νοητοῦ πυρὸς ἀλεξητήριον. Καὶ τὸ σωματικὸν πνεῦμα τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τροφὴ καὶ ὑπέκκαυμα γίνεται, ὀλίγον ὄν, πλεῖον δὲ γενόμενον σβεστήριον πέφυκεν· τὸ δὲ ἄνωθεν δοθὲν ἡμῖν πνεῦμα ἀσώματον ὄν, οὐ στοιχείων μόνων ἀλλὰ καὶ δυνάμεων κρατεῖ καὶ ἀρχῶν πονηρῶν.

Virtus divina in ſacramentis.

82. Καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει, τοῦ ὀνόματος, οὐ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἷα ἐλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται. Οὕτως καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐξορκιζόμενον, καὶ τὸ βάπτισμα γινόμενον, οὐ μόνον χωρεῖ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν προσλαμβάνει.

Hæreticorum fabulæ de baptiſmate dæmonum.

83. Ἐπὶ τὸ βάπτισμα χαίροντας προσέρχεσθαι προσῆκεν. Ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις συγκαταβαίνει τισὶ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα παρακολουθοῦντα, τὰ τυχόντα μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τῆς σφραγίδος, ἀνίατα τοῦ λοιποῦ γίνεται, ἃ τῇ χαρᾷ συμπλέκεται φόβος, ἵνα τις μόνος καθαρὸς αὐτὸς καθέλθῃ.

84. Διὰ τοῦτο νηστεῖαι, δεήσεις, εὐχαὶ χειρῶν, γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ στόματος λεόντων ἀνασώζεται. Διὸ καὶ πειρασμοὶ εὐθέως ἀγανακτούντων τῶν ἀφ' ὧν τις ἀφῃρέθη. Κἂν τις φέρῃ προειδώς, τάγε ἔξω σαλεύουσιν.

85 Αὐτί-

Digitized by Google

79. Qvamdiu igitur, ajunt, adhuc ſemen informe eſt, fœminæ filius eſt: ubi autem formatum fuerit, in virum transfertur, ac ſponſi redditur filius, non jam infirmus, & qvi iis qvæ ſeculi ſunt viſibilibus ac inviſibilibus ſubjectus ſit, ſed qvi virili auctus robore atqve adultus fructus maſculus exiſtit.

80. Qvem mater gignit, in mortem trahitur & in mundum: qvem autem Chriſtus regenerat, in vitam transfertur * octavam, ac mundo qvidem moriuntur, vivunt autem DEo, ut mors morte diſſolvatur, vitæqve interitus reſurrectione mutetur. Patris enim & Filii & Spiritus Sancti nomine conſignatus, ab omni alia immunis virtute eſt, triumqve nominum vi ab omni qvæ in corruptione verſatur libera- 1.Cor.15.49. tus triade eſt; ut enim imaginem terreſtris geſtaverat, tunc geſtat imaginem cœleſtis.

81. Ignis, qvâ qvidem parte corporeus eſt, omnia corpora attingit, qva vero purus & incorporeus, incorporea ajunt inceſſere, dæmones, angelos neqvitiæ, ipſum diabolum. In eum modum qvi ſub cœlo eſt ignis duplex naturâ eſt, in qvo partim eſt qvod mente intelligitur, partim qvod ſenſu percipi poteſt: pari etiam ratione baptisma duplex, alterum ſenſibile, qvod per aqvam ſenſibilem adminiſtratur, ac vim habet extingvendi ignis ſenſibilis; alterum per Spiritum, qvod ejus ignis qvi mente percipitur averruncus exiſtit. Corporalis item ſpiritus (ventus) cum modicus eſt, ignis ſenſibilis cibus eſt ac fomes, ſi autem vehementius flaverit, vim extingvendi habet. Qvi autem è cœlo nobis Spiritus datus eſt qvi ſit incorporeus, nedum elementorum, ſed & virtutum, malorumqve principatuum habet imperium.

82. Panis qvoqve atqve oleum, Nominis virtute ſanctificatur, non eadem ipſa prout apparent exiſtentia qvæ accepta ſunt, ſed virtute in ipſam virtutem Spiritalem transmutata ſunt. Sic qvoqve aqva qvæ exorciſatur & baptisma efficitur, nedum capit qvod deterius eſt, ſed & ſanctificationem aſſumit.

83. Par erat gaudentes ad baptisma accedere. Qvia tamen ſæpius qvibusdam deſcendentibus etiam impuri Spiritus comites deſcendunt, unaqve cum homine donati ſignaculo, deinceps inſanabiles exiſtunt. Eam ob rem timor gaudio admiſcetur, ut qvis purus ſolus ipſe deſcenderit.

84. Hinc jejunia, obſecrationes, preces, extenſæ manus, geniculationes, qvod anima ex ſeculo exq; ore leonum ſervetur. Idcirco etiam mox tentationes ingruunt, indigne ferentib9 à qvib9 ſublata anima ſit, ac ſi qvis re ante animadverſa tulerit, exterius ſaltem jactant.

* Gr. *in ogdoadem.*

Teſtatio à baptiſmo.

85. Αὐτίκα ὁ Κύριος μετὰ τὸ βάπτισμα σαλεύεται εἰς ἡμέτερον τύπον, καὶ γίνεται πρῶτον μετὰ θηρίων ἐν τῇ ἐρήμῳ. Εἶτα κρατήσας τούτων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ὡς ἂν ἤδη βασιλεὺς ἀληθὴς ὑπ' ἀγγέλων ἤδη διακονεῖται. Ὁ γὰρ ἀγγέλων ἐν σαρκὶ κρατήσας, εὐλόγως ὑπ' ἀγγέλων ἤδη δουλεύεται. Δεῖ οὖν ὡπλίσθαι τοῖς Κυριακοῖς ὅπλοις ἔχοντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἄτρωπον, ὅπλοις σβέσαι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου δυναμένοις, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

Baptiſmi ſignaculum.

86. Ἐπὶ τοῦ προσκομισθέντος νομίσματος ὁ Κύριος εἶπεν, οὐ τίνος τὸ κτῆμα, ἀλλὰ ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; Καίσαρος· ἵνα οὗ ἐστιν, ἐκείνῳ δοθῇ. Οὕτως καὶ ὁ πιστὸς, ἐπιγραφὴν μὲν ἔχει διὰ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ πνεῦμα ὡς εἰκόνα. Καὶ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ σφραγῖδος δείκνυσι τίνος ἐστὶν ἕκαστον, καὶ ἐκ τῆς σφραγῖδος ἐκδικεῖται. Οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ τὸ τῆς ἀληθείας λαβοῦσα σφράγισμα, τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ περιφέρει. Οὗτοί εἰσιν τὰ παιδία τὰ ἤδη ἐν τῇ κοίτῃ συναναπαυόμενα, καὶ αἱ παρθένοι αἱ φρόνιμοι, αἷς αἱ μέλλουσαι οὐ συνεισῆλθον εἰς τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

Notæ Franciſci Combefiſii.

Superiorem interpretationem eligant, vel ipſi à ſe meliora afferant nec incaſtigata relinquant ſi quæ minus ſanæ doctrinæ quandoq; aliorum oculos offendant: hîc vero potius Valentinianorum totas expoſitiones aliorumq; Hæreticorum videtur Clemens ſedulo annotare atque exponere, ut eorum magis videlicet commentatio videatur, quàm ejuſdem Clementis ac viri vere Eccleſiaſtici. Nam propterea illi inſcriptum opus aut etiam breviatori Theodoto κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους, *niſi potius legendum* Αἰῶνας, *aut niſi alterum pro altero & quaſi* συνώνυμα *vel Clemens vel etiam Theodotus voluit, in DEo & angelis magis* Αἰῶνας, *in nobis* κατὰ τὸ παθητὸν *& mortali hoc tempore ac rerum ſtatu* χρόνους. *Ut ſit expoſitio locorum Scripturæ aut etiam Chriſtianæ Religionis myſteriorum ad mentem Valentini ejuſque Æonum & quaſi Theogonia, non contra eum: quod miror opus à viro Eccleſiaſtico eo ſenſu proficiſci potuiſſe, vel certe Euſebium diſſimulaſſe. Quod ſi ipſe hæc ut portentoſa & aliena à regula Eccleſiaſtica, ipſâ ea narratione ſatis elidi exiſtimavit, uti fere Epiphanius laudato Ancorati opere, debuit certe ſenſum mentemque ſuam diſtinctius promere, & pretioſum à vili ſeparare. Etſi non carent omni venia priſcæ adeo ætatis homines, & qui primi Scripturarum agrum ſic hæreticorum ſentibus horrentem excolendum ſuſce-*

85. Confeſtim à baptiſmo Dominus figurâ noſtri jactatur, ac primùm cum beſtiis in deſerto verſatur. Tum illis ſuperatis earumqve principe, tanqvam jam vere Rex, Angelorum obſeqvio fovetur. Qvi enim Angelorum in carne victor extitit, ei merito jam ab Angelis ſervitur. Operæ pretium igitur eſt ut Dominicis armis inſtruamur, ut corpore & animo extra vulnerum aleam ſimus. Armis inqvam ejusmodi, qvæ *diaboli tela extinguere* poſſint, ut Apoſtolus loqvitur. Matth.4,11. Eph.6,16.

86. Oblato Dominus numismate, non dixit, cujus nam illud juris aut in cujus cenſu? ſed, *cujus eſt imago & ſuperſcriptio? Cæſaris.* Ut cujus eſſet, illi & daretur. Simili qvoqve ratione fidelis, per Chriſtum, DEi nomen adſcriptnm habet, Spiritum vero ut imaginem. Muta qvoqve animalia ex ſignaculo produntur cujus qvodqve pecus ſit, exqve illo vindicantur. Sic etiam fidelis anima & qvæ ſignaculum fidei ſuſcepit, Chriſti ubiqve impreſſas notas ac ſtigmata geſtat. Hi nempe pueri ſunt, qvi jam in cubili conqvieſcunt, & prudentes virgines, qvibuscum haud ingreſſæ ſunt, qvæ tardæ fuerunt, in parata bona, in qvæ Angeli deſiderant proſpicere. Matth.22,20. Gal.6,17. Luc.11,7. Matth.25,1. 1.Petr.1,12.

ceperant, ſi illorum non multa exſtirparunt, ſuaque ipſis illorum in iſto unà quaſi pœne conflata ac confuſa viderunt. Quanquam probabilius eſt majori luce Clementem ſuam lucubrationem digeſſiſſe, & quid Eccleſiaſticum quidve Valentianum & hæreticum, magis inſinuaſſe, quæ breviator ſic non obſervaverit.

Quis iſte Theodotus, nimis incertum, cum hic etiam Theodotus citetur, qui fuerit Clemente antiquior & ex Valentini ſecta. Neſcio an Theodotus Ancyranus Cyrilli collega adverſus Neſtorium, ſatis probatus Nicephoro Patriarchæ in ſuis Antirrheticis, in iſtis operam poſuiſſe dici poſſit, atque hinc nævos contraxiſſe, ut non ſatis ſanus in fide Deitatis viſus ſit, ut neque Euſebius cum ſuo Origene qui ideis aut incertis conjecturis animum paſcit ſibique divinat, non certe aliquid affert in quo lector conquieſcat. Hac cautela opus hoc explicandum ſuſcepi, quicquid in illud à me conferatur, & ut ita in eo aliqua antiquitatis lumina venemus, ut incontaminata nobis fides ac vera Eccleſiaſtica ex hæreticorum illis fabulis atque figmentis nihil detrimenti ſentiant, ſed ad videndas hominum vere ſtultorum in ſapientia ſua nanias nugasque magis convaleſcat. Videndi Epiph. hæreſi 31. Irenæus toto late opere adverſus hæreſes, Tertullianus & alii.

Quod Ἀνατολικὴν διδασκαλίαν *titulus profert, indicio eſt Europæum potius hominem fuiſſe qui ita inſcripſit, ſeu ſedi ejus ſubjectum qui Aſianos vel Syros hinc notare voluerit. Sic illi* Ἀνατολικοὶ, *ex quibus Valentinianorum illæ faces ac reliquorum primæ fere ætatis hæreticorum.*

§. 1. Τὸ πνεῦμά μου) *Animam ſuam Patri commendat & nos in illa, omnesque electos ſemenque electorum, quæ & Athanaſii, Patrumque aliorum in Catena expoſitio, eſt nec aliter intelligendus Ambroſius cum ait:* Spiritus Patri commendatur, ut cœleſtia qvoqve ab iniqvitatis vinculo ſolverentur, *i. e. animæ, quarum cæleſtis & à DEo origo. Hæreticorum proclivis error, quod divina & humana in Chriſto non ſatis diſtinguunt, utraque in Chriſto vera, qui unus ipſe verus cum Patre DEus, verusque homo nobiscum. Sic paſſim Chryſoſtomus aliique probati Patres.*

4. Διὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην) *Alte ſatis & orthodoxe de Chriſti myſteriis, qui ſe ita exinanivit, ut non Angelus ſed homo fieret, quæ extrema vilitas in Creatura intelligente, idem ipſe qui in cœlis & qui in terra, nec à ſe diviſus, nempe Deitate qua ubique eſt, non ita humanitatis quæ circumſcripta eſt ratione.*

6. Ὁ μονογενὴς Θεός) *Etiam Syr.* Θεός, *reliqui forte melius* υἱός, *unigenitus filius, qua vox non ſinit ſtrahi Deitatem verbi ad Valentinianorum* ὁμωνυμίαν, *ſed ut vere filius DEusque intelligatur, ſingularique nativitate qua unus ipſe unigenitus humanitate & carne, idem primogenitus & fratres habens, quibus vere communicet. Reliqua, & quod divina quæque nomina res & Αἰῶνες ceu aliquid diſtinctum vereque exiſtens accipiuntur, Valentinianorum deliria.*

7. Ἐν τῷ πληρώματι) *Vox eſt quâ male uſi Valentiniani proſcena quadam & capacitate ſupra cœlos, uti ſic ſatis explicant; in quo unigenitus pro loci immenſitate magnus, hic in terris parvus. Sic deliri homines nihilque minus quam vere* Gnoſtici *i. e. ſapientes excellentique ſcientia præditi, ſed plane inſipientiſſimi bardique, nec aliter eis intellectus ſinus Patris.*

10. Οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος) *Videtur ſubaudiri* μονογενὴς Θεὸς *vel* υἱός. *Perinde enim illi corpus aſſignat & formam, ac quicquid corporum eſt. Et de Angelis quidem haud aliter argumentatur Johannes Theſſalonicenſis in VII. Synodo. De DEo autem aut verbo nemo eſt Catholicorum qui non rideat ac deſpuat, quicquid olim ſimpliciores Monachi in Nitria & per Ægyptum iſtiusmodi facibus per nimiam ſimplicitatem (ne ſtoliditatem dicam) potati. Altior nobis de DEo cogitatio, quem nullo ſenſu corporis, ac ne mentis intelligentia niſi ipſo donante ad ſeque trahente ac lumen præbente, tuncque*

etiam

etiam pro noſtro modulo nec comprehendendo attingere liceat : quomodo nec videns nec quod videtur corpus eſt ex inſulſa Gnoſticorum Philoſophia , τὸ νοερὸν *&* νοητὸν *idque longe excellens , qua ſic vocibus ex viſu acceptis , ut ſenſuum nobiliſſimo , noſtro more ſignificamus.*

§. 11. Ἔμμορφα καὶ νοερά) *Sic nimirum vel Clemens vel Valentiniani colligunt profiteri Paulum eſſe cæleſtia corpora pulchra ſpecie & intelligentia, quod illorum aliam & aliam* δόξαν *dicat , quæ ſimiliter futura ſit ſanctorum reſurgentium. Sed* δόξαν *hanc nihil cogit ut aliud intelligamus quam ſplendorem , fulgorem , lucem , & quod reddidit interpres claritatem , ex qua corporea & viſibili licuit Paulo arguere ad animarum Spiritalem majorem minoremque gloriam & claritatem , nec animarum ſolùm ſed & corporum ac corporalem , erit enim altera alteri comes , ſed illa hujus parens ac origo , & quo non facit Pauli exemplum.*

12. Ἄγγελοι νοερὸν πῦρ) *ignis intelligens , nec aliter Baſilius pluresque ſanctorum qui angelos reipſa corporeos volunt , eorumque ſubtiliſſima eſſe corpora , nec ejusdem rationis ac craſſa hæc noſtra , ex quo fit ut & dicantur Spiritalia , & angeli Spiritus ſic quaſi comparatione , qua diſtinctione conſulitur illis Patribus , ne aut Scripturæ adverſum videantur aut aliquid docuiſſe quod poſtea Eccleſia damnaverit. Ad unigenitum autem quod trahunt Valentiniani , impium eſt nec audiendum.*

13. Ὅπερ καὶ μᾶλλον) *Hoc magis & præcipue ſignificare panem illum Cæleſtem myſticum ejus corpus , quod & illo per Evchariſtiam nutriamur, ut ſic ejus membra adoleſcamus. Huncque ſenſum Auguſtinus egregie proſequitur. Maneat ergo ſic antiquo auctore , nutriri per Evchariſtiam carnem noſtram pane illo à Patre dato qui filius eſt : non umbra aliqua ac figura , quod erat panis cæleſtis quem vocat , a manna diſtinctus citra* ἀληθινὸν ἄρτον πνεύματος *verum panem Spiritus, qui vera ipſa vita edentibus ut non moriantur præbet , & quem Spiritus DEique virtus ejusmodi panem præſtantiore ſupra munere efficiat.*

14. Ἐγείρεται) *Quaſi reſurrectio in eo ſita ſit quod anima ipſa corpora Spiritalia terrenum corpus exuerunt , quæ craſſa hæreſis eſt ipſi Paulo notata 2. Tim. 2 , 18.* qvi dicunt reſurrectionem jam eſſe factam. *Perdet etiam & mittet in Gehennam ipſa hæc quæ videntur corpora , ſed ubi illa reſuſcitaverit , ut ſicut ſcelerum ſic & pœnæ ſint animabus quibuscum vixerunt ſocia. Lazari Hiſtoria ſi quidem vera hiſtoria eſt , ſic* ἀλληγορεῖται , *ut humano modo ſignificetur divitis epulonis anima pœna , quæ ipſa jam vere torqueatur etſi corpus non eſt , quicquid myſterii ſit , quod corpus divina virtute ejusque inſtrumentum vere Spiritus dæmones & animas torquet.*

§. 22. Οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν) *Graviore Valentiniani errore quàm Marcion relatus Chryſoſtomo hom. 40. in 1. Cor. 15. vicarium baptiſmum hîc inſinuat: nam ille alterum pro altero, hominem vivum pro defuncto Catechumeno, ridiculo ſane conatu intingebat, & ut jam ille ea adſcripta intinctione fidelis cenſeretur, & cui Eccleſia preces prodeſſe poſſent. Eundemque vel ſimilem errorem jam tum in Eccleſia Corinthiorum viguiſſe jactat famoſus Scaliger, quo ſic in memoriam Chriſti baptiſmatis Kalendis Febr. aut etiam VI. Januar. pro charis baptizarentur, ad eum alludere Apoſtolum, ut ſic omni modo & ſic quaſi ad hominem ex ipſo illorum ſenſu aſſerat reſurrectionem mortuorum: quod certe leve eſſet, ex inolita prava conſuetudine nec errore vacante fidei myſterio præſidium quærere. Valentiniani vero angelos ſic baptizari pro hominibus volunt, & ſalutem conſequi cujus nomine angelus aliquis baptizatus ſit, quæ mera ſunt naniæ ac nugæ. Chryſoſtomi expoſitio, quod nos ipſi qui intingimur ὑπὲρ τῶν νεκρῶν baptizemur pro mortuis noſtris corporibus, & in fidem reſurrectionis illorum, quam ore profiteamur dum Symbolum reddimus, & ſigno repræſentemus dum aquis immergimur & emergimus, ac piſcinam, Pauli phraſi pro ſepulchro habemus, in mortem CHRISTI baptizati illique conſepulti, ipſa una vera, dignaque Paulo & argumento haberi poſſit, fruſtraque eſt quicquid in eam arietat Scaliger, quod non ſcriptum ſit ὑπὲρ νεκρῶν βαπτιζόμενοι ſed ὑπὲρ τῶν νεκρῶν addito articulo, quod eſt δεικτικὸν, quaſi baptizari pro uno aliquo mortuorum, non quaſi generatim pro mortuis ad reſurrectionis adſtruendam fidem. Certe argutus homo, ut vim Græcæ vocis agnoverit, quam hactenus parum adverterunt etiam acutiſſimi interpretes Jo. Chryſoſtomus & Græci alii, imo certe adverterent qui in Græcis & tirones ſint, ſicque vere ὑπὲρ τῶν νεκρῶν baptiſamur pro nobis ipſis noſtriſque corporibus mortuis, ut reſurrectionem quæ eſt in CHRISTO & ad vitam conſequamur, non quæ beneficio quaſi Creatoris etiam malorum futura eſt, ut & corpore totoque homine quo peccaverunt pœnas ducant, tametſi eam ſic credamus exque Symbolo reddamus, ex quo ipſo nugaciſſimus Ariſtarchus Chriſti εἰς ᾅδου κατάβασιν deſcenſum ad inferos temere nimis expungit.*

Ibid. Ἐν τῇ χειροθεσίᾳ ἐπὶ τοῦ πάλους) *Manuum hæc admotio in baptiſmo, de quo ſuperius, vicem ungventi in conſignatione diaconica perinde ac in ordinatione, in qua leguntur publicæ ſcilicet preces, quarum fuit hæc pars aliqua eique ſucceſſerit, quod ita modo in fine habetur:* πρὸς τὸ ῥυσθῆναι αὐτοὺς σὺν ἡμῖν πάσης θλίψεως ὀργῆς καὶ ἀνάγκης ut nobiscum liberentur ab omni afflictione & anguſtia. *Fuerit itaque* εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν, *non abſurdo ille ſenſu quem auctor ponit, quaſi Angelo redemptore qui pro nobis bapti-*

baptizatus fuit, ſed ut neophyti pari angelis ſorte vel etiam illis interceſſoribus à malis liberentur, forteſque pugiles ſint. Quod ſi haretica heretico Spiritu compoſita formula & precatio ipſa Valentiniana, nihil noſtrâ attinet explicare.

Ibid. Ἐδέησεν λυτρώσεως καὶ τῷ Ἰησοῦ) *Spurciſſima blasphemia* ὅρος *ipſe Chriſtus eſt qua oſtium, ut in ſequentibus, ſine quo & cruce non ejus meritis ingredi velint in cœlos* εἰς τὸ πλήρωμα, *in quorum ſic nomine Angeli baptizati ſunt. Ut ſic errorem errori nectant, fiatque illorum chaos immenſum. Quaſi & Chriſto fuerit damnatio quadam quod carnem aſſumſit ſeu illi copulatus eſt, per quam obnoxius fieret defectui, cumque contingeret* τοῦ πληρώματος *ſenſu capi. Faceſſat ille Theodotus ejus autor dogmatis ac forte totius lucubrationis, quem breviator illaudatum ſic bella parte abire non voluit, ac cujus ſequentibus paſſim autoritatem arceſſit.*

§. 27. Τί, τὸ πέταλον) *Non ſolùm laminam auream nomine DEI inſcriptam ponebat Sacerdos intra ſecundum velum ingreſſurus in die expiationis, verùm etiam reliquum omnem ornatum ex ritu ſummi Sacerdotii, quod luctus habitu & pœnitentia illuc ingrederetur, ac quaſi ſimplex Sacerdos, nullaque majori pompa à reliquis: qua vera ac litteralis ratio, nonquam auctor ex ſua aut Valentinianorum perſona hic* ἀλληγορεῖ.

30. Ὥς φησιν ὁ Θεόδοτος &c. *in ſqq.) Eſſe Theodotum inter Valentini ſequaces, clarum, qui, velut alii, ſectam auxerit acceptaque dogmata cum atatis plena majori impietate cumulaverit. Abſurdus igitur Epitomatori viſus, qui ab illo notatur ut impius. Et certe impium quod DEo* πάθος *tribuit, velut more noſtro miſerando perturbetur labemque ullam incurrat aut vitium, quod utrumvis (ſolet) prodere* πάθος.

31. Ὃ δὴ βουληθεὶς Αἰών) *Clare hoc peccatum Diaboli ex ſuperbia ejus pœna ſcelerumque ex illa caſtigatione, ut ſe adverſus DEum erigant & quaſi à ſe ſibi eſſe & quas poſſident dotes tribuant: nec alia in iſtis deſint vera fidei conſona, ſed fabulis immixta illiſque obruta, quibus ſic ſuperbi homines & qui ſcientia arcem tenere in Chriſtianis videri vellent, in confuſione ſua gloriam quærerent, eamque inter Satana primogenitos, quaſi Apoſtoli Joannis oraculo haberent.*

§. 45. Τὴν ἔνδον) *Videtur opponere* τὸ τῆς ἔνδον, τῷ δευτέρας κλίσεως, *ut velit mundum interiorem & quod pleromate continetur quicquid affectuum eſt paſſionum, vitiorum, ægritudinum difflaſſe & exſtirpaſſe, &c. Hæc Valentinianorum Gnoſticorumque doctrina, ex illis Origeni diſputata & in Eccleſiam invecta.*

17. Ἐυα-

§. 52. Εὐνοεῖν αὐτῷ) *idem ac Luc. 12. 58:* ἀπηλλάχθαι *cum illo tranſigere, res componere, ac litem finire antequam judicio cum illo experiare. Sed durior hæc Valentinianorum allegoria, ut* εὐνοεῖν *carni, intelligatur qui jam deterit & extenuat, ut ipſa tandem diffleturque & evaneſcat, nullamque moram faciat dum erit tranſitura per ignem. De corpore carnis vitaque carnali & peccato nihil abhorreret, metaphora ducta ab iis qui ipſi litem dirimunt ſibique donant, aut mitius juſtum faciunt antequam judicis ſententia ſeveriore cogantur.*

Hactenus Combefiſius.

XXIV. MELITONIS Epiſcopi Sardenſis in Lydia, (non Sardicenſis, ut Epiſcopio dicitur III. Inſtit. Theol. ſect. 5. c. 7.) fragmenta ex Apologetico pro Chriſtianis circa A. C. 170. poſt L. Veri mortem ſcripto ad Imp. M. Antoninum, extant apud Euſeb. IV. 25. Hiſt. & in Chronico Paſchali quod Alexandrinum vulgo appellant, p. 259. 260. edit. Cangii. Apud Euſebium ibi verba ἐκ τῶν διαταγμάτων rectius forte cum Schurzfleiſchio τῷ μακαρίτῃ de edictis præfectorum provincialium, quam cum Valeſio de juſſis Imperialibus intellexeris. Alia Melitonis fragmenta vide ſi placet apud Halloixium in Melitonis vita T. 2. Scriptor. Or. p. 835.

Ad catalogum ſcriptorum Melitonis deperditorum qui in laudato Euſebii loco & apud Hieron. de ſcript. Eccleſ. c. 24. exſtat, & de quibus Tillemontius & Caveus in Melitonis vita differunt, notabis quod librum qui ἡ κλεὶς ſive *Clavis* inſcribitur ajunt MStum extare Pariſiis in Bibl. Collegii Claromontani, contineręque explicationem variarum S. Scripturæ vocum ad eum fere modum, ut notat Labbeus T. 2. p. 87. quale in formulis ſpiritalis intelligentiæ, quæ inter S. Eucherii opera exſtant, legere licet. Deinde liber περὶ ἐνσωμάτου θεοῦ non fuit de DEo corpore induto ſive de incarnatione Verbi, ſed Melito conatus eſt illo libro probare DEUM eſſe corporeum. Vide Petavii dogmata Theologica de DEO lib. 2. c. 1. & B. Ittigium de hæreſiarchis ſect. 2 c. 11.

Liber *de tranſitu B. Virginis* in Gelaſiano decreto & à Beda rejectus, qui latine exſtat in Bibliothecis Patrum & in Bibl. Concionatoria Combefiſii T. VII. p. 646. non magis eſt antiqui illius Melitonis, quam Satira adverſus Monachos A. 1662. 12. edita Gallice ſub titulo *l'Apocalypſe de Meliton*, de cujus auctore vide P. Bælii reſponſ. ad quæſtiones Provincialis T. 1. p. 631. Pluribus argumentis illum librum de tranſitu B. Mariæ oppugnat Nourrius ſect. 2. diſſ. V. p. 558. ſq. ut Natalem

lem Alex. aliosque omittam. Modo ſuffecerit notaſſe, gemini planè commatis ſcriptum cum illo eſſe *Paſſionem S. Johannis Evangeliſtæ*, quam ſub *Mellitì* Laodiceni Epiſcopi latine edidit Jo. Maria Florentinius ad Martyrologium vetus S. Hieronymi p.130. Vide qvæ notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p.789. 790. At ab illo Melitonis diverſus eſt, licet non multum diverſi argumenti, atq; ut videtur antiqvior liber qvi ſub S. Johannis Theologi nomine de tranſitu B. Mariæ exſtat Græce in variis Bibliothecis. Vide Lambecium in Diario ſacri itineris Cellenſis, latiſſime de utroq; differentem, & Combefiſium T. I. Auctarii novi Bibl. Patrum T. I. p. 821. & Bibl. Concionatoriæ T. I. p. 43. & T. 7. p. 643. ſeq.

Cæteri deperditi ſcriptores Græci Chriſtiani ſeculo ſecundo ſunt 1. PAPIAS S. Joannis diſcipulus, a) Hierapolitanus in Phrygia Epiſcopus, qvi eodem fere tempore, qvo Smyrnæ Polycarpus, Martyrium Pergami obiit teſte auctore Chronici Alex. p. 258. Confer Henſchenium 22. Febr. Ejus *libri quinq;* λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεως, ſive ut Hieron. c. 18. de Script. Eccleſ. b) *explanationis ſermonum DOMINI*, magnam partem conſtabant dictis qvæ ab Apoſtolis vel Apoſtolicis viris fœminisq; utcunq; accepta meminerat. Vide Euſebium III. 39. Hiſt. qvi ex illo ipſo tamen opere ait apparere qvod fuerit σφόδρα μικρὸς τὸν νοῦν, *valde exili judicio.* Adde Caſaubonum XVI. 69. ad Baron. Ex libro primo verba qvædam affert Maximus ad Dionyſii c. 2. de cœleſti Hierarchia T. I. p. 32. Alia Papiæ fragmenta vide collecta ab Halloixio in Papiæ vita T. I. ſcriptor. Oriental. & à Grabio T. 2. ſpicilegii Patrum p. 30. ſeq. Ab hoc Papia regni piorum in terris millenarii aſſertores dicti *Papianiſtæ* l. 5. Cod. de Hæreticis, ut notatum Cotelerio T. I. monum. Eccleſ. Græcæ p. 765. Et Papiam in catalogum hæreticorum retulit Bernardus Luzemburgicus libro III. A Cerinthi craſſo chiliaſmo longe tamen abfuiſſe Papiam, cumqve eo facientes plures antiquos Eccleſiæ doctores diſputat, D. Peterſenius in nube teſtium de regno CHRISTI lib. 2. p. 73. ſeq. Vide etiam Nourrium Ap-

a) Confer Tillemontium & Caveum in Papiæ vita.

b) Idem Hieron. Epiſt. 28. ad Lucinium: *Sanctorum Papiæ & Polycarpi volumina falſus ad te rumor pertulit à me eſſe translata, quia nec otii mei nec virium eſt tantas res eadem in alteram linguam exprimere venuſtate.* Elogium Papiæ apud Euſeb. III. 36. quod fuerit ἀνὴρ τὰ πάντα ὅτι μάλιστα λογιώτατος, καὶ τῆς γραφῆς εἰδήμων, ſuſpectum eſt Valeſio & Antonio Pagi ad A. C. 116. n. 3. quia in pluribus Codicibus & in Rufini verſione deſideratur.

Apparatu ad Bibl. Patrum libr. 2. diſſ. 1. Allegatur Papias ab Anonymo Græco in Combefiſii manipulo rerum CPol. p. 22. Alius Papias cum Oneſimo Martyr Romæ, de qvo Henſchenius 16. Febr. Alius deniqve Papias gloſſarii Latini auctor, clarus circa A, C. 1063. de qvo dixi in Bibliotheca latina.

2. QUADRATUS poſt Publium Martyrem Athenienſis c) Epiſcopus, qvem licet Apoſtolicis temporibus proximum non minus falſo aliqvi per Angelum Philadelphienſis Eccleſiæ, qvam ſub Angeli Eccleſiæ Pergamenæ nomine Papiam in S. Johannis Apocalypſi intelligi ſibi perſuaſerunt: Hadriano Imp. circa A. C. 123. Athenis hiemen exigenti librum pro religione noſtra obtulit, è qvo fragmentum ſervavit Euſebius IV. 3. Hiſt. unde idrepetunt Hieronymus de ſcript. Eccleſ. c. 19. Syncellus p. 348. Nicephorus III. 21. Hiſt. aliiq; Ex Qvadrato etiam nonnulla produxerat Euſebius Seculo VI. Epiſcopus Theſſalonicenſis libris X. contra Andream Monachum, teſte Photio Cod. 162. Confer Halloixium & Caveum in Qvadrati vita, Henſchenium ad 26. Maji, T. 6. p. 357. ſq. qvi Qvadratum Magneſiæ Epiſcopum & ſub Decio martyrem à noſtro recte diſtinguit, Ittigium diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 166. ſeq. & Grabium T. 2. ſpicilegii p. 119. ſeq. qvi contra Valeſium, Lemonium, Tillemontium alioſqve probe obſervat non eſſe diſtingvendos velut duos Qvadratos, unum Apoſtolorum diſcipulum Prophetico chariſmate ornatum auctorem Apologiæ, & illum de qvo Dionyſius Corinthius apud Euſeb. IV. 23. Epiſcopum Athenarum. Alios complures Qvadratos in veterum monumentis obvios refert Lemonius prolegomenis ad Varia ſacra, * 9. De noſtro autem adſcribere juvat locum Hieronymi Epiſt. 84. ad Magnum Oratorem, qva alii etiam Apologiarum pro Chriſtianis ſcriptores celebrantur: *Quadratus Apoſtolorum diſcipulus & Athenienſis Pontifex Eccleſiæ, nonne Adriano Principi Eleuſinæ ſacra inviſenti librum pro noſtra religione tradidit, & tantæ admirationi omnibus fuit, ut Perſecutionem graviſſimam illius excellens ſedaret ingenium.*

3. ARISTIDES Athenienſis Philoſophus vir eloqventiſſimus, eodem qvo Qvadratus tempore Apologeticum pro Chriſtianis Hadriano Imp. Euſebio teſte in Chron. & IV. 3. Hiſt. obtulit, magnam partem *contextum ſententiis Philoſophorum*, *quem imitatus poſtea Juſtinus*, ut ſcribit Hieronymus Epiſt. 84. ad Magnum. Martyrologium

c) Dionyſius Corinth. apud Euſeb. IV. 23.

gium Rom. 31. Auguſt. addit Ariſtidem *quod CHriſtus JEſus ſolus eſſet DEus , præſente ipſo Imperatore , luculentiſſime peroraſſe.* Confer qvæ de hoc Ariſtide aliisqve ejus nominis dixi ſupra lib. IV. c. 30. In præſenti adſcribam tantum hæc Colomeſii in paralipomenis de ſcriptoribus Eccleſiaſticis: *Ariſtidis Apologetici fragmentum de Dionyſio Areopagita affert Uſuardus* (& Ado 3. Octobr.) *in Martyrologio è Menologio Græcorum. Ex quo, jure mihi videor colligere , à vero prorſus non abhorrere quod refert Clariſſ. Guilleterius in Itinerario Gallice ſcripto, nempe apud quosdam Calogeros qui proxime Athenas in Monaſterio Midelli habitant , extare Bibliothecam , in qua Ariſtidis Apologiam latitare credebatur.* Cum hoc non confundendus Ariſtides cui Julius Africanus ſæculo tertio dicavit Harmoniam genealogiarum CHRISTI apud Matthæum & Lucam, teſte Euſebio VI. 31. Hieronymo c. 63. Photio Cod. 35.

4. AGRIPPA CASTOR ſub eodem Hadriano clarus ſcripſerat ἔλεγχον Gnoſtici hæretici Baſilidis ejusqve filii Iſidori. Vide Euſeb. IV. 7. Hiſt. Hieron. c. 21. de ſcript. Eccleſ. & indiculo hæreſ. c. 2. Theodoritum lib. 1. de Hæret. fab. c. 4. Alius fuit Caſtor Rhodius χρονογράφος Apollodoro in Bibl. laudatus, de qvo Jonſius lib. 2. de ſcriptoribus Hiſt. Philoſ. c. 15. Alius Caſtor Dejotari gener de qvo P. Bælius in Lexico Hiſtorico ubi de Dejotaro, nota N. Alius Antonius Caſtor Botanicæ rei cultor peritiſſimus, Plinii majoris æqvalis , qvem vide XXV. 2. & XX. 17. Alius deniq; Caſtor ſub Valentiniano tortus & exuſtus, teſte Ammiano XXIX. 5.

5. ARISTO ex *Pella* Palæſtinæ opido Judæus atqve inde Chriſtianiſmi adverſus Judæos propugnator, imperantibus Hadriano & Antonino Pio clarus, ſcripſit teſte S. Maximo ad Dionyſ. c. 1. de Myſtica Theologia T. 2. p. 17. διάλεξιν d) Παπίσκου καὶ Ἰάσωνος, qva Judæum Alexandrinum *Papiſcum* cum Chriſtiano Hebræo *Jaſone* (incertum an illo cujus Act. 17. 5. & Rom. 16. 11. mentio,) diſputantem ac deniqve convictum & manus dantem introduxit. Laudant hanc διάλεξιν Origenes contra Celſum IV. p 199. Hieronymus in Epiſt. ad Galatas III. 13. & traditt. Hebr. in Geneſ. V. Opus ex Græco latine pridem (circa S. Cypriani ut videtur tempora) convertit *Celſus* qvidam (incertum an Iconienſis Epiſcopus, cujus mentio apud Euſebium VI. 19. Hiſt. p. 222.) ſed

 nihil

d) S. Lucæ illam διάλεξιν tribuit Clemens ſexto Hypotypoſeon, teſte eodem Maximo.

Digitized by Google

nihil nec de opere nec de verſione exſtat præter interpretis præfationem ad Vigilium, qvæ legitur inter Opuſcula S. Cypriano adſcripta p. 30. edit. Oxon. & pauciſſima fragmenta qvæ colligit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 131. ſeq. qvi etiam ex hac διαλέξει petita eſſe putat qvæ de obſidione Betheræ & Judæorum poſt illam expugnatam afflictione ex Ariſtone Pellæo refert Euſebius IV. 6. Hiſt. Confer etiam, ſi placet qvæ de hoc ſcripto Gvil. Spencerus ad laudatum Origenis locum, & Ittigius in diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 91. ſeq.

6. ABERCIUS S. Papiæ ut ajunt in Epiſcopatu Hierapolitano ſucceſſor, in Actis ejus qvæ Græce in Menæis & latine exſtant apud Lipomannum & Surium ad 22. Octob. ſcripſiſſe fertur *doctrinæ librum* valde utilem, ſive *librum de diſciplina* in Presbyterorum & Diaconorum ſuorum uſum. Etiam *Epiſtolam ejus ad M. Aurelium Imp.* Spiritum plane Apoſtolicum redolentem ex Græco Sirleti e) Codice dare voluit Baronius ad A. C. 163. n. 15. ſed elapſam è manibus reperire iterum non potuit. Epiſtola Antonini ad Abercium legitur in jam memoratis Abercii Actis, Simeonem Metaphraſtem (ut agnoſcit Allatius p. 130. de Simeonibus) auctorem agnoſcentibus. Sed illa Acta licet qvantivis pretii videantur Halloixio in Abercii vita T. 2. ſcriptor. Oriental. p. 1.-150. tamen exiguam fidem mereri demonſtravit Tillemontius nota 3. ad vitam S. Papiæ T. 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. p. 540. Mentio Abercii Marcelli circa A. C. 230. apud Euſeb. V. 16. Hiſt. Sed Acta illa de longe antiqvioribus loqvuntur temporibus.

7. HEGESIPPUS ἐξ Ἑβραίων πεπιστευκώς ſive ex Judæo Chriſtianus, teſte Euſebio IV. 22. Hiſt. atqve vicinus Apoſtolicorum temporum, circa eandem qva Irenæus ætatem ſcripſiſſe ſe innuit, defunctus ſub initia Imperii Commodi, ut ex auctore Chronici Alex. obſervarunt viri docti. Eodem Euſebio IV. 8. teſte ἐν πέντε συγγράμμασιν τὴν ἀπλανῆ παράδοσιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἁπλουστάτῃ συντάξει γραφῆς ὑπομνηματίσας. Hieron. c. 22. de Script. Eccleſ. *omnes à paſſione Domini usque ad ſuam ætatem Eccleſiaſticorum Actuum texens hiſtorias, multaque ad utilitatem legentium pertinentia hinc inde congregans* qvinqve libros *compoſuit, ut quorum vitam ſectabatur, dicendi quoque exprimeret characterem.* Inter Scriptores Hiſt. Eccleſiaſticæ cum Clemente, Africano & Eu-

e) Baronius qvi Abercium primus latinis inſeruit Martyrologiis ad 22. Octobr. ſcribit Sirletum illam Epiſtolam in antiqviſſimo Codice ut ingentis pretii margaritam cuſtodiiſſe.

& Euſebio hunc Hegeſippum refert Sozomenus libro & capite primo p. 401. Fragmenta præclari hujus operis, & qvod intercidiſſe inprimis dolendum eſt, ex Euſebio & Photio colligit Grabius T. 2. ſpicilegii Patrum p. 205 - 213. & Halloixius in Hegeſippi vita T. 2. operis jam ſæpe laudati de Scriptorum Orientalium Vitis. De Hegeſippo vide etiam, ſi placet Bollandum ad 7. Aprilis.

Jo. Maria Vicentius incerta fide qvædam de S Simeone allegat ex Hegeſippi *libro de ſupplemento Evangelicæ veritatis*, de qvo vide Wagenſeilii tela ignea Satanæ p. 420. 424. ſeq. & Allatium de Simeonibus p. 2. De liberiore verſione latina librorum Joſephi *de bello Judaico*, qvæ corrupto Joſippi nomine in Egeſippum vulgo refertur, non repetam qvæ dixi lib. IV. c. 6. §. 2. ſed tantum addam qvod Carolus Daubuſius lib. 1. de teſtimonio Joſephi de CHRISTO p. 16. teſtatur perinde ut in Ambroſianæ Bibl. Codice, qvem inſpexit Mabillonius, ſic etiam in Codice Cantabrigienſi ad extremum libri primi exſtare hæc verba: *Beatiſſimi Ambroſii translatio ex Joſepho, Liber primus explicit.*

Fuit & Hegeſippus Tarentinus mediæ Poëta Comœdiæ, de qvo dixi lib. II. c. 22. & Hegeſippus Halicarnaſſenſis, ſtrategus memoratus Diodoro Sic. lib. XX. p. 786. De Hegeſippis tribus 1. Hiſtorico, 2. Oratore cui orationem de Halonefo tribuunt, & 3. Scriptore ὀψαρτυτικῶν vide Voſſium III. de Hiſt. Græcis p. 371. ſeq.

8. CLAUDIUS APOLLINARIS, Hierapolitanus in Phrygia Epiſcopus naſcenti circa A. C. 171. Montaniſtarum hæreſi ſe oppoſuit, nec multis annis poſt diem obiit ſupremum. De illo videndi præter Halloixium Tillemontius Tomo 2. Memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. p. 89. ſq. & Bollandus ad diem ſeptimum Februarii, licet Baronius in Martyrologio ſuo Apollinarem hunc ad diem octavum Januarii retulit. Interciderunt ejus:

Inſigne volumen pro fide Chriſtianorum ad M. Antoninum Verum. Hieron. c. 26. de Script. Eccleſ. & Euſebius IV. 27. Hiſt. ubi poſt vocabulum λόγος videntur excidiſſe verba ὑπὲρ τῆς πίστεως, ex Hieronymo & Nicephori IV. 11. ſupplenda.

Adverſus gentes libri V. Euſeb. Hieron. & Niceph. qvi dialogi more ſcriptos innuit. Legit & Photius Cod XIV.

De veritate libri II. Euſeb. Hieron. & Niceph. Incertum num idem opus ſub titulo περὶ εὐσεβείας καὶ ἀληθείας legerit Photius, an diverſum fuerit *de Pietate* περὶ εὐσεβείας, atqve idem forte cum illo ὑπὲρ τῆς πίστεως jam memorato. In his Scriptis inter alia Catholicam do-

ctrinam de CHRISTO anima humana prædito aſſeruerat, ut teſtatur Socrates III. 7. Hiſt.

Contra Judæos libri II. Euſeb. & Nicephorus.

Contra Montaniſtarum naſcentem hæreſin Epiſtola. Euſeb. IV. 27. & V. 19. Hiſt. Theodorit. III. 2. de hæret. fab. Hieron. de S. E. c. 41. ubi de Serapione & c. 26. ubi de hoc ipſo Apollinari. Adverſus eosdem etiam Concilium Hierapoli celebraſſe traditur. Vide T. 1. Concilior. edit. Labbei p. 599. Cæterum auctor innominatus cujus fragmenta *contra Montaniſtas ex libris tribus ad Abercium Marcellum* apud Euſeb. V. 16. ſeq. leguntur, non Apollinaris eſt, ut perſvaſum etiam Baluzio p. 5. ſq. novæ collectionis Concilior. neq; Apollonius, de qvo Euſeb. c. 18. neq; ut Valeſio & pluribus aliis placuit ASTERIUS URBANUS, qvi p. 182. apud Euſebium tantum ut teſtis ab illo Scriptore adducitur, ut Dodvvellus diſſ. IV. ad Irenæum §. 38. recte obſervavit: ſed alius, qvi ſcripſit non ante A. C. 212. poſt Montanum jam defunctum, ſive *Rhodon* (qvem adverſum Phrygas inſigne opus edidiſſe Hieronymus c. 37. tradit, & c. 39. Miltiadis in illo meminiſſe teſtatus,) ſive alius.

Contra Severianos Encratitas ſcripſiſſe Apollinarem teſtatur Theodoritus, an peculiari opere, non addit lib. 1. c. 21. de hæreticis fabulis. Hæc contra Montaniſtas & Encratitas reſpiciens Hieronymus Epiſt. 84. ad Magnum, *quid*, inqvit, *loquar de Melitone Sardenſi Epiſcopo, quid de Apollinario Hierapolitanæ Eccleſiæ ſacerdote, Dionyſioque Corinthiorum Epiſcopo, & Tatiano & Bardeſane & Irenæo Photini Martyris ſucceſſore, qui hæreſeon ſingularum venena ex quibus Philoſophorum fontibus emanarint, multis voluminibus explicarunt.*

De Paſchate liber, è qvo fragmenta in Chronico Paſchali qvod vulgo Alexandrinum audit p. 6. ſeq. edit. Cangii. Eadem leguntur in Uranologio Petavii ex eodem loco depromta p. 412. edit. Amſtelod.

9. SOTER Epiſcopus Romanus, cujus intercidit *Epiſtola ad Corinthios*, qvam perinde ut Clementis Romani ad Eccleſiam Corinthiorum Epiſtolam publice lectam & legendam ſcribit Dionyſius Corinthius apud Euſeb. IV. 24.

Liber contra Cataphrygas ſive Montaniſtas. Vide auctorem Prædeſtinati c. 26. & 86.

Epiſtolas duas decretales qvæ ſub Soteris nomine hodie latine exſtant, ſuppoſititias eſſe nemo dubitat. Plura de Sotere ſuggerent Scriptores de Vitis Pontificum, & Bollandus 22. April.

10. DIO-

Digitized by Google

10. DIONYSIUS Corinthi ante Bacchyllum Epiſcopus, Sotere Romanum Epiſcopatum tenente circa A. C. 170. clarus ſcripſit varias Epiſtolas, qvarum titulos & fragmenta qvædam Euſebius IV. 23. ſervavit. Ex Epiſtola ejus ad Romanos etiam nonnulla leguntur II. 25. Hiſt. Confer & Hieron. c.27. Catalogi. Martyrium ſubiit imperante M. Antonino. Confer Bollandum VIII. Aprilis. Halloixium & Caveum in Dionyſii Vita, Grabium T. 2. ſpicilegii Patrum p. 214. ſeq. In Liberati breviario c. 10. citatur Dionyſius Areopagita Corinthiorum Epiſcopus. Sed vocabulum Areopagitæ ibi expungendum, ut Warthonus p. 285. ad Uſſerii diſſ. de Areopagita obſervavit.

11. APOLLONII tres, unus Commodo Imperante Romæ paſſus Martyrium, de qvo Hieronymus Epiſtola 84. ad Magnum: *Scripſit & Miltiades contra Gentes volumen egregium. Hippolytus quoque & Apollonius Romanæ Urbis Senator* f) *propria opuſcula condiderunt.* De *Apologia* ejus pro Chriſtianis qvam in Senatu pronunciavit, videndus Euſebius V. 21. & Hieron. c 42. Catalogi. Cæterum hic Apollonius licet inter Græcos in Epiſtola Hieronymi refertur, non Græce dixit ſed latine, ut idem Hieronymus c. 53. docet. At Euſebius Græce redditam illius Apologiam ſuæ Martyrum Hiſtoriæ inſeruerat, ſed qvæ hodie non exſtat. De hoc Apollonio plura Tillemontius T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ. & Bollandus ad VIII. Aprilis.

Alter Apollonius, *Epheſi* Epiſcopus ſub eodem Commodo & Severo clarus, adverſus Cataphryges & Pepuzianos ſcripſit, teſte auctore Prædeſtinati c. 26. 27. Fragmenta vide apud Euſebium V. 18. Adverſus hunc Apollonium & Soterem Epiſcopum Romæ pro Montani ſecta pugnavit Tertullianus, ut idem auctor prædeſtinati c. 26. & 86. Nimirum ut ex Hieronymo c. 40. Catalogi diſcimus, librum ſeptimum operis deperditi περὶ ἐκστάσεως proprie adverſus Apollonium elaboraverat.

Tertius deniqve Apollonius Epiſcopus *Corinthiorum* Cerdonis, oppugnator, de qvo auctor Prædeſtinati c. 23.

12. PINYTUS & ipſe ſub Antoninis clarus, Cnoſſiæ in Creta Epiſcopus, Dionyſii Corinthii æqvalis, cujus Epiſtolæ ad Cnoſſios de nuptiis & caſtitate reſpondit. Vide Euſeb. IV. 21. & 23. & Hieron. c. 27. Catalogi, Niceph. IV. 8. & Baron. ad Martyrolog. Rom. 10. Octobr. 13. PHI-

f) Senatorem fuiſſe hunc Apollonium non ſine cauſa dubitat Stephanus le Moyne, qvem vide prolegom. ad Varia Sacra * 32.

13. PHILIPPUS Gortynæ Metropolis in Creta Epiſcopus, eidem Dionyſio Corinthio apud Euſeb. IV. 23. laudatus, *σπουδαιότατον λόγον* ſcripſit adverſus hæreticum Marcionem. id. IV. 25. Hieron. c. 30. Niceph. IV. 9. Laudatur in Martyrologiis & Sanctorum Actis 13. April. Confer Halloixium in Oriental. Scriptor. Vitis Tomo II. De aliis Marcionis oppugnatoribus vide B. Ittigii diſſ. de hæreſiarchis p. 154. ſeq. & W..ſtenium ad Origenem p. 6.

14. MUSANUS* inter Philippi & Pinyti æqvales ab Euſebio IV. 21. memoratus ſcripſit *ἐπιστρεπτικώτατον* ſive *κάλλιστον λόγον ἀποτρεπτικὸν* ad fratres qvosdam qvi ad Encratitarum hæreſin defecerant. id. IV. 28. Hieron. c. 31. Niceph. IV. 11. Hinc inter Severianorum oppugnatores Muſanus laudatur etiam à Theodorito lib. 1. hæret. fab. c. 20.

15. MODESTUS Irenæo apud Euſebium jam præmittitur IV. 21. jam poſtponitur IV. 25. ubi præ cæteris eum hæreſin Marcionis egregie oppugnaſſe ſcribit. Librum illum ad ſuam ætatem perſeveraſſe teſtatur Hieronymus c. 32. additqve ferri ſub nomine ejus & alia *συγγράμματα*, *ſed ab eruditis*, inqvit, *quaſi ψευδεπίγραφα repudiantur.* Fuere & alii Modeſti, ut præter plurimos Martyres hoc nomine & in Hiſt. Romana atqve antiqvis inſcriptionibus obvios, Julius Modeſtus Hygini libertus Grammaticus, de qvo viri docti ad Svetonium & Gellium: Modeſtus idem an alius ſub cujus nomine libellum de vocabulis rei militaris habemus, item Modeſtus qvem laudat Philargyrius ad Virgilii 2. Georgic. v. 496. & lib. 3. v. 53.

16. MILTIADES *πρὸς τοὺς * κοσμικοὺς ἄρχοντας*, h. e. ad Marcum & Lucium, vel ad Marcum & Commodum ſcripſit *Apologiam pro Chriſtianis.* Vide Dodvvellum diſſ. IV. ad Irenæum §. 38. Ab illa diverſus λόγος πρὸς Ἕλληνας de qvo Hieron. c. 84. *Scripſit & Miltiades contra gentes volumen egregium.* Præterea fuit ipſius liber *adverſus Judæos*, & alius *adverſus Montaniſtas*, in qvo inter alia diſputavit non decere Prophetam in ecſtaſi loqvi. Ex illo Anonymus adverſus Montaniſtas Scriptor apud Euſebium V. 17. qvædam retulit fratrem eum appellans: ubi pro Μιλτιάδου male Ἀλκιβιάδου habent qvidam Euſebii Codices. Qvemadmodum verba V. 16. *λόγον εἰς τὴν τῶν μετὰ* Μιλτιάδην *λεγομένην αἵρεσιν* rectius Valeſio exponit Dodvvellus p. 371. ad Irenæum. Anonymum illum Hieronymus c. 39. *Rhodonem vocat*, ſed ibidem parum accurate ſcribit Apologeticum Miltiadis datum *Principi illius temporis*, cum

* His opponuntur ἄρχοντες Ἐκκλησιῶν ſive Epiſcopi. Euſeb. IV. 24 extrem.

cum ex Euſebio debuiſſet ſcribere *Principibus*. Ex eo autem qvod Tertullianus Miltiadem *Eccleſiæ Sophiſtam* vocat c. 5. adverſus Valentinianos, non licet concludere eum fuiſſe Rhetorem, ſed Sophiſta potuit appellari, ſive eodem modo qvo Tatianus ſupra §. 20. atqve à Chriſtiana qvam coluit Philoſophia ἀφ᾽ ἧς μετῄει φιλοσοφίας, ut verbis Euſebii de Miltiade utar, ſive qvod in Apologetico & libro contra gentes veluti in foro cauſam Chriſtianorum egit. In Honorii Auguſtod. Codicibus male ſcribitur *Melciades*. Cæterum fuit qvidam Rhetor Miltiades noſtro prior, cujus apud Senecam controverſ. 25. mentio.

17. SERAPION in Epiſcopatu Antiocheno circa A. C. 190. Maximini ſucceſſor, ex cujus *Epiſtola ad Caricum & Ponticum* adverſus falſas Prophetias Montaniſtarum; fragmentum apud Hieron. c. 41. ex Euſebii V. 19. qvi etiam ſubſcriptiones qvasdam aliorum Epiſcoporum adjunxit. De aliis ejus Scriptis; ut libro *ad Domninum* qvi ad Judæos defecerat, variisqve *Epiſtolis*, *& libro* cujus præfationem ibidem producit, *contra Evangelium* ſub *Petri* nomine falſo editum & Docetis probatum, vide Euſebii VI. 12. Serapioni in Epiſcopatu Antiocheno circa A. C. 214. ſucceſſit Aſclepiades. Confer ſi placet Halloixium T. 2. de Oriental. ſcriptorum Vitis.

18. PANTÆNUS Athenienſis ex Stoico Philoſopho Chriſtianus & Scholæ Catecheticæ Alex. præfectus, cui Clemens Alex. diſcipulus ejus ſucceſſit, licet Clementis Pantænum ſucceſſorem fuiſſe à Philippo * Sidete traditur: qvod forte ita verum eſſe poteſt, ut poſt ſuum ex India reditum, in qvam ad Evangelium propagandum miſſus erat à Demetrio Alexandrino Epiſcopo, in Schola Alexandrina iterum docuerit. Hic Pantænus, ſi à Clemente per *apem Siculam* intelligitur I. Strom. p. 274. non ſane ita dicitur qvod Patria eſſet Siculus, ſed potius qvod inſtar Siculæ apis (erat enim in Sicilia & Hyblæo monte ** mel apiarium celebratiſſimum) ex Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis dulciſſimum mel noſſet componere. Plura de Pantæno Euſebius V. 10. Hieron. c. 36. Photius Cod. 118. & è recentioribus Halloiſius, Tillemontius, Caveus. Citatur Pantænus aliqvando in eclogis Theodoti p. 808. ubi Clemens: Πανταῖνος δὲ, inqvit, ἡμῶν ἔλεγεν. & non minus viva voce qvàm διὰ συγγραμμάτων, divinorum dogmatum theſauros expoſuiſſe ab Euſebio traditur. Nullius tamen ſcripti titu-

 lum

* Dodwell. ad Irenæum p. 501. ſeq.
** Vide Plin. XI. 13. & 14.

Digitized by Google

lum appoſuit Euſebius, forte qvia nullum ipſe vidit, uti nec Hieronymus, licet *multos ejus in Scripturam commentarios* extare ſcribit, Euſebii verba ſicuti ſolet interpretans, non qvæ ipſe legerit recenſens.

19. RHODON Aſianus, à Tatiano Romæ in Scripturis eruditus, male *Corodon* dicitur in indiculo hæreſium qvi ſub Hieronymi nomine extat, c. 18. ubi Apellem hæreticum ab eo reprehenſum legas. *Colloquii cum Apelle* à Rhodone habiti mentio apud Euſeb. V. 13. & operis *adverſus Marcionitas* mire in ſeipſis diſſidentes *ad Calliſtionem: commentariorum item in Hexaëmeron*, & voluminis à Rhodone promiſſi, qvo ἐπιλύσεις ſive ſolutiones qvæſtionum è ſacris literis à Tatiano propoſitarum traditurum ſe recepit. Hieronymus c. 37. addit *adverſum Phrygas* ſive Montaniſtas *inſigne opus*, putavit enim Rhodonem illius eſſe auctorem ex qvo fragmenta exhibet Euſebius V. 16. 17. Vide qvæ ſupra in Apollinari & Aſterio Urbano.

20. BACCHYLLUS Corinthiorum Epiſcopus, Dionyſii de qvo ſupra ſucceſſor, atqve caput Epiſcoporum Achajæ (unde Archiepiſcopum dici ab auctore Synodici, à Pappo editi obſervat Caveus) Euſebio V. 22. & 23. memoratur, qvo poſteriore loco *Epiſtolæ de Paſchate* ab eo ſcriptæ meminit, *elegantem librum* vocat Hieronymus c. 44. Idem forte qvi *Bacchylides* apud Euſeb. IV. 23.

21. PALMA Epiſcopus Amaſtridis & cæterarum Eccleſiarum Ponti, cujus meminit Dionyſius Corinthi Epiſc. apud Euſebium IV. 23. videtur auctor fuiſſe *Epiſtolæ de tempore Paſchatis celebrandi*, nomine Epiſcoporum Ponti ſcriptæ ad Victorem Epiſcopum Romanum, cujus apud eundem Euſebium V. 23 mentio.

22. THEOPHILUS Cæſareenſis. Vide ſupra in Theophilo Antiocheno, ubi varios Theophilos recenſui. Meminit Euſebius V. 22. 23. & 25. Hieron. c. 43. Acta Concilii Palæſtini, qvæ ſub Theophili nomine extant, ſuſpecta etiam videntur Ittigio appendice diſſ. de Hæreſiarchis p. 53. Clementis Alex. Præceptorem fuiſſe, recte contra Baronium negant viri docti.

23. POLYCRATES Epheſinæ Eccleſiæ Antiſtes, atqve caput Epiſcoporum Aſiæ, ex cujus *Epiſtola* de controverſo Paſchatis celebrandi tempore *ad Victorem* Rom. Eccleſiæ Epiſcopum A. C. 196. defunctum, cum Polycrates annum ætatis 65. ageret ſcripta, fragmentum occurrit duplex apud Euſebium V. 25. Pars prioris fragmenti etiam extat apud Euſeb. III. 31. & latine apud Hieron. c. 45. de S. E. Apud Euſebium ibi male ἀναζητήσει legitur pro ἀναστήσει. De ſuppoſititiis

titiis *S. Timothei Actis* qvæ ad hunc Polycratem falſo referuntur, dixi in Codice Apocrypho N. T. p. 812. ſq. Excerpta ex hoc ſcripto refert Photius cod. 254. nullo laudato nomine autoris, ſed tantum hoc titulo: Ἐκ τῆς μαρτυρικῆς Τιμοθέου τοῦ Ἀποστόλου συγγραφῆς. Et Joh. Bollandus a) teſtatur nullum autoris nomen in Græcis codicibus eſſe præfixum, licet habeant illud latina exemplaria jam à Sigeberti Gemblacenſis usqve ætate, hic enim cap. 3. libri de Scriptoribus Eccleſiaſticis, *Polycratem* Epheſiorum Epiſcopum affirmat hiſtoriam de martyrio Timothei conſcripſiſſe. Qvod libenter credit Bollandus, atqve Polycrati Epheſino, ſcriptori circa extremum ſecundi à Chriſto nato ſeculi claro illa Acta vindicat. Verum ſolidioribus argumentis ductus eadem longe poſt Polycratis illius tempora, ſeculo ſexto aut fortaſſis qvinto, à qvodam Epheſinæ Eccleſiæ homine conſcripta eſſe contendit Tillemontius T. 2. memor. ad H. E. p. 265. ſeq. 475. ſeq. Polycrati etiam abjudicant Baronius ad Martyrolog. Rom. 24. Jan. Aubertus Miræus notis ad Sigebertum, Voſſius de Hiſt. Græcis p. 207. Gvil. Caveus in vita Timothei p. 50. ſeq. editionis Anglicanæ & in Hiſtoria literaria, Hermannus Witſius in Exerc. de Timotheo T. 2. Miſc. ſacr. aliiqve. Vide etiam Petrum Halloiſium in vitis Patrum Orientalium T. 1. p. 559. Acta martyrii Timothei ſcripta à Simeone Metaphraſte nihil aliud ſunt qvam Polycrati tributorum liberior paraphraſis, neqve veriſimilis eſt ſententia Leonis Allatii b) qvi etiam altera illa adſcribit eidem Simeoni, cum ante Simeonem à Photio lecta fuerint. Edita ſunt utraqve à Bollando, c) priora Polycrati tributa plus ſimplici vice inter vitas ſanctorum vulgata habentur etiam latine in Petri Pithœi Miſcellaneis Eccleſiaſticis, editis una cum Franciſci Pithœi Codice veteris Canonum Eccleſiæ Romanæ Pariſ. 1687. fol.

24. ATHENOGENES Martyr; de qvo Martyrologia & Acta Sanctor. 18. Januar. *Hymnum* adſtantibus, jam ad ignem feſtinans reliqviſſe traditur, in qvo Spiritum S. DEum celebravit teſte Baſilio de Spiritu S. c. 29. Ab hoc Athenogenis hymno diſerte eodem loco di-

 ſtin-

a) Ad 24. Januar. T. 2. Act. Sanctor. p. 566.

b) Lib. de Simeonum ſcriptis p. 126.

c) Latine tantum, non etiam Græce, ut affirmat Clariſſ. Caveus in Hiſt. literar. ubi de Polycrate.

ſtingvit Baſilius hymnum antiqviſſimum veſpertinum, cujus auctorem ait ſe ignorare, & qvi ille ipſe videtur qvem hodie adhuc in uſu habet Eccleſia Græca, & Athenogeni male tribuunt viri docti, ut Goarus p. 32. ad Euchologi. & Græci in Horologio. Alii minus etiam veriſimiliter auctorem putarunt *Sophronium* Patriarcham Hieroſol. Baſilio longe juniorem. Confer Thomæ Smithi Miſcellanea priora Lond. 1686. 8. edita p. 152. è qvo Hymnum illum veſpertinum Græcorum, brevis enim eſt, una cum matutino, qvem & ipſum ſine cauſa Athenogeni viri docti tribuunt, integrum apponere juvat, licet utrumqve etiam dedit Uſſerius diſſ. de ſymbolo Apoſtolico Rom. Eccleſiæ vetere, Oxon. 1660. 4. p. 33. De hymno Clementis Alex. qvem Antigeni (Athenogeni, credo, ſcribere voluit) adſcribit Cangius, dixi ſupra p. 104. Apud Epiphanium autem LXIV. 21. pro Athenogene nomen Athenagoræ reponendum eſſe, multi jam poſt Leopardum docuerunt, & ipſe monui ſupra p. 85.

Ὕμνος ἑσπερινός.

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτȣ Πατρὸς ȣ̓ρανίȣ, ἁγίȣ, μάκαρος, Ἰησȣ̃ Χριστὲ, ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίȣ δύσιν, ἰδόντες Φῶς ἑσπερινὸν, a) ὑμνȣ̃μεν Πατέρα, b) Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα c) Θεόν. d) Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι Φωναῖς e) αἰσίαις, Υἱὲ Θεȣ̃, ζωὴν ὁ διδȣ̀ς, f) διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

Hymnus Veſpertinus.

Lumen hilare ſanctæ gloriæ immortalis Patris Cœleſtis, Sancti, Beati, JEſu Chriſte, qvum ad ſolis occaſum pervenerimus, lumen cernentes Veſpertinum, laudamus Patrem & Filium & Spiritum Sanctum Deum. Dignus es tempore qvovis ſanctis vocibus celebrari, Fili Dei, Vitæ dator, qvapropter mundus Te glorificat.

Alia προσφώνησις & εὐχαριστία ἐπιλύχνιος in Conſtitutt. Apoſtolicis VIII 36. ſeq. Præter qvam in iiſdem Conſtitutt. II. 59. veſperi dicendus commendatur Pſalmus CXL. (Hebr. 141.) ἐπιλύχνιος ideo à Græcis dictus, & cum hymno ſive εὐχαριστία ἐπιλυχνίῳ perperam confuſus à ſummo Viro Jacobo Uſſerio : mane vero Pſalmus LXII. (Hebr. 63.) Confer utroqve in loco Cotelerium. * Ver-

a) αἰνȣ̃μεν. Baſilius.
b) καὶ υἱὸν, Baſil. & ad finem Pſalterii in Bibl. Bodl.
c) Θεȣ̃, Baſil. & Pſalter.
d) ἄξιος εἶ, Pſalter.
e) ὁσίαις. id.
f) δι' ὃν κόσμος ἑορτάζει. id.

* Verba Baſilii hæc ſunt: ἔδοξε τοῖς πατράσιν ἡμῶν μὴ σιωπῇ τὴν χάριν τοῦ ἑσπερινοῦ φωτὸς δέχεσθαι &c. *Viſum eſt Patribus noſtris veſpertini luminis gratiam haudquaquam ſilentio excipere, ſed mox ut apparuit, agere gratias. Quis autem fuerit autor illorum verborum quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas,* ὅστις μὲν ὁ πατὴρ τῶν ῥημάτων ἐκείνων τῆς ἐπιλυχνίου εὐχαριστίας, εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν, *dicere non poſſumus. Populus tamen antiquam profert vocem, neque cuiquam viſi ſunt impietatem committere qui dicunt;* αἰνοῦμεν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. *Laudamus Patrem & Spiritum S. DEi.* Subjungit deinde: εἰ δέ τις καὶ τὸν ὕμνον Ἀθηνογένους ἔγνω &c. *Quod ſi quis etiam novit Athenogenis hymnum, quem tanquam aliud aliquod* ἐξιτήριον *valedictionis munus* τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ *iis qui præſentes aderant reliquit, feſtinans jam ad conſummationem martyrii per ignem, is novit & Martyrum ſententiam de Spiritu.*

Ὕμνος Ἑωθινός.

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ ** καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Αἰνοῦμέν σε, Εὐλογοῦμέν σε, Προσκυνοῦμέν σε, Δοξολογοῦμέν σε, Εὐχαριστοῦμέν σοι διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν. Κύριε Βασιλεῦ ἐπουράνιε, Θεὲ Πατὴρ παντοκράτωρ, Κύριε Υἱὲ μονογενὴ, Ἰησοῦ Χριστὲ καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Κύριε ὁ Θεὸς, Ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν. Ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἐλέησον ἡμᾶς, Ὅτι σὺ εἶ μόνος ἅγιος, Σὺ εἶ μόνος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, Ἀμήν.

Hymnus Matutinus.

Gloria in excelſis Deo, & in terra Pax, Hominibus bonæ voluntatis. Laudamus Te, Benedicimus Te, Adoramus Te, Glorificamus Te, Gratias agimus Tibi, propter magnam gloriam Tuam. Domine Deus, Rex cœleſtis, Deus Pater Omnipotens. Domine Fili unigenite JEſu Chriſte, Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris, Qui tollis peccata mundi, Miſerere nobis. Qui tollis peccata mundi, ſuſcipe deprecationem noſtram. Qui ſedes ad dextram Patris, Miſerere nobis. Quoniam Tu ſolus ſanctus, Tu ſolus Dominus, Tu ſolus altiſſimus JEſu Chriſte, cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen.

Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνήσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Καταξίωσον Κύριε καὶ τὴν ἡμέραν ταύ-

** Conſtitutiones Apoſtolicas VII. 47.

Digitized by Google

την ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς. Ἐυλογητὸς εἶ Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν. Ἐυλογητὸς εἶ Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Ἐυλογητὸς εἶ Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Ἐυλογητὸς εἶ Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου. Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με, Ἴασαι τὴν ψυχήν μου ὅτι ἥμαρτόν σοι. Κύριε πρὸς σὲ κατέφυγα, Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά Σου, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Θεός μου, Ὅτι παρά σοι πηγὴ ζωῆς. Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς. Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσίν σε. Ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς.

25. HERACLITUS cujus *εἰς τὸν Ἀπόστολον* ſive *in Pauli Epiſtolas* commentaria memorat Euſebius V. 27. Hiſt. & Hieronymus c. 46. ubi *Heraclius* appellatur, & in Græco interprete Ἡράκλειος. Sed forte ex corrupto Hieronymi codice Græcum interpretem aliqvis ita interpolavit. Nam ab Hieronymo etiam ſcriptum olim fuiſſe *Heraclitus*, conjicias ex Freculfo, Honorio Auguſtodunenſi & aliis Hieronymi deſcriptoribus. Apud Nicephorum qvoqve IV. 35. Hiſt. Ἡράκλειτος, ubi eum *θεῖον ἄνδρα* vocat, atqve ait primum fuiſſe qvi in Apoſtolum ſcripſerit, *ὃς καὶ εἰς Ἀπόστολον πρῶτος σπουδάζειν ἐπιβάλλει*. *Heraclium* tamen habent etiam Rufini Codices.

26. BARDESANES Edeſſenus cum Valentinianis primum ſentiens, ſed poſtea illius & aliarum hæreſeon oppugnator, auctorqve variorum *dialogorum* Syriaca lingva ſcriptorum, qvi Græce deinde à diſcipulis Bardeſaniſtis verſi fuerunt, atqve in his dialogi *de fato*, ad Antoninum (M. Antoninum ** Imperatorem) ex qvo fragmentum inſigne apud Euſebium VI. 10. præparat. Confer ejusd. Euſebii Hiſt. IV. ult. Epiphan. hæreſi 56. Phot. Cod. 223. p. 342. ſq. 364. Hieron. c. 33. Wetſtenium ad Origenem contra Marcionitas d. 49. ſeq. & Frid. Struntzii Hiſt. Bardeſanis & Bardeſaniſtarum, Witeb. 1710. 4. Ex Bardeſane Babylonio nonnulla de Philoſophis Judæorum refert Hieron. 2. in Jovinian. p. 206. & Porphyrius fragm. de ſtyge. Etiam HARMONIUM Bardeſanis filium multa Syriaco ſermone ſcripſiſſe tradit Theodoritus I. 23. hæret. fab. erroresqve utriusqve confutatos ab Ephraimo Syro, qvi etiam Cantica Harmonii ſacra ab erroribus liberavit. id. IV. 29. Hiſt.

27. MA-

** Non Helagabalum, ut Dodwell. IV. 35. ad Irenæum, & Grabius T. I. ſpicileg. p. 317.

27. MAXIMUS de qvo Nicephorus IV. 35. Hiſt. ex Euſebii V. 27. Μάξιμος δὲ τῷ ᾀδομένῳ ζητήματι τοῖς αἱρεσιώταις, πόθεν ἡ κακία, καὶ περὶ τοῦ γενητὴν ὑπάρχειν τὴν ὕλην, λύσεις ἀναντιῤῥήτους παρέσχε. *Unde malum, & quod materia à DEO facta ſit.* Hieron. c.47. Vide infra ubi de Dialogo Origeni tributo contra Marcionitas. Rufinus Euſebii interpres & Honorius *Maximinum* vocat, qvo nomine fuit illa ætate Epiſcopus Antiocheus.

28. CANDIDUS *in Hexaëmeron* ſcripſit teſte Euſebio V. 27. & Hieronymo c. 48. ac primus qvidem ſi Nicephoro credimus. Sed præter Philonem Judæum hoc jam fecerat Juſtinus Martyr, ut ſupra notare me memini.

29. APION, itidem *in Hexaëmeron.* Euſeb. & Hieron. c. 49. Male *Appius* apud Rufin.

30. SEXTUS, qvem *de reſurrectione* ſcripſiſſe Euſebius V. 27. & Hieron. c. 50. referunt: forte eſt ille Eccleſiaſticus Philoſophus Sextus, qvem laudat S. Maximus ad c. 5. Dionyſii de Myſtica Theol. T. 2. p. 55.

31. ARABIANUS ſub Imp. Severo inter ſcriptores Chriſtianos clarus, licet nec Euſebius V. 27. nec Hieronymus c. 31. argumentum ejus monumentorum prodidit. Male *Brabianus* Βραβιανὸς in Hieronymi & Sophronii Codicibus.

32. BUDAS *de LXX. hebdomadibus* Danielis ſcripſit & χρονογραφίαν perduxit usqve ad Annum decimum Severi h. e. CHRISTI 202. Euſeb. VI. 7. Hieron. c. 52. ubi *ſuperiorum temporum* non eſt intelligendum de temporibus LXX. hebdomades præcedentibus, nihil enim tale apud Euſebium.

De HÆRETICIS primi & ſecundi à CHRISTO nato ſeculi, eorumqve erroribus diſſerere non eſt mei inſtituti, & in omnium manibus ſunt qvæ de illo argumento commentati ſunt etiam noviſſime viri Clariſſimi Tillemontius, Natalis Alex. & Nourrius in Apparatu ad Bibl. Patrum & Ittigius noſter in diſſertatione de Hæreſiarchis ævi Apoſtolici & Apoſtolico proximi, Lipſ. 1690. 4. ejusqve appendice, ibid. 1696. 4. Qvoniam vero iidem Hæreſiarchæ etiam monumenta qvædam reliqviſſe traduntur, univerſa licet hodie deperdita, eorum brevem elenchum hoc loco ſubjicere juvat.

SIMONIS Magi & CLEOBII ἰώδη βιβλία memorantur in Conſtitutt. Apoſtol. VII. 16. Ex Simonianis pauca fragmenta exſtant

exſtant, qvæ ex Hieronymo in Matthæi XXIV. & Moſe Barcepha III. 1. de paradiſo exhibet Grabius T. 1. ſpicilegii Patrum. p. 307. ſeq. Simonis *cum Petro Apoſtolo diſceptationem* ſive *ἀντιῤῥητικοὺς λόγους* ut vocantur Dionyſio lib. de de divinis Nom. c. 6. refert præter Pſeudo Marcellum falſumqve Abdiam Pſeudo Clemens in recognitionum libro 2. ſeq. De Simonitarum & aliorum Hæreticorum falſis *Evangeliis* videat lector ſi tanti eſt qvæ collegi pridem in Codice Apocrypho Novi Teſt. qvemadmodum & de CERINTHI *Apocalypſi.*

DOSITHEI Samaritani libros à Doſitheanis ſua adhuc ætate jactatos memorat Origenes Tomo XIII. in Johannem p. 219. Legit etiam Eulogius apud Photium, qvi videndus Cod. 230. pag. 466. 467. 468.

NICOLAITARUM *βιβλία τινὰ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἰαλδαβαὼθ ποιησάμενα* deteſtatur Epiphanius XXV. 3. p. 78.

BASILIDIS Alexandrini † *Evangelium* atqve *libri* 24. *ἐξηγητικῶν ſive Commentariorum* in illud Evangelium, itemqve *Prophetæ Barcabbas & Barcoph*, atq; *Odæ* veteribus memorantur, de qvibus ſcriptis vide Valeſium ad Euſebii IV. 7. Caveum ad A. 112. atqve inprimis Grabii ſpicilegium T. 2. p. 37. ſeq. qvi fragmenta etiam à ſe collecta exhibet ex Clemente Alex. Origene atqve Archelai diſp. cum Manete. Baſilidianorum mira ſigilla ac myſticæ figuræ paſſim adhuc in veteribus gemmis exſtant, qvales exhibent vel illuſtrant Johannis Chifletii Abraxas Proteus, Kircherus T. 2. Oedipi part. 2. p. 459. ſeq. Joannes Macarius in diſqviſitione poſtuma de gemmis Baſilidianis, Godfridus Wendelinus Epiſtola ad Jo. Chifletium, Georgius Francus in diſſ. de Abracadabra Sereni Sammonici, Montfauconus p. 180. Palæographiæ Græcæ. ISIDORUS Baſilidis filius ſcripſerat libros *ἐξηγητικῶν* in Prophetam Παρχὼρ ſive Βαρκὼφ à patre ſuo confictam, & librum *περὶ προσφυοῦς ψυχῆς*, & *ἠθικὰ* ſive *παραινέσεις*, ex qvibus fragmenta à Clemente Alex. & Epiphanio ſervata exhibet & illuſtrat Grabius T. 2. ſpicilegii p. 65. ſeq.

VALENTINI etiam fragmenta idem p. 50. ſeq. emendatiora exhibet, ſcripſerat enim ille *Pſalmos, Epiſtolas, Homilias & Evangelium.* Num librum etiam qvi *Sophia* inſcriptus fuerit, neſcio an ſatis firmiter probatur ex his Tertulliani c. 2. adverſus Valentinianos: *Do-*

† Alius Baſilides Pentapolitanus Epiſcopus, ad quem ſcripſit Dionyſius Alex. Alius Baſilides Paphlago, de quo Baſilius Epiſt. 72. 73.

Digitized by Google

Docet ipſa Sophia, non quidem Valentini ſed Salomonis. Notum enim eſt inter Valentini æones fuiſſe etiam Sophiam, qvemadmodum & inter Cabbaliſtarum Sephiroth Sophia locum nobilem occupat, è qva Judæorum Cabbala Valentinianorum annum *συζυγίας* repetitas eſſe, probe obſervavit Rev. Joh. Franciſcus Buddeus, in diſſ. erudita de Hæreſi Valentiniana, qvæ introductioni ejus ad Philoſophiam Hebræorum ſubjicitur.

HERACLEONIS *ἐξηγητικὰ in Evangelia* Lucæ & Johannis ab Clemente Alex. & Origene memorantur & impugnantur. Vide Grabium T. 2. ſpicileg. p. 83. ſeq. qvi EPIPHANIS qvoqve fragmenta ex *libro de juſtitia* p. 61. ſeq. exhibet, ſervata ab eodem Clemente. Et p. 69-80. fragmentum prolixum PTOLEMÆI Gnoſtici ex Epiſtola ad Floram, adverſus Legem Moſaicam, qvod Epiphanius hæreſi XXXIII 3. ſeq. ſervavit.

MARCIONIS * *antitheſium volumen*, opus ex contrarietatum oppoſitionibus Antitheſes cognominatum, & ad ſeparationem Legis & Evangelii coactum memorat Tertullianus IV. 1. contra Marcionem, & toto illo libro confutat. Itaq; apud Hieronymum 1. adverſus Rufin, male legebatur *ἀρπώσεις Marcionis* pro *ἀντιθέσεις*, ut à Gravio recte animadverſum & in nova Hieronymi editione qvam curavit Marcianæus, emendatum. Præterea Marcion rejectis cæteris ſacris libris duo *συντάγματα* ſuis commendavit, *Evangelium Lucæ* & *Apoſtolicum* ſive Epiſtolas decem Pauli, ambo variis modis interpolata, de qvibus prolixe Epiphanius hæreſi XLII. & idem Tertullianus, qvi etiam *Epiſtolarum* Marcionis mentionem facit lib. 1. contra Marcion. c. I. & lib. 4. c. 4. & de carne CHRISTI c. 2.

MONTANI, ALCIBIADIS, ** THEODOTI, ATTALI, nec minus mulierum PRISCÆ ſive PRISCILLÆ & QUINTILLÆ atqve MAXIMILLÆ *prophetiæ, viſiones & revelationes* paſſim memorantur, qvibus plurimum tribuit Tertullianus (Epiſcopum etiam Romanum illas agnoviſſe teſtatus c. 1. adverſus Praxeam) & auctor Actorum SS. Perpetuæ ac Felicitatis, qvem tamen Montaniſtis adſcribere veretur Dodvvellus diſſ. IV. Cyprianicæ §. 8. ſeq. & Ruinartus in Actis ſelectis Martyrum. Et Tertulliano illa acta lecta fuiſſe negat Conringius in Epiſtolis ad Furſtenbergium Epiſco-

Cc

* Alius Marcion Smyrnæus, qui de ſimplicium medicamentorum effectibus ſcripſit teſte Plinio XXVIII. 4.

** Vide Euſeb. V. 3.

Epiſcopum Paderbornenſem, qvas ſi placet vide p. 28. ſeq. Montani ſcholæ deberi partem *Oraculorum* qvæ velut *Sibyllina* hodie circumferuntur, virorum qvorundam doctiſſimorum ſed parum veriſimilis eſt hariolatio, ut notavi ſupra lib. 1. c. 33. n. 16. Pauca qvædam Prophetiarum Montani fragmenta apud Epiphan. hæreſi XLVIII.

PROCLUS ſive PROCULUS qvi *contra Valentinianos* ſcripſit teſte Tertull. c. 5. contra Valentinianos, *virginis ſenecta & Chriſtianæ eloqventiæ dignitas*, idem Montani aſſecla, in Theodoriti codicibus male Patroclus, qvem Cajus teſte Photio Cod. 48. & Euſeb. II. 25. III. 31. Hiſt. impugnavit. Confer Stephanum le Moyne notis ad Varia ſacra p. 939. 943.

JULII CASSIANI, qvi Valentini diſcipulus & Docetarum promachus fuit, *ἐξηγητικῶν* volumina & librum *περὶ ἐγκρατείας ἢ περὶ εὐνουχίας* memorat, ex iisqve nonnulla producit Clemens Alexandrinus.

De PHILUMENÆ *revelationibus* ſive *Φανερώσεσι* qvas jactavit APELLES, & de Apellis ipſius *libris Syllogiſmorum* adverſus Moſis hiſtoriam, qvorum duodeqvadrageſimum allegat Ambroſius lib. de Paradiſo c. 5. vide B. Ittigii diſſ. de hæreſiarchis p. 158. Meminit etiam Origenes Homilia 2. in Geneſin: *Apelles diſcipulus Marcionis, ſed alterius hæreſeos magis quam ejus quam à Magiſtro ſuſcepit inventor extitit. Is dum aſſignare cupit ſcripta Moſis nihil in ſe Divinæ ſapientiæ, nihilque Sancti Spiritus continere, exaggerat hujusmodi dicta &c.* Omitto de falſo Apellis Evangelio qvod Hieronymus proœmio in Matth. commemorat ſive de corruptione ſacris Evangeliorum libris ab Apelle illata, qvam alteri etiam Marcionis diſcipulo LUCANO tribuit Origenes 2. contra Celſum p. 77. *μεταχαράξαντας δὲ τὸ Ἐυαγγέλιον ἄλλους οὐκ οἶδα ἢ τοὺς ἀπὸ Μαρκίωνος, καὶ τοὺς ἀπὸ Οὐαλεντίνου, οἶμαι δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ Λουκανοῦ.* Hic utrum idem ſit cum LUCIO ſive *Leucio Charino*, Apocrypharum *Periodorum Apoſtolicarum* auctore, qvas recenſet Photius Cod. 114. & de qvibus in Codice Apocrypho Novi Teſt. à me dictum eſt, eruditi viderint.

De HERMOGENE ac THEODOTO nihil habeo qvæ addam clariſſimi Cavei obſervatis, iisqve qvæ de Theodotis ſupra in Clemente Alexandrino dicta ſunt. Itaqve jam ad tertii à CHRISTO nato ſæculi ſcriptores Chriſtianos progredi juvat.

XXV.

XXV. S. HIPPOLYTUS Doctor Eccleſiæ γλυκύτατος καὶ εὐσύνετος * *dulcissimus & perſpicuus maxime*, diſcipulus S. Irenæi, ut Hippolyto ipſo teſte Photius Cod. 121. ſcribit: Sed qvod ibidem Origenis a) familiarem & ἐργοδιώκτην facit, licet Hieronymi ſuffragio c. 61. Catalogi, & Syncelli p. 358. confirmetur, error eſt ex male intellectis Euſebii VI 23. verbis hauſtus, atqve ab Valeſio ad Euſeb. & Huetio in Origenianis p. 11. confutatus. Similiter parum exploratum, qvod recentiores qvidam b) neſcio qvo auctore tradunt Hippolytum Clementis Alex. fuiſſe diſcipulum. Cumqve Epiſcopum c) fuiſſe conſtet, nomen urbis Euſebius tacuit, Hieronymus ſcire ſe potuiſſe negavit. Portus Romani, non Oſtienſis in Italia ſed celebris in Arabia hoc nomine emporii Epiſcopatum geſſiſſe doctiſſimi Viri Stephani le Moyne conjectura eſt, qvi de Hippolyto ejusqve Scriptis copioſe diſſeruit in prolegomenis notisqve ad Varia Sacra, & præter Tillemontium ac Caveum de hoc eſt conſulendus. Idem Arabem natione fuiſſe contendit, & ultra Alexandri Severi tempus ad Philippi Arabis usqve d) (qvi A. C. 244. regnare cœpit) Imperium ætatem produxiſſe. Martyrium Hippolyti aqvis ut ajunt merſi celebrant Martyrologia 22. Auguſti. Prudentius autem hymno XI. περὶ στεφάνων res trium Hippolytorum Martyrum e) inter ſe confudiſſe arguitur à Baronio ad Martyrolog. Chamillardo & Cellario ad Prudentium, Caveo, Sam. Basnagio aliisqve, licet omnia ad unum Portuenſem referenda contendit Theodoricus Ruinartus qvi illum Prudentii hymnum cum notis ſuis exhibet in Actis ſelectis Martyrum pag. 155. ſeq. Epiſtolæ Dionyſii Alex. Romam διὰ Ἱππολύτου perlatæ meminit Euſebius extremo libri VI. Hiſt.

* Chryſoſt. homil. de Pſeudopropbet. T. 6. p. 401.

a) Vide ſupra in Clemente Alex. Baronium ad A. C. 229.

b) Origene præſente homiliam de laudibus JESU CHRISTI habuiſſe Hippolytum ſcribit Nicephorus IV. 31. Hiſt. & ante eum Hieronymus c. 61. Catalogi.

c) Coteler. T. 2. monument. p 639.

d) Admodum ætate profectum Hippolytum fuiſſe oportet, S. Irenæi diſcipulum, ſi Philippi Arabis ætatem attigit. Neqve martyrium apte convenit temporibus Philippi, qvod alii vel ad A. C. 230. Alexandri Severi IX. vel (ut Dodwellus diſſ. XI. Cyprian. §. 49.) ad A. C. 235. Maximini I. vel plane ad 250. ſub Decio collocant. Certe Noëti hæreſin perſtrinxit Hippolytus, qvam non multo prius erupiſſe Epiphanius teſtatur. Vide Tillemontium in Hippolyti vita, & in hæreſi Noëti.

e) Hippolyti Antiocheni presbyteri, Hippolyti militis qvem S. Laurentius baptizavit, & Hippolyti Portuenſis. Vide Baron. ad Martyrolog. Rom. 30. Jan. & 13. ac 22. Auguſti, Chamillard. ad Prudentium p. 278.

1. A. C. 1551. non procul ab æde Laurentiana ad urbem Romam effoſſum antiqvum marmor, atqve Cardinalis Cervini (poſtea Marcelli II. Pontif. Max.) ſtudio collocatum in Bibl. Vaticana, in qvo ſtatua ſedens Epiſcopi, & deſcriptus ex utroqve latere ſedis ſive cathedræ litteris Græcis, præter Catalogum ſcriptorum Hippolyti *Canon Paſchalis*, periodi XVI. Annorum, incipiens ab Anno 1. Alex. Severi, qvi eſt CHRISTI 222. Hic *Græce* primùm editus atqve illuſtratus eſt à *Joſepho Scaligero* * VII. de emendat. temporum p. 721. inſertus etiam ex *Pighii* Apographo, ſed ſine notis, theſauro Inſcriptionum *Gruteri* p. CXL. ſeq. *Latine* cum commentario *Ægidii Bucherii*, & veterum de Hippolyto teſtimoniis prodiit in Bucherii doctrina temporum Antvverp. 1634. p. 295. Sed præter Petavium II. 61. doctrinæ temporum, inprimis conferenda *Franciſci Blanchini* Veronenſis doctiſſima diatriba, qvâ canonem hunc Paſchalem Scaligero & Bucherio minus intellectum illuſtrat feliciſſime. Rom. 1703 fol. Titulus libri eſt: *De Calendario & Cyclo Cæſaris, ac de Paſchali Canone S. Hippolyti Martyris diſſertationes duæ, ad Clementem XI. Pontificem Max.* Per vocabula ἐν ἐρήμῳ, Ἔσδρα, Ἔξοδος, Ἰωσίας &c. non lectiones Paſchales denotantur ut viris doctis f) perſvaſum, ſed Paſchata ipſa in V. T. memorata, & ſecundum Hippolyti Canonem certis aſſignata terminis. Aſtronomus etiam ſagaciſſimus *Jo. Dominicus Caſſinus* in Academia Regia Pariſ. A. 1696. animadverſiones ſuas in Hippolyti Canonem è ſcripto recitavit, de qvibus vide Jo. Baptiſtam du Hamel in Regiæ ſcientiarum Academiæ Hiſtoria lib. IV. p. 414. ſeq. Adeundus etiam Henricus Noris diſſ. 2. de Epochis Syro Macedonum p. 117 - 119. edit. Lipſienſ. Antonius Pagi & Samuel Basnage ad A. C. 222. Meminere Canonis Paſchalis Hippolyti & ἑκκαιδεκαετηρίδος Anatolius Alex. in ſuo Canone Paſchali qvem Bucherius edidit, p. 439. Euſebius VI. 22. Hiſt. & ex eo alii, ut Hieron. c. 61. Catalogi, Niceph. IV. 31. Iſidorus VI. 17. Orig. Syncellus p. 358. 315. &c. Euſebii verba ſunt σύγγραμμα de Paſchate memorantis: ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος καί τινα κα-

* Scaligeri opus de emendat. temporum primum vidit lucem Pariſ. A 1583. fol. deinde auctius recuſum Lugd. Bat. apud Plantin. 1598. atqve inde Genev 1629. Gruteri inſcriptiones lucem viderunt ex Commelini officina A. 1600. & nuper cum inſignibus obſervationibus ſplendide recuſæ Amſtelod. 1707.

f) Confer Tentzelii diſſ de ritu lectionum ſacrarum §. 19. ſeq. le Moyne not. ad Varia Sacra p. 947. Ephemerides Pariſ. A. 1706. p. 919.

κανόνα ἑκκαιδεκαετηρίδος περὶ τοῦ πάσχα προθεὶς ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοὺς χρόνους περιγράφει. Ex qvibus apparet Canonem hunc fuiſſe clauſulam operis de Paſchate, in qvo tempora Hippolytus digeſſerat uſqve ad primum Alex. Serveri annum, à qvo Canon incipit. λόγον πρῶτον περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα συγγράμματος laudat, & qvædam ex illo affert Chronicon Alex. p. 6. edit. Cangii. Hippolyti memorata in laterculo marmoreo ἀπόδειξις χρόνων τοῦ πάσχα κατὰ τὰ ἐν τῷ πίνακι eſt ipſe Canon Paſchalis. At χρονικὸν deſinens in Alexandro Severo, magnam partem ſupereſſe videtur adhuc latine, editumq; eſt à Labbeo nihil tale ſuspicante T. 1. Bibl. novæ MSS. Pariſ. 1657. fol. p. 298-309. atqve emendatius à Cangio ad calcem Chronici Paſchalis p. 413. Adde collectionem Hiſtoricam ex Anonymo qvi ſub Alexandro Severo vixit apud Caniſium T. 2. Antiqv. Lect. & Schelſtratenum in Tomo 1. Antiqvitat. Eccleſ. illuſtratæ p. 521. ſeq. ac qvæ præter Cangium in præf. Thomas Galeus apud Caveum parte 2. Hiſt. literar. & Dodvvellus diſſ. de ſucceſſ. Pontif. p. 200. ſeq.

2. Ἀπόδειξις περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου ad Theophilum qvendam, è Codice Rhemenſi & Ebroicenſi Græce typis luculentis edita Pariſ. 1661. 8. à *Marquardo Gudio* g) Holſato, poſtea potentiſſ. Daniæ Regi à Conſiliis. Confer Varias Lectiones in Gudii Epiſtolis pag. 49. ſeq. & Epiſtolas *Tan. Fabri* libro 2. Epiſt. 70. p. 323. ſeq. qvi multis locis librum illum emendat atqve illuſtrat, à *Combefiſio* etiam cum latina verſione & notis ſuis vulgatum in Auctario noviſſimo Bibliothecæ Patrum Pariſ. 1672. fol. T. 1. p. 26. & latine recuſum in Bibl. Patrum Lugd 1677. T. 27. p. 1. *De Antichriſto* ſcriptum Hippolyti memorat Hieronymus in Catalogo c. 61. & Photius Cod. 202. qvi λόγον περὶ Χριστοῦ καὶ ἀντιχρίστου vocat. Qvod autem Hippolyti nomine *Jo. Picus* Græce & Latine Pariſ. 1557. 8. in lucem dederat *de Conſummatione Mundi ac de Antichriſto & ſecundo adventu Domini* περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρί-

g) Batavum vocat Combefiſii exemplo Tillemontius T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ parte 2. p. 18. At Caveus parte 2 Hiſt. literar Hamburgenſem, uterqve minus recte. Fallitur etiam in eo doctiſſimus Caveus, qvod Hippolyti expoſitionem in Suſannam à Gudio editam ſcribit. Cum autem ille de Antichriſto liber ab eo vulgatus eſſet, Combefiſius A. 1662. in Bibl. Concionatoria T. 1. p 19 *Produxit*, inqvit, *anno ſuperiori ingenuus ſupraque ætatem eruditus ac literarum avidus adoleſcens Marquardus Gudius* περὶ νοθείας *minus ſuspectum Hippolyti opus, ſicque antiquo Epiſcopo dignum & Martyre*. Ex Epiſtolis Gudii p. 17. conſtat Petrum de Marca & Henricum Valeſium ipſi ut hoc Hippolyti opuſculum ederet, auctores fuiſſe.

ςȣ καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρȣσίαν τȣ̃ Κυρίȣ ἡμῶν Ἰησȣ̃ Χριςȣ̃, eodem Combefiſio judice *ſequioris Græciæ monumentum eſt, ac plane ſtramineum, nihil ævi illius ſinceritatem redolens, aut venam magni cum ſimplicitate Theologi ſatisque in Scripturis verſati.* Grotius Appendice de Antichriſto p. 60. *norint*, inqvit, *lectores eſſe ſuppoſititium, nam nomina uſurpat quarto demum ſæculo recepta.* Recuſa Pici verſio latina eſt Colon. 1563. 8. apud Maternum Cholinum, & ad calcem Juſtini Mart. Pariſ. 1575. & in Bibliothecis Patrum cujuscunq; editionis: etiam Græce & Latine in auctario Bibl. Patrum Ducæano Pariſ. 1624. T. 2. Gallice interpretatus fuit Nicolaus le Clerc, Pariſ. 1566. & 1579.

3. *De Suſanna & Daniele* fragmenta, è Catena MS. edita Græce à *Combefiſio* cum latina verſione T. 1. auctar. noviſſ. Bibl. Patrum p. 50 - 56. & latine ex Combefiſii interpretatione T. 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 9. *De Daniele* ſcripſiſſe Hippolytum Hieronymus c. 61. auctor eſt, & Photius Cod. 202. ἑρμηνείαν εἰς τὸν Δανιήλ, hoc eſt εἰς πολλὰ τȣ̃ Δανιὴλ *in plura Danielis loca*, ut Syncellus p. 358. qvi pag. 218. citat Hippolyti γράμμα τὸ κατὰ τὴν Σωσάνναν καὶ τὸν Δανιήλ. Adde p. 230. Hippolyti brevem Commentarium *in ſomnium Nabuchodonoſoris*, MS. in Bibl. Chigiana memorat Mabillonius T. 1. muſei Italici p. 95. Vide fragmentum apud Anaſtaſium Sinaitam qvæſt. 48. & qvæ Hieronymus affert in c. IX. Danielis ex Hippolyto de LXX. hebdomadibus. Apud Chaldæos qvoqve ferri Hippolyti expoſitionem in Danielem minorem & Suſannam teſtatur Hebed JEſu, num. 16. Catalogi.

4. *Demonſtrationem adverſus Judæos* Ἀπόδειξιν πρὸς τȣ̀ς Ἰȣδαίȣς ſive ejus fragmentum latine ex *Franciſci Turriani* verſione vulgavit *Poſſevinus* in Apparatu ſacro, ubi de Hippolyto diſſerit. Venet. 1603. Colon. 1608. fol. & noviſſime *Carolus Joſephus Imbonatus* Mediolanenſis in Bibliotheca latino Hebraica Rom. 1694. fol. pag. 74.

5. *De DEo trino & uno & de Myſterio incarnationis contra hæreſin Noeti.* h) Sub Homiliæ nomine latine edidit ex ſua verſione *Gerardus Voſſius* Tungrenſis, ad calcem Gregorii Thavmaturgi, Mogunt. 1604. 4. pag. 58 - 68. notis etiam ſubjectis. Atqve inde ſine notis prodiit in Bibl. Patrum Colon. 1618. & Lugd. 1677. Tomo 3. & in ſupplemento Morelliano Pariſ. 1639. T. 1. pag. 620. Videndum eſt

fuerit

h) Epiphanium Hæreſi 57. qvæ eſt Noëtianorum ex Hippolyto, licet non nominato, multa ad verbum repetiſſe notat Tillemontius, qvod forte in Marcione & aliis etiam hæreſibus appareret, ſi Hippolyti opus adverſus hæreſes integrum haberemus.

fueritne hæc ultima pars operis Hippolyti *adverſus hæreſes* XXXII. qvod teſte Photio Cod. 121. multa ex S. Irenæi ſermonibus ſuccincte tradidit, & à Doſitheanis facto initio, deſiit in Noëtianis. Ex Hippolyti *memoria hæreſium* duo loca ſervavit Gelaſius lib. de duabus naturis. Aliud auctor Chronici Paſchalis qvod Alexandrinum vulgo vocant pag. 6. *Contra Nicolaitas* ſcripſiſſe innuit Gobarus apud Phot. cod. 232. & Theodoritus III. 1. de hæret. fab. *Contra Valentinianos* Epiphan. XXXI. 33. *Contra Cajanos* infra num. 27. *Contra Marcionem*, infra num. 17. *Contra Montaniſtas* Gobarus apud eundem Photium. Hippolytum contra hæreſin Noëti Græce edere voluit Holſtenius.

Ex hoc de hæreſibus opere fortaſſis etiam petita fragmenta octo *de Theologia & incarnatione adverſus Beronem* i) *& Helicen* hæreticos qvæ latine ex *Turriani* verſione primus vulgavit *Henricus Caniſius* Ingolſtad. 1604. 4. Tomo V. (non I. ut habet Labbeus) Antiqvæ Lect. p. 154. atqve inde exhibent Bibliothecæ Patrum Colon. & Lugd. T. 3. ac Pariſ. 1654. T. 4. parte 2. Eadem fragmenta latine pridem vertit Anaſtaſius Apocriſiarius, inq; collectaneis Anaſtaſii Bibliothecarii edidit Pariſ. 1620. 8. p. 209. Sirmondus, additis è Turriani Codice Græcis, atq; ita Græce & Latine leguntur etiam in Tomo III. Operum Sirmondi Pariſ. 1696. fol. p. 583. Nihil eſſe in his fragmentis Hippolyto vel haud congruens vel indignum video, adeoqve aſſentior Bullo, Tillemontio & aliis viris doctis, qvi pro genuinis ejus habent. Ex S. Hippolyti *Martyris de ſermone Theologia* ſive *Deitatis* hoc fragmentum affertur in Concilio Lateranenſi A. C. 642. Conſultat. 5. *Velle habet DEUS, non enim non velle: quoniam hoc vertilis eſt & eligentis, ſed ſempiternam voluntatem Dei ſequuntur quæ fiunt, cui & facta manent ſalva.*

6. Fragmentum inſigne libri in laterculo marmoreo memorati πρὸς Ἕλληνας καὶ πρὸς Πλάτωνα, ἢ καὶ περὶ τοῦ παντὸς qvem Arlenius pridem editurum ſe præfat. ad Joſephum receperat, *Joſepho* ab aliis, vel *Juſtino* Martyri, aut *Irenæo* vel *Cajo* presbytero k) tributum,

i) De Berone hæc Hippolytus fragmento V. Βήρων γάρ τις ἔναγχος μεθ' ἑτέρων τινῶν τὴν Βαλεντίνου φαντασίαν ἀφέντες χείρονι κακῷ κατεπλάκησαν, λέγοντες τὴν μὲν προσληφθεῖσαν τῷ λόγῳ σάρκα γενέσθαι ταυτουργὸν τῇ θεότητι διὰ τὴν πρόσληψιν. Pro Ἧλιξ Codex Regius & Colbertinus Nicephori CPol. MS. contra impugnatores Imaginum, à quo & ipſo Hippolyti fragmenta teſte Sirmondo laudantur, legit Ἡλικίωνος τῶν αἱρετικῶν pro quo ſuſpicor legendum ἡλικιωτῶν, αἱρετικῶν. ut ſenſus ſit: *adverſus Beronem & Hæreticos alios ejus æquales.*

k) Confer quæ pro hac ſententia Dodvvellus diſſ. VI. ad Irenæum p. 463. ſeq.

tum, ſed Hippolyto à viris doctis aſſertum Græce 1) ut ex Italia acceperat primus edidit *David Hœſchelius* in notis ad Photium p 923. Auguſtæ Vindel. 1601. fol. & recuſum Genev, 1613. Rothomag. 1653. fol. Deinde cum ſua verſione *Stephanus le Moyne*, in variis Sacris p. 53. Lugd. Bat. 1685. 1694. 4. Cum eadem interpretatione etiam recudendum dedi in Appendice ad Opera Joſephi Lipſ. 1691. fol. Confer de hoc opere Photium Cod 48. Ittigium Prolegomenis ad Joſephum ſub fin. & le Moyne not. ad Varia ſacra p. 930. ſeq.

7. Hippolyti *Didaſcalia* qvæ in Bibl. Bodlejana inter Codices Baroccianos num. 26. & 185. exſtat manu exarata, teſte Pearſonio Vindic. Ignat. pag. 60. & 62. atqve Grabio T. I. ſpicilegii Patrum pag. 285. & διατάξεις τῶν ἁγίων Ἀποςόλων διὰ Ἱππολύτου in Bibl. Vindob. de qvibus Lambecius Lib. VIII. pag. 429. qvasqve in lucem edi optat. Dodvvellus diſſ. ad Irenæum p. 50. & 463. maximam partem jam vulgatæ ſunt in octavo Conſtitutionum Apoſtolicarum libro, qvamvis nonnulla aliter qvandoqve leguntur, ut Grabius, monuit, qvi p. 286. illa ſpicilegio Patrum tertii ſeculi inſerturum ſe pollicitus eſt. Hoc reſpici putant viri docti in laterculo marmoreo ſcriptorum Hippolyti, ubi περὶ χαρισμάτων Ἀποςολικὴ παράδοσις memoratur. Vide Stephanum le Moyne p. 1076.

8. *Canonum Eccleſiaſticorum* XXXVIII. qvos ſub Abulidis ſive Hippolyti nomine hahent Æthiopes, capita ſive titulos ex Gallicis Wanslebii latine translatos exhibet Jobus Ludolfus commentario ad Hiſt. Æthiopicam p. 333. 334. Forte his reſpondet ac geminus eſt liber *de regimine* * (Eccleſiaſtico puta) qvem ſub Hippolyti Epiſcopi nomine in Catalogo librorum Chaldæorum ſive Syrorum num. 16. commemorat Hebed JEſu.

9. Hippolyti Epiſcopi *in S. Theophania* edere voluit Holſtenius teſte Lambecio T. I. de Bibl. Vindob. p. 111. Eandemqve homiliam Chriſtiano Daumio ad manus fuiſſe notat Ittigius in diſſ. de feſto Nativitatis CHRISTI p. 395. poſt appendicem diſſ. de hæreſiarchis. Habuit & Tho. Galeus, teſte Caveo. Incipit: πάντα μὲν καλὰ καὶ καλὰ λίαν.

Scripta

1) Non Græce & Latine, ut legas apud Clariſſ. Caveum.

*) Tho Galeus Hippolyti librum περὶ ἡγεμονίας putat eſſe qui ſub Joſephi nomine legitur de Maccabæis περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ.

Scripta Hippolyti deperdita, vel certe inedita.

In laterculo marmoreo ſcriptorum Hippolyteorum, obſervationibus Scaligeri & Bucherii, ſed præcipue Stephani le Moyne, Cavei, & qvæ apud Caveum leguntur Ed. Bernhardi & Tho. Galei illuſtrato, præter ea qvæ jam num. 1. 4. 6. 7. memoravi, nominantur:

10. Εἰς τοὺς ψαλμούς. Meminit Hieron. & Niceph. Fragmenta apud Theodoritum dialog. 1. & 2. & auctorem Catenæ in Pſalmos qvæ MS. in Bibl. Medicea. Operis hujus hypotheſin ſive præfationem MS. ſe habere teſtatus eſt Tho. Galeus. Habuit & Alexander Morus, qvi laudat notis ad Novum fœdus, ad Hebr. X. 5. Etiam Hippolyti expoſitio MS. Pſalmi IX. 24. in Bibl. Bodlejana.

11. Εἰς τὴν ἐγγαστρίμυθον, *de Saule & Pythoniſſa.* Hieron. & Niceph.

12. Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου καὶ Ἀποκαλύψεως. *De Apocalypſi*, Hieron. & Niceph. Εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ τοῦ Θεολόγου Ἀποκάλυψιν. Syncell. p. 358. *Apologia pro Apocalypſi & Evangelio Johannis.* Hebed JEſu in Catalogo libror. Chaldæor. Commentarium Hippolyti in Apocalypſin Oporinus Principi Palatino Ottoni Henrico donavit, teſte Mich. Neandro in Erotematibus lingvæ Hebrææ pag. 454. Cæterum per commentarios in Apocalypſin, Sixto Senenſi etiam memoratos Rivetus II. 11. Crit. S. intelligit librum de Antichriſto, de qvo ſupra.

13. Προτρεπτικὸς πρὸς Σεβήρειναν, ad fœminam aliqvam nomine Severinam, Sam. Basnage ad A. C. 222. n. 10. ſive ut Steph. le Moyne pag. 1105. Σεβήραν Philippi Arabis conjugem. πρὸς βασιλίδα τινὰ Theodorit. dialog. 2. & 3. Juliam Mammeam intelligit Baronius ad A. C. 229. n. 10.

14. ᾠδαὶ εἰς πάσας τὰς γραφάς. Odæ & carmina in omnes S. Scripturæ libros. εἰς παντοίας παλαιᾶς καὶ νέας γραφάς. Syncell. p. 358.

15. Περὶ Θεοῦ, καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως. *De reſurrectione.* Hieron. & Niceph. IV. 31. Sed pro Θεοῦ Ed. Bernhardus & Tho. Galeus malint Χριστοῦ, qvia de laude Domini Salvatoris homiliam Hippolyti memorant Hieron. & Niceph. IV. 31. Hiſt. Fragmentum ex

 Hippo-

Hippolyti *περὶ ἀναστάσεως καὶ ἀφθαρσίας* apud Anaſtaſium Sinaitam c. 23. Hodegi.

16. *Περὶ τ' ἀγαθοῦ, καὶ πόθεν τὸ κακόν.* Forte *contra Marcionem*, qvod memorat Euſeb. VI. 22. & Hieron. Nicephorus IV. 31. *ἀντιῤῥητικὸν πρὸς Μαρκίωνα* vocat. Laudat & Theodoritus lib. 1. de hæret. fabulis c. 25. Syncell. p. 358.

Laudantur præterea.

17. *Εἰς τὴν ἑξαήμερον* Euſeb. VI. 22. & Hieronymo c. 61. Catalogi. Nicephoro IV. 31. Syncello p. 358. Hippolyti & Baſilii veſtigiis inſtitiſſe Ambroſium, in iis qvæ de eodem argumento ſcripſit, notat Hieronymus Epiſt. 65.

18. *Εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον.* Euſeb. VI. 22. Syncell. pag. 358. Niceph. IV. 31. Vereor ne ex his Euſebii verbis Hieronymus c. 61. commentarium *in Exodum* exſculpſerit, licet is ſeparatim etiam commentarium in *ἑξαήμερον* & *in Geneſin* commemorat, ex qvo vide qvæ affert Epiſt. 125. ad Damaſum. qv. 3. de Iſaaco & Rebecca: & Leontius Byz. 1. contra Eutychem, de Bileami benedictionibus. Extant & fragmenta Hippolyti in Catena MS. in Geneſin in Bibl. Cæſarea Codice VII. Theolog.

19. *In Canticum Canticorum.* Euſeb. Hieron. Syncell. Niceph Theodorit. dial. 2. Anaſtaſius Sinaita qv. 41. Vide & fragmentum inſigne apud Lambecium VIII. p. 390.

20. *In Capita quædam Ezechielis.* Euſeb. Syncell. Niceph. Extat MS. in Bibl. Bodlejana Hippolyti *de dimenſione templi Salomonis.*

21. *In Zachariam.* Hier. in Catalogo & in Zachariam, atqve Nicephorus.

22. *In Eſaiam.* Hieron. Niceph. & Theodorit. dialog. 1.

23. *In Danielem.* Vide ſupra num. 3.

24. *De Proverbiis.* Hieron. & Niceph. Exſtat MS in Bibl. Bodlejana Hippolyti expoſitio in illud: *Sapientia ædificavit ſibi domum.*

25. *De Eccleſiaſte.* Hieron. Ex hoc fuerit qvod in Eccleſiaſtæ II. 24. ſervat MS. Bibl Bodlejana.

26. *Contra omnes Hæreſes σύνταγμα βιωφελέστατον.* Niceph. IV. 31. Hieron. Photius Cod. 121. Vide qvæ ſupra n. 5.

27. *Capita adverſus Cajum*, hæreticum puta de qvo Irenæus I. 35. Hebed JEſu in Catalogo libror. Chaldæorum.

28. Loca qvædam *Evangelii Matthæi* illuſtraſſe Hippolytum innuit Hieron. procemio in Matthæum. Atqve Epiſt. 28. ad Lucinium:

De

Digitized by Google

De Sabbato utrum jejunandum ſit , & de Eucharistia an accipienda quotidie , ſcripſit & Hippolytus vir diſertiſſimus.

29. *Λόγοι* ſive *Homiliæ* , ut in illud , *Dominus paſcit me.* Theodorit. dialog. 1. *In Helcanam & Annam*, ſive principium 1. libri Samuelis. id. dialog. 2. *De diſtributione talentorum*, id. dial. 2. *De duobus latronibus*, id. dialog. 3.

His adde 30. βιβλιδάριον Hippolyti τȣ γνωρίμȣ τῶν Ἀποςόλων , è qvo narrationem de virgine Corinthiaca affert Palladius in Hiſt. Lauſiaca pag. 152. edit. Meurſii. Γνώριμον τῶν Ἀποςόλων laxius ſumto hoc elogio vocat etiam Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Euthymii pag. 82. Chronicum Hippolyti laudans , de qvo ſupra num. 1.

Alii Hippolyti.

Hippolytus Theſei filius, de qvo Euripides in Hippolyto Coronato. Nam ejus Hippolytus καλυπτόμενος & Sophoclis Hippolytus intercidit.

Hippolyti duo Martyres, Romæ ſub Valeriano Imp. circa A. C. 261. de qvibus acta S. Laurentii & Martyrologia 13. Auguſt. & 2. Dec. Et tertius Carthaginienſis in Africa , de qvo 3. Febr.

Hippolytus ſub Fabio Epiſcopo presbyter Antiochenus, Novatianiſmi labe pridem infectus, ſed qvi Eccleſiæ redditus cum martyrium imperante Decio ſubiret, à ſchiſmate Novati adſtantes dehortatus eſt. Vide Prudentium περὶ στφ. hymno XI. v. 19. ſeq. & Baronium & Florentinium ad Martyrolog. ac Bollandum 30. Januar. è quibus videbis res Hippolyti Epiſcopi cum hoc Antiocheno paſſim confundi.

Hippolytus Nonnus poſt Ibam Epiſcopus Edeſſenus , qvi Pelagiam de lupanaribus ad Eccleſiam & caſtitatem vitæ convertit imperante Theodoſio juniore. Vide Baron. ad Martyrolog. 22. Aug. & 8. Oct. & 2. Dec. Hujus Nonni res cum Hippolyto Portuenſi confundit Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 9. ad Nicolaum II. Confer Lemonii prolegom. ad Varia Sacra * 31.

Hippolytus Senator Romanus , ſi credimus Hieronymo qvi cum inter ſcriptores Eccleſiaſticos qvi Chriſtianam Religiónem adverſus gentes defenderunt cum Apollonio commemorat Epiſt.

 84.

Digitized by Google

84. ad Magnum. Niſi hic unus è duobus Hippolytis Martyribus Romanis, de qvibus ſupra. Aut vero ex Hippolyto Epiſcopo, ut Tillemontii ſuſpicio eſt, Hieronymus fecit Senatorem.

Hippolytus Cous, à Svida laudatur in ἡβός.

Hippolytus Thebanus ſeculo XI. clarus, Auctor *Chronici* à CHRISTO nato ad ſua tempora. Citat Euſebium, Euſtathium, (Antiochen.) Georgium (Syncellum) Chronologos. Gregorium item Nicomedienſem, & Baſilium M. ac Patres Nicænos, Simeonemqve Metaphraſten a) qvem velut tunc adhuc ſuperſtitem Κύριον Συμεῶνα vocat. Laudatur Hippolytus Thebanus à Mich. Glyca pag. 227. Codino & aliis. Ex ejusdem Chronico habet etiam Nicephorus qvæ male II. 3. Hiſt. Hippolyto Portuenſi tribuit. Fragmenta illius Chronici poſt Sambucum b) Caniſium c) & Lambecium d) ampliora è MSS. Vaticanis Græce & latine dedit Emanuel Schelſtratenus in Antiqvitatibus Eccleſiæ illuſtratis Rom. 1692. fol. p. 510--513. Sed & opuſculum qvod *de XII. Apoſtolis* ſub Hippolyti nomine è Codice Regio laudat Cotelerius ad lib. IX. recognitt. Clementis §. 29. atqve integrum vulgavit cum verſione ſua & notis Franciſcus Combefiſius in Auctario novo Bibl. Patrum T. 2. Pariſ. 1648. fol. 831. & qvæ *de LXXII. diſcipulis* habet Baronius ad Martyrolog. Roman. IX. Apri. & in Annalibus ad A. C. 44. n. 38. & A. 58. n. 56. allegans libellum Hippolyti qvem Græce habuit Sirletus, ex Hippolyti Thebani Chronico petita videntur.

Il-

a) Confer Allat. de Simeonum ſcriptis p. 37. ſeq. Steph. le Moyne notis ad Varia ſacra p. 1081 ſeqq. Caveum in parte altera Hiſt. literariæ ad A. C. 933. Combefiſii manipulum rerum CPol. p. 3. & 4.

b) Jo. Sambucus edidit latine, Patav. 1556. 8. typis Gratioſi Perchacini, ſub titulo *Libelli de ortu & cognatione Virginis Mariæ.*

c) Henr. Caniſius Bavarico Codice uſus, Græce & Latine T. 3. Antiqu. lect. Ingolſtad. 1603. 4. p. 40. Ex Caniſii editione latine cum ejus notis legitur in Bibl. Patrum Colon. T. IX. A. 1618. & in ſupplemento Bibl. Patrum Pariſ. 1639. apud Morell. Tomo 2. p. 806. & T. 15. Bibl. Patrum Lugd. p. 240.

d) Lambecius Græcè è Codice Vindob. T. 3. p. 46. Vide eundem p. 98. ſeq. & T. 4. p. 150. T. 5. p 109 ſeq. T. 7. p. 341. T. 8. p. 63. & Allatium de ætate & interſtitiis in collatione Ordinum apud Græcos p. 50. Etiam Hippolyti Hiſtorici fragmentum, in quo Salome Joſephi βιωτικὴ γυνὴ appellatur, à Salmaſio ſibi communicatum refert Andreas Rivetus T. 3 Opp. p 640. Allegat & Turrianus in Apologia pro domo Lauretana adverſus Vergerium, & in ſcholiis ad L. 2. Conſtitutionum Apoſtol.

Digitized by Google

Ille de duodecim Apoſtolis libellus è Combefiſii verſione latine recuſus eſt T.3. Bibl. Patrum Lugd. p.265. cum quo conferendi indiculi de iisdem Apoſtolis ſub Dorothei vel Sophronii vel Epiphanii, vel nullo etiam Auctoris nomine extantes in MSS. editiqve cum Oecumenio in Epiſtolas Pauli, vel à Cangio ad calcem Chronici Paſchalis p. 434. 437. à Caveo in parte 1. Hiſt. litterariæ ad A. C. 303. & à Cotelerio ad Conſtitutt. Apoſtol. lib. 2. c. ult. Conferendus etiam cum Baronianis illis, libellus Pſeudo Dorothei de LXXII. diſcipulis. Hippolyti Chronologiam Evangeliorum & χρονογραφικῆς διδασκαλίας memorat Montfauconus p. 261. & 511. Palæographiæ Græcæ.

Hippolytus Florentinus Ord. Minor. qvi circa A. C. 1249. ſcripſit de miraculis S. Æmilianæ ſive Humilianæ Florentinæ de Cerchis, qvod ſcriptum exſtat in Actis Sanctor. ad XIX. Maji T.4. p. 403.

XXVI. ORIGENES Alexandrinus, à Philoſopho Platonico hujus nominis cui Plotinus aſſurrexit, diverſus, a) licet & ipſe Philoſophiæ b) atqve humanioris omnis litteraturæ callentiſſimus. Natus eſt circa A. C. 185. (Commodi VI.) patre Leonida, c) qvi Martyrium ſubiit A. C. 202. (Severi X.) Cumqve à duodevigeſimo ætatis anno ſæculares & ſacras litteras in patria multis ad ipſum concurren-

a) Vide quæ ſupra l.IV. ad Vitam Plotini ſcriptam à Porphyrio c. 3. & 14. & ad Eunapii Porphyrium p.46. Meminit & alterius Origenis illius Longinus apud Porphyr. in Plotini vita c 20 Hieroclis apud Phot. Cod. 215. p. 285. & Proclus II. 4. Theol. Platon. Fuit & Origenes ad quem S. Nili Epiſtola III. 280. & Origenes Monachus Antonii diſcipulus. Sozom. VI. 30. Palladius Lauſiaca (cap. de Pambone) qui p. 26. Presbyterum & Oeconomum vocat. At enim commentitii ſunt 1.) Origenes hæreſiarcha quem ab Adamantio diverſum faciunt Auguſtinus & Jo. Damaſcenus, Epiphanio (qui dubius ſaltem fuit) nimium tribuentes. Vide Cotelerium notis ad Damaſcen. T. 1. monument. Eccleſ. Græc p.778 Huetium p 5. Origenianor. & Latinum Latinium in Bibl. ſacra & Profana p.78 2.) Origenes Epiſcopus Manbagenſis, Juſtiniani Imp ætate in Synodo CPol. ob Metemphychoſin aſſertam negatamque reſurrectionem damnatus, de quo Eutychius T. 2. Annal. p. 171. 175. 3.) Origenes Syrus ab auctore Prædeſtinati c 42. confictus, cui c. 43. novo errore Origenem Origenianorum auctorem ſubjungit, ab eoque diſtinguit Origenem Catholicum tractatorem. De Adamantio juniore Marcionitarum adverſario vide infra, ubi de dialogo Origeni tributo contra Marcionitas. De Adamantio Judæo Iatroſophiſta cujus Phyſiognomica exſtant, dixi lib. 3. c. 6. §. 38.

b) Euſeb VI 18. Hiſt. Hieronymus de S. E. cap. 54. Vincentius Ler. c. 23. commonitorii. Suid. in Ὠριγένης. Cedrenus &c.

c) Euſeb. VI. 1. Epiphan. LXIV. 1. Confer Martyrologia & Henſchenium 22. April.

rentibus expoſuiſſet, Grammaticæ diſciplinæ profeſſione ſe abdicavit atqve Clementi Alex. præceptori ſuo d) in munere *Catechetæ* ſive Magiſtri *κατηχήσεων publici* ſucceſſit, docuitqve ibi, donec circa A. C. 231. ætatis 46. per invidiam Epiſcopi Demetrii paulo poſt defuncti Alexandria expulſus, aliqvo tempore deinde verſatus eſt Cæſareæ, ubi circa A. C. 228. ætatis 43. ordinatus presbyter ab illius regionis Epiſcopis Alexandro & Theoctiſto e) fuerat. Antiochiam circa A. C. 218. vocavit Julia Mammæa Alexandri Severi mater f) ab eo edoceri cupiens, à qvo tempore Philippo etiam Arabi ejusqve Conjugi Severæ per litteras innotuit. Interim ſub Maximino & maxime ſub Decio urgente perſecutione multis modis vexatus g) inqve varia loca profugere coactus deniqve obiit Tyri A. C. 253. † ætatis 70. paullo ante Galli & Voluſiani obitum. Vir Athanaſio etiam judice * *θαυμαστὸς καὶ φιλοπονώτατος*, utiqve qvam plurimorum egregiorum operum atqve innumerorum ſcriptorum auctor, unde & *Adamantium* cognomento ac *Philoponum* vel *Chalcenterum*, vel *τὸν συντάκτην* aut *συνταχτήριον* appellatum fuiſſe conſtat. *Origenem poſt Apoſtolos Eccleſiarum Magiſtrum nemo niſi imperitus negat*, inqvit Hieronymus præf. ad librum de nominibus Hebr. Atqve proœmio tradit. Hebr. in Geneſin; *Vellem cum invidia nominis ejus habere etiam ſcientiam Scripturarum.* Eqvidem inter Sanctos confeſſores CHRISTI nomen eximium mereri poterat, multa & gravia pro ejus nomine libenter paſſus, & magnis in Eccleſiam meritis, præclarisqve in Sacras literas & adverſus Ethnicos atqve hære-

d) Euſeb. VI. 6. Photius Cod. 118.

e) Theotecnum vocat Photius loco laudato.

f) Euſeb. VI. 21. Hiſt. qui Origenis Epiſtolarum ad Philippum Arabem ac Severam etiam meminit VI. 36 Confer Tillemont. ad vitam Orig. nota 16.

g) Euſeb. VI. 39. Plura de Origenis vita qui deſiderat, librum ſextum Euſebii Hiſt. & primum Origenianorum Huetii adire poterit, ne dicam omnes qui de rebus Eccleſiæ tertii ſæculi, vel de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſcripſerunt, Tillemontium præcipue T. 3. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. ac Caveum tum in Patrum vitis tum in Hiſt. litteraria. De dogmatibus Origenis fuſe diſputat præter Natalem Alex. Sec. 3. c. 3. artic 12 & diſſ 16. idem Huetius libro ſecundo: Centuriatores Magdeb. T. 3 p. 181. ſq. aliiq; peculiaribus ſcriptis infra à me laudandis. *Ego miror*, inquit Sulpicius Severus dialog. 1. c. 6. *unum eundemque hominem tam diverſum à ſe eſſe potuiſſe, ut in ea parte qua probatur neminem poſt Apoſtolos habeat æqualem, in ea vero qua vere reprehenditur, nemo deformius doceatur erraſſe.* Hinc illud apud Caſſiodor. c. 1. inſtitut. divinar. *ubi bene, nemo melius, ubi male, nemo pejus.*

† Confer Euſeb. VII. 1. Hiſt. & Sam. Baſnage ad A. C. 203. n. 12. & 18.

* Athanaſ. apud Socratem VI. 13. Hiſt.

hæreticos monumentis vitaqve proba & abſtinente inclytus, tamen qvi vivus admirationi fuit Chriſtianis omnibus, poſt mortem tot & tam gravium errorum, tamqve atrociter poſtulatus condemnatusqve h) eſt, ut tota forte Eccleſiaſtica Hiſtoria nullum præbeat aliud ſimile exemplum Viri qvi διὰ εὐφημίας καὶ δυσφημίας ſimiliter inclaruerit. Neqve ideo negaverim in ejus Scriptis reperiri qvæ vel Arianis vel Pelagianis grata eſſe potuerunt, multa etiam alia mira & parum ſolida placita ab eo ingeri, ne dicam allegoriis aliqvando plus juſto indulgeri: certum tamen eſſe pariter exiſtimo alia illius commodam pati interpretationem ſi æqvus lector accedat, alia (qvod Pamphilo Martyri olim multisqve aliis animadverſum fuit,) ab hæreticorum fraude eſſe interpolata, alia deniqve Philoſophorum & Hæreticorum theoriis conſentanea tantum proponi ab eo, ut à Clemente in Hypotypoſeon libris Magiſtro Origenis factum eſt, non affirmari ac ſtatui. Itaqve & Athanaſius de Synodi Nicænæ decretis T. 1. p. 277. diſtingvit inter ea qvæ Origenes ſcripſerit ζητῶν καὶ γυμνάζων & qvæ ὡς αὐτὸς φρονῶν καὶ ὁρίζων. Unde inconſtans in decretis ſuis ac παλίμβολος qvibusdam viſus eſt, ut Timotheo presbytero & S. Maximo. Vide Cotelerii monumenta T. 3. pag. 417. 643. & Rufinum invectiva 1. p. 386. edit. Marcianæi. Hæc ſi obſerves, multa accuſationum capita concident. Allegoriæ vero ſic ab Origene afferuntur, ut litteralem Scripturæ ſenſum tamen nemo forte veterum vel inqviſiverit attentius, vel majore luce perfuderit: nec obſcurum eſt tot illuſtres Origenis criminatores & condemnatores ſtrenue tamen ejus uſos commentationibus, eaqve ad verbum in ſua ſcripta transtuliſſe. De æterna ſalute Origenis perplacet mihi Jo. Dallæi modeſtia i) bene de illa ſperantis neqve audentis

h) In Synodo CPol. ſecunda anathematiſmo II. A. C. 553. Confer Evagrium IV. 38. & ibi Valeſ. Henricum Noris diſſ. de Synodo V. cap. 6. ubi Halloixium refellit, acta Synodi V. corrupta nomenque Origenis inſertum cauſantem, quibus ſexta & ſeptima Synodus in errorum tracta fuerit, p. 390. Origenis defenſi. Imperatorum reſcripta ac Principum reſponſum adverſus Origeniſtas memorant Hieron. 1. adverſus Rufin. & Anaſtaſius Papa Epiſt. ad Johannem Hieroſol.

i) Jo. Dallæus adverſus Cottibium, à quo Origenes *ſanctus* vocatus erat: quod cum Eccleſiæ moribus contrarium eſſe oſtendiſſet, negat tamen ideo ſe Origenem damnatis ad æternos ignes addicere: *A Dieu ne plaiſe, qu' une ſi injuſte preſomtion me ſoit jamais entrée dans l'eſprit. Je laiſſe au Seigneur ſes ſecrets, & ne ſuis pas ſi hardi que de m'emanciper à definir ce que nul homme ne peut ſavoir avec une certitude* de

dentis eum ſempiternis ſuppliciis adſcribere, licet in prato Spirituali c. 26. qvod citatur à VII. Synodo & à Johanne Diacono lib. 2. c. 45. vitæ B. Gregorii narratur revelatio, qva Origenes viſus eſt in Gehenna ignis cum Ario & Neſtorio: & licet Jo. Picus Mirandulæ Comes à Cenſoribus l) notatus olim fuit, veluti temerarium aliqvid ac hæreſin ſapiens ſtatuiſſet, qvod ſcripſerat *rationabilius eſſe credere Origenem eſſe ſalvum, quam credere ipſum eſſe damnatum.*

Scripta Origenis, Græce edita.

α) *EXEGETICA*, ſive qvæcunque ex *Commentariis* Origenis in S. Scripturam Græce reperire potuit, Græce & Latine cum notis edidit illuſtris Vir *Petrus Daniel Huetius* * Rothomagi 1668. fol. 2. Vol. recuſa Pariſ. 1679. & Coloniæ (Francofurti) 1685. fol. ex officina Chriſtiani Genſchii. In illo opere poſt præclariſſimum Origenianorum opus in libros tres diſtinctum, qvibus de vita, doctrina & Scriptis Adamantii copioſe atqve erudite Huetius diſſerit, hæc Origenis ſive ſcripta integra ſive ſcriptorum laciniæ ac fragmenta extant:

1. Fragmenta *commentariorum in Geneſin.* c. I. verſ. 12. 14. 16. ex Euſebii VII. 20. & VII. 11. præparat. atqve ex Philocalia, cum verſione *Franciſci Vigeri* & *Jo. Tarini*, p. 1-17.

2. Fragmenta *Commentariorum in Exodum* c. XX. 27. ex eadem Philocalia, cum *Tarini* verſione, p. 17-25.

3. *Fragmentum Homiliæ II. in Leviticum* (ſed diverſæ ab illis in Leviticum Homiliis qvæ in latinis Origenis editionibus exſtant) p. 26. ex eadem Philocalia.

4. *Fragmen-*

de foy. Mais au reſte s'il nous eſt permis de juger de ces choſes par les apparences, je croy d'Origene ce que j'en ſouhaite, que Dieu, dont les miſericordes ſont infinies, luy à pardonné ſes erreurs, & n'a pas laiſſé perir avecque les infideles un vaiſſeau qu'il avoit orné de dons admirables, & dont tout ce que nous avons des veritables ouvrages ne reſpire qu'une foy & une pieté ſinguliere, & ou les erreurs meſmes dont ils ſont quelques fois tachez (car on ne le peut nier) ſont toujours accompagnées d'une modeſtie & d'une humilité raviſſante, pour ne point parler de ſes vertus & de la pureté de ſa vie. Confer plura in hanc ſententiam apud Bælium in dictionario, ubi de Origene.

k) Bellarmin. II. 8. de purgatorio.

l) Vide Jo. Pici Apologiam p. 131. ſeq Operum.

* Laudat Bochartus T. 1. Hierozoici p. 956.

Digitized by Google

4. *Fragmentum Commentariorum in Joſuam* c. XV. p. 26. ex eadem Philocalia.

5. *Homilia in* I. *Regum c.* 28. *de Engaſtrimytho* pag. 28-37. cum verſione *Leonis Allatii*, qvi primus ediderat cum Euſtathii Antiocheni contra Origenem & ſuo de Eugaſtrimytho ſyntagmate, ad calcem Euſtathii in Hexaëmeron Lugd. 1629. 4. Recuſa etiam in Criticis ſacris in S. Scripturam curante Joh. Pearſonio editis Lond. 1660. fol. Tomo VIII. atqve inde Amſtelodami, & Francof. 1696.

6. *Fragmenta Commentariorum in Pſalmos* ex Epiphanii hæreſi LXIV. 6. & 10. Origenis Philocalia & Euſebii VI. 25. Hiſt. cum verſione *Petavii, Tarini, Henr. Valeſii*, p. 37-51. Utinam ſimiliter *ſcholia* Origenis *in Pſalmos* qvæ Græce MSS. exſtant in Bibl. Vindobonenſi, & aliud ὑπόμνημα in Pſalmos qvod habuit doctiſſimus Vir Tho. Galeus, in lucem proferantur.

7. *Fragmentum parvi tomi in Canticum*, qvem juvenis ſcripſerat. Et aliud *ex ſecundo in Canticum Tomo.* pag. 51. 52. ex Philocalia, cum Tarini verſione.

8. *In Jeremiam Prophetam Homiliæ XIX.* duæ primores & 4. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 16. 17. cum *S. Hieronymi* (in latinis editt. ſunt 1. 13. 14. 5. 6. 8. 7. 9. 10. 11. 12. 4.) ad 2. Codices Regios emendata, cæteræ, 3. 5. 6. 7. 15. 18. 19. cum *Balthaſaris Corderii* verſione p. 53-198. Illas ſeptem * primus ediderat è Codice Vaticano, una cum Catena Patrum Græcorum & commentario ſuo in Jeremiam *Michaël Ghislerius* Romanus, fateturq; in verſione qvam addidit elaboranda operam ſuam contuliſſe *Leonem Allatium* & *Jo. Matthæum Caryophilum.* Lugd. 1629. fol. Poſtea univerſas XIX. è Codice Scorialenſi, in qvo perperam ad *Cyrillum Alex.* referebantur, Græce edidit ſuamqve verſionem addidit *Balthaſar Corderius* S. I. A. 1648. 8. Antvverp. apud Plantin. (non Pariſiis, ut calami vel memoriæ lapſu ſcripſit præſtantiſſimus Caveus.) Additum eſt ab Huetio p. 198. 199. *Fragmentum Homiliæ* 39. *in Jeremiam* ex Origenis Philocalia, cum verſione *Tarini.* Sed omiſit Origenis fragmenta qvæ exſtant in Catena *in threnos*, qvam latine Antonius Agellius Rom. 1598. 4. & Græce ac latine Ghislerius Tomo tertio commentariorum in Jeremiam publicaverat.

* Addidit Ghislerius etiam octavam, ſed illam deinde agnovit eſſe Clementis Alex. librum de divite ſalvando, ut ſupra in Clemente dixi.

Digitized by Google

9. *Fragmentum Tomi XX. in Ezechielem.* p.200. ſeq. ex eadem Philocalia. Vide & Merſennum p.1321. in Geneſin.

10. *Fragmentum ἐξηγητικῶν in Hoſeam.* p.201. 202. ex eadem Philocalia.

11. *Fragmentum Tomi I. in S. Matthæum* (ex Euſebii VI. 25. Hiſt.) p. 204. *& Tomi II.* (ex Philocalia) p.204. cum *Valeſii* & *Tarini* verſione. Atqve ineditus hactenus in Matthæum Tomus XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. cum *Huetii* verſione, qvi hos primus è Bibl. Reginæ Chriſtinæ eruit, collato etiam Codice Regis Chriſtianiſſimi, & poſt minus accuratam *incerti*, minusq; integram *Eraſmi* (qvæ jam in Matth. XVI. 12. p.273. edit. Huetii deſinit) verſionem, de integro reddidit latine p.205-500. à Matth. XIII. 36. ad XXII. 33. Alia fragmenta habet Bulengerus contra Caſaub. part. 2. diatriba 3. p.166.167.191.

12. *In Evangelium S. Johannis Tomus I. & II.* cum verſione *Ambroſii Ferrarii* Mediolanenſis, Monachi Caſſinenſis T.2. p.1-85. *Fragmenta quarti & quinti Tomi*, ex Philocalia, cum *Tarini* verſione, & ex Euſebii VI. 25. Hiſt. cum verſione *H. Valeſii* p.85-92. Tomus VI. X. XIII. XIX. XX. XXVIII. & XXXII. (deſinens in Joh. XIII. 33.) cum verſione *Ambroſii Ferrarii*, ex *Joach. Perionii* interpretatione ſubinde ſuppleta. p.92-422. Græca primus Huetius è Codice Regio edidit. Fallitur Labbeus qvi T.2. p.144. de Script. Eccleſ. ait in his tomis Arianorum & Manichæorum mentionem fieri. Hoc enim verum eſt de homilia ſecunda qvæ in Johannis Evangelii initium latine tantum exſtat inter Homilias diverſas ſub Origenis nomine. Ferrarius ** ſecutus eſt Codicem Venetum Bibl. S. Marci, in qvo novem iſti tomi à librario ut lectoribus fucum faceret diſcerpti ſunt in tomos continuos duos & triginta. Ex Origene *in Lucam* nonnulla profert Bulengerus libro laudato p.158. 222. & *in Johannis VI.* p.251.

13. *Fragmentum Homiliæ quartæ in Acta Apoſtolor.* p.422. ſeq. ex Origenis Philocalia, cum verſione *Jo. Tarini.*

14. Fragmenta Tomi I. & IX. ἐξηγητικῶν in Epiſtolam ad Romanos. p.423-429. ex eadem Philocalia.

15. *Fragmenta duo homiliarum in Epiſtolam ad Hebræos*, ex Euſebii VI 25. cum verſione Henr. Valeſii, p.430.

Alia

** Prodiit *Ferrarii* verſio Venet. 1551. 4. & in Genebrardi edit. operum Origenis atque in Baſileenſi, A. 1557. 1571. *Perioniana* Pariſ. fol. Ferrarius inter vertendum quædam de induſtria omiſit, quibus lectores offendi putavit. Vide quæ poſt Huetium in illo notat Sandius p. 37. nuclei Hiſt. Eccleſ. & in appendice p.7.

Alia Origenis fragmenta complura ex Catenis editis & MSS. collegerat *Franciſcus Combefiſius*, atqve ad Huetium miſerat, verum ille tametſi collectanea hæc non indigna luce judicaret, tamen nec illorum editioni, nec aliis uti receperat Origenis ſcriptis qvæ Græce exſtant recenſendis junctimve vulgandis manum admovit. Qvemadmodum etiam *Herberti Thorndicii* Angli, & Gallorum *Jo. Tarini*, atqve *Jo. Auberti* conatus ſimiles in herba perierunt.

β) Opus præclarum lectuqve digniſſimum *contra Celſum*, † Philoſophum Epicureum, pro veritate Religionis Chriſtianæ, *libris VIII.* qvod ſexagenario major * Origenes ſcripſit ad ἱεροδιάκονον ſuum ** *Ambroſium* Alexandrinum, qvo hortante illud circa A. C. 247. ſusceperat. Hoc *latine* extat in antiqvioribus Origenis editionibus ex verſione *Guil. Perſonæ*, ſeparatim edita primum Romæ A. 1481. fol. Melior *Sigismundi Gelenii* verſio comparet primum in editione Operum Origenis Baſilienſi A. 1557. atqve deinde in cæteris. *Græce* primus è Codicibus duobus Palatino & Boico cum notis edidit vir egregius *David Hæſchelius* Auguſtæ Vindel. 1605. 4. una cum *Gregorii Thaumaturgi* Orat. in Origenem, & adjuncta ad calcem libri verſione Gelenii. Hæc è regione Græcis appoſita atqve à *Guil. Spencero* Cantabrigienſi hinc inde caſtigata legitur in editionibus Cantabrigienſibus A. 1658. & 1677. 4. qvæ Spenceri etiam eruditas annotationes & Thaumaturgi Oratione omiſſa, Origenis Philocaliam annexam habent. Deniq; elaboratiſſima *Eliæ Boherelli* interpretatio *Gallica* lucem vidit Amſtelod. 1700. 4. in non paucis locis latinâ Gelenianâ accuratior. Additæ notæ & conjecturæ ad Græca Origenis, qvibus plurima loca haud infeliciter emendantur & caſtigantur, ratione ubiq; habita paginarum editionis Cantabrig. Cæterum errata typorum indicemq; in notas & præfationem pluribus exemplaribus ſubtractam à typographo qveritur Boherellus apud Basnagium Bellovallium in Hiſtoria Operum eruditor.

Ee 2 A. 1700.

† De hoc Celſo qui ſub M. Antonino vixit, dixi lib. IV. c. 33. is opus ſuum contra Judæos & Chriſtianos falſo titulo inſcripſerat λόγον ἀληθῆ, nomen mutuatus ab Antiphonte, de cujus λόγοις περὶ ἀληθείας quibus Providentiam ſuſtulerat, confer ſi placet lib. II. c. 26. In quibusdam Codicibus Origenis quoque opus inſcribitur: ὁ κατὰ τοῦ Κέλσου ἀληθὴς λόγος.

* Euſeb. VI. 36. Hiſt.

** Hic eſt nobilis ille Alexandrinus per Origenem ab hæreſi Valentiniana & Marcionitarum ad eccleſiam reductus, qui pro facultatibus quibus abundabat Origenis ſcripta egregie promovit, tachygraphosque ac calligraphos illis excipiendis deſcribendisq; aluit. Vide Euſebium VI. 18. & 23. Hiſt. Hieron. de S. E. cap. 56. & Symellum p. 558

A. 1700. p. 419. Locum Origenis lib. VI. p. 295. ſeq. *περὶ ἑπτὰ ἀρχόντων δαιμόνων* ſive de ſeptem Angelis principalibus celebratis apud Ophianos, illuſtrandum ſumſit Jo. Crojus in ſpecimine conjecturarum & obſervationum ad qvædam Irenæi & Origenis loca, à qvo diſſentientem videre licet Petavium appendice notarum in Syneſii Opera.

γ) *Φιλοκαλία* ſive *electa* ex Origenis Scriptis, de variis qvæſtionibus Sacras litteras ſpectantibus, qvæ in *Theodori Tyanenſis* Epiſcopi *† gratiam capitibus XXVII. digeſſere Gregorius Naz. & Baſilius M. *Latine* vertit edid itqve *Gilbertus Genebrardus*, in ſua Operum Origenis editione Tomo II. Pariſ. 1574. & recuſa 1604. 1609. fol. *Græce* è Regio Codice cum nova verſione & notis ſuis edidit *Jo. Tarinus* Andegavenſis, Pariſ. 1618. 4. adjunctis Zacharia Scholaſtico de mundi Opificio, Anaſtaſio Sinaita de hominis creatione ad DEI ſimilitudinem, & Chriſtiani Philoſophi (incertum an ejusdem Anaſtaſii) *δόξαις* ſive celebrioribus opinionibus de anima, qvas latine è Tarini verſione Barthius p. 472. Claudiano ſuo Mamerto ſubjunxit. Philocaliæ Codex MS. ſed ſeptem capitibus poſtremis mancus exſtat in Bibl. Vindobonenſi, qvem cum Tarini editione negligentius curata conferri operæ pretium eſſet judice Lambecio III. p. 74. Cum Tarini verſione & notis, notisqve paucis *Gvil. Spenceri* Philocalia Græce & latine editionibus contra Celſum Cantabrigienſibus A. 1658. & 1677. 4. ſubjicitur. Recenſuit etiam ad MSS Codices & nova verſione donavit *Tho. Galeus*, ſed fatis prohibitus, qvod dolendum, edere non potuit. En tibi ſcripta Origenis è qvibus Philocalia illa excerpta eſt, qvam à *Jo. Leunclavio* etiam & *Bonaventura Vulcanio* latine verſam ſcribit Abrahamus Scultetus parte I. Medullæ Patrum libro ſexto, qvi totus eſt de Origenis ſcriptis, pag. 152.

In Geneſin tomus III. p. 44. & 67 - 75. edit. Cantabrig.
In Exodum σημειώσεις. p. 101 - 109.
In Leviticum Homilia II. p. 21.
In Joſuam Homilia XX. p. 39. ſeq.
In Pſalmum I. Tomus p. 21 - 24. *In Pſalmum IV.* p. 94 - 101. *In Pſalmum L.* p. 20.
In Canticum Tomus II. p. 110. *Tomus parvus in Canticum, quem juvenis compoſuit.* p. 31.

In

*† Naz. Epiſt. 88.

In Jeremiam homilia XXXIX. p. 37. ſeq.
In Ezechielem Tomus XX. p. 38.
In Oſeam ἐξηγητικά. p. 32 - 34.
In Matthaeum Tomus II. p. 30. ſeq.
In Johannem Tomus IV. p. 24. ſeq. *Tomus* V. p. 26 - 30.
In Acta, Homilia IV. p. 32.
In Epiſtolam ad Romanos, Tomus I. pag. 90 - 93. *Tomus IX.* p. 34 - 37.
Tomi contra Celſum p. 46 - 49. 67. 75 - 82.
Περὶ ἀρχῶν *liber III.* p. 50 - 67. *liber IV.* p. 1 - 20.
Epiſtola ad Gregorium Thaumaturgum. p. 41 - 43.

Locus ex *Dialogo contra Marcionitas* ſect. IV. p. 92. (ſed qvi apud Euſebium VII. 22. Præparat. è *Maximi* libro περὶ ὕλης refertur) pag. 82 - 90.

δ.) Σύνταγμα περὶ εὐχῆς, *de precatione liber* ad *Ambroſium* ſuum & *Tatianam* ætate jam profectam fœminam, Tatiani forte ad qvem Gregorius Thaumaturgus librum de anima miſit, ſororem. Hunc Pamphilo in Apologia pro Origene laudatum librum primi edidere Oxonienſes A. 1686. 12. è Codice Reginæ Chriſtinæ Holmienſi (è qvo Huetius ejus editionem pridem receperat, & qvi nunc ſervatur Cantabrigiæ in Bibl. Collegii S. Trinitatis,) una cum latina verſione & brevibus notis, ſubjunctaqve *paraphraſi* brevi *Orationis Dominicæ*, ſub Origenis vel alterius Doctoris Græci συγχρόνου nomine edita Græce & Latine à *Fed. Morello*, Pariſ. 1601. 8. Addidit Morellus Græce & Latine ejusdem auctoris (Petri Laodiceni ut videtur) *paraphraſin* ſive *Scholia in Cantica B. Virginis Zachariæ & Simeonis*, ſed hæc Oxonienſes omiſerunt. Omiſit etiam *Jo. Rodolfus Wetſtenius* filius, qvi librum de precatione Paraphraſinqve Orationis Dominicæ ſecundum Oxonienſem editionem recudi curavit, latina tamen verſione * non uno loco emendata, & B. *Marci Diadochi ſermone contra Arianos* vulgato primum è Codice inſigni Baſileenſi (qvo S. Athanaſii ſcripta continentur) una cum latina verſione Jo. Rodolfi Wetſtenii, parentis. Baſil. 1694. 4.

ε.) Προτρεπτικὸς εἰς μαρτύριον. *Sermo exhortatorius ad Martyrium*, ſcriptus durante Maximini perſecutione, ad *Ambroſium*, & *Protocte-*

* Verſionem illam nec elegantem nec perſpicuam, nec Græcis ſatis conformem eſſe notaverat Tillemontius p. 258. Baſileenſi editioni in qvibusdam exemplis Amſtelodami nomen eſt præfixum.

tum, ** & ex MS. Baſileenſi primum editus à *Jo. Rud. Wetſtenio* filio cum verſione & notis. Baſil. 1674. 4. p. 162-218. Meminere hujus libri Euſebius, Hieronymus atqve exinde alii. Trithemius etiam latine ſe vidiſſe innuit, neſcio qvo interprete.

ς′. *Epiſtola ad Africanum* περὶ τῆς κατὰ Σωσάνναν ἱστορίας, *pro hiſtoria Suſannæ*, ſcripta circa A. C. 238. atqve à Wetſtenio è Codice MS. Parentis ſui, una cum exhortatione ad Martyrium edita primum integra Græce & lat. p. 222-247. notisqve illuſtrata poſt *Julii Africani* ad Origenem Epiſtolam, qvam cum initio Epiſtolæ Origenis reſponſoriæ è Codice A. Schotti Græce ediderat *Hæſchelius* Auguſtæ Vindel. 1602. 4. cum Hadriani Iſagoge ſacrarum litterarum, Heſychii Hieroſol. στιχηρῷ in Eſaiam & 12. minores aliorumqve in majores Prophetas, & fragmento Chryſoſtomi de Suſanna. Aliud Epiſtolæ Origenis fragmentum qvod pag. 225. edit. Wetſtenii legitur, publicaverat Græce *Patricius Junius* ante Jobum στιχηρὸν ſubjunctum Catenæ Patrum Græcorum in Jobi librum. Lond. 1637. fol. Epiſtolam utramq; integram ex verſione *Gentiani Herveti*, qvi Sirleti codice uſus eſt, habes etiam in latinis Origenis editionibus, qvas Genebrardo debemus, Tom. 2. Aliam verſionem ſuam Epiſtolæ utriusqve Africani & Origenis in præfatione ſuorum ad Eſaiam commentariorum publicavit *Leo à Caſtro*, Salmanticæ 1570. fol. pag. 89. ſeq. Laudant has Epiſtolas Euſebius VI. 31. Hieron. c. 63. Catalogi, Photius, Svidas itemqve alii.

ζ′. Διάλογος κατὰ Μαρκιωνιστῶν ἢ περὶ τῆς εἰς θεὸν ὀρθῆς πίστεως *Dialogus contra Marcionitas* & Valentinianos, in codice Wetſtenii & Bodlejano in qvinqve *** ſectiones diviſus, unde Trithemius memorat *libros quinque Origenis adverſus hæreticos*, *quorum initium: Adamantius dixit.*

** Illos duos alloquitur his verbis p. 200. Νῦν ὥσπερεὶ πομπεύεις ἄρων τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ, ἱερὲ Ἀμβρόσιε, καὶ ἀκολουθῶν αὐτῷ τῷ προάγοντι ἐπὶ ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς, ἵνα αὐτὸς σοὶ συμπορευθεὶς αὐτός σοι δῷ καὶ στόμα καὶ σοφίαν, καὶ σοὶ τῷ συναγωνιστῇ αὐτοῦ Πρωτοκτήτῳ. Protoctetus ipſe Presbyter Cæſareenſis fuit, ut ex Euſebio VI. 28 Hiſt. conſtat. Apud Hieron. c 56. Catalogi male vocatur *Theoctiſtus*, licet error ille apparet etiam in Græca verſione quæ Sophronio tribuitur. Sed è Freculſo colligas Hieronymum ſcripſiſſe: *cui* (Ambroſio) *cum Protocteto Presbytero liber Origenis de Martyrio ſcribitur.*

*** Jo. Picus in *duas* ſectiones dividit; de recta in DEUM fide & 2. de reſurrectione. Laurentius Humſredus in *tres*.

dixit. Hunc *latine* è variis codicibus verterunt *Jo. Picus* ſenator Pariſ. 1555. *Joachimus Perionius* Tomo 1.edit.Operum Origenis Genebrardinæ: & qvi ſinceriore MS. uſus eſt *Laur. Humfredus* Anglus, cujus verſio in Origenis operibus edi cœpit Baſil. 1557. *Græce* primus è Codice parentis ſui edidit *Jo. Rodolphus Wetſtenius*, cum verſione qvam ex illis Humfredi & Pici compegit & multis locis novam fecit, notasqve addidit. Baſil. 1674. 4. cum protreptico ad Martyrium & jam memorata ad Africanum Epiſtola. Cæterum Origenem auctorem eſſe hujus Dialogi affirmare non auſim, propter rationes ab Huetio p.276. Origenianor. allatas, licet Origeni tribuitur ab Anaſtaſio Sinaita qv. 48. aliisqve. Inprimis perſpicuus eſt locus p. 30. qvo probatur auctorem vixiſſe non ante Conſtantium M. qvem ſuperioribus Imperatoribus opponit his verbis: ἃ γὰρ ἐκεῖνοι καθεῖλον, αὐτὸς ἀνῳκοδόμησεν, ὃν ἐκεῖνοι ἐμίσησαν, τοῦτον ἠγάπησεν, οὓς ἐκεῖνοι ἐτίμων ναούς τε καὶ εἴδωλα, αὐτὸς καθεῖλε. Neqve huic objectioni ſatisfecit doctiſſ. Wetſtenius, licet in præfat. multus eſt in eo, ut hunc dialogum Origeni adjudicet. Sane veriſimilis eſt Tillemontii conjectura, qvi nota 13. ad vitam Origenis T. 3. Memor. Hiſt. Eccleſ. auctorem putat juniorem Adamantium, qvem ab Origene Theodoritus diſerte præf. lib. 1. & c. 25. ubi Marcionitarum adverſarios refert, diſtingvit: qvod facit etiam Sophronius Hieroſol. apud Photium Cod. 231. Niſi dicere malimus Adamantio vel Origeni ab aliqvibus tributum fuiſſe ideo, qvia Adamantius colloqvens in eo hæreticosqve oppugnans inducitur, verum auctorem autem eſſe *Maximum* τῆς Χριστοῦ διατριβῆς οὐκ ἄσημον ἄνδρα Euſebio laudatum VII. 2. præparat. ſiqvidem qvæ ibi ex Maximi libro περὶ ὕλης affert, iisdem verbis in hoc dialogo p.82. leguntur, ut jam ſupra ex Philocaliæ ſcholio annotavi. At ita Maximum illum Euſebio non valde vetuſtiorem ſed prope æqvalem ejus fuiſſe oporteret, certe ſcripſiſſe tunc, cum Conſtantinus M. jam CHRISTO nomen dediſſet idolaqve & idolia evertere cœpiſſet. Ab eodem Euſebio autem V. 27. Hiſt. Eccleſ. refertur inter ſcriptores qvi labente ſæculo ſecundo floruere, ubi idem illius opus πόθεν ἡ κακία contra Hæreticos (Marcionitas puta) commemorat. Veriſimilius igitur eſt Adamantium ex Maximo verba illa Dialogi mutuatum fuiſſe.

η. *Hebraicorum Nominum S. Scripturæ & menſurarum interpretatio.* Hanc cum Hieronymi & nova ſua verſione, è Codicibus Regiis & Colbertinis primus *Græce* vulgavit *Jo. Martianæus*, notis etiam ſuis additis

T. 2.

T.2. Opp. Hieronymi p.182. 246. Pariſ. 1699. fol. Confer ſi placet qvæ de hoc libro Origenis dixi lib. IV. c.35. §.1. Hic eſt de qvo Juſtinus Junior qv. 86. ad Orthodox. εἴρηται τῷ Ὠριγένει ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὴν τῶν ἑβραίων διάλεκτον, πάντων τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς φερομένων Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων καὶ μέτρων ἡ ἑρμηνεία. Laudat etiam qv. 82. Qvod vero Hebraicæ linguæ peritum Origenem ſcribit, hoc Euſebius qvoqve VI.16. Hiſt. atqve inde Svidas & alii teſtantur eum καὶ τὴν ἑβραΐδα γλῶτταν ἐκμαθεῖν. Inprimis audiendus Hieronymus qvi c. 54. Catalogi ait eum *contra ætatis * gentisque ſuæ naturam, Hebræam linguam edidiciſſe,* ita qvidem ut qvemadmodum Epiſtola 25. ad Paulam idem refert, *Græcia tota in illo mirata ſit* qvod *in paucis non dicam menſibus ſed diebus ita Hebrææ linguæ viciſſet difficultates, ut in diſcendis canendisque Pſalmis cum matre contenderet.* Vincentius Lerinenſis p.301. commonitorii de Origene: *cujus ſcientiæ cum Græca concederent, Hebræa quoque elaborata ſunt,* ſive elaboratum ab eo eſt, ut Hebræa etiam addiſceret. Ac Judæos ab Origene de intelligentia ſacrarum litterarum conſultos ex eodem Hieronymo & ipſo Origene conſtat: *Certe etiam Origenes* inqvit ille 1. contra Rufin. p.137. *Patriarchen Huillum* (an Hillelen?) *qui temporibus ejus fuit, nominat, & trigeſimum tomum in Eſaiam illius expoſitione concludit, & cum aliter prius ſenſiſſe ſe dicat, doctum ab illo id quod eſt verius confitetur. Octogeſimum quoque nonum Pſalmnon qui inſcribitur Oratio Moyſi hominis DEi, & reliquos undecim, qui non habent titulos, ſecundum Huilli expoſitionem ejusdem Moyſi putat, nec dedignatur Hebræam Scripturam interpretans per ſingula loca quid Hebræis videatur inſerere.* Origenes in Exod. pag. 103. Philocaliæ ὡς καὶ ἑβραῖος ἡμῖν ἀπήγγελλε. In Pſal. 1. id. p. 22. χαριεστάτην παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου ἡμῖν καθολικῶς περὶ πάσης θείας γραφῆς παραδεδομένην περιστάζομεν. Et in Epiſtola ad Africanum p.228. narrat ſe de vocabulis Hebraicis πρίνῳ & σχίνῳ in hiſtoria Suſannæ reſpondentibus, non paucos Hebræos conſuluiſſe: οὐκ ὀλίγοις Ἑβραίοις ἀνεθέμην πυνθανόμενος. & p. 229. μέμνημαι μέντοιγε φιλομαθεῖ Ἑβραίῳ καὶ χρηματίζοντι παρ' αὐτοῖς σοφοῦ υἱῷ, ἀναγραφέντι ἐπὶ τῷ διαδέξασθαι τὸν πατέρα συμμίξας περὶ πλειόνων. In Jeremiam homil. 19. pag. 185. καὶ πρῶτον χρήσομαι παραδόσει Ἑβραϊκῇ, ἐληλυθυίᾳ εἰς ἡμᾶς διά τινος φυγόντος διὰ τὴν Χριστοῦ πίστιν

(Ἑβραίου

* Hoc univerſe de illis temporibus, quibus raro aliquis Chriſtianorum Hebraica attingebat, non de annis atque ætate Origenis intelligendum. Cæterum ad virorum doctorum argumenta quibus Origenem Hebraice vel prorſus fuiſſe imperitum, vel vix primas literas Hebraiſmi attigiſſe contendunt, non difficulter reſponderi poteſt, ut ex parte jam fecit Tillemontius nota 3. ad Origenis vitam.

Digitized by Google

(Ἑβραίϛ δηλοῦν.) Qvod vero homilia 12. in Geneſin legitur: *Eſau, ut ajunt qui Hebræa nomina interpretantur, vel à rubore, vel à terra id eſt rubrus vel terrenus, vel ut aliis viſum eſt factura dictus videtur,* reſpicit librum *Philonis* Judæi, qvi ante Origenem interpretationem nominum Hebraicorum ſcripſerat, de qvo dicere me memini lib.IV. c.4. num.42.

θ'.) Deniqve ſub Origenis nomine prodiit *liber primus* τῆ κατὰ πασῶν αἱρέσεων ἐλέγχϛ, qvem ſub titulo *fragmenti Philoſophumenon* ex Codice Florentino primus edidit, verſionemqve & notas qvibus Origeni illud vindicat addidit V.C. *Jacobus Gronovius* theſauri Antiqvitatum Græcarum Tomo X. p.257. Lugd.Bat.1701.fol. Minus recte videtur inſcribi fragmentum Philoſophumenon, nam Philoſophumena qvidem qvibus ſententiæ Philoſophorum veterum Phyſicorum, Ethicorum, Dialecticorum & Barbarorum ſuccincte recenſentur, integra ſunt, ſed Philoſophumena iſta librum primum conſtituebant, adeoqve fragmentum ſunt majoris operis, qvod adverſus hæreſes univerſas ſcripſerat auctor neſcio qvis, certe Epiſcopus, neqve enim unqvam *Origenes* vel *Didymus* ** vel alius presbyter aut inferioris ordinis Clericus, nedum *Aëtius*, Ethnicus (ut ex Theodorito non ab re colligas) Scriptor de ſe dixiſſet, ὧν (Ἀποςόλων) ἡμεῖς διάδοχοι τυγχάνοντες τῆς τε αὐτῆς χάριτος μετέχοντες ἀρχιερατείας τε καὶ διδασκαλίας, καὶ φρουροὶ τῆς Ἐκκλησίας λελογισμένοι οὐκ ὀφθαλμῷ νυστάζομεν, ὐδὲ λόγον ὀρθὸν σιωπῶμεν. Licet vero hæc verba non male forte qvadrant in *Epiphanium* qvi Epiſcopus fuit, & cui Philoſophumena illuſtris Huetius p. 277. Origenianor. tribuit, fateor tamen hanc viri docti conjecturam parum mihi videri credibilem, cum aliud Epiphanii de hæreſibus duplex opus exſtet, unum prolixius & alterum brevius, nec veriſimile ſit tertium etiam hoc de eodem argumento ſcriptum ab eo fuiſſe compoſitum, in cujus proœmio mentio qvidem fit alterius ſuccinctæ dogmatum hæreticorum redargutionis, ſed qvæ neutri Epiphanii ſatis belle convenire videtur. Adſcribam verba, qvoniam emendatione ea indigere exiſtimo. ὧν (αἱρετικῶν) καὶ πάλαι μετρίως τὰ δόγματα ἐξεθέμεθα, ὐ κατὰ λεπτὸν ἐπιδείξαντες, ἀλλὰ ἁδρομερῶς ἐλέγξαντες, μὴ ἂν ἄξιον (ita lego pro ἀνάξιον) ἡγησάμε-

 νοι

** Didymo Alex. Philoſophumena ſub Origenis nomine edita tribuit neſcio quis ſub litteris C. A. H latens, in diſſertatione inſerta Actis Eruditorum A. 1710. p.166 ſeq Sed licet ſectarum volumen ab eo editum fuiſſe conſtat, tamen nec ipſe fuit Epiſcopus. Aëtium auctorem ſuſpicabatur Tho. Galeus Vir doctiſſ. At de placitis Philoſophorum ſcripſiſſe quidem Aëtium ex Theodorito novimus, ſed ἔλεγχον hæreſium ſcripſiſſe, cujus hæc Philoſophumena exordium ſunt, nemo veterum ſcripſit.

νοι τὰ ἄῤῥητα αὐτῶν εἰς φῶς ἄγειν, ὅπως δι' αἰνιγμάτων ἡμῶν ἐκθεμένων τὰ δόξαντα αὐτοῖς αἰσχυνθέντες &c. Poſt Gronovium cum ejus verſione & notis, novisqve ſuis animadverſionibus Philoſophumena hæc ſeparatim edidit amicus noſter *Joh. Chriſtophorus Wolfius* hodie Profeſſor digniſſimus in Academia Witebergenſi, qvi pro ſuo in me amore librum hunc mihi inſcripſit. Hamburg. 1706. 8. Evoluiſſe ſe eundem manu exaratum pridem teſtati ſunt vel fragmenta ex eo produxerunt Lilius Gyraldus dialogis de Poëtis & in aliis ſcriptis ſuis, Conimbricenſes in Phyſica Ariſtotelis p 176. Holſtenius qvi edere etiam voluit, Jo. Mabillonius in itinere Italico p. 168. Allatius de ſcriptis Socratis p. 81. Alexander Morus ad Novum fœdus pluribus locis & in Eſaiæ LIII. præcipue Menagius ad Laërtium Caroli de Montchal Archiep. Tholoſani Codice uſus, ad lib. I. ſect. 34. 116. II. 7. 9. III. 8. 69. VII. 60. 149. 157. VIII. 34. 39. IX. 5. 19. 20. 30. 33. 44. 61. & 18. ubi Pſeudorigenem appellat. Noviſſime præſtantiſſimus Montfauconus in Diario Italico p. 210. narrat ſe in Bibliotheca Barberina evolviſſe Origenis Philoſophumena in Codice recenti, ejusqve varias lectiones eruiſſe & cum aliis Codicibus contuliſſe, ut ea opera purgatiora dare in promtu ſit. Novi etiam laudatum Wolfium in itinere qvod poſt editum hunc libellum in Belgium & Angliam ſuſcepit, alios Codices vel Apographa inſpexiſſe & locis non paucis meliorem illum dare jam poſſe.

i.) Omitto fragmentum libri περὶ ἐξ παντὸς Origeni itidem falſo à qvibusdam tributi, de qvo ſupra in Hippolyto dictum eſt.

Scripta Origenis latine tantum edita.

1. *In Geneſin Homilia XVII.* Rufino interprete, licet Codices qvidam Hieronymi nomen habeant præfixum. Confer Huetii Origeniana p. 245.
2. *In Exodum Homilia XIII.* interprete eodem Rufino.
3. *In Leviticum Homilia XVI.* Rufino interprete, qvas ſub falſo *Cyrilli Alex.* nomine edidit è Jacobi Fabri Codice Jodocus Clichtoveus, & in latinis Cyrilli pariter & Origenis editionibus reperire licet.
4. *In Numerorum librum Homilia XXVIII.* ex ejusdem Rufini verſione, qvi *Scholia* etiam ſive ut ipſe vocat *excerpta* Origenis admiſcuiſſe ſe, atqve alioqvi inter vertendum magna ſe ut qvidem ſolet, uſum eſſe libertate innuit.

5. *In*

5. *In librum Joſuæ*, *Homiliæ XXVI.* interprete Rufino.
6. *In librum Judicum Homiliæ IX.* interprete Rufino. Meminit Origenes ipſe prologo Commentar. in Canticum.
7. *In 1. Regum cap. 1. & 2. Homilia I.* interprete Rufino.
8. *Commentariorum in Jobum libri III.* ſatis licet prolixi, ſed qvi non ultra dimidium capitis tertii progrediuntur. Origeni (qvicqvid diſputet p. 30. nuclei Hiſt. Eccleſ. Sandius, in appendice p. 40. ipſe ſua cædens vineta) ſuppoſiti & poſt Luciani martyrium h. e. poſt A. C. 311. ſcripti ſunt ab auctore qvi Homouſianis infeſtum ſe teſtatur. Utrum vero fuerit aliqvis è Lucianiſtarum ſecta, an Maximinus Arianus Epiſcopus contra qvem Auguſtinus ſcripſit, tanqvam parum certum definire non audeo. Latini ſcriptoris eſſe, poſt Eraſmum credidit etiam Albertinus p. 353. de Euchariſtia, qvibus aſſentiri nolim propter ea qvæ obſervat Huetius p. 273. Origenianorum. Certe erravit Genebrardus qvando hos Commentarios Græce ſcripſit exſtare in Regis Galliæ Bibliotheca.
9. *Scholia in librum Jobi integrum*, qvæ è Codice Regis Galliæ primus vertit Joachimus Perionius, atqve ſuæ Origenis operum editioni Genebrardus inſeruit. Nonnullos Perionii lapſus notavit Jacobus Billius lib. I. Obſervatt. ſacrar. c. 8. atqve longe plures libro 2. unde repetiit Poſſevinus T. 2. Apparatus S. p. 193-201. & licet hæc qvoqve Scholia Origeni præter rem tribuantur, tamen qvia antiqvi ſcriptoris & lectu digna ſunt, etiam Græca è Codice Regio proferri in lucem & novæ qvam concinnandam ſvadet omnium Origenis operum editioni adjungi optat Rich. Simonius lib. 1. Epiſt. ſelect. 10. p. 103. In his qvoqve ſcholiis Luciani Martyris & Homuſiaſtarum & Manichæorum mentio fit, unde auctorem eſſe Origene juniorem conſtat. Vide Huetium p. 274.
10. *In Pſalmum XXXVI. XXXVII. XXXVIII. Homiliæ IX.* Rufino interprete.
11. *In Canticum Canticor. homiliæ duæ* interprete Hieronymo, cujus Epiſtola ad Damaſum præfigitur, & *aliæ homiliæ qvatuor* ſive potius prologo præmunita primorum duorum capitum expoſitio continua, qvali in *tomis* Origenes uti conſvevit, Rufino interprete. Hanc Origenis eſſe negant Dallæus c. 34. de ſcriptis Ignatii, Larroqvanus in animadverſionibus ad Pearſonianas Ignatii Vindicias p. 83. ſeq. & P. Baltus S. I. in defenſione SS. Patrum Platoniſmi accuſato-

rum p.361. aliiqve: ſed argumentis melioribus Origeni aſſeritur à Pearſonio part. 1. Vindic. Ignatii c.7. & ab Huetio p.248.

12. *In Eſaiam Homiliæ IX.* Hieronymo interprete.

13. *In Jeremiam Homilia ſecunda & tertia* ex illis qvatuordecim qvæ exſtant ex verſione Hieronymi. Nam cæteræ duodecim Græce etiam habentur, ut dixi ſupra p. 217. num. 8.

14. *In Ezechielem Homiliæ XIV.* Hieronymo interprete.

15. *In Matthæum tractatus vigeſimus ſecundus usque ad trigeſimum quintum* ex antiqva verſione ſive *Bellatoris* presbyteri, ſive *Epiphanii* Scholaſtici, ſeu cujusvis deniqve alterius à Matth. XXII. 34. usqve ad initium capitis XXVIII. Nam præcedentes tractatus viginti & unus Græce ab Huetio editi ſunt, ut dixi ſupra p. 218. num. 11. unde patet præter Origenis mentem feciſſe qvi tomos ſingulos diſtraxerunt in plures tractatus.

16. *In Lucam Homiliæ XXXIX.* à juvene Origene ſcriptæ, teſte Hieronymo atqve Interprete. Neqve tanti ſunt rationes ob qvas Origeni abjudicantur à Dallæo de ſcriptis Ignatii p.439.ſeq. ejusqve hyperaſpiſte Matthæo Larroqvano in animadverſionibus ad Pearſonianas Ignatii vindicias pag. 94. ſq. Vide Tillemontii notam 37. ad Origenis vitam, & Natalem Alex. Sec. 3. c. 4. artic. 2. p. 606. ſq. edit. in fol.

17. *In Epiſtolam ad Romanos libri X.* abbreviati ex viginti tomis, ut Caſſiodori Codices c.8. Inſt. divin. legunt, ſive ut Rufinus qvindecim, eodem Rufino (non Hieronymo, cui in edit. tribuitur) interprete, cujus Epiſtola ad Heraclium præfixa eſt.

18. *Homiliæ decem in diverſos* Matthæi & Johannis locos, qvarum decima eſt, de Maria Magdalena. Hæ à Jac. Moerlino primum collectæ & in latinis editionibus Origenis ſæpius excuſæ, nomen Adamantii mentiuntur. Vide Huetium pag.275. D. Gerhardi Patrologiam pag. 139. 140. & de Homilia ultima Baronium ad Martyrolog. 22. Jul. qvi eam latino ſcriptori tribuit, qvemadmodum Caſaubonus XIV. 11. ad Baron. juveni & à declamationibus recenti.

19. Περὶ ἀρχῶν * *de principiis libri IV.* cum anacephalæoſi, Rufino interprete, cujus præmittitur prologus ad Macarium (Romanum) qvo

* Libros περὶ ἀρχῶν ſcripſerunt etiam Longinus, Porphyrius, & cujus opus adhuc MS ſupereſt, Damaſcius.

Digitized by Google

qvo ſe profitetur alia in his libris omiſiſſe, alia mutaſſe. Qvod exemplis etiam docet Huetius p. 266. ſeq. & notavit jam olim Hieronymus 1. contra Rufin. p. 135. qvi ideo Pammachio rogante fideliorem illius operis verſionem elaboravit, ſed qvæ jam pridem temporum injuria amiſſa eſt. Valde male ob hoc opus audiit Origenes, qvod Græce legit adhuc Photius Cod. 8. Fragmenta occurrunt in Philocalia & in Juſtiniani Imp. Epiſtola de Origenis erroribus T. 5. Concil. edit. Labbei p. 672. ſq. & apud Photium Cod. 235. Locum etiam ex exemplari MS. affert Græce Fullerus IV. 13. Miſcell. ſacr. Cæterum ex laudato Hieronymi loco conſtat etiam Rufinum ſuæ verſioni nonnulla ex *Didymi* commentariolis qvi Origenis propugnator fuit, exaggerata & firmiora poſuiſſe.

20. *Lamentum* ſive threnus qvo de erroribus ſuis pœnitens inducitur, non magis Origenem auctorem agnoſcit, vel Hieronymum interpretem, qvam Hieronymus auctor eſt Epiſtolæ qva deplorat qvod aliqvando cum Origene ſenſiſſet.

Alia haud dubie fuit Epiſtola ad Fabianum Epiſcopum Romæ de qva Rufinus in extremo invectivæ 1. in Hieron. *Ais etiam ipſum Origenem pro his dictis pœnituiſſe, libello pœnitentiæ ad Fabianum,* * *tunc urbis Romæ Epiſcopum dato: & tamen poſt pœnitentiam, poſt centum & quinquaginta annos mortis ſuæ in jus eum trahis & ad damnationem vocas.* Certe in lamento non legitur qvod Hieronymus Epiſt. 65. ad Pammach. teſtatur Origenem in Epiſtola ad Fabianum qva pœnitentiam egit cur talia ſcripſerit, *cauſſas temeritatis in Ambroſium retuliſſe, quod ſecreto edita in publicum protulerit.* Non igitur Hottingerus reprehendendus, ſed Labbeus qvi Hottingerum tam acerbe reprehendit, T. 2. pag. 145. qvod *libellum de pœnitentia Origenis* diſtinxerat à lamento, qvod tamen veriſſimum eſt. Atqve hic libellus, qvi intercidit (non lamentum, junioris ætatis fœtus) à Gelaſio inter Apocrypha refertur, nec veluti Origeni ſuppoſitus, adſcribitur Apocryphis (nam Euſebius qvoq; VI. 36. teſtatur Origenem ſcripſiſſe ad Fabianum, aliosqve plures ἄρχοντας Eccleſiarum, περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθοδοξίας) ſed propter Origenis ſcilicet in erroribus pertinaciam, fide indignus judicatur.

21. *Epiſtola S. Barbæ ad Origenem & Origenis ad S. Barbam* qvas latine affert H[illegible]xius p. 46. ſq. Origenis defenſi, ipſe videtur ex ingenio

 nio

* Romam veniſſe Origenem ut ſibi perſuaſerat Baronius, recte negant Tillemontius & Pagi ad A. C. 246. n. 2

nio ſuo confinxiſſe. Vide Tillemontii Hiſt. Imperatorum T. 3. ad perſecutionem Maximini nota 1. p. 809.

22. *Libellus de ſingularitate Clericorum* Origeni male in qvibusdam Codd. adſcriptus & inter Cypriani opera eſt editus. Vide Huetium pag. 277. ſq.

Editiones latinæ Operum Origenis.

Prima *Jacobi Merlini* qvatuor diviſa partibus Pariſ. 1512. 1519. fol. 2. Vol. cum Apologia pro Origene, ſuper qva licet privilegio Regis Ludovici XII. munita editio eſſet, magnæ ipſi moleſtiæ creatæ ſunt à Maſſæo, Natali Bedda & aliis Theologis Facultatis Pariſienſis, unde A. 1522. nova Apologia Apologiam illam tueri eſt coactus. Confer Rich. Simonis Epiſtolas ſelectas l. 1. Epiſt. 10. p. 95. ſq. & Morlerii Doctoris Sorbonici librum Gallice editum, eſſais de literature pour la connoiſſance des livres A. 1703. menſe Novembr. p. 257. Recuſa Merlini editio Pariſ. 1522. 1530. Etiam editio Veneta Anni 1516 memoratur in Bibl. Bigotiana, & opuſcula varia Origenis, latine apud Aldum excuſa in fol.

Secunda *Eraſmi* * qvi illi immortuus, itaqve poſt ejus obitum abſoluta à Beato Rhenano Baſil. 1536. fol. & auctior ſubinde edita ibidem 1551. & cum Laur. Humfredi præfat. 1557. ac deniqve cum Simonis Grynæi prolegomenis ad Tho. Eraſtum A. 1571. fol. 2. Volum.

Tertia plenior *Gilberti Genebrardi*, Pariſ. 1574. 2. Vol. atqve iterum 1604. 1619. Hanc editionem diligenter recenſet Labbeus, qvem ſi placet vide. Vide etiam Huetium p. 232.

Scripta, deperdita Origenis.

Biblia V. T. Hexapla, Octapla, Tetrapla de qvibus dixi lib. III. c. 12.

Univerſos propemodum S. Scripturæ libros illuſtraverat Origenes, qvem *longe minorem in Novo quam Veteri Teſtamento eſſe judicat S. Ambroſius* Epiſt. 73. ad Clementianum: ſive *tomis* & *commentariis* prolixioribus & accuratioribus, ſive brevibus *ſcholiis*, ſive deniqve *Homiliis* qva-

* Obiit Eraſmus V. Id. Jul. Baſileæ A. 1536. cujus vitam Rhenanus inſeruit præfationi ad Origenem dicatam Hermanno Archi-Epiſcopo Colonienſi.

Digitized by Google

qvarum aliæ extemporales ex ſenis ore à notariis exceptæ, aliæ meditatæ. Vide Sixtum Senenſem lib. IV. Bibl. S. Valeſium ad Euſeb. p. 129. & Huetium p. 237.

Commentariorum in Geneſin libri XII. Euſeb. VI. 24. ubi ex *nono*, & III. 1. ubi ex *tertio* locum affert. Meminit & Origenes ipſe lib. de precatione p. 76. Fragmentum ex libro 1. ſervavit Chalcidius ad Timæum Platonis p. 372. ſeq. Plura expreſſit Ambroſius in Haxëmeron. Porro Codices qvos vidit Hieronymus, librum XII. in duos diſtinxerunt, unde is *tredecim libros commentariorum* Origenis in Geneſin numerat qv. 1. ad Damaſum & Epiſt. 29. ad Paulam apud Rufin. invectivâ 2. Namqve ex Euſebio duodecim numerant Svidas in Ὠριγένης & Niceph. XV. 5. Cæterum fallitur Tillemontius qvi nota 30. ad vitam Orig. ex loco libri VI. contra Celſum p. 309. ſq. colligit tomos in Geneſin, qvatuor tantummodo prima capita expoſuiſſe. Ἐξηγητικὰ vocat Origenes ipſe p. 187. 190.

Homiliarum Myſticarum in Geneſin libri II. Hieron. Epiſt. 29. ad Paulam apud Rufin. invectiva 2.

Tomi in Exodum, & *ſcholia* qvæ *excerpta* vocantur ab Hieronymo. Expoſitionis ſuæ meminit etiam ipſe Origenes IV. contra Celſ. p. 195.

Scholia & Homiliæ in Leviticum ab editis Homiliis diverſæ. Vide Huetium p. 240.

Octo Homiliæ in Deuteronomium. Caſſiodor. c. 1. divinar. Inſtit.

Homilia de duabus meretricibus, & aliæ qvædam *Homiliæ* Caſſiodoro c. 2. memoratæ *in 1. & 2. Reg. in 2. Paralip. & Esdræ libros duos* ſive Esdram & Nehemiam.

In Jobum Homiliæ qvas olim vertit *Hilarius* Confeſſor, ut *in Esdram Bellator* presbyter. Fragmenta in catena ad Jobum à Paulo Comitolo & Patricio Junio edita.

In Pſalmos ſcholia, Homiliæ quædam & Commentarii. Commentarios in primos XXV. Pſalmos Alexandriæ elaboratos notat Euſebius VI. 26. ſed in totum Pſalterium multis voluminibus ſcripſiſſe ante Euſebium, Theodorum Heracleotem, Aſterium Scythopol. Apollinarem Laodicenum & Didymum Alex. docet Hieron. Epiſt. 89. ad Auguſtin. (edit. novæ 74.) addens Hilarium Pictavienſem & Ambroſium Origenis veſtigiis inſtitiſſe.

In Proverbia Commentarii. Fragmenta duo apud Pamphilum in Apologia & aliud in Catena Mazariniana ad Luc. VIII. 4.

In

In Eccleſiaſten explonationes, ſi credimus Sixto Senenſi & Poſſevino Methodium lib. de reſurrect. teſtem laudantibus. Certe Origenem ſuis in Eccleſiaſten commentariis confutaſſe ſe teſtatur Hieronymus Epiſt.65. ad Pammach.

In Canticum Canticorum Tomus unus qvem juvenis compoſuerat. Vide Philocaliam p. 31.

In Canticum Canticorum tomi octo poſteriores. Hieron. prologo Homil. in Canticum.

In Eſaiam tomi XXX. (è qvibus vigeſimus ſextus jam Hieronymi ætate deſiderabaur, & Tomus trigeſimus deſinebat in cap.30. 6. vide Euſeb. VI. 32.) *Homiliæ XVI.* & *ſcholia* ſive σημειώσεις.

Libri II. de viſione τετραπόδων ad Gratam, Origeni ſuppoſiti teſte Hieron. præf. ad Eſaiam.

In Jeremiam Homiliæ XXIV. ex illis 45. Caſſidoro & Rabano Mauro memoratis. Confer Tillemontium in Origenis vita p.238.ſeq.

In Threnos tomi V. Euſeb.VI. 24. Hiſt. licet in Nicephoro legas tomos IX. Ex his fragmenta qvædam exſtant in Catena ab Agellio & Ghiſlerio edita.

In Ezechielem Tomi XXV. Euſeb. VI. 32. Confer Tillemont. p. 239. ſeq.

In Danielem expoſitio. Origenes ipſe tract.29. in Matth. adde Huetium p. 242.

In quosdam ex duodecim Prophetis ſcripſiſſe ſe & in Eſaiam atqve Ezechielem teſtatur Origenes VII. contra Celſum p. 339. atqve cæteros ſimiliter ſe expoſiturum. Tomos XXV. in duodecim Prophetas reperit Euſebius VI. 36.

In Matthæum Tomi primi X. atqve *ultimus XXV. & Homiliæ quædam* itemqve *ſcholia.*

In Marcum ſcripſiſſe ſe teſtatur Origenes tractat. 35. in Matth. Cæterum commentarius qvi in qvibusdam Codicibus Origeni, in aliis Cyrillo Alex. tribuitur, & qvem è Codice Regio daturum ſe Græce promiſit Huetius p. 250. *Victoris Antiocheni* Presbyteri eſt, Chryſoſtomo cujus meminit junioris. Sub Victoris nomine qvoqve latine Theodorus Pelta-

Digitized by Google

tanus edidit Ingolſtad. 1580. 8. una cum Tito Boſtrenſi in Lucam. Inde latine recuſus eſt in Bibliothecis Patrum Pariſienſ. Colon. & Lugd. Tom. IV. Deniqve Græce & latine vulgatus à Petro Poſſino Rom. 1673. fol. una cum catena in Marcum. Vide de hoc commentario Huetium pag. 274. Rich. Simonis Hiſt. Crit. N. T. lib. 3. p. 80. & 426. ſeq. & Eliam du Pin in Bibliotheca Script. Eccleſ. T. 4. p. 74. Victor Presbyter allegatur etiam in Catenis ad Lucam Regia, Mazariniana & Corderiana, ut Combeſiſio in Bibl. Concionatona notatum.

In Lucam Tomi V. Hieron. prolog. in Homilias ad Lucam à ſe verſas.

In Johannem Tomi III. IV. V. VII. VIII. IX. XI. XII. XIV. usqve ad XVIII. XXI. usqve ad XXVII. tum XXIX. XXX. XXXI. Libros duos & viginti viſos à ſe teſtatur Euſeb. VI. 24. ſed forte legundum duos & triginta, ut apud Hieron.

In Acta Apoſtolorum, Homiliæ. Vide Philocaliam p. 32.

In 1. ad Corinthios Commentarii ſive *tomi.* Hieron. Epiſt. 58. ad Pammach. Origenem primo loco ponit inter eos qvi hanc Epiſtolam latiſſime fuerunt interpretati. Cæterorum nomina ſunt: Dionyſius, Pierius, Euſebius Cæſareenſis, Didymus & Apollinaris. Meminit & Origenes ipſe tractat. 23. in Matth. & homil. 17. in Lucam.

In Epipolam ad Galatas, quinque Tomi, tum ſcholia & tractatus ſive *Homiliæ* variæ. Præterea decimum ſtromatum ſuorum librum commatico ſuper explanatione ejus ſermone complevit, teſte Hieronymo proœmio ad Galatas, ubi Origenis commentarios ſecutum ſe non diffitetur.

In Epiſt. ad Epheſios tomi III. Hieron. 1. adverſus Rufin. & in Epiſt. ad Epheſ.

In Epiſt. ad Coloſſenſes, tomi qvorum *tertium* laudat Pamphilus Apologia pro Orig.

In 1. ad Theſſalonicenſes ἐξηγητικά. Meminit præter Hieron. Origenes ipſe lib. 2. contra Celſum p. 101.

In Epiſt ad Titum. Fragmenta in Pamphili Apologia.

In Epiſt. ad Hebræos tomi & Homiliæ. Idem Pamphilus, & Euſebius VI. 25.

In Apocalypſin expoſitio promiſſa ab Origene tractat. 30. in Matth.
Homiliæ quamplurimæ. Mille & eo amplius tractatus in Eccleſia locutum ſcribit Hieron. Epiſt. 65.

Libri II. de reſurrectione Euſeb. VI. 24. *alii de reſurrectione dialogi duo.* Hieron. Epiſtola ad Paulam apud Rufin. invectiva 2. Confer Huetium p. 264. 266. De reſurrectione ſcripſiſſe ſe Origenes ipſe teſtatur V. contra Celſum p. 244. Meminit & Pamphilus in Apologia.

De libero arbitrio, Origenes ipſe VII. in Epiſt. ad Rom. Niſi reſpicit librum tertium περὶ ἀρχῶν.

Acta concertationis cum Beryllo ſive *dialogus* qvo Berylli Boſtrenſis in Arabia Epiſcopi errorem coarguit, qvi negabat Chriſtum aliam qvam Pater habere perſonam. Vide Euſeb. VI. 33. & Hieron. c. 61. de S. E. Socratem III. 7.

Dialogus cum Candido Valentiniano, in qvo duos andabatas digladiantes ſe ſpectaſſe ſcribit Hieron. 2. adverſus Rufin. p. 150.

Dialogus cum Baſſo Agnomone cujus in Epiſtolas Africani & Origenis de Suſanna mentio, licet in litteras relatum eſſe non æqve conſtat: uti nec qvæ diſputavit *contra Arabas Pſychopannychitas*, teſte Euſeb. VI. 37.

Adverſus varios hæreticos, ut Apelleitas & Baſilidem, Encratitasqve & Helceſaitas, tum Hermogenem, Iſidorum, Menandrum, Nazarenos, Nicolaitas, Severum, Simonem & Valentinum. Atqve ſi Nicephoro X. 36. credas, etiam contra Marcellum Galatam ac Porphyrium. Vide Huetii Origeniana p. 265. & Tillemontium in vita Orig. c. 12. & 36.

Parva labyrinthus contra Artemonem & Theodotianos, qvam Origeni qvidam tribuerunt, ſed qvæ auctorem potius habuit Cajum presbyterum Romanum, de qvo vide Cavei Hiſt. litterar. ad A. C. 210.

Concertatio cum hæretico quodam Epheſi, ab hæretico illo conficta & Origeni ſuppoſita, ut ipſe apud Rufinum de adulteratione libror. Origenis qveritur in Epiſtola ad charos ſuos Alexandrinos.

Epiſto-

Epiſtolarum ultra centum συναγωγὴ, qvæ ab Euſebio collecta & in libros digeſta non ſine magno hiſtoriæ illorum temporum detrimento intercidit. Vide Euſeb. VI. 36. Hiſt. In his fuere præter Epiſtolam ad Jul. Africanum, & alteram ad Greg. Thavmaturgum qvæ extat in Philocalia, Epiſtola ad Philippum Imp. ejusqve conjugem Severam: ad Fabianum Rnmanum aliosqve Epiſcopos de fide ſua: ad amicos Alexandrinos, ad Beryllum Boſtrorum in Arabia Epiſcopum, ad Tryphonem diſcipulum ſuum. Vide Tillemont. vitam Origenis c. 24. & 36. & Huetium p. 267. ſeq.

Libellus de Paſcha cujus meminit Anatolius Alex. Epiſcopus Laodicenſis præf. ad Canonem paſchalem: *Sed & Origenes omnium eruditiſſimus & calculi componendi perſpicaciſſimus, quippe qui & χαλκευτὴς* (leg. χαλκέντερος) *vocatus libellum de Paſcha luculentiſſime edidit.* Ibidem nonnulla exinde producit. Omitto qvæ de *Aſtrolabio* & breviario Origenis neſcio ubi latente incerta fide qvidam tradiderunt.

Stromatum libri X. ad Clementis Alex. imitationem ſcripti, & Philoſophorum Ethnicorum placita cum ſacrorum librorum dogmatis conferentes. Meminit ipſe in Joh. p. 237. & Euſebius VI. 24. ac ſæpius Hieronymus.

Monobiblia. Hieron. apud Rufin. invectiv. 1.

Deniqve juvenis etiamnum Alexandriæ non modo diſciplinas liberales & προπαιδεύματα docuit, atqve ad varias Philoſophorum ſectas intelligendas auditores ſuos introduxit, ſed & teſte Euſebio VI. 18. τὰ παρὰ τούτοις συγγράμματα διηγήσατο, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν ἕκαστα.

Euſebius idem VI. 32. Hiſt. teſtatur ſe accuratum ſcriptorum Origenis indicem texuiſſe in vita Pamphili Martyris: qvod ſe feciſſe qvoqve Hieronymus c. 54. Catalogi narrat in Epiſtola ad Paulam, qva Origenis opera contra Varronis ponens contulerit. Sed nec hæc Epiſtola præter fragmentum apud Rufin. 1. invectiva, neqve vita Pamphili integra ad nos pervenit. Corruptam Bibliothecam Origenis & Pamphili in membranis inſtaurare conatus eſt Evzoius Theſpeſii Rhetoris cum Gregorio Naz. auditor, & poſtea Epiſcopus Cæſareenſis, ut idem Hieron. c. 113. de Script. Eccleſ. auctor eſt.

Tabella Chronologica * *ſcriptorum plerorumq; Origenis.*

A. C.	ætat. Origenis	
210.	26.	ὑπομνήματα in Philoſophos variarum ſectarum. Euſeb. VI. 18. *(Alexandriæ.)*
		tomus in Canticum à juvene ſcriptus.
217.	33.	inchoata Hexapla, Tetrapla &c.
228.	44.	Epiſtola ad Julium Africanum de Hiſtoria Suſannæ.
ante A. 231.	47.	tomi in Pſalmos 25. primores. Euſeb. VI. 24.
		Libri duo de reſurrectione.
		Tomi V. in threnos. Primi V. tomi in Johannem. Primi VIII. in Geneſin. In Exodum. In Judices.
		Libri IV. de Principiis.
		X. libri Stromatum.
		Liber de precatione.
		Homiliæ in Lucam.
235.	51.	Protrepticum ad Martyrium.
poſt A. 237.	53.	tomi poſteriores in Johannem & in Geneſin.
238.	54.	tomi XXX. in Eſaiam, *(Cæſarea Paleſtina)* Euſeb. VI. 32.
240.	56.	tomi XXV. in Ezech. & V. in Cantic. *(Athenis.)*
		Epiſtola ad Greg. Thaumaturgum quæ legitur in Philocalia.
241.	57.	Homiliæ IX. in Pſal. 36. 37. 38. tomi poſtremi V. in Canticum, *(Cæſarea.)*
poſt A. 244.	60.	Homiliæ variæ extemporales quas à notariis excipi permiſit, ſexagenario major. Euſeb. VI. 36.
		tomi XXV. in Matth. & XV. in Epiſt. ad Rom.
		Tetrapla, Hexapla, Octapla perfecta *(Tyri)* Epiphan. de ponderibus & menſur. n. 18.
		XLV. homiliæ in Jeremiam. XIV. in Ezechiel.
		Homiliæ in Geneſin, Exodum, Leviticum, Nu- (meros.
		Tomi in I ad Theſſalonicenſes.
247.	63.	In Prophetas minores.
		Epiſtola ad Fabianum & alios Epiſcopos de fide (ſua.
249.	65.	libri VIII. contra Celſum.
		Homiliæ in Joſuam.
poſt A. 251.	67.	Epiſtolæ variæ.

Hæc

* Confer Huetium pag. 269. ſq. Tillemontii not. 41. ad Origenis vitam, & Sam. Baſnage ad A. C. 203. n. 22. ſeq. & A. 236. n. 3.

Hæc de ſcriptis Origenis dixiſſe ſufficiat, *ex quo uno ſi ſalvus perduraſſet, plus lucis* Dallæo * judice *nobis quam ex reliquis* (Patribus) *aliis, & à quo forſan potius quam à cæteris omnibus haberemus in quo acquieſceremus. Sed paucula ſunt & maximam partem fœde lacera & miſere immutata quæ ſub illius nomine feruntur. Magni enim & mirandi iſtius viri monumenta, neq; temporum neq; hominum injuriam ſuperare potuerunt. Atq; haud ſcio annon horum invidia gravius eum afflixerit, quam ipſa tot ſæculorum vetuſtas quæ ab ipſius morte ad nos fluxerunt.* Utinam ſcripta Origenis inedita qvæ apud Græcum Epiſcopum in Chio Inſula vidiſſe affirmavit vir doctus *Fr. Vernonius* Anglus, in publicos Eccleſiæ uſus proferantur.

Scripta Varia Origenem ſpectantia.

Gregorii Thaumaturgi Panegyricus in Origenem Præceptorem ſuum, de qvo infra inter Thaumaturgi Opera.

Pamphili Martyris & *Euſebii* Apologia pro Origene libris VI. è qvibus primus è Rufini verſione, in latinis Origenis editionibus & inter Hieronymi Opera: atqve ex cæteris excerpta pauca apud Photium Cod. 118. extant. Idem Cod. 117. recenſet *Anonymi* opus Euſebio poſterioris & in qvinqve libros diſtributum pro eodem Origene. Qvemadmodum ex *Antipatri Boſtrenſis* confutatione Apologiæ Pamphili qvædam leguntur in Actis Concilii Nicæni T. 7. Concil. edit. Labbei p. 368.

Rufinus de depravatione librorum, præcipue Origenis, liber, in latinis Origenis editionibus.

Jo. Pici Mirandulani diſſ. de ſalute Origenis, p. 131. ſq. Operum, *Jacobus Merlinus* in Apologia pro Origene, & Apologia Apologiæ tribus libris conſtante & adhuc inedita, de qva Huetius p. 230. Origenianor. *Eraſmus* de Origenis Vita, phraſi, docendi ratione & operibus Origenis cum ſingulorum librorum Cenſuris T. VIII. Opp. p. 362. ſeq. & ante editiones Origenis Eraſmianas: Georgius Wicelius in Hagiologio. Gilberti Genebrardi collectanea editioni Operum Origenis à ſe curatæ præmiſſa.

Petri Halloixii Origenes defenſus, ſive Origenis vita, virtutes & documenta libris IV. Leodii 1648. fol.

A letter of reſolution concerning Origen and the chief of his Opinions, by *C. L.* Esqvire. Lond. 1661. 4. Recuſus hic liber dignus examine accuratiore in volumine primo collectionis variorum opuſculo-

* Jo. Dallæus de uſu Patrum c. 1. pag. 6.

ſculorum qvæ prodiit Londini A. 1708. 8. ſub titulo *Phœnix, or a revival of ſcarce and valuable pieces.* Poterat etiam addi libellus itidem Anglice editus Lond. 1683. 12. ſub titulo: *the future ſtate, or a diſcourſe attempting ſome diſplay of the Souls happineſs in regard to that eternally progreſſive knowledge or eternal increaſe of knowledge and the conſequences of it, which is amongſt the bleſſed in heaven.* Qvo in libello paginarum 159. explicatur doctrina Origenis lib. 2. περὶ ἀρχῶν c. ult. de beatitate animarum ſempiterna, qvam conſiſtere putat in faciendis majoribus ſemper in æternum incrementis ſcientiæ & cognitionis, contemplatione primò operum DEI in hac terra, deinde in aëre, atqve globorum cœleſtium infinito numero, ac deniqve DEI ipſius.

Hiſtoire de Tertullien & d'Origene par Mr. *de la Motte.* Pariſ. 1675. 8.

Stephani Bineti S. I. de ſalute Origenis, & an plerumqve illuſtriora ingenia ſint perverſiora. Pariſ. 1629. 8vo. 1631. 12.

De erroribus Origenis multa è veteribus *Methodius* apud *Epiphanium* & *Photium: Hieronymus* in Epiſtolis & contra Rufin. *Juſtinianus Imp.* Epiſtola ad Mennam qvæ latine ex Codice Antonii Auguſtini primum edita à Baronio ad A. C. 538. n. 34-82. recuſaqve Græce & Lat. T. V. Concil. p. 635. ubi & p. 679. altera Epiſtola ad Synodum CPol. adverſus Origenem & ejus ſectatores.

Paganinus Gaudentius de dogmatum Origenis cum dogmatis Platonis comparatione, Florent. 1639. 4. ſubjunctis ſalebris Tertullianeis, & Vita Chriſtianorum ante tempora Conſtantini M. Confer ſi placet qvæ de Platoniſmo Origeni objecto noviſſime diſſeruit P. Baltus S.I. in defenſione SS. Patrum Platoniſmi accuſatorum lib. 2.

Jo. Fechtii (hodie Theologi Roſtoch.) Exercitatio Hiſtorico Theologica de Origene & Origenianis, habita Witebergæ ſub præſidio D. *Jo. Meiſneri*, editaqve A. 1665. 4.

Jo. Henr. Horbii (Paſtoris deinde ad S. Nicolai Hamburgenſis) Hiſtoria Origeniana. Francof. 1670. 4.

Jo. Franciſci Buddei (hodie Theologi Jenenſis) exercitatio de allegoriis Origenis Witeberg. 1689 4. & in ejus parergis Hiſtorico Theol. p. 139. *Godfridi Tilmanni* Allegoriæ in Sacram Scripturam ex Origene & aliis collectæ. Pariſ. 1574. 8.

Petri

Digitized by Google

Petri Zornii Hamburgenſis de Eynuchiſmo Origenis Adamantii exercitatio, qva illum in dubium vocat (contra nimis perſpicua repetitaqve Veterum teſtimonia.) Gieſſæ Haſſorum, præſide D. Jo. Henrico Majo Theologo Gieſſenſi, 1708. 4. Cæterum evirationem tum temporis non fuiſſe Canonicum Ordinationis impedimentum diſputat Natalis Alex. ſec. 3. diſſ. 15. qv. 1. Contrarium viſum Samueli Baſnagio T. 2. Annal. p. 231.

Hiſtoire des mouvemens arrivez dans l'Egliſe au ſujet d'Origene & de ſa Doctrine, par le *Lovis Doucin*, S. l. Paris 1700. 12. Videndus etiam *Jo. Garnerius* ad Marium Mercatorem T. 1. & *Henricus Noris* in Hiſt. Pelagiana & diſſ. de qvinta Synodo. *Caſp. Sagittarius* introduct. ad Hiſtoriam Eccleſ. p. 113. ſqq. ubi de Origeniſtis & adverſariis Origenis.

Jo. Vindetus Anglus in libro erudito de vita functorum ſtatu p. 40. promiſit Origenis ac Plutarchi vitas & decretorum parallelismum. Idem p. 39. docet dogma de Metempſychoſi per calumniam Origeni impactum fuiſſe, qvod probat etiam *Jo Baptiſta Criſpus* de Philoſophis caute legendis p. 464. ſeq. Sic idolis ſacrificaſſe Origenem ut traditum Epiphanio, LXIV. 2. fabulis adſcribunt Baronius, Huetius, Raynaudus, Valeſius, Halloixius, Tillemontius, & noviſſime Sam. Basnagius qvem vide ad A. C. 203. n. 20. Sed veriſſimum eſſe contendunt Natalis Alex. Sec. III. diſſ. 15. Antonius Pagi ad A. C. 251. n. 6. ſeq. Petavius ad Epiphan. & Huetius p. 22. Origenianor.

Scripta de Operibus Biblicis Origenis, Tetraplis, Hexaplis atqve Octaplis, notisq; Criticis & aſteriſcis allegavi ſupra lib. III. cap. 12. §. 12. 13. qvibus addes qvæ Clariſſimus Vir *Jo. Erneſtus Grabius* noviſſime obſervavit in Epiſtola ad doctiſſ. Millium de genuino LXX. Interpretum exemplari & tribus novæ edit. ſpeciminibus Oxon. 1705. 4. tum in prolegomenis ad novæ ſuæ luculentæ editionis Græcæ Bibliorum volumen primum & tertium, & deniqve in diſſ. A. 1710. 4. vulgata *de variis vitiis LXX. Interpretum verſioni ante B. Origenis ævum illatis, & remediis ab ipſo in Hexaplari ejusdem Verſionis editione adhibitis, deque hujus edit. reliquiis tam Manuſcriptis quam prælo excuſis.*

XVII.

XXVII. *INDEX Scriptorum & Hereticorum.*

ab Origene in ſcriptis Græce editis memoratorum.

C. denotat libros contra Celſum, edit. Cantabrig. H. a. b. Commentarios ab Huetio Græce ac Latine editos duobus tomis: M. dialogum contra Marcionitas & qvæ ipſi ſubjuncta ſunt. O. librum de Oratione edit. Wetſtenianæ Baſil. ac deniqve P. Philocaliam edit. Cantabrig.

ABaris C. 129.
Ægytiorum ἱστορίαι. C. 13. Theologia. C. 16. 18. 121. 254. H. a. 85.
Ad Africanum Origenes ſcripſit epiſtolam de Suſanna M. 222.
Ἀγνώμων. Vide infra, Baſſus.
Ambroſius Origenis ἐργοδιώκτης C. 1. 112. 161. 231. 275. 332. 428. H. a. 38. b. 3. 44. 87. 92. 93. 342. 373. P. 26. M. 201. & 247. (ubi & uxoris ejus Marcellæ mentio) O. 2. ſq. 148.
Anaxagoras C. 215. 238.
Anaxarchus C. 367. 368. 369.
Anicetus. M. 247.
Antiphontis Rhetoris φιλαλήθης. C 176.
Antiſthenes. C. 336.
Apelles hæreticus. C. 267.
Ad Apocrypha non confugiendum. H. a. 498. Vide infra Elias, Enoch, Eſaias, Hermas, Joſephus, Judæi, Petrus.
οὐ τὸν καλὸν ἡμῶν Πάπαν Ἀπολινάριον ἀσπάσῃ M. 247.
Apollonius (Magus) C. 302.
Aqvila. Catena in Job. c. 22. 29. δουλεύων τῇ Ἑβραϊκῇ λέξει. M. 224. 225.

Archi-

Archilochus Parius C.74. ejus jambi impuri & virulenti, 125.
Ariſtander de Platone. C.280.
Ariſteas Proconnenſius. C.113. 125. 129. ejus Arimaſpia carmina 126.
Ariſtobuli ſcripta perantiqva. C.198.
Ariſtophanes Comicus. C. 356.
Ariſtoteles. C.18.51.67. 119. 333. 407.
αἱ ἐν ἡμῖν ἀσκηταί. C.264.
Barnabæ Epiſtola Catholica. C. 49.
Baſilides hæreticus. H. a. 110. 159. 277. 287. *Catena in Jobi* cap. 41. Ejus Odæ id. p.345. edit. Venetæ ex verſione Pauli Comitoli.
Baſſus Origenis *ἑταῖρος*, M. 223. cum qvo diſputavit ſive *ἱερὸν διάλογον* habuit 220. ubi *ἀγνώμων* appellatur. Confer Tillemont. ad vitam Origenis nota 20.
Brachmanes Indorum. C.19.
Cabiri. C.291.
Cainani hæretici. C. 119.
Callimachus. C.137.
Celſus Epicureus C.8.97. 159. 163. 186. 200. 213.
Celſi *λόγος ἀληθής* qvem Origenes confutavit. C.14. 31. incertum idemne qvi ſcripſit *κατὰ μαγείας βιβλία πλείονα*, 53. *ὁ κατὰ χριστιανῶν ἄλλα δύο βιβλία συντάξας*, 186.
Celſi duo Epicurei. C.8.
Cerinthus hæreticus H. b. 322. 597.
Chæremonis Stoici *σύγγραμμα περὶ κομητῶν*. C. 45.
Chaldæorum *ἀπατηλὸς γενεθλιαλογία*. C.330.
Chryſippus C. 31. 67. 268. 410. *ἐν τῷ περὶ παθῶν θεραπευτικῷ*. 50. 411. Solenſis, *ὁ τὴν στοὰν τῶν φιλοσόφων πολλοῖς συγγράμμασι συνετοῖς κεκοσμηκέναι νομιζόμενος παρερμηνεύει τὴν γραφὴν τὴν ἐν Σάμῳ* &c. 196. *ἐν τῇ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν εἰσαγωγῇ* 206.
Cleanthes. C. 67. ab hoc præceptore ſuo ſubinde recedit Chryſippus, ibid.
Clementis Romani *περίοδοι λόγῳ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ*. P.8.
Epiſtola ad Hebræos illi à qvibusdam adſcripta. H. b. 430.
Commentatores in Matthæum ante Origenem. H. a. 368. e.
Crates Philoſophus Thebanus. C.84. H. a. 382.
Cynici. C.142.

Democritus C. 84. 375. 407.
οἱ Δημοκρίτειοι C. 32.
Demoſthenes Orator. C. 176.
Diogenes Cynicus. C. 84. 294. 336.
Dionyſius Ægyptius, Muſicus, Celſi familiaris. C. 302.
Doſitheus, hæreticus C. 44. 282. P. 14. Samaritanus H. b. 219. Ἀφ᾽ οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεινοὶ φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι ὡς μὴ γευσαμένου θανάτου. Ibid.
Droſerius Valentinianus loqvens inducitur dialogo contra Marcionitas.
Druides. C. 14.
Ebionitæ hæretici. C. 56. 272. 274. P. 17. 56. H. a. 176. 249. 428. b. 154. 322. 397.
Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις. H. a. 438. ſeq. M. 240. ſq.
Ebræus à qvo Origenes didicit ſenſum loci de Corbane. H. a. 245. & plura alia M. 229. alius. 230.
ὁ Δανιὴλ τῶν ἑβραίων. M. 223. ſeq.
Eliæ Apocrypha. H. b. 180.
Empedocles C. 26. 359. 412.
Encratitæ hæretici. C. 274.
Enochi liber. C. 267. H. b. 132. ex eo videtur qvod H. a. 7. Origenes ſcribit Aſtrologiam homines ab Angelis edoctos.
Epicurei. C. 77.
De Eſaia diſſecto narratio ἐν τῷ ἀποκρύφῳ Ἡσαΐᾳ H. a. 225. M. 232.
Eutropius judex loqvens inducitur in dialogo contra Marcionatas. ἱερώτατος δικαστής. M. 64. 69. ab Eccleſia peregrinus 158.
Græci ἐν τοῖς περὶ προνοίας. C. 163.
Harpocratiani ἀπὸ Σαλώμης. C. 272.
Hecatæi Hiſtorici περὶ ἰουδαίων φέρεται βιβλίον. C. 13.
Heleniani ab Helena dicti Simoniani. C. 272.
Heracleon Valentinianus. H. b. 60. 68. 94. 112. 113. 117. 122. 129. 148. 158. 167. 181. ſeq. 187. 189. 205. 209. 211. 213. 217. 220. 221. 223. 224. 227. 230. 233. 236. 238. 242. 244. 245. 246. 248. 255. 275. 280. 293. 308. 312. 314. 320. 333.
Heraclitus. C. 6. 283. 303. 373.
Herennius Philo ἐν τῷ περὶ ἰουδαίων συγγράμματι. C. 13.
Hermippus ἐν τῷ α΄ περὶ νομοθετῶν. C. 13.
Hermotimus Clazomenius. C. 129.

Hermæ

Hermæ Paſtor H. a. 202. 361. b. 17.
Herodotus C. 6. 63. 125. 373. 383.
Heſiodus. C. 186. 188. 216. 359.
Hexapla. H. b. 131.
Homerus. C. 25. 51. 52. 82. 97. 108. 186. 201. 224. 225. 226. 303. 304. 335. 350. 351. 356. 422. 423.
Hymni Chriſtianorum εἰς μόνον τὸν ἐπὶ πᾶσι λεγόμενον Θεὸν, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Θεὸν λόγον. C. 422.
Jacobi liber (protevangelium) H. a. 223.
Jaſonis & Papiſci dialogus. C. 199.
Jobus Moyſe antiqvior. C. 305.
Joſephi προσευχὴ, ἐκ τῶν παρ' Ἑβραίοις φερομένων ἀποκρύφων. H. b. 77.
Flavius Joſephus C. 35. 69. Ejus Ἰουδαϊκὴ ἀρχαιολογία libris viginti. H. a. 223. libri duo περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀρχαιότητος. C. 14167.
Judæi multa de Meſſia ſciebant ἢ ἐκ παραδόσεως ἢ ἐξ ἀποκρύφων. H. b. 276.
Leonidas. C. 71.
Linus. C. 14.
Ὁ περὶ λίθων πραγματευσάμενοι. H. a. 210. ὁ ἀναγράψας περὶ λίθων. 211.
Loxus de Phyſiognomonia. C. 26.
Lucæ qvidam tribuerunt Epiſtolam ad Hebræos. H. a. 430.
Lucani ſectatores Evangelium corruperunt. C. 77.
Marcelliniani à Marcellina. C. 272.
Marcion & Marcionitæ. H. a. 110. 159. 277. 287. 370. b. 91. 154. Catena in Jobi cap. 41. C. 77. 272. 312. tanguntur haud nominati O. 122. C. eorum φάλσον Ἀποστολικόν. M. 8. 47. Evangelium. M. 128. ὁ γὰρ σχέτλιος Μαρκίων ῥαδιουργήσας τὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, οὐ παντάπασιν ἀπήλειψε. καὶ οὗτοι μέχρι τῆς δεῦρο περιαιροῦσιν ὅσα ἂν μὴ συντρέχοι τῇ αὐτῶν γνώμῃ. 147.
Marcus & Megethius Marcionitæ ac Marinus Bardeſaniſta loqventes inducuntur dialogo contra Marcionitas.
Ἡ ἐν Μιλήτῳ Προφῆτις. C. 55.
Mithræ Sacerdotes & Myſteria. C. 8. 290. 291.
Moeragenis ſcripta περὶ τῶν Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως Μάγου καὶ Φιλοσόφου ἀπομνημονευμάτων C. 302.
Mopſus vates C. 131. 355.
Muſæus C. 14.

Muſonius. C. 151.
Naucratitæ (Ægyti populus) C. 257.
Noëtiani hæretici. H. a. 470. b. 46.
Numenius Pythagoricus C. 13. 258. πολλῷ κρεῖττον διηγησάμενος Πλάτωνα 198. ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τ' ἀγαθοῦ. 13. ἐν τῷ τρίτῳ περὶ τ' ἀγαθοῦ. 198. ἐν τοῖς περὶ ἀριθμῶν. id. ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἀφθαρσίας ψυχῆς. 269. ἐν τῷ καλουμένῳ Ἔποπι, 198. ἐν τοῖς περὶ τόπου. id. JESU, Mȣyſis & Jannis atqve Jambris meminit. 198. 199.
Ophitæ hæretici. C. 119. 291 -- 297. 300. 358. 359.
Oraculum Ammonis. C. 254. 333. Amphiarai. 131. 355. Amphilochi. 131. Apollinis. 125. *Clarii.* 333. 336. *Didymæi* 55. *Pythii*, ibid. 63. 125. 333. 334. 335. 336. Branchidarum. 333. 336. Æſculapii 113. Ariſteæ Proconeſii & Clazomenii cujusdam, Cleomedisqve Aſtypalenſis. ibid. Dodoneum. 333. 336. Pythia aliqvando corrumpi ſe paſſa. 407.
Oraculum Laio redditum. C. 73.
Origenis cum Judæorum ſapientibus diſceptatio de veritate Religionis Chriſtianæ. C. 34. 42. 43. 79.
Orpheus. C. 14. 94. 95. 359. 367. 368.
(Panthera miles C. 25. 26. 54.
Papiſci & Jaſonis dialogus. C. 199.
ὁ Πάριος ἰαμβοποιός (Archilochus) C. 74.
Parmenides. C. 359.
S. Pauli Epiſtolas admiratione dignas qvi non agnoſcit, ipſe ridiculus eſt. C. 122.
Peripatetici. C. 12. 32. 68. 77. 156. 375.
Perſeus ex ſervo Philoſophus. C. 144.
Petri prædicatio Apocrypha ab Heracleone lecta. H. a. 211.
Phalaris. C. 208. 245.
Pherecydes. C. 14. 15. 223. 227. 303.
Phidias ſtatuarius. C. 389.
Philiſtio ὁ μῖμος. M. 223. 238. 239.

Philo

Philo Judæus. H. a. 368. 475. C. 198. περὶ ἧς (κλίμακος τοῦ Ἰακώβου) καὶ τῷ Φίλωνι συντέτακται βιβλίον ἄξιον φρονίμου καὶ συνετῆς παρὰ τοῖς φιλαληθέσιν ἐξετάσεως. 289. ſeq. Reſpicit Philon. de ſomnus.

Herrennius Philo ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι. C. 13.

Phlegon. C. 13. 14. 96.
ἐν τρισκαιδεκάτῳ ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῳ οἶμαι τῶν χρονικῶν. C. 69. 80.

Pindarus C. 125. 255.

Plato C. 16. 26. 29. 31. 70. 149. 159. 173. 186. 190. 198. 202. 204. 205. 227. 275. 276. 278. 280. 281. 287. 288. 316. 350. 352. 360. Apologia. 283. 383. Crito. 370. διάλογοι. C. 16. Ex Epiſtolis. 276. 278. 280. 283. 287. De Legibus 285. 286. Ex Phædone 97. 350. 352. Phædro 288. 382. Philebo 20. 169. De Rep. 12. 15. 23. 186. 198. Sympoſio 189. Theæteto 205. Timæo. 173. 205. 281. 316. 360.

Platonici C. 235. 245.

Plutarchus ἐν τοῖς περὶ ψυχῆς. C. 268.

Polemon à Xenocrate ad frugem reductus C. 50. 152.

Polemon Phyſiognomicorum ſcriptor. C. 26.

Polycletus ſtatuarius. C. 389.

Proteſilai Theſſali reditus ex inferis. C. 94. 95. Rampſiniti Ægyptii, Theſei. &c.

Ptolemæi μαγγανείαις volentis Sarapin Alexandrinis ἐπιφανῆ δεῖξαι Θεόν. C. 257.

Pythagoras C. 6. 13. 14. 26. 94. 159. 227. 244. 280.

Pythagorici. C. 6. 7. 76. 142. 245. 264. 397.

Σαββάδιοι C. 8. ubi junguntur μητραγύρταις, τερατοσκόποις, Μίθραις (forte μιθριακοῖς.)

Sadducæi. H. a. 227. 264. 485. 486. 487. 499.

Saitæ (Ægypti populus) C. 257.

Samaritani H. a. 486. b. 199. 205. 208. 218. 219. 220. 245. 327. 328. 329. 486. C. 68.

Seres & aliæ impiæ gentes, Numidæ (Νομάδες) & Scythæ legibus & religione deſtitutæ, ſi Celſo credimus. C. 373.

Sextus Pythagoricus. C. 397.

Sexti ſententiæ. H. a. 368.

Sibyllæ., Sibyllina Oracula. C. 368. 369. Chriſtiani ab Ethnicis dicti Sibylliſtæ. 272.
Simoniani dicti etiam Heleniani. C. 272.
Simon Magus, Samaritanus. H. b. 36. C. 44.
Socrates C. 5. 50. 71. 151. 189. 227. 277. 280. 335. 369.
Solon. C. 155.
Σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος τ' Εὐριπίδης. C. 335.
Stoici C. 17. 18. 156. 169. 194. 208. 209. 212. 235. 244. 245. 309. 324. 325. 341. 356. 425. eorum ſophiſma, λόγος ἀργός 73. 75.
Symmachus *Caten. in Job.*, cap. 22. 29. 21. &c.
Tachygraphis uſus Origenes. H. b. 94.
Tatianus. O. 82. ejus λόγος πρὸς Ἕλληνας C. 14.
Tatiana cui & Ambroſio Origenes librum de Oratione inſcripſit. O. 3. 148.
Theodotio. M. 224. 225. *Catena in Job.* cap. 22. &c.
Thraſymachus (apud Platon.) C. 15.
Thucydides. C. 392.
Trophonii cultus apud Labadienſes. C. 131.
Valens hæreticus Valentinianus, qvi loqvens inducitur dialogo contra Marcionitas. M. 96. 98.
Valentinus hereticus H. a. 110. 159. 277. 287. M. 85. 89. 96. 98. *Catena in Job.* cap. 41. Ejus Pſalmi. pag. 345. edit. Venetæ ex verſione Pauli Comitoli.
Valentiniani H. a. 3. 4. 15. 16. & ſingulis paginis ad 26. 40. 63. 102. 110. 200. 204. 214. 215. 220. 252. 261. 267. 293. 300. 304. 307. 317. 324. 353. 365. 378. 403. 423. 426. 470. 475. 493. 496. b. 14. 24. 38. 71. 74. 79. 212. 213. 263. 266. 292. 322. 397. C. 77. 271. 298. 299.
Xenocrates Philoſophus C. 50. σεμνότατος. 125.
Zaleucus C. 155.
Zamolxis ex Pythagoræ ſervo Philoſophus. C. 94. 144. ejus cultus apud Getas. 131.
Zeno Cittieus C. 10. 144. 200. 245. 374. 401. 410. ἐν τῇ πολιτείᾳ. C. 6.
Zeuxis pictor. C. 389.
Zopyrus Phyſiognomon. C. 26.
Zoroaſter Perſa. C. 14.

XXVIII.

XXVIII. S. GREGORIUS, alio nomine *Theodorus*, a) nobilibus & opulentis parentibus Ethnicis b) natus Neocæſareæ Ponti: poſt illorum obitum cum juvenis qvatuordecim annorum c) jam aliqvo Chriſtianiſmi amore tangi cœpiſſet, ac deinde latinæ lingvæ atqve eloqventiæ Græcæ ſtudiis imbutus, Legum Romanarum addiſcendarum cauſa Berytum d) peteret, una cum Firmiliano patricio Cappadoce, e) Epiſcopo poſtea Cæſareenſi, fratreqve ſuo Athenodoro, itidem deinde Epiſcopatu Ponti functo f) deflexit Cæſaream Palæſtinæ, ibiq; detentus ab Origene, per octo annos g) ab ejus ore tum in illa urbe tum Alexandriæ h) tum iterum Cæſareæ pependit, & ab illo ad CHRISTUM adductus i) Philoſophicisqve primum diſciplinis imbutus, tum præſertim Sacram doctrinam edoctus eſt. Cæſareâ circâ A. C. 239. decedens Origenem præſentem, convocata magna freqventia celebravit, eiq; gratias egit inſigni ſermone Panegyrico

a) Hujus nominis non facit mentionem Greg. Nyſſenus, neq; Baſilius. Sed Euſebius VI. 30. Hiſt. ubi celeberimos ex Origenis diſcipulis ait fuiſſe Theodorum ὃς ἦν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ καθ' ἡμᾶς ἐπισκόπων διαβόητος Γρηγόριος, & fratrem ejus Athenodorum. Hieronymus c. 65. de S. E. *Theodorus qui poſtea Gregorius appellatus*, Sophron. Θεόδωρος ὃς ὕστερον ἐκλήθη Γρηγόριος. Pro quo Suidas: Γρηγόριος ὁ καὶ Θεόδωρος. Notum eſt adultos in baptiſmate novum nomen frequenter adſciviſſe, quo de ritu vide Joſephum Vicecomitem lib. 2. c. 13. de ritibus baptiſmi, Edmundum Martene, aliosque. Ex Theodoro & Gregorio male duos diverſos Origenis diſcipulos facit Nicephorus V. 20. reprehenſus eo nomine à Caveo in vita Thavmaturgi c. 3.

b) Gregorius ipſe panegyr. in Origenem p 183. edit. Moguntin. & Gregorius alter, Nyſſenus in laudatione Gregorii Thavmaturgi T. 2. p. 969. d. 970. a.

c) Thavmaturgus ipſe p. 183.

d) Id. p. 185. 187. 188. Fallitur itaque Hieronymus ſcribens Gregorium Beryto Cæſaream tranſiiſſe, & Socrates IV. 27. qui Gregorium ad Origenem perveniſſe tradit, poſtquam ἐν τῇ Βηρύτῳ νόμους ἐμάνθανε. Cæterum Berytum Phœniciæ urbem, tum temporis celeberrimam fuiſſe Juris ſcientiæ addiſcendæ palæſtram, multis veterum teſtimoniis conſtat, ut ad Eunapium notavi.

e) Nyſſenus p. 974.

f) Euſeb. VI. 30. VII. 14. & 28. Hiſt. Theodoritus II. 9. hæret. fabularum. Cæterum Suidæ in Γρηγόρ. memoratum περὶ σαρκώσεως καὶ πίστεως λόγον, non Athenodoro (quem Sophiſtam Suidas appellat) tribuerim cum Tillemontio T. 4. memor. Hiſt. Eccleſ. p. 621. in Thavmaturgi vita c 2. Sed Gregorio fratri. De Athenodoro illo videndus Baron. ad Matyrolog. Rom. 18. Octobr. & Bollandus ad 9. Febr.

g) Ita Thavmaturgus ipſe p. 170. videtur innuere, licet quinquennium tantum memorat Hieronymus ex Euſebii VI. 30. Hiſt.

h) Vide Tillemont p 669.

i) Hieron. de S. E. c. 155. Suidas in Γρηγόρ.

co qvi etiamnum extat, & à Pamphilo k) Apologiæ Origenis pridem inſertus fuit. Origenis ad Gregorium Epiſtolam habes c. 13. Philocaliæ. Abſens inde à Phædimo Epiſcopo Amaſeno l) conſecratus eſt primus Epiſcopus Neocæſareenſis, licet vix ſeptendecim * tum in illa urbe eſſent Chriſtiani. In Epiſcopatu ſuo inter varias perſecutiones tam felicibus ſucceſſibus uſus eſt, ut vix totidem Neocæſareæ ſupereſſent Ethnici, m) cum vita excederet imperante Aureliano, ** hoc eſt non ante A. C. 270. Interfuit una cum Athenodoro fratre ſuo Epiſcopis n) Pauli Samoſateni hæreſin Antiochiæ A. C. 265. redarguere geſtientibus. A virtute & doctrinæ præſtantia *Magni*, o) à miraculis *Thaumaturgi* ſive *θεραπευτοῦ* & *alterius Moſis* p) cognomen tulit. *Martyrem* nemo ante Rufinum dixit, celebrant tamen Martyrologia & Menologia 17. Novembr. Et late accepto vocabulo Martyrem vocari recte monet Lambecius T. 2. pag. 270. Ex ſcriptis ejus hæc ad nos pervenere:

1. *Πανηγυρικὸς εὐχαριστίας* ſive *προσφωνητικὸς ad Origenem*, Cæſareæ Palæſtinæ circa A. C. 239. dictus extat, Græce cum verſione & notis, in edit. Gerh. Voſſii p. 169 - 224. Sed latinam verſionem *Sirmondi* eſſe teſtatur Labbeus T. I. p. 374. idq; ſe ex ipſo Sirmondo accepiſſe jam grandi ætate. Obſervant & alii cæteris à Voſſio Tungrenſi Epiſcopo translatis videri cultiorem. Editum qvoqve ab *Hoeſchelio* ſub idem tempus hunc panegyricum cum brevibus notis Græce & Latine ad calcem

k) Vide Socratem IV. 27.

l) Nyſſenus p. 976. ſeq. Niceph. VI. 17.

* Baſilius de Spiritu S. c. 29. Nyſſenus p. 977.

m) Id p. 1006. ſeq.

** Apud Suidam pro *Juliani* nomine *Aurelianum* ex MSS. Codicum fide repoſuit Clariſſ. Kuſterus. Ita & menologia 17. Nov.

n) Euſeb. VII. 28. Hiſt. & Theodoritus II. 9 hæreticar. fabular.

o) Magnum paſſum nominant Baſilius Epiſt. 62. ſq. & de Spiritu S. c. 29. Nyſſenus & alii. Miracula ipſius Nyſſenus plura refert, plura etiam p. 1009. quod incredibilia videri poſſint prætermittere ſe teſtatus. Nonnulla itidem ſuæ Euſebii Hiſt. verſioni inſeruit Rufinus, ut Baſilii, Socratis & aliorum veterum teſtimonia omittam. Mich. Pſelli *πρὸς τὸν Πρωτοσύγγελλον περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ* nondum vidit lucem.

p) Baſilius de Spiritu S. ad Amphiloch. c. 29. T. 2. p. 220. etiam ab ipſis veritatis hoſtibus hæreticis *δεύτερον Μωυσῆν* appellatum teſtatur. Idem elogium ei tribuit Nyſſenus p. 975.

cem librorum Origenis contra Celſum, Auguſtæ Vindel. 1605. 4. idem Labbeus notavit. Meminit hujus Orationis Hieronymus c.65. de Scriptor. Eccleſ.

2. *Metaphraſis in Eccleſiaſten*, male *Nazianzeno* tributa in variis MSS. ut illis de qvibus Lambecius lib. III. p. 182. 187. 190. &c. atqve inter Orationes Greg. Nazianzeni ſæpius edita Græce & latine ex *Jac. Billii* verſione, Orat. LIII. Sed Gregorio Thavmaturgo recte vindicavit Voſſius ex teſtimoniis Hieron. de S. E. c. 65. & in c. 4. Eccleſiaſtæ, atqve Rufini VII. 25. Hiſt. Eccleſ. ac Svida, licet latine tantum ex interpretatione jam laudati Billii eam exhibuit: Græcolatinæ enim tunc Nazianzeni editiones nondum lucem viderant. Eadem in Eccleſiaſten Metaphraſis pridem ſub vero Gregorii Neocæſareenſis titulo prodierat latine ex Verſione *Jo. Oecolampadii* in Micropresbytico Baſil. 1550. fol. p. 119. & in Orthodoxographis utriusqve editionis, ut Patrum Bibliothecas ne memorem. Prodiit itidem Græce cum notis Antvverp. 1614. 8. una cum Catena Græcorum Patrum in Proverbia Salomonis & Pſelli paraphraſi in Canticum Canticorum, additaqve latina verſio qvam Andreas Schottus contexuit ex duabus illis Jacobi Billii & Johannis Monachi Brigittiani, hoc eſt Oecolampadii, qvi aliqvando inter Monachos S. Brigittæ nomen ſuum fuit profeſſus. Illam Thavmaturgi Metaphraſin notis qvibusdam in Pariſienſi edit. Græcolatina operum Gregorii Thavmaturgi etiam illuſtravit *Fronto Ducæus*.

3. *Expoſitio fidei*, qvam * à S. Johanne Evangeliſta acceptam refert Gregorius Nyſſenus in laudatione Gregorii Thavmaturgi p. 378. repetitq; qvinta Synodus T. 2. edit. Binianæ Colon 1618. p. 774. & Nicetas lib. 1. theſauri Orthodoxæ fidei c. 32. Eandem qvoniam brevis eſt, hoc loco integram dabo cum verſione Rufini, qvi eam latinæ verſioni Euſebii Hiſt. VII. 25. ad ædificationem, ut ait Eccleſiæ, inſeruit.

Εἷς Θεὸς Πατὴρ λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης καὶ δυνάμεως καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου. Τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς. Εἷς	Unus DEUS *Pater Verbi viventis, Sapientiæ ſubſiſtentis & Virtutis ſuæ & figuræ, perfectus perfecti genitor Pater filii unigeniti.* Unus Dominus,

Ii *ſolus*

* Narratio illa de revelatione Gregorio facta parum credibilis videtur B. Dorſcheo Heptade diſſ. VI. Cæterum hæc eſt *Gregorii Thaumaturgi Apocalypſis*, ad quam Elias Cretenſis notat reſpicere Nazianzenum Orat 37. p. 609. Eadem laudatur & à S. Germano atque in definitione Apocriſiariorum Gregorii IX. Papæ: tum à Johanne Vecco & Georgio Metochita in Allatii Græcia Orthodoxa T. 1. p. 484. 755. 952. 986. & 1056.

Digitized by Google

ſolus ex ſolo, † *figura & imago Deitatis, verbum perpetrans,* q) *Sapientia comprehendens omnia, & virtus qua tota creatura fieri potuit. Filius verus Veri & inviſibilis ex inviſibili, & incorruptibilis ex incorruptibili, & immortalis ex immortali, & ſempiternus ex ſempiterno.* Unus Spiritus Sanctus *ex DEO ſubſtantiam habens, & qui per Filium apparuit, imago filii perfecti, perfecta: viventium cauſa, ſanctitas ſanctificationis præſtatrix, per quem DEUS* r) *ſuper omnia & in omnibus cognoſcitur, & Filius per omnes.* Trinitas *perfecta, majeſtate & ſempiternitate & regno* s) *minime dividitur neque abalienatur. Igitur neque * factum quid aut ſerviens in Trinitate, neque ſuperinductum tanquam antehac* t) *quidem non ſubſiſtens, poſtea vero ſuperingreſſum. Neque ita defuit unquam Filius Patri, neque Filio Spiritus Sanctus, ſed invertibilis* u) *& immutabilis eadem Trinitas ſemper.*

κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς Θεότητος, λόγος ἐνεργός. Σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτική, καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητική, υἱὸς ἀληθινὸς ἀληθινοῦ Πατρός. Ἀόρατος ἀοράτου καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου. Καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. Εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, † τελείου τελεία. ζωὴ ζώντων αἰτία, πηγὴ ἁγία, ἁγιότης ἁγιασμοῦ χορηγός, ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ Πατὴρ ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι, καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς ὁ διὰ πάντων. Τριὰς τελεία δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. Οὔτε οὖν κτιστόν τι ἢ δοῦλον ἐν τῇ Τριάδι, οὔτε ἐπείσακτόν τι ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον, ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν. Οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς Πατρί, οὔτε υἱῷ πνεῦμα, ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ τριὰς ἀεί.

Hanc

† Antiquum Pſalterium MS. latinum aureis ſcriptum literis, quod Hadriano I. Papæ donavit Carolus M. apud Lambec. T. 2. p. 270. legit: *ex ſolo DEO.*

q) Id. *penetrans,* minus bene.

† Alii ut Concilior. editores diſtinguunt ſic: εἰκὼν τοῦ υἱοῦ τελείου, τελεία ζωὴ ζώντων, αἰτία, ἁγιότης κ. τ. λ.

r) Pſalterium vetus apud Lambec. *Deus ſolus.*

s) Gregorius Naz. Orat. 37. p. 609 Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν υἱόν, Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, Θεότητα μίαν δόξῃ καὶ τιμῇ καὶ οὐσίᾳ καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένην, ὥς τις τῶν μικρῷ πρόσθεν θεοφόρων ἐφιλοσόφησεν. Idem Orat. 40. p. 668. οὐδὲν τῆς τριάδος δοῦλον, οὐδὲ κτιστὸν οὐδὲ ἐπείσακτον, ἤκουσα τῶν σοφῶν τινος λέγοντος.

* Hæc & quæ ſequuntur, male pro Nyſſeni non Thaumaturgi verbis habuere Nyſſeni editores, hosque ſecutus Elias du Pin T. I Bibl. ſcriptor. Eccleſ. p. 185. itaque & illa omiſit Clariſſ. Caveus in Thaumaturgi vita §. 7. ubi hanc ἔκθεσιν fidei, Græce & Anglice exhibet.

t) Pſalter. apud Lambec. *ante hoc,* minus bene.

u) Id. *inconvertibilis,* & deinde: *ſemper manet.*

Digitized by Google

Hanc fidei confeſſionem Petavius non negat eſſe Thaumaturgi (ut ſcribit Labbeus p. 373. cum altera τῇ κατὰ μέρος πίστει eam confundens, ſed agnoſcit, *& illuſtre monumentum traditionis Eccleſiaſticæ ac Catholicæ de Trinitate profeſſionis* appellat prolegom. ad dogm. Theol de Trin. c. 4. n. 5. In qvibusdam Codd. Hieronymi c. 65. de S. E. inter Thaumaturgi ſcripta memoratur etiam *de fide*, ſed in plerisqve & in Græca verſione & apud Freculfum deſideratum. Apud Honorium Auguſtod. eſt: *& alias de fide Epiſtolas*, pro qvo Baronius ad A. C. 266. n. 20. ex Hieronymo citat: *& aliæ hujus vulgo feruntur Epiſtolæ, & de fide.*

Diverſa ab hac fuit Gregorii expoſitio fidei ad *Ælianum*, qvem ab idolis ad CHRISTI fidem reducere conatus eſt. De illa Baſilius Epiſt. 64. cujus verba ſicut à Facundo Hermianenſi lib. X. T. 2. Opp. Sirmondi p. 740. latine transferuntur, adſcribam: *Immiſerunt qvoddam experimentum per Epiſtolam ad unanimem noſtrum, Anthimum Tyanorum Epiſcopum, quod magnus Gregorius dixerit in expoſitione fidei* Πατέρα καὶ υἱὸν ἐννοίᾳ μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει x) δὲ ἕν, Patris & Filii perſonas intellectu qvidem eſſe duas, ſubſiſtentiam autem eſſe unam. *Hoc autem quia non dogmatice dictum eſt, ſed certative* (οὐ δογματικῶς ἀλλ' ἀγωνιστικῶς ἐν τῇ πρὸς Αἰλιανὸν διαλέξει) *in ſermone ad Gelianum, non potuerunt conſpicere qui in ſubtilitate ſenſuum ſemetipſos beatificant. - - Rurſus vero pagano ſatisfaciens non arbitrabatur opus eſſe ſubtilitatis ratiocinatione circa verba. Eſt etiam ubi & conſentiendum ſit conſuetudini contradicentis, ut non ad neceſſaria reluctetur. Quapropter & multas invenies* ibi voces qvæ nunc hæreticis maximam *virtutem præbeant, ſicut* creaturam *&* facturam, *& ſi quid tale eſt. Multa autem dicta & de conjunctione quæ ad hominem facta eſt, ad Divinitatis referunt rationem qui inerudite audiunt Scripturas, quale eſt & hoc quod ab his circumfertur.*

Diverſa etiam eſt, at Gregorio Thaumaturgo ſuppoſita expoſitio fidei altera prolixior, ἡ κατὰ μέρος πίστις, qvæ latine tantum extat ex verſione *Franciſci Turriani*, & cum ejus ſcholiis in edit Gerh. Voſſii Moguntina pag. 15 - 26. Hic mihi videtur eſſe, ὁ περὶ σαρκώσεως καὶ πίστεως λόγος qvem memorat Svidas in Γρηγόρ. Locum ejus Græce ex Anaſtaſio emendatiorem producit Sirmondus ad Facundi lib. X. cap. 6. ex eadem πίστει Leontius de ſectis p. 540. act. 10. affert verba: τῇ φύσει ἰδίᾳ, ὅτε ἐβούλετο, ἐνεργεῖν τὰ ἴδια. Ac libro *in eos qui proferunt quædam Apollinarii falſo inſcripta nomine Patrum* T. IX. Bibl. Patrum Lugd. p. 707.

 no-

x) Confer ad hunc locum Petav. Dogm. Theol. de SS. Trinitate lib. 1. c. 4. §. 10. & Bulli defenſ. fidei Nicænæ ſect. 2. cap. 12.

notavit multos ex orthodoxis habere hanc κατὰ μέρος πίστιν quæ tamen ſit Apollinarii, & p.712. nonnulla ex eo allegat, ſub Apollinarii nomine. Neqve Leontius tantum ſed Evagrius qvoqve III. 31. auctor eſt qvosdam ex hæreſi Apollinarii vel Eutychis vel Dioſcori, cum vellent ſuam hæreſin confirmare, Apollinarii λόγους Gregorio Thaumaturgo vel Athanaſio, & Epiſtolas Julio Epiſcopo Romano ſuppoſuiſſe. In hac certe κατὰ μέρος πίστει ut Sabellianorum, Arianorum & Neſtorianorum (licet Sabellio tantum nominatim rejecto) errores diſerte improbatos videas, ſic nonnulla etiam leguntur qvæ Apollinaris & Eutychis dogmatibus haud obſcure favent. *Et quia nonnulli*, inqvit, *turbas nobis excitarunt nitentes evertere fidem noſtram in CHRISTUM Dominum noſtrum, non confitentes DEum eſſe incarnatum, ſed hominem DEO copulatum, idcirco confeſſionem edimus de fide quam diximus, rejicientes contradicentium perfidiam. DEUS enim humana carne incarnatus puram habet propriam operationem, cum ſit mens paſſionibus animæ & carnis invicta, & carnem ac carnis motus divinæ ac ſine peccato moderans. Qui non ſolum à morte teneri non potuit, ſed etiam mortem delevit. Et eſt DEUS verus, qui carnis expers in carne apparuit, perfectus vera & divina perfectione. Non duæ perſonæ neque duæ naturæ, neque enim quatuor adorari dicimus, DEUM & filium DEI, & hominem & Spiritum Sanctum. Idcirco eos anathematizamus, qui ſic impii ſunt, qui hominem in divina laudatione ponunt*, p.22. edit. Voſſii.

Appendix hujus κατὰ μέρος πίστεως videntur viris doctis eſſe *duodecim de fide capitula* ſive *Anathematiſmi*, cum addita ſingulis ἑρμηνείᾳ, in qvibus & ipſis ad Apollinarii ſententiam ſpectare poſſit videri qvod τέλειον hominem à CHRISTO aſſumtum negat c. 3. & 8. ſed ſi anathematiſmi hi omnes ſunt ab una manu, ut qvidem videntur, nec Gregorium Thaumaturgum nec Apollinarium illum hæreticum auctorem habere poſſunt, nam non modo Neſtorii & Eutychis κυρίας δόξας explodunt, ſed & anathematiſmo 10. ac præcipuæ 11. diſerte Apollinaris hæreſis confoditur, & corpus à λόγῳ aſſumtum, nec ἄψυχον nec ἀνόητον, ſed tale ut omnino τέλειον ἄνθρωπον conſtituat, definitur. Itaqve in prioribus capitibus illud tantum negatum eſt ſenſu Neſtoriano, ne duas nempe in CHRISTO perſonas agnoſcamus. Prodierunt hi Anathematiſmi primum latine ex *Turriani* verſione in Apparatu ſacro Antonii Poſſevini, deinde Græce & latine in lectionibus Antiqvis Henrici Caniſii, qvi Græca à Poſſevino accepiſſe ſe teſtatur, Tomo 3. p. 1. Ingolſtad. 1603. 4. Deinde in editionibus Thaumaturgi cum Voſſii editoris verſione & ſcholiis, atqve in Moguntina qvidem p. 29-40.

4. Ex

Digitized by Google

4. Ex *Epiſtolis* qvas Gregorium ſcripſiſſe Hieronymus ac Svidas teſtantur, reſtat unica *Canonica* ad πάπαν ſive Epiſcopum qvendam Ponti, ſcripta de iis qvi in Barbarorum (Boranorum * qvæ Scythica gens eſt) in regionem illam circa A. C. 258. incurſione idolothyta comederant, ſeu qvi in captivitate idolis ſacrificaverant, aut alia peccaverant. Hi ſunt Canones Gregorii Thaumaturgi, qvi probantur in Concilii ſexti CPol. in Trullo A. C. 680. habiti can. 2. Atqve *primi decem* qvidem nemini ſuſpecti de fraude ſunt, ſed *undecimum* rejiciunt plerique, qvoniam nec in Græco Nomocanone illum Voſſius reperit, nec in collectione canonum à Gregorio Patriarchæ CPol. facta ** Morinus, licet eum agnovit & interpretatus eſt Theodorus Balſamon, & in ſuo Codice reperit auctor verſionis latinæ qvæ in Orthodoxographis legitur, & Antonius Auguſtinus qvi inter canones pœnitentiales vulgavit Tarracone 1584. 4. Pariſ. 1641. fol. & ex Sirleti Codice Voſſius Græce edidit, adjuncta latina verſione *Gentiani Herveti* & commentario *Balſamonis*, latine tantum, ex ejuſdem Herveti verſione Pariſ. 1561. fol. edita. Ille Balſamonis commentarius Græce etiam additus eſt à Beveregio Oxon. A. 1672. T. 2. Pandect. Canonum p. 24. ex Pariſienſi Ducæana Canonum & Balſamonis editione A. 1620. fol. *Zonaræ* commentarios etiam addidit Beveregius ex edit. Græcolatina Pariſ. A. 1622. ad calcem Thaumaturgi. Pro γνησιότητι canonis undecimi multis pugnat Natalis Alex. diſſ. 18. Seculi 3. Sed magis probat gradus pœnitentium memoratos in illo canone eſſe ſatis antiqvos, qvam canonem ipſum non eſſe Gregorianis aſſutum.

5. Λόγος κεφαλαιώδης περὶ ψυχῆς, *de anima* ad Tatianum qvendam, Tatianæ fortaſſis cujus Origenes libro de precatione meminit fratrem. Hunc primus edidit Voſſius pluribus MSS. Codd. uſum ſe teſtatus, addita latina verſione ſua ſcholiisqve pag. 135-145. latinam verſionem recudi etiam curavit Caſpar Barthius ad calcem librorum Claudiani Mamerti de eodem argumento. Cygneæ 1655. 8. p. 460. Ex alia verſione extat in Bibl Patrum Pariſ. 1589. T. 3. Clariſſimus Nourrius hunc libellum in Codice MS. forte offendens ſine auctoris nomine, ac de Tatiano Juſtini Martyris diſcipulo cogitans pro inedito habuit, & in prima editione Apparatus ſui ad Bibl. Patrum T. 2. pag 734. velut primus vulgavit. Sed in altera editione omiſit, ſive qvod ipſe in Thaumaturgi ſcripta incidiſſet, ſive monitus à B. Itti-

* Vide Zoſimum lib. I. c. 33. Tillemont. p. 695.
** Morin. lib. 6. de ſacramento pœnitentiæ c. 1. §. 9.

Digitized by Google

gio in ſupplemento Operum Clementis Alex. p. 227. cujus cum laude eum meminiſſe video.

6. *Fragmenta* qvædam Gregorii Thavmaturgi occurrere in Catena ad *Jeremiam* Ghisleriana T. 1. p. 788. 796. 831. 839. jam notavit præſtantiſſimus Caveus. Illa non ex commentario in Prophetam ſed ex homilia qvadam vel Epiſtola videntur eſſe repetita.

7. *Homilias quatuor*, unam in ſancta Theophania & baptiſmum CHRISTI, & tres in annunciationem B. Virginis, Græce ex MS. Cod. Biblioth. Cryptæferratæ cum verſione ſua Voſſius edidit. Latine easdem ex Voſſii verſione exhibet Combefiſius in Bibl. Patrum Concionatoria. Homiliam in Epiphania Græce in Chryſoſtomo ſuo Savilius Tomo VII. Ex alia verſione Homiliam in Theophania habes in Bibl. Patrum Pariſ. 1575. Harum Homiliarum nulla non videtur nomen ac titulum Gregorii Thavmaturgi mentiri. Secundam qvidem in Annunciationem, Procli CPol. eſſe ſuſpicatur Vincentius Riccardus notis ad Orat. VI. Procli: tertiam ſub Chryſoſtomi nomine latine edidere Lipomannus ac Surius, ut Labbeo etiam obſervatum.

Editiones Gregorii Thavmaturgi.

Elias du Pin T. 1. Bibl. novæ ſcriptor. Eccleſiaſticor. tradit ſcripta qvædam Gregorii Thavmaturgi ex *Franciſci Zini* verſione prodiiſſe Venetiis 1574. & Romæ 1594. qvas editiones non vidi, & vereor ne error ſit, qvoniam conſtat Zinum Gregorii Nyſſeni qvædam vertiſſe, qvæ infra ſuo loco referam.

Pauca Gregorii Thavmaturgi cum nonnullis Orationibus & Epiſtolis Juſtini Mart. Athanaſii, Baſilii M. Nazianzeni & Chryſoſtomi Græce edidit Romæ 8. Hieronymus Brunellus S. I.

Univerſa qvæ exſtant Thavmaturgi ſcripta junctim, pleraqve Græce ac Latine edidit *Gerhardus Voſſius*, Tungrenſis Epiſcopus, additis aliorum veterum ſcriptis qvæ à Labbeo T. 1. p. 375. ſq. & ab Ittigio in lib. de Bibliothecis & Catenis Patrum p. 668. ſeq. recenſentur.

Latine ex Voſſii editione recuſa ſunt in Bibliotheca Patrum edit. Colon. 1618. & Lugd. 1677. Tomo III.

Melior Græcolatina editio, pleniorqve eſt Pariſienſis A. 1621. fol. cui adjuncta ſcripta Macarii Alex. & Baſilii Seleucienſis, Canonicæqve SS. Patrum Epiſtolæ Jo. Zonaræ Commentariis illuſtratæ.

Vita

Vita Gregorii Thavmaturgi ſcripta à Nicolao Maria Pallavicino S. J. vidit lucem Rom. 1649. 8.

XXIX. METHODIUS diſertus & eruditus ſcriptor etiam *Eubulius* dictus fuit, ſi Epiphanio credimus LXIV. 63, qvanqvam mirum eſt neqve ab aliis Scriptoribus hoc nomen ei tribui, & in convivio Virginum à Methodio Eubulium diſerte diſtingvi. Epiſcopum fuiſſe multis veterum teſtimoniis conſtat, Olympi Lyciæ primum, atq; ut Leontius auctor eſt Patarenſem, itidem in Lycia ac deniq; Tyri Martyrium obiit in Diocletiani perſecutione circa A. C. 311. in Chalcide Syriæ, celebraturqve in Martyrologiis ad 18. Sept. & in Menologiis 20. Jun. qvæ capite plexum memorant. Præ cæteris de Methodio videndi Tillemontius Tomo V. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. & Allatius diatriba de Methodiis. Scripta ejus (deperdita maximam partem) hæc ab Hieronymo memorantur cap. 83. de Scriptoribus Eccleſiaſticis, nam Euſebius qvidem de Methodio utpote Origenis memoriæ iniqviore dicere omiſit:

1. *Adverſus Porphyrium* a) *libri*, qvos alibi b) teſtatur proceſſiſſe ad decem millia usqve verſuum. Veterum teſtimonia de hoc Methodii opere collegit Jacobus Godofredus ad Philoſtorgium p. 348. Utrum κατὰ πόδα reſponderit Porphyrio, dubitat Holſtenius lib. de vita & ſcriptis Porphyrii c. XI. Cæterum jam pridem intercidit exceptis pauciſſimis fragmentis, qvæ ex Jo. Damaſceni parallelis & Nicetæ catena in Jobum Combefiſius excerpſit p. 442. ſq.

2. *Sympoſium decem Virginum* περὶ τῆς ἀγγελομιμήτου παρθενίας καὶ ἁγνείας Dialogus de Virginitate, Greg. Nyſſeno libello de imagine & ſimilitudine DEI in homine T. 2. p. 26. & Photio etiam lectus Cod. 237. atqve integer editus primum ab *Allatio*, qvi verſionem & diatribam de Methodiis addidit Rom. typis de propaganda fide 1656. 8. deinde à *Petro Poſſino* S. I. Pariſ. 1657. fol. una cum nova verſione additis Variis Lect. è Codice Mazariniano typis Regiis Lupareis, unde Poſſinum *interpretis Luparei* nomine innuit *Combefiſius*, qvi & ipſe cum verſione ſua & notis recudi fecit in Auctario noviſſimo Bibliothecæ Patrum T. 1. Pariſ. 1672. fol. cum antea in Methodio ſuo A. 1644. fragmenta & excerpta tantum dediſſet. Locum etiam produxerat Allatius ad Euſtathium Antioch. p. 256.

3. *De*

a) De Porphyrii libris XV. adverſus Chriſtianos, & aliis ejus oppugnatoribus dixi ſupra lib. IV. c. 27. p. 197.

b) Hieron. Epiſtola 84. ad Magnum Oratorem.

Digitized by Google

3. *De reſurrectione opus egregium contra Origenem*, Fuit dialogus in plures libros diſtributus ad Theophilum qvendam, qvem κένταυρον appellat apud Epiphan. T. 1. p. 540. 560. 590. In hoc Methodius & Auxentius introducuntur diſputantes cum *Proclo* & *Aglaophonte* Origenis partes tuentibus. Fragmenta ampliſſima extant apud Epiphanium hæreſi LXIV. & Photium Cod. 234. nonnulla etiam apud Damaſcen. Orat. 3. de imagin. & in parallelis. Vide collecta Græce & Latine à Combefiſio c) in Methodii operibus: & latine in Bibl. Concionatoria feria 4. qvatuor temporum qvadrageſimæ.

4. *Adverſus eundem Origenem, de Pythoniſſa.* Origenis de hoc argumento & Euſtathii contra Origenem diatriba extat, edita ab Allatio, ſed Methodii periit. Confer Huetii Origeniana p. 184.

5. *De Autexuſio* d) περὶ αὐτεξουσίου, καὶ πόθεν τὰ κακά, *de libero arbitrio, & unde mala*, ac qvis eorum auctor, adverſus Valentinianos, & Origenem, qvod MS. habuit & cum verſione ſua editurum ſe recepit Allatius diatriba de Methodiis p. 340. & ad Euſtathium Antiochenum p. 45. 46. Combefiſius ampla ejus dedit excerpta ac fragmenta ex Photii Cod. 236. ex Jo. Meurſii Variis divinis p. 91. Lugd. Bat. 1619. 4. & ex MS. qvod à Sirmondo acceperat.

6. *In Geneſin commentaria*, ex qvibus nonnulla adhuc fragmenta in Catenis MSS. Vide Allatium de Mathodiis p. 340. 352. 357.

7. *Commentaria in Canticum Canticorum*, è qvibus nihil extat.

Præter hæc ab Hieronymo memorata ſcripta λόγον περὶ μαρτύρων laudat, ex eoqve breve fragmentum producit Theodoritus dialogo 1, qvi ἄτρεπτος inſcribitur, p. 66. edit. Lipſienſ. Photius verò Cod. 235. exhibet ἐκλογὴν ſive excerpta libri περὶ τῶν γενητῶν *de creatis*, in qvo Methodius contra Origenem diſputat, qvem *Centaurum* appellat, qvod nempe ſacra profanis atq; Chriſtiana Ethnicis miſcuiſſet dogmata. Ut in aliis Methodii monumentis Hieronymus nitidum ac compoſitum ſermonem, ita & in hoc Photius elegantiam copiamqve celebrat. Sub initium hujus ἐκλογῆς mentio ξενῶνος, qvod vocabulum de Eccleſia tanqvam communi Chriſtianorum hoſpitio A. Schottus interpre-

c) Seriem editionis operum Methodii Combefiſianæ Pariſ. 1644. fol. Amphilochii & Andreæ Cretenſis ſcriptis junctæ diligenter receaſet Labbeus T. 2. de ſcriptoribus Eccleſ. p. 88. ſeq. Latine recuſa eſt Tomo tertio Bibl. Patrum edit. Lugd. 1677.

d) Apud Honorium Auguſtodunenſem, & Trithemium male legas; *de anima exitu.* Methodii apoſpaſmation de autexuſio quale Meurſius edidit; exſtat etiam MS. in Bibl. Vindob. vide Lambecium III. p. 74.

pretatur. *Μαργαρίτας μὲν ἐ ξενῶνος, τὰ μυστικώτερα τῆς Θεοσδότε θρησκείας μαθήματα.* Hinc Methodius poſtea dialogo qvo palinodiam cecinit ſuarum in Origenem invectivarum, titulum præfixit *Ξενῶν*, teſte Socrate VI. 13. Hiſt. Nam licet Socratem hac in re falſum exiſtimavit Baronius ad A.C. 402. n. 17. & Allatius de Methodiis p. 331. tamen ejus fidem non adeo firmis argumentis in dubium vocari notatum ab Huetio in Origenianis p. 197. Valeſio ad Socratem & Antonio Pagi in Critica Baroniana T. 2. p. 48.

Qvæ præterea ſub Methodii hujus nomine feruntur monumenta, ſuſpecta pleraqve ſunt eruditis, vel qvæ ad juniorem aliqvem Methodium referri debeant. Non dubitem tamen *Homilam de Simeone & Anna* ſive in feſtum *ὑπαντήσεως* Methodio noſtro tribuere, qvam primus Græce & Latine una cum aliis tribus homiliis Athanaſii, Amphilochii & Chryſoſtomi edidit *Petrus Pantinus*, Tiletanus, Decanus Capituli Bruxellenſis, Antvverp. e) 1598. 8. Nam ſub initium ſtatim, Convivii Virginum meminit his verbis: *πάλαι ἱκανῶς ὡς οἶεσθε διὰ βραχέων τὰ περὶ παρθενίας ἐν τοῖς περὶ ἁγνείας συμποσίοις κατεσπουδακότων ἡμῶν.* Eandem homiliam Combefiſius Græce & Latine in Methodio ſuo edidit, & latine inſeruit Bibliothecæ ſuæ Concionatoriæ, ex MS. Codice caſtigatiorem. Legitur etiam latine in Bibl. Patrum Colon 1618. & in ſupplemento Bibliothecæ Patrum Morelliano Pariſ. 1639. T.1.p.604. Non ignoro eqvidem plures viros doctos cumqve his noviſſime Clariſſ. Oudinum p. 22. ſeq. ſupplementi de ſcriptoribus Eccleſiaſticis contendere acriter, Methodio Confeſſori illam eſſe tribuendam: confer D. Ittigii librum de Bibliothecis Patrum p. 619 Non video tamen qvi objectioni de Convivio Virginum qvod haud dubie Methodii Tyrii eſt, ſatis faciant.

Homiliam εἰς τὰ βάϊα ſive *in ramos palmarum*, qvam inter Chryſoſtomi homilias Græce ſub titulo *εἰς τὸν εὐλογημένον* edidit Savilius, Methodio Tyrio itidem ex MSti Cod. fide Allatius adſcribit. Combefiſio frigidiuſcula videtur, qvi eam Græce & Latine in ſuo Methodio, latine in Bibl. Concionatoria edidit ex Codice Regio caſtigatam. Holſtenius diſſ. de ſcriptis Prophyrii p. 63. ubi de Methodii Tyrii opere deperdito adverſus Porphyrium diſſerit, addit diſertiſſimi ſcriptoris homi-

e) Perperam Beughemius in incunabilis typographiæ p 95. Methodii Homilias A. 1498, Græce & Latine editas à Pantino, retulit inter libros ante A. C. 1500. excuſos. Unam enim tantum A. 1598, Pantinus edidit.

Digitized by Google

lias nonnullas non ſine publico damno in Bibl. Vaticana latitare: Idem Lambecio teſte T. I. de Bibl. Vindob. p. 111. prælo deſtinavit Methodii in occurſum CHRISTI & Simeonis, nec non in ramos palmarum, & convivium decem Virginum atqve de libero arbitrio: unde conſtat ipſum qvoqve Homiliam in ramos palmarum ad Methodium Tyrium velut auctorem retuliſſe.

Apocalypſis ſive *Revelationes*, Methodii haud dubie junioris ſunt, ac diſerte Patriarchæ CPolitano hujus nominis tribuuntur in Codice Hottingeri, videruntqve lucem latine qvidem Auguſtæ Vindel. 1496. 4. cum *Wolffgangi Aytingeri* Clerici Auguſtani commentario, & Baſil. 1498. cum additionibus ejusdem Aytingeri & *Sebaſtiani Brand* ſive *Titionis* Argentinenſis, & 1516. 4. & Viennæ Auſtriæ 1547. 4. cum prolegomenis & commentario *Wolffgangi Lazii*. Et ſine commentariis inter Orthodoxographa Joh. Heroldi Baſil. 1555. fol. p. 387. (ubi Methodius male *Epiſcopus Cyri* dicitur pro *Tyri*:) & in Bibliothecis Patrum. Pariſ. 1575. 1654. Colon. 1618. & Lugd. 1677. T. 3. Græce & Latine prodierunt in editione Orthodoxographorum poſteriore Baſil. 1569. fol. Tomo primo. Itaqve perperam pro *ἀνεκδότοις* habet Hottingerus p. 98. Bibliothecarii qvadripartiti. Hic eſt *liber* Methodii *de noviſſimis diebus* Trithemio memoratus, in Codice Vindobonenſi inſcribitur: *τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου Ἐπισκόπου Πατάρων καὶ Μάρτυρος περὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ Ῥωμαίων παρατάσεως καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς παντελοῦς ἐκτρίξεως καὶ ἀφανισμοῦ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας*, vide Lambecium IV. p. 201. VI. p. 41. 167. VII. p. 269. Exinde fortaſſis fuerunt qvi Methodio neſcio qvam *exegeſin in Apocalypſin Johanis* adſcripſerunt, qvæ neqve occurrit usqvam neqve apud veteres memoratur. Nam qvæ Andreas Cæſareenſis in Apocalypſin ex Methodio repetit, ex ejus Convivio virginum accepit: & qvod apud Simlerum aliosqve legas Methodium in Apocalypſin extare in Bibl. Vindobonenſi & Auguſtana Græce, de revelationibus qvas jam dixi intelligendum, qvibus in Codice Hottingeri ſubjicitur

Chronicon, *χρονικὸν βασιλέων τῶν ἀπὸ συστάσεως κόσμου τὰς τοῦ κράτους ἡνίας διοικησάντων, ὅπως τε ἕκαστος τούτων διῆξε, καὶ μέχρι πόσου ὁ τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνος διήρκεσε, καὶ ἐν ποίῳ τέλει τὸν βίον ἠμείψαντο.* Sed illud teſte Hottingero p. 99. 100. deſinit in noviſſimis Cantacuzeni temporibus, h. e. circa A. C. 1355. cum *Methodii Chronicon*, CPolitani puta Patriarchæ qvem etiam Confeſſorem vocant, laudetur non modo

modo à Trithemio ſed & à Mariano Scoto, qvi jam medio ſæculo undecimo clarus fuit.

Methodium *in Evangelium Matthæi* non vidi qvi memoraret præter Poſſevinum lib. 2. Bibl. ſelectæ p. 106. Nam in Collectaneis in *Epiſtolam ad Romanos* Baſil. 1537. excuſis qvæ ex Methodio deſumta eſſe dicuntur, ſunt ex libro ejus de reſurrectione & excerptis à Photio ſervatis Cod. 234.

XXX. *Alii Methodii.*

Methodius Presbyter Hieroſolymitanus, cujus Homiliam integram in feſtum Hypapantes editurum ſe promiſit Allatius p. 34. ad Euſtath. in Hexaëm.

Methodius ArchiEpiſcopus Pannonienſis Eccleſiæ cum S. Cyrillo fratre Apoſtolus Slavorum ſive Moravorum, Bulgarorumqve ab A. C. 863. & qvi Worſiovium primum Bohemiæ ducem ad CHRISTI ſacra perduxit circa A. C. 894. De eo Acta Sanctor. IX. Martii, Baronius Tomo X. Annal. Antonius Pagi in Critica Baroniana Tomo III. & Jo. Georgius Stredovvsky in ſacra Moraviæ Hiſtoria ſive vita SS. Cyrilli & Methodii, edita Solisbaci A. 1710. 4. In Epiſtola 195. Johannis Papæ VIII. ſcripta A. C. 878. Romam citatur hic Methodius rationem redditurus qvod cantaret Miſſas Slavica lingva. Etiam SS. litteras Methodii ac Conſtantini ſive Cyrilli ſtudio in Slavonicam lingvam translatas eſſe pleriqve tradunt. Vide Uſſerium de Scripturis & Sacris vernaculis p. 118. 371. ſeq. & Jacobi le Long Bibliothecam ſacram parte 2. pag. 342. ſeq. edit. Lipſienſis. Sane ex ejusdem Joannis Papæ Epiſtola 247. conſtat illa ætate ſacros libros Slavonica lingva extitiſſe & in ſacris cœtibus lectos fuiſſe. Idem videtur Methodius Monachus, qvem artis pictoriæ peritum & deſcripta graphice Judicii extremi imagine Principem Bulgarorum Bodorum permoviſſe ut ſuperſtitione Ethnica ejerata Chriſtianam religionem amplecteretur, narrat Cedrenus p. 443.

Methodius Confeſſor & Patriarcha ab A. C. 842. CPol., A. C. * 846. 14. Junii defunctus, Imaginum propugnator cujus vita ab Anonymo auctore ſcripta Græce cum Allatii verſione & Henſchenii Analectis

* Anton. Pagi ad A. C. 847. n. 17.

Digitized by Google

ctis legitur in Actis Sanctor. T. 2. Junii p. 960. ſeq. Vide etiam Baronium ad Martyrolog. Roman. 14. Junii, ubi Methodium Patarenſem à Tyrio perperam diſtingvit. Effigiem ejus exhibet Goarus p. 126. ad Evchologium. De ſcriptis ejus videndus Clariſſ. Caveus, cui ſpicilegii in vicem addes, qvod *Encomium S. Agathæ* Virginis latine ex Leonhardi Ponte verſione editum eſt latine à Combefiſio in Bibl. Concionatoria & à Bollando ad V. Febr. & Græcum exſtat MS. in Bibl. Veneta S. Marci ſcamno 29. Cod. π. λόγ. ς. atqve incipit: *ἐπειδή με τὸ θαῦμα πρὸς τὸ λέγειν ἐξήγειρε.* Vitam *uxoris S. Theophanis* Hegumeni & Confeſſoris à Methodio ſcriptam teſtatur auctor vitæ Theophanis apud Henſchenium in Actis Sanctor. ad 12. Martii. *Canon ſive conſtitutio ac διατύπωσις pœnitentialis de iis qui abnegarunt, per diverſos modos & ætates,* latine ex Herveti verſione extat in appendice Balſamonis p. 88. ſeq. & in Bibliothecis Patrum Pariſ. 1575. 1589. 1654. & apud Baron. ad A. C. 842. n. 21. Græce vero & latine in Evchologio Goari p. 876. qvi huic Methodio illam vindicat, notasqve addidit p. 886. ſeq. In eadem Balſamonis Appendice p. 96. occurrit etiam latine Methodii *Canon* ſive conſtitutio *de ſegregationibus Monachorum Studitarum.* Homilia *in eos qui dicunt quid profuit filius DEI crucifixus? & ad eos quos pudet Crucis CHRISTI,* ſive bina potius ex illis fragmenta qvæ Græce & latine Gretſerus in Opere de Cruce edidit, extant etiam latine in Bibl Patrum Colonienſi T. 15. A. 1622. & in ſupplemento Pariſienſi A. 1639. T. 1. p. 835. Tertium habes apud Allatium p. 349. de Methodiis. *Encomium Dionyſii Areopagitæ* Codices qvidã male tribuunt neſcio cui Metrodoro, nam Methodio vindicat Anaſtaſius Bibliothecarius Epiſtola ad Carolum Calvum qvæ ſubjicitur Hilduini Areopagiticis apud Surium ad IX. Octobr. & Flodoardus III. 18. ubi inter Hincmari ſcripta: *de paſſione S. Dionyſii à Methodio CPol. Græce dictata, & ab Anaſtaſio Rom. ſedis latine ſcripta.* Encomium illud non ex antiqvioribus monumentis ſed ex Hilduino ut videtur maximam partem repetitum Petrus Franciſcus Chiffletius etiam ſuæ diſſ. de Dionyſio Areopagita inſeruit. Pariſ. 1676. 8. Idem cum Petri Lanſſelii verſione latina primum lucem vidit in editione operum Dionyſii Lanſſeliana Pariſ. 1615. fol. Apud Hottingerum MS. fuit: *τοῦ ἁγίου Μεθοδίου Πατριάρχου περὶ τῶν ἀπὸ συστάσεως κόσμου συμβάντων καὶ τῶν μελλόντων συμβαίνειν εἰς τὸ ἑξῆς.* Falluntur igitur qvi *vel Chronicon*

vel

vel *Revelationes* Methodio Tyrio tribuunt. Confer Hottingeri Bibliothecarium qvadripartitum p. 98. 99. & qvæ ſupra in Methodii Patarenſis ſive Tyrii ſcriptis notavi.

Methodius junior A.C. 1240. per * trium menſium ſpatium Patriarcha CPolitanus, ex illis qvi ab Ephræmo Chronologo apud Allatium de conſenſu utriusqve Eccleſiæ p. 725. referuntur extra CPolin Patriarchatu functi.

Μεθόδιός τις καὶ μοναχὸς καὶ θύτης,
Μονῆς προεστὼς τῆς Ἡσχίνθυ πότε.

Methodius qvi ſcripſit de Miraculis S. Nicolai Myrenſis in Lycia Epiſcopi, Græce MS. in Bibl. Colbertina, incipit: καλὸν ἡμᾶς ὦ θεῖκῶν ἀσμάτων προσαπισαί. Latine typis excuſam teſtatur Baronius ad A. C. 326. n. 86. Vidiſſe illam ſe negat Tillemontius nota 1. ad vitam Nicolai T. 6. memor. Hiſt. Eccleſ. parte 3. p. 955. Si recte memini, exſtat in Bonini Mombritii Actis Sanctor. qvæ jam mihi non ſunt ad manus.

Methodius Monachus circa A. C. 1270. de qvo Acta Sanctor. Februarii T. 1. p. 602. ſeq. Hic occaſione ſchiſmatis CPolitani (qvo alii Joſephum alii Arſenium Patriarcham ſectabantur) ſcripſit libellum adhuc ineditum & Allatio de Methodiis p. 383. memoratum, qvo exemplis ex Hiſtoria Eccleſiaſtica adductis probavit populos non debere ſejungere ſe à ſuis præſulibus, etſi injuſte depoſitorum ſucceſſoribus, modo de fide recte ſentiant. Incipit: ἴστιον ὡς παραιτησαμένου τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀναχωρήσαντος. Aliud ejusdem argumenti ſcriptum neſcio qvo auctore Græce & latine vulgavit V. C. Humfredus Hody Oxon. 1691. 4. qvod editurum ſe promiſerat Cotelerius III. monument. Eccleſiæ Græcæ p. 645. Illud ſcriptoris Nicephoro Calliſto antiqvioris eſſe ipſe deinde Hodyus agnovit, ut infra in Nicephoro dixi.

Methodius Grammaticus, freqventer laudatus ab auctore magni Etymologici.

Omitto recentiores, ut Methodium qvem de ortu & occaſu Imperii Romani eleganti libello ſapienter admodum diſſeruiſſe ſcribit Naudæus in Bibliographia politica cap. 7.

* Vide Georgii Acropolitæ Chronicon p. 133.

XXXI. ARCHELAUS, Carrharum a) celeberrimæ in Meſopotamia Urbis Epiſcopus, in eadem Urbe atqve deinde in Diodoride vico *diſputationem* habuit imperante Probo circa b) A. CHRISTI 278. *cum Manete* ſive *Manichæo*, qvi exinde à Regis Perſarum ex cujus vinculis ſe proripuerat, militibus comprehenſus non qvidem propter hæreſin, ſed qvod filii Regis morbo mederi cum recepiſſet, mortem ejus accelerare eſſet viſus, crudeli ſupplicio affectus & vivus excoriatus fuit de qvo Epiphanius LXVI. 12. *Acta* illius *diſputationis* Archelaus ipſe conſignaverat *Syro* ſermone, qvæ translata in Græcum jam Hieronymi ætate ferebantur, ut ipſe memorat c.72. de S.E. *Græcæ* verſionis auctor fuiſſe videtur *Hegemonius* ὁ τὰς Ἀρχελάου πρὸς τὸν Μανιχαῖον ἀντιλογίας γράψας teſte Heracliano Chalcidenſi Epiſcopo apud Photium Cod. 85. Niſi dicere malimus hunc in Epitomen redegiſſe Archelai acta, atqve illius modo Epitomes *latinam* veterem verſionem ad nos perveniſſe, qvod exinde colligit Clariſſ. Zaccagnius, qvoniam in hac non leguntur qvæ ex Archelai diſceptatione cum Manete profert Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi VI. & qvod p. 68. & 100. auctor horum Actorum ab Archelao ſe diſtinguit ac diverſum innuit. Porro *duos libros contra Manetem* h. e. Acta diſputationis in duas partes tributa ab Archelao miſſos eſſe ad Tryphonem c) Diodoridis (qvi in agro Carrhenſis vicus erat) presbyterum teſtatur Epiphanius LXVI. 11. Inſigne fragmentum Actorum diſputationis cum integra Archelai ad Diodorum Epiſtola ex veteri verſione latina edidit *Henr. Valeſius* notis ad Socratem d) p. 197-203. ex Codice MS. monaſterii Bobienſis qvi nunc eſt Mediolani in Bibl. Ambroſiana. Communicaverat hoc cum Valeſio *Emericus Bigotius*, qvi ſub extremum præfationis ad Palladium de vita Chryſoſtomi teſtatur ſe comparando Græca Epiphanii, qvæ hæreſi LXVI. 25-31. ex Archelao retulit, nonnullos

a) Ita enim pro corrupto, Κασχάρων, Καλχάρων vel quod proxime accedit Καρχάρων legendum apud Epiphanium, Socratem, Petrum Siculum, Photium cujus libri IV. contra Manichæos MSS. exſtant in Bibl. Johannea Hamburgenſi, aliosque. Urbis ſub Valeriano & Gallieno nuper expugnatæ meminit Archelaus p. 40. edit. Zaccagnii.

b) Vide clariſſ. Zaccagnii præfat. ad monumenta Vetera.

c) Tryphonem vocat Epiphanius & Photius. Sed in Actis Archelai p. 68. & 80. appellatur Diodorus.

d) Socrates ex Archelai diſceptatione cum Manete affert quædam lib. 1. Hiſt. c. 22. Cæterum aliud agentes Benedictini ſcripſerunt in notis ad S. Ambroſium T. 2. p. 635 Manichæum deliramenta ſua ab Archelao mutuatum,

nullos locos in Græco correxiſſe, plures in latina verſione, voluiſſeqve Græce & latine edere, ut ex collatione appareret qvanti faciendæ ſint antiqvæ verſiones & qvantum utilitatis ex illis redundet, ſed poſtea duxiſſe ſatius relinqvere ea his qvi novam Epiphanii vel Socratis editionem aggreſſuri eſſent. Interim egregie hanc ſpartam ornavit doctiſſimus vir *Laur. Alexander Zaccagnius*, præfectus digniſſimus Bibliothecæ Vaticanæ, qvi Rom. 1698. 4. in collectaneis e) monumentorum veterum Eccleſiæ Græcæ & latinæ primo loco p. 1-102. non modo Acta Archelai cum Manete longe integriora latine edidit ex Cod. MS. Caſinenſi, ad Bobienſem & Caſanatenſem ſubinde emendato, ſed etiam Græca ex Epiphanio ſuis locis, atqve eruditas notas ſuas addidit, locaqve Veterum atqve præfationem doctam præfixit. Qvanqvam longe, ut dixi integriora hæc Acta ſunt, tamen & ipſa in fine mutila & vel librarii vel Epitomatoris faſtidio ſubinde decurtata eſſe videntur.

XXXII. DIONYSIUS ex Ethnico Chriſtianus, Origenisqve auditor atqve inde circa A C. 231. poſt Heraclam Catecheſeon Magiſter ac deniqve circa A. 248. Epiſcopus Alexandrinus, anno Gallieni duodecimo (CHRISTI 265.) defunctus, de cujus magni viri vita & Scriptis non repetam qvæ Tillemontius T.IV. memor Hiſt. Eccleſ. part. 2. & Caveus in Patrum Vitis atqve in Hiſtoria litteraria obſervarunt. Tantum notabo 1.) *Commentarios in Dionyſium Pſeudo Areopagitam* falſo tribui huic Dionyſio,* de qvibus ſupra §.6. dixi. 2) Nec tamen ſuppoſitam ** illi videri, ſed potius genuinam ejus eſſe *Epiſtolam ad Paulum Samoſatenſem* & reſponſionem ad decem ejus propoſitiones, licet eam rejiciunt viri doctiſſimi Valeſius ad Euſeb. p. 155. ſeq. Elias du Pin, T. 1. p. 516. Gvil. Caveus, aliiqve, etiam Harduinus ad Epiſtolam Chryſoſtomi ad Cæſarium p. 9. qvi Eutychiano alicui tribuit. Primus eam edidit Franciſcus Turrianus vertitq; latine & notas addidit, præmiſſo Catalogo deperditorum Dionyſii Operum Rom. 1608. 8. unde recuſa in Bibl. Patrum latine Pariſ. 1654. T. XI. Colon. 1618. & Lugd. 1677. T. III. Græce & lat. in auctario Ducæano Pariſ. 1624. T. 1. & in Conciliis Labbei T. 1. p. 849. 3.) *Epiſtolam de reſurrectione Dominica & Paſchalis*

e) De aliis S. Ephræmi Gregorii Nyſſeni & Euthalii Sulcenſis ſcriptis in hac collectione comprehenſis infra, ſuo loco.

* Commentitia ſunt Dionyſii Alex. in Dionyſium Corinthium ſcholia, Halloixio memorata. Vide Pearſonium part. 1. Vindic Ignatii c. 10.

** Vide Tillemontium nota VIII ad Vitam Dionyſii Alex. & Stillingfleeti vindication of the Doctrine of the Trinity p. 35.

Digitized by Google

ſchalis jejunii termino editam eſſe à *Theodoro Peltano* S. I. Ingolſtad. 1580. una cum autore Antiocheno, & latine à Franciſco Combeſiſio in Bibl. Concionatoria : perperamqve hanc apud Labbeum & Tillemontium diſtingui ab *Epiſtola Canonica ad Baſilidem* Epiſcopum Pentapolitanum, qvæ ſæpius edita eſt latine cum Balſamonis commentario ex Herveti verſione & in Bibl. Patrum, & Græce ac latine T. 1. Concil. Labbei p. 831. & inter Epiſtolas SS. Patrum Canonicas cum Zonaræ & Balſamonis commentariis Pariſ. & Oxoniæ vulgatas. 4.) *Epiſtolas duas* qvas veluti ineditas ſub Dionyſii nomine MSS. in Bibl. Cæſarea exſtare teſtatur Lambecius III. p. 18. eſſe inter Epiſtolas Iſidori Peluſiotæ editas I. 39. & III. 219. ut Clariſſ. Caveo notatum. 5.) Apud Euſebium VII. 26. Hiſt. ubi librorum qvatuor Dionyſii Alex. ad Dionyſium Rom. adverſus Sabellium mentio, (ἐλέγχου καὶ ἀπολογίας vocat Athanaſius) Valeſium verba: ὁμωνύμῳ Διονυσίῳ, male reddere : *gentili ſuo*, pro *cognomini ſuo*. 6.) De iisdem libris intelligenda hæc Hieronymi adverſus Rufin. *Dionyſium Alexandrinæ Urbis Epiſcopum virum eruditiſſimum qvatuor voluminibus diſputantem adverſus Sabellium in Arianum dogma delabi.* Unde *fons Arii* dicitur Gennadio c. 4. dogm. Eccleſ. Recte tamen de CHRISTO ſenſiſſe docent Bullus in defenſione fidei Nicænæ, Baronius Martyrolog. ad 17. Nov. & Steph. le Moyne notis ad Varia Sacra p. 235. ſeq. Atqve jam olim eum ab impacto Arianiſmo defendit S. Athanaſius ſingulari Apologia pro Dionyſio ſcripta, qvæ adhuc exſtat, & ex illo Facundus X. 5. licet S. Baſilius Epiſt. 41. ipſum dum nimis Sabellio inſtat incautum contrario errore abreptum eſſe ſcripſit. 7) Ex libris περὶ φύσεως qvorum Euſebius VII. 26. Hiſt. meminit, inſignia fragmenta de providentia Numinis adverſus Epicurum, legi XIV. 23-27. de præparat. Hos Dionyſius inſcripſerat Timotheo τῷ παιδὶ, qvod malim vertere *filio*, qvam *puero*. De hoc Timotheo Euſebius VII. 40. 8.) Libros II. ad Nepotem Ægypti Epiſcopum videri intelligi ab Hieronymo præf. ad lib. 18. in Eſaiam, qvando ſcribit mille annorum fabulam à Dionyſio Alex. deriſam in libro contra Irenæum. De illo opere videndus Euſebius VII. 24. ſeq. 9.) Commentarii *in primam partem Eccleſiaſtæ* ex ipſo Dionyſio meminit Euſebius VII. 26. & allegat Procopius Gazæus in Geneſ 3. p. 76. Etiam *in priorem ad Corinthios Epiſtolam* ſcripſiſſe innuit Hieronymus Epiſt. 52. 10.) Singulare opus contra Origenem non crediderim à Dionyſio Alex. elucubratum, Origenis diſcipulo & admiratore, præcipue cum non modo non

non meminerint veteres etiam Origenis adverſarii , ſed etiam Socrates teſtetur Methodium fuiſſe primum, qvi adverſus Origenem ſtrinxerit calamum. Videndum itaqve num illa qvæ apud Anaſtaſium Sinaitam qv. 23. afferuntur de paradiſo terreſtri, ſub nomine Dionyſii Alex. *ἐκ τῶν κατ' Ὠριγένους*, Dionyſii noſtri ſint an potius alterius, vel certe deprompta ex aliqvo ſcripto in qvo obiter ſententiam ſuam tradidit, non ex inſtituto oppugnandum Magiſtrum ſuum ſibi ſumſit. Sed jam Catalogum Epiſtolarum Dionyſii Alex. qvarum apud veteres mentio, literarum ordine digeſtam ſubjiciemus.

Ad fratres per *Ægyptum* conſtitutos de pœnitentia. Euſeb. VI. 46. & de peſtilentiali morbo id. VII. 22. & *tertia Paſchalis*. id.

Ἐπιστρεπτικὴ objurgatoria ad gregem ſuum *Alexandriæ*. id. Alia ad compresbyteros Alexandriæ. id. VII. 20.

Ad *Ammonem* Berenicenſem Epiſcopum, adverſus Sabellium. Euſeb. VII. 26. Hieron. c. 69. Catalogi de S.E.

Ad *Ammonem* & *Euporum* id.

Ad *Armenios* (qvorum Epiſcopus *Meruzanes*) de pœnitentia. Euſeb. VI. 46.

Ad *Baſilidem* Epiſcopum Pentapolitanum Epiſtolæ variæ. Euſeb. VII. 26.

Ad *Cornelium* Epiſcopum Romanum. Euſeb. VI. 46.

Ad *Dionyſium* Rom. presbyterum (& poſtea Epiſcopum) Euſeb. VII. 7. ſeq. Athanaſ. de ſententia Dionyſii, Euthymius in panoplia. Et *altera de Luciano* Euſeb. VII. 22. *tertia paſchalis*. id.

Ad *Domitium* ac *Didymum* Epiſtola Paſchalis. Euſeb. VII. 20.

Ad *Euphranorem*. id. VII. 26. Athanaſ. de ſententia Dionyſii.

Ad *Fabium* Antiochiæ Epiſcopum de pœnitentia. Euſeb. VI. 41. 42. 44. Syncell. p. 366. Niceph. V. 29. ſq. Male in Hieronymi Codicibus & alibi *ad Flavianum*, πρὸς Φλαβιανόν.

Ad *Flavium* Epiſtola Paſchalis cum canone octo annorum. Euſeb. VII. 20.

Ad *Germanum* Epiſcopum qvi ei obtrectatus fuerat. Euſeb. VI. 40. VII. 11. Niceph. VI. 28. Syncellus p. 365.

Epiſtola *περὶ γυμνασίου de exercitatione*. Euſeb. VII. 22.

Ad *Hermammonem*. Euſeb. VII. 1. & 10. Ad eundem & fratres in Ægypto degentes. VII. 22.

Ad *Hieracem* Epiſcopum Ægyptium Epiſtola Paſchalis. Euſeb. VII. 22.

Ad fratres *Laodicenſis* Eccleſiæ, cui præerat *Thelymidres* Epiſcopus id. VI. 46.

Ad *Novatianum* cauſantem qvod invitus Romæ Epiſcopus ordinatus eſſet. Euſeb. VI. 45 & Hieron. c. 69. Catalog. qvi exordium ejus refert his verbis: *Dionyſius Novatiano fratri ſalutem: ſi invitus, ut dicis, ordinatus es, probabis, cum volens ſeceſſeris.* Apud Euſebium vero ubi male *ad Novatum* exhibent Codices, Pearſonius p. 31. Annal. Cyprian. pro σχίσαι legit θῦσαι. Sed vocabulum σχίσαι haud dubie rectum eſt, qvod legit Rufinus: *ſuſtinere martyrium ne ſcindatur Eccleſia*, Syncellus qvoqve p. 374. & Nicephorus VI. 4. Verum ex eodem Nicephoro, Syncello & Rufino certiſſime apparet verba qvædam excidiſſe, locumqve legendum eſſe ſic: καὶ ἦν οὐκ ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γενομένης, ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ σχίσαι μαρτυρία. Vocula ἕνεκεν bis repetita librario oſcitanti fraudi fuit, effecitqve ut verba qvæ poſt prius ἕνεκεν ſeqvebantur, omitteret.

Contra *Paulum* Samoſatenum, ad Epiſcopos Antiochiæ A.C. 265. congregatos qvibus intereſſe propter corporis infirmitatem non potuit, Epiſtola ſcripta paulo ante mortem. Euſeb. VII. 27. Theodorit. II, 8. hæretic. fab. Nicetas lib. 4. theſauri. Niceph. VI. 24. 27.

Ad *Philemonem* Presbyterum Rom. de baptiſmo. Euſeb. VII. 7.

Ad *Romanos* διακονικὴ de officio Diaconi per Hippolytum miſſa. Euſeb. VI. 46. Altera de pace, & tertia de pœnitentia. Alia itidem ad Confeſſores Romæ conſtitutos qvi Novatiano adhuc favebant: & binæ aliæ ad eosdem, Eccleſiæ unitati redditos. Euſeb. ibid.

Ad *Sixtum* Papam, Stephani ſucceſſorem de baptiſmo Epiſtolæ tres. Euſeb. VII. 5. 6. & 9.

Epiſtola de Sabbato. id. VII. 22.

Ad *Stephanum* Epiſcopum Rom. de rebaptizatione hæreticorum. Euſeb. VII. 4. ſeq.

Ad *Teleſphorum*, adverſus Sabellium. Euſeb. VII. 26. Athanaſ. de ſententia Dionyſii Alex

Libri de pœnitentia ad Cononem Epiſcopum Hermopolitanum meminit Euſebius VI. 46. & Syncellus p. 375. ubi male Κέλλωνα legitur, & in editione Catalogi Hieronymiani Lipſienſi cum variorum notis edita, *ad Canonem*.

Libri de tentationibus, ad Euphranorem mentio in Hiſtoria Euſebii lib. VII. 26. pro qvo nomine apud eundem Hieronymum male *ad Euphran* legitur, ubi Epiſtola Dionyſii ad eum ſcripta refertur. Li-

Digitized by Google

Libellum de Martyrio ad Origenem, Decii perſecutione graſſante ſcriptum, memorat Euſebius VI. 46. Hiſt. Et ad vivum Origenem ſcripſiſſe Dionyſium Alex. & poſt fata eum laudaſſe, teſtatur Gobarus apud Photium. Cod. 232.

Cæteri ſcriptores Græci Chriſtiani ſæculo tertio, quorum vel omnia vel pleraque ſcripta interciderunt, memorantur hi:

1. CAJUS S. Irenæi * diſcipulus, presbyter Romanus, atqve inde Epiſcopus Athenienſis, nam apud Photium Cod. 48. pro ἐθνῶν Ἐπίσκοπον legendum videtur Ἀθηνῶν. Scripta ejus tria celebrari in veterum ſcriptis reperio, *Parvam Labyrinthum* adverſus *Artemonis* & *Theodoti* hæreſin, qvem librum *Origeni* qvidam perperam tribuerunt teſte Photio & Theodorito II. 5. hæretic. fabular. Vide Euſeb. V. 28. & Niceph. IV. 21. Jo. Pearſonii Opera poſtuma p. 148.

Διάλογον ſive διάλεξιν contra *Proclum* ſive *Proculum* Montaniſtam. Euſebius II. 25. III. 31. & VI. 20. Hiſt. Hieronymus de S.E. c. 59. Photius, Niceph. &c.

Λόγον περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας, qvem alii Flavio Joſepho, Juſtino Martyri alii, alii Irenæo adſcripſerunt ut Photius teſtatur. De eodem argumento ſcripſerat etiam Hippolytus, cujus libri forte pars adhuc ſupereſt, ut ſupra dixi, niſi fragmentum illud ſit ex libro qvem περὶ τῆς τοῦ παντὸς οὐσίας ſcripſiſſe ſe in calce Labyrinthi Cajus teſtatus eſt. In eodem Cajus, ut ex Photio conſtat, de CHRISTO ut DEO vero & inenarrabili ejus generatione, Catholico more diſſeruit, unde eum inter vindices ante Nicænos fidei Nicænæ non immerito refert Georgius Bullus p. 159. ſeq. & Gardinerus pag. 149. Hypotypoſeos fidei Catholicæ circa SS. Trinitatem.

Ll 2   2. ALE-

* In calce Epiſtolæ Smyrnenſium de S. Polycarpi martyrio: ταῦτα μετεγράψατο μὲν Γάϊος ἐκ τῶν Εἰρηναίου μαθητοῦ τοῦ Πολυκάρπου, ὃς καὶ συνεπολιτεύσατο τῷ Εἰρηναίῳ. Ἐγὼ δὲ Σωκράτης ἐν Κορίνθῳ ἐκ τῶν Γαΐου ἀντιγράφων ἔγραψα. Hinc Cajum domo Corinthium fuiſſe & cum Irenæo Romam profectum ſuſpicatur Stephanus le Moyne ad Varia ſacra p. 937. Idem Mediolanenſium fuiſſe Epiſcopum conjicit p. 944. Sane diverſus fuit à Cajo qui Romæ Epiſcopatum tenuit ab A. C. 283. ad 296. Cæterum à Joſepho Medo in clavi Apocalyptica perperam Cajum noſtrum hæreſeos Alogorum poſtulari notavit D. Ittigius diſſ. de hæreſiarchis p. 262.

2. ALEXANDER Epiſcopus Cappadociæ atqve inde in Epiſcopatu Hieroſolymitano S. Narciſſo 116. annorum ſeni ſuccenturiatus, Martyrium obiit Cæſareæ, imperante Decio. Vide Euſebium VI. 11. Socratem VII. 36. Martyrologia & Acta Sanctor. 18. Martii. Menologia 15. Maji. Hieronymus c. 62. de S. E. has ejus Epiſtolas memorat, plures etiam ab eo ſcriptas teſtatus:

Ad Antinoitas ex Euſebii VI. 11. ubi verba ἐν ἰδίαις Ἐπιστολαῖς capienda ſunt de unica Epiſtola.

Ad Antiochenſem Eccleſiam, qvam in vinculis ſcripſit, & per Clementem Alex. miſit Antiochenſibus gratulatus de novo Epiſcopo ſuo Aſclepiade. Euſeb. ibid.

Ad Origenem ex Euſebii VI. 14.

Pro Origene contra Demetrium Alexandriæ Epiſcopum, ex Euſebii VI. 19. p. 222. Ex Bibliotheca qvam in Ælia civitate condidit hic Alexander, egregie profeciſſe ſe idem ſcribit VI. 20.

3. Sextus * JULIUS AFRICANUS Syrus ex Emaunte ſub Antonino Helagabolo & Alex. Severo clarus, de cujus *Ceſtorum* libris, qvorum fragmenta qvædam Græce edita ſunt, dixi lib. III. c. 24. Illa latine vertere cœpit *Julianus Pucharduſ*, non ita pridem A. 1705. Pariſiis denatus, ſed non perfecit, neqve interpretationem ſuam edere voluit, qvod exiſtimaret qvædam in illis obvia rectius vulgo ignorari. *Zacharia Lundii* Commentarium MS. in Africani ceſtos ſervari accepi Hafniæ à Clariſſimo Wolfio Regiæ Bibl. cuſtode. In illis fragmentis c. 29. auctor teſtatur vidiſſe ſe Bardeſanem Parthum, qvem diverſum mihi eſſe perſvadeo à Bardeſane ſcriptore. Nam & huic minus convenit illa jaculando pingendi ſagittarumq; ictibus formam ejus qvem vellet pulchre deſcribendi ** ſollertia, qvam in ſuo Africanus prædicat, & hic Parthus fuit, alter Babylonius: Deniqve qvi ſub Antonino vixiſſe ſcriptorem docent Porphyrius & Euſebius, ſi Elagabolum & non Marcum Philoſophum intellexiſſent, perinde ut Hieronymus c. 63. ubi de Africano diſſerit, nota qvadam addita Antonini nomen diſtinxiſſent. Præ-

* Sextum unus vocat Suidas.

** Quod ζωγραφῆσαι βέλεσιν vocat Africanus, apud Philoſtratum lib. 2. de vita Apollonii c. 28. p. 81. dicitur σκιαγραφῆσαι βέλεσιν. Magisque admirandum hoc quam quod in veteri Inſcriptione apud Gruterum p. DLXII. de Sorano Batavo: *emiſſumque arcu dum pendet in aëre telum ac redit, ex alia fixi fregique ſagitta.* Vel quod de Domitiano Suetonius c. 19. *in pueri procul ſtantis prabentisque pro ſcopo diſpanſam dextra manus palmam, ſagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocue evaderent.*

Præcipuum Africani opus fuit *Chronographia*, Annorum 5623. ſive libri V. de temporibus, ab Orbe condito usqve ad A.C. 221. Olymp. 250.1. Grato & Seleuco Coſſ. Ex illo licet hodie deperdito multa Euſebius in ſuo Chronico & Syncellus, Jo. Malala, Theophanes, Cedrenus aliiqve Chronologi, atqve in his auctor Chronici Paſchalis qvod Alexandrinum vulgo vocant, tum latino barbarus ſcriptor excerptorum utilisſimorum ex Euſebio, Africano & aliis, qvæ Scaliger edidit ad calcem Chronici Hieronymiani p.58.ſq. At enim liber *de diviſionibus & generationibus gentium*, Caniſio T. 2. Antiqv. Lect. p.579. atqve emendatius à Labbeo T.1. Bibl. nov. MSS. p.298. editus latine, qvem Julii Africani eſſe ſuſpicati ſunt Voſſius III. de Hiſt. lat. part. 4. c.3. p. 756. & Sandius ad Voſſium p. 279. ſeq. potius referendus eſt ad *Hippolytum* Portuenſem Africani æqvalem, de qvo ſupra in Hippolyto dicere me memini. Qvanqvam Africani etiam Chronicon fuere qvi latine interpretati ſunt, & fortaſſe ut Dodvvellus diſſ. de ſucceſſione Pontificum p. 98. ex antiqvo MS. latino Chronici Euſebiani Codice Mertonenſi colligit, anteqvam Euſebii Chronicon verteret Hieronymus. Illi interpretes vel etiam librarii aut qvi deſcribendum ſibi Africani opus curaverunt, diverſis deinde temporibus ad ſuam cujusqve qva vixit ætatem continuarunt ſeriem Conſulum, aliaqve pro ſuo qvisqve captu addiderunt vel omiſerunt interpolaruntue. Ceſtos Africani cum Chronologia confundit Petavius XII. 40. de doctrina temporum, qvod ipſe retractat VIII. 2. ad Uranolog. Africanum ἐν ταῖς χρονογραφίαις laudat etiam Maximus ad Dionyſii pſeudo Areopagitæ Epiſtolam IV. Alia veterum loca Africanum laudantia, qvoniam à viris doctis Scaligero & Valeſio ad Euſeb. Allatio ad Euſtathium Antiochen. p.5. ſeq. Labbeo, Tillemontio, Caveo & Wetſtenio *** allata ſunt, omitto.

Ex eodem Africani opere petita videtur qvam MS. in Bibl. Vindobonenſi exſtare teſtatur Lambecius T. 5. p.297. διήγησις Ἀφρικανοῦ περὶ τῶν ἐν Περσίδι γενομένων διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit: Ἐκ Περσίδος ἐγνώσθη ἀπ' ἀρχῆς ὁ Χριστός. οὐδὲν γὰρ λανθάνει τοὺς ἐν αὐτῇ νομομαθεῖς ἅπαντα φιλοπονοῦντας. Ὅσα γὰρ κ. τ. λ. Vide & Africani fragmenta apud Lambecium lib. I. p.141. & lib. III. p.39.

Etiam *Acta Martyrii Symphoroſæ* filiorumqve ejus ſub Hadriano paſſorum in MSS. Codicibus Julio Africano tribuuntur, & ſub ejus nomine latine à Mombritio Mediolanenſi Tomo 2. Act. ſanctor. & in poſtrema

*** Wetſten. notis in Epiſt. ad Origenem de Suſanna p. 148. ſeq.

Digitized by Google

Surii editione ad 18. Julii edita ſunt. Vide Baron. ad Martyrolog. Rom. 18. Jul. *Et qvidem fieri potuit*, inqvit Theodoricus Ruinartus qvi iterum recudi curavit in Actis ſelectis Martyrum p. 17. *ut in Africani libris de Chronographia inſerta fuerint*. Sed in temporibus à CHRISTO nato longe breviorem qvam in antecedentibus ætatibus fuiſſe teſtatur Photius Cod. 34. itaqve ſi verum eſt Euſebii, qvod in iisdem Actis additur teſtimonium, qvod Africanus acta Martyrum qvotqvot Romæ & per Italiam paſſi erant, literis conſignaverit, in alio hoc opere qvam in Chronographia fecerit.

Deniqve Hebed JEſu in Catalogo librorum Chaldæorum num. 15. affirmat exſtare *B. Africani, Epiſcopi Emaus commentarios Novi Teſt. & Chronicon.* Sane Origenes p. 244. Epiſtolæ de Suſanna Africanum laudat ut πολλὰς διατριβὰς ἔχοντα ἐν ταῖς ἐξετάσεσι καὶ μελέταις τῆς γραφῆς. Et *Julius* qvidam ſubinde in Catenis allegatur, & in Catena Corderiana in Johannem vocatur Julius Epiſcopus. Laudatur & Julii commentarius in Johannem à Moſe Barcepha Syro de paradiſo. Confer Pauli Colomeſii de ſcriptoribus Eccleſiaſticis paralipomena.

De *Epiſtola ad Origenem* ſcripta *de Suſanna Hiſtoria* & Origenis ad Africanum reſponſione qvæ Græce & latine exſtat, dictum eſt abunde ſupra in Origene. Meminere illius Euſeb. VI. 31. Hiſt. Hieron. in Catalogo c. 63. Photius Cod. 34. Nicephorus V. 21, & Svidas in Ἀφρικανὸς & Σωσάννα.

Ex *Epiſtola ad Ariſtidem*, qva Matthæi & Lucæ narrationes *de genealogia CHRISTI* inter ſe conciliantur, profert nonnulla Euſebius lib. 1. Hiſt. c. 7. atqve ex illo Nicephorus lib. 1. c. 11. ſeq. & Catena MS. in Lucam apud Lambecium III. p. 62. Licet traditionem ab Africano in illa Epiſtola laudatam pro ſuſpecta habet Dodvvellus p. 38. ad Irenæum. Laudat illam Epiſtolam Euſebius iterum VI. 31. ac præter Hieronymum, Photiumqve ac Nicephorum V. 21. Auguſtinus II. 7. retractationum.

Africanum *de bellico apparatu* MS. de qvo Caſaubonus ad Svetonii Cæſarem c. 31. & Salmaſius Epiſt. 123. ad Iſaacum Voſſium, intellige partem *Ceſtorum* Africani tum adhuc ineditam, ſed non ita pridem Græce Pariſiis vulgatam. Eodem refer qvod ſcribit Gaſſendus ad A. 1622. Peireſcium *obtinuiſſe tum ex Vaticana tum ex Ambroſiana Mediolenenſi exempla quædam Africani aliorumque Tacticorum in gratiam Lud. Macbalti viri ſtrenui, auctorumque militarium & Mathematicorum ſtudioſi.* Et qvod librum ſepti-

ſeptimum Ceſtorum, qvi eſt de re militari, habuiſſe MS. traditur Holſtenius apud Morhofium lib. 1. Polyhiſtoris p. 69. Ex ceſtis etiam petita ſunt qvæ ſub Africani nomine in Geoponicis & Hippiatricis Græcis leguntur, ac fortaſſe noſtrum reſpexit Fulgentius III. 7. Mythologicon, ubi Africanum iatroſophiſtem laudat. Certe in Ceſtis *ἰατρικὰς* & *φυσικὰς δυνάμεις* atqve *ἰάσεις* contineri jam olim Euſebius in Chron. & Svidas in Ἀφρικανὸς notarunt. Inter edita ceſtorum capita eſt etiam illud 57. *περὶ κρυφίας Ἐπιστολῶν εἰσπομπῆς* qvod laudat Iſ. Voſſius ad Juſtini II. 10. qvem vide etiam ad Catullum pag. 30. ubi de Africano qvædam erudite obſervat, & inter alia affirmat *στρατηγικῶν* qvæ ſuperſunt fragmenta conſtituiſſe ſextum ac ſeptimum Ceſtorum librum.

Qvæ Jo. Trithemius ab Africano ſcripta refert *de S. Trinitate, de circumſione, de Attalo, de Paſcha, de Sabbato*, nullus veterum qvod qvidem ſciam commemorat.

Commentum abſurdum de *Abdia* Babylonici libris ex Hebraico per *Eutropium* neſcio qvem Græce, atqve inde à Julio Africano latine verſis, & qvæ in Abdia ipſo lib. VI. c. 20. de *Cratonis* diſcipuli Apoſtolorum *libris decem Actuum Apoſtolicorum* per Julium Africanum latine translatis leguntur, rejectum à me videre, ſi tanti eſt, licet in Codice Apocrypho Novi Teſt. parte 2.

Julium noſtrum Africanum Ceſtorum & Chronologiæ ſcriptorem in duos vel tres præter rem diſtrahunt viri docti. In longe plures autem Hendreichius in pandectis Brandenburgicis. Fuere tamen à noſtro diſtincti 1) Julius Africanus Orator, qvem concitatiorem ſed in cura verborum nimium & compoſitione nonnunqvam longiorem & translationibus parum modicum fuiſſe ſcribit Qvintilianus X. 1. 2) Oratoris nepos Julius Africanus de qvo Plinius VII. 6. Epiſt. 3) Sextus Cæcilius Africanus JCtus, & alter junior Papiniani diſcipulus, de qvibus dixi in Bibl. latina. Illud vero lepidum, qvod Africanum Poëtam cœcum Ennio laudatum exſculpit Hendreichius ex Lactantii lib. 1. Inſtitut. divinar. c. 18. cum ibi Lactantius afferat verſus Ennii, qvibus loqvens inducitur Scipio Africanus, jactansqve clades generi humano à ſe illatas his verbis:

Si fas cadendo cœleſtia ſcandere cuiquam eſt,
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Qvibus deinde Lactantius ſubjungit: *O quantis in tenebris Africane verſatus es, vel potius Poëta*, (Enni) *qui per cædes & ſanguinem patere hominibus aſcenſum in cœlum putas.*

4. AM-

4. AMBROSIUS Alexandrinus *primum Marcionites, deinde ab Origene* * *correctus, Eccleſiæ Diaconus & confeſſionis Dominicæ gloria inſignis fuit. Hujus induſtria & ſumtu & inſtantia ad hunc infinita Origenes dictavit volumina*, (ut libros ad Celſum, & plures in Scripturam ſacram commentarios & adhortationem ad martyrium.) *Sed & ipſe, quippe ut vir nobilis non inelegantis ingenii fuit, ſicut ejus* ad Origenem Epiſtolæ *indicio ſunt. Obiit ante mortem Origenis, & in hoc à plerisque reprehenditur, quod vir locuples amici ſenis & pauperis moriens non recordatus ſit.* De hoc Ambroſio Martyrologia & Acta Sanctor. 17. Martii. Euſebius VI. 23. Hiſt. Photius Cod. 121. (ubi qvæ de Ambroſio Euſebius ſcripſerat, Hippolyto ** perperam tribuit) Epiphanius LXIV. 3. Svidas in Ὠριγένης (ubi ex Cedreno p. 208. locum Epiſtolæ Origenis de hoc Ambroſio affert) Nicephorus V. 15. &c. Uxori hujus Ambroſii, *Marcellæ* Origenes inſcripſit librum de precatione.

5. TRYPHON Origenis diſcipulus, cujus librum *de vacca rufa* Numeror. XIX. & *de dichotomematibus* Abrahami Geneſ. XV. laudat Hieronymus c. 57. Apud V. C. Thomam Galeum fuit MS. εὐχὴ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, hujus an junioris non poſſum dicere. Videndum aliusne fuerit Diodorus Tryphon, qvem iis qvi Manetem confutarunt accenſet Epiphanius ac Photius, & ad qvem libros duos contra Manetem miſit Archelaus de qvo ſupra.

6. GEMINUS ſive GEMINIANUS presbyter Antiochenus, æqvalis Origenis laudatur Euſebio in Chronico & inter ſcriptores Eccleſiaſticos refertur ab Hieron. c. 63. qvi pauca ſcripſiſſe teſtatus nullius libri nomen ſive titulum appoſuit.

7. BERYLLUS Boſtrenus in Arabia Epiſcopus, CHRISTUM anteqvam homo ex Maria naſceretur nullam *** ſubſiſtentiam propriam habuiſſe neqve poſtea aliam qvam Patris habere divinitatem inhabitantem docuit, qvam ejus ſententiam confutavit Origenes & Beryllum ad Eccleſiæ ſententiam reduxit. Vide Euſebium VI. 33. cujus temporibus ſcripta Berylli & Origenis adverſus eundem & Synodi adverſus

* Hieron. c. 56. de Script. Eccleſ. adde cap. 61. ubi de Hippolyto.

** Confer Stephani le Moyne prolegom. ad Varia ſacra.

*** Vide ejusdem le Moyne notas ad Varia ſacra p. 133. ſeq. & 1113. ſeq. & Novellas Reip. literariæ A. 1700. menſe Februario p. 175 ſeq. Verba Euſebii qvibus Berylli hæreſin exprimit ſunt: μὴ προυφεστάναι κατ' ἰδίαν οὐσίας περιγραφὴν, *ſecundum propriam eſſentiæ circumſcriptionem non præextitiſſe*, id eſt non fuiſſe ante Mariam, qvæ poſtea ipſiſſima Photini ac Socini hæreſis fuit. Nicephorus V. 22. ex ejusdem Berylli ſententia: μή τινα ὑπόστασιν οὐσίας ἰδίαν κεκτῆσθαι.

verſus illum congregatæ monumenta adhuc exſtabant. Dialogum Origenis & Berylli in qvo hæreſis ejus arguebatur, & Berylli Epiſtolas in qvibus Origeni gratias agit, memorat Hieronymus c. 60. de S. E. Confer Euſebium VI. 20. ubi teſtatur Beryllum reliqviſſe διαφόρους φιλοκαλίας, σὺν ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασι, qvæ verba Valeſius interpretatur, qvod *præter Epiſtolas & lucubrationes varia quoque elegantis ingenii monumenta reliquerit*, atqve in notis monet ſe per φιλοκαλίας intelligere non electa & floridorum libros qvalis exſtat Origenis Philocalia, ſed Hymnos & poëmata. Verum Nicephorus V. 15. Hiſt. Euſebii verba ſic accipit, ut in ipſis illis Epiſtolis ac συγγράμμασι φιλοκαλίας illas qværendas eſſe innuat, dum ſcribit Beryllum φιλοκάλου αὐτοῦ δῆς συγγράμματα poſt ſe reliqviſſe.

8. NEPOS Epiſcopus Ægypti compoſuerat *Pſalmos* ſive Hymnos ſacros qvibus multos ex fratribus ſive Chriſtianis ſuæ ætatis vehementer delectatos ſcribit Dionyſius Alex. apud Euſebium VII. 24. teſtatus ſe ipſum ideo & propter fidem ac diligentiam & ſtudium Scripturarum probare eum atq; diligere. Ἐν ἄλλοις μὲν πολλοῖς ἀποδέχομαι καὶ ἀγαπῶ Νέπωτα, τῆς τε πίστεως καὶ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς διατριβῆς, καὶ τῆς πολλῆς ψαλμῳδίας, ᾗ μέχρι νῦν πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν ἐνθυμοῦνται. Solum hoc in Nepote improbat Dionyſius, qvod libris duobus qvibus titulum fecerat ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν promiſſiones divinas in ſacris literis & Johannis Apocalypſi factas non allegorice ſed ad literam, de millenario annorum in his terris per delicias corporales tranſigendo explicaverat. Hanc ejus ſententiam confutavit Dionyſius ἐν τοῖς περὶ ἐπαγγελιῶν, nihilominus illo ipſo in opere non dubitat *fratrem* adhuc appellare Nepotem. ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ὡς πρὸς παρόντα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν διαλεχθῆναι Νέπωτα. Duorum librorum Dionyſii adverſus Nepotem meminit etiam Hieronymus c. 69. ut Nicephorum VI. 21. cæteroſqve juniores omittam. Nec dubium eſt à pſeudo Gelaſio illum ἔλεγχον ἀλληγοριστῶν proſcribi, ubi librum Nepotis in decreto de Apocryphis memorat, per Apocrypha non modo intelligens ſcripta ſuppoſita & commentitia, ſed etiam ea qvorum nulla debet eſſe propter errores auctoritas in Eccleſia. Alius fuit Nepos Epiſcopus Hieroſolymitanus poſt Cyrillum. Niceph. XIV. 30.

9. CORNELIUS Epiſcopus ab A. C. 251. Romanus, atqve non diu pòſt in Galli Imp. perſecutione propter CHRISTUM

exul

exul & mox 18. Cal. Octobr. A. 253. * Martyrio coronatus, ſcripſerat Græce Epiſtolas complures, è qvibus duæ qvæ ſolæ ſuperſunt latine ad Cyprianum atqve inter ** Cyprianicas leguntur, à Cypriano videntur è Græco translatæ eſſe. Octo Epiſtolæ Cypriani qvas adhunc Cornelium ſcriptas Hieronymus c. 66. teſtatur, omnes ad huc ſuperſunt. Euſebius VI. 43. memorat ejus Cornelii literas ad Fabium (Flavianum pleriqve alii Epiſcopum illum Antiochenum appellant) unas *δηλώσας τὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων συνόδου καὶ τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὰς αὐτόθι χώρας*. Alteras *περὶ τῶν κατὰ τὴν Συνόδον ἀρεσάντων* & tertias *περὶ τῶν κατὰ Νοβάτον* † *πραχθέντων*, ex qva poſtrema Epiſtola Euſebius loco illo inſignia fragmenta ſervavit. Qvod Hieronymus Epiſtolam qvartam qvoqve Cornelii ad Flavianum memorat *valde prolixam, & Novatianæ hæreſeos cauſas & anathema continentem*, inde factum puto, qvod pro diverſa à jam memoratis Epiſtola præter rem habuit illam, cujus fragmenta apud Euſebium leguntur.

10. DIO-

* Vide Schelſtratenum Antiqv. Eccleſ. T. 1. p. 197. 489.

** edit. Fellianæ 49. 50. Pamel. & Rigalt. 46. 48. Eraſm. & Manut. lib. 3. Epiſt. 11. & 12.

† *Νοβατιανὸν* videtur ſcripſiſſe Euſebius, uti legit etiam Hieron. Fuit certe Novatianus presbyter ille Romanus, adverſus qvem celebrata Synodus Romana A. C. 251. Novatus nomen eſt Carthaginienſis presbyteri, cujus & ipſius in illo ſchiſmate fuere partes. Vide Beveregii notas ad Synodicum magnum p. 69. ſq. Pearſonii Annales Cyprianicos, Tillemontium &c. De Novatiani qvi latine ſcripſit monumentis dicere non eſt hujus loci, neq; habeo qvæ addam virorum doctorum de illo obſervatis, niſi qvod librum illius de Trinitate nuper admodum tanqvam eximium præ cæteris Antiqvitatis monumentum nova editione Anglis ſuis commendavit Arianiſmi confeſſor Wilhelmus Whiſton, in Volumine qvod inſcripſit ſermons and eſſays upon ſeveral ſubjects, Lond. 1709. 8. Qvanqvam Novatianum Catholici de CHRISTO dogmatis aſſertorem fuiſſe, ex hoc ipſo libro licet à Macedonianis olim etiam velut in patrocinium erroris ſui laudato, probant Stephanus le Moyne notis ad varia ſacra p. 229. ſeq. Georgius Calixtus §. 50. de Myſterio SS. Trin. è Veteri Teſt. Gregorius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 225. Samuel Gardinerus in Hypotypoſi doctrinæ Patrum ante Nicænor. de SS. Trinitate p. 105. ſeq. Natalis Alex. diſſ. IX. Sec 2. artic. 4. & Petavius de DEO p. 82. lib. 1. c. 11 §. 10. licet lib. 1 de Trinitate c 5. §. 5. non diffitetur parum accurate de Myſterio illo locutum auctorem illius libri, qvem Novatianum eſſe ibi & p. 81. & de angelis p 91. negat, eo præcipue argumento ductus qvod c. 13. hæreſeos Sabellianæ circa A. C. 255. exortæ meminit. Sed ex hoc tantum ſeqvitur, poſt ſchiſma librum hunc à Novatiano fuiſſe compoſitum. A ſectatoribus ejus jactabantur *ὑπομνήματα* de martyrio ſive Confeſſione Novatiani ſub Decio & Valeriano, qvæ falſitatis arguit Evlogius apud Photium Cod. 182. Confer Jo. Felli notas ad Cypriani Epiſtolam LXI.

Digitized by Google

10. DIONYSIUS Romanus Epiſcopus ab 24. Jul. A. C. 259. ad 26. Dec. A. 269. de cujus ſcriptis nihil conſtat niſi qvod Athanaſius de Synodis Arimin. T. 1. p. 918. meminit Synodi ab illo congregatæ, litterarumqve ad Dionyſium Alex. ſcriptarum ſuper eo, qvod hic Alexandrinus CHRISTUM ποίημα dixiſſet & Patri ὁμοούσιον negaſſet, qvam criminationem ille à ſe avertit in libello ἐλέγχου καὶ ἀπολογίας, & in alia Epiſtola, cujus pars ibidem ab Athanaſio affertur, & libro de decretis Synodi Nicænæ T. 1. p. 274. ubi deinde pag. 275. ſubjungit locum Dionyſii Epiſcopi Romani κατὰ τῶν τὰ Σαβελλίου φρονούντων.

11. EUSEBIUS ex Alexandrinæ Eccleſiæ Diacono * Epiſcopus Laodicenus, Dionyſii Alexandrini, de qvo ſupra, æqvalis, diverſus ſane ab Euſebio Alexandrlo cujus *Homilias XVIII.* in Bibl. Cryptæ ferratæ repertas habuit & ex illis fragmenta attulit Turrianus in defenſione Epiſtolarum Pontificum, cujus fragmenta occurrere etiam in Jo. Damaſceni parallelis, notatum Colomeſio in paralipom. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Habuit & nonnullas Holſtenius teſte Lambecio lib. 1. de Bibl. Vindob. p. 112. & Allatius de Simeonum ſcriptis: exſtantqve in Galliæ, Italiæ, Germaniæ & Angliæ Bibliothecis, qvarum tituli apud Caveum in diſſ. de dubiis ſcriptoribus videantur. Cæterum homiliarum iſtarum Allatio, Turriano, Holſtenio viſarum auctorem non fuiſſe veterem illum Euſebium Alexandrinum tertii ſcriptorem ſæculi, patet vel inde qvod hic nunqvam fuit Alexandrinus Epiſcopus, at enim in Codice Cæſareo in qvo Oratio περὶ μνείας ἁγίων *de commemoratione Sanctorum* exſtat, diſerte illa adſcribitur Euſebio Epiſcopo Alexandrino, ut teſtatur Lambecius lib. V. p. 24. qvi p. 22. etiam Euſebii Epiſcopi Alexandrini λόγον περὶ νηστείας *de jejunio* memorat. Illa περὶ μνείας ἁγίων eadem eſt qvam habuit Turrianus, & Holſtenius edere voluit, & qvam ſub Euſebii Epiſcopi nomine pridem latine ex *Caroli Fabiani* interpretatione vulgavit Thomas Galletus, unde inſerta eſt Supplemento Bibl. Patrum edit. Morell. 1639. T. 1. p. 826. & Bibliothecæ Patrum Lugd. T. 27. p. 479. Ac qvoniam inter Alexandriæ Ægypti Epiſcopos ſive Patriarchas nullus occurrit Euſebius, veritati conſentaneum videtur qvod ſcripſit Turrianus, auctorem harum homiliarum fuiſſe Epiſcopum alterius cujusdam Alexandriæ in Aſia, vixiſſeqve qvarto ſæculo, ſi fuerit hic μέγας ille Εὐσέβιος Ἀλεξαν-

* Vide Euſebii Hiſt. VII. c. 11. p. 261. & c. 32. p. 285.

θρείας ad qvem Macarius ſcripſerat qvæſtiones ſuas qvarum fragmentum in MStis Anonymi locis communibus Aſceticis de qvibus Lambecius lib. V. p. 154. ſeq. Neſcio qvem *librum doctrinarum ſacrarum* Euſebii Alexandrini Laodiceæ Epiſcopi inter libros aliqvot Arabice & Syriace ſcriptos, qvi tempore Gregorii XI. dicuntur ſub terram defoſſi, & poſtea oblati ſunt venales Epiſcopo Herbipolenſi, memorat Poſſevinus in Apparatu S. Omitto Euſebium Alexandrinum Rhetorem de qvo Eunapius in Proæreſio p. 125.

12. MAGNETES *pervetuſtus auctor ante mille & trecentos annos Evangelicæ Apologiæ libros Græce ſcripſit ad Theoſthenem adverſus Gentiles Evangelii calumniatores.* Hæc Poſſevinus in Apparatu S. *Fragmenta aliquot*, (Colomeſii hæc obſervatio eſt in paralipomenis de S.E.) *ex Bibliotheca D. Marci Veneta in ſcriptis ſuis affert Codicum ille MSS. helluo Franciſcus Turrianus, ſed inprimis in Apologia pro Epiſtolis Pontificum. Unum etiam obſervaſſe mihi videor in Poſſevini Moſcovia* (qvi perinde ut Coccius à Turriano petiiſſe videtur.) *Auctorem hunc laudant Græci in reſponſionibus ad Cardinalem de Gviſe.* Clariſſ. Caveo hic *Magnes* videtur eſſe Hieroſolymitanus Presbyter qvem Germanus Patriarcha CPol. in dogmatico MS. ad Anthimum teſtatur interfuiſſe Concilio Antiocheno adverſus Paulum Samoſatenum A.C. 265. Utinam hos libros aliqvis bono Eccleſiæ in lucem proferat, ſive Magnetem illum Hieroſolymitanum presbyterum ſive Macarium Magnetem auctorem habeant, cujus fragmenta exſtant in Nicephori CPol. antirrheticis MSS.

13. DEMETRIUS qvem inter teſtes pro defendendo Origene laudavit auctor Anonymus apud Photium Cod. 117. una cum Dionyſio Alex. Clemente, aliisqve, fuit Epiſcopus Alexandrinus ex Origenis hiſtoria notiſſimus, de cujus ſcriptis nihil alioqvi mihi compertum.

14. THEOGNOSTUS Alexandrinus Origenis diſcipulus & poſt illum Catecheſeon in ſchola Alexandrina Magiſter atqve *ἐξηγητὴς* Athanaſio laudatus, & Photio Cod. CVI. qvi ejus *ſeptem libros Hypotypoſeon* recenſet. Vide Athanaſium de decretis Synodi Nicænæ T. 1. p. 274. & in illud qvicunqve dixerit verbum p. 755. Henr. Dodvvellum ad fragmentum Philippi Sidetæ p. 511. & qvæ pro vindicanda Theognoſti doctrina diſputat Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 227. ſeq.

15. ANA-

Digitized by Google

15. ANATOLIUS Alexandrinus in Epiſcopatu Laodiceno Euſebii, de qvo jam memoravi, ſucceſſor. De illius ſcriptis vide ſi placet qvæ dicta à me ſunt libro III. cap. 11. ubi & fragmenta qvædam ſub illius nomine edidi, & lib. IV. p. 19. Nunc juvat tantum notare qvod ipſe apud Euſeb. VII. 32. p. 287. mentionem facit Judæorum ſcriptorum ut Philonis, Joſephi, & *Muſæi*, atq; antiqviorum *Agathobuli* & *Ariſtobuli* Paneadenſis unius ex illis qvi in gratiam Ptolemæi Philadelphi libros Legis Græce interpretati ſunt. Deinde ab hoc Anatolio diverſum eſſe 1) Anatolium Ethnicum Jamblichi Magiſtrum, cui Porphyrius qvæſtiones Homericas inſcripſit, tum 2) Anatolium Berytium JCtum, de qvo Eunapius in Proæreſio, & ad qvem Libanii exſtant Epiſtolæ, 3) Anatolium qvi in Geoponicis freqventer allegatur & in Hippiatricis, & cui fragmentū de Antipathiis & ſympathiis lib. IV. c. 29. ſupra à me vulgatum tribuit V. C. D. Jo. Rendtorfius. Nec minus 4) Anatolium CPolitanum qvi interfuit Synodo Chalcedonenſi & cujus nonnulla leguntur in Græcorum Octoecho. 5) Anatolium ad qvem directa eſt Hieronymo tributa præfatio qvæ Victorini Commentario in Apocalypſin præmittitur. 6) Anatolium Epiſcopum Lerinenſem circa A. 484. de qvo Vicentius Barralis p. 369. ſeq. 7) Anatolium Timothei Æluri Patriarchæ Alex. fratrem &c.

16. PIERIUS presb. & Catecheta Alexandrinus, fuit Præceptor Pamphili Martyris, ut Photius teſtatur, Martyr & ipſe cum fratre ſuo Iſidoro, unde Martyrologia eum colunt 4. Nov. Inter Criticos ſacros & emendatores textus Græci Novi Teſtamenti laudatur à Richardo Simone præf. ad lib. 1. Hiſt. Crit. N. T. Is ob alias etiam cauſas Origenes junior dictus eſt, de qvo vide Dodvvellum ad fragmentum Philippi Sidetæ p. 508. ſeq. De ſcriptis hujus Pierii Photio Cod. 119. & Hieronymo Epiſt. 52. laudatis nihil habeo qvod addam præſtantiſſimi Cavei induſtriæ. Doctrinæ puritatem aſſerit Georgius Bullus in defenſione fidei Nicænæ p. 262.

17. De PAMPHILI presb. Cæſareenſis ac Martyris vita tres libros ſcripſerat *Euſebius* ſummus ejus amicus, à qvo & Pamphili nomen adſcivit. Illos memorat Euſebius ipſe lib. 6. cap. 32. & lib. 7. Hiſt. c. 32. p. 288. & de martyribus Palæſtinæ p. 336. atqve intercidiſſe multi mecum dolebunt. Fragmentum de Martyrio Pamphili qvod A. C. 309. ſub Maximino alacriter ſubiit, ex tertio ut putat illius ope-

operis deperditi Euſebiani libro ſervatum Græce è MS. Mediceo, cum latina verſione exhibet Papebrochius in Actis Sanctorum Calendis Junii p. 64-70. Sed & qvæ ex Metaphraſte de Pamphilo Surius vulgaverat, ex illis Euſebii libris maximam partem petita eſſe viri docti ſibi perſvaſerunt. De Bibliotheca & διατριβῇ ſive ſchola qvam Cæſareæ Palæſtinæ inſtituit de Codicibus ſcriptorum ſacrorum Græcæ interpretationis qvos cum Euſebio emendavit, deq; aliis præclaris monumentis qvæ ſua manu deſcripta reliqvit, qvemadmodum etiam de aliis rebus ad hunc Martyrem pertinentibus accurate ac diligenter diſſeruit Tillemontius Tomo V. memor Hiſt. Eccleſ. parte 3. Scripta ipſe reliqvit nulla, præter qvaſdam *Epiſtolas* & *Apologiam pro Origene* qvam cum Euſebio compoſuit, à qvo etiam poſt Pamphili mortem additus eſt liber ſextus. *Primus* liber ex Rufini verſione inter Origenis & Hieronymi Opera ſæpius prodiit. Cæteri exceptis qvæ Photius Cod. 118. ſervavit fragmentis perierunt. Perierunt etiam Pamphili Epiſtolæ. S. Hieronymum qvi Pamphili nullas in illa Apologia partes fuiſſe contendit, multis refellit in notis ad memorias ſuas laudatus Tillemontius pag. 358. ſeq.

18. LUCIANUS Antiochenus presbyter, de qvo ut de aliis hujus nominis dixi lib. IV. c. 16. neqve in præſenti habeo qvæ adjungam, niſi qvod Stephanus le Moyne notis ad Varia ſacra p. 541. ex Hieronymo obſervat *editionis LXX. interpretum à Luciano recenſitæ* de qva lib. 3. c. 13. §. 14. dictum eſt, uſum obtinuiſſe olim per totam fere Aſiam minorem ab Antiochia Thraciam & Byzantium usqve, idqve probat è Lactantio Nicomedienſi: Clariſſimus vero Grabius uti Epiſtolâ ad Joh. Millium non dubitat in editione Græcorum Bibliorum Romana hodie legi librum Judicum ex interpolatione *Heſychii* Alexandrini, ſic in prolegomenis ad T. 3. Biblior. Græcorum Oxoniæ à ſe editorum cap. 1. §. 7. ſeq. confirmat librum Jobi in Codice MS. Alexandrino ex Luciani recenſione exſtare. Video etiam Jacobo Duporto præf. ad Pſalmos feliciſſime Carmine Græco à ſe expreſſos veriſimile viſum qvod in MS. Vaticano editio Luciani exhibeatur. Et Iſ. Voſſius præf. ad appendicem de LXX. Interpretibus ſcripſit Lucianeæ editionis qvæ in multis etiam exſtet Orientis Eccleſiis, exemplar habere Reginam Chriſtinam, à qvâ illud ſe impetraturum ſperet. De eadem videnda Athanaſii ſynopſis Scripturæ, auctarium Theodoriti p. 6. & Euthymius præfat. in Pſalmos p. 193. Svidas in Λουκιανός. Ex recentioribus

tioribus Hottingerus pag. 230. faſciculi, & Jo. Morinus Exerc. Bibl. pag. 218. 221. Ex *Epiſtola ad Antiochenos*. fragmentum ſervavit auctor Chronici Alex. p. 648. Præterea *brevis fidei formula* qvæ incipit πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ Ἐυαγγελικῇ καὶ Ἀποστολικῇ παραδόσει exſtat apud Athanaſium de ſynodis Ariminenſi & Seleucienſi T. 1. p. 892. & Socratem II. 10. qvam Synodi Antiochenæ A. C. 341. Patres, Luciani eſſe affirmarunt apud Sozomenum III. 5. *Feruntur*, inqvit Hieron. c. 77. Luciani *de fide libelli*, & *breves ad nonnullos Epiſtolæ*. *Apologiam* ad præſidem ante Martyrium A. C. 311. Nicomediæ dictam, cujus meminit Euſebius IX. 6. Rufinus in latina ſua verſione ex Actis ut videtur Martyrii ejus, qvæ ad Johannem presb. Nicomedienſem referunt, excerptam exhibet. Non Capite truncatum ſed alio mortis genere extinctum contendit Combefiſius ad S. Maximum T. 2. p. 718. Ab Euſebio dicitur ἀνὴρ τὰ πάντα ἄριστος, βίῳ τε ἐγκρατὴς καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασι συγκεκροτημένος. Et à Sozomeno τά τε ἄλλα εὐδοκιμώτατος καὶ τὰς ἱερὰς γραφὰς εἰς ἄκρον ἠκριβωκώς. Plura de illo Martyrologiorum ſcriptores, Surius ac Bollandus 7. Januar. & Ruinartus in actis ſelectis p. 559. ſeq. Arii hæreſi præluſiſſe multi arguunt, aliis cum Baronio eum vel excuſantibus vel defendentibus. Vide Tillemontium Tom. IV. memor. part. 3. & Valeſium ad Theodoritum p. 6.

19. HESYCHIUS Ægyptius Epiſcopus patria ut videtur Alexandrinus iisdem qvibus Lucianus temporibus *Græcam verſionem librorum ſacrorum recenſere* aggreſſus, qvam ejus ἔκδοσιν ab Ægypti & vicinarum regionum Eccleſiis receptam Hieronymus teſtatur, iisdem qvibus Lucianus temporibus Martyrium ſubiit. Eundem ſuſpicor primum eſſe auctorem *Gloſſarii* Græci Biblicas voces tam diligenter explicantis qvod ſub Heſychii Alexandrini nomine habemus. Vide ſi placet qvæ dixi lib. IV. c. 35. §. 4.

20. PHILEAS Epiſcopus Thmuitanus & Martyr librum de Martyrum laude compoſuit teſte Hieron. c. 78. illum nimirum ex qvo fragmenta ſervavit Euſebius VIII. 10. Hiſt.

De Hæreticorum tertii ſæculi ſcriptis ut nonnulla etiam ſubjungam, PAULUS Samoſatenus Epiſcopus ab A. C. 260. Antiochenus & propter hæreſin deinde A. C. 270. ab Epiſcopis qvos ſemel iterumqve ſimula-

ſimulationibus ſuis * eluſerat, depoſitus, diligenterq; diſtingvendus tum ab altero Paulo Antiocheno ejuſdem fere ætatis, de qvo Euſebius VI. 2. Hiſt. p. 203. & à Paulo Paulicianorum auctore, qvi Manichæorum hæreſin Sæculo VII. inſtauravit. Hujus vero, de qvo jam dicere inſtitui, ſectatores dicti ſunt Paulianiſtæ, & Samoſateniani. In Epiſtola Synodica ** apud Euſebium VII. 30. deſcribitur Paulus iſte ut valde ſuperbus & arrogans, & qvi concionanti ſibi applaudi diligenter & oraria concuti *** volebat: Ibidem traditur Hymnos CHRISTO cani ſolitos abrogaſſe *ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα*, at inſtituiſſe mulieres qvi feſto Paſchatis die *hymnos* in ipſius Pauli laudem in Eccleſia canerent, *εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μέσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ μεγάλῃ τοῦ Πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμῳδεῖν παρασκευάζων, ὧν καὶ ἀκούσας ἄν τις φρίξειεν.* Pauli *decem quæſtiones* ſive *propoſitiones* cum Dionyſii Alexandrini reſponſione & confutatione editas eſſe dixi ſupra p. 263. Sed Epiſtola qvam ſibi à Paulo ſcriptam Dionyſius memorat, una cum aliis ejus ſcriptis intercidit, & jam Athanaſius negat Epiſtolam Pauli ad Epiſcopos Antiochiæ congregatos ſe potuiſſe conſeqvi, de Synodis Arimin. p. 915. & 922. T. I. edit. Lipſ.

SCYTHIANUS Saracenus † Manichæi anteambulo, diſcipulum habuit TEREBINTHUM, qvi alio nomine deinde BUD-

* Vide Euſebium VII. 28. ſq. Hiſt. & Theodorit. II. 9. hæretic. fab. In Synodo A. 270. convictus eſt ab *MALCHIONE* Presbytero, qvi antea Rhetorum Scholæ apud Antiochenſes præfuerat, ut narrat idem Euſebius VII. 29. Ex diſp. Malchionis qvædam affert Leontius lib. I. contra Neſtor. Confer è recentibus inprimis Tillemontium Tomo IV. memor. parte 2.

** Fragmentum illius Epiſtolæ ab Euſebio prætermiſſum exhibet Baluzius in nova collect. Concilior. pag. 22. A Malchione ſcriptam tradit Hieronymus c. 71. De Malchione hoc Menologia 28. Octobr.

*** De illo more conſules Caſaubonum ad Vopiſci Aurelianum c. 48. Matthæum Larroqvanum lib. I. Adverſarior ſacrorum c. 37. & Jo. Baptiſtam Ferrarium de veterum acclamationibus & plauſu lib. 2. cap. 7. & 8.

† Hunc Scythianum Manetis adhuc ætate vixiſſe non dubito, licet ætate ac ſenio eum præceſſit. Neqve obſtat qvod Apoſtolorum temporibus propiorem faciunt veteres qvidam, aut cum Manete confundunt. Certe ex Manetis Epiſtola ad Scythianum fragmentum à me infra afferetur. Nec aſſentior Pearſonio qvi p. 116. ad Symbolum Zaranem Scythiano juniorem facit, & Manichæorum familiæ inſerit. Qvin imo fuit Zaranes antiquus legiſlator Perſarum ac Magus Pythagora antiqvior, aliis Zarades vel Zaratus. Vide Tollii iter Italicum p. 135.

Digitized by Google

BUDDAM † ſe vocavit, ſcripſitqve ei (hoc eſt ab eo dictatos) qvatuor libros, unum *Myſteriorum*, alium *Capitulorum*, tertium *Evangelium* & noviſſimum omnium *theſaurum*, ut legas in Actis Archelai cum Manete p. 96. qvæ & ipſa inſcribuntur *theſaurus verus* veluti qvæ falſo illi opponantur. Eorundem qvatuor librorum mentio apud Cyrillum Hieroſol. Catecheſi VI. p. 57. Epiphanium LXVI. 2. Socratem lib. 1. c. 22. Hiſt. Svidam in *Μάνης*, Cedrenum, & Photium MS. lib. 1. contra in Manichæos, cujus verba dedi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 141. Magiæ, Aſtrologiæ & artis Medicæ peritum & Magicis libris ſedulum teſtatur Epiphanius T. 1. p. 610. adde 629. ſeq.

MANES ſive * MANICHÆUS cujus hæreſis circa A. C. 278. erupit, ut ſupra in Archelao notavi, acceptis ſibiqve magnam

Nn

† Buddæ nomine apud Indos notari ſapientem, ſcribit Andreas Mullerus Greifenhagius in Obſervationibus Sinicis p. 16. Et fuit eo nomine in India vir ſapiens antiqviſſimis temporibus, unde Indorum Philoſophos *τοῖς Βουττᾶ παραγγέλμασιν* obſeqventes, eumqve ut DEum venerantes memorat Clemens Alex. 1. Strom. p. 305. Illum cum Manetis Magiſtro perperam confundit Voſſius p. 7. libri de ſectis Philoſophor. Manetem gente Brachmanem ſive Indum fuiſſe tradit è Cedreno Svidas.

* Manes Chaldaica ſive Babylonica lingva מאן *σκεῦος* ſignificat, monente Epiphanio LXVI. 1. Perſica lingva ut ſcribit Photius MS. ſonat *τὸν ἴδιον ὁμιλητικὸν καὶ πρὸς διάλεξιν δραστήριον*. Sic & Cyrillus Hieroſol. Qvam tamen ſignificationem hodie in lingva Perſica ignorari notat Thomas Hyde pag. 284. Hiſtoriæ relig. veterum Perſarum. Qvi p. 281. probat ſignificationem vocabuli Perſici *Mâni*, qvo *pictor* denotatur & Manetem artem pictoriam exercuiſſe contendit. Latinis antiqvis *Manum* bonum eſt, de qvo Voſſii Etymologicum in *Manes*. Sed hoc nihil ad Manetem ſive Manichæum, qvod nomen ſibi impoſuiſſe illum hæreſiarcham ex Hebraico מנחם ut *paracletum* ſe jactaret, affirmant Jacobus Uſſerius in Annalibus ad A. M. 3232. & Gatakerus Adverſar. Miſcell. c. 35. Phrygium etiam nomen *Manes*, de qvo Caſaubonus XIII. 5. ad Athenæum. At pro Manete ſive Manichæo à diſcipulis ſuis vocabatur *Mannichæus*, qvaſi manna ſundens, (non à *mannacha* reqvies, ut eidem Hydeo perſvaſum.) Vide Auguſtin. XIX. 22 in Fauſtum & Fulleri II. 13. Miſcell. Neqve tamen veriſimile eſt in Codice Juſtinianeo leg. 4. de hæreticis & Manichæis pro verbis *Manichæos ſeu Manichæas vel Donatiſtas meritiſſima ſeveritate perſeqvimur*, legendum eſſe *Manichæos ſeu Mannichæos*, ut nuper conjiciebat Nobiliſſimus & ſagaciſſimus Bynkershœkius in Obſervatt. Juris Romani. Nam ne urgeam in Baſilicis etiam legi *Μανιχαίας* & in aliis etiam legibus ut lib. XVI. Cod. Theodoſ. tit. 5. l. 7. *ſi qui Manichæus Manichæave*: non poſſum mihi perſvadere Imperatorem recepto ac notiſſimo Manichæorum nomini aliud affectatum

Digitized by Google

gnam partem vindicatis ** Scythiani libris varia & ipſe ſcripſiſſe à veteribus traditur, ut ſunt:

Λόγος περὶ πίστεως, ex qvo fragmentum apud Epiphan. T. 1. pag. 630. LXVI. 14.

Μυστήρια, liber ſectionibus ſive *τμήμασι λόγων* XXII. pro numero litterarum Alphabeti Syriaci diviſus & fortaſſis Syriace ſcriptus. Epiphan. LXVI. 13. In illo inſtituit evertere Legem ac Prophetas. Vide formulam receptionis ſive anathematiſmos Manichæorum in Jac. Tollii itinere Italico p. 142. & Petrum Siculum pag. 20. Ab hoc myſteriorum libro diverſam *τὴν τῶν κεφαλαίων βίβλον*, una cum aliis Manichæorum libris rejicit Timotheus presbyter CPol. de iis qvi ad Eccleſiam accedunt, ubi etiam memorat librum *τῶν εὐχῶν* ſive precum, atq; cujus etiam apud Petrum Sic. & in formula receptionis mentio, *τὴν τῶν Γιγάντων πραγματείαν*, qvam oppugnaverat Heraclianus teſte Photio, ubi *ἡ γιγάντειος βίβλος* vocatur. Cod. 85.

Θησαυρὸς ζωῆς. Memorat Formula receptionis & Epiphan. ibid. Ex libro ſeptimo theſauri verba qvædam producit Auguſtinus libro de natura boni contra Manichæos c. 44. Meminit etiam lib. 1. Actor. cum Felice cap. 14.

Μικρὸς Θησαυρός. Epiphan. loco laudato.

Περὶ

tum & admiratoribus ejus ſolis probatum addere voluiſſe. Cæterum Diogenis ſervus etiam dictus Manes teſte Laërtio VI. 55. Seneca cap. 8. de tranqvill & Æliano XIII. 28. Hiſt. & freqvens hoc nomen in ſervis, ut notatum præclaræ eruditionis viro Hadriano Relando parte 2. diſſ. Miſcellan p. 193. ſq. cui adde Menagium ad Laërt. V. 55. & VI. 55. Utrum Manes proprium hæretici nomen fuerit, video dubitantes Pearſonium p. 116. ad Symbolum Apoſt. & Gvil. Beveregium doctiſſimum Epiſcopum nuper Aſaphenſem notis ad Canonem 95. Trullanum p. 163. ſeq. qvoniam in Oriente qvilibet hæreticus *Min* ſive *Minæus*, & apud Arabes mendax *Man* appellatur. Et Epiphanius atqve Auguſtinus aliud etiam nomen Manetis, *Cubricum* memorant, (קב-ריקא *σκεῦος κενόν* vel קב רוחא *σκεῦος τοῦ πνεύματος*, ut *Manichæus* מנא חיה *σκεῦος τῆς ζωῆς* ex ſententia Steph. le Moyne p. 634. ad Varia Sacra) de qvo eundem Fullerum ſi placet conſules. Sed nec deſunt qvi à Manete demum (qvod nomen à *μανίᾳ* derivant ſcriptores Græci Eccleſiaſtici, & *μανιῶδες ὄνομα* vocat Epiphanius LXXVIII. 3.) factum eſſe putant, ut Minæus pro hæretico & pro mendace Man uſurpetur. Vide Rev. Joannis Wulferi theriacam Judaicam p. 100. Certe veterum conſenſus vix videtur pati, ut Manetis nomen ſive Manichæi, proprium hæreſiarchæ fuiſſe dubitemus. Adde Scaliger. ad Euſeb. num. MMCCXCIII.

** Archelaus Actis cum Manete p. 98.

Περὶ Ἀστρολογίας. id. Aſtrologiæ judiciariæ ſtudium Manichæis tribuitur in præfat. Arab. ad Concil. Nicæn. Confer Auguſtin. IV. 3. Confeſſ. & V. 7. VII. 6.

Epiſtola ad Marcellum virum illuſtrem, cum Marcelli reſponſione apud Epiphanium exſtat LXVI. 6. ex Actis Archelai cum Manete p. 6. edit. Clariſſ. Zaccaginii.

Epiſtola fundamenti ſcripta ad aliqvem qvem dilectiſſimum fratrem vocat. Eam ſingulari libro confutavit S. Auguſtinus, cui tota paſſim inſerta legitur. Vide & ejusd. Auguſtini Acta cum Felice Manichæo & lib. de natura boni c. 42. 46. &c. Germanice illam Epiſtolam exhibet Godofredus Arnoldus in Hiſtoria ſive Apologia hæreſium T. IV. p. 54. ſeq. Incipit his verbis: *Manichæus Apoſtolus JEſu Chriſti* * *providentiâ DEi Patris. Hæc ſunt ſalubria verba ex perenni ac vivo fonte, quæ qui audierit & eiſdem primum crediderit, deinde quæ inſinuant cuſtodierit, nunquam erit morti obnoxius, verum etiam æterna & glorioſa vita fruetur. Nam profecto tantus eſt judicandus qui hac divina inſtructus cognitione fuerit, per quam liberatus in ſempiterna vita permanebit. De eo dilectiſſime frater audiſti, de quo mihi ſignificaſti, dicens noſſe te cupere* &c.

Ἐπιστολῶν βιβλίον ſive ὁμάς. Vide formulam receptionis apud Tollium p. 142. Petrum Siculum p. 30.

Ἡ τῶν Ἀποκρύφων καὶ ἡ τῶν Ἀπομνημονευμάτων βίβλος. id.

Legis Chriſtianorum libros à Manichæo corruptos teſtatur Archelaus p. 99. qvanqvam Photio MS. teſte Manichæi in textu ipſo ſacro non multa immutarunt, τοῖς ῥήμασι μὲν καὶ ὀνόμασιν οὐδὲν μέγα παραλλάττοντες οὐδὲ καταχιβδηλεύοντες τοῦ λόγου τὸ σχῆμα (καθάπερ Οὐαλεντῖνος καὶ ἕτεροι.) - - τὰ ῥητὰ μηδὲ παρενθήκαις μήτε προσθήκαις ἀναιδῆν λυμαινόμενοι. Verùm corruptos eſſe libros ſacros Novi fœderis calumniabantur, è qvibus nonnullos plane repudiabant, ut Acta Apoſtolorum & qvidam ex illa ſecta Epiſtolas etiam Catholicas, Petri præſertim, ut qvi CHRISTUM abnegaſſet. Idem Photius MS. lib. 1. & Auguſtinus de utilitate credendi c. 2. & 3. adde Rich. Simonis Hiſt. Crit. N. T. lib. 1. pag. 7. ſeq. & Jo. Millium in prolegomenis ad Novum fœdus.

* Simile & aliarum ejus Epiſtolarum exordium fuiſſe teſtis Auguſtinus XIII. 4. contra Fauſtum.

*Fragmenta quædam *. ex Epiſtolis Manetis ** ſive Manichæi.*

Ex cod. Collegii Ludovici Magni Soc. Jeſ. Pariſiis, in qvo multa veterum Patrum teſtimonia congeſta ſunt adverſus eos, qvæ unam duntaxat in CHriſto naturam confitentur, Cap. ult.

Μάνου Πέρσου ἐκ τῆς πρὸς Ζεβηνᾶν αὐτοῦ ἐπιστολῆς.

Μία τοῦ φωτός ἐστιν ἁπλῆ καὶ ἀληθὴς ἡ φύσις, καὶ μία αὐτοῦ ἡ ἐνέργεια. τὸ φῶς γὰρ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐκ ἔλαβεν· οὐ γὰρ οὐσίας ἥψατο σαρκὸς, ἀλλὰ ὁμοιώματι καὶ σχήματι σαρκὸς ἐσκιάσθη, ἵνα μὴ κρατηθῇ διὰ τῆς οὐσίας τῆς σαρκὸς καὶ πάθῃ καὶ φθαρθῇ, τῆς σκοτίας φθειρούσης αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν τὴν φωτεινήν. πῶς οὖν ἔπαθε, μήτε τῆς κακίας κρατουμένης, μήτε τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ σκοτισθείσης;

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς.

Ἁπλῆ φύσις οὐκ ἀποθνήσκει, καὶ σκιὰ σαρκὸς οὐ σταυροῦται. μίαν οὖν ἔχων ἔμεινε τὴν φύσιν καὶ ἐνέργειαν τὸ φῶς μηδὲν παθοῦσαν τῷ ἐπισκιάσματι τῆς σαρκὸς οὐκ ἔχοντι φύσιν κρατουμένην.

Manis Perſæ ex Epiſtola ad Zebenam. Una lucis eſt ſimplex & vera natura, & una ejus operatio. Lux enim in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Non enim eſſentiam carnis attigit, ſed ſimilitudine & figura carnis fuit obumbrata, ne comprehenderetur ab eſſentia carnis & pateretur ac corrumperetur, tenebris operationem lucis corrumpentibus. Qvomodo igitur paſſa eſſet, cum nec malitia eā comprehenderit, neqve operationem ejus tenebræ obſcuraverint.

Ejusdem ex eadem Epiſtola. Simplex natura non moritur, & umbra carnis non crucifigitur. Perpetuo igitur unam naturam & unam operationem lux habere perſeveravit, nihil patientem ab umbra carnis, qvæ naturam neutiqvam comprehenſam tenet.

Ex Cod. Regio Pariſ. 2378. ad calcem operum S. Nicephori CPol.

Μάνου ἐκ τῆς πρὸς Σκυθιανὸν ἐπιστολῆς. ἐν ἑτέροις δὲ Βαλεντίνου τοῦ διδασκάλου Μάνεντος ἐπιγέγραπται.

Manis ex Epiſtola ad Scythianum (in aliis inſcribitur: Valentini, qui Manis Magiſter † fuit.) Sempiternæ Lucis

ὁ δὲ

* Hæc fragmenta ad doctiſſimum virum Jo Erneſtum Grabium cum magna harum litterarum jactura nuper die XIV. Novembris hoc anno 1711. extinctum miſſa pridem Pariſiis à R. P. Michaële le Qvien, benevole mecum communicavit Collega meus honoratiſſimus *Jo. Fridericus Winckler us*, in Gymnaſio Hamb. Orientalium lingvarum Profeſſor, pietatis atqve eruditionis laude celebratiſſimus.

** Uti nomen hæreſiarchæ in nominandi caſu jam Manes eſt jam Manichæus, ſic in genitivo reperio non tantum Manis, Μάνεντος, & Manetis, ſed etiam *Manæ*, ut in veteri verſione Actorum Archelai p. 23.

† Magiſter, qvod Manes ſimilia cum Valentino docuit, non qvod eum audivit.

Digitized by Google

Ὁ δὲ τοῦ ἀϊδίου φωτὸς υἱὸς τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει ἐφανέρωσεν, οὐ δύο ἔχων φύσεις, ἀλλὰ μίαν ἐν τῷ ὁρατῷ καὶ ἀοράτῳ.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Κούδαρον Σαρακηνὸν ἐπιστολῆς.

Ἰουδαίων βουλομένων ποτὲ λιθάσαι τὸν Χριστὸν καὶ τῆς παρανομίας αὐτῶν τὴν τόλμαν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, ἔδειξε σαφῶς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν ὁ τοῦ ἀνωτάτω φωτὸς υἱὸς, καὶ μέσος αὐτῶν διελθὼν οὐχ ὡρᾶτο· ἡ γὰρ ἄϋλος μορφὴ συσχηματισαμένη τὸ εἶδος τῆς σαρκὸς, ὁρατὴ μὲν οὐκ ἦν, ἐψηλαφᾶτο δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν κοινωνίαν τὴν ὕλην πρὸς τὸ ἄϋλον, εἰ καὶ σαρκὸς ὡρᾶτο μορφή.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ὀδᾶν ἐπιστολῆς.

Τῶν Γαλιλαίων δύο φύσεις ὀνομαζόντων ἔχειν τὸν Χριστὸν, πλατὺν καταχεόμεθα γέλωτα, οὐκ εἰδότων, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ φωτὸς ἑτέρᾳ οὐ μίγνυται ὕλῃ. ἀλλ' ἔστιν ἀκραιφνὴς ἑνωθῆναι ἑτέρᾳ οὐσίᾳ μὴ δυναμένη, κἂν δοκῇ ταύτῃ συνῆφθαι. ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία ὄνομά ἐστι καταχρηστικὸν, οὔτε εἴδους, οὔτε οὐσίας ὑπάρχον σημαντικόν. τὸ δὲ ἀνώτατον φῶς τοῖς ἑαυτοῦ συνουσιούμενον ἔδειξεν ἑαυτῷ ἐν τοῖς ὑλικοῖς σώμασι σῶμα, μία ὢν αὐτὸς φύσις τὸ πᾶν.

Filius propriam eſſentiam in monte manifeſtavit, non duas habens naturas ſed unam in viſibili & inviſibili.

*Ejusdem ex Epiſtola ad Cudarum *** Saracenum.* Cum Judæi aliqvando vellent CHRISTUM petere lapidibus, & ſceleratam audaciam ſuam re ipſa exeqvi, eſſentiam ſuam perſpicue demonſtravit ſupremæ Lucis Filius, & medius inter ipſos digreſſus non conſpiciebatur. Immaterialis enim forma qvæ ſpeciem carnis ſibi configuraverat, non erat viſibilis & neutiqvam tangebatur, qvia nullam habet communionem materia cum immateriali, licet carnis forma cernebatur.

Ejusdem ex Epiſtola ad Odan. (an Addam vel Buddam?) Qvando Galilæi duas naturas nominant atqve in CHRISTO eſſe affirmant, effuſe rideamus, neſciunt enim naturam lucis materiæ alii non miſceri, ſed ſincera eſt ac ſimplex neqve uniri alteri naturæ poteſt, licet illi conjungi videatur. Cæterum CHRISTI appellatio, per abuſionem ita dicitur, cum nec ſpeciem nec naturam ſignificet. Suprema vero lux ſuis eſſentialiter inhærens, ſibi ipſi inter materialia corpora corpus demonſtravit, cum ſit una univerſùm natura.

 Qvi

*** *Coudarum*, Κόνδαρον Labbeus in conſpectu Operum Jo. Damaſceni p. 53.

Qvi cum Manichæo faciebant diſtingvebantur in *Electos* & *Auditores*. Ex electis fuere *Duodecim Magiſtri* qvibus præerat *tertius decimus*, *Magiſtrorum princeps*. Auguſtin. hæreſi 46. His ſuccedebant LXXII. Epiſcopi, qvi presbyteros creabant & Diaconos. id. De electis vide Epiphan. LXVI. 53. Hi velut de genere ſacerdotum habebantur. Auguſtin. XXX. 5. contra Fauſtum. Signaculo ſinus, oris & manus firmati, conjugio & carnibus abſtinebant & nefas ducebant fruges manibus demetere. Auguſtin. hæreſi 46. Epiſt. 74. & c. 10. ſeq. de moribus Manichæor. Dicti & *Illuminati* ſive *Macarii* & *Cathariſtæ*, *Agoniſtæ* ſive *Agoniſtici*. Longe inferioris conditionis erant *Auditores*, è qvibus per novem annos fuit Auguſtinus. Nonnulli ex Manichæis dicti *Mattarii* qvod in mattis dormirent. Auguſtin. V. 5. contra Fauſtum. Fuerunt etiam in illis *Solitarii* Cod. Theodoſ. XVI. 5. lege 9. ſive *Monachi* à Victore Vitenſi lib. 2. memorati. Vocantur etiam Manichæi *Encratitæ*, *Apotactitæ*, *Hydroparaſtatæ*, *Saccophori*. Cod. Theodoſ. XVI. 5. lege 7. & 9. *Alcuanitæ* ab *Acua* qvodam Meſopotomio Epiph. LXVI. 1. & Nicetas IV. 33. Damaſceno ἀκονῖται, hæreſ. 66. *Phantaſmatici*. Prudent. Apotheoſ. v. 953. ſeq. *Atingani*. Scal. ad Euſeb. p. 241. ex Hiſt. Miſcella, Cedreno, Zonara & Balſamone: Adde Novellam Manuelis Comneni de Melchiſedecianis, Theodotianis & Atinganis, memoratam Labbeo Bibl. nov. MSS. pag. 190. *Pauliciani* ſub extremum ſæculi VII. à Paulo Samoſateno (non priſco illo ſæculi III. hæretico ſed) Joannis fratre & Callinices Manichææ mulieris filio. Ab illo Joanne & Paulo dicti etiam Παυλοϊωαννῖται. De his Photius MS. & Euthymius part. 2. panopliæ tit. 21. Idem Photius ſectatores hujus hæreſeos nominat Baanem, à qvo Βααννῖται. Baſilium. Armenium Connum qvi ſe vocavit Timotheum. Canacarem. Carbeam. Chryſocherem. Conſtantinum qvi ſibi impoſuit nomen Silvani, Pauli Apoſt. diſcipuli. Geneſium Pauli filium, qvi & ipſe ſe Timotheum nominavit. Joſephum qvi ſe vocabat Epaphroditum. Michaelem. Sergium qvi ſe Tychicum vocavit, à qvo Σεργιῶται, & ex cujus Epiſtolis qvædam Photius recitat, qvemqve interemptum refert An. M. 6343. h. e. A. C. 835. Simeonem qvi ſe appellavit Titum. Theodotum. Zachariam. Zoſimum.

Mani-

Manichæi nonnulli, quorum apud Veteres mentio.

A*Cuas* Meſopotamius, à qvo Manichæi dicti Acuanitæ. Epiphan. LXVI. 1.

Adamantus Manichæi diſcipulus, Photio & aliis præter Addam & Adimantum memoratus.

Addas ſive *Buddas* auctor pſeudo Evangelii, qvod è Marci IV. 21. *μόδιον* inſcripſit confutati à Diodoro Cilice libris XXV. de qvibus Photius Cod. 85. Fuit itidem unus è duodecim Manetis diſcipulis: cæterorum undecim hæc ſunt nomina apud Petrum Siculum & Photium MS. lib. 1. contra Manichæos: *Adamantus*, *Adimantus*, *Agapius* (male *Alogius* apud Timotheum presb. p. 452. edit. Combefiſii) auctor Heptalogi, vide Petrum Siculum p. 30. *Aphthonius*, *Gavriabius*, *Hermas*, *Heraclides*, *Hierax*, *Siſinius*, *Thomas*, *Zarvas*. Apud Epiphanium LXVI. 5. videtur male pro ιβ eſſe ſcriptum κβ ac ſi XXII. hubuiſſet diſcipulos. In Anathematiſmis à Jac. Tollio editis p. 142. *Adamantus* ille (Petro Siculo Ἀδαντης) bis dicitur *Adas*, qvi una cum Adimanto ſcripſerit contra Moyſen ac Prophetas. Præterea cæteris additur *Ariſtocritus*, auctor libri cui titulum fecit Θεοσοφίαν. *Baraas*, *Hilarius*, *Innæus*, *Olympius*, *Paapis* & *Salmæus*.

Adimantus Manetis diſcipulus, contra qvem ſcripſit B. Auguſtinus, qvem vide etiam in libris de adverſario legis ac Prophetarum qvi proprio nomine *Addam* dictum teſtatur lib. 2. extremo. Ille Adimantus ſolus poſt Manichæum ſtupendus dicitur Fauſto, ejusdem ſectæ homini, de qvo infra.

Agapius cujus ſcripta ad *Uraniam* uxorem refert Photius Cod. 179. Vide & ſupra in Adda.

Alexander Lycopolita, ex Lyco Thebaidis, Ægyptius, qvi poſtea Manichæos oppugnavit.

Aphthonium, *Hieracem* & *Heraclidem* ἐξηγητὰς τῶν Μάνεντος συγγραμμάτων vocant Anathematiſmi Manichæorum à Tollio & Cotelerio editi.

Ariſtocritus auctor libri qvem inſcripſit Θεοσοφίαν, in qvo conatus eſt oſtendere Ethniciſmum, Judaiſmum & Chriſtianiſmum eſſe unum idemque dogma. id.

S. Augu-

S. Auguſtinus qvi novem annos inter auditores Manichæorum fuit, at diruptis & derelictis illorum laqveis Catholicæ Eccleſiæ gremio ſe reſtitutum gaudet c. 1. libri de duabus animabus & in aliis contra Manichæos ſcriptis.

Buddas. Vide ſupra in Addas. Cæterum Buddæ nomine apud Indos notari ſapientem, jam ſupra notavi ex Andreæ Mulleri Obſerv. Sinic. p. 16.

Cajus Patriarcha Alexandrinus. Eutych. T. 2. Annal. p. 148.

Callinice mater Joannis & Pauli, auctoris Paulicianorum. Cedren. p. 356.

Clementianus qvi Manichæi nomen femori ſuo inſcriptum geſſit, teſte Victore Vitenſi lib. 2. de perſecut. Vandalica.

Conſtantius qvi deinde ad Eccleſiam rediit & Pelagianis fortiter reſtitit. Auguſtin. de moribus Manichæor. c. 20. Proſper in Chronico & Martyrolog. Rom. 30. Novembr.

Fauſtus Milevitanus Afer, cujus Volumen libris XXXIII. confutavit Auguſtinus. Epiſcopum Manichæorum vocat V. 3. confeſſ. & novem annos à ſe auditum teſtatur c. 6.

Felix cum qvo diſceptavit, qvemqve ad Eccleſiam reduxit Auguſtinus Honorio ſeptimum Conſule h. e. A. C. 407. Vide libros duos Auguſtini de Actis cum Felice.

Fortunatus Manichæorum presbyter, contra qvem ſcripſit ſive cum qvo diſceptavit per biduum præſente notario idem Auguſtinus Arcadio Auguſto ſecundum & Rufino Viro Clariſſimo Coſſ. hoc eſt A. C. 392. Adde Poſſidium in vita Auguſtini c. 6.

Gavriabius Manetis diſcipulus. Vide ſupra in Adda.

Heraclides, Hermas & Hierax, Hilarius, Innaus Manetis diſcipuli. Vide in Adda & Aphthonio. Hermeam à Manete miſſum in Ægyptum, Thomam in Judæam, & Addam εἰς τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ex Archelai p. 22. ſcribit Epiphanius LXVI. 12. Addam contuliſſe ſe in Scythiam, Thomam cum Manete manſiſſe, narrat idem Archelaus p. 98. Thomæ Syriam, Addæ Orientem obtigiſſe, legas apud Epiphan. LXVI. 31.

Johannes Patriarcha Alexandrinus. Eutych. T. 2. Annal. p. 187.

Juſtus ſive *Juſtinus* contra qvem exſtat Victorini liber à Sirmondo editus.

Leucius Charinus ſive *Seleucus* Apocryphorum Actuum Apoſtolicorum ſcriptor, de qvibus dixi in Codice Apocrypho N. T.

Olym-

Olympius Manetis diſcipulus. Vide ſupra in Adda.

Papus Πάπος cujus apud Alexandrum Lycopolitam mentio. In Anathematiſmis Manichæor. videtur dici Παάπης.

Philo presbyter, qvem Manichæorum fabulas populo DEi propoſuiſſe indignatur S. Nilus lib. 2. Epiſt. 321.

Salmæus Manetis diſcipulus. Vide ſupra in Adda.

Sebaſtianus Athanaſ. T. 1. p. 704.

Secundinus, contra qvem ſcripſit Auguſtinus. Secundini ad Auguſtinum Epiſtola præmittitur, qvam Germanice etiam exhibet Godfridus Arnoldus in Apologia hæreſium T. IV. p. 58. una cum Manichæi Epiſtola & Fortunati confeſſione qvas utrasqve confutat Auguſtinus.

Siſinius Manetis diſcipulus & Petro Siculo teſte διάδοχος. Vide ſupra in Adda.

Thomas cujus meminit Alexander Lycopolita p. 4. Evangelium Apocryphum ſub Thomæ Apoſtoli nomine compoſuiſſe legitur in Anathematiſmis Manichæorum, & apud Petrum Siculum. Licet Evangelii Thomæ jam apud Origenem mentio qvi ante Manetis hæreſin diem obiit. Vide & ſupra in Adda & Heraclide. De Evangelio Philippi & infantiæ CHRISTI, de Actis Andreæ Apoſtoli & aliis libris Apocryphis, ut Epiſtola * ad Laodicenſes per Manichæos temere jactatis, dixi in Codice Apocrypho Novi Teſt.

Tyrbo Manichæi diſcipulus. Epiphan. T. 1. p. 623. 624. 625. 627. & 642. ex Archelai Actis cum Manete pag. 8. 9. &c. ad Eccleſiam reductus & Diaconus ordinatus ab Archelao. id. p. 68.

Zarvas, Manetis diſcipulus. Supra in Adda.

Auctores veteres qui de Manichæis, vel adverſus illorum hæreſin ſcripſerunt. Deperditis præfixus eſt aſtericus.

ANathematiſmi hæreſeos Manichæorum, iis proponi ſoliti qvi ab illa ad Eccleſiam redeunt, ex MS. Regio Græce & latine apud Coteleriumad lib. IV. recognitionum Clementis c. 24. & ex Cæſareo

Oo MS.

* Epiſtolam Pauli ad Laodicenſis inter ſcripta à Manichæis jactata refert Timotheus presbyter CPol. libello de iis qvi ad Eccleſiam ab hæreticis veniunt.

Didymus Alexandrinus contra Manichæos, cujus fragmentum latine ex Turriani verſione vulgavit Poſſevin9 in apparatu S. ad calcem literæ D. & Caniſius T. 5. Antiqv. lect. Idem Græce & latine ex Emerici Bigotii qvod ex Italia attulerat apographo Combefiſius in auctario noviſſimo Bibl. Patrum Pariſ. 1672. fol. parte 2. p. 21 - 32. Integrum hunc librum ad nos haud perveniſſe, argumento eſt qvod in Damaſceni parallelis ex Didymo contra Manichæos qvædam allegantur, qvæ in editis non extant. Græce locum produxerat etiam Petrus Poſſinus ad Nili Epiſtolas p. 342.

* *Diodori* Tarſenſis Cilicis libri XXV. contra Manichæos & Addæ *μόδιον*. Phot. Cod. LXXXV.

Ecbertus Schonaugienſis Cœnobii Monachus & presbyter medio ſeculo XII. clarus in ſermonibus XIII. adverſus Catharos & excerptis ex Auguſtino contra Manichæos. Colon. 1530. 8. & in Bibl. Patrum Lugd. Tom. 23.

Evodii Uzalenſis liber de fide ſive de unitate Trinitatis contra Manichæos exſtat inter Auguſtini Opera. Confer Sirmondum c. 1. Hiſt. Prædeſtinatianæ.

Euſebius Cæſareenſis VII. 31. Hiſt. & forte in ſingulari opere deperdito qvia ab Epiphanio LXVI. 21. inter Manichæorum oppugnatores refertur. Nicephorus VI. 31. ſeq.

* *Euſebius* Phœnix Emiſenus. Epiphan. T. 1. p. 638. Theodorit. lib. 1. c. 28. hæretic. fabul.

Euthymius panopliæ adverſus omnes hæreſes, qvæ latine exſtat T. XIX. Bibl. Patrum Lugd. part. I. tit. 9. ex Athanaſio, Baſilio, Gregorio Nyſſeno & Chryſoſtomo, & part. 2. tit. 21 ex Photio.

* *Georgius Laodicenus.* Meminit Epiphan. Theodoritus lib. 1. c. 28. hæret. fab. & Photius Cod. 85. adde Allatium pag. 306. de Georgiis.

Gregorii Nyſſeni contra Manichæos Syllogiſmi X. T. 3. Opp.

* *Hegemonius ὁ τὰς Ἀρχελάου πρὸς τὸν Μανιχαῖον ἀντιλογίας γράψας.* Phot. Cod. LXXXV.

* *Heliodorus* presbyter libro de natura rerum exordialium. Gennad. c. 6. de S. E.

* *Helpidii & Nebridii* adverſus Manichæos certamina Auguſtino memorata. Confeſſ. VI. 11. VII. 2.

* *Heracliani* Epiſcopi Chalcedonis libri XX. contra Manichæos eorumqve ζῶν Εὐαγγέλιον Phot. Cod. LXXXV.

Leontius lib. de ſectis pag. 433. *Libanius* Epiſt. ad Priſcianum apud Valeſ. pag. 13. ad Socratem.
Moſes Bar Cepha lib. de Paradiſo p. 423. ſeqq.
Muhamed ben Iſaac MS. de qvo Hottingerus T. 1. Hiſt. Eccleſ. p. 149.
* *Nebridius.* Supra in Helpidio.
Nicetas Choniates IV, 33. theſauri Orthodoxæ fidei.
* *Origenes* licet Manete antiqvior in Valentinianis & Marcionitis etiam Manichæorum hæreſin anteqvam naſceretur oppugnaverat. Atqve ita capiendus Epiphanius LXVI. 21.
Petri Siculi (qvi Baronio & Poſſevino male *Lucas*) Hiſtoria Manichæorum & Paulicianorum ad Archi-Epiſcopum Bulgariæ circa A. C. 870. ſcripta & è MS. Vaticano Græce & latine edita à Matthæo Radero S. I. Ingolſtad. 1604. 4. & latine in ſupplemento Bibl. Patrum Pariſ. 1639. & T. IX. Colon. 1618. & T. 16. Lugd. 1677.
Philaſtrius hæreſi LXI. LXXXVII. XCIX.
Photii patriarchæ CPol. libri IV. contra Manichæos & Paulicianos MSS. Græce in Bibl. Johannea Hamburgenſi. Eorum Epitome in Euthymii Panoplia part. 2. tit. 21. integros editurum ſe recepit Clariſſ. Zacagnius poſt D. Abrah. Hinckelmannum τὸν μακαρίτην, cujus vide detectionem fundam. Bohemiani p. 52. & 123.
Mich. Pſellus libro de operatione Dæmonum contra Manetem & Evchitas.
Serapionis Thmuitani Epiſcopi liber contra Manichæos laudatus Photio Cod. 85. etiamnum extat, de qvo infra in Tito Boſtrenſi. Principium ejus libri ſed ſub *Athanaſii* nomine adducit Facundus XI. 2. Qvæ vero ex Serapione profert Sixtus Senenſis, in edita Turriani verſione & Græco codice Holſteniano haud extant, ut jam notavi in Codice Apocrypho Novi Teſt. p. 3. Neqve forte Elias du Pin T. 2. Bibl. Eccleſ. p. 73. ſi legiſſet Græce, accuſaſſet ſcribendi genus tanqvam ſimplex nimis ac neglectum, *fort ſimple & fort peu etudié.*
Socrates lib. 1. Hiſt. Eccleſ. c. 22. *Suidas* in Lexico. *Theodoritus* hæret. fab. lib. I. c. 26. V. c. 9. *Timotheus* presbyter p. 114. ſq. edit. Meurſii.
Titi Boſtrenſis libri IV. contra Manichæos, è qvibus primi duo integri cum tertii initio & Serapionis libro contra Manichæos, extant Græce MSti in Bibl. Johannea Hamburgenſi. Latine ex Turriani verſione pridem in Caniſii Lect. Antiqv. Tomo V. prodierunt, & recuſi ſunt in Bibliotheca Patrum Lugd. T. 4. Libri tertii major

pars

pars & qvartus totus intercidit. Qvæ exſtant, illa Græce & latine dabit V. C. Jacobus Basnage, cui novam longe meliorem editionem Lectionum Antiqvarum Caniſianarum notis & diſſertationibus illuſtratum molienti Apographon Græci Codicis pro ſuo bonas litteras juvandi ſtudio lubens transmiſit laudatus paullo ante mihi Collega meus honoratiſſimus Jo. Fridericus Wincklerus. Donec illud opus prodeat, juvat librorum qvatuor argumenta è Codice Holſteniano Græce & latine hoc loco adſcribere:

Argumenta IV. librorum Titi Boſtrenſis † adverſus Manichæos, è MS. Codice Holſteniano.

Ὑπόθεσις τοῦ πρώτου λόγου.

Ὁ πρῶτος περιέχει λόγος ἔλεγχον καὶ ἀνασκευὴν τῶν μάλιστα κεφαλαίων τοῦ δόγματος τῶν Μανιχαίων, ὡς ἀλλοτρίως πάντη πρὸς τὰς κατὰ φύσιν κοινὰς ἐννοίας ἐχόντων.

Argumentum primi libri.

PRimus liber continet confutationem præcipuorum capitum doctrinæ Manichæorum, utpote qvæ ſunt aliena penitus & cum communibus notionibus pugnantia.

Ὑπόθεσις τοῦ δευτέρου λόγου.

Ὁ δεύτερος ἀποδείκνυσιν, ὡς οὐκ ἔκ τινος τῆς γε μὴ οὔσης ἀνάρχου κακίας καὶ ἐναντίας τῷ Θεῷ ἀρχῆς ἄνθρωπος πλημμελεῖ. Καὶ ὡς οὐδὲν κατ' οὐσίαν ἐν τοῖς οὖσι κακοῖς, οὔτε μήν τις ἀνισότης ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐστι. Καὶ ὡς μάτην καὶ λίαν ἀσεβῶς κακίζουσι τὴν τῶν ὅλων οἰκονομίαν. Καὶ ὅλως τὸν περὶ προνοίας ἅπαντα λόγον κεφαλαιωδῶς περιλαμβάνει, ἀποδεικνὺς, ὡς οὐδεμία ἀνάγκη δευτέραν τινὰ καὶ ἐναντίαν ἀρχὴν τῷ Θεῷ ἐκ τῶν πραγμάτων ὑπονοεῖν.

Argumentum ſecundi libri.

Secundus liber demonſtat non peccare hominem ex malo qvodam principio principii experte & DEo contrario, qvale qvidem nusqvam exiſtit. Et nullum eſſe malum ſecundum ſubſtantiam in iis qvi male ſunt, nec ullam inæqvalitatem in noſtris rebus, & temere atqve vehementer impie gubernationem univerſi tanqvam malam reprehendi. Deniqve omnem de providentia diſputationem ſummatim complectitur, docetqve minime neceſſe eſſe ex rebus ſuſpicari ullum dari alterum principium DEo contrarium.

† Meminit Titi contra Manichæos Hieronymus de Script. Eccleſ. cap. 102. & Photius cod. 85. & 232.

Ὑπόθεσις τοῦ τρίτου λόγου.

Ὁ τρίτος ὑπὲρ τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν ποιεῖται λόγον, ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ πάσης τῆς παλαιᾶς διαθήκης δοθείσης, καὶ ὡς οὐδὲν τῶν αὐτόθι πεπραγμένων τε καὶ λελεγμένων εὔλογόν τινα κατηγορίαν ἔχει τοῦ ποιήσαντός τε καὶ λαλήσαντος. Καὶ ὡς συνῳδὰ πάντα τῇ καινῇ διαθήκῃ, ὡς μηδὲ ἐντεῦθεν ἀνάγκην εἶναι δευτέραν τινὰ καὶ ἐναντίαν ἀρχὴν τῷ Θεῷ ἐπινοεῖν.

Argumentum libri tertii.

Tertius liber pro Lege & Prophetis diſputat, qvod totum Vetus Teſtamentum à DEo datum ſit, & nihil horum qvæ in eo facta aut dicta ſunt probabilem locum præbeant accuſandi eum qvi illorum fecit aliqvid vel dixit. Et qvod omnia cum Novo Teſtamento ſint conſentientia, ut nec ex hac parte neceſſe ſit cogitare aliqvod alterum principium DEo contrarium.

Ὑπόθεσις τοῦ τετάρτου λόγου.

Ὁ τέταρτος ἐξαιρεῖ καὶ τὴν καινὴν Διαθήκην τῆς ἐκείνων κατὰ Θεοῦ βλασφημίας, ὡς οὐδὲ πρὸς αὐτὴν παντελῶς ἐχόντων τινὰ κοινωνίαν, καὶ ὡς μάτην ἐκβιάζονται μέρη γε τινὰ ταύτης πρὸς σύστασιν τῆς αὐτῶν ἀσεβείας. Καὶ ὡς ἡ κατὰ τὸν διάβολον ὑπόθεσις οὐδὲν αὐτοῖς συναίρεται πρὸς ἃ λέγουσι κατὰ Θεοῦ.

Argumentum libri quarti.

Qvartus liber Novum Teſtamentum ab illorum in DEUM blaſphemia defendit, & qvod nihil prorſus cum illo (teſtamento) commune habeant, & fruſtra qvædam illius per vim trahere conentur ad impietatem ſuam ſtabiliendam. Neqve dogma Chriſtianorum de Diabolo * favere Manichæis, iisqve qvæ adverſus DEum illi proferunt.

* *Tryphon*, Origenis diſcipulus. Epiphan. T. 2. pag. 176. Photius MS. lib. I. contra Manichæos.

Fabii Marii Victorinii liber adverſus *Juſtinum* ſive ut Labbeus p. 24. Bibl. nov. MSS. *Juſtum* Manichæum. Pariſ. 1630. 8. & Tomo I. Opp. Sirmondi p. 409.

Zacbariæ Scholaſtici ac deinde Metropolitæ Mytilenæi circa A. C. 530. clari, brevis diſputatio de duobus principiis adverſus Manichæos, latine Turriano interprete in Caniſii lect. Antiqvis T. V. p. 143. & in Bibliotheca Patrum Lugd. T. IX. p. 794.

Scripto-

* Ita puto reddendum illum locum, neqve enim placet qvod habet Turrianus: *id quod diabolice ſubjiciunt*. Sed & in aliis ſubinde ab ejus interpretatione receſſi.

Scriptores recentiores, qui ad idem argumentum faciunt.

Præter Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ conditores, Centurias Magdeburgenſes ejusq; Epitomatorem Luc. Oſiandrum, tum Hottingerum, Tillemontium, Natalem Alex. & auctores Annalium ad A. C. 277. Baronium, Spondanum, Pagium, Sam. Basnage, eosque qui de Hæreſibus tractandum in ſe ſuſceperunt, ut Gabrielem Prateolum, Conradum Schluſſelburgium aliosque, quibus addere licet B. D. Thomæ Ittigii prælectiones MSS. de rebus Seculi III. propediem ut ſpero typis excudendas, & Guil. Caveum parte præcipue altera Hiſtoriæ literariæ Scriptorum Eccleſiaſticorum:

P*Etrus Belius* in Dictionario Hiſtorico Critico, & reſponſione ad quæſtiones hominis è Provincia: idem oppugnatus à Jo. Clerico in Parrhaſianis, & Bibl. ſelecta, Jac. Bernardo, Iſaaco Jaqueloto, aliisque & noviſſime ab illuſtri Leibnitio in acutiſſimo opere cui titulus: *Eſſais de Theodiceé ſur la bonté de Dieu, la liberte de l' Homme & l' origine du mal.* Amſt. 1710. 8.

D. Balthaſar Bebelius Antiquitatt. Eccleſ. Seculi III. pag. 929 - 942. & Sec. IV. Tomo II. p. 1321-1331.

Jo. Henrici Horbii Hiſtoria Manichæorum Argentorat. 1670. 4.

Thomas Hyde in præclaro opere de religione Veterum Perſarum Oxon. 1700. 4. capite in primis XXI.

D. Jo. Adamus Scherzerus in programmatis p. 43. ſq. ubi diſſerit de dogmate Manichæorum animas poſt mortem per ſcapham lunæ vel per ſolem deduci ad DEum opinantium, de quo vide ſis etiam *D. Chriſtiani Thomaſii* Hiſtoriam ſapientiæ & ſtultitiæ parte 1. p. 56. ſeq. Hinc Solem & Lunam venerabantur Manichæi ὀυχ θεὺς, ἀλλ' ὡς ὁδὸν δι' ἧς ἐστιν πρὸς θεὸν ἀφικέσθαι, ut docet Alexander Lycopolita.

Cyriaci Spangenbergii Hiſtoria Manichæorum libris III. Urſellis 1578. 4.

Ægidii Strauchii Manichaiſmi recenſio Hiſtorica. Witeberg. 1661. 4.

Johannes de Turrecremata juſſu Pii II. collegit tractatum 50. veritatum contra quinquaginta errores Manichæorum, teſte Gabriele Prateolo in elencho hæreſium p. 311.

Frag-

Fragmentum Hiſtoriæ Manichæorum à *Gerhardo Johannis F. Voſſio* Hugonis Grotii * ſvaſu ſcribi cœptæ prodiit in tomo ſexto ſive ultimo ejus Viri operum junctim excuſorum Amſtelod. 1702. fol.

Jo. Wigandi ſcripta de Manichaiſmo renovato, utpote magis comparata ad invidiam Flacianis conflandam, quam illuſtrandam Manichæorum veterum hiſtoriam, ac ſimilia aliorum prætereo.

Jo. Chriſtophori Wolfii, Profeſſoris hodie in Academia Witebergenſi Manichæiſmus ante Manichæos, & in Chriſtianiſmo redivivus. Hamburg. 1707. 8.

CAPUT II.

De Scriptoribus quarti ſæculi, S. Athanaſio & Ephraimo Syro.

Vita S. Athanaſii Scriptores. 1. *Plures eo nomine.* 2. *Editiones.* 3. *Scripta Athanaſii in tomo primo editionis Clariſſ. Montfauconi, cum variis obſervationibus.* 4. *Scripta in tomo ſecundo ſive primi parte ſecunda.* 5. *In tomo tertio quo dubia & ſuppoſita continentur.* 6. *Supplementum ſcriptorum Athanaſii in nova collectione SS. Patrum à Montfaucono editum.* 7. *Scripta Athanaſii deperdita.* 8. *De S. Ephræmo ejusque ſcriptis Syriacis, nondum in lucem editis.* 9. *De iis quæ Græce exſtant.* 10. *De iis quæ latine tantum hactenus prodierunt.* 11. *Alii Ephræmi.* 12.

I.

CUm ſimilem in modum quo tria prima à CHRISTO nato ſecula hactenus perſequutus ſum, quarti etiam & ſequentiam ſcriptores Græcos attingere animus eſſet, nundinæ imminentes nimis breve temporis ſpatium relinquunt mihi, atq; adeo pleraq; in proximum Volumen differre jubent. Lubet itaqve ex quarto ſæculo duos ſolos illos ſcriptores recenſendos adhuc in præſenti deligere, quorum præclaras editiones novas nuper à Viris doctiſſi-

* Vide Grotii Epiſt. 45. 46.

Digitized by Google

doctiſſimis accepimus, S. Athanaſium & S. Ephraimum, cæteros prima quaque occaſione daturus, ſi DEus valetudinem porro benigniter mihi firmaverit.

S. ATHANASIUS Alexandrinus poſt Alexandrum A.C. 326. 17. April defunctum Epiſcopus, & Arianæ hæreſeos inter graviſſimas perſecutiones conſtans & ſtrenuus oppugnator obiit A. C. 373. 2. Maji, ut præter alios notavit Queſnellus ad Leonem M. p. 503. Vitam ejus fuſe ac diligenter ſcripſere Gallico quidem idiomate *Godfridus Hermantius*, (Tillemontii memoriis tum adhuc ineditis uſus) libris XII. Paris 1671. 4. duobus Vol. & *Tillemontius* tomo memoriarum Eccleſiaſticarum octavo, ibid. 1702. 4. demum vulgato: latine vero *Papebrochius* in Actis ſanctor. ad 2. Maji T. 1. p. 186. ſqq. ad 258. & in Addendis, tum T. 7. p. 546. ſqq. qui p. 548. etiam vitæ Athanaſii ab Adelperto, Priore S. Udalrici Auguſtano ſcriptæ meminit. *Benedictini* in limine Voluminis primi luculentæ ſuæ Operum Athanaſii editionis, in quo habentur etiam Græce & Latine Nazianzeni Oratio XXI. in Athanaſium, tum Vita ejusdem incerto ſcriptore, qvæ incipit ἄλλοι μὲν ἄλλα τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ὑπομνήματα, itemque alia ex Photii Cod. 258. & tertia ex Metaphraſte qvæ etiam legitur latine apud Surium ad 2. Maji: denique quarta latine ex Arabico verſa interprete V. C. Euſebio Renaudoto, Elogiaque Athanaſii à Petro Felckmanno collecta ex antiquis Scriptoribus. Omitto vitam Athanaſii ſcriptam à Jo. Tortelio Aretino, præmiſſamqve opuſculis Athanaſii Latine editis Pariſ. 1520. & in tomo tertio Lipomanni de vitis ſanctorum recuſam: & Antonii Probi orationem Athanaſianam Lipſ. 1584. 4. Et qvæ accuratiore ſtudio de Athanaſio tradidere viri Clariſſimi Caveus in vitis Patrum Anglice editis T. 2. & in Hiſt. literaria, tum Ant. Pagius in Critica Baroniana, & noviſſime Sam. Baſnagius in Annalibus. Conradus qvoqve Samuel Schurzfleiſchius ὁ μακαρίτης Witebergæ A. 1690. ſingulari diſſ. cui generalis titulus: *ex Hiſtoria Eccleſiaſtica*, eſt præfixus, Athanaſii cauſam egit, objectasqve ei criminationes qvasdam diluit. Bernardus vero Montfauconus tomo ſecundæ collectionis novæ Patrum Pariſ. 1706. fol. animadverſiones XXII. eruditas in vitam & ſcripta Athanaſii præmiſit, in qvibus plerumqve diſſidet à Tillemontio, cujus octavus Memoriarum tomus demum poſt Athanaſium à Benedictinis in lucem editum prodiit.

Digitized by Google

II. Plures fuere Athanaſii, nam præter ſex Martyres hoc nomine, de qvibus Bollandus T. 1. Act. Sanctor. ad 13. Januar. p. 768. & Athanaſium Corinthi Archi-Epiſcopum de qvo T. 2. Maji p. 54. fuit Athanaſius presbyter Alex. cujus libellus ad Leonem Papam adverſus Dioſcorum Græce exſtat & latine in Actis Synodi Chalced. Act. 3. Athanaſius A. 1290. Patriarcha CPol. latinorum hoſtis de qvo Allatius p. 182. ſeq. de libris Eccleſ. Græcorum, Boivinus ad Niceph. Gregoram p. 750. ſq. 760. &c. Athanaſius Ancyranus, Epiſc. A. 372. denatus, Paterqve cognominis de qvo S. Baſilius Epiſt. 54. Athanaſius Patriarcha Alex. cui Georgius Pachymeres inſcribit ſuos in Areopagitam commentarios. Athanaſius Præpoſitus Paulopetrii circa A. C. 818. Vide Theodori Studitæ Epiſt. II. 13. Athanaſius Theodori Studitæ diſcipulus de qvo in ejus vita mentio. Ad eum Epiſtola Theodori 48. lib. 1. Athanaſius Anazarbenſis Arianus, cujus meminit S. Athanaſius de Synod. Arian. T. 1. edit. Lipſ. p. 886. ubi fragmentum ex ejus ſcripto ad Alexandrum Epiſcopum Alex. Athanaſius Hieromonachus, cujus manu deſcriptum A. C. 1459. octœchum ſervat Bibliotheca Cæſarea, Lambec. V. p. 286. Omitto Athanaſium vivum exuſtum ſub Valente Ammian. XXIX. 3. Athanaſium Thavmaturgum de qvo Act. Sanctor. T. I. Junii pag. 326. ſeq. Athanaſium Scholaſticum cujus de criminibus ajunt MS. exſtare in Bibl. Vaticana, Athanaſium Byz. Rhetorem A. C. 1640. clarum de qvo alibi dixi, Athanaſium Synadenum qvem memorat Allatius de conſenſu pag. 837. aliosqve.

III. *Editiones S. Athanaſii.*

Latinè

Opuſcula qvædam *Omnibono Leoniceno* interprete. Vincentiæ 1482.

De 40. variis qvæſtionibus liber *Jo. Reuchlino* interprete, cum ejus annotationibus. Hagenoæ 1519. 4. & Rom. 1523.

Opuſcula Athanaſii ex *Ambroſii Camaldulenſis* & aliorum verſione Pariſ. 1520. & Argent. 1522.

Opuſcula alia ex interpretatione *Eraſmi.* Baſil. 1527. & Tomo VIII. Eraſmi Operum.

Ex variorum interpretatione Colon. 1532. 8. & eodem anno, Lugduni. Præfationes Editionibus A. 1482. 1520. & Lugdunenſi 1532.

1532. præmiſſas Montfauconus exhibet in T. 2. novæ collectionis Patrum.

Athanaſii opera à *Petro Nannio* collecta & latine verſa. Baſil. * 1556. & 1564. qvatuor tomis, qvorum tres primores à Nannio, qvartus ab aliis verſa continet. & Pariſ. 1572. & 1581. qvibus in editionibus qvinqvepartitis Vita S. Antonii cum dialogis V. de Trinitate, Beza interprete, & Epiſtola ad Ammonium acceſſit. Atqve iterum Pariſ. 1608. & 1612. ex recenſione & cum notis marginalibus *Frontonis Ducæi*. Baſileenſem Nannii editionem recenſet Bellarminus de ſcriptoribus Eccleſ. Pariſienſes Poſſevinus.

Epiſtola ad Amunem, Feſtalisqve undeqvadrageſima & ad Rufinianum. Pariſ. 1574.

Nonnullo S. Athanaſii homiliæ, in Bibliotheca Concionatoria Franciſci Combefis. Pariſ. 1662. fol.

Græce & latine.

Cum verſione Petri Nannii, & aliorum, Heidelbergæ ex officina *Commelini* 1601. fol. 2. Vol. additâ à *Petro Felckmanno* appendice notisqve & Variis Lect. ex Codice Doxopatri Baſileenſi, collato cum aliis MSS. Græca in hac edit. ex Codicibus Palatinis & Auguſtanis expreſſa ſunt, additiq; egregii indices. Hæc editio recenſetur à Poſſevino in Apparatu.

Pariſienſis Anni 1627. fol. duobus Vol. curante *Jo. Piscatore* qvæ utut nitida, tamen in Græcis & verſione haud pauca mutavit ſatis infeliciter, Benedictionorum & Baluzii præf. ad opuſcula poſtuma Petri de Marca judicio, & Varias lectiones Felckmanni minime contemnendas omiſit, indicesqve minus accuratos ac locupletes, Caveo notante, exhibet. Recenſet hanc editionem Labbeus & ex Labbeo Hendreichius in pandectis Brandenburg.

Lipſienſis 1686. fol. qvæ Coloniæ nomen falſo præſcriptum habet, Pariſienſem ex aſſe refert, niſi qvod minus emendata eſt, adjunctumqve habet ſyntagma doctrinæ qvod anno priore ediderat Pariſiis Andreas Arnoldus Norimbergenſis.

Pp 2 Pari-

* Paucæ qvædam Latini Latinii in hanc edit. obſervationes leguntur in ejus Bibliotheca ſacro profana p. 181.

Digitized by Google

Pariſienſis Anni 1698. fol. tribus Vol. plenior longe accuratiorqve, ad MSS. Codices diligenter recenſita, diviſa in ſectiones, & ordine temporum diſpoſita, verſioneqve vel nova vel longe caſtigatiore (eſt enim non raro ubi Nannius * etiam, præclare licet de Athanaſio promeritus, çespitavit) & notis eruditis, indicibus locupletiſſimis, pluribusqve novis Athanaſii opuſculis & Onomaſtico ſive Lexico vocum minus obviarum locupletata, curante poſt *Jac. Lopinum* A. 1693. 22. Dec. denatum, ejusdem ordinis Benedictini, Monacho doctiſſimo *Bernardo de Montfaucon.* De hac editione licet in Actis Eruditorum Lipſienſibus, in Ludolphi Neocori Bibl. Novorum librorum, in Jac. Bernardi Novellis Reip. litterariæ, aliisqve diariis ſive Ephemeridibus A. 1699. dicta non pauca fuerint, operæ pretium tamen exiſtimavi eandem hoc loco paullo diligentius recenſere, ſubjungereq; qvæ poſt illam deinde ab eodem Montfaucono edita Athanaſii ſcripta ſunt, annotatis ad ea qvæ prius jam vulgata exſtabant, paginis editionis Lipſienſis qvæ Pariſienſem Anni 1629. ex aſſe exprimit. Nota illius editionis erit præmiſſa L litera. Primum à Montfaucono editis præfixus aſteriſcus.

IV. TOMO PRIMO.

1. *Libri duo adverſus gentes*, quorum poſterior eſt *de incarnatione.* περὶ ἐνανθρωπήσεως ſive ἐνσωματώσεως τοῦ θεοῦ λόγου. p. 1.-97. L. I. p. 1. Hos ante ortam hæreſin Arianam ſcriptos libros præclaros lectuque digniſſimos latine veterunt præter Nannium *Omnibonus Leonicenus*, & *Ambroſius Camaldulenſis.* Conjecturam Petri Allixii, qui ad ſcriptorem antiquiorem, qvi ad ſæculi ſecundi finem floruerit, referre eosdem malebat, refellit Clariſſimus Caveus.
2. *Expoſitio fidei*, ſive ut à Facundo XI. 2. appellatur *Symboli expoſitio.* p. 99-102. L. I. p. 240.
3. *In illud* Matth. XI. 22. *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo*, adverſus pravam Euſebianorum interpretationem. p. 103-108. L. I p. 149.
4. *Encyclica ad Epiſcopos Epiſtola* A. 341. ſcripta ſuper ordinatione Piſti & Gregorii, quos Arianos ſub Conſtantio Euſebiani in ſedem Alexandrinam ſurrogarant. p. 110-118. L. I. p. 942.

5. *Apo-*

* Notarunt hoc Hermantius præf. ad vitam Athanaſii ac Montfauconus ad Athanaſium paſſim, & in Palæographia Græca p. 343.

5. *Apologia contra Arianos* (in prioribus editt. *Apologia ſecunda*) ſcripta circa A. C. 350. p.123-205. L. 1. p.719. Hujus primam partem ante Nannium verterat *Eraſmus* , omiſſa qvam Athanaſius optimo conſilio addidit egregia monumentorum veterum collectione, è qva ſingularis lux Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ horum temporum accenditur. Ex his Epiſtola ad Dionyſium * p.195. à Montfaucono primum è MS. Regio edita eſt,& p. 159. addita Epiſtola Sardicæ Synodi ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ,qvam prior Pariſienſis T. 1. p.760. omiſerat.

6. *Epiſtola de decretis Synodi Nicænæ* , quod recte hæreſin Arianam damnaverit. p.208 - 242. L. I. p. 248. In hac Epiſtola p. 253. edit. Lipſ. alterius, prioris ad eundem ſcriptæ meminit : εἰ καὶ φθάσας διὰ τῆς προτέρας ἐπιστολῆς τῆς πρὸς σὲ γραφείσης πλατυτέρῳ τῷ κατ' αὐτῶν ἐλέγχῳ κεχρώμενος. & p.261. καὶ σὺ δὲ γράφων ἐδήλωσας.

7. *De Dionyſii Alexandrini Epiſcopi ſententia* quod non ſenſerit cum Ario. p.243-262. L.I. p. 548.

8. *Epiſtola ad Dracontium* Monaſterii præfectum , qui Epiſcopus Hermopoleos electus aufugerat , ſcripta A. C. 354. vel 355. p.263-268. L.I. p.954.

9. *Epiſtola Encyclica ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ* , contra Arianos , ſcripta A. C. 356. p.270-294. L.I. p.283. Ex hoc etiam repetita *contra Arianos oratio brevis* L.II. p.22. in edit. Monfauconi p.283. ſeq.

10. *Apologia ad Imperatorem Conſtantium,* ſcripta eodem Anno 356. p.295-319. L.I. p.673.

11. *Apologia de fuga ſua*, cum à Syriano Duce perſecutionem pateretur. Scripta A.C.357. vel 358. p.320-336. L.I.p.701.

12. *Epiſtola ad Serapionem* a) Epiſcopum Thmuitanum ſcripta A. 358. *de morte Arii*. p. 340-342. L.T. 1. p.670.

13. *Epiſtola ad Monachos*, veluti prologus ad Hiſtoriam rerum geſtarum ab initio Arianiſmi ad A. C.357. Arianorumqve dogmatum confutationem. p.343. 344. L I. p. 808.

14. *Hiſtoria Arianorum* usqve ad A.357.initio mutila & à rebus Anni 335. incipiens. p.345-395. L. I. p.810-868. à verbis : Αὐτοὶ δὲ ὧν πάντα ἐμηχανήσαντο. [Depoſitio Arii & ſociorum ab Alexandro Alexandriæ Archi Epiſcopo p.396. ſq. quam primus è Codice Regio Græce

Pp 3 cum

a) Male πρὸς Ἀπίωνα *ad Apionem* legitur apud Theodoritum lib. 1. c. 14. Hiſt. Eccleſ.

Digitized by Google

cum Latina verſione ſua vulgaverat Cotelerius notis ad Conſtitutt. Apoſtolicas Lib. VIII. c. 28. & Encyclica ejusdem Alexandri Epiſtola p. 397-402. quæ minus emendate occurrit apud Socratem l. 1. c. 6. Gelaſium lib. 2. Hiſt. Concilii Nicæni cap. 3. Nicephorum VIII. 8. & in Hiſt. tripartita lib. 1. c. 13.]

15. *Λόγοι* ſive *libri quatuor adverſus Arianos*. p. 405-645. L. I. 306. Nonnulli qvinque numerant (atque ita Photius Cod. 140.) una computata Epiſtola Cyclica ad Epiſcopos Ægypti & Libyæ (ſupra num. 9.) Confer Petavium de incarnatione lib. V. c. 15. §. 9.

V. *TOMO SECUNDO*, *ſive Tomi primi parte poſteriore.*

16. *Ad Serapionem Thmueos Epiſcopum, Epiſtolæ IV.* è qvibus prima, tertia & quarta eſt de divinitate Spiritus S. ſecunda de Filii divinitate. p. 647-714. In prioribus editionibus perturbato admodum ordine leguntur hæ Epiſtolæ *prima* L. T. 1. p. 173. *ſecunda* I. p. 166. *tertia* II. p. 10. *quarta* II. p. 16. & I. p. 970. in illud Matth. XII. 32. *quicunque dixerit verbum contra filium hominis*. primam vertit ac ſecundam Nannius, tertiam Eraſmus, qvartam incertus.

17. *Epiſtola de Synodis* Arimini in Italia & Seleuciæ in Iſauria celebratis, ſcripta A. C. 359. p. 716-769. L. I. p. 869.

18. *Tomus ad Antiochenos* miſſus A. 362. p. 770-777. L. I. p. 570. Male Epiſtolam inſcribunt nonnullæ priores editiones.

19. Joviniani Imp. b) Epiſtola ad Athanaſium de ejus reſtitutione ſcripta A. 363. Athanaſii *ad Jovinianum de fide*. Arianorum ad Jovinianum ἐντυχίαι ſive petitiones adverſus Athanaſium. p. 779-784. L. I. p. 245. II. p. 27. *colloquia* vocaverat prior interpres *Jo. Lampadius*.

20. *Vita S. Antonii* ad Monachos in peregrina regione verſantes, ſcripta circa An. 365. pag. 793 - 866. L. II. 450. Primus ex Boico Codice non emendatisſimo non tantum Græce (ut eſt apud præſtantiſſ. Caveum) ſed cum verſione ſua & notis ediderat *Dav. Hæſchelius*, additis ex H. Savilii Codice Variis Lect. Auguſtæ Vindel. 1611. 4. Benedictini ad MSS. Codd. plures recenſitam ediderunt cum verſione nova ſua, & antiqva

b) Memorat Epiphanius LXVIII.

qva *Evagrii* Presbyteri Antiocheni ad Innocentium miſſa & jam olim lecta Hieronymo, quam poſt Mombritii, Surii aliorumque editiones emendatius vulgarunt Rosvveidus in Vitis Patrum T.1. p. 35. ſeq. & Bollandus 17. Januar. T.2. Act. Sanctor. p. 107. De MS. Codice Cæſareo vide Lambecium lib. V. p. 297.

21. *Epiſtolæ duæ ad Orſiſium Abbatem*, excerptæ ex auctore vitæ S. Pachonii (in appendice ad Acta Sanctor. T.3. Maji p. 49. 50.) Et *Narratio ad Ammonium* Epiſcopum & alios de fuga ſua ſub Juliano Auguſto (ex eadem appendice p. 71.) p. 867-869.

22. *Tomus de Incarnatione DEI Verbi* περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ λόγου, *& contra Arianos*, ſcriptus poſt. A. 364. pag. 871-888. L. I. pag. 595.

23. *Epiſtola* Epiſcoporum Ægypti & Libyæ nonaginta & B. Athanaſii contra Arianos *ad Afros Epiſcopos* ſcripta circa A. 369. p. 891-900. L. I. pag. 931.

24. *Epiſtola ad Epictetum* Corinthi Epiſcopum, contra hæreticos de incarnatione CHRISTI perverſa ſentientes. Scripta circa A. 371. p. 901-910. L. I. p. 581. Exſtat apud Epiphanium LXXVII. 3-13. Allegatur à Ratramo c. 9. de partu Virginis, T. 1. ſpicilegii Dacheriani p. 342. ubi male *ad Epitectum* legitur.

25. *Epiſtola ad Adelphium* Epiſcopum Onupheos Lychnorum & Confeſſorem, contra Arianos. Scripta circa eundem annum 371. p. 911-917. L. I. p. 155.

26. *Epiſtola ad Maximum Philoſophum*, eodem ſcripta tempore. p. 918-920. L. I. pag. 162.

27. *De Incarnatione CHRISTI contra Apollinarium libri duo.* pag. 922-955. L. I. pag. 614. 633.

28. *Epiſtola* brevis *ad Presbyteros Johannem & Antiochum* & alia *ad Palladium Presbyterum* ſcriptæ ſub extremum Anni 371. vel initum 372. pag. 956. ſeq. L. I. p. 951. 952.

29. *Epiſtola ad Amunem* Monachum περὶ ὀνειρωγμοῦ & *ex Epiſtolâ undequadrageſima feſtali* c) fragmentum de libris Canonicis S. Scripturæ: atqve *Epiſtola ad Rufinianum* Epiſcopum. pag. 959-964.

Hæ

c) *Nonam Paſchalem* Athanaſii *Epiſtolam* vocat Turrianus lib. I. pro Canonibus Apoſtolor. c. 11. Fuerit hæc ex Epiſtolis Athanaſii feſtalibus S. Hieronymo memoratis in Catalogo S. E.

Hæ Epiſtolæ inter alias Canonicas ante prodierant Græce & latine Gentiano Herveto interprete cum ſcholiis *Theodori Balſamonis* Pariſ. 1620. fol. & in Synodico Magno ſive Pandectis Canonum Gvil. Beveregii T. 2. pag. 36. Oxon. 1672. fol. Vertit etiam *Jo. Curterius.*

30. *Epiſtolæ duæ ad Luciferum* Calaritanum poſt A. C. 355. ſcriptæ, & *Latine* tantum inter Luciferi ſcripta ſervatæ, una cum *Epiſtola ad Monachos* de vitandis Arianis & his qvi cum illis communicant. Scripta poſt A 364. p. 965-967.

31. * *Fragmentum ex Epiſtola feſtali*, data A. 356. (quales complures Athanaſius in exilio ſcripſerat in cœtu fratrum legendas, illisque ſolandis comparatas) p. 968. *Latine* tantum ex Codice Colbertino.

32. *Liber de Trinitate & Spiritu S.* itidem *Latine* tantum p. 969-981. male Vigilio Tapſenſi tributus à Chifletio. Incipit: *His qui Filium DEI creatum eſſe profitentur, nequaquam de Spiritu S. dabimus reſponſum.*

33. *Ad Marcellinum* Epiſtola præfixa Interpretationi Pſalmorum. p. 982-1003. L. I. p. 959. Verterat ſed mire decurtatam *Angelus Politianus.* Etiam *Jo. Reuchlino* interprete prodiit Antvverpiæ 1537. una cum Joh. Campenſis enchiridio Pſalmorum. Præfigitur itidem (ſed initio mutila) Catenæ Pſalmorum à *Balthaſare Corderio* Græce & Lat. Antvverp. A. 1643. fol. editæ. Noviſſime ex Codice antiquiſſimo Alexandrino Græce in ſua LXX. Interpretum editione vulgavit & Pſalmis præfixit V. C. *Jo. Erneſtus Grabe.* Quoniam in hac Epiſtola Athanaſii ne verbum qvidem de inſcriptionibus Pſalmorum legitur, itaque Benedictini merito judicant aliud fuiſſe S. Hieronymo laudatum Athanaſii opus *de titulis Pſalmorum.*

34. * *Expoſitiones in Pſalmos*, qvarum exigua apoſpaſmatia qvædam verterat Politianus, atqve priores editiones Græce & Latine exhibuerant, Daniel item Barbarus nonnulla & Corderius vulgaverant in Catenis Patrum ad Pſalmos: ſed Benedictini longe copioſiores in totum Pſalterium, licet nec ita plenas aut integras) è Codicibus Regiis & Colbertinis Catenarum & expoſitionum in Pſalmos offerunt p. 1009-1239. Mediolani in Bibl. Ambroſiana occurrunt commentaria Athanaſii in Pſalmos Græce deſcripta ex Codice Bibl. Scorialenſi, & Latine reddita ſive ab Antonio Giggeo ſive alio qvodam. Ex illis argumentum in Pſalmos dignum lectu, & ſupplementa qvædam commentariorum dedit Montfauconus in Colle-

ctione

Digitized by Google

ctione nova Patrum T:2. p.70-101. *Animadvertendum eſt*, inquit idem Vir Clariſſ. in Diario Italico p. 12. *alium etiam commentarium in iſta Bibliotheca, nec non in Muſeo Juſtiniano Venetiis* (adde p. 69.) *occurrere, qui Athanaſii nomen præfert, at Athanaſii Magni eſſe nequit.* Iſtius initium eſt: Μακάριος ἀνὴρ &c. αὕτη ἡ προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν Ἀριμαθίας. Athanaſius in Pſalmos ex verſione latina *Eliæ Ebingeri*, qvi Codice Græco Bibl. Auguſtanæ uſus fuit, extat MS. in Bibl. Johannea hujus urbis Hamburgenſis. Habuit etiam Athanaſii in Pſalmos Commentarium Græce deſcriptum Wagenſeliius ὁ μακαρίτης, unde aſſervat eundem Lipſiæ in patria mea theſaurus librarius Ampliſſimi Senatus. Expoſitionem Athanaſii in Pſalmos *Serviana lingua* (eſt hæc Slavica dialectus) MS. in Bibliotheca S. Salvatoris Bononiæ, atqve *Arabice* una cum Epiſtola ad Marcellin. in Bibl. Ambroſianæ Codice 300. annorum memorat idem Montfauconus ad Athanaſ. T. 1. p. 1005. & 1006.

35. *Fragmenta* commentariorum Athanaſii *in Pſalmos* à Petro Felckmanno collecta è Nicetæ Metropolitæ Heracleæ συναγωγῇ ἐξηγήσεων in priores Pſalmos 71. MSta in Bibl. Palatina. pag. 1241-1262. L. II. pag. 511.

36.* *Fragmenta* variorum Athanaſii ſcriptorum ex Nicetæ Heracleotæ catena in Jobum, auctiora & emendatiora ex codice Regio 2434. pag. 1262-1265.

37. Fragmenta expoſitionis Athanaſii *in Canticum Canticorum* (ex Commentariis Variorum in Canticum qvæ Græce edidit Meurſius Lugd. Bat. 1617. 4.) p. 1265.

38. * *Fragmenta* Athanaſii ex Catenis *in Matthæum* Marcum, Lucam 1. ad Corinth. & ad Hebr. editis & MSS. pag. 1266. ſeqq. & ex Euthymii Panoplia p. 1274. ſeqq.

39. * Brevis expoſitio Symboli, è Codice Vaticano & Regio pag. 1278. ſeq.

40. * Fragmentum *adverſus Apollinarium* è Codice Vaticano. p. 1279.

41. *Fragmenta* Athanaſii è Theodorito, Gelaſio, Synodo VI. Damaſceno & Catena MS. in Lucam, collecta à Felckmanno pag. 1282-1289.

42. * *De novem Herodis morbis*, *de falſis Prophetis*, de ſenſu dicti Matth. V. 28. *qui reſpicit mulierem*, fragmenta expoſitionis Athanaſii

Alex. *in Matthæum* è Codice Baroniano p. 1289. ſeq. cum fragmento expoſitionis *in Pſal.* 148. p. 1291. ſq. & alio ex Cod. Vaticano 790. n. 12. ἐκ τοῦ κατὰ αἱρέσεων. p. 1292.

43. * Alia *fragmenta* qvædam, in qvibus Græcum *Epiſtolæ ad Eupſychium* (latine tantum inter Felckmanniana editum p. 1287.) & *Epiſtolæ dogmaticæ ad Antiochenos* ex Concilio Lateranenſi, alia item ex Facundo Concilio Hiſpalenſi pag. 1293 - 1295.

VI. TOMO TERTIO.

Dubia:

44. *De incarnatione* περὶ σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ λόγου, (ex Cyrillo Alex. ad Auguſtas, T. 5. Opp. parte 2. pag. 47.) pag. 1. ſeq. Incipit: ὁμολογοῦμεν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ αἰώνων κ. τ. λ. L. T. 2. pag. 30. Vertit *Jo. Lampadius.*

45. *Teſtimonia ex S. Scriptura* de communione naturali eſſentiæ Patris, Filii & Spiritus S. pag. 3 - 28. L. I. p. 209.

46. *Epiſtola Catholica* ad Epiſcopos Ægypti, Syriæ, Ciliciæ, Phœniciæ & Arabiæ. p. 29. ſq. L. I. p. 570. in qva hoc eſſe σύμβολον fidei ſuæ confitetur: ὁμοούσιος ἡ τριάς, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Μαρίας γενόμενος ἄνθρωπος. ὁ δὲ μὴ συντιθέμενος, ἀνάθεμα ἔσω. En paucis verbis, qvæ fuſius explicantur in ſymbolo *Quicunque*, qvod vulgari appellatione Athanaſianum vocamus.

47. *Refutatio hypocriſeos* in Epiſtola *Meletii & Euſebii Samoſatenſis* ad Jovianum Imp. (ſcripta A. C. 363. & à Socrate III. 25. Hiſt. relata) p. 31. ſeq. L. I. p. 572.

48. *De Incarnatione verbi* Epiſtola, cujus auctor Neſtorianam hæreſin Pauli Samoſateni veſtigiis inſiſtentem videtur perſtringere. p. 33. ſeq. L. II. p. 591. Incipit: Ἐλύπει μὲν τὴν ἁγίαν Σύνοδον Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ἡ καινοτομία.

49. *De æterna Filii & Spiritus S. cum DEo exiſtentia* contra Sabellianizantes (πρὸς τοὺς Σαβελλίζοντας) pag. 37 - 48. L. I. pag. 650. Hunc librum ex homilia 27. Baſilii contra Sabellianos, Arium & Anomœos magnam partem deſcriptam eſſe notat Montfauconus.

50. *Quod*

Digitized by Google

50. *Quod unus ſit Chriſtus* Homilia in Natalem Chriſti. p. 49-53. L. I. pag. 664. Etiam in hac videtur pugnari adverſus Neſtorianos, & aliis etiam argumentis abjudicaverat eam Athanaſio Petavius IV. 1. §. 7. de Trinitate.

51. *De Sabbato, Dominica die, circumciſione & baptiſmate.* pag. 55. L. I. p. 964. Athanaſio fortaſſe haud indignum opuſculum. Adde qvæ latine leguntur L. II. p. 640.

52. *Homilia de ſemente*, Matth. XII. 1. ſeq. qvæ incipit: *ἐν ἡμέρᾳ σαββάτῳ συνήχθημεν* p. 60. L. I. p. 1060.

53. *In illud* Matth. XXI. 2. *profecti in pagum* &c. p. 73. L. I. p. 983.

54. *Homilia* in Matth. XXVII. 33. ſeq. *de paſſione & Cruce Domini* p. 80. L. I. p. 992. Vertit Eraſmus.

55. *Liber de virginitate & ἀσκήσει.* p. 110. L. I. p. 1043. Sub Athanaſii nomine aliqvid ex hoc libro allegatur in Epiſtola Hadriani Papæ ad Carolum M. T. 7. Concil. p. 916. Vertit Eraſmus. Athanaſio abjudicant præter Eraſmum, Abr. Scultetum aliosqve Chamierus T. 2. panſtratiæ XIX. c. 4. §. 3.

56. *Synopſis S. Scripturæ* p. 126. L. II. p. 55. Eximium hoc opus latine vertit *Wolfgangus Muſculus*: Athanaſio abjudicare non audet Godfr. Hermantius in vita Athanaſii T. 1. p. 509. ſeq. 722. ſeq. nec Tillemontius, artic. 37. not. 45. nec ipſe dubito auctorem illius eſſe Athanaſium ſed alium annisqve centum noſtro juniorem, illum nimirum Alexandrinum Epiſcopum medio ſæculo qvinto clarum, in cujus gratiam Euthalius Sulcenſis Epiſcopus Acta Apoſtolorum & Epiſtolas recenſuit. Sane argumenta Euthalii à Jo. Henr. Boeclero * partim, deinde integriora à Clariſſ. Zaccagnio ** vulgata hinc inde cum ſynopſi Athanaſiana verbotenus conſpirant. Cæterum argumenta qvibus vetuſtiori & magno Athanaſio hæc Scripturæ S. ſynopſis, licet alioqvi præclara & lectu inprimis digna abjudicatur, vide apud Montfauconum in præfat. & animadverſione XV. ad vitam & ſcripta Athanaſii T. 2. collectionis Veterum Patrum, ubi inter alia oſtendit per *πυκτία τῶν θείων γραφῶν* qvæ ad Imp. Conſtantium miſiſſe ſe teſtatur Athanaſius in Apologia ad eum ſcripta, nihil intelligere aliud qvam li-

 bros

* In editione Græca Novi Teſt. Argentorat. 1645. 12.

** In nova collectione veterum monumentum Rom. 1698. 4.

Digitized by Google

bros ipſos ſacræ Scripturæ. Prior prologus Eccleſiaſtico Siracidis in plerisqve editt. præmiſſus depromtus eſt ex hac Synopſi Athanaſiana.

Suppoſita.

57. *Diſputatio contra Arium in Concilio Niceno* p. 206. L. I. p. 111. Ita vulgo inſcribitur, licet potius contineat διάλεξιν junioris cujusdam in diverſorio habitam. Vertit Omnibonus Leonicenus.

58. *Contra omnes hæreſes*, Arianos, Tropicos ſive Pnevmatomachos, Paulum Samoſat. Manichæos, Marcionem, Valentinum, Baſilidem, Hieracam, Novatum, Phryges ſive Montaniſtas, & Apollinariſtas. p. 230. L. I. p. 1077.

59. *In hiſtoriam Melchiſedech* 239. L. I. pag. 7. vertit *Jo. Lampadius.* Merito tanqvam indignum Athanaſio rejicit Leydeckerus de Rep. Hebræorum T. 1. p. 63.

60. *Ad Imperatorem Jovinianum.* p. 241. L. II. p. 34. Vertit *Jo. Lampadius.* Male priores editt. venditant pro reſponſione ad Epiſtolam Joviniani, de qva ſupra num. 19.

61. *Definitiones.* p. 242. L. II. p. 42. Ex his definitionibus qvædam leguntur inter S. Maximi opera, qvæ vero de Etymologia traduntur, iisdem verbis exſtant in Anaſtaſii Sinaitæ Hodego p. 62. atqve ita qvidem ut inde petita appareat, pleniora enim ibi leguntur.

62. * Διδασκαλία ſ. *Doctrina ad Antiochum Ducem* πρὸς Ἀντίοχον Δοῦκα ſive ἄρχοντα p. 252. à Montfaucono primum edita Græce ex Cod. Colbertino 4249. addita latina verſione & brevibus notis. Ex hoc libro deſumſi fragmenta Græca Hermæ Paſtoris qvæ dedi ſupra cap. 1.

63. * *Ad* eundem *Antiochum*, *de pœnis inferni*, opuſculum itidem primum à Montfaucono editum p. 264. Græce & latine.

64. *Quæſtiones ad Antiochum* ſive reſponſiones ad qvæſtiones CXXXVI. qvarum ultima non contemnendis adverſus Judæos argumentis diſputat. p. 268. L. II. p. 331. Ex his, qvadraginta vertit latine & cum annotationibus ſuis edidit *Jo. Reuchlinus* Hagenoæ 1519. 4. Rom. 1523. alias interpretati ſunt *Valentinus Ampelander* & *Joannes Lampadius.*

65. Bre-

65. * Breves reſponſiones ad *quæſtiones XXXVI. in Evangelia*, editæ primum è Codice Regio 2431. cum Latina Montfauconi verſione p.306. ſubjuncto p.310. fragmento ex qvæſt. 42. ad Antiochum, & Orat. 3. contra Arianos.

66. *Dicta & interpretationes CXXX. parabolarum Evangelii* p.311. L. II. p.394. In prioribus editionibus numerantur capita CXXXIII. qvoniam in duo diſcerptum eſt caput LXXX. & LXXXIX. & CXIX. pleraq; autem harum interpretationum excerpta ſunt è ſcriptoribus Athanaſio junioribus ut Theodorito, & qvæſtionibus ad Antiochum & Chryſoſtomo. Confer (ut loca à Montfaucono annotata omittam) qvæſtionem CVII. (in prioribus editt. CIX.) cum Chryſoſtomi Homil. 10. in 2. ad Timoth.

67. *Quæſtiones aliæ XX.* cum ſuis reſponſionibus p.335. L.II. p.436. vertit *Jo. Lampadius*.

68. *Hiſtoria imaginis Berytenſis* p. 344. L.T.2. p.627. poſt A. C. 765. qvo contigiſſe traditur, ſcripta à juniore qvodam Athanaſio, in Syria Epiſcopo, ut notat Baronius ad Martyrolog. Rom. IX. Novembr. Legitur à Græcis Dominica Orthodoxiæ ſive reſtitutionis imaginum 1. Qvadrageſ. Cæterum Græci Codicis MS. ab vulgatis diverſi initium, & antiqvam anonymi interpretis verſionem antea ineditam è MSS. Bibl. Cæſareæ profert Lambecius lib. 1. p.126.128. Aliam Anaſtaſii Bibliothecarii verſionem dedit Baronius ad A. C. 787. num.23. ſeq. & Binius T.3. Concilior. edit. A.1618. in Actis Concilii ſecundi Nicæni A.C.787. habiti Græce & latine editis, Actione IV. pag. 548. atqve inde in recuſis Tomo VII. Concil. edit. Labbeanæ. Alia legitur in prioribus Binii editionibus. Montfauconus in ſua qvam recenſemus Athanaſii editione duo diverſa Græca exemplaria, qvæ è Palatinis Codicibus ediderat Nannius, utraqve donavit latina verſione, & cum codicibus Colbertinis contulit, atq; præter Latinam relationem è Concilio Nicæno ſecundo, ſubjunxit p. 354. veterem latinam verſionem ejusdem narrationis ex MS. Codice S. Germani à Pratis n. 108. Confer etiam de hoc ſcripto, Magni Athanaſii nomen & ætatem abſurde mentiente, Jo. Reiskium de imaginibus CHRISTI p.137. 145. ſeq. & Rev. Jo. Wulferi theriacam Judaicam p.137.

69. * *Ex libro contra latinos, quod Spiritus S. ex Patre ſolo procedat.* p.355. à Montfaucono primum editum fragmentum è Codice Regio

2271. & latina verſione donatum. Forte eſt junioris Patriarchæ CPolitani Athanaſii, latinorum non obſcuri adverſarii ſub extremum ſæculi XIII.

70. *Syntagma Doctrinæ* ad Monachos omnesq; Chriſtianos tam Clericos qvàm Laicos p. 360. L. II. p. 699. Hoc primus è Codice Iſ. Voſſii Græce edidit & verſione ac notis illuſtravit Andreas Arnoldus Chriſtophori F. additis Valentiniani & Marciani Impp. Epiſtolis duabus ad Leonem M. & Theodori Abucaræ tractatu de unione & incarnatione. Pariſ. 1685. 8. Nonnulla hujus ſyntagmatis loca illuſtrat Cotelerius tomo 3. monumentor. p. 554. 662. & 665. & alteri potius qvam Magno Athanaſio vindicandum eſſe exiſtimat, qvæ Montfauconi qvoqve & ipſius Iſ. Voſſi & plerorumq; eruditorum eſt ſententia, licet qvarto ſeculo ſcriptum eſſe non dubitat Papebrochius T. 7. Act Sanctor. Maji p. 546. ſeq.

71. * *Inſtitutio Monaſtica, ſive eorum qui in quiete vitam agere cupiunt*, p. 364. primum edita à Montfaucono è Codice Regio 2937. & latine reddita.

72. * *Epiſtolæ duæ ad Caſtorem* Aptenſem in Gallia Narbonenſi Epiſcopum *de canonicis cœnobiorum conſtitutionibus* p. 366. ex duodecim libris *Jo. Caſſiani* de hoc argumento græce verſis excerptæ & Magno Athanaſio perperam tributæ. Has qvoqve è Codicibus Romam transmiſſis Montfauconus primus Græce edidit & Latine vertit. Legit opus Caſſiani Græce Jo. Climacus gradu IV. & Epitomen iſtam, qvod eruditum editorem fugit, Photius Cod. 197. exſtatq; eadem Græce MSta in Bibl. Vindobonenſi. Vide Lambecium IV. p. 167. & V p. 276.

73. *Homiliæ* qvæ Athanaſii nomine circumferuntur:

1. * *in Nativitatem præcurſoris, in Eliſabet & in Deiparam.* Primum edita à Montfaucono p. 387. è Codice Colbertino, & Latine verſa. Incipit: χαίρειν μὲν ἀποχειροτονεῖται.
2. *in Annunciationem Sanctiſſ. Deiparæ.* p. 393. L. I. pag. 1028. incipit: τῆς θείας ἱεροκήρυκας. Præmiſitqve illi Montfauconus eruditam Baronii Epiſtolam ad Tho. Stapletonum, qva homiliam hanc poſt Monothelitas exortos ſcriptam probat.
3. *in cenſum ſive deſcriptionem S. Mariæ & in Joſephum.* p. 404. L. II. pag. 645. Vertit Lucas Holſtenius. Incipit: ὥσπερ οἱ τὴν χερσαίαν γῆν.

4. in

4. * *in nativitatem CHRISTI*, edita primum à Montfaucono è MS. Barocciano, cujus apographum accepit à V. C. Joanne Millio, pag. 410. Incipit: μοσήζαι ξένον βλέπω. Excerpta in eadem leguntur ex homilia Chryſoſtomi de Nativitate, T. V. Savil. Etiam alias duas homilias ejuſdem argumenti Codex Baroccianus Athanaſio tribuit, qvæ in Chryſoſtomianis leguntur.

5. *in occurſum* ſive *præſentationem D. N. JESU CHRISTI.* p. 416. Ediderat primus Combefiſius ex Codd. Regio & Mazarin. T. 1. auctarii novi Patrum p. 497. Pariſ. 1648. fol. Poſt Neſtorii & Eutychis hæreſin ſcripta, qvorum nominetenus etiam meminit. Incipit: τὶ τ̃ παρέσης ἱερᾶς πανηγύρεως.

6. *in cæcum à nativitate.* Joh. IX. p. 427. L. II. p. 679. incipit: πλυσῶδαςόν ἐςι πᾶσιν ἀνθρώποις. Vertit Holſtenius.

7. *in* Matth. XXI. 2. *Ite in caſtellum quod contra vos eſt* pag. 435. L. II. pag. 654. incipit: πάλιν ἡμᾶς ἐυεργετῶν ὁ Κύριος. Vertit Holſtenius.

8. *in* Luc. XIX. 36. *Euntе autem illo ſubſternebant veſtimenta* p. 439. L. II. p. 661. incipit: ἐὰν τὰ καθῆκασι τῶν ἐξ ἀρχῆς. Eundem hujus & ſuperioris homiliæ auctorem ab Athanaſio diverſum eſſe Montfauconus non dubitat. Vertit Holſtenius.

9. *in ſanctam quintam feriam & proditionem Judæ.* pag. 444. L. II. p. 669. Incipit: ὁ σωτὴρ τὰ πάθη πένθος μετὰ Ἰουδαίων. Vertit Holſtenius.

10. *in Paſſionem Domini in Paraſceve*, p. 447. L. II. pag. 506. Incipit: μέγα μὲν ὀυρανὸς δημιούργημα. Primus Græce cum verſione ſua vulgaverat Petrus Pantinus Tiletanus, cum aliis Methodii, Amphilochii & Jo. Chryſoſtomi homiliis Antvverp. 1598. 8. In Codicibus annorum plusqvam octingentorum legi, ſed ſtylum ab Athanaſiano plane abſimilem eſſe, obſervat Montfauconus.

11. *in SS. Patres & Prophetas & in S. Eccleſiam, atque in Pſal. XXXV.* pag. 450. L. II. pag. 692. Incipit: ἡ προηγῦσα πίςις εἰς τὴν ἰδὸν τῆς θεογνωσίας. Vertit Holſtenius.

12. *in ſanctum Paſcha.* pag. 455. primus cum verſione ſua ex Cod. Reg. edidit Combefiſius in auctario novo T. 1. pag. 531. Incipit: εἰ ταῖς τῶν ἀγγέλων ἐιπὴν πρὸς τὸ παρὸν χρήσασθαι γλώττης.

13. in

13. *in ſanctum Paſcha homilia altera* & in recens illuminatos ſive baptizatos, Sabbato in Albis. p. 458. L. II. p. 673. Vertit poſt Holſtenium Combefiſius & in jam dicto auctario novo p. 539. ex MSS. Reg. & Segvieriano recenſuit. Incipit: χριςὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

14. *in aſſumtionem Domini noſtri JESU CHRISTI*, pag. 462. L. II. p. 1. Vertit poſt Jo. Lampadium Combefiſius in auctario novo pag. 551. Incipit: ἡ μὲν τῆς ἀναςάσεως μνήμη. Hanc cum duabus præcedentibus Baſilio Seleucienſi Viri docti tribuunt. At Garnerius T. 2. ad Marium Mercatorem p. 324. ait charactere Neſtorii ſe prodere, florido ac interdum pæne poëtico, metaphoris efferente ſeſe, & apoſtrophis qvaſi animato, Scripturæ teſtimoniis iisqve literali ſenſu acceptis, niſi qvando ad hæreſin detorqventur, ſubinde diſtincto.

15. * Encomium in S. Andream Apoſtolum. p. 466. Primus è Codice Toinardi edidit Montfauconus. Incipit: ὁρῶν τὴν λαμπρὰν ταύτην ἀγέλην.

16. * Sermo de officiis Chriſtiani hominis ex Cod. Colbert. 5104. primùm ab eodem Montfaucono vulgatus & latine verſus p. 469. Incipit: τρία ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς παρὰ χριςιανῦ.

74. *Dialogi quinq; de SS. Trinitate* p. 472. L. II. p. 158. Athanaſio ab aliis, ab aliis rectius S. Maximo tributi, & cum Theodori Bezæ verſione primum editi apud H. Steph. Græce & latine A. 1570. 8. deinde à Felckmanno & aliis inter Athanaſii, hinc à Combefiſio inter S. Maximi ſcripta: deniq; parum veriſimili Garnerii ſuſpicione in Theodoriti Operum auctario, ſive Tomo qvinto vulgati.

75. *Sermones ſive opuſcula varia viginti contra diverſas hæreſes* p. 541. L. II. pag. 260. Ex his duo priora qvibus dialogus duplex cum Macedoniano continetur, videntur eundem auctorem habere cum præcedentibus qvinqve dialogis. Tertium Epiſtola eſt ad Euſtathium qvam ſequuntur cætera ſeptendecim, tributa Theodorito à Jo. Dallæo in diſp. de fidei ex Scripturis demonſtratione p. 48. & 146. ex Photii Cod. 46. ſed ex Marii Mercatoris teſtimonio ad Eutherium Tyanenſem Neſtorii ſectatorem refert Jo. Garnerius, in auctario Theodoriti p. 254. & ad Marium Mercatorem T. 2. p. 276. uti priora duo Theodoriti eſſe non dubitat. Montfaucono adhuc videtur eſſe ambigendum. Vertit latine Abrahamus Scultetus.

76. *Syn-*

76. * *Syntagma varii argumenti ad quendam Politicum*, p. 585. editum primum à Monfaucono ex Vaticano Codice 850. qvem exſcripſit D. Joannes Gvillot. Latinam verſionem Montfauconus addidit. Incipit: ἐπειδὴ σοι τῷ περιδεξίῳ καὶ μεγαλεπιβόλῳ τῆς φύσεως.

77. * *Λόγος διδασκαλικὸς in DEi mandata, pro iis qui ſæculo renunciarunt & ſalutem volunt conſequi.* p. 591. itidem primum editus, è Codice Vaticano 658. Incipit: ἀγαπητοὶ φροντίσωμεν,

78. * *Διδασκαλία ad Monachos, lenis & ſpiritualis*, p. 595. primum edita è Codice Vaticano 1148. Incipit: τὸν πιστεύοντα τῷ Κυρίῳ καὶ προσιόντα ἑαυτῷ.

79. * *Ἐξηγητικὸν de templo Athenarum*, ſcriptum futile, prolatum ſimiliter è Codice Vaticano 1198. p. 598. Incipit: ut qvæſt. 136. ad Antiochum: τοὺς τὰς θείας γραφὰς μὴ ἐπισταμένους.

80. * *De corpore & anima* apoſpasmation, qvam pulchram Athanaſii tractationem vocat Codice Sfortiamo uſus Gerardus Voſſius ad Gregor. Thaumaturg. pag. 120. Hoc itidem ex Cod. Vaticano 700. primus Græce edidit atqve ut cætera qvæ jam à num. 76. retuli latine reddidit Montfauconus.

81. *De unita Deitate Trinitatis, ad Theophilum libri VIII.* pag. 604. L. II. p. 550. Græce non exſtant, videnturqve latine ſcripti & à Vigilio Tapſenſi, ut Petrus Franciſcus Chifletius ſibi perſvaſit, vel ut Montfauconus ab Idacio Claro fortaſſis ſub Athanaſii nomine editi, unde tanqvam Athanaſii allegantur ab Ratramno III. 6. contra Græcos, Hincmaro, Ænea Pariſienſi, Theodulfo Aurelianenſi, aliisqve. Ordo librorum in editt. & MSS. varius eſt. Atqve qvi liber VIII. eſt in editione Montfauconi, in prioribus occupat libri decimi locum, undecim enim libros illa numerant cum Montfauconus octo illis libris velut peculiaria opuſcula ſubjiciat pag. 614. *De fide unitatis & Trinitatis*, qvod in aliis editionibus eſt libri undecimi initium. Deinde *de Ariana & Catholica confeſſione*, qvod eſt in aliis editt. liber octavus: Tum pag. 628. *de fide ſua*, qvod aliæ editiones inſcribunt librum IX. Qvæ in editione Lipſienſi T. 2. pag. 588. à verbis: *His qui Filium DEi creatum eſſe profitentur*, usqve ad finem libri XI. p. 602. leguntur, à Montfaucono exhibita fuerunt ſupra num. 32.

82. Vigilii Tapſenſis ſub Athanaſii nomine ſcripta latine *diſputatio cum Ario, coram Probo judice* p. 614. L. II. p. 603. Eam ex pleniore

Digitized by Google

Chifletii editione qvoqve ſubjunxit Montfauconus pag. 642. qvæ inſcribitur *altercatio S. Athanaſii Epiſcopi contra Arium, Sabellium vel Photium hæreticos.* Vigilius Chifletii vidit lucem Divione 1664 4. hæc vero disputatio Athanaſii ſub Vigilii nomine exſtat etiam in Georgii Caſſandri Operibus p. 460. additas habens varias Lectiones ex veteri Codice Petri Pithoei.

83. *Epiſtolæ* Athanaſii nomine *ad Romanos Pontifices* & Pontificum ad Athanaſium, nempe *ad Liberium*, Græce & latine. p. 668. L. I. p. 243. Cæteræ latinè. *ad Marcum Papam* p. 665. L. II. p. 628. *ad Julium Papam* p. 669. 673. *ad Felicem* p. 675. Confer his Epiſtolis additas cenſuras & animadverſiones Blondelli in ejus pſeudoIſidoro pag. 436. ſeq.

84. *Vita & geſta S. Syncletica* Græce & Lat. pag. 681. Hanc Latine ex verſione Davidis Colvilli ediderat Bollandus ad qvintum Januarii T. 1. pag. 242. Græce cum verſione ſua Cotelerius T. 1. monumentor. Eccleſiæ Græcæ pag. 201. cujus adde notas p. 754. In aliis Codicibus & apud Nicephorum Calliſtum VIII. 40. Athanaſio, in aliis Polycarpo Aſcetæ, in aliis deniq; Arſenio Pegadenſi tribuitur, ita enim ſe habet clauſula hujus vitæ certe antiqvæ & in vitis Patrum & à Jo. Climaco, aliisqve laudatæ in editione Montfauconi ex ſchedis Combefiſianis: *ἕως ὧδε πεπλήρωνται οἱ ἐκ τῆς ἁγίας παρὰ τοῦ μακαρίου Ἀρσενίου τοῦ Πηγάδων ἐξελυλυθότες λόγοι, καθὼς καθ' εἱρμὸν κεῖνται ἅπαντες.*

85. *Exhortatio ad Monachos*, Latine pag. 709. L. II. pag. 619. Incipit: *Et ſi quid gloriari in CHRISTO licet*, atqve ab Holſtenio etiam vulgata eſt in appendice ad Codicem Regularum Pariſ. A. 1663. 4. & Latine ab Athanaſio ſcriptam perſuaſit ſibi Papebrochius in Actis Sanctor. Maji T. 7. pag. 546.

86. *Exhortatio ad Sponſam CHRISTI*, itidem Latine, pag. 711. & in eadem codicis Regularum appendice Holſteniana, atqve in Actis Concilii Aquisgranenſis A. C. 816. T. 7. Concil.

87. *Epiſtola ad Epiſcopum & clerum Perſarum*, qva ei mittit Epiſtolam Dionyſii Alex. ad Paulum Samoſatenum, qvæ & ipſa adjicitur pag. 716. Latine ex veteri verſione. Hanc Athanaſio tributam Epiſtolam Roma ad Montfauconum miſit Claudius Stephanotius.

88. *Symboli* Athanaſiani formulæ qvatuor *Græca* non parum inter ſe diſcrepantes pag. 728. ſeq. *una* ex Felckmanni editione ad fidem Palatino-

latinorum Codicum L. II. pag. 31. *altera* primum vulgata à Gilb. Genebrardo libro 3. de SS. Trinitate Pariſ. A. 1569. 1585. 8. *tertia* qvam poſt Nic. Brylingium & Mich. Neandrum H. Stephanus in rudimentis fidei Chriſtinæ in lucem edidit A. 1565. 12. à qva parum abit qvam ex Codice Laz. Baifii dedit idem Genebrardus, & qvam in poſtrema Conciliorum editione Tom. 2. Labbeus exhibet. *Quarta* deniqve paullo uberior, ex Patricii Junii apographo vulgata ab Uſſerio in diſſ. de Romanæ Eccleſiæ Symbolo, Lond. 1647. 4. Easdem formulas videre licet in Wolfgangi Gundlingii notis ad Euſtratii Johannidis Zialovvski, Rutheni delineationem Eccleſiæ Græcæ pag. 69. ſeq. *Latinæ* formulæ antiqvæ, ejusdem Symboli qvæ in MSS. Codd. nihil ferme differunt, varias lectiones Codicis Colbertini addidit Montfauconus, atqve duas *veteres* verſiones *Gallicas* ex MSS. adjunxit, qvarum altera inſcribitur: *Canticum Bonefacii. Ce chant fut St. Anaſtaiſe qui apoſtoilles de Rome.* Cæterum *Commentarius* in Athanaſii Symbolum qvem pag. 735. Montfauconus protulit è Codice Bibl. S. Germani à Pratis n. 199. qvingentorum circiter annorum, qvædam ſimilia habet qvidem, diverſus tamen eſt à Commentario *Richardi Pampolitani* Eremitæ Angloſaxonis circa A. C. 1420. cujus Commentarius exſtat in Tomo 26. Bibl. Patrum edit. Lugd. pag. 624. Veterem *Anglicam* Metaphraſin Rhythmican vulgavit V. C. Georgius Hickeſius in theſauro lingvarum Septentionalium T. 1. pag. 233. *Angloſaxonica* verſio exſtat in Guil. Wottoni conſpectu brevi operis Hickeſiani pag. 77. De antiqvis *Germanicis* Otfridi & aliorum verſionibus vide Lambecium II. pag. 460. 760. 763. & Tentzelii præf. *Hebraice* verſum à Julio Marcello Romano MS. in Bibl Vaticana memorat Imbonatus in Bibl. Latino Hebraica pag. 149. Sed omitto recentiores verſiones ut *Arabicam* à Niſſelio editam Lugd. Bat. 1656. 4. una cum Cantico Canticor. De auctore hujus Symboli multa & diverſa ac pugnantia inter ſe tradiderunt viri eruditi, ex qvibus hoc ſaltem videtur eſſe certū, non fuiſſe compoſitum ab Athanaſio, ſed diu poſt ſæculo qvinto Latine primitus ſcriptum & deinde à variis Græce translatum, qvi vel cum Græcis negarunt Spiritum S. à Filio procedere, ut à qvibus formula Græca prima & qvarta profluxit, vel id cum Eccleſia Occidentali profiterentur, ut in ſecunda & tertia formula fit. Utrum vero auctor ſit *Vigilius Tapſenſis*, ut videtur

Rr 2

detur eſſe veriſimillimum & perſvaſum eſt Paſchaſio Qveſnello diſſ.14. ad Leonem M. p.733. & 913. & Antonio Pagi ad A. C. 340. num. 8. an *Vincentius Lirinenſis*, ut contendit Joſephus Antelmius in disqviſitione de Symbolo Athanaſiano Pariſ. 1693. 8. non eſt plane exploratum, nedum ut conſtet de auctore qvem alii minus veriſimiliter volunt, *Hilario* Pictav. vel *Euſebio Vercellenſi*, vel *Athanaſio* Nemetum Epiſcopo circa A. C. 640. cui ſymbolum tribuit Sandius appendice ad nucleum Hiſt. Eccleſ. pag. 35. vel *Anaſtaſio*, vel *Bonifacio* deniqve. Conferre interim licebit Voſſii diſſ. 2. de ſymbolis, Nic. Serarii & Henrici Nicolai diatribas, præcipue vero Wilhelmi Erneſti Tenzelii judicia eruditorum de ſymbolo Athanaſiano ſtudioſe collecta & inter ſe collata, Gothæ 1687. 12. Tillemontium T. 8. memor. hiſt. Eccleſ. pag. 667. & Montfauconi diatriben in ſymbolum *quicunque*, formulis qvatuor Græcis præmiſſam. Antiqviſſimum teſtimonium Symboli Athanaſio tributi eſt Synodi Auguſtodunenſis A. C. 663. *Si quis presbyter, Diaconus, Subdiaconus vel Clericus Symbolum quod Sancto inſpirante Spiritu Apoſtoli tradiderunt, & fidem ſancti Athanaſii Præſulis irreprehenſibiliter non recenſuerit, ab Epiſcopo condemnetur.* Alia eſt *Symboli expoſitio* qvæ vere Athanaſii eſt, Facundo laudata, de qva dixi ſupra num. 2.

89. * *De S. Trinitate* opuſculum p.739. primum editum ex MS. Regio 2358. & Latina verſione à Montfaucono donatum. Incipit: *μίαν φύσιν δόξαν τε πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν θεότητα.* Videtur compoſitum ſaltem poſt Synodum Chalcedonenſem.

90. * *De ratione Paſcha* tractatus p.741. 742. à Clariſſ. Muratorio ex Bibl. Ambroſiano ad Montfauconum tranſmiſſus latine, qvi etiam latini potius qvam Græci ſcriptoris, nedum Athanaſii eſſe ſuſpicatur.

VII. *SUPPLEMENTUM ſcriptorum S. Athanaſii, Græce & latine cum notis primum in lucem editum in nova collectione Patrum Montfauconiana Tomo II. Pariſ. 1706. fol.*

Eugenii Diaconi Ancyrani legatio ad Athanaſium pro cauſa Marcelli Ancyrani & confeſſio fidei Eccleſiæ Ancyranæ ad eum miſſa circa A. C. 371. primumqve edita ex Apographo Bibl. Ambroſianæ qvod

ex

ex codice Scorialenſi deſcriptum fuerat pag. 1 - 4. confer præmiſſam doctiſſimi editoris de Cauſa Marcelli Ancyrani diatribam.

91. Athanaſii *περὶ πίστως λόγος ὁ μείζων ſermo major* ſive *liber de fide* initio mutilus. p.5 - 19. ex Codice Bibl. Mediceæ. Fragmenta hujus libri ex Theodorito & Gelaſio jam dederat Montfauconus T. 1. p. 1282. Hunc idem putat eſſe Athanaſii libellum in qvo CHRISTUM *hominem Dominicum κυριακὸν ἄνθρωπον* vocari notavit Rufinus Apologia pro Origene. Formulam eandem retractavit Auguſtinus. Confer Billii notas ad Nazianz. T. 2. p. 1273. ſeq. Athanaſ. T. 1. p. 97. 98. edit. noviſſ. & Sirmondum T. 2. Opp. p. 758.

92. *Fragmenta duo* ex Codice V. C. Stephani Baluzii p. 20. 21. unum de repudiato propter Pauli Samoſateni abuſum homouſii vocabulo, & alterum de ſcelere Stephani Antiocheni qvod iisdem prope verbis narrat Nicephorus IX. 23. tangitqve Theodoritus II. 9. Hiſt. Subjunxit Montfauconus ex eodem Codice Baluziano breve apoſpaſmation Athanaſii longe junioris Hagioritæ, ſive Monachi, ſacri montis Atho incolæ.

93. *Epiſtola ad Monaſticam vitam agentes*, Græce ex Codicibus Mediceo & Regio, qvæ latine tantum ex veteri qvæ uberior eſt interpretatione latina prodierat T. 1. p. 967.

94. *Fragmenta* commentariorum ſive ſermonum *in S. Matthæi Evangelium*, plura & meliora ex MSS. & Catenis, qvam ſupra, num. 38. prodierant. pag. 24 - 41. Neqve dubitat jam amplius Montfauconus apoſpaſmation ſupra num. 42. editum de novem Herodis morbis, vere eſſe Athanaſii.

95. *Fragmenta* commentariorum ſive ſermonum *in Evangelium S. Lucæ*, triplo auctiora ex MSS. Codd. & Catena edita in lucem p. 42 - 48.

96. *Homilia* magno Athanaſio ut videtur, perinde ut duæ qvæ ſeqvuntur ſuppoſita *in Canticum Canticorum*, ex MS. Ambroſiano. pag. 49 - 54. Incipit: *ποθητοὶ οἱ λόγοι.*

97. *Homilia de patientia*, 56 - 63. Incipit: ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος Παῦλος. Ex eodem MS. Codice.

98. *Homilia εἰς τὰ βαΐα, in ramos palmarum.* p. 63 - 65. Incipit: *Φαιδρὸν, ἀγαπητοὶ, μυστήριον σήμερον.* Ex MSS. Ambroſ. & Ottobon.

99. *In dictum 2. Cor. XII. 2. Novi hominem raptum ad tertium cælum, & 7. datus eſt mihi ſtimulus carnis Angelus Satanæ* p. 65 - 68. ex MS. Bibl.

Monaſterii S. Baſilii Romæ. Non videntur hæc eſſe magni Athanaſii.

100. *Argumentum in Pſalmos* , & *commentariorum fragmenta* in priores Pſalmos LXXV. eruta ex Apographo Ambroſiano qvod ex Codice Scorialenſi deſcriptum fuit. p. 70-101.

101. *Fragmentum contra Macedonianos* , & alia *contra Novatianos* , atqve *de amuletis* ſive περιάπτοις aliaqve varii argumenti ex Codd. MSS. Regiis & Colbertinis. p. 102-106.

VIII. *Scripta S. Athanaſii deperdita, vel inedita.*

Contra hæreſes. Vide T. 1. edit. noviſſ. p. 1292. *contra Valentinianos* id. p. 1274. *contra Macedonianos* , Montfauconi ſupplement. p. 102. *contra Novatianos* , id. p. 103.

Ad Monachos , Arianorum dogmatum confutatio. T. 1. p. 342. 956.

Contra Urſacium & Valentem liber. T. 1. p. 1287. ex Hieronymo.

Contra Arianos , ſuper dicto , nunc anima mea turbata eſt. T. 1. p. 1286.

Diſputatio cum Ario in Synodo Nicæna. T. 3. p. 205.

Ad Jovinianum. T. 1. pag. 778.

Liber de titulis ſive inſcriptionibus Pſalmorum. T. 1. p. 981. 1287.

Commentariorum in Pſalmos bona pars.

In Eccleſiaſten & Cantica Canticorum. Phot. Cod. 139.

In Cantica Moſis & Mariæ ſororis , MS. in Bibl. Ambroſ. vide T. 1. p. 1006. & 1008.

In Matthæum. T. 1. p. 1266. ſeq. 1289. & ſupplement. p. 24.

In Lucam. Vide ſupplement. p. 42.

In Joannem. Meminit Thomas Aqvinas , notante Clariſſ. Caveo.

Sermones Conſolatorii ad virgines T. 3. p. 110. ex Theodoriti II. 4. Hiſt.

Synodicon. T. 1. p. 716. ex Socratis lib. 1. c. 13. Hiſt. Nomina Epiſcoporum qvi Concilio Nicæno interfuere in Synodico illo lecta olim à Socrate, leguntur etiam hodie in Athanaſii Epiſtola ad Ægyptios & Africanos , inſerta Apologiæ contra Arianos qvæ ſecunda vulgo dicitur.

Epiſtolæ variæ de qvibus Photius Cod. 32. teſtatus illis additam fuiſſe Apologiam pro fuga , qvæ exſtat. Exſtant & aliæ Athanaſii Epiſtolæ, ſed plures interciderunt , ut *ad Eupſychium* de qva T. 1. pag. 1287. 1293.

1293. *ad Ruſinianum*, Act. 1. Synodi II. Nicænæ & *Epiſtola feſtales* qvarum ad qvadraginta octo olim numeratæ fuerunt. Vide Montfauconi prolegomena ad Coſmam Indopleuſten cap. 6. & T. 1. Athanaſ. p. 968. Et *Epiſtola Canonica*, ut de qva T. 3. pag. 125. ex Balſamone ad Can. 27. Carthag.

Homilia varia &c.

IX. S. EPHRAIM Niſibenus, Syrus, Jacobi Niſibeni diſcipulus, Diaconus, atq; ſi auctori Prædeſtinati hæreſ. 57. & Menologio Græcor. 28. Jan. fides, etiam presbyter Edeſſenus, A. C. 375. denatus, vir ardore pietatis & ſacra eloqventia inſignis de qvo Acta Sanctor. T. 1. Febr. pag. 49. ſqq. S. Chryſoſtomus ſermone de falſis Prophetis T. 6. pag. 401. * Palladius Lauſiaca pag. 113. Sozomenus III. 16. & qvæ ex Greg. Nyſſeno, a) Amphilochio atqve aliis præfixa Operibus Ephræmi ſunt ab Gerardo Voſſio: Metaphraſtes item atqve Anonymus in Ephraimi vita, qvi Græcæ editioni Oxonienſi Ephræmi ſubjiciuntur:

Σύρων

* Elogium qvod Chryſoſtomus ſive Jo. Neſtevtes Ephraimo tribuit, qvia inſigne eſt, adſcribendum putavi: Ποῦ Εὐόδιος ἡ εὐωδία τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποςόλων διάδοχος; ποῦ Ἰγνάτιος τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκητήριον; ποῦ ὁ Διονύσιος τὸ πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ; ποῦ Ἱππόλυτος ὁ γλυκύτατος καὶ εὐνούστατος; ποῦ Βασίλειος ὁ μέγας καὶ μικροῦ δεῖ τῶν Ἀποςόλων ἰσόῤῥοπος, ποῦ Ἀθανάσιος ὁ ἅγιος καὶ πλεονέκτης τῶν ἀρετῶν; ποῦ Γρηγόριος ὁ δεύτερος Θεολόγος καὶ ἀήττητος ςρατιώτης, καὶ ὁ τούτου συνώνυμος; ποῦ Ἐφραὶμ ὁ πολὺς ἡ παραμυθία τῶν ἀθυμούντων, ἡ παιδαγωγία τῶν νέων, ἡ χειραγωγία τῶν μετανοούντων, ἡ κατὰ αἱρετικῶν ῥομφαία, τὸ δοχεῖον τοῦ πνεύματος; *ubi Ephraim ille magnus obtorpeſcentium excitator, afflictorum conſolator, juvenum in diſciplina inſtructor atque excitator, dux pœnitentium, framea ac ſpiculum adverſus hæreticos, & Spiritus S. habitaculum?*

a) Greg. Nyſſeni ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πατέρα Ἐφραίμ. T. 2. Opp. pag. 1027. Amphilochii comparatio inter Baſilium M. & Ephraimum. Confer quas laudat W. E. Tenzelius diſſ. de Ephraim Syro. Arnſtad. 1685. & in diſſ. ſelectis recuſa. Tillemontius tomo VIII. Memor. Hiſt. Eccleſ. Mich Hoyerus monachus Auguſtinianus lib. de vita S. Ephræmi, Duac. 1640. 12. Jo. Morinus de ſacris Eccleſiæ ordinationibus pag. 490. &c. Etiam ab Euſebio Pamphili memoratum Ephraimum ſcripſit Photius Cod. 196. ſed Euſebium pro Sozomeno nominaſſe conjicit Cotelerius ad T. 3. monument. Eccleſ. Græc. pag. 536. licet Euſebius etiam meminiſſe Ephræmi potuit, ſi audimus ſubſcriptionem Græcam antiqui MS. CPolitani apud Voſſium pag. 813. quo S. Ephræm dicitur ἠσκῆσαι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου Κωνςαντίνου καὶ πρώτου βασιλέως, ἠκμάσαι δὲ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος, ὑφ' οὗ καὶ ἐτελειώθη.

Σύρων δὲ παῖδες φασὶν ὑπὲρ τὰς χιλιάδας λόγων αὐτὸν ἀναγράψαι. Phot. Cod. 169. *Multa Syro ſermone compoſuit*, inqvit Hieronymus c. 115. Catalogi, & *ad tantam venit claritudinem, ut poſt lectionem Scripturarum publice in quibusdam Eccleſiis ejus ſcripta recitarentur.* Andreas Maſius præf. ad Moſen Barcepham de paradiſo, qui Ephraimum non ſemel laudat; *Mihi doctor meus Syrus ſæpe ſolebat dicere nullius alterius Scriptoris plura præſtantiorumq; de rebus ſacris volumina apud Syros ferri quam Ephræmi, ut mihi cum Auguſtino noſtro conferendus videretur ἐν τῇ γε πολυγραφίᾳ.* Univerſos S. Scripturæ libros ἀκριβῶς ἑρμηνεῦσαι πρὸς λέξιν illorumq; abditos ſenſus lumine ſpiritus illuſtraſſe teſtatur Nyſſenus in ejus vita p. 1033. (T. 2. Pariſ. 1615.) Ex his *Commentarios in Geneſin & Exodum* cum 52. *homiliis* Syriaco ſermone nactus eſt D. Robertus Huntingtonus, ut ex ejus Epiſtolis pag. 8. & 10. apparet. Hebedjeſu in Catalogo librorum Chaldæorum n. 60. *Ephrem Magnus*, inqvit, *qui Propheta Syrorum* (& οἰκουμενικὸς διδάσκαλος.) *cognominatus eſt, edidit commentarios in libros Geneſios, Exodi, Sacerdotum ſive Levitici, Joſue filii Nun, Judicum, Samuelis, libros Regum, Davidis, Iſaiæ, Duodecim & Jeremiæ, Ezechielis & beati Danielis. Extant etiam ejus libri & Epiſtolæ de fide Eccleſiæ atque ejusdem Orationes metricæ* (τριακοσίας μυριάδας ἐπῶν memorat Sozomenus III. 16. adde de Hymnis ejus Theodoritum IV. 29. Hiſt. Morinum de ſacris Eccleſiæ Ordinationibus p. 419. 490.) *adhortationes, cantica, officia defunctorum omnia, appoſitiones Alphabeti,* b) *diſputationes cum Judæis, nec non adverſus Manichæum, Bardaiſanem, Marcionem & Ophitas, demum diſſolutio impietatis Juliani.* Servantur nonnulla Ephræmi lingua Syriaca etiam in Bibliothecis Angliæ, & jam pridem Jacobus Golius ex Oriente ſcripta Ephræmi non pauca in Belgium ſecum attulit, & Uſſerius Ephræmum *de ſapientiæ amore* & alia ejus Syriace ſcripta Lugdunum Batavor. transmiſit è qvibus nonnulla punctis animaſſe vocalibus & latine vertiſſe ſe teſtatur *Lud. de Dieu* præf. ad Comment. in Acta Apoſtolor, Confer W. E. Tenzelii τῶ μακαρίτυ diſſ. ſelect. pag. 289 ſq *Inſtitutio Ephræmi ad Monachos* exſtat Syriace MS. in Bibl. Cæſarea ut notavit Lambecius T. 1. p. 171. Habui & ipſe unam alteramqve Homiliam Ephræmi Syriaca lingva deſcriptam ex Codice Bibl. Bodlejanæ qvam mecum & haud paucas Græcas communicavit doctiſſimus vir qvi Oxoniæ è MS. Codd. deſcripſit Jo. Adolphus Hofman-

b) Punctorum vocalium inventionem litteris Syriacis apponi ſolitam Ephræmo Syri tribuunt. Vide Abr. Ecchellenſis notas ad Ebed JEſu Catalogum. Negat tamen illum inventorem Jo. Morinus lib. 2. Exerc. Bibl. 18. c. 9. pag. 547. ſeq.

Hofmannus, Plœnenſis. Illas ego Syriace & Latine ut ederentur miſi Lipſiam ad Rev. D. Godfridum Olearium, neqve ingratum ſpero fore viris eruditis videre, qvatenus Syriaca verſio ſacrorum librorum præcipue N. T. diſtet ab illa c) qva S. Ephraimus uſus eſt. *Precationes binas* Ephræmi habes in Severi Alex. ſive Antiocheni potius libello de ritibus baptiſmi & ſacræ Synaxis, qvem Syriace & Latine edidit Guido Fabricius Boderianus Antverp. 1572. 4. p. 127. ſeq. Bardeſanis hæreſin ab Ephraimo Syro confutatam teſtatur Theodoritus 1. de hæreticis fabulis.

X. *Græca* verſio antiqva ſcriptorum non paucorum Ephræmi, Iuculentis & majoribus theatri Sheldoniani typis A. 1709. fol. in lucem edita eſt Oxonii ex Cod. MS. Bodlejanis curante V. C. *Eduardo Thwaites*, qvam editionem qvia latina verſione deſtituitur, ita recenſebo, ut illis Homiliis & ſcriptis qvæ latine etiam exſtant, paginas adſcribam latinæ verſionis *Gerardi Voſſii*, Præpoſiti Tungrenſis, ex editione qvæ ad manus mihi eſt Colonienſi A. 1603. fol.

Gr. pag. 1. *περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν de virtutibus & vitiis.* Lat. T. 1. pag. 25. Ad Monachos Metebenos directum hunc librum teſtatur Photius Cod. 169. Verterat ante Voſſium *Franciſcus Zinus.*

12. *ἔλεγχος αὐτοῦ καὶ ἐξομολόγησις. Reprehenſio ſui ipſius atque confeſſio* T. 1. pag. 68. Hæc primum locum occupavit inter λόγους Ephræmi undeqvinqvaginta laudatos Photio.

15. *πρὸς καθαίρεσιν ὑπερηφανίας. ad everſionem ſuperbiæ.* T. 1. pag. 88.

19. *λόγος κατανυκτικός. Sermo de compunctione animi.* T. 3. pag. 590.

28. *λόγος ἀσκητικός. Sermo Aſceticus* T. 3. pag. 539.

46. *κατὰ μίμησιν τῶν παροιμιῶν. Ad imitationem proverbiorum.* T. 3. pag. 509.

47. *περὶ φόβου. De timore DEI.* T. 3. pag. 510.

76. *πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐμπαθῶς διαγόντων καὶ τιμὰς ἀπαιτούντων, ad eorum correctionem qui vitioſe vivunt & honores appetunt.* T. 1. pag. 92. Vertit & *Zinus.*

c) Andreas Mullerus pag. 27. ſeq. de verſionibus Syriacis ſacror. libror. recte non audet affirmare verſionem Syriacam N. T. quam hodie habemus illam ipſam eſſe in quam Ephraim Syrus & Jacobus Niſibenſis olim commentati ſunt.

Gr.pag. 82. ἔλεγχος αὐτοῦ καὶ ἐξομολόγησις. *Confeſſio & ſui ipſius reprehenſio* Lat. T. 3. pag. 599. Incipit : ἐν πολλοῖς ὑμῖν ἀδελφοὶ δοκῶν χρησιμεύειν. Vertit idem *Zinus.*

100. περὶ τῶν παθῶν. *De paſſionibus* ſive *perturbationibus animi* T. 1. pag. 130.

102. περὶ μετανοίας *de pœnitentia* T. 1. pag. 144.

106. περὶ κατανύξεως *de compunctione.* T. 1. pag. 138.

* 110. λόγος κατανυκτικός. Incipit : ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὄρθρου λίαν ἀναστὰς, ἐπορευόμην ἐγὼ σὺν τοῖς.

112. λόγος ἕτερος κατανυκτικός. *Sermo alius de compunctione.* T. 1. p. 135.

* 115. λόγος παραινετικός. Incipit : πρόσεχε σεαυτῷ, ὦ νεότης, πόθησον ἄσκησαι, μήποτε παρέλθωσιν.

119. εἰς πατέρας τελειωθέντας. *In ſanctos Patres qui temporibus ſuis conſummati ſunt.* Tom. 3. pag. 766.

122. λόγος ἕτερος εἰς πατέρας τελειωθέντας. *Sermo alius in ſanctos Patres ſuo tempore defunctos.* T. 3. pag. 769.

125. τοῦ αὐτοῦ λόγου τετρασύλλαβα ἤτοι μέτρον. *Ex eodem ſermone tetraſyllaba Oratio, ſive metrum.* T. 3. pag. 772.

126. λόγος ἑπτασύλλαβος ἤτοι μέτρον. *Sermo Heptaſyllabus ſive aliud metrum.* T. 3. p. 773.

126. περὶ φόβου ψυχῶν. *De timore animi* T. 1. p. 66. Vertit ante Voſſium *Zinus.*

129. εὐχὴ ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Ἐφραὶμ διδασκαλίας *Precatio ex S. Ephræm Doctrina.* T. 1. pag. 247. Vertit & *Zinus.*

130. ὑπομνηστικὸν, ἤτοι ἐπιστολή. *Admonitoria Oratio in formam Epiſtolæ.* T. 2. pag. 275.

134. περὶ ψυχῆς ὅταν πειράζηται ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πῶς ὀφείλει μετὰ δακρύων τῷ θεῷ προσεύχεσθαι. *Quomodo anima cum lacrymis ad DEum recurrere debeat tentationis tempore.* T. 1. pag. 62.

135. ἐξομολόγησις ἤγουν προσευχὴ πρὸς θεόν. *Confeſſio ſive precatio ad DEum.* T. 1. pag. 250.

136. εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, *in ſecundum adventum Domini noſtri JESU CHRISTI.* T. 1. pag. 239. Ephræmi λόγους de hoc argumento laudat Nyſſenus pag. 1035.

140.

Gr.pag. 140. περὶ ἀρετῆς πρὸς νεώτερον ἀσκητὴν κεφάλαια δ. *Adhortationes IV. de virtute ad Monachum novitium* Lat. T.2. pag.280.

150. περὶ ἀρετῆς κεφάλαια δέκα. De virtute Capita decem. T.2. pag.293.

159. πρόσεχε σεαυτῷ. *Attende tibi ipſi* Capita XII. T.2. p. 307.

176. ὅτι οὐ δεῖ γελᾶν καὶ μετεωρίζεσθαι, ἀλλὰ κλαίειν καὶ πενθεῖν ἑαυτούς. *Non eſſe ridendum neq. gloriandum, ſed lugendum & plorandum nosmet ipſos.* T.1. pag. 104. Laudat Photius Cod.169.

179. συμβουλία περὶ πνευματικοῦ βίου πρὸς νεόφυτον ἄρχοντα, *Conſilium de vita ſpirituali ad novum Abbatem*, Capita XCVI. T.1. pag.47. Vertit ante Voſſium *Zinus.*

191. μακαρισμοί. *Beatitudines.* T.1. pag. 168. Vertit idem *Zinus.*

196. μακαρισμοὶ ἕτεροι. *Beatitudines aliæ.* T.1. pag.173. Vertit idem *Zinus.*

200. κεφαλαὶ ἑκατόν. Ἐρώτησις πῶς κτᾶταί τις τὴν ταπεινοφροσύνην. *Capita centum. Quæſtio de modo acquirendæ humilitatis.* T.2. pag.416. Laudat Nyſſenus pag. 1035. Meminit & Photius Cod.169.

220. εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Ἀβραμίου *De vita B. Abraamii Eremitæ.* T.3. pag.749.

Adde in notis pag. 450. περὶ τῆς ἀνεψιᾶς αὐτοῦ Μαρίας *de Maria nepte Abraamii* T.3. pag.755.

234. εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. *de laudibus Joſephi Patriarchæ,* lat. T. 3. p. 632.

247. εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος. *In transfigurationem Salvatoris,* T. 3. p. 686.

253. περὶ κρίσεως καὶ κατανύξεως *de judicio extremo & de compunctione.* T. 1. p. 233.

257. περὶ ὀρθοῦ βίου *de recta vita*, *Capita XC.* T. 1. p. 40.

264. Λόγοι παραινετικοὶ πρὸς ἀσκητάς. *Adhortationes quinquaginta ad Monachos.* T. 2. p. 334.

343. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην μονάζοντα περὶ ὑπομονῆς &c. *Epiſtola ad Johannem Monachum de patientia*, &c. T.2. p.271.

* 347. εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit:

 ἀδελ-

ἀδελφοί μυ φιλόχριςοι, ἀκύσατε περὶ τῆς δευτέρας καὶ φοβερᾶς παρυσίας.

Gr. pag. 359. εἰς τὴν παρυσίαν τȣ̃ Κυρίυ, καὶ περὶ συντελείας, καὶ εἰς τὴν παρυσίαν τȣ̃ Ἀντιχρίςυ. Lat. *in adventum Domini, & de ſeculi conſummatione & adventu Anti-Chriſti.* T. 1. p. 219.

365. Διαθήκη. *Teſtamentum.* T. 3. p. 785. Vertit & *Julius Clemens*, cujus interpretatio exſtat apud Surium Cal. Febr. Ad verba hujus teſtamenti p. 366. ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ μυ ὐ κατηρασάμην, reſpicit Nyſſenus in vita Ephræmi p. 1033. & p. 1039. ad verba teſtamenti p. 367. ὐχ ὑπῆρχε τῷ Ἐφραὶμ βαλάντιον &c. 368. μὴ ἐγκωμιάσητε, μὴ με πολυτελεῖ ἐνθάψητε ἱματισμῷ &c. & qvæ p. 1045. ſq. de viro qvi pretioſa veſte corpus Ephræmi tegere volebat. Confer teſtamentum p. 369. edit. Græcæ.

376. Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν ςαυρὸν, καὶ εἰς δευτέραν παρυσίαν καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης. *In pretioſam & vivificam Crucem Domini, & in ſecundum Ejus Adventum, & de charitate atque eleemoſyna.* T. 3. p. 699. Græce ex Codice Bavarico hanc Homiliam primus ediderat & latinam verſionem ſuam addiderat *Gretſerus* T. 2. de Cruce pag. 472.

384. λόγος κατὰ αἱρετικῶν, ἐν ᾧ καὶ ἀπόδειξις ἐκ φανερῶν ὑποδειγμάτων ἐπὶ μαργαρίτυ καὶ τῶν λοιπῶν συνάγυσα τὸ πιςὸν, ὅτι δίχα τῶν φυσικῶν νόμων ἡ ἁγία Θεοτόκος τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν ἐπὶ σωτηρίας τȣ̃ κόσμυ καὶ συνέλαβε καὶ ἐκύησε. *Sermo contra hæreticos, de margarita pretioſa.* T. 3. p. 664.

* 398. περὶ γλωσσαλγίας καὶ παθῶν. Incipit: λεπρὰ γέγονεν ὡς χιὼν ἡ Μαριὰμ, ἵνα καταγνωσθῇ. Ejusdem argumenti ſed diverſa homilia latine exſtat T. 1. p. 97.

399. Ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον. *Magni Baſilii Cæſareenſis Encomium* T. 3. p. 722. Baſilio d) adhuc ſuperſtite ſcriptum. Confer Acta Sanctor. T. 1. Febr. p. 51. & T. 2. Junii pag. 809. Baronium ad Martyrolog. Rom. 14. Junii. Hoc Encomium è Codice Regio Græce

d) Obiit S. Baſilius A. C. 379. Hic Homil. 2. in Hexaem. pag. 24. teſtatus ſe à Syro quodam de vi vocabuli *mer rchepher* Gen. 1. 2. pro συνέθαλπε καὶ ἐζωογόνει edoctum, Ephraimum utique intelligere videtur.

Digitized by Google

Græce primus ediderat *Cotelerius* T.3. monumentor. Eccleſ. Græcæ p.54. addita latina ſua verſione.

Gr.pag.405. εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἁμαρτωλὸν τὴν ἀλείψασαν τὸν Κύριον μύρῳ *in mulierem peccatricem quæ Dominum unxit.* Lat. T. 3. pag. 711.

411. Ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἐνδόξους μάρτυρας τοὺς ἐν ὅλῳ κόσμῳ μαρτυρήσαντας. *In glorioſos martyres in toto mundo paſſos martyrium* T. 3. pag. 740. Nonnulla Ephraimi poſt Voſſium atqve inter alia hanc homiliam ex Græcis Codicibus de integro vertit *Franciſcus Combefiſius* in Bibl. Concionatoria, qvam ſi placet vide.

415. εἰς τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ. *In Abrahamum & Iſaacum.* T. 3. p. 624.

* 419. περὶ τῆς Κύρας Σαλῆς. De Iſidora ſimplici in Tabenuſiotico Thebaidis Monaſterio. Incipit: ἐν τούτῳ τῷ μοναστηρίῳ τῷ τῶν γυναικῶν γέγονε παρθένος.

420. Λόγος εἰς τὸν Προφήτην Δανιὴλ, καὶ εἰς τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ὁ καιρὸς πονηρός ἐστι, σωθῆναι οὐ δυνάμεθα. *In S. Danielem Prophetam & tres pueros, & in eos qui dicunt, quia tempora mala ſunt, ideo ſalvari nequimus.* T. 3. p. 648.

* 422. περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν. Incipit: Γίνωσκε, τέκνον, ὅτι ὀκτώ εἰσιν λογισμοὶ πάντες οἱ τὰ κακὰ ἐνεργοῦντες.

* 423. περὶ τοῦ τέλειον εἶναι τὸν μοναχόν. Incipit: εἰς μάχην δυνατῶν μὴ γίνου κατ' αὐτῶν εἰς ἀταξίαν νεωτέρων.

* ibid. περὶ τοῦ ἐμφυσήματος. Incipit: οὕτως ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι, ὡς δεσμὸς φυσικὸς δυσδιάλυτος.

424. περὶ ὑπομονῆς *de patientia* T. 1. p. 153.

428. περὶ μακαρισμοῦ καὶ ταλανισμοῦ *de beatitudinibus & miſeriis* T. 1. pag. 177. Vertit & *Zinus*.

429. περὶ πίστεως *de fide* Tom. 1. pag. 80.

* In notis pag. 455-462. λόγος περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ μετανοίας (al. κρίσεως καὶ ἀναστάσεως) καὶ ἀγάπης * καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Incipit: ἀγαπητοὶ μηδὲν προτιμησώμεθα πλέον τῆς ἀνυποκρίτου ἀγάπης. Sequuntur pag. 459. ſeq. ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις de extremo judicio, qvæ latine occurrunt apud Voſſ. pag. 185. ſeq. 188. ſeq.

XI. Nunc referre placet qvæ Gerardus Voſſius latine edidit Græce necdum vulgata. Sunt autem hæc:

T. 1. pag. 1. *De Sacerdotio* Incipit: *miraculum ſtupendum.* Hic λόγος περὶ ἱερωσύνης Græce exſtat in MS. Opuſculorum S. Ephræmi in Bibl. Patrum Congregat. Oratorii Pariſ.

4. *Ad quem pertineat dictum Apoſtoli* 1. Cor. VII. *melius eſt nubere quam uri.* Incipit: *Apoſtolum audi dicentem.*

6. *Apologia ad fratrem quendam de Heli ſacerdote.* Incipit: *Cum Scriptura de Heli ſacerdote atteſtatur.* Hic inter XLIX. Ephræmi λόγους Photio Cod. 169. lectos fuit qvadrageſimus ſecundus ὡς δίκαιον πίπτειν ἠλεὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ ἱερεὺς, πρὸς τὸν περὶ αὐτοῦ τοῦτο ἐπιδιστάζοντα.

9. *De feſtis diebus & de dignitate divinorum Myſteriorum.* Incipit: *Saltem ne prorſus infructuoſi inveniamur.*

10. *De charitate.* * Incipit: *Bene ait Dominus, quoniam onus meum leve eſt.* Græce in MS. Vindob. Vide Lambec. T. 3. p. 108.

13. *Encomium in Pſalmos.* Incipit: *Et hæc quidem ac his plura de charitate.* Græce in eodem MS. Vindob.

14. *De orando DEUM* ſive *de oratione.* Incipit: *vere beatum eſt non peccare.*

15. *De amore pauperum.* Incipit: *Huc agite ergo fratres chariſſimi.*

17. *De jejunio.* Incipit: *Eſto ſtudioſus paupertatis CHRISTI, ut in cœleſti patria ejus divinitate diteris.* Græce in MS. Vindob.

18. *Quomodo intelligendum illud Matth. XXIV. Duo erunt in agro* &c. Incipit: *Audiſti quod duo erunt in agro.*

ibid. *De his quæ præſens hæc noſtra vita in ſe continet.* Incipit: *Cogitemus fratres.* Græce in MS. Vindob.

19. *De manſionibus beatis.* Incipit: *Salvator noſter manſiones multas.*

20. *De locis beatis.* Incipit: *Hæc ipſa præcepta complentes.*

22. *De non ſuſpiciendis rebus hiſce momentaneis & in Pſal. LXXII.* Incipit: *Cum mens noſtra ad lubricitatem ſit prona.*

23. *Ode*

* Λόγους Ephræmi περὶ ἀγάπης laudat Nyſſenus in Orat. de Ephræmo p. 1035.

Digitized by Google

T. 1. pag. 23. *Ode optime fluens, in eos qui quotidie peccant & quotidie pœnitentiam agunt.* Incipit: *Quouſque o amice inimicum ſuſtines.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. pag. 106.

59. *De non ſcandalizando proximo, & de recta vitæ ratione.* Incipit: *Non decet eos qui ad pietatis ſtudium accedunt.*

61. *De vera atque perfecta renunciatione.* Incipit: *qui vitam quietam excolit.*

71. *Adhortatio ad pietatem.* Incipit: *Chariſſime, Divina gratia Chriſtianus es*

73. *Sermo ad pietatem bonaque opera CHRISTI athletam exercens.* Incipit: *Qui ſe vere Domino conſecrare cupiunt.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 107.

76. *De Divina gratia.* Incipit: *Enitere ut Divinam gratiam jugiter in mente tua habeas.* Vertit ante Voſſium *Zinus.*

85. *Adverſus eos qui dicunt terræ motus à terra inflatione fieri.* Incipit: *Dicite nobis qui veſtro è pectore verba depromitis.*

86. *Ne decipiamur Gentilium erroribus.* Incipit: *Adjiciam autem & hoc dictis, Mortalitate gliſcente in urbe CPoli.*

97. *de morbo linguæ & aliis vitiis.* Incipit: *Diverſæ in cunctis hominibus ſparſæ reperiuntur cupiditates.* Vertit & *Zinus.*

107. *Quod ludicris rebus abſtinendum ſit Chriſtianis.* Incipit: *In rebus ludicris non eſſe tempus à Chriſtianis conſumendum omnes novimus.*

110. *De iis qui animas ad pudicitiam pelliciunt dicuntq; nihil mali eſſe.* Incipit: *Ad Prophetam Ezechielem Dixit DEus.*

115. *De abſtinendo à cupiditatibus carnalibus, & de certamine ac de multa ſecuritate ad fratrem qui excidit.* Incipit: *Qui in Medicorum curantur officinis.*

117. *De abſtinendo ab omni conſuetudine pernicioſa & de continentia. Atque an bonum ſit de aliorum rebus curioſum eſſe?* Incipit: *Bonum eſt unumquemque ſibi attendere.*

120. *Adverſus improbas mulieres.* Incipit: *Nulla par fera improba ac maledica fœmina.*

123. *An-*

Digitized by Google

T. 1. pag. 123. *Antirrheticon ſive controverſia de virginitate & continentia.* Incipit: *fratrem ſive ſororem aggrediens Dæmon improbus.* Verterat ante Voſſium *Zinus.*

125. *De caſtitate.* Incipit: *Caſtitatem, dilecte frater, palmæ ſimilem exiſtima.* Verterat idem *Zinus.*

126. *De virginitate.* Incipit: *De virginitate & animæ ſanctificatione* &c. Nyſſenus de S. Ephræmo pag. 1035. τίς τοῖς περὶ παρθενίας προσομιλήσας ὐχ ἁγνὸν ἑαυτὸν ψυχῇ τε καὶ σώματι θεῷ ἀγωνίσεται παραστῆσαι;

133. *De compunctione.* Incipit: *Edeſſena ex urbe benedicta.* Vertit ante Voſſium *Zinus.*

141. *De compunctione & ſalute animæ.* Incipit: *Venite cuncti fratres bonum à me peccatore Ephram conſilium accipite.* Convenit ex parte qvæ p. 233. ſeqvitur & Græce in MS. Cæſareo occurrit. Vide Lambec. T. 3. p. 108.

148. *De pænitentia & confeſſione* Incipit: *Diſcamus o peccatores quid ſit miſericordia.* Verterat & *Zinus.*

150. *De pænitentia & confeſſione.* Incipit: *Ne ergo vano percellamur timore.*

ibid. *De pænitentia & patientia.* Incipit: *Quis obſecro ſecum cogitans.*

157. *Sermo adhortatorius de patientia & compunctione.* Incipit: *Creator noſter DEUS.*

161. *De patientia, & conſummatione ſeculi ac ſecundo adventu Domini.* Incipit: *Illuſtris eſt vita juſtorum.* In qvodam MS. Vaticano refertur ad S. Chryſoſtomum.

179 - 185. *Aliquot interrogationes ac reſponſiones.* Incipiunt: *Quomodo blaſphematur DEUS?* Græce in MS. Cæſareo. T. 3. Lambec. p. 108.

187. *De abrenunciatione in S. baptiſmo facta.* Incipit: *abrenunciatio quam in baptiſmo facimus.*

197. *De recordatione mortis, & de virtute ac divitiis.* Incipit: *Morem oportet gerere illi qui dicit, conſolamini invicem & ædificate alterum.*

200. *De reſurrectione mortuorum.* Incipit: *Quid ſibi vult ſermo iſte ſcriptus, nihil intulimus in mundum.*

214. *Ad-*

Digitized by Google

T. 1. pag. 214. *Adverſus illos qui dicunt reſurrectionem mortuorum non eſſe.* Incipit: *cum Ethnicis ſentis.*

228. *De iis quæ poſt crucis apparitionem in judicio revelanda ſunt.* Incipit: *Audiſtis chariſſimi.*

231. *De judicio & retributione.* Incipit: *Adeſte fratres mei omnes, & me Ephram* &c. Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 106. num. decimo ſexto.

242. *De futuro judicio.* Incipit: *Si quando peccatum aliquod perpetraturus ſis.*

245. *Threni ſive lamentationes de divina retributione.* Incipit: *immenſam atque ineffabilem DEI benignitatem cernis, anima mea.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 105.

247. *De die judicii, threnus.* Incipit: *exquiſitum judicium æquiſſimi judicis.*

Ibid. *Alia lamentatio ex S. Ephrami Doctrina.* Incipit: *Recordatus ſum diei illius, atque contremui.*

248. *Alia lamentatio ad Animam negligentem.* Incipit: *Anima obſecro ne concidas.*

249. *Pia animæ pœnitentis & ad DEUM recurrentis precatio ex doctrina S. Ephram.* Incipit: *Hei mihi, hei mihi, maximis peccatis prægravato.*

p. 252. *Oratio ad DEUM.* Incipit: *DEus juſte & laudabilis.* Additæ ibidem aliæ precationes ex variis Ephræmi homiliis editis excerptæ.

T. 2. præmittuntur *varia S. Ephrami ſententiæ* ex ejus vita & collationibus SS. antiqvorum Patrum ſelectæ. Confer *Apophthegmata Ephræmi* qvæ Græce & latine dedit Cotelerius T. 1. monument. Eccleſ. Græcæ p. 431. ſq.

p. 261. *Narratio ad Monachos de ſua converſione* Incipit: *S. Abbas Ephram accedentibus ad ipſum fratribus de ſeipſo utilitatis cauſſa enarravit.* Propter hoc ipſum exordium Natalis Alex. Hiſt. Eccleſ. Sec. IV. f. 136. facile ait ſe adduci ut hoc ſcriptum Ephræmi non eſſe credat.

267. *Canticum ſpiritale in laudem & amorem doctrinæ ac Sapientiæ.* Ex Syriaco traductum. Incipit: *Largire DEUS doctrinam amanti doctrinam.*

Tt 468. *De*

T. 2. p. 468. *De Monachis ac de turture.* Incipit: *turturi viduato comparavit te ſeculo abdicatum Propheta o Monache.*

470. *De perfectione qua præditum eſſe decet Monachum.* Incipit: *Anno præterito ad me acceſſere quidam.*

479. *De panoplia ſpiritali ad religioſos ac Monachos.* Incipit: *Panopliam eiusmodi poſſidere debet.*

483. *De agone ſpiritali.* Incipit: *in luctaminibus hujus ſæculi.* Antiqva latina verſio edita in Clariſſ. Zaccagnii monumentis Eccleſiæ Veteris p. 114.

487. *Sermo Aſceticus & exhortatorius ad fratres.* Incipit: *Fratres, adſveſcamus benedictionibus.* Græce in MS. Vindob. Lambec. T. 3. p. 105.

493. *Sermo paræneticus de ſecundo Domini adventu.* Incipit: *Reſipiſcamus & pœnitentiam agamus, fratres.*

T. 3. p. 561-584. *Sermo* ſive *liber de pœnitentia.* Incipit: *Pœnitentia fertilis eſt fructus.*

617. *De univerſali reſurrectione & extremo judicio.* Incipit: *Gloria omnipotenti DEO, qui os noſtrum* &c. Antiqva verſio latina edita à Zaccagnio p. 106.

621. *Pia & humilis ad DEUM oratio.* Incipit: *Hei mihi, hei mihi Domine, tanta ſunt vitia atque peccata mea.*

623. *In Noë & de continentia* &c. Incipit: *nonnullos à maligno dracone capi errantes.*

629. *In Lothum, & de tranquillitate ac ſecuritate.* Incipit: *Cum homines voluptatibus dediti cor ſuum* &c.

650. *In Jonam Prophetam & de pœnitentia Ninevitarum.* Incipit: *Jonas Hebræus ex mari reverſus.*

661. *In S. Heliam Prophetam, & in viduam Sareptanam.* Incipit: *Silentium præbete mihi, o fratres.*

678. *Adverſus eos qui Filii DEi naturam curioſe ſcrutari nituntur.* Incipit: *Rex cæleſtis, immortalis Dominus.*

692. *De paſſione Salvatoris noſtri JESU CHRISTI.* Incipit: *Eloqui pertimeſco, & linguæ inſtrumento* &c.

697. *Threni S. Virginis Matris Mariæ ſuper paſſione Domini.* Incipit: *Stans juxta crucem pura & immaculata Virgo.*

705. *De S. DEi genitricis Virginis Mariæ laudibus.* Incipit: *Inviolata integra planeque pura ac caſta Virgo.*

708. *Ad*

T. 3. p. 708. *Ad S. DEi genitricem Oratio.* Incipit: *Immaculata & intemerata, incorrupta & prorſus pudica.*

727. *Encomium in SS. quadraginta Sebaſtenos Martyres* qvi ſub Licinio paſſi ſunt. Incipit: *imaginem SS. Martyrum deſcribere cupio.* Confer Lambec. T. IV. p. 74. Surium & Acta Sanctor. IX. Martii, & Combefiſii Bibl. Concianatoriam Tomo VIII.

744. *Sermo de laudibus SS. CHRISTI Martyrum.* Incipit: *Imperitus & inſipiens horridus & incultus pictor.*

761. *De S. Juliano Monacho & Anachoreta Edeſſeno.* Incipit: *Optimus hic atque fortiſſimus inter pietatis pugiles.* Confer de hoc Juliano Acta Sanctor IX. Junii T. 2. pag. 175. ſeq. Meminit hujus vitæ ab Ephræmo ſcriptæ Sozomenus.

775. *Sermo in eos qui in CHRISTO obdormierunt & de vanitate hujus vitæ.* Incipit: *quid ita hodie, chariſſimi, ſerio ſeduloq; ſimul hic congregati ſumus?*

Hæc latine Voſſius Tungrenſis, MSS. Græcis Codicibus Vaticanis & Sfortiano atq; duobus Cryptæ ferratæ uſus, qvorum unum à *Jona* qvodam juſſu *Niconis* ſcriptum A. C. 521. ex ſubſcriptione ſibi perſuaſit in præf. & pag. 812. ſed in numero illo errorem eſſe notat Bernardus de Montfaucon V. C. in Palæographia Græca pag. 48. Meminit is p. 78. etiam Colbertini Codicis, qvemadmodum Codicem qvi in Bibl. Patrum Oratorii exſtat, laudat Richardus Simon T. 2. Epiſtolarum Gallice editarum Epiſt. 14. pag. 82. & notis ad Gabrielem Philadelphienſem pag. 286. Codices Regios Labbeus in Bibl. nova MSS. nec dubium ex Cæſareanis MSS. de qvibus Lambecius T. 1. pag. 117. ſeq. T. 3. pag. 104. ſeq. & T. 4. atqve 5. pluribus locis itemqve T. 8. plura poſſe Græce proferri qvæ Voſſius tantum latine extulit, nonnulla etiam qvæ ab illo plane ſunt prætermiſſa, ut T. 4. Lambec. pag. 170. memoratur S. Ephræmi λόγος περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ μισοκάλου δαίμονος. Incipit: πατέρες καὶ ἀδελφοὶ ἀκούσατε, πολλάκις γὰρ ὁ ἐχθρὸς ὑποβάλλει τῷ ἀνθρώπῳ, λέγων, ἀκμὴν νεώτερος εἶς, ἀπόλαυε τῶν ἐπιθυμιῶν σου. Illud qvidem *de Spiritu S.* volumen qvod Græce evolviſſe ſe teſtatur S. Hieronymus, & animum ſublimis ingenii etiam in translatione cognoviſſe, cap. 115. de S. E. nusqvam hodie exſtat qvod ſciam, neqve illa εἰς τὸν παράδεισον δογματικὰ qvæ allegat Syncellus pag. 15. & Syra lingua legiſſe Moſes Mar-

denus videtur. *Græcorum quanta foret utilitas*; inqvit Combefiſius in Bibl. Concionatoria, *vel pauca illa prodent quæ Græcum nactus Codicem interpretatione nova poſt Voſſium repræſentavi. Ea mente ac ſenſu Galliæ clerus ad Comitia generalia ex more congregatus JOANNI AUBERTO Collegii Laudunenſis Præpoſito pro ipſius quo fungebatur ejusdem Cleri Interpretis munere juſſerat ut Ephræmi ſanctiſſimi opera utraque lingua vulgaret. Cœpta editio Vitreanis typis, nec ultra ſexaginta folia perducta, cum ſegnius agenti Auberto mors incidit, atque illius irritum conatum fecit.* Ad illam editionem perficiendam nomine cleri Gallicani Vaticanos Codices expetenti Abbati cuidam, uſum eorum negatum legas in Tillemontii memoriis Hiſt. Eccleſ. Tomo VIII. pag. 750. Laudandus ſane Voſſius Tungrenſis qvod tot pia præclari Doctoris opuſcula undiqve collegit & verſione atqve ſcholiis eruditis illuſtravit, etſi Græca ſimul ab eo edita multi eruditi optarunt; Cæterum notandum non omnia Voſſium è Græcis vertiſſe, aut primum transtuliſſe, ſed uſum eſſe antiqvioribus latinis qvas in Bibliothecis reperit verſionibus. Confer ejus ſcholia ad ſermon. de transfiguratione Domini T. 3. p 691. ſeq. tum etiam editis Ambroſii Camaldulenſis (cujus præfationem qvoqve ad Coſmum Medicem ſua ad Pontificem Sixtum V. Epiſtola imitatus eſt, ut notatum Lambecio lib 1. pag. 123.) & Petri Franciſci Zini, Juliiqve Clementis. Quod vero Ambroſii & Zini qvorum verſiones interpolavit nememiniſſe qvidem dignatus eſt, haud minus ideo reprehenſionem virorum doctorum incurrit, qvam qvod partes in Codicibus qvibus uſus pro lubitu divulſit ac diſcerpſit. Antiqva verſio latina duorum S. Ephræmi ſermonum à Clariſſ. Viro *Laurentio Alexandro Zaccagnio* * edita è Codicibus Vaticano & Caſanatenſi illa ipſa eſt qvam paucis interpolatam Voſſius pag. 617. & 483. exhibuerat, ut conferenti apparebit. Atq; ante aliqvot ſæcula jam ſermones varios S. Ephræmi latine fuiſſe translatos conſtat vel ex *Vincentio Bellovacenſi* qvi XV. 87. ſpeculi Hiſt. refert ſe legiſſe S. Ephræmi *opuſcula de pœnitentia, de luctaminibus ſæculi, de compunctione cordis, de beatitudine animæ, de reſurrectione & de die judicii.* Eadem *Jo. Trithemius* commemorat, additqve alia *de contritione cordis, de cogitationibus, de prædicatione dura, de celebratione dura & Planctum ſuper Edeſſenam urbem.* Nam de Spiritu S. volumen ex Hieronymo repetitum non à Trithemio inſpectum exiſtimo, qvia alioqvi prima verba libri adjungere, ut in aliis fecit, non intermiſiſſet.

Qvæ

* In Collectaneis monumentorum Veterum Eccleſiæ Græcæ, Rom. 1698. 4.

Digitized by Google

Qvæ *Ambroſius Camaldulenſis* vertit hæc ſunt : 1. *De pœnitentia.* Incipit : *Dilectiſſimi , nihil ſancta charitati præferamus , multa enim negligendo peccavimus diebus ſingulis & horis & momentis.* 2. *de charitate & extremo judicio.* 3. *de judicio & reſurrectione.* 4. *de vita & exercitatione Monaſtica.* 5. *quod non oporteat ridere ſed flere & lugere.* 6. *ad animam negligentem.* 7. *ad Monachos de SS. Patribus qui illo tempore requieverunt.* 8. *de armatura Monachi & quod oporteat Monachum veluti militem in acie ſemper aſſiſtere.* 9. *de pœnitentia & converſione.* 10. *de ſecundo Domini adventu.* 11. *de timore DEI.* 12. *de anguſtia qua premitur anima cum ex pugna contra ſe hoſtis , infirmior ſit.* 13. *de compunctione.* 14. *de paſſione Domini Salvatoris.* 15. *ad eos qui Filii naturam ſcrutari volunt.* 16. *de Antichriſto.* 17. *de virginitate.* 18. *de laudibus Martyrum.* 19. *Laudatio S. Joſephi Patriarchæ.* Prodierunt Argentorati typis Martini Schureri A. 1509. 4. & 1585. 8. Ex his Ephræmi ſermonibus ſunt qvos *Gallice* dedit *Petrus Cueveret.* Pariſ. 1520. ſub titulo *la fleur de predication.* Germanice vero *Jo. Schwaigerus, Mogunt.* 1565. 8. Male ſermones XXI. ex Ambroſii verſione numerat Lambecius T. 1. p. 121. eumqve ſecutus Warthonus appendice ad Cavei hiſt. literar. pag. 84. edit. Genevenſ. Unde fallitur etiam Tentzelius p. 281. diſſ. ſelect. qvi tamen eodem loco recte editionem Opuſculorum Ephræmi Colonienſem A. 1547. 8. apud Noveſium, alios qvam ab Ambroſio translatos ſermones complecti obſervat , in qva Voſſius *ſermonem de transfiguratione ,* incerto interprete legit.

Petrus Franciſcus Zinus Canonicus Veronenſis Venet. 1574. hæc à ſe Ephræmi opuſcula latine verſa in lucem edidit , plura etiam pollicitus : 1.) *De timore animi.* 2.) *Preces.* 3.) *De virtutibus & vitiis.* 4.) *De gratia DEI.* 5.) *de lingua morbo & cæteris vitiis.* 6.) *De compunctione.* 7.) *De pœnitentia & confeſſione.* 8.) *Reprehenſio ſui ipſius atque confeſſio.* 9.) *De charitate.* Incipit : *Si tibi ea poteſtas conceſſa ſit , frater chariſſime , ut omnibus linguis loquaris.* 10.) *De vita ſpiritali ad novum Abbatem capita XCIII.* 11.) *De exercitatione.* Incipit : *qui te ad virtutem ac pietatem exerces , attende tibi & cave ne dies tuos in rebus inanibus conſumas.* 12.) *Eorum correctio qui cum vitioſe vivant , honores petunt.* 13.) *De virginitate & caſtitate.* 14.) Alius ſermo *de caſtitate.* 15.) *Beatitudines* LV. 16.) *Beatitudines aliæ.* 17.) *De recta vita ratione capita LXXXIX.* Incipiunt : *Si rectam vivendi rationem diligis, humilitatem amplectere.* 18.) *De beatitudine & miſeria.* Nonnulla Ephræmi opuſcula ex Zini interpretatione Dillingæ etiam prodiiſſe ſcribit

Simlerus, & ex eo Labbeus T. I. p. 285. de S. E. Nimirum A. 1562. atqve adeo ante editionem Venetam qvam recenſui. *Sunt enim mihi ad manus* (accuratiſſimi Ittigii verba ſunt præf. ad librum de Bibliothecis Patrum p. LXXIII.) *divina quædam S. Ephrem opera è Græca lingua in latinam verſa Petro Franciſco Zino interprete, Dillingæ 1562. apud Sebaldum Mayer.* At enim Tentzelius p. 281. diſſ. ſelect. negat qvod Dillingana editio Zino debeatur, *quæ enim Dillingæ A. 1563. impreſſa mihique ad manus ſunt, obſtetricante* Jacobo Menchuſio Belſtano *lucem publicam adſpexerunt, qui in dedicatione refert duos ſibi ad manus fuiſſe antiquos Codices latinos MSS. ob Varias Lect. nonnihil diſcrepantes. Duabus quoque partibus abſolvuntur opuſcula Ephremi ab ipſo edita, prior conſtat libellis* qvinqve de tremendo die judicii & reſurrectione univerſali, de jucunditate & gaudio ſupernorum civium & regni cœlorum, de munditia animæ & laudibus CHRISTI, *poſterior continet* monita B. Ephrem de defectu religionis, de pœnitentia. *Gallice* vertit pleraqve *Franciſcus Fevardentius* Pariſ. 1579. 1583. 1590. 1602. 8.

Gerardi Voſſii Tungrenſis editio qvam totam recenſent Labbeus Caveusqve, primum lucem vidit Romæ tribus Vol. qvorum I. 1589. II. 1593. * & III. 1597. fol. prodiit. Recuſa Colon. 1603. & 1619. (cujus editionis exemplaribus qvibusdam præfixus A. 1675.) & Antvverp. 1619. Sermones aliqvot ex ejusdem interpretatione prodierant Romæ 1582. 4. & Ephræmus de paſſione CHRISTI & threni ſanctiſſ. Virginis prope crucem ſtantis ibid. 1585. 12. Pariſienſem editionem Operum Ephræmi ex Voſſii verſione memorat Combefiſius in Bibl. Concionatoria, memoriæ ni fallor lapſu pro Antvverpienſi, niſi Claudii de Chautelou Bibliothecam Aſceticam Pariſiis A. 1661. 4. ſex volominibus editam intellexit, cujus tomo 2. & 3. multa Ephræmi latine continentur. Qvæ in Voſſiana editione deſiderantur Ephræmi *Cantica in Nativitatem Domini & Epiphaniam* ſive *de Maria & Magis*, ex Syriaco latine reddita per *Abrahamum Ecchellenſem*, vulgavit *Jo. Baptiſta Marus* ** presbyter Romanus J. U. D. & Collegiatæ Eccleſiæ S. Angeli in foro piſcium Canonicus. Rom. 1645. 4

XII. Cum

* Emendandæ Tentzelii diſſ. ſelectæ p. 279. ubi legitur editionem Anni 1589. recuſam auctius A. 1593.

** Idem Marus edidit ſermones aliqvot S. Auguſtini è Bibl. Vaticana & Barberina cum notis Rom. 1644. 4. Ejus ſermonem in natali S. Johannis Baptiſtæ. ibid. 1647. 4. Acta SS. Martyrum Papenuthii Copretis & Alexandri. 1645. 4. Victoris Papæ III. ſermones. 1615. 8. & Petri Damiani Opuſcula de Viris illuſtribus Caſinenſibus. 1655. 8.

XII. Cum Ephræmo Syro, de qvo hactenus dixi, non confundendus Ephraim itidem Syrus ex Comite Orientis Antiochiæ (circa A. C. 526. teſte Theophane & Evagrio IV. 6.) Epiſcopus A. 545. cujus mentio in vita Simeonis Stylitæ junioris T. 5. Maji p. 317. 335. qviqve laudatur Actione X. Concilii Chalcedon. & ex cujus ſcriptis excerpta ap. Photium Cod. 228. & 229. ubi verba ὃς τῶν ἱερῶν τῆς Ἀντιοχείας ἡγεῖτο, A. Schottus † male vertit *qui de ſacris Antiochiæ legibus narrat*, ſenſus enim eſt ſacra tunc Antiochiæ moderatum ſive Eccleſiæ Epiſcopum fuiſſe, ut notavit Pearſonius part. 1. Vindic. Ignatii cap. 10. Vixit adhuc A. C. 546. qvo ſubſcripſit Juſtiniani Imp. edicto adverſus tria capitula *ſui potius honoris quam veritatis dilector*, ut ſcribit Facundus ſub extremum libri IV.

Ephræmus CPolitanus qvi verſibus Jambicis Chronicon ſcripſit, MS. in Bibl. Vaticana, ex qvo ſubinde qvædam allegat Allatius de conſenſu utriusqve Eccleſiæ pag. 699. 701. ſq. 725. 776. & de Pſellis p. 42. Scripſit circa Sæculi XIV. ut videtur initia.

Ephræmi Cherſonis Epiſcopi (Al. Archi-Epiſcopi & Martyris) ſermonem περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Κλήμεντος p. 90. de Simeonum ſcriptis memorat Allatius. Incipit: ἐξελθόντος Φιλίππου τοῦ Ἀποστόλου Γαλιλαίας. Alium ſermonem memorat idem pag. 93. & 96. περὶ τοῦ θαύματος τοῦ εἰς παῖδα γινομένου παρὰ τοῦ ἱερομάρτυρος καὶ Ἀποστόλου Κλήμεντος. Incipit: Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν ἁγίοις αὐτοῦ εὔκαιρον μετὰ τοῦ Προφήτου. Hunc poſteriorem latine dedit Surius 29. Nov. Græce & latine Cotelerius T. 1. Patrum Apoſtolicor. ad calcem Clementinorum pag 811. edit. Amſt.

Ephraim Monachus & Hegumenus in Monaſterio S. Pauli Latris in Patruo cujus mentio in nota codici antiqvo Græco Operum Ephræm Syri adjuncta apud Montfauconum p. 78. Palæographiæ Græcæ.

Ephraim Mylaſſæ in Caria Epiſcopus, & ab hoc diverſus

Ephraim Cariæ, Monachus, unus è Melodis ſive Hymnographis Græcorum.

ADDEN-

† Decepit Schottus, Uſſerium, Sirmondum, Blondellum, Rivetum & Albertinum p. 886. de Evchariſtia, qvos reprehendit Colomeſius p. 68. Obſerv. ſacrar.

Digitized by Google

ADDENDA ET EMENDENDA.

P*Ag. 5. v. ult. adde:* Anaſtaſii verſio latina ſcholiorum ad Dionyſium edita qvidem non eſt ſed MS. adhuc exſtat in Codice Colbertino de qvo Nourrius p. 210. Apparatus ad Bibl. Patrum, & in Bituricenſi de qvo Labbeus T. 1. de Script. Eccleſ. p. 67. ſeq. In Præfatione ad Carolum Calvum præmiſſa teſtatur Anaſtaſius ſe ſigno Crucis ſcholia Maximi à Johannis Scythopolitani Antiſtitis ſcholiis diſtinxiſſe.

Pag. 7. De *S. Hierotheo*, ex cujus Θεολογικαῖς στοιχειώσεσι & ἐρωτικοῖς ὕμνοις qvædam affert Dionyſius cap. 3. & 4. de divinis Nom. vide Halloixium T. 1. Scriptor. Oriental. p. 600. ſeq. Nic. Antonium lib. 1. Bibl. Vet. Hiſpan. c. 19. pag. 87. ſeq. & Tho. Ittigii τοῦ μακαρίτου diſſ. de Patribus Apoſtolicis p. 121. ſeq. Celebratur in Menologiis & Martyrologiis 4. Octobr.

Pag. 8. Veterum locis, Hermæ verba laudantium adde Clementis Eclogas ἐκ τῶν προφητικῶν §. 45. edit. Combefiſii, uti habes verba ex lib. 2. mandato 5. In Eccleſiis δεδημοσιευμένον Hermæ librum ſcribit Euſebius III. 3. Hiſt. qvod Valeſius reddit, *publice legi.* Rufinus: *in nonnullis Eccleſiis legitur.*

Pag. 32. Canones Apoſtolorum κανονικαὶ διατάξεις vocantur in Concilio Nicæno II. T. 3. Binii p. 486. ubi Canon 53. laudatur. *Plurimos conſenſum non præbere facilem* fatetur Dionyſius Exiguus in præf. ad verſionem ſuam, qvam in gratiam Laurentii cujusdam veteris translationis confuſione offenſi concinnavit. *A quibusdam Apocryphas dici* agnoſcit etiam Iſidorus Mercator in præf.

Pag. 33. De Canonibus Antiochenis qvi præter rem ad Apoſtolos referuntur, adde hæc Concilii Nicæni II. T. 3. Binii p. 485. ἐν τῇ κατὰ Ἀντιόχειαν συνόδῳ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἴρηται τοῦ μηκέτι πλανᾶσθαι εἰς τὰ εἴδωλα τοὺς σωζομένους, ἀλλ' ἀντεικονίζειν τὴν Θεανδρικὴν ἄχραντον στήλην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Pag. 43. Conſtitutiones Apoſtolicas apud Arabes & Abyſſinos ferri notavit Stephanus le Moyne notis ad Varia Sacra p. 685. Ex Arabico transtulit nuper V. C. Jo. Gagnierius, & paullo ante obitum A. 1711, in lucem edidit Vir inopina & dolenda jactura hiſce litteris ereptus Jo. Erneſtus Grabe. De Canonibus Apoſtolicis apud Abyſſinos, vide Jobi Ludolfi commentar. ad Hiſt. Æthiop. p. 330.

Pag. 38.

Pag. 38. v. ult. Epiſtolam pſeudoEvodii, Φῶς inſcriptam, Rev. D. Jo. Andreas Schmidius in Hiſtoria Sæculi primi fabulis variorum maculata, Helmſt. 1700. 4 p. 5. refert ad Evodium Uzalenſem. Sed Evodius iſte latine ſcripſit. Præter hunc fuit & alius Evodius Monachus Græcus de qvo Caveus in diſſ. de ſcriptoribus dubiis, tum Evodius Conſul A. C. 386. qvo nihil unqvam juſtius fuiſſe ſcribit Severus Sulpicius in vita S. Martini c. 20. Neutri tamen horum qvicqvam cum illo Epiſtolæ ſuppoſitiæ auctore commune eſſe exiſtimo.

Pag. 33. Brevior Juſtini Apologia dicitur etiam προτέρα ab Euſebio IV. 17. Hiſt.

Pag. 56. Apud Gorionidem Tryphonis nomen non ſcribitur תריפון ſed טרפון

Pag. 59. v. ult. Κοσμικοὺς ἄρχοντας Euſebius opponit ἄρχουσιν Ἐκκλησιῶν, qvo nomine Epiſcopos appellat in extremo capitis 24. libri V.

Pag. 60. v. 1. Commentarios in Geneſin ſcripſiſſe Juſtinum notatur in Centuriis Magdeb. II. 10. p. 163. auctore laudato S. Hieronymo. Sed non memini ubi hoc teſtetur Hieronymus.

Pag. 69. lege *Renatus Maſſuetus.*

Pag. 73. v. ult. Etiam ad alios ἄρχοντας Ἐκκλησιῶν ſimiliter litteras ab Irenæo, pacis ut nomen ejus ſonat ſtudioſiſſimo miſſas Euſebius teſtatur. Alius Irenæus junior, ad qvem plures S. Ambroſii Epiſtolæ.

Pag. 76. adde adjurationem in ſepulchro T. Flavii Dionyſii, apud Montfauconum p. 424. Diarii Italici. Et *p. 79.* adde adjurationem Anaſtaſii Sinaitæ in Hodego p. 218. qva librarios obteſtatur ut imaginem crucifixi eo in loco ſingulari qvodam modo à ſe delineatam addere ne negligant, etſi Gretſerianæ editionis illam à genuina imagine Anaſtaſiana, qvalis in Cæſareo Codice exſtat, plurimum diſcrepare docet Lambecius III. p. 165.

Pag. 95. Cum Theophilo, cui Hippolytus librum de Antichriſto dicavit, idem forte κράτιστος Θεόφιλος qvem alloqvitur Methodius apud Epiphan. T. 1. p. 540. 560. 590. De Theophilo Alexandrino confer Raynaudum T. 8. Opp. p. 242. ſeq.

Pag. 79. adde Hermiam Abydi Epiſcopum, qvi interfuit Concilio Chalcedonenſi.

Pag. 99. in Indice, adde: Creſcens Cynicus, T. 157.

Pag. 104. Antigeni Martyri. An Athenogeni? Latine eundem hymnum Poſſevinus excudi curavit in calce Tomi 1. Bibl. ſelectæ.

Pag. 112. Fragmentum inſigne ex Clementis Alex. libro 1. περὶ προνοίας exſtat apud Anaſtaſium Sinaitam qvæſt. XCVI.

Pag. 188. Alius *Abercius* qvem Alphei Apoſtoli F. ajunt fuiſſe. Vide Papebrochium T. 6. Maji p. 368.

Pag. 193. Qvæ de antiqviore *Serapione* Martyre ſub M. Antonino feruntur in Actis Apocryphis Meletii Ducis T. 5. Maji pag. 443. tanqvam parum certa omitto.

Pag. 194. Scriptoribus deperditis Sæculi II. addendus ANONYMUS, cujus jambos adverſus Marcum hæreticum profert S. Irenæus lib. 1. & ex eo Epiphanius hæreſi XXXIV. emendavit Scaliger ad Euſeb. num. 2156. Vide & Stephanum le Moyne not. ad Varia ſacra p. 684.

Pag. 196. Tho. Smithi Miſcellanea priora Londini recuſa ſunt A. 1710. 8. Smithus ipſe anno poſt extinctus.

Pag. 199. pro BUDAS, leg. JUDAS.

Pag. 201. Ex Ægyptiaca Theologia hæreſin Valentini patria Ægyptii repetit Illuſtris D. Hooperus, Epiſcopus Bathonienſis & Wellenſis in conjecturis de Valentinianorum hæreſi, editis Lond. 1711. 4.

Pag. 203. S. Hippolytus Arabum Metropolitanus dicitur in Actis S. Aureæ ſub Alexandro Imp. paſſæ. Vide Acta Sanctor. T. 7. Maji p. 319.

Pag. 225. C. A. H. eſt Chriſtophorus Auguſtus Heumannus, qvi eandem de auctore Philoſophumenon conjecturam ſuam produxit in ſchediaſmate de libris anonymis p. 61. ſeq.

Pag. 259. De ſacris libris Slavonica lingva Sec. IX. lectis vide etiam Papebrochium in propylæo ad Acta Sanctorum Maji p. * 137. ſeq. & in paralipomenis p. 70.

Pag. 263. Epiſtola Dionyſii Alex. ad Paulum Samoſatenum edita etiam latine eſt à Cariſſ. Montfaucono inter S. Athanaſii opera, ut notavi p. 314. in Athanaſii Scriptis num. 87.

F I N I S.

Digitized by Google

LEONIS ALLATII DE NILIS ET EORUM SCRIPTIS DIATRIBA.

recuſa

ad editionem Romanam

Anni MDCLXVIII.

adjectis ſupplementis & animadverſionibus

JO. ALBERTI FABRICII.

HAMBURGI,

Apud CHRISTIANUM LIEBEZEIT.

Digitized by Google

Reverendo,

&

de Eccleſiaſtica omni atque litteraria re
meritiſſimo Seni

GUILELMO CAVE,

SS. Theol. Profeſſori & Canonico Windeſorienſi,

S. D.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

ÆQuiſſimum eſſe judico, VIR VENERANDE, extare aliquod publicum pignus obſervantiæ in Te meæ, & grati animi teſtimonium. Cum enim immortalibus ſcriptis Tuis jam pridem devinxeris Tibi omnes, quicunque veteris Eccleſiæ monumentorum ſtudio ducuntur, (ecquis autem illis non libenter animum intendat paullo humanior Chriſtianus?) me certe ita obligaſti, ut pro tam multis quæ in iisdem me egregia docuiſti doceſque quotidie, nullas ſatis dignas gratias Tibi me poſſe perſolvere, lubens agnoſcam ac profitear. Atque hoc commune habeo cum optimo cive ac Doctore quondam meo præſtantiſſimo, nunc beatis cœlitibus adſcripto D. THOMA ITTIGIO, qui donec vita frui ipſi licuit, Te inter præcipua ætatis noſtræ ornamenta ſuſpexit, & quantopere amicitiam Tuam coleret, publice etiam libenter eſt teſtatus. Accipe igitur & à me teſſeram ac pradem meæ meritorum tuorum æſtimationis hoc Allatii de Nilis opuſculum, Tibi pridem ex merito etiam laudatum, meo autem qualicunque ſtudio jam expolitum, quod ubi Tibi probari intellexèro, cætera etiam docti illius Viri de Pſellis, Simeonibus, Georgiis, Methodiis & de libris Eccleſiaſticis Græcorum ſcripta ſimiliter ſuppleta & illuſtrata prælis ſubjici curabo. Interim ut amorem Tuum plus ſemel jam teſtatum mihi ſerves, etiam atque etiam te rogo, uti neque ego deſinam apud DEUM pro ſalute Tua vota facere, eumque precari ut vires ac valetudinem Tibi firmet, quo diutius Eccleſiæ Tuæ Anglicanæ eſſe decori & rem litterariam quod facis inſigniter ornare atque amplificare poſſis. Vale, Vir meritiſſime. Scripſi Hamburgi VII. Cal. Octobr. Anni Chriſtiani cIↃ IↃccXI.

Digitized by Google

STEPH. GRADIO SUO
LEO ALLATIUS.

ANimadverti ſæpe, Collega ſuaviſſime STEPHANE GRADI, inter cæteros litterarios labores meos maxime placere tibi, maximeque probari, quos ad Scriptorum omnis litterarum generis memoriam aſſerendam collocavi, non ſolum ut monumenta eorum temporis injuria male mulctata ſuæ integritati, ſuoque nitori reſtituerem, in lucemque proferrem; ſed etiam ut illos inter ſe diſtinguerem, providerem que ne quis aliena vel gloria frueretur, vel invidia laboraret. Uſu enim venit, ut noſti, ſæpiſſime, ut homines errore ducti alios pro aliis temere, & inexplorato accipiant. Quo fit, ut veri Auctores operum à poſſeſſione famæ laboribus vigiliiſque ſuis partæ dejiciantur; adeoque præcipuus virtutis doctrinæqne fructus intereat, & ut viri ingenio & eruditione præſtantes illud à Thucydide propoſitum εἰς ἀεὶ κτῆμα ſecuro animo ſpectare non poſſint, nec ſatis audacter cum Flacco gloriari poſſint,

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique ſitu Pyramidum altius.

neque poſt editos laborioſo nixu ingenii ſui partus manſuro illorum delectari fructu, eaque cogitatione obruta ſuſceptorum in pariendo dolorum memoria ad concipiendos alios alioſque fœtus exurgere.

Hujus autem, quem dixi, erroris præcipuus fomes exiſtit ex Homonymia ſcriptorum, cui idcirco obviam ire enumerando diligenter ſingulos eodem vocabulo inſignes, & ſua cuique facta, ſua ſcripta tribuendo, genus ſcribendi videtur non mediocris de re litteraria meriti. Quod quidem à Græcis propoſitum habemus. Nec vero, ut mea fert opinio; hanc eandem diligentiam in Latinis Scriptoribus requireremus, ſi integris eorum monumentis inter tot litterarias clades liceret frui.

Cæterum hoc ſcribendi genus cui quæſo convenientius eſt, quam viro, qui rem Catholicam agit, cum hac in parte videatur cauſa Eccleſiæ Catholicæ laborare, & adverſariorum telis inprimis patere. Nam cum ad veritatem Religionis rite perſuadendam magnum momentum poſitum ſit in fide monumentorum à ſanctis Viris conſcriptorum, cumque petita inde argumenta ad ſtabiliendas veras Eccleſiæ notas validisſima ſint, hoc tam egregium telum imbelle plerumque & ſine

ictu

ictu faciunt abſurdæ quædam , & ineptæ auditiones , quæ in hoc genere paſſim occurrunt in libris : eoque fit, ut veris & ſolidis hac de re ſcriptis auctoritas deſit. Neque enim alio ad tuendam pertinaciam ſuam clypeo hæretici in hujusmodi controverſiis uti ſolent, quam ut audacter negent vera eſſe ſcripta , quibus Catholica dogmata aſſeruntur. Quin ultro nos inſimulant levitatis, & ridendos eſſe contendunt, cauſamque ſuam egregie ſe præſtare credunt objiciendis nobis laudatis monumentis , quorum titulo inſcripta circumferuntur plurima vere abſurda & levia.

Quandoque itaque ſanctiſſimi Anachoretæ Nili epiſtolas ex variis Bibliothecis hinc & illinc depromptas in lucem conſilium eſt proferre, ſtatui illis adjicere Diſſertationem de omnibus Scriptoribus , qui hoc idem vocabulum ferunt.

Hoc tantum interim addam, nihil me in hoc argumento adducere , quod tibi novum ſit atque incompertum. Non ſum talpa ; video ſenticetum & fateor, nec erubeſco. Et tu, nec de hoc dubito , unam hanc mihi candide noxam mittes, alio enim ſcopo lapidem movi. Transmitto Tibi hanc Diatribam, non ut me magiſtro aliquid de novo perdiſcas, non ut eruditionem tuam adaugeas. At qui? ut caſtiges, retexas, immutes, nubes demas, tandem ut capta mentis ſeveritate configas, & ſi lubet, prorſus aboleas. Laudabis ergo propoſitum. Utere, dum polles, dominio, & ipſe jam ad opus ipſum manus admoveo.

Ante me alii quoque adnotarunt ſub hoc nomine NILI multos extitiſſe ſcriptores Theologos, Patres, Epiſcopos, cum Martyrii, cum confeſſionis laudibus præſtantiſſimos. Id non inficior; verum eſt. Et ne circa alia, atque alia tempora erremus , eadem ætate, iisdemque temporum ſpatiis ſcribebant, & cum Nilo, Nilo Scholaſtico, Nilo Diacono, Nilo Monacho per litteras colloquebatur Iſidorus Peluſiota , & Nilus hic noſter, cujus nunc epiſtolas publicamus, de quibus nihil præter ea, quæ laudari viri ſcripſere, exploratum habemus; ſicuti incompertum eſt, an aliquid ſcripſerint. Ut autem ordine rem aggrediamur ante alios uti ætate antiquior, & Corona Regia illuſtrior, primum ſibi locum habeat I.

NILUS REX ÆGYPTI.

APPROBATIONES.

CUm plures extiterint cognomines Nili, qui de dogmatibus Fidei varie admodum, & diverſe ſcripſerunt, ut Orthodoxi ſecerni ab Heterodoxis queant, Vir Clariſſimus & eruditiſſimus LEO ALLATIUS Diatribam hanc de Nilis contexuit, in qua ætatem, qua vixerunt, fidem, quam ſectati ſunt, libros, quos concinnarunt, & alia id genus in eorum plenam cognitionem ad liquidum oſtendit, ſcriptorum autoritate ſolidiſſime fultus. Quæ elucubratio eruditione non minus, quam ſtyli lepore condita utilitatem ſimul, ac voluptatem, quibus cunque eam evolverint, certo allatura eſt. Quapropter cum Rev. mus P. Magiſter Sacri Palatii mihi injunxerit, ut meum de illa judicium proferam, inhæſitanter autumo, quam digniſſimam eſſe, ut quam primum per manus omnium pervolitet, mediisque typis lucem conſpiciat. Romæ in Monaſterio S. Stephani ſupra Cacum die 5. Maji 1667.

D. Clemens TOSIUS Abbas Silveſtrinus, & S. Cong. nis Indicis Conſultor.

Imprimatur
Fr. Hyacinthus Libellus, Sac. Palat. Apoſt. Mag.

NILI, de quibus agitur in hac DIATRIBA.

I. Nilus Ægypti Rex, cujus nomine notatus eſt Nilus Ægypti fluvius. *(etiam civitas & regio hoc nomine.)*
II. Nilus Proconſul, Panſophii Martyris Pater. *(ſub Decio Imp.)*
III. Nilus Ægyptius Epiſcopus & Martyr. *(ſub Diocletiano A.C.* 310.
IV. Nilus Eparchus Conſtantinopolitanus, ex Eparcho Monachus & Aſceta, cum Theodulo Filio. *(ſub Theodoſio juniore.)*
V. Nilus Abbas. *(incertæ ætatis.)*
VI. Nilus Scholaſticus, & Poëta. *(incertæ ætatis.)*
VII. Nilus Junior dictus Roſſanenſis, *(ſive Roſcianenſis, fundator Monaſterii Cryptæ Ferratæ circa A. C.* 980. *clarus.)*
VIII. Nilus Patriarcha *(CPolitanus circa A. C.* 1380.)
IX. Nilus Damyla, Hieromonachus. *(poſt. A.C.* 1400.)
X. Nilus Philoſophus. *(incertæ ætatis.)*
XI. Nilus Archimandrita Doxapatrius. *(circa A C.* 1140.)
XII. Nilus Siculus. *(circa A. C.* 1270.)
XIII. Nilus Italicorum dogmatum propugnator *(Circa A.* 1090.)
XIV. Nilus Cabaſila Archiepiſcopus Theſſalonicenſis *(circa A. C.* 1340. & illius occaſione de Nicolao Cabaſila ejus patruo. *(ſororis filio.)*
XV. Nilus Ægyptius Monachus *(idem cum propugnatore dogmatum Joannis Itali, circa A.C.* 1090.)
XVI. Nilus Chius Metropolita Rhodi. *(circa A. C.* 1360.)
XVII. Nilus Xanthopulus. *(poſtremis imperii Græcorum temporibus.)*
XVIII. Nilus Tarchaniota Monachus. *(non diverſus forte à Nilo Damyla, poſt A. C.* 1400.)
XIX. Nilus Triclinius *(circa A. C.* 1350. & Nilus Hiſtoricus ſuppoſitius *(quo inſtigante Cantacuzenus Hiſtoriam ſuam ſcripſit circa A. C.* 1360.)
XX. Nilus Hieromonachus, *(& librarius circa A. C.* 1445.)

His addi poſſunt, ex ipſo Allatio, Nilus Patrarum Epiſcopus & Martyr. Nili ad quos ſcribunt Iſidorus Peluſ. & Nilus Aſceta &c. Nilus Ancyranus qui compoſuit Martyrium S. Theodoti Ancyrani circa A. C. 304. *paſſi de quo Allatius p.*86. *de Simeonibus, editum Græce è Codice Vaticano cum Papebrochii verſione & notis T. IV. Maji* 18. *p.* 149. *Et latine Sirleto interprete T.* 7. *Lipomanni. Tum Nilus Diaconus Alexandrinus, qui ſubſcripſit depoſitioni Arii. Denique Nilus qui Monaſterium S. Mariæ novæ Hodegetriæ in Calabria condidit circa A. C.* 1090. *de quo vide Palæographiam Græcam Clariſſ. Montfauconi p.* 384. No-

I. NILUS REX ÆGYPTI.

Nilus Rex Ægypti, a) ex quo Nilus Ægypti pervulgatus, & præcelebratus omnium ſermonibus fluvius hoc proprio ſignatus eſt nomine, poſtquam memoratus Rex in illum ſeſe, cauſa non una apud omnes eſt, immerſit. Nilus fluvius primo dictus fuit b) Oceanus, poſtea Ἀετὸς, *Aquila*, deinde Melas, c) tum Ægyptus, d) tum Trito, & tandem Nilus. Plutarchus de Fluminibus, προσηγορεύθη δὲ Νεῖλος δι' αἰτίαν τοιαύτην. Γαρμαθώνη τῶν κατὰ Αἰγυπτίων βασίλισσα τόπων, ἀποβαλοῦσα τὸν υἱὸν αὐτῆς Χρυσοχόαν ἀκμῇ ἔφηβον, μετὰ τῶν οἰκετῶν ἐθρήνει συμπαθῶς τὸν προειρημένον. Ἴσιδος δὲ αἰφνιδίως ἐπιφανείσης τὴν λύπην πρὸς καιρὸν ὑπερέθετο, καὶ προσποιητὴν χάριν σκεψαμένη τὴν θεὸν ὑπεδέξατο φιλανθρώπως. ἡ δὲ τὴν διάθεσιν τούτων ἀμείψασθαι βουλομένη τῆς εὐσεβείας, Ὅσιριν παρεκέλευσεν, ὅπως ἀγάγῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐκ τῶν καταχθονίων τόπων. Τούτου δὲ ταῖς δεήσεσι τῆς γυναικὸς συμπεριενεχθέντος, κέρβερος, ὃν ἔνιοι καλοῦσι φοβερὸν, ὑλάκτησε. Νεῖλος δὲ τῆς Γαρμαθώνης ἀνὴρ αἰφνιδίως ἔνθεος γενόμενος ἑαυτὸν ἔρριψεν εἰς ποταμὸν καλούμενον Αἴγυπτον, ὃς ἀπ' ἐκείνου Νεῖλος προσωνομάσθη. *Sumpſit verò poſtea nomen Nili ea de cauſa. Garmathone Ægypti Regina amiſſo Chryſochoa filio, nondum pubertatis annos ingreſſo, eum cum domeſticis amare lugebat, cum Iſide ei ſubito apparente moerorem ad tempus remittere coacta fuit. Eam igitur humaniſſime excepit, fingens præſentiam illam ſibi gratiſſimam eſſe;*

(A) *qua*

a) Ab eodem dicta etiam videtur *Nilus* Ægypti urbs, cujus Epiſcopus Chæremon memoratur ab Euſebio VI. 42. Hiſt Eccleſ. Apud Porphyrium quoq; 2. περὶ ἀποχῆς p. 125. Theophraſtus laudat τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τοῦ Νείλου κτισθεῖσαν χώραν.

b) Diodor. Siculus lib. 1. c. 19 & 63.

c) Latinis *Melo*. Vide Stephani le Moyne Epiſt. ad illuſtrem Virum Giſb. Cuperum, de Melanophoris p. 261. & Gilberti Gaulmini notas ad vitam Moſis p 247

d) Homerus Odyſſ. δ. 477. & ibi Euſtath. Diodoro Siculo quidem, qui fluvio nomen dedit non Νεῖλος dicitur ſed Νειλεύς. Sed & Vulcani quem Philoſophiæ inventorem celebrari legas à Laërtio in limine procemii, pater *Nilus* apud eundem Laërtium & Ciceronem 3. de natura Deor. c. 21. & 22.

qua cum debitas ejus pietati gratias reddere vellet, Oſiridi præcepit, ut filiam ex infernalibus locu reduceret. Eo autem ad mulieris preces ſe conformante, Cerberus, quem aliqui Φοβερὸν, id eſt tremendum appellant, allatravit. Unde Nilus Garmathones vir repentino percitus furore in fluvium Ægyptum decidit, qui ab eo Nilus eſt denominatus. Euſtachius in Dionyſium Periegetam; e) Τινὲς δὲ Νεῖλον φασὶν ὠνομάσθαι ἀπὸ Νείλυ τινὸς ἀπογόνυ Ἄτλαντος, βασιλεύσαντος τῶν ἐκεῖ. ἄλλοι δὲ, ὅτι Μέλας πρότερον καλύμενος μετεκλήθη Νεῖλος, ἀπό τινος Νείλυ βασιλικῦ παιδὸς ἐκεῖ ῥίψαντος ἑαυτὸν. τινὰς μέντοι ἀπό τινος Νειλασίυ κεκλῆσθαι αὐτὸν εἰπόντας, ὀυκ εὖ λέγοντας ἀπελέγχει ὁ Ἀῤῥιανός. *Alii narrant, Nilo nomen impoſitum à Nilo, Atlante oriundo, qui in illas regiones imperium tenuit. Alii Melam prius dictum â quodam Regio Filio Nilo, Nilum ſibi nomen adſciviſſe, qui in illum ſemetipſum conjecit. Alios, qui illum à Nilaſio quodam Nili nomen inditum perperam tradunt, refutat Arrîanus.* Anonymus Scholiis in Carmina de ſeptem orbis Miraculis: καὶ τὸν Ἄιγυπτον παραῤῥέων Νεῖλος ἀπό τινος Νείλυ ὑῦ Μανθώνης (corrigo, Γαρμαθώνης ex Plutarcho) ἐμβαλόντος ἑαυτὸν τῷ τοιούτῳ ποταμῷ. *Et Ægyptum circumfluens Nilus à quodam Nilo Garmathones filio nomen habuiſſe, qui in eum ſe conjecerat, tradunt.*

II. Nilus Proconſul, Panſophii Martyris Pater.

POſt Regem, inter Nilos ſecundum locum occupat Nilus Proconſul ob dignitatem, quod ex ſe natum Panſophium, opum copia, & uſu rerum laudabilium continuo, ad ſummum tum prophanarum, tum ſacrarum diſciplinarum apicem perduxit, & quod Anachoretam mente ab his infimis abſtracta, & ſolis divinis colloquiis laute & bene aucta vita tandem cæde pro Chriſto glorioſiſſimum Eccleſiæ Martyrem exhibuit. Menæa Græcorum: f) *Alexandrinus hic erat Panſophius, Nilo Patre, dignitate Proconſule natus; opum copia, indolis dexteritate, & virtute paterna ad ſummum pervenit. Poſt Patris obitum facultatibus in pauperes profuſis, ſolitudinem petiit, & terrenis commodis abdicatis, Chriſtum ſolum ſecutus, annos ſeptem & viginti in locis deſertis exegit, cum ſolo aſſidue Deo colloquens, & mente ab his infimis abſtracta in cælo converſans. Cum igitur tanta virtus diutius latere non poſſet, ad Auguſtalem, Alexandriæ Præ-*

e) Ad verſ. 222.

f) Confer Acta Sanctor. T. 1. Januarii p. 996.

Digitized by Google

Præfectum, qui Decii imperio bellum Chriſtianis intulerat, delatus eſt. Ad eum perductus, ex ipſiſmet eorum fabulis inanes, & fallaces gentilium ſuperſtitiones redarguit, & ſupremum faſtum repreſſit. Quare immaniter cæſus lauream martyrii adeptus eſt. Et Panſophium amplius cadite impoſtores; ſic enim illi plures plectetis coronas. Hæc Menæa Græcorum ad decimum quintum Januarii. Sed hujus ſcriptum nullum reliquum eſt. Et de ſcriptoribus Nilis Diatriba Allatii eſt. Procul avius erras, mi Lector. Scopus ſiquidem Allatii eſt, non tantum Nilos, qui ſcripto aliquid mandarunt, commemorare, ſed eos etiam, qui eminenti aliqua virtute, vel dignitate, vel alia ſpecioſa cauſa conſpectiores fuere: ideoque Nilis & Nilum Ægypti Regem, & Nilum Proconſulem, & Nilum Epiſcopum & Martyrem adjecit, licet eorum nulla Commentaria ſcriptis demandata extent. Præterea quando omnia hunc Panſophii Patrem deficerent; an pertenuis libellus eſt, quem nobis concinnavit, & propria cura, atque ſtudio documentum in poſterum ſtatuit, ut nobis omnibus Chriſtianis vitæ morumque eſſet exemplar?

III. Nilus Ægyptius Epiſcopus & Martyr.

Nilus Aegyptius Epiſcopus & Martyr. De quo Euſebius lib. 8. cap. 22. g) Ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων δεινός τις ὢν καὶ πονηρὸς βασιλεῖ κοινοῦται, ὅσα δοκεῖν εἰς διαβολὴν καταγράφων εἶτ' ἐπιστὰς ὁ τοῖς μετάλλοις ἐπιτεταγμένος, ὡς ἂν ἐκ βασιλικοῦ νεύματος διελὼν τὴν τῶν ὁμολογητῶν πληθὺν, τοῖς μὲν Κύπρον, τοῖς δὲ τὸν Λίβανον οἰκεῖν ἔνειμεν. Εἶτα τέσσαρας τοὺς μάλιστα δοκοῦντας αὐτῶν κορυφαίους ἐπιλεξάμενος ἐπὶ τὸν ἐφεστῶτα τοῖς αὐτοῦ στρατεύμασιν παραπέμπεται. Πηλεὺς ἦν, καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι Αἰγυπτίων, καὶ πρεσβύτερος ἄλλος, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ τοῖς πᾶσι διὰ τὴν περὶ πάντας σπουδὴν γνωριμώτατος Παπμούθιος, οὓς ὁ στρατοπεδάρχης, ἄρνησιν τῆς εὐσεβείας αἰτήσας, καὶ μὴ τυχὼν, τῇ διὰ τοῦ πυρὸς τελειώσει παραδίδωσιν. *Præfectus provinciæ vir ſævus, & improbus, Imperatorem fecit per literas certiorem, & in iisdem ea, quæ ad eorum famam violandam maxime valere putabat, perſcribit. Unde qui metallorum venis præerat, eo acceſſit, & tamquam ex Imperatoris mandato Confeſſorum ſegregavit multitudinem, ſicque diſtribuit, ut deinceps alii Cyprum, alii Libanum incolerent. Deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videban-*

(A) 2

g) Lib. de Martyribus Palæſtinæ c. 13. p. 343. edit. Valeſii.

Digitized by Google

debantur, ad Magiſtrum Equitum mittit. Quorum duo Peleus & Nilus appellabantur, Aegyptiorum Epiſcopi, tertius Presbyter fuit. His etiam quartus acceſſit Patermuthius, vir propter ſingulare erga omnes ſtudium facilè clariſſimus. Ex quibus Magiſter equitum religionis & fidei in Chriſtum inficiationem poſtulat, atque haud compos voti factus, eos ignis incendiis cremandos tradit. Et Callixtus lib. 7. c. 16. h) Αἰγύπτιοι δὲ ἕτεροι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος Ἐπίσκοποι μεθ' ἑτέρων οὐκ ὀλίγων τὴν διὰ πυρὸς ἐδέξαντο ὁλοκάρπωσιν. *Peleus autem, & Nilus Aegypti Epiſcopi, cum quibusdam aliis non paucis igne ſunt combuſti.* Menologium Græcorum ex Interpretatione Guilielmi Sirleti editum inter antiquas lectiones Caniſii, i) die 17. Septembris: *Eodem die Natalis ſancti Petri* k) *& Nili, qui apud Palæſtinam martyrium compleverunt. Commota ſiquidem adverſus Chriſtianos perſecutione, ex Aegypto comprehenſi ſunt Petrus,* l) *& Nilus Epiſcopi, & duo celeberrimi Patremateus,* m) *Elias, & una cum illis centum viri: ex Palæſtina vero quinquaginta. Cumque illi centum perſuaderi non poſſent, ut Chriſti fidem abnegarent, effoſſis oculis, & ad metalla traditi ita beatum finem acceperunt.* Corrigenda hic in pluribus exſcriptorum, ſeu typothetarum negligentia ex ſuperiori Euſebii, & Calixti teſtimonis. De Patermuthio vide Palladium in Hiſt. Ægyptiaca.

IV. Nilus Eparchus Conſtantinopolitanus, ex Eparcho Monachus & Aſceta, cum Theodulo filio.

SEd adeſt jam Nilus noſter Aſceta, cujus meminit Nicephorus Callixtus Hiſt. Eccleſiaſticæ l. 14. c. 54. virtute, doctrina, atque eloquentia præſtantiſſimi, quam Michaël Neander quaſi nullius pretii hominem n) *quendam* vocat. Menologium Baſilianum Bibliothecæ

h) Habuit hæc Nicephorus ex Euſebii VIII. 13. Hiſt. p. 308. edit. Valeſii. Confer Uſuardi, Adonis & alia martyrologia 19 Septembr.

i) Tomo V. Adde ſi placet Menologium ab Ughello editum T. 6. Italiæ ſacræ p. 1076. & Menæa Venetiis excuſa Græce, Septembr. p 247. ſeq.

k) Leg. *Pelei.*

l) *Peleus.*

m) *Patermuthus*, pro quo *Parimadis* nomen in Martyrologio Hieronymiano Florentinii 19 Sept ſed Πατερμοῦθιος etiam apud Phot. Cod. 118.

n) In opere aureo, præf. ad Nili parænesſes hæc ſunt Neandri verba: *Meminit Nili cujusdam Nicephorus &c.*

ex Vaticanæ 14. Januarii: *Ἄθλησις τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν Σινᾷ ὄρει τελειωθέντων. Ἀπὸ διαφόρων τόπων καὶ χωρίων οἱ ἅγιοι οὗτοι ὑπάρχοντες ἀφῆκαν τὸν κόσμον, καὶ συγγενεῖς, καὶ πλοῦτον, καὶ ἀπῆλθον ἐν τῷ ὄρει τῷ Σινᾷ, καὶ ἐγένοντο Μοναχοὶ, δουλεύοντες μόνῳ τῷ Θεῷ, καὶ τρεφόμενοι ὑπὸ βοτανῶν ἀγρίων. Μετὰ τούτων δὲ ἁγίων ἦν καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος, ὁ γενόμενος ἔπαρχος Κωνσαντινȣ πόλεως, ἀνὴρ σοφὸς, καὶ εὐλαβής. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς διὰ τὸν Χριστὸν ἀφῆκε καὶ τὴν δόξαν, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ ἐγένετο εἷς τῶν πτωχῶν μοναχῶν. Ἀλλ' ὁ διάβολος φθονήσας διήγειρε τὸ ἄγριον ἔθνος, τῶν Βλεμμύων κατὰ τῶν ἁγίων πατέρων. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ ἀπὸ Ἀραβίας ἕως Αἰγύπτȣ κατοικȣ̃ντες τὴν θάλασσαν ἐρυθρὰν, καὶ ἐλπίζοντες εὑρεῖν πλοῦτον, ἦλθον κουρσεῦσαι τὰς μοναχȣ́ς. ὡς δὲ ȣ̉δὲν εὗρον, εἰ μὴ ψιάθια μόνα, καὶ τȣ̀ς ἁγίȣς τρίχινα φοροῦντας, καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν. Certamen ſanctorum Patrum noſtrorum, qui in monte Sina finem ſuæ vitæ ſortiti ſunt. Ex diverſis urbibus & oppidis cum eſſent hi, mundo, parentibus, & divitiis renunciatis, cum perveniſſent ad montem Sinai, Monachi effecti ſunt, & ſoli Deo inſerviebant, herbis ſilveſtribus vitam ſuſtinentes. Cum his ſanctis vitam ducebat Beatus Nilus in urbe Conſtantinopolitana quondam Eparchus, vir doctus, & in Deum piiſſimus. Quia & ipſe propter Chriſtum, & gloria & divitiis dimiſſis pauperculorum Monachorum habitum induit. Verum tamen Diabolus invidentia tortus immanem Blemmydum gentem concitavit contra ſanctos Patres. Blemmydes ſunt ab Arabia usque Aegyptum Maris Rubri accolæ, qui divitiarum expectatione erecti ad diripiendos Monachos progreſſi ſunt. Cum vero nihil amplius comperiſſent, quam tegeticula ex junco, Sanctosque ipſos ex pilis confectis indumentis circumveſtitos, in rabiem verſi eos culpæ exortes contrucidarunt. Et ſic vitæ finem poſuere.* Supra laudatus Callixtus loco dicto; *τῷ δὲ θεσπεσίῳ Νείλῳ πατρὶς ἡ τῆς Κωνσαντίνȣ ἐτύγχανε πόλις, ἧς τῷ περιόντι τῆς εὐγενείας, καὶ ἔπαρχος ἐχρημάτισε. πλούτῳ δὲ βαθεῖ, καὶ δυναστείᾳ περιῤῥεόμενος ἀσκητικὴν ἀντηλλάττετο ἀγωγήν. Admirando Nilo patria Conſtantinopolis fuit, cujus etiam propter egregiam generis nobilitatem Præfectus fuit. Potentia, & opibus affluens, aſceticam illis prætulit vitam.* Et Græcorum Menologium; *οὗτος πολὺς ἦν ἐν λόγοις ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαυρικίȣ ἔπαρχος Κωνσαντίνȣ πόλεως γνωριζόμενος, σεμνῇ δὲ γυναικὶ συζευχθεὶς, καὶ δύο τέκνα ἄῤῥεν τε, καὶ θῆλυ o) ἀποτεκὼν, τὴν ἑαυτȣ̃ πέπεικε σύζυγον τὴν Κωνσαντίνȣ πόλιν καταλιπεῖν, καὶ τοῖς Αἰγύπτου μοναστηρίοις κατασκηνῶσαι, μερίσασθαί τε τὰ τέκνα, καὶ τὸν μὲν παραλαβεῖν τὸν υἱὸν Θεόδουλον, τὴν δὲ τὴν ἑαυτῆς θυγατέρα, καὶ οὕτω ποιήσαντες διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων,*

o) Imo utrumque marem, ut Nilus ipſe in c. 2. narrationis diſertiſſimæ de cæde Monachorum in monte Sina & captivitate Theoduli filii.

καὶ ἐπεὶ ὁ μακάριος Νεῖλος τὸ ὄρος μετὰ τοῦ υἱοῦ κατειληφὼς συνὴν τοῖς πατράσιν, καὶ τὰ ἑξῆς. *Celeber hic fuit hominum ſermonibus, imperante Mauritio,* p) *urbis Conſtantinopolitanæ præfectura clarus. Qui honeſtiſſimæ matronæ junctus matrimonio, duobus ex illa ſuſceptis liberis mare & fœmina, uxori perſuaſit, ut Conſtantinopoli relicta in Aegypti monaſteria immigraret, partitique inter ſe liberos, ipſe quidem Theodulum filium, illa filiam ſuam abducerent. Quo facto ab invicem ſeſe disjunxerunt. Hinc cum beatus Nilus occupato monte cum filio ſanctorum Patrum conſuetudine frueretur, quidam ferarum inſtar repentes atque irruentes barbari ejus filium Theodulum cum multis aliis captivum abduxerant.* Et Martyrologium Romanum: *Pridie Idus Novembris Conſtantinopoli S. Nili Abbatis, qui ex Præfecto urbis factus Monachus ſub Theodoſio juniore doctrina & ſanctitate floruit.* Et tandem Menologium Sirleti die XII. Novembris. *Natalis S. Patris noſtri Nili. Hic fuit ſub Imperatore Mauritio, ſanctarum literarum eruditione; & ſanctitate morum inſignis, qui cum orationis facultate & recta vita exemplo plurimos ad virtutis ſtudium excitaſſet, in pace quievit.*

Hic ut virus pravæ religionis, & petulantium ſectariorum in pura claraque exulceranda veritate Catholica animum infrænem proſpicias, & in Callixtianæ Hiſtoriæ verbis ſuperius adductis interpretandis malitiam, cum de noſtro Nilo ſermonem habet, repeto tibi verba Nicephori. Τῷ δὲ θεσπεσίῳ Νείλῳ πατρὶς ἡ Κωνσταντίνου ἐτύγχανεν πόλις, ἧς τῷ περιόντι τῆς εὐγενείας καὶ ἔπαρχος ἐχρημάτισε, πλούτῳ δὲ βαθεῖ, καὶ δυναστείᾳ περιρρεόμενος, τὴν ἀσκητικὴν ἀντηλλάττετο ἀγωγήν. *Admirando Nilo patria Conſtantinopolis fuit, cujus etiam propter egregiam gentis nobilitatem Præfectus fuit. Potentia & opibus affluens, Aſceticam illis pratulit vitam.* Quorum illa ſententia eſt; licet nobilitate, dignitate, opibus, & rebus aliis clariſſimus, & in Urbe omnium præcipua, viribus præemineret, nihilominus amore Chriſti omnibus renunciavit, & Aſceticam amplexatus, in Deo ſuo & Chriſto ſpem collocavit. Quod in tanti Viri laudes reponendum eſt, easque eximias, aſſertore Callixto. Quid autem qui carni & mundo deſerviunt, & bonam Chriſtianorum educationem, & carnis excruciationem diſſipant, ex verbis iſtis Callixti Magdeburgenſes q) convertunt?

p) Rectius ſub Theodoſio juniore vixiſſe ſcribit Martyrolog. Romanum. Quam ſententiam Allatius infra pluribus confirmat, & Joſephus Maria Svareſius Epiſcopus Vaſionenſis in libro Chronologico de Vita S. Nili Abbatis p. 647. ſeq.

q) Centur. V. c. 10. p. 698.

tunt? *Nilus Vir generis nobilitate, & virtutum ornamento præclarus Monachus, Urbis Conſtantinopolitanæ indigena, & Præfectus poſtremis Junioris Theodoſii temporibus. Cumque potentia & opibus affflueret, atque etiam alio modo Eccleſiæ & Reipublicæ rectè & multum ſervire, prodeſſeque potuiſſet, tamen ex ſiniſtro Scripturarum intellectu, & perverſa illorum temporum ſuperſtitione, relicta legitima ſua erga præclara vocatione, Monaſticen eſt amplexus.* Et hæc quidem ſi uti ſua teſtarentur, moderate ferenda à Catholicis eſſent, qui Hæreticorum petulantiam perſpectam habent: verum cum addunt ea referre r) Auctore Nicephoro lib. 14. cap. 54. quis bene toleraverit? ſcriptori crimini haud obnoxio crimen tam atrox etiam cum mendacio, ut obcæcatos mente, & rudes fallere poſſint, appingere, quis tolerabiliter tulerit? ſed hoc dandum eſt Hæreticis, qui ex ſe veluti aranei tela fingunt. Ad hæc adjiciunt eadem Centuria cap. 10. poſt illa inſulſa de Nilo Epiſcopo & Martyre, quæ poſterius videbimus, de Capitulis ſancti Nili: *De bonis operibus præcepta expoſita ſecundum ſeriem Decalogi, quibus inſerta ſunt ſententiæ de præmiis bonorum operum, & pœnis malorum. Quæ etiam in Gnomographis quibusdam græcis continentur. Cæterum de fide, aut aliis doctrinæ partibus nihil dicit. Sed incommode loquitur, potu aquæ frigida juſtificari miſericordem.* Quis nunc voce non contenderet? O homines fœneos, infelices, & fricti ciceris emptores, qui nec ſcripta legere, nec lecta intelligere, neque diſcernere valetis. Deſtituti ventis, remos ſaltem adhibere quis vetat? Quis aſſeveravit Nilum de fide, & aliis doctrinæ partibus nihil dicere? Quis Nilo vitio dederit, quod de præmiis bonorum operum & pœnis malorum ſcripſerit? Quis Nilo Conſtantinopolitano attribuerit dictum de potu aquæ frigidæ? Adeat ſcripta. In illis præclariſſima & præſtantiſſima de fide, & de doctrina Catholica, ſi cæcus non eſt, reperiet: nec illum averſabitur judicio, quod de præmiis bonorum operum, & pœnis malorum dictaverit. Sed iſtis opertiſſimis infamia criticis concedamus, dum alia ſcriberet Nilus, in nonnullis de dogmate ſiluiſſe. Tum advertendum eſt, eum ſæpe ſæpius cum plumbeis hominibus egiſſe, & ad dogmata intel-

r) Facile ſit pro Centuriarum ſcriptoribus excuſandis reſpondere, Nicephorum ab illis laudari auctorem non omnium quæ præceſſerunt, ſed tantum modo quod monaſticem amplexus ſit Nilus, vir nobilis & CPolitanus Eparchus: Facillimum ſit quoque innumera afferre exempla è Baronio, Bellarmino & aliis Romanæ Eccleſiæ Doctoribus illuſtriſſimis, qui ubi veteres ſcriptores allegant, plura etiam de ſuo interſerere non dubitarunt. At nolo cum Allatio contendere, nedum certare maledictis, ſed omnia hujuscemodi, judicio ſani & eruditi lectoris libenter permitto.

intelligenda ineptiſſimis, & tantummodo corporis exercitationibus ut Deum ſibi conciliarent deditiſſimis: quare ſuperiora & elevatiora illa myſteria evolvenda non erant. Dum vero cum præſtantibus ingenio tractabat, tum expurgatis diſſidiis, & diſcuſſis nebularum dubiis, ſecundis ventis in æthera elatus, myſteria fidei fundebat. Non credis? Percurre libros, & admiraberis genii dexteritatem in rebus tractandis. Et ut finem orationi imponam, cui fidens, quæ Roſſanenſi Nilo hiſtoria defert, tu ad Conſtantinopolitanum Chryſoſtomi diſcipulum detrahis? Dictum de aqua frigida, Roſſanenſis diſcipulus Roſſanenſi non invitis manibus dat. Tu quingentis annis milleſimum mutilas, nec tot annorum ſpatium decurtatum exhorreſcis? Audi illius diſcipulum, ex quo Baronius s) ſua habet. *Dicit Nilo Roſſanenſi Nicolaus Protoſpatharius. Pater quare dicit evangelium;* t) *quod quicunque parvum calicem aquæ frigidæ dederit, non amittet mercedem ſuam? Reſpondit ille: Propter hoc dictum eſt illis, qui nihil habent, ut nullus excuſetur, qui nec habet ligna, quibus calefaciat aquam. Quid vero facietis vos, qui pauperibus frigidam aquam aufertis?* Chriſtus eadem pronunciat, ut oſtenderet, ſic enim Doctores, iique maximi tradunt, exiguum & facile beneficium, & fere nullius æſtimationis apud homines, tamen habere conſtitutam mercedem à Deo, eamque non exiguam; quæ enim Deus promiſit, parva eſſe non poſſunt; majora ſunt, quam æſtimari poſſent ab iis qui recepturi ſunt. Aqua frigida ſatis indicat ſtudium & diligentiam in beneficio exhibendo, quamvis exiguo. Aeſtimat enim Deus opera magis ex ſtudio, & divina mentis incitatione, quam ex rei magnitudine. Hæc dicit Chriſtus, & Nilus identidem eadem revocando pronunciat. An videri poteſt commodius & aptius? Chriſtus loquitur, qui pleno pectore & per ſe ſapit. Dicito tu commodius, qui diviniori mente, & conſilio ſapis. Nilus Chriſti verba repetit; & tu Nilum incommode loqui non vereris aſſerere, dum ait potum aquæ frigidæ juſtificare miſericordem: & vulgi reprehenſionem non reformidas? Ita tandem & Evangelium & Chriſti verba ad libitum tuum confingito, redditoque incudi verſus

s) Ad A. C. 976. n. 3.

t) Matth. X. 42. ubi quidam Codices legunt ποτήριον ὕδατος ψυχροῦ ut notavit Rich. Simon diſſ. Critica de MSS. Novi Teſt. p. 55. Cæterum ὕδατος recte etiam ſub intelligitur, ut aquæ apud latinos. Sveton Claudio c. 40. *De quaſtore quidam Candidato inter cauſas ſuffragationis ſua poſuit, quod pater ejus frigidam agro ſibi tempeſtive dediſſet.*

verſus male tornatos, ut incommodis, quæ mentem tuam dilacerant, mederi valeas.

Doctiſſimus Poſſinus in Menologii Græci verbis *Mauricium* in *Marcianum* u) demutat; quod apte cadit in rem. Qui enim potuit ſub Mauritio, qui imperium iniit anno Domini 583. communi ſpiritu frui, qui Johannis Chryſoſtomi diſcipulus, & æqualis fuiſſe aſſeritur, cujus obitus anno 407. ab Hiſtoricis ponitur? Vixiſſet utique minimum annos 175. demptis etiam annis, quibus ad obtinendas diſciplinas Chryſoſtomo adhæſiſſe negandum non eſt. Et quis crederet Nilianæ ætatis adeo diuturnæ ſpacia? Hic idem Poſſinus in Præfatione ſua in epiſtolas Nili ad Eminentiſſimum Barberinum aliam notat de Nili ætate Caryophili hallucinationem. *Quarum primum antiquitas ea eſt, cui qui mille annos imputare ſatis habuerit, detraxiſſe de vera ſumma deprehenditur annos fere trecentos, totum nimirum intervallum, quo Arcadii Principatus, vera & certa ætas Nili noſtri antecedit Mauritium Auguſtum, quo tamen imperante floruiſſe ſcripſiſſeque Nilum Vir alioquin doctus hallucinatus eſt.* Et addit in margine: *Johannes Matthæus Caryophilus Præfatione in vitam ſancti Nili junioris.* Verba Caryophili ſunt: *Ut autem Nilus hic noſter Italo-Græcus Roſſanenſis, Junioris titulum habuerit, parata illi quædam fuit admirabilis convenientia cum antiquiori Nilo, quem pietatis Monaſticæ ſplendor, & præclara ingenii monumenta de vita ſolitaria inſtituto immortalem reddiderunt. Vixit is imperante Mauritio, & Prætorem Conſtantinopoli egit, deinde paribus cum uxore votis, regulam ipſe quidem Monaſticam profeſſus eſt in Aegypto, una cum filio Theodulo & ſacerdos fuit, uxor vero cum filia receſſit in fœminarum monaſterium; & uterque ſanctitatis lauream adeptus eſt. At verò Nilus Junior licet ſacerdos nunquam fuerit, tamen relicta uxore tantos in Monaſtica profeſſione fecit progreſſus, ut plane Monachorum Eremitarum inſtitutor evaſerit, & Baſilii magni ordinem in Italia mirifice illuſtrarit. Scripta vero ejus etſi nulla extant, multas tamen & egregias ab eo fuiſſe elucubratas epiſtolas, teſtatur qui præclaram hanc vitæ ejus hiſtoriam poſteritati mandavit.* Et Chryſoſtomi fuiſſe diſcipulum habeo ex Callixti hiſtoria lib. 14. cap. 30. Νεῖλός τε ὁ θεσπέσιος ἀσκητὴς, ὅτε τοῦ Πηλουσίου Ἰσίδωρος, καὶ ὁ πολυθρύλλητος ἀσκητὴς Μάρκος, Ἰωάννῃ τῷ πάνυ μαθητευθέντες. *Inſuper Nilus Aſcetes venerandus, Iſidorus Peluſiota, & decantatus Monachus Marcus, Joannis Magni diſcipuli.* Bellarminus de ſcriptoribus: *S. Nilus Joannis Chryſoſtomi diſcipulus vixit tempore Theodoſii Junioris.* Gretſerus de cruce l. 1. c. 35. Labbæus in ſua Bibliotheca, & Johannes Andreas Quenſtadt.

u) Ita & Svareſius in Nili vita p 692 & 698 ſeq & 702.

Sed quid in indaganda Nili ætate externorum teſtimonia conqviro? Ipſe ſibi Nilus teſtis locuples eſt, & ætatem ſuam firmiſſime aſſeverat, & ſub quo ſpiritum ducebat Imperatore indicat. Legantur, ſi volupe eſt, ipſius ad Arcadium Imperatorem literæ, quas hic cum aliis edimus, ediditque Poſſinus, cujus de exilio Johannis in ipſa ſententiam ponit in crimine. x) Ἰωάννην οὐκ εὐλόγως εἰς ἐξορίαν ἐξέπεμψας ἐκ πολλῆς ἐλαφρίας τοῖς μὴ ὑγιαίνουσι τὸ φρονεῖν Ἐπισκόποις παραπεισθείς. *Johannem non recte in exilium amandaſti præ multa levitate ab inſanis quibusdam Epiſcopis male perſuaſus.* Et; y) πῶς ἐπιθυμεῖς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν συχνοτάτων σεισμῶν, καὶ τῆς ἐπιλεύσεως τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἀπηλλαγμένην ἰδεῖν, μυρίων ἀτοπημάτων αὐτόθι γενομένων, καὶ νομιστευομένης τῆς κακίας σὺν παῤῥησίᾳ πολλῇ, ἐξορισθέντος τοῦ στύλου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας, σάλπιγγος τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννου; *Quomodo cupis Conſtantinopolin creberrimis terræ motibus, & immiſſione frequenti ætheréorum ignium liberatam cernere, cum innumerabilia iſtic piacula committantur, & auctoritatem ſibi plenam fiducia liberrima invidia & furor exerceant, exterminata Eccleſia columna, luce veritatis, & tuba Chriſti Joanne.* &c. Hinc ſi Mauritium intruderemus, non ſine magno conatu magnas nugas diceremus, & Nilum hunc noſtrum, centum & octuaginta annis majorem pinguiore minerva affirmaremus, eoque præcipue, ſi tum ſanctum hominem & adultum artibus, & non in ipſo ſui ortu has Arcadio dediſſe Epiſtolas pro comperto poneremus.

Caryophili oſcitantiam videtur extenuare Gulielmus Sirletus in Menologio Græcorum Latine à ſe reddito, quod oculis quoque ſequi poteris die 12. Novembris: *Natalis ſancti Patris Nili. Hic fuit ſub Imperatore Mauritio.* &c. Quin imo ipſe Caryophilus extra omnem culpam ſe ponet, ſi teſtimonium ipſius Nili cera miniata non notabitur. Et quis in cauſa Nili ſcripta ipſins Nili improbaverit vel ſententiam exploſerit? Sit ergo in medio, & de ſua ætate litem præfiniat, ex Epiſtola ad Zoſarium Tribunum l. 1. ep. 57. Μηδὲ ἀπατάτω Ἰουδαῖος λέγων, δι' ἑτέρας ἁμαρτίας ἀπηλλοτριῶσθαι τῆς Παλαιστίνης, οὐ γὰρ δι' ἄλλας ἁμαρτίας, διὰ δὲ τὴν κυριοκτονίαν πεπόνθασι τὰ ἀνήκεστα, πρώην μὲν γὰρ εἰδωλολατροῦντες, καὶ τοὺς προφήτας φονεύοντες, καὶ τοῖς δαίμοσι τὰς θυγατέρας, καὶ τοὺς υἱοὺς θύοντες, τοῖς ἀλλοφύλοις εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπὸ Θεοῦ παρεδίδοντο, καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη τῷ θείῳ βουλήματι πάλιν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. ἀφ' οὗ δὲ τὸ ἀνίατον τετολμήκασι πρᾶγμα, εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὰς χεῖρας ἐπιβα-

x) Lib. 3. Epiſt. 279. edit. Allatii.
y) Lib. 2. Epiſt. 265.

ἐπιβαλῶν, παντελεῖ πηρήσει ἐκδίδονται. ἰδοὺ λοιπὸν πεντακοσιοστὸν ἔτος, καὶ οὐδαμοῦ θεία τις ἐπισκοπὴ, οὐκ ἀντίληψις, οὐ παρηγορία, οὐ προφήτης νουθετῶν, καὶ στηρίζων, ὥσπερ ἐν Βαβυλῶνι Ἰεζεκιὴλ τε καὶ Δανιὴλ, καὶ οἱ ἄλλοι. οὐκέτι γὰρ αὐτοῖς θέλει προσομιλεῖν ὁ Θεὸς βδελυττόμενος τούτους. *Ne te ſeducat Judaus aſſerens, propter alia peccata ſpoliatum ſe eſſe Palaſtina; neque enim ob alia peccata, ſed propter Domini necem, multa gravia, quibus nulla medicina eſt, perpeſſi ſunt. Etenim ante illa tempora Idola colentes, Prophetas trucidantes, Dæmonibus filias filiosque ſacrificantes, alienigenis in captivitatem à Deo tradebantur, & paucos poſt annos, ita Deo annuente, in terram promiſſionis reducebantur. Ex quo vero immedicabile facinus, in Filium Dei manus apponentes, perpetrarunt, perpetuo excidio traditi ſunt. En itaque quingenteſimus annus, & nuſquam divinum ſubſidium, non auxilium, non conſolatio, non Propheta inſtruens, & confirmans, quemadmodum in urbe Babylone Ezechiel & Daniel, & alii; non enim cum illis, ab eis abhorrens, Deus colloqui vult.* Integrum corpus Epiſtolæ ſacro ſanctæ appoſitum eſt. Ab eo tempore, quo Judæi præſenti animo in Dei Filium manus ſuperponentes de eo capitalem cædem fecerunt, ideoque perpetuo excidio traditi ſunt, eſt annus quingenteſimus, non contractis litteris, aut brevibus numerorum notis, ſed extenſis & illæſis characteribus deſignatus, ne Scriptoris oſcitantiæ mendum tribuatur. Ab anno Nativitatis Domini z) quingenteſimus, eſt Anaſtaſii Imperatoris decimus, Symmachi Papæ ſecundus. Annus quo exulavit Johannes Chryſoſtomus eſt Domini quadringenteſimus quartus, Arcadii Imperatoris decimus, Innocentii Papæ tertius. Ergo ſi ſcribebat hic Nilus Johanne Chryſoſtomo nondum mortuo, ut ſuperius vidimus, erat cum hæc poſteriora ſcriberet annorum nonaginta trium, quibus ſi appingas annos minimum triginta, quibus ſub Magiſtro Chryſoſtomo, mores ad mollitiem idoneos exuit, & artibus ingenuis inſtructus auctoritatem, & dicendi libertatem conſecutus, Imperatorum labes & maculas non communi vituperatione,

(B) 2

z) Imo memoratur auctori Epiſtolæ quingenteſimus annus ab Hieroſolymæ excidio, quod ut notum eſt in annum à nativitate CHRISTI ſeptuageſimum incidit. Igitur Epiſtolam illam circa A. C 570. duodecim annis ante quam Mauricius Imperii habenas capeſſeret, ab alio ſcriptam eſſe & longe juniore oportet quam à Nilo Chryſoſtomi diſcipulo. Neque id ſane mirum, cum viri docti jam obſervarint Epiſtolas quæ ſub Nili nomine feruntur, ſyllogen eſſe non modo epiſtolarum ſed etiam excerptorum è variis ſcriptis tum ipſius Nili, tum aliorum. Cujus rei non inficianda quædam exempla in medium attulit eruditiſſimus vir J. Baptiſta Cotelerius notis ad librum ſecundum recognitionum quæ ambulant ſub nomine Clementis Romani ſect. 20. p. 509.

tione, ſed ingenuitate libera reprehendere poſſet, annos tum centum viginti tres numerabat: Forſan hoc non videbitur abſurdum. Forte enim ita tulit natura locorum, continentia, & affectio animi, quæ ſanitati corporis nequaquam nocent.

Ego cum in bene nata Regni Neapolitani Provincia Baſilicata ſequiori nomine dicta immorarer, cognovi de plebeja fæce, auctos tamen divitiis duos, & cum iis pariter habitavi. Erant illi duramento corporis prævalidi, compactis nervis firmiſſimi, dentibus fere omnibus conſtipati, &, ut verbo expediam, athletis ipſis robuſtiores. Hi ante primam lucem tres vel quatuor horas, hyberno etiam tempore, cum ventorum algoribus, & nivium tumulis omnia congelaſcunt, experrecti, ſubito cubili exultantes præ lætitia egrediebantur: & poſt agitatorum brachiorum motibus pectus & latera tundebant in orbem contuſa; & ductim in ſe vini, quod in illa regione & ſvavitate, & lubentia, & gratia aliorum omnium longe præſtantiſſimum eſt, liquore inverſo, arrepta perula ea panem niveum, quandoque etiam ſordidum, vel rubidum, ut ſors tulerat, neque enim lenocinia quærebant cupiditatum, inferebant. Tandem falce ſtramentaria, vel ligone humeris ſuperpoſita, ædibus faceſſentes, in agrum devolabant: atque per totum diei ſpatium conſummabant multum operæ, exercentesque frangebant ſe laboribus, dempta tantummodo hora, qua epulis domo abductis uti lautis conviviis & ſumptuoſis vacabant, donec inclinato ſole ſub noctem domum regreſſi, & cœnati, & jam dormitantes ſuper lectum procumbebant, de novis laboribus ſoliciti. Et horum alter centum quindecim; alter centum, & viginti vitæ ſuæ annos compleverant. Quot autem annis poſt meum è Baſilicata abſceſſum vitæ illis adaucti ſint, nondum comperi: nulla equidem me hujus cupiditas tenuit. Id vero, quod narraturus ſum, me mihi pæne eripuit. Puerulus, ex Inſula Chio Romam cum materno avo Michaële Neurida contendens, cum ob exilem ætatem Romæ in Collegium Græcorum aditus remoraretur, ſanctionibus id Collegii pernegantibus, Paulæ Calabriæ apud Illuſtriſſimum Marium Spinellum conſtiti, qui me eximia charitate complexus, oculitus amavit, & Præceptoribus humanioribus artibus tinctis, ut ferebat illa ætas, inſtruendum tradidit. Dum circa trivia animi relaxandi gratia cum ſociis annexis pererro, occurrit properanti anilitate cana deſipiens ſenex, cadaveroſa facies, & plane morticinium. Illius ad latus pueri, ſenes; juvenes, & ex vili fæce homi-

hominum plures, qui perridiculis illius geſtis, dictisque oblectati concomitabantur. Inquiro quid hoc rei eſſet? Omnes, & maxime prudentiores reſpondent, illum Acheronticum eſſe ſenem, ideoque truncum, & album colorem ab atro non ultra diſcernere. Propterea que ex malis illius aſtantes ludos ſibi facere. Jam enim compleverat annos centum & triginta. Ego puerulus nihil cum animo tum agitavi. At ſubgrandes & mente ſenes aderant, in jocos transfuſi: Bene ſeſe res habet, clamitant. Et quis teſte oculato hoc ita eſſe non convicerit? Alii, non ad teſtes, qui nulli ſunt, ſed ad monumenta Eccleſiaſtica provocamus. Arriſit dictum omnibus, continuoque; ad Eccleſiam progreſſi, advocato Parocho, librum, in quo ſacro lavacro intinctorum nomina conſignantur, curioſe examinant, & anno 1461. nomen adnomenque hominis, de cujus ætate ambigebatur, dilucide expreſſeque reperiunt, indeque colligebatur anno vitæ ipſius * 1520. vel circa, Sancto Franciſco familiariſſime uſum, multasque res ſermonibus una inter ſe agitaſſe. Et is tandem ſenex delirus celeri gradu per ſcalas ædium properans, antequam ego Paula abſcederem, præceps in caput dejectus animam effudit. Et hæc de Macrobiis uſu meo exploratis adduxi, ut quingenteſimum memoratum à Nilo in hac Epiſtola conjectura ſatis probabili, & deinceps vitam ejusdem diuturniorem, de cujus longinquitate nihil certum refertur, proxime ad verum accedere colligeremus. Quod ſi commodum non videbitur, dicemus in ea epiſtola Nilum numerum integrum & completum pro incompleto atque truncato uſurpaſſe, ut adjunctione ſimili incrementum ſuæ demonſtrationi contra Judæos conciliaret; cujus exempla in ſacris quoque litteris frequentia ſunt: ſed *ſumma ſequor faſtigia rerum*. Sed Mauritii anni perquam longiſſime remoti ſunt. Tum enim Nilus prorogaſſet terminos vitæ ad annum 176. Ego quidem hoc formido credere, & cujus fide credam? Credo Deum hoc poſſe; an fecerit, ex ingenio quisque ſuo addet, vel demat fidem.

Sed hallucinatus eſt Caryophilus. Eſto. Sed cum Græcis in Menologio Græcorum, nunc quoque adde, accuratiſſimo Sirleto, qui, ut veroſimile eſt, non ex propriis, ſed ex Codicibus Græcis, illisque forte antiquisſimis, cum quibus hallucinari maluit in ſua Interpretatione, quam demendo nomen Mauritii, de mala fide ſuæ Interpretationis in crimen vocari, & accerſitus judicio de ſui purgatione commentaria ſcribere. Quid ſi diceret alium eſſe hunc

(B) 3 Nilum,

* Lege 15. aut 20. & intellige S. Franciſcum de Paula. Cæterum non exputo quomodo natus A. 1461. poſſit Allatii ætate fuiſſe tantum annorum 130.

Nilum, & non Conſtantinopolitanum? Idneque ex Græcorum Menologio, neque ex Sirleto evincitur, cum Conſtantinopolitani ſcripta, & res geſtæ majori ſua parte deſcripta eodem die utrinque tribuantur.

Fuerunt alii quoque in hujus Nili laudibus effuſiores. Franciſcus Zinus Epiſtola ad Auguſtinum Valerium, Epiſcopum Veronenſem, de S. Ephraem, Nilo, Marco, & Eſaia: *Neque ipſi Epiſcopatui tuo eſſent indecores. Sunt enim homines frugi, exigui ſumptus, & magna utilitatis. Tacere ſciunt in loco, & cum opus eſt, loqui. Valent ingenio. Magno ſunt rerum uſu, doctrina, & prudentia praditi ſingulari, cum domeſticis tuis propter ſanctos ſuaveſque mores jucunde verſabuntur. Si inviſenda Tibi erunt Eccleſia tua, vel in civitate, vel in tota Diœceſi, quo quidem viſitationis munere omnium graviſſimo, & laborioſiſſimo diligentiſſime fungeris: ſi Monaſteria Virginum aut Monachorum, ſi Seminaria tua, vel antiquum Acoluthorum ab Eugenio IV. Summo Pontifice inſtitutum, & à Superioribus Epiſcopis, & Canonicorum Capitulo bene ſemper adminiſtratum, à te verò mirificè auctum, atque exornatum, vel novum incredibili ſtudio, cura & diligentia tua ex Decreto & inſtitutis ſancti Tridentini Concilii erectum & locupletatum: ſi Derelictorum, & Derelictarum loca, in qua ſummo cum Dei bonore, & totius civitatis commodo, & latitia omnes utriusque ſexus Pauperes, paſſim antea vacantes ita congesſiſti, ut nullus amplius inops & mendicus in urbe vagari comperiatur: ſi hoſpitalia, quorum pracipuam tu curam geris: ſi lites, diſcordia, inimicitia dirimenda, ſi pax inter cives conciliandа, ubique ſemper dulci quadam ſuavitate & eloquentia illa Chriſtiana, quam tu in praclara illa tua Rhetorica Eccleſiaſtica tam eleganter docteque tradis &c.* Et Epiſtola ad Aloyſium Lipomannum, Opuſculis Nili & Marci præfixa: *Sunt profecto Abbates iſti auctoritate graves, plurimo rerum uſu, & doctrinis cœleſtibus eruditi. Admiraberis acrem eorum in corrigendis vitiis gravitatem, eximiam in docendis virtutibus, & bonis moribus diligentiam, ſingularem in exponendis ſcripturis eruditionem. Perverſas hujus atatis in religione de fide, & gratia, & operibus opiniones, atque alios errores, & hominum flagitia ita norunt, ſic inſectantur, atque coarguunt, ut non multis ſaculis procul ab hominum conſuetudine in tenebris prope ſepulti jacuiſſe, ſed nobiſcum aſſidue verſati eſſe videantur.* Photius in Bibliotheca Cod. 201. & alii, quos infra videbimus. Nunc vero non abs re fuerit duo in hunc Sanctum Diſticha a) ex Codd. MSS. præmittere:

Νεῖλ☉-

a) Eadem ex Codicibus Regiis produxerat *Labbeus* Bibl. nova MSS. p. 95.

Digitized by Google

Νεῖλος μὲν ἄρδει τῆς ἀνύδρου τὰς νάπας,
Νεῖλος δὲ πιστῶν ἐκπιαίνει καρδίας. b)
Νείλου μὲν ποταμοῖο ῥόος χθόνα εἶδε ποτίζειν.
Νείλου δ᾽ αὖ Μοναχοῖο λόγος φρένας εἶδεν ἰαίνειν. c)

Nec non & illa ex Menologio Græcorum :

Αἴγυπτον ἄρδει Νεῖλος, ἀλλὰ καὶ κτίσιν
Λόγῳ κατάρδει καὶ θανὼν Νεῖλος μέγας.

Interpretatus eſt d) doctiſſimus Poſſinus:

Nilus Canopum, major hic fonte ingenii
Orbem univerſum, & mortuus Nilus rigat.

Honeſtiſſimæ Matronæ matrimonio junctus duos ex illa ſuſcepit filios, marem & fœminam. Uxor ab eodem inducta una cum Filia in Aegypti monaſteria immigrat. Ipſe cum Theodulo filio Sinæum montem occupat, ut Sanctorum Patrum conſuetudine frueretur. Theodulus à barbaris captivus factus poſt multa vitæ pericula ac laniatus, tandem ab Epiſcopo redimitur, & ſancta & religioſa vita perfunctus animam Deo reddidit. Hunc Græci uti reliquos ſanctitate eximios viros, venerantur & colunt die decima quarta Januarii. Menologium Baſilianum: τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδούλου. οὗτος ὑπῆρχεν υἱὸς Νείλου τοῦ σοφοῦ τοῦ γεγονότος μὲν Ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καταλιπόντος δὲ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου, καὶ ἀπελθόντος ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, καὶ μονάσαντος μετὰ τοῦ υἱοῦ, τῶν δύο δὲ ὑπαρχόντων ἐκεῖ, καὶ τὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν διανυόντων, ἐξαίφνης ἐπιπεσόντων τῶν βαρβάρων, καὶ ἀρξαμένων κατασφάζειν τοὺς ἁγίους πατέρας, ὁ μὲν Νεῖλος ἠδυνήθη φυγεῖν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδουλος ἐκρατήθη αἰχμάλωτος μετ᾽ ἄλλου ἑνὸς νέου, καὶ δεθέντες ἐσύροντο. Ἠπλήκευσαν δὲ οἱ βάρβαροι, καὶ ἐβούλοντο σφάξαι τοὺς νέους, καὶ θῦσαι τῷ πρὸ τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντι ἄστρῳ, καὶ ὁ μὲν εἷς ἔφυγεν. Οἱ δὲ βάρβαροι κοιμηθέντες, τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος, καὶ τοῦ ἄστρου κρυβέντος, οὐκ ἔσφαξαν τὸν

b) *Nilus fluvius rigat arida & ſaltuoſa loca,*
At Nilus noſter *fidelium corda fæcundat.*

c) Vertit Jacobus Billius :
Arva rigat Nilus fluvius, ſed pectora ſermo,
Ex Monachi Nili qui fluit ore, rigat.

d) Svareſius p. 702. ſic :
Perluit exundans Ægyptum Nilus, at omnem
Mortuus hic Nilus ſermonibus irrigat orbem.

τὸν Θεόδουλον. Βουλόμενοι δὲ πωλῆσαι, δύο μόνους χρυσίνους ἐλάμβανον, καὶ γυμνώσας ὁ εἷς τὸ ξίφος, ἤθελε σφάξαι, τότε ἠγόρασεν αὐτὸν ὁ Ἐπίσκοπος, καὶ ἀπέλυσε, καὶ καλῶς βιώσας ἐκοιμήθη. *Hoc eodem die commemoratio S. Patris noſtri Theoduli. Hic erat filius ſapientis Nili Eparchi Conſtantinopolitani, qui mundana gloriola renunciata, in montem Sinaum progreſſus, una cum filio Monachum induit. Dum ibi immorarentur in aſcetica diſciplina elaborantes, derepente Barbaris irruentibus, & ſanctos illos Patres contrucidantibus, Nilus in fugam ſe dedit, filius Theodulus, & alius ejusdem cum illo ætatis ducti, evinctique ducebantur: ſed cum certum in locum ex itinere barbari divertiſſent, ſtatuerunt juvenes mactare, eosque ſtellæ ante ſolem exorienti hoſtias immolare: ſed unus quidem ex his fuga ſalutem petiit. Barbari vero gravi ſopore ſepulti, cum exorto ſole ſtella evanuiſſet, ab occidendo Theodulo manus abſtinuerunt; cum poſtea de eo pecunia commutando decreviſſent, nec ultra duo ſolique aurei offerrentur, unus ex illis nudato gladio eum conficere tentabat: tum Epiſcopus cum à barbaro mercatus, in libertatem exemit, qui cum perquam optime vitam duxiſſet, obdormivit in Domino.* Et Sirletus in Menologio Græcorum: *Eodem die 14. Januarii, Theoduli. Hic fuit filius Nili Viri ſapientis, qui relicto ſæculo, in montem Sinam ſe contulit, ubi cum filio vitam Monachi exercuit.*

Multa ingenii monumenta poſteris liquiſſe certum atque indubitatum eſt, quorum pars non exigua typorum præſidio lucem videt, pars in Manuſcriptis apud decantatiſſimas Bibliothecas manuſcripta latet, pars etiam temporum injuriis deperdita eſt. Neque enim illi copioſe loquens ſapientia, neque rerum in Scripturis obſcurarum explanatio, neque bonas artes moresque ſubſerendi ſtudium, illudque ſupremum defuit. Nicephorus Callixtus l. 14. c. 54. Λόγου δὲ δυνάμει κρατῶν, καὶ τῇ θείᾳ νευρούμενος χάριτι, συγγράμματα διάφορα καταλείπει πρὸς ἄσκησιν ὑπαλείφοντα, οὕτω φράσεως καὶ νοημάτων μετέχοντα, ὡς τὸν ἀναγινώσκοντα χάριτος ἀφράστου ἔμπλεω καθιστᾶναι. *Et cum eloquentiæ vi polleret, divinaque gratia nervis validus eſſet, ſcripta varia, quæ vitæ Monaſticæ exercitium inſtruunt, reliquit, verbis & ſententiis ita compoſita, ut Lectoris animum gratia incredibili recreent.* In omni recto ſtudio & humanitate verſatus Philippus Labbæus in nova Bibliotheca: *Nili Conſtantinopolitani S. Johannis Chryſoſtomi diſcipuli multa jacent opuſcula in Pariſienſibus, aliisque Bibliothecis, quæ ut audio parantur publicæ utilitati ab erudito Interprete.* Et pag. 95. *Nili Patriarchæ Conſtantinopolitani opera varia in Regiis* 378. 498. 615. 932. 944. 722. 1067. 1662. 1387. 1388. 2005. 2218.

2218. *Multa quoque ejusdem S. Nili opuſcula erant in Bibliotheca Sirletiana, quæ aliis memoranda relinquo.* Ita Labbæus hic & alibi: Joſias Simlerus in Epitome Geſnerianæ Bibliothecæ, Georgius Draudius in Bibliotheca claſſica.

Hunc ſanctum Nilum noſtrum Aſcetam alii atque alii nuncupant Archiepiſcopum, & Epiſcopum Conſtantinopolitanum, perinſigni manuſcriptorum pravitate decepti. Johannes Andreas Quenſtadt: e) *Conſtantinopolitanus eſt Nilus Monachus, Johannis Chryſoſtomi diſcipulus, qui multa ſcripſit de inſtitutione Monachorum, teſte Nicephoro lib. Hiſtor. 14. cap. 53. Quædam ejus extant in Bibliotheca Patrum To. V. edit. 2. Separatim vero extat liber S. Nili de Chriſtiana Philoſophia, quo nomine Monaſticam ſignificat.* Photius in Bibliotheca Cod. 201. *Lectus eſt Nili Monachi Liber:* τρισὶ καὶ πεντήκοντα f) καὶ ἑκατὸν κεφαλαίοις διαιρούμενος, τὸν τῆς προσευχῆς δὲ ἐν τούτοις ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀναπλύσσει τύπον, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα αὐτοῦ ἀξιόλογα, ποικίλας ὑποθέσεις ὑποβαλλόμενα, εἴς τε τὸν ἐπιστολιμαῖον τρόπον, καὶ εἰς τὸ συγγραφικὸν διηγμένα συγγράμματα φέρεται, τήν τε κατὰ τὰ ἔργα τελειότητα, καὶ τὴν ἐν λόγοις μαρτυρούμενα δύναμιν. *In centum & quinquaginta tria capita diviſus, quibus precandi formulam Vir ille divinus expoſuit. Feruntur ejusdem & alia plura lectu digna diverſi argumenti opuſcula, partim Epiſtolæ, partim Hiſtoriæ * forma conſcripta, quæ non operum † tantum perfectionem inſignem, ſed in dicendo quoque facultatem ejus teſtantur.* Ibidem alia ejusdam Nili Andreas Scottus g) recenſet Opuſcula, quæ in *Italia, Bibliotheca Regia, & Auguſtana* dicuntur extare. Dubitat nihilominus, an unius Nili ſint omnia.

(C) Excer-

e) Lib. de Patriis illuſtrium virorum p. 445.

f) In *Turriani* editione κεφαλαίων Nili περὶ προσευχῆς capita ſunt 148. In *Zini* & *Suareſii*, rectius 153. Cauſa diverſitatis eſt non quod capita quædam ibi deſint ſed quod in Turriani editione ex cap. 10. 11. & 51. 52. & 66. 67. & 68. 69. & 74. 75 contracta in unum ſunt capita 10. 50. 64. 65. & 70. Nonnulla etiam auctiora apud Svareſium leguntur ut 26 114. Nonnulla aliter ut 35. προσευχή ἐστιν ἀνάβασις νοῦ πρὸς τὸν θεόν. Pro quo Turrianus: *Oratio ſine diſtractione eſt ſumma intelligentia mentis.* Turriani editio latina in Bibliothecis Patrum Bignæanis repetita eſt etiam in noviſſima Lugdunenſi A. 1677. curante *Philippo Deſpont*, presbytero Pariſ. T. VII. p. 1151. Apud Svareſium p. 475. etiam præmittitur Epiſtola, in qua Nilus ipſe diſertam mentionem capitum 153. facit. Incipit: πυρέττοντά με φλογμῷ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν. * Malim *commentarii.* † *In rebus & factis.*

g) Ex Turriano, hæc nempe, *de nihil poſſidendo*, περὶ ἀκτημοσύνης, *de Philoſophia Chriſtiana, de virtutibus & vitiis. De comparatione vitæ Monachorum qui in ſolitudine & qui in civitate degunt. De cæde SS. Martyrum Monachorum in monte Sina. Librum* item *Epiſtolarum* quæ in Italiæ Bibliothecis exſtant.

Digitized by Google

Excerpta ex ejuſdem orationibus h) *in paſcha* prima, & ſecunda, *in Aſcenſionem* Domini prima, ſecunda, & tertia ſatis prolixa totidem verbis exſcribit idem Photius in eadem Bibliotheca. Hic non abſque oſcitantiæ nota deſignandus eſt ſupinus error Geſneri & Simleri, in Bibliotheca, qui opuſcula Theologica Nili cum Capitibus Diadochi confundunt. *Sancti Nili Orationes Monaſtica, in Vaticana. Opuſcula quadam Theologica, & Capita* Φωτικῆς. Et quod magis eſt Magdeburgenſes Cent. 5. c. 10. *Nili Monaſticas orationes extare Græcas Romæ in Vaticana. Item opuſcula quindecim Theologica, & Cap.* Φωτικῆς. *It. librum ad Bariclem Epiſcopum.* Et infra: *Prabet tamen propemodum conjecturam, quod ſcriptum quoddam Capita* Φωτικῆς *commemoratur. Et Nicephorus* &c. Si ullus alius, plane Photius ipſe, i) ne hic multorum teſtimoniis rem traham, ſimilem errorem, aperte profligat. Namque ait, πατέρα δὲ τῦ λόγυ Διάδοχον ἡ ἐπιγραφὴ λέγει, Φωτικῆς τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἠπείρῳ Ἐπίσκοπον. *Auctorem ejus inſcriptio ipſa facit Diadochum Photices illius, quæ eſt in vetere Epiro, Epiſcopum.* Et infra k) dum agit de Sophronii Hieroſolymitani Patriarchæ Epiſtola Synodica: Καὶ ὁ τῆς Φωτικῆς Ἐπίσκοπος ὄνομα Διάδοχος. *Et Photicæ Epiſcopus nomine Diadochus.*

Omnia iſtius Nili Opuſcula, quæ pleraque ſunt, nondum quisquam juſtum in volumen redegit. Sunt nihilominus partim Latine reddita, editaque. *Oratio ad Deum* contra Barbarorum incurſiones, bella inteſtina, famem, peſtem, & mortis vim præſentem, *Johanne Sambuco* Pannonio Interprete. Princip. *Omnipotens Domine Deus, pater ingeniti Filii.* Edita latine tantum Patavii anno 1555. l) extatque MS. in Biblioth. Imperatoris Viennæ.

Petrus Franciſcus Zinus Veronenſis in latinum convertit, & publicavit Venetiis anno 1557. m) hæc quæ ſequuntur, in 8:

Ad

h) Eadem excerpta *Franciſcus Combefiſius* latine Bibliothecæ ſuæ Concionatoriæ Pariſ. 1662 fol. editæ inſeruit. Orationes in Aſcenſionem memorantur etiam Joanni Damaſceno in Eclogis.

i) Cod. 201.

k) Cod. 231.

l) In 4. ſed hoc ſcriptum rectius refertur ad Nilum Patriarcham CPol. circa A. C. 1380. de quo infra. Codex Græcus Vindobonenſis incipit: Δέσποτα κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Confer ſi places Lambecium Lib. VIII. de Bibl. Vindob. p. 526. ſeq.

m) Eſt mihi etiam in manibus editio eorundem Nili opuſculorum à *Zino* translatorum, quæ cum Ephræmi, Marci & Eſaiæ ſcriptis Aſceticis prodiit Venet. 1574. 8. apud Bologninum Zalterium. Verſionem ſuam Nili opuſculorum Zinus inſcripſit Aloyſio Lipomanno. Vide & Bibliothecam Patrum Margarini Bignæi Pariſ. 1575. Tomo tertio. Lugdunenſem Tomo ſeptimo, ut alias jam omittam.

Digitized by Google

Librum Nili *Aſceticum*, *ſive de vita & moribus Monachorum*, Pr. *Multi ex Græcis*, *& ex Judæis non pauci.*

Ad Monachos inſtitutionem n) P. *Victus intemperantiam jejunium tollit.*

Adverſus vitia Orationes Octo. o)

De gula Orat. 1. P. *Principium flos eſt proficiendi.*

De Luxuria Orat. 2. P. *Pudicitiam parit temperantia.*

De Avaritia Orat. 3. P. *Avaritia malorum eſt omnium radix.*

De Ira Orat. 4 P. *Ira furori atque inſania affinis eſt.*

De Triſtitia Or. 5. P. *Spiritus voluptatem ignorat Monachus.*

De Acedia Or. 6. P. *Animi debilitas eſt Acedia.*

De inani gloria Or. 7. P. *Inanis gloria eſt animi perturbatio rationi contraria.*

De ſuperbia Or. 8. P. *Superbia eſt animi tumor*, *ſanie plenus.*

Diverſa capita p) P. *Dei timorem ac ſtudium retine.*

De Oratione Capita CLIII. *Qui odoriferum cupit thymiama.*

Ad Juniores Monachos Inſtitutionem. P. *Juvenis colat quietem in corpore.* (Inter Epiſtolas ab Allatio editas Græce & lat. III. 303.)

Ad Anaſtaſium Epiſcopum Epiſtolam q) *Johannes Sacerdos admirandus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ.* (Inter Epiſtolas ab Allatio III. 294. & in Poſſini edit. (quæ presbyterum tantum vocat, Epiſt. 254.)

n) Liber Aſceticus & παραίνεσις πρὸς Μοναχὃς (quam Evagrio forte rectius vindicant Rosweidus & Holſtenius: vide Svareſium p. 626,) Græce & Latine cum Svareſii verſione prodiit inter S. Nili opuſcula edita Romæ 1673. fol. p. 1-84 & 553-556.

o) Hæc *Zini* interpretatio recuſa in Bibliothecis Patrum. Sed Græce librum hunc de octo vitioſis cogitationibus περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν (ſive ut in Mediceo Codice περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς πονηρίας πνευμάτων) ex Codice Regis Chriſtianiſſimi primus edidit novaque verſione donavit *Franciſcus Combefiſius* in auctario noviſſimo Bibl. Patrum, Pariſ. 1672. fol. T. I p. 303. Incipit. ἀρχὴ καρποφορίας, ἄνθος. Occurrit & Græce ex Codice Barberino deſcriptus, addita verſione nova latina p. 456 ad 474. in collectione operum S. Nili quam Romæ 1673. fol. dedit Joſephus Maria Svareſius, Epiſcopus Vaſionenſis. Denique *Emericus Bigotius* recenſuit ex Codice Mediceo, atque ex eadem Bibliotheca nactus antiquam præclaram ejusdem libri verſionem latinam, ante mille elaboratam annos, Græce & latine cum Evagrii Pontici ſcripto ejusdem argumenti ſubjecit Palladio de vita Chryſoſtomi Pariſ. 1680. 4.

p) Eadem capita parænetica ſed additis nonnullis, latine ex alia verſione leguntur in Orthodoxographis, Baſil. 1555. fol p 414 ad 416. ſub titulo: Nili Epiſcopi & Martyris Gnomæ. Incipiunt: *Timorem pariter & deſiderium erga DEUM habere neceſſe eſt.*

q) In qua mira quædam Johannis ſacerdotis circa Miſſæ ſacrificium viſio declaratur.

De nimis diuturna Præfectura r) P. *Tradunt rerum naturalium obſervatores.*

InBibliotheca Patrum Veterum s) Coloniæ edita:

Ex quodam *Parænetico libro* t) Fragmentum. P. *Numquid Angelos, vel Poteſtates &c.*

De octo vitioſis cogitationibus. u)

De gula. P. *de octo vitioſis cogitationibus ſ. affectibus.*

De Fornicatione P. *Fornicationis Spiritus per carnis.*

De Avaritia. P. *Externum eſt avaritiæ bellum.*

De Ira. P. *Ira cum ſemel pectus obſederit.*

De triſtitia. P. *Cum improbat triſtitiæ ſpiritus.*

De Acedia. P. *Acediæ ſpiritus mœroris ſpirtum.*

De inani gloria. P. *Jnanis gloriæ affectus multiplex eſt;*

De ſuperbia. P. *Graviſſimus, atque omnium truculentiſſimus.*

De oratione, Capita CL. ſect. CXLVII. Latine tantum Interprete Franciſco Turriano, qui cum Diadochi Photices Epiſcopi Capitibus de Perfectione ſpirituali edenda curavit Antvverpiæ typis Plantinianis anno 1575. in 12. unde in Bibliothecas veterum Patrum à Margarino Bignæo deducta.

Liber Aſceticus. x)

Inſtitutio ad Monachos.

Orationes octo adverſus 8. primaria vitia.

Brevis inſtitutio ad Juniores Monachos.

Epiſtola ad Anaſtaſium Presbyterum, cum duobus fragmentis. y)

Tractatus *de octo vitioſis cogitationibus*, z) Latine Interprete Jacobo Billio, Prunæo, S. Michaëlis in Eremo Cœnobiarcha, qui illum cum

r) Breve fragmentum T. 7. Bibl. Patrum edit. Lugd. p. 1174. eſt Epiſtola III. 241. Al. l. t. at Poſſini. 355.

s) Tomo V. Colon. A. 1618.

t) Vide Svareſ. ad Nili Opuſcul. p. 635. ſeq.

u) *Jacobo Billio* interprete. Quod ſcriptum longe diverſum eſt ab altero ejuſdem argumenti, de quo jam dictum fuit.

x) Hunc Germanice etiam vertit & ad calcem Scriptorum S. Macarii edidit Gotfridus Arnoldus Goslar. 1702. 8.

y) In Bibl. Patrum Pariſ. 1589. T. 1. legitur S. Nili *de Monachis ob pecuniam obambulantibus* fragmentum, latine.

z) Occurrit etiam latine Tom. V. Bibl. Patrum Bignæanæ A. 1589. 1654. & Lugd. A. 1677. T. VII. p. 1174. At Græce è duobus codicibus Regiis cum latina interpretatione edidit *Cotelerius* Tomo 3. monumentor. Eccleſiæ Græcæ Pariſ. 1686. 4. p. 185. ſeqq. Incipit: *περὶ τῶν ὀκτὼ κακίας λογισμῶν.*

cum Johannis Damaſceni Operibus edidit Pariſiis anno 1577. Subjecitque Eugenii a)opuſcula, de eodem argumento.

Græce vero & Latine edita ſunt : Ejusdem *κεφάλαια ἢ παραινέσεις*, *Capita* ſeu *Præceptiones ſententioſa*, Franciſco Turriano Interprete, & prioris b)Interpretationis correctore, collatis tribus pervetuſtis exemplaribus, & ſcholiis appoſitis. Florentiæ apud Bartholomæum Sermaretellium 1578. in 8. Una cum Diadochi Epiſcopi Photices in vetere Epiro Illyrici Capitibus centum de Perfectione Spirituali. Et hæc græce. c) Latine vero Lugduni Batavorum ex officina Plantiniana 1590. in 8. & d) Baſileæ apud Robertum Winter, & Coloniæ apud Gymnicum. Item Græce & Latine in linguam Latinam traductæ, & teſtimoniis tum ſacris tum profanis illuſtratæ, opera & labore Stephani Schoningii, e) Franeckeræ excudebat Aegidius Radæus, Ordinum Friſiæ Typographus 1608. in 8. Addita ſunt Agapeti Capita Parænetica, & Ariſtotelis liber de virtutibus, & vitiis, eodem Stephano Interprete & expoſitore. Eædem à Michaële Toxita carmine redditæ excuſæ ſunt Argentorati à Cratone Mylio. Epitomator Geſnerianus: qui tamen in Epitome nullam hujus verſionis mentionem facit, ſicuti nec Geſnerus in Toxita.

Χρυσᾶ Νείλου Ἐπισκόπȣ καὶ Μάρτυρος. *Capita, ſ. præceptiones ſententioſa* f) *κεφάλαια ἢ παραινέσεις*, Lugduni Batavorum ex officina

(C) 3 Plan-

a) Lege *Evagrii*. Pontici nimirum. cujus & Nili opuſcula ſic inter ſe confundi notat Svareſius ad S. Nili opuſcula p. 613. ut difficillime internoſcantur.

b) Zini, de qua ſupra.

c) Græce & latine exſtant inter opuſcula Nili junctim edita à Joſepho Maria Svareſio Rom. 1673. fol. p. 475-511. præmiſſa Epiſtola ad amicum cui illa κεφάλαια ϱγ´ Nilus tranſmiſit.

d) Tria diverſa Nili ſcripta hoc loco confundit Allatius. Nam Gnomæ illæ ſelectiores quas Baſileæ & Coloniæ editas ſcripſit Geſnerus in Bibl, illæ ſunt quas in Orthodoxographis A. 1555. latine extare dixi, & incipiunt : *timorem pariter & deſiderium erga DEUM habere neceſſe eſt.* *Schoeningius* vero edidit vertitque 229. illas ſententias quas *χρυσᾶ* Nili mox Allatius apellat, quæque non modo diverſæ ſunt ab illis Geſnero memoratis, ſed etiam à capitibus ſive præceptis ſententioſis 148. quæ vertit *Turrianus*.

e) Perperam *Petrus Schoeningius* dicitur apud Clariſſ. Caveum.

f) Has ſententias Nili 229 à *Jo. Hontero* è Moldavia allatas primus edidit cum verſione ſua & notis *Mich. Neander*, A. 1558. deinde recuſæ ſunt Græce & lat. cum Neandri (non Zini ut Labbeus T. 2. de Script Eccleſ. p. 124. & Svareſius p. 625. ad Nili opuſcula, ubi è Codice Barberino additamentum quoddam ſententiæ 97. ſubjunctum Græce & Latine exhibet, ſententiis ipſis in collectione ſua omiſſis) verſione in

Tomo

Plantiniana apud Franciſcum Raphelengium 1590. in 8. Eadem ſub titulo: Aurea Nili Epiſcopi & Martyris Parænetica, interprete Nicolao Glaſſero, Hamburgi excudebat Paulus Langius. Anno 1614. in 8. Ἀρχὴ σωτηρίας ἡ αὐτοῦ κατάγνωσις. *Initium ſalutis eſt ſui ipſius condemnatio.* De iis interpres: g) *Clarum eſt illud Phocylidis: παῖδ᾽ ἔτι ἐόντα χρεὼν δὴ καλὰ διδασκέμεν ἔργα. Hinc & Ageſilaus ea diſcenda eſſe pueris dixit, quibus nati grandiores facti uti poſſint. Sunt igitur illi potiſſimum eligendi, quibus juventus, & in literis proficiant, & mores pietate condiantur. De Nili libello non eſt, quod dubitemus, quin ad omnia hæc poſſit plurimum. Eſt enim elegantia politus, virtutum præceptis gravis, antiquitatis auctoritate pius, prorſusque aureus. Conſtat vero eum in vetuſtiſſima quadam Bibliotheca in Walachia Tranſſylvaniæ finitima à doctiſſimo viro Johanne Hontero Coronenſi inventum, & ad Clariſſimum Nicolaum* h) *Neandrum de antiquitatis ſtudiis optime meritum, ut in lucem prodiret, miſſum fuiſſe, à quo emendatus integritati & nitori reſtitutus, primumque cum aliis editus fuit opuſculis. Quis vero hujus libelli ſit Auctor, cum plurium ejusdem nominis Epiſcoporum, Martyrum, doctrinaque præſtantium virorum in hiſtoria mentio fiat Eccleſiaſtica, non liquido apparet. Duo enim Nili auctore Nicephoro fuerunt Ægyptii. Alius* i) *Theſſalonicenſis, qui poſt Caroli M. vixit tempora. Fuit & Nilus quidam Scholaſticus. Iſtius vero, cui Opuſculum hoc Neander adſcribendum putat, mentionem facit Nicephorus l. 14. c. 54. Ex quo conſtat admirando iſti Nilo patriam fuiſſe Conſtantinopolin, cujus etiam propter egregiam nominis celebritatem Præfectus fuit. Sed relicto tali ſtatu ad vitam ſe contulit Monaſticam. Dicendi quoque facultate, præclariſque doctrinæ dotibus inſtructus cum fuerit, variis ingenii monumentis nominis ſui memoriam ad poſteritatem propagavit.* Hic obſerva verba, *Duo Nili Auctore Nicephoro fuerunt Aegyptii.* Unus tantum * Nicephoro Ægyptius eſt.

Has

Tomo I. Orthodoxographor. Grynæi A. 1569. p 169 Et in opere Neandri aureo Lipſiæ 1577. 4 tum in auctario Bibl. Patrum Ducæano Pariſ 1624. fol. Tomo 2. Cum *Stephani* vero *Schoeningii*, Scholæ Doccumenſis in Friſia Occidentali Rectoris non ſane meliore verſione (cujus notis etiam illuſtratæ prodierant Franequeræ 1608. 8) recudi curavit *Chriſtianus Weiſius* ὁ μακαρίτης, Gorlici 1679 8. Neandri interpretatio occurrit etiam in Bibliothecis Patrum 1575. & 1589. Pariſ. & A. 1610. T. 4 & 1654 T. 13. & Lugd A. 1677. T. 7. p. 1147 Latinis verſibus reddidit Antonius Meierus Uleteranus Flander. Cameraci 1561. 4. Germanice interpretatus eſt & S. Macario ſubjunxit Godfridus Arnoldus. Goslar. 1702. 8.

g) Glaſerus.

h) Leg. *Michaëlem.*

i) Diverſus puta ab illis Nicephoro memoratis. * Fallitur Allatius. Vide Niceph. VII. 16.

Has eaſdem Parænefes k) edidit græce & latine Paulus Minerva Barenſis Dominicanus, cum Scholiis Sive Commentariis. Neapoli apud Conſtantinum Vitalem 1604. in 4. Quid in illis illuſtrandis egerit, ipſe enarrat ad lectorem : *Quidquid igitur in illis reperies, ex ſanctorum Patrum doctrina exhauſtum eſſe judices ; ideo & cunctos citavimus : cumque ad Politicam & Moralem vitam perquam maxime ordinarentur ; ad illas roborandas, firmandasque, Ethnicorum quoque Philoſophorum axiomata perſtrinximus, ut ſciant, qui laxatis vitæ habenis illam provinciam ducunt, legem Chriſtianam, legem eſſe virtutum, quam ex ethnicis plerique naturali illuſtrato lumine proſequuti, miris extulerunt encomiis. Quid ſi Chriſtiani nati fuiſſent ? Sanctitate quidem nimia pollerent.* Hic tamen talis tantusque Vir, de harum Parænefeon Auctore diſputans, illis Nilum Aſcetam, & Conſtantinopolitanum exuit ; acceptas defert Nilo Epiſcopo & Martyri. Incertum ſiquidem eſt, ut notatur in Bibliothecæ ſanctorum Patrum To. 3. Baſileæ l) impreſſo ; an hic Nilus Epiſcopus Ægyptius fuerit, cujus meminit Euſebius l. 8. c. 14. Et eſſe illum Ægyptium, patet ex ipſa Inſcriptione Νείλου Ἐπισκόπου, καὶ μάρτυρος κεφάλαια ἢ παραινέσεις. *Nili Epiſcopi & Martyris, capita ſive Paraneſes.* Licet Margarinus de la Bigne Nilum Epiſcopum abraſerit, Nilum Monachorum Patrem inſcripſerit, quem ſententiarum harum auctorem facit ; ſolo Nicephori Callixti teſtimonio fultus, hoc vel ſolo argumenro. Scribit Nicephorus, *Nilum Monachum capita collegiſſe, aliqua quidem fuſius, multa autem compendioſius tractata.* Ergo ; qui hæc Capita ſcripſit, non fuit Nilus Ægyptius Epiſcopus. Non tamen inde pervincit, Capita hæc non eſſe Epiſcopi & Martyris. Fieri enim poteſt, ut uterque capita concinnarit, eaque diverſe ; quod & aliis viris ſanctiſſimis, & Græcis ſcriptoribus fuit ſolemne. Et Antonius Monachus in Meliſſa plures ex Nilo absque alio cognomine ſententias, alias ex Nilo Epiſcopo ſignat. Ergo erunt iſtæ Nili

k) Non omittenda & Pirkhaimeri editio, de qua Rev. Joannes Godfridus Olearius in Abaco Patrologico p. 336. edit primæ : *ſunt etiam ad manus Nili Epiſcopi & Martyris, ut titulus habet, Theologi antiquiſſimi ſententiæ morales è Græco in Latinum verſa juxta tenorem Codicis pervetuſti è Græcia elapſi, editaque Argentorati ex ædibus Schureria-nis* à Bilibaldo Pirkhaimero *Norimbergenſi interprete, hoc quidem elogio præfixo :*

His paucis redolet quicquid cecinere Prophetæ,
Et Lex, & quicquid ſacra Sophia docet.

Sed hæ ſententiæ ab illis Pareneticis à Neandro, Grynæo & in Bibl. PP. editis ordine nonnunquam haud leviter, numeroque differunt.

l) Leg. *Pariſiis.*

Nili Epiſcopi & Martyris, & non alterius: quandoquidem Nili Epiſcopi ſententiæ ordinatæ cernuntur, ut in earundem paraphraſtica catena ab eodem Paulo digeſta oſtenditur. Quod autem abſque titulo Nilo attributæ ſunt, id errore Auctorum factum eſſe, qui Nili non Epiſcopi eas eſſe crediderunt. Sic ergo & titulo Epiſcopi & Martyris ex Græca Inſcriptione, Nilum Capitum Scriptorem eſſe Nilum, eumque Epiſcopum & Martyrem. Neque dicendum eſt, inſcriptionem eſſe confictam: tum enim nulli libri titulo credendum eſſet. Adde Sixtum Senenſem, qui nullum de hujusmodi ſententiis verbum in Nilo fecerit, cum illius in Job Commentariorum meminerit; licet hæc ratio non videatur tanti momenti, ſi quis reſponderit, Sixtum Senenſem, non eam ſibi provinciam ſumpſiſſe omnia ſcripta Nili commemorandi, ſed ea tantummodo, quæ ſacrorum librorum explicationem continerent. Petrus etiam Biccordatus in ſua Hiſtoria Scholaſtica de Nilo Aſceta, & ejus ſcriptis ſermonem habens, de iſtis Parænesibus nec verbum quidem. Tandem uti validiſſimam rationem ex Mutii Juſtinopolitani Epiſcopi Hiſtoria teſtimonium adducit, qui Nilum Epiſcopum & Martyrem harum Paræneſeon facit Auctorem, cum ſub nomine Nili uti legitimi Auctoris nonnullas particulas ex hoc opere depromptas recitat. Hinc Paulus ovans aſcendit in Capitolium: *Quis autem alterius Nili, non autem Epiſcopi & Martyris affirmabit, cum teſtimonium hoc ſit præſtantiſſimum? Aut dicas Mutium inconſulto ſcripſiſſe? Aut Nilo Epiſcopo attribuiſſe, Nilo autem non Epiſcopo abſtuliſſe? Niſi enim ſub Nili Epiſcopi & Martyris titulo legiſſet, utique non affirmaret eſſe Nili Epiſcopi. Quid enim erat in cauſa, ut Mutius Nilo Epiſcopo attribueret, Nilo autem non Epiſcopo auferret?* Sed poſtmodum remiſſius enunciat, objici poſſe, ſententias non eſſe Nili Epiſcopi & Martyris, ſicuti ſibi à nonnullis objectum fuiſſe teſtatur: ſub perſecutione poſito Epiſcopo tempus non adfuiſſe edendi libri: In ejus actis nullam harum Paræneſeon mentionem factam. Reſpondet, martyrium, & perſecutionem non interpolaſſe ſcriptionem librorum, exemplisque pluribus oſtendit. Hinc concludit, Margarinum de la Bigne non recte Nilo Epiſcopo & Martyri quod ſuum erat abſtuliſſe, Nilo verò non Epiſcopo tribuiſſe. *Quod ſi attulerit poſtremum, nempe quod plerique viri hac tempeſtate doctiſſimi tenent oppoſitum, ſcilicet quod non ſint Nili Epiſcopi & Martyris, ſed alterius Nili, reſpondemus, quod ex alia parte adſunt centum alii viri præſtantiſſimi autumantes, Nilum Epiſcopum & Martyrem harum ſententiarum Paræneticarum auctorem.*

Sed

Sed ut unde Paulus exegit Apologiam, inde ego exordiar. Non eſſe Nili Epiſcopi, ſed alterius, tenere doctiſſimos Viros, reſpondet, ex alia parte centum alios præſtantisſimos Viros tenere Nilum Epiſcopum eſſe. Et tamen non multo ante cum illuſtrium Scriptorum teſtimonis id tutari conaretur, non ultra tres produxit, Antonium Monachum in Meliſſa, Petrum Riccordatum, & Mutium Juſtinopolitanum, qui de Epiſcopatu Nili harum Paræneſeon Scriptoris ne verbum quidem obducunt. Et jam derepente in contrarium perducuntur. Sed eſto, eas Nilo Epiſcopo conceſſerint: An propterea Nilo Aſcetæ vel Monacho denegarunt? Nihil minus. Aſceta ſub aliis atque aliis titulis innotuit, quibus ab exſcriptoribus ſcripta illius cohoneſtata ſunt. Hinc in multis ſub nomine Nili præfixo deſignatur nullus alius, quam Conſtantinopolitanus iſte, uti hoc nomine inſignior. Aliis Monachus eſt, aliis Aſceta, aliis Abbas, aliis Epiſcopus, aliis Archiepiſcopus, & quod admirabilius eſt Conſtantinopolitanus, aliis Martyr. Quare ſi ex inſcriptionum titulis fas eſt nobis varios quoque Auctores fingere; quot nobis Nili aſſurgent? Vel in quot Nilos unus noſter Nilus miſere diſcerptus congemiſcet? Ex variis officiis, dignitatibus, profeſſionibus, curis, ſortibus variæ quoque perſonæ uni eidemque homini imponuntur, & variis inductis rationibus, varie quoque perſcribuntur in monumentis, neque propterea à ſe ipſis diſtant, vel minimum mutantur. Et Nilum noſtrum fuiſſe Aſcetam res ipſa docet; Sacerdotem cum Theodulo filio, in hoc de Nilis Tractatulo probamus; & Martyrem quoque, & Epiſcopum fuiſſe, & ſi vis etiam Archiepiſcopum quid vetat? Sed hoc non eſt ſcriptis relatum. Quid tum? Quæ litteris mandata non ſunt, & tamen credimus, & ſine ullo dubio tenemus ita fuiſſe? Et forte hæc omnia in Nilo noſtro reperiremus, ſi res geſtas illius tempus edax nobis reliquas feciſſet. Et forte etiam qui futuri ſunt obtinebunt, cum videamus in dies ſingulos ſimilia è latebris in lucem ſuſcipi, & publicæ commoditati procreſcere. Non ex alienis advocabo argumenta. Ex vita S. Nili Epiſcopi & Martyris, quam ex Johannis Chriſtoforſoni Interpretatione recitas, de ſcriptis dicti Sancti, minus quam nihil eſt, & tamen tua largitate Auctor eſt Paræneſeon. Unde id expiſcaris eum illas ſcripſiſſe? Potuit ſcribere. Scripſere alii ejusdem ætatis & dignitatis viri. Concedo nec invitus. At ſcripſiſſe, niſi meliora indicia proferantur, non dicam. Et etiam ſi Nilus

Epiſcopus ſcripſerit: an Epiſcopus & Martyr hic tuus ille idem eſt? Nilos eo tempore plures fuiſſe, & inter eos Epiſcopos & Martyres, & ſcripſiſſe etiam ad poſteritatem Commentarios, nemo prudens negaverit. An non inſulſe quis concluderet: (ſit pro exemplo Nilus Patrarum Epiſcopus & Martyr;) Huic operi præfigitur titulus, *Paraeneſes Nili Epiſcopi & Martyris.* Ergo Nilus hic nullus alius eſt, quam Patrarum Epiſcopus. *Nam ſi Nili Aſcetæ eſſent, non eſſet additio, expreſſioque Epiſcopatus & Martyrii. Si Græca Interpretatio abſque titulo, & agnominatione legeretur, Nili utique non Epiſcopi eſſent ſententiæ. Non enim eſt intelligibile, ut Nili non Epiſcopi fuerint, Et quis Nilo Epiſcopo & Martyri attribuat?* Et tamen ſimilia in hoc eodem Nilo Aſceta ante oculos obverſantur. In nonnullis ejusdem Tractatibus præfigitur, *Nili Archiepiſcopi Conſtantinopolitani.* Repudiandus itaque eſt Nilus Aſceta, & Nilus Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus inveſtigandus. In nonnullis, Nili Abbatis, rejiciendus itaque eſt Aſceta, & Nilus Abbas perſcrutandus. Sed Nilus Aſceta, non fuit neque Epiſcopus, neque Martyr. Unde id habes? Nec etiam ſub nomine Sacerdotis innoteſcit, & tamen ſacerdotio præditum fuiſſe ex eodem perdiſco. *Sed Sixtus Senenſis nullam de hujusmodi ſententiis mentionem fecit.* Eſto, verum eſt, *cum nec de aliis Tractatibus fecerit, ſed de iis tantum, qui in ſacrorum librorum explicatione verſantur* Quare itaque ipſius in Cantica Canticorum, in Evangelium Lucæ, in Pſalmos, & in alias ſacræ Scripturæ libros explicationes non commemoravit, quas ad hæc tempora Manuſcripti Codices retinent? Non dici poteſt, Nili in Job Commentaria prolixa fuiſſe, in aliis hinc inde & ipſius operibus recollectas expoſitiones: cum in Job eodem modo ſe habeat, & in Canticum Canticorum ſit Commentarius integer.

Nili Monachi Eremitæ *Hiſtoriam*, ſive *Narrationes*, m) *quibus cædes Monachorum montis Sinæ, & captivitas Theoduli ejus filii deſcribitur.* Εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ Μοναχῶν, καὶ εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Θεοδούλου extractam ex Codice 74. Mſ. Caroli de Monchal Archiepiſcopi Toloſani, & eidem nuncupatam, cum nova ſua interpretatione & Notis, ſub Titulo: *Nili opera quædam nondum edita*, Pariſiis n) publicavit doctiſſimus Petrus Poſſinus, apud Sebaſtianum Cramoyſi Typo-

m) Diſtinctio in ſeptem narrationes non à Nilo eſt, ſed à Poſſino.

n) A. 1639. Ejusdem narrationis jam ante Poſſinum interpretationem ſed minus præclaram minusque ut ex *Metaphraſte* integram ediderant *Aloyſius Lipomannus*, et *Laur. Surius* ad 14. Januar. Ab eo tempore emendatius poſt Poſſinum è Codice Mazarini-

Typographum Regium in 4. Addidit ejuſdem Nili *laudationem in Albianum* o) græcè & latine. De hac hiſtoria Menologium Græcorum 12. Novembris. Καὶ ἐπεὶ ὁ μακάριος Νεῖλος τὸ ὄρος μετὰ τοῦ υἱοῦ κατειληφὼς συνῆν τοῖς πατράσιν, βάρβαροί τινες ἐξαίφνης ἐπελθόντες ὡς θῆρες τὸν υἱὸν Θεόδουλον σὺν ἄλλοις πλείστοις αἰχμάλωτον ἔλαβον, ὃν ὡς αἰχμάλωτον θρηνεῖ πλέον τοῦ καθήκοντος, καθὼς ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ συντεθέντι συγγράμματι ἐμφέρεται. *Hinc cum Beatus Nilus occupato monte cum filio Sanctorum Patrum conſuetudine frueretur, quidam ferarum inſtar repente irruentes Barbari ejus filium Theodulum cum multis aliis captivum abduxerunt; cujus caſum lamentatur Pater, pluſquam deceret talem virum; quemadmodum in Commentario hac de re ſcripto cernere eſt.* Nicephorus Calliſtus dicto loco: p) Μεθ' ὧν καὶ τὸ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει τῶν θείων πατέρων μαρτύριον ἀναγράφεται οὕτω λαμπρῶς τε ἅμα καὶ περιπαθῶς, ὡς ἱκανὸν εἶναι ἐντεῦθεν θηρᾶσαι, οἷος καὶ κατ' ἄμφω γέγονεν ὁ ἀνὴρ ἔν τε λόγων καὶ ἀρετῆς περιουσίᾳ, ἐκεῖ δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τοὺς παῖδας μετρίως διέξεισιν ἐκτραγῳδῶν λίαν περιπαθῶς τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν, βαρβάρων καταδραμόντων, οἳ Βλέμμυες ἐκαλοῦντο, καὶ φόνον οὐκ ἐλάχιστον δεδρακότων, ὃ καὶ ἥδυσμά τι πνευματικὸν τοῖς φιλομαθέσι καταλέλειπεν. *Scripſit quoque Divinorum Patrum in monte Sina obitum & martyrium, facundia & effatu* q) *tanto, ut ſatis inde colligere liceat, quam eximia doctrina juxta & virtute Vir is fuerit, ubi etiam ſuas & filiorum res paucis commemorat miſerabiliter, veluti in Tragœdia, captivitatem etiam deplorans, cum barbari Blemmyes excurſione ſua cædem ingentem fecere: quod opuſculum tanquam ſpirituale quoddam oblectamentum ſtudioſis reliquit.* Cum græce legeretur διηγήματι, occaſionem arripuit erudítiſſimus Poſſinus diſtinguendi

(D) 2 librum

zariniano Græce & Latine edidit *Franciſcus Combefiſius* in lectis triumphis Martyrum Pariſ. 1660. 4. Latine Jo. Bollandus quoque (non Græce & Latine, ut Labbeus affirmat T. 2. de Scriptoribus Eccleſ. p. 125. & ex Labbeo infra noſter) ad diem 14. Januar. Tom. 1. p. 954. ſeq. narrationem illam qualem Surius dederat, collatam cum MS. Vaticano cum brevibus notis ſuis A. 1643. edidit, diſtinctam in capita 15. ſectiones 62. adde quæ idem p. 1113. ſeq. ubi ex Poſſiniana quam elegantem & pleniorem fatetur, nonnulla ſupplet. *Gallice* vertit *Nicolaus Sudorius* (le Sueur.) Varias lectiones è quatuor Græcis MSS. Codicibus Vaticano, Barberino, Altempſiano (qui cum Sfortiano comparatus) & Palatino translato in Bibl. Vaticanam ex marginibus Codicis Barberini deſcriptas ad calcem Epiſtolarum Nili edidit *Allatius* Rom. 1668. fol.

o) In MS. Barberino, cujus Varias Lectiones etiam in hac laudatione obvias Allatius loco jam memorato edidit, dicitur *Albianes Monachus Eremita*. Monachum Nitrienſem fuiſſe conſtat.

p) Lib. 14. c. 54.

q) *affectu*.

librum in ſeptem narrationes, cum hoc arbitraretur aliquo Lectoris commodo, nullo Auctoris aut operis detrimento fieri poſſe.

De ea, quæ apud Lipomanum edita eſt, interpretatione, illud eſt præſtantiſſimi Petri Poſſini interpretationis ſuæ arbitrium; *Hoc unum modo initio receperam: hocque illi, quo magno merito nihil non apud me poſſunt, mecum duntaxat egerant: ut veterem, quæ pridem à Lipomano eſt edita, hujus opuſculi interpretationem recenſerem, & cum Græco compararem. Sed cum aliquot jam paginis paſſim interpolatam, ac recantatam à me illam interpretationem amicis in ſpecimen obtuliſſem, quod ſcribenti prius mihi, hoc legentibus idem ipſis viſum fuiſſet: me, ſi pergerem ut cœperam, exhauriendis illis laboris illiberaliſſimi faſtidiis, magno meo tædio nullam tamen alienam gratiam relaturum. Et certe, ut quam omittere non poſſum, celerrime ſaltem, quod verecundiæ unum ſupereſt, tranſigam reprehenſionem laboris alieni, id quam breviter, tam vere licet affirmare, nullum omnino labis, flagitiive genus, quod in eo genere caveri debeat, in iſta eſſe verſionis perverſiſſima deproperatione prætermiſſum. Nam & obſcurata paſſim eſt Auctoris ſententia, & non raro ad libidinem interpretis ficta, & detorta. Jam omnibus fere paginis miſerrimum in modum per ſummam licentiam lacerata fœdiſſime, mutilataque oratio ſcriptoris, cum à capite ad calcem nullo non loco ita cooperta contaminataque maculis barbara cujuſdem infantiæ, ut opus veterum judiciis arce dignum, rus hodie merum, rureque inficetius videatur. Quæ ſi quis à me dicta crimino ſius exiſtimet, non ego tamen apud eum perdam aquam prolixa approbatione cauſa mea, certis unaquaque de re teſtimoniis proferendis. Sed ſi tanti putet rem totam cognoſcere, & Latina illa veteris interpretis cum Græco Auctoris conferre, ut ad alia conniveat, ita is tamen, ſi quam habet æquitatem, cum non tantum commata, aut comprehenſiones totas, ſed paginas, atque adeo tractationes integras conſcio ſilentio præteritas toto paſſim in opere perſpiciet, & illum quiſquis eſt, interpretem ſcripſiſſe feſtinanter, & non calumnioſe me accuſaſſe judicabit. Atque hinc ſatis intelligis, Lector optime, quam non leviter, aut cupide conſilium interpretationis ordiendæ novæ, ſed neceſſario ſuſceperim.* Hæc cum animadvertiſſet neſcio quis in calce Codicis editi Barberini appinxit: *Tres iſti manuſcripti Codices ita concordant, ut ex uno exemplari quaſi deſcripti eſſe videantur omnes, alioquin ab edito longe diſcrepantes: multa enim mutant, nonnulla addunt, plurima recidunt, in quibus Simeonis Metaphraſtæ manum facile agnoſces, qui ſcripta ejuſmodi de Virorum Sanctorum rebus geſtis antiqua & ſatis longa interpolare, atque mutare amavit. Porro iſtam ejus editionem, quam Codices illi repræ-*

ſen-

ſentant, ſecuta eſt vetus Interpretatio Latina à Lipomanno primum evulgata, quam Pater Poſſinus in Præfatione ita exagitat, mitius fortaſſe facturus, ſi diſcrepantias, atque etiam errores non ab Interprete, ſed à Simeone Metaphraſte interpolatore proficiſci, uti factum oportuit, animadvertiſſet. Hæc in Poſſinum, Lipomani editionem, & Simeonis Metaphraſtæ nomen per ora hominum magnifice incedens traduntur. Sed condonandum eſt viro, qui quantum valeat Poſſini judicium, & Metaphraſtæ dignitas in rebus Eccleſiaſticis promovendis ex publicarum privatarumque rerum adminiſtratione, peritiaque plena, & an albus vel ater fuerit, ignorat. Quis enim, niſi nugas ſomniare voluerit, aliiſq; garrire tentaverit, Simeonem Metaphraſtem nobili equeſtrique genere natum, miniſtrum inter primarios militiæ Conſtantinopolitanæ, ab Epiſtolis & Secretis Imperatoris, oratione ſoluta & vincta non abſque eloquentia, & dexteritate præcipuum, jactabit: errores & diſcrepantias à tali tantoque viro profectas fuiſſe, & vitas antiquorum Sanctorum interpolaſſe contendenti, & tantum nomen lædenti, veniam concedet, ſed non proſperandam? Sed parum peritis uſu, & de facili pronunciantibus omnia non invitis manibus danda ſunt.

Dicimus ergo, & firmiter aſſeveramus, Metaphraſten nullo modo vitas Sanctorum interpolaſſe, ſic, ut multa immutaverit, plurima addiderit, alia reciderit. Sed immutavit cautior factus, quæ aliorum ſcriptorum monumentis alio prorſus modo ſe habuiſſe, & contra jus faſque fuiſſe dignovit. Addidit ab aliis edoctus digna ſcitu, præterita tamen ab antiquis vitarum ſcriptoribus. Recidit aliorum ſcriptis relata, ſed nimia, ſed ſupervacanea, ſed fabuloſa, ſed ridicula, & perverſorum hominum malitia ſuperinducta. Et hoc, mi Vir, interpolare vitas Sanctorum eſt? Et hoc ne erit, vitas locis quibusdam immutaſſe, intercidiſſe, illisque addidiſſe? Metaphraſtes vitas rectè ſapienterque dictatas, intactas reliquit, ex aliorum ſtudiis ac laboribus nullam ſibi famam emendicans, ſed à capite ad calcem rerum geſtarum, uti geſtæ ſunt, expoſitionem, proprio ſtylo genereque dicendi ita expedlit, ut nullis aliorum ſcriptorum periodis, addo formulis & notis, uſum fuiſſe ab arte oratoria inſtructus dignoſcere poſſit. Ita eſt. Proſtant Sanctorum antiquorum vitæ ab aliis ante Metaphraſten publicatæ, quæ poſtmodum ab eodem facultate dicendi ſingulari in meliorem atque accuratiorem tenorem editæ ſunt, quales multas in mea de Simeonibus Diatriba luculenter deſignavi. Sume in manus,

nus, attentius lectita, æque beneque judica, tum demum ſententiam profer. Planus fueris, ſi Metaphraſten virorum Sanctorum res geſtas antiquas, & ſatis longas interpolaſſe, atque immutaſſe enunciaveris, & doctiſſimi Poſſini de hac hiſtoria Nili latine apud Lipomanum rectum non eſſe, intelligens, prudensq; judicium, aut injuria illam vexaſſe. Cui ſiquidem notum non eſt, in exſcribendis antiquorum voluminibus exſcriptorum incuriam, neq; in doctrina neque in eruditione excellentiam, & ſi Codices, quibus innitebantur, depravati diſtortis literis, ſive ambiguis confuſi, verba ſimilitudine ſyllabarum vitioſa, multa etiam vel malignitate addita, vel ſpatio temporis fugientia, intruſiſſe? Iniquum eſt ſimilia Metaphraſtæ attribuere. Et ne nimius ſim, vide quæ de Metaphraſte in dictando, atque verbis ſtruendis ſtudio, appoſite in Elogio ipſuis conſtruit Pſellus, Diatriba noſtra de Simeonibus, & eorum ſcriptis, in qua multa de hac eadem re ex aliis, atque aliis Auctoribus collegimus. Et ne nos ſimilia noſtra imaginatione agitare belluli ac feſtivi ſaperdæ ſuſpicentur, habeto tibi, Lector, quæ pro eodem Metaphraſte Lipomanus ſcriptis memoriæ prodidit. *De Metaphraſte autem communis priſcorum virorum Eccleſiæ Orientalis ſententia, vitas Sanctorum ex diverſis Auctorum libris eum in unum volumen redegiſſe, & quæ alicujus viri erant inſcripta, ſub hoc titulo reliquiſſe; quæ vero ab aliis deſcripta erant, rudi tamen, & inſulſo ſtylo, eas ipſum multis laboribus, & ſudoribus exornaſſe, & eruditione ſua expoſuiſſe, prout Theodorus Balſamon, & Pſellus: ideoque & Metaphraſtæ nomen fuiſſe adeptum, μεταφράζειν enim Græce, Latine eſt, ſcripturam aliquam dilucidioribus verbis, ſenſu tamen & materia retentis interpretari. Quæ autem à nemine adhuc ſcripta fuerant, ſed quaſi per manum, & traditionem à Patribus accepta, & pro veris habita, has ipſe eleganti & condito ſtylo deſcripſit, & legendas Eccleſiæ propoſuit, tantaque auctoritate liber hic in lucem prodiit, ut apud Orientalem Eccleſiam, qui Sanctorum vitas præter unum Simeonem Metaphraſtem ſcripſerit, nec quæratur, nec reperiatur. Quin imo in ſuis Menæis, & ſacris Sanctorum, vitas recitat, non alias quam ex iſtis deſumptas legit, adeo pro certis, veris, & authenticis, ab omnibus, & omnium auctoritate confirmatis. Imo nec Eccleſia Græca Preces, Orationesque Metaphraſtæ, poſt Baſilii & Chryſoſtomi ſupplicationes ſtatim locaſſet, ſi recentis temporis auctor is eſſet. Nec à Balſamone allegaretur, qui ultra 400. annos floruit, & Pſello, qui ultra quingentos. Denique nec in Concilio Florentino ad confirmandum dogma fidei inter Doctores Eccleſiæ citaretur. Hæc fuerant reliqua, quæ de hoc Viro notanda erant.* Et in Præfatione Tomi V. *Illud quidem primum*

mum eſt, omnes has Vitas de Græco in Latinum noſtro hortatu, noſtriſque ſuppetiis à Gentiano Herveto, Gallo, Viro docto recens fuiſſe translatas, easque nunc primum Occidentalem Eccleſiam ſuſcipere, qua quali quantoque theſauro huc usque; ob earum ignorationem privata fuerit, poſtquam totum volumen percurreris, tu ipſe judex optimus eſſe poteris.

Et hoc quidem Lipomanus, ſi priora atteris oculatus à fronte ſimul, & occipitio, ſi poſteriora quinti Tomi, plus cimicem ſanguinis, ut ita dicam, quam illum rationis habuiſſe dices. Quid enim inconſultius fieri potuit, quam Vitas Sanctorum univerſas, quæ nullum Auctorem titulo præferebant, nulla ad liquidum explorata veritate, Simeoni Metaphraſtæ appingere? Unde poſtmodum tot famæ vulnera, & notas innoxio homini, & ab omni culpa remotisſimo, pravisſimi, & peſſime diffamati hæretici, & fabulas fabuloſorum mangones concriminati ſunt? De quibus nos alibi fuſius. Nunc tantum illis addam de illius ætate, quod Nicephorus Gregoras in Vita ſanctæ Theophanonis Leonis filii Baſilii Macedonis Imperatoris Conſtantinopolitani uxoris; de ſtudiis reſtitutis ab eodem Leone in Urbe Byzantina agens; τόγε μὲν τῶν λόγων κράτος, εἴπερ δή τι τῶν ἁπάντων ἄλλως, καὶ τότε μᾶλλον, εἴπερ ἄλλοτέ, ποτε, μεγάλην ἔσχε τὴν ἀκμὴν, ἀμφοῖν τοῖν βασιλέοιν μάλα τοι πλείστην δεδωκότων αὐτοῖς τὴν ῥοπὴν, καὶ τιμήν. Καὶ ἦν ὁρᾷν ὁσίων ἀνδρῶν συναλλαγὰς, καὶ σοφῶν ῥητόρων θέατρα, καὶ πᾶσαν λόγων ἀρετῆς ἐπίδειξιν, ἀθροιζομένων ἁπανταχόθεν πολλῶν, καὶ ποιούντων ἄλλην Σωκρατικήν τε, καὶ Πλατωνικὴν Στοὰν καὶ Ἀκαδημίαν, καὶ Λύκειον τὰ βασίλεια. Διὰ δὴ ταῦτα καὶ πολλὴν τὴν ἐπίδοσιν εἴληφε τότε καὶ ἡ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας εὐπρέπεια. οὐ γὰρ μόνον ὁ βασιλεὺς πολλὰς τῶν ἐτησίων, ἑορτῶν, καὶ πανηγύρεων οἰκείοις ἐκόσμησε λόγοις, καὶ ᾠδαῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν τότε ἐλλογίμων τὰ ὅμοια πράττειν ἐκέλευσεν, ὧν εἷς ἦν, καὶ ὃς τότε ἄλλα μετέφρασε πρὸς τὸ εὐφραδέστερον, καὶ τοὺς πλείους, τῶν τε τῆς ἀρετῆς Ἀσκητῶν, καὶ ἀθλητῶν συνεγράψατο βίους. *Et dictionis quidem Oratoriæ robur, & eodem tempore, ſi quicquam alias, tum magis ac magis ingentem acceſſionem fecerat, cum ambo Imperatores maximum illi vigorem honoremque attribuiſſent. Quare jam obvii cuicunque erant Sanctorum hominum congreſſus, ſcientiſſimorum oratorum theatra, & omnis facultas dicendi ſingularis, & copia, cum ex locis omnibus plerique accurrerent, & novam Socraticam, atque Platonicam Stoam exhiberent, & Regiam ipſam novam Academiam, & Lyceum, Prytaneumque. Inde vero multo tum augmento tunc invaluit divina Eccleſiæ ſpecies, & nitor. Neque enim tantummodo Imperator pleroſque in annos ſingulos dies feſtos ac ſolemnitates propriis orationibus cohoneſta-*

Digitized by Google

neſtavit, & Canticis, ſed & multos alios qui tum vitam agebant præſtantes viros ſimilia peragere imperavit: quorum unus erat, qui & alia facundius in aliam dicendi copiam conſcripſit, & quam plurimas virtutis Aſcetarum & Athletarum vitas monumentis commendavit, unde & Metaphraſtæ nomen obtinuit. Eadem ad verbum expreſſit idem Gregoras in vita Michaëlis Syncelli expoſita, quæ facili negotio in manu fuerint eandem vitam percurrenti, ne ſemel ea parum cautus, & alia animo obverſans excidiſſe r) malignus Metaphraſtæ laudum obtrectator, in ſuſpicionem veniat. Et Conſtantinus Meliteniota Orat. 2. de proceſſione Spiritus Sancti. Ἐπεί περ κατ᾽ οὐδὲν λείπονται τῶν λογίων ἀνδρῶν, εἰς συνιδεῖν ἠβούλοντο τούτου τὴν ἔννοιαν, καὶ ἄλλως δὲ κἂν ὤκλαζέ τι πρὸς αὐτὸ τούτοις ὁ λογισμὸς, εἶχον σκέψασθαι πάντως καθ᾽ ἑαυτοὺς καὶ τὸν συγγραψάμενον, ὅ τι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου σχίσματος ὤν, καὶ τὴν ἀντιλογίαν γινώσκων τοῦ δόγματος, οὐκ ἂν οὕτω συνετίθει, καὶ συνέταττε τὸ τοιοῦτον ῥητὸν, εἰ πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ αὐτὸς ἐπίσης τοῖς πολλοῖς διεφέρετο. *Cum non multum longe ab eruditis Viris abirent, ſi modo illius ſententiam capere vellent. Et alia quoque ratione licet cogitatio ipſorum circa hoc vel minimum claudicaret, poterunt in ſe Scriptorem conſiderare, qui cum in ipſo primo Schismatis exortu viveret, & dogmatis contradictionem calleret, nunquam hoc modo concinnaſſet, vel dictum compoſuiſſet, ſi cum Latinis & ipſe aeque atque alii ſimultates exercebat.* Et hic vitæ Dionyſii Areopagitæ ſcriptor per eundem Auctorem Meliteniotam eſt Simeon Metaphraſtes. Audi. Καὶ ὁ τὰς τῶν ἁγίων δὲ πολιτείας, καὶ τὰς αὐτῶν ἀθλήσεις ἀφηγησάμενος μεταφραστικῶς, εἰς τὸ τοῦ Ἀρεοπαγίτου μαρτύριον, Διονυσίου φημὶ τοῦ τῶν ἀπορρήτων ἐκφάντορος. *Et qui vitas & res geſtas Sanctorum, eorumque certamina variato ſtylo enarravit, in Dionyſii Areopagitæ martyrio, dico ſecretorum revelatoris.* Collige longe procul ab omni dubio. Metaphraſtes eo tempore vigebat, cum primum Schisma inter Græcos & Latinos de proceſſione Spiritus Sancti ex ſolo Patre, emergens Græcorum cum Latinis arctiſſimam neceſſitudinem perturbavit, adeo ut de eadem proceſſione ex ſolo Patre Leo ipſe Imperator, de ſchola Photii homo, in gratiam ſui Photii ſtylum exercuerit. Et ætatem Metaphraſtæ anxie, & amplius quærimus, & eum recentiſſimum, & Ludi Magiſtrum, & Fabularum anilium concinnatorem verbis clariſſimis perhibebimus?

Nos, ait Salmaſius, *διήγησιν illam* (nempe de cæde Seniorum Patrum) in Præfatione ad Lectorem ad Opuſcula Nili de primatu Papæ,

r) Conſtructio verborum hiulca, nec ſatis apte quadrans: Senſus tamen utcunque patet.

Papæ, *Latinam factam brevi, ſi Deus dederit, edituri* s) *ſumus. De Albiano*, quem laudibus proſequitur Nilus, ſuſpicionem Poſſini, lege apud ipſum: ſive etiam legas *Albianum*, ſive *Albinum*, ſive *Albanum*, parum refert.

Hiſtoria de interemptis in Sina monte Monachis legebatur manuſcripta in Bibliotheca Sirletana Cod. 39. MS. & nunc legitur in Vaticanis Codd. 117. 118. 1790. 1806. & Palatino 351. *Bollandus* ad diem 24. Januarii Sanctorum Martyrum in monte Sina à Barbaris occiſorum certamen refert à S. Nilo conſcriptum Græce, t) & à ſe, vel alio quopiam innominato Latine redditum, & brevibus pro more Notis illuſtratum.

Ejusdem Sancti Nili *Epiſtolas* 355. ex Bibliotheca Medicea idem *Petrus Poſſinus* eruit, & Latine verſas Græce & Latine publicavit cum Notis, nuncupavitque Eminentiſſimo Principi Franciſco Barberino; & Didymi fragmentum addidit contra Manichæos, & Simeonis Abbatis Sancti Mamantis in Xerocerco Diſſertationem, de Altercationibus animi & corporis Græce & Latine à ſe verſa. Pariſiis ex Typographia Regia 1657. in 4. De his Epiſtolis, deque eorum Interprete Poſſino ſuſpicor intelligendum eſſe Labbæum, u) cum ſcribit; *Nili Archiepiſcopi Conſtantinopolitani multa habentur in Codd. MSS. quas audio typis parari ab erudito Interprete.* Ipſe vero rem indigniſſimam facerem, ſi conatu tanti x) Principis fœcundam quæſturam ſubſecutam, ventis abripiendam non invitis manibus conceſſerim. Princeps is magnarum artium diſciplinis inſtructiſſimus, tantorum Patrum aliorumque antiquiſſimorum Commentarios, ſive illi Græca ſive Latina copia dicendi emineant, non ſemel atque iterum, ſed ſæpius, dum per publica & Eccleſiaſtica negotia licet, maturo judicio, ac conſiderate præ manibus tenere, ac lectitare gaudet: indeque factus inſtructior, mores & conſuetudines moderatur, antiquitatem Eccleſiaſticam reparat, de fide opiniones examinat, & quæ novi Reformatores inter incautos diſſeminant, oculatus ad omnia diſcidit. Inter tot alios Patres, eosque ſanctiſſimos unus is Nilus, quem ſæpe numero

(E) per

s) Nunquam equidem à Salmaſio hoc factum eſt.

t) Hæc ex Labbei T. 2. de Script. Eccleſ. p. 125 Allatius. Cæterum latine tantum non etiam Græce illam narrationem editam à Bollando jam ſupra notavi.

u) Bibl. nova MSS. p. 101. Idem p. 89. *Nili P. CP. Sancti Johannis Chryſoſtomi diſcipuli multa latent opuſcula in Pariſienſibus aliisque Bibliothecis, quæ ut audio, parantur publicæ utilitati ab erudito interprete.*

x) Franciſci Barberini.

per mentem verſaverat, dignus viſus eſt, qui ad compeſcenda hæreticorum ora, maleque ſanorum hominum vitam peſſime tornatam incudi reddendam non ſine ſucco Attico, & eloquentia ſingulari, typis Græce & Latine mandaretur. Idque ut commodius fieret, elegit Virum Clariſſimum *Lucam Holſtenium*, tum Bibliothecæ Vaticanæ Præfectum, & me licet Holſtenianæ virtuti imparem, tanti laboris comitem, ut ſimili opella ad templum honoris induceret, impertitur. Sententia pronunciata, ſortito Holſtenius ejus Opuſcula reliqua, ego Epiſtolas capio. Studia Holſtenii exceſſus è vita y) fatalis diſrumpit, nec vita ſuperſtes propagavit. Cum non omnes in uno Codice Epiſtolæ ſed in pluribus vage diſperſæ haberentur, collatis, ut potui, Romanis voluminibus, faſcem in unum, obviam factas coëgi, adnotatis earum variis Lectionibus in Studioſorum gratiam, quas mihi alii atque alii Codices obtulerunt. Tum me in earum dedi verſionem, cujus nunc utcunque factæ, idem munificus in publica commoda Princeps editionem demandat. z) Et res hæc per judicium enunciata videtur ab eruditiſſimo Franciſco Combefis in recenſitis Auctoribus Bibliothecæ Patrum Concionatoriæ, in Nilo: *Epiſtolæ Nili dari potuerant à Doctiſſimo Viro Leone Allatio, ſi factum ſatis eſſet votis Eminentiſſimi Cardinalis Franciſci Barberini, mihi ipſi ad prælum offerentis, cum eum Regia Lutetia hoſpitem haberet: quippe longè plures, excepta viri opera, Græcarum rerum indagine & peritia noſtro ævo facile principis.*

Antequam ad alia progrediar, illud oblivioni dare conſentaneum nullo modo mihi videtur, quod præſtantiſſimus Vir, & in ſcriptis antiquorum evolvendis ſagaciſſimus Emericus Bigotius ſæpe admonuit, Epiſtolam S. Nili ad Xenonem Memorialium à Poſſino editam editione Pariſienſi num 260. extractam fuiſſe ex S. Baſilii expoſitione in Pſalm. 32. Ea in meis eſt l. 1. ep. 36. & incipit: Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ κρίσιν. Examinavi diligenter, & rem meram eſſe comperi. Sententia eadem eſt, verba quoque ut plurimum eadem. Nilus tamen noſter pleriſque immutatis & additis fecit

y) Obiit vir longe doctiſſimus Romæ 4. Non. Febr. A. C. 1661. ætatis 65. nec quicquam ex promiſſis Nili ſcriptis in lucem edidit.

z) Epiſtolæ Nili Rom. 1668. fol. cum Allatii verſione editæ & in quatuor diſtributæ ſunt libros, quorum primus 333. ſecundus tertiusque ſinguli totidem, quartus 62 continent. Ex his duæ poſtremæ ad Olympiodorum Eparchum & Heliodorum Silentiarium laudantur in Syndo ſecunda Nicena Actione 4 quas Suareſius Allatio indicaverat. Habes itaque Epiſtolas Nili 1061. licet nonnullæ ſingulæ in plures diſtractæ videntur, quemadmodum l. 1. 63. ſeq. ut omittam exempla allata à Svareſio p. 634.

Digitized by Google

fecit ſuam. Quod in Patribus novum non eſt. Semper etenim in ea Eccleſia recentiores Patres, antiquiores uti venerabundos,* & auguſtiora capita aſſiduo die noctuque percurrentes, quidquid ad mores inſtituendos, & ſacra elogia patefacienda opportunum, & obviam cupiditati irrepſiſſet, adnotabant in ſcedis, tum demum fortuna oblata, ſtudia ſeſe exercitantium promoventes aliis quoque communicabant. Quod Nilum feciſſe non in hac epiſtola tantum, ſed in aliis permultis, quæ curioſioribus conſtabant, a) veriſimile eſt. Ut vero modum diſcas, & poſſis imitando conſectari, poſt lectam Nili epiſtolam habeto tibi Baſilii ipſius** verba, & cum Nilanis compara: Ἀγαπᾷ ὁ θεὸς ἐλεημοσύνην, καὶ κρίσιν, οἱονεὶ πάρεδρον ἑαυτῷ τὴν ἐλεημοσύνην ποιησάμενος, καὶ προβληθεῖσαν τῷ βασιλικῷ τῆς κρίσεως θρόνῳ, οὕτω προσάγει εἰς κρίσιν ἕκαστον. Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται; Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων, περὶ τῆς κρίσεως οὖν ἀγαπᾷ ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν, ταῦτα δὲ ἀλλήλοις συνέζευκται, ὁ ἔλεος μετὰ τῆς κρίσεως, ἵνα μήτε ὁ ἔλεος μόνος χαυνότητα ἐμποιήσῃ, μήτε μόνη ἡ κρίσις ἀπόγνωσιν ἐνεργάσηται, βούλεταί σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρμῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής, ἀλλ' ἐὰν εὕρῃ σε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινὸν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσιεύσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν ἴασιν, ὅλον ἐλεεινόν σε γενόμενον ἐὰν ἴδῃ, ἄφθονόν σοι τὴν ἑαυτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ. Ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾷ ἐπί σοι τὴν κρίσιν. ὡς γὰρ ἰατρὸς ἐμμελὴς

* Forte *venerandos*, vel *venerabundi*.

a) Forte *conſtabunt*. Cæterum operæ pretium eſt hoc loco adſcribere obſervationem integram præſtantiſſimi Cotelerii, in notis ad Patres Apoſtolicos T. 1. p. 509. edit. Amſtelod. *Ex recognitionibus Clementis lib. 2. c. 20. obſervavi deſumtam fuiſſe Epiſtolam Nili ad Aſclepium Grammaticum, Poſſiniana editionis 323. Allatiana 24. lib. 3. Pari modo Epiſtolam ad Xenonem acceptam fuiſſe à Baſilio, edocti ſumus per Emericum Bigotium, eximiæ eruditionis hominem.* Sed & (*ut pauca de multis dicam*) *Nili Epiſtola 32. lib. 1. eſt ſententia Gregorii Naz. Orat. 21. p 382. A at 234 Epiſt. ejuſdem libri expreſſa eſt ex Irenæi lib. 1. c. 1 p. 19. 21. apud Epiphanium hæreſ. 31 n. 16. 17. Epiſtolam vero 247. ad verbum leges in eodem Irenæi capite p. 33. B. Epiphan. n. 24. Jam libri 3. Epiſtola 6. formata fuit ex Baſilii loco quem in hiſce notis protuli. Atque Epiſtola ad Chionium verba habet Baſilii ejuſdem 13 homilia exhortatoria ad baptiſmum, in fine. Nili certe non pauca Epiſtolæ excerpta magis ſunt quam Epiſtolæ, forſan non ſine fraude, aut ſaltem errore Græculorum. Conferas etiam velim illam 193. libri 2. cum §. ult. Epiſtolæ 8. Dionyſii Pſeudo Areopagitæ de Carpo.* Vide ſis & Svareſium ad S. Nili opuſcula p 633. ſeq.

** Baſilius in Pſal. 32. T. 1 p. 201. ſeq. edit. Grecolat. Pariſ. 1618 fol.

καὶ φιλάνθρωπος καταντλήμασι πρότερον καὶ περιπλάσμασιν ἀπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἴδημα, ἐπεὶ δὲ ἴδῃ ἀνενδότως, καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὄγκον, ῥίψας τὸν ἔλεον, καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγὴν, αἱρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Ἀγαπᾷ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων, ἀγαπᾷ δὲ καὶ κρίσιν, ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ἡσαΐας b) λέγει τῷ Θεῷ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν. Καὶ γὰρ χαλκεύων τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι ζυγῷ καὶ σταθμῷ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἀντιμετροῦντος. Hoc etiam antiquiſſimis Scriptoribus & ante Chriſtum natis in more fuiſſe poſitum, ex Clemente Alexandrino, & aliis ſatis fuſe probavi in Tractatu c) meo de conſcribendis epiſtolis. Quare hic plura dicere ſuperſedeo.

Ejusdem extant *expoſitiones in Canticum Canticorum*, una cum Nyſſeni Gregorii, Maximi Commentariis, Carminibus politicis Michaëlis Pſelli Græce & Latine eodem *Zino* d) interprete, Tomo II. Auctarii Bibliothecæ Veterum Petrum Græco-Latini Anno 1624. & To.XIII. e) Morellianæ editionis. In Bibliothecæ Scoriacenſis Indice, opera & ſtudio Alexandri Barvarii f) facto extat *Catena in Cantica Canticorum*, *& in eam Enarrationes Theodoreti præſertim, Gregorii Nyſſeni, Nili, Euſebii, Maximi, & Pſelli verſibus politicis.* Labbæus g) 177. Idem pag. 274. *Enarrationes in Cantica Canticorum*, *Nili* in Bibliotheca Regia Cod. 278. Idem pag. 306. *Nili nonnulla Opuſcula, Enchiridion Chriſtianum cum Interpretatione*, in Codice Regio 2218.

Joſias Simlerus in Epitome Geſneriana ſcribit, Nilum Epiſcopum Conſtantinopolitanum librum ſcripſiſſe h) *adverſus Græcæ ſuperſtitionis ſectatores.* Notan-

b) Eſ. XXVIII. 17.

c) Hic Allatii liber, quantum mihi conſtat, non vidit lucem.

d) Prodierat expoſitio illa in Canticum Canticorum latine ex verſione *Petri Franciſci Zini*, Canonici Veronenſis, Venet. 1574. 4. Græca primus in lucem è MSS. Pariſ. A. 1624. protulit Fronto Ducæus.

e) Pariſ. 1654. p. 681.

f) Leg. *Barvoëtii.*

g) Bibl. nova MSS.

h) Habuit hoc Simlerus à Nicephoro, qui præſtantiſſimum illud è ſcriptis Nili fuiſſe teſtatur lib. XIV cap. 54. una cum altero ad Eulogium. Ἄριστοι δὲ αὐτῷ καὶ ἕτεροι λόγοι πεπόνηνται, πνευματικῆς οὐκ ἄμοιροι χάριτος· ὧν οἶμαι πάντων τὰ πρῶτα φέρεσθαι, ὃν πρὸς Ἕλληνας ἐπιγράφει, καὶ τὰ πρὸς Εὐλόγιον. Liber Aſceticus ad Eulogium Monachum duplex exſtat, & Græce ac Latine editus eſt à Joſepho Maria Svareſio inter alia Nili opuſcula Rom. 1673. fol. Sed λόγος πρὸς ἕλληνας, quod dolendum, intercidit.

Digitized by Google

Notanturque alibi *Sententiæ Morales ex Græco in Latinum verſæ à Bilibaldo Pirckheimero.* Argentiæ 1416. i)

Et tandem Labbæus pag. 382. ubi agit de ſcriptis Nicolai Cabaſilæ, Nili ex Præfecto Conſtantinopolitano Monachi *Enchiridion Pænitentiale.* Incipit; ὁ ἑκουσίως φονεύσας ἔχει ἐπιτίμιον. Deſinit: περιπέπλευσι πλημμελήματα. *Horologium Monaſticum.* Incipit; ἐπὰν παιδείας οἱ ἅγιοι γεγόνασι. Deſinit: ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνοχλεῖσθαι. *Inſtructio Monaſtica* hoc principio exorta; τοῦ τοὺς μὴ εἰδότας. Deſinit; κἂν ὕμνοις καὶ αὐτοῖς ἀναγκαῖοί εἰσι. Et pag. 101. Capitulis 53. in Cod. Regio 1788 Eſt edita inter k Epiſtolas.

Sed longe longeque plurima, & permulto etiam clariora ſuperſunt edenda hujus ſanctiſſimi viri opuſcula, quæ faxit Deus, ut tandem aliquorum ſtudio & diligentia in lucem veniant, quæ hac ſubjecta notione teſtata in omne tempus venient.

Duas, quas poſtremas vidimus epiſtolas ad Heliodorum, & Olympiodorum, in ſeptima Synodo Generali Act. 4. uti Nili germanus partus ſcripto redditæ ſunt, ad eorum errorem reprimendum, qui aſſerebant, Nilum contra Imagines ſcripſiſſe. Et poſtremam ad Olympiodorum, ab eisdem depravatam fuiſſe corroboratur. Ipſi enim pro eo quod dixit Nilus: *Hinc & inde pinge*, DEALBA poſuerunt. Et ex duabus convincitur. Ecce oſtenſum eſt liquido, quia ipſe Sanctus, & egregius Pater Nilus ſanctas Icones ſuſcipiebat: accuſatus autem eſt à Pſeudoſyllogo illo, quod contra Iconas loquutus fuerit.

Tract. l) Ὅτι διαφέρουσι τοῖς ἐν πόλεσιν ἀσκουμένων οἱ ἐν ἐρήμῳ ἡσυχάζοντες, κἂν πολλοῖς τῶν ἀπείρων τὸ ἐναντίον δοκῇ. *Qui in eremis acquieſcunt, multo illis eſſe præſtantiores, qui in civitatibus recoluntur, licet multi in experti contrarium teneant.* P. τέχνης μὲν ἁπάσης τὰ τεχνητὰ κρίνοντες, ἄπειροι.

Περὶ ἀκτημοσύνης πρὸς Μάγνον Διάκονον Ἀγκύρας. Ita legunt nonnulli Codices. Alii legunt: πρὸς Μάγναν. m) Alii πρὸς Μαγνησίλαν τὴν Διάκονον Ἀγκύρας. Alii, πρώην μὲν πρὸς τοὺς ἀμελέστερον μετιόντας τὸν μοναδικὸν

(E) 3

i) Leg. 1516 Dixi de hac editione ſupra p. 23.

k) Incipit: ἐὰν μηδείς σε διώκῃ τύραννος inter Poſſinianas Epiſt. 41. & inter Allatianas lib. 3. Epiſt 71. confer Svareſium ad Nili opuſcula p. 628. ſeq. usque ad pag. 633. ſingula capita ex illis 53. per Poſſini & Allatii collectiones diſperſa indicantem.

l) Editus hic eſt à Svareſio inter S. Nili opera Græce & Latine p. 377-407. Rom. 1673. fol. atque inde latine in Bibl. Patrum Lugdunenſi Tomo 27. p. 240.

m) Sic Svareſius (qui Græce & Latine hoc ſcriptum edidit p 233-320) *ad Magnam Ancyræ Diaconiſſam.* Latine legitur T. 27. Bibl. Patrum Lugd p 212. Initio hujus libri aliud ſuum aſceticum ad Monachos ſcriptum Nilus memorat: πρώην μὲν πρὸς τοὺς ἀμελέστερον μετιόντας τὸν μοναδικὸν βίον γράφοντες λόγον.

διακὸν βίον. De hac Magna Diacono vide Palladium, in n) Lauſiacis.

Ἀσκητοῦ παραίνεσις. P. μάθε σὺ ὁ μονάζων καὶ πιστὸς ἄνθρωπος.

Λόγος ἀσκητικὸς o) περὶ τῆς ἐν Χριστῷ φιλοσοφίας. P. φιλοσοφεῖν ἐπετήδευσαν μὲν καὶ ἑλλήνων πολλοί.

Πρὸς νεωτέρους Μοναχοὺς διδασκαλία. P. δεῖ τὸν νέον ἀσκεῖν σιωπὴν μετὰ ἡσυχίας.

Κεφάλαια διάφορα. P. ἀλλ᾽ ὑμᾶς ὦ μακαριώτατοι μετὰ τῶν ἄλλων.

Πρὸς Εὐλόγιον p) P. οἱ τὸν οὐράνιον χῶρον τοῖς πόνοις νεμόμενοι.

Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα q) P. ἔθος ἔχοντί μοι τὰ πολλὰ τὰς ἀκαίρους τῶν ἑλλήνων.

Ἐπιστολὴ ἔχουσα κεφάλαια νγ'. P. Ἐκὼ μηδεὶς διώκει σε τύραννος ἕλλην. Sunt adtextæ ad alias * epiſtolas, quas jam edidi.

Περὶ προσευχῆς. P. πέλος πασῶν ἐντολῶν προσευχή.

Γνῶμαι r) ἐπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ προσκολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον, κεφάλαια σιέ. P. Ὁδὸς εἰς ἀρετὴν ἡ τοῦ βίου φυγή.

Ἄλλαι.

n) Cap. 135. Confer Svareſium ad Nili opuſcula p. 604. ſeq.

o) In edit. Svareſiana Operum Nili p. 1-84. Græce & Latine occurrit cum laudati *Suareſii* verſione. Idem liber latine ex interpretatione *Zini* ſæpe prodierat, ut ſupra p. 18. 19. dictum eſt. Etiam in Bibl. Patrum edit. Lugd. Tom. VII. p 1156. Hic eſt Nili liber *de Chriſtiana Philoſophia* quem ab *Iſidoro Clario* latine verſum deſcripſiſſe ſe narrat Jo. Mabillonius T. 1. muſei Italici p. 171.

p) Ad Eulogium Monachum tractatus Aſceticus duplex Græce & Latine in edit. Operum Nili Svareſiana p. 408-455. latine in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p 246.

q) Ad Agathium Monachum de virtute colenda & vitio fugiendo, ad exemplum *Periſteriæ* clariſſimæ illa ætate matronæ. Gr. Lat. in editione Svareſiana p. 85-231. & latine in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p. 183. De Periſteria illa confer Svareſium p. 596.

* Vide paullo ante notam k.

r) Sententiæ hæ CXXXV. Græce & Latine editæ à Svareſio p 557-575. Edidit & idem Svareſius Allatio non memorata Nili opuſcula, quorum tituli:

Λόγος ἠθικὸς καὶ πολυμερὴς, ἐν ᾧ νουθεσίαι πνευματικαί. p. 321-326. Incipit: πολυμερὴς καὶ πολύτροπος πρόκειται τοῖς πιστοῖς ὁ ἀγών. Latine in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p. 230.

Περὶ διαφόρων λογισμῶν, capita 27. Græce & Lat. edit. Svareſii p. 512-542. incipit: τῶν ἀντικειμένων δαιμόνων. Latine in Bibl. PP. T 27. p. 256.

Κεφάλαια κατ᾽ ἀκολουθίαν, ſimilitudines XXXIII Gr. Lat p. 543-548. Lat. p 262. incipit: ἴκτερός ἐστιν ἕξις χειρίστη ψυχῆς. Alia Nili κεφάλαια metro ἡρωελεγείῳ occurrunt cum ſcholiis Græcis interlinearibus & marginal. ad huc ineditis MSS in Bibl. Vindob. Cod. Theolog. 289. p. 77-86. Eadem κεφάλαια fuerunt etiam apud V. C. Tho. Galeum, incipiunt:

Ἀνθεμόεις παράδεισος ὁ τῶν ἁγίων χορός ἐστιν
    Ὀδμῆς ἡδείης πείρατα πιμπλάμενος.
Πᾶς οὖν ὃς παθέεσσιν &c.

Ἄλλαι. P. Φόβον ἔχε θεῦ καὶ πόθον.

Κεφάλαια. P. ἐαὶ ὠφελήσεις τινά.

Ἀσκητικά. P. Οἱ γδ' μετελώτερον ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἀτυχοῦντες.

Κεφάλαια νηπτικά. P. πάντα μὲν ὁρᾷ ὁ θεός.

Περὶ ἐργασίας νοός. P. τὴν ἀρχὴν τῆς κατὰ θεὸν ὠφελείας ποιεῖσθαι ἔχομεν.

Et alia minutiora, *ῥήσεις, καὶ χρήσεις* apud varios Auctores, quas colligere poteris ex *rebus ſacris* s) Leontii, & Johannis Presbyterorum, ex Anaſtaſio Sinaita, ex variis Quæſtionibus, ex Meliſſa.

Locorum ſacræ Scripturæ interpretationes varias ex Catenis t) in Exaëmeron, in Deuteronomium, in Jobum, in Pſalmos, in Cantica Canticorum apud Procopium, in Evangelium, & Lucam, & potiſſimum in ea, quæ eſt contexta à Macario Chryſocephalo Epiſcopo Philadelphiæ, & Niceta Diacono Magnæ Ecleſiæ.

Præterea plura ejusdem legas in Johannis Climaci Scala, in Ecloga Patrum *περὶ νήψεως καὶ προσευχῆς* u) inter alios memoratur etiam Nilus ex Epiſtolis, in dubiis & ſolutionibus de variis Theologicis quæſtionibus ex ſanctis Patribus. In Eclogis Parallelis Johannis Damaſcani, addit Labbæus pag. 283. *Cum dicta Patrum laudantur, etiam ſententia Nili ſuum locum habens.* Et Bonaventura Vulcanius ad Lectorem in Nili Theſſalonicenſis Tractatum de primatu Papæ: *In Catalogo Bibliothecæ Patriarchæ Conſtantinopolitani, citantur Nili* Monachi x) *Orationes decem contra Mahomed.*

In

Πνευματικαὶ γνῶμαι κέ κατ' ἀλφάβητον. Incip. *ἄτοπόν ἐστι καὶ διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς πόνους.* Gr. Lat. p. 548-551. Lat. p. 263.

Ἕτεραι γνῶμαι κς'. Incip. *ἀρχὴ ἀγάπης ὑπόληψις δόξης.* Gr. Lat. p. 252. 253. Lat. p. 263. Confer quæ ex Codice Barberino addidit Svareſius p. 625.

Λόγος εἰς τὸ ῥητὸν (Luc. XXII. 36) *νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον κτλ.* Incipit: *τὸ προκείμενον ῥητόν.* Gr. Lat. p. 575-590. Lat. in Tomo 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 266.

Omitto narrationem de Pachone p. 355 & ſermonem dogmaticum de SS. Trinitate p. 358-376. quæ itidem Græce & Latine inter Nili opuſcula Svareſius (ex Codd. MSS. autoritate p. 610.) edidit, ſed quæ Evagrio Pontico à Viris doctis tribuuntur.

s) Leontii locos communes Theologicos & Johannis Damaſceni parallela intelligit, Anaſtaſii item Sinaitæ quæſtiones, & locos communes Antonii Meliſſæ.

t) Confer Svareſium ad Nili opuſcula p. 636. ſeq.

u) Προσευχῆς.

x) Has Orationes à juniore quodam Nilo compoſitas eſſe temporis ratio docet, & agnoſcit Allatius infra. A Svareſio, etiam p. p. 697. annotatum eſt, in Bibl. Barberina & Vaticana exſtare ſub Nili nomine MS. *Λόγον εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς ἁγίας ἀλύσεως τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου.* Incipit: *ὅσοι τῷ τοῦ κορυφαίου*

In Philippi Solitarii Dioptra latinitate donata à Jacobo Pontano, & Ingolſtadii impreſſa, anno 1604. in 4. inter alios Patres adductos locum ſuum habet & Nilus. Tandem Nilus ipſe lib. 3. Epiſt. 11. ad Polychronium Diaconum refert ſe, eo efflagitante librum ſatis amplum περὶ κατανύξεως *de Compunctione* concinnnaſſe. Non dolebit cordi meo Epiſtolæ Lectio, ſi bene prius expurgatus, rebusque mundanis ſuperior factus es. Quare hic eam tibi dabo. Μακαρίζω σε τῆς πρὸς θεὸν φιλίας, καὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ ἀφθάρτου, καὶ οὐρανίου, καθότι τοὺς περὶ κατανύξεως ψυχῆς y) ἀπαιτεῖς ἡμᾶς λόγους. Σημεῖον δέ ἐστι τὸ τοιοῦτον αἴτημα τῆς ἐν ψυχῇ καθαρότητος, οὐ γὰρ ἔστι δυνατὸν μὴ πρότερον ἐκκαθαρθέντα καλῶς καὶ τῶν βιωτικῶν ἁπάντων ἀνώτερον γενόμενον εἰς ταύτην τῶν λόγων τὴν ἐπιθυμίαν ἐλθεῖν, καὶ τοῦτο ῥᾴδιον συνιδεῖν ἐκ τῶν καὶ πρὸς ὀλίγον τούτῳ κατεχομένων τῷ ἔρωτι, οἳ τοσαύτην ἀθρόον δέχονται τὴν μεταβολήν, ὡς εὐθέως πρὸς οὐρανὸν μεταστῆναι, καὶ αἰθεροβαθεῖν τῇ μακαρίᾳ γνώμῃ. Ὅθεν προθύμως ἐγὼ δεξάμενος τὸ ἐπίταγμα τῆς σῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, βιβλίον ὁλόκληρον περὶ κατανύξεως συντάξας ἀπέσταλκα ὑμῖν τε καὶ τοῖς σὺν ὑμῖν διατρίβουσι φίλοις θεοσεβέσι δυσωπῶν, καὶ παρακαλῶ, ὑμᾶς παῤῥησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἔχοντας, ταῖς ὁσίαις ὑμῶν ἀμείψασθαι προσευχαῖς. Δύνασθε γὰρ, εὖ οἶδα, ὑπὲρ ἡμῶν ἐξιλεοῦσθαι τὸ θεῖον. *Ob amicitiam erga Deum, amoremque nulli corruptioni obnoxium, ac cæleſtem, fortunatum te judicio: quod à nobis de Compunctione animi ſermones expoſcis. Hæc autem efflagitatio puritatem, quæ in animo eſt, indicat. Neque enim fieri poteſt, ut is, qui non prius expurgatus bene, rebusque omnibus mundanis ſuperior factus eſt, in ſermonum ſimilium deſiderium incidat. Idque ex iis, qui vel minimo temporis intervallo ejusmodi amore corripiuntur, facile comprehendi poteſt, cum illico tantam immutationem admittant, ut ſtatim in cœlum transvehantur, & beata mente gradiantur in æthere. Hinc ipſe avide ſinceræ tuæ dictionis imperium arripiens, librum integrum de Compunctione concinnatum vobis, illisque, qui una cum vobis commorantur, iis amicis transmiſi, inſtanter petens, rogansque vos, qui apud Deum in aliqua eſtis auctoritate, ſacris precibus mercedem rependere. Poteſtis enim, quod bene novi, Numen nobis propitium reddere.*

Et de ſcriptis hujusce Viri præterea addam, quæ Nicephorus Hiſtoriar. lib. 14. cap. 54. ſcribit: Ἄεισι δὲ αὐτοῦ καὶ ἕτεροι λόγοι πεποίηνται πνευματικῆς οὐκ ἄμοιροι χάριτος, ὧν οἶμαι πάντων τὰ πρῶτα φέρεσθαι

Φαὺ τῶν Ἀποστόλων θείῳ ἔρωτι γενόμενοι κάτοχοι. Sed & iſtam in celebritate catenarum Petri, homiliam junioris cujusdam Nili eſſe mihi perſvaſerim.

y) Confer quæ de compunctione ſcribit Nilus lib. 4. Epiſt. 1-5. & lib. 3. Epiſt. 33. 243. &c.

Digitized by Google

φέρεσθαι ὃν πρὸς Ἕλληνας ἐπιγράφει, καὶ τὰ πρὸς Εὐλόγιον, κεφάλαια δὲ συντάττει, ἄλλα μὲν εἰς πλάτος ἠπλωμένα, πολλὰ δὲ συντεμὼν ἐυσύνοπτον ἴσον καὶ πρόχειρον τὸν πνευματικὸν καρπὸν, οἷόν τι νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν προβάλλεται. Alios item libros optimos, edidit ſpiritualis gratiæ non expertes. Inter quos primas eum ferre puto, quem adverſus gentiles ſcripſit, & rurſum qui ab eo ad Eulogium z) *compoſiti ſunt. Capita autem collegit aliqua quidem fuſius, multa compendioſius tractata: in quibus ſpiritualem fructum, perinde atque nectar aut ambroſiam aliquam, oculis ſubjectam, ita ut facile percipi poſſit, propoſuit.*

Inter ſcripta noſtri Nili, quidam illud quoque videntur recenſere, quod ſub *Epicteti* Philoſophi nomine ſæpius editum eſt, prænominaturque *Enchiridion*, & à plurimis doctisſimis Viris, Angelo Politiano, Thoma Nogiorgio, a) Hieronymo Wolfio è Græco in latinum converſum & ſæpius promulgatum, & tandem cum Cebetis tabula, & aliis una cum vita Pythagoræ, ſententiis ad intelligibilia ducentibus, & Antro Nympharum, quod in Odyſſea deſcribitur, ſtudio, & diligentia Clariſſimi, eruditiſſimique Lucæ Holſtenii, Cantabrigiæ, typis Academiæ, impenſis Johannis Morden, anno 1655. in 8. Et quia Politiani Codices, quibus idem interpres uſus fuerat, videbantur eſſe corrupti, ut veræ ſententiæ Vir alias in vertendo felix & doctiſſimus, vix umbram ſit aſſecutus, ex alterius Interpretatione pauca illa Politiani ſuppleta ſunt Genevæ apud Hæredes Euſtachii Vignon 1594. in 8.

Hoc Enchiridion b) demptis tamen nonnullis, quæ gentiliſmum ſuperent, Deorum nempe nominibus, Jovis, Fati, Fortunæ, & aliorum Philoſophorum gentilium &c. Et nonnullis immutatis ad ſententiam honeſtiorem & probiorem, & Chriſtianis inſtitutis convenientiorem legitur. Sed ſi molem Libri conferas cum alteratis, pau-

z) Libros ad Eulogium editos eſſe, itemque capita, ſuis ſupra locis annotatum.

a) Naogeorgio. Confer ſi placet quæ de editionibus Enchiridii Epicteti dicta ſunt lib. IV. Bibl. Græcæ cap 6.

b) Enchiridion ita interpolatum ſub Nili nomine à Svareſio editum eſt inter ejus opuſcula Græce & Latine Rom. 1673 fol. p. 327-353. Latine etiam occurrit in Bibl. Patrum Lugd. T. 27. p. 231. & ad calcem Theoph. Spizelii τῦ μακαρίτυ de pio ſeceſſu hominis literati. Gallice tranſtulit Michael Mourgues S. J. Pariſ. 1700. 12. Variis porro in locis differt hæc quæ ad Nilum refertur interpolatio Enchiridii Epictetei à paraphraſi Chriſtiana quam Græce & Latine, nullo auctoris nomine adſcripto vulgavit cum notis Mericus Caſaubonus Lond. 1659. 8. & Jacobus Gronovius V. C. A. 1683. emendavit è MS. Mediceo.

Digitized by Google

cula indicantur, imo colorem etiam & ſpeciem priſtinam, quam illis dedit primus Auctor, retinent, ut non aliud eſſe exiſtimetur. Quod à Nili noſtri genuinis fœtibus alienum eſt, ideoque ambiguum habetur. Ut ſi quidem verum fatear, in immutatis neque ſuccum, neque colorem dictionis Nilanæ, neque ſpeciem intuemur. Et Nilus alias eloquentiſſimus, & Chriſtianæ Philoſophiæ promus condus, ut ex aliis ſuis ſcriptis deprehenditur, non videtur veroſimile à Stoica Philoſophia præſidia vitæ Chriſtianæ emendaſſe. c) Et quomodo id agere ſuſtinuiſſet Vir Chriſtianæ religionis exemplar ipſiſſimum? An non in alieno choro pedem poſuiſſet, ſi ex gentilium moribus, & Stoica Philoſophia Aſcetis modum imponere conſtituiſſet? Et quomodo qui in hoc Tractatu nomina antiquorum Philoſophorum ita aſpernatus eſt, atque abhorruit, ut ea data opera ex hoc Tractatu deleverit, ab iiſdem præcepta vivendi omnibus virtutis numeris abſolutiſſima, & quibus nihil poterat, vel addi, vel demi, petiiſſet? An non id fuiſſet calidum & frigidum ex eodem ore efflare? Vide ipſe manuſcriptum Codicem Græcum, illumque vetuſtiſſimum Nili ſcripta opera continentem: in eo ſinguli Tractatus, etiam minutiores inſixum habent nomen Nili, alia etiam & in fine poſt poſitum. In *Enchiridio*, quod inter illos legebatur, neque in fronte, neque in calce eo nomine obſignatum, tantummodo illud referebat, *Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον. Epicteti Enchiridion.* Non eſſe Nili videlicet, ſed Epicteti, à quocunque ſit vitiatum. Adde his. Ita hoc *Enchiridion Epicteti*, cum eo, quod Nilo neſcio qua ratione adjudicatur, eandem labem paſſum fuiſſe. Cum de illo non inconſulto ſtatutum dictumque ſit, Epicteti non eſſe. Mihi ſit præ omnibus unius Simplicii auctoritas, qui Præfatione in dictum Enchiridion ſic ſcribit: *Arrianus vitam & obitum Epicteti prolixis verbis eſt perſecutus. Unde cognoſci poteſt, qui Vir ille fuerit. Idem Arrianus & hunc Libellum, quod Enchiridion inſcribitur, compoſuit: deinde lectis ex Epicteti ſermonibus Philoſophia locis maxime neceſſariis, & animos permoventibus, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Masgalenum, cui opus ipſum dedicavit ut amiciſſimo ſuo, & maximo operis admiratori. Quæ ferme eadem & iiſdem vocabulis paſſim in Arriani ſcriptis de Epicteti exercitationibus inveniuntur.* Περὶ μὲν τοῦ βίου τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ τῆς αὐτοῦ τελευτῆς Ἀῤῥιανὸς ἔγραψεν, ὁ τὰς Ἐπικτήτου διατριβὰς ἐν πολυστίχοις συνταξάμενος βιβλίοις, καὶ ἀπ᾽ ἐκείνου μαθεῖν ἐστιν, ὁποῖος γέγονε τὸν βίον ὁ ἀνήρ. Τὸ δὲ βιβλίον τοῦτον τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον ἐπιγεγραμμένον, καὶ τοῦτο αὐτὸς συνέ-

ταξεν

c) Leg. *emendicaſſe.*

ταξεν ὁ Ἀῤῥιανὸς, τὰ καιριώτατα, καὶ ἀναγκαιότατα ἐν φιλοσοφίᾳ, καὶ κινητικώτατα τῶν ψυχῶν ἐπιλεξάμενος ἐκ τῶν Ἐπικτήτου λόγων, ὡς αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Μασσαληνὸν ἐπιστολῇ ἔγραψεν ὁ Ἀῤῥιανὸς, ᾧ τὸ σύγγραμμα προσεφώνησεν ὡς ἑαυτῷ μὲν φιλτάτῳ, μάλιστα δὲ τὸν Ἐπίκτητον τεθαυμακότι, τὰ δὲ αὐτὰ σχεδὸν, καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν ὀνομάτων ἀποῤῥηθὲν, ἐν τοῖς Ἀῤῥιανοῦ περὶ τῶν Ἐπικτήτου διατριβῶν ἐν τοῖς γραφομένοις εὑρίσκεται. Hinc Salmaſius Notis in Simplicium colligit: *Ergo hujus Enchiridii Auctor, qui & Diſſertationum, nempe Arrianus. Sed mirum ut in hodiernis Diſſertationibus ea non reperiantur, quæ de vita & morte Epicteti memoria mandaſſe Arrianum hic Simplicius teſtatur. Ita multa etiam ex Enchiridio à Stobæo citari, quæ aut omnino in hoc Manuali non habentur, aut aliter ſcripta habentur.* Et Daniel Heinſius concinit Epiſtola ad Theodorum Grasvvinckelium: *Cum ingenti voluptate, pariter & cura legi Epictetum: Enchiridion inprimis, quod ab Arriano ex oraculis divini Viri concinnatum hic nunc habes.* Et compertiora de Epicteti Enchiridio quærimus? Hoc idem de Nilano affirmandum non eſt. Conſidera rem attentius: tum demum judicium da; ad hæc teſtes, ſi potes. Sed inter ejus ſcripta locum habet. At cujus nomen præferat, edicito. An hic libellus tantum extraneo Auctori ſuppoſitus ſuppoſititius fuerit?

Illud quoque animadvertendum eſt, Nilum hunc noſtrum Aſcetam à pleriſque *Martyris*, ab aliis *Epiſcopi* titulo inſigniri. Notat Nicolaus Claſſerus: d) *Et ſi de Nili Martyrio non conſtat, ex eodem tamen Auctore, ut etiam ex Oſiandri Annalibus manifeſtum eſt, illum cum filiis* (lege) cum filio) *à Barbaris perpeſſum eſſe. Inter Martyres igitur hoc nomine fortaſſis refertur. Circa annum Chriſti 309.* f) *floruiſſe exiſtimatur. Interpretationem verò latinam adjeci hanc qualemcunque, ut eam cum illa Neandri, ſiforte in manibus, conferre liceat, quo utriusque collatione plus luminis accedat. In decurias quoque pueriliter diſtinctas habebis ſententias, eum in finem, ut verſio Latina Græco textui poſtpoſita commodius reſpondeat.* Et plane de Martyrio, licet, opere ipſo Martyrium non ſubierit, neque pro una fide Chriſti ſanguinem effuderit, neque vitam expoſuerit; certum eſt tamen, & ex ejus ſcripto ſatis apertum, eum id agendi ſemper cupidiſſimum fuiſſe. De Epiſcopatu ipſe exiſtimo, illum poſt tot calamitates, nonnullos Epiſcopos conſiderata tanti viri virtute & doctrina

(F) 2 ſaltem

d) Nic. Glaſerus præf. ad Nili ſententias Hamb. 1614. 8.

e) Filios quidem duos habuiſſe ſe Nilus teſtatur narrat. 2. p. 13. & 15. ſed alter apud matrem manſerat.

f) Imo 409.

Digitized by Google

ſaltem in Aegypti partibus, in quibus ſimilium hominum ſumma penuria erat, conſilio inter ſe inito in tantam dignitatem, & merito, extuliſſe. Sed hæc mera ſuſpicio eſt. Eſto, certe id negari non poteſt, aliquod certum indicium habuiſſe eos, qui primi tanto viro Epiſcopi titulum attribuerunt. Non diſſimilis eſſet ſuſpicio de Theodulo illius filio, qui nullis ſacris ordinibus ante captivitatem conſpicuus erat; ſi vocarem illum Diaconum, & tamen ille de ſe dicit, ab Epiſcopo coactum ſimilem ordinem obtinuiſſe: & vere promotus eſt. g) Ὡς δὲ ἂν μὴ δόξαι βίαν προσάγειν ὑπονοίᾳ τῆς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς δεδομένης τιμῆς, μηδὲ δεσποτικώτερον ἀπαιτεῖν τὴν πειρατὴν παραμονήν, πράττειν ἐπέτρεπε πᾶν τὸ δοκοῦν κατὰ γνώμην, ἐν τούτῳ μόνον τυραννήσας ἡμᾶς, τὸ τὸν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τὸν ἱερατικὸν μὴ βουλομένοις, ἡμεῖς μὲν γὰρ τὸ βάρος λογιζόμενοι τῆς λειτουργίας ἀσχάλλοντες ὀδυρόμεθα, καὶ οὐκ εἴχομεν πρὸς τὸ ἐπιτεθὲν ἄχθος ἀνεκτῶς ὑπὲρ ἡμᾶς, ὃ καὶ μόλις τοῖς ἁγίοις ἁρμόζει, ὅσον εἰς πολιτείας λόγον, κἀκείνοις γὰρ ἐφάνη βαρὺ, καὶ ὁμολόγησαν καλούμενοι, ὑπερβαίνειν αὐτοὺς τὸ ἀξίωμα, καὶ Θεῷ ἀντίλεγον ἐπὶ πολὺ προβαλλόμενοι τὸ ἀνάξιον, καὶ παρῃτοῦντο τὴν χειροτονίαν, τὸ ἀσθενὲς προφασιζόμενοι, καὶ τὸ πλέον τῶν νῦν ἁπάντων ὄντες ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ ἔργον, καὶ ἐξ ἀσκήσεως τῶν καλῶν παῤῥησίαν ἔχειν ἐν τῇ λατρείᾳ πρὸς τὸν δεσπότην μᾶλλον δυνάμενοι. ἐκεῖνος δὲ πρέπειν ἔλεγεν τοῖς πόνοις τὸ γέρας, καὶ τοῖς καμάτοις τοῦ ἀγῶνος, ὡς ἐνόμιζεν ἐδίδου μισθὸν τὸ ἀξίωμα. Ex verſione Petri Poſſini, *Idem tamen, ut nolle nos vidit, modum poſuit officio; ne recordari pretii redimendo puero impenſi, & herili jure tanquam mancipium retinere velle videretur. Ea gratia arbitrio noſtro, utrum vellemus, permiſit, unum hoc tantum amice perſeverans blanda tyrannide obtinuit, ut nobis recuſantibus ſacerdotalis officii jugum imponeret. Nos enim onus reputantes tanti miniſterii, hoc ejus conſilio contriſtati deflebamus, nec ferebamus facile tantam imponi nobis molem officii, quod tam emendatam, & ſublimem cœleſtis vitæ rationem exigit, qualem vix Sancti ipſi præſtare dè ſe audeant. Illis quippe ipſis quoque grave hoc munus viſum eſt. Neque id diſſimularunt, cum eo ſunt vocati, majorem eſſe dignitatem illam, quam ut ſibi conveniret; id ipſum etiam diu excuſare auſi apud offerentem hunc honorem Deum, deprecantes impoſitionem manuum, indignitatis & imbecillitatis propriæ conſcientia: tametſi omnibus, qui nunc ſunt, haud paulo eſſent iidem ad id munus aptiores, & propter diuturnam profeſſionem ſanctioris vitæ, virtutumque uſum majori fiducia ad tractationem myſteriorum, & functionem ſacrificii poſſent accedere. Quibus ille contra remunerandas ſibi videri ajebat hujus dignitatis titulo labores in tam difficili certamine,*

g) Nilus narrat. 7. p. 124.

tamine, cujus victoribus hoc addere præmii loco ſibi placere. Poſtremo cum diſcedere illinc, & domum reverti decreviſſemus, idem ille viatico quantum in longam illam viam opus erat, liberaliter inſtructos, votis inſuper oneratos, cum Dei gratiam nobis itineris comitem, & longum domi, poſtquam eo perveniſſemus, pacis fructum comprecaretur, ſic demum officioſiſſime dimiſit. Nihil jus oſtentans ſuum, & beneficium redemptionis, neque poteſtatem in caput pretio emptum ſibi acquiſitam gloriatus; quod minus humanus forte quiſpiam alius faceret: imo illam ipſam videbatur calamitatem venditionis, conſolatione multa levans. En hic Theodulus, & quod magis eſt, Nilus ipſe in ſacerdotem poſt tot labores operoſos atque moleſtos laurea ſacerdotis ab Epiſcopo, & ejus arte & marte evinciuntur, cum antea nulla dignitate Eccleſiaſtica effulgerent. Quare non & Nilus ob has easdem ſpecioſas animi dotes, & doctrinarum præſtantiam, & enavatam operam pro Chriſtiana Republica conſequi potuit præmium ab antiquæ Religionis exemplari Epiſcopo? Ego certe non dubito, licet id in ſcriptis relatum non ſit, aſſecutum fuiſſe. Ut hinc merito ab illius ævi ſcriptoribus, quibus pervulgatiores, & percelebratiores erant titulis non Martyris tantum, ſed & Epiſcopi inſignitus poſteritati acceſſerit: & ſi quæ de eo Commentaria pertractabant, extabuerint, & ad nihilum funditus redierint. Niſi quiſpiam perhorridus, & incultus id quoque dicere audeat, exſcriptorum incuriam Nilum illum Ægyptium Epiſcopum & Martyrem cum hoc noſtro Conſtantinopolitano confudiſſe. *Defunctum tandem hunc Nilum Juſtinus poſterior inde translatum in fundamento ſacratioris Menſæ*, narrat Nicephorus lib. 14. cap. 54. *in eo, quod ab ipſo Petro & Paulo Apoſtolorum Principibus ad orphanotrophium conſtructum eſt, templo reponit.* ὃν τέλος τοῦ βίου χρησάμενον Ἰουστῖνος ὁ ὕστερος ἐκεῖθεν ἀνακομίσας ἐπὶ τῷ βάθρῳ τῆς ἱερᾶς τραπέζης τοῦ παρ' αὐτοῦ δομηθέντος οἴκου Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς κορυφαίοις τῶν Ἀποστόλων ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ κατέθετο.

V. Nilus Abbas.

Nili Abbatis λόγος συμβουλευτικὸς πρὸς Θεόδωρον Ἀββᾶν τὸν βυζαντίον ἐκ τῆς αὐτοῦ Θεοδώρου ἀναφορᾶς. *Oratio exhortatoria ad Abbatem Theodorum Byzantinum ex relatione ipſius Theodori*, habetur in Codice Vaticano 733. P. διηγήσατο ἡμῖν ὁ Ἀββᾶς Θεόδωρος ὁ βυζαντεὺς, ὅτι ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀββᾶν Νεῖλον. Sed eſtne Nili Conſtantinopolitani? Ego pen-

pendeo. Pietatis & Religionis affinitas factum inſtat. Phraſis, & genus dicendi tenue, ſententiarum quoque deſpicientia abnegat. Ne opponas familiaria colloquia. Noſter Nilus cum infimis ſermonem faciens, non remittit ſpiritus, ſed æquali diffluens eloquentia concionatoris, populi animos quoquo vult aſportat, & vinculis continuis illigat, & conſtabilit.

VI. Nilus h) Scholaſticus.

Nili Scholaſtici Tetraſtichon legitur i) in Satyri imaginem, ex cruſtis ſectis parvis marmoreis factam apud Antiochenos:

Πάντες μὲν σάτυροι φιλοκέρτομοι. εἰπὲ δὲ καὶ σὺ
τί πρὸς ἕκαστον ὁρῶν τόνδε γέλωτα χέεις;
Θάμβος ἔχων, γελόω, πῶς ἐκ λίθου ἄλλοθεν ἄλλης
Συμφερτὸς γενόμην ἐξαπίνης σάτυρος;

Ut hic insereretur hic Nilus, non videbatur tanti momenti. Nilus tamen eſt, & fortaſſe ſcripſit alia, quæ ad manus temporis injuria non pervenere: & Tetraſtichon elegans eſt. Vide, quæ Johannes Brodæus ibidem adnotavit.

In Bibliothecis nobilium quorundam Conſtantinopolitanorum feruntur extare, *Nili Monachi*, quem inclytum Philoſophum inſcribunt; *Dogmatica Panoplia contra omnes Hæreſes*, k) *& decem orationes contra Mahometem.* l) Quis ſit Nilus iſte, juxta cum ignariſſimis ſcio. Comperio tamen certis indiciis, ſi quia m) ſcripſit contra Mahometem idem ille eſt, qui Panopliam compoſuit, nullo modo eſſe Aſcetam noſtrum, multo Mahomete antiquiorem.

VII. Nilus Junior Roſſanenſis.

Alius eſt Nilus Junior Roſſanenſis. Hujus *βίος ἐκδοθεὶς πάλαι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, καὶ συνασκητοῦ τῷ πατρὶ ξυγγραφέως.* *Vita ſcripta olim Græce*

h) Inter Nili Aſcetæ Epiſtolas à Poſſino & Allatio editas leguntur etiam miſſæ ad Nilum Scholaſticum.
i) Libro IV. Anthologiæ Epigrammatum, p. 480. edit. Wechel.
k) Poſſevinus in Catalogis MSS. Apparatui ſacro ſubjectis p. 46.
l) id. p. 44.
m) leg. *qui.*

Græce à contubernali, & ſynaſceta ejus diſcipulo. Latinitate donata à *Johanne Matthæo Caryophilo*, Archiepiſcopo Iconienſi. Romæ n) apud Hæredem Bartholomæi Zannetti edita in 4. P. ἔχεις, ὦ φιλευσεβὲς ἄνερ, τȣ̃ παμμάκαρος Νείλȣ τȣ̃ νέου. Autumant plerique viri doctiſſimi Scriptorem hujus Vitæ fuiſſe *Bartholomæum* hujus S. Viri ſocium & diſcipulum. Caryophilus Præfatione ad Lectorem : *Bartholomæum ſuſpicantur multi, quidam etiam aſſerunt, Virum & ipſum ſanctiſſimum, Nili civem, & ſapientiæ ejus, & pietatis hæredem, cujus opera Venerandum Cryptæ Ferratæ Monaſterium abſolutum, & ædes* B. *Virgini extructa eſt.* Voſſius de Hiſtoricis græcis: o) *Circa annum 1020. vixit ille, qui in literas retulit vitam Præceptoris ſui ſanctiſſimi Patris Nili. Eum ex Codice Monaſterii Cryptæ Ferratæ eruit, latineque vertit* Federicus Metius *Epiſcopus Thermularum. Pleraque ſe inde hauſiſſe in Annalibus ſuis profitetur Baronius ad Annum* 1475. p) Vita extracta ex græcis longiſſime diverſis Codicibus, repertis in hujusce ordinis monaſteriis, & aliis Bibliothecis. Eſt à tribus ſummis Viris latine reddita, Cardinali Sirleto, Matthæo Caryophilo Archiepiſcopo Iconienſi, & Epiſcopo Thermularum Federico Metio, duobus poſtremis Collegii Græcorum alumnis. Sirletana inter Codices Vaticanos exultat; Caryophilina in manus omnium græce & latine typorum beneficio, ut ſupra adnotavimus, ſparſa eſt; Metianam Patres Romani Oratorii in ſua Bibliotheca tenent, ex qua Cardinalis Baronius, quæ decimo Tomo Annalium de hoc Nilo, & de rebus geſtis illius exponit, deſumpſit. Si res examinas, nihil intereſt inter unam & aliam, ſed in quibus diſtinctio deprehenditur, qui eam Italice interpretatus eſt, ediditque Romæ *Nicolaus Balduinus* q) apud Impreſſores camerales anno 1628. in 4. liberam ſibi facultatem fecit, atque ſuo licere voluit arbitrio, ſuoque genio eligendi poſt lectas, & bene conſideratas lactiones, quod aptius judicaverat, aſſumendi. Neque enim merum & purum ſibi Interpretis munus, ut ipſemet ait, neque ſcriptoris imitandum propoſuit : alterius quippe partes, ubi viſum eſt, exceſſit, alterius integra non eſt executus, ſed ſuum in uſum vertit, quod in ſcriptore quisque deſiderat, nihil à veritate abſonum, & præterea rectum dicendi modum, & copiam. Multa enim ex Sirleta-

n) A. 1624.
o) Lib. IV. c. 19.
p) Leg. A. 976. n. 2.
q) Leg *Balduccium*, Vita di S. Nilo, fondatore del Monaſterio di Grotta Ferrata. etiam in 8.

letana ſuæ narrationi attexuit, uti integriora, in quibus Caryophilina violata eſſe videtur. Græca manuſcripta legebatur in Sirletana Cod. 1205. De hoc tanto Viro, maturo judicio Caryophilus noſter occinit: *Cæterum fuiſſe ſingularem in eo Juniorem Nilum, quod Græciæ deficientis extiterit quaſi ſerotinus flos, tanta eſt laus, tam excellens prærogativa, ut merito ſchiſmaticorum mentibus pervicaci duritie exſiccatis Nilus ipſe ſit exundans ad irrigandos eorum animos Aegypti Nilo abundantior & felicior. Quando perditiſſimus Photius omnium Schiſmatis malorum conſarcinator, & architectus Romanam cavillabatur eccleſiam, & Pontificis Romani auctoritatem oppugnabat, ob additamentum, ut ſchiſmatici vocant, ad ſymbolum & dogma ipſum de Spiritus Sancti proceſſione, & à Filio, atque ob jejunium ſabbati: tunc Nilus tanta obſervantia Romanam proſequebatur eccleſiam, tam religioſus erat ſummorum Apoſtolorum gloriæ venerator, & cultor, ut ad ſe venientes curationis gratia Romam ad Apoſtolos transmitteret, tanquam ad perennem pietatis, & religionis fontem, ſeque indignum diceret, qui Principes Apoſtolos vel ſolo nomine appellaret.* Et hæc de Nilo ſanctiſsimo Caryophilus. Quid porro de vitæ ſcriptore? *Omnia narrationis hiſtoricæ lineamenta in ea comperies, & veritatem non coloribus pigmentiſque venuſtatam, ſed nude ſimplicitatis puritate conſpicuam. Monachi vitam Monachus ſcribit; Magiſtri diſcipulus. Quis nam ille fuerit, non plane conſtat.*

An aliquid ſcripſerit, non nemo dubitavit. Ego eum & multa ex aliis libris transcripſiſſe, & de ſuo commentatum fuiſſe, ex hac vita r) comperio. Ὁ δὲ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ὑποστρέψας ἐν τῷ σπηλαίῳ αὐτοῦ, καὶ καθεσθεὶς ἐν ὑπομονῇ, καὶ καρτερίᾳ πολλῇ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τρία ψαλτήρια γεγραφώς. Τότε γὰρ λέγεται πεπληρωκέναι ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν διὰ τεσσάρων ἡμερῶν, ἐλύθη τοῦ χρέους τοῦ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ χριστοῦ. *Nilus in ſuam ſpeluncam reverſus, ſedensque in patientia, & tolerantia, intra paucos dies tria exſcripſit Pſalteria (fertur enim in ſingula quatuor inſumpſiſſe dies) & liber à debito manſit, quod propter Chri-*

r) Nihil quidem ex primis locis ab Allatio adductis colligas aliud, quam librarii ac calligraphi partibus functum Nilum, & Codices deſcripſiſſe. Sed & juſſu ejus deſcriptum Volumen adhuc ſervatur in monaſterio Cryptæ Ferratæ, ut teſtatur Clariſſ. Montfauconus in admirandæ induſtriæ atque eruditionis opere quod Palæographiam Græcam inſcripſit p. 45. ubi ad calcem ejus hæc legi teſtatur: Μνήσθητι Κύριε Ἰησοῦ τῷ γράψαντι Παύλῳ χαριζόμενος αὐτῷ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν διῶν τῷ σῷ ἐλέει σωθῆναι δύνηται, εὐχαῖς τῷ ἐπιτρέψαντι πατρὶ κυρίῳ ΝΕΙΛΩ, καὶ τοῖς ἀναγνῶναι μέλλουσιν ἐν τῇδε τῇ θεοπνεύστῳ βίβλῳ. Ἀμήν. ἥτις πεπλήρωται ἐν ϛυϟδ´ ἔτει (Anno Græcor. 6494. h. e. CHRISTI 986.) μηνὶ Νοεμβρίῳ κζ. ϛ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ.

Digitized by Google

Chriſti præceptum contraxerat. Item : Κηρὸν δὲ πήξας ἐπὶ τῷ ξύλῳ δι᾽ αὐτοῦ τῶν τοσούτων βιβλίων τὸ πλῆθος ἐκαλλιγράφησε. *Sed infixa cera in ligno, per illum tot librorum copiam tam eleganter exſcripſit.*

In Valle lucis rogatus à Monachorum Præpoſito , ut græco ſermone officium in Eccleſia eorum decantaret , licet prius præ humilitate recuſaſſet , ut ſimul tamen conſolatione permulcerentur omnes per eam , quæ communis eſt , fidem , ivit in ſententiam Præpoſiti. Καὶ τυπώσας ἀπὸ καρπῶν χειλέων αὐτοῦ ὑμνῳδίαν πρὸς τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν Βενέδικτον , περιέχουσαν πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ τεράστια γεγραμμένα , παραλαβὼν τε πάντας τοὺς ἀδελφοὺς ὑπὲρ τοὺς ἑξήκοντα ὄντας ἀνῆλθεν ἐν τῷ Μοναστηρίῳ Κασσίνου , καὶ τὴν ἀγρυπνίαν ἐτέλεσε παναρμονίως, εἶχε γὰρ ἀδελφοὺς μεθ᾽ ἑαυτοῦ συνετοὺς, καὶ ἱκανοὺς , ἔν τε ἀναγνώσει , καὶ ψαλμῳδίᾳ , οὓς αὐτὸς κατ᾽ ἀμφότερα ἐξεπαίδευσεν, μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανόνος συνῆλθον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ Μοναχοὶ μετὰ παραθέσεως τοῦ Ἀββᾶ αὐτῶν. *Et compoſitis hymnis de fructu labiorum ſuorum in ſanctum Patrem noſtrum Benedictum , quibus cuncta vitæ ejus admiranda opera comprehendebantur, & convocatis univerſis fratribus , erant autem ſupra ſexaginta, in Monaſterium Caſſini aſcendit , & pernoctavit egregie modulando : habebat enim apud ſe fratres acris ingenii apte legentes , & canentes , quos ad utrumque ipſe ſatis inſtruxerat. Peracto officio convenerunt ad ipſum omnes Monachi Abbate ſuo permittente.* Hoc totum id innuit, Nilum ritu ſuæ Eccleſiæ compoſuiſſe Officium, & quod magis eſt, & non ſit niſi ex propriis componentis viribus, eum lingua græca de rebus geſtis & miraculis S. Benedicti ſcripſiſſe. Quod inde manifeſtius elicitur : Πολλάκις γὰρ εἴ που εὕρισκε χρῆσιν, ἢ γνώμην, εἴτε τροπάριον ἐκ τῶν κανόνων , κατόρθωσιν ἤθους διδάσκοντα, προσκαλούμενος τοὺς ἀδελφοὺς , ὥσπερ τινὰ κλῆρον διεδίδου αὐτοῖς τοῦ ἀποστηθίζειν αὐτά , τοῖς μὲν ἰσχύουσι τὰ ὑψηλὰ , τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τὰ ἐλαφρά, καὶ ἑκάστῳ πρὸς τὸ πάθος , ᾧ ἐπλεονεκτεῖτο, καὶ τὸ ἔμπλαστρον τοῦ μαθήματος ἐπετίθει. *Sæpe enim ubi in dictum , aut ſententiam incidiſſet , aut in modulum ex officiis ſanctorum , quod ad corrigendos mores aliquid contineret , fratres advocabat , & quaſi hæreditariam portionem diſtribuebat, ut memoriæ mandarent , validis quidem ſublimia dans , tenuioribus vero levia, & unicuique ut affectu laborabat, ita emplaſtrum documenti apponebat.*

Cum hæc ſcripſerit , alia quoque compoſuiſſe pernegandum non eſt. Et ut magis pateat , ex eadem Vita eundem ſcripſiſſe Epiſtolas ad Theodoram Virginem p. 53. ad Judices p. 64. ad Ameram in urbem Panormitanam pag. 120. manifeſtum eſt. Sed hæc

minutiora ſunt, & lampyrides non ſunt, niſi nocte conſpicuæ. At etiam luce clara lampyrides non deſinunt eſſe lampyrides. Quin etiam linguam oculi præcidant pag. 151. Αὐτὸς μὲν οὖν ἄχθος μέγα ἡγεῖτο, καὶ σφόδρα ἀπεστρέφετο τὴν τῶν ἐνδόξων τῆς γῆς συντυχίαν, ὥσπερ πρόξενον κακοδοξίας, καὶ ψυχικῆς ζημίας. ἠνάγκαζε δὲ τοῦτο καταδέχεσθαι ἡ τῶν παρ' αὐτῶν ἀδικουμένων, καὶ πλεονεκτουμένων ἐνόχλησις, οὓς πολλάκις διὰ γραφῆς αὐτοῦ καὶ μόνης ἐκ τῶν φαρύγγων αὐτῶν ἀνέσπασε, καὶ εἴ τις ἂν τὰς τοιαύτας ἐπιστολὰς αὐτοῦ συνελέξατο, πάνυ ὠφέλιμον καὶ χρησιμωτάτην βίβλον ἐξ αὐτῶν συστῆσαι ἠδύνατο. *Et ipſe quidem ægerrime ferebat, & magno ſtudio devitabat commercia Principum terræ, ut originem inanis gloriæ, & perniciem animæ. Cæterum cogebatur id tolerare ob moleſtiam, quam exhibebant injuriam paſſi, & injuſte ab illis oppreſſi, quorum ſæpe multos ex eorum faucibus, vel per epiſtolam ſolam, extraxit. Et ſi quis colligeret hujusmodi ab eo ſcriptas Epiſtolas, librum poſſet conficere valdè utilem, & magno uſui futurum.* Volumen hoc litterarum nimio plus eſt. Indica tu majora, ſi vales.

EST præterea Nilus Græcus vir ſanctitate, & multarum rerum præſenſu, & prædictionibus clariſſimus, qui cum in Monaſterio Vallis Lucis quindecim annos in communi vita, ſpirituque manſiſſet, tandem demortuus dies ſuos obiit. Chronicon Caſinenſe c. 17. s.) *Nilum virum ſanctiſſimum Adalbertus Sclavorum Epiſcopus relicto Epiſcopatu ſuo ex licentia Romani Pontificis, in Monaſterium quod dicitur Vallis Lucis, cum aliquot Græcis fratribus converſantem perceperat, ſatis devote profectus eſt, à quo dum ejus genibus provolutus opportuna conſilia quæreret, ſeque ab illo non poſſe recipi cognoviſſet; pro eo enim quod ita de Monaſterio noſtro receſſerat, aſſerebat prædictus Pater, non audere ſe illum retinere, ne forte ob hoc & ipſe cum ſuis inde expelleretur. Conſilio tandem ipſius Romam reverſus in Monaſterio S. Bonifacii Martyris aliquamdiu converſatus eſt, nec multo poſt iterum ad Epiſcopatum ſuum à Pontifice Romano directus.* In geſtis Adalberti apud Surium T. 2. die 23. Aprilis leguntur hiſce congruentia: *Adalbertus montem feſtivus* t) *deſcendit eo quem in Philoſophia Chriſti perfectiorem diſcipulum invenit Patrem Nilum calida ſpe petiit; ſub quo parvulus factus jugum Chriſti ferre, & obedientiæ aureas literas parare ſatagebat, amplexusque genua ſenis, in hac firmus hærebat. Non negat Pater Nilus. At, inquit, homo ego ſum Græcus. Melius conveniunt, cum quibus hoc agas, Monachi Latini. Redeas Romam nutricem ſanctorum filiorum. Quære nobilem Abbatem amicum no-*

s) Abbas tum Caſinenſis Monaſterii fuit Aligernus, defunctus A. C. 986.
t) Leg. *feſtinus*.

noſtrum Leonem. Dic me miſiſſe te rudem diſcipulum ad talem Magiſtrum. Hoc duce itineris ad prælia Dei ſecurus accede. Sub hoc patrono contra adverſaria cuncta animæ ad Deum progrediens ſalvus enatabis, & majori flamma, qui nunc in te ardet ignis, accenſus excreſcet. Quotidie in te Deus tuus, & Dei Filius. Fecit, ut homo Dei bonus dixit, atque Romam pergens in Monaſterio ſancti Bonifacii Monachalem veſtem accepit, &c. Et diſcipulus Beati Nili in vita ejusdem Nili: *Cum igitur mortuus eſſet æternæ memoriæ Aligernus, qui recte, & religioſe Monaſterium S. Benedicti adminiſtravit; ejus loco Præfectus fuit quidam, qui ignorabat S. Nilum, qualis eſſet, vel ut verius dicam nec ipſum Deum cognoſcebat: quod declarabit id, quod breviter dicam. Cum aliquando ad ipſum B. Nilus acceſſiſſet, invenit caſu ipſum in Monaſterio inferiori, in quo eſt pulcherrimum ſacellum ſancti Germani, aquarum pulchritudine circumdatum. Invenit autem ipſum cum inſignioribus Monachis magni Monaſterii lotum, & in cœnaculo comedentem. Cum itaque expectaret ipſum Beatus Nilus in Eccleſia cum ſuis fratribus, audit, quod Citharœdus quidam ingreſſus erat in cœnaculum, citharam pulſans. Tunc Beatus Nilus dixit ad eos, qui ſecum erant: Memoria tenete fratres verbum hoc, quod brevi tempore veniet ira DEI ſuper homines iſtos. Surgite, & hinc diſcedamus. Et hoc cum dixiſſet, receſſit: nec annus tranſivit, & Præpoſitus ipſe, Manſo ſcilicet, defectionis, ſive ſeditionis cauſa captus: eruti ſunt ei oculi, & Monachi gravi morbo oppreſſi, alii quidem uſque ad mortem afflicti ſunt, alii perierunt. Citharœdus ille profectus, ut ſaperet, captus eſt, & poſt multa tormenta eruti ſunt illi oculi, & ſic omnes biberunt calicem iræ Domini, juxta S. Nili prædictionem. Beatus itaque Nilus cum in Monaſterio, quod dicitur Vallis Lucis, ſtetiſſet quindecim annos, receſſit inde.* Agit etiam de excœcatione hujus Abbatis Petrus Damiani Ep. 8. ad Mainardum Epiſcopum Eugubinum. Ex dictis nulli dubium remanet, hunc Nilum Græcum, quæ u) prænotavimus Roſſanenſem eſſe. Valle lucium, in quo per tot annos commoratus eſt, & reliqua omnia, quæ conſideratione digniſſima ſunt, Imperatores, ſub quibus vitam duxit, Adelardus Epiſcopus Sclavorum ſanctiſſimus, cujus in familiaritate verſatus eſt, hoc idem evidentiſſime probant.

VIII. Nilus x) Patriarcha.

IN Synodico MS. quod legebatur apud Theſſalonicenſes Dominica Orthodoxiæ, & conſervatur hodie in Bibliotheca Vaticana, comme-

(G) 2 mo-

u) Lege *quem*. Dominica Orthodoxiæ eſt 1. Quadrageſimæ. Vide Cangium.

x) In Bibl. Cæſarea extat MS. *τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νείλυ Ἀρχιεπισκόπυ Κωνςαντινυπόλεως τῦ ἐλεήμονος εὐχὴ ἱκετήριος πρὸς Θεὸν ἥτις προσήκει λέγεσθαι ἐπὶ βαρ-*

moratur quidam Nilus Patriarcha, qui ſtrenue pro Eccleſia Chriſti, & rectis illius dogmatibus & ſermone, & reipſa, & doctrinis, & Commentariis, & optimis operibus decertavit. Νείλου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἁγιωτάτου, καὶ ἀοιδίμου Πατριάρχου, τοῦ στεῤῥῶς ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ τῶν ὀρθοδόξων αὐτῆς δογμάτων, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι, καὶ διδασκαλίαις, καὶ συγγράμμασι, καὶ εὐποιΐαις ἀγωνισαμένου ἡ μνήμη. Nilus hic mihi ante oculos obverſatur, illeque Patriarcha: ſed cujus Patriarchii, nubes violant, y) & nubilum cœlum obducunt. Quid indignius, aut inſulſius ſileri potuit? de Nilo Aſceta, licet multis ille ſcriptis de omni re Eccleſiam Dei veluti tot lampadibus illuſtraverit, nondum eum neque per ſuſpicionem Patriarcham fuiſſe aſſequor. Quare cum de hoc altum ſit apud edita Triodia ſilentium, licet multis Commentariis & exercitiis tutatus fuerit rem Eccleſiaſticam, de eo quoque nihil ultra dicimus. Convincunt tamen Conſtantinopolitanum fuiſſe verba Simeonis Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes. Ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῶν συμπονησάντων αὐτῷ (Γρηγορίῳ τῷ θεσσαλονικεῖ) πλείστων μὲν καὶ ἄλλων, ἐξαιρέτως δὲ τοῦ τεθιλημένου θεῷ Φιλοθέου, τοῦ τῆς Κωνσταντίνου φημὶ λαμπροῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ μετ᾽ αὐτὸν σοφωτάτου Νείλου τῆς αὐτῆς αὐτῷ ἀρχιερατεύσαντος ἐκκλησίας. *Præterea que ab iis, qui eundem cum eo (Gregorio Palama Theſſalonicenſi) laborem ſuſceperunt, pluribus quidem & aliis ſed potiſſimum à Deo dilecto Philotheo, Conſtantinopolitano inquam clariſſimo Patriarcha, & illius ſucceſſore ſapientiſſimo Nilo ejuſdem Eccleſiæ ſummo Antiſtite.* Onuphrius tamen in Chronico z) non poſt Philotheum, ſed poſt Macarium Patriarcham Conſtantinopolitanum in Patriarchatu ſediſſe ſcribit annis viginti, & poſt Nilum, Antonium quartum.

IX. Nilus Damyla.

Nili a) Hieromonachi cognomento Damylæ Patris ſpiritualis in Monaſterio Cercoſſenorum *Tractatus ad Maximum & Præcepta de ſervanda recta fide.* It:

βαρβάρων, ἐπιδρομῆς καὶ ἐμφυλίου πολέμου καὶ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ θανάτου πληγῆς. Hæ preces à Jo. Sambuco latine tantum editæ Patavii 1555. in 4. (non in fol. ut habet Labbeus T. 2. de ſcript. Eccleſ. continuatores Geſneri ſecutus) ab Allatio ſupra perperam inter ſcripta Nili aſcetæ referuntur primo ſtatim loco.

y) an *velant.*

z) Sic & alii complures, & Georgius Cyprius in Chronico Eccleſiæ Græcæ, p. 277. ubi Nilus hic per viginti annos (Labbeo per octo tantum) Patriarchatum CPolitanum tenuiſſe traditur, defunctus circa A. C. 1386.

a) Confer, ſi placet, quæ de hoc notavi infra ad cap. XVIII. de Nilo Tarchaniota.

Digitized by Google

It: περὶ τῆς ἐν τῇ θείᾳ τριάδι τάξεως, καὶ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ἄλλων τινῶν ζητημάτων. *De ordine in divina Triade, de proceſſione Spiritus ſancti, & aliis nonnullis Quæſtionibus.*

Item ejusdem *Collectanea ex ſanctiſſimis Patribus de proceſſione Spiritus Sancti* in Cod. Regio 1819. Sic Labbæus b) noſter de Damyla Nilo. Nec eſt aliud quod expectes ab Allatio, qui nec vidit, nec examinavit Codices.

X. Nilus Nomine.

Nilus nomine tantum nobis pervulgatus de *Ratiocinationibus*, latine tantum, Interprete *Johanne Baptiſta Raſario* Lugduni c) in folio poſt Ammonium in Voces, Magentinum in libros de Interpretatione, & in Priora, atque Epitomen Porphyrii in univerſam Ariſtotelis diſſerendi artem.

XI. Nilus Doxapatrius.

Nilus Archimandrita Doxapatrius ſcribebat ſub Rege Rogerio, in Sicilia Anno Dom. 1143. Quæ ipſius vidi, ſunt; *De quinque Patriarchalibus ſedibus.* d) Sic enim ſe habent ipſius Antelogia: Συγγραμμα γενι-

(G) 3

b) Bibl. nova MSS. p. 89.

c) A. 1547.

d) Hoc Nili ſcriptum è Codice Levini Warneri, quem Bibliothecæ Leidenſi ille legavit, editum eſt Græce & Latine in variis ſacris *Sephani le Moyne* Lugd. Bat. 1685. & 1694. 4. pag. 211-267. A Frid. Spanhemio communicatum ſibi prædicat Lemonius. Confer ubi lubebit Spanhemii Opera T. 2. p. 502. Fragmenta ex eadem Doxopatri notitia ediderat Allatius lib. 1. de conſenſu Eccleſ. Occid. & Or. cap. 24. & ex Allatio Rich. Simon ad calcem Hiſt. Criticæ editæ Gallice de fide & ritibus Orientalium. Allegatur & ab Allatio de conſenſu p. 255. 522. Tempus non repugnat eundem hunc eſſe Doxopatrium cujus *Nomocanon* MS. exſtat Romæ in Codice Patrum S. Baſilii, de quo V. C. Bernhardus de Montfaucon in Diario Italico p. 217. ſeq. & in Palæographia Græca p. 62 & 302. Titulum libri quoniam quis ille Doxopater fuerit nos docet, adſcribam: Νομοκάνον ὅλους τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, καὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ ἑτέρων Θεοφόρων πατέρων, ἑρμηνευθὲν προτροπῇ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, παρὰ τοῦ λογιωτάτου διακόνου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ νομοφύλακος, τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας, πατριαρχικοῦ νοταρίου καὶ πρωτοπροέδρου πρεσ-

γενόμενον παρὰ Νείλου Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Δοξαπατρῆ, κατὰ κέλευσιν τοῦ εὐγενεστάτου μεγάλου Ῥηγὸς Ῥογερίου, περὶ τῶν πέντε πατριαρχικῶν θρόνων, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς Ἀρχιεπισκοπῶν, καὶ Μητροπόλεων, καὶ τῶν ὑπὸ τὰς μητροπόλεις Ἐπισκοπῶν, καὶ τῶν ἐνοριῶν ἑκάστου πατριαρχικοῦ θρόνου, καὶ πῶς, καὶ πότε συνέστη ἕκαστος πατριαρχικὸς θρόνος, καὶ περὶ τῆς τάξεως αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν ἰδικῶν ἑκάστου ὀνομάτων, καὶ περὶ τὸν λόγον ἐπέχουσι. συνεγράφη δὲ ἔτει, ς' χνά, Ἰνδικτιῶνος ς'. P. πανευγενέστατε αὐθέντα μου, καὶ τὰ ἑξῆς. *Nili Archimandritæ cognomento Doxapatrii de quinque Patriarchalibus*, &c. P. *Nobiliſſime Domine mi*, &c. Alia quoque ſcripſiſſe ſatis ipſe indicat, ibidem. Ὅτι ἐν τῷ Καστελλίῳ Πανόρμου ἔγραψα πρὸς τὴν σὴν ἀντίληψιν.

XII. Nilus Monachus Siculus.

Tempore Michaëlis Palæologi, e) cum Johannes Deſpota non tantum omnibus belli dotibus eminentiſſimus ſui ſeculi, ſed in Deum piiſſimus, & verum religionis exemplar, & munificentiſſimus in pios uſus, & ædificia ſacra extruenda profundens vigeret, Monachus quidam Nilus ex Sicilia cum aliis à pedibus ſervis Conſtantinopolim deveniens, magno Romanorum malo, docebat parſimoniæ attendendum eſſe. Rem ita exponit Georgius Pachymeres libro 3. cap. 21. ἐπεὶ δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν Μοναχὸν Νεῖλον, ὃς ἐκ Σικελίας μὲν ὥρμητο, ἐπὶ κακῷ δὲ τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας ἐπέστη διδάσκων γλισχρεύεσθαι, καὶ προμηθεῖς εἶναι τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν δόσιν, μήπως λαθών τις μετρίως τῶν πραγμάτων ἔχων, λαβὼν, τῷ μὲν διδόντι τὴν, τοῦ κακῶς οἰκονομεῖν τά οἱ προσόντα προστρίψοι μέμψιν, τὴν δὲ χάριν ἐκείνην οὐκ ἐπὶ μισθῷ, ἀλλ' ἐν κενοῖς γενέσθαι παρασκευάσοι, ὡς ἐντεῦθεν μηδένα διδόναι τῶν πάντων ἐξ ἀνάγκης ἐχόντων τι, διότι καὶ τοῦ εὖ πάσχειν κατὰ τὸν ἐκείνων νόμον, ἀπείργοιτ' ἂν εὐπρεπῶς, καὶ οὕτως ὁ τῆς μεταδόσεως ἀσθενοίη νόμος. Ὢ πῶς ταῦτά τις καὶ ἐξαγγείλοι, ἰδίου καιροῦ χρήζοντα; Ὁ γοῦν δεσπότης ἔχων πρὸς τοῖς ἄλλοις καλοῖς καὶ τὸ φιλομόναχον, ἐκείνους που παρεισφρήσαντας τῇ οἰκίᾳ ὡς ἀρετῆς φίλους δέχεται, κἀντεῦθεν σύγχυσίς τις ἐπὶ μικρὸν περὶ τὰς τῶν δικαίων δόσεις ἐκ τῆς ἐκείνων διδασκαλίας ἐπη-

πρωτοσυγκέλλων Δοξαπάτρου. Neque longe ab hac ætate remotus Nilus Monachus, ad quem Mich. Glycæ Epiſtola, quam edidit Allatius de conſenſu utriusque Eccleſiæ p. 1194. Sed dubito idemne an alius ſit Doxopater cujus carmen Jambicum in Arium de laudibus Athanaſii, præfixum Codici MS. Operum Athanaſii Baſileenſi, manu ipſius Doxopatri ſcripto edidit Felckmannus appendice ad edit. Athanaſii Commelinianam, atque inde Pariſienſes ante T. 1.

e) Hic præfuit Græcorum Imperio ab A. C. 1260. ad 1282.

ἐπηκολȣ́θει. Hæc ita vertit doctiſſimus Petrus Poſſinus : *Iſtud tamen ejus*, Johannis Deſpotæ, *incenſum large donandi ſtudium paululum refrigerarunt ſectatores Nili Pſeudomonachi è Sicilia huc magno malo Romanæ Reipublicæ profecti, docentes parſimoniæ attendere, ſuadentesque hominibus magna circumſpectione in dando uti, ne fortè quis clam, alioquin habens, quod ſatis ipſi eſt, & callide ſimulata egeſtate pecuniâ emungens, parum cautum miſericordem, labem illi allinat multum facilis, & ſua inconſulte dilapidantis : prætereaque illud fraudet fruſtra ſperata mercede talis operis, quippe quod non jam ipſi ad præmium imputandum, ſed inter vana, & otioſa numerandum ſit. Ex hujusmodi doctrina credita receptaque neceſſario ſequebatur, ut nemo aliquid habentium, quidquam alteri donaret, ſicque omnis ex ex eleemoſynis ; quo ſpes, ratioque victus, ac ſtatus plerorumque tenuium continetur, hac iſtorum prava diſciplina funditus exterminaretur è conſuetudine usque hominum, illo plauſibili prætextu inquirendi anxie ante largitionem, verene, an ſimulate egerent, qui petebant, nullum jam erogationi beneficæ locum relinquente : atque adeo hac arguta cavillatione tota lex eleemoſynarum abrogaretur. O quis hujus perniciem dogmatis ſatis explicet! Ad quod utique proprio ejus argumenti commentario eſſet opus. Itaque Deſpota, cui laudes inter cæteras inerat amor multus, veneratioque Monachorum, quosdam è Nili ſectariis eam vitam profitentes, & ſe inſinuantes in ejus domum, facile in conſuetudinem recepit, varios bonos ex veſte æſtimans ; Unde contigit longe deinceps manare parcius prava iſtius doctrinæ quodam obice prohibitum fontem beneficentiæ inopum ex illo greges haurire ſolitorum antea tam benigne irrigantem.* Manifeſte comperi, & manu teneo, indignum hunc eſſe, qui cum aliis Nilis in hac Diatriba locum habeat. Sed cum de Nilis ſermo ſit, qui unici fuerunt ad gloriam, vel infamiam ; hic quoque qui Pachymeris calculo minus commode audiit, obticendus non fuit.

XIII. Nilus Italicorum dogmatum Propugnator.

NIlus quidam nomine tantum notus ſub Alexio Comneno f) Conſtantinopolim perveniens, in eaque commorans, cum Armenis conjunctus, multas hæreſes ſparſit : & cum in illis aſſerendis defendendisque pertinaciſſime inhæreret, una cum ſociis plena Synodo

f) Hic Comnenus Imperium tenuit ab A. C. 1081 ad 1118. Cæterum Nilus iſte non diverſus à Nilo Ægyptio Monacho, de quo infra num. XV.

nodo condemnatus eſt. Ut res ſeſe habuit, fuſe narrat Anna Comnena Alexiad. l. 14. g) ἐπεὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ὥσπερ τι ῥεῦμα κακίας ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐπικλύζων πολὺν τὸν σάλον ταῖς τῶν ἁπάντων ἐνεποίει ψυχαῖς, μετ᾽ οὐ πολὺ τῆς τῶν τοῦ Ἰταλοῦ h) δογμάτων, καθαιρέσεως ἀναφανείς, καὶ πολλοὺς ταῖς δίναις τῆς αὐτοῦ κακοδοξίας ἐβύθισεν. Ἀνὴρ δὲ οὗτος δεξιὸς μὲν τὴν ἀρετὴν ὑποκρίνεσθαι, οὐκ οἶδα μὲν οὖν ὅθεν, πῶς δ᾽ οὖν τῇ μεγαλοπόλει ἐφήπτησε, καὶ ἐγγωνιάζων Θεῷ μόνῳ δῆθεν, καὶ ἑαυτῷ προσανεῖχε διὰ παντὸς, ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἐνασχολούμενος, ἀμύητος δὲ πάσης ἑλληνικῆς παιδείας ὢν, καὶ μηδὲ καθηγητήν τινα ἐσχηκὼς, ἀρχῆθεν τὸν ὑφαπλοῦντα τούτῳ τὸ τῆς θείας γραφῆς βάθος ἐνεκεκύφει μὲν τοῖς τῶν ἁγίων συγγράμμασιν, ἄγευστος δὲ πάσης παιδείας λογικῆς ὢν ἐπεπλάνητο περὶ τὸν νοῦν τῶν γραφῶν, οὐκ ἀγεννῆ δέ τινα χορὸν ὑποσυρόμενος ἐν μεγάλαις οἰκίαις εἰσῄει διδάσκαλος αὐτοχειροτόνητος· τὸ μέντοι, διὰ τὴν ἐπιφαινομένην αὐτῷ ἀρετὴν, καὶ τὸ κατεσκληκὸς ἐκεῖνο, ἦθος, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν ὑποκεκρυμμένως ἐμφαινομένην αὐτῷ τάχα γνῶσιν, ἔνθεν τοι καὶ τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν τοὺς καθ᾽ ἡμᾶς ἀγνοήσας μυστηρίων, καὶ μήθ᾽ ὅτι ἐστὶν ἕνωσις ἁπλῶς συνιέναι δυνάμενος, μήθ᾽, ὅτι ἐστὶν ὅλως ὑπόστασις εἰδὼς, οὔτι διακεκριμένως ὑπόστασιν, ἢ ἕνωσιν νοεῖν δυνάμενος, μήτ᾽ αὖθις ἡνωμένως καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν, μήθ᾽ ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα παρὰ τῶν ἁγίων διδασκόμενος, πόρρω τοῦ ὄντος ἐξενεχθεὶς, φύσει τοῦτο θεωθῆναι ἐδόξαζεν ἀπατώμενος. Οὐδὲ τοῦτο διέλαθε τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ᾽ ὡς ᾔσθετο τὰ περὶ τούτου ὀξύρροπον ἐπινοεῖ τὴν βοήθειαν, καὶ τὸν ἄνδρα μετακαλεσάμενος, πολλὰ τοῦ θράσους, καὶ τῆς ἀμαθίας ἐμέμφετο, καὶ πολλὰ τοῦτον ἐλέγξας τήν τε καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν τοῦ θεανθρώπου λόγου τρανῶς ἐδίδασκε, καὶ τὸν τῆς ἀντιδόσεως τρόπον παρίστα, καὶ ὅπως ἐθεώθη τὸ πρόσλημμα μετὰ τῆς ἄνωθεν ἐδίδασκε χάριτος. Ὁ δὲ τῆς ἰδίας ψευδοδοξίας ἀπρὶξ εἴχετο, καὶ πρὸς πᾶσαν κάκωσιν, στρεβλάς τε, καὶ δεσμὰ, καὶ ξεσμοὺς σαρκὸς ἑτοιμότατος ἦν, ἢ ἀποστῆναι τοῦ μὴ θεωθῆναι φύσει διδάσκειν τὸ πρόσλημμα. Εἶχε δὲ τότε καὶ πολλοὺς τῶν Ἀρμενίων ἡ μεγαλόπολις, οἷς τῆς ἀσεβείας ὑπέκκαυμα ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος ἐγίνετο, ἐντεῦθεν διαλέξεις τε συχναὶ πρὸς τὸν Τιγράνην ἐκεῖνον, καὶ τὸν Ἀρσάκην, οὓς ἐπιπλέον τὰ τοῦ Νείλου δόγματα πρὸς ἀσέβειαν ἠρέθιζε. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Τὴν ἀσέβειαν πολλῶν ἐπιγενομένην ψυχαῖς ὁρῶν ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἀλλήλοις τὰ τοῦ Νείλου καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐπιπλεκόμενα, καὶ ἁπανταχῆ τὸ φύσει θεωθῆναι τὸ πρόσλημμα λαμπρᾷ φωνῇ κηρυττόμενον, ἀθετουμένας τε τὰς τῶν ἁγίων πατέρων περὶ τούτου γραφὰς, καὶ τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀγνοουμένην, σχεδὸν στῆσαι τὴν σφοδρὰν τοῦ κακοῦ ῥύμην βουληθεὶς,

g) Libr. 10. ſub init. pag. 269. ſeq.

h) De hoc Johanne, Mich. Pſelli diſcipulo ejusque dogmatis vide Antonium Pagi ad A. C. 1083. n. 8. ſeq & Allatium de utriusque Eccleſiæ conſenſu p. 632.

θεὶς, τὰς τῆς ἐκκλησίας λογάδας συναγαγὼν, σύνοδον περὶ τούτου γενέσθαι κοινῇ συνεσκέψαντο. Καὶ παρῆν τηνικαῦτα ἅπαν τὸ τῶν ἀρχιερέων πλήρωμα, καὶ αὐτὸς ὁ πατριάρχης Νικόλαος i) καὶ ὁ Νεῖλος εἰς τὸ μέσον μετὰ τῶν Ἀρμενίων ἵστατο, καὶ τὰ τούτου ἀνεκαλύπτοντο δόγματα. Καὶ ὃς λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ταῦτα ἐδίδασκεν, καὶ ἰσχυρῶς αὐτῶν διὰ πλειόνων ἀντείχετο. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἡ σύνοδος, ἵνα πολλῶν ἀπαλλάξῃ ψυχὰς τῆς διεφθαρμένης αὐτοῦ διδαχῆς, αἰωνίῳ τοῦτον καθυπέβαλεν ἀναθέματι k) καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν κατὰ τὰς τῶν ἁγίων παραδόσεις ἐμφανέστερον ἀνεκήρυξεν. Μετὰ τοῦτον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν σὺν τούτῳ, καὶ Βλαχερνίτης δεδημοσίευτο, ἀσεβῆ καὶ ἔκφυλα τῆς ἐκκλησίας φρονῶν, κἂν ἱερωμένος ἦν. Ex Interpretatione Petri Poſſini: *Interea non longe poſt condemnationem pravorum dogmatum Itali, cujus ſuperius meminimus, exortus eſt ejus amentiæ ſucceſſor,* Nilus *nomine, homo virtutis ſimulator callidus, qui cum eluvie quadam malitiæ Eccleſiam inundaſſet, & hominum animos in præſens periculum adduxit naufragandi circa fidem, & non paucos errorum hauſtos verticibus irreparabili merſit interitu. Is neſcio unde Conſtantinopolin profectus triſtem illic, ac à vulgo ſecretam vitam exercuit, Deo videlicet uni, ſibique aſſidue attendens, ſacriſque Libris volutandis otium abſumens. Funditus rudis erat Græcæ omnis eruditionis. In divinis vero litteris vi quadam irrupuerat; nemine unquam adhibito, qui primos ipſi aditus muniret ad intimam notitiam arcanorum illorum ſenſuum. Tamen erat multus in lectitandis operibus Sanctorum. Verum cum differendi arte nulla, nulla ratiocinandi methodo initiatum ingenium afferret, neceſſario fiebat, ut excluderetur ſacris adytis, & toto, quod ajunt, cœlo ab exacta intelligentia divinorum aberraret oraculorum, ac dogmatum. Congregavit nihilominus numerum non parvum admiratorum ſui: ad quos in magnas ædes convocatos concionabundus prodibat, ſuis ipſe unius ſuffragiis declaratus Doctor: auctoritatem ipſi apud præoccupatos favore animos facile quantamvis conciliante primum egregia ſpecie virtutis; deinde aſperitate cultus, victuſque, ſqualore oſtentata vultus, ac veſtium: poſtremo ſublucentes ex arcano, & imperitorum præſtringentes animos eruditionis ſcintillæ, quaſi latentis ex induſtria, & exuberanti copia modeſtiæ cuſtodiam fruſtrantis. Tali ille ſui ſuorumque fiducia in rei maximæ temere definiendæ præcipitem audaciam prolapſus, homo, nec quid eſſet Unio, quid hypoſtaſis, nec quomodo iſta jungi componique poſſent in hypoſticam unionem,*

 didi-

i) Nicolaum intellige tertium (Grammaticum cognomine) qui Patriarcha CPol. fuit ab A. C. 1084. ad 1111. de quo confer Lambecium VI. p. 302. & Antonii Pagi Critica Baron. ad A. 1089. n. 8. & A. 1117. n. 27. 31. &c.

k) Illius anathema legi etiam in Triodio Dominica Orthodoxiæ ſive prima Quadrageſimæ notavit Allatius lib. 2. de conſenſu Eccleſiæ Occid. cum Orientali c. 10. §. 4. Conf. quæ infra num. XV.

didiciſſet unquam: nec qua ratione aſſumpta natura divinitatis eſſet facta particeps, ex Commentariis Sanctorum, quæ ſine intelligendi fructu triverat, percipere potuiſſet: docere ac profiteri palam cæpit, Humanitatem Chriſti, natura fuiſſe deificatam, *longe in eo quidem ultra veritatis Catholicæ gyros evagatus. Hæc nec ignorare, nec diſſimulare Imperator potuit, ſed errori viri celebris, quippe lubrico ad ſui propagationem malo, ratus occurrendum remedio non lento, iſtum ipſum pravæ doctrinæ auctorem accerſit, objurgataque non perfunctorie audacia, imperitiaque ejus, multis deinde, qua teſtimoniis, qua rationibus convicit pervicacem: eique, ſi ſentire poſſet, manifeſte demonſtravit: quid eſſet hypoſtatica unio Verbi cum Humanitate; tum quatenus, & qua ratione facta eſſet communicatio proprietatum inter naturas ambas expoſuit: deinde humanitatem aſſumptam, non utique natura propria, ſed gratia ſuperna fuiſſe deificatam copioſe docuit, ſuperbo hæretico contumacia ſe interim involvente ſua, & adeo non manus dante manifeſtæ veritati, ut ſe ad vincula, tormenta, mutilationem perferendam corporis, atque ad quodvis incommodum ſubeundum paratiſſimum oſtenderet potius, quam ut ſibi extorqueri pateretur id aut ſentiendi apud ſe, aut apud alios prædicandi libertatem, quod profiteri cæperat; nempe, Humanitatem Chriſti natura fuiſſe deificatam. Erant tum Conſtantinopoli Armeni permulti, quibus ad non orthodoxe ſentiendum pronis, novum ad ipſum impetum, atque incitamentum admovebat hic Nilus. Inde frequentes collocutiones cum Tigrane illo, atque Arſace, qui præ cæteris oratione, ac conſuetudine Nili ad nefariam prave ſentiendi ſententiam pertrahebantur. Hinc Imperator pereuntium animarum interitu commotus, quas plurimas malè ſana doctrinæ impunè ſerpentis contagio corrumpebat: factione pravè ſentientium eo firmiori facta, atque ad nocendum valentiori, quod malas perſe ſeorſim Nili & Armenorum cauſas in unam implicaſſet, conflaſſetque corpus præpotentis jam ſectæ: cujus tanta vis eſſet, atque autoritas, ut paſſim abrogatis traditionibus Patrum veterum, doctrina Catholica de Unione Hypoſtatica ferè ignoraretur: palam vero voce ſublata, ac libera perſonaret impium dictum aſſerentium: Humanitatem aſſumptam natura ſuiſſe deificatam. Hæc, inquam, Imperator reputans, & tempus eſſe ſtatuens expedienda opis, ſi quam afferre poſſet, ad tantum diſcrimen, recente pernicie ſiſtenda, Eccleſiæ proceres unam in ſynodum convocat: ut collatis conſiliis atque ſententiis de præſenti rerum ſtatu decernerent. Convenit univerſus Epiſcoporum cætus una cum ipſo Patriarcha Nicolao. Siſtitur coram illis Nilus cum Armenis. Edere jubentur de Incarnatione Verbi quid ſentiant. Tum ille improbus ſuperiora illa, quæ retulimus, palam aſſeruit: impudentia profitendi errandi temeritatem adæquante; adeo ut etiam pluribus verbis adſtruere male prolata conaretur.*

tur. In ſententias ut deinde itum eſt; Synodus ſatis comperta Nili contumacia, ne lues corrupti membri ad ſanorum perniciem ſerperet, perpetuum in ipſum velut damnatæ doctrinæ pertinacem aſſertorem anathema conclamavit: Unionem verò Hypoſtaticam juxta Sanctorum traditiones manifeſtius explicatiusque prædicavit. Poſt hunc, aut potius cum hoc damnatus & Blachernita eſt, impia & ipſe alienaque ab Eccleſia ſentiens, quamquam Sacerdos erat.

XIV. Nilus Cabaſila, Archiepiſcopus Theſſalonicenſis.

N*ILum Cabaſilam Archiepiſcopum Theſſalonicenſem fuiſſe legimus*; ſcribit Neander de eo, vocatque *Virum eruditum & Papatui minime æquum, propterea quod plurimis ejus ſcriptis, tum idolomaniam, tum etiam ſuperbiam, qua ſe ſupra DEUM & Eccleſiam extulit, acerrime confutarit.* Johannes Matthæus Caryophilus Præfatione in Nili Junioris vitam: *ſed utinam poſt duos hosce inclytos Nilos non extitiſſet tertius, qui egregium virtutis nomen bonis omnibus affluentiſſimæ fontem falſarum exhiberet aquarum, Theſſalonicenſis Antiſtes, & vaniloquentiæ ſchiſmaticorum anteſignanus. Hujus pernicioſiſſima dicta, & ſententias una cum ſuis confutationibus, DEo dante, poſt ſancti Patris hiſtoriam videbis edenda, ut palam fiat omnibus, quid interſit inter Nilos & Nilum; denique inter avitam Græcorum Theologiam, & ſchismaticorum abſonas novitates.* Quod promiſit, præſtitit in partem Caryophilus, diuturniori equidem vita dignus: ſic enim reliqua ipſius Nili contra Romanam eccleſiam dictata de ſtatu dejeciſſet, & diſſolviſſet mendacia. Extat ejusdem Nili Tractatus, quo nititur explicare: *Nullam aliam hactenus fuiſſe cauſam, quam quod univerſali Concilio Papa rei controverſæ legitimam cognitionem cedere non vult; quin ſolus ipſe tanquam Magiſter, atque arbiter controverſiæ ſedere vult: alios autem tanquam diſcipulos dicto audientes eſſe, & hoc ab Apoſtolorum & Patrum legibus & actionibus eſſe alieniſſimum.* Ejusdem *de Papæ primatu, libri duo*, ex Bibliotheca Vaticana, Bonaventura Vulcanio Interprete. His acceſſit *de Igne Purgatorio* liber ſingularis, eodem Interprete. Lugd. Batav. apud Franciſcum Raphelengium 1595. in 8. Græce & Latine Hanoviæ typis Wechelianis apud Claudium Marnium 1608. in 8. Hunc eundem Tractatum converſum in Latinum ſermonem per Illyricum l) ſcribit Epitomator Geſnerianus. Ejusdem

l) Eſt mihi in manibus Nili Theſſalonicenſis libellus de Primatu Romani Pontificis, Græce cum verſione Matthiæ Flacii Illyrici editus Francofurti apud Davidem Zephelium

Digitized by Google

clara & brevis ad Latinos reſponſio tanquam Enchiridion quoddam propoſitum his, qui adverſum illum pugnare volunt. In illo de Primatu Papæ agit, ex vetuſtiſſimis Conciliis m) aliiſque vetuſtis monumentis illum refutans, ut oſtendat eum nec divini juris eſſe, ſed tantum à Patribus & Imperatoribus conceſſum, nec tamen talem, & tantam rem ſuæ præeminentiæ eſſe, quantam Papa nunc nullo ſibi jure uſurpat. Verum eſt, hunc infamem & ſexcentorum flagitiorum maculis notiſſimum ſchiſmaticum, ſive potius hæreticum, ſimilia, imo pejora ſcripta poſteris tradidiſſe; ſed quibusnam documentis probabilibus, aut neceſſariis, vel ut expreſſius dicam, amentatis haſtis? Levia ſunt, & nihili, & non re, ſed ad gratiam nequiſſimorum hominum argumenta contorta, quod ex concluſione operis manifeſto colligitur. Κεφάλαιον τῶν λεγομένων, ἕως μὲν ὁ πάπας σώζει τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας ἕστηκε, καὶ τῆς πρώτης, καὶ κυρίας ἀρχῆς οὐκ ἀφίσταται. καὶ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀρχιερεὺς ἄκρος, καὶ Πέτρου, καὶ πάντων Ἀποστόλων διάδοχος, καὶ δεῖ πάντας αὐτῷ πείθεσθαι, καὶ οὐδὲν, ὃ τὴν τιμὴν ἐκείνου χωρεῖ. Εἰ δὲ τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσας, οὐ βούλεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπανιέναι, τὴν τῶν καταδίκων πείσεται. *Summa dictorum hæc eſt: Quamdiu quidem Papa ordinem ſervat, & cum veritate ſtat, à primo, & proprio principatu non removetur, & caput erit eccleſiæ & ſummus Pontifex, & Petri, reliquorumque Apoſtolorum ſucceſſor, omnesque ei obedire oportet: nihilque eſt quod ipſius bonori detrahat. Si vero à qua ſemel veritate receſſerit, ad eam redire noluerit, damnatorum pœnis erit obnoxius.* Fulget Orichalcum, ſed pallens aurum melius eſt. Nondum vel à Nilo, vel ab ullo alio rationibus conquiſitis probatum eſt, nec probabitur in poſterum à quoquam, Papam ordinem non ſervaſſe, & veritatem miſſam feciſſe. Quanam ergo ratione à primo, & proprio principatu remotus eſt? ideoque nec caput Eccleſiæ, nec ſummus Pontifex, nec ſucceſſor Pe-

lium 1555. 8. Teſtatur Flacius hunc ſe libellum à probo & fide digno homine accepiſſe ex ſatis vetuſto codice deſcriptum Venetiis. Fallitur itaque Richardus Simon qui lib IV. Bibliothecæ Criticæ p. 24. Vulcanium primum hujus libri editorem fuiſſe affirmat. Editionem vero Baſileenſem Græcolatinam A. 1544. 4. Guil Caveo V.Cl. memoratam haud vidi, & extare non credo. Certe quod Caſimirus Oudinus p. 627. ſupplementi de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſcribit primum illo anno 1544. typis Oporinianis prodiiſſe Nilum cum Flacio contra Brunum, neutiquam ita ſe habet, cum invectiva Conradi Bruni in Centurias Magdeburgenſes edi primum cœptas A. 1559. ad quam Flacius reſpondet, lucem demum viderit A. 1565. Flacii refutatio invectivæ A. 1566.

m) Nili argumentis pugnantem Macarium Ancyranum producit Allatius de conſenſu utriusque Eccleſiæ lib. 1. c. 27. §. 2.

Petri, nec Apoſtolorum eſt? conſtituant in oculis hominum, quod illud tandem ſit, quod ipſius honori detraxit. Nec à Nilo diſſidet reliqua Schiſmaticorum cohors. Et de his alias fuſius: modo ſatis ſit attrectaſſe.

De hoc Nilo Theſſalonicenſi Bonaventura Vulcanius Ep. ad Lectorem præfixa dicto Opuſculo; *De Auctore hujus ſcripti variant Doctorum ſententiæ. Varietas hinc nata, quod Nilo multi fuerunt cognomines.* Subdit Neander: ** *Nilus quando vixerit, non ſatis conſtat. Vixit ſane poſt Caroli Magni primi Germanorum Imperatoris tempora; ſeptima namque Synodi aliquoties mentionem facit.* Eſto: vixerit poſt Caroli M. tempora, cum ſeptimæ Synodi nomen attingat. Non ſatis conſtat interim, quo tempore vixerit? Salmaſius de Opuſculis Nili Theſſalonicenſis ad Lectorem ſcribit, ſibi conſtare, hunc Nilum eſſe recentiſſimum, Thomæ enim Aquinatis in aliis ſcriptis ſuis, quæ nondum edita ſunt, meminit, & Thomas ille recentiſſimus eſt. Poterat tamen certiora tempora præfinire; dum à Thoma Aquinate ad hunc Nilum non breve temporis ſpatium intercedat. Hunc ergo Nilum nos ſub Johanne Cantacuzeno vixiſſe fingimus, una cum Nicolao Cabaſila, ad quem uti πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀνεψιὸν n) ejusdem *Nili* extat *epiſtola Theologica* cujus Principium: περὶ ἐννοίας τῶν συγγραμμάτων σου in Codice Vaticano 632. Demetrio Chryſoloræ, Demetrio, & Prochoro Cydoniis fratribus, pro quo Prochoro extat Demetrii Oratio ad Philotheum Patriarcham. Princip. Νῦν μόλις ἔργον ἀνδρὸς ἀποδείξω, μὴ μέχρι πολλοῦ. Et quod magis rem probat, legitur etiam modo in Bibliothecæ Vaticanæ Codd. 673. 674. & 1222. Johannis Cantacuzeni reſponſio ad dicta Prochori: Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας θεοῦ, *De eſſentia & operatione divina.* Princip. περὶ μὲν οὖν τῶν τῆς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ εἰδῶν κατὰ τὴν ἐν προοιμίοις ἐπαγγελίαν. Item ejusdem Ἀντιρρητικὰ πρὸς τὰ προαγόμενα ῥητὰ τῶν ἁγίων ὑπὸ Προχόρου τοῦ Κυδώνη. *Antirrhetica ad dicta Patrum allata à Prochoro Cydonio.* Principium: ὅλως μὲν οὐκ ᾔδει, ὦ οὕτως ἀπολογήσασθαί με πρὸς τὰ λεγόμενα. Probant etiam eandem ætatem aliæ Commen-

** Eadem Flacii verba ſunt. præfat. ad Nili libellum.

n) In Bibl. Cæſarea teſte Neſſelio p. 353. extat etiam Nili hujus Epiſtola ad ſororis ſuæ filium Nicolaum Cabaſilam, de Oratione ejus encomiaſtica in S. Martyrem Demetrium: Ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς μητρὸς θείου Κυροῦ Νικολάου τοῦ Καβασίλα, ἁγιωτάτου μητροπολίτου θεσσαλονίκης, Κυροῦ Νείλου. Principium hujus Epiſtolæ non eſt à verbis: ἡ δὲ αἰτία δηλὴ δι' ἣν καὶ ὧδε τέτακται, ut legas in appendice ad V. C. Guil. Cavei Hiſt. literariam, ſed verba illa librarii ſunt, quibus rationem manifeſtam eſſe ait quare in Codice illo Cæſareo Orationibus Cabaſilæ, Nili Epiſtola ſubjungatur.

mentationes eodem tempore concinnatæ, uti Demetrii Chryſoloræ. Κατὰ λατίνων λόγος συνοπτικὸς, ἀφ' ὧν ἐποίησε Νεῖλος Ἀρχιεπίσκοπος θεσσαλονίκης. Principium: Ἀρχαία δόξα τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. Item ejusdem διάλογος ἀναιρετικὸς τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψεν Δημήτριος ὁ Κυδώνης κατὰ τοῦ θεσσαλονίκης Κυρίου Νείλου τοῦ Καβασίλα. Principium: Μέγας μὲν ὁ τῶν ὁμοφύλων καθ' ἡμῶν πόλεμος, & tandem, ne plura huc aggeram, Demetrii Cydonii πρὸς τοὺς τοῦ Καβασίλα ἐλέγχους κατὰ τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου θωμᾶ, Principium: ἡ μὲν κατὰ λατίνων προθυμία τοῦ ἀνδρὸς τούτου μεγάλη καὶ θαυμαστή. Et ne patientia tua abutar, videſis per te ipſum Cantacuzenum in Hiſtoria, & potiſſimum lib. 4. cap. 16. Ibi narrat Imperator Cantacuzenus ſe moleſtiis exſolvi cupientem, ac genus vivendi placidum, minimeque negotioſum ſuſpirantem, cum ſtatuiſſet translato Imperio Monachorum inſtituta ſectari, ad hanc ſeceſſionem ſocios addidiſſe Nicolaum Cabaſilam, & Demetrium Cydonem, *qui externæ ſapientiæ faſtigium attigerant, & moribus Philoſophantes vitam cælibem, conjugaliumque perturbationum expertem amplexi fuerant. Quocirca præcipuum gratiæ, amicitiæ, & familiaritatis locum apud Imperatorem obtinebant.* Notat præterea Salmaſius ibidem non mediocriter errare virum eruditiſſimum, o) qui Nilum Theſſalonicenſem eundem facit cum Nicolao quodam Methones Epiſcopo, & binominem hunc Nilum fuiſſe dicit, quod uſus eſſet Codicibus, qui tractatus alios quoſdam ejuſdem, aut non multum abſimilis argumenti continebant, quibus interdum nomen Νικολάου additum Καβασίλα refert. Nec alio argumento Nilum, & Nicolaum eundem putat. Ponit argumentum in fabulas Salmaſius, & non diſſimili exemplo explodit. Se quoque in Codice Palatinæ Bibliothecæ Nicolai Methonenſis diſputationes aliquot adverſus Latinos; item Diſſertationem Baſilii Theſſalonicenſis Metropolitani inveniſſe, & hoc eodem uſum argumento, ex Nilo, Nicolao, & Baſilio, ex his tribus Geryonem unum & triplicem creare potuiſſe. Nam quod idem adſtruere ex ſtyli affinitate conatur, id quale ſit, ſe non ignorare, qui plura ſcripta ejusmodi recentium Græcorum Patrum tum ma-

nu

o) Bonav. Vulcanium in præf. ad Nili librum de primatu Papæ editum à ſe è MS. Bibl. Vaticanæ & latine redditum Lugd. Bat. 1595. 8. apud Raphelengium. Subjunxit porro Vulcanius Græce & Latine initium diſceptationis Græci & quorundam καρδηναρίων (*Cardinalium* atque Excerpta quædam ejusd. argumenti ex aliis Nili ſcriptis, & libellum de igne purgatorio, ejusdem ut credibile eſt Nili, niſi Marco Epheſio illum tribuere malis. Latine denique ſubjunxit Excerpta è Synodo Florentina.

nu exarata, tum excuſa legit, ut argumento, ita ſtylo ſimilia: nec tamen unquam ex eo Auctores, qni diverſi erant, confundendos eſſe ſtatuiſſe, ſed id tandem conjeciſſe, eadem illos ætate vixiſſe, qui ſtylo iidem pene viderentur.

Eruditiſſimus hic Vir, cujus nomen obticuit, & conjecturas de Nilo & Nicolao redarguit Salmaſius, eſt Bonaventura Vulcanius, cujus dicta accuratiori examine ſupponenda ſunt, & hic non gravabor apponere nonnulla ex ejusdem Præfatione ad lectorem, præfixa Tractatui Nili Epiſcopi Theſſalonicenſis de Papæ Romani primatu. *Codex meus MS. in fronte libri expreſſe præ ſe fert nomen* Νείλου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης *ſed cum in eodem Codice ſint alii non abſimiles ab hoc argumento Tractatus, in iis reperio interdum nomen* Νικολάου τῆς Μεθώνης Επισκόπου, *interdum etiam additum nomen* τοῦ Καβασιλᾶ. *Quo fit ut mihi pene perſuadeam binominem hunc noſtrum Nilum fuiſſe, h. e. Nilum, & Nicolaum hunc, unum atque eundem Auctorem fuiſſe. Neque hoc me à ſententia dimoverit, quod hic Methonenſis Epiſcopus, alter vero Theſſalonicenſis Archiepiſcopus fuerit. Uſitatum enim hoc & olim, & hodie, ut Epiſcopi ab uno ad alium digniorem, aut alioquin ad Archiepiſcopatum promoveantur. Accedit huc, quod quæ hodie extant Nicolai Methonenſis Lucubrationes, vel typis excuſæ, vel manu exaratæ plane cum ſtylo & filo orationis hujus Nili conveniant. Excuſus autem extat Nicolai Methonenſis Tractatus inter Liturgicos Auctores, è manuſcriptis vero ejusdem operibus, quæ in nonnullis Italiæ & Hiſpaniæ Bibliothecis extant, vidi illius orationes VII. de vita in Chriſto, quas nonnulli, quod quidem pro me maxime facit, Nilo adſcribunt, neque mea quidem ſententia falluntur. Extat etiam apud me præclarum ejusdem Nicolai Methonenſis opus, quo Theologiam Platonicam Procli, quæ conſtat Propoſitionibus CCXI. in quarum pleriſque, ille dubium, accuratior ne Philoſophus, an acrior Chriſti hoſtis, principia religionis Chriſtianæ Philoſophicis rationibus, & demonſtrationibus evertere conatur, doctiſſime confutat. Titulus libri ſic habet:* Νικολάου Ἐπισκόπου Μεθώνης ἀνάπτυξις τῆς Θεολογικῆς στοιχειώσεως Πρόκλου τοῦ Λυκίου Πλατωνικοῦ Φιλοσόφου. &c. Nicolai Epiſcopi Methonenſis confutatio Theologicæ informationis Procli Lycii Platonici Philoſophi. *Hi, inquam, libri à Nicolao Methonenſi conſcripti, Nili hujus noſtri ſtylum terſum ſane atque elegantem proxime referunt. Horum te Candide Lector monitum volui, liberum tibi de tota re judicium relinquens.*

Eruditiſſimus hic vir, quisquis ille fuit, cum Nicolaum Cabaſilam, & Nilum unum facit, & poſtremum obliterata memoria Cabaſilæ, mirum non eſt, ſi Methonenſem in locum illius detruſerit.

Inter

Inter Nicolaum Cabaſilam, & Methonenſem magnum eſt temporis intervallum. Methonenſis ſiquidem multo Cabaſila antiquior. Si Methonenſis ut Epitomator Gesnerianus tradit, florebat anno 1230. ſub Laſcaribus, qui ſcripſit pleraque contra Pontificios, quæ in Bibliothecis manu ſcripta leguntur, ſicuti etiam ejusdem Oratio ad eos, qui hæſitant, ajuntque conſecratum panem & vinum non eſſe Corpus & ſanguinem Domini noſtri JEſu Chriſti, & legitur hodie in Bibliotheca ſanctorum Patrum Margarini Bignei: Cabaſila vero florebat anno 1314. Inter Methonenſem itaque atque Cabaſilam intermedii ſunt anni, ſi quæ ſtatuit Epitomator vera ſunt, 84. & ut liquidius res diluceat, Johannes Veccus florebat ſub Michaële Palæologo primo anno 1371. Sed Veccus multo antiquior Cabaſila, ſcribit, & plane diſſolvit argumenta Methonenſis contra Proceſſionem Spiritus etiam ex filio, poſt tot annos. Ergo Methonenſis Nicolaus, & Nicolaus Cabaſila, non poſſunt eſſe unus, & idem auctor. Adde, Nicolaus Cabaſila, licet ſententiam Nili de Proceſſione Spiritus Sancti adverſus Latinos ſecutus ſit, ac foverit, nihil tamen de eo argumento adverſus Eccleſiam Romanam ad hunc diem ab eo ſcriptum & concinnatum inveniri in Bibliothecis, quod ipſe ſciam.

Edita ſunt p) Nili Archiepiſcopi Theſſalonicenſis græce & latine Oratio demonſtrans, *non aliam diſſidii Eccleſiarum Latinarum, & Græcanicarum eſſe cauſam, quam quod Papa ejus, quod controverſum eſt, cognitionem, ac judicium ad Oecumenicam Synodum deferre detrectat: Sed ipſe ſolus controverſiæ Magiſter, ac judex ſedere velit, reliquos vero diſcipulorum inſtar dicto audientes habere, quod quidem ab Apoſtolorum, & Patrum legibus actionibusque eſt alienum.* Item ejusdem *de Primatu Papæ*, quibus acceſſerunt alia nonnulla de controverſis à Græcis, opera & ſtudio Claudii Salmaſii, q) & Bonaventuræ Vulcanii, cum nonnullis Notis, Hanoviæ typis Wechelianis apud Claudium Marnium, & Hæredes Johannis Aubrii 1608. in 8. Hoc etiam opuſculum Matthias r) Illy-

p) Prodierunt etiam Græce Londini, ſine temporis nota in 4. cum Meletii Alex. atque Georgii Coreſii Chii & Gabrielis Philadelphienſis ſcriptis adverſus latinos.

q) Salmaſius tum vix quatuordecim annos natus erat cum Nilum ederet uſus Codice Palatino & altero Ludovici Servini. Sed nec ſenem poſtea hujus operæ puduit, nam libro ſuo de primatu Papæ Lugd. Bat 1645. 4. excuſo Nilum iterum ſubjunxit, quemque Nilo comitem dederat Barlaamum Monachum περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀρχῆς.

r) Flacius.

Illyricus verſum ex Græco in Latinum ſermonem vertit, ut ſcribit Epitomator Geſnerianus. Hoc ſchiſmatici s) opus negari non poteſt à veneno, eoque perquam peſtifero ſuffuſa lingua dictatum fuiſſe, ideoque acceptiſſimum Hæreticis acceſſiſſe. Sed quas ille blaſphemias in Romanam eccleſiam evomit, & argumenta, quibus in illis diſſeminandis effundit tenebras, à multis exploſa ſunt in ipſa Florentina ſynodo, & poſt Synodum ab aliis perdocte, atque erudite; & nunc demum t) infirmata, atque perfracta funditus ſunt à Johanne Matthæo Caryophilo Epiſcopo Iconienſi in Confutatione Nili Theſſalonicenſis, edita Pariſiis græce & latine, 1626. in 8.

Quæ ipſe vidi, ſunt; *βιβλίον κατὰ Λατίνων, ἐν ᾧ περιέχεται ἀπάντησις πρὸς Λατίνους ὥσπερ ἐγχειρίδιόν τι προκείμενον τοῖς βουλομένοις ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἐκείνους. Adverſus Latinos certatio inſtar Enchiridii, illis deſerviens, qui cum eisdem concertare cupiunt.* Principium: *τῶν ἐν τῇ θεολογίᾳ δογμάτων, τὰ μὲν δὴ ῥητῶς κείμενα.* Quæ modeſtius locutus eſt ipſis Hæreticis: neque enim ipſe vidi quod Epitomator u) inſufflat: *Adverſus Papæ tyrannidem & Latinos Omnia hæc græce manuſcripta extant, & latine edita ſunt verſa ab Illyrico.*

Περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγοι Λατίνων, ἐξ ὧν οἴονται τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. De Spiritu Sancto argumenta Latinorum, quibus ſe demonſtrare putant, Spiritum ſanctum ex Filio quoque procedere. Princip. *πρῶτον μὲν ἀρχαία τίς ἐστι δόξα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.*

Πρὸς τὸ συμπέρασμα, ἢ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Λόγος ά. Ad Concluſionem, ſive de Spiritu Sancto x) *Oratio prima.* Pr. *καὶ ταῦτα ἡ τῶν Λατίνων ἐκκλησία συνηγοροῦσα τῇ δόξῃ τῇ ἑαυτῆς.*

(I) Λό-

s) Nili.

t) Inſiſtit Caryophilus veſtigiis Bellarmini, qui contra Nilum diſputat lib. 2. de Romano Pontifice c. 22. & 27. Prodierunt libri duo Nili de primatu Papæ etiam in Melchioris Goldaſti primo volumine Monarchiæ S. Romani Imperii, Hanov. 1612. fol. Caryophili autem liber recuſus im Bibliotheca maxima Pontificia Jo. Thomæ de Rocaberti Archi-Epiſcopi Valentini Tomo XIV. Rom. 1698. fol.

u) Epitomator Geſneri Bibl. Simlerus, qui quod omnia illa Nili verſa latine & edita ab Illyrico eſſe ſcribit, miror: neminem enim reperi qui illa viderit, præter librum de quo ſupra dixi de primatu.

x) Λόγος rectius fortaſſe redditur *liber* ſive *diſſertatio*. Videat porro Allatius qui p. 858 de conſenſu Eccleſiæ Or. & Occid. Nilo libros XLIX. de proceſſione Spiritus S. contra latinos tribuit. Sane XLIX, argumenta Latinorum propoſuit & diſſolvere conatus eſt Nilus hoc in opere, quod MS extat in Bibl. Cæſarea, aliiſque ut Baſileenſi, Veneta SS. Joannis & Pauli, aliiſque. Vide Neſſelium Catalogo Bibl. Vindob. p. 181.

Λόγος β'. Pr. ὅτι καὶ ἡ τῶν Ἀποστόλων παράδοσις.

Λόγος γ'. Pr. Ἔπειτα μὴν καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν.

Λόγος δ'. Pr. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας, καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου.

Λόγος ε'. Pr. καὶ μὴν καὶ ἐκ τῆς ἁγίας, καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου.

Λύσεις τῶν προτάσεων τῶν Λατίνων, ἐξ ὧν συνάγειν οἴονται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. *Solutiones propoſitionum Latinorum, quibus ſe concludere opinantur, Spiritum Sanctum ex Filio procedere.* Pr. πάντα μᾶλλον, ἢ τὰ τοιαῦτα γένοιτ' ἂν ἀληθῆ.

Ὅτι οὐκ ἔστι Λατίνοις συλλογισμοῖς χρωμένοις ἀποδεῖξαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *Latinos non poſſe ſuis Syllogiſmis demonſtrare Spiritum Sanctum ex Filio procedere.* Pr. λοιπὰ δὲ οἱ συλλογισμοί, εἰς τοσοῦτον ἰσχύος μέτεστιν.

Λύσεις τῶν συλλογισμῶν τῶν Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. *Solutiones argumentorum Latinorum de proceſſione Spiritus Sancti.* Pr. τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ἀναντιρρήτων λόγων δῆλον ἐστίν.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματός τινα. *Ejusdem de proceſſione Spiritus Sancti excerpta.*

De mole immenſa hujus Niliaci voluminis Beſſario Cardinalis apud Syropulum in Concilii Florentini hiſt. ſect. 6. c. 12. y) ad Græcos: Ὅμως εἰ τὰ περὶ προσθήκης λέγει ὁ Καβασίλας φύλλα τέσσαρα, καὶ οἱ λόγοι οὓς εἴπομεν ἡμεῖς εἰς αὐτό, εἰσὶ βιβλίον ἕν, εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς δόξης, εὐθαρσῶς γράφει ἐκεῖνος βιβλίον ὁλόκληρον, οὐ δυνησόμεθα καὶ ἡμεῖς εἰπεῖν, πολλὰ, καὶ καλά; *Nec enim nos oportet Latinos expaveſcere, ſi quidem Cabaſilas, cum de additamento ſcriberet,* z) *tantum unius libri folia implevit: quæ nos hic de eodem argumento fudimus, ſurgunt ad volumen. Ergo ubi Cabaſilas ipſum dogma illuſtrando integrum Codicem confecit, numquid nos in illud item dogma non poterimus multo præclariora,* a) *quam quæ hactenus evulgare?*

Quid vero in prægrandi hoc opere, vaſtaque ſcriptionis mole peregerit hic Nilus, & quomodo in mari & pelago malorum contra Latinos ſua direxerit, in corde concenturiaverit, & ſcripto copias inſtruxerit, non inconſiderate nobis diſtinxit in Protheoria hujus operis

y) In hiſtoria Concilii Florentini à Rob. Creyghtono edita p. 160. Nili Cabaſilæ mentio fit his verbis: ἔχομεν δὲ εἰς τοῦτο παράδειγμα τὸν ἅγιον τὸν Καβάσιλαν ὃς μετὰ τὸ ἐλέγξαι διὰ πολλῶν τὴν τῆς δόξης, ὕστερον χωρεῖ κατὰ προσθήκης.

z) In græco eſt *quatuor folia implevit.*

a) In græco eſt: *multa ac præclara.*

operis Nicolaus Cabaſila dicti Nili ex Fratre Nepos, quam, ne in illis perquirendis oleum & operam perdas, hic apponemus. Προθεωρία ἐκτεθεῖσα σαφῶς ἄγαν παρὰ τοῦ ἀδελφιδοῦ τοῦ τὴν ἀρίστην ταύτην πραγματείαν συνησκημένου διὰ βραχέων ῥημάτων, ὡς διόντε τὸ πᾶν τῆς ὑποθέσεως ἐκτεθειμένη. Τοῦτο τὸ βιβλίον, συνέστη μὲν κατὰ τῆς τῶν Λατίνων καινοτομίας, τηρεῖ δὲ ἐκείνην τὴν τάξιν, τῶν λόγων ἐκτεθέντων ἁπάντων, δι' ὧν Λατῖνοι συμπεραίνειν δοκοῦσι τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην. Πρῶτον μὲν πρὸς τὸ συμπέρασμα τῶν Λατίνων ὁ λόγος, τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ διὰ πάντων ἀληθὲς εἶναι, δεικνύων ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα, δείκνυσι δὲ μαρτυρίαις τῆς ἁγίας γραφῆς, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, οἷς πιστεύειν ὥσπερ ἡμῖν, οὕτω καὶ Λατίνοις ἀνάγκη, ἀπὸ γὰρ τῶν πρώτων ὑποθέσεων τῆς πίστεως, τῶν κυριακῶν, καὶ ἀποστολικῶν λόγων, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, καὶ θεολόγων σχεδὸν ἁπάντων τὴν ἀλήθειαν συμπεραίνει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχειν. Τούτου δὲ δειχθέντος ἐν πέντε λόγοις, ἐπὶ τὰς προτάσεις χωρεῖ, τοῦτο γὰρ ἀρχαῖον ἔθος τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐπειδὰν ὑπὲρ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τοῖς αἱρετικοῖς πολεμεῖ δεικνύναι πρῶτον τὴν ἀληθῆ περὶ θεοῦ δόξαν, ἔπειτα τὰς τῶν ἀντικειμένων λύειν ἐνστάσεις, ὃ μάλιστα φανερὸν τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν διελθοῦσι συνόδων. Ἐπεὶ δὲ αἱ προτάσεις Λατίνων, αἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γραφῆς, καὶ τῶν θεολόγων, αἱ δὲ ἀπὸ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, καὶ περὶ τὰ ἔντα γνώσεως εἰσὶν εἰλημμέναι, διττὸς καὶ ὁ πρὸς αὐτὰς οὗτος λόγος, καὶ ὁ μὲν δείκνυσι τῶν θείων ἐννοιῶν τῆς γραφῆς καταψευδομένους, καὶ τοὺς πατέρας, δι' ὧν ἔγραψαν, μηδεμίαν βοήθειαν διδόναι Λατίνοις, τοὺς δὲ ἀτόπους συλλογισμοὺς τὸ δεύτερον ἐλέγχει βιβλίον. Ὡς ἂν δὲ πανταχόθεν ἀναφανῇ τὴν ἀλήθειαν μεθ' ἡμῶν εἶναι, καὶ μαρτυρίας προσετέθησαν ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς οἰκουμενικῆς ὀγδόης συνόδου, δι' ὧν φαίνεται κοινὴν γενέσθαι δόξαν τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς τὴν ὕπαρξιν ἔχειν. Ἐπὶ γὰρ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, καὶ Φωτίου πατριάρχου, καὶ πάπα Ἰωάννου, οἰκουμενικῆς κατὰ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν συγκροτηθείσης συνόδου, καὶ κοινῇ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος σκεψαμένης ἀνεφάνη, τὴν προσθήκην τῶν Λατίνων ἄτοπον εἶναι, καὶ ἀναθέματος, καὶ τῶν τοιούτων ἀξίαν. Ἐφ' ἧς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας κατέστη, καὶ Γραικοὶ Λατίνοις ἐπείσαντο τὴν προσθήκην ἀπὸ τοῦ συμβόλου περιελοῦσιν. Ἐπεὶ δὲ διαστάντες αὖθις χεῖρον ἡνώθησαν, καὶ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἡ βδελυρία καταχέει Λατίνων, ἄλλα τε καλὰ τῶν παρ' ἡμῖν παρὰ τῶν τηλικαῦτα προστατῶν διεφθάρη, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ἠφανίσθη τῶν ὑπομνημάτων τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης συνόδου, φευγόντων τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκεῖθεν, καίτοι καὶ κανόνες παρ' ἡμῖν εἰσιν οἰκουμενικῆς ὀγδόης συνόδου, καὶ Λατῖνοι γενέσθαι σύνοδον οἰκουμενι-

κὴν ὀγδόην ὁμολογοῦσιν. Οὕτω δὲ τοῦ βιβλίου τῆς κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἱστορίας ἀφανισθέντος, ὀλίγα τινὰ μέρη παραλειφθέντα, ἄλλα ἀλλαχόθεν συναγαγὼν τῷ κατὰ τῶν Λατίνων συντάγματι παρέθηκεν ὁ μακάριος Νεῖλος, ὁ τόδε ποιησάμενος τὸ βιβλίον, ὡς ἐναργεῖς μαρτυρίας τῆς ἀληθείας. Φαίνεται γὰρ ἀπὸ τούτων συστῆναί τε οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἐφ' ὧν ἔφην χρόνων, καὶ τὴν προσθήκην Λατίνων ἐκ τῆς πίστεως περιαιρεθῆναι συμβόλου, καὶ τὴν συμφωνίαν, καὶ τὴν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ τούτοις γενέσθαι. Sic Schismatici celebrant ſua Pitheia, & ſi fuerint affinitate devincti, aut alio dignitatis titulo innixi, mirum eſt, quantum turgeſcant, & quaſi alis ſubannexis ad altiora repentino impetu pervolent, & ad abdita quæque aliorum penetrent, & extra proprios limites ſubſultent: adeo ut inſanire ſæpe ſæpius reperiantur. Quis crederet Nilum hunc Theſſalonicenſem, de Proceſſione Spiritus à Patre ſolo ſcribentem in ea exiſtimatione apud ſuos fuiſſe, ut vel hoc illius ſolummodo ſcripto, tot eruditorum, & rebus divinis exercitatiſſimorum hominum cohortes tum in Italia florentes ducerent proſternendos & opprimendos? Et nihilominus neglectis aliis antiquioribus, ex quibus ſua Cabaſila conſarcinat, antequam Conſtantinopoli diſcedant, in plena Synodo unus Cabaſila Nilus propoſitus eſt, illis qui diſputandi onus in ſe erant ſuſcepturi, ut ſcripta illius evulgarentur, & examinarentur. Sic enim Sgyropulus ſect. 3. c. 7. Ὅμως δὲ μετὰ πολλὰς λόγους τοιούτους ἔδοξε καλὸν, ἵνα ἀναγινώσκηται τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου τοῦ Καβασίλα, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐκλέγωνται, καὶ σκέπτωνται, ἐν οἷς δεῖ. Ἀνεδέξαντο δὲ τὸν τοιοῦτον ἀγῶνα ὁ Ἱερομόναχος κύριος Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς, καὶ ὁ δηλωθεὶς Σχολάριος, b) καὶ συνήρχοντο ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως, μετὰ καὶ ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν προειρημένων, καὶ ἐσκέπτοντο, καὶ ἐγύμναζον τὰ ζητήματα. *Verumtamen poſt multos hac illac ſatos ſermones, viſum eſt etiam rationi conſentaneum, ut noſtri libros evolvant, ac præcipue ſancti Cabaſilæ, è quibus tanquam fœcundiſſimo promptuario permulta dogmata noſtro uſui profutura decerpantur. Quam moleſtiam in ſe ſuſceperunt Marcus Eugenicus Hieromonachus, & qui modo perorarat Scholarius; qui Imperatoris in-* con-

b) Hic Georgius Scholarius in prooemio ſyntagmatis ſui Græce in 4. Londinenſibus typis editi, inter recentes Græcos qui adverſus Latinos bene ſcripſerunt, primum locum Nilo noſtro tribuit: τῶν δὲ ὑστέρων ἁπάντων βέλτιον μὲν καὶ ἱκανώτερον καὶ τῷ μεγέθει τῆς ὕλης ταύτης συμμέτρως μάλιστα μὲν ὅτε θεσπέσιος Νεῖλος, καὶ ὁ ἱερὸς θεοφάνης, μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ τῶν ἱερῶν Γρηγορίων οἱ ὁμώνυμοί τε καὶ ἀκριβεῖς ὀπαδοὶ συνεγράψαντο. Demetrius quoque Chryſoloras Nili opus in ſynopſin contraxit, & Demetrium Cydonium qui Nilum confutandum ſumſerat dialogo ſingulari confutavit, de quo Allatius de conſenſu p. 862. atque infra in hoc ipſo libello p. 71.

conſpectu coierunt cum aliquibus prædictorum, & ſcrutati diligenter Cabaſilæ lucubrationes, & monumenta litteraria, quæſtiones eruerunt publicæ examinationi reſervandas. Ita vertit Creyghtonus. *Ut noſtri librum evolvant Cabaſilæ*, illi eſt; *ut noſtri libros evolvant, & præcipue ſancti Cabaſilæ, è quibus tamquam è fæcundiſſimo promptuario.* In nonnullis aliis raro, at in Creyghtono inſcitia continuo confidentiam parit. Sed ſimilia negligenda ſunt. Ante hunc Nilum Cabaſilam in Græcia adverſus Latinos de Proceſſione Spiritus ſancti à ſolo Patre Tractatus edidere, Photius Patriarcha, Nicolaus Methonenſis, Johannes Phurnus, Andronicus Camaterus, Theophylactus, & de eo nullus dubitat; quorum argumenta digeſſit, & lynceis oculis contemplatus, & efficaciſſimis rationibus diſcuſſa meritiſſimo jure fœdavit, atque contrivit Johannes Veccus. c) Quare ſi tuus iſte Sgyropulus, & quos ipſe ad Conſilium vocatos fuiſſe tradit, in arte & facultate Theologica excelluiſſent, & in ſumma rerum ignoratione verſati non fuiſſent, ad hos provocaſſent, non ad Cabaſilam. Sed nil mirum: Graculus quærit Graculum. Quid vero Theſſalonicenſes in Synodico Manuſcripto, quod novi illius editores uti profanum & impium rejecerunt? Νείλου τοῦ ἁγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης τοῦ λόγοις ἅμα, καὶ ἔργοις, καὶ θείοις συγγράμμασι ἀγωνισαμένου ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας χριστοῦ, καὶ τὴν τοῦ Βαρλαὰμ, καὶ Ἀκινδύνου d) κενοφωνίαν θεοσδότοις λόγοις, καὶ ἀποδείξεσι ἀναντιρρήτοις καταισχύναντός τι, καὶ διελέγξαντος αἰωνία ἡ μνήμη. *Nili ſanctiſſimi Archiepiſcopi Theſſalonicenſis, qui ſermonibus ſimul, & actionibus & Commentariis divinis pro eccleſia Chriſti: & Barlaami, & Acindyni vanas ſtrepitus à Deo datis ſermonibus, quibus reſiſti non poterat, demonſtrationibus dilucidavit, & in vituperationem adduxit, & in crimine poſuit, ſempiterna memoria.* Nec alio pacto Simeon Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes: καὶ ἔτι ἑτέρου Νείλου θειοτάτου ἀνδρὸς τοῦ τῆς Θεσσαλονικέων τὴν προεδρείαν μὲν εἰληφότος, μὴ πρὸς αὐτὴν δὲ φθάσαντος ἐλθεῖν, κατὰ δὲ τῆς τῶν Λατίνων καινοτομίας λαμπρὰ, καὶ ἀληθῆ λίαν, καὶ ἰσχυρὰ συγγραψαμένου, καὶ κατὰ τῆς δυσσεβοῦς ταυτησὶ τοῦ Βαρλαὰμ τε καὶ Ἀκινδύνου αἱρέσεως. *Nec non cum alio Nilo viro diviniſſimo, & Urbis Theſſalonicenſis æque ſummo Antiſtite, cujus tamen ſedem adipiſcendi poteſtas non fuit. Licet contra Latinorum novum facinus ſplendida, & fidei pleniſſima, & valde robuſta Commentaria concinnaverit, nec non contra infelicem hanc Barlaami, & Acyndini hæreſin.* Ride ſodes Theſſalonicenſium putidas ineptitudines in Synodico.

(I) 3 Quod

c) Editus ab Allatio T. 1. Græciæ Orthodoxæ.

d) Poſſevinus in Catalogo Codicum MSS. Bibliothecæ S. Mariæ in Vallicella in Urbe, refert Nilum contra Barlaamitas & Acyndinianos.

Quod in Nilo uti præſtantiſſimum agnoſcebant, & quod ille pleniſſime defendit, Proceſſionem nempe ex ſolo Patre Spiritus Sancti, obticent, ne injurii viderentur in Latinos, inque infamiam adducerentur, quod Latinorum opinionem palam populo criminarentur; de re minima & contemptiſſima, & de qua non erat apud Græcos una ſententia, condemnatione nempe Barlaami & Acyndini, contra quam Nilus an quidquam ſcripſerit, adhuc dubitatur; licet in Palamitarum ſententiam iverit, eum dilaudant. Quod etiam in aliis dictæ Civitatis Pontificibus de novo Synodico additis peragunt. Hi ſiquidem adverſus Latinorum opinionem ſcripta, ac ſi nulla fuerint, ſilent; in aliis, quæ Latinos non offendunt, verboſiſſimi ſunt. Sed de his alias plenius, memoratis etiam Pontificibus. Quantum tandem Nilus hic valuerit ad res Theologicas exponendas, lege Tractatum Georgii Trapezuntii ad Johannem Cubocleſium de Proceſſione Spiritus Sancti etiam ex Filio, Græce & Latine à me editum To. I. Græciæ Orthodoxæ. Non ſuppœnitebit te ſimilis lectionis.

Johannes e) Spondanus in Annalibus Anno 1622. ſcribit: *Fuit poſtea Nicolaus Cabaſila factus Epiſcopus Theſſalonicenſis, cujus extant plura ſcripta, ſed fuligine ſchiſmatis Græcanici perfuſa; adverſus quem idem ipſe Demetrius* f) *Græce Latineque doctus ſcripſiſſe dicitur pro ſancto Thoma Aquinate, quem Cabaſila primus impetiverat, cujus & aliqua opera in Latinum ſermonem vertit, ſicuti & Auguſtini, & alia, quem & Volaterranus, & alii uti virum doctum, æque ac ſanctum laudant. Sunt autem, qui prædictum Nicolaum confundunt cum Nilo itidem dicto Cabaſila, Archiepiſcopo Theſſalonicenſi, qui hac eadem ætate vixit. Qui ſive fuerit idem, ſive alius, ſive ante, ſive poſt Nicolaum eam ſedem occupaverit, de quo video controverti, nec tamen, admodum refert. Scripſiſſe reperitur duos Tractatulos contra Primatum Romani Pontificis, quos Hæretici exoſculantur.* Vide Lector ſcriptoris Annalium Eccleſiaſticorum in pauxillulis verbis imperitiam. Non interdiſtinguit etiam quod oculorum ſenſu percipit. Videt titulum Libri, quem exoſculantur hæretici, & nomen Auctoris præfixum, & promptiſſimum oculis non internoſcit. Hoc eſt in ſole caligare, & ipſa cœcitate cœciorem eſſe. Libelli contra Romani Pontificis Primatum Auctor Nilus eſt. Alia pleraque ſub Nicolai Cabaſilæ nomine proſtant, paſſim, & ubique. Perperam ergo judicant, qui Nicolaum cum Nilo confundunt, & Spondanus cum illis. Et cum alius Nicolaus, alius Nilus ſit; ſi hiſtori-

e) Henricum Spondanum dicere voluit Allatius.

f) Demetrius Cydonius, adverſus quem ſcripſit alter Demetrius, Chryſoloras.

ricus expertus eſſe vis, quanam illi ætate vixerint, & qui ante, ſedem Theſſalonicenſem, & qui poſt, ſedem Cônſtantinopolitanam occupaverit, enodandum tibi erat. Sed tu ſatis ampliter controverſiæ reſpondiſti, *idparum admodum referre.* Acute admodum, ſed ridicule. Quicunque deinceps futurus ſi incertus alicujus ſententiæ fuerit, ad evellendum ſcrupulum reſponſo hoc Spondanico, ampliter, & ex oraculo ſatisfaciet; *id parum admodum referre. Nicolàus plura, ſed fuligine ſchiſmatis Græcanici perfuſa.* Plura ſcripſiſſe, verum eſt, quæ Catholici in linguam Latinam verſa, uti Catholicis contra Hæreticorum deliramenta opportuna, atque conducibilia ediderant. Et ſi quid illi excidit incauto, quod nonnullis viſum eſt, non ſatis ut omnibus tutum, iidem ipſi Catholici excuſare conati ſunt. Sed dixit neſcio quis, *non dealbarent Æthiopem.* Non ſemper feriet, quodcunque minabitur arcus. Et Spondanus ipſe in his ſuis Annalibus qnot mendacia, quot falſa, quot perperam, & ex ingenio inſimulata, maligne atque calumnioſe conſpergit, quæ volumen requirant, & neſcio an etiam expurgata æſtimationem commererentur? Nihil itaque Nicolai eſt, quod Primatum Papæ invadat. Et Demetrius iſte Cydonius non ſcripſit pro S. Thoma contra Nicolaum, qui nunquam in dictum Sanctum linguam exacuit, ſed contra Nilum qui id egerat, ut ex titulis librorum, qui ad hunc diem ſuperſunt, g) colligitur. Δημητρίου τοῦ Κυδώνη πρὸς τοὺς Καβασίλα ἐλέγχους, καὶ τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου θωμᾶ. Cui poſtea pro Nilo Cabaſila reſponidt Demetrius Chryſolora. Δημητρίου τοῦ χρυσολωρᾶ, κατὰ Λατίνων λόγος συνοπτικὸς, ἀφ' ὧν ἐποίησε Νεῖλος Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Et: Τοῦ αὐτοῦ διάλογος ἀναιρετικὸς τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψε Δημήτριος ὁ Κυδώνης κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κυροῦ Νείλου τοῦ Καβασίλα. Alius itaque eſt Nilus Cabaſila, qui ſcripſit contra Sanctum Thomam, alius Nicolaus. Et Nilum ante Nicolaum abſque ulla dubitatione luſceptum in lucem, Nicolaum poſtea certum eſt, cum Nilus Nicolaum Epiſtola Theologica ad eundem Nicolaum ἀνεψιὸν h) vocet, & Nicolaus ſemetipſum Nili ἀνεψιὸν, nominet.

Reliquum eſt, antequam ad alios Nilos tranſcendam, ut notem offuſam ſcriptoribus de ſcriptis horum Nili, & Nicolai Cabaſilæ caliginem, etiamſi extra argumentum paululum vagare videar. Quod enim

g) Vide Allatium de Conſenſu lib. 2. c. 18. §. 12.

h) Confer. Georgium Phranzam lib. 2. Hiſt. cap. 5. & Allatium de conſenſu utriusque Eccleſiæ p. 858.

enim Nicolai eſt, multi Nilo; quod Nili, Nicolao attribuant. Quare deſignabo opera ipſius Nicolai legitima ab inſititiis.

Nicolaus Cabaſila ſchiſmaticus Græcus Romanæque Eccleſiæ hoſtis, primum Sacellii curator, tum Archiepiſcopus Theſſalonicenſis, vixit ſeculo Chriſti 14. i) circa annum 1350. Ejus meminit Johannes Cantacuzenus Imperator lib. 3. cap. 73. & 99. De eo plura Hervetus, Gretſerus, Pontanus, Poſſevinus, & inter antiquiores Simeon Theſſalonicenſis Dialogo contra Hæreſes: *Ὧν δὴ πατέρων αἱ θειότατοι συγγραφαὶ καὶ ἔπι τοῦ μακαρίου ἐκείνου Καβάσιλα τοῦ τὴν καλὴν νίκην ἐπ εὐσεβείᾳ καὶ ἁγιότητι βίου συνηρμένου Νικολάου κατὰ τὴν κλῆσιν, καὶ Θεοφάνους δὲ τοῦ Νικαίας ἄλλου σοφοῦ, καὶ ὁμολογητοῦ νέου, καὶ Ισιδώρου Θεσσαλονίκης, οὐδὲν ἀπολειπομένου τοῦ σοφοῦ τὰ θεῖα Πηλουσιώτου ἐκείνου, καὶ ὁμώνυμα τὰ τῆς εἰρημένης αἱρέσεως ἀκριβῶς παρισῶσιν. Quorum Patrum diviniſſima ſcripta. Adde his & Beati illius Cabaſilæ, qui ob pietatem, & vitæ integritatem à victoria præclara nomen obtinuit, Nicolai: & Theophanis quoque Nicæni ſapientis, novique Homologetæ, & Iſidori Theſſalonicenſis in divinis rebus exponendis clariſſimi,* & k) *Peluſiotæ cognominis qui de dicta hæreſi ſagaciter, & ad vivum perveſtigant, atque expendant, & alii.* Sunt ejusdem Opuſcula:

Ἑρμηνεία κεφαλαιώδης εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν. Compendioſa Interpretatio in divinum Officium, ſive Liturgiam, Gentiano Herveto Interprete Latine tantum excuſa eſt Venetiis anno 1545. l) apud Alexandrum Bruviolum. Græcus vero textus ex Bibliothecæ Regiæ Codicibus primum prodiit in Auctario Bibliothecæ Veterum Patrum anno 1624. m) cura Frontonis Ducæi: unde poſtea tranſiit in Tom. 12. Bibliothecæ Morellianæ. Hervetus in ea, quam in hunc librum præſcripſit, Præfatione, excuſare nititur Cabaſilam, *ſed dealbat Aethiopem. Conſtat enim*, & adnotat, n) *manifeſtiſſime illum fuiſſe Schiſmaticum, & odio in Romanam Eccleſiam incenſum.*

librum

i) Aliquanto antiquiorem minus recte facit & ad A. 1290. refert magnus Uſſerius p. 154. de Scripturis ſacriſque vernaculis.

k) In Græco eſt: *Peluſiotâ illo in divinarum rerum peritia nihil inferioris.*

l) Imo 1548. 8. Et deinde Antwerp. 1560. Extat etiam latina Herveti interpretatio in Bibliotheca Patrum Pariſ. A. 1654. T. 12. p. 444. & in Lugdunenſi T. 26. p. 173.

m) T. 2. p. 200 Hoc opus videtur etiam reſpicere Allatius quando p. 123. contra Hottingerum inter Græcos qui de azymis contra latinos ſcripſere, Nicolaum Cabaſilam laudat. Ex Cabaſilæ expoſitione Miſſæ paſſim loca producit in eodem libro p. 76. 89. ſeq 109. ſeq. 134. 145. 153. 104. &c.

n) Ducæus, puta.

librum hæreticum de proceſſione Spiritus Sancti contra S. Thomam Aquinatem compoſuiſſe, & multa fundi ſui ubique judicia prodidiſſe, Et Poſſevinus in Apparatu; *De Proceſſione Spiritus Sancti cæcutiit. Quæ quidem cæcitas illum adegit, ut temere, atque imperite auſus fuerit de eodem argumento ſcribere adverſus D. Thomam Aquinatem, Virum, cujus corrigiam calceamenti in rebus Theologicis, ne poſſet quidem, ut ita dicam, ſolvere. Quamobrem liber omnino amandandus eſt. Idem dicimus de libello, qui in Bibliotheca Vaticana prænotatus eſt,* Ἔλεγχος κατὰ Λατίνων. *In libro autem de divino altaris ſacrificio, id commodo fuit, quod contra Hæreticos noſtri temporis divini ſacrificii teſtimonium ab ipſis latinæ Eccleſiæ hoſtibus, inde apparuit. Attamen pleraque in eo libro dicta ſunt, quæ hominem ſolidæ Theologiæ imperitum ſatis arguunt. Quem cum Gentianus, qui eum vertit, voluiſſet cum catholicis Theologis conciliare, pietatem quidem ſuam oſtendit, verum enim vero etiam ſuos errores quadamtenus indicavit, ſed non omnino profligavit. De Quibus vide Gentiani Herveti Præfationem ad ſuam verſionem, & adeo cave vigeſimum nonum, & trigeſimum caput ejuſdem libri Cabaſilæ, ex quibus imprudens fortaſſe quiſpiam poſſet facile colligere, aliud ſentire Græcos de verbis conſecrationis, quam Latina Eccleſia ſentiat.* Laudo quæ de verbis conſecrationis in Nicolao Cabaſila adnotavit Poſſevinus. Eadem verbis Nicolai adductis funditus evertit & profligavit Petrus Arcudius in Concordia Sacramentorum lib. 3. cap. 28. Sed eundem Nicolaum de Proceſſione Spiritus Sancti contra S. Thomam & Eccleſiam Romanam commentatum fuiſſe o) usque adeodum non comperi, licet id percurioſius inveſtigarim. Reſtituatur igitur ab infamia in integrum. Et licet Nili ſcriptorum adverſus Eccleſiam Romanam argumentum breviſſime operi præfixerit, p) non tamen ipſum in eos injurium fuiſſe fatebimur. Quare demonſtrandum eſt, eum contra S. Thomam & Eccleſiam Romanam ſcripſiſſe, ne ut affinis ſceleri condemnetur.

Περὶ τῆς ἐν χριστῷ ζωῆς βιβλία ς'. De vita in Chriſto libros ſex. In quibus præcipue agitur *de Baptiſmo, ſacra Unctione, & Eucharistia.* Latine tantum prodierunt anno 1604. Ingolſtadii in 4. cum *Philippi Solitarii Dioptra, ſeu regula rei Chriſtianæ ad Callinicum Monachum, Johannis Carpathii documentis ſpiritualibus, & aliis opuſculis* Jacobo Pontano Interprete; qui etiam adjecit ejuſdem Cabaſilæ *Orationem contra Fœneratores.* Quæ omnia poſtea tranſlata ſunt in Bibliothecam veterum Patrum Colonienſem, q) & Morellianam Appendicem. Arcudius lib. 2. Concordiæ cap. 21.

(K) explo-

o) Fatetur tamen hoc Allatius lib. 2. de conſenſu p. 858. ſeq.

p) Hoc exhibuit auctor ſupra p. 67. ſeq.

q) Etiam in Lugdunenſem T. 26. p. 136. Cæterum *Orat. in fœneratores* Græce etiam lucem

explodit ipſius Nicolai Cabaſilæ ſententiam de iteranda confirmatione: quem videre poteris, ſi libet. Scribit Poſſevinus in Apparatu: *Vide notas Jacobi Greiſeri noſtri Theologi, qui eundem Cabaſilam in reliquis ſcriptis errantem, ab erroribus purum in his ſex de vita in Chriſto conatur oſtendere.*

Τοῦ αὐτοῦ σημασία εἰς τὴν ὅρασιν τοῦ Προφήτου Ἰεζεκιὴλ, ἐν ᾗ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ζώων ὁμοίωμα θρόνου, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ θρόνου ὁμοίωμα, ὡς εἶδος ἀνθρώπου. Ejusdem r) *expoſitio in viſionem Jezechielis Prophetæ,*

in

cem vidit, quamvis haud integra, Auguſtæ Vindel. 1595. 4. edente *Davide Haſchelio*, ex Codice MS. Maximi Margunii. Integram cum oratione S. Epiphanii in ſepulturam CHRISTI Græce & Lat. vulgavit *Simon Simonides*, Regni Poloniæ Cancellarius, Samoſcii 1604 4. Etiam libri (non ſex tantum quos Pontanus vertit, ſed ſeptem) de Vita CHRISTI Græce MSS. extant in Variis Bibliothecis, ut Cæſarea, Regis Galliæ &c. Septimi initium a Lambecio affertur hoc: ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας τῇ παρ' ἑαυτοῦ σπουδῇ. Ἐπεὶ δὲ εἴρηται τίς γενόμενος ὁ μυηθεὶς καὶ τίνα τὴν ὁδὸν ἐλθών. Loca Græce ex hoc opere producunt Petrus Arcudius in Concordia ſacramentorum, Allatius contra Creyghtonum p. 422. ſeq 531. &c. contra Hottingerum p. 94. ſeq. 97. 108 De hoc opere intelligenda quæ leges in Caſaubonianis ab amico noſtro V. C Jo. Chriſtophoro Wolfio cum nuper in Anglia verſaretur deſcriptis & in hac urbe editis p 39. *Exſtat in Regia Bibl. liber MS. continens* λόγους *XIII. Nic. Cabaſila & unum Maximi Planuda* εἰς τὴν θεόσημον ταφὴν Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. *Cabaſila primi ſeptem* λόγοι *ſunt inſtar* λόγων κατηχητικῶν, *quibus initiandi præparantur ad ſacrorum Myſteriorum trium* βαπτίσματος, μύρου, εὐχαριστίας *participationem. Itaque cum Catecheſibus Myſtagogicis Cyrilli Hieroſolymitani, & Ambroſii libris ejus argumenti & ſimilibus aliis convenit.* Confer Cauſauboni Exerc. XVI. ad Baron. n. 30. ubi lemmata ſeptem librorum, περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς Græce producit è Codice Regio, & magna cum voluptate à ſe lectos teſtatur.

r) Hæc & quæ deinceps referuntur Nicolai Chamaëtæ monumenta pleraque MSta etiam exſtant in Bibl. Cæſarea Vindobonenſi. Exſtant etiam hæc Allatio præterita: 1. Εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν μέγαν ἱεράρχην μυροβλύτην καὶ θαυματουργὸν Νικόλαον. Incipit: ἐπεὶ δὲ πάντα ἀπήντησεν ἡμῖν παρὰ σοῦ, ὦ ποιμένων ἄριστε &c. 2. Εἰς τὴν πάνσεπτον καὶ ὑπερένδοξον κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνας ἡμῶν καὶ παναχράντου θεοτόκου. Incipit: τοῦ νῦν ἀγῶνος ὡς οὐδὲν ἂν γένοιτο μεῖζον &c. 3. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον ὁσιομάρτυρα Ἀνδρέαν τὸν νέον ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν τοῦ μαρτυρίου δρόμον διηνυκότα. Incipit: ἐγὼ δέ σου πῶς ἂν εἴποιε ἐρῶν ὦ Χριστοῦ μάρτυς Ἀνδρέα &c 4. Προσφώνημα εἰς ἔνδοξον τοῦ Χριστοῦ μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τὸν μυροβλύτην. Incipit: Οὐδὲν οἶμαι τῶν ἀτόπων, ὦ μαρτύρων ἀκρότης, εἰ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐπαινεσάντων τὰ σὰ, καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς κατὰ σοῦ θορύβους &c. 5. Εὐχὴ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ λόγον. Incipit: ὑμνοῦμέν σε, εὐλογοῦμέν σε, δοξολογοῦμέν σε. Εὐχαριστοῦμέν σοι Κύριε, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν Ἰησοῦ Χριστὲ, ὁ Θεὸς ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν &c. 6. *De Magiſtratuum civilium iniquis auſis circa res ſacras,* περὶ τῶν παρανόμως τοῖς ἄρχουσιν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς τολμώντων. Incipit: τοὺς μὲν

ποιμ-

Digitized by Google

in qua ſuper quatuor animalia ſimilitudo throni, & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo veluti ipſius hominis &c. Princip. πᾶσα προφητεία, καὶ θεωρία, καὶ ὅρασις εἰκόνες ἦσαν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας.

Τοῦ αὐτοῦ σημασία εἰς τὴν ὅρασιν τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ, ἐν ᾗ τὰ ὀστᾶ τὰ ξηρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ πρότερον ἀπολαμβάνουσιν εἶδος. *Expoſitio viſionis Jezechielis Prophetæ, in qua oſſa arida hominum priorum recuperant ſpeciem.* Pr. τὴν τοῦ θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀποδημίαν.

Εἰς τὰ ἅγια καὶ σωτήρια πάθη τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. *In ſanctam & ſalutarem paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Pr. Ἄκουε, οὐρανὲ, καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων ὅλων κύκλος (locum inde producit Allatius contra Creyghtonum p. 425.)

Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, *In aſcenſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Pr. αἱ χάριτες μὲν ἐπὶ τῶν προτέρων χρόνων ἐξ οὐρανοῦ.

Εἰς τὴν γέννησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. *In Nativitatem ſanctiſſimæ Deiparæ.* Pr. καὶ πρῶτα μὲν τὸν θεὸν ἐνταῦθα καλῶμεν.

Εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. *In annunciationem Sanctiſſimæ Deiparæ.* Pr. εἴ ποτε δεῖ χαίρειν ἄνθρωπον (καὶ σκιρτᾷν.)

Εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τὸν θαυματουργὸν (καὶ μυροβλύτην.) *In magnum Martyrem Demetrium miraculorum effectorem.* s) Pr. πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων οὐδὲ συνιδεῖν ῥᾴδιον.

(K) 2 Εἰς

πονηροὺς τῶν ἀρχόντων ὡς γνώμης μοχθηρίᾳ λύουσι τοὺς νόμους, καὶ δικαίων ὑπερορῶσιν, ὡς ἂν μὴ τῷ ἀγνοεῖν ὅ, τι δεῖ ποιεῖν ἁμαρτάνοντας, ἀλλ' ἑκόντας πονηρευομένους καὶ κακουργοῦντας &c. 7. Τῇ εὐσεβεστάτῃ Αὐγούστῃ (Ἄννῃ τῇ Παλαιολογίνῃ) περὶ τόκου de uſura. Incipit: πολλαχόθεν ἐπιδειξαμένη τῶν ἔργων, ὦ μεγίστη βασίλισσα &c. 8. Ἀθηναίοις, περὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐλέου βωμοῦ. Incipit: ἥκω νῦν, ὦ Ἀθηναῖοι &c. 9. Κατὰ τῶν Γρηγορᾶ ληρημάτων. Incipit: Ὁ δὲ σοφώτατος Γρηγορᾶς, ὥσπερ οὐκ ἀρκούντων αὐτῷ τῶν Βυζαντίων εἰς θαῦμα, καὶ Θεσσαλονικέας ἐνάγει πρὸς τοὺς ὕμνους τοὺς ἑαυτοῦ &c. 10. *De criterio veritatis contra Pyrrhonem,* κατὰ τῶν λεγομένων περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας, εἰ ἔστι κατὰ Πύῤῥωνος τοῦ καταράτου. Incipit: ζητοῦσι δὲ πρῶτον, εἰ ἔστι κριτήριον ἀληθείας. &c. 11. *Solutio quinque argumentorum quibus Rhetoricam inutilem eſſe diſputant Sceptici.* Λόγοι τῶν βουλομένων ἀποδεικνύειν ὅτι ἡ περὶ τὸν λόγον σοφία μάταιος. ἀλόγως ἐνδέχεται &c. λύσεις τῶν τοιούτων ἐπιχειρημάτων &c. 12. Εἰς τὸν Αὐτοκράτορα (Andronicum Palæologum II.) ἐγκώμιον. Incipit: ἄτοπόν τι νομίζω &c. 13. Τῇ εὐσεβεστάτῃ Αὐγούστῃ Oratio encomiaſtica ad Annam Palæologinam, Imperatricem. Incipit: Νόμος μὲν ἅπασιν ἕλλησιν ἔκειτο &c Pleraque hæc exſtant etiam in Codice Regis Galliæ, quem memorat Labbeus Bibl. nova MSS p. 296.

s) Locum ex hac Oratione affert Allatius contra Hottinger. p. 203.

t) Edidit Græce & Latine Godfridus Henſchenius in Actis Sanctorum die V. Aprilis T. 1. Locum inde produxerat Allatius contra Hottinger. p. 204.

Digitized by Google

Εἰς τὴν ὁσίαν Θεοδώραν τὴν θαυματουργόν. t) *In ſanctam Theodoram miraculorum effectricem*. Pr. Ἐμοὶ δὲ πολλῶν τὰ σὰ θαυμαζόντων ὦ μυροβλύτις.

Ἐξήγησις εἰς τὸ γ. τῆς μεγάλης συντάξεως Πτολεμαίου. In lib. tertium Magnæ Conſtructionis Ptolemæi. P. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ συντάγματι σκοπός ἐστιν. Baſileæ u) 1530. fol.

Ejusdem Κανὼν Ἰαμβικὸς μετὰ σχολίων τῇ ἑορτῇ τῶν θεοφανείων.
Ἕτερος κανὼν Ἰαμβικὸς μετὰ σχολίων εἰς τὴν πεντηκοστήν.

Ejusdem Nicolai Cabaſilæ laudatur à nonnullis Liber περὶ συλλογισμῶν. *De Syllogismis*. Pr. x) Σκοπός ἐστι τῷ συντάγματι διδάξαι τὸ εἶδος τοῦ συλλογισμοῦ. Mediolani in Bibliotheca Ambroſiana patet ſub nomine Nicolai.

Alii fide neſcio cujus Codicis Vaticani laudant Cabaſilæ τοῦ σοφωτάτου λόγους πή. *Orationes LXXXVIII.* Nilone, an Nicolao aſſignandas, ipſi viderint. Mihi anxie perveſtiganti Codices Vaticanos, eas videre nondum licuit. Quare judico oculis potius habendam fidem, quam auribus.

Doctiſſimus Labbæus in Diſſertat. hiſtorica de ſcriptoribus eccleſiaſticis To. 2. p. 114. advertit : *Oratio in tres Theologos Baſilium, Gregorium, & Johannem Chryſoſtomum, non eſt hujus Cabaſilæ fœtus, ſed Philothei Patriarchæ Conſtantinopolitani, de quo nihil obſervavit noſter Bellarminus.* Legitur in Cod. Vaticano 809. p. 100, Φιλοθέου Πατριάρχου y) λόγος εἰς·

u) Una cum Magna Syntaxi Ptolemæi ac Theonis Alex. Græcis in Ptolemæum commentariis. p. 151. ſeq.

x) Cabaſila de Syllogismis, in Codice Cæſareo incipit : Ἄτομόν ἐστι τὸ ἓν ἀριθμῷ, οἷον ὅδε ὁ ἄνθρωπος.

y) Hæc Philothei Oratio à Jac. Pontano Græce ac Latine una cum Dioptra Philippi Solitarii Ingolſtad. 1604. 4. & hinc in auctario Ducæano Pariſ. 1624. T. 2. p. 313. & Latine T. 26. Bibl. Patrum Lugd. p. 217. edita longe diverſa eſt ab Oratione Cabaſilæ in eosdem ſacros triumviros, quæ MS. eſt in Bibl. Cæſarea atque incipit: δίκαιαι γε τῶν ἐννομωτάτων καὶ δικαιοτάτων εἶναι τὴν γινομένην τοῖς πατράσι πᾶσαν νέμειν τιμήν. Εἴπερ δέ τινας τῶν ἁπάντων πατέρας &c. Nam & ab aliis laudatam eſſe illam beatorum Doctorum trigam à Johanne Euchaitarum Metropolita, (vide Allat. p. 112. de Simeonum ſcriptis) Theodoro Metochita, & Matthæo Camarieta aliisque, obſervarunt Viri doctiſſimi. Confer Acta Sanctorum T. 2. Junii p. 933. ſeq. ubi de feſto quod in honorem communem Baſilii, Nazianzeni & Chryſoſtomi à Græcis die 30. Januarii celebratur auctore Johanne Metropolita Euchaitarum, temporibus Alexii Comneni litem ambitioſam quæ inter Baſilitas, Gregoritas & Joannitas orta fuerat, ita componente, ut diceret tres illos ſimul ſibi viſos adeſſe, teſtatos ſe unum eſſe apud DEUM, itaque nec ſui cauſa contendendum de prærogativa, ſed cultum ipſorum communem uno die conjungendum. Confer etiam, ſi placet, Nicolai Rayæi tractatum prœliminarem Actis Sanctor. T. 2. Junii præmiſſum.

ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὺς τρεῖς ἱεράρχας Βασίλειον τὸν μέγαν, Γρηγόριον τὸν θεολόγον, καὶ Ἰωάννην τὸν χρυσόστομον. Pr. *Τοὺς διδασκάλους ἡμῶν, ἐπαινέσωμεν.*

Neander Epitomator Geſnerianus, & alii inter Nili Theſſalonicenſis Tractatus, libros etiam *de vita in Chriſto* reponunt. Quos & omnia hæc ſe vidiſſe ſcribit apud amicum in amplo & antiquo volumine, quæ ſeu ipſi, ſeu alii, quibus id negotii dabitur, aliquando cum ſtudioſis communia facient. Quidquid fuerit de eorum editione, neque enim modo anxius id exquiro, meum eſt à ſupino Neandri, & aliorum errore Lectores eximere. Libri ſiquidem de vita Chriſti Nicolai Cabaſilæ ſunt, non Nili. Idque ut videas, Librorum Nicolai notam hic libens, ut vides, attexui. Et hæc adnotavi, ne Cabaſilarum uno cognomine, unum quoque Scriptorem Nilum, ſive Nicolaum conſtituas, quemadmodum vir alter eruditiſſimus z) apud Salmaſium, ut ſupra vidimus de Nilo Theſſalonicenſi, & Nicolao Methonenſi, unum Nilum fingebat. Labbæus addit in Bibliotheca Nova, *Nili Theſſalonicenſis ad Nicolaum Cabaſilam Epiſtolam* a) in Cod. Regio 1759. Nec non; *Nicolai Cabaſilæ Chamaeta Epitaphium* b) *Nili Theſſalonicenſis Archiepiſcopi avunculi ſui: & aliquot ejuſdem epigrammata* in eod. Cod. Reg. 1759.

(K) 3 Huic

z) Vulcanius, ſupra p. 63.

a) In Bibl. Cæſarea Nicolai etiam Cabaſilæ ſedecim exſtant Epiſtolæ, quarum primæ ſex ad patrem, 7. Δυκοπύλῳ τῷ Μανιακάτῃ. 8. ὡςιαρίῳ θεσσαλονίκης τῷ Συναδηνῷ. 9. & 12. τῷ ταρχανειώτῃ. 10. τῷ μεγάλῳ Σακελλαρίῳ. 11. τῷ παπᾷ κυρῷ Δοσιθέῳ τῷ Καραντηνῷ. 13. τῷ ὑπομνηματογράφῳ. 14. & 15. τῷ Κυδώνῃ ad Demetrium Cydonium. 16. ad incertum. Vid. Neſſelium p. 368.

b) In eadem Bibl. Cæſarea exſtant Nicolai Cabaſilæ tredecim Epigrammata *ἡρωϊκὰ* ſive carmine Heroico. Primum ex his *εἰς τὸν τῦ ἑαυτῦ θείυ τάφον κυρῦ* Νείλυ *τῦ θεσσαλονίκης*, incipit: Νείλυ κυδαλίμοιο τάφος ὅδε σῶμα καλύπτει. 2) In Iſidorum Patriarcham CPol. 3) in Lucæ XXIV. 29. *Mane nobiſcum, nam adveſperaſcit.* 4) in Pſal. CXX. 5. *Heu mihi quia peregrinatus ſum longe.* 5) in Eſ. III. 5. *Veſtem habes, dux noſter eſto.* 6) in exceptionem reliquiarum S. Theodoræ. 7—12) Acroſtichides in S. Martyrem Demetrium, S. Andream juniorem, S. Eudocimum: iterum in S. Demetrium Martyrem, in recentes Martyres Hieroſolymitanos & in S. Gregorium Palamam Archi-Epiſcopum Theſſalonicenſem. 13) In divina CHRISTI præcepta Matth. V. 21. ſeq. Feruntur præterea ſive in hac ſive in Regis Chriſtianiſſimi Bibl. hæc inedita Nicolai Cabaſilæ monumenta: 1) *πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῦ, τίς ὁ σκοπὸς τῆς τῦ κυρίυ ἐνανθρωπήσεως;* incipit: *εἰ καὶ φιλόχρυσοι καὶ φιλόδυλοι ἄνθρωποι* &c. Neſſel. p. 429. 2) *εἰς τό. ὦ τῆς καινῆς μίξεως, ὦ τῆς παραδόξυ κράσεως* (Naz. Orat. XXXVIII. T. I. p. 620.) Incipit: *ἐρωτᾷς ὦ φίλων ἄριστε, τί ἐκεῖνο ὅ φησιν ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος* &c. 3) *εἰς τὴν ἱερὰν στολὴν* explicatio duplex ſacrarum veſtium in divina Liturgia uſitatarum. Confer Lambecium lib. V. p. 211. 216. & 347. ſeq. 4) Lab-

Bæus

Huic Nilo, & Nicolao Cabaſilæ adjici poteſt tertius Demetrius Cabaſila itidem Theſſalonicenſis. Nec prætereundum, per eadem tempora unam urbem in Græcia Theſſalonicam tot extuliſſe viros facultate dicendi ſingulares, & doctrinis conſpicuos præter hos tres Cabaſilas, Theodulum Magiſtrum, Acindynum, Theodorum Cutelem, Demetrium Cydonium, Balſamonem, Protonotarium Lampenum, & pleroſque alios, quos eorundem ad Nicephorum Gregoram, & Gregoræ ad eosdem Epiſtolæ in ſolem & pulverem produnt in Manuſcriptis Codicibus: de quibus altera vice agendum eſt.

XV. Nilus c) Monachus Aegyptius.

IN adnotatis quibusdam poſt Theſaurum Nicetæ Choniatæ, in quibus nonnulli in Eccleſia Græcorum, docti equidem viri, ſed qui data opera opiniones fidei catholicæ adverſas in vulgus ſpargere non dubitarunt, ideoque contra eos pronunciatum eſt, legi Nilum quendam Monachum Aegyptium: Εἶπον ἂν καὶ ὅσα Νεῖλός τις μονάζων τὸ ἐπιτήδευμα, τὴν γένυν εὐςαχυς, τὸ γένος Αἰγύπτιος τῆς ὀρθῆς ἀλλότριος πίστεως, καὶ ἄχνην τινὰ καὶ ἰλὺν ἀπόβλητον, ὡς ἀπὸ Κανωβικοῦ στόματος τῶν ἐκείνου χειλέων ἀπέπλυσεν, οὐχ ὥρᾳ πελαγίζων, μᾶλλον μὲν οὖν, καὶ εἰς πήχεις αἰρόμενος πολύχοα τὰ βλάσφημα ἐπηγγέλλετο. ὅτι δ' ἀπέλιπον ἡμᾶς αἱ βίβλοι, καὶ τῆς ἡμετέρας μνήμης ἀπέπτησαν, ὅσα ὡς φρῦνος, ἢ διψὰς, θηρία λιβυκὰ, καὶ θανάτῳ πρόσπολα, ὁ Νεῖλος οὗτος ἰοφόρα κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐξεμημέκει ῥήματα, σιγῇ τὰ κατ' αὐτὸν παραδραμοῦμαι. *Enarrarem etiam quacunque Nilus quidam, inſtituto Monachus, barba promiſſa ſpiſſaque conſpicuus, genere Aegyptius, recta fidei hoſtis, purgamenta quædam frumenti, & lutum rejectitium, veluti è Cœnobico ore propriis labiis conſpuit, non maturè inundans, quinimo in cubitus, & ulnas ſeſe erigens blaſphemias valde numeroſas palam, profitebatur. Quando vero illius libris caremus, & è noſtra memoria effluxerunt quoscunque ille ut i rubeta venenoſa, aut dipſas, fera Libyca, & mortem miniſtrantes, ſanie venenoque delibratos* d) *ſermones, contra pietatem evomuit, ſilentio, quemadmodum & facta illius, venti abripiant.* Et ad hunc ipſum ſpectare

beus in Bibl. nova MSS. teſtatur in Bibl. Regis Galliæ exſtare Collectanea ex actis Conciliorum & SS. Patrum Canonibus, cum interpretationibus zonaræ, Balſamonis, *Cabaſila*, Studitæ Svidæ & aliorum.

c) Hic idem eſt Nilus Italicorum dogmatum propugnator, de quo ſupra num. XIII.

d) Delibatos.

ctare videtur Anathema dictum in Nilum Monachum in Synodico recitari ſolito in Eccleſia Græcorum Dominica Orthodoxiæ. Τοῖς δογματισθεῖσιν ἀσεβῶς παρὰ τοῦ ἀμονάχου Νείλου, καὶ πᾶσι τοῖς κοινωνοῦσιν αὐτῷ ἀνάθεμα. *Placitis, & ſententiolis contra pietatem à Nilo Monachiſmi rebelle, & defectore pronunciatis, & reliquis omnibus, qui cum eo ſentiunt, Anathema.* Iisdem e) cum Choniata vixiſſe temporibus nullus dubito.

XVI. Nilus Metropolita Rhodius.

Nilus Metropolita Rhodius. Eum tamen genuit, & aluit Chios inſula, quod idem met ſuo teſtimonio planum facit Oratione in S. Matronam Chiam, ipſo fere initio: Οὐ ξένα τῆς παρούσης ἡμῖν πανηγύρεως, οὐδ᾽ ἀλλότρια τῆς ἡμῶν ἐπιφανοῦς ταύτης πόλεως, ἡμέτερον γὰρ ἡ εὐφημουμένη καθέστηκε βλάστημα, καὶ τῆς ἡμετέρας καὶ αὐτη ὄρπηξ καθέστηκε. Ματρῶνα γὰρ ἱερὰ τοῦ συλλόγου τούτου κεχρημάτικε πρόεδρος, καὶ ταύτης ἡ θεοτίμητος ἑορτὴ, τὴν παροῦσαν πανήγυριν συγκεκρότηκεν. Ματρῶνα, οὐχ ἣν πάλαι φέρουσι βίβλοι, καὶ ἣν ἡ θεσσαλονικέων μὲν προήνεγκε, καὶ ἐξεθρέψατο πόλις, Παλαιστίνη δὲ τῶν τῆς ἀρετῆς καλῶν ἐκείνης ἀπολελαύκει, καὶ πλήρη τῷ θεῷ τῶν ἀσκητικῶν ἱδρώτων παρέπεμψεν, ἀλλ᾽ ἣν ὅπερ ἄνωθεν ηὐξάμην ἡ καθ᾽ ἡμᾶς νῆσος αὐτη θεοδώρητον ἔσχεν ἀκρέμονα, ἣν προήγαγεν μὲν αὐτη εἰς φῶς, καὶ προσήγαγε θεῷ ὥσπερ ἱερόν τι, καὶ τίμιον ἀκροθίνιον. *Non aliena ſunt à nobis præſentis celebritatis myſteria, nec noſtræ præclariſſimæ hujus urbis extranea. Cujus enim laudes proſequimur, noſtrum utique germen eſt, & civitatis noſtræ ramus frondeſcens; namque ſancta Matrona cœtum hunc colligit, & ejusdem à Deo honoratus dies feſtus feſtum ſolemne hoc explicat. Matrona, non quam antiquorum Annales referunt, & quam Theſſalonicenſium urbs in ſe procreatam eduxit, & Palæſtina bonorum illius conſors Aſceticis ſudoribus honeſtam Deo tranſmiſit; ſed quam, quod ſupra innui, Inſula hæc noſtra à Deo ſibi datum ſurculum poſſedit: quem protulit iſta in lucem, & Deo uti ſacras atque honorabiles primitias conſecravit.*

Nilum hunc ſcripſiſſe contra Latinos, diſco ex Racendyta in Dialogo Johannis Pluſiadeni. Interrogatus enim, ut numeraret nominatim Doctores, quibus ſuaſus à Latinis ſe ſejunxerat, reſpondet: Ἔχομεν Φώτιον πρῶτον κατὰ Λατίνων ἐκθέντα βιβλίον, μετ᾽ αὐτὸν δὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς, τὸν Φιλόσοφον Μιχαὴλ τὸν Ψελλὸν, Νεῖλον Καβάσιλαν, Μεθώνης

e) Nihil impedit fuiſſe paulo antiquiorem, quod in illum Johannis Itali ſectatorem Nilum pulchre quadrat.

Digitized by Google

νης Νικόλαον, Νεῖλον Ῥόδου, Μοσχάμπαρά τινα, Φυρνῆν τὸν Φιλόσοφον, Καματηρὸν τὸν γενναῖον, Βαρλαὰμ τινα Μοναχὸν Καλαβρὸν, Παλαμᾶν τὸν σοφὸν, Θεοφύλακτον Βουλγαρίας, ἄλλον Βουλγαρίας Ματθαῖον, καὶ ἄλλους πλείονας, οὓς οὐ καταλέγω, διὰ τὸ μὴ μηκύνειν τοὺς λόγους. *Habemus Photium, qui contra Latinos primus librum conſcripſit. Poſt eum multos & probos: Philoſophum Michaëlem Pſellum, Nilum Cabaſilam. Methonenſem Nicolaum, Nilum Rhodium, Moſchampara quendam, Phurnem Philoſophum, Camaterum generoſum, Barlaamum quendam Monachum Calabrum, Palamam ſapientem, Theophylactum Bulgariæ, alium Bulgariæ Matthæum, & alios plurimos, quos non recenſeo, ne ſermonem protraham.*

Philippus Labbæus in nova Bibliotheca notat in Cod. Regio 901. & in 1727. legi Nili Rhodii *de verſibus Anacreonticis.*

In Bibliotheca Regia Eſcuriali ſcribitur aſſervari, ut ex Indice illius MS. diſcitur: Νείλου Μητροπολίτου Ῥόδου τοῦ Διασωρηνοῦ, περὶ λίθων, περὶ κατασκευῆς μύρου Μωσαϊκοῦ, περὶ γεννήσεως τεχνικῆς, περὶ χρόνου βισέκτου. *Nili Metropolitæ Rhodii Diaſoreni, de lapidibus, de Confectione unguenti Moſaici, de generatione artificioſa, de Anno Biſexto.* V. 14. Si idem fuerit cum ſuperiori, jam habemus illius agnomen.

Scripſit Orationem cum elegantia & copia ſingulari *de laudibus & virtutibus S. Matronæ.* Pr. Οὐ ξένα τὰ τῆς παρούσης ἡμῖν πανηγύρεως. Eſt à me latine reddita.

Enarrationem Synodorum. f) Inter Oecumenicas recenſet Photianam commentitiam, ejusque decreta de unione Occidentalium & Orientalium, de reſtitutione Photii; & ſententiam de Proceſſione Spiritus Sancti ex ſolo Patre ſummopere laudat, & additionem in ſymbolo *Filioque* configit. Prætereaque Synodum contra Barlaamum & Acyndinum ſub Johanne Palæologo Andronici filio inter easdem Oecumenicas Synodos collocat, & Palamitas tuetur. An præter jam dicta aliquid contra Latinos ſcripſerit, ut ex dictis Racendytæ ſupra adductis colligitur, vel aliquid aliud diverſum ab iis, quæ in enarratione Synodorum ſomniat: ignotum mihi plane eſt. Schiſmati tamen addictiſſimum fuiſſe ex iis, quæ in Synodis enunciat, conjectura non levi proſpicio.

XVII.

f) Edita eſt hæc de IX. Synodis Oecumenicis Synoptica enarratio Græce & Latine à Chriſtoph. Juſtello Pariſ. 1615. 4. ad calcem Nomocanonis Photiani: & à Gvil. Voëllo atque Henrico Juſtello filio in Bibliotheca Juris Canonici veteris Pariſ. 1661. fol. T. 2. p. 1155.

XVII. Nilus Xanthopulus.

POſtremis Imperii Græcorum temporibus inter Græcorum Pſalmodos recenſetur Nilus Xanthopulus, qui multa Troparia, Hymnosque in Eccleſia vario modo concinendos compoſuit. Ipſe legi ipſius Troparia in tres Hierarchas Baſilium, Nazianzenum, & Chryſoſtomum ſacris Officiis modulate decantandos. Hinc ex cognomine, cum nomen nullum eſſet, non alium eſſe, quam eum, qui ſub Xanthopuli g) cognomine; quatuor nobis Epiſtolis elucet in Codice Vatic. 112. quarum alterius P. εἰδ' ἡμῖν σοι τῷ τῆς ἑταιρείας σφοδρῷ. 2. Ἅπασι μὲν ἀρετῆς εἴδεσι διαλάμπειν. 3. Ἴσως εἰδέναι χάριν ἐμοὶ λογίζῃ. 4. ἐμοὶ πολλάκις πειρωμένῳ σοίγε ἀντεπιστέλλειν, credidi. Sed arbitratum repreſſit Theodorus Xanthopulus, in cujus doctiſſimi viri obitum in eodem Codice legitur Monodia à Georgio Galeſiota non ineleganter ſcripta, cujus illud eſt P. Ἄνδρες ὄντι τοῖς βασιλείοις ἤθεσι, καὶ παιδεύμασιν ἐντεθραμμένοι. Quare cum eadem ætate Nilus hic, & Theodorus vigerent Xanthopuli; & Epiſtolæ tantum ſub Xanthopuli cognomine innoteſcant, næ ipſe non effugerem inconſideratiſſimæ temeritatis notam, ſi Nilo eas adſcriberem. Decernant oculatiores, & in aliorum ſcriptis evolvendis fortunatiores.

XVIII. Nilus Tarchaniota h) Monachus.

GRæci antequam in Italiam profectionem facerent in Synodo Conſtantinopoli coacta decernunt, ut ſupra diximus, libros Cabaſilæ ſæpius evolvendos, examinandosque, aliorum etiam elucubrationes, quæ ad rem facerent, & ex Monte Atho, aliisque ex locis viros idoneos eligerent, Latinorum objectis promptius reſponſuros. Inter eligendos

(L) cum

g) Fuit & Xanthopuli cognomen Nicephoro Calliſto, ut Ignatium Xanthopulum prætercam, de quo Georgius Claudius, Claudii Jani F. Danus in erudita de Ignatiis diatriba, quam manuſcriptam mihi cum in hac Urbe verſaretur monſtravit, quamque præmittere inſtituit novæ ſuæ Epiſtolarum Ignatii editioni, quas collatis Florentino & Auguſtano Codd. veterique interprete puriores & ab interpolationibus ſinceriores parat in lucem emittere.

h) Inter Nili Cabaſilæ Epiſtolas ſedecim quæ MSS. exſtant in Bibl. Caſaten., IX. & XII. eſt ad Tarchaniotam.

cum Nili Tarchaniotæ mentio incidiſſet, Imperator hominem, & illius commercium rejecit, timens, ne quis Monachellus dicax, & ad audendum projectus, in Synodo contra rem bene geſtam, maledice, contumeliaque dicens, magna Græcis detrimenta afferret. Syropulus ſect. 3. c. 7. ἐν τούτοις ἐσκέπτοντο καὶ περὶ προσώπων ἁρμοδίων πρὸς τὴν σύνοδον ἀφικέσθαι, καί τινος περὶ τοῦ ἱερομονάχου i) κυρίου Νείλου τοῦ Ταρχανειώτου εἰρηκότος, ὡς χρησίμου πρὸς τὴν σύνοδον ὄντος, ἔφη ὁ βασιλεὺς, δεδιὼ μήποτε εὑρεθῇ τι καλογίζειν, καὶ φωνήν τινα ῥίψῃ ἐκεῖσε, ἥτις ἡμῖν μεγάλην προξενήσει βλάβην. Quæ ita vertit Creyghtonus: *Tertia demum ſollicitudo illis incubuit, de perſonis idoneis ad Synodum eligendis: & cum quidam Domini Nili Tarchaniotæ Hieromonachi mentionem injeciſſet, tanquam viri docti, & perutilis ad has Theologicas quæſtionum ventilationes. Reſpondit Imperator, ſe magnopere pertimeſcere, ne Nilus ſeverioribus Pænitentiariorum moribus imbutus, minus flexibilem ſe praberet ad noſtras qualeſcunque opiniones & vota: & forte aliquid interdum effutiret ſubruſticum, & inſulſum, quod ſibimetipſi dedecus, nobis invidiam & damnum propagaret.* Primum hic aſpis à vipera venenum mutuatur. Syropuli malevolentia, atque improbitas, ut conſiderate, prudenterque agentem Imperatorem inceſto ore lueret, ſua vitioſiſſima interpretatione feneſtram ad nequitiam patefacit. Idque ut videas; undenam id hauſit Creyghtonus, Nilum hunc fuiſſe, *doctrina conſpicuum, & perutilem ad has quæſtionum ventilationes? Nilum ſeverioribus Pænitentiariorum moribus imbutum, minus flexibilem ſe præbiturum ad Græcorum opiniones & vota? ſubruſticum, & inſulſum*

i) Forte hic ipſe eſt Nilus Hieromonachus clarus poſt milleſimum & quadringenteſimum à CHRISTO annum, *Damyla* dictus in ſeculo, antequam inter Monachos nomen profiteretur ſuum, Italus gente & in Monaſterio Hieræ Petræ Carcaſinorum in Creta inſula verſatus, de quo obiter ex Labbeo ſupra Allatius cap. IX. ſed ab eo tempore plenius de ipſo edoctus plura refert lib. 2. de conſenſu utriusque Eccleſiæ c. 18. p. 819. 870. Illo loco, hæc etiam ejus Scripta memorantur: ἔκθεσις παρὰ τῶν θείων γραφῶν, συναθροισθεῖσα Νείλου ἱερομονάχου, Δαμυλᾶ τοῦ κατὰ κόσμον ὀνομαζομένου, πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας ὅτι τὸ πανάγιον πνεῦμα οὐκ ἐκ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Incipit: τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐν χριστῷ πατρὶ καὶ ἀδελφῷ σοφωτάτῳ τε καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Μαξίμῳ τῷ ἀπὸ Γραικῶν ἔχοντι τοῦ γένους σειρὰν, Ἰταλὸς ὁ ἁμαρτωλὸς Νεῖλος. Sequuntur in MSS. περὶ Δαμάσου Πάπα, καὶ ὅτι ὁμόπιστος ὑπῆρχεν ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν Χριστοφόρου τοῦ Πάπα, ὡς προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τῆς ἐπιλεγομένης πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τῆς ἐν ταῖς ἡμέραις συναθροισθείσης Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου, προστάξει βασιλικῇ κατὰ Νικολάου τοῦ τότε Πατριάρχου. Ex his fragmenta dat Allatius de Conſenſu p. 622. 857. 916. 1375. ſeq. contra Hottinger. p. 441. de Synodo Phot. p. 178.

Digitized by Google

ſum, quod ſibimetipſi dedecus propagaret? Nihil horum in Syropulo eſt. Si contra Allatium crocitas, prode Græca Syropuli. Non potes. Fatere igitur hacce tua interpretatione, cum una & continua ſit, & hoc tenore diſpoſita, te nugas, non interpretem agere. Et ſtultum quoque eſt, te, quod Imperator per contemptum Nilo appingit, ut tuo Syropulo auram affles, in laudem eamque maximam convertere. Καλογέρι, mi homo, eſt Monachus pertenuis, puſillus, & licet Monaſtico habitu emineat, eſt tamen homuncio, quod Græci recentiores modo καλογερίκι efferunt; & in vita S. Nili Junioris, καλογήριον, & καλογηρίζειν. Καθὼς δὲ ἔφης περὶ τοῦ με ἀποκηρεῦσαί σε, εὐτελὲς καλογηρίτζιν εἰμὶ ἐγὼ μηδένα κεκτημένος βαθμὸν ἱερατικόν. Et hæc tua ſunt. Conſectarium, quod è Syropulo tuo aſſumis, plenum ſceleris, & malevolentiæ eſt, quicquid tu cum eo concinens colligis. *Unde Nilus iſte à Palaologo Johanne repudiatur quaſi minus flexibilis ad ſuum, quem pro virili ſatagebat, Latiniſmum. Quod acriter perſtringit in Palaologo noſter Auctor ad ultima verba bujus Capitis.* Id Syropulus expreſſerat: Ἐντεῦθεν οὖν ἔδει στοχάζεσθαι τοὺς συνετούς, τίνα σκοπὸν εἶχεν ὁ βασιλεύς, καὶ ὅπως εἴδει γενναῖόν τι ἐνυπάρχον τοῖς ἡμετέροις. οὐκ ἂν εἰς τοσοῦτον κρημνὸν ὤθει τὴν ἐκκλησίαν. Quæ tu vertis: *Unde prudentioribus fas eſt conjectare, quo affectu, qua ſententia erga noſtrates noſter Imperator eſſet animatus, qui ſi quid nobile & generoſum in noſtratibus animadvertens ſoviſſet; nunquam in tot præcipitia ac ſcopulos Eccleſiam naufragam intuliſſet.* De malignitate Syropuli non agam hic multis, cum pluribus ſpeciatim & proprie de ea edifferendum ſit in ſecunda Parte pro hiſtoria Concilii Florentini. Modo illud conſideret Lector. Qui proponit Nilum, unus eſt è vulgo, & multitudine infima, cui nec nomen eſt, nec agnomen, & qui indignus habitus eſt, ut memoria ejus in hac hiſtoria poſteris innoteſceret. Ideoque fuit Syropulo, τινός; tibi *quidam*, nullo rerum uſu clarus. Qui rejicit, Imperator in omni vero ſtudio, & humanitate enutritus atque verſatus, oculatus ad omnia, & *cujus dotes eximias*, verba ſunt Syrop. ſect. 2. cap. 4. *ſemper ſum admiratus, & longe imparem me fateor ejus laudibus enarrandis.* Ἐγὼ δὲ πάντα τὰ τοῦ θαυμασίου βασιλέως θαυμάζων, καὶ οὐδὲ ἱκανὸν ἐμαυτὸν κρίνων πρὸς τοὺς ἐπαίνους ἐκείνου. Qui Conſilio & Congregationi illi aderant, non puto fuiſſe truncos, & capita cerebro vacua. Illi omnes ſi commodis Græcorum aptum Nilum hunc cognoviſſent, ſi non omnes, ſaltem unus quiſpiam Imperatori refragatus fuiſſet. Nihilominus omnibus ad unum lingua excidit, & judicium Imperatoris ſubſecuti ſunt, & Nilus ex-

pulſus. Et nos Syropuli extra Synodum ſententiæ uti Magiſtri, & ſecretorum cordis conſcii, & divinorum eloquiorum *ἐκφάντορος* affigemur?

XIX. Nilus Triclinius.

His fere æqualis fuit Nilus Triclinius, virtute, dicendi arte, & prudentia conſpicuus. Eum Barlaamus Monachus Italus concertationum, & controverſiarum quæ inter ipſum, & Gregorium Palamam verſabantur, judicem ſibi eligit, & in illius ſententiam, & vota, utcunque illa ſive in ſui, ſive in Palamæ favorem ſubſcripſerit, libentiſſima inclinatione voluntatis ſe propenſurum ſpondet, & conſilio aſſenſurum. Barlaamus Epiſtola ad eundem Nilum: *Ἀρετῇ τε, καὶ λόγῳ καὶ συνέσει παντοίᾳ κεκοσμημένον εἰδώς σε, κριτὴν ἀξιῶ γενέσθαι τῶν ἐμοὶ πρὸς τὸν Θεσπέσιον συμβεβηκότων Γρηγόριον, οὐχ' ἵνα κρίνῃς, ὁπότερος σοφώτερος, ἢ μᾶλλον σπουδαῖος, ὃς γὰρ οὐδεμίαν ἐμαυτῷ σοφίαν, ἢ ἀρετὴν ξύνοιδα, πῶς ἂν κατὰ ταῦτα παραβάλλεσθαί τῳ ἀξιώσαιμι; οὐδ' αὖθις, ἵνα τι τῶν οὐ καλῶν αὐτοῦ καταψηφίσῃ, κατηγορίαν γὰρ οὐδεμίαν κατ' αὐτοῦ φέρω, ἀλλ' ἐπὶ ἀσεβείαν μου ἐν τῷ πρὸς ἐμὲ αὐτοῦ λόγῳ καταγινώσκει, δέομαί σου ἵν' ἀκούσας καὶ τὴν ἐμὴν περὶ τούτων κρίνῃς, πότερον, εἰ τοιοῦτός εἰμι, οἷον αὐτός με ὑπείληφεν, ἢ οὐ τοιοῦτος. διηγησάμενος γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἁπλῶς καὶ ἀληθῶς τὰ συμβεβηκότα, ἔπειτα καὶ τὴν κατ' ἐμοῦ κατηγορίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἧς ἕνεκα σοῦ κριτοῦ ἐδεήθην, δῆλον ποιήσω.* An hic idem ſit, ad quem ſcribit k) Michaël Glycas, cujus verba nos de Perpetua conſenſione Orientalis & Ocidentalis Eccleſiæ lib. 3. cap. 15. num. 8. exſcripſimus, ad liquidum explorata veritas non eſt.

Digniſſimum circumſpectione eſt, quod primus omnium in Nomenclatore ſuo Robertus Conſtantinus inſercit, Nilum quendam hiſtoricum: quod poſterioris ævi Scriptoribus etiam eruditiſſimis fucum fecit. Voſſius de Hiſtoricis Græcis: *Alius citra dubium eſt Nilus Chryſoſtomi diſcipulus, de quo Lib. 2.* Georgius Draudius in Bibliotheca Claſſica: *Nili hiſtorici libri de Hiſtoriis Regum extant Bononiæ ad S. Salvatorem, principio tamen mutilati. Dicitur tamen nobiliſſimum quendam in Italia principem habere; ſed in medio ejus Codicis aliquid deeſſe. Ajunt eosdem extare in Vaticana.* Michaël Neander: *Nili etiam cujusdam Græcum hiſtoricum in Bibliothecis Italicis aſſervari ajunt.* Bonaventura Vulcanius Præfat. ad Lectorem in Tractatum Nili Theſſalonicenſis de primatu Papæ:

k) Alium hunc & antiquiorem Nilum fuiſſe non dubito, cum Glycas Sæculo duodecimo clarus Barlaamum anteceſſerit annis amplius ducentis.

Digitized by Google

pæ: *Sunt qui & Nili cujuſdam græcam hiſtoriam in Bibliothecis Italicis aſſervari ſcribant.* Nec alia ſunt, quæ tradit Geſnerianus Epitomator, & Geſnerus ſub nomine Nili Hiſtorici. Labbæum illis verbis: *Nili hiſtoria in Bibliotheca Pontificia*, hunc eundem Nilum Hiſtoricum Roberti Conſtantini intelligere exiſtimo. Diverſum hunc eſſe Nilum Hiſtoricum, ſi quis tamen eſt, & perquam longiſſime, nullus dubito. Sed quis nam hic tandem fuerit? Dicam ſine fuco & pigmentis. Neque enim mihi mango Medicus, ut proverbio fertur, neque mulcerda piper erit. Eſt hic Johannes Cantacuzenus Græcorum Imperator, qui Græce non ineleganter, an vere, judicent alii, hiſtoriam de rebus à ſe geſtis contexuit, & qui tandem rerum humanarum pertæſus, & in adminiſtrando Imperio difficultatibus aggraveſcentibus defatigatus, primum abjectis clypeo & haſta ut ita dicam, Monachum induit, & Joſaphati ſibi nomen adſcivit. Sed quid hic commune Joſaphati cum Nilo? Cum Cantacuzenus à negotiis publicis remotus ſive veræ gloriæ umbras captans, & eo potiſſimum quod non deerant, qui geſta ab eo magnifice, ſapienter, fortiter, & feliciter, ore, & quod magis eſt, ſcripto lacerarent, animum induxiſſet literis mandare, ut malevolorum objectis reſponderet, & genium l) frangeret, ſub nomine Nili, utcunque emutili, m) inflammatæ cupiditati ignem ſubmittit, & ad ſcriptionem compellit Chriſtodulum quendam. Is erat ipſe Johannes Cantacuzenus, qui tanto oneri non gravate ſeſe ſubjicit, & verbis obligat, & tandem promiſſa exequitur, & hiſtoriam exorditur. Lector conferat has Epiſtolas, n) & videbit: & ex verbis illis Nilianæ Epiſtolæ, errorem irrepſiſſe plane comprehendet. *Ταῦτα ἐπὶ τῶν βασιλέων γεγονότα, τά τε ἐφ' ἡμῶν. Te porro nos hac moleſtia expedire, & ſumma cum brevitate, quæque ſub Imperatoribus illis, quæque noſtro ævo contigerunt, exponendo.* Hinc illa, *Nili Hiſtorici de Hiſtoriis Regum.* Non eſt igitur, quod nos excruciemus, quod Bononienſis Codex mutilus ſuo principio eſt, neque tempus teramus in expiſcando, quis nam ſit ille in Italia princeps nobiliſſimus ſimilis Theſauri poſſeſſor, vel quonam ex Codice defectum in medio referciamus, cum jam integer, omnibusque ſuis partibus abſolutus, editus ſit Latine Ingolſtadii o) ex Typogr. Adami Sertorii per

l) *Genuinum.*

m) *Ementiti.*

n) Nili ad Chriſtodulum & Chriſtoduli ad Nilum Epiſtola Hiſtoriæ Cantacuzeni præmittitur.

o) A. 1603. fol.

Jacobum Pontanum de Græco in Latinum converſus, ex Bibliotheca Bavarica cum Notis & Indicibus neceſſariis: & nunc tandem Græce & Latine Pariſiis p) typis Regiis apud Sebaſt. Cramoyſi in Fol.

Poſſevinus in Bibliotheca Meſſanenſi notat; *Fragmentum cujusdam libri Nili, continens Acta ſeptem Conciliorum* q) *& diſputationes ſacras.* Retulit autem Bartholomæus Spatafora, exemplum integrum hujus fuiſſe miſſum ab Annibale Spatafora ad Cardinalem Mendozam.

His addendi ſunt ex Catalogo MSS. Codicum Conſtantini Barini, quod etiam adnotaverat Bonaventura Vulcanius in Præfat. Nili Theſſalonicenſis de de primatu Papæ: *Nili Monachi & Inclyti Panoplia dogmatica contra omnes hæreſes.* Nec non ex Catalogo Cod. MSS. Johannis Suzi. *Nili Monachi de Pane Fermentato cap. CXX.*

XX. NILUS HIEROMONACHUS.

EXtremus me vocat Nilus Hieromonachus ſcriptor Librarius Typici, quod numero 784. definitur in Vaticana. Sic enim ille in calce Codicis notam expoſuit: χειρὶ ἁμαρτωλοῦ γραφέως r) Νείλου τάχα ἱερομονάχου γραφεῖσα, ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Τηφέρει, ἐξ ἐπιτροπῆς καὶ μόχθου θωμᾶ τοῦ Συριανοῦ, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες, καὶ ἐντυγχάνοντες αὐτῇ εὔχεσθε τῷ γράψαντι σὺν τῷ κεκτημένῳ αὐτήν. ἐγράφη ἐν τῇ χώρᾳ Ῥωσίας, πόλει τῇ λεγομένῃ Τηφέρει ἐν τῇ μονῇ τῶν ἁγίων μεγάλων Μαρτύρων θεοδώρου τοῦ Τήρωνος, καὶ θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου. *Codex hic exſcriptus eſt manu peccatoris Nili fortaſſe Hieromonachi Scriptoris in Civitate Tepheri, hortatore, & ſuaſore Thoma Syriano. Qui legitis & manu tractatis, pro ſcriptore & poſſeſſore ipſius Deum orate. Scriptus eſt in Regione Ruſſia in urbe Tepheri, in Monaſterio Sanctorum magnorum Martyrum Theodori Teronis, & Theodori copiarum Ductoris.* Ad hæc obſervo illud, τάχα ἱερομονάχου, *forte Hieromonachi*, non ita enunciatum eſſe, quaſi Nilus iſte dubitaret de ſua ordinatione, nec eſſet certus, an ſacri ordines illi ab Epiſcopo collati, revera ſubſi-

p) A. 1645. fol.
q) Confer quæ ſupra in Nilo Rhodio p. 80.
r) In Bibl. Vindobonenſi teſte Lambecio lib. 4. p. 84. ad calcem Codicis MS. S. Chryſoſtomi in Paulum legitur: Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐτέλεσα ἐγὼ παντλήμων Νεῖλος ἱερομόναχος τήνδε τὴν βίβλον κατὰ τὸ ἔτος ϛϡνγ unde de ætate hujus Nili conſtat, nam annus Græcorum 6953. reſpondet anno CHRISTI 1445. Etiam Gregorii (Naz.) Orationes manu Nili ſcriptas in Codice Bibl. Laurentianæ quæ Florentiæ eſt, meminit V. C. Bernhardus Montfauconus in Palæographia p. 105.

Digitized by Google

ſubſiſterent: verum tamen de hoc teſtatus pronuncians demiſſo animo & humili, ſua comprimens, & eruens irrogantiam, ideoque ſe ſimilium ordinum indigniſſimum reputans, more illius ævi illud τάχα *fortaſſe*, orationi indidit. Ad hunc modum in Cod. *779*. Theodulus Trapezuntius Epiſcopus: Ἐγράφησαν αἱ βίβλοι αὗται, ὅ τε τὸ μηναῖον σὺν τοῖς ἰδιομέλοις τοῦ χρόνου ὅλου, τριώδιον τε καὶ ὀκτώηχος, μετὰ τε καὶ ἐκλεκτοὺς κανόνας τῶν ἁγίων διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ, τάχα τε καὶ ἀναξίου Ἐπισκόπου θεοδούλου τοῦ ποτε τραπεζοῦντος ἐν τῇ Μοσχοβίων πόλει μετὰ ἀσθενείας, καὶ μερίμνας, καὶ κόπου πολλοῦ, καὶ οἱ τὸ βιβλίον ἀναγινώσκοντες, εὔχεσθε ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ψυχῆς, ὅπως τύχω ἔλεος ἐν τῇ φοβερᾷ τῆς κρίσεως, ἵνα καὶ ὑμεῖς τὸν μισθὸν λήψεσθε, παρὰ τοῦ φιλανθρώπου, καὶ ἐλεήμονος θεοῦ ἡμῶν. Ἐτελειώθη τῷ ϛ ϡ. ιϛ. μηνὶ Αὐγούστῳ, ἡμέρᾳ β΄. *Codices hi deſcripti ſunt, Menæum ſcilicet cum Idiomelis ejus anni, Triodium, nec non octechus, & alii ſelecti Canones Sanctorum, manu mei peccatoris & indigni, fortaſſe vero & indigni Epiſcopi Trapezuntis in urbe Moſchobiorum, cum membra data eſſent ad languores, & longioribus ægritudinibus vacillarent, non ſine multo labore. Qui librum legitis, orate pro mea anima, ut miſericordiam nanciſcar in horrendo die judicii, & vos mercedem aſſequamini ab humano, & miſericorde DEO noſtro. Finitus eſt hic liber anno* 6900. (eſt annus Chriſti 1342. s) ſecundum calculum eccleſiæ Latinæ) *menſis Aug.* 16. *Feria ſecunda.* Et Georgius Phrantza ſuæ hiſtoriæ titulum præfixit; Οἰκτρὸς γεώργιος ὁ Φραντζῆς πρωτοβεστιάριος, καὶ γρηγόριος τάχα Μοναχὸς ταῦτα ἔγραψεν, ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν καί τινων μερικῶν γεγονότων, ἐν τῷ τῆς ἀθλίας αὐτοῦ ζωῆς χρόνῳ. *Georgius Phranza Protoveſtiarius & Gregorius fortaſſe Monachus hoc ſcripſit, de rebus ſuis & aliis particularibus ſucceſſibus, tempore ſua miſera vita.*

s) Imo 1392.

F I N I S.

NOMI-

NOMINA EORUM

ad quos ſcriptæ exſtant

NILI MONACHI

EPISTOLÆ.

Ablabio Notario II. 253. edit. Allatii.
Abramio Presbytero II. 25. 47.
Acacio Memorialio I. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94.
Adolio νομικῷ legum perito II. 211.
Adriano III. 266.
Presbytero. III. 81. 91.
Monacho. II. 60.
Æliano lectori I. 249.
Epiſcopo I. 291.
Æliano vel Avliano. III. 76. 85. 86. 87. 88.
Æmiliano Protectori II. 231.
Æneæ Philoſopho II. 281.
Aëtio Monacho II. 58. 267.
Agapeto Diacono III. 257.
Agathio Diacono III. 162. 215. 216.
Agathopodi Monacho III. 173. 174.
Agathoni Decembrio. II. 16. 17. 18. 219.
Agathoni Epiſcopo. IV. 37.
Aglaio Anteceſſori. I. 192. 193. 194.
Aglaophonti III. 104. curatori II. 222.
Albino Monacho III. 223. 224.
Alcibiadi III. 134.
Scholaſtico III. 107. 143.
Alexandro III. 231. 281.
Archimandritæ II. 87.
Monacho I. 129. II. 120. 121. 122. 123.
Monacho ἀπὸ γραμματικῶν II. 49.
Amblicho (forte Jamblicho) Curatori II. 179.
Ammonio Comiti. II. 283.
Amphictyoni Rhetori. I. 183.
Amphilochio Comiti, Juniori I. 141. 142.
Monacho. II. 91. 92.
Anaſtaſiæ Virgini. II. 118.
Anaſtaſio Monacho III. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211.
Presbytero. III. 51. 60.
Anatolio Presbytero. III. 32.
Anaxagoræ Grammatico I. 195. 196.
Andreæ Presbytero III. 32.

Andro-

Andromacho & ſociisMonachis. I. 78.
Anthemio Legum perito II. 226.
Antiocho IV. 16.
Antonio I. 143.
Scholaſtico II. 14.
Aphrodiſio Diacono II. 23.
Scriniario II. 256.
Philoſopho II. 264.
Aphthonio I. 69. III. 276.
Abbati ſ. Monacho III. 237. 238. 239.
Monacho II. 135.
καθηγουμένῳ III. 241.
Diacono I. 68.
Samaritæ I. 109. 110. 111. 112. 113. 173.
Tabulario II. 214.
Apollodoro Rhetori I. 75.
Apollophani συμπότῃ II. 236.
Aquilæ IV. 33 Conſulari III. 62. 63.
Aquilino III. 273.
ArcadioImperatori II. 265. III. 279.
Rogatori II. 314.
Aricli πρωτεύοντι II. 254.
Ariſtarcho Presbytero II. 171.
Tribuno II. 310.
Ariſteno Monacho II. 89. 90.
Ariſtobulo Epiſcopo IV. 13.
Ariſtocli Monacho II. 50.
Ariſtocrati Eunucho II. 235.
Ariſtoni Epiſcopo II. 315.
Ariſtophani Candidato II. 220.
Arſacio, ſ. Urſacio, Ecdico III. 130.
Aſclepiadi IV. 44.
Aſclepiadi Comiti II. 270.
Aſclepio ſive Æſculapio III. 24.
Aſclepiodoto III. 24.
Aſterio Lectorio II. 8. 9. 10. 11.
Athanaſio Diacono IV. 48.
Ecdico I. 288: 317. 318.
Monacho II. 62.
Athenogeni I. 260.
Athenogeni vel Theodoto Comiti II. 1.
Attico Lectori I. 191.
Auguſtino Tribuno I. 225.
Auliano, vide Æliano.
Aureliano I. 131.
Illuſtri, ἀπὸ ἑλλήνων I. 54.
Auxentio IV. 42.
Ecdico II. 309. Illuſtri II. 39. 40. IV. 42.
Babylæ Diacono I. 95.
Baccho Eparcho II. 258.
Balcho ἐπαρχικῷ II. 5. 6. 7.
Baſilio πραγματευτῇ II. 260.
Bebiano Epiſcopo II. 256.
Illuſtri III. 91. 92.
BenjaminHebræo I. 124. 125. 126. 127. 128.
Berenico πεζεώτῃ III. 103.
Berymo Monacho III. 53. 54. 55. 56. 57.
πρωτεύοντι ſive Primati III. 135. 136.
Belillo ſive Berylo Monacho III. 150. 151. IV. 26.
Buſirio Nauclero II. 202. 295.
Byrillo Macedoniano I. 211.
Calandioni I. 62.
Callimacho Memorialio I. 264.
Callinico Monacho III. 38.
χρυσοχόῳ II. 216.

Calliopio IV. 22.
Calliſtiano II. 37.
Calliſtioni I. 101. 202.
Calocyro I. 305. 306.
Candidiano Ductori exercitus II. 245.
Capitoni Diacono I. 104. 105. 106.
Φροντιστῇ ſ. Curatori II. 185.
Carino Palatino III. 68. 70.
Carino ſ. Marino, ἐπαρχικῷ II. 297.
Carpalioni I. 296.
Carpioni hæretico Valentiniano I. 234.
Caſſandrio. IV. 20.
Caſtori Duci III. 21. 22. 23.
Cecropio πραξεύτῃ II. 271.
Charicli ſive Chariclito presbytero III. 243.
Chariſio Epiſcopo II. 24.
Charitoni III. 264.
Monacho II. 59.
Chimaſio Monacho I. 333.
Chimaſio & ſociis Monachis II 77.
Chiloni domeſtico II. 158.
Chionio Silentiario IV. 14.
Chryſantho Lectori III. 93.
Chryſaphio Diacono III. 111.
Chryſeroti Sophiſtæ II. 42.
Chryſippo Curatori III. 177.
Chryſogeno κλησυαλίῳ I. 156.
Clearcho Numerario I. 130.
Cleobulo Monacho II. 95.
Cleonico Scholaſtico II. 311.
Colocadio ſ. Colocaſio II. 275.
Diacono II. 166. 300.
Colobarſio III. 52.
Comaſio Monacho ἀπὸ Ῥητόρων II. 73.
Comaſio ſ. Comatio II. 257.
Comaſio Presbytero II. 73.
Cononi Illuſtri I. 144.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti IV. 39.
Conſtantino Comiti II. 290.
Cornelio I. 185.
Presbytero I. 149.
Criſpo excaptivo II. 267.
Scholario I. 162.
Curioni III. 129.
Cypriano III 262.
Δηλεγάτορι delegatori II. 243.
Cyriaco III. 128. 261.
Diacono I. 323. 324. 325.
Monacho II. 78. 79. 80. 81. 82. 83. III. 39.
Presbytero II. 196. 323. III. 12.
Cyrillo vel Macedonio Diacono III. 195. 196. 197.
Monacho II. 44. 45. III. 190. 192.
Πρωτεύοντι I. 266-271.
Daburio Monacho III. 35.
Daborio vel Gelaſio μονάζοντι III. 246
Daglaipho IV. 21.
Damiano Magiſtriano II. 248.
Monacho III. 212.
Agathoni Dececembrio II. 16. ſeq.
Juliano Decembrio III. 18. 19.
Leonidi Δεκεμπρείμῳ I. 278.
Paulo Δεκεμβρείμῳ ſ. Decembrio I. 265.
Pergamino Decembrio II. 168. 169. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Zenoni Decembrio II. 299.
Decurioni I. 158. 159. 160. 161.
Demarcho Illuſtri. II. 244.

De-

Digitized by Google

Demetrio IV. 35. 49.
Hæretico I. 253. 254.
Domeſtico II. 312.
Monacho III. 143. 152.
Democrito Monacho II 71. 72.
Demoſtheni Patripolitano II. 36.
Diacono II. 141.
Didymo Lectori III. 244. 295.
Diocletiano I. 257.
Diomedi Oeconomo II. 250.
Dionyſio IV. 55.
Monacho II. 93.
Dionyſiodoro I. 283.
Dioſcoriæ viduæ II. 266.
Diſcipulo ſuo IV. 1.
Domitiano Eparchico II. 233.
Domnino Presbyt. III. 144. 145 146.
Juniori Primati III. 43.
Doſitheo I. 47. 48. 49.
Dracontio I. 314.
Vindici II. 327.
Monacho II. 94. III. 36.
Druſiano I. 289.
ἄρχοντι II. 252.
Druſilliano I. 245.
Eleutherio III. 16. 17.
Epiſcopo III. 284.
Comiti Orientis II. 288.
Monacho III. 50.
Μοναχῷ ἀπὸ νουμέρων (Allat. *ex numeris*) II. 67. 68. 69.
Eliæ Illuſtri II. 273.
Elpidio Monacho II. 128.
χρυσοχόῳ III. 10.
Epicteto Archimandritæ III. 125.
Epigono Curſori I. 118-123.
Epinico, Laurentio, Fauſto Monachis III. 98-102.
Epiphanio Epiſcopo IV. 56.
Lectori II. 241.
Monacho IV. 53.
Evandrio I. 117.
Eubulioni I. 315.
Eudæmoni Scholaſtico vel Panegyrio Diacono III. 287.
Everhio tribuno I. 297-301.
Eugenio Diacono I. 83.
Monacho III. 147. 175. 176. 182.
Περγκίπῳ ἢ μοναχῷ III. 41.
Eugrammio legum perito I. 216. 217. 218.
Eulampio I. 145. 146. 147. Sophiſtæ II. 145.
Eulyſio Monacho II. 124. 125. 126.
Eumathio Monacho II. 103.
Eunomio Presbytero III. 30. 79-82. 300.
Euphemio Archimandritæ III. 201-204.
Monacho II. 55. 104. 105. 137. 138. 139.
Euphraſio Epiſcopo I. 246. 247.
Eupithio Lectori II. 268.
Euporo Diacono III. 34.
Eupraxio Diacono III. 271.
Eupſychio Vicario. II. 162. 163.
Eurycli Patricio II. 221.
Presbytero I. 273. 274. III. 121. 122.
Euſebio Diacono I. 235.
Duci II. 261.
Monacho I. 136.
Euſignio IV. 36.
Euſignio Satrapæ (al. Presbytero) III. 6.

Euſtathio Archimandritæ II. 102.
Cubiculario I. 37.
Decano II. 277. forte Diacono ut I. 228.
Euſtochio Comiti Largitionum II. 304.
Euthalio Monacho III. 40.
Euthio Eparchico III. 103.
Euthymio Diacono II. 41.
Epiſcopo III. 238. IV. 57. 58.
Eutropio IV. 40.
Monacho II. 98. 99.
Eutychio Diacono. III. 148. 149.
Falconi Curatori II. 295.
Fauſtiano I. 43.
Fauſtiniano III. 14.
Fauſtino Cubiculario II. 238.
Monacho II. 85. 86. 97.
Fauſto, Laurentio & Epinico Monachis III. 98-102.
Fauſto Primati I. 255.
Februario Diacono I. 280.
Felici Presbytero I. 302. III. 117.
Feliciſſimo Diacono II. 331. 332. 333.
Firmiliano I. 320. 321.
Firmino Presbytero II. 175.
Firmo ſcriniario I. 82.
Flaviano I. 80. 81. 108.
Florentio Diacono IV. 8. 9.
Florioni Monacho II. 61.
Fortunato I. 99.
Franco Cancellario II. 234.
Frontoni Archimandritæ II. 88.
Frumentio Eccleſiæ ecdico I. 71.
Frumentio Comiti II. 27.
Gainæ, duci exercitus I. 70. 79. 114. 115. 116. 205. 206. 286.
Gallo Monacho II. 66.
Ganymedi Exceptori II. 269.
Gaudentio Diacono II. 159.
Silentiario III. 124. IV. 28.
Σελαρελιώτῃ III. 252.
Gelaſio Monacho III. 46. 47. 48. 49. vel Daburio Monacho III. 258.
Genethlio I. 132.
Ecdico II. 325. III. 326.
Geraſimo Irenarchæ II. 276.
Germano Cancellario II. 189.
Gerontio Exceptori I. 150.
Monacho III. 253.
Gigantio III. 96. 97. 248.
Diacono I. 186. 187.
Eccleſiæ Ecdico III. 6.
Glycadio Protectori I. 252.
Gregorio Diacono III. 94-95.
Ἡγουμένῳ II. 64.
Hegeſippo Monacho IV. 17.
Helenæ Illuſtri (ἰλλουστρίᾳ) II. 170.
Heliodoro I. 41.
Monacho II. 46.
Silentiario IV. 6.
Helioni Magiſtriano II. 205.
Heortaſio Diacono II. 186. 187. IV. 47.
Hephæſtioni Presbytero III. 19. 20.
Hephæſto Scholaſtico I. 6:
Heraclio Hypodiacono χρυσοχόῳ I. 67.
Heraclito Scholaſtico I. 275.
Herimo Comiti I. 319.
Hermolao Monacho vel Marino Presbytero III. 37.
Herodoto tribuno III. 112.
Heſychio proconſuli II. 292.

Hierio Presbytero III. 13.
Senatori I. 184.
Hieronymo Domeſtico II. 278.
Hilario Epiſcopo III. 120.
Monacho I. 331. 332.
Monacho] exſcholaſtico II. 56.
Presbytero I. 281.
Hippaſio tribuno II. 28.
Hipponico ſcriniario I. 327. 328.
Hyacintho Referendario III. 83. 84.
Hydroſio IV. 10.
Hymetio Epiſcopo II. 176.
Hypaphloro Diacono I. 151.
Hypatio Ephoro II. 20.
Jaſoni Epiſcopo III. 179. 180. 181.
Ignatio Proconſuli I. 212-215.
Innocentio Monacho III. 314.
Joanni Epiſcopo II. 187.
Illuſtri II. 330.
Monacho I. 173. 294. IV. 38.
Primati, Juniori II. 206.
Jonæ Monacho III. 265.
Jordani Diacono III. 127.
Juliæ Comiti (κουηλιοσῃ) II. 213.
Julianæ Virgini I. 163. 164.
Juliano. III. 269. IV. 32.
Lectori III. 169. 254.
Eccleſiæ ecdico. II. 240. 242.
Epiſcopo IV. 52.
Monacho III. 229-235.
Presbytero III 64. 65.
Juliano vel Julio Δεκεμπρίμῳ III. 18-19.
Julio Diacono III. 282.
Monacho III. 123. 312. & ſociis II. 78.
Φοιδεράτῳ I. 284.
Iſaſchari Samaritæ, III. 116.
Iſidoro Lectori II. 21.
Excubitori II. 322.
Lampadio Monacho II. 100. 101.
Lamprotycho Archimandritæ III. 108.
Laurentio, Fauſto, Epinico Monachis III. 98-102.
Lauſo primiſcrinio II. 153.
Leonidi Δεκεμπρίμῳ, Comiti I. 278.
Monacho II. 47.
Rhetori II. 291.
Lesbio IV. 43.
Diacono III. 297. IV. 43.
Letorio Monacho IV. 18.
Leucadio Archidiacono I. 188. 189. 190.
Licinio Juniori I. 45.
Πρωτεύοντι ſive primati II. 296.
Limenio Monacho I. 177-182.
Linnio Monacho I. 292.
Liriano IV. 11.
Lucæ Diacono II. 253.
Luciano Sophiſtæ Chriſtiano II. 224.
Lucio Tribuno II. 151.
Lycurgo illuſtri II. 147.
Lyſiæ presbytero III. 109. 110.
Macedonio vel Cyrillo Diacono III. 194-196.
Macedonio vel Petro Monacho III. 197. 198.
Macedonio ταξεώτῃ II. 237.
Marcellino Monacho I. 4. 5. 7.
Marciano I. 22. 23. 24.
Mariano Epiſcopo II. 227.
Monacho IV. 7. 41.

(M) 3 Hy-

Hypodiacono I. 185.
Marino Diacono II. 259.
Monacho II. 106-113.
Presbytero III. 37. vel Hermolao Monacho. II. 25.
Marino vel Mauriano II. 54. Monacho III. 58.
Marino vel Carino Eparchico II. 298.
Marioni aurifabro I. 42.
Martiniano Presbytero II. 187. 188.
Martino Cancellario II. 316. 317. 318.
Martino diviti ſeni φιλοπόρνῳ III. 4.
Martyrio Vindici II. 281.
Maroni Comiti II. 152.
Mauriano I. 319.
Monacho II. 53.
Mauriano vel Marino Monacho III. 58-61.
Maximiano I. 154.
Maximo Presbytero II. 223.
Meletio Cancellario I. 59 60. 61.
Meliphthongo Diacono III. 130. 131.
Meliſſo Candidato I. 207.
Melitoni Diacono II. 193.
Memnoni Grammatodidaſcalo II. 236.
Menandro Aſcetæ II 54.
Domeſtico II. 32.
Merymo. vide Berymo.
Methodio Cubiculario II. 289.
Modeſto. III. 274.
Monachis III. 307- -333.
Ad juniores Monachos διδασκαλία. III. 203
Muſioni Monacho III. 10.
Naucratio I 259-263.
Neadio & aliis Monachis II. 78.
Nemetrio Monacho II. 129-132.
Silentiario II. 12. 13.
Ecdico II. 210.
Neophyto Monacho III. 301. 303.
Neroni magiſtro & Conſulari II. 319.
Nicandro Exceptori II. 148.
Stylitæ II. 114. 115.
Nicareto Silentiario II. 184.
Scriniario I. 231.
Nicodemo II. 22.
Niconi Archimandritæ III. 119.
Nicotycho Diacono II. 141.
Scholaſtico III. 8.
Nilo III. 170.
Monacho III. 155. 255.
Presbytero III. 236. 256.
Scholaſtico III. 153.
Numenio Primati II. 198. 293.
Olybrio Presbytero II. 191.
Olympio Epiſcopo II. 190.
Quæſtori II. 305. 306. & aliis Monachis II 190.
Scholaſtico I. 152-153.
Olympiodoro Eparcho IV. 61.
Oneſimo Monacho II. 84.
Primati II. 177.
Oreſti κλειδοποιῷ clavium opifici II. 217.
Oribaſio IV. 15.
Origeni III. 280.
Orioni Ecdico II. 164.
Palladio presbytero III. 259.
Monacho II. 133. 134.
Palatino primati II. 149.
Pamphilo Diacono II. 143. 144.
Panegyrio Diacono, vel Evdæmoni

ni Scholaſtico III. 286.
Monacho II. 52.
Panolbio IV. 12.
Pantonymo Satrapæ II. 19.
Papiſco ὀσκοροδόλοις II. 249.
Paregorio Scriniario II. 330.
Parnaſio Pheſco IV. 24.
Advocato III 168.
Paſchaſio Diacono II. 308.
Paulino III. 133.
Domeſtico III. 272.
Paulo Lectori III. 200.
Archimandritæ III. 66. 67. 68. IV. 31.
Epiſcopo III. 217. 218.
Monacho III. 165. 166. 167. IV. 45. 60.
Scholaſtico II. 239.
Paulo Decembrio I. 265.
Pelagio I. 256.
Presbytero III. 250.
Pergamino Decembrio II. 168. 169.
Pergamo Lectori III. 271.
Peſagio Comiti II. 209.
Petronio III. 115. vel Petronino. 116.
Petro Lectori III. 78.
Monacho III. 164. vel Macedonio Monacho III. 197. 198.
Pharetrio Mechanico II. 262.
Phariſmanio ſ. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Philagrio Lectori I. 175. 176.
Epiſcopo III. 126.
Presbytero I. 84. 85.
Primati III. 89.
Philemoni Epiſcopo III. 251.
Philippo III. 183. 296.
Scholaſtico I. 44.
Philochriſto Epiſcopo III. 278.
Philoni II. 230.
Epiſcopo II. 160.
Illuſtri I. 138.
Presbytero III. 321.
Philoromo Comiti I. 287.
Philoxeno Archimandritæ II. 127.
Cenſus Cuſtodi II. 146.
Philumenio III. 25.
Ἐγκλείςῳ II. 96.
Monacho III. 267.
Phocæ Lectori III. 202.
Photinæ & Dor - - - II. 31.
Pierio Comiti juniori II. 167. 368.
Senatori I. 316.
Pindaro Presbytero II. 215.
Pionio III. 299. illuſtri III. 31. 32.
Piſimio Monacho II. 74.
Platoni Archimandritæ II. 57.
Plutarcho ἀξιολόγῳ III. 9.
Coriario II. 212.
Plutino Conſulari I. 51. 52. 53.
Pollioni διαψηφιςῇ II. 199.
Polychronio Diacono III. 11.
Presbytero III. 142.
Pompejo Diacono I. 72. 73 74.
Primo Hypodiacono IV. 19.
Priſcilliano Diacono I. 293.
Priſco III. 288. 289. 290.
Remp. gerenti II. 298.
Probatio Monacho III. 219-222.
Proclo Monacho III. 189.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti I. 290.
Presbytero II. 26.

Pto-

Ptolemæo I. 272.
Συγκλητικῷ ſive ſenatori I. 1. 2. 3. 8-21.
Quirino Monacho II. 140.
Epiſcopo I. 203. 204.
Rhegino Archimandritæ II. 119.
Candidato II. 392.
Scriniario II. 150.
Rhodomino Presbytero III. 213. 214.
Rufino III. 263.
Heſychaſtæ IV. 54.
Scholaſtico I. 67.
Romano Epiſcopo II. 155.
Monacho III. 298.
Sabino IV. 27.
Magiſtriano I. 243. 244.
Presbytero III. 7.
Saburio Comiti I. 258.
Scriniario II. 232.
Secundiano I. 200.
Secundo Caſtricio II. 281.
Seleucio Diacono I. 223. 224.
Serapioni Presbytero I. 134-136.
Severo ex præfecto (ἀπὸ ἐπάρχων) III. 199.
Primati I. 303. 304.
Silvano Epiſcopo I. 98-102.
Presbytero II. 247.
Κοινοβιώτῃ I. 307.
Simoni Curſori II. 108.
Simplicio Exceptori II. 197.
Siſinnio Spathario I. 277.
Comiti II. [illegible]
[illegible]byter[illegible]
[illegible] 236-238.
[illegible] 260.
Monacho I. 34. 35.
Sophronio tribuno I. 167-172. II. 274.
Soſandro πριμισκρινίῳ I. 239. 240.
Soſicli Scholaſtico III. 139. 140.
Soſipatro tribuno II. 157.
Soſtheni Commentarienſi I. 309.
Sotericho Diacono II. 225.
Soterioni I. 96. 97.
Sozomeno I. 147. 148.
Stephanidi Comitiſſæ II. 218.
Strationi illuſtri I. 229.
Symmacho Comiti III. 44. 45.
Duci militum II. 165.
Leguminum venditori (ὀσπριοπώλῃ) II. 263.
Syriano IV. 50.
Monacho II. 63.
Tapiſco Diacono III. 75. 76. 77.
Tauriano ex præfecto II. 178.
Telemacho primati III. 225-227.
Teleſphoro ἐγκαύστῃ II. 192.
Primati I. 174.
Terentio Diacono lapſo ſed pœnitenti III. 228.
Teucro Diacono I. 250. 251.
Candidato II. 184.
Thalaſſio argentario I. 308.
Thalliano Illuſtri I. 279.
Thaumaſio ſ. Thaumaro Monacho III 333.
Theocli IV. 51.
Presbytero III. 161. 162. 163.
Scholaſtico II. 229.
Theocliano I. 248.
Theoctiſto Referendario III. 1. 2. 3.
Theodoreto Monacho III. 90.

Theo-

Theodoriano I. 50.
Theodoro I. 165. 166.
Monacho II. 65. 76. III. 157. 158. 159. 160. IV. 25.
Presbytero II. 272.
Tribuno II. 286.
Theodoſiæ Moniali II. 116.
Theodoſio I. 133.
Lectori II. 202.
Diacono III. 42.
Monacho II. 66. 67.
Theodotioni I. 63-66.
Theodoto Diacono III. 26-29.
Presbytero II. 307.
Theodoto vel Athenogeni Comiti I. 326.
Theodoto Presbytero III. 138.
Theonæ Remp. gerenti I. 311. 312.
Theoni Monacho III. 72. 73. 74.
Theopempto Protectori I. 233.
Theophani Sholaſtico III. 188.
Theoph. Actuario (ἀβάκλης) II. 207.
Cancellario I. 226.
Monacho II. 117.
Theophroni Diacono III. 277.
Thepompo Senatori I. 330.
Theoro vel Theodoſio Mon. II. 67.
Theoſebio II. 15.
Therino primati II. 174.
Monacho I. 222.
Theſſalio Diacono I. 155. 313.
Collaboratori II. 301-303.
Thomæ (λογγεάφῳ) ſcriptori III. 184. 185.
Thyrſo Monacho II. 29. 30.
Primicerio II. 238.
Thyrſo Scriniario I. 208. 209. 210.
Timoni Epiſcopo II. 2. 3. 4.
Timotheo Monacho IV. 59.
Hypodiacono I. 26--31.
Tito Diacono III. 186.
Trajano III. 258.
Adjutori II. 287.
Diacono III. 141.
Tryphoni Anhitecto I. 197. 198.
Tymboni vel Tryphoni Diacono III. 106.
Tyrboni Presbytero III. 15.
Valenti ſ. Valentiniano σκρίβωνι (ſcribæ) II. 204.
Valerio vel Hephæſtioni Presbytero II. 313.
Valerio vel Heortaſio Diac. II. 187.
Valerio Cubiculario. II. 180-183.
Venuſto Monacho I. 295.
Primati III. 178.
Viviano illuſtri III. 91. 92.
Vincentio aſcetæ II. 51.
Victori Archimandritæ II. 70.
Vitalio Hypodiacono IV. 29. 30.
Protectori II. 324.
Ulpiano Scholaſtico II. 219.
Urſacio ſ. Arſacio Ecdico III. 132.
Xanthippo Diacono II. 154.
Xenagoræ Diacono I. 38. 39. 40.
Xenodoro Decano (an Diacono) II. 293.
Xenoni I. 36.
Xenophonti Diacono II. 172. 173.
Presbytero III. 156.
Scholaſtico II. 279.
Zenobio Legato II. 246.
Zenoni Diacono II. 194. 195.
Decembrio II. 299.

Zephyriano I. 230.
Zoilo chartulario II. 275.
Zoſæ Aſcetæ II. 75.
Zoſario tribuno I. 55-58.
Zoſimiano Pro-Conſuli II. 251.
Zoſimiano Monacho I. 107.
Zoſimo IV. 46.
Caligario II. 203.
Oeconomo I. 32. 33.

INDEX EORUM

ad quos ſcripſit

ISIDORUS PELUSIOTA

Qui eodem quo NILUS tempore in Ægypto vixit.

Depromtus ex editione Epiſtolarum Iſidori Pariſ. 1638. fol.

A.

Abrahamio, lib. 1. 80.
Abrahamo Epiſcopo, lib. 5. 38.
Adamantio, lib. 1. 141. & l. 4. 57. 211.
Adamantio, lib. 5. 258.
Adamantino lib. 4. 75.
Ædeſio remp. gerenti, l. 5. 14.
Æmiliano Diacono, lib. 2. 83.
Æmiliano Presbytero, lib. 4. 172.
Aëtio, lib. 3. 159.
Aëtio Comiti, lib. 3. 141. 328.
Æſculapio Sophiſtæ, l. 4. 28. 31.
Ægyptio Presbytero, l. 5. 187.
Æliano, Epiſcopo, l. 5. 30. Scholaſtico, 108.
Æmiliano, l. 5. 410. 411.
Agatho, l. 1. 270.
Agathoni Presbytero, l. 3. 296.
Agatho Presbytero, l. 3. 18. 27. 84. 160.
Agathodæmoni, l. 1. 435.
Agathodæmoni Grammatico, l. 5. 55. 334. 439. 444. 454.
Agathodæmoni Grammatico, l. 3. 303.
Agelidi Nouatiano l. 1. 338. 339.
Alexandro l. 2. 194. 195. 196.
Alexandro Poëtæ l. 2. 89.

Ale-

Alexandro Poëtæ l.5.331. Presbytero, 523.
Alphio l.3. 153. & l.4.202.
Alphio Epiſcopo l.3. 150.151.& l.4 230.
Alphio Presbytero l. 1. 239. 252. 253.254.255.256.
Alphio Subdiacono l.2. 56.
Alympio Scholaſtico l.4. 221.
Alypio l.2.97. l.3. 112. 180. 302. 398.& l.4.90. 118.136.138.
Alypio Epiſcopo l.2. 223. & l.3. 234.
Alphio l.5,498. Epiſcopo 171. l,3. 296. Presbytero 521.522.
AlphinoSubdiacono(fort.Alphio) l.5..8.
Monacho 386.
Alypio l.5.234. 463. 506. Scholaſtico, 253.553. Remp. gerenti 42. Epiſcopo 347.
Amazonio l.1. 234.
Ammonio l 4. 48.
Ammoni l.1. 351.352. & l.3.82.
Ammonio l. 1.12 & l.2. 102. 189. 245.& l.3. 3.126. & l.4.61.
AmmonioScholaſtico l.1.21.& l.2. 166.
Ammonio Tribuno l.3. 308.
Ammonio Scholaſtico l.5.9. 193. Lectori 533.
Ampelio Comiti l.5. 455.
Ampelio Presbytero l.1. 81.
Anatolio l.1.328.329. & l.2.10.28. 29.
Anatolio Diacono l. 4. 134. 137.
Anatolio l.5.115. Diacono l.5, 43.
Andromacho Comiti l. 5. 173. 342.
Antiocho l.v. 1.
Anaſtaſio l.1. 233.
Antiocho l.1.447.448.449.450.& l.2. 131.267.& l.3.104.231.
Antiocho Spadoni l.1. 36.
Antiocho Scholaſtico l.3. 7.
Antonio Scholaſtico l.3.351.352.
Anyſio l. 2. 271.
Aphraſio Presbytero l.2.161.
Aphrodiſio Monacho l,2.61.
Aphrodiſio Presbytero l.2.99. 138. & l.3.8. 332.271.274.
Aphthonio l.3.276.
Aphthonio Epiſcopo l.3.28.
Aphthonio l.5.218.428.
Apollonio l.2. 54.214.
Apollonio Diacono l 2. 243.
Apollonio Epiſcopo l. 2. 31. 96. 198.260.270.& l.3.58.137.138. 265.273.363. & l.4. 189.
Apollonio l. 5. 556. Agricolæ 98. Epiſcopo 169.370.395.
Aquilæ lib.1. 340.
Aquilæ l.5. 195.
ArabianoEpiſcopo l.1.82.& l.2.39. & l.3. 206.
Arabiano Epiſcopo l.5.309.
Archiæ lib.1. 499. 500.
ArchibioPresbytero l.2.234.& l.4. 366.
Archontio l.1. 272. 487. & l.3.76. 399.
Archontio Monacho l.3.42.
Archontio Presbytero l.1.30.156. 161.166.374.

Archontio Rempublicam gerenti l.3.282. 301.
Artemio l. 1. 88.
Artenuphio Lectori l.3. 171. 172. 173 & l.4. 78.80.
Archontio Presbytero l. 5. 27.
Artemidoro Presbytero l.4. 161.
Artemidoro l. 5. 82.
Aſclepio l.1.188.
Aſclepio Epiſcopo l. 2. 88. & l.3. 207. 319. 320. 321.
Aſclepio Sophiſtæ l.3. 23.
Aſclepio Sophiſtæ (ſeu Æſculapio) l.5.76.344.458.465.546 547.545
Athanaſio l. 1. 144. 408. & lib. 2. 7. 30.69. & l.4. 82. 190.
Athanaſio Cœnobiarchæ l 1.117.
Athanaſio Presbytero l. 1. 476. & l.2.45.81. 128.162.182.& l.3.19 62.169.258.l.4.25.191.
Athanaſio Diacono l.5.95.388.396. Presbytero l.5.138.475.530.536. 541.
Auſonio l. 1. 165.
Auſonio Correctori l. 1. 116. 395. & l.2.25.120. & l.3. 9. 220. 263. 264.315.359.369.
Auſonio l.5. 204. 354. Correctori 212. 228.418.419.420.428.

B.

BAſilio lib.4.142.
Benjamin Hebræo l. 1. 401.
Boëtho Monacho l.5. 282.

C.

CAio lib.2.22.
Callimacho Comiti l. 1. 316.
Capitolino l.1. 388.
Calliopio l. 1. 191.
Candido l. 1. 399.
Candidiano l.1. 489.
Carpo Presbytero l. 2.114.
Caſio Presbytero l.3. 126.111.
Caſio Scholaſtico l.2. 146.149.
Caſiano Diacono l. 4. 121.
Caſio Magiſtratum gerenti l.3.157. 158.
Caſio Scholaſtico l.5.86. Presbytero 116.
Caſſio Remp. gerenti l.5. 486.381
Caſſio Presbytero l.3.400.
Caſiano l.4.71.
Caſſiano Diacono l.3. 402.403.
Caſſiano Monacho l.1.309.
Caſſiano l.5. 203.
Catiliano l.1.470.
Cæſario Comiti lib. 1.66.
Chæremoni l. 1.170.276. 304. & l. 2. 10. & l.3.39.295.
Chæremoni Diacono l.3.39 209 290
Chæremoni l.5. 150.151.373.413 539.
Chryſantho l. 1. 280.
Chryſæ clariſſimo l.2. 78.
Chryſtodoro l.1. 210.211.
Cratino l. 3. 266.
Cratoni monacho l. 1.74. 110.
Cononi Præſidi l. 1. 148.
Celſo l. 1. 346.431.
Cercyrio l.1.251.
Clearcho l.1. 279.
Cleobulo Comiti l. 1. 380.
Conſtantino l. 1. 496.
Criſpo l. 1.24. 434.

Cy-

Digitized by Google

Cynegio l.1. 336.471.
Cyrecio l.1, 411, 420.421,429.
Cyrenio l.1. 240.267.495.
Cyrenio Duci l.1.174. 175.
Cyrillo l.1.25. 393.497.
Cyrillo Alexandrino l.1.310. 323. 324.370.
Cyrillo Epiſcopo l. 2. 127. & l.3. 306.
Cyrillo Epiſcopo l.5.79. 268.
Cyro l.1.57.163.197.198.369.375 376.428.
Cyro Scholaſtico l.5.17. Monacho. 256.322.
Presbytero 412.
Cyro Lectori l.1.100.
Cyro Monacho l.1. 325. & lib.3. 272.
Cytherio Sabelliano l.1. 138.

D.

Danieli Presbytero l.3.292.311 331.& l.4.44.93.
Danieli Presbytero, l.5. 22.215. 345. 542.
Didymo lib.1.199. 121. 204.205. 281. 330. 331.
Didymo Presbytero l.2. 181. 182. & l.4.17.
Didymo Scholaſtico l.4. 152.
Didymo Scholaſtico l.5. 206. 207. Presbytero 28. 167. 433.534.
Diogeni Diacono l.3. 407.
Diogeni Magiſtriano l.3. 389.
Diogeni Presbytero l.3.383.413.
Diogeni Diacono l.5. 75.259.464.
Dionyſio l. 2.204. 216.
Dionyſio juveni lib.1.463.
Dionyſio Scholaſtico l. 4.53.
Dionyſio Correctori l. 3. 9.
Dionyſio Presbytero l. 2. 232. & lib.4. 45.
Dionyſio l.5. 35. 141.
Digyptio (Ægyptio) Presbytero l.4.124.
Dioſcoro l.1.77. & l.3.244.
Dioſcoro l. 5. 274.
Diophanti Prætori l. 1.31.
Domeſtio Medico l.1.391.
Domitio Comiti l.5. 57. 528. Ejus liberis 163. 164.
Domitio Comiti l.4. 30.
Domitio Diacono l. 4. 198.
Domitio l. 1. 214.
Donato l.1.208.
Dorotheo l.2. 115. & l.4.19.
Dorotheo Comiti l.1.122.123.124.
Dorotheo Clariſſimo l.3.175. 252. 373.381.382.394.& l.4.32.
Dorotheo remp. gerenti l.2. 248.
Dorotheo Lectori l. 4. 46.
Dorothei filiis l.3. 56.
Dorotheo Presbytero l.1. 319.
Dorotheo Scholaſtico l.4. 178.
Dorotheo Monacho l.1. 2.
Dorotheo l. 5. 356. 357. Diacono medico, 191. Presbytero 252. Viro clariſſimo, 43.250. 251. 273.302.379. 401.568.
Doſitheo l.1.32.
Doſitheo Archimandritæ l.1.392.
Dracontio Presbytero l.1. 248.

E.

ECdicio lib.1.394.
Elaphio Epiſcopo l.5. 201.
Eliſæo Monacho l.3. 15. 16.386.
Epagatho Presbytero l 1.48.
Epicteto l.1. 249.& l.4. 156.
Epimacho l.2. 150.
Epimacho Lectori l.2.70. & l.4.6. 151.62.103. 106.
Epimacho Scholaſtico l.3. 378.
Epiphanio l.4. 115.
Epimacho l.5.490.
Epiphanio l.5 177. Diacono 58. 111. 112.362.363.
Epiphanio l.4. 115.
Epiphanio Diacono l.2. 66.
Ermiſandro l.5.312.
Eſaiæ l.5. 189. 190. 195.264. 368. 409.429. 513.514. 549.
Eſaiæ l.1.482. & l.2.197.217. & l.3. 196.348. 357.358. & l.4.8.
Eſaiæ militi, lib.1.78.167. & 2.190. 191.203.292. & l.3.32. 52. 155. 307.& l.4.187.
Evagrio Diacono l.1. 251.
Evangelo l.1.16.
Eubulo l.1. 261.
Eudæmoni l.3.115.243.256.
Eudæmoni Diacono l.2. 40. & l.4. 225.
Eudæmoni Presbytero l.4.99.
Eudæmoni Lectori l.2.165.
Eudæmoni Scholaſtico l.2. 86.
Eudæmonio Diacono l.3.9.
Eulampio l.1.64.65. 297.
Eulogio l.1. 257.589. 312.202. & l.3.184.236. & l.4. 83.163. 176.
Eulogio Lectori l.2.77.
Eulogio Presbytero l.2.85.
Euoptio Epiſcopo l.2. 215.
Euſebio Epiſcopo l.1.26.28. 30.37. 112.113.119.151. 177.285. 215. 250.341.425.492. & l.4.73.
Euſebio Presbytero l.1. 10.
Euſtathio l.1. 156. 223. 332. 345. 561.& l.2.124.153.157.158.171 172.252.253.295.& l.3.
Euſtathio Diacono l.2. 100. & l.3. 369.
Euſtathio Presbytero l.2.216.43. 170. 296.297.& l.3. 221.
Euſtephio l.4.128.
Eutocio Diacono l.1.19. 23.
Eutonio l.1.206.234.305. & l.3.34.
Eutonio Diacono l.1. 95. 105.286. 335.477.491.& l.2.131.107.112 132.144.147.148. 245.257. 258. 282.294.& l.3.4.5.60.83.107.108 109.121.147.148.149.168. 174. 181.203.247.266.280.281.& l.4 24.37.50.77.116. 159.

F.

FLorentino lib.1.227.486.
Fideli Diacono l.4.109.

G.

GErmano lib.3.291.
Germano Comiti l.3.377.
Geleſio Duci l.1.99.
Gerontio l.1. 294.
Gigantio l.1.257.

Gor-

Gorgonio l.1.59.60.
Gotthio l.2.10.
Gotto l.2.274.
Gregorio Epiſcopo l.1.125.

H.

HArpocræ Scholaſtico lib.2.228
Harpocræ Sophiſtæ l.3.37.154. 345.393.& l.4.55.91.140.
Harpocræ Sophiſtæ, ſeu Rhetori l.5.48.52.80. 102.110. 124.125. 162.185. 198.199.217.223.348. 349.351.380.415.423.424.
Heliæ l.1. 430. & l.3. 286. & lib.4. 167.
Heliæ Diacono l.4. 94. 122. 141. 149.173.
Heliæ Diacono l.5. 139. 146. 178. 265.269.291. 292.552. Presbytero, 467.
Heliæ Monacho l.1. 91. 115.
Heliæ remp gerenti l.2. 248.
Helioni Monacho l.1. 71.72.
Heraclio Epiſcopo l.2.32. & lib.3. 72.292.
Heraclio Diacono l.1.263.
Heraclidi Epiſcopo l.1. 19.182.183 & l.2.74.220.241.242. & l.3.10.
Heraclidi Presbytero l.1. 153. & lib.2. 164.
Hermio Comiti l.3.237.
Herniæ l.4. 101.
Hermiæ Grammatico l.3.350.
Hermino clariſſimo l.3. 373.
Hermino Comiti l.1. 18.23.126. 136. 229. 230. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 287. 288. 317. 334. & l.2. 137. 219. 235. 236. 237.238. & l.3.195.253.235.370 375. & l.4. 29. 66.
Hermociano Diacono l.1.237.
Hermogeni Epiſcopo l.1. 419. & l. 2.21.51.101.139.178.199.200. 208.209.210.218.262.276.277. & l.3.20.21.29.99.103.130.159. 362.367.
Heroni l.3. 332.& l.4.119.223.
Heroni Monacho l.3.257.
Heroni rempublicam gerenti l.3. 336.
Heroni Diacono l.1.200.
Heroni Scholaſtico l.1.422. & l.3.6. 215. & lib.4. 16. 35. 72.85.171. 208.
Heroni Presbytero l.4.76.
Heſychio Clariſſimo l.2.156.
Heraclidi Presbytero l.5.290. Epiſcopo 270.
Heraclio l.5.450.
Hermino Comiti l.5.106.107.249 270.276.277.299.300.341.356. 357.371.400.472.
Hermogeni Epiſcopo l.5. 2.30.
Heroni l.5.352.353.407.433. Scholaſtico, 73.
Presbytero, 67.104.319.460.538.
Epiſcopo, 527. remp. gerenti, 469.
Hieraci Diacono l.5.60.64.85.99. 100. 135. 136. 158. 175. 176. 184.235.237.356. 357.371.404. 416. Viro Clariſſimo 313. Presby-

Digitized by Google

Calliopio IV. 22.
Calliſtiano II. 37.
Calliſtioni I. 101. 202.
Calocyro I. 305. 306.
Candidiano Ductori exercitus II. 245.
Capitoni Diacono I. 104. 105. 106.
Φροντιςῇ ſ. Curatori II. 185.
Carino Palatino III. 68. 70.
Carino ſ. Marino, ἐπαρχικῷ II. 297.
Carpalioni I. 296.
Carpioni hæretico Valentiniano I. 234.
Caſſandrio. IV. 20.
Caſtori Duci III. 21. 22. 23.
Cecropio πρεσβευτῇ II. 271.
Charicli ſive Chariclito presbytero III. 243.
Chariſio Epiſcopo II. 24.
Charitoni III. 264.
Monacho II. 59.
Chimaſio Monacho I. 333.
Chimaſio & ſociis Monachis II 77.
Chiloni domeſtico II. 158.
Chionio Silentiario IV. 14.
Chryſantho Lectori III. 93.
Chryſaphio Diacono III. 111.
Chryſeroti Sophiſtæ II. 42.
Chryſippo Curatori III. 177.
Chryſogeno κληρικαλίῳ I. 156.
Clearcho Numerario I. 130.
Cleobulo Monacho II. 95.
Cleonico Scholaſtico II. 311.
Colocadio ſ. Colocaſio II. 275.
Diacono II. 166. 300.
Colobarſio III. 52.
Comaſio Monacho ἀντιῤῥητόρων II. 73.
Comaſio ſ. Comatio II. 257.
Comaſio Presbytero II. 73.
Cononi Illuſtri I. 144.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti IV. 39.
Conſtantino Comiti II. 290.
Cornelio I. 185.
Presbytero I. 149.
Criſpo excaptivo II. 267.
Scholario I. 162.
Curioni III. 129.
Cypriano III 262.
Διληγάτορι delegatori II. 243.
Cyriaco III. 128. 261.
Diacono I. 323. 324. 325.
Monacho II. 78. 79. 80. 81. 82. 83. III. 39.
Presbytero II. 196. 323. III. 12.
Cyrillo vel Macedonio Diacono III. 195. 196. 197.
Monacho II. 44. 45. III. 190. 192.
Πρωτεύοντι I. 266-271.
Daburio Monacho III. 35.
Daborio vel Gelaſio μοναζόντι III. 246
Daglaipho IV. 21.
Damiano Magiſtriano II. 248.
Monacho III. 212.
Agathoni Dececembrio II. 16. ſeq.
Juliano Decembrio III. 18. 19.
Leonidi Δεκεμπρίῳ I. 278.
Paulo Δεκεμβρίῳ ſ. Decembrio I. 265.
Pergamino Decembrio II. 168. 169. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Zenoni Decembrio II. 299.
Decurioni I. 158. 159. 160. 161.
Demarcho Illuſtri. II. 244.

De-

Demetrio IV. 35. 49.
Hæretico I. 253. 254.
Domeſtico II. 312.
Monacho III. 143. 152.
Democrito Monacho II 71. 72.
Demoſtheni Patripolitano II. 36.
Diacono II. 141.
Didymo Lectori III. 244. 295.
Diocletiano I. 257.
Diomedi Oeconomo II. 250.
Dionyſio IV. 55.
Monacho II. 93.
Dionyſiodoro I. 283.
Dioſcoriæ viduæ II. 266.
Diſcipulo ſuo IV. 1.
Domitiano Eparchico II. 233.
Domnino Presbyt. III. 144. 145. 146.
Juniori Primati III. 43.
Doſitheo I. 47. 48. 49.
Dracontio I. 314.
Vindici II. 327.
Monacho II. 94. III. 36.
Druſiano I. 289.
ἄρχοντι II. 252.
Druſilliano I. 245.
Elevtherio III. 16. 17.
Epiſcopo III. 284.
Comiti Orientis II. 288.
Monacho III. 50.
Μοναχῷ ἀπὸ νουμέρων (Allat. *ex numeris*) II. 67. 68. 69.
Eliæ Illuſtri II. 273.
Elpidio Monacho II. 128.
χρυσοχόῳ III. 10.
Epicteto Archimandritæ III. 125.
Epigono Curſori I. 118-123.
Epinico, Laurentio, Fauſto Monachis III. 98-102.
Epiphanio Epiſcopo IV. 56.
Lectori II. 241.
Monacho IV. 53.
Evandrio I. 117.
Eubulioni I. 315.
Eudæmoni Scholaſtico vel Panegyrio Diacono III. 287.
Evethio tribuno I. 297-301.
Eugenio Diacono I. 83.
Monacho III. 147. 175. 176. 182.
Περγκίπῳ ἢ μοναχῷ III. 41.
Eugrammio legum perito I. 216. 217. 218.
Eulampio I. 145. 146. 147. Sophiſtæ II. 145.
Eulyſio Monacho II. 124. 125. 126.
Eumathio Monacho II. 103.
Eunomio Presbytero III. 30. 79-82. 300.
Euphemio Archimandritæ III. 201-204.
Monacho II. 55. 104. 105. 137. 138. 139.
Euphraſio Epiſcopo I. 246. 247.
Eupithio Lectori II. 268.
Euporo Diacono III. 34.
Eupraxio Diacono III. 271.
Eupſychio Vicario. II. 162. 163.
Eurycli Patricio II. 221.
Presbytero I. 273. 274. III. 121. 122.
Euſebio Diacono I. 235.
Duci II. 261.
Monacho I. 136.
Euſignio IV. 36.
Euſignio Satrapæ (al. Presbytero) III. 6.

Euſtathio Archimandritæ II. 102.
Cubiculario I. 37.
Decano II. 277. forte Diacono ut I. 228.
Euſtochio Comiti Largitionum Ii. 304.
Euthalio Monacho III. 40.
Euthio Eparchico III. 103.
Euthymio Diacono II. 41.
Epiſcopo III. 238. IV. 57. 58.
Eutropio IV. 40.
Monacho II. 98. 99.
Eutychio Diacono. III. 148. 149.
Falconi Curatori II. 295.
Fauſtiano I. 43.
Fauſtiniano III. 14.
Fauſtino Cubiculario II. 238.
Monacho II. 85. 86. 97.
Fauſto, Laurentio & Epinico Monachis III. 98-102.
Fauſto Primati I. 255.
Februario Diacono I. 280.
Felici Presbytero I. 302. III. 117.
Feliciſſimo Diacono II. 331. 332. 333.
Firmiliano I. 320. 321.
Firmino Presbytero II. 175.
Firmo ſcriniario I. 82.
Flaviano I. 80. 81. 108.
Florentio Diacono IV. 8. 9.
Florioni Monacho II. 61.
Fortunato I. 99.
Franco Cancellario II. 234.
Frontoni Archimandritæ II. 88.
Frumentio Eccleſiæ ecdico I. 71.
Frumentio Comiti II. 27.
Gainæ, duci exercitus I. 70. 79. 114. 115. 116. 205. 206. 286.
Gallo Monacho II. 66.
Ganymedi Exceptori II. 269.
Gaudentio Diacono II. 159.
Silentiario III. 124. IV. 28.
Σελαρειώτῃ III. 252.
Gelaſio Monacho III. 46. 47. 48. 49. vel Daburio Monacho III. 258.
Genethlio I. 132.
Ecdico II. 325. III. 326.
Geraſimo Irenarchæ II. 276.
Germano Cancellario II. 189.
Gerontio Exceptori I. 150.
Monacho III. 253.
Gigantio III. 96. 97. 248.
Diacono I. 186. 187.
Eccleſiæ Ecdico III. 6.
Glycadio Protectori I. 252.
Gregorio Diacono III. 94-95.
Ηγουμένῳ II. 64.
Hegeſippo Monacho IV. 17.
Helenæ Illuſtri (ἰλλουστρίᾳ) II. 170.
Heliodoro I. 41.
Monacho II. 46.
Silentiario IV. 6.
Helioni Magiſtriano II. 205.
Heortaſio Diacono II. 186. 187. IV. 47.
Hephæſtioni Presbytero III. 19. 20.
Hephæſto Scholaſtico I. 6.
Heraclio Hypodiacono χρυσοχόῳ I. 67.
Heraclito Scholaſtico I. 275.
Herimo Comiti I. 319.
Hermolao Monacho vel Marino Presbytero III. 37.
Herodoto tribuno III. 112.
Heſychio proconſuli II. 292.

Hierio

Hierio Presbytero III. 13.
Senatori I. 184.
Hieronymo Domeſtico II, 278.
Hilario Epiſcopo III. 120.
Monacho I. 331. 332.
Monacho] exſcholaſtico II. 56.
Presbytero I. 281.
Hippaſio tribuno II. 28.
Hipponico ſcriniario I. 327. 328.
HyacinthoReferendario III. 83. 84.
Hydroſio IV. 10.
Hymetio Epiſcopo II. 176.
Hypaphloro Diacono I, 151.
Hypatio Ephoro II. 20.
Jaſoni Epiſcopo III. 179. 180. 181.
Ignatio Proconſuli I. 212-215.
Innocentio Monacho III. 314.
Joanni Epiſcopo II. 187.
Illuſtri II. 330.
Monacho I. 173. 294. IV. 38.
Primati, Juniori II. 206.
Jonæ Monacho III. 265.
Jordani Diacono III. 127.
Juliæ Comiti (κομήτισσῃ) II. 213.
Julianæ Virgini I. 163. 164.
Juliano III. 269. IV. 32.
Lectori III. 169. 254.
Eccleſiæ ecdico. II. 240, 242.
Epiſcopo IV. 52.
Monacho III. 229-235.
Presbytero III. 64. 65.
Juliano vel Julio Δεκεμπρείμῳ III. 18. 19.
Julio Diacono III. 282.
Monacho III. 123. 312, & ſociis II. 78.
Φοιδεράτῳ I. 284.
Iſaſchari Samaritæ, III, 116.
Iſidoro Lectori II. 21.
Excubitori II. 322.
Lampadio Monacho II. 100, 101.
Lamprotycho Archimandritæ III. 108.
Laurentio, Fauſto, Epinico Monachis III. 98-102.
Lauſo primiſcrinio II. 153.
Leonidi Δεκεμπρίμῳ, Comiti I, 278.
Monacho II. 47.
Rhetori II. 291.
Lesbio IV. 43.
Diacono III. 297. IV. 43.
Letorio Monacho IV. 18.
Leucadio Archidiacono I. 188. 189. 190.
Licinio Juniori I. 45.
Πρωτεύοντι ſive primati II. 296.
Limenio Monacho I. 177-182.
Linnio Monacho I. 292.
Liriano IV. 11.
Lucæ Diacono II. 253.
Luciano Sophiſtæ Chriſtiano II. 224.
Lucio Tribuno II. 151.
Lycurgo illuſtri II. 147.
Lyſiæ presbytero III. 109. 110.
Macedonio vel Cyrillo Diacono III. 194-196.
Macedonio vel Petro Monacho III. 197. 198.
Macedonio ταξεώτῃ II. 237.
Marcellino Monacho I. 4. 5. 7.
Marciano I. 22. 23. 24.
Mariano Epiſcopo II. 227.
Monacho IV. 7. 41.

(M) 3 Hy-

Ptolemæo I. 272.
Συγκλητικῷ ſive ſenatori I. 1. 2. 3. 8-21.
Quirino Monacho II. 140.
Epiſcopo I. 203. 204.
Rhegino Archimandritæ II. 119.
Candidato II. 392.
Scriniario II. 150.
Rhodomino Presbytero III. 213. 214.
Rufino III. 263.
Heſychaſtæ IV. 54.
Scholaſtico I. 67.
Romano Epiſcopo II. 155.
Monacho III. 298.
Sabino IV. 27.
Magiſtriano I. 243. 244.
Presbytero III. 7.
Saburio Comiti I. 258.
Scriniario II. 232.
Secundiano I. 200.
Secundo Caſtricio II. 281.
Seleucio Diacono I. 213. 224.
Serapioni Presbytero I. 134-136.
Severo expræfecto (ἀπὸ ἐπάρχων) III. 199.
Primati I. 303. 304.
Silvano Epiſcopo I. 98-102.
Presbytero II. 247.
Κοινοβιώτῃ I. 307.
Simoni Curſori II. 208.
Simplicio Exceptori II. 197.
Siſinnio Spathario I. 277.
Socrati Comiti II. 200.
Presbytero I. 322.
Socratio Exceptori II. 34.
Sophiano Scholario I. 236-238.
Sophronio I. 46. III. 260.
Monacho I. 34. 35.
Sophronio tribuno I. 167-172. II. 274.
Soſandro πριμιτκηρίῳ I. 239. 240.
Soſicli Scholaſtico III. 139. 140.
Soſipatro tribuno II. 157.
Soſtheni Commentarienſi I. 309.
Soterichо Diacono II. 225.
Soterioni I. 96. 97.
Sozomeno I. 147. 148.
Stephanidi Comitiſſæ II. 218.
Strationi illuſtri I. 229.
Symmacho Comiti III. 44. 45.
Duci militum II. 165.
Leguminum venditori (ὀσπριοπώλῃ) II. 263.
Syriano IV. 50.
Monacho II. 63.
Tapiſco Diacono III. 75. 76. 77.
Tauriano ex præfecto II. 178.
Telemacho primati III. 225-227.
Teleſphoro ἐγκαύστῃ II. 192.
Primati I. 174.
Terentio Diacono lapſo ſed pœnitenti III. 228.
Teucro Diacono I. 250. 251.
Candidato II. 184.
Thalaſſio argentario I. 308.
Thalliano Illuſtri I. 279.
Thaymaſio ſ. Thaymaro Monacho III 333.
Theocli IV. 51.
Presbytero III. 161. 162. 163.
Scholaſtico II. 229.
Theocliano I. 248.
Theoctiſto Referendario III. 1. 2. 3.
Theodoreto Monacho III. 90.
Theo-

Digitized by Google

Theodoriano I. 50.
Theodoro I. 165. 166.
Monacho II. 65. 76. III. 157. 158. 159. 160. IV. 25.
Presbytero II. 272.
Tribuno II. 286.
Theodoſiæ Moniali II. 116.
Theodoſio I. 133.
Lectori II. 202.
Diacono III. 42.
Monacho II. 66. 67.
Theodotioni I. 63-66.
Theodoto Diacono III. 26-29.
Presbytero II. 307.
Theodoto vel Athenogeni Comiti I. 326.
Theodoto Presbytero III. 138.
Theonæ Remp. gerenti I. 311. 312.
Theoni Monacho III. 72. 73. 74.
Theopempto Protectori I. 233.
Theophani Sholaſtico III. 188.
Theoph. Actuario (ἀβάκλις) II. 207.
Cancellario I. 226.
Monacho II. 117.
Theophroni Diacono III. 277.
Thepompo Senatori I. 330.
Theoro vel Theodoſio Mon. II. 67.
Theoſebio II. 15.
Therino primati II. 174.
Monacho I. 222.
Theſſalio Diacono I. 155. 313.
Collaboratori II. 301-303.
Thomæ (λογογράφῳ) ſcriptori III. 184. 185.
Thyrſo Monacho II. 29. 30.
Primicerio II. 238.
Thyrſo Scriniario I. 208. 209. 210.
Timoni Epiſcopo II. 2. 3. 4.
Timotheo Monacho IV. 59.
Hypodiacono I. 26--31.
Tito Diacono III. 186.
Trajano III. 258.
Adjutori II. 287.
Diacono III. 141.
Tryphoni Anhitecto I. 197. 198.
Tymboni vel Tryphoni Diacono III. 106.
Tyrboni Presbytero III. 15.
Valenti ſ. Valentiniano σκρίβων (ſcribæ) II. 204.
Valerio vel Hephæſtioni Presbytero II. 313.
Valerio vel Heortaſio Diac. II. 187.
Valerio Cubiculario. II. 180-183.
Venuſto Monacho I. 295.
Primati III. 178.
Viviano illuſtri III. 91. 92.
Vincentio aſcetæ II. 51.
Victori Archimandritæ II. 70.
Vitalio Hypodiacono IV. 29. 30.
Protectori II. 324.
Ulpiano Scholaſtico II. 219.
Urſacio ſ. Arſacio Ecdico III. 132.
Xanthippo Diacono II. 154.
Xenagoræ Diacono I. 38. 39. 40.
Xenodoro Decano (an Diacono) II. 293.
Xenoni I. 36.
Xenophonti Diacono II. 172. 173.
Presbytero III. 156.
Scholaſtico II. 279.
Zenobio Legato II. 246.
Zenoni Diacono II. 194. 195.
Decembrio II. 299.

Zephyriano l. 230.
Zoilo chartulario II. 275.
Zoſæ Aſcetæ II. 75.
Zoſario tribuno I. 55-58.
Zoſimiano Pro-Conſuli II. 251.
Zoſimiano Monacho I. 107.
Zoſimo IV. 46.
Caligario II. 203.
Oeconomo I. 32. 33.

INDEX EORUM

ad quos ſcripſit

ISIDORUS PELUSIOTA

Qui eodem quo NILUS tempore in Ægypto vixit.

Depromtus ex editione Epiſtolarum Iſidori Pariſ. 1638. fol.

A.

ABrahamio, lib. 1. 80.
Abrahamo Epiſcopo, lib. 5. 38.
Adamantio, lib. 1. 141. & l. 4. 57. 211.
Adamantio, lib. 5. 258.
Adamantino lib. 4. 75.
Ædeſio remp. gerenti, l. 5. 14.
Æmiliano Diacono, lib. 2. 83.
Æmiliano Presbytero, lib. 4. 171.
Aëtio, lib. 3. 159.
Aëtio Comiti, lib. 3. 141. 328.
Æſculapio Sophiſtæ, l. 4. 28. 31.
Ægyptio Presbytero, l. 5. 187.
Æliano, Epiſcopo, l. 5. 30. Scholaſtico, 108.
Æmiliano, l. 5. 410. 411.
Agatho, l. 1. 270.
Agathoni Presbytero, l. 3. 296.
Agatho Presbytero, l. 3. 18. 27. 84. 160.
Agathodæmoni, l. 1. 435.
Agathodæmoni Grammatico, l. 5. 55. 334. 439. 444. 454.
Agathodæmoni Grammatico, l 3. 303.
Agelidi Nouatiano l. 1. 338. 339.
Alexandro l. 2. 194. 195. 196.
Alexandro Poëtæ l. 2. 89.

Ale-

Alexandro Poëtæ l.5.331. Presbytero, 523.
Alphio l.3.153. & l.4.202.
Alphio Epiſcopo l.3.150.151.& l.4 230.
Alphio Presbytero l. 1. 239. 252. 253.254.255.256.
Alphio Subdiacono l.2.56.
Alympio Scholaſtico l.4.221.
Alypio l.2.97. l.3. 112.180.302. 398.& l.4.90.118.136.138.
Alypio Epiſcopo l.2.223. & l.3. 234.
Alphio l.5,498. Epiſcopo 171. 1,3. 296. Presbytero 521.522.
Alphino Subdiacono (fort. Alphio) l.5..8.
Monacho 386.
Alypio l.5.234. 463. 506. Scholaſtico, 253.553. Remp. gerenti 42. Epiſcopo 347.
Amazonio l.1.234.
Ammonio l 4. 48.
Ammoni l.1.351.352. & l.3.82.
Ammonio l.1.12 & l.2.102.189. 245.& l.3. 3.126. & l.4.61.
Ammonio Scholaſtico l.1.21.& l.2. 166.
Ammonio Tribuno l.3. 308.
Ammonio Scholaſtico l.5.9. 193. Lectori 533.
Ampelio Comiti l.5. 455.
Ampelio Presbytero l.1. 81.
Anatolio l.1.328.329. & l.2,10.28. 29.
Anatolio Diacono l. 4. 134. 137.
Anatolio l.5.115. Diacono l.5, 43.
Andromacho Comiti l. 5. 173. 342.
Antiocho l.v. 1.
Anaſtaſio l.1. 233.
Antiocho l.1.447.448.449.450.& l.2.131.267.& l.3.104.231.
Antiocho Spadoni l.1.36.
Antiocho Scholaſtico l.3.7.
Antonio Scholaſtico l.3.351.352.
Anyſio l.2.271.
Aphraſio Presbytero l.2.161.
Aphrodiſio Monacho l.2.61.
Aphrodiſio Presbytero l.2.99.138. & l.3.8.332.271.274.
Aphthonio l.3.276.
Aphthonio Epiſcopo l.3.28.
Aphthonio l.5.218.428.
Apollonio l.2.54.214.
Apollonio Diacono l 2.243.
Apollonio Epiſcopo l. 2. 31. 96. 198.260.270.& l.3.58.137.138. 265.273.363. & l.4.189.
Apollonio l.5.556. Agricolæ 98. Epiſcopo 169.370.395.
Aquilæ lib.1.340.
Aquilæ l.5. 195.
Arabiano Epiſcopo l.1.82.& l.2.39. & l.3. 206.
Arabiano Epiſcopo l.5,309.
Archiæ lib.1. 499.500.
Archibio Presbytero l.2.234.& l.4. 366.
Archontio l.1. 272.487. & l.3.76. 399.
Archontio Monacho l.3.42.
Archontio Presbytero l.1.30.156. 161.166.374.

Archontio Rempublicam gerenti l.3.282. 301.
Artemio l.1. 88.
Artenuphio Lectori l.3. 171. 172. 173 & l.4.78.80.
Archontio Presbytero l. 5. 27.
Artemidoro Presbytero l.4. 161.
Artemidoro l. 5. 82.
Aſclepio l.1.188.
Aſclepio Epiſcopo l. 2. 88. & l.3. 207. 319. 320. 321.
Aſclepio Sophiſtæ l.3. 23.
Aſclepio Sophiſtæ (ſeu Æſculapio) l.5.76.344.458.465.546 547.545
Athanaſio l.1. 144.408. & lib.2.7. 30.69. & l.4. 82. 190.
Athanaſio Cœnobiarchæ l 1.117.
Athanaſio Presbytero l.1. 476. & l.2.45.81. 128.162.182.& l.3.19 62.169.258.l.4.25.191.
AthanaſioDiacono l.5.95.388.396. Presbytero l.5.138.475.330.536. 541.
Auſonio l.1.165.
Auſonio Correctori l.1. 116. 395. & l.2.25.120. & l.3. 9. 220. 263. 264.315.359.369.
Auſonio l.5.204. 354. Correctori 212. 228.418.419.420.428.

B.

Baſilio lib.4.142.
Benjamin Hebræo l.1.401.
Boëtho Monacho l.5.282.

C.

Caio lib.2.22.
Callimacho Comiti l.1.316.
Capitolino l.1.388.
Calliopio l.1.191.
Candido l.1.399.
Candidiano l.1. 489.
Carpo Presbytero l.2.114.
Caſio Presbytero l.3. 126.111.
Caſio Scholaſtico l.2. 146.149.
Caſiano Diacono l.4. 121.
CaſioMagiſtratum gerenti l.3.157. 158.
Caſio Scholaſtico l.5.86.Presbytero 116.
Caſſio Remp. gerenti l.5.486.381
Caſſio Presbytero l.3.400.
Caſiano l.4.71.
Caſſiano Diacono l.3. 402.403.
Caſſiano Monacho l.1.309.
Caſſiano l.5.203.
Catiliano l.1.470.
Cæſario Comiti lib.1.66.
Chæremoni l.1.170.276.304.& l. 2.10.& l.3.39.295.
ChæremoniDiacono l.3.39 209 290
Chæremoni l.5.150.151.373.413 539.
Chryſantho l.1. 280.
Chryſæ clariſſimo l.2.78.
Chryſtodoro l.1.210.211.
Cratino l.3.266.
Cratoni monacho l.1.74. 110.
Cononi Præſidi l.1.148.
Celſo l.1.346.431.
Cercyrio l.1.251.
Clearcho l.1.279.
Cleobulo Comiti l.1.380.
Conſtantino l.1.496.
Criſpo l.1,24.434.

Cy-

Cynegio l.1. 336.471.
Cyrecio l.1. 411. 420. 421,429.
Cyrenio l.1. 240. 267.495.
Cyrenio Duci l.1.174. 175.
Cyrillo l.1.25. 393.497.
Cyrillo Alexandrino l.1.310. 323. 324. 370.
Cyrillo Epiſcopo l.2. 127. & l.3. 306.
Cyrillo Epiſcopo l.5.79. 268.
Cyro l.1.57.163.197.198.369.375 376.428.
Cyro Scholaſtico l.5.17. Monacho. 256.322.
Presbytero 412.
Cyro Lectori l.1.100.
Cyro Monacho l.1. 325. & lib.3. 272.
Cytherio Sabelliano l.1. 138.

D.

DAnieli Presbytero l.3.292.311 331.& l.4.44.93.
Danieli Presbytero, l.5.22.215. 345. 542.
Didymo lib.1.199. 121. 204. 205. 281. 330. 331.
Didymo Presbytero l.2, 181. 182. & l.4.17.
Didymo Scholaſtico l.4. 152.
Didymo Scholaſtico l.5. 206. 207. Presbytero 28. 167. 433.534.
Diogeni Diacono l.3. 407.
Diogeni Magiſtriano l.3. 389.
Diogeni Presbytero l.3.383.413.
Diogeni Diacono l.5. 75. 259.464.
Dionyſio l.2.204. 216.
Dionyſio juveni lib.1.463.
Dionyſio Scholaſtico l.4.53.
Dionyſio Correctori l.3. 9.
Dionyſio Presbytero l.2. 232. & lib.4. 45.
Dionyſio l.5.35. 141.
Digyptio (Ægyptio) Presbytero l.4.124.
Dioſcoro l.1.77. & l.3.144.
Dioſcoro l.5. 274.
Diophanti Prætori l. 1.31.
Domeſtio Medico l.1.391.
Domitio Comiti l.5.57. 528. Ejus liberis 163. 164.
Domitio Comiti l.4. 30.
Domitio Diacono l.4. 198.
Domitio l.1. 214.
Donato l.1.208.
Dorotheo l.2. 115. & l.4.19.
Dorotheo Comiti l.1.122.123.124.
Dorotheo Clariſſimo l.3.175. 252. 373.381.382.394. & l.4. 32.
Dorotheo remp. gerenti l.2. 248.
Dorotheo Lectori l. 4. 46.
Dorothei filiis l.3. 56.
Dorotheo Presbytero l.1. 319.
Dorotheo Scholaſtico l.4. 178.
Dorotheo Monacho l.1. 2.
Dorotheo l.5.356. 357. Diacono medico, 191. Presbytero 252. Viro clariſſimo, 43. 250. 251. 273.302.379. 401.568.
Doſitheo l.1.32.
Doſitheo Archimandritæ l.1.392.
Dracontio Presbytero l.1. 248.

E.

Ecdicio lib. 1. 394.
Elaphio Epiſcopo l. 5. 201.
Eliſæo Monacho l. 3. 15. 16. 386.
Epagatho Presbytero. l. 1. 48.
Epicteto l. 1. 249. & l. 4. 156.
Epimacho l. 2. 150.
Epimacho Lectori l. 2. 70. & l. 4. 6. 151. 62. 103. 106.
Epimacho Scholaſtico l. 3. 378.
Epiphanio l. 4. 115.
Epimacho l. 5. 490.
Epiphanio l. 5 177. Diacono 58. 111. 112. 362. 363.
Epiphanio l. 4. 115.
Epiphanio Diacono l. 2. 66.
Ermiſandro l. 5. 312.
Eſaiæ l. 5. 189. 190. 195. 264. 368. 409. 429. 513. 514. 549.
Eſaiæ l. 1. 482. & l. 2. 197. 217. & l. 3. 196. 348. 357. 358. & l. 4. 8.
Eſaiæ militi, lib. 1. 78. 167. & 2. 190. 191. 203. 292. & l. 3. 32. 52. 155. 307. & l. 4. 187.
Evagrio Diacono l. 1. 251.
Evangelo l. 1. 16.
Eubulo l. 1. 261.
Eudæmoni l. 3. 115. 243. 256.
Eudæmoni Diacono l. 2. 40. & l. 4. 225.
Eudæmoni Presbytero l. 4. 99.
Eudæmoni Lectori l. 2. 165.
Eudæmoni Scholaſtico l. 2. 86.
Eudæmonio Diacono l. 3. 9.
Eulampio l. 1. 64. 65. 297.
Eulogio l. 1. 257. 589. 312. 202. & l. 3. 184. 236. & l. 4. 83. 163. 176.
Eulogio Lectori l. 2. 77.
Eulogio Presbytero l. 2. 85.
Euoptio Epiſcopo l. 2. 215.
Euſebio Epiſcopo l. 1. 26. 28. 30. 37. 112. 113. 119. 151. 177. 285. 215. 250. 341. 425. 492. & l. 4. 73.
Euſebio Presbytero l. 1. 10.
Euſtathio l. 1. 156. 223. 332. 345. 561. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171 172. 252. 253. 295. & l. 3.
Euſtathio Diacono l. 2. 100. & l. 3. 369.
Euſtathio Presbytero l. 2. 216. 43. 170. 296. 297. & l. 3. 221.
Euſtephio l. 4. 128.
Eutocio Diacono l. 2. 19. 23.
Eutonio l. 1. 206. 234. 305. & l. 3. 34.
Eutonio Diacono l. 1. 95. 105. 286. 335. 477. 491. & l. 2. 131. 107. 112 132. 144. 147. 148. 245. 257. 258. 282. 294. & l. 3. 4. 5. 60. 83. 107. 108 109. 121. 147. 148. 149. 168. 174. 181. 203. 247. 266. 280. 281. & l. 4 24. 37. 50. 77. 116. 159.

F.

Florentino lib. 1. 227. 486.
Fideli Diacono l. 4. 109.

G.

Germano lib. 3. 291.
Germano Comiti l. 3. 377.
Geleſio Duci l. 1. 99.
Gerontio l. 1. 294.
Gigantio l. 1. 257.

Gor-

Gorgonio l.1.59.60.
Gotthio l.2.10.
Gotto l.2.274.
Gregorio Epiſcopo l.1.125.

H.

Harpocræ Scholaſtico lib.2.228 Harpocræ Sophiſtæ l.3.37.154. 345.393.& l.4.55.91.140.
Harpocræ Sophiſtæ, ſeu Rhetori l.5.48.52.80. 102.110. 124.125. 162.185. 198.199.217.223.348. 349.351.380.415.423.424.
Heliæ l.1. 430.& l.3. 286.& lib.4. 167.
Heliæ Diacono l.4.94. 122. 141. 149.173.
Heliæ Diacono l.5. 139.146.178. 265.269.291. 292.552. Presbytero. 467.
Heliæ Monacho l.1. 91.115.
Heliæ remp gerenti l.2.248.
Helioni Monacho l.1.71.72.
Heraclio Epiſcopo l.2.32. & lib.3. 72.292.
Heraclio Diacono l.1.263.
Heraclidi Epiſcopo l.1.19.182.183 & l.2.74.220.241.242. & l.3.10.
Heraclidi Presbytero l.1. 153. & lib.2. 164.
Hermio Comiti l.3.237.
Hermiæ l.4.101.
Hermiæ Grammatico l.3.350.
Hermino clariſſimo l.3.373.
Hermino Comiti l.1. 18.23.126. 136.229.230. 242.243. 244. 245. 246. 247. 287. 288. 317. 334. & l.2. 137. 219. 235. 236. 237.238.& l.3.195.253.235.370 375.& l.4.29.66.
Hermociano Diacono l.1.237.
Hermogeni Epiſcopo l.1.419.& l. 2.21.51.101.139.178.199.200. 208.209.210.218.262.276.277. & l.3.20.21.29.99.103.130.159. 362.367.
Heroni l.3.332.& l.4.119.223.
Heroni Monacho l.3.257.
Heroni rempublicam gerenti l.3. 336.
Heroni Diacono l.1.200.
Heroni Scholaſtico l.1.422.& l.3.6. 215.& lib.4.16.35.72.85.171. 208.
Heroni Presbytero l.4.76.
Heſychio Clariſſimo l.2.156.
Heraclidi Presbytero l.5.290. Epiſcopo 270.
Heraclio l.5.450.
Hermino Comiti l.5.106.107.249 270.276.277.299.300.341.356. 357.371.400.472.
Hermogeni Epiſcopo l.5. 2.30.
Heroni l.5.352.353.407.433. Scholaſtico, 73.
Presbytero, 67.104.319.460.538.
Epiſcopo, 527. remp. gerenti, 469.
Hieraci Diacono l.5.60.64. 85.99. 100. 135. 136. 158. 175. 176. 184.235.237.356. 357.371.404. 416. Viro Clariſſimo 313. Presby-

Calliopio IV. 22.
Calliſtiano II. 37.
Calliſtioni I. 101. 202.
Calocyro I. 305. 306.
Candidiano Ductori exercitus II. 245.
Capitoni Diacono I. 104. 105. 106.
φροντιςῇ ſ. Curatori II. 185.
Carino Palatino III. 68. 70.
Carino ſ. Marino, ἐπαρχικῷ II. 297.
Carpalioni I. 296.
Carpioni hæretico Valentiniano I. 234.
Caſſandrio. IV. 20.
Caſtori Duci III. 21. 22. 23.
Cecropio πεζεύτῃ II. 271.
Charicli ſive Chariclito presbytero III. 243.
Chariſio Epiſcopo II. 24.
Charitoni III. 264.
Monacho II. 59.
Chimaſio Monacho I. 333.
Chimaſio & ſociis Monachis II 77.
Chiloni domeſtico II. 158.
Chionio Silentiario IV. 14.
Chryſantho Lectori III. 93.
Chryſaphio Diacono III. 111.
Chryſeroti Sophiſtæ II. 42.
Chryſippo Curatori III. 177.
Chryſogeno κληρικῷ I. 156.
Clearcho Numerario I. 130.
Cleobulo Monacho II. 95.
Cleonico Scholaſtico II. 311.
Colocadio ſ. Colocaſio II. 275.
Diacono II. 166. 300.
Colobarſio III. 52.
Comaſio Monacho ἀπὸ Ῥητόρων II. 73.
Comaſio ſ. Comatio II. 257.
Comaſio Presbytero II. 73.
Cononi Illuſtri I. 144.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti IV. 39.
Conſtantino Comiti II. 290.
Cornelio I. 185.
Presbytero I. 149.
Criſpo excaptivo II. 267.
Scholario I. 162.
Curioni III. 129.
Cypriano III 262.
Διληγάτῳ delegatori II. 243.
Cyriaco III. 128. 261.
Diacono I. 323. 324. 325.
Monacho II. 78. 79. 80. 81. 82. 83. III. 39.
Presbytero II. 196. 323. III. 12.
Cyrillo vel Macedonio Diacono III. 195. 196. 197.
Monacho II. 44. 45. III. 190. 192.
Πρωτεύοντι I. 266-271.
Daburio Monacho III. 35.
Daborio vel Gelaſio μονάζοντι III. 246
Daglaipho IV. 21.
Damiano Magiſtriano II. 248.
Monacho III. 212.
Agathoni Dececembrio II. 16. ſeq.
Juliano Decembrio III. 18. 19.
Leonidi Δεκεμπερίμῳ I. 278.
Paulo Δεκεμβερίμῳ ſ. Decembrio I. 265.
Pergamino Decembrio II. 168. 169. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Zenoni Decembrio II. 299.
Decurioni I. 158. 159. 160. 161.
Demarcho Illuſtri. II. 244.

Demetrio IV. 35. 49.
Hæretico I. 253. 254.
Domeſtico II. 312.
Monacho III. 143. 152.
Democrito Monacho II 71. 72.
Demoſtheni Patripolitano II. 36.
Diacono II. 141.
Didymo Lectori III. 244. 295.
Diocletiano I. 257.
Diomedi Oeconomo II. 250.
Dionyſio IV. 55.
Monacho II. 93.
Dionyſiodoro I. 283.
Dioſcoriæ viduæ II. 266.
Diſcipulo ſuo IV. 1.
Domitiano Eparchico II. 233.
Domnino Presbyt. III. 144. 145 146.
Juniori Primati III. 43.
Doſitheo I. 47. 48. 49.
Dracontio I. 314.
Vindici II. 327.
Monacho II. 94. III. 36.
Druſiano I. 289.
ἄρχοντι II. 252.
Druſilliano I. 245.
Eleutherio III. 16. 17.
Epiſcopo III. 284.
Comiti Orientis II. 288.
Monacho III. 50.
Μοναχῷ ἀπὸ νουμέρων (Allat. *ex numeris*) II. 67. 68. 69.
Eliæ Illuſtri II. 273.
Elpidio Monacho II. 128.
χρυσοχόῳ III. 10.
Epicteto Archimandritæ III. 125.
Epigono Curſori I. 118-123.
Epinico, Laurentio, Fauſto Monachis III. 98-102.
Epiphanio Epiſcopo IV. 56.
Lectori II. 241.
Monacho IV. 53.
Evandrio I. 117.
Eubulioni I. 315.
Eudæmoni Scholaſtico vel Panegyrio Diacono III. 287.
Evethio tribuno I. 297-301.
Eugenio Diacono I. 83.
Monacho III. 147. 175. 176. 182.
Πριγκίπῳ ἢ μοναχῷ III. 41.
Eugrammio legum perito I. 216. 217. 218.
Eulampio I. 145. 146. 147. Sophiſtæ II. 145.
Eulyſio Monacho II. 124. 125. 126.
Eumathio Monacho II. 103.
Eunomio Presbytero III. 30. 79-82. 300.
Euphemio Archimandritæ III. 201-204.
Monacho II. 55. 104. 105. 137. 138. 139.
Euphraſio Epiſcopo I. 246. 247.
Eupithio Lectori II. 268.
Euporo Diacono III. 34.
Eupraxio Diacono III. 271.
Eupſychio Vicario. II. 162. 163.
Eurycli Patricio II. 221.
Presbytero I. 273. 274. III. 121. 122.
Euſebio Diacono I. 235.
Duci II. 261.
Monacho I. 136.
Euſignio IV. 36.
Euſignio Satrapæ (al. Presbytero) III. 6.

(M) 2 Euſta-

Euſtathio Archimandritæ II. 102.
Cubiculario I. 37.
Decano II. 277. forte Diacono ut I. 228.
Euſtochio Comiti Largitionum I. 304.
Euthalio Monacho III. 40.
Euthio Eparchico III. 103.
Euthymio Diacono II. 41.
Epiſcopo III. 238. IV. 57. 58.
Eutropio IV. 40.
Monacho II. 98. 99.
Eutychio Diacono. III. 148. 149.
Falconi Curatori II. 295.
Fauſtiano I. 43.
Fauſtiniano III. 14.
Fauſtino Cubiculario II. 238.
Monacho II. 85. 86. 97.
Fauſto, Laurentio & Epinico Monachis III. 98-102.
Fauſto Primati I. 255.
Februario Diacono I. 280.
Felici Presbytero I. 302. III. 117.
Feliciſſimo Diacono II. 331. 332. 333.
Firmiliano I. 320. 321.
Firmino Presbytero II. 175.
Firmo ſcriniario I. 82.
Flaviano I. 80. 81. 108.
Florentio Diacono IV. 8. 9.
Florioni Monacho II. 61.
Fortunato I. 99.
Franco Cancellario II. 234.
Frontoni Archimandritæ II. 88.
Frumentio Eccleſiæ ecdico I. 71.
Frumentio Comiti II. 27.
Gainæ, duci exercitus I. 70. 79. 114. 115. 116. 205. 206. 286.
Gallo Monacho II. 66.
Ganymedi Exceptori II. 269.
Gaudentio Diacono II. 159.
Silentiario III. 124. IV. 28.
Σελαεριώτῃ III. 252.
Gelaſio Monacho III. 46. 47. 48. 49. vel Daburio Monacho III. 258.
Genethlio I. 132.
Ecdico II. 325. III. 326.
Geraſimo Irenarchæ II. 276.
Germano Cancellario II. 189.
Gerontio Exceptori I. 150.
Monacho III. 253.
Gigantio III. 96. 97. 248.
Diacono I. 186. 187.
Eccleſiæ Ecdico III. 6.
Glycadio Protectori I. 252.
Gregorio Diacono III. 94-95.
Ἡγουμένῳ II. 64.
Hegeſippo Monacho IV. 17.
Helenæ Illuſtri (ἰλλουστρίᾳ) II. 170.
Heliodoro I. 41.
Monacho II. 46.
ſilentiario IV. 6.
Helioni Magiſtriano II. 205.
Heortaſio Diacono II. 186. 187. IV. 47.
Hephæſtioni Presbytero III. 19. 20.
Hephæſto Scholaſtico I. 6:
Heraclio Hypodiacono χρυσοχόῳ I. 67.
Heraclito Scholaſtico I. 275.
Herimo Comiti I. 319.
Hermolao Monacho vel Marino Presbytero III. 37.
Herodoto tribuno III. 112.
Heſychio proconſuli II. 292.

Hierio

Hierio Preſbytero III. 13.
Senatori I. 184.
Hieronymo Domeſtico II. 278.
Hilario Epiſcopo III. 120.
Monacho I. 331. 332.
Monacho exſcholaſtico II. 56.
Preſbytero I. 281.
Hippaſio tribuno II. 28.
Hipponico ſcriniario I. 327. 328.
HyacinthoReferendario III. 83. 84.
Hydroſio IV. 10.
Hymetio Epiſcopo II. 176.
Hypaphloro Diacono I. 151.
Hypatio Ephoro II. 20.
Jaſoni Epiſcopo III. 179. 180. 181.
Ignatio Proconſuli I. 212-215.
Innocentio Monacho III. 314.
Joanni Epiſcopo II. 187.
Illuſtri II. 330.
Monacho I. 173. 294. IV. 38.
Primati, Juniori II. 206.
Jonæ Monacho III. 265.
Jordani Diacono III. 127.
Juliæ Comiti (κουηζιοσῃ) II. 213.
Julianæ Virgini I. 163. 164.
Juliano III. 269. IV. 32.
Lectori III. 169. 254.
Eccleſiæ ecdico. II. 240. 242.
Epiſcopo IV. 52.
Monacho III. 229-235.
Preſbytero III 64. 65.
Juliano vel Julio Δεκεμπρίμῳ III. 18. 19.
Julio Diacono III. 282.
Monacho III. 123. 312. & ſociis II. 78.
Φοιδεράτῳ I. 283.
Iſaſchari Samaritæ, III. 116.
Iſidoro Lectori II. 21.
Excubitori II. 322.
Lampadio Monacho II. 100. 101.
Lamprotycho Archimandritæ III. 108.
Laurentio, Fauſto, Epinico Monachis III. 98-102.
Lauſo primiſcrinio II. 153.
Leonidi Δεκεμπρίμῳ, Comiti I. 278.
Monacho II. 47.
Rhetori II. 291.
Lesbio IV. 43.
Diacono III. 297. IV. 43.
Letorio Monacho IV. 18.
Leucadio Archidiacono I. 188. 189. 190.
Licinio Juniori I. 45.
Πρωτεύοντι ſive primati II. 296.
Limenio Monacho I. 177-182.
Linnio Monacho I. 292.
Liriano IV. 11.
Lucæ Diacono II. 253.
Luciano Sophiſtæ Chriſtiano II. 224.
Lucio Tribuno II. 151.
Lycurgo illuſtri II. 147.
Lyſiæ preſbytero III. 109. 110.
Macedonio vel Cyrillo Diacono III. 194-196.
Macedonio vel Petro Monacho III. 197. 198.
Macedonio ταξεώτῃ II. 237.
Marcellino Monacho I. 4. 5. 7.
Marciano I. 22. 23. 24.
Mariano Epiſcopo II. 227.
Monacho IV. 7. 41.

Digitized by Google

Hypodiacono I. 185.
Marino Diacono II. 259.
Monacho II. 106-113.
Presbytero III. 37. vel Hermolao Monacho. II. 25.
Marino vel Mauriano II. 54. Monacho III. 58.
Marino vel Carino Eparchico II. 298.
Marioni aurifabro I. 42.
Martiniano Presbytero II. 187. 188.
Martino Cancellario II. 316. 317. 318.
Martino diviti ſeni φιλοπόρνῳ III. 4.
Martyrio Vindici II. 281.
Maroni Comiti II. 152.
Mauriano I. 319.
Monacho II. 53.
Mauriano vel Marino Monacho III. 58-61.
Maximiano I. 154.
Maximo Presbytero II. 223.
Meletio Cancellario I. 59 60. 61.
Meliphthongo Diacono III. 130. 131.
Meliſſo Candidato I. 207.
Melitoni Diacono II. 193.
Memnoni Grammatodidaſcalo II. 236.
Menandro Aſcetæ II 54.
Domeſtico II. 32.
Merymo. vide Berymo.
Methodio Cubiculario II. 289.
Modeſto. III. 274.
Monachis III. 307--333.
Ad juniores Monachos διδασκαλία, III. 203
Muſioni Monacho III. 10.
Naucratio I 259-265.
Neadio & aliis Monachis II. 78.
Nemetrio Monacho II. 129-132.
Silentiario II. 12. 13.
Ecdico II. 210.
Neophyto Monacho III. 301. 303.
Neroni magiſtro & Conſulari II. 319.
Nicandro Exceptori II. 148.
Stylitæ II. 114. 115.
Nicareto Silentiario II. 184.
Scriniario I. 231.
Nicodemo II. 22.
Niconi Archimandritæ III. 119.
Nicotycho Diacono II. 142.
Scholaſtico III. 8.
Nilo III. 170.
Monacho III. 155. 255.
Presbytero III. 236. 256.
Scholaſtico III. 153.
Numenio Primati II. 198. 293.
Olybrio Presbytero II. 191.
Olympio Epiſcopo II. 190.
Quæſtori II. 305. 306. & aliis Monachis II 190.
Scholaſtico I. 152-153.
Olympiodoro Eparcho IV. 61.
Oneſimo Monacho II. 84.
Primati II. 177.
Oreſti κλειδοποιῷ clavium opifici II. 217.
Oribaſio IV. 15.
Origeni III. 280.
Orioni Ecdico II. 164.
Palladio presbytero III. 259.
Monacho II. 133. 134.
Palatino primati II. 149.
Pamphilo Diacono II. 143. 144.
Panegyrio Diacono, vel Evdæmoni

ni Scholaſtico III. 286.
. . . Monacho II. 52.
Panolbio IV. 12.
Pantonymo Satrapæ II. 19.
Papiſco ὀσκοροδύλοις II. 249.
Paregorio Scriniario II. 330.
Parnaſio Pheſco IV. 24.
Advocato III 168.
Paſchaſio Diacono II. 308.
Paulino III. 133.
Domeſtico III. 272.
Paulo Lectori III. 200.
Archimandritæ III. 66. 67. 68. IV. 31.
Epiſcopo III. 217. 218.
Monacho III. 165. 166. 167. IV. 45. 60.
Scholaſtico II. 239.
Paulo Decembrio I. 265.
Pelagio I. 256.
Presbytero III. 250.
Pergamino Decembrio II. 168. 169.
Pergamo Lectori III. 271.
Peſagio Comiti II. 209.
Petronio III. 115. vel Petronino. 116.
Petro Lectori III. 78.
Monacho III. 164. vel Macedonio Monacho III. 197. 198.
Pharetrio Mechanico II. 262.
Phariſmanio ſ. Phariſmanino Decembrio III. 71.
Philagrio Lectori I. 175. 176.
Epiſcopo III. 126.
Presbytero I. 84. 85.
Primati III. 89.
Philemoni Epiſcopo III. 251.
Philippo III. 183. 296.
Scholaſtico I. 44.
Philochriſto Epiſcopo III. 278.
Philoni II. 230.
Epiſcopo II. 160.
Illuſtri I. 138.
Presbytero III. 321.
Philoromo Comiti I. 287.
Philoxeno Archimandritæ II. 127.
Cenſus Cuſtodi II. 146.
Philumenio III. 25.
ἐγκλεισῷ II. 96.
Monacho III. 267.
Phocæ Lectori III. 202.
Photinæ & Dor - - - II. 31.
Pierio Comiti juniori II. 167. 368.
Senatori I. 316.
Pindaro Presbytero II. 215.
Pionio III. 299. illuſtri III. 31. 32.
Piſimio Monacho II. 74.
Platoni Archimandritæ II. 57.
Plutarcho ἀξιολόγῳ III. 9.
Coriario II. 212.
Plutino Conſulari I. 51 52. 53.
Pollioni διαψηφιστῇ II. 199.
Polychronio Diacono III. 11.
Presbytero III. 142.
Pompejo Diacono I. 72. 73 74.
Primo Hypodiacono IV. 19.
Priſcilliano Diacono I. 293.
Priſco III. 288. 289. 290.
Remp. gerenti II. 298.
Probatio Monacho III. 219-222.
Proclo Monacho III. 189.
Πολιτευομένῳ ſ. Remp. gerenti I. 290.
Presbytero II. 26.

Pto-

Ptolemæo I. 272.
Συγκλητικῷ ſive ſenatori I. 1. 2. 3. 8-21.
Quirino Monacho II. 140.
Epiſcopo I. 203. 204.
Rhegino Archimandritæ II. 119.
Candidato II. 392.
Scriniario II. 150.
Rhodomino Presbytero III. 213. 214.
Rufino III. 263.
Heſychaſtæ IV. 54.
Scholaſtico I. 67.
Romano Epiſcopo II. 155.
Monacho III. 298.
Sabino IV. 27.
Magiſtriano I. 243. 244.
Presbytero III. 7.
Saburio Comiti I. 258.
Scriniario II. 232.
Secundiano I. 200.
Secundo Caſtricio II. 281.
Seleucio Diacono I. 223. 224.
Serapioni Presbytero I. 134-136.
Severo expræfecto (ἀπὸ ἐπάρχων) III. 199.
Primati I. 303. 304.
Silvano Epiſcopo I. 98-102.
Presbytero II. 247.
Κοινοβιώτῃ I. 307.
Simoni Curſori II. 208.
Simplicio Exceptori II. 197.
Siſinnio Spathario I. 277.
Socrati Comiti II. 200.
Presbytero I. 322.
Socratio Exceptori II. 34.
Sophiano Scholario I. 236-238.
Sophronio I. 46. III. 260.
Monacho I. 34. 35.
Sophronio tribuno I. 167-172. II. 274.
Soſandro πριμισκηρινίῳ I. 239. 240.
Soſicli Scholaſtico III. 139. 140.
Soſipatro tribuno II. 157.
Soſtheni Commentarienſi I. 309.
Sotericho Diacono II. 225.
Soterioni I. 96. 97.
Sozomeno I. 147. 148.
Stephanidi Comitiſſæ II. 218.
Strationi illuſtri I. 229.
Symmacho Comiti III. 44. 45.
Duci militum II. 165.
Leguminum venditori (ὀσπριοπώλῃ) II. 263.
Syriano IV. 50.
Monacho II. 63.
Tapiſco Diacono III. 75. 76. 77.
Tauriano ex præfecto II. 178.
Telemacho primati III. 225-227.
Teleſphoro ἐγκάυστῃ II. 192.
Primati I. 174.
Terentio Diacono lapſo ſed pœnitenti III. 228.
Teucro Diacono I. 250. 251.
Candidato II. 184.
Thalaſſio argentario I. 308.
Thalliano Illuſtri I. 279.
Thavmaſio ſ. Thavmaro Monacho III 333.
Theocli IV. 51.
Presbytero III. 161. 162. 163.
Scholaſtico II. 229.
Theocliano I. 248.
Theoctiſto Referendario III. 1. 2. 3.
Theodoreto Monacho III. 90.

Theo-

Digitized by Google

Theodoriano I. 50.
Theodoro I. 165. 166.
Monacho II. 65. 76. III. 157. 158. 159. 160. IV. 25.
Presbytero II. 272.
Tribuno II. 286.
Theodoſiæ Moniali II. 116.
Theodoſio I. 133.
Lectori II. 102.
Diacono III. 42.
Monacho II. 66. 67.
Theodotioni I. 63-66.
Theodoto Diacono III. 26-29.
Presbytero II. 307.
Theodoto vel Athenogeni Comiti I. 326.
Theodoto Presbytero III. 138.
Theonæ Remp. gerenti I. 311. 312.
Theoni Monacho III. 72. 73. 74.
Theopempto Protectori I. 233.
Theophani Sholaſtico III. 188.
Theoph. Actuario (ἀβάκτις) II. 207.
Cancellario I. 226.
Monacho II. 117.
Theophroni Diacono III. 277.
Thepompo Senatori I. 330.
Theoro vel Theodoſio Mon. II. 67.
Theoſebio II. 15.
Therino primati II. 174.
Monacho I. 222.
Theſſalio Diacono I. 155. 313.
Collaboratori II. 301-303.
Thomæ (λογογράφῳ) ſcriptori III. 184. 185.
Thyrſo Monacho II. 29. 30.
Primicerio II. 238.
Thyrſo Scriniario I. 208. 209. 210.
Timoni Epiſcopo II. 2. 3. 4.
Timotheo Monacho IV. 59.
Hypodiacono I. 26-31.
Tito Diacono III. 186.
Trajano III. 258.
Adjutori II. 287.
Diacono III. 141.
Tryphoni Anhitecto I. 197. 198.
Tymboni vel Tryphoni Diacono III. 106.
Tyrboni Presbytero III. 15.
Valenti ſ. Valentiniano σκρίβωνι (ſcribæ) II. 204.
Valerio vel Hephæſtioni Presbytero II. 313.
Valerio vel Heortaſio Diac. II. 187.
Valerio Cubiculario, II. 180-183.
Venuſto Monacho I. 295.
Primati III. 178.
Viviano illuſtri III. 91. 92.
Vincentio aſcetæ II. 51.
Victori Archimandritæ II. 70.
Vitalio Hypodiacono IV. 29. 30.
Protectori II. 324.
Ulpiano Scholaſtico II. 219.
Urſacio ſ. Arſacio Ecdico III. 132.
Xanthippo Diacono II. 154.
Xenagoræ Diacono I. 38. 39. 40.
Xenodoro Decano (an Diacono) II. 293.
Xenoni I. 36.
Xenophonti Diacono II. 172. 173.
Presbytero III. 156.
Scholaſtico II. 279.
Zenobio Legato II. 246.
Zenoni Diacono II. 194. 195.
Decembrio II. 299.

Zephyriano I. 230.
Zoilo chartulario II. 275.
Zoſæ Alcetæ II. 75.
Zoſario tribuno I. 55-58.
Zoſimiano Pro-Conſuli II. 251.
Zoſimiano Monacho I. 107.
Zoſimo IV. 46.
Caligario II. 203.
Oeconomo I. 32. 33.

INDEX EORUM

ad quos ſcripſit

ISIDORUS PELUSIOTA

Qui eodem quo NILUS tempore in Ægypto vixit.

Depromtus ex editione Epiſtolarum Iſidori Pariſ. 1638. fol.

A.

Abrahamio, lib. 1. 80.
Abrahamo Epiſcopo, lib. 5. 38.
Adamantio, lib. 1. 141. & l. 4. 57. 211.
Adamantio, lib. 5. 258.
Adamantino lib. 4. 75.
Ædeſio remp. gerenti, l. 5. 14.
Æmiliano Diacono, lib. 2. 83.
Æmiliano Presbytero, lib. 4. 172.
Aëtio, lib. 3. 159.
Aëtio Comiti, lib. 3. 141. 328.
Æſculapio Sophiſtæ, l. 4. 28. 31.
Ægyptio Presbytero, l. 5. 187.
Æliano, Epiſcopo, l. 5. 30. Scholaſtico, 108.
Æmiliano, l. 5. 410. 411.
Agatho, l. 1. 270.
Agathoni Presbytero, l. 3. 296.
Agatho Presbytero, l. 3. 18. 27. 84. 160.
Agathodæmoni, l. 1. 435.
Agathodæmoni Grammatico, l. 5. 55. 334. 439. 444. 454.
Agathodæmoni Grammatico, l. 3. 303.
Agelidi Novatiano l. 1. 338. 339.
Alexandro l. 2. 194. 195. 196.
Alexandro Poëtæ l. 2. 89.

Ale-

Alexandro Poëtæ l.5.331. Presbytero, 523.
Alphio l.3.153. & l.4.202.
Alphio Epiſcopo l.3. 150.151.& l.4 230.
Alphio Presbytero l.1. 239. 252. 253.254.255.256.
Alphio Subdiacono l.2. 56.
Alympio Scholaſtico l.4. 221.
Alypio l.2. 97. l.3. 112. 180. 302. 398.& l.4.90. 118.136.138.
Alypio Epiſcopo l.2. 223. & l.3. 234.
Alphio l.5,498.Epiſcopo 171. 1,3. 296. Presbytero 521.522.
AlphinoSubdiacono(fort.Alphio) l.5..8.
Monacho 386.
Alypio l.5.234. 463. 506. Scholaſtico, 253.553. Remp. gerenti 41. Epiſcopo 347.
Amazonio l.1.234.
Ammonio l 4. 48.
Ammoni l.1.351.352. & l.3.82.
Ammonio l.1.12 & l.2.102.189. 245.& l.3. 3.126. & l.4.61.
AmmonioScholaſtico l.1.21.& l.2. 166.
Ammonio Tribuno l.3. 308.
Ammonio Scholaſtico l.5.9. 193. Lectori 533.
Ampelio Comiti l.5. 455.
Ampelio Presbytero l.1. 81.
Anatolio l.1.328.329.& l.2.10.28. 29.
Anatolio Diacono l. 4. 134. 137.
Anatolio l. 5.115. Diacono l.5, 43.
Andromacho Comiti l. 5. 173. 342.
Antiocho l.v. 1.
Anaſtaſio l.1. 233.
Antiocho l.1.447.448.449.450.& l.2.131.267.& l.3.104.231.
Antiocho Spadoni l.1.36.
Antiocho Scholaſtico l.3.7.
Antonio Scholaſtico l.3.351.352.
Anyſio l.2. 271.
Aphraſio Presbytero l.2.161.
Aphrodiſio Monacho l.2.61.
Aphrodiſio Presbytero l.2.99. 138. & l.3.8. 332. 271. 274.
Aphthonio l.3. 276.
Aphthonio Epiſcopo l.3.28.
Aphthonio l.5.218.428.
Apollonio l.2. 54.214.
Apollonio Diacono l 2. 243.
Apollonio Epiſcopo l. 2. 31. 96. 198.260.270.& l.3.58.137.138. 265.273.363.& l.4.189.
Apollonio l.5.556. Agricolæ 98. Epiſcopo 169. 370. 395.
Aquilæ lib.1.340.
Aquilæ l.5. 195.
ArabianoEpiſcopo l.1.82.& l.2.39. & l.3. 206.
Arabiano Epiſcopo l.5.309.
Archiæ lib.1. 499. 500.
ArchibioPresbytero l.2.234.& l.4. 366.
Archontio l.1. 272. 487. & l.3.76. 399.
Archontio Monacho l.3. 42.
Archontio Presbytero l.1.30.156. 161.166.374.

Archontio Rempublicam gerenti l.3.282. 301.
Artemio l.1.88.
Artenuphio Lectori l.3.171.172. 173 & l.4.78.80.
Archontio Presbytero l.5.27.
Artemidoro Presbytero l.4.161.
Artemidoro l.5.82.
Aſclepio l.1.188.
Aſclepio Epiſcopo l.2.88. & l.3. 207.319.320.321.
Aſclepio Sophiſtæ l.3.23.
Aſclepio Sophiſtæ (ſeu Æſculapio) l.5.76.344.458.465.546 547.545
Athanaſio l.1.144.408. & lib.2.7. 30.69. & l.4.82.190.
Athanaſio Cœnobiarchæ l 1.117.
Athanaſio Presbytero l.1.476. & l.2.45.81.128.162.182.& l.3.19 62.169.258.l.4.25.191.
Athanaſio Diacono l.5.95.388.396. Presbytero l.5.138.475.330.536. 541.
Auſonio l.1.165.
Auſonio Correctori l.1.116.395. & l.2.25.120. & l.3.9.220.263. 264.315.359.369.
Auſonio l.5.204.354. Correctori 212.228.418.419.420.428.

B.

BAſilio lib.4.142.
Benjamin Hebræo l.1.401.
Boëtho Monacho l.5.282.

C.

CAio lib.2.22.
Callimacho Comiti l.1.316.
Capitolino l.1.388.
Calliopio l.1.191.
Candido l.1.399.
Candidiano l.1.489.
Carpo Presbytero l.2.114.
Caſio Presbytero l.3.126.111.
Caſio Scholaſtico l.2.146.149.
Caſiano Diacono l.4.121.
Caſio Magiſtratum gerenti l.3.157. 158.
Caſio Scholaſtico l.5.86. Presbytero 116.
Caſſio Remp. gerenti l.5.486.381
Caſſio Presbytero l.3.400.
Caſiano l.4.71.
Caſſiano Diacono l.3.402.403.
Caſſiano Monacho l.1.309.
Caſſiano l.5.203.
Catiliano l.1.470.
Cæſario Comiti lib.1.66.
Chæremoni l.1.170.276.304. & l. 2.10. & l.3.39.295.
Chæremoni Diacono l.3.39 209 290
Chæremoni l.5.150.151.373.413 539.
Chryſantho l.1.280.
Chryſæ clariſſimo l.2.78.
Chryſtodoro l.1.210.211.
Cratino l.3.266.
Cratoni monacho l.1.74.110.
Cononi Præſidi l.1.148.
Celſo l.1.346.431.
Cercyrio l.1.251.
Clearcho l.1.279.
Cleobulo Comiti l.1.380.
Conſtantino l.1.496.
Criſpo l.1.24.434.

Cy-

Cynegio l.1. 336.471.
Cyrecio l.1. 411. 420. 421. 429.
Cyrenio l.1. 240. 267. 495.
Cyrenio Duci l.1. 174. 175.
Cyrillo l.1. 25. 393. 497.
Cyrillo Alexandrino l.1. 310. 323. 324. 370.
Cyrillo Epiſcopo l. 2. 127. & l.3. 306.
Cyrillo Epiſcopo l.5. 79. 268.
Cyro l.1. 57. 163. 197. 198. 369. 375 376. 428.
Cyro Scholaſtico l.5. 17. Monacho. 256. 322.
Presbytero 412.
Cyro Lectori l.1. 100.
Cyro Monacho l.1. 325. & lib.3. 272.
Cytherio Sabelliano l.1. 138.

D.

Danieli Presbytero l.3. 292. 311 331. & l.4. 34. 93.
Danieli Presbytero, l.5. 22. 215. 345. 542.
Didymo lib.1. 199. 121. 204. 205. 281. 330. 331.
Didymo Presbytero l.2. 181. 182. & l.4. 17.
Didymo Scholaſtico l.4. 152.
Didymo Scholaſtico l.5. 206. 207. Presbytero 28. 167. 433. 534.
Diogeni Diacono l.3. 407.
Diogeni Magiſtriano l.3. 389.
Diogeni Presbytero l.3. 383. 413.
Diogeni Diacono l.5. 75. 259. 464.
Dionyſio l.2. 204. 216.
Dionyſio juveni lib.1. 463.
Dionyſio Scholaſtico l.4. 53.
Dionyſio Correctori l.3. 9.
Dionyſio Presbytero l.2. 232. & lib.4. 45.
Dionyſio l.5. 35. 141.
Digyptio (Ægyptio) Presbytero l.4. 124.
Dioſcoro l.1. 77. & l.3. 244.
Dioſcoro l. 5. 274.
Diophanti Prætori l. 1. 31.
Domeſtio Medico l.1. 391.
Domitio Comiti l.5. 57. 528. Ejus liberis 163. 164.
Domitio Comiti l.4. 30.
Domitio Diacono l.4. 198.
Domitio l.1. 214.
Donato l.1. 208.
Dorotheo l.2. 115. & l.4. 19.
Dorotheo Comiti l.1. 122. 123. 124.
Dorotheo Clariſſimo l.3. 175. 252. 373. 381. 382. 394. & l.4. 32.
Dorotheo remp. gerenti l.2. 248.
Dorotheo Lectori l.4. 46.
Dorothei filiis l.3. 56.
Dorotheo Presbytero l.1. 319.
Dorotheo Scholaſtico l.4. 178.
Dorotheo Monacho l.1. 2.
Dorotheo l.5. 356. 357. Diacono medico, 191. Presbytero 252. Viro clariſſimo, 43. 250. 251. 273. 302. 379. 401. 568.
Doſitheo l.1. 32.
Doſitheo Archimandritæ l.1. 392.
Dracontio Presbytero l.1. 248.

E.

ECdicio lib. 1. 394.
Elaphio Epiſcopo l. 5. 201.
Eliſæo Monacho l. 3. 15. 16. 386.
Epagatho Presbytero l. 1. 48.
Epicteto l. 1. 249. & l. 4. 156.
Epimacho l. 2. 150.
Epimacho Lectori l. 2. 70. & l. 4. 6. 151. 62. 103. 106.
Epimacho Scholaſtico l. 3. 378.
Epiphanio l. 4. 115.
Epimacho l. 5. 490.
Epiphanio l. 5 177. Diacono 58. 111. 112. 362. 363.
Epiphanio l. 4. 115.
Epiphanio Diacono l. 2. 66.
Ermiſandro l. 5. 312.
Eſaiæ l. 5. 189. 190. 195. 264. 368. 409. 429. 513. 514. 549.
Eſaiæ l. 1. 482. & l. 2. 197. 217. & l. 3. 196. 348. 357. 358. & l. 4. 8.
Eſaiæ militi, lib. 1. 78. 167. & 2. 190. 191. 203. 292. & l. 3. 32. 52. 155. 307. & l. 4. 187.
Evagrio Diacono l. 1. 251.
Evangelo l. 1. 16.
Eubulo l. 1. 261.
Eudæmoni l. 3. 115. 243. 256.
Eudæmoni Diacono l. 2. 40. & l. 4. 225.
Eudæmoni Presbytero l. 4. 99.
Eudæmoni Lectori l. 2. 165.
Eudæmoni Scholaſtico l. 2. 86.
Eudæmonio Diacono l. 3. 9.
Eulampio l. 1. 64. 65. 297.
Eulogio l. 1. 257. 589. 312. 202. & l. 3. 184. 236. & l. 4. 83. 163. 176.
Eulogio Lectori l. 2. 77.
Eulogio Presbytero l. 2. 85.
Euoptio Epiſcopo l. 2. 215.
Euſebio Epiſcopo l. 1. 26. 28. 30. 37. 112. 113. 119. 151. 177. 285. 215. 250. 341. 425. 492. & l. 4. 73.
Euſebio Presbytero l. 1. 10.
Euſtathio l. 1. 156. 223. 332. 345. 561. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171 172. 252. 253. 295. & l. 3.
Euſtathio Diacono l. 2. 100. & l. 3. 369.
Euſtathio Presbytero l. 2. 216. 43. 170. 296. 297. & l. 3. 221.
Euſtephio l. 4. 128.
Eurocio Diacono l. 2. 19. 23.
Eutonio l. 1. 206. 234. 305. & l. 3. 34.
Eutonio Diacono l. 1. 95. 105. 286. 335. 477. 491. & l. 2. 131. 107. 112 132. 144. 147. 148. 245. 257. 258. 282. 294. & l. 3. 4. 5. 60. 83. 107. 108 109. 121. 147. 148. 149. 168. 174. 181. 203. 247. 266. 280. 281. & l. 4 24. 37. 50. 77. 116. 159.

F.

FLorentino lib. 1. 227. 486.
Fideli Diacono l. 4. 109.

G.

GErmano lib. 3. 291.
Germano Comiti l. 3. 377.
Geleſio Duci l. 1. 99.
Gerontio l. 1. 294.
Gigantio l. 1. 257.

Gorgonio l.1.59.60.
Gotthio l.2.10.
Gotto l.2. 274.
Gregorio Epiſcopo l.1.125.

H.

HArpocræ Scholaſtico lib.2.228
Harpocræ Sophiſtæ l.3.37.154.
345.393.& l.4.55.91.140.
Harpocræ Sophiſtæ, ſeu Rhetori l.5.48.52.80. 102.110. 124.125. 162.185. 198.199.217.223.348. 349.351.380.415.423.424.
Heliæ l.1. 430.& l.3. 286. & lib.4. 167.
Heliæ Diacono l.4. 94. 122. 141. 149.173.
Heliæ Diacono l.5. 139.146.178. 265.269.291. 292.552. Presbytero, 467.
Heliæ Monacho l.1. 91. 115.
Heliæ remp gerenti l.2. 248.
Helioni Monacho l.1. 71.72.
Heraclio Epiſcopo l.2.32. & lib.3. 72.292.
Heraclio Diacono l.1.263.
Heraclidi Epiſcopo l.1. 19.182.183 & l.2.74.220.241.242. & l.3.10.
Heraclidi Presbytero l.1. 153. & lib.2. 164.
Hermio Comiti l.3.237.
Hermiæ l. 4. 101.
Hermiæ Grammatico l.3.350.
Hermino clariſſimo l.3. 373.
Hermino Comiti l.1. 18.23.126. 136. 229. 230. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 287. 288. 317. 334. & l.2. 137. 219. 235. 236. 237.238.& l.3.195.253.235.370 375. & l.4. 29. 66.
Hermociano Diacono l.1.237.
Hermogeni Epiſcopo l.1. 419. & l. 2.21.51.101.139.178.199.200. 208.209.210.218.262.276.277. & l.3.20.21.29.99.103.130.159. 362.367.
Heroni l.3. 332.& l.4.119.223.
Heroni Monacho l.3. 257.
Heroni rempublicam gerenti l.3. 336.
Heroni Diacono l.1.200.
Heroni Scholaſtico l.1.422. & l.3.6. 215.& lib.4. 16.35. 72.85.171. 208.
Heroni Presbytero l.4.76.
Heſychio Clariſſimo l.2.156.
Heraclidi Presbytero l.5. 290. Epiſcopo 270.
Heraclio l.5. 450.
Hermino Comiti l.5.106.107.249 270.276.277.299.300.341.356. 357.371.400.472.
Hermogeni Epiſcopo l.5. 2.30.
Heroni l.5.352.353.407.433.Scholaſtico, 73.
Presbytero,67.104.319.460. 538.
Epiſcopo, 527. remp. gerenti, 469.
Hieraci Diacono l.5.60.64. 85.99. 100. 135. 136. 158. 175. 176. 184.235.237.356. 357. 371.404. 416. Viro Clariſſimo 313. Presby-

bytero 321. 322. 323. 500.
Hieracioni (forte Hieraci) l.5. 15.
Hieraci l.1.469.
Hieraci Clariſſimo l.1. 20.55. 162. & l.2.275. & l.3.344.361.73.392 & l.4.43. 134.
Hieraci Presbytero l.2.53. & l.3.35. 198.223.278.316.388. & l.4.14. 43.165.181.
Hieraci Diacono l.4.104.
Hieraci Medico l.2. 168.
Hieroni l.1. 481.
Hierio l.2. 14.
Hymetio l.1. 97.
Hypatio l.4. 130.
Hypatio l.5.396.529. remp. gerenti 120.

I.

IAcobo Lectori l.5. 226. 230. 236. 359.
Jeſio remp. adminiſtranti l.5. 416.
Incerto lib.3. 202.376.
Joanni Diacono lib.5. 62.
Joanni Scholaſtico l.5.148.
Joanni Eremitæ l.1.75.76.
Joanni Diacono lib.2.50. & l.4.58. 164.168.
Joanni Militi l.1. 326.327.
Joanni Monacho l.1.130.
Joanni Scholaſtico l. 2.82.163.
Joſepho l.1. 372.
Joſepho Presbytero l.2.9.
Joſepho Presbytero l.5. 297.
Ironi Scholaſtico l.1. 142.
Iſchirioni l.5.261. 291. 480. Scholaſtico 13. Diacono 155. Presbytero 397
Iſchirioni l.2. 58. & l.3. 117.
Iſchirioni Presbytero l.2.33. l.3. 334. 335. & lib.4.63. 216.
Iſidoro lib.1.278.485. & l.4. 126.
Iſidoro Diacono l.1. 337.403.426. 440.441.442.443.444.445.467 & lib.2.169. 176.186. 188. 239. 254.272. & l.1. 22. 77. 78. 89. 95. 106.110.118. 120. 125.128.129. 152.176.204.249.250.251.318. & l.4.5.100.146.148.153.182.204.
Iſidoro Epiſcopo l.1.89.90. & lib.2. 224.225.226.263. l.4.1.7.10.17. 120. 169. 220.
Iſidoro Præfecto l.1. 299.
Iſidoro Presbytero lib.1. 120. 221. 222. & lib.2. 18.94.95. & l.4.26. 123.
Iſidoro Scholaſtico l.2. 289. & l. 3. 57.
Iſidoro l.5.477. Diacono 32.33.39. 197. 294. Presbytero. 7. 394. Epiſcopo 156. 171. 179. 288. 289.308.318.335.459.474. 557.
Juniæ l.2. 8.
Junioribus Monachis, l.1.474.

K.

KAlliopio Presbytero lib.1. 73.

L.

LAmpetio l.1. 192.193. 350. & l.3.114.
Lampetio Epiſcopo l.2.71.79.122. 192.206.221. 222.264. & l.3.46 47. 48. 53.131. 132. 182. 193. 200.

Digitized by Google

200. 214. 240. 241. 346. 367. 409.
Lampetio Diacono l. 3. 313. 390. 391. & l. 4. 3.
Lampetio Monacho l. 1. 13. 52.
Lampetio l. 5. 486. Diacono 41. 74. 255. 518. Epiſcopo 165. 171. 192. 482.
Lamprepio Diacono lib. 5. 365. forte Lampetio, vel contra.
Læandro l. 1. 271. 272. 303.
Leonidi l. 1. 362. 365. 366.
Leontio l. 1. 104. & l. 3. 360.
Leontio Epiſcopo l. 1. 83. 84. 159. 262. 297. 315. 451. 451. & l. 2. 98. & l. 3. 87. 88. & l. 3. 387. & l. 4. 110. 113.
Leontio Diacono lib. 1. 409. & l. 4. 141.
Leontio Magiſtriano lib. 3. 229.
Leontio Epiſcopo l. 5. 2. 21. 37. 171. 180. 414. 435.
Lucæ clariſſ. l. 5. 281. 421.
Lucæ Archimandritæ l. 1. 3. 8.
Lucæ Cœnobiarchæ l. 1. 298.
Lucæ Monacho l. 1. 260.
Luciano l. 4. 84.
Lucio Archidiacono Peluſii l. 1. 69. & l. 4. 188.
Lycænæ l. 1. 176.
Lyſimacho l. 1. 355. 385.

M.

MAcario Epiſcopo lib. 1. 202. & lib. 2. 55.
Macario Epiſcopo l. 5. 442.
Macario Presbytero l. 3. 329.
Macrobio l. 5. 144.
Marciano Presbytero l. 5. 61. 90. 91. 330. 340.
Marciano l. 4. 147.
Marathonio Monacho l. 1. 190.
Marco l. 2. 109. & l. 4. 42.
Marco Monacho l. 1. 173.
Maroni l. 1. 38. 69. 70. 118. 145. 223. 272. 428. & l. 2. 10. 16. 20. 22. 28. 29. 61. 123. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 230. 252. 253. 265. 295. & l. 3. 2. 39. 61. 107. 221. 222. 275. 295. 333. 366. 484. 406. 412. & l. 4. 184.
Maroni Epiſcopo l. 4. 174.
Marcioni Presbytero, ſi forte idem, l. 5. 378.
Maroni Presbytero l. 1. 269. & l. 2. 140. & l. 3. 100. 101. 105. 116.
Maroni l. 5. 29. 34. 53. 77. 84. 115. 113. 122. 311. 326. 327. 373. 384. 385. 402. 413. 473. 476. 488. 489. 512. 524. 539. 545. 567.
Martiano l. 1. 116. & l. 4. 184.
Martiano l. 1. 347. 381. 382. 460. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 233. 252. 253. 225. 295. 275. 333. 366. 412.
Martiniano Presbytero l. 1. 175. & l. 3. 185. 322. 410.
Martiniano Presbytero l. 4. 96. 97.
Martyrio l. 5. 399. 443.

Martyrio l. 1. 164. 107.
Martyrio Epiſcopo l. 1. 45.
Martyrio Lectori l. 3. 24.
Martyrio Presbytero l. 3. 162. 163. 309. 355. 356.
Maximo Philoſopho Gentili 96.
Menæ Diacono l. 4. 72.
Menæ Scholaſtico l. 1. 46.
Menæ Diacono l. 5. 134. 443.
Monialibus crebro in Urbem commeantibus l. 1. 367.
Moyſi Epiſcopo l. 1. 44.
Moyſi Diacono l. 5. 447.

N.

NEmeſio l. 5. 36.
Nemeſio l. 2. 134. & l. 4. 39.
Nemeſio Prætori l. 1. 47.
Nemeſiano Magiſtriano l. 4. 81.
Nemeſſiano Scholaſtico 339.
Nilammoni Scholaſtico libr. 5. 561.
Nilammoni Scholaſtico l. 1. 3.
Nilammoni l. 4. 150.
Nilammoni Diacono l. 3. 364.
Nilammoni Monacho l. 4. 98.
Nilammoni Presbytero l. 3. 293.
Nilammoni Scholaſtico l. 3. 242. 194.
Nilammoni Diacono Medico l. 3. 71.
Nilammoni & Nilammoni l. 3. 288.
Nilo Scholaſtico l. 5. 130. 141. 145. 157. 240. 241. 272. 287. 391. 438. 487. 492. 516.
Nilo l. 1. 5. 56. 137. 219. & l. 2. 119. & l. 2. 160. & l. 3. 69. 139. & l. 4. 151. 158. 167. 179. 193.
Nili filiis l. 1. 171.
Nilo Diacono l. 3. 65. 66. & l. 4. 127.
Nilo Grammatico l. 3. 205.
Nilo Monacho l. 1. 80. 427. 278.
Niloni l. 4. 108.

O.

OLympiodoro lib. 2. 256. & lib. 4. 27. 186.
Olympio l. 5. 387. 477. Presbytero 105.
Olympio Comiti l. 1. 377. 378.
Olympio Diacono l. 2. 24.
Olympio Presbytero, Scholaſtico lib. 4. 205.
Olympiodoro l. 5. 202.
Ophelio Grammatico, ſeu Scholaſtico l. 5. 66. 121. 133. 200. 337. 430. 439. 517. 544. 558.
Ophelio Grammatico l. 1. 11. 86. & l. 2. 42. 55. 319. 255. 273. & l. 3. 31. 70. 92. 93. 94. & l. 4. 105. 112. 162. 200.
Ophelio Scholaſtico l. 2. 154. 201.
Oribaſio Medico l. 1. 437.

Ori-

Orioni l. 1. 264. 293. 374. & l. 3. 136. & l. 4. 41.
Orioni Diacono l. 2. 16.
Orioni Monacho l. 1. 181. 194. 195. 468. & l. 2. 159. 268. & l. 3. 45. 338. & l. 4. 137. 155.
Orioni l. 5. 193. Monacho 195.

P.

PÆonio lib. 1. 277.
Pachonio Monacho l. 1. 129.
Palladio l. 1. 190. 431. 446. & l. 2. 57. 60. 180. & l. 3. 4. 9. 61. 73. 79.
Palladio Diacono l. 1. 400. 407. 414. 456. 457. 473. & l. 2. 27. 145. 187. 249. & l. 3. 213. 216. 239. 312. 405. & l. 4. 229.
Palladio Subdiacono l. 1. 373. & lib. 5. 144.
Palladio Epiſcopo l. 1. 321. & l. 2. 284. & l. 3. 140.
Palladio Lectori l. 4. 228.
Palladio l. 5. 6. 34. 117. Lectori 521. Sub-Diacono 7. Diacono 31. 93. 132. 194. 225. 333. 369. 405. 427. 446. 503. 526. 550.
Pamprepio Diacono lib. 2. 17. 76. & lib. 3. 238.
Pampretio Diacono lib. 2. 130. & lib 3. 226.
Panellio l. 4. 87.
Panſophio l. 1. 371.
Panſophio Archidiacono l. 1. 157.
Panſophio Diacono l. 1. 49.
Paulo l. 5. 46. 137. 214. 248. 305. 325. 374. 375. 377. 390. 452. 453. 516. Monacho, 174. 490. Hypodiacono, 44. Diacono, 83. 88. Anachoretæ, Presbytero 131.
Paulo l. 1. 27. 268. & l. 2. 100. 106. 116. 129. 142. 143. 207. & l. 3. 33 43. 55. 74. 96. 119. 122. 124. 135. 183. 191. 192. 212. 254. 357. 268. 34. & l. 4. 34. 47. 86. 132. 226.
Paulo Cœnobiarchæ l. 1. 49.
Paulo Diacono l. 1. 475.
Paulo Sub-Diacono l. 3. 165. & l. 4. 54.
Paulo Presbytero l. 2. 62. 73. & l. 3. 51. 277. 354. & l. 4. 95.
Paulo Monacho l. 3. 232. 233.
Paulo Tribuno l. 3. 347.
Patrino Monacho l. 1. 14. 58.
Pelagio Monacho l. 1. 314.
Pelagio Diacono l. 2. 83.
Peluſiotis l. 1. 176.
Peluſii Cœnobitis l. 1. 154.
Peluſienſi Monaſterio l. 1. 156.
Peluſiotis Monachis l. 1. 220.
Peluſii Magiſtratibus l. 1. 275.
Petro l. 1. 15. 278. 285. 290. & l. 2. 36. 213. 251. & l. 3. 123. 170. 246. 279. 394. 500. 411. & l. 4. 38. 41. 92. 217.
Petro Correctori l. 3 145.
Petro Lectori l. 3. 177. 305.

Petro Monacho l. 3. 199. 208. & l. 4. 36.
Petro Scholaſtico l. 3. 133. 310. 314. 395. & l. 4. 56. 185.
Petro Zenobiarchæ l. 1. 258. 28.
Petro l. 5. 16. 20. 101. 127. 159. 278. 280. 304. 305. 500. 516. 560. 566. Scholaſtico, 209. 239. 554. Lectori, 555. Monacho, 271. 364. Correctori, 383. Remp. gerenti, 543.
Pharíſmanio Eunucho Palatii 87. 231.
Philagrio l 4. 33. 81.
Philetrio l. 4. 102.
Philippo Monacho l. 1. 41.
Philitrio l. 4. 89. 177.
Philoxeno Magiſtro l. 2. 286.
Pœmenio Presbytero l. 2. 179.
Piſto Diacono l. 2. 87.
Polychronio l. 4. 59.
Pomaſio l. 1. 364.
Phrontino Monacho l. 1. 98.
Priſco Cappadoci l. 1. 158.
Presbyteri adiutoribus Diſcipulis l. 3. 287.
Proæreſio l. 1. 195. 196.
Proæreſio Scholaſtico l. 1. 208.
Proeſchio ϖρεσϐυτέρῳ Scholaſtico l. 4. 125.
Prunithio l. 1. 33. 34.

Q.

Quintiniano Monacho lib. 1. 224.
Quintino Monacho l. 1. 302.
Quintiniano l. 1. 390.

R.

Rufino lib. 1. 176.
Rufino Prætorii præfecto l. 1. 489.

S.

Salomoni lib. 1. 433.
Salluſtio l. 1. 464.
Sandalariis Alexandrinis Monialibus lib. 1. 87.
Sereno l. 1. 186. 196. 235. 236. 238. 282. 354. 363. 462. & l. 2. 104. 105. & lib. 3. 38. 325. 326.
Sereno Tribuno lib. 1. 186. 187. 413. 429. 466. & l. 2. 279.
Sereno Tribuno Notario l. 2. 291.
Sereno Diacono l. 3. 217.
Serapioni Correctori l. 2. 15.
Serapioni Epiſcopo l. 3. 44.
Serapioni l. 5. 361.
Senatui l. 1. 226.
Seleuco lib. 1. 342. 356. 357. 358. 359.
Scholaſtico l. 1. 386. 387.
Seuero l. 1. 368.
Sereno l. 5. 403. 406. 431. Diacono, 44. 94. 143. 318. 468. 504. 526.

526. Tribuno, 142. 339. 563. 564.
Simplicio l. 1. 127. 225.
Siluano l. 1. 543. 344. 348. 349.
Sorano Comiti l. 1. 228.
Soſandro l. 1. 213.
Sozomeno, præfecti domeſtico l. 1. 300.
Strategio Duci l. 1. 133.
Strategio, Epiſcopo nuper inſtituto lib. 1. 11.
Strategio Monacho l. 2. 72. 266. & lib. 3. 98. 225. 227. 228. 324. & lib. 4. 129.
Strategio Lectori l. 1. 50.
Strategio Monacho l. 5. 216. 486. 495. 519. 520.
Strategio Scholaſtico l. 2. 179. & l. 3. 327.
Symmacho l. 5. 10. 310.
Symmacho l. 1. 152. 265. 455.
Symphoro l. 1. 353.
Syneſio l. 1. 241. 418. 383.
Syneſio Epiſcopo l. 1. 232.
Synodio l. 1. 493.
Syrioni l. 3. 25.
Syroni l. 3. 13.

T.

Taraſio Iſauro lib. 1. 160.
Tauro Præfecto l. 5. 40.
Tauro Hyparcho l. 3. 194. 365.
Thabenneſiæ Monachis l. 1. 93.
Thalaſſio Monacho l. 1. 320.
Thaſeleo l. 1. 143.
Thaumaſio l. 1. 402.
Theano l. 1. 461.
Theoctiſto l. 3. 11. 12. 13. 14.
Theodoro l. 2. 193.
Theodoro Auguſtali l. 3. 50.
Theodoro Diacono l. 3. 12. & l. 4. 64. 65.
Theodoro Clariſſimo l. 3. 289.
Theodoro Scholaſtico l. 1. 470. 488. & l. 2. 103. & l. 3. 40. 41. 42. 112. 164. 179. & l. 4. 11. 33.
Theodoſio l. 1. 453. & l. 4. 107.
Theodoſio Diacono l. 1. 404. 405. 406. l. 4. 206.
Theodoſio Epiſcopo l. 2. 52. 231. 246. 247. & l. 3. 17. 74. 75. 127. 142. 201. 330. 245. 337. 397. & lib. 1. 45.
Theodoſio Presbytero l. 2. 91. 92. 125. 141. 173. 174. 259. 290. & l. 3. 349. 371. 385. & l. 4. 160. 180.
Theodoſio Scholaſtico l. 1. 306. 396. & l. 2. 63. 229. 280. 281. 288. 299. 300. & l. 3. 185. 283. & l. 4. 192.
Theodoſio Imperatori l. 1. 35. 311.
Theodoſio Monacho l. 1. 39.
Theodoſio l. 5. 306. 440. 490. Scholaſtico, 149. 283. Presbytero, 211. 398. 457. Epiſcopo, 23. 30.

Theodoro Scholaſtico l. 5. 97. 115. 119. 140. 232. 238. 343. 483. 484. Diacono 219. Anachoretæ. 389. Præfecto, 371. Auguſtali, 462.
Theodulo l. 1. 53.
Theodoto Presbytero l. 2. 177. 285. 287.
Theognoſto l. 1. 209. 301. & l. 4. 139.
Theognoſto Diacono l. 4. 67.
Theognoſto novo Monacho l. 1. 101.
Theognoſto Presbytero l. 2. 1. 155. 212. 393. & l. 3. 68. 146. 147.
Theognoſto l. 5. 271. 388. Presbytero, 367. 479.
Theoni l. 5. 437. Scholaſtico 314. 315. Presbytero, 59. 266. 267. Epiſcopo 92. 160, 161. 196. 227.
Theophani l. 5. 551.
Theophilo l. 3. 114.
Theopempto Presbytero l. 5. 508. 509.
Theopompo lib. 5. 129.
Thomæ Monacho l. 5. 123. 147.
Timotheo l. 1. 7. 8. 9. & l. 2. 136.
Timotheo Lectori l. 1. 4. 67. 68. 79. 102. 103. 106. 107. 114. 121. 131. 132. 146. 147. 218. 322. 415. 416. 417. 438. 454. 494. & l. 2. 3. 4. 5. 47. 48. 49. 68. 96. 126. 133. 135. & l. 4. 195.
Timotheo Clariſſimo l. 3. 353. 384.
Timotheo l. 5. 168. 170. 274. Scholaſtico 254.
Theoni l. 1. 39. 274. 360. 439. 472. 498. & l. 3. 186. 187. 118. 317. 342. & l. 4. 21. 51.
Theoni Epiſcopo l. 2. 84. 121. 184. 260. & l. 3. 299.
Theoni Presbytero l. 3. 372.
Theoni Sholaſtico l. 4. 23.
Theologio Diacono l. 4. 60.
Theologio Scholaſtico l. 1. 54.
Theopempto Epiſcopo l. 3. 284. 285.
Theopompo l. 3. 63.
Theopompo Monacho l. 1. 62.
Theopompo Tribuno l. 1. 31.
Thophronio l. 1. 180.
Theophilo l. 1. 23. 458. & l. 2. 64. 67. 117. 118. 167.
Theophilo Lectori l. 2. 151.
Theophilo Subdiacono l. 3. 91. 310.
Theophilo Nauclero l. 1. 155.
Thomæ l. 1. 424.
Thomæ Comiti l. 1. 161.
Thomæ Monacho l. 1. 92. & l. 3. 178. & l. 4. 215.
Theraſio l. 1. 389. 459.
Titiano l. 1. 291. 292.
Triboniano Epiſcopo l. 1. 149.
Tubæ Militi l. 1. 40.

V.

Valenti. lib. 5. 534.
Valentino Presbytero l. 4. 218.

Va-

Valentiniano Presbytero l. 1. 417.
Varſenuphio l. 4. 212.
Vranio Diacono l. 4. 131.
Vranio Diacono l. 5. 226. 203.
Urſenorio l. 5. 355. Urſenophio eſt 502. & forte Arſenuphius l. III. & IV.
Urſenuphio Lectori l. 3. 219. & l. 4. 70.
Urſenuphio Lectori l. 2. 240.

Z.

ZAcchæo lib. 1. 397. 398.
Zenodoro l. 1. 203.
Zenoni l. 4. 22
Zenoni Diacono l. 2. 111.
Zenoni Monacho l. 3. 408.
Zenoni Presbitero l. 1. 212. 216. 217. & l. 2. 250. &. l. 3. 190.
Zenoni l. 5. 286. 448. 466.
Zoilo Presbytero l. 1. 168. 169. & l. 4. 88.
Zoſimo l. 1. 22. 61. 118. 128. 134. 135. 140. 184. 223. 313. 347. 382. 436. 465. & l. 2. 38. 41. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 130. 252. 253. 295. & l. 3. 39. 61. 97. 275. 295. 333. 366. 406. & l. 4. 2. 3. 4. 170. 184. 220.
Zoſimo Presbytero l. 3. 333. & l. 2. 9. 28. 29. 44. 59. 65. 75. 80. 108. 113. 185. 295. 261. 298. & l. 3. 1. 54. 59. 67. 80. 81. 90. 113. 134. 143. 189. 210. 218. 224. 235. 248. 260. 261. 323. 340. 368. 401.
Zoſimo Librigero βιβλιοφόρῳ l. 3. 86.
Zoſimo Presbytero l. 5. 4. 11. 13. 24. 29. 34. 53. 57. 77. 81. 84. 105. 122. 210. 213. 231. 257. 260. 311. 324. 326. 329. 346. 358. 393. 402. 413. 427. 426. 436. 441. 445. 476. 491. 496. 507. 510. 511. 531. 532. 539. 562. 569.

FINIS.

Zephyriano I. 230.
Zoilo chartulario II. 275.
Zoſæ Aſcetæ II. 75.
Zoſario tribuno I. 55-58.
Zoſimiano Pro-Conſuli II. 251.
Zoſimiano Monacho I. 107.
Zoſimo IV. 46.
Caligario II. 203.
Oeconomo I. 32. 33.

INDEX EORUM

ad quos ſcripſit

ISIDORUS PELUSIOTA

Qui eodem quo NILUS tempore in Ægypto vixit.

Depromtus ex editione Epiſtolarum Iſidori Pariſ. 1638. fol.

A.

ABrahamio, lib. 1. 80.
Abrahamo Epiſcopo, lib. 5. 38.
Adamantio, lib. 1. 141. & l. 4. 57. 211.
Adamantio, lib. 5. 258.
Adamantino lib. 4. 75.
Ædeſio remp. gerenti, l. 5. 14.
Æmiliano Diacono, lib. 2. 83.
Æmiliano Presbytero, lib. 4. 172.
Aëtio, lib. 3. 159.
Aëtio Comiti, lib. 3. 141. 328.
Æſculapio Sophiſtæ, l. 4. 28. 31.
Ægyptio Presbytero, l. 5. 187.
Æliano, Epiſcopo, l. 5. 30. Scholaſtico, 108.
Æmiliano, l. 5. 410. 411.
Agatho, l. 1. 270.
Agathoni Presbytero, l. 3. 296.
Agatho Presbytero, l. 3. 18. 27. 84. 160.
Agathodæmoni, l. 1. 435.
Agathodæmoni Grammatico, l. 5. 55. 334. 439. 444. 454.
Agathodæmoni Grammatico, l 3. 303.
Agelidi Nouatiano l. 1. 338. 339.
Alexandro l. 2. 194. 195. 196.
Alexandro Poëtæ l. 2. 89.

Ale-

Alexandro Poëtæ l.5.331. Presbytero, 523.
Alphio l.3. 153. & l.4.202.
Alphio Epiſcopo l.3. 150.151.& l.4 230.
Alphio Presbytero l. 1. 239. 252. 253.254.255.256.
Alphio Subdiacono l.2. 56.
Alympio Scholaſtico l.4. 221.
Alypio l.2. 97. l.3. 112. 180. 302. 398. & l.4. 90. 118. 136. 138.
Alypio Epiſcopo l.2. 223. & l.3. 234.
Alphio l.5,498. Epiſcopo 171. 1,3. 296. Presbytero 521.522.
AlphinoSubdiacono(fort. Alphio) l.5..8.
Monacho 386.
Alypio l.5. 234. 463. 506. Scholaſtico, 253. 553. Remp. gerenti 42. Epiſcopo 347.
Amazonio l.1. 234.
Ammonio l 4. 48.
Ammoni l.1. 351. 352. & l.3.82.
Ammonio l. 1.12 & l.2. 102. 189. 245. & l.3. 3.126. & l.4. 61.
AmmonioScholaſtico l.1.21.& l.2. 166.
Ammonio Tribuno l.3. 308.
Ammonio Scholaſtico l.5.9. 193. Lectori 533.
Ampelio Comiti l.5. 455.
Ampelio Presbytero l.1. 81.
Anatolio l.1.328.329. & l.2.10.28. 29.
Anatolio Diacono l. 4. 134. 137.
Anatolio l. 5.115. Diacono l.5, 43.
Andromacho Comiti l. 5. 173. 342.
Antiocho l.v. 1.
Anaſtaſio l.1. 233.
Antiocho l.1.447.448.449.450.& l.2. 131. 267.& l.3.104.231.
Antiocho Spadoni l. 1. 36.
Antiocho Scholaſtico l.3. 7.
Antonio Scholaſtico l.3. 351. 352.
Anyſio l. 2. 271.
Aphraſio Presbytero l.2. 161.
Aphrodiſio Monacho l.2.61.
Aphrodiſio Presbytero l.2.99. 138. & l.3. 8. 332. 271. 274.
Aphthonio l. 3. 276.
Aphthonio Epiſcopo l. 3.28.
Aphthonio l.5. 218. 428.
Apollonio l.2. 54.214.
Apollonio Diacono l 2. 243.
Apollonio Epiſcopo l. 2. 31. 96. 198.260.270.& l.3.58.137.138. 265.273.363. & l.4. 189.
Apollonio l. 5. 556. Agricolæ 98. Epiſcopo 169. 370. 395.
Aquilæ lib.1. 340.
Aquilæ l.5. 195.
ArabianoEpiſcopo l.1.82.& l.2.39. & l. 3. 206.
Arabiano Epiſcopo l.5,309.
Archiæ lib.1. 499. 500.
ArchibioPresbytero l.2.234.& l.4. 366.
Archontio l.1. 272. 487. & l.3. 76. 399.
Archontio Monacho l.3. 42.
Archontio Presbytero l.1.30. 156. 161. 166. 374.

Archontio Rempublicam gerenti l.3,282. 301.
Artemio l.1.88.
Artenuphio Lectori l.3. 171. 172. 173 & l.4.78.80.
Archontio Presbytero l.5.27.
Artemidoro Presbytero l.4. 161.
Artemidoro l.5.82.
Aſclepio l.1.188.
Aſclepio Epiſcopo l.2. 88. & l.3. 207. 319. 320. 321.
Aſclepio Sophiſtæ l.3. 23.
Aſclepio Sophiſtæ (ſeu Æſculapio) l.5.76.344.458.465.546 547.545
Athanaſio l.1. 144. 408. & lib.2.7. 30.69. & l.4. 82. 190.
Athanaſio Cœnobiarchæ l 1.117.
Athanaſio Presbytero l.1. 476. & l.2.45.81. 128.162.182.& l.3.19 62.169,258.l.4.25.191.
Athanaſio Diacono l.5.95.388.396. Presbytero l.5.138.475.330.536. 541.
Auſonio l.1.165.
Auſonio Correctori l.1. 116. 395. & l.2.25.120. & l.3. 9. 220. 263. 264.315.359.369.
Auſonio l.5. 204. 354. Correctori 212. 228.418.419.420.428.

B.

BAſilio lib.4.142.
Benjamin Hebræo l.1.401.
Boëtho Monacho l.5.282.

C.

CAio lib.2.22.
Callimacho Comiti l.1.316.
Capitolino l.1.388.
Calliopio l.1.191.
Candido l.1.399.
Candidiano l.1.489.
Carpo Presbytero l.2.114.
Caſio Presbytero l.3.126.111.
Caſio Scholaſtico l.2. 146.149.
Caſiano Diacono l.4.121.
Caſio Magiſtratum gerenti l.3.157. 158.
Caſio Scholaſtico l.5.86. Presbytero 116.
Caſſio Remp. gerenti l.5.486.381
Caſſio Presbytero l.3.400.
Caſiano l.4.71.
Caſſiano Diacono l.3.402.403.
Caſſiano Monacho l.1.309.
Caſſiano l.5.203.
Catiliano l.1.470.
Cæſario Comiti lib.1.66.
Chæremoni l.1.170.276.304.& l. 2. 10. & l.3.39.295.
Chæremoni Diacono l.3.39 209 290
Chæremoni l.5.150.151,373,413 539.
Chryſantho l.1. 280.
Chryſæ clariſſimo l.2.78.
Chryſtodoro l.1.210.211.
Cratino l.3.266.
Cratoni monacho l.1.74. 110.
Cononi Præſidi l.1.148.
Celſo l.1.346.431.
Cercyrio l.1.251.
Clearcho l.1.279.
Cleobulo Comiti l.1.380.
Conſtantino l.1.496.
Criſpo l.1,24.434.

Cy-

Cynegio l.1. 336.471.
Cyrecio l.1. 411. 420. 421, 429.
Cyrenio l.1. 240. 267. 495.
Cyrenio Duci l.1. 174. 175.
Cyrillo l.1. 25. 393. 497.
Cyrillo Alexandrino l.1. 310. 323. 324. 370.
Cyrillo Epiſcopo l. 2. 127. & l.3. 306.
Cyrillo Epiſcopo l.5. 79. 268.
Cyro l.1. 57. 163. 197. 198. 369. 375 376. 428.
Cyro Scholaſtico l.5. 17. Monacho. 256. 322.
Presbytero 412.
Cyro Lectori l.1. 100.
Cyro Monacho l.1. 325. & lib.3. 272.
Cytherio Sabelliano l.1. 138.

D.

DAnieli Presbytero l.3. 292. 311 331. & l.4. 44. 93.
Danieli Presbytero, l.5. 22. 215. 345. 542.
Didymo lib.1. 199. 121. 204. 205. 281. 330. 331.
Didymo Presbytero l.2. 181. 182. & l.4. 17.
Didymo Scholaſtico l.4. 152.
Didymo Scholaſtico l.5. 206. 207. Presbytero 28. 167. 433. 534.
Diogeni Diacono l.3. 407.
Diogeni Magiſtriano l.3. 389.
Diogeni Presbytero l.3. 383. 413.
Diogeni Diacono l.5. 75. 259. 464.
Dionyſio l. 2. 204. 216.
Dionyſio juveni lib.1. 463.
Dionyſio Scholaſtico l.4. 53.
Dionyſio Correctori l. 3. 9.
Dionyſio Presbytero l. 2. 232. & lib.4. 45.
Dionyſio l.5. 35. 141.
Digyptio (Ægyptio) Presbytero l.4. 124.
Dioſcoro l.1. 77. & l.3. 244.
Dioſcoro l. 5. 274.
Diophanti Prætori l. 1. 31.
Domeſtio Medico l.1. 391.
Domitio Comiti l.5. 57. 528. Ejus liberis 163. 164.
Domitio Comiti l.4. 30.
Domitio Diacono l. 4. 198.
Domitio l.1. 214.
Donato l.1. 208.
Dorotheo l.2. 115. & l.4. 19.
Dorotheo Comiti l.1. 122. 123. 124.
Dorotheo Clariſſimo l.3. 175. 252. 373. 381. 382. 394. & l.4. 32.
Dorotheo remp. gerenti l.2. 248.
Dorotheo Lectori l. 4. 46.
Dorothei filiis l.3. 56.
Dorotheo Presbytero l.1. 319.
Dorotheo Scholaſtico l.4. 178.
Dorotheo Monacho l.1. 2.
Dorotheo l.5. 356. 357. Diacono medico, 191. Presbytero 252. Viro clariſſimo, 43. 250. 251. 273. 302. 379. 401. 568.
Doſitheo l.1. 32.
Doſitheo Archimandritæ l.1. 392.
Dracontio Presbytero l.1. 248.

E.

Ecdicio lib. 1. 394.
Elaphio Epiſcopo l. 5. 201.
Eliſæo Monacho l. 3. 15. 16. 386.
Epagatho Presbytero l. 1. 48.
Epicteto l. 1. 249. & l. 4. 156.
Epimacho l. 2. 150.
Epimacho Lectori l. 2. 70. & l. 4. 6. 151. 62. 103. 106.
Epimacho Scholaſtico l. 3. 378.
Epiphanio l. 4. 115.
Epimacho l. 5. 490.
Epiphanio l. 5 177. Diacono 58. 111. 112. 362. 363.
Epiphanio l. 4. 115.
Epiphanio Diacono l. 2. 66.
Ermiſandro l. 5. 312.
Eſaiæ l. 5. 189. 190. 195. 264. 368. 409. 429. 513. 514. 549.
Eſaiæ l. 1. 482. & l. 2. 197. 217. & l. 3. 196. 348. 357. 358. & l. 4. 8.
Eſaiæ militi, lib. 1. 78. 167. & 2. 190. 191. 203. 292. & l. 3. 32. 52. 155. 307. & l. 4. 187.
Evagrio Diacono l. 1. 251.
Evangelo l. 1. 16.
Eubulo l. 1. 261.
Eudæmoni l. 3. 115. 243. 256.
Eudæmoni Diacono l. 2. 40. & l. 4. 225.
Eudæmoni Presbytero l. 4. 99.
Eudæmoni Lectori l. 2. 165.
Eudæmoni Scholaſtico l. 2. 86.
Eudæmonio Diacono l. 3. 9.
Eulampio l. 1. 64. 65. 297.
Eulogio l. 1. 257. 589. 312. 202. & l. 3. 184. 236. & l. 4. 83. 163. 176.
Eulogio Lectori l. 2. 77.
Eulogio Presbytero l. 2. 85.
Euoptio Epiſcopo l. 2. 215.
Euſebio Epiſcopo l. 1. 26. 28. 30. 37. 112. 113. 119. 151. 177. 285. 215. 250. 341. 425. 492. & l. 4. 73.
Euſebio Presbytero l. 1. 10.
Euſtathio l. 1. 156. 223. 332. 345. 561. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171 172. 252. 253. 295. & l. 3.
Euſtathio Diacono l. 2. 100. & l. 3. 369.
Euſtathio Presbytero l. 2. 216. 43. 170. 296. 297. & l. 3. 221.
Euſtephio l. 4. 128.
Eutocio Diacono l. 2. 19. 23.
Eutonio l. 1. 206. 234. 305. & l. 3. 34.
Eutonio Diacono l. 1. 95. 105. 286. 335. 477. 491. & l. 2. 131. 107. 112 132. 144. 147. 148. 245. 257. 258. 282. 294. & l. 3. 4. 5. 60. 83. 107. 108 109. 121. 147. 148. 149. 168. 174. 181. 203. 247. 266. 280. 281. & l. 4 24. 37. 50. 77. 116. 159.

F.

Florentino lib. 1. 227. 486.
Fideli Diacono l. 4. 109.

G.

Germano lib. 3. 291.
Germano Comiti l. 3. 377.
Geleſio Duci l. 1. 99.
Gerontio l. 1. 294.
Gigantio l. 1. 257.

Gor-

Gorgonio l.1.59.60.
Gotthio l.2.10.
Gotto l.2.274.
Gregorio Epiſcopo l.1.115.

H.

HArpocræ Scholaſtico lib.2.218
Harpocræ Sophiſtæ l.3.37.154.
345.393.& l.4.55.91.140.
Harpocræ Sophiſtæ, ſeu Rhetori l.5.48.52.80.102.110.124.125.162.185.198.199.217.223.348.349.351.380.415.423.424.
Heliæ l.1.430.& l.3.286.& lib.4.167.
Heliæ Diacono l.4.94.122.141.149.173.
Heliæ Diacono l.5.139.146.178.265.269.291.292.552. Presbytero.467.
Heliæ Monacho l.1.91.115.
Heliæ remp gerenti l.2.248.
Helioni Monacho l.1.71.72.
Heraclio Epiſcopo l.2.32.& lib.3.72.292.
Heraclio Diacono l.1.263.
Heraclidi Epiſcopo l.1.19.182.183 & l.2.74.220.241.242.& l.3.10.
Heraclidi Presbytero l.1.153.& lib.2.164.
Hermio Comiti l.3.237.
Hermiæ l.4.101.
Hermiæ Grammatico l.3.350.
Hermino clariſſimo l.3.373.
Hermino Comiti l.1.18.23.126.136.229.230.242.243.244.245.246.247.287.288.317.334.& l.2.137.219.235.236.237.238.& l.3.195.253.235.370 375.& l.4.29.66.
Hermociano Diacono l.1.237.
Hermogeni Epiſcopo l.1.419.& l.2.21.51.101.139.178.199.200.208.209.210.218.262.276.277.& l.3.20.21.29.99.103.130.159.362.367.
Heroni l.3.332.& l.4.119.223.
Heroni Monacho l.3.257.
Heroni rempublicam gerenti l.3.336.
Heroni Diacono l.1.200.
Heroni Scholaſtico l.1.422.& l.3.6.215.& lib.4.16.35.72.85.171.208.
Heroni Presbytero l.4.76.
Heſychio Clariſſimo l.2.156.
Heraclidi Presbytero l.5.190. Epiſcopo 270.
Heraclio l.5.450.
Hermino Comiti l.5.106.107.249 270.276.277.299.300.341.356.357.371.400.472.
Hermogeni Epiſcopo l.5.2.30.
Heroni l.5.352.353.407.433. Scholaſtico,73.
Presbytero,67.104.319.460.538.
Epiſcopo,527. remp. gerenti,469.
Hieraci Diacono l.5.60.64.85.99.100.135.136.158.175.176.184.235.237.356.357.371.404.416. Viro Clariſſimo 313. Presby-

200. 214. 240. 241. 346. 367. 409.
Lampetio Diacono l. 3. 313. 390. 391. & l. 4. 3.
Lampetio Monacho l. 1. 13. 52.
Lampetio l. 5. 486. Diacono 41. 74. 255. 518. Epiſcopo 165. 171. 192. 482.
Lamprepio Diacono lib. 5. 365. forte Lampetio, vel contra.
Læandro l. 1. 271. 272. 303.
Leonidi l. 1. 362. 365. 366.
Leontio l. 1. 104. & l. 3. 360.
Leontio Epiſcopo l. 1. 83. 84. 159. 262. 297. 315. 451. 451. & l. 2. 98. & l. 3. 87. 88. & l. 3. 387. & l. 4. 110. 113.
Leontio Diacono lib. 1. 409. & l. 4. 141.
Leontio Magiſtriano lib. 3. 229.
Leontio Epiſcopo l. 5. 2. 21. 37. 171. 180. 414. 435.
Lucæ clariſſ. l. 5. 281. 421.
Lucæ Archimandritæ l. 1. 3. 8.
Lucæ Cœnobiarchæ l. 1. 298.
Lucæ Monacho l. 1. 260.
Luciano l. 4. 84.
Lucio Archidiacono Peluſii l. 1. 69. & l. 4. 188.
Lycænæ l. 1. 176.
Lyſimacho l. 1. 355. 385.

M.

Macario Epiſcopo lib. 1. 202. & lib. 2. 55.
Macario Epiſcopo l. 5. 442.
Macario Presbytero l. 3. 329.
Macrobio l. 5. 144.
Marciano Presbytero l. 5. 61. 90. 91. 330. 340.
Marciano l. 4. 147.
Marathonio Monacho l. 1. 190.
Marco l. 2. 109. & l. 4. 42.
Marco Monacho l. 1. 173.
Maroni l. 1. 38. 69. 70. 118. 145. 223. 272. 428. & l. 2. 10. 16. 20. 22. 28. 29. 61. 123. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 230. 252. 253. 265. 295. & l. 3. 2. 39. 61. 107. 221. 222. 275. 295. 333. 366. 484. 406. 412. & l. 4. 184.
Maroni Epiſcopo l. 4. 174.
Marcioni Presbytero, ſi forte idem, l. 5. 378.
Maroni Presbytero l. 1. 269. & l. 2. 140. & l. 3. 100. 101. 105. 116.
Maroni l. 5. 29. 34. 53. 77. 84. 115. 113. 122. 311. 326. 327. 373. 384. 385. 402. 413. 473. 476. 488. 489. 512. 524. 539. 545. 567.
Martiano l. 1. 116. & l. 4. 184.
Martiano l. 1. 347. 381. 382. 460. & l. 2. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 233. 252. 253. 225. 295. 275. 333. 366. 412.
Martiniano Presbytero l. 1. 175. & l. 3. 185. 322. 410.
Martiniano Presbytero l. 4. 96. 97.
Martyrio l. 5. 399. 443.

Martyrio l. 1. 164. 207.
Martyrio Epiſcopo l. 1. 45.
Martyrio Lectori l. 3. 24.
Martyrio Presbytero l. 3. 162. 163. 309. 355. 356.
Maximo Philoſopho Gentili 96.
Menæ Diacono l. 4. 72.
Menæ Scholaſtico l. 1. 46.
Menæ Diacono l. 5. 134. 443.
Monialibus crebro in Urbem commeantibus l. 1. 367.
Moyſi Epiſcopo l. 1. 44.
Moyſi Diacono l. 5. 447.

N.

Nemeſio l. 5. 36.
Nemeſio l. 2. 134. & l. 4. 39.
Nemeſio Prætori l. 1. 47.
Nemeſiano Magiſtriano l. 4. 81.
Nemeſſiano Scholaſtico 339.
Nilammoni Scholaſtico libr. 5. 561.
Nilammoni Scholaſtico l. 1. 3.
Nilammoni l. 4. 150.
Nilammoni Diacono l. 3. 364.
Nilammoni Monacho l. 4. 98.
Nilammoni Presbytero l. 3. 293.
Nilammoni Scholaſtico l. 3. 242. 194.
Nilammoni Diacono Medico l. 3. 71.
Nilammoni & Nilammoni l. 3. 288.
Nilo Scholaſtico l. 5. 130. 141. 145. 157. 240. 241. 272. 287. 391. 438. 487. 492. 516.
Nilo l. 1. 5. 56. 137. 219. & l. 2. 119. & l. 2. 160. & l. 3. 69. 139. & l. 4. 151. 158. 167. 179. 193.
Nili filiis l. 1. 171.
Nilo Diacono l. 3. 65. 66. & l. 4. 127.
Nilo Grammatico l. 3. 205.
Nilo Monacho l. 1. 80. 427. 278.
Niloni l. 4. 108.

O.

Olympiodoro lib. 2. 256. & lib. 4. 27. 186.
Olympio l. 5. 387. 477. Presbytero 105.
Olympio Comiti l. 1. 377. 378.
Olympio Diacono l. 2. 24.
Olympio Presbytero, Scholaſtico lib. 4. 205.
Olympiodoro l. 5. 202.
Ophelio Grammatico, ſeu Scholaſtico l. 5. 66. 121. 133. 200. 337. 430. 439. 517. 544. 558.
Ophelio Grammatico l. 1. 11. 86. & l. 2. 42. 55. 319. 255. 273. & l. 3. 31. 70. 92. 93. 94. & l. 4. 105. 112. 162. 200.
Ophelio Scholaſtico l. 2. 154. 201.
Oribaſio Medico l. 1. 437.

Digitized by Google

Orioni l. 1. 264. 293. 374. & l. 3. 136. & l. 4. 41.
Orioni Diacono l. 2. 16.
Orioni Monacho l. 1. 181. 194. 195. 468. & l. 2. 159. 268. & l. 3. 45. 338. & l. 4. 137. 155.
Orioni l. 5. 193. Monacho 195.

P.

PÆonio lib. 1. 277.
Pachonio Monacho l. 1. 129.
Palladio l. 1. 190. 431. 446. & l. 2. 57. 60. 180. & l. 3. 4. 9. 61. 73. 79.
Palladio Diacono l. 1. 400. 407. 414. 456. 457. 473. & l. 2. 27. 145. 187. 249. & l. 3. 213. 216. 239. 312. 405. & l. 4. 229.
Palladio Subdiacono l. 1. 373. & lib. 5. 144.
Palladio Epiſcopo l. 1. 321. & l. 2. 284. & l. 3. 140.
Palladio Lectori l. 4. 228.
Palladio l. 5. 6. 34. 117. Lectori 521. Sub-Diacono 7. Diacono 31. 93. 132. 194. 225. 333. 369. 405. 427. 446. 503. 526. 550.
Pamprepio Diacono lib. 2. 17. 76. & lib. 3. 238.
Pampretio Diacono lib. 2. 130. & lib 3. 226.
Panellio l. 4. 87.
Panſophio l. 1. 371.
Panſophio Archidiacono l. 1. 157.
Panſophio Diacono l. 1. 49.
Paulo l. 5. 46. 137. 214. 248. 303. 325. 374. 375. 377. 390. 452. 453. 516. Monacho, 174. 490. Hypodiacono, 44. Diacono, 83. 88.
Anachoretæ, Presbytero 131.
Paulo l. 1. 27. 268. & l. 2. 100. 106. 116. 129. 142. 143. 207. & l. 3. 33 43. 55. 74. 96. 119. 121. 124. 135. 183. 191. 192. 212. 254. 357. 268. 34. & l. 4. 34. 47. 86. 132. 226.
Paulo Cœnobiarchæ l. 1. 49.
Paulo Diacono l. 1. 475.
Paulo Sub-Diacono l. 3. 165. & l. 4. 54.
Paulo Presbytero l. 2. 62. 73. & l. 3. 51. 277. 354. & l. 4. 95.
Paulo Monacho l. 3. 232. 233.
Paulo Tribuno l. 3. 347.
Patrino Monacho l. 1. 14. 58.
Pelagio Monacho l. 1. 314.
Pelagio Diacono l. 2. 83.
Peluſiotis l. 1. 176.
Peluſii Cœnobitis l. 1. 154.
Peluſienſi Monaſterio l. 1. 156.
Peluſiotis Monachis l. 1. 220.
Peluſii Magiſtratibus l. 1. 275.
Petro l. 1. 15. 278. 285. 290. & l. 2. 36. 213. 251. & l. 3. 123. 170. 246. 279. 394. 500. 411. & l. 4. 38. 41. 92. 217.
Petro Correctori l. 3 145.
Petro Lectori l. 3. 177. 305.

Digitized by Google

Petro Monacho l. 3. 199. 208. & l. 4. 36.
Petro Scholaſtico l. 3. 133. 310. 314. 395. & l. 4. 56. 185.
Petro Zenobiarchæ l. 1. 258. 28.
Petro l. 5. 16. 20. 101. 127. 159. 278. 280. 304. 305. 500. 516. 560. 566. Scholaſtico, 209. 239. 554. Lectori, 555. Monacho, 271. 364. Correctori, 383. Remp. gerenti, 543.
Pharismanio Eunucho Palatii 87. 231.
Philagrio l 4. 33. 81.
Philetrio l. 4. 102.
Philippo Monacho l. 1. 41.
Philitrio l. 4. 89. 177.
Philoxeno Magiſtro l. 2. 286.
Pœmenio Presbytero l. 2. 179.
Piſto Diacono l. 2. 87.
Polychronio l. 4. 59.
Pomaſio l. 1. 364.
Phrontino Monacho l. 1. 98.
Priſco Cappadoci l. 1. 158.
Presbyteri adiutoribus Diſcipulis l. 3. 287.
Proæreſio l. 1. 195. 196.
Proæreſio Scholaſtico l. 1. 208.
Proeſchio προεχίῳ Scholaſtico l. 4. 125.
Prunichio l. 1. 33. 34.

Q.

Quintiniano Monacho lib. 1. 224.
Quintino Monacho l. 1. 302.
Quintiniano l. 1. 390.

R.

Rufino lib. 1. 176.
Rufino Prætorii præfecto l. 1. 489.

S.

Salomoni lib. 1. 433.
Salluſtio l. 1. 464.
Sandalariis Alexandrinis Monialibus lib. 1. 87.
Sereno l. 1. 186. 196. 235. 236. 238. 282. 354. 363. 462. & l. 2. 104. 105. & lib. 3. 38. 325. 326.
Sereno Tribuno lib. 1. 186. 187. 413. 429. 466. & l. 2. 279.
Sereno Tribuno Notario l. 2. 291.
Sereno Diacono l. 3. 217.
Serapioni Correctori l. 2. 15.
Serapioni Epiſcopo l. 3. 44.
Serapioni l. 5. 361.
Senatui l. 1. 226.
Seleuco lib. 1. 342. 356. 357. 358. 359.
Scholaſtico l. 1. 386. 387.
Seuero l. 1. 368.
Sereno l. 5. 403. 406. 431. Diacono, 44. 94. 143. 318. 468. 504. 526.

Digitized by Google

516. Tribuno, 142. 339. 563. 564.
Simplicio l. 1. 127. 225.
Siluano l. 1. 543. 344. 348. 349.
Sorano Comiti l. 1. 228.
Soſandro l. 1. 213.
Sozomeno, præfecti domeſtico l. 1. 300.
Strategio Duci l. 1. 133.
Strategio, Epiſcopo nuper inſtituto lib. 1. 11.
Strategio Monacho l. 2. 72. 266. & lib. 3. 98. 225. 227. 228. 324. & lib. 4. 129.
Strategio Lectori l. 1. 50.
Strategio Monacho l. 5. 216. 486. 495. 519. 520.
Strategio Scholaſtico l. 2. 179. & l. 3. 327.
Symmacho l. 5. 10 310.
Symmacho l. 1. 152. 265. 455.
Symphoro l. 1. 353.
Syneſio l. 1. 241. 418. 383.
Syneſio Epiſcopo l. 1. 232.
Synodio l. 1. 493.
Syrioni l. 3. 25.
Syroni l. 3. 13.

T.

Taraſio Iſauro lib. 1. 160.
Tauro Præfecto l. 5. 40.
Tauro Hyparcho l. 3. 194. 365.
Thabenneſiæ Monachis l. 1. 93.
Thalaſſio Monacho l. 1. 320.
Thaſeleo l. 1. 143.
Thaumaſio l. 1. 402.
Theano l. 1. 461.
Theoctiſto l. 3. 11. 12. 13. 14.
Theodoro l. 2. 193.
Theodoro Auguſtali l. 3. 50.
Theodoro Diacono l. 3. 12. & l. 4. 64. 65.
Theodoro Clariſſimo l. 3. 289.
Theodoro Scholaſtico l. 1. 470. 488. & l. 2. 103. & l. 3. 40. 41. 42. 112. 164. 179. & l. 4. 11. 33.
Theodoſio l. 1. 453. & l. 4. 107.
Theodoſio Diacono l. 1. 404. 405. 406. l. 4. 206.
Theodoſio Epiſcopo l. 2. 52. 231. 246. 247. & l. 3. 17. 74. 75. 127. 142. 201. 330. 245. 337. 397. & lib. 1. 45.
Theodoſio Presbytero l. 2. 91. 92. 125. 141. 173. 174. 259. 290. & l. 3. 349. 371. 385. & l. 4. 160. 180.
Theodoſio Scholaſtico l. 1. 306. 396. & l. 2. 63. 229. 280. 281. 288. 299. 300. & l. 3. 185. 283. & l. 4. 192.
Theodoſio Imperatori l. 1. 35. 311.
Theodoſio Monacho l. 1. 39.
Theodoſio l. 5. 306. 440. 490. Scholaſtico, 149. 283. Presbytero, 211. 398. 457. Epiſcopo, 23. 30.

Digitized by Google

Theodoro Scholaſtico l. 5. 97. 115. 119. 140. 232. 238. 343. 483. 484. Diacono 219. Anachoretæ. 389. Præfecto, 571. Auguſtali, 462.
Theodulo l. 1. 53.
Theodoto Presbytero l. 2. 177. 285. 287.
Theognoſto l. 1. 209. 301. & l. 4. 139.
Theognoſto Diacono l. 4. 67.
Theognoſto novo Monacho l. 1. 101.
Theognoſto Presbytero l. 2. 1. 155. 212. 393. & l. 3. 68. 146. 147.
Theognoſto l. 5. 271. 388. Presbytero, 367. 479.
Theoni l. 5. 437. Scholaſtico 314. 315. Presbytero, 59. 266. 267. Epiſcopo 92. 160, 161. 196. 227.
Theophani l. 5. 551.
Theophilo l. 3. 114.
Theopempto Presbytero l. 5. 508. 509.
Theopompo lib. 5. 129.
Thomæ Monacho l. 5. 123. 147.
Timotheo l. 1. 7. 8. 9. & l. 2. 136.
Timotheo Lectori l. 1. 4. 67. 68. 79. 102. 103. 106. 107. 114. 121. 131. 132. 146. 147. 218. 322. 415. 416. 417. 438. 454. 494. & l. 2. 3. 4. 5. 47. 48. 49. 68. 96. 126. 133. 135. & l. 4. 195.
Timotheo Clariſſimo l. 3. 353. 384.
Timotheo l. 5. 168. 170. 274. Scholaſtico 254.
Theoni l. 1. 39. 274. 360. 439. 472. 498. & l. 3. 186. 187. 118. 317. 342. & l. 4. 21. 51.
Theoni Epiſcopo l. 2. 84. 121. 184. 260. & l. 3. 299.
Theoni Presbytero l. 3. 371.
Theoni Sholaſtico l. 4. 23.
Theologio Diacono l. 4. 60.
Theologio Scholaſtico l. 1. 54.
Theopempto Epiſcopo l. 3. 284. 285.
Theopompo l. 3. 63.
Theopompo Monacho l. 1. 62.
Theopompo Tribuno l. 1. 31.
Thophronio l. 1. 180.
Theophilo l. 1. 23. 458. & l. 2. 64. 67. 117. 118. 167.
Theophilo Lectori l. 2. 151.
Theophilo Subdiacono l. 3. 91. 310.
Theophilo Nauclero l. 1. 155.
Thomæ l. 1. 424.
Thomæ Comiti l. 1. 161.
Thomæ Monacho l. 1. 92. & l. 3. 178. & l. 4. 215.
Theraſio l. 1. 389. 459.
Titiano l. 1. 291. 292.
Triboniano Epiſcopo l. 1. 149.
Tubæ Militi l. 1. 40.

V.

Valenti. lib. 5. 534.
Valentino Presbytero l. 4. 218.

Va-

Valentiniano Presbytero l. 1. 417.
Varſenuphio l. 4. 212.
Vranio Diacono l. 4. 131.
Vranio Diacono l. 5. 226. 203.
Urſenorio l. 5. 355. Urſenophio eſt 502. & forte Arſenuphius l. III. & IV.
Urſenuphio Lectori l. 3. 219. & l. 4. 70.
Urſenuphio Lectori l. 2. 240.

Z.

ZAcchæo lib. 1. 397. 398.
Zenodoro l. 1. 203.
Zenoni l. 4. 22
Zenoni Diacono l. 2. 111.
Zenoni Monacho l. 3. 408.
Zenoni Presbitero l. 1. 212. 216. 217. & l. 2. 250. &. l. 3. 190.
Zenoni l. 5. 286. 448. 466.
Zoilo Presbytero l. 1. 168. 169. & l. 4. 88.
Zoſimo l. 1. 22. 61. 118. 128. 134. 135. 140. 184. 223. 313. 347. 382. 436. 465. & l. 2. 38. 41. 124. 153. 157. 158. 171. 172. 130. 252. 253. 293. & l. 3. 39. 61. 97. 275. 295. 333. 366. 406. & l. 4. 2. 3. 4. 170. 184. 220.
Zoſimo Presbytero l. 3. 333. & l. 2. 9. 28. 29. 44. 59. 65. 75. 80. 108. 113. 185. 295. 261. 298. & l. 3. 1. 54. 59. 67. 80. 81. 90. 113. 134. 143. 189. 210. 218. 224. 235. 248. 260. 261. 323. 340. 368. 401.
Zoſimo Librigero βιβλιοφόρῳ l. 3. 86.
Zoſimo Presbytero l. 5. 4. 11. 13. 24. 29. 34. 53. 57. 77. 81. 84. 105. 122. 210. 213. 231. 257. 260. 311. 324. 326. 329. 346. 398. 393. 402. 413. 427. 426. 436. 441. 445. 476. 491. 496. 507. 510. 511. 531. 532. 539. 562. 569.

F I N I S.

[illegible]

Digitized by Google

LEONIS ALLATII
De
PSELLIS,
ET EORUM SCRIPTIS
Diatriba,
Ad Nobiliſſimum & eruditiſſimum VIRUM
JACOBUM GAFFARELLUM,
D. Ægidii Priorem.

Huic editioni ad Romanam Maſcardi A. MDCXXXIV.
recuſæ, acceſſerunt
notæ & ſupplementa qvædam;
tum
MICHAELIS PSELLI
Διδασκαλία παντοδαπὴ
Sive
De omnivaria Doctrina
Capita & qvæſtiones ac reſponſiones CXCIII.
Ad MICHAELEM DUCAM Imp. CPol.
Ex Apographo Lindenbrogiano, qvod exſtat Hamburgi
in Bibl. S. Johannis, Græce nunc primum editæ
& latinè verſæ
à
JO. ALBERTO FABRICIO.

HAMBURGI,
Apud CHRISTIANUM LIEBEZEIT.

Digitized by Google

Digitized by Google

CLARISSIMO VIRO

JOHANNI HUDSON,

Bibliothecæ Bodlejanæ Præfecto Humaniſſimo atqve intelligentiſſimo,

S. D.

JO. ALBERTUS FABRICIUS.

QVamvis ſuo jure tibi non deberetur præſens Allatii libellus, qvem beneficio Tuo primum inſpicere mihi licuit, rariſſime hactenus obvium & pridem etiam Lambecio tum alibi tum inter Cæſareos librorum theſauros incaſſum qvæſitum, merito igitur cum conceptiſſimis gratiis jam iterum ad Te à me ablegatum: tamen jampridem publicum aliqvod amoris & obſervantiæ in Te meæ pignus à me reqvirebat Tua in me ſingularis humanitas multis mihi cognita documentis, ſingularisq; alacritas ac promtitudo promovendi bonas literas qvas valde amo, Tu vero colis etiam atqve exornas pulcherrimis monumentis atq; editionibus præſtantiſſimorum utraq; lingva Scriptorum, ut multiplicibus modis Tibi obſtringas omnes qvotqvot ubiq; terrarum ſunt ſtudiorum alumnos, non illos tantum qvi Academiarum matrem Oxoniam adeunt, celebrium in ea Virorum atq; in his Tua & incomparabilis cui præes Gazæ fama acciti atq; illecti, qvi humanitatem Tuam licet omnes comuni ore prædicant, tamen ſimul fatentur prædicare ſe ſatis non poſſe. Accipe igitur hoc à me Allatii ſcriptum una cum addito à me auctario, Nomini conſecratum Tuo, patereq; eſſe interpretem meæ in Te voluntatis cultusqve qvo Te & amicitiam Tuam ac virtutem proſeqvor. DEus ter Opt. Max faxit ut diu rem locupletes literariam, extinctisq; intra breve retro tempus nimis multis eheu Angliæ Tuæ literatæ luminibus, ſerus accenſearis. Vale. Scripſi Hamburgi Idibus Decembr. Anni Chriſtiani cIↄ Iↄ ccxI.

Nobiliſſimo & Eruditiſſimo VIRO

JACOBO GAFFARELLO,

D. Ægidii Priori

Leo Allatius S.

DIATRIBA mea de Pſellis, mihi inter mitiora ſtudia aliud agenti, ac nihil ejusmodi cogitanti è calamo excidit. Eam publici juris facere vix unqvam in animum induxiſſem, niſi Tu, Eruditiſſime Gaffarelle, qvi innata ingenii præſtantia, ac ſubtilitate, de rebus, qvæ ad literas ſpectant, non ſecus perfectè, atqve de cæteris æqviſſimè ſemper pronuncias; qvi multiplici illa lingvarum, ac diſciplinarum varietate, qvæ Te ſeculo noſtro commendatiſſimum effecit, veluti lapis Lydius, uniuscujusqve æſtimationem exploras; perqvàm idoneus atqve efficax ſvaſor acceſſiſſes. Qvamobrem, cum iſthæc mea Lucubratio Te jam, ut qvi ab illo tempore, qvo ipſam Romæ inter meas ſchedulas evoluiſti, laudatorem habuerit; majorem etiamnum in modum deſidero, ut & Te fautorem, mox ac Dominum nanciſcatur; ſperans plurimum inde nominis illi conciliatum iri, ſi Tu, qvi tot jam Libros feliciter edidiſti: tot graviſſimos Auctores ex inſtructisſima illa Scriptorum lingvæ ſanctæ Bibliotheca, qvam ab ejus, qvæ Pici Mirandulani qvodnam fuerat, naufragio, immenſo tibi ſumptu comparaſti, in lucem proferre, ac veluti è tenebris eruere ſatagis, hos qvoqve præſtantes Viros, atqve univerſam Pſellorum familiam qvam primus explico, ordinoqve, tuam in clientelam acceperis. An non vides Vir præſtantisſime, hoc meo conatu rem melius eſſe, qvàm ipſe putaram? Dum enim de Pſellis agitur, Simeoni Metaphraſtæ proſperè omnia proceſſere. Lætari ſiqvidem univerſi poſſunt, hominem de Hiſtoria Eccleſiaſtica tam benè promeritum miſereqve à recentioribus acceptum, nunc primum dignitati, auctoritatiqve reſtitutum, in theatrum accedere. Nemo eſt, in qvem tam acriter, ſubdoleqve hominum ingenia luſerint: in mille formas, eorum incuria, mutatus ille, Chamæleontis inſtar verſicolor, prodiit. Hinc eum Religioni nomen dediſſe, & inter religioſos cœtus, honoribus, ac dignitatibus decoratum autumant; qvem tamen nec fugiſſe nuptias, & negotiis civilibus, atqve aulicis adhæſiſſe, certò certius eſt. Sunt qvi eum & ſi mediæ ætatis Scriptorem, antiqviſſimum nihilominus fecerint, ſunt & qvi recentiſſimum: multi Virum ſanè nobilem, & magnis opibus præditum, miſerum, inopemqve atqve unum de trivio, &, ſi DEo placet, Ludimagiſtrum impudentiſſimè blaterant. Aliqvi ex pluribus, iisqve diverſis, neqve unius ſidei hominibus, unum nobis variis inductis formis, & membris undiqve collatis, in monſtrum deformarunt; contrario à Zeuxide exemplo, qvi è Virginibus formoſiſſimis, qvas ille delegerat, Helenæ ſimulacrum, egregium ſcilicet muliebris pulchritudinis opus, depinxerat. Nec minus alia ſexcenta, qvæ qvamvis obiter in Diatriba attingam, qvia tamen longiorem ſermonem expoſcunt, ſingulari Tractatui à me deſtinantur. Diatribam itaqve hanc ad Te mitto, ea conditione, ut illam tuis notis, atqve Obſervationibus ipſis, qvas in perluſtrandis omnibus Venetorum Bibliothecis, opimas, ut æſtimandum eſt, collegiſti, ornatiorem efficias; reddasqve etiam auctiorem. Nam ipſe, dum aliò, atqve aliò peregrinator advolo; aduentantibus libris curioſa ſedulitate obviam procedo, ſatisqve pertinaciter

Digitized by Google

naciter, qvidqvid in eis eſt, evolvens, ſingularia qvæqve memoriæ mando; tum demum domi, congeſta recolens, Pſelli librorum Catalogum, utut potui, efformavi. Non dubito, ſi uti memoriæ, ita ſcriptioni res commendaſſem, qvin plura, & tutiora referre potuiſſem. At non licuit. Male enim cum librisagi, & ſceleratè manes Auctorum torqveri ii exiſtimant, qvibus id negotii commiſſum eſt, ut libros oſtendant. Qvos ſi velis de ſententia monere, ut benigniùs cum Scriptoribus agant; neqve enim, ſi eorum copia fiat, miſerius vivent; tum ſermone, qvaſi fulmine tacti, hærent attoniti; mox repetito ſpiritu in iram converſi, angvis inſtar, in blandientis oculos ſeſe ejaculant, qvid non, ſi vires ſuppeterent, facturi? Theſauros illos Domino tantùm reſervari; cuſtodia, in pretio haberi; communicatione vileſcere: &, ut magis rideas, illud qvoqve mihi objectum, etiam ſi qvid Domini juſſerint, qvo poteſtas legendi, exſcribendiqve detur, ſe tamen non obtemperaturos. Miſeram ſcriptorum conditionem! deplorandum ejusmodi ſentientium, imò inſanientium ingenium! Viri illuſtres, ac liberales, qvi poſteriores fortunas ſuas omnes pro una libertate duxere, indignis modis devincti, in cuſtodiam mancipantur. Satisne illis erit, ſi tantum, exuto pulvere, à tineis, & blattis miſera ſub dominatione conſerventur? Eqvidem vitam inſuper cum libertate efflagitant; qvas non niſi communicatione ſui conſeqvi poſſunt. Et verò nec animantia, delectationis cauſa conclusa, illigataqve licet copioſiùs alantur, pluribusqve demulceantur blandimentis, qvàm ſi haberentur libera, facilè patiuntur ſeſe contineri; ſed vagos motus, ac ſolutos, qvas ſibi natura attribuit, reqvirunt. Utinam à magnificentiſſimarum Bibliothecarum Cuſtodibus, qvorum induſtria, vel occultiſſima qvæqve è loculis ducta, omnibus exponuntur, tandem aliqvando fanatici iſti ediſcerent. Sed cùm à magnanimis tantùm Viris ea opera ſtudioſis præſtetur, mirandum non eſt, ſi tam illiberaliter nobiſcum per ignavos nebulones agatur. An non vides, mi Gaffarelle, ut tibi auctorum ſanè innumerus cœtus, qvos è latebris, & ab Orci faucibus, ut liberi ſint, eduxiſti, plaudat, & gratuletur? Id etiam in meo Pſello præſtitum vellem. Verùm cum copia Codicum, unde hæc hauſi, longe ſit è manu, & fallax ſemper memoria, ex qva in hoc negotio laborandum fuit, non omnia, diſtinctè ſaltim, ſuggerere poterit; laborem ſuſpendere ſæpius in animo habui; & ſervaſſem utiqve hæc mihi; ſi tuis præceptis reluctandi vires non defuiſſent. Aſt, qvando hic fidem obſtringit meus in te amor, atqve obſervantia, resqve ipſa, ita cogit, habe, ſed tibi, *de Pſellis, eorumque Scriptis*, Diatribam. Cave ſis Rhenô tuô, in legitimis fœtibus ab adulterinis dijudicandis, iniqvior. Et, ut Epiſtolam cum Juliano concludam: Ἡμεῖς σοι καθάπερ Ἑρμῇ λογίῳ τοὺς ἡμετέρους λόγους ἐγχειρίζομεν. Κἂν μὲν ὑπομείνωσι τὴν ἀκοὴν τὴν σὴν, ἐπὶ σοὶ τὸ κρῖναι περὶ αὐτῶν, εἰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους εἰσὶ πρόσιμοι. εἰ δὲ μοὶ, ῥίψον ἐκεῖ καθάπερ Μυσῶν ἀλλοτρίους. ἢ ποταμῷ κλύσον ὡς νόθους. Vale; nosqve tuæ Bibliographiæ qvàm citiſſima editione bea

Imprimatur, ſi videbitur Reverendiſſ. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

A. Torniellus Viceſg.

Leonis Allatii Diatriba de Pſellis, eorumqve Scriptis, demandante Reverendiſſ. P. Magiſtro Sac. Palatii Apoſtolici, à me perlecta, nihil habet, qvod morum ſanctitas, aut Fidei Catholicæ integritas averſetur: qvin, dum ad cultum ingeniorum, arcanam eruditionem ex intima antiqvitate depromit, æqvum cenſeo, ut qvam prophanæ, ac ſacræ Hiſtoriæ lucem affert, eandem conſeqvatur ipſa, prœli beneficio. Die 26. Julii 1634.

Gaſpar de Simeonibus.

Imprimatur.

Fr. Antonius Cellius Magiſter, & Socius Reverendiſſ. P. Fr. Nicolai Riccardi, S. Pal. Apoſt. Mag. Ord. Præd.

SYLLABUS
PSELLORUM
De qvibus in hac Diattiba diſſerit Allatius:

I. Michaël Pſellus ſive τραυλὸς Imperator, ab A. C. 820. ad 829. ſect. I.

II. Michaël Pſellus, Leonis Byz. Philoſophi Præceptor, Photii diſcipulus, clarus circa A. C. 870. ſect. 2-20.

III. Michaël Pſellus, Michaëlis Ducæ Imp. Præceptor, clarus circa A. C. 1050. ſect. 21-33. Ejus ſcripta edita ſect. 34-52. & 78. inedita ſect. 53-77.

Hujus etiam ſunt capita illa de omnivaria doctrina, qvæ hîc primum cum Allatio edidi.

Michaël Epheſius à Pſello diverſus. ſect. 31. forte ipſe Michaël Ducas Imp. Pſelli diſcipulus. ſect. 32.

IV. Michaël Pſellus Medicus ſub Conſtantino Porphyrogenneta. ſect. 71.

V. Michaël Pſellus vir militaris ſub Theodoro Laſcari. ſect. 79.

VI. Johannes Pſellus. ſect. 49. 56. 80.

VII. Conſtantinus Pſellus. ſect. 50. & 80.

LEONIS

LEONIS ALLATII
De
PSELLIS
& eorum ſcriptis Diatriba.

I.

PRimus omnium * ſit Michaël Amorianus; ** poſt Leonem Armenium Imperator Conſtantinopolitanus, qvem alii Τραυλὸν Balbum dixere, nos Ψελλὸν, (idem enim erit, qvicqvid alii dicant) vocabimus. Svidas, *Ψελλὸς ἀσήμως, ἀνάρθρως λαλῶν, Τραυλός. Pſellus, obſcurè, inarticulate loquens, Balbus.* Sed ne cognomina, ſumma etiam religione conſervanda, in alias ejusdem ſignificationis voces immutare, etſi non novo exemplo, videamur, en teſtem omni exceptione majorem, ea propè tempora ſcribentem, Nicetam, qvi & David dicebatur, Paphlagonem, in vita S. Ignatii Patriarchæ, qvi dictum Imperatorem non alio qvàm Pſelli cognomine inſignit. *Μιχαὴλ γὰρ, ὃν καὶ Ψελλόν φασι, δομέστικος τῶν Ἐξκουβίτων ὢν τότε, καὶ ὡς τυραννίδα μελετῶν διαβληθεὶς καὶ κατακλεισθεὶς διὰ τῶν αὐτοῦ συνωμοτῶν. Etenim Michaël, quem Pſellum nominant, Excubitorum tunc Domeſticus de affectato regno delatus, & in cuſtodiam datus à commilitonibus ſuis, & ſociis conjurationis, &c.* Hic tamen in poſterioribus Hiſtoricis ſub Τραυλοῦ Balbi nomine innoteſcit: in Chriſtianæ fidei dogmata, res Eccleſiaſticas, & præcipuè in adorationem ſacrarum Imaginum voce, & opere verè ψελλὸς blæſus, verè τραυλὸς balbus.

(A a) II. Alter

* Non omittendus erat omnibus ab Allatio memoratis antiqvior *Simon Pſellus*, Flavii Joſephi πρόπαππος ſive atavus, cujus ipſe meminit in limine vitæ ſuæ.

** Amorium Phrygiæ opidum, qvo oriundus Michael Balbus obiit A. C. 829. menſe Octobri, cum imperaſſet annos VIII, menſes 9, & dies totidem.

II. Alter Michaël Pſellus in Antro Inſula, doctus vir, in cognoſcendis, atqve tradendis optimis artibus, ac diſciplinis ſtudium omne ſuum poſuerat; multis ipſe nominibus commendandus, ſed eo præcipuè, qvod ſolus, cæteris omnibus in deploratiſſima Græcia, ſomno, ac luxu marceſcentibus, emortuas Muſas omnes non intermiſit, ſed accuratiùs pertractavit, volentibusqve Philoſophiæ fontes aperuit. Ab hoc Leo Byzantius, Joannis Patriarchæ Conſtantinopolitani Nepos, ſtirpe Morocharzaniorum, cognomento Philoſophus, poſt ſtudia puerilia liberalium diſciplinarum elementa hauſit, ut refert Joannes Scylitza in Hiſtoria Orientali & ex Scylitza Cedrenus in Synopſi, τὰ μὲν οὖν γράμματα ἔλεγεν ὁ Λέων, καὶ ποιητὰς μυηθῆναι κατὰ τὴν Βασιλίδα, ῥητορικὴν δὲ, καὶ φιλοσοφίαν, καὶ ἀριθμῶν ἀναλήψεις, καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ἐφόδους κατὰ τὴν νῆσον Ἄντρου γενόμενος. Ἐκεῖσε γὰρ σπουδαίῳ τινὶ ἐντυχὼν ἀνδρὶ Μιχαὴλ τῷ Ψελλῷ, καὶ τὰς ἀρχὰς μόνον, καί τινας λόγους, καὶ ἀφορμὰς λαβὼν παρ' αὐτοῦ, ἐπεὶ μὴ ὅσον ἐβούλετο εὕρισκε, περινόσει τὰ Μοναστήρια, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένας βίβλους ἀνερευνῶν τι, καὶ πορίζόμενος, καὶ σπουδαίως ἐμμελετῶν πρὸς τὸ τῆς τοσαύτης γνώσεως ὕψος ἀνεβιβάσθη. Id eſt, *Literis, & Poëtis Leo, ut ipſe ferebat, initiatus fuit Byzantii. Rhetoricam, Philoſophiam, Arithmeticam, & reliquas Scientias in Antro Inſula didicit, ibi verſatus cum Michaële Pſello, præſtante viro, ab eoque principiis tantum, & quibusdam præceptis, occaſionibus diſcendi inſtructus, neque tantum, quantum deſiderabat adeptus, Monaſteria pervagatus eſt, libroſque in iis repoſitos perquirens, atque ſcrutans, ſtudioſeque meditans ad tantæ doctrinæ faſtigium evaſit.* Leonem primis literis initiatum, Muſisqve litaſſe Byzantii vides.

III. Profanis tamen ſtudiis, Gentiliumqve diſciplinis addictiſſimus, rem Chriſtianam omnino neglexerat, adeo ut multis aliis, & præſertim Conſtantino diſcipulo, viſus ſit, repudiata Chriſtianorum fide, in Gentilismum, & futiles antiqvorum Græcorum τελετὰς animum applicaſſe, cultumqve exoſculatum, Deos improbe adoraſſe. Viri ingenium convitiis Conſtantinus acriter verberavit, & Carmine Elegiaco inſectatus eſt, qvod ita clauſit:

Ταῦτα δὲ Κωνσταντῖνος ὁ σῆς γάλα Καλλιοπείης,
    Καλὸν ἀμελξάμενος φησὶν ἐπισταμένως,
Ὅς ῥα τεῆς κραδίης μυστήρια λεπτολογήσας,
    Ὀψὲ μόγις κακίην κευθομένην ἐδάην. id eſt:

Hæc

Hac vero Conſtantinus, qui tua lac Calliopes pulchrum ebibit, expertus dicit: Qui tui cordis arcana intimè expendens, tandem aliquando iniquitatem occultam percepi.* Diſcipuli calumniam Pſellus ægrè tulit, & carmine Jambico, eoqve prolixo, qvo ſe Chriſtiaſſeclam, & Gentium hoſtem palam fatetur, injuriam propulſavit. Carmen elegantiſſimum, ſicut & alia ejusdem inedita apud me ſunt; & tibi non invidiſſem, ſed brevitatis ſtudio in alia magis neceſſaria ducor. Ut tamen melius res Chriſtianas pertractaret, Photio Patriarchæ poſt Ignatii reſtitutionem, ad myſteria noſtræ fidei addiſcenda, totum ſe tradidit, à qvo divina doctrina inſtructus, prioribus ſtudiis vale dixit, qvod ipſe Elegiaco illo carmine refert:

*Ἔῤῥε μοι ὦ τριτάλαινα Πολύμνια. ἔῤῥετε Μοῦσαι,
Αὐτὰρ ἐγὼν ἀπὸ νῦν Ῥητορικῆς ἔραμαι,
Φώτιον Ἀρχιερῆα γεροντοδιδάσκαλον εὑρὼν,
Ὅς με γάλακτι ἔθρεψεν θείων ναμάτων. id eſt:

Vale mihi O ter miſeranda Polymnia. Vale Muſa. Ipſe enim nunc demum Rhetorices deſiderio teneor, cum Photium ſummum Præſidem ſenem magiſtrum adinvenerim, qui me lacte enutrivit divinarum ſcaturiginum. Vocat Photium γεροντοδιδάσκαλον, vel qvod ſenex, vel qvod ſenem erudiret, ambo qvippe erant ætate provectiore. Idqve commodius Leoni ſucceſſit, inter Aulæ primates non poſtremo. Nam Photius dignitate ſpoliatus in Regia Baſilii Macedonis vitam agens, Leonem, ac Conſtantinum, cæterosqve Baſilii filios ad humanitatem, eloqventiam, & alias diſciplinas informabat. Hinc etiam aditus Leoni ad diviniora ſtudia capeſſenda datus eſt. Id habeo ex Conſtantino Porphyrogenneta * de vita, & rebus geſtis Baſilii Macedonis. Οὐ μὲν οὐδὲ πρὸ τούτου διέλιπε φιλοφρονούμενος αὐτὸν, Φώτιον, καὶ τιμῶν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παντοδαπὴν σοφίαν τε, καὶ ἀρετήν. ἀλλὰ κἂν εἰ τῆς καθέδρας μετέστησεν, οὐδὲν τοῦ δικαίου θέλων ἄγειν ἐπίπροσθεν, ὅμως τῶν εἰς παραμυθίαν οὐδὲν ἐνέλιπε παρεχέμενος. Ὅθεν κἂν τοῖς βασιλείοις διατριβὴν αὐτῷ δοὺς τῶν οἰκείων παίδων ἀπέδειξε παιδευτὴν, καὶ διδάσκαλον. Id eſt: *Neque vero antea humanitatis in eum, Photium, ſtudia prætermiſerat: quinimmo propter omnimodam in eo Sapientiam, ac virtutem honoribus auxit. Et licet à Patriarchali ſede dimoviſſet, juſtitiæ primas concedens, attamen omnia in eum, quibus ſolari poſſet, officia contulit. Unde & in Regiam evocatum propriorum filiorum Informatorem, ac Magiſtrum conſtituit.*

 IV. Leo

* In Allatii Symmictis p. 83.

Digitized by Google

IV. Leo itaqve, ſive tradendæ Philoſophiæ munere, ſive præſtantia, qva & ipſe in Philoſophicis alios ſuperabat, Philoſophi ſibi cognomen vindicavit. Id cum Eccleſiaſticæ Parens Hiſtoriæ in Annalibus adnotaſſet, anno Domini DCCCLIX., Michaëlem Pſellum floruiſſe, non incongruè affirmavit. Eo namqve tempore Michaël Pſellus non illaudatus vir in philoſophandi Scientia probabatur; à Michaële altero Pſello ſub Conſtantino, & Michaële Ducis, diverſus, qvos parum cautè pleriqve confundentes, miſerè hiſtoriæ ordinem, ac tempora perturbarunt, adeò, ut non nemo in pauciſſimis verbis qvam plurima mendacia, & nugas legentibus obtrudat. Ne nimius ſim, en Gregorii Gyraldi verba de Poet. hiſtor. Dialogo 5. *Fuit quidem non incelebris Leo ille, qui Baſilii Filius, Philoſophus cognominatus eſt, qui circiter annum DCCCLXXXVII., à verbo DEi corporato, Byzantii, & Orientis annis XXV. imperium tenuit, cujus filius Conſtantinus Ducas fuit, qui & de Chriſtiana religione probe ſenſit, & optimis artibus, & diſciplinis operam naviter impendit. Hujus Conſtantini liber ille celebratus eſt, quem moriens Romano filio reliquit, in quo ſummam totius Imperii, ſociorum fœdera, hoſtium vires, quæ, & quantæ eſſent, aliaque omnia ad Imperium ſpectantia complexus eſt: quem librum hodie Venetorum Reſpublica in ſua peculiari Bibliotheca diligentiſſime cuſtodiri facit. Hujus quoque Conſtantini tempore, vir cum in omni liberalium artium ſcientia, ſed & peregrinarum floruit M. Pſellus, cujus innumerabiles penè libri curioſorum, & ſtudioſorum manibus teruntur. Ad hunc certè Conſtantinum Pſelli de victus ratione, hoc eſt, de Diæta, & de auro conficiendo, hoc eſt, Chryſopœia libri extant, quos quidam non ſanè indoctus Conſtantino magno datos perperam etiam ſcripto credidit: ut Commentaria mittam, quæ in Zoroaſtris Chaldaica Symbola leguntur, & Canones Aſtronomicos, &c.* & paucis interjectis: *Fuit & hujus Conſtantini Ducæ filius, & M. Pſelli diſcipulus, Michaël Ducas Imperator Conſtantinopolitanus, qui à fame, & penuria, quæ in exordio ejus principatus Conſtantinopolitanam urbem invaſerat, Paraſpinaceus cognominatus fuit. Hic quidem Michaël cætera ignavus, ac ſocors niſi quod bonis artibus ſub Pſello profecit, atque inprimis in factitandis verſibus, qua in re Græca illum Imperatorem commendat hiſtoria.*

V. Miror hominem ſanæ mentis tam inconſideratè locutum. Leo Philoſophus, Leo illi eſt Imperator, Baſilii filius. Error. Certum eſt Leonem Imperatorem humanioribus, Philoſophicis, ſacrisqve ſtudiis addictiſſimum plurima, qvæ etiam extant, laudabiliter in diſciplinarum omni genere conſcripſiſſe: ideoqve σοφὸν ſapientem ſcili-

ſcilicet cognominatum, at nunqvam illi Philoſophi nomen attributum ab eruditioribus eſt. Ex Leone itaqve uno Philoſopho, altero ſapiente unum facit Leonem, eumqve filium Baſilii. Imperitiùs lapſus eſt Auctor Theatri vitæ humanæ Vol. 21. lib. 2. pag. 3759. *Litteris Leo Philoſophus Imperator initiatus fuit Byzantii, Rhetoricam, Philoſophiam, Arithmeticam, & reliquas Scientias in Antro Inſula didicit, ibi verſatus cum Michaële Pſello. Cedrenus.* Ingens ſanè Imperatoris, & ardens ſtudium, licet auctoritas, & facultates nullæ, qvi relicta domo neglectisqve ſummi faſtigii opibus, in Inſulam Antrum pro capeſſendis diſciplinis ad magiſtrum Pſellum pererraverit. Nonne multo facilius, præmio, qvod poterat, maximo propoſito, Pſellus vocatus acceſſiſſet? Falſum etiam eſt id aſſerere Cedrenum, qvi Philoſophum Leonem à Leone Sapiente & Imperatore diverſum novit. Et Cedreni verba de Leone Philoſopho ſunt, qvæ ſupra adduximus.

VI. Pergit Gyraldus. *Cujus* Leonis ſcilicet, *filius Conſtantinus Ducas fuit.* Qvis id dixit? Conſtantinus Ducas longè ab his temporibus vixit. Neqve Conſtantinus Leonis filius Ducæ ſibi cognomen unqvam adſcivit, ſed Porphyrogennetæ, qvo maximè gaudet, & geſtit. Ducæ cognomen poſt centum ſexaginta ad minus annos in Imperio cepit. *Qui & de Chriſtiana religione probè ſenſit.* De Conſtantino Duca fortè verum fuerit. Verùm qvanam ratione Conſtantinus Leonis Filius Schiſmatis propugnator de Chriſtiana religione probè ſentire potuit, judicent alii. Conatus illius in vindicando ab injuriis Photio, vel ſolo Unionis Tomo, à Leunclavio in Jure Græco-Romano Lib. 2. edito, ſatis ſuperqve liqvet. *Hujus Conſtantini liber ille celebratus eſt, quem moriens Romano filio reliquit.* Eum ex Codice Bibliothecæ Palatinæ, qvi Baptiſtæ Egnatii olim fuiſſe perhibebatur, deſcriptum, Græcè, & Latinè edidit Joannes Meurſius, cum aliis ejusdem Conſtantini opuſculis, Lugduni Batavorum apud Elzevirum 1627. in 8. Verùm is non Ducæ, ſed Porphyrogennetæ fuit. *Hujus quoque Conſtantini tempore floruit Michaël Pſellus.* Si de Pſello, cujus innumerabiles, ut ipſe ait, libri circumferuntur, ſermo eſt, fallit. Ille etenim non eo tempore vixit: ſi de præceptore Leonis Philoſophi, licet non fallat, ille tamen innumerabilium librorum editione non celebratur. De qvo, an aliqvid * ſcripſerit, adhuc dubitamus. *Ad hunc certè Conſtantinum Pſelli de victus ratione, hoc eſt, de diata.* Hoc

(Aa) 3 qvo-

* Præter Carmina, ut illa de qvibus ſupra §. 3.

qvoqve falſum eſt. Nam Pſellus qvi de victus ratione conſcripſit, Conſtantino * Ducæ, vel ſi placet, Conſtantino Monomachio librum nuncupavit. *Et de auro conficiendo.* Nihil minus. Libellum etenim illum ad Patriarcham Michaëlem Cerularium, cujus hortatu illum conſcripſerat, miſit. *Quos quidam non ſanè indoctus.* Optimè hic aliorum ineptias abdicat, & nonnulla Pſelli Commentaria, non tamen Leonis Philoſophi magiſtri, recenſet. Subdit, *Fuit & hujus Conſtantini Ducæ filius, & Michaëlis Pſelli diſcipulus Michaël Ducas Imperator Conſtantinopolitanus, qui à fame, & penuria Parapinaceus* ** *cognominatus fuit.* Nugæ. Conſtantini, Leonis filii, nullus fuit filius Michaël, ſed Romanus, cui librum, ut Gyraldus ſupra dixerat, moriens, de adminiſtrando Imperio reliqvit. Et Michaël iſte ſub Pſello præceptore Conſtantinum Ducam Patrem cognoſcit. Annon benè tractat hiſtoriam Gyraldus? An non benè de Pſello, atqve his Imperatoribus meritus, qvos fœdiſſimè commiſcendo confundit, & loco ſuo ejectos ad alia tempora conjicit?

VII. Poſſevinus item, dum Scripta recentioris Pſelli ad veterem illum Leonis præceptorem transfert, ſatis male antiqvitatem accipit. *Michaël Pſellus, qui Leonis, cognomento Philoſophi, fertur fuiſſe præceptor, pleraque ſcripſit, tum ad Theologiam, tum ad Philoſophiam, atqve ad alias diſciplinas, ſive Mechanicas, ſive Medicas ſpectantia; ſi tamen omnia, quæ illi adſcribuntur, legitima ſunt illius Opera.* Nec plus ſapit Franciſcus Boſquetus, Præfat. ad Lectorem in Michaëlis Pſelli de Legibus Syntagma; *Michaëlem Pſellum, qui præter propter annum Chriſti DCCCL. Leonis Philoſophi Imperatoris* &c.

VIII. Et ſane parum caute Andreas Schottus Præfat. ad Pſellum in Cantica Canticorum, & Gerhardus Voſſius de Hiſtoricis Græcis Lib. 2. C. 26. Cæſari Baronio & Bellarmino imponunt, ſibi & aliis perſuaſiſſe conatos, floruiſſe Pſellum, Chriſti Anno DCCCLIX, qvo Conſtantinopoli Imperator Leo Philoſophus fuit, quem & Pſellus Literis informavit. Licet enim de Pſello verum ſit, nec in eo Baronius fallitur, fuit enim vere eo tempore Pſellus qvidam, Literatura inſignis; nunqvam tamen Baronius eum Pſellum, Leonem Imperatorem literis imbuiſſe affirmavit, ſed Leonem Philoſophum longe ab Imperatore Leone diverſum. *Baronius*, dicunt, *à Pſello, non Leonis æquali, ſed multo recentiore, Simeonem Metaphraſtam oratione Panegyrica celebratum narrat.* ita eſt. Sed non dixerat unicum tantum Pſellum extitiſſe. Et nos ad qvem-

* Aliter tamen ipſe Allatius infra § XI.

** Qvod πινάκιον ſive qvarta pars modii eo tempore ementibus ſubtraheretur. Vide Cangium in πινάκιον.

Digitized by Google

qvemnam Pſellum oratio illa referri debeat, certo affirmare non poſſumus. Conjectura tamen, eaqve leviſſima ducimur, hunc recentiorem eſſe illius Auctorem; qvod & plura ſcripſerit in omni diſciplina, & Scriptorum gloria celeberrimus fuerit. An vero ſenior ille aliqvid ſcripto tradiderit, certo non conſtat.

IX. Ego vero nullus dubito, ſi verum fateri velimus, Pſellum illum ſub Baſilio Macedone, multa philoſophica ſcripto conſignaſſe, eaqve nunc affinitate nominis indiſtincta ſub recentioris Pſelli nomine circumferri. Scripta namqve omnia, qvæ Pſellum patrem indidigitant, cum & tractandi ratione, & inveniendi acumine, nec eadem dicendi forma, nec figurarum coloribus geſtiant, ſed alia incomptam illam, & Græcam Philoſophiam, non barbaram ſcilicet, ſed virilem, & qvæ ſuo ſplendore niteſcat, præ ſe ferant; alia cum Muſis ludant, & Gratiis, & verborum floſculis, & compto periodorum inſtructu hilariter ſubſiliant; diverſos ſibi parentes pro genii diverſitate repoſcunt. Et licet magni viri aliqvando rerum excelſarum parturitione defatigati videantur deſtitui, & in alias, atqve alias ſe dicendi formas convertere, ſemper tamen in illis vis qvædam naturæ, à ſemetipſa nunqvam degenerans, inclareſcit, qva naſuta ingenia, & acres Operum judices verum Auctorem expiſcantur. Qvamvis deturpata facie, & pedibus diſtortis Ganymedes claudicet, non ita in alium virum migrare poterit, ut Ganymedes eſſe non cognoſcatur: adhuc lineamenta illa, & peſſime exceptas pulchritudinis ſcintillas, & latentes in membris radios, ſi fungus omnino non es, prompte dignoſcas. Sæpeqve in confracto, exeſo, ac partibus mutilato marmore cælum Praxitelis deprehendi. Cum itaqve in hiſce Operibus longe diverſa ſint omnia, non uni adſcribentur parenti, & qvæ junioris Pſelli non erunt, ad antiqviorem eſſe referenda plane judico. Præcipua illa erunt, qvæ Ariſtotelis libros pleroſqve per modum Paraphraſis, non ineleganter exponunt. Semperqve de Dialogo illo, in qvo operationes Dæmonum aſſeruntur, deqve ejus Auctore ſubdubitavi. Stylus florido ſolidior, res extra Peripateticorum ſcholas, cum Platonis, & Zoroaſtræ ſententiis affinis, & magica illa nugamenta alterum à Pſello recentiore Pſellum indicant. Hic in Dialogo Marcus in Cherſone Inſula commorans Peregrino magiæ arcana exponit: Leo Philoſophus Philoſophica, ac reliqvas ſcientias in Antro Inſula à Michaële Pſello edocetur. Video Leonis hiſtoriam ſub alienis nominibus qvaſi perſona-

natum in Theatrum educi. Illud etiam, qvod ſe dicit Timotheus à paterno Avo audiſſe de Euchaitarum peſſimis moribus, annon magis ſenioris Pſelli ætati, tunc cum Maſſalianorum hæreſis, ut de Hæreſibus narrat Joannes Damaſcenus, crudeliſſimè in Eccleſiam DEi graſſabatur, qvæ tempore junioris propè extincta langvebat, videtur convenire? Adde Dialogo Tractatum * de Dæmonibus, nondùm editum Græcè, qvod ſciam, ex Græcorum ſententia, uterinum dixeris, ac germanum fœtum, & Leonem Philoſophum, ac Joannem ejus conſangvineum magiæ inſimulatos, & accuſatos tradunt Hiſtorici, qvam veriſimile eſt non ab alio, qvàm à Michaële illo Pſello didiciſſe.

X. Libellus etiam Pſelli de Lapidibus à Mauſſaco editus, vel huic ſeniori Pſello, ſi me conjectura non fallit, tribuendus eſt, vel certè nulli. Audi qvid ipſe dicat, dum in fine Auctores, qvi de Lapidum virtutibus cauſas reddidere, enumerat, poſt omnes ſubdit, τῶν δ' οὐ πολὺ πρὸ ἡμῶν ὁ ἐκ τῆς Ἀφροδισιάς Ἀλέξανδρος, ἄνθρωπος περὶ πάντων ἁπλῶς εἰπεῖν, καὶ τῶν ἀπορρήτων τῆς φύσεως προχειρίστατος. id eſt: *Ex his autem, qui paulo ante nos vixerunt Alexander Aphrodiſienſis, ad omnia etiam Naturæ occultiora enucleanda, ut plura paucis complectar, promptiſſimus.* Annè paulò ante tempora Pſelli, qvi ſub Conſtantino, & Michaële Ducis florebat, Alexander Aphrodiſienſis, qvi ſub Antonino, & Severo ſcribebat, vixiſſe dicendus eſt? ſi octingentorum, & qvinqvaginta annorum ſpatium modicum temporis intervallum Pſello eſt, qvod erit longum? Ergo vel hic Libellus Pſello huic ſeniori vindicandus eſt, vel ſi ſexcenti etiam & plures anni diuturniora tempora ſunt, ideoq; nec ſeniori tribuendus, alius nobis Opuſculi Auctor qværendus eſt ſedulò: ne Pſellum, dum hæc ſcriberet, dormitaſſe nugaciſſimè fateri cogamur.

XI. Liber etiam Medicus & Therapeuticus Pſelli, qvem Conſtantino Porphyrogennetæ, niſi nos ludit inſcriptio, nuncupavit, fortè Pſello ſeniori tribuendus eſt, ſi vitam eò usqve protraxit; certè recentiori tempora negant.

XII. Veriſimile itaqve eſt, Pſellum hunc plura in Philoſophicis, ac Rhetoricis compoſuiſſe. At non ſcripſit, inqvies, qvicqvid de aliis ſit, in Simeonem Metaphraſtem Panegyricum, ut Baronius ſomniat,

* De hoc infra §. 39. Laudat & Allatius diſſ. de Engaſtrimytho c. 2. & 16.

niat, cum illum Pſellus recentior ſcripſerit. Qvare Baronius falſus eſt, & in Pſello, qvem in aliud tempus amandat, & in Metaphraſte, qvem ob imaginarium Pſellum annis ferè ducentis, anteqvam eſſet, ſuam Eccleſiæ operam contuliſſe in enarrandis Sanctorum vitis contendit. Nec feliciori eventu Bellarminus de Scriptoribus Eccleſiaſticis, ſæculo 9, anno 850. Jacobus Gaulterus in tabula Chronologica, ſæculo 9. pag. 598. Jacobus Gretſerus de Imaginibus manu non factis c. 19. & alii, Baronium ſecuti ſunt.

XIII. Hic hiſtoriæ Eccleſiaſticæ hoſtes, & Simeonis Metaphraſtæ acerrimi defenſoris oppugnatores, tantorum virorum lapſu triumphare ſibi videntur. Sed nulla id evidenti ratione conantur, ni me mea fallit opinio. Pſelli tempora Baronius non diſtinxit, at qvonam ipſi modo diſtinguunt? Ipſi Panegyrim illam in Metaphraſtem juniori Pſello, ſed qvonam argumento adjudicant? prorſus nullo. Auctorem illius Orationis Pſellum alterum eſſe, non Leonis Philoſophi Magiſtrum nunqvam evincent. Scripſit ille plurima, ut veriſimile eſt, qvare non & hanc Orationem ſcribere potuit? & ſcripſiſſe argumento hoc ad probandum firmiſſimo, ni me Codices Manuſcripti fallunt, ni ipſi, qvi contrarium adſtruunt, lapides ſunt, demonſtrabo. Concedant & concedere debent Orationis parentem cognomento Pſellum fuiſſe, vixiſſeqve non diu poſt Metaphraſtæ tempora. En illius verba: * Ἔδειξε γὰρ κἂν τῷ τέλει ὁποῖος αὐτῷ ὁ διεσπουδασμένος βίος ἐτύγχανεν ὤν. Οὐ γὰρ ὥσπερ τετμῆσθαι αὐτὸν οἱ συνεωρακότες φασὶν, οὐδὲ διῃρῆσθαι, ἀλλ' ἐδόκει ὥσπερ τινὸς δέσμης ἐλευθερούμενος, καὶ εὐμαρῶς πρὸς τοὺς ἄγοντας ἀγγέλους ἀνατεινόμενος νεύματι. Id eſt: *Nam vel in fine oſtendit, qualem vitam egerat. Non enim eum veluti abſciſſum, aut diviſum fuiſſe dicunt iĳ, qui viderunt: ſed videbatur veluti à quodam vinculo liberari, & hilari nutu ſe extendere ad ducentes Angelos.* Neqve negare poterunt, Nicetam, qvi & David dicebatur, Paphlagonem, D. Ignatio Conſtantinopolitano æqvalem, iiſdem cum ſenioris Michaëlis Pſelli temporibus, ſcriptis editis celeberrimum, vixiſſe. Ipſe hoc de ſe, in principio vitæ Ignatii à ſe conſcriptæ, tradit. Nicetam hunc eundem cum Niceta Serrone faciunt pleriqve Codices Vaticani. Expoſitionem ſiqvidem in Carmina Gregorii Nazianzeni, ejuſdem, qvi & in alia Gregorii commentatus eſt, Nicetæ, Serronis ſcilicet, qvod & plurimi Codices Manuſcripti confirmant, huic Nicetæ Davidi tribuunt. Habent enim ſatis evidenter, Νικήτα φιλοσόφου τοῦ Παφλαγόνος,

* Apud Allatium de Simeonibus p. 335. qvem vide etiam p. 48. ſeq.

νίας, Ἑρμηνεία εἰς τὰ ἔπη τοῦ Θεολόγου. & Νικήτα τοῦ καὶ Δαυὶδ, ἐξήγησις εἰς τὰ αὐτά. *Nicetæ Philoſophi Paphlagoniæ expoſitio in Carmina Theologi*, & *Nicetæ, qui & David, expoſitio in eadem.* Neqve ab his diverſi ſunt Codices M. S. Auguſtani; confirmatqve editio Veneta ſub anno 1563. Ut hinc videas una tot Manuſcriptorum Codicum conſpiratione, non unius exſcriptoris oſcitantia illarum expoſitionum immutatum, ſed continuata ſerie pluribus comprobatum, Auctorem Nicetam fuiſſe, qvi & David, & Paphlago philoſophus dicebatur. Serron itaqve Nicetas, & David auctoritate horum Codicum unus eſt, & idem Auctor. Eo præ, ſeqvere mi Gaffarelle. Nicetas, præter expoſitiones in Gregorii Orationes, & alia ingenii ſui in omni genere Doctrinarum, erudita ſanè, & docta monumenta, in D. Lucæ Evangelium, qvatuor libris diſtinctam, ſatis uberem, & luculentam Catenam ex pluribus Patribus, & Scriptoribus Eccleſiaſticis venuſtè admodum concinnavit; inter eos non infimi ſunt Simeon Metaphraſtes, & Pſellus. fateri poſſumus ergo, Pſellum hunc, qvi ſub Conſtantino Duca floruit, eſſe? Apage. Meræ nugæ. Ante Nicetæ tempora obiiſſe eum certò conſtat. Eum de novo poſt Nicetam revixiſſe probent ipſi, ſi poterunt.

XIV. Argumentum hoc ſanè efficax, mihi in præſentia, ut verum fateor, non ſatisfacit. Nec fide Manuſcriptorum Codicum, qvos ſupra recenſui, Nicetam Davidem eundem eſſe cum Niceta Serrone, Catenæ in Lucam compilatore probatum ſatis puto: longum enim temporis intervallum inter utrumqve interceſſiſſe exiſtimo. Nam Nicetas Serron, Diaconus primum magnæ Eccleſiæ, & Magiſter, ſeu Doctor, Catenæ in Lucam, Matthæum, & alios auctor, & Heracleenſis poſtea Archiepiſcopus, iisdem eum Theophylacto Archiepiſcopo Bulgariæ temporibus floruit, ad qvem nonam Theophylacti epiſtolam, inter impreſſas à Meurſio, legi. Sed de his alius erit inqvirendi locus.

XV. Qvod ſi Novatorum doctrinis inſiſtere vellem, Metaphraſtes in ultima Chriſtianæ Eccleſiæ antiqvitate ipſis etiam Apoſtolorum diſcipulis σύγχρονος fuit, tantum abeſt ut recentiſſimus ſit. Nodus qvem neſcio, an unqvam expedient adverſarii. Geſnerus, & ejus Epitimator ſuſpicantur, Hippolytum Thebanum, Chronici Eccleſiaſtici Scriptorem, cujus fragmentum Caniſius in Antiqvit. Tom. 3. nobis Græcè & Latinè exhibuit, illum eſſe, cujus Hieronymus meminit in libro de Viris illuſtribus, Portuenſem dumtaxat, nec incongruè; cum & Nicephorus Calliſtus Hiſtor. Eccleſ. lib. 2. c. 3. Glycas, * & Theo-

* Glycæ etiam ſunt qvos ſub Metochitæ nomine Annales Meurſius edidit. Hippolytus vero Chronici auctor floruit ſeculo XI.

Theodorus Metochita in Annalibus, ea, qvæ ſunt Hippolyti Thebani, tribuant Hippolyto Portuenſi Epiſcopo, ſubſtituantqve pro Thebano Portuenſem. Verum Portuenſis ſub Alexandro Imperatore, anno ſcilicet Chriſti CCXXIX., martyrium paſſus eſt. Eſt ergo Metaphraſtes antiqvior, cum Metaphraſtæ Simeonis in Chronico mentio fiat, & ſuſpicione ipſorum unà cum diſcipulis Apoſtolorum floruit. Plures jam hic Metaphraſtas parturient, omnium tamen recentiſſimum vitas Sanctorum ſcripſiſſe dicent. Nugæ, & ſomnia.

XVI. Metaphraſtes Simeon unicus eſto, Thebanus à Portuenſi, uti eſt, Hippolytus diverſus exiſtimetur; & nos perqvàm obſcura illius tempora, & vitæ inſtitutum aliunde qvàm à tempore Pſelli, &, ſi fieri poteſt, ab eodem etiam Metaphraſte inqviramus. Auctor vitæ Sanctæ Theoctiſtæ Lesbiæ, Lippomano, & Surio, * aliisq; ſine ulla hæſitatione, qvamvis neſcio qvis ad incertum Auctorem transmittat, Metaphraſtes hic eſt. Comprobaturq; certiſſimo ipſius Pſelli teſtimonio. Pſelllus namqve, dum, in Metaphraſtem Canone, commentationes Metaphraſtæ inſinuat, ſcribit illum conſilio, atq; monitu Parii Anachoretæ munus aggreſſum ſcribendi, primum omnium colloqvium illud compoſuiſſe, & Theoctiſtæ Virginis vitam graphicè admodùm celebraſſe, Ode 6. Τὸ πρῶτον σου σύγγραμμα ἐκ προνοίας θεϊκῆς, καὶ ὁμιλίας γέγονε τοῦ ἱεροῦ πρεσβύτου, καὶ μοναστοῦ, Συμεὼν θαυμάσιε, ὃν ἐν Πάρῳ τῇ νήσῳ τεθεώρηκας. & Ἀξίως ἐξύμνησας τῆς Λεσβίας τὰ λαμπρὰ, καὶ θεῖα ἀγωνίσματα Θεοκτίστης τὸ ὄντως Ἀγγελικὸν, μικροῦ καὶ ἀσώματον τελεσάσης πανσόφως τὸ πολίτευμα. Id eſt: *Prima tua commentatio ex divina providentia, & colloquio facta eſt ſacri Senis, & Anachoretæ, Simeon admirabilis, quem in Paro Inſula conſpexiſti. Et pro dignitate laudaſti Lesbiæ illuſtria, & divina certamina, vere Theoctiſtæ, à DEo ſabricata, quæ Angelicam, & tantum non incorpoream abſolvit ſapienter vitæ rationem.* In hac autem ſcriptione, & colloqvium Senis in Paro, & adhortamenta, & vita Theoctiſtes pro humani ingenii tenuitate exponuntur. A ratione ergo alienus eſſet, qvicunqve ſcriptùm hoc Metaphraſtæ eſſe genuinum denegaret. At in hoc vitæ inſtitutum ejuſdem, & ætatis tempora planè, & ſine ullis ambagibus proponuntur. Fruſtra itaqve ex alio, nec ab ipſo Simeone, de Simeone teſtimonium qværimus. Diſcamus verò à Simeone, eum non à ducenda uxore abhorruiſſe, ſed ex illa liberos etiam procreaſſe, civilibusqve muneribus functum, tunc demum cum Himerio, ducendarum copiarum peritiſſimo, Legatum

* Ad X. Novembr.

Digitized by Google

ad Arabas, qvi Cretam invaſerant, miſſum fuiſſe: &, cùm non liceret per ventos ulteriùs, Parum ad navigaſſe, & cum ſene illo Anachoreta cognomine, à qvo & res geſtas Theoctiſtes ea conditione, ut omnia ſcriptis mandaret, perceperat, collocutum familiariſſimè, ſuæqve legationis finem fortunatum, ob eamqve munera ab Imperatore reportanda, præſagiente divino illo Sene, audiſſe: poſt abſolutam navigationem, ſcribendo ea, qvæ viderat, & audierat, præcepta Senis adimpleſſe. Illa ergo tempeſtate vivebat, cum Arabes Ægei Inſulas, & oras Græciæ maritimas non infidelici eventu, miſera tamen Græciæ calamitate, ac clade afflixerunt. Sed tunc potiſſimùm, cum in Arabas claſſe, ac ferro Himerius, ipſe verbo, ac muneribus expugnandos mittitur, tunc cùm nondum ad ſcriptionem animum adjeciſſet. Sed iſta evenere temporibus Leonis ſapientis, Baſilii Macedonis filii, ſi Cedreno, Curopalatæ, Zonaræ, aliisqve hiſtoricis Græcis fides habenda eſt. Ergo tunc Simeon iſte Metaphraſtes, vitarum ſcriptor, floruit, muneribus, ac dignitatibus, auctus. Et, ſi qvid conjectura augurari licet, Simeon ille à ſecretis ſub hoc Leone, qvi aurum à Rhodophyllo relictum, Leoni Tripolitæ infami Apoſtatæ obtulerat, ut eum ab excidio Theſſalonicenſi averteret, ideoqve ab Imperatore Patricii, & Secretarii primarii dignitatibus condecoratus, nullus alius eſt, qvàm Simeon iſte noſter Metaphraſtes, qvi Logothetæ nomine à Pſello, ut dicemus inferiùs, & ab aliis inſignitur.

XVII. Metaphraſtes ergo Simeon ſcriptionem exorſus eſt eſt ſub Leone, & ſub Conſtantino Porphyrogenneta, Leonis Filio, & Nepote Romano, ætate etiam ipſe provectiore aſſiduis laboribus abſolvebat: ut ex illius oratione de exportatione manus dextræ Joannis Baptiſtæ apud Lippomanum, & Surium * colligi poterit. Ait enim ea ætate ſub Conſtantino, & Romano Imperatoribus à Jobo Diacono manum Antiochia Byzantium delatam fuiſſe. Id autem ſub dictis Imperatoribus eveniſſe confirmant Cedrenus, & Zonaras in Conſtantino Porphyrogenneta.

XVIII. Errat ergo Gerardus Voſſius, & alii, qvi putant Simeonem Metaphraſtem ſub Conſtantino Duca, vel ſaltem circa ea tempora floruiſſe: erraſſeq; Baronium, & Bellarminum, cum Simeon, ut Voſſius ipſe putat, ducentis annis poſterior vixerit, qvàm illi exiſtimarunt.

XIX. Qvantum præterea immaniter hallucinatus ſit Hoſpinian⁹, dum Metaphraſtas, & Pſellos pro arbitratu, ut ita dicam diſcerpſit, abun-

* Ad XXIX. Auguſti.

abunde ſatis oſtendit Jacobus Gretſerus de Imaginibus manu non factis c. 19. Conferam & ex meo nonnulla, præter jam dicta, admeſſem tam uberem, ut veritas clarius elucеſcat. Fuit Metaphraſtes non * trivialis Conſtantinopoli ludi magiſter, ſed genere clarus, illuſtri familia natus, divitiis abundans, in Aula Imperatoria celebris, à ſecretis, & conſiliis intimis, & poſt mortem etiam miraculis illuſtris. Pſellus in eundem., Καὶ τόγε θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ γένους εὖ ἔχων, καὶ τὰ τῆς εὐκλείας οἴκοθεν κεκτημένος, βαθεῖ τε πλούτῳ κομῶν, καὶ οἷς ἄν τις πρὸς παιδείαν ἀποκνήσειεν. *Et quod eſt admirabilius; & propter qvod illum quiſpiam magis fuerit admiratus, cum eſſet genere clarus, & ex illuſtri familia natus, & abundaret divitiis, & iis, quæ ſegniorem effecerint quempiam ad diſciplinas &c.* Hinc idem Pſellus ejusdem Officium compoſuit, qvod ab Eccleſiaſticis in ejus ſolemnitate, ſicuti fieri amat in aliis Sanctis, decantaretur, in eo Oda 3. ſcribit, Ἐνδιαπρέψας ἐν ἀρχαῖς ταῖς τῆς κάτω Συγκλήτου ὡς ἀνὴρ βουληφόρος τὸ πολίτευμα τὸ σὸν ἐκτήσω ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὴν ἄνω Σύγκλητον ἐκόσμησας. *Cum terreni Senatus dignitatibus condecoratus fuiſſes, veluti Vir Conſiliarius, vitæ ducendæ rationem in cœlis acquiſieras, & ſupernum ſenatum decoraſti.* Sæpeqve Logothetam nominat. Ode prima: Μέλος μοι εὔρυθμον δίδου Λόγε Θεοῦ, εὐφημεῖν ὁρμήσαντι τὸν θεράποντα τὸν σὸν Συμεῶνα τὸν Μεταφραστὴν τὸν κυρίως Λογοθέτην ἀξιάγαστον. *Melos mihi concinnum exhibe Verbum DEi, cum celebrare inceperim ſeruum tuum Simeonem Metaphraſtem, proprie Logothetam admirabilem.* Et alibi: Εὐφημήσωμεν πάντες ἐπαξίοις ᾠδαῖς τὸν μέγαν Θεοῦ θεράποντα Συμεῶνα τὸν ἅγιον Λογοθέτην. *Celebremus omnes condignis cantibus magnum DEI ſeruum Simeonem Sanctum Logothetam.* Fuit ergo Logothetæ officio conſpicuus, qvod qvid nam fuerit, pluribus alii exponere conati ſunt: eos, qvi plura deſiderat, videre poterit. Satis mihi erit pro hac re ſtabilienda elegantiſſimi item, ac prudentiſſimi, licet ſeqvioris ſeculi ſcriptoris, Joannis Cinnami teſtimonium; in qvo vertendo, illuſtrandoq; diu me exerceo, ** ſperoq; laborem hunc meum, propter pulcherrimam hiſtoriam, ad hunc diem cum vetuſtate luctantem, meis vigiliis, & amicorum opera, è ſcopulo in tranqvillum illatam, hiſtoricæ veritatis ſtudioſis non ingratum futurum. Is itaqve Hiſtor. Romanæ lib. 4. de rebus geſtis Manuelis Comneni, de Richardo Antri Domino verba faciens, ſcribit, Ὡς δὲ τῶν πυλῶν ἀλογιστήσαντες Γιβενάτζιόν τε αὐτὸ ὁμολογίᾳ ἔσχεν, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν περισιόντες ἐσκέπτοντο. Κόμησί τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ τῷ Γυλιέλμου Καντζηλαρίῳ συγγεγονὼς, ὃν Λογοθέτην εἴποι ἄν τις ἑλληνίζων ἀνὴρ, ἐπὶ Τράνιν σὺν αὐτοῖς ἦλθεν, ὡς αὐτοβοεὶ τὴν πόλιν ἀναρ-

* Confer Allatium de Nilis p. 29. edit. noſtræ.

** Cinnamus Allatii nunqvam prodiit. Exſtant editiones Corn. Tollii & Cangii.

ναρπασόμενος. *Cum vero portæ Urbis parum caute cuſtodirentur, Juvenalium ipſum in ejuſdem fidem ſe dedidit. Hinc pro occupandis cæteris cum Comitibus aliis, nec non Guilielmi Cancellario, qvem Logothetam Græca quis lingua expreſſerit, conſilium inibat, & Tranim usque tum illis proceſſit, quaſi primo impetu Urbem direpturus fuiſſet.* Alium hujus vocis ſignificatum, anteqvàm majeſtas illa Imperii ſtatis Veterum officiorum formis abrogatis, exteris barbarorum moribus, nova omnia approbando, ceſſiſſet, lege apud Procopium in Hiſtoria Arcana.

XX. Vitis, ut hoc etiam hic obiter notem, à Simeone conſcriptis aliqvas à Junioribus eſſe adjectas obſervarunt Baronius, & Bellarminus, & alii, cum Viri illi poſt Simeonis tempora vixerint. At eas à Pſello, recentiore nempe, annexas in lucem vulgatas opinatur Andreas Schottus, Præfatione ad Lectorem, in Cantica Canticornm. Unde id habuerit Schottus non liqvet, etſi verum ſit Pſellum, ſive Simeonis æmulatione, ſive religione in Sanctos, perplures Sanctorum vitas non ineleganti ſtylo accuratiſſime deſcripſiſſe, utinam puerilibus argumentis neglectis, in qvibus nonnunqvam totus eſſe videtur, in iſtis ſeriis pertractandis plures, qvam fecit, horas inſumpſiſſet. Illius in ſanctos conatus in Catalogo operum infra recenſebimus.

XXI. Tertius fuit Michaël Pſellus, Michaëlis Ducæ præceptor, qvi maxime omnium de Republica literaria meritus honorificam ſui apud poſteros memoriam conſecravit, ita ut reliqvos alios ejus cognomines acumine ingenii, eruditionis copia, profunditate ſcientiarum, argumentorum varietate, multitudine ſcriptorum, & ſplendore gloriæ obruerit. Qvare, aliorum extincta, &, ut ita dicam, obliterata memoria, ipſe ſolus nomen illud meruiſſe videtur. Sic Poëtam, & Oratorem cum dicimus, Homerus nobis, atqve Demoſthenes, de Græcis loqvor, ſtatim ſeſe offerunt, mentisqve oculis repræſentant.

XXII. Fuit Patria Conſtantinopolitanus, è Conſulum, ac Patriciorum proſapia, qvamvis non tam felici fortuna. Ipſe id ait de ſe in Epitaphio Matris. Τῷ τοίνυν ἐμῷ πατρὶ τὸ μὲν ἄνωθεν γένος εἰς τοὺς ὑπάτους ἀνῆκτο, καὶ Πατρικίους. Τὰ δὲ κατ' ἐκεῖνον πράγματα οὐχ οὕτω δεξιῶς εἶχεν. *Patris igitur mei genus antiquum ad Conſules, & Patricios referebatur, res vero ipſius non nimis proſpere ſe habebant.* Poſt duas fœmellas tertio ipſe partu, multis Matris ſuſpiriis, & ad DEum precibus effuſis, in lucem editur. Mirum eſt, qvod in ejus ortu narratur, nullas eum lacrymas profudiſſe, neq; usqvam poſtea in maximis etiam neceſſitatibus ploraſſe, ſed ſem-

Digitized by Google

ſemper ætate illa tenella lætos, ac puniceos oculos habuiſſe: tantum parentis, nullisq; aliis qvam maternis, ad qvæ vel uſu, vel ſententia ferebatur, uberibus inhiaſſe. Qvinqvennis præceptori traditur, adeoqve robuſtè ſtudiorum pondus excepit, ut ludicra omnia, præter literarum ſtudium, qvo ſummoperè delectabatur, ſordeſcerent. En illius affectum ejusdemmet verbis expreſſum: Ἐντεῦθεν οὖν ἡ μήτηρ πρὸς τὰ κρείττω χειραγογουμένη εἰς πέμπτον ἔτος τελέσαντα διδασκάλῳ ἐφίστησι. Καὶ ἦν μοι τὸ μάθημα οὐ μόνον τὸ δυσχερὲς, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ ἀντ' ἄλλης τινὸς παιδιᾶς. Ἠνιώμην γοῦν, εἰ μή μοι διὰ πάσης ἡμέρας διδοίη τὰ παιδικά. καὶ ἦν μοι παιδιὰ μὲν ἡ σπουδὴ, σπουδὴ δὲ παιδιά, οὐχ ὡς ταῦτα παίζοντι, ἐκεῖνα δὲ σπουδάζοντι. &c. Id eſt: *Hinc igitur mater ad meliora manuducens quinto ætatis anno magiſtro commendat. Et erat mihi diſciplina non tantum facilis, ſed dulcis præ quolibet alio ludo. Ægrè itaque ferebam, ſi mihi per totum diem delicias non ſuggereret. Eratque mihi ludus ſtudium, ſtudium ludus, non quod hoc ludibrio haberem, illi vero incumberem.* Ætate grandiore, dum inter parentes non convenit, cuinam ſtudiorum generi eſſet addicendus, Joannes Chryſoſtomus & Apoſtoli, Matri in ſomniis viſi, decernunt. Hinc diſciplinarum, qvam voluptatum cupidior, æqvalibus in ſtudio ſuperatis, non longo intervallo ad ſuprema qvæqve doctrinarum culmina gradum fecit, omnibusqve innotuit. Hæc ipſe prolixe nimis, Oratione in Matrem, proſeqvitur, & ex eo Anna Comnena Alexiados lib. 5. breviſſime concinnavit, dum de Italo verba faceret, Καὶ Μιχαὴλ ἐκείνῳ τῷ Ψελλῷ ἐν ὑστέρῳ προσωμίλησεν, ὃς καὶ πάνυ τοι παρὰ διδασκάλοις σοφοῖς ἐφοίτησεν. διὰ φύσεως δὲ δεξιότητα, καὶ νοὸς ὀξύτητα, τυχὼν μέντοι καὶ Θεοῦ ἀρωγοῦ. πρὸς τούτοις διὰ τὴν θερμοτάτην ἱκεσίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐπαγρυπνούσης συχνῶς τῷ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου τῆς Θεοτόκου σεπτῷ εἰκονίσματι, καὶ θερμοῖς τοῖς δάκρυσιν ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐκκαλουμένης, εἰς ἄκρον σοφίας ἁπάσης ἐληλακὼς, καὶ τὰ Ἑλλήνων, καὶ Χαλδαίων ἀκριβωσάμενος, γέγονε τοῖς τότε χρόνοις περιβόητος ἐν σοφίᾳ. Id eſt: *Tandemque in Michaelis Pſelli conſuetudinem venit, qui præceptores, ſapientes oppido, nactus, naturæ dexteritate, & intellectus acumine, DEO quoque illi coadiuvante, adhuc & matris intenſiſſimis precibus, ſæpius in templo Domini ante Deiparæ venerandam imaginem invigilantis, ſpiſſisque pro filio lacrymis exorantis, ad univerſæ ſapientiæ culmen pervenit, & Græcorum ac Chaldæorum decretis accuratiſſime conquiſitis, ea tempeſtate celebre ſapientiæ nomen conſecutus eſt.* Subdit deinde inter Italum, & Pſellum diſſidia exorta. Medicinæ qvoq; operam dedit, ut ipſe de ſe Oratione in Matrem, ſæpius laudata, affirmat, dum de Patre moribundo loqvitur. Ὡς δὲ καὶ τοῖς

δακ-

Digitized by Google

δακτύλοις τὰς τῆς ἀρτηρίας κινήσεις ἐτεκμηράμην. ἐσπουδάζετο γάρ μοι μακρόθεν ἡ περὶ ταύτην τέχνη. *Ut verò & digitis arteriæ motus obſervavi: jam enim diu aliquid in eam artem ſtudii, & operæ contuleram.* Studium in capeſſendis diſciplinis, & omnibus addiſcendis ardens, ac pertinax, ipſe Libello de Admirabilibus Lectionibus in fine explicat. Ἐγὼ δὲ οὐ περιεργασίας ἕνεκα, νὴ τὴν ἱεράν σου ψυχήν, ἀλλὰ φιλομαθείας τὰ πλείω τῶν μαθημάτων συνελεξάμην. Ἐγένετο γάρ μοι ἡ φύσις ἀκόρεστος πρὸς ὁτιοῦν σπούδασμα. καὶ οὐδὲν ἄν με βουλοίμην διαλαθεῖν. ἀλλ' ἀγαπώην ἄν, εἰ καὶ τὰ νέρθεν εἰδείην τῆς γῆς. καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ πολλοὶ περὶ τοῦτο μὲν ἐσπούδακα, ἐκεῖνο δὲ ἀπωσάμην. ἀλλὰ καὶ τῶν φαύλων, ἢ ἄλλως ἀποτροπαίων ἐπιγνῶναι τὰς μεθόδους ἐσπούδακα, ἵν' ἔχω ἐντεῦθεν ἀντιλέγειν τοῖς χρωμένοις αὐτοῖς. Id eſt: *Ego verò, non curioſitatis ergo, ita ſacrum tuum animum DEUS ſospitet, ſed amore diſcendi pleraque ex diſciplinis collegi. Namque natura cujuscunque ſtudii avida, nunquam ſcientiis potuit ſaturari. Nullamque vellem eſſe, quod mei notitiam ſugeret; nec moleſtum mihi foret, etiam ſi ſub terranea, noſcerem. Neque ut plurimi, in hoc tantùm incumbo, illud verò negligo, ſed & pravorum etiam, & abominandorum mihi notitiam comparo, ut inde habeam, quod ea uſurpantibus opponam.* Plura de hoc Orat. de Matre, in qvâ ſingula qvæqve ad faſtidium usqve enumerat. Ea Lector, ne ipſe faſtidio ſim, videat.

XXIII. Intereà ſatis ætatis, ac prudentiæ habens, in Aula Imperatoribus innotuit, qvi in maximis negotiis proficuam illius operam experti ſunt. Nam Michaël Stratioticus inter ſelectos ex Patribus Conſcriptis Viros, qvos Comneno Iſaacio ad rebelles in concordiam redigendos miſit, Pſellum qvoqve noſtrum legavit, non contemnendo elogio celebratum à Zonara tomo 3. Στέλλονται τοίνυν πρὸς τὸν Κομνηνὸν πρεσβεύσοντες ἄνδρες τῶν ἐκκρίτων τῆς Συγκλήτου βουλῆς· οἵδ' ἦσαν ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, ὁ πρόεδρος Λέων ὁ Ἀλωπός, καὶ Μιχαὴλ ὁ σοφώτατος Ψελλὸς τῶν φιλοσόφων ὢν ὕπατος. *Legantur igitur ad Comnenum ſelecti Viri ex Patribus Conſcriptis, Conſtantinus Lichudes præſes, Leo Alopus præſes, & Michaël Pſellus, ſapientiſſimus Princeps tunc Philoſophorum.* Et Cedrenus in Synopſi: Ἐκεῖ δὲ αὐτῷ γενομένῳ φθάνουσι καὶ πρεσβευταὶ βασιλέως ὁ πρόεδρος Κωνσταντῖνος ὁ Λειχούδης, Θεόδωρος ὁ Ἀλωπὸς, Κωνσταντῖνος ὁ Ψελλὸς ὁ τῶν φιλοσόφων ὕπατος. οὗτοι γὰρ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ λόγου δυνάμει τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἀνθρώπων διαφέρειν δοκοῦντες, καὶ ἀσυγκρίτως ὁ Ψελλὸς ἐξελέγησαν εἰς τὸ πρεσβεῦσαι, καὶ προσεδόκησεν ὁ Βασιλεὺς μεγάλα καταπράξασθαι διὰ τῆς ἐκείνων

δυνα-

δυσμίας, καὶ χάρακος. *Ibi ei occurrerunt Legati Imperatoris præſes Conſtantinus Lichudes, præſes Theodorus Alopus, Conſtantinus Pſellus, Philoſophorum Princeps. Etenim hi tres Viri ſapientia, & facundia, omnium qui tunc vivebant, primi habiti, & quidem extra comparationis ſortem Pſellus, ad eam legationem fuerant delecti; quod Imperator eorum eloquentia, & gratia ſe maxima conſecuturum ſperabat.* Ubi exſcriptoris incuria, pro Michaële, Conſtantinus irrepſit. Et in eo falſæ legationis accuſatur ab eodem inferius, Λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ πρεσβευταὶ παραπρεσβεύσαντες ἄλλο τε ἄλλως λάθρα τῷ Κεκαυμένῳ προσιόντες παρεκάλουν ἔχεσθαι τῆς ἐνστάσεως, καὶ μηδόλως ἐνδοῦναι. Τοῦτο δὲ αὐτοὺς ποιῆσαι, καὶ οἱ καλῶς εἰδότες ἐπληροφόρουν ἄνδρες οὐχ οἷοίτε ψεύδεσθαι, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πληροφοροῦντες ἐνωμότως, ὡς ἅπαν τὸ ἀστικὸν πλῆθος περικακῶς εἰς αὐτὸν ἔχει. καὶ ὡς εἰ μόνον ἐγγίσει τῇ πόλει, τὸν γέροντα ἐξωθήσαντες, μετ᾽ ἐπινικίων, καὶ ὕμνων αὐτὸν προσδέξονται. *Ac proditum eſt memoriæ, ipſos etiam legatos prævaricatos fuiſſe, & modò hunc, modò illum diverſis temporibus Cecaumeno ſuaſiſſe, ut oppugnaret acriter oblatas conditiones, neque quicquam concederet. Et quidem hoc eos egiſſe pro certo perhibent iĳ, quibus iſta optimè ſunt nota, & à mendacĳ ſuſpicione ſunt immunes, ajuntque eos interpoſito jurejurando affirmaſſe Comneno, ardenter eum ab urbana multitudine diligi; ac, ſi tantum acceſſiſſet ad Urbem, fore ut ipſum ea, ſene exturbato, cum gratulatoriis victoriæ, & imperii carminibus excipiat.*

XXIV. Iſaacius Comnenus, cum Michaëlem Cerularium, Patriarcham Conſtantinopolitanum, abdicare niteretur, aliorum, & Pſelli præcipue opera, qvi, in eum Oratione conſcripta, multorum, ac variorum facinorum reum fecit, uſus eſt. Zonaras ibidem, Εἶτα καὶ καθαιρέσει ὑποβαλεῖν αὐτὸν διὰ φροντίδος ἐτίθετο, καὶ τισι τῶν Ἀρχιερέων συνεργοῖς πρὸς τοῦτο ἐκέχρητο, καὶ τῷ Ψελλῷ αἰτιαμάτων πολλῶν, καὶ ἀλλοκότων συναγωγεῖ, ἃ ἐν τῷ κατ᾽ ἐκείνου λόγῳ συνήθροισέ τε, καὶ συνεγράψατο, δηλοῖτε διά τινων τῷ ἀνδρὶ ἀπείπασθαι τὴν Ποιμαντικὴν, ἵν᾽ ἑκὼν δοκεῖ παραιτεῖσθαι, ὡς εἰ μὴ τοῦτο, καὶ ἄκων αὐτὴν ἀφαιρεθήσεται, εἰς μέσον κατ᾽ αὐτοῦ προτιθεμένων αἰτιαμάτων. *Deinde de abrogando illi Patriarchatu cogitans, operâ quorundam Epiſcoporum utitur, & Pſelli, variarum, & abſurdarum criminationum coacervatoris, quas in Oratione contra illum ſcripta congeſſit, & per quosdam Viro ſignificat, ut ſimulet ſe ultro Pontificatu cedere, quem alioquin invitus cum publica infamia ſit amiſſurus.*

XXV. Diogeni Imperatori infenſus, primus ipſe inter Senatores, & Joannes Cæſar, & filii, Eudociam Imperatricem in Monaſterium trudunt; Michaëlem Ducam Imperatorem denunciant, Diogenem jam revertentem imperio abdicant, auctore, & adjutore conſiliorum eodem Pſello. Zonaras, in Romano Diogene: Ὁ γοῦν Καῖσαρ Ἰωάννης καὶ οἱ ἐκείνου υἱοὶ ἀεὶ, ὡς εἴρηται, ἐχθροὶ ὄντες τῷ Διογένει ἁρπάζουσι τὸν καιρὸν, καὶ προσλαβόμενοι τῆς Συγκλήτου ἐνίους, ὅσοι ὁμοφρονοῦν αὐτοῖς, ὧν ἐξῆρχεν ὁ ὑπέρτιμος Ψελλὸς, δύσνους καὶ αὐτὸς τῷ Διογένει τυγχάνων, τὴν Βασίλισσαν Εὐδοκίαν εἰς τὴν παρ᾽ αὐτῆς δομηθεῖσαν Μονὴν κατὰ ὤν τὶν ἐν τῇ Προποντίδι πορθμὸν περιορίζουσιν, τὸν δὲ Μιχαὴλ ἀνακηρύττουσιν Αὐτοκράτορα, &c. *Joannes igitur Cæſar, ejusque filii Diogeni ſemper, ut dictum eſt, infeſti, arrepta occaſione, quibusdam etiam ex Senatu ſui facinoris, quorum Pſellus vir honoratiſſimus princeps erat, & ipſe Diogenis inimicus, adhibitis, Imperatrice Eudocia in Monaſterium, quod ipſa circa fretum Propontidis ſtruxerat, relegata, Michaëlem Imperatorem appellat.*

XXVI. A puero itaqve liberaliter educatus, animo circa artes, doctrinasqve geſtiente, fructus, qvas ab eis expetebat, decerpſit, non breves, atqve incertos, ſed uberes, & tempeſtivos. Eloqventiam enim, horridam tunc, & incultam, excoluit, nec ad perniciem, & peſtem convertit, ſed ad ſalutem. Tandem philoſophandi rationem omnem complexus, in loco illo uberrimo, ac feraciſſimo, frugiferam ſibi, & aliis diligentiam expertus, extraxit malorum radices; de natura & rebus occultis optime, planeqve diſſeruit, qvod verum & qvod falſum eſt in oratione, aperuit, ſummisqve Imperatoribus fuit & vivendi præceptor, & dicendi. Ad labores impiger, diu noctuq; aut aliqvid conſcribendo, aut legendo, tempus inſumebat: nec vires conſenuerant, nec defecerat animus. Et cum munus optimum, fructuoſiſſimumqve qvod poſſit afferri Principibus, illud eſſe exiſtimaret, ſi doceantur, atqve erudiantur, ſumma ope nitebatur, ut Michaëlem Ducam inſtrueret, bonisqve moribus informaret. Qvo qvis poteſt in vita humana, vel deſiderare melius, vel optare præſtantius? Coërcenda eſt Principum libido, refrænandusqve furor, neqve alia via id conſeqvi poſſumus, qvam doctrina, & eruditione. Hominis decus eſt ingenium, ingenii lumen eloqventia, eloqventiæ candor philoſophia, philoſophiæ rectrix, ac magiſtra pietas, qvæ niſi præceptorum monitis fulciatur, in ignorantiæ tenebras prolapſa, ruinam facit.

XXVII. Non potuit tamen effugere calumniam Zonaræ 3. Annal. Καὶ ἦν τῶν ἀνθρώπων συνθρύμμα, καὶ ταλαιπωρία,

Digitized by Google

ρεία, καὶ ὁ τούτων ἐπιστρεφόμενος οὐδαμοῦ. ὁ γὰρ βασιλεὺς παιδαριώδεσιν ἐσχόλαζε πράξεσι, τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων καὶ ὑπερτίμου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, λόγοις τῷ δοκεῖν αὐτὸν ἐμβιβάζοντος, καὶ διδάσκοντος, νῦν μὲν τὴν Γραμματικὴν τέχνην, καὶ μέτρα, καὶ διαλέκτους, νῦν δ' ἵνα κατὰ ῥήτορας διαλέγοιτο, νῦν δ' ἱστορίαις αὐτὸν προσεθίζοντος. Ἄλλοτε δὲ φιλοσόφων θεωρημάτων ἀκροᾶσθαι παρασκευάζοντος. Ὁ δὲ πρὸς οὐδὲν ἐπεφύκει. Τούτοις οὖν ὁ Ῥωμαίων Αὐτοκράτωρ προσεστηκώς, ὑφ' ἕτερον καὶ τοῦτον ἕνα τὴν τῶν κοινῶν κυβέρνησιν ἐπιήστατο, καὶ νόμος ἦν τὸ τῷ Λογοθέτῃ δοκοῦν. Homines atterebantur, & ærumnis premebantur: & nemo erat, cui illa curæ eſſent. Nam Imperator puerilibus rebus occupatus, à principe Philoſophorum, & honoratiſſimo Michaële Pſello ad literarum ſtudia deduci videbatur; ac modo in Arte Grammaticæ verſibus, & linguarum differentiis erudiebatur, modo declamationibus rhetoricis, modo hiſtoriis aſſueſiebat, modo ad audienda philoſophica præcepta parabatur, quamvis ad hæc omnia ineptus. Hujusmodi igitur ſtudiis Romanorum Imperator affixus, rerum adminiſtrationem alteri, eique uni commiſit, ut legis auctoritatem haberet, quod Logothetæ viſum eſſet. Et inferius: *Μητινος δὲ προνοουμένου τῶν κοινῇ συμφερόντων, ὁ γὰρ βασιλεὺς περὶ λόγους ἠσχόλητο, καὶ ἰάμβους συντιθέναι πρὸς τοῦ Ψελλοῦ ἐδιδάσκετο, σιτοδεία τοὺς ἐν πόλει ἐπίεζεν. Nemine autem bonum publicum curante, nam Imperator ſtudiis vacans, Jambos ſcribere à Pſello docebatur, urbanos annonæ penuria premere cœpit.* Ita nil tam ſanctum * eſt, qvod calumnia tentare non audeat, & qvod laude dignum eſt, ex improviſo, fraudulenterqve irrepens neſcio qvis criminoſe dilacerat. Et hominum turba cœca veluti oraculo plaudit, miſera ſane, duraqve prudentiſſimorum hominum conditione. Sub aliis item Imperatoribus Græcorum imperio jam ſeneſcente, doctrinisqve omnibus in barbariem commutatis, cum, proh dolor! inertia pro ſapientia erat, vitam ipſe fama clariſſimus tranſegit, jucundus amicis, egentibus utilis, omnibus deniqve carus

XXVIII. Illius tamen fidei cauſam, defenſionemqve non ſuſceperim, ſi, qvæ de eo Joſephus Methonenſis Epiſcopus Apologia contra Marcum Epheſium tradit, vera ſunt. Illum enim annumerat Schiſmaticis Photio, Cabaſilæ, Palamæ, Camatero, Phurnio, Moſchambari, Bulgariæ, Nicolao Methonenſi, & Panareto, qvi dicto, & ſcripto Latinam Eccleſiam inſectati ſunt. *Καὶ σὺ μὲν συνήφθης, ὡς φῂς, τοῖς ἁγίοις οὐ πατράσιν, καὶ διδασκάλοις Φωτίῳ τῷ πρώτῳ σχισματικῷ μᾶλλον δὲ αὐτουρ-*

* Non adeo reprehendendum Zonaræ judicium, ſi ſtudiorum deliciis ita fuit edoctus indulgere Princeps, ut illis intentus imperii curam aliis relinqueret.

γῶ, καὶ δημιουργῷ τοῦ σχίσματος, καὶ τῆς διαιρέσεως, Καβασίλᾳ, Παλαμᾷ, Καματηρῷ, Φουρνῇ, Ψελλῷ, Μοσχάμπαρι, Βουλγαρίᾳ, Νικολάῳ Μεθώνης, Παναρέτῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς μετὰ τὸ σχίσμα, καὶ τὴν πολλὴν ἔριν κατὰ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας εἰποῦσι. *Et tu quidem, ut ais, Sanctis tuis Patribus, ac Doctoribus te adjunxiſti, Photio Schiſmaticorum Principi, immo vero auctori, & opifici ſchiſmatis, & diſſidii: Cabaſila, Camatero, Phurnio, Pſello, Moſchambari, Bulgariæ, Nicolao Methonenſi, Panareto, & cæteris qui poſt ſchiſma, & multam contentionem in Romanam invecti ſunt Eccleſiam.* Sanè Photii, Cabaſilæ, Palamæ, Nicolai Methonenſis, aliorumqve in Eccleſiam Latinam commentationes nugaciſſimas non ſine tædio, ac ſtomacho legi. Pſelli ſimilem diſputationem ad hunc diem non offendi, & fortaſſe nec ille conſcripſit. Verum tamen eſt in Expoſitione fidei ad Michaëlem Ducam, dum de proceſſione Spiritus Sancti verba facit, eum affirmare ex ſolo Patre procedere, qvo vel ſolo nomine illius in recentiorum Græcorum placitis propugnandis pertinacia, & ad pervicaciora qvæqve audendum, ſi occaſio ſe tuliſſet, animus innoteſcit.

XXIX. Tandem jam ſenex exauctorato Michaële Duca, ipſe qvoqve à Botaniata Nicephoro dignitatibus ſpoliatus, monachum induens, ſolum vertere coactus eſt; nec multo poſt, ſive ſenio, ſive etiam mœrore vitam poſuit: idqve conjicio ex verbis Annæ Comnenæ Hiſt. lib. 5. Sed iis præcipue, Ἔνθα καὶ τοῦ Ψελλοῦ, μεταχωρήσαντος Βυζαντόθεν μετὰ τὴν ἀπόκρασιν, (lego ἀπόκαρσιν,) *αὐτὸς φιλοσοφίας ἁπάσης προέστη διδάσκαλος. Ubi & Pſello poſt comam detonſam Byzantio ſecedente, ipſe Italus univerſæ Philoſophiæ magiſter creatus eſt.*

XXX. Qvidqvid tamen ſit, maximis eum Laudibus exornarunt, præter Annam Comnenam, Joannes Scylitza, & Cedrenus in procœmio Hiſtoriæ, *ὑπέρτιμος Ψελλὸς, honoratiſſimus Pſellus*, & in Stratiotico; & Zonaras locis ſupra adductis, & in Iſaacio Comneno, πολὺς τὴν γλῶτταν ὁ σοφώτατος Ψελλός. vim dictionis, cum non intellexiſſet Interpres, *πολὺν τὴν γλῶτταν, verboſum* reddidit. Apage ſapientiſſimum iſtum, ſi verboſus eſt. Græci cum admirandum aliqvem, nec cum vulgaribus comparandum innuunt, dictione illa πολὺς utuntur. Hinc aptiſſimè diceres, & ad Atticæ eloqventiæ normam, Πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος, *eximie ſanctus* * *Gregorius* Πολὺς τὴν θείαν γραφὴν Michael Ghiſlerius, *Diſciplina rerum divinarum eruditiſſimus, & ingenio, prudentiaqve in ſacris literis exponendis acutiſſimus.* Πολὺς τὴν φιλοσοφίαν Fortunius Licetus, *Illis, qui ad Philoſophiam ſpectant, quam maxime potens: pauci* ut *ſint* qvi *tantis Philo-*

* Malim, *rerum divinarum apprime peritus.*

Philoſophiæ dotibus præditi ſint. Πολὺς τὰ μαθηματικὰ Petrus Gaſſendus, *in rebus Mathematicis tractandis ingenioſus, eorumque difficultatibus enodandis conſultiſſimus.* Πολὺς τὰ ἰατρικὰ Gabriel Naudæus, *Rebus medicis nimium pollens, multum verſatus, ſupra pleroſque alios exercitatus, nimio jam imbutus uſu, & liberaliter inſtitutus.* Πολὺς τὴν παιδείαν Nicolaus Villanus. *Præclara eruditione, atque doctrina ornatus: eruditione, & florentibus ſtudiis nunquam non ſatis inſtructus, magnus.* Πολὺς τὴν ἐπιστήμην, Renatus Moreau, *in perfectiſſima diſciplina probatiſſimus, & incredibili quadam ingenii magnitudine ad quaſcunq; diſciplinas inſtructiſſimus.* Πολὺς τὴν ἱστορίαν Jacobus Philippus Thomaſinus, *ad ſcribendas hiſtorias maxime illuſtris: in illuſtranda antiquitate ſedulo ſtudio apprime clarus, ſingularis.* Πολὺς τὸν νοῦν Joannes Bourdelotius. *Pleno pectore ſapiens: ſapientia munitam mentem egregie gerens; conſiderate omnia perficiens.* Πολὺς τὴν ποίησιν Joannes Rhodius, *in poeticis ſtudiis mirifice verſatus; admirabili quodam ad Poeſim ſtudio concitatus, præſtantiſſime cum omnibus Muſis rationem habuit.* Πολὺς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν φρόνησιν Dominicus Molinus, *virtute ipſa excellentiſſimus.* An non Ciceronianum illud infert? *Talis eſt vir, ut nulla res tanta ſit, ac tam difficilis, quam ille non & conſilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere poſſit*: & ſimilia. Sic Pſellus dictus eſt, πολὺς τὴν γλῶτταν, qvaſi diceres *magnus, multus, admirandus eloquio, eloquentia ſingulari.* Σοφώτατος etiam paſſim audit, *ſapientiſſimus*, & à Glyca in Annalibus, & à Metochita in Hiſtoria. Et illius ſententiis, qvi eum ſecuti ſunt, Scriptores ſua Commentaria non minus qvam aliorum Patrum teſtimoniis illuſtrarunt. Inter alios præcipui ſunt Nicera Serron, Catena abſolutiſſima in Evangelium Lucæ; Macarius Chryſocephalus in Magno alphabeto, ubi ex diverſorum Patrum dictis Evangelia perfectiſſime interpretatur; & Joannes Diaconus Magnæ Eccleſiæ Tract. Τίς ὁ σκοπὸς τῷ Θεῷ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως, καὶ τῆς δευτέρας ἀναπλάσεως διὰ τοῦ Θεοῦ.

XXXI. Illud interim animadvertere debemus, Geſnerum in Bibliotheca ridicule ſatis argutari, eundem eſſe Michaëlem Epheſium, & Michaëlem Pſellum. *Mihi quidem aliquando conjectura occurrit eundem exiſtimandi Michaëlem Epheſium, & Michaëlem Pſellum. Nam præter commune prænomen, utrumque conſtat recentiorem fuiſſe, Chriſtianum, Peripateticum, Ariſtotelis paraphraſtem.* Multi alii ejuſdem prænominis recentiores, Chriſtiani, & Peripatetici, Ariſtotelis paraphraſtæ, nova hacce argumentandi ratione Pſelli erunt, inepte. Verum eſt utrumqve recentiorem eſſe, Chriſtianum, an æqve Peripatetici, dubium;

certum omnino paraphraſtes non eſſe: ni Scholia, & Expoſitiones textus breviſſimas, una cum Paraphraſi confundere velimus. Conferantur utriusqve in Ariſtotelem commentationes, qvamvis ſententia in multis conveniant, in modo, ac methodo exponendi Ariſtotelem longe diverſi ſunt. Pſellus continua textus paraphraſi ſententiam aperit, Epheſius non niſi difficilioribus operam dat; clara, apertaqve, uti cuiqve obvia, negligit.

XXXII. At qvisnam ſit iſte Epheſius Michaël, qvi in enodando Ariſtotele tantoperè etiam elucubrationibus editis, inſudavit, qvæſiere multi. Sed fruſtra operam contriverunt. Ubi nullum rei veſtigium apparet, ſi venatori res non ſuccedit, laudem ille pro conatu, non, qvod non invenerit, reprehenſionem promeretur. Verùm dum ego etiam omnia perveſtigo, ſi qvid ſubodoratus ſum, in medium afferam, donec meliora ab aliis producantur. Senſuum, ac enarrationum ſimilitudo hos duos Auctores unum ab alio adjutum fuiſſe ſatis indicat, velutrumq; ab alio, & ex uno fonte utriusq; monumenta corrivari. Cumqve à qvo Pſellus ſua hauſerit non habeam, utiqve Epheſium ex Pſelli, ſive ore, ſive monumentis, qvamvis veroſimilius ex ore, ſua habuiſſe, eſſeqve Michaëlem Ducam Parapinaceum dictum, Pſelli diſcipulum, ſi conjectura aliqvid valeo, exiſtimo. Hic enim, dum ſummam Imperii teneret, á Pſello edoctus, illo amiſſo, in Epheſum delatus, illius Eccleſiæ Antiſtes conſecratur. Zonaras in Botaniata. Ὁ μέν τοι προβασιλεύσας Μιχαὴλ, ὡς εἴρηται, τὴν τρίχα καρεὶς, καὶ ψήφῳ συνοδικῇ Μητροπολίτης Ἐφέσου κεχειροτόνητο, καὶ ἅπαξ φοιτήσας ἐκεῖ ἐπανῆλθε, καὶ ἐν τῇ τοῦ Μανουὴλ μονῇ ἐποιεῖτο τὴν δίαιταν. *Michael verò, pridem Imperator, tonſa coma, ut dictum eſt, Concilii ſuffragiis Epheſi Metropolita creatur. Et cum ſemel eò veniſſet, reverſus, in Manuelis monaſterio vitam egit.* Conſtantinus Manaſſes:

Τῇ γαμετῇ τοῦ Μιχαὴλ ζεύγνυται νόμῳ γάμου,
Καὶ ταῦτα γέρων τρυφερᾷ, πέμπελος νεαζούσῃ.
Αὐτὸν δὲ βαρυνόμενον, καὶ δυσαναχετοῦντα
Τῆς Ἐφεσίων πόλεως ποιμένα καθιστᾷ.

Anteceſſoris Michaelis conjugem ſibi matrimonio copulat, ſenex mulierem teneram, & delicatam, capularis, & funeri deſtinatus vegetam, atque juvenem. Quemque ſortem ſuam agrè, moleſteque ferentem, ac deplorantem, Epheſina Urbis paſtorem Imperator conſtituit. Et Ephræm in Chronico:

Ὁ Μι-

Ὁ Μιχαὴλ δὲ γίνεται μελαμφόρος,
Εἶτ' Ἀρχιθύτης, καὶ Πρόεδρος Ἐφέσου.

Michael verò nigris veſtimentis indutus ſacrificiorum princeps, Præſulque Epheſi fit. In eo otio, ſi gregem Chriſti paſcere otium eſt, multa in varias Diſciplinas, nec dubito, conſcripſit, qvæ nomine Michaëlis Epheſii, qvietis potiùs amans, memor turbarum, non Imperatoris, exemplo etiam aliorum Imperatorum, voluit, ut hominibus innoteſcerent. Non placet? dictum indictum eſto. Ἐπανίτω πρός με τὸν τεκόντα τὸ ἀποκύημα. *Redeat ad me Auctorem fœtus hic meus.*

XXXIII. Hic ergo Pſellus, ut doctrina præſtantiſſimus, ita omnium πολυγραφώτατος fuit. Auſim dicere neminem, ea, vel ſubſeqvente ætate, Græcè vel inveniſſe acriùs, vel ordinaſſe aptiùs, vel locutum eloqventiùs, vel profundiùs res pertractaſſe. Nulla fuit ſcientia, qvam ipſe vel notis non illuſtraverit, vel compendio non tentaverit, vel optima methodo non expedierit. Eorum, qvæ ſcripſit qvæqve ad notitiam meam pervenere, qvædam edita ſunt, qvædam adhuc inedita: de editis primum ſermonem inſtituam. Edita ſunt:

XXXIV. Pſelli *de victus ratione, deque facultatibus, & ſucci qualitate, elementorum, libri duo* ad Conſtantinum * Imperatorem, Latinè, Georgio Valla Interprete, unà cum Rhazæ de peſtilentia libro, & Joannis Manardi Ferrarienſis in Artem Galeni expoſitione. Baſileæ apud Andream Cratandrum anno 1529. in 8.

XXXV. Ejusdem *Jambos in vitia, & virtutes.* Item, *Anagogas in Tantalum, Allegoriam de Sphinge, Anagogam in Circem, quæ volebat Ulyſſem transformare*, Arſenius Monembaſiæ Epiſcopus Romæ ** primus vulgarat. Deinde pluribus locis reſtituta, atque interpolata, à Conrado Geſnero, Baſileæ edidit Joannes Oporinus *** anno 1544. in 8vo. unà cum Heraclidis Pontici Allegoriis in Homeri fabulas de Diis,

* Ducam vel Monomachum, ut Allatius notavit ſupra §. VI. non Porphyrogennetam ut Gyraldus p. 282. de Poëtis. Prodierunt etiam hi libelli de victu humano una cum aliis variorum ſcriptis ab eodem G. Valla verſis Venet. 1498. fol. ut editiones Colon 1526. 8. & Baſil. 1557. 8. omittam. In libellis iſtis Imperatoris juſſu collectis nullum ſcriptorem laudat Pſellus præter p. 8 Galenum. De eodem argumento ſed plane diverſus liber Simeonis Sethi extat ad Michaëlem Ducam Imp. cui valde ſimile ſcriptum aliud Pſello tributum de quo Allatius infra §. 51.

** Græce in 8. ad calcem Apophthegmatum, Leoni X inſcriptorum.

*** Græce tantum, non Græce & Latine ut à Clariſſimo Caveo in Hiſt. literaria ſcriptorum Eccleſ. proditum, licet Heracliti Allegoriis latina illarum Geſneri verſio ſubjuncta.

Diis, de qvibus vide infrà in Joanne Pſello. Obiter & hic animadvertendum eſt, carmina illa, qvæ Federicus Morellus Lutetiæ anno 1608. 8vo. unà cum Theodori Prodromi diſſertatione de Sapientia Græcè edidit, eſſe excerpta, non nullis tantum verbis immutatis, ex his Pſelli Jambis. Ea ſub Ἀνωνύμου nomine ἰάμβους ἠθοποιϊκοὺς Morellus vulgaverat. Nihil minùs. Phroneſi tantùm excepta, reliqva ſunt de Philoſophia, Rhetorica, & Grammatica, qvæ qvantum ſpectent ad mores, judicent alii.

XXXVI. Ejusdem *Paraphraſin in Ariſtotelis librum* Περὶ Ἑρμηνείας, *de Interpretatione*, edidit Græcè Aldus Venetiis, cum Ammonio, & Magentino 1503. in fol. eandem latinitate donatam, * cum ejusdem Pſelli Compendio *in quinque voces Porphyrii, & Ariſtotelis prædicamenta* Baſileæ excudit Robertus Winter 1542 8vo. Qvæ ultima prius anno 1540. Græcè Pariſiis edita fuerunt, unà cum ejusdem *Introductione in ſex Philoſophiæ modos*, & anno 1541. 12. Ibidem per Jacobum Foſcarenum Michaëlis filium latinitate donata. In alio Codice manuſcripto Paraphraſis titulus ita habetur, παράφρασις τοῦ περὶ Ἑρμηνείας ἀπὸ φωνῆς τοῦ Κυροῦ Βεστάρχου καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τοῦ Ψελλοῦ. *Paraphraſis in librum de Interpretatione, ex ore Domini Beſtarchæ & Principis Philoſophorum Pſelli.* Hinc Virum Veſtarchatus etiam dignitate, undè poſtea Veſtarches nobiliſſimæ familiæ nomen irrepſit, inſignitum fuiſſe colligimus.

XXXVII. Ejusdem liber, ** de qvatuor Mathematicis ſcientiis, Arithmetica, Muſica, Geometria, Græce & Latinè editus cum aliis Auctoribus, Wittembergæ 1560. nec non Baſileæ per Joannem Oporinum 1556. 8vo. Gvilielmo Xylandro Auguſtano Interprete, cum nonnullis ejusdem Xylandri Annotationibus in eundem. Qvibus acceſſit Xylandri de Philoſophia, & ejus partibus Carmen, & nonnulla alia Carmina diverſi argumenti. Opus hoc primus Romæ Græcè imprimendum curavit Arſenius Monembaſiæ Epiſcopus, in qva editione ſcripſerat, incertum eſſe, Pſelli ne an Euthymii cujusdam opus

* Latina verſio paraphraſeos Pſelli in lib. περὶ ἑρμηνείας, ſtudio quorundam amicorum Nic. Martimboſii prodiit Pariſ. 1539. 4 Editiones quoque Venetam 1541. fol. & Baſileenſem A. 1542. memorat Labbeus. Extat & Pſelli introductio in ſex philoſophiæ modos & Compendium qvinqve vocum Porphyrii & de decem Categoriis, Venet. 1532. cum verſione Jacobi Foſcareni.

** Hunc librum (in quo multa è Theone delibata) Pſellus teſtatur ſe ſcripſiſſe Anno Græcorum 6516. h. e. CHRISTI 1008.

opus eſſet, plerisqve tamen Pſelli videri. Καὶ ταῦτα τῷ ταύτης πατρὶ, εἴτε Ψελλὸς ὤν, ὡς τοῖς πλείοσι δοκεῖ, εἴτ' Εὐθύμιος, χαριζόμενος. Impreſſus qvoqve eſt * Pariſiis Græcè anno 1545. 12. per Jacobum Bogardum. Non multò poſt Elias Vinetus, qvod nullus ante eum, anno 1553. primus Latinum fecit, Pariſiisqve anno 1557. edendum curavit, poſtrema ejus parte, qvæ eſt de Aſtrologia, omiſſa, tum qvod antiqvis illis egeret Græcorum tabulis, qvarum rationes ſuis temporibus non ſatis congruebant, tum qvod eſſet mendoſa præter alias, & ex ea ſe haud dum, ut ipſe præfatur, ex ſententia explicare potuerit, cujus loco Procli ſphæram ſubſtituit. Editum hoc idem Opus ex Vineti interpretatione Turnoni apud Claudium Michaëlem, anno 1592. Poſt Vinetum Xylander ſuam interpretationem aggreſſus eſt.

XXXVIII. Ejusdem tractatus περὶ Χρυσοποιΐας, *de auri conficiendi ratione*, ad Michaëlem Cerularium Patriarcham Conſtantinopolitanum, Dominico Pizimentio Vibonenſi interprete, unà cum Democrito Abderita, Syneſio, Pelagio & Stephano Alexandrino, de magna, & Sacra Arte editus eſt Patavii apud Simonem Galignanum 1572. in 8. Dicti Auctores cum plerisqve aliis de eadem Arte, inter qvos præcipui erunt Zoſimus, Olympiodorus Chriſtianus; & carmine Heliodorus, Hierotheus, Theophraſtus, Archelaus, & alii non contemnendi lingva Latina, Græcè, & Latinè unum noſtrum Variorum antiqvorum Volumen, cum noſtris de eadem re Tractatulis, ni meis ſtudiis ſemper Muſæ adverſæ fuerint, Chymicæ artis deditis non injucundum, conflabunt. Animadvertendum etiam, à Pizimentio malè Epiſtolam Pſelli ad Xiphilinum directam, ** qvi Joannes dicebatur, non Michaël, niſi velimus dicere Pſellum eundem Tractatum mutato ſolo nomine amicis pluribus divenditaſſe, qvod aliis etiam ſolemne fuit. Et, ne alios recenſendo, tempus conteram, ſatis mihi erit unum

 tan-

* Venetiis quoque Anno 1532. 8. qvæ editio Græca occurrit Romæ in Bibl. Barberina. Latina vero Xylandri interpretatio recuſa Lugd. Bat. 1647. 8. Libellum Pſelli de Muſica, ex hoc Tetrabiblo Lampertus Alardus cum latina ſua interpretatione ſubjecit libro ſuo de veterum Muſica, Schleuſingæ 1636. 12.

** Etiam in Græco Codice Regio Pariſ. cujus Apographum beneficio Illuſtris Viri Pauli Vindingii poſſideo, nomen Xiphilini extat: τοῦ μακαρίτου καὶ πανσόφου Ψελλοῦ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχην Ξιφιλῖνον περὶ χρυσοποιΐας. At in Codice Vindobonenſi ad Michaëlem (Cerularium) dirigitur, τοῦ λογιωτάτου καὶ πανσόφου ὑπερτίμου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ περὶ χρυσοποιΐας πρὸς τὸν πατριάρχην Κύριον Μιχαήλ.

tantum in medium afferre, qvod ob dignitatem Auctoris, mirum nonnullis videbitur. Qvis enim credet Iſocratem Oratorum illud, ac Rhetorum numen, qvaſi rerum argumentis deſtitutum, inopiaqve artis adeo rudem, unam, eandemqve Orationem, ejus nomine ſolum immutato, ad qvem direxerat, paucisqve aliis, pluribus, raro exemplo, inſcripſiſſe, qvod licet ſileant libri Rhetorum in hunc diem editi, forte tanti magiſtri reverentia, non tacuit tamen Auctor illi σύγχρονος Epiſtola ad Philippum Regem. Locum eo libentiùs hic adſcribo, qvia pulcherrimus eſt, & rarus, * & à nullo, qvod ſciam, obſervatus. Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰσοκράτης ἐπειδὴ νέος μὲν ὢν εἰς τὸν δῆμον μετὰ Τιμοθέου καθ' ὑμῶν ἐπιστολὰς αἰσχρὰς ἔγραφεν, νυνὶ δὲ πρεσβύτης ὢν, ὥσπερ ἑκὼν, ἢ φθονῶν τὰ πλεῖστα τῶν ὑμῖν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν παραλέλοιπεν. Ἀπέσταλκε δέ σοι λόγον, ὃν τὸ μὲν πρῶτον ἔγραψεν Ἀγησιλάῳ, μικρὰ διασκευάσας ὕστερον ἐπώλει τῷ Σικελίας τυράννῳ Διονυσίῳ. τὸ δὲ τρίτον τὰ μὲν ἀφελὼν, τὰ δὲ προσθεὶς ἐμνήστευσεν Ἀλεξάνδρῳ τῷ Θετταλῷ, τὸ δὲ τελευταῖον νυνὶ πρὸς σὲ γλίσχρως αὐτὸν ἀπηκόντισεν. Id eſt: *Similiter & Iſocrates juvenis adhuc, unà cum Timotheo, contra vos Epiſtolas probris plenas ad populum ſcriptitabat; nunc ſenex, ſive volens, ſive invidentia percitus res veſtras quàm plurimas, easque bonas ſilentio præteriit. Miſitque ad te Orationem, quam primùm Ageſilao inſcripſerat, & paucis immutatis Dionyſio Siciliæ Tyranno venalem exhibuit, tertiùm multis additis, multisque detractis Alexandro Theſſalo deſpondit, nunc tandem ad te illiberaliter, ut ita dicam ejaculavit.* Elegantiſſimam hanc, & reliqvas Socratis, & aliorum Socraticorum Epiſtolas, Latinas jam anteà à me factas, antiqvitatis veſtigatoribus qvamprimùm communicabo. Sed ad rem, Lilius Gyraldus Dialogiſmo 8. narrat, Libellum hunc, qvem vocat aureolum, inter pervetuſtos Codices Græcos repertum, manuqve ſua exſcriptum Pico Mirandulæ ſe tradidiſſe, exornaſſeqve hoc Epigrammate:

Si velut Æſonides Nepheleia vellera quæris,
Non per Cyaneas illa petenda petras.
Si quæ Tantaleis latuerunt ædibus Atrei,
Non ea Tantalea fraude paranda tibi.
Heſperidum ſi mala cupis ſervata Dracone,
Non opus Herculeo, Pice, labore tibi.
Si quidquid nigris auri defertur ab Indis,
Non eſt cum trucibus pugna futura feris.

Si

* In Epiſtolis Socraticorum ab Allatio editis p. 66.

Si quidquid Lydis, vel Iberis volvitur undis,
Non tibi per gentes longa terenda via eſt.
Omnes ecce tibi ignotos quacunque parandos,
Theſauros, parvo Codice Pſellus habet.

Hinc freqvens illius mentio; & dictorum examen apud Joannem Franciſcum Picum in libris de Auro, ſed præcipuè cap. 2. lib. 2. *Democritica ſectæ, & Abderitica inter Ariſtotelis Interpretes Michaël Pſellus non ſolum meminit, ſed à ſe revelata ſcribit ejus arcana. Hic enim poſt Rhetorica, Hiſtorica, Poëtica, Mathematica, ſcripſit & Chymica, nec non & Medica, quæ Conſtantino Imperatori dicavit.*

XXXIX. Ejusdem *περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων, de operatione Dæmonum* liber è Græco in Latinum † converſus eſt à Petro Morello * Turonenſi, editusqve Latinè cum Præfatione Franciſci Feuardentii Pariſiis apud Gulielmum Chaudiere 1577. 8. & anno 1615. Lutetiæ Pariſiorum notis à ſe illuſtratum primus Græcè (ex duobus MStis ſuo & Morelli) edidit Gilbertus Gaulminus, cum interpretatione Latina ejusdem Morelli. Plura item ex eodem Dialogo excerpta, Latina facta Joanni Medici, unà cum aliis ex Jamblicho, Proclo, Porphyrio, Marſilius Ficinus nuncupaverat. Geſnerus ſcriptum reliqvit, Pſellum duos de Dæmonibus libros ſcripſiſſe, qvos Diegus Hurtadus Venetiis poſſidebat, excuſiqve erant Latinè in Officina Aldi. De Hurtado nihil dico. De officina Aldi falſum eſt ibi hos duos libros de Dæmonibus eſſe impreſſos, cum in illa editione nihil aliud contineatur, qvàm excerpta illa Ficiniana, ſæpiùs ** multis in locis edita, eodem ordine, ac diſtinctione. Gaulminus conjectat ex verbis ipſius Pſelli in fine Dialogi de Dæmonibus, libros duos ſcripſiſſe, qvod latuiſſe interpretes Morellum, & Ficinum, ideo maxime, qvod in excerptis è Pſello, qvæ cum excerptis

(Dd). 2 pari-

† In Bibl. Gallica Crucimanii p. 405. Gallica etiam verſio hujus libri à Morello edita memoratur, Pariſ. apud Guil Chaudiere 1573. additis capitibus 33. & 36. libri quarti Nicetæ de Coloſſis Aſiæ. Librum Pſelli accepit Morellus è Bibliotheca Jacobi S. Andreani, Canonici S. Mariæ Pariſ.

* Morelli verſio latina extat etiam in Bibl. patrum edit. Lugd. T. 18. p 589 Hinc Græce & Latine cum Gaulmini notis hunc librũ minus emendate recudi curavit B. Dan. Haſenmullerus, Kilon. 1688. 12. Vide & ſi placet Cardanum c 93. de rerum varietate T. 3. Opp. p. 319. ſq. Jo. Clericum Bibl. Univerſal. T. 15. p. 118. ſq & Vignolium Marvillum T. 2. Miſcell. litterar. p. 306. Dialogi titulus Τιμόθεος ἢ περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων. Vide Fulvium Urſinum in Lyricor. fragmentis p. 179. & Lambec. lib. VII. p. 138.

** Confer lib. 1. Bibl. Græcæ c. 7. § 4.

pariter ex Jamblicho, Proclo, & Porphyrio edita ſunt, aliqva ultimo capite afferat, qvæ deſumpta ex ſecundo illo, ſi qvis eſt, libro videri poſſunt. Optima conjectura, & veritati conſentiens; qvæ enim in eo capite continentur, uum, ut manifeſtum legenti eſſe poteſt, in hoc Dialogo non habeantur, ex alio libro deſumpta eſſe neceſſe eſt. Sunt autem, ne diutius te detineam Lector, ex tractatu ejusdem Pſelli in hanc eandem rem ſub hoc titulo, Τίνα περὶ Δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. *Quænam ſint de Dæmonibus opiniones Græcorum*: cujus principium tale eſt, ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς Ἀγγέλοις διδούς. Qvi an unus ſit cum ſecundo Hurtadiano non auſim affirmare: & præſertim in hoc Scriptore, cui non defuere vires eloqventiæ, nec argumentorum copia, qvibus eandem rem non ſemel, ſed pluries pertractaret; ut videre eſt in aliis ab eo conſcriptis. Porro hos duos de Dæmonibus Libros alii tribuunt Michaëli Epheſio, ut ſcribit Poſſevinus in Apparatu. Eorum in Latinum verſio incerti legitur in Cod. 3122, Manuſcripto Vaticano: & de Dæmonibus excerpta ex Pſello per Joannem Jacobum Bartholotum Parmenſem Phyſicum, Codice 5376. Vide qvæ nos etiam ſupra * diximus.

XL. Ejusdem *In Oracula Chaldaica expoſitio*, ** cujus potiſſimam partem Nicephorus Gregoras, ſuis in Syneſii Libellum de Inſomniis Commentariis, verbo tenus tacito Pſelli nomine, transſcripſit. Nec non ejusdem, *Brevis dogmatum Chaldaicorum declaratio*, *** Græcè, & Latinè primùm edita eſt à Franciſco Patricio in Nova Philoſophia de Univerſis * in Zoraſtre, imperfectè tamen, & confuſè, cum utrumqve commentarium eadem ſententia concludat, ſic enim claudit: Τούτων δὲ τῶν δογμάτων τὰ πλείω, καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ Πλάτων ἐδέξαντο, οἱ δὲ περὶ Πλωτῖνον, καὶ Πορφύριον, καὶ Ἰάμβλιχον, καὶ Πρόκλον, πᾶσι κατηκολούθησαν, καὶ ὡς θείας φωνὰς ἀσυλλογίστως ταῦτα ἐδέξαντο. *Horum autem dogmatum plurima & Ariſtoteles, & Plato ſuſceperunt. Plotinus verò, & Porphyrius, & Jamblichus, & Proclus omnia ſunt ſecuti, & tanquam divinas voces ea ſuſceperunt.* Patricius in Pſellum ita animadvertit: *Similia his Pſellus poſtea tradidit, utinam ſicuti prolixius, ita & diligentiùs, ſed qualiacunque ſint, non inutilia cognitu fuerint.* Neq; hic ſilen-

* Supra § 9.

** Inſcribitur etiam in Codice quem habeo MS. τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ ἐξήγησις εἰς τὰ λόγια ζωροάστρου.

*** Ἔκθεσις κεφαλαιώδης καὶ σύντομος τῶν παρὰ Χαλδαίοις δογμάτων.

* Ferrariæ 1591. Venet. 1593. fol.

lentio prætereundum eſt, primam Expoſitionem in Chaldaica Oracula ab aliis Proclo Lydio * adſcribi, ſic enim adnotatur ab illius exſcriptore in Codice DLXXII. Vaticano, Ἀλλαχοῦ εὗρον, Πρόκλου Λυδίου Ὑποτύπωσις. *Alibi inveni, Procli Lydii Hypotypoſis.* Nec dubito Proclum, rebus hiſce addictiſſimum, libellum de hac eadem re conſcripſiſſe. Sed ſive Procli, ſive Pſelli Opella ejusmodi ſit, nulli bono fuerit id noſſe. Eandem eſſe exiſtimo in Bibliotheca Reginæ Galliæ, qvæ prius fuerat Joannis Laſcaris, poſtea Petri Strozzæ; primò autem Cardinalis Rodolphi, ut ſcribit Draudius in Bibliotheca Claſſica. Nec alia videtur qvæ in Bibliotheca Antonii Auguſtini habebatur Cod. 219. *Pſelli explicatio dogmatum apud Aſſyrios.* Abſolutius poſteà cum Sibyllinis Oraculis, aliisqve Pariſiis prodiit ſtudio Joannis Obſopæi ** 1599. in 8vo. Eorundem Opuſculorum, diverſa ab edita, in Latinum verſio habetur Manuſcripta Cod. 3122. Vaticano, Incerti.

XLI. Ejusdem *Commentarios* *** *in octo libros Ariſtotelis de Phyſica auſcultatione,* ex interpretatione *Joannis Baptiſtæ Camotii*, Cardinali Herculi Gonzagæ conſecratos, edidit Venetiis Federicus Turriſanus Latinè 1554. in folio. Eos MSSCtos Græcè extitiſſe in Bibliotheca Didaci Hurtadi, Cæſarei ad Venetos Oratoris, refert Geſnerus in Michaële Pſello, & Poſſevinus in Apparatu. In alios etiam Ariſtotelis libros ſcripſiſſe manifeſtum eſt ex iisdem, qvi Viennæ ſcribunt fuiſſe ejusdem *Epitomen Philoſophiæ Ariſtotelicæ de Generatione, & Corruptione, & de Meteoris. Item Expoſitionem in Metaphyſica Ariſtotelis. Latentque ejusdem,* ſcribit Andreas Schottus Præfat. in Cant.Cantic. *Pſelli plurima in ejusdem Ariſtotelis Phyſicam, primamque Philoſophiam, in Cæſaris Auguſti Viennæ Bibliotheca.*

XLII. Ejusdem liber περὶ δυνάμεων τῆς Ψυχῆς *de Facultatibus Animæ*, cujus illud eſt Principium: Ὅτι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, αἱ μέν εἰσιν ἄλογοι, ſub Anonymi nomine, & titulo Δόξαι περὶ Ψυχῆς. *De anima celebres opiniones*, qvaſi à libro longiore, & perfecto Ἐκλογαὶ, καὶ

 Χρη-

* Lycium non Lydium fuiſſe Proclum teſtatur in ejus vita Marinus, qui commentarios Procli in λόγια memorat c. 26. qvemadmodum & Simeon Magiſter de alimentorum facultatibus p. 141. edit. Martini Bogdani, cum Proclus ipſe p. 359. in Politiam Platonis.

** Etiam 1589. & 1601. Pariſ. in 8. Et ad calcem editionis oraculorum Sibyllinorum luculentæ cum notis Servatii Gallæi, Amſterd. 1689. 4.

*** Videtur hos ſcripſiſſe in gratiam Michaëlis Ducæ, qvem diſcipulorum optimum appellat.

χρηστομαθείας editus eſt Græcè & Latinè, à Joanne Tarino Andegavo verſus, cum Origenis Philocalia ; Zachariæ Scholaſtici, Epiſcopi Mitylenenſis, de mundi Opificio ; & Anaſtaſii Sinaitæ, de hominis ad imaginem DEi, & ſimilitudinem creatione, Lutet. Pariſ. ap. Sebaſtianum Cramoyſi 1624. 4. Illum vetuſti Codices MSS. Pſello vindicant, nec à Pſelli orationis ſtructura longè abeſt. Et, ni fallor, idem ipſe eſt, qvem Pſello tribuunt, *de animo ſecundum variam Philoſophorum opinionem*, in Auguſtana Bibliotheca in Armario II. Index Auguſtanus; & in Bibliotheca Imperatoris Viennæ, Spachius. Nec alius forſan eſt, qvi in Bibliotheca Regis Gallorum, *Pſelli de anima*, legitur.

XLIII. Ejusdem Annotationes in aliqvot Gregorii Nazianzeni loca, cum Eliæ Cretenſis Epiſcopi, & aliorum, ſtudio & opera Jacobi Billii Latinæ factæ ſæpiùs editæ ſunt, cum Gregorii Nazianzeni Operibus.

XLIV. Ejusdem Oratio Paneyrica in Simeonem Metaphraſtem edita * Latinè à Surio die 27. Novembris. Extat Græcè manuſcripta in Cod. Vaticano DLXVIII. qvæ incipit, *τ̀ μέγαν ἐν βίῳ, καὶ λόγῳ Συμεὼν ἐπαινεῖν προελόμενοι*, cum aliis ejusdem Pſelli in eundem, qvæ non multo infrà adnotabimus.

XLV. Ejusdem Carmina ** in Cantica Canticorum interpretatus eſt Franciſcus Zinus Veronenſis ; excuſa ſunt cum Theodoreti, Maximi, Nili explicationibus Rom. 1563. fol. ſeparatim Venetiis, apud Hieronymum Polum. 1573. in 4. & ſæpiùs cum Theodoreti Operibus. Tandem Antvverpiæ cum Catena Patrum, & Thaumaturgo in Eccleſiaſtem, à Peltano apud Gasparem Bellerum 1615. in 8. In hac editione primum caput Latinè convertit Andreas Schottus, à ſecundo Zini utitur interpretatione. Opuſculum inſcribitur Nicephoro Botaniatæ, Conſtantinopolitano Imperatori ; qvem στεφηφόρον, id eſt *coronam geſtantem*, Imperatorem ſcilicet appellat, ut & alios Imperato-

* Græce & latine vulgavit Allatius libro de Simeonum ſcriptis p. 221-23. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μεταφράστην Κύριον Συμεῶνα, & p. 236-244. Officium in commemorationem ejusdem Simeonis à Pſello compoſitum. Ἀκολουθία συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ. Hunc juniorem Pſellum auctorem eſſe Panegyrici in Simeonem Metaphraſten, probat Bollandus præf. ad T. 1. Sanctor. Januarii p. XVII. Nec diffitetur Allatius ipſe hoc loco & diatriba de Simeonibus p. 68.

** Ἑρμηνεία illa in Canticum Canticorum verſibus ſcripta eſt Politicis. Latina verſio Schotti & Zini occurrit etiam in Bibl. Patrum Pariſ. 1654. T. 13. & edit. Lugd. T. 18. Græce & Latine extat in auctario Ducæano Pariſ. 1624. Tomo 2. una cum altero commentario in idem canticum è Gregorii Nyſſeno, S. Nilo & Maximo, per eundem ut volunt Pſellum collecto.

Digitized by Google

peratores in aliis Opuſculis compellare conſvevit, qvidqvid alii ſomnient. Ea primus è tenebris eruta Græcè publicavit Joannes Meurſius, cum Polychronii, Euſebii, & aliorum in eadem Cantica expoſitionibus, Lugd. Bat. 1617. 4. Martinus Delrius Iſagoge in Cant. Cantic. cap. 5. refert Pſellum deficere in illa expoſitione, cujus eſt, ut ipſe ait, nimis conciſus abbreviator: & oſcitanter nimis decipitur, dum ait Pſellum citari à Theodoreto, ab antiqviſſimo recentiſſimum, & qvi nonniſi poſt octingentos ferè annos ſcripſerat. Commentarius item in Cantica ex tribus Patribus, ab eodem Pſello, ſi Index Bavaricus Cod. 99. fraudi non eſt, ſæpiùs cum Theodoreto Latinè editus, collectus eſt. En verba Indicis: *item*, Commentarius *ex tribus Patribus Gregorio Nyſſeno, Nilo, & Maximo, collectore Pſello.*

XLVI. Ejusdem ad Michaëlem * Imperatorem capita qvædam Theologica, *de Trinitate, & perſona Chriſti*, Græcè & Latinè, cum notis Joannis Wegelini. Auguſtæ Vindel. apud Georgium Viller, & Sebaſtianum Mylium 1608. in 8vo.

XLVII. Ejusdem Libellum, *de Lapidum virtutibus*, Philippus Jacobus Mauſſacus ** primus vulgavit, Latinè vertit, & emendavit, editus eſt Toloſæ Græcè & Latinè anno 1615. 8. Verum libellum hunc ante Mauſſacum Latinè & Italicè redditum ab Adriano Spigelio Philoſopho & Medico, & Gymnaſii Patavini Anatomico, apud Liberalem Cremam Philoſophum, ac Medicum Tarviſinum præſtantiſſimum conſervari ad hunc diem, Epiſtola ſua mihi, utriusqve amiciſſimus, Jacobus Philippus Thomaſinus ſignificavit. Libelli item meminit Caſaubonus in Ælii Spartiani Antoninum Caracallam Notis. Et Juſtus Rieqvius *** in Epiſt. Centuria nova. epiſt. 29. in Saregica Bibliotheca inter alia Opuſcula Manuſcripta illum ſe vidiſſe refert.

XLVIII. Ejusdem *Synopſis Legum* verſibus Jambicis, & Politicis edita eſt Græcè, Latina interpretatione, & notis illuſtrata, opera & ſtudio Franciſci Boſqveti Narbonenſis, ex Bibliotheca Archiepiſcopi Toloſani, Pariſiis apud Joannem Camuſat. 1632. 8. in nonnullis

* In Catalogo Bibl. Barberinæ T. 2. pag. 253. perperam, ad M. Comnenum. Hæc capita Theologica integriora lector ad calcem hujus libelli Allatiani reperiet.

** Plutarcho de fluminibus, Pſelli libellum ſubjecit Mausſacus, teſtatus illum ſe edere ex apographo Jacobi Sirmondi, Epiſt. dedicatoria ad Gaulminum.

*** Juſtus Rycquius Epiſtola ad M. Velſerum data Romæ 1610. *Mihi Bibliothecam nuper Saregicam excutienti opuſcula quædam Græca calamo exarata in manus venerunt* Maxi-

lis Codicibus inſcripta † Imperatori Michaëli Ducæ. Alius Codex Vaticanus, ut notat idem Bosqvetus, habet, Alexium, τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ εἰς τοὺς νόμους πρὸς τὸν Βασιλέα Κῦριν Ἀλέξιον. Et vetus Sirmondi, Nicephorum, Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῶν πολιτικῶν στίχων τοῦ νόμου ἐκτεθέντων παρὰ τοῦ Κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ, πρὸς τὸν Πορφυρογέννητον Κῦριν Νικηφόρον. Μὴ βουλόμενον προσέχειν τοῖς νόμου μαθήμασι διὰ τὸ κεχηνὸς τούτου πέλαγος. Titulus, vel Porphyrogennetæ cognomine, Nicephoro Botaniatæ adnexo, ſuſpectus eſt. Non dubito tamen Libellum, rerum ſummam gerentibus adeò neceſſarium, pro opportunitate diverſis Imperatoribus inſcripſiſſe, ut præcipuas Juris regulas, ex ipſis Juris totius fontibus compendio pertractatas, & carmine qvaſi lenocinio emollitas, absqve longioris lectionis tædio, ſi liberet, percurrerent; ut de ejusdem Chryſopœia ſupra diximus. Ex his nonnulla ſub Scholiorum nomine vulgata olim fuere à Leunclavio Juris Græco-Romani tomo 2. in Synopſi Legum Michaëlis Attaliotæ, tit. præſertim 16. 25. 28. 32. 37. 40. 42. 48. 83. qvi, cùm non animadvertiſſet numerum carminum, tanqvam ſolutam orationem, excudit indiſtinctè.

XLIX. Ejusdem ad eundem ** Michaëlem Ducam carmina Politica, *de Dogmate*, Græcè idem Boſqvetus cum Synopſi legum edi curavit, à Jacobo Sirmondo accepta, unde legitur, *de ſeptem Sacris Synodis Oecumenicis* Tractatus, * editus Latinè tom. 3. Conciliorum, parte prima p. 400. Coloniæ Agrippinæ 1606. induſtria Severini Binii; & Græcè ſub Joannis Pſelli nomine, cum Theodori Prodromi, & Nicephori Calliſti verſibus, Baſileæ apud Joannem Bebelium 1536. ſcri-

Maximi Planudæ & clarorum aliqvot virorum Epiſtolæ centum. Pſellus de gemmarum virtutibus. Incerti cujusdam (*Empedocli vulgo tribuuntur*) verſus Jambici de ſixarum ſtellarum ſphæra, à Demetrio Triclinio emendati. Parecbolæ qvædam eorum quæ in excuſis Athenæi codicibus deſiderantur. Incerti in librum Ariſtotelis de coloribus commentarius. Caniclei liber contra Plotinum, ejus forte cujus ſcriptum de immortalitate animæ ἀνέκδοτον Cardanus lib. de rerum varietate laudat. Salluſtii Philoſophi in Heracliti problemata Homerica ſummarium: Excerpta ex Gemiſti Plethonis Monodia, de immortalitate animæ. Ejusdem defenſio Ariſtotelis contra Scholarium. Michaëlis Apoſtolæ pro Plethone liber, ſuper ſubſtantia Ariſtotelica, contra Gazam. Demetrii Triclinii de metris Poëticis libelli. *Diſpice quæſo an aliquid ſit cedro & pumice dignum.* Hæc ille.

† Ita etiam in Codice Vindobonenſi, cujus meminere Lambecius & Neſſelius part. 2. p 28. & in alio Codice è qvo ante Bosqueti editionem verſus nonnullos produxit Allatius ad Euſtathii Hexaëmeron p. 280.

** In MS. Cæſareo, ad Conſtantinum Monomachum. Vide Lambec. VI. p. 163.

* Totus abſolvitur verſibus politicis 71.

Digitized by Google

in 8vo. Qvem Joanni * etiam tribuit Joannes Tilius Engoliſmenſis, in Apoſtolorum, & Sanctorum Conciliorum Decretis, impreſſis Pariſiis per Conradum Neobarium 1540. In hunc ipſum Tractatum ſcripſit Franciſcus Feuavardentius; & Bellarminus tradit Pſellum in eodem hallucinatum, in tempore, qvo celebrata eſt prima Conſtantinopolitana Synodus, qvæ fuit ſecunda ex qvatuor primis; in Epheſina, qvæ fuit tertia, Tom. I. Controverſ. 4. de Conciliis cap. 5.

L. Ejusdem *de Nomocanone* Carmina Græcè edidit cum ſuperioribus Bosqvetus, qvæ cum laxiora ſint, alterius eſſe multùm dubitavi: nec fefellit me animus, nam in alio Manuſcripto Codice Conſtantino Pſello tribuuntur. *Κωνςαντίνȣ προέδρȣ, καὶ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τȣ̃ Ψελλȣ̃ εἰς τὴν Νομοκανόνȣ ὑπόθεσιν.* In Bibliotheca etiam Antonii Auguſtini Codd. 154. & 175. eidem Conſtantino Pſello tribuuntur. Sed cujusnam opus ſit non videtur tanti, ut in ejus Auctore inqvirendo diutiùs immoremur.

LI. Sub ejusdem nomine circumfertur Syntagma *ἐκλελεγμένον ἀπὸ τῶν ἰατρικῶν βιβλίων, περὶ δυνάμεως τροφῶν, καὶ ὠφελείας, καὶ βλάβης*, *de Cibariorum facultate, utilitate, & noxa, ex Medicis libris collectum*, ad Conſtantinum Monomachum per literarum ordinem, cujus illud eſt principium, *πολλῶν, καὶ λογίων ὦ μέγιςε.* Illud Simeoni Setho ** magiſtro Antiocheno tributum, & à Gyraldo latinè redditum Græce, & Latine Iſingrinius Baſileæ excudit in 8. 1538. Cum vero non tantum ſententiæ, ſed verba etiam ipſa in utroqve reperiantur, exiſtimo, Collectaneis Pſelli nonnulla Simeonem à ſe, inter legendum animadverſa, addidiſſe, vel qvempiam tertium ab utroqve confeciſſe, qvod ex Indice Manuſcripto *** colligi poterit: *Σύνταγμα περὶ τροφῶν δυνάμεων τȣ̃ Ψελλȣ̃, καὶ Συμεὼν τȣ̃ Μαγίςρȣ.* *Syntagma de alimentorum viribus Pſelli, & Simeonis Magiſtri.* Neqve enim adduci poſſum, ut credam, Pſel-

(Ee) lum

* In MS. Cæſareo Michaëlis Pſelli eſſe perhibetur: *Τȣ̃ Ψελλȣ̃ Κυρίȣ Μιχαὴλ περὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκȣμενικῶν ἑπτὰ Συνόδων πρὸς τὸν Βασιλέα τὸν Μονομάχον.*

** Simeoni huic vindicat, & ex duobus MSS. Jac. Mentelii integriorem hujus libri editionem cum verſione & notis dedit Martinus Bogdanus, Pariſ. 1658. 8. Vide & Allatium de Simeonibus, p. 181. Pſelli librum una cum Simeonis libro ad MSS. Codices recenſito edere voluit Georgius Hieron. Welſchius. Vide ejus Epiſtolam IX.

*** Sic etiam Codex Cæſareus de quo Lambecius VI. p. 161. Idem memorat Pſelli *περὶ διαίτης* ad Imp. Conſtantinum Monomachum. Incipit: *καὶ τȣ̃το τῆς σῆς ἔργον προνοίας καὶ μεγαλοφυȣ̃ς ἐπινοίας καὶ φιλανθρωπότητος ἐπίταγμα, Κωνςαντῖνε θειότατε καὶ μέγιςε Αὐτοκράτορ κ. τ. λ.*

Digitized by Google

lum ſua à Setho, eruditiorem, eloqventioremqve à minus erudito, & eloqvente mutuatum. Aliorum ſiqvidem laboribus meliores, non deteriores evadere conamur. Et Pſellus Sethianis illis, veluti aliena pluma amictus, candidiſſima ſua deturpaſſet. Viderat id qvoqve Gyraldus, Epiſtolaqve nuncupatoria omnibus ſignificavit. *De eadem, ſcribit, ferme re, & facultate ad Conſtantinum, hujus, ut puto Michaëlis Ducæ parentem, Michaël Pſellus Libellum ante ſcripſerat, cujus eſt exemplum apud Meletium, Græcum totius Medicinæ Scriptorem, non eodem modo argumento, ſed iisdem interdum pene verbis. Hunc ego Symeonem, multis licet in locis depravatum, & mancum, cum Latine qvoqve modo vertiſſem; adjutus inprimis ipſius Pſelli libello, tum ejusdem altero à Georgio Valla in Latinum peſſime converſum, tibi in omni medica facultatis.* &c. Recte omnia, ſi illud excipias, Conſtantinum Monachum parentem Michaëlis Ducæ fuiſſe, qvippe qvi diverſus omnino ſit à Conſtantino Duca Michaëlis parente.

LII. Eidem Pſello librum περὶ Ποδάγρας, *de Podagra* à nonnullis Codicibus tribui video, cujus illud eſt initium: Ἐπεὶ ὥρισε πρός με ὁ κράτιστος, καὶ ἅγιος, capitibus qvadraginta ſex concinnatum; qvi, cum ad Palæogos, qvorum juſſu fuerat conſcriptus, directus ſit, niſi Pſellum alium fingere, cui tribui poſſit, velimus, certè Pſelli non eſt. Auctor tempore Michaëlis Palæologi vivebat, cui à valetudinis cura erat, ut ipſe fatetur: Ἐπεὶ τοίνυν ἐκέλευσέ με ὁ θειότατος Βασιλεὺς, εἰμὶ δ' αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἰατρῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν αὐτοῦ φύσιν, καὶ τὴν κρᾶσιν, καὶ ἰδιότητα κατὰ τὸ δυνατὸν εἰδὼς, διὰ τὸ μὴ πρὸς ὀλίγον καιρὸν συνεῖναι αὐτῷ, τὰ πρὸς ἐμὲ ἀνήκοντα δύναμιν κατὰ τοῦτο τῷ κελευσμῷ τούτου πειθόμενος ἤδη γράφω. *Quandoquidem igitur hoc mihi imperavit ſanctiſſimus Rex, è cujus Medicis ſum unus, ideoque naturam ejus, temperamentumque novi, præſertim cum diù cum eo verſatus fuerim, pro ea, quæ mihi eſt ſcientia, de hoc morbo, ut ejus obediam mandato, tractare incipio.* Et, ſi res in eo petractatas, modum, & formam dicendi conſideras, aliaqve: à dicendi, tractandiqve ratione Pſelliana longè abſunt. Vidi poſteà editum Latinè ſub nomine Incerti ab Henrico Stephano, * inter Auctores Medicos, Tom. 2. ex verſione Marci Muſuri ad Scaram Trivultium, cujus de eo hoc eſt judicium: *Quod ſicut Auctor, quisquis hæc ediderit, infans, & elinguis erat, ut qui neſciret, ſi quid vel arte didiciſſet, vel uſu compertum habuiſſet, exprimere &c.* Et ante aliqvot annos, Græcè editum Pariſiis in 8vo 1558. apud Gvilielmum Morelium, *Demetrio Pepagomeno* vindicatum; & ſeor-

* Paris A. 1567. fol.

ſeorſim Latinè ex interpretatione doctiſſimi cujusdam Viri, qvem ipſe non nominat. Cùm vero in multis Pſello tribuatur, licet illius non ſit, inter alia Pſelli monumenta edita locum habeat.

LIII. Et hæc Pſelli Opera * edita ſunt, qvæ mihi videre contigit. An alia item ſint nondum novi. Illud ſcias Lector, alias item eſſe nonnullorum ex hiſce Operibus editiones, qvas libens, volensqve omiſi. Satis ſit præcipuarum commeminiſſe. Utinam & alia, qvæ jam latent, eandem cum iſtis fortunam experirentur. Sed qvandò peſſimorum hominum neqvitia id fieri neqvit, en aliqvorum adhuc ineditorum Catalogum hic attexam; qvorum mihi memoria ſuppetit, & qvo dicuntur eſſe in loco aperiam, ut, ſi detur aliqvandò facultas, tibi poſſis tantos Theſauros comparare. Laudaboqve Auctores, ut unde id habeam, tibi compertum ſit, & ſi qvæ fraus deprehendetur, habeas tu etiam, in qvos crimen referas. De qvibus exactum tibi judicium, certamqve narrationem non promitto, cùm ea præ manibus non fuerint. Illud certum eſt, ex his nonnulla eſſe bis, terve repetita, qvædam etiam typis excuſa. Qvia tamen ex ſola tituli notitia, eaqve varia, de toto tractatu non poſſumus ſententiam ferre, & unum ab alio diſtingvere, qvemadmodum in aliis invenimus, ita tibi damus, qvæ certò edita ſunt omnino prætereuntes, ſit ergo:

LIV. Pſelli liber *contra Eunomium*, Romæ in Vaticana ſervatur: Geſnerus in Bibliotheca, Gilbertus Gaulminus notis in eundem *περὶ ἐνεργείας Δαιμόνων*, & Franciſcus Fevardentius Præfatione in Petri Morelli interpretationem ejusdem libelli de Dæmonibus.

Scholia ejusdem in dictum quoddam Baſilii, Romæ; Geſnerus ibidem.

Epitome librorum Moyſis in 4to. MS. in Bibliotheca Imperatoris Viennæ: Geſnerus.

Dioptra, id eſt Perſpectiva, continens qvatuor ſermones in qvibus animus, & corpus disputant, in Bibliotheca Auguſtana: Geſnerus

* Adde his ab Allatio recenſitis 1.) *Σύνοψιν εἰς τὴν Ἀριστοτέλους Λογικήν* qvam Græce & latine edidit Elias Ehingerus Auguſtæ Vindel 1597. 8. obſervans Petri Hiſpani ſummulam, magna parte ex hoc Pſelli opuſculo petitam eſſe. 2.) *Μονῳδίαν* in templum Sophiæ CPol. terræ motu quaſſatam, quam edidit Allatius notis ad Georgium Acropolitam p. 281. ſeq. 3.) Breve Carmen Jambicum in depoſitionem Jo. Chryſoſtomi. Vulgatum Græce ab Allatio in Excerptis Græcor. Sophiſtarum ac Rhetorum p. 400. Rom. 1648 8. Idem ex Oratione inedita ad Conſtantinum Monomachum producit nonnulla p. 102. de recentiorum Græcorum templis,

rus & Index Auguſtanus: Plut. 6. num. 12. Hæc an eadem ſit cum Philippi ſolitarii Dioptra, jam edita Latinè, non poſſum divinare, & fortè Indicis Auctor, Pſelli præfantis * nomine deceptus, totum Dioptræ opus, à vero Scriptore Philippo avulſum, Pſello imprudenter nimis ſuppoſuit. Philippi tamen eſſe apparet, cùm eam, ex Bibliotheca Auguſtana depromptam, cum Cabaſila, Philotheo, Joanne Carpathio, & Glyca Latinam vulgaverit Jacobus Pontanus Ingolſtadii, ex Typographia Adami Sertorii 1604. in 4to.

LV. *Quæſtiones Theologicæ cum Reſponſionibus*, ad Michaelem Ducam, qvibus & ad Phyſiologiam pertinentia continentur, fol. in Bibliotheca Auguſtana, in Armario VI. Index Auguſtanus MS. infra etiam idem Index hæc habet; *Pſelli ad Michaëlem Comnenum varia capita Theologica: περὶ ἐνυποστάτου, de Anima, de Virtutibus, & Phyſica de ſenſibus; de ſimilitudine, & diſſimilitudine liberorum cum parentibus; de Embryone; de ſomniis; de circulis cæleſtibus; de Meteoris; de Lunæ Eclipſi; de Solis calore; de ſtellis; de Dioſcuris; de pluvia, grandine, nive, pruina, rore; de Typhone, & Ecnephia ventis, de Fulmine; de partibus Mundi; de Terræ motibus; de Tempeſtatibus, de ſalſedine maris; de Imbribus; de Fluminibus; de Stellarum luce; Quid neceſſitas, contingens, tempus, materia, forma, elementum? Quid Encyclopædia? de Literarum inventoribus; de Amazonibus; de nominibus menſurarum; de circulorum initiis; quæ habeant cælum, mare, ſol; de ortu ſolis triplici, deque igne cœlitus ad Philoſophi preces delapſo; de Potidea, Arcadia; de Ariſtotele, Cleanthe, Anaxagora; de Eubæa, Sicilia.* Geſnerus item, *ejusdem de fide ad Michaëlem Ducam, juncta ejusdem Epitome Philoſophiæ Ariſtotelicæ, id eſt Phyſicæ, de Generatione & Coruptione, de Meteoris, cum ſupplemento Gregorii Nicæni ad Petrum fratrem in 4. MS. in Bibliotheca Imp. Viennæ.* Idem habet Iſrael Spachius in Nomenclatore ſcriptorum Philoſophicorum, & Philologicorum. Item Romæ in Bibliotheca Sancto-Silueſtrina in Monte Qvirinali eſt ejusdem hic liber MS. Græce, qvem ego vidi, titulus erat: Ψελλοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα Κύριν Μιχαὴλ τὸν Δούκαν.** *Pſelli ad Imperatorem Dominum Michaëlem Ducam*, capita erant, α, Ὁμολογία τῆς πίστεως. β. περὶ Ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. γ, περὶ ἐνυποστάτων. δ, περὶ ὁμοουσίου. ε, περὶ ὁμοϋποστάτου. ς, περὶ οὐσιώδους ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. ζ. περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. η, περὶ σχετικῆς ἑνώσεως. θ, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ι, περὶ

* Etiam hoc ipſum ex temporum ratione in dubium vocat, neque perſuadere ſibi poteſt Allatius, Mich Pſellum in Philippi qvi A. C. 1105. ſcripſit Dioptram præfatum fuiſſe. Vide infra cap. antepenult.

** Hoc ſcriptum habes infra ad calcem Præſentis diatribæ.

ι, περὶ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως. ια, περὶ θείας ἑνώσεως. ιβ, περὶ φύσεως. *1. Profeſſio fidei. 2. De quibusdam nominibus in Chriſtianorum dogmate uſurpatis. 3. De * enypoſtaſibus. 4. De Homouſio. 5. De Homoypoſtato. 6. De eſſentiali unione, & differentia. 7. De Hypoſtatica unione, & differentia. 8. De relativa unione. 9. De ſancta Triade. 10. de modo ** retributionis. 11. De divina unione. 12. De natura.* Qvæ omnia an unum opus ſint, vel diverſa, judicabunt, qvi legent. Ego exiſtimo unum eſſe, attamen in uno Codice abundantius contineri; ex omnibus tamen unum poſſe confici perfectum, & omnibus partibus abſolutum. Qvæ provincia non eſſet omnino eruditis Viris contemnenda. Conſule etiam, qvæ nos de hoc eodem Opere inferius dicemus: Obiter tamen hic animadvertam titulum ſecundi Auguſtani non carere nota falſitatis, qvi nobis pro Michaële Duca, Michaëlem Comnenum obtrudit, cujus auctoritate deceptus Wœgelinus in ſua editione retinuit, & in Notis, Conſtantini Ducæ filium Michaëlem inter Comnenos, mira ἀνιστορησίᾳ refert, cum omnino eſſet immutandus, reclamantibus cæteris Codicibus, qvi omnes uno ore Michaëlem Ducam proponunt, cui Capita illa nuncupavit. Marqvardus Freherus in Chronologia Imperii Utriusqve: *Ad Michaëlem Ducam ſcripſit Michaël Pſellus ea ætate in Jure, & Philoſophia ſcientiſſimus, & πολυγραφώτατος Synopſim legum verſibus Politicis; extat M. S. in Bibliothec Palatina, & Conſtantinopolit. Ejusdem Pſelli ad hunc Ducam reſponſiones ad diverſas quæſtiones Theologicas & doctrina omnifaria, CXCIV capitibus comprehenſa; in Bibliotheca Palatina.* Codices hi, ſicut & reliqvi Græci, & Latini Manuſcripti decantatiſſimæ illius Bibliothecæ, meis laboribus, *** vigiliis integri, incolumesqve in Vaticana aſſervantur. Qvod certe omni admiratione dignum eſt, Deiqve ſummi muneri aſcribendum, in tam vaſto itinere, ſæviſſimo tempore, tempeſtate hyberna, ac pluvia, rerum omnium penuria, per Oppida, ac ditiones hoſtium tantum Librorum numerum ſartum tectum Romam importatum ita, ut ne ſchedula qvidem perierit. Sed ad Pſellum.

LVI. Opuſcula qvædam *in Paſſionem, & ſepulturam Chriſti. Libellus dictus, Antichriſtus; de Paradiſo; in Natalem Chriſti*, in 4. Biblioth. Imperatoris Viennæ, Gesnerus, Poſſevinus.

* Lege: *enypoſtatis.*

** Vertendum erat: *de modo communicationis idiomatum.*

*** De Palatinis Codicibus qvos Pontifici Gregorio XV. donavit Imperator Ferdinandus II. in Vaticanam Bibl. A. 1623. translatis, gloriatur Allatius paſſim, uti ad Euſtathium Antiochenum in præf. & in notis p. 151. atqve in animadverſionibus ad Antiquitates Hetruscas p. 58.

Εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου. *In Cruxifixionem Domini*, in Bibliotheca Cardinalis Columnæ, Gretſerus notis in Orationem Macarii Chryſocephali de exaltatione S. Crucis Tom. 2. de Cruce. Non conſtat, an de hac intelligat amplificator Geſnerianæ Bibliothecæ, *Georgii Nicomediæ Archiepiſcopi* de *Cruce*, *quam falſo quidam Pſello adſcripſere Græcè MS. in 4. Biblioth. Imper. Viennæ.*

Compendioſa expoſitio *in Ariſtotelis libros de Naturali Auſcultatione*, extat in Bibliotheca Didaci Hurtadi. Geſnerus. In Bibliotheca Bavarica Cod. 145. Index Bavaricus, & in Bibliotheca Imperat. Viennæ, Iſrael Spachius.

Synopſis Logicæ Ariſtotelis, in 4. in Bibliotheca Auguſtana in Armario num. 5. Index Auguſtanus.

Expoſitio in Metaphyſica Ariſtotelis, in Italia, Geſnerus.

Commentarius in Ariſtotelis verba, Ars artium, & ſcientia ſcientiarum, *&*, *quomodo omnia à Philoſophia dependeant*, in Italia, Geſnerus.

In Pſychogoniam Platonis, in Italia, Geſnerus: in Bibliotheca Auguſtana fol. in Armario v, Index Auguſtanus MS. in Bibliotheca Imper. Viennæ in 4. Iſraël Spachius.

Expoſitiones variæ in varios Platonis locos, in Bibliotheca Bavarica Cod. 165. Index Bavaricus.

Συνοπτικὸν σύνταγμα τῆς φιλοσοφίας, in Bibliotheca Joannis Sambuci, Geſnerus.

Varia Philoſophica, Romæ in Vaticana. Geſnerus. *Phyſica, Aſtronomica, Muſica, Arithmetica, Geometrica, junctis opinionibus de Anima*, in 4. Biblioth. Imperat. Viennæ, Geſnerus.

Interpretationes dubiorum naturalium, Bibliothecæ Imperat. Viennæ, in 4. Geſnerus, & Iſraël Spachius: *Solutio unius, atque alterius quaſtionis Aſtrologicæ*, Biblioth. Auguſtana, 4. in Armario, Index Auguſtanus Manuſcriptus.

LVII. Inter Libros, qvos Bibliothecæ LugdunoBatavæ Joſephus Scaliger legavit, in Indice Græcorum Manuſcriptorum in fol. legitur cum Heronis Geometrica, *Pſelli quædam Aſtrologica:* An eadem, vel diverſa cum ſuperioribus, non poſſumus divinare. An etiam illa ſunt, qvæ ſub illo Libello de qvatuor ſcientiis mathematicis continentur? Sed ſuspendo judicium.

Expoſitio Mathematices in Timæo Platonis, *de animæ generatione, ſive eſſentia*, fol. Bibliotheca Auguſtana in Armario. Index Auguſt. MS. An eadem cum Pſychogonia?

Opus

Opus Græcum ex Libris medicinalibus, ordine Alphabeti, Romæ, in Vaticana. Geſnerus, Paſchalis Gallus, & Joannes Georgius Schenckius in Bibliotheca Medica.

Ecloga utilis ex libro Parallelorum. Ibidem. Geſnerus, & Spachius.

Encomia diverſa. Ibidem, Geſnerus.

Monodia, Romæ in Vatica Geſnerus.

Explicatio in librum Dioſcoridis, in Bibliotheca Manuëlis Eugenici, & Joannis Suzii. Antonius Verderius in Supplemento, & Schenckius in Bibliotheca Medica.

Ænigmata, in Biblioth. Bavarica Cod. 38.

LVIII. Meurſius *Hiſtoriarum Opus* Pſellum ſcripſiſſe autumat, illudqve laudari à Zonara tom. 3. in Iſaacio Comneno, & in Romano Diogene, item à Theodoro Metochita Hiſtor. Sacræ lib. 2. Cedreno, Joanne Curopalata in Hiſtoriæ ſuæ initio, Michaële Glyca in Annalibus ſemel, atqve iterum. Erat etiam in Catalogo exhibito à Grammatico, apud Antoninum Verderium, in Supplemento.

Gaulminus de Pſelli ſcriptis hæc habet: *alia illius in Regia pariter, & Vaticana extare certum eſt; ut* ψυχογονίαν *Platonis,* ἐπιτομὴν τῆς ἰαμβικῆς, *Comment. in Ariſtotelis Categorias, Metaphyſ. lib.* περὶ ἑρμηνείας, *Porphyrii quinque voces, contra Eunomium librum unum, de legibus duos,* μονῳδίαν, ἐγκώμια *diverſa. Epiſtolas item elegantes laudat in Adagio* ἄκαπνα θύειν *Caſaubonus in Athenæum.*

LIX. Plura etiam enumerat Antonius Verderius in Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ, ex Bibliothecis CPolitanis. Nam inter alia apud Johannem Suzium erant, Michaëlis Pſelli *Explicatio in Pſalterium Davidis. In Gregorium Nazianzenum.* In Catalogo à Grammatico exhibito, *Medicinale Michaëlis Pſelli. Liber Philoſophicus. In philoſophica Ariſtotelis. Aſtronomicum. Explicatio in Myſticam Philoſophiam. In quinque voces Porphyrii. In Topographica Strabonis, & Ptolemæi. In Arithmetica. In Galeni explicationem in quatuor libros reſolutionis Hippocratis. Menandri Comediæ XXIII,* ὁ Theſauros! *explicatæ à Michaële Pſello.* In Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi. *In Elenchos Sophiſtarum. Scholia in definitiones. De motu temporis. De circulo Solis, & Lunæ. De inventione diei Paſchatis. De Angelis, & Dæmonibus. De novis morborum appellationibus. De notis ſpirituum. De diviſione animalium. In ſalutationem Angelicam. In phyſica Ariſtotelis*: præter alia multa, qvorum ſupra meminimus. Infra qvoqve nonnulla alia recenſebimus. Et in Bibliotheca Antonii Auguſtini, Pſelli *Apophthegmata*, Cod. 227. *Explicatio Mathematica ſpeculationis in Platonis*

Digitized by Google

tonis Timæum. Abſoluta enarratio de Lemmate. Explicatio de Platonica aurigatione animorum, & de militia Deorum, in Phædrum. Explicatio nodi difficilis, quo pacto ex quinque ſecuplum eſt, & quod circa quinque ſecuplum eſt, & quod circa quinque figuras alia figura non ſtatuatur contenta ſub æquis lateribus & rectangulis inter ſe æqualibus, Cod. 191.

LX. Hæc ſunt, Lector, Pſelli monumenta, qvæ hactenus, ut mihi videtur, in iſtis Bibliothecis repoſita latent, qvæ non ſolùm videre, ſed etiam qveas, ut ita dicam, uſurpare: uſurpabis enim, dum conferendi, interpretandi, edendiqve copia data, ipſe in tantum ſcriptorem ſtudium, & tempus inſumes. Scriptioni meæ finem hic imponere peropportunum videbatur; habes enim ni fallor exactam Pſelli ſcriptorum enumerationem; tamen, ne Rempublicam literariam fraudare videar, de qva benè mereri ſemper ſollicitus ſum, en tertium hic adſcribam Catalogum Librorum Pſelli, qvos, dum ſemper aliqvid novi avidus capto, mihi legiſſe contigit. Mirum enim eſt, ut animus ad res novas ſemper geſtiat, nullis laboribus, nullis ſuccumbens vigiliis. Scio aliam hominibus beatitatem paratam, ad qvam totis conatibus contendere unusqvisqve debet: qvod ſi neſcirem, in ſola optimorum Scriptorum lectione collocandam eſſe exiſtimarem: & in illis conſervandis occupatum ſummam ducerem felicitatem. In qvibus omnem noſtram diligentiam, indulgentiamqve conſumi jucundiſſimum, ac digniſſimum eſt. Mihi ſanè lumen ſolis, dies, vitaqve ipſa erunt ingrata, & amara, ſi, qvæ legam, non habeam: ſi monumenta clariſſimorum virorum defecerint; præ illorum namqve dignitate, & ſvavitate, divitiæ, voluptates, & qvidqvid apud homines in pretio eſt, ſordes ſunt, & nugæ. Hæc itaqve ſitis, ſive furor (liceat propenſi ad literas animi cupiditatem, qvæ neſciat modum, ita appellare) dum mihi aſſiduè novos Auctores inveſtigandi ſtudium ingerit, ſemper novum qvid ingenio objicit; qvod poſtqvam didici, angor, & doleo, me illo, tanto tempore fruſtratum fuiſſe. Hinc magis, ac magis impellor concitatioribus ſtimulis. Dabo igitur tibi, Lector, ſine fuco, & fallaciis numerum Librorum Manuſcriptorum Pſelli, qvi jam latent in Bibliothecis, nec lucem viderunt, & eorum ſimul principia, ut rerum harum tibi notitiam habeas dilucidiorem. Ad Rhodum ipſam & ſaltum.

LXI. Viſi igitur, aut lecti Pſelli à me Libri ſunt: Στίχοι πολιτικοὶ, περὶ Γραμματικῆς πρὸς Κύριν Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον. *De Grammatica ad Conſtantinum Monomachum, Carmina Politica*, P. Μελέτω σοι Γραμματικῆς, καὶ τῆς ὀρθογραφίας. Πρὸς

Πρὸς τὸν αὐτὸν, περὶ Ἀντισοίχων. *Ad eundem, de Antiſtoechis.*
P. ἄγγαρος γὰρ ὁ ἄγγελος, ἀγῆλαι δὲ ζευιωίαι. Hæc duo à plerisqve in unum veluti corpus digeri, & ſub Grammatices nomine laudari, novi, Codex tamen Vallicellanus in duo dividit, ſecundo primum, aliis etiam aliorum interjectis, primo ſecundum tribuens locum; & argumentum utriusqve diverſam etiam poſcit tractationem. Nec in unum Grammaticæ regulæ, & dictionum expoſitiones, niſi confundas omnia, coaleſcunt. Meminit Caſaubonus in Athenæum lib.2.c.26. *Pſellus in verſibus politicis, qvibus obſcuriores voces expoſuit.* Auctorem horum eſſe Pſellum Michaëlem nullus dubito. Meurſius * tamen Joannem, cui de virtutibus ac vitiis Jambos tribuit, horum Auctorem inſinuat; cum exiſtimet Joannem eſſe qvem in ἡγήτορες laudat Svidas, Λέγει δὲ καὶ ὁ Ψελλὸς, ἡγητορία πέφυκε τῶν σύκων ἡ παλάθη. Eundem Pſellum ſæpius à Suida laudatum inveni, in Δέρτρον. Δέρτρον, ὅ ἐστέρη τὸ λεπτὸν λέγει ὁ Ἱπποκράτης. φησὶ καὶ ὁ Ψελλὸς, ὃ δὲ ἐστέρη τὸ λεπτὸν κατονομάζει δέρτρον. & Γνάφευς, Γνάφευς ὁ αλλότριος, τοῦ Ψελλοῦ, Γνάφευς ἀλλότριος, καὶ γέρδης ὁ ὑφάντης. Qvæ cum in his de Grammatica, & Antiſtœchis legantur, non alium horum, qvam Joannem Auctorem Meurſius nobis intrudit.

Τί ἐστὶ Βαβουζιτκάριος. *Quid ſit Babutzicarius.* P. Ὁ μὲν τοι Βαβουτζικάριος ἐξ.

Περὶ τοῦ Γιλλοῦ, de Gillo. P. Ἡ δὲ Γιλλὼ ἦν δὴ τὸ ἀρχαῖον. καὶ.

Πόθεν τὸ τοῦ Κεράτη ὄνομα. *Unde nomen Cornuti originem habuerit.*
P. Τέτριπται ἐν συνηθείᾳ ὃ βίου τὸ τοῦ Κεράτη ὄνομα.

Τί σημαίνει τὸ Καίσαρος ὄνομα. Qvid ſibi velit Cæſaris nomen.
P. Τὸ ὃ Καίσαρος ὄνομα.

Εἰς τὸ, εἴ τι ἔφθασεν. *In illud, ſi quid advenit.* P. Ἔφθασέ τις εἰπὼν, ὅτι ἔφθασεν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ, Λίγξε βιὸς, νευρὴ δὲ μέγαλ' ἴαχεν. *In illud, Stridit arcus, nervus autem valde ſonuit.* Homeri Iliad. δ. v. 125. P. Ἐστι μὲν οὐδ' ὅπερ εἰρήκειν εὐθὺς ἐρωτηθεὶς.

Εἰς τὴν ἐν Νικομηδείᾳ λεγομένην ἀκολουθ. *In Intellectionom ſic dictam, que Nicomediæ eſt.* P. Θαυμάζουσιν οἱ πολλοὶ τὸ ἐν Νικομηδείᾳ ἦχον.

Τίς ἡ διάκρισις τῶν Συγγραμμάτων, ὧν τῷ μὲν ἡ Χαρίκλεια, τῷ δὲ ἡ Λευκίππη ὑπόθεσις καθεστήκατον. *Quænam ſit Scriptionum differentia, quarum alteri Chariclea, alteri Leucippe argumento ſunt.* P. Πολλοὺς οἶδα καὶ τ ἄγαν.

LXII. Περὶ παραδόξων ἀκουσμάτων. *De mirabilibus auditionibus.*

(Ff) P. Μηδὲ

* Meurſius ad Pſellum in Canticum Canticor. p. 177.

P. Μηδὲ καινῶν ἀναγνωσμάτων εἴης. Libellum Schediaſmate * illuſtravimus.

Ἐγκώμιον εἰς τοὺς Κόρρεις. *Laus Cimicum.* P. Οἱ δὲ πολλοὶ τοὺς Κόρρεις κακίζουσιν.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν Φθεῖρα. *Laus Pediculi.* P. Ἀλλ' ὁ φθεὶρ ἴσως τῇ Ψύλλῃ.

Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ψύλλαν. *Laus Pulicis.* P. Τὸν Κώνωπα φασὶν ὡς Ἐλέφαντα, καὶ ἵνα γε καθ' ὁδὸν. Hujus meminit Joannes Tzetzes chiliad. II. Hiſtor. 185.

Ὁ Μιχαὴλ μὲν ὁ Ψελλὸς Ψύλλας ἐγκωμιάζει.
Ἡμῶν πρὸ χρόνων ἑκατὸν ἀκμάζων ἐν τῷ βίῳ.
Michaël quidem Pſellus Pulices laudat, annis ante nos centum florens in vita.

Πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Σέργιον, εἰπόντα μήποτε δηχθῆναι ὑπὸ Ψύλλης. *In diſcipulum Sergium, qui dixerat, nunquam ſe morſum à Pulice.* P. Καὶ ὡς ἀληθῶς ἄπορον, εἰ πάντων.

Πρὸς τὸν αὐτοῦ Παπᾶν. *Ad ſuum Papam.* P. Καὶ ποταπὸς Παπᾶς ὁ Παπᾶς.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν οἶνον. *Laus Vini.* P. Οὐκ οἶδα πότερον ὡς ἀνθοσμίαν.

Πρός τινα Κάπηλον μεγάλαυχον, καὶ φιλοσοφοῦντα διάκενα. *In Cauponem quendam ſuperbum, & fruſtra philoſophantem.* P. Ἀλλὰ ποίας ταύτας φιλοσοφίας, λογιώτατε ἀδελφέ.

Εἴς τινα Κάπηλον, γενόμενον νομικόν. *In Cauponem leges pertractantem.* P. Εἶτα εἰ σέ τις δικάζειν ἐπιτρέψαι μέλλοι.

LXIII. Leviſſima iſta ſunt, & minus ſeria; at oſtendandi ingenii cauſa, & eloqventiæ divitias, & vim, qvæ res auget laudando, vituperandoqve rurſus affligit: &, qvod ſpectabilius eſt, parva pro magnis approbat, itemqve magna attenuat, & ad minima deducit. Licuit ſemper, & antiqvis, & ſubſecutis deinceps temporibus eloqventiſſimo cuiqve, & nunc licet. Argumenta ſimilia, infames materias, vel inopinabiles nuncupabant. Flagitioſa ſiqvidem ſi commendarent, ἄδοξα, καὶ ἄτοπα, ſi præter hominum opinionem, παράδοξα aggredi dicebantur. Ranarum pugnam Homerus; unus è ſapientibus Græciæ Pittacus Molam laudavit; Dio Pruſſæus exornavit Pſittacum; Polycrates Mures; Teredinem Clitarchus; Muſcam Lucianus; Themiſon Plantaginem; Marcion Raphanum; Eraſiſtratus Lyſimachiam; Pythagoras Bulbos; Diocles Rapam; Phanias Urticam; Cato Braſſicam; Mortem Alcidamas; Ariſtophanes Paupertatem; Febrem Qvartanam Phavorinus; Syneſius calvitium; alii

* Neqve libellus Pſelli, neqve Allatii ſchediaſma hoc vidit lucem.

alii Salem, qvod ridet Plato in Convivio, alii Vomitum, Ollas, Inſecta, & qvæ ſunt hujus generis, qvæ Plutarchus & Iſocrates, & noſtra tempeſtate alii magnifica, ac diſerta Oratione laudibus proſecuti ſunt; hic qvidam Ovum, ille Aſinum, alius Ebrietatem, alius Stultitiam, alius Mendacium, & qvid non? qvæ in unum Volumen ſub Theatri Joco-ſerii nomine congeſſit Gaspar Dornauus, * & publicavit non ſine Appendice. Et qvod magis mirere, Wittembergæ Bruno qvidam Nolanus impiè præconium Diaboli recitaſſe dicitur; & qvidam alius, qvem nominare prætermitto, Lictoris publici: verùm pro tanto in Acherontis Miniſtros beneficio, reliqvi Italiæ Lictores, ne ingrati eſſe viderentur, datis ad Laudatorem literis, gratiam referre conati ſunt, officia ſua polliciti, cum tempus adfuerit, benè, & benignè ſeſe illi præſtituros. Non mirum itaqve ſi Pſellus etiam noſter, ſui experiendi gratia, in contemptiſſimis iſtis ſtylum exercuit. Memini me fuſè admodum in Rhetoricis dubitaſſe, difficilius ne ſit, ideoqve præſtantius, & admirabilius res viles, minimas, vel etiam malas dicendo exornare, an qvæ his contraria, ut Virtutem, Sapientiam, & Viros his ipſis celebres, & illuſtres. Nunc, ut Lectorem, lectione operum Pſelli defeſſum ſublevemus, pauca ex multis illis adducemus pro utraqvè parte ex ingenio aſſerenda. Iſocrates ſimiles conatus verbis etiam acerbiſſimis, pluribus in locis, inſectatur; Plato deridet in Convivio; Syneſius in Epiſtolis improbat; eoqve præcipuè, ſi qvæ totis viribus conſectamur, improba dicacitate vituperentur; ut de Carneade vituperante Juſtitiam traditur. Adde; ſicut longè præſtabilius eſſet de rebus utilibus mediocres opiniones habere, qvàm ſupervacanearum exqviſitam cognitonem; & paululum eminere in magnis, qvàm in parvis, præſertim iis, qvæ vitam nihil juvant, excellere; ita & in dicendo philoſophandum eſt. Et qvis neſcit gravitatem ſcurrilitati, res ſerias ludis, & jocis eſſe laborioſiores? idqve ex eo intelligitur, ut dicebat Iſocrates in Helenæ laudatione, qvod neminem unqvam illorum verba defecerint, cum hi univerſi longè tenuiùs dixerint, qvàm argumenti magnitudo poſtulat, adeò de rebus luculentis difficile eſt aliqvid afferre in medium, qvod nemo ante uſurparit; de rebus autem contemptis, & humilibus, qvicqvid in buccam venerit, omne

 pro-

* Hanoviæ 1619. fol. Dornaviano Operi licebit addere diſſertationum ludicrarum & amœniorum ſcriptores varios Lugd. Bat. 1644 12. & admiranda rerum admirabilium encomia. Noviomagi Batavor. 1666. 12.

proprium fuerit. Videtur tamen magis egregium primum: primi enim eloqventiæ magiſtri, qvi ſibi laudi laudem comparare, & omnes in ſui admirationem trahere ſtuduerunt, ſimilia argumenta uſurparunt, Homerus, Gorgias, Protagoras, aliiqve non pauci, & poſt hos multo plures. Atqve has materias veteres adorti ſunt, non Sophiſtæ ſolum, ſed Philoſophi qvoqve, ut probat A. Gellius lib. 17. c. 12. & Philoſtratus in Vitis Sophiſtarum. Nec dicendum eſt, tot eruditos homines in hac re fuiſſe deceptos: eorum apud omnes æſtimatio ſingularis id negat. Et, dum materiæ difficultate magis exercentur ingenia, magis etiam lucent: etenim ubi deficit materia propter improbitatem, aut tenuitatem, ibi eloqventiæ lumina, & vires magis intenſæ vehementiora ſpicula in audientium animos contorqvent; ſuiqve copia in maxima inopia ingerunt admirationem. Magis enim facundiæ opes in rebus laude carentibus oſtentantur. Hinc omnibus, ſibiqve iſti Scriptores perſuadent, Ὡς εἰ περὶ πονηρῶν πραγμάτων ἔχουσί τι λέγειν, περὶ τῶν καλῶν, καὶ ἀγαθῶν ῥαδίως εὐπορήσουσι. *Se, cum de rebus adeo improbatis verba ſuppetant, ad res præclaras exponendas luculenta oratione facile abundaturos.* Nec male Sidonius Apollinaris: *Nam moris eſt eloquentibus Viris ingeniorum facultatem, negotiorum probare difficultatibus; & illic ſtylum peritum, quaſi quendam fœcundi pectoris vomerem figere, ubi materiæ ſterilis argumentum, velut arida ceſpitis macri gleba jejunat.* Nec minutæ beſtiolæ minus neceſſariæ exiſtimantur. Nam eæ qvoqve in ſuo genere pulchræ ſunt, & aliqvid decoris univerſitati rerum, tamqvam in communem Rempublicam, pro ſua portione, conferunt; ut præter alios animadvertit Ariſtoteles 1. de partibus Animal. cap. 5. Divinus qvippe Artifex ita magnus eſt in magnis rebus, ut minor non ſit in parvis. Recteqve à Plinio lib. II. Natur. Hiſtor. cap. 2. ſcriptum eſt: *In magnis corporibus; aut certe majoribus, facilem Officinam ſeqvaci materia eſſe: in parvis, atque ſua exilitate nullis, multam rationem, immenſam vim, inextricabilem perfectionem; & rerum naturam nunquam magis, quam in minimis totam eſſe.* Eoqve ſpectat illud D. Auguſtini lib. 22. de Civit. Dei cap. 24. *Ea plus habent admirationis, quæ molis minimum. Plus enim Formicularum, & Apicularum opera ſtupemus, quam immenſa corpora Balænarum.*

LXIV. Sed de parvis pauca hæc etiam ſatis. Cætera Pſelli perſeqvamur.

Εἰς τὸν αὐτοῦ ἔγγονον ἔτι νήπιον ὄντα. *In ſuum Nepotem adhuc infantem.*

P. Οὐκ ὄψομαί σε ἴσως φίλτατόν μοι βρεφύλλιον.

Εγκά-

Ἐγκώμιον εἰς τινὰ Νικόλαον Μοναχὸν, γενόμενον Καθηγούμενον τῆς ἐν Ολύμπῳ Μονῆς. *Laus cujusdam Monachi Nicolai, qui in Olympi Monaſterio Præſes fuerat.* P. Ὑψηλότεροι μὲν τῆς ἀπὸ τ.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μοναχὸν Ιωάννην τὸν Κρουσουλᾶν τὸν ἀναγνόντα ἐν τῇ ἁγίᾳ Σορῷ. *Joannis Cruſtulæ Monachi laus, qui in S. Urna legerat.* P. Τί τοῦτο, εὐθὺς γὰρ εἰς δεδυκότα με τὸν ναόν.

Ἔπαινος τοῦ Ιταλοῦ, *Laus Itali.* P. Ὡς εὖ τῷ Ιταλῷ. εἰ δὲ βούλοιτο.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς, περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. *Ad Diſcipulos, de eodem argumento,* P. Οὐδεὶς παρ' ἡμῖν οὔτ' αἰχμητὴς, οὔτ' ἀκοντιστής.

Πρὸς τοὺς βασκαίνοντας αὐτῷ, *Contra ſui Obtrectatores.* P. Τμεῖς μὲν οὕτως, λέγω δὲ τοὺς.

Πρὸς τοὺς αὐτούς. *In eosdem.* P. Οὐθ' ὑμῖν βασκανίας περιλελείψεται ἀφορμή.

Κατά τινος λοιδορήσαντος αὐτὸν ἀφανῶς. *Contra quendam, qui illi clanculum maledixerat.* P. πρὸς τὴν λοιδορίαν ὁ λόγος.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπολειφθέντας τῆς ἑρμηνείας τοῦ περὶ Ερμηνείας. *Ad Diſcipulos, qui interpretioni libri Ariſtotelis de Interpretatione non interfuerunt.* P. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας ὁ λόγος.

Ὅτι ἐβράδυναν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τῇ τῆς σχολῆς ξυνελεύσει. *Cum diſcipuli tarde ad Conventum ſcholaſticum proceſſiſſent.* P. Οὐδὲν καινὸν ποιεῖτε ὅτι δοκοῦντες ὑμῖν φιλόσοφοι.

LXV. Μονῳδία ἐπὶ Ρωμανῷ Ρεφερενδαρίῳ, *in Romanum Referendarium, Monodia.* P. Πολλοὺς ἐγὼ τῶν φίλων τεθνηκότας.

Μονῳδία εἰς τὸν Πρόεδρον Κύριν Μιχαὴλ τὸν Ραδηνὸν, *in Antiſtitem Dominum Michaelem Radenum, Monodia.* P. Τοῖς μὲν ἄλλοις τῷ.

Μονῳδία εἰς τὸν τοῦ Ακτουαρίου Ιωάννου ἀδελφὴν, *in Actuarii Joannis ſororem, Monodia.* P. Ὦ ποίας ὁ Δαίμων, ἀφορμὰς λόγων.

Μονῳδία εἰς Ιωάννην τὸν Πατρίκιον ὁμιλητὴν αὐτοῦ ὄντα, *in Joannem Patricium diſcipulum, Monodia.* P. Κωφὸν ἡμῖν τὸ ἀκροατήριον.

Ιωάννη Βούρτζη Βεστάρχῃ, τελευτήσαντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, *ad Joannem Burtzem Beſtarcham, ob obitum illius Fratris.* P. Οὐκ οἶδα τίνα σοι.

Ἐπιτάφιος εἰς τινα φίλον αὐτοῦ, καὶ συμμαθητὴν, *in quendam Amicum, & Condiſcipulum, Oratio funebris.* P. Ἐγὼ μὲν ᾤμην ἀναχωρεῖν.

Ἐπιτάφιος εἰς τὴν θυγατέρα Στυλιανὴν πρὸ ὥρας τοῦ γάμου τελευτήσασαν, *in filiam Stylianam, quæ ante nuptiarum tempus mortem obiit.* P. Θυγατέρα τῷ λόγῳ τιμῶν.

Ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, *in Matrem, Oratio funebris.* P. Τὸ ἐγκώμιον, ἀλλ' οὐχ ὡς.

Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην Καισάρισσαν. *In Irenem Cæſariſſam, Oratio funebris.* P. Ἐγκωμιάζειν κατὰ ταυτὸ, καὶ θρηνεῖν ἐπιτάφια.

LXVI. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Δέσποιναν. *Laus* * *Imperatoris.* P. Ἔδει ποτὲ τὸν εὐδαίμονα ταύτην.

Εἰς τὸν Βασιλέα τὸν Διογένην ὡς ἐκ προσώπου τινὸς τοῦ πολίτου. *In Diogenem Imperatorem; loquitur unus è Civibus.* P. Νῦν πρῶτον ὁπλίτην Βασιλέα τεθέαμαι.

Πρὸς Βασιλέα τὸν Δούκαν, *in Ducam Imperatorem.* P. Δέσποτά μου ἅγιε, ἀνεθεώρησα.

Δημηγορία εἰς τὸν Βασιλέα τὸν Δούκαν. *In Ducam Imperatorem, Concio.* P. Εἰ καὶ περὶ τοῦ μεγάλου τῆς τροπαίου.

Ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Βασιλέως. *Tamquam ex Imperatoris perſona.* P. Παντοδαπόν τι χρῆμα, καὶ πολυέραστον βασιλεύς.

Προσφωνηματικὸς πρὸς τὸν Κύριον Μιχαὴλ τὸν Δούκαν. *In Dominum Michaëlem Ducam Proſphonematicus.* P. Ἀέλιπαί μοι τῆς ἀφωνίας.

Σελέντιον δημηγορικὸν παρὰ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Δούκα. *Silentium pro concione dictum ab Imperatore Michaële Duca.* P. Εἰ καὶ πολλοῖς τῶν Βασιλέων ἔθος ἐστὶν ἐξ ὑψηλοτέρου.

Σελέντιον ἐκφωνηθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλίσσης Κυρίας Θεοδώρας. *Silentium dictum ſub Imperio Dominæ Theodoræ.* P. Ἡ τῶν ἀρετῶν βασιλὶς μετὰ τῆς τῶν ὡρῶν βασιλίδος.

Χρυσόβουλον, *Aurea Bulla.* P. Οὐ θαυμαστὸν εἴ τις τὸν μέγαν θεώμενος ἥλιον ἀπείρω φαίη.

Λόγος ὑποθήκην φιλίας εἰσηγούμενος τοῖς ἀνεψιοῖς τοῦ Πατριάρχου Κυροῦ Μιχαήλ. *Oratio, præcepta amicitiæ tradens Nepotibus Patriarchæ Domini Michaëlis.* P. Πολλάκις ἐθαύμαζα ὅτι με τῶν ἄλλων

Πρὸς τὸν οἰκεῖον Γραμματικόν. *In proprium Grammaticum.* P. Ὑπὲρ σοῦ πρὸς τοὺς κατὰ σοῦ τὸν λόγον πεποίημαι.

LXVII. Λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ τιμίου λειψάνου ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἐκδοθεὶς αὐτοσχέδιος. *Oratio in Translationem venerandarum reliquiarnm Sancti Protomartyris Stephani; dicta ex improviſo* P. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ πατὴρ πάντων τῶν ἐλπιζομένων.

Λόγος ἐπὶ τῷ ἐν Βλαχέρναις γεγονότι θαύματι. *In Miraculum in Blachernis patratum, Oratio.* P. Οὐ πολιτικὸν τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος τό.

Εἰς

* *Auguſta.*

Εἰς τὰ θαύματα τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ. *In Miracula militiæ Principis Michaelis.* P. Σκοπὸς μὲν καὶ πλῆθος ἐναγομένοις ἡμῖν πρός.

Εἰς τὴν μεγάλην Κυριακὴν, ἑορτὴν τῆς ἁγίας Ἀγάθης, καὶ εἰς τὰς μαθητρίας αὐτῆς. *In magnam Dominicam, diem feſtum S. Agathæ; in Diſcipulas illius.* P. Οὐ τὰ σπουδαῖα μόνον αἱρεῖται.

Βίος τοῦ ὁσίου Πατρὸς Αὐξεντίου. *Vita S. Patris Auxentii.* P. Ἀρχὴ μὲν ἡμῖν τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ παλαιοῦ πτώματος.

Πρὸς τὸν πρωτοσύγκελλον, περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ. *Ad Protoſyncellum, de S. Gregorio Thaumaturgo.* P. Μὴ θαυμάσῃς ὁ ἐμὸς μυστηγέτης, εἰ πρέν τι, καὶ λαμπρὸν φθέγξομαι. In Protoſyncellum hæc etiam Carmina Pſelli leguntur:

Σύγκελλος ὡς σωματικὸς, ἀλλὰ τοῦ Λόγου,
Καὶ πρῶτος ὡς Πρόεδρος, ἀλλὰ τοῦ Πόλου,
Πᾶς οὖν τις αὐτὸν πρωτοσύγκελλον λέγει,
Ὡς Οὐρανοῦ Πρόεδρον, ὡς Θεοῦ φίλον.

LXVIII. Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Συμεῶνα τὸν Μεταφραστήν. *In Simeonem Metaphraſtem,* * *Oratio Panegyrica,* P. Τὸν μέγαν ἐν βίῳ, καὶ λόγῳ Συμεὼν ἐπαινεῖν προελόμενος. In qvem & officium, die ipſi ſacro in Eccleſia decantandum, concinnavit. Troparia in laudibus, & Veſperis conſcripſit, P. Γέρας τὸ λαμπρὸν, τὸ περίβλεπτον ὕψος. & Canonem pro Matutinis horis confecit, cujus ea fuit Acroſtichis, Μέλπω σε τὸν γράψαντα τὰς Μεταφράσεις. P. Μέλος μοι εὔρυθμον δίδου. Simeonis verò memoria celebratur iiii. Kal. Decembris, eodem ipſo die, qvo Stephanus vitam martyrio finiit, ut canitur Ode 9. Εἰρηνικᾶς τρισμακάριε ἐξεδήμησας κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ κλεινὸς Στέφανος τελειοῦται ὁ ὁσιομάρτυς. *Quiete ter beate transmigraſti eo ipſo die, quo inclytus Stephanus Martyrio DEo conſecratur.* Loqvitur tamen non de Stephano Protomartyre, ſed de juniore alio; qvi ſub Conſtantino Copronymo pro Sanctarum Imaginum cultu cum aliis vario ſuppliciorum genere vitam effudit.

Αἰνίγματα πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δουκᾶν. *Ad Michaelem Ducam Ænigmata,* verſibus Politicis, & Jambicis compoſita, apud me ſunt num. XLI. neſcio an omnia, P. Ἐστί τι ζῶον λογικὸν, δίστομον στεφηφόρον.

Ἐπι-

* Hæc Oratio una cum officio in Simeonem Græce & Latine edita ab Allatio ad calcem diſſertationis de Simeonibus. Pariſ. 1664. 4.

Ἐπιςολαὶ, * *Epiſtolæ*, circiter 33. qvarum prima incipit: ὁ πλωχὸς ὗτ☉ ἠγαπημθύε μοι ἀνεψιέ. eas ſequuntur nonnulli Jambi, cum aliis ſtyli exercitandi gratia conſcriptis. Pſelli Epiſtolas in Bibliotheca Bavarica aſſervari Cod. 165. diſcimus ex ejus Indice, & apud Joannem Suzium, & Manuelem Eugenicum, ex Antonio Verderio in Supplem. erant & apud Antonium Auguſtinum Cod. 191. qvarum qvinqve priores ad Cæſarem, ad Æmilianum Patriarcham Antiochiæ tres; ad Leonem primum Sacellarium unica; & ad Xiphilinum unica. Eas pereruditas appellavit Caſaubonus Animadverſ. in Athenæum lib. 1. cap. 8. & tempore etiam ipſius Pſelli, Magnus Drungarius magni æſtimabat, ſi Pſello ipſi credimus, Epiſtola ad eundem: Πάλαι ποτὲ ἀπέτεκον ἐγὼ ἄγαλμα σοφίας ἐπήρατον, ὡραίας Ἐπιςολάς, αἷς δὴ σὺ περιτυγχάνων πολλάκις, εἶτα δὴ καὶ θαυμάζων ἴσως τῆς χάριτ☉, οἴει τοιαύτας με καὶ αὖθις ἀποτεκεῖν δύνασθαι. Διὰ τοῦτο σὺ μὲν ἐρᾷς τῶν ἐμῶν ὠδίνων. ἐγὼ δέ σοι ἐκφῦναι τὸν τόκον ἐ βέλομαι. Id eſt: *Multo abhinc tempore ſapientiæ ſpecimen amabile, pulchras Epiſtolas genui, quas ipſe cum ſæpius accepiſſes, forte earum gratias admiratus, ſimiles me, & rurſum edere poſſe exiſtimas. Propterea tu quidem fœtus meos exoptas; ego verò tibi partum excludere renuo.*

LXIX. Λόγος σχεδιασθεὶς πρὸς Πόθον Βεςάρχλω ἀξιώσαντα τοῦτον γράψαι, περὶ τοῦ Θεολογικοῦ Χαρακτῆρ☉. *Oratio ex tempore ad Pothum Veſtarcham, qui Pſellum rogarat, ut de Theologico charactere ſcriberet.* P. Μὴ θαυμάσῃς, Πόθε μοι φίλτατε, εἰ τῶν. Duæ de hac Materia ad Pothum Orationes indicantur in Bibliotheca Antonii Auguſtini Cod. 191. An hæc una in duas diviſa ſit; vel verè binas ſcripſerit, mihi non liqvet.

Paraphraſis in Homeri Iliada, ſoluto ** *ſermone*, P. Τὴν εἰπὲ μῆνιν ὦ Θεὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πηλέως. ita tamen, ut ſinguli verſus ſeorſim redditi ſint. Eam habuiſſe etiam Joannem Oporinum Baſileenſem, tradit Geſnerus.

Ἐξήγησις εἰς τὰς ε̄ φωνὰς τοῦ Πορφυρίου. *Expoſitio in quinque voces Porphyrii.* P. Διατί ἀπροσδιορίςως.

Ἐξήγησις εἰς τὰς Κατηγορίας τοῦ Ἀριςοτέλους. *Expoſitio in Prædicamenta Ariſtotelis.* P. Τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν κοινωνεῖ.

Διδασκαλία συντομ☉, καὶ σαφεςάτη, περὶ τῶν δέκα Κατηγοριῶν, καὶ τῶν Προτάσεων, καὶ τῶν Συλλογισμῶν, περὶ ὧν τις προδιδαχθεὶς εἰς πᾶσαν μὲν καὶ ἄλλην ἐπιςήμην, καὶ τέχνην, ἐξαιρέτως ᾗ εἰς τὴν ῥητορίαν

* Ex his, novem Pſelli Epiſtolæ ab Allatio poſt idem de Simeonibus Syntagma vulgatæ Græce & Latine.

** Verſibus politicis.

τορίαν εὐκλεῶς ἐμπορεύσηται. *Doctrina compendioſa , & quàm maximè dilucida, de decem Prædicamentis, Propoſitionibus , & Syllogiſmis , quorum notitia prius habita, in quamlibet ſcientiam, & artem, ſed Rhetorum potiſſimum, facili negotio cuique aditus patebit.* P. Ἐπειδὴ πᾶσιν ἐστὶ εἰδ' ὅθεν εἰπεῖν τὴν τῆς διαλεκτικῆς.

Εἰς τὴν Πορφυρίου Εἰσαγωγὴν, καὶ τινὰ τῆς Ἀριστοτέλους Κατηγοριῶν. *In Introductionem Porphyrii, & Prædicamenta Ariſtotelis.* P. Πολλοὶ μὲν πολλαχῶς τῶν ἀρχαίων.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους. *In Ariſtotelis librum, de Interpretatione, expoſitio.* P. Ὁ σκοπὸς τοῦ περὶ Ἑρμηνείας ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ Προτάσεων, diverſa ab edita, qvemadmodum & ſeqventes.

Ἐξήγησις εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας Ἀριστοτέλους. *In Ariſtotelis librum, de Interpretatione , expoſitio.* P. Θέσθαι νῦν ἀντὶ τοῦ ὁρίζεσθαι.

Σύνοψις , καὶ Μετάφρασις σαφεστάτη τῆς διδασκαλίας τοῦ περὶ Ἑρμηνείας. *Synopſis , & Metaphraſis quam dilucida doctrinæ libri , de Interpretatione.* P. Διαλαμβάνει περὶ προτάσεων.

Εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας ἔκδοσις ἐπίτομος. *Libri , de Interpretatione, compendioſa expoſitio.* P. Τὰ εἴδη τοῦ λόγου πέντε τὸν ἀριθμόν.

Ψελλοῦ , καὶ ἄλλων Σχόλια, καὶ Ἀποσημειώσεις εἰς τὸ πρῶτον τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Pſelli, & aliorum Scholia, & Annotationes in primum priorum Analyticorum Ariſtotelis.* P. Καὶ τὸ δέκατον πρόβλημα.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον , καὶ δεύτερον τῶν προτέρων Ἀναλυτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. *Expoſitio, in primum , & ſecundum priorum Analyticorum Ariſtotelis.* P. Ἐν τῷ πρώτῳ εἰπεῖν.

Ἐξήγησις εἰς τὸ πρῶτον τῶν ὑστέρων Ἀναλυτικῶν. *Expoſitio in primum poſteriorum Analyticorum.* P. Σκοπὸς ἐστὶν ἐνταῦθα τῷ Ἀριστοτέλει.

Προλεγόμενα εἰς τοὺς Σοφιστικοὺς Ἐλέγχους τοῦ Ἀριστοτέλους. *In Sophiſticos Elenchos Ariſtotelis, Prolegomena.* Ὅτι μὲν ὁ περὶ Ἀποδείξεως λόγος. In alio vero exemplari iſta Michaëli Epheſio tribuuntur.

LXX. Τίνα περὶ Δαιμόνων δοξάζουσιν Ἕλληνες. *Quæ de Dæmonibus Græci opinentur.* P. Ὁ μὲν ἡμέτερος λόγος προαιρέσεις καὶ τοῖς Ἀγγέλοις δίδωσι. Et hunc puto eſſe alterum * librum de Dæmonibus , ex qvo Marſilius excerpſit ea , qvæ leguntur ultimo capite apud ipſum, eoq; magis ducor in hanc ſententiam, qvod in meo Codice ſtatim poſt hunc Tractatum ſeqvitur Dialogus de Dæmonibus, in qvo interloqvuntur Timotheus, & Thrax, de qvo ſuperius in Libris editis Pſelli egimus.

Εἰς τὴν Ψυχογονίαν τοῦ Πλάτωνος. *De animi generatione apud Platonem.* P. Τὸ μὲν λεγόμενόν ἐστιν, ὅτι οὐ μάτην.

(Gg) Locus

* Vide ſupra §. 39. p. 28.

Locus ex Phyſicis, de anima, & mente. P. Νȣ̃ς ἐςὶν ἕξις ψυχῆς.

Περὶ ψυχῆς. *Variæ Quæſtiones, de anima.* P. Νοερὰ μὲν ἐν ἡ ψυχὴ, νοερός.

Περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς, *de quinque facultatibus animæ.* P. Νȣ̃ς μὲν ἐςὶν ὁ Θεόθεν κατὰ φύσιν κινέμενος.

Περὶ τῆς χώρας τῆς γῆς. *De ſitu Terræ, figura, & magnitudine.* P. Ἡ γῆ τὴν μέσην τȣ̃ παντὸς ἔλαχε χώραν. Non me latet tamen, in alio Manuſcripto Opuſculum hoc Nicephoro Blemmidæ tribui.

Πότε ἐκλείπει ὁ Ἥλιος, καὶ πότε ἡ Σελήνη, καὶ πῶς τὴν ἔκλειψιν ἀμφοτέρων συμβαίνει γίνεσθαι. *Quando deficit Sol, & quando Luna, & quomodo utriusque defectus contingat.* P. Εἰ μὲν τȣ̀ς τρόπȣς ἐρωτᾷς τῶν ἐκλείψεων.

Περὶ Θυτικῆς. *De ſacrificandi ratione.* P. Περὶ τῆς Θυτικῆς ἐπιστήμης ἠξίωσας.

Περὶ Χρυσοποιΐας πρὸς τὸν Πατριάρχην Κύριν Μιχαήλ. *De auri conficiendi ratione, ad D. Michaëlem Patriarcham.* P. Ὁρᾷς ὁ ἐμὸς δεσπότης ὁ με ποιεῖς, ἡ τῆς ἐμῆς ψυχῆς τυραννίς. Vide ſupra in editis. §. 38.

Περὶ Σφυγμῶν. *De Pulſibus.* P. Ἥκω δή σοι καὶ τὸ περὶ Σφυγμῶν.

Ἀποσημείωσις Πυρεττόντων, *Nota de Febrientibus.* P. Εἰ κατεκλίθη ὁ νοσῶν ἐν ἀρχῇ.

LXXI. Ἰατρικὸν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον. *Medicinale ad Conſtantinum Porphyrogennetam.* P. Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θειότητος. Tractatus prooëmii mihi copiam fecit, Vir πραγμάτων peritus Melchior Inchofer, Meſſana delati; Ipſum, qvia adhuc ineditum eſt, ut modum etiam tractationis habeas, hic apponam. Τὰς προσταχθείσας ἐπιτομὰς παρὰ τῆς σῆς θειότητος, ἐκ Θεȣ̃ Αὐτοκράτωρ, περὶ τῆς τῶν Ιατρικῶν Θεωρημάτων συναγωγῆς ἐσπȣδάσα κατὰ τὸ δυνατὸν διὰ συντομίας ὁμȣ̃, καὶ σαφηνείας πᾶσαν τὴν ἰατρικὴν ἐπελθεῖν, μηδὲν κατὰ δύναμιν τῶν ἀναγκαίων ὑπερορᾶν, ἕκαστον ἐκθέμενος τῶν παθημάτων, πρῶτον μὲν τὰς αἰτίας ὑπαγορεύων σαφῶς, δεύτερον τὰς σημειώσεις δι᾽ ὧν ῥαδίως γνωσθήσονται, εἶθ᾽ ἑξῆς τὴν θεραπείαν, δι᾽ ἣν πάντα κατὰ τέχνην θεραπευόμενα, πρότερον ἀπὸ κεφαλῆς ἀρξάμενοι, διὰ τὸ ἐκεῖσε ἱδρύσθαι τὸ ἱερὸν τῆς λογικῆς ψυχῆς. *Juſſu tuo mihi, diviniſſime Imperator, compendia de meditationum Medicarum collectione demandata, pro virium mearum modulo, compendioſe, atque perſpicue, omnem Medicinæ facultatem percurrens, nullumque ex neceſſariis negligens, ſed univerſos morbos exponens, abſolvere niſus ſum. Primum enim cauſas aperte enuncio; ſecundo, per quas non difficulter dignoſcentur, notas; tandem media, per quæ*

omnia

omnia artificioſe curabimus. Prius à Capite, quod in eo ſacra pars animæ rationalis inhæreat, exordiamur. Ex ungue Leonem, & ex hoc diſce cætera. Liber tamen contemnendus non eſt, ſed ſæpe ſua breuitate expeditus, & remediis à probatiſſimis Scriptoribus delectis, transſcriptisqve & populari loqvendi forma proficuus. Pſelli tamen utcunqve non eſt. Neqve enim in dicendo acrimoniam, nec in re expedienda ſolertiam Pſellianam præ ſe fert. Nec patitur id Imperator, cui Tractatus inſcribitur. Sive enim Conſtantinum Porphyrogennetam primum, ſive ſecundum, qvi cum Baſilio Imperio præfuit, intelligas, Pſellus Auctor eſſe non potuit, qvem ſub Imperio Alexii Comneni vivum adhuc deprehendimus, niſi tunc primum, & natum, & libros componentem dicere velimus; & tunc etiam vitam ejus ultra centeſimum annum productam fateri cogemur. Qvodſi triginta annos natus & amplius ad minus, ut veriſimile eſt, (Auctorem enim, allatum exordium ætate provectum, experimentis celebrem, artisqve exercitio eruditum innuit) Tractatum illum conſcripſit, jam Pſellum ultra centum, & qvadraginta annos vixiſſe, ad hunc diem inauditum, dicendum eſt. Qvare vel hic Pſellus alius eſt à Michaëlis Ducæ Præceptore, vel Pſellus omnino non eſt.

LXXII. Διδασκαλία παντοδαπὴ, * καὶ πάντως ἀναγκαιοτάτη ἐν ἑκατὸν ἐνενήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσι κεφαλαίοις θεωρουμένη, χωρὶς τῶν σχεδιασθέντων ἑτέρων διαφόρων λόγων, καὶ στίχων πρὸς διαφόρους ὑποθέσεις, ἐκτεθεῖσα, πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, καὶ ἀοίδιμον Βασιλέα Κύριν Μιχαὴλ τὸν Δούκαν Αὐτοκράτορα γεγονότα. *Doctrina omnifaria, & omnino neceſſaria centum nonaginta quatuor capitibus comprehenſa, præter alios varios diſcurſus, & Carmina ex tempore dictata ad argumenta varia; ad piiſſimum, & celebrem Imperatorem Dominum Michaelem Ducam.* P. Πιστεύω εἰς ἕνα πατέρα τῶν πάντων ἀρχήν. Capita, qvæ in ea continentur, ſunt ſeqventia. α, Περὶ Ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι. β, Περὶ Οὐσίας, καὶ Φύσεως, γ, Περὶ Ἐνυποστάτων. δ, Περὶ Ὁμοουσίου. ε, Περὶ Ὁμοϋποστάτου. ς, Περὶ Ἐνυποστάσεων. ζ, Περὶ Οὐσιώδους ἑνώσεως, καὶ διαφορᾶς. η, Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς. ι, ια. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. ιβ, Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως, ιγ, Περὶ τῆς θείας ἑνώσεως. ιδ, Περὶ Φύσεως ἀπαθοῦς. ιε, Τίς ὁ Θεός. ις, Εἰ ἄπειρον τὸ Θεῖον καὶ πῶς ἄπειρον. ιζ, Πῶς οἶδεν ὁ Θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα. ιη, Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν Κόσμον ποιεῖν ὁ Θεός. ιθ, Πόθεν ἔννοιαν ἔσχον Θεοῦ ἀν-

* Hujus prima aliqvot capita Græce & latine vulgavit Woegelinus, ut dictum eſt ſupra §.46. & integram communicabo cum lectore infra ad hujus diatribæ calcem.

ἄνθρωποι. κ, Πότεροι πλείους οἱ Ἄγγελοι, ἢ οἱ ἄνθρωποι. κα, κβ, κγ, κδ, κε, κς, κζ, κη. κθ, Περὶ Νοῦ. λ, λα, λβ, λγ, λδ, λε, λς, λζ, λη, λθ, μ, μα, μβ, μγ, μδ, με, μς, μζ, Περὶ ψυχῆς. μη, Εἰ μεταβάλλοι ψυχὴ εἰς Ἄγγελον. μθ, Εἰ ἄναρχος ἡ ψυχή. ν, Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων. να, Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ὁμοῦ τὴν ψυχὴν, καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται; νβ. Τίς ἡ Πλατωνικὴ Ψυχογονία. νγ, Διατὶ ἡ Ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν, καὶ ἀμερίστων λέγεται. νδ, Ποίαν Ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ. νε, Τίς ἡ τῆς Ψυχῆς δύναμις. νς, Ποῖαι αἱ τῆς Ψυχῆς δυνάμεις, καὶ τίνες. νζ, Τί ἐστι Φύσις. νη, Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς Ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. νθ. πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυουμένῳ ἐνοῦται σώματι; ξ. Πῶς ἐνοῦται τῷ σώματι ἡ Ψυχή. ξα, Περὶ τῆς ἀλόγου Ψυχῆς. ξβ, Τίς ἡ Βούλησις, καὶ τίς ὁ πρακτικὸς Λογισμός. ξγ, Περὶ προαιρέσεως, καὶ προσοχῆς. ξδ, Πότερον ἡ Ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς Ψυχῆς. ξη, Πῶς συνέχεται ἡ Ψυχὴ ἐν τῷ σώματι. ξς, ξζ, ξη. ξθ, ο, οα, οβ, ογ, οδ, οε, ος, οζ, οη, οθ, π, πα, Περὶ Ἀρετῶν. πβ, Τίνι διαφέρει Ἀρχὴ, καὶ Στοιχεῖα. πγ, Περὶ τῶν Ἀρχῶν, τί εἰσι. πδ, Περὶ Ἰδεῶν. πε, Περὶ Δαιμόνων, καὶ Ἡρώων. πς, Περὶ Ὕλης. πζ, Περὶ Αἰτιῶν. πη, Περὶ Σχημάτων. πθ, Περὶ Χρωμάτων. ϙ, Περὶ Μίξεως, καὶ Κράσεως. ϙα, Περὶ Γενέσεως, καὶ Φθορᾶς. ϙβ. Περὶ Σωμάτων. ϙγ, Περὶ Ἐλαχίστων. ϙδ, Περὶ διαφορᾶς Γνώσεων. ϙε, Πῶς οὐκ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἐνεργοῦντος αὐτοῦ. ϙς, Διατί ὅλως ἐστὶ τὸ Κακόν. ϙζ, Τελεώτερον περὶ τοῦ Κακοῦ. ϙη, Εἰ ἐστί τι ἐν Ἀγγέλοις Κακόν. ϙθ, Εἰ ἐν τόπῳ τὸ Ἀσώματον. ρ, Εἰ κακὸν ἡ Ὕλη. ρα, περὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς. ρβ, περὶ Χρόνου. ργ, περὶ Κινήσεως. ρδ περὶ Ἀνάγκης. ρε, περὶ Εἱμαρμένης. ρς, περὶ Τύχης, καὶ Αὐτομάτου. ρζ, περὶ Αἰῶνος, καὶ Χρόνου. ρη, περὶ τῶν ε Αἰσθήσεων. ρθ, Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβασκαίνεσθαι τινὰς ὑπὸ τῶν ὁρώντων. ρι, πῶς Ἐκλείψεις γίνονται. ρια, πῶς ἄρρενα, καὶ θήλεα γίνεται. ριβ, Διατὶ γυνὴ πολλάκις συνουσιάζουσα οὐ συλλαμβάνει. ριγ, Διατὶ δίδυμα, καὶ τρίδυμα γίνεται. ριδ, πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις, καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιότητες. ριε, Εἰ καὶ τὸ ἔμβρυον ζῶον, καὶ πῶς τρέφεται τοῦτο. ρις, πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται. ριζ, περὶ Ὑγείας, καὶ Νόσου, καὶ Γήρως. ριη, Διατὶ οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσι. ριθ, Διατί πεινῶντες, ἐὰν πίνωσι, διψῶντες δὲ, ἐὰν φάγωσιν ἐπιτείνονται. ρκ, Εἰ ἐστι τι ἐκτὸς τοῦ Οὐρανοῦ. ρκα, περὶ τῆς τοῦ Ἀνθρώπου οὐσίας. ρκβ, Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ Οὐρανός. ρκγ, περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ Οὐρανῷ Γαλακτοειδοῦς κύκλου, καὶ λεγομένου Γαλαξίου. ρκδ, περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ Οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων φασμάτων. ρκε, περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ Οὐρανῷ Χρωμάτων αἱματωδῶν, καὶ Χασμάτων. ρκς περὶ τῆς οὐσίας Ἡλίου, καὶ εἰ πολλοί εἰσιν Ἥλιοι. ρκζ, περὶ μεγέθους Ἡλίου, καὶ Σελήνης, καὶ Γῆς. ρκη, περὶ ἐκλείψεως ἡλίου. ρκθ, περὶ ἐκλείψεως Σελήνης. ρλ, Εἰ θερμὸς ὁ Ἥλιος. ρλα, Τίς ἡ οὐσία τῶν Ἀστέρων. ρλβ, περὶ τῆς τῶν Ἀστέρων φορᾶς, καὶ κινήσεως. ρλγ, ποταπὰ τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα. ρλδ, περὶ τάξεως Ἀστέρων. ρλε, πόθεν φωτίζονται οἱ Ἀστέρες. ρλς, περὶ ἐπισημασίας Ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν, καὶ θέρος. ρλζ, πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανητῶν

Digitized by Google

νητῶν ὁ χρόνος τῆς περιόδου. ρλη, περὶ τῶν ἄστρων τῶν καλουμένων Διοσκούρων. ρλθ, περὶ Κομήτου. ρμ, περὶ Ὑετοῦ, καὶ χαλάζης, καὶ Χιόνος, πάχνης, καὶ Δρόσου. ρμα, περὶ Δρόσου, αὖθις καὶ πάχνης. ρμβ, περὶ Ἴριδος. ρμγ, περὶ τῆς Ἅλω. ρμδ, περὶ Ῥάβδων. ρμε, περὶ Παραλλήλων. ρμϛ, περὶ Ἀνέμων. ρμζ, περὶ Τυφῶνος. ρμη, περὶ Ἐκνεφίου. ρμθ, περὶ κεραυνῶν. ρν, περὶ Πρηστῆρος. ρνα, πῶς συνέστη ὁ Κόσμος. ρνβ, Εἰ ἓν τὸ πᾶν. ρνγ, περὶ Κενοῦ. ρνδ, περὶ Τόπου. ρνε, περὶ χώρας. ρνϛ, εἰ ἔμψυχος ὁ Κόσμος. ρνζ, Εἰ γεννητὸς ὁ Κόσμος, καὶ ἄφθαρτος. ρνη, Εἰ τρέφεται ὁ Κόσμος. ρνθ, περὶ τάξεως Κόσμου. ρξ, Τίς ἡ αἰτία τοῦ τὸν Κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι. ρξα, πόθεν ἄν τις γνοίη Ἑλληνικαῖς ἀποδείξεσι τὴν Κόσμου συντέλειαν. ρξβ, Τίνα δεξιὰ τοῦ Κόσμου, τίνα ἀριστερά. ρξγ, περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς Γῆς μερῶν. ρξδ, περὶ Σεισμῶν. ρξε, περὶ τοῦ μεγάλου Χειμῶνος. ρξϛ, Διατί ἁλμυρὸν τὸ τῆς Θαλάσσης ὕδωρ ἐστί. ρξζ, Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ Θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὑρίσκεσθαι. ρξη, Διατί τὸ Θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα. ρξθ, Διατὶ τῆς Θαλάσσης ἐλαίῳ καταρραινομένης γίνεται καταφάνεια, καὶ γαλήνη. ρο, Τίς ἡ αἰτία δι᾽ ἣν ὅταν εἰς τὴν Θάλασσαν ἐμπέσῃ κεραυνὸς, ἅλες ἐξωθοῦσιν. ροα, περὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ παλιρροίας. ροβ, Διατί ὑπὸ τῶν ὑετίων ὑδάτων μᾶλλον, ἢ τῶν ἐπιρρύτων τὰ δένδρα, καὶ τὰ σπέρματα πέφυκε τρέφεσθαι. ρογ, Διατί τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εὐωδέστερα τοῖς σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν, καὶ ἀστραπῶν ὕδατα. ροδ, περί τινων λιμνῶν. ροε, περὶ ποταμῶν. ροϛ, περὶ Νείλου ἀναβάσεως. ροζ, Διατὶ μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσιν. ροη, περὶ τῶν μεγίστων Βασιλειῶν. ροθ, περὶ Χυμῶν. ρπ, Διατί παραβάλλουσιν ἅλας οἱ νομεῖς τοῖς θρέμμασιν. ρπα, Διατί τὴν χροιὰν ὁ πολύπους ἐξαλλάττει, αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσει. ρπβ, Διατί τῆς ἄρκτου ἡ παλάμη τῆς χειρὸς φαγεῖν γλυκυτάτη. ρπγ, Διατὶ Δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδήν. ρπδ, Διατὶ ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα, ὅταν ἁλίσκηται. ρπε, Διατί ἡ Τευθὶς φαινομένη σημεῖον χειμῶνός ἐστι. ρπε, Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῇ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ. ρπζ, Διατὶ ἡ Ἄμπελος οἴνῳ ῥαινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς ἀναξηραίνεται. ρπη, Διατὶ τὰ ῥόδα μᾶλλον ἀνθεῖ δυσωδῶν τινων παραφυτευομένων αὐτοῖς. ρπθ, Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυον ἡδύ, τὸ δὲ τῶν ἐλάφων ἁλμυρόν. ρϟ, Διὰ τίνα αἰτίαν αἱ χάλικες, καὶ αἱ μολυβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσιν. ρϟα, διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύροις, καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται. ρϟβ, Τί ἐστιν ὁ Βούλιμος. ρϟγ, Τίς αἰτία δι᾽ ἣν εὔθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα, Id eſt, 1. *De nonnullis nominibus, quæ in Chriſtianorum dogmate uſurpantur.* 2. *De eſſentia, & natura.* 3, *De Enhypoſtatis.* 4, *De conſubſtantiali.* 5, *De homoypoſtato.* 6, *De enypoſtaſibus*, 7, *De eſſentiali unione*, *& differentia.* 8, 9, *De relativa unione*, *& differentia.* 10, 11, *De Sancta Triade.* 12, *De modo retributionis.* * 13, *De divina unione.* 14, *De natura, quæ pati nequit.* 15, *Quis ſit* DEUS. 16, *Si infinitum eſt Numen*, *& qua ratione infinitum.* 17, *Quomodo* DEUS

* Vide ſupra §. 55. pag. 37.

DEUS cognoſcat res, quæ mutantur. 18, *A quo primò elemento DEUS exorſus eſt Mundum conficere.* 19. *Unde ſententiam de DEO homines acceperint.* 20, *Quinam numeroſiores Angeline, an Homines?* 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, De Mente. 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, *De Anima.* 48, *Si mutatur Anima in Angelum.* 49, *Si ſine principio Anima eſt.* 50, *Accuratius de facultatibus Animæ.* 51, *Quomodo Plato genitum ſimul, & immortalem Animum decernat.* 52, *Quæ ſit Platonica Animorum generatio.* 53, *Quare anima media partibilium, & impartibilium dicitur.* 54, *Quem nam Animum Plato generat in Timæo.* 55, *Quæ ſit Animæ facultas.* 56, *Quales ſint Animi facultates: & quæ.* 57. *Quæ ſit diviſio communium operationum Animi ad Corpus.* 59, *Quando animus generando unitur Corpori.* 60, *Quomodo Corpori Animus uniatur.* 61, *De Anima rationis experte.* 62, *Quæ ſit voluntas, & quæ operativa cogitatio.* 63, *De electione, & attentione.* 64, *Utrum Animus à Corpore, an Corpus ab Animo diſſolvatur.* 65. *Quomodo contineatur Animus in Corpore.* 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, *De Virtutibus,* 82, *In quo differat Principium ab Elementis.* 83, *De Principiis, quid ſint.* 84. *De Ideis.* 85, *De Dæmonibus, & Heroibus* 86, *De Materia.* 87, *De Cauſis,* 88, *De Figuris.* 89, *De Coloribus.* 90, *De Mixtione, & Temperamento.* 91, *De Generatione, & Corruptione.* 92, *De Corporibus.* 93, *De Minimis.* 94, *De differentiis Cognitionum.* 95, *Quomodo non ſemper DEUM participamus, cum ille ſemper operetur.* 96, *Quare omnino Malum ſit.* 97, *Abſolutius de Malo.* 98, *Si eſt in Angelis aliquod Malum,* 99, *Si in loco Incorporeum ſit.* 100, *Si Malum Materia.* 101, *De rerum ad DEUM converſione.* 102, *De Tempore.* 103, *De Motu,* 104, *De Neceſſitate.* 105, *De Fato.* 106, *De Fortuna, & Caſu.* 107, *De Sæculo, & Tempore.* 108, *De quinque Senſibus.* 109, *An verum ſit nonnullos faſcinari à videntibus.* 110, *Quomodò Eclipſes fiant.* 111, *Quomodò Mares, & Feminæ generentur.* 112, *Quare Mulier ſæpius Virum experta non concipit.* 113, *Quare gemini, & tergemini naſcuntur.* 114, *Unde Parentum ſimilitudines, & diſſimilitudines fiant.* 115, *An Embryum animal ſit; & qua ratione nutriatur.* 116, *Quomodò Somnia fiunt.* 717, *De Sanitate, & Morbo, & Senectute.* 118, *Quare qui jejunant, ſitiunt potius, quàm eſuriunt.* 119, *Quare qui eſuriunt, ſi bibant, at qui ſitiunt; ſi comedant, diſtenduntur.* 120, *An ſit aliquid extra Cælum.* 121, *De Hominis eſſentia.* 122, *In quot circulos Cælum dividatur.* 123, *De apparente in Cælo lacti ſimili Circulo, Galaxia dicto.* 124, *De apparentibus in Cælo diverſis igneis Spectris.* 125, *De apparentibus in Cælo Coloribus ſanguineis, & Voraginibus.* 126, *De eſſentia Solis, & an*

Digitized by Google

an plures Soles. 127, *De magnitudine Solis, & Lunæ, & Terræ.* 128, *De Eclipſi Solari.* 129, *De Eclipſi Lunari.* 130, *An Sol calidus ſit.* 131, *Quæ ſit eſſentia Stellarum.* 132, *De Stellarum latione, & motu.* 133, *Quales ſint ſtellarum configurationes.* 134, *De ordine Stellarum.* 135, *Unde lumen habeant Stellæ.* 136, *De ſignificatione Stellarum, & quomodo fiat hyems, & æſtas.* 137, *Quantus ſit cujuscunque Planetæ circuitus tempus.* 138, *De Stellis, Dioſcuris nuncupatis.* 139, *De Comete.* 140, *De Imbre, & Grandine, Nive, Pruina, & Rore.* 141, *De Rore rurſum, & Pruina.* 142, *De Iride.* 143, *De Area.* 144, *De Baculis.* 145, *De Parallelis.* 146, *De Ventis.* 147, *De Typhone.* 148, *De Ecnephia.* 149, *De Fulminibus.* 150, *De Preſtere.* 151, *Quomodò Mundus coaluit.* 152, *An unum Univerſum,* 153, *De Vacuo.* 154. *De Loco.* 155, *De Terra.* 156, *An mundus animatus.* 157, *An Mundus factus ſit, & incorruptibilis.* 158, *An Mundus nutriatur.* 159, *De ordine Mundi.* 160, *Qua cauſa Mundus univerſus inclinatus ſit.* 161, *Unde nam gentilium demonſtrationibus, Mundi finis habeatur.* 162, *Quæ dextra Mundi, & quæ ſiniſtra.* 163, *De transmutatione Terræ partium.* 164, *De Terræmotibus.* 165, *De magna hyeme.* 166, *Quare aqua Marina eſt ſalſa.* 167, *Qua cauſa in Mari aqua dulcis inveniatur.* 168, *Quare aqua Marina arbores non nutriat.* 169, *Quare in Mare oleo effuſo, Mare dilucidum fiat, & quietum.* 170, *Qua cauſa, cùm in Mare fulmen ceciderit, ſal emergat.* 171, *De fluxu, & refluxu Euboico.* 172, *Quare aquis pluvialibus magis, quam currentibus arbores, & ſemina nutriantur.* 173, *Quare ex aquis pluvialibus, quæ cum tonitru, & fulgure decidunt, magis ſemina irrorant.* 174, *De nonnullis Lacubus.* 175, *De Fluminibus.* 176, *De Nili incremento.* 177, *Quare inter flumina Nilus ſolus ventos non efflat.* 178, *De maximis regnis.* 179, *De Humoribus.* 180, *Quare paſtores recens natis animantibus ſal inſpergant.* 181, *Quare Polypus colorem ſaxorum, quibus ſeſe applicaverit, induat.* 182, *Quare palma Urſæ ad comedendum ſuaviſſima eſt.* 183, *Quare Dorienſes precantur, malum herbarum proventum.* 184, *Quare urſa capta, rete non comedit.* 185, *Quare Loligo viſa tempeſtatem præſagit.* 186, *Quare Triticum in lutoſa, Hordeum in arida terra ſeminamus.* 187, *Quare Vitis vino, & præcipuè ſi ſuo, aſpergatur, exſiccatur.* 188, *Quare Roſæ magis efflореſcunt, ſi malè olentia unà cum ipſis inſeminentur,* 189, *Quare Porcorum agreſtium lacrymæ dulces, Ceruorum ſalſæ ſunt.* 190, *Quare lapilli, plumbique lamina injectæ frigidiorem aquam efficiunt.* 191, *Quare paleis, & indumentis Nix conſervatur.* 192, *Quid ſit Bulimos.* 193, *Quare Carnes in ficu appenſæ teneriores fiant.* Ex hiſce CLXII. capita in lingvam verſa latinam à neſcio qvo, oſtendit mihi acerrimi ingenii Vir Jo. Jacobus Buccardus.

Eni-

LXXIII. Ἐπιλύσεις σύντομοι φυσικῶν ζητημάτων πρὸς Μιχαὴλ τὸν Δοῦκαν ἐν βιβλίοις δυσί. *Solutiones compendioſæ Naturalium quæſtionum, ad Michaelem Ducam libris duobus.* P. Ὁ μὲν Πλούταρχος, μέγιστε, καὶ θειότατε Βασιλεῦ. Capita lib. I. περὶ τοῦ σφαιροειδῆ εἶναι τὴν γῆν. περὶ τοῦ κεῖσθαι αὐτὴν ἐν μέσῳ τοῦ παντός. περὶ μεγέθους τῆς Γῆς. Ὁρίζοντος καταγραφή. Capita ſecundi. περὶ τῶν μεταξὺ τῆς γῆς, καὶ τοῦ οὐρανοῦ Στοιχείων, καὶ τῶν περὶ ταῦτα παθῶν. περὶ Ἀέρος, καὶ Πυρὸς, καὶ Νεφῶν, καὶ Ὑετῶν, καὶ Ἀστραπῶν, καὶ Βροντῶν. περὶ Σεισμῶν. περὶ Κομήτων Ἀστέρων. περὶ Ἀνέμων. περὶ Ἴριδος. περὶ Ἅλω. περὶ σχήματος Οὐρανοῦ. περὶ Κόσμου, εἰ ἔμψυχος ὁ Κόσμος, καὶ προνοίᾳ διοικούμενος. περὶ τάξεως Κόσμου. περὶ τῆς τοῦ Κόσμου ἐγκλίσεως. περὶ τοῦ, εἰ ἐστὶ κενὸν ἐκτὸς τοῦ Κόσμου. Εἰ ἄφθαρτος ὁ Κόσμος. Τίνα δεξιὰ Κόσμου, καὶ τίνα τὰ ἀριστερά. Τίς ἡ τοῦ Οὐρανοῦ οὐσία. περὶ τῶν ἐν Οὐρανῷ νοουμένων Κύκλων. περὶ οὐσίας Ἀστέρων. περὶ σχήματος Ἀστέρων. περὶ τῆς τῶν Ἀστέρων φορᾶς. πόθεν φωτίζονται οἱ Ἀστέρες. πῶς γίνονται οἱ τέσσαρες καιροί. περὶ μεγέθους Ἡλίου, καὶ Σελήνης. περὶ τῆς τοῦ Ἡλίου ἐκλείψεως. περὶ οὐσίας, καὶ φωτισμῶν Σελήνης, καὶ σχήματος. περὶ ἐκλείψεως Σελήνης. Ἔτι περὶ ἐκλείψεως Σελήνης. Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ Οὐρανός. περὶ τῆς τῶν Ἀστέρων φορᾶς, καὶ κινήσεως. πόθεν ἄν τις γνοίη Ἑλληνικαῖς ἀποδείξεσι τὴν τοῦ Κόσμου συντέλειαν. *Terram eſſe ſphæricam, in medio Univerſi ſitam. De Terræ magnitudine. Orizontis deſcriptio. De Elementis inter Terram, & Cælum, & eorum affectibus. De Aëre, & Igne, & Pluviis, & Fulminibus, & Tonitruis. De Terræmotibus. De Cometis. De Ventis. De Iride. De Arcu. De figura Cæli. De Mundo. An Mundus animetur, & providentia gubernetur. De ordine Mundi. De inclinatione Mundi. An extra Mundum vacuum ſit. An Mundus incorruptibilis. Quæ dextra Mundi, & quæ ſiniſtra. Quæ Cæli eſſentia. De circulis, quos in Cælo imaginamur. De Stellarum eſſentia. De Stellarum figura. De Stellarum latione. Unde Stellæ lumen habeant. Quomodo fiant quatuor tempeſtates. De magnitudine Solis, & Lunæ. De defectu Solis. De eſſentia, & illuminationibus Lunæ, & figura. De defectu Lunæ. Adhuc; De defectu Lunæ. In quot circulos Cælum dividatur. De Stellarum latione, & motu. Quomodo quis ex Gentium demonſtrationibus Mundi finem cognoſcet.* Ejusdem argumenti eſt, & alius ejusdem Tractatus, Ἀπορίαι φυσικαὶ, καὶ λογικαί. *Dubia naturalia, & logica,* qvi incipit: Πολλοὶ μὲν πολλαχῶς τῶν ἀρχαίων, & alii ſub diverſis titulis, & principiis, qvi eadem ut plurimum continent. Neqve ab his diverſa videntur, qvæ ſub variis titulis in Bibliotheca Regis Gallorum leguntur. *Solutiones Quæſtionum ad Michaelem Ducam. Epitome Quæſtionum Phyſicarum. Quæſtionum Capita CXCI. Quæſtiones Theologicæ, & Phyſicæ. De DEO ad Michaelem*

lem Ducam. Ψελλοῦ φιλοσοφικά, ex qvibus omnibus, ut etiam ante diximus, unum abſolutum confici poterit Opus.

LXXIV. Ἀντιγραφὴ, προσερωτήσαντος τινὸς Μοναχοῦ περὶ ὁρισμοῦ τοῦ Θανάτου. Reſponſio ad Monachum qvendam, de terminatione mortis. P. Οὐχ ὡς ἠπίστω τὸ προβληθὲν παρὰ σοῦ ζήτημα. Eadem fortè ſunt, qvæ ejusdem: *De termino vitæ*, leguntur in Bibliotheca Regis Gallorum.

Διατί τῆς Κοσμοποιΐας κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τὴν ἀρχὴν εἰληφυίας, ὁ χρόνος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς ἀπάρχεσθαι λέγεται. *Qua namratione Orbis conditus, cum menſe Martio principium habuerit, ab initio menſis Septembris tempus exordiri dicatur.* P. Διὰ τὸ καλεῖσθαι χρόνον ὁ χρόνος.

Περὶ τοῦ ἀποπομπαίου Κριοῦ. *De Hirco emiſſario.* P. Ἐρώτησας ποίαν τοῦ ἔτους ὁ Ἀρχιερεύς.

Περὶ τοῦ διατί οἱ Ἄγγελοι πτερωτοὶ, καὶ ἐστεμμένοι, καὶ ἀνθρωπόμορφοι, καὶ σφαίρας ἐν ταῖς χερσὶ φέροντες. Καὶ δι' ἣν αἰτίαν μνήμην αὐτῶν ποιούμεθα τῇ δευτέρᾳ τῆς Ἑβδομάδος ἡμέρᾳ, τῇ τρίτῃ δὲ τοῦ Προδρόμου, καὶ καθεξῆς, ἕως τῶν ἑπτά. *Quare Angeli alati, coronati, figura humana, & ſphæram in manibus geſtantes, depingantur, & quare eorum commemoratio fit feria ſecunda hebdomadæ, feria verò tertia Præcurſoris, & ſic deinceps per ſeptem dies.* P. περὶ μὲν τοῦ ἀνθρωπομόρφους εἶναι τούς.

Εἰς τὸ Θεολογικὸν ῥητὸν, Διατί μονὰς ἀπ' ἀρχῆς εἰς δυάδα κινηθεῖσα μέχρι τριάδος ἔστη. *In Theologicum dictum, quare unitas à principio in binarium mota in ternario conſedit.* P. Οὐκ ἀποκρύψομαι πρὸς ὑμᾶς, ὦ φίλτατοι. In idem dictum legi & Georgii Acropolitæ Interpretationem.

Λύσις τῆς κοινῆς ἀπορίας ἁπάντων τῶν ἔξω τοῦ ἡμετέρου δόγματος τῶν Χριστιανῶν, ἣν οὕτω προσφέρουσι λέγοντες. Τίς ἦν ἀναγκαία χρεία ἡ καταναγκάσασα τὴν παντοκρατορίαν οὐρανόθεν κατελθεῖν, καὶ τῷ ἀνθρωπείῳ γένει συγκαταβῆναι, καὶ τεχθῆναι, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πάθη ὑποστῆναι, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ ταφῆναι, καὶ ἀναστῆναι; Τί γὰρ οὐκ ἠδύνατο νεύματι μόνῳ σῶσαι τὸν ἅπαντα κόσμον, καὶ μὴ κενοῦσθαι τῆς ἰδίας δόξης, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον. Τοῦτο γὰρ ἦν καὶ τοῦ ὕψους τῆς Θεότητος ἄξιον, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις λυσιτελέστερον. *Enodatio communis dubii omnium extra Chriſtianorum fidem viventium, quod ſic proponunt: Quæ erat neceſſitas omnium cauſam compellens, ut de Cœlo deſcenderet, propter humanum genus ſe demitteret, naſceretur, mortalium paſſiones ſubiret, crucifigeretur, ſepeliretur, reſurgeret? An non nutu ſolo poterat univerſum ſalvare; abſque eo, quod propria dignitate, vel minimum exueretur? Hoc quippe erat, & apice divinitatis dignum, nobisque mortalibus*

libus magis expediens. P. Ταύτην τὴν ἀπορίαν οὐκ Ἀγαρηνοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες.

LXXV. Εἰς τὸ, ἡ καλὴ τὸν ὡραῖον. *In illud, Pulchra formoſum.* P. Κατ' ἔλλειψιν τοῦ, ἀπέτεμε.

Εἰς τὸ λεγόμενον ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, Σήμερον τὰ ἅγια Κουνδουρα, καὶ αὔριον ἡ Ἀνάληψις: *In illud, quod in ſolemni Aſcenſionis Chriſti die dicitur, Hodie ſancta Cundura, & cras Aſcenſio.* P. Οὐκ ἀπὸ τῶν ὑψηλοτέρων μόνον.

Τί τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τί τὸ καθ' ὁμοίωσιν, *Quid ſit ſecundùm imaginem, & quid ſecundùm ſimilitudinem.* P. Ἁπάντων τῶν γινομένων μόνος.

Ὁ πατὴρ οὐσίας, ἢ ἐνεργείας ὄνομα, *Pater Eſſentiæ ne, an Actionis nomen ſit?* P. πρὸς ἕτερον αὖθις πρόβλημα.

Ἑρμηνεία εἰς τὸ, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν. *Expoſitio in illud,* Domine JEſu Chriſte DEus noſter, miſerere noſtri, Amen. P. παιδὸς δογματικοῦ.

Περὶ τῆς συντελείας τοῦ Αἰῶνος. *De fine ſæculi.* P. Εὗρον ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῆς ἀποκαλύψεως.

In loca difficiliora Baſilii, Expoſitio.
In loca difficiliora Nazianzeni, Expoſitio.

Εἰς τὰς Ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν, *In Inſcriptiones Pſalmorum.* P. Τῶν ἐν τοῖς Ψαλμοῖς.

Εἰς τὰς Ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν, καὶ τὸ Διάψαλμα, *In Inſcriptiones Pſalmorum, & Diapſalma,* Carmine politico. P. Οὐκ ἔστι τὸ Ψαλτήριον, Δέσποτά μου, βιβλίον.

LXXVI. Στίχοι διάφοροι *Carmina varia,* vario metro, ſed Jambica acutiſſimè, & feliciſſimè. Nonnulla hic ex pluribus veluti in guſtum deſcribam.

Εἰς τὸν Βασιλέα Κύριν Ρωμανὸν τὸν Γέροντα, Στίχα ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν λέξεων δηλοῦντες τὸ ὄνομα, *in Imperat. D. Romanum ſeniorem Carmina, quæ in principiis dictionum nomen manifeſtant.*

Ῥοδοχειλοπρόσωπος, Ὡραῖος, Μέδων
Ἄκλιτε Νίκης Οὐρανοῦ Σκηνουχίαν.

Εἰς τὸν Βασιλέα Κύριν Βασίλειον ὅμοιοι, *in Imperatorem D. Baſilium ſimilia.*

Βέραιον

Βέβαιον Ἄςρον, Σεμνὸν Ἵλασμα λίαν.
Ἔλαμψεν Ἰχθὺν Οἴακας Σκηπ]ουχίας.

Εἰς τὸ Φλάμουλον τοῦ Μονομάχου ἔχον ἱςορισμένους τὸν ἅγιον Γεώργιον, τὸν Βασιλέα ἔφιππον φέροντα λόγχην, καὶ τοὺς βαρβάρους διώκοντα. In Monomachi flammulum, in quo erant depicti S. Georgius; & Imperator equo inſidens; lanceam geſtans, & barbaros fugans.

Μάρτυς, Βασιλεὺς, Ἵππος, Λόγχη, Βάρβαροι,
Σύμπνει, δίωκε, σπεῦδε, πλῆττε, πίπ]ετε.

Illud etiam *in Ulyſſis certamina:*

Φυγὼν Ὀδυσσεὺς τὸν μαχησμὸν Ἰλίου,
Πλῆθος, δόλους τε Λωτοφάγων Κικόνων,
Κύκλωπος δεινὸν ὄμμα τοῦ βροτοκτόνου,
Τὴν Λαιςρυγόνων ὠμότητα, καὶ Κίρκης
Τρόπους ἀήθεις, καὶ μεμηχανημένους,
Αδην τὸν φρικτὸν, καὶ τῶν Σειρήνων φθόγγον
Πέτρας τε πλαγκτὰς, καὶ Χαρύβδεως ςόμα,
Σκύλλης τὸ δεινὸν, καὶ βίαιον, ὡς ἔφην,
Τοῦ χερσὶ τέθνηκεν ἐν τῇ Πατρίδι.

Πρὸς ἀναίσθητον Λοίδορον. *In maledicum inſenſatum.*

Καὶ βάτραχοι φωνοῦσιν, ἀλλ᾽ ἐκ τελμάτων,
Καὶ κύνες ὑλακτοῦσιν, ἀλλὰ μακρόθεν,
Καὶ κάνθαροι παίζουσιν, ἀλλ᾽ ἐν κοπρίαις,
Οὐκοῦν, τί καινὸν, εἰ λαλοῦσιν οἱ λίθοι.
Μικρὸν παραλλάττοντες ἀφρῶν βατράχων.

Hos Vir omnium calculo doctiſſimus, ac diſertiſſimus Gaſpar de Simeonibus è Græco in Latinos pariter Jambicos feliciter tranſtulit, uno tantùm verſu auctiores; & ſanè meliores omninò fecit; dum Pſellus ipſe, in ſententia ſeſe implicans, comparationem æqvat parùm qvidem aptè; ut docto, & ingenuo cuiqve, qvi Græcos cum Latinis conferat, patere poteſt. Ii autem ſunt:

Turpis coaxat Rana, ſed cœno cubans;
Latrat moleſtus voce, ſed procul, Canis;
Scarabaus ater ludit, at ſimo latens:
Putenti & abſens ore dum jacis jocos,
His unus impar haud eras tribus, fores,
Majore monſtro, ſtolide, ni loquax lapis.

Περὶ Σεληνιασμοῦ. *De Seleniaſmo*. P. Σεληνιασμὸς φυσικόν τι τυγχάνει.

Πρὸς τὸν Μοναχὸν Σαββαΐτην σκωπτικοί. *In Monachum Sabbaitam Scoptici*. P. πρὸς τὸν σατάν σε τὴν ἔχιδναν τοῦ βίου.

Παράφρασις διὰ στίχων Ιαμβικῶν εἰς τὸν Κανόνα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Μαϊουμᾶ Ἐπισκόπου, ὃν ἐκεῖνος συνέθηκε ψάλλεσθαι τῇ ἁγίᾳ, καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ. *Paraphraſis Carmine Jambico in Canonem S. P. noſtri Coſmæ Majumæ Epiſcopi, quem ille compoſuit, ut ſancta, & magna feria quinta caneretur*. P. Πόντος μέλας πρὶν τέτμηται, τετμημένη.

LXXVII. Multa ſunt, ut vides, hujus Auctoris hæc, qvæ vides, ſcripta. Non tamen explent ſitim, ſed adhuc * anxius ſortem meam accuſo, qvod non habuerim omnia. Relatum namq; mihi eſt ab homine

fide

* Poſt diatribam de Pſellis à ſe editum Allatius de Simeonibus p 69. teſtatur ſe nactum Codicem ſatis antiquum, licet madore infirmatum Pſelli Orationum quarundam, quarum initia ibi apponit. *Prima* principium tribus στίχοις mutilum eſt, διδόασι γὰρ ὑποψίαν ὧν οὐχὶ τὸ ἑκάστου. *Secunda*: ἔδει ποτὲ, θειότατε βασιλεῦ, τὴν πάντα κρίνουσαν φιλοσοφίαν. *Tertia*: ὦ βασιλεῦ ἥλιε, καὶ τίς ἄν με καταιτιάσαιτο ταύτην σοι προσφυῶς τὴν κλῆσιν. *Quarta*: ὦ βασιλεῦ προσθήκης ἄτερ καὶ συναφῆς, καὶ μόνε τῶν ὄντων ἀπαράμιλλε. *Quinta*: μὴ θαυμάσῃς ὦ βασιλεῦ, εἰ πλείστων λογίων ἀκροασάμενος. *Sexta*: Μέγιστε βασιλεῦ, τὸν ὁρατὸν τοῦτον κόσμον, τὸ μέγα τοῦ θεοῦ δημιούργημα. *Septima*, ὡς ἐκ τοῦ βασιλέως τοῦ Μονομάχου πρός τινα σοφὸν κατηχημένον, incipit: ἀνέγνων τὸ γράμμα σου λογιώτατε καὶ σοφώτατε, καὶ τῷ ἀμυθήτῳ κάλλει. Ex illis Orationibus patere notat Allatius Pſellum ſub Conſtantino Monomacho dicendi gloria & varia diſciplinarum ſcientia clarum floruiſſe, atque ut ipſius de ſe Pſelli verbis utar, τὴν μὲν φιλοσοφίαν σβεσθεῖσαν αὐτὸν ἀνῆψαι extinctam antea Philoſophiam reſtituiſſe ac novum ejus veluti lumen accendiſſe, privata induſtria, non ab alio edoctum. Ὅσον ἐγὼ μὲν πρὸς τὴν τέχνην τῶν λόγων, καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀπένευσα, καὶ μαθημάτων ἡψάμην, οὐ παρ' ἄλλου λαβὼν, ἔσβεστο γὰρ αὐτοῖς ὁ πυρσός. ἀλλ' ἐγὼ αὖθις τοῦτον ἀνάψας καὶ τοῖς πόθουσι διαπυρσεύσας. Hæc Allatius ibidem ex Oratione funebri edita Pſelli in Joannem Xiphilinum Patriarcham. Plura Pſelli monumenta manu exarata ſupereſſe in Codice Mazariniano teſtatur Combefiſins qvem vide pag. 293. manipuli Originum rerumqve CPolitanar. Non pauca etiam ſervat theſaurus librarius Cæſareus Vindobonenſis, atque in his Librum παραδόξων ἀκουσμάτων ad Mich. Cerularium Patriarcham CPol. è quo prolixum locum affert Lambecius VII pag. 222-224. tum libellum de divinatione ex oſſibus humerariis mactatarum ovium vel agnorum, & de auſpicio, περὶ ὠμοπλατοσκοπίας καὶ οἰωνοσκοπίας: Incipit: Ὁ Σωκράτης ἐκεῖνος ὁ Σωφρονίσκου, τοῖς Πλατωνικοῖς ἐντυχὼν διαλόγοις, οὗτος μέν, φησιν, ὁ νεανίας, περὶ Πλάτωνος ἄγει ἔνθα καὶ βούλεται κ. τ. λ.

Digitized by Google

ſide digno, & chirographo ſignificatum, in Bibliotheca qvadam hic Romæ multa hujus Auctoris Manuſcripta neglecta jacere. Forſan aliqvando, id enim totis viribus conabor, dabitur poteſtas viſendi, legendi ac demum conferendi cum aliis. Qvod ſi fiet, polliceor tibi fidem meam, mi Gaffarelle, me de omnibus te ſincere commonefacturum. Interim his fruere.

LXXVIII. Michael etiam Pſellus præfatur in Philippi Solitarii Dioptram, qvæ jam edita eſt Latina, ex interpretatione Jacobi Pontani, Ingolſtadii in 4. Qvod tamen vel exſcriptorum incuria, vel alicuius, qvi verba Pſelli in tractatum illum accommodare voluit, contigit. Mihi certe non videtur Michaël Pſellus, qvi ſub Monomacho, & Ducis floruit, eo usqve vitam protraxiſſe, ut poſt Philippi obitum, de qvo non tanqvam tunc recens extincto loqvitur, in ejusdem Dioptram, licet etiam μακροβιώτατον fecerimus, præfari potuerit. Philippus enim anno 1105, ſcribebat, ut ipſe fatetur,

Ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἄχρι δὴ καὶ τῆς δεῦρο
Πεπλήρωνται τὰ χίλια, πρὸς δὲ καὶ ἑκατόν τι,
Καὶ πέντε ἐπὶ τούτοις γε, ἕως καὶ τοῦ νῦν, ἔτη,
Ἂν δ᾽ ἀριθμῇς ἐκ τῆς ταφῆς τῆς τούτου, καὶ τοῦ πάθους
Πεφύκασί τε χίλια ἑβδομήκοντα δύο.

Ecce enim à Chriſto usque in præſentem diem completi ſunt mille, & centum, & inſuper ad hæc tempora anni quinque. Si vero computas à ſepultura, & paſſione illius, ſunt mille ſeptuaginta duo. Anno videlicet ſexto decimo Alexii, ut idem ait inferius,

Ὁμοῦ τε ἔτη γίνονται ἀπὸ Χριστοῦ τὸ πάθος
Χίλια ἑβδομήκοντα, καὶ δύο δὲ πρὸς τούτοις,
Τοῦ Ἄνακτος ἑκκαίδεκα Ἀλεξίου ἀρτίως

Simul anni fiunt à Chriſti paſſione mille ſeptuaginta duo, Imperatoris Alexii ſexdecim completi. Nec potuit illo eodem anno Philippus ingentis ſtudii, ac laboris Opus abſolviſſe. At abſolverit, ſtatimne ad manus omnium potuit pervenire, adornariqve Præfatione etiam Pſelli? Qvod ſi momento eodem factum id eſſe affirmabimus, Pſellus certe plus annis centum natus ſcribebat, & veriſimilius eſt alium ab hoc Pſello fuiſſe. De Notis ſive Scholiis, qvæ ex Pſello in Dioptra inſeruntur, non mo-

Digitized by Google

moror; vel enim à præfante Pſello, ex antiqviori Pſello, ut affinis gloriam propagaret; vel à ſcribente, vel legente adnexa ſunt; ni eundemmet, cujus illa Præfatiuncula eſt, eorundem Scholiorum Auctorem agnoſcere velimus. Illud etiam mihi nec ſatis planum, nec certum eſt, Annum 1105, cum Dioptra ſcribebatur annum Alexii ſextum decimum fuiſſe, cum, ſi rectè annorum ſeries computetur, fuerit annus illius Imperii 25, rerum enim potitur anno 1081. Idqve pro Tractatuli hujusce brevitate innuiſſe ſat fuit.

LXXIX. Meurſius, Notis in Carmina Pſelli in Cantica Cantic. notat poſt hunc Pſellum alium etiam fuiſſe Michaëlem Pſellum, Virum militarem, ſub Theodoro Laſcari, cujus meminerit Georgius Logothetes in illis verbis: Ὁ δὲ Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ περὶ τῶν γεγενημένων ἐπύθετο, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι. καὶ ἀφεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τοῖς κατὰ Δυσμὴν μέρεσιν εἰς φύλαξιν τὸν παρὰ πάππον θεῖον αὐτοῦ Λάσκαριν, καὶ Μιχαὴλ τὸν Ψελλὸν μετὰ μικροῦ στρατεύματος, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένους, τοῦ τε Πριλάπου, καὶ τὰ πέριξ, ἀφῆκε Θεόδωρον Καλαμπάκην, ὃν καὶ Τατᾶν τῆς Αὐλῆς κατωνόμαζον· τὸν δὲ Κωνσταντῖνον τὸν Χαβαρὰν εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου, ἐμὲ δὲ πάντων προέστησε. *Theodorus Rex, iis cognitis, in Orientem protinùs redire maturas, Laſcare Patris Avunculo, & Michaële Pſello cum exiguis copiis, utpotè trecentis, in Occidentis præſidium relictis Perilapo, & vicino tractui Theodoro Calampaci, quem Tatam Aulæ cognominabant, Conſtantino Chabaræ Albani Præfecturam demandavit; mihi autem ſupremum in omnes imperium tradidit.*

Sed, ut verum fatear, mendum in hoc loco ineſſe ſuſpicabar. Cùm enim reliqvorum omnium, qvibus exercitum demandaverat, Imperator, nomina & cognomina apponantur, Laſcaris ſolum nomen, non ex more ſuo, tacuiſſe videbam. Deinde, cùm alia, nec minoris conſiderationis, unius tantùm curæ demandaſſet, nulla videbatur ratio duos in minimo negotio præfeciſſe, & ridiculum ſanè eſt, tam exiguas copias, trecentos ſcilicet, Viris duobus commendaſſe. Immò alia ejusdem Auctoris, de eodem argumento Editio, Laſcaris nomen nobis ingerit, nec Pſellum comminiſcitur; & cùm ſæpiùs in rei geſtæ narratione horum omnium notitia, & cognomina, ad faſtidium usqve, repetat, Pſellum iſtum nunqvam nominat. Duas ſiqvidem ejusdem Hiſtoriæ ἐκδόσεις, Editiones, conſcripſit, alteram, qvam Theodorus Douſa Græcè, & Latinè publicavit, brevem, conciſam, non narrantem, ſed tantùm digito rem monſtrantem,

tem, ideoqve perobſcuram, & decurtatam, qvam ſi alterius compendium dixeris, non errabis à ſcopo; alteram diffuſam, non præcipua ſolùm, ſed minima qvæqve, oratorio qvandòqve more, exponentem, & qvaſi commentario, obſcura, & ardua illuſtrantem. Hanc, qvæ Pſellum non habet; cui elucidandæ nonnullas horas impendi, diutiùs apud me, maximo Reipublicæ Literariæ damno, immorari non patiar, ſed, cùm primùm per vires licebit, uſui publico excudetur. Libentiſſimè hic plura Auctoris adſcriberem, ut qvid inter utramqve Editionem interſit, facta collatione agnoſceres, ſed nimis longa oratione proſeqvitur, & iter ſuum âd Prilapum, ſpatio trium menſium peractum; & Prilapi expugnatiouem; tandem infelicem hujus expeditionis finem; de qvibus in editis nec verbum qvidem eſt. Pauca tamen pro jam adſcripto loco, * veluti in guſtum dabo. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ τῶν γεγενημένων ἐν τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἐπύθετο χώρᾳ, οὐ περὶ τούτων μᾶλλον ἔχων φροντίδα, ἢ περὶ τῶν αὐτοῦ, κίνδυνον γὰρ οὐ μικρὸν ἐπισυμβαίνειν ταῖς Ῥωμαϊκοῖς ὑπετόπασε χώροις, ἐσπούδασε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι. Καὶ δὴ πᾶσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιὰν μεθ᾽ ἑαυτοῦ περιλαβὼν τῆς πρὸς τὴν Ἕω φερούσης ἐφήπτετο, καταλελοίποι δὲ ἔν τι τῇ Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῖς κατὰ Δύσιν μέρεσιν, ὡς πρὸς φύλαξιν δῆθεν τῆς χώρας τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ, μικρόν τι, καὶ ἐυζωόπλον ἐκ Παφλαγόνων στράτευμα ἐπιδοὺς αὐτῷ, κἀκ τοῦ Σκυθικοῦ, ὅσον εἰς τριακοσίους ἠριθμημένον. τοῦ δὲ Πριλάπου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸ στρατευμάτων τὸν ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ὠνομασμένον, φερωνύμως τὴν κλῆσιν, ἢ τὴν θέμιν, ἔχοντα. εἰς δὲ τὸν Βελέσον, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ὃν καὶ Τατᾶν τῆς Αὐλῆς κατωνόμαζον. τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου κατέστησεν. ἐμὲ δὲ Πραίτωρα χειροτονήσας πάντων αὐτῶν ἀφῆκεν περιέσεσθαι. Τοῦτο δὲ, ὡς οἶμαι, πεποίηκεν, ἵνα τῇ ἐξ αὐτοῦ μακροτέρᾳ ἀποδημίᾳ εἰς λήθην, ὧν ἐπεπόνθειν γενοίμην. Οὐδὲ γὰρ εἶδέ με πότε μετὰ τὰς πληγὰς ἐλευθεριάσαντα, καὶ λόγοις χαροπωτέροις, ὡς εἰώθειν, πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι. ἵνα γοῦν τῷ χρονίᾳ ταύτῃ διατριβῇ τῆς ψυχῆς ἡ σκυθρωπότης διαλυθείη μοι, πέπραχε τοῦτο. Τάχα δὲ καὶ ὡς δυσχεραίνων ἦν, τὴν συναυλίαν μου βαρυνόμενος· προσέκρουον γὰρ αὐτῷ πολλάκις, ἐφ᾽ οἷς ᾔδειν οὐ κατὰ τὸν δίκαιον λόγον διαπράττεσθαι θέλοντα. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς πρὸς τὴν Ἕω ἀπῄει, ἐγὼ δὲ καταλελείμμην τοῖς ἐν Δύσει. &c. *Imperator itaque Theodorus de rebus à Muſulmanis in eorum ditione geſtis certior factus, magis ſuis, quàm illis animum advertens, ingens inde Romanis regionibus imminere periculum ſuſpicatus, in Orientem quàm celerrime pedem retulit, cum univerſis Romanorum*

* Georg. Acropolita p. 76. ſeq. edit. Allatii. Pariſ. 1615. fol.

Digitized by Google

norum copiis iter ad ea loca ingreſſus. Theſſalonicæ verò, & in aliis Occidentis partibus in cuſtodiam dumtaxat Avunculum Michaëlem Laſcarim, conſignata illa exigua, nec ampla Paphlagonum manu, & ex Scythis non ultra trecentis, reliquit. Prilapi, & vicinorum exercituum Scuterium, Xyleam dictum, digno, ædepol, cognomine; Beleſſi, tractusque circa ipſum, Calampacem Theodorum, quem Tatam Aulæ nuncupabant; Conſtantinum Chabaronem Albano præfecit; ..c Pratorem creatum omnibus hiſce præeſſe juſſit, non alio, ni fallor, ſcopo, quàm ut longiori ab eo diſceſſu præteritorum malorum obliviſcerer. Namque poſt plagas acceptas, nunquam me liberius dicere, quæ ſen..em, nunquam verbis hilarioribus more meo uti conſpexerat. Ut ergo longa iſta mora mœrorem è pectore demerem, id egerat; fortaſſe etiam mei con...ernii, quod faſtidiebat, tædio. Sæpe enim in iis, quæ ille contra j... ſasque intentabat, ipſe adverſabar. Imperator itaque in Orientem pr..eſſit; ego in Occiduis partibus remanſi. Suſpicionem auxit Ephræmius in Chronico, qvi, cum non ſententiam tantum, ſed verba etiam Acropolitæ carmine exprimat, licet alios accuratiſſime enumeret, de Michaële hoc Pſello verbum nullum facit;

Πλὴν διαθεὶς εὖ τὰ κατὰ τὴν Εσπέραν Ἄναξ,
Μετὰ ϛρατιᾶς ἐκτρέχει πρὸς τὴν Ἕω,
Λιπὼν ϛρατηγοὺς κατὰ Θεσσαλονίκην
Μιχαὴλ Λασκάριον ἄνδρα γεννάδα,
Εν δὲ Πριλάπῳ Σκυτέριον Ξυλέαν,
Επωνυμίαν ἀτρεκῆ κεκτημένον.
Εν δ᾽ αὖ Βελεσσῷ τοῖς περικύκλῳ τόποις
Φύλακα Θεόδωρον τὸν Καλαμπάκην.
Ἰλλυριῶν δὲ Καβάρον ἐπιϛάτην.
Πρὸ τοῖσδε Γεώργιον Ακροπολίτην.
Αρχοντα πάντων, καὶ Πρόεδρον δεικνύει,
Πρόσθεν τιμήσας τῇ Πραίτωρος ἀξίᾳ.

Nihilominus rebus occiduis benè compoſitis Imperator cum exercitu in Orientem convolat, Ducibus relictis Theſſalonicæ Michaële Laſcari Viro ſtrenuo; Prilapi Scuterio Xylea, cognomine ſuo equidem non diſſimili; Beleſſi, & locis vicinis cuſtode Theodoro Calampace; Illyricorum verò Chabarone Præfecto. Inſuper Acropolitem Georgium omnium præſidem, ac primatem conſtituit, priùs

Præto-

Digitized by Google

Prætoria dignitate inſignitum. Tandem, præter omnem ſuſpicionem, apertè evicit locum illum depravatum eſſe, & mancum, Codex perantiquus Vaticanus, in qvo editio Douſiana continetur; qvi Pſellum hunc nec de nomine qvidem novit. Locum hic exſcribam; ut anteà editum à Douſa * mutilum, & hiulcum, ope emendatiſſimi Codicis integres, ac impleas. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Θεόδωρος, ἐπεὶ δὲ περὶ τῶν τοῦ γεγενημένων ἐπύθετο, ἔσπευσε πρὸς τὴν Ἕω παλινοστῆσαι, καὶ ἀφεὶς ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τοῖς κατὰ Δύσιν μέρεσιν εἰς φυλακὴν τὸν πρὸς πάππου θεῖον αὐτοῦ τὸν Λάσκαριν Μιχαὴλ μετὰ μικροῦ στρατεύματος ὅσον εἰς τριακοσίους ἀριθμουμένων. τοῦ δὲ Πρελάπου, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν στρατευμάτων τὸν, ὃν εἶχε Σκουτέριον Ξυλέαν ὠνομασμένον. εἰς δὲ τὸν Βελεσσὸν, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν τὸν Καλαμπάκην Θεόδωρον, ὃν καὶ Τατᾶν τῆς Αὐλῆς καλωνόμαζον, τὸν δὲ Χαβάρωνα Κωνσταντῖνον εἰς ἡγεμονίαν τοῦ Ἀλβάνου, ἐμὲ δὲ πάντων προεστήσατο. &c. Hæc autem non ideò à me dicta ſunt, ut Pſellum iſtum eo tempore fuiſſe negem; potuit enim eſſe, & fortè fuit; ſed ut oſtendam ex hiſce Georgii verbis certò id affirmari non poſſe.

LXXX. Fuere & alii Pſelli: inter eos præcipuus Joannes Pſellus. Meurſius hujus putat eſſe Jambos, qvos cum Heraclide Pontico vulgavit olim Geſnerus; erraſſeqve eum, cùm Michaëli tribuit. Sed Michaëli tribuit etiam Andreas Schottus, Præfatione in Cant. Cantic. *Certè Jambicis de Virtutibus, & vitiis gnomas compoſuit, quæ cum Heraclidis Pontici Allegoriis Homericis hodiè leguntur.* Non æqvè benè.

Ejuſdem etiam edita ſunt Carmina, Εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, Βασίλειον, Γρηγόριον, καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Item Εἰς τὰς ἁγίας ἑπτὰ Συνόδους, cum Theodori Prodromi carminibus, & Xanthopuli. Baſileæ apud Bebelium 1536. in 8vo. Verùm Opuſculum, de ſeptem Synodis, eſſe Michaëlis Pſelli anteà indicavimus.

Item Conſtantinus Pſellus, cujus *Lexicum in Evangeliſtas*, ſive *Brevem expoſitionem difficilium in iis locorum*, ait extare MS. Græcè in Bibl. Imperat. Viennæ in 4to. Geſnerus, & Poſſevinus. Legi etiam ipſius

Ἔκθεσιν πίστεως, *Expoſitionem Fidei*, qvæ incipit, Πιστεύω εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, qvæ etiam in Bibliotheca Antonii Auguſtini Cod. 166. manuſcripta habebatur.

* p. 48. edit. Theodori Douſæ, Lugd. Bat. 1614. 8.

Leoni Allatio Polyhiſtori Eruditiſs.

JACOBUS PHILIPPUS TOMASINUS.

ECQUID meditaris reconditæ literaturæ Vir, antiqvitatis acerrimus indagator, Græci idiomatis promus condus? Nulla enim, præ fervido ingenii impetu, laboribus tuis qvies, aut moderatio, qvin jugiter labantes literas ſuffulcias, qvin editis Lucubrationibus Typographiam dites, vetuſtiores,ac latentes Scriptores in lucem revoces, jamq; temporum injuria obliteratos, tuis meditationibus illuſtres, cum publico liberaliter communices, iisq; veluti perpetuis tuæ benevolentiæ pignoribus recrees. In qvorum numero cum me tam benigne cenſere volueris, neq; hic meum in Te cultum premere poſſum, aut debeo. Qvin mihi ſummopere gaudeo de laborioſo Simeonis Metaphraſtæ indicio, qvod à multis diu deſideratum, fruſtraqve qvæſitum tuo ingenio non ſine Sacrorum Doctorum face omnis aſcribet poſteritas. Ut inde magnæ ſanctitatis, & doctrinæ Viro, ac Sanctis ipſis, qvorum ille geſta recenſuit, ſumma in cœlis lætitia accedat, & impia in terris Hæreticorum cohors, catholicis ea in re monumentis adverſata, jam tandem conticeſcat; neq; ideo non aptiſſime illud Sacri Vatis per te uſurpemus; *Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Nec ſane ingrata erit Eruditis tua de Pſellis Diatriba, ad qvam, qvia nihil aliud conferre valeo, hoc ſaltem latere Te nolo, Adrianum Spigelium Philoſophum, ac Medicum Clariſſ. hujus olim Gymnaſii Anatomicum, horis ſubciſivis inter varios, graviſſimosqve labores Medicos, & Chirurgicos, Libellum Pſelli Græcum *De virtutibus Lapidum* Latino, & Etruſco ſermone vertiſſe, qvem ejus Gener Liberalis Crema Philoſophus, & Medicus Taruiſinus præſtantiſſimus, me parario, tuis, ſicubi opus, uſibus obtulit. Qvæ, bono eventu ut prodeant omnia, DEum precor. O Numen, ſerva obſecro hæc nobis bona. Patavii Kalendis Auguſti MDCXXXIV.

Typographus Lectori.

NE ſubſeqventes pagellæ otioſæ eſſent, placuit mihi, ex infinito pene Græcorum Carminum numero, qvibus Auctor noſter, dum per gravioros curas licet, cum Muſis, amœniſſime ludit, nonnulla illius Epigrammata Græca hic adjungere. EX

Ex Epigrammatis
LEONIS ALLATII.

De Eudocia Theodoſii Junioris Uxore.

Μῆλον ἰδεῖν κάλλιστον Ἄνακτι Γεωργὸς Ἀνάσσῃ
Ὤπασ' Ἄναξ, Παυλίνῳ δῶρον Ἄνασσα φίλῳ,
Ὅς' ἐπαγασσάμενος μεγέθους τι, φυῆς τε, Κρατοῦντι
Δῶκε, πρέπειν φάμενος τοῖα Μέδουσι γέρα.
Ὡς δ' ἐνόησεν Ἄναξ, τί δ' ἔοργας, ἀνείρετο, Μῆλον,
Ξύγγαμε. ἡ δ' ἀδεῶς, Μῆλον, ἔφη, κατέβρων.
Η νημερτὲς ἔφης; καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι
Σὴν κεφαλὴν, μάρτυν καὶ Θεὸν ἦγε λέγου.
Χώσατο δὴ τότ' Ἄναξ, στηθέων τ' ἄπο Μῆλον ἐρύσσας,
Εἶπε, βίοις τῶς σοι οὑμὸς ἄτιμος ἔφυ.
Τιννύμενός τ' ἐδάιξε λυγρῷ Παυλῖνον ὀλέθρῳ.
Ηδ' αὐλῆς ἐκτὸς ξεῖνον ἄλαινε πέδον.
Καὶ βίον ἠγήλαζεν ἀμώμητός περ ἐοῦσα,
Οὔτι κατ' αἶσαν ἄκρων ἐνναέτις Συρίης.
Ω κράτος ἠρανίης μεταμώλιον. ἦ ῥα θεμέθλοις
Οὐτιδανοῖς ἔστης, πᾶσιν ἄθυρμα, γέλως.
Τὴν δηίων, φιλίωντε κακαὶ προσέκαμψαν ἐνιπαὶ
Τήν τ' αὐτοῖσιν ἀγροῦ Μῆλον ἔσεισε βάθροις.

De Demonaſſa Cypri Regina.

Ἄρρεσι πρὸς δυσὶ, καὶ κούρῃ μιᾷ ὄλβιος οὖσα,
Δημώνασσα νόμους τρεῖς Κυπρίοισι θέτο.
Μοιχὶς κειραμένη πορνευέτω. αἶψα δ' ἑταίρη
Μοιχευθεῖσα, τρίχας κειραμένη Θυγάτηρ.
Βοῦν ἀροτῆρα κτείναντι κακὸς ξίφει οἶτος ἐπίσθω.
Καὶ εἷς ἐξ υἱέων ἔφθιτο βοῦν ὀλέσας.
Χερσὶ δαμεὶς σφετέραις, ἄταφος κυσὶ κύρμα γενέσθω,
Καὶ τρίτου αὐτοφόνου ῥίφθεν ἄθαπτα μέλη.
Οὐδὲ δύαις ὀκλάσασα σιδήρεος, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ
Θεσμὸν ἀεὶ θεμένη ἦγεν ἀνασσομένους.

Μέχρις βοῶν γοόωσαν ὀλωλέτα μόχθον ἰδοῦσα,
Ὃν πόλε πῆμα σαφῶς Φράσατ' ἐν ἀλλοτρίοις.
Καὶ χαλκὸν τήξασα, Φλογέαισιν ἐνέπρησε δίναις.
Ἆ πιστὸν Σοφίης Φερτερός ἐστι τύχη.
Οὐ θρόνος, οὐ βασίλειον ἐπήρκεσεν, οὐ μένος ἀνδρῶν.
Τίς δ' οὐκ οἶδε πέλειν παίγνια ταῦτα τύχης;
Μίσφα κακ' ἠγνοίησε μακαρτάτη. ὦ πολύολβοι
Φῶτες ἀΐδιοι, κάμμοροι ἴδμο σιωή.

De Mulieris Conſtantinopolitanæ pudicitia celebri.

Θάρσει, μηδέτι τάρβει, ἄκοιτις ἔειπεν ὁμεύνῳ,
Εὖτ' ἂν ἀναιδήτων βαῖν' ἀέκουσα τρόπιν.
Αἰνῶς γὰρ κραδίην ζηλήμονι τήκετο πυρσῷ
Εὖνις, ἐν ἀλλοτρίων χερσὶ δάμαρτα λάων.
Εἶπε γυνὴ, καὶ νεῦσε νέοις. οἳ δ' ἆσσον ἰόντες
Γηθόσυνοι, σχεδίην Φίλεον ἐρχομένην.
Ἀλλ' ὅτε δὴ πόδα νηὸς ἄκροις παρὰ χείλεσιν ὦσεν
Μέλλε τ' ἐπεμβαίνειν πρὸς βυθὸν ἅλτο ῥόου
Ἄνθορε, καὶ βρυχίοισιν ἀποσπασθεῖσα διαύλοις,
Ἀνδρὶ χάνος, θάμβος πειρομένοισι νέμε.
Ὦ Φλογὸς, ὦ πυρῆς ὦ τῶν κατεπάφλασεν ἦτορ
Ἐνδομύχων θείου, σωφροσύνης τε πόθων.
Οὓς ὕβρις, οὐ ξίφος οὐκ εὔνασε λοιγὸς ὀλέθρου,
Οὐδὲ μὲν οὐδ' ἀπλέτου σβέσε ῥόος πελάγους.

In Funere Angeli Grylli Abbatis.

Sub Tabula Religionis Divi Benedicti.

Κῦδος ἔλω τεκέεσσιν. ἐμοὶ Βενέδικτος ἐν ἀρχῇ,
Καὶ νῦν γηραλέῃ Ἄγγελος εὐρὺ κλέος.

Sub Tabula Mæroris.

Πένθος ἐγὼ ποτ' ἔολπα νόον πρὸς γήθεα τρέψαι.
Γρύλλου δ' οἰχομένου γῆθος ἐλπὶς ἔδυ.

Sub Tabula Poëſeos.

Ἄσμασιν ἡδὺ κέρασσαν, ὄνειαρ ἐφ' ἡδεῖ πολλοί.
Χρείην, ἡδὺ, σέβας Γρύλλος ἔκλαξε μόνος.

MICHA-

MICHAELIS PSELLI

Διδασκαλία παντοδαπή

Sive

De Omnifaria Doctrina.

Capita & Qvæſtiones ac Reſponſiones

CXCIII.

Ad MICHAELEM DUCAM,

Imperatorem CPol.

Ex Apographo Lindenbrogiano, qvod exſtat Hamburgi in Bibl. S. Johannis, Græce nunc primum editæ & Latine verſæ

à

JO. ALBERTO FABRICIO.

Digitized by Google

Τῷ Πανσοφωτάτῳ, καὶ τιμιωτάτῳ

ΜΙΧΑΗΛ τοῦ ΨΕΛΛΟΥ.

Διδασκαλία παντοδαπή.

α.

Πιστεύω εἰς ἕνα πατέρα τὴν πάντων ἀρχὴν, καὶ αἰτίαν, οὐκ ἔκ τινος γεννηθέντα ἀναίτιον καὶ ἀγέννητον μόνον ὑπάρχοντα πατέρα φύσει τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ καὶ προβολέα τοῦ ἁγίου πνεύματος. καὶ εἰς ἕνα υἱὸν τὸν μονογενῆ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, οὐ γεννώμενον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐκπορευόμενον, παράκλητον ὀνομαζόμενον ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον, κατὰ πάντος ὅμοιον τῷ πατρὶ καὶ υἱῷ, ἐκ τοῦ πατρὸς μὲν ἐκπορευόμενον, δι' υἱοῦ δὲ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης κτίσεως. Τούτων δὲ τῶν τριῶν ὑποστάσεων Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μία ἀρχὴ, μία φύσις, μία θεότης, μία μορφὴ, μία οὐσία καὶ δύναμις.

β'. Περὶ ὀνομάτων τινῶν λεγομένων ἐν τῷ τῶν Χριστιανῶν δόγματι.

Οὐσία καὶ Φύσις ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὸ αὐτὸ, ἀμφότερα γὰρ κοινὰ καὶ καθολικά. καὶ κατὰ τριῶν ὑποστάσεων λεγόμενα. Τούτων μία φύσις, καὶ οὐσία μία, καὶ μία ἐκτύπωσις, μία θεότης, μία χάρις, μία ἰσότης, μία δόξα, μία ὁμολογία, καὶ μία δύναμις.

Ὑπόστασις πάλιν καὶ πρόσωπον τὸ αὐτό. οἷον ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Πατὴρ, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ὁ Υἱὸς, ὑπόστασις καὶ πρόσωπον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Δόξαζε οὖν τρία πρόσωπα, ἤτοι τρεῖς ὑποστάσεις. μίαν δὲ φύσιν τῶν αὐτῶν καὶ οὐσίαν. Οἱ οὖν ἅγιοι πατέρες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τάττουσι τὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα. καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν χαρακτῆρα. μία οὖν θεότης, μία φύσις, μία οὐσία, μία μορφή. καὶ πάλιν τρία πρόσωπα, τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς χαρακτῆρες, τρεῖς ἰδιότητες. Ἔστι δὲ ἰδιότης ἐπὶ μὲν τοῦ πατρὸς, ἡ ἀγεννησία. ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ, ἡ γέννησις. ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἡ ἐκπόρευσις.

γ'. Περὶ ἐνυποστάτων.

Πρόσεχε τῷ ὀνόματι τούτῳ, Δέσποτά μου. πολυσήμαντον γάρ ἐστι, τὸ δὲ κυρίως αὐτὸ σημαινόμενον, δυσκολώτατον. λέγεται οὖν ἐνυπόστατα, πᾶσα ὕπαρξις εἴτε σωματικὴ εἴτε ἀσωματικὴ, καθ' ὃ ὑφέστηκεν, ὥστε κατὰ τοῦτον

τὸν

Digitized by Google

MICHAELIS PSELLI

De Omnifaria Doctrina

CAPUT. I.

CRedo in unum Patrem, principium omnium & cauſam, ex nullo factum & ſolum cauſæ expertem atqve ingenitum: naturâ Patrem unigeniti Filii ſui, & Spiritus S. emiſſorem: Et in unum Filium unigenitum, Dominum noſtrum JEſum Chriſtum. Et in Spiritum S. non natum ex Patre, ſed ex eſſentia ejus procedentem, dictum Advocatum utpote qvi voces precesqve omnium excipit, per omnia ſimilem Patri & Filio, qvi ex Patre qvidem procedit, ſed per Filium datur, & ab omni creatura * accipitur. Harum trium perſonarum Patris Filii & Spiritus S. unum principium, una eſt natura, una divinitas, una forma, una eſſentia & potentia.

2. *De vocabulis quibusdam, in Chriſtianorum dogmate uſurpari ſolitis.*

Eſſentia & natura in ſancta & conſubſtantiali Trinitate unum idemqve denotat, ambo enim communia ſunt & univerſalia, & de tribus perſonis dicuntur, qvarum una natura & una ſubſtantia, una forma, una divinitas, una gratia, una paritas & æqvalitas, una gloria, una confeſſio & una potentia.

Hypoſtaſis & perſona ſimiliter unum & idem ſignificant, nam ita Pater v. g. Hypoſtaſis & perſona eſt, Hypoſtaſis & perſona Filius, Hypoſtaſis & perſona Spiritus S. Glorifica igitur tres perſonas ſive Hypoſtaſes, unam vero naturam earundem atqve eſſentiam. Sancti qvippe Patres pro uno eodemqve ponunt vocabula eſſentiæ & naturæ & formæ: ac viciſſim idem illis eſt perſona, character & Hypoſtaſis. Una itaqve eſt Divinitas, una natura; una eſſentia, una forma. Nec minus tres ſunt perſonæ, tres Hypoſtaſes, tres proprietates. Eſt autem proprietas Patris qvidem qvod ſit ingenitus, Filii qvod genitus eſt à Patre, Spiritus S. qvod procedit.

3. *De enhypoſtatis ſive his quæ perſonæ ſive Hypoſtaſi inſunt.*

Attende, Domine mi, huic vocabulo ἐνυποςάτου, plura enim ſignificat, & qvid proprie denotet, non adeo dictu facile eſt. Dicuntur enim ineſſe Hypoſtaſi qvæcunqve res ſive corporales ſive incor-

* Hominibus puta, ut Marc. XVI. 15. κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

τὸν λόγον εἴποις ἀνθρώπου καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἐνυπόστατον, κυρίως δὲ τὸ μὲν χρῶμα ἑτερουπόστατον. οὐκ ἔχει γὰρ ἰδίαν ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν σώματι ὑφέστηκεν. ἡ δὲ οὐσία κυρίως ὑπόστασις, ἀλλ' οὐκ ἐνυπόστατος. ἀλλ' ὅμως καταχρηστικῶς λέγονται καὶ ταῦτα ἐνυπόστατα. Πάλιν λέγεται ἐνυπόστατον ὁ καθ' ὅλου ἄνθρωπος, ὅπερ ὀνομάζουσιν οἱ ἔξω Φιλόσοφοί εἰδικώτατον. ἐνυπόστατος δὲ λέγεται ὁ καθ' ὅλου ἄνθρωπος, ὡς ἐν ταῖς ὑποστάσεσι θεωρούμενος. Οἷον, ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς μερικοῖς ἀνθρώποις. Τρία οὖν ταῦτα τοῦ ἐνυποστάτου λεγόμενα σημαινόμενα οὐ πάνυ δύσκολα εἰς κατάληψιν. περὶ τοῦ τετάρτου τοῦ δυσκολωτέρου ἐφεξῆς ἐροῦμεν.

δ'. Περὶ ἐνυποστάτου.

Ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ἑνὸς σύστασιν προσώπου καὶ μιᾶς γένεσιν ὑποστάσεως συγκείμενον καὶ συνυφιστάμενον, μὴ μέντοιγε καὶ καθ' ἑαυτὸ γνωριζόμενον. Πρόσεχε, Δέσποτά μου τῷ ὁρισμῷ τοῦ ἐνυποστάτου. Ἡ ἁγία καθολικὴ ἐκκλησία ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, μίαν ὑπόστασιν δογματίζει καὶ δύο φύσεις. ὑπόστασιν τὸν σαρκωθέντα υἱὸν, φύσεις δὲ θεότητα, καὶ ἀνθρωπότητα. Τὸ οὖν σῶμα τὸ ἔμψυχον καὶ ἔννουν, ὃ προσελάβετο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς οὐ καλεῖ ὑπόστασιν, ἵνα μὴ εὑρεθῇ λέγουσα δύο ὑποστάσεις, ὅπερ ἐφλυάρει Νεστόριος ὁ αἱρετικὸς, ἀλλ' ὀνομάζει ἐνυπόστατον, ὡς ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ ὑποστάσει τὸ εἶναι καὶ τὸ ὑποστῆναι λαβὸν καὶ μηδ' ὡς ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ προυποστάν. αὐτὸς γὰρ ὁ χριστὸς μία ὢν ὑπόστασις. μᾶλλον δὲ, ἵνα σαφέστερον εἴπω, αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ μία ὢν ὑπόστασις τῆς ἁγίας τριάδος, γέγονε καὶ τῷ σώματι, ᾧ προσελάβετο, ὑπόστασις, ὥστε τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐνυπόστατον μὲν, οὐχ ὑπόστασις δέ.

ε'. Περὶ ὁμουσίου.

Ὁμούσια λέγεται ὅσα ταῖς μὲν ὑποστάσεσι διήρηνται ἀπ' ἀλλήλων τῇ δὲ οὐσίᾳ ἥνωνται. οἷον ἐγὼ καὶ σὺ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι, ὑποστάσεις ἐσμὲν διῃρημέναι ἀπ' ἀλλήλων, ὑπὸ δὲ μίαν οὐσίαν ἀναγόμενοι κατὰ τὸν κοινὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ γοῦν τὸν λόγον τοῦτον ἐσμὲν ὁμούσιοι. Ὁ πατὴρ οὖν καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, κατὰ μὲν τὰς ὑποστάσεις διήρηνται, ἄλλος γὰρ ὁ πατὴρ, καὶ ἄλλος ὁ υἱὸς, καὶ ἄλλος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν ἥνωνται. Οὐσία δέ ἐστιν ὁ κοινὸς λόγος τῶν ὑποστάσεων, ἤτοι ἡ μία θεότης, ἡ μία φύσις, ἡ μία μορφή. Ὁμούσια οὖν ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα

τὸ

Incorporales reſpectu ejus in qvo ſunt, qvo ſenſu hominis & color & eſſentia ineſſe Hypoſtaſi dicitur, proprie tamen color ab altero habet qvod ſubſiſtit, non enim gaudet ipſe ſubſiſtentia propria, ſed ſubſiſtit in corpore: Eſſentia vero proprie ipſa eſt Hypoſtaſis, non vero ineſt Hypoſtaſi. Attamen & hæc ſubſiſtentibus ineſſe dicuntur. Viciſſim dicitur etiam ineſſe ſubſiſtentibus homo univerſe conſideratus, qvem Philoſophi externi ſpeciem ſpecialiſſimam vocitant. Ineſſe autem ſubſiſtentibus ſive individuis dicitur, qvod in illis obſervatur, v. g. in Petro, Paulo & aliis ſingulis hominibus. Tria hæc ſignificata τȣ̃ ἐνυπάρχειν non adeo difficilia comprehenſu ſunt, de qvarto difficiliore jam ſum dicturus.

4. *De Enhypoſtato, ſive perſonaliter unito.*

Enhypoſtatum illud ſive perſonaliter unitum eſt, qvod naturæ alteri eſſentia differenti in perſonæ unius ſive Hypoſtaſeos conſtitutionem & compoſitionem additum eſt & coëxiſtit, nec per ſe ſive ſeorſim ſubſiſtere cognoſcitur. Attende, Domine mi, definitioni enhypoſtati. Sancta Eccleſia Catholica in incarnatione Chriſti unam perſonam & duas naturas docet. Perſonam, Filium incarnatum, Naturas vero, divinitatem & humanitatem. Corpus igitur anima & mente præditum qvod Dominus noſter JEſus Chriſtus aſſumſit, non vocat perſonam, ne inveniatur duas ponere perſonas, ut hæreticus Neſtorius nugatus eſt, ſed vocat enhypoſtatum, ſive unitum perſonali ratione, utpote qvod in Filii perſona & ut ſit, & ut ſubſiſtat accepit, nec per momentum antea ſubſtitit. Sive potius, ut perſpicue magis dicam, Filius ipſe DEi cum eſſet una ex perſonis SS. Trinitatis, etiam corpus qvod aſſumſit in perſonam ſuam ſuſcepit, ut corpus Domini perſonæ qvidem unitum eſſet, at perſona non eſſet.

5. *De conſubſtantiali.*

Conſubſtantialia dicuntur, qvæcunqve ſubſiſtentiam qvidem habent ſeparatam, ſubſiſtentia vero communi junguntur. Sic ego & tu & ſinguli homines, perſonæ invicem diſtinctæ ſumus, ſed ſub una ſubſtantia & communi humanitatis notione comprehendimur; eoqve reſpectu ſumus conſubſtantiales. Eundem in modum Pater, Filius & Spiritus S. perſonis qvidem diſtincti ſunt, alius enim eſt Pater, alius Filius, & alius Spiritus S. eſſentia vero junguntur. Eſſentia nempe communis eſt perſonis ratio, una Divinitas; una natura; una forma. Con-

τὸ ἅγιον, ὡς τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς τυγχάνονται οὐσίας. διῄρηνται μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἥνωνται δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν ἤτοι φύσιν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται ὁμοούσια, κατὰ ὁμοφυῆ.

ϛʹ. Περὶ ὁμοϋποστάτων.

Ὁμοϋπόστατα λέγονται, ὅσα διαφέρει μὲν ἀλλήλων κατὰ τὴν οὐσίαν, εἰς μίαν δὲ καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀλλήλοις συντίθεται, οἷον σὺ ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος. Ταῦτα δὲ τὰ μέρη ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα διάφορα εἰσὶ κατὰ τὴν οὐσίαν. Ἄλλη γὰρ οὐσία ψυχῆς, καὶ ἄλλη σώματος. Ὁμοϋπόστατα δὲ κατὰ τὴν χριστιανικὴν δόξαν. Οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ προγενεστέρα τοῦ σώματος, οὔτε τὸ σῶμα πρεσβύτερον τῆς ψυχῆς, ἀλλ᾽ ὁμοῦ ψυχὴ καὶ σῶμα, ὥστε ὅσα διαφέρει κατὰ τὴν οὐσίαν, ὁμόχρονα δὲ καὶ συνάλληλα ὑφέστηκεν, ὁμοϋπόστατα καὶ ἐστι καὶ ὀνομάζεται. οὐκ εἰσὶν οὖν ὁμοϋπόστατα ὁ Πατὴρ, ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. εἰ καὶ μηδὲν τούτων πρεσβύτερον καὶ νεώτερον. ἐπεὶ οὐ διαφέρουσι κατὰ τὴν οὐσίαν. Ὁμοούσια δὲ καὶ εἰσὶ καὶ ὀνομάζονται.

ζʹ. Περὶ οὐσιώδους ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Οὐσιώδης ἕνωσίς ἐστιν, ἡ τὰς πολλὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν οὐσίαν συνάγουσα. οἷον οἱ κατὰ μέρος πάντες ἄνθρωποι διῃρημένοι εἰσὶ κατὰ τὰς ὑποστάσεις, ἡνωμένοι δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἤτοι τὸν λόγον τῆς ἀνθρωπότητος. Αὕτη οὖν ἡ ἕνωσις τῶν ὑποστάσεων κατὰ τὴν μίαν οὐσίαν λέγεται οὐσιώδης ἕνωσις. Οὐσιώδης δέ ἐστι διαφορὰ, ὅταν αἱ ἑνωθεῖσαι φύσεις εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀσύγχυτοι καὶ ἀμείωτοι μένωσιν. Οἷον αἱ δύο φύσεις τοῦ χριστοῦ, ἤτοι ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης εἰς μίαν συνελθοῦσαι ὑπόστασιν οὐ συνεχύθησαν οὐδὲ ἐμειώθησαν, ἀλλ᾽ ἔχουσιν οὐσιώδη τὴν διαφοράν. ἑκάστη γὰρ τῶν δύο φύσεων ἀφυρτός ἐστι καὶ ἀσύγχυτος κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων, οὐ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, μία γὰρ ἀμφοῖν ἡ ὑπόστασις, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσιώδη διαφοράν.

ηʹ. Περὶ ὑποστατικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Ὑποστατικὴ ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς διαφόρους οὐσίας καὶ φύσεις εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν συνάγουσά τε καὶ συνδέουσα. οἷον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ ὑποστατικὴ ἐγένετο ἕνωσις. Αἱ γὰρ δύο φύσεις αὐτῷ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἀσυγχύτως ἡνώθησαν. Ὑποστατικὴ δέ ἐστι διαφορὰ, ὅταν αἱ ὑπὸ τὴν μίαν οὐσίαν ὑποστάσεις διίστανται ἀπ᾽ ἀλλήλων εἰς ἀριθμὸν καὶ πλῆθος ἐπὶ τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασιν. οἷον σὺ καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι διαφέρομεν ἀλλήλων κατὰ τὰς ὑποστάσεις. ὡς φέρε εἰπεῖν ἐγὼ

Digitized by Google

ſubſtantiales igitur ſunt Pater, Filius & Spiritus S. tanqvam qvi unius ejusdemqve ſunt eſſentiæ. Diſtingvuntur perſonis ut dictum eſt, ſed unum ſunt eſſentia & naturâ. Ideo conſubſtantiales atqve ejusqve naturæ appellari conſveverunt.

6. *De ſimul perſonam conſtituentibus.*

Simul perſonam conſtituentia differunt qvidem eſſentia, ſed in unam eandemq; perſonam coaluerunt, ut Tu Michaël Imperator compoſitus es ex anima & corpore. Hæ vero partes anima & corpus eſſentiâ inter ſe differunt: Alia enim animi alia corporis eſſentia eſt. Ex Chriſtianorum vero ſententia ſimul perſonam hæc conſtituunt, neq; anima antiqvior eſt corpore, neq; corpus animâ vetuſtius, ſed ſimul anima corpusqve, ut qvæ differunt eſſentiæ ratione, contemporanea tamen ſunt & mutuo ſubſiſtunt, ſimulq; perſonam conſtituentia & ſunt & appellantur. Non vero ſimul perſonam conſtituentes ſunt Pater, Filius & Spiritus S, licet nullus horum antiqvior eſt vel junior, ſiqvidem eſſentiæ ratione non differunt. Conſubſtantiales autem & ſunt & nominantur.

7. *De eſſentiali unitate & differentia.*

Eſſentialis unitas eſt, qva multæ hypoſtaſes in unam eſſentiam colliguntur, ut ſinguli homines perſonis diſtincti, ſed uniti eſſentia ſive communis humanitatis ratione. Hæc igitur hypoſtaſeon unitio in unam eſſentiam, dicitur unitas eſſentialis. Eſſentialis vero differentia eſt, qvando junctæ & unitæ in unam hypoſtaſin naturæ inconfuſæ & haud imminutæ manent, ut duæ naturæ in Chriſto, divinitas & humanitas in unam conjunctæ perſonam non confuſæ neq; imminutæ ſunt, ſed eſſentiali differentia diſtingvuntur. Singulæ enim harum naturarum inconfuſæ & impermixtæ ſunt ratione eſſentiæ, differunt autem invicem non qvoad perſonam, una enim utrisqve hypoſtaſis, ſed eſſentiali differentiâ.

8. *De Perſonali unione & differentia.*

Perſonalis unio eſt, qvæ diverſas eſſentias & naturas in unam perſonam & unam eandemqve hypoſtaſin colligens ac conſtringens, ut in incarnatione Domini noſtri JEſu Chriſti Unio interceſſit perſonalis. Duæ enim naturæ in ipſo in unam eandemqve perſonam inconfuſe ſunt unitæ. Perſonalis vero differentia eſt, qvando ſub una & communi eſſentia comprehenſæ perſonæ invicem numero diſtinguntur, & proprietatibus tanqvam certis notis plures conſtituunt, qvemadmodum Tu & ego atq; qvivis alii homines proprietatibus & characteribus diſtincti ab invicem ſumus, & perſonaliter differimus. Sic verbi gratia ego ſum paulo

ἐγὼ μὲν εἰμὶ μακρὸς, μελάγχρους, ὑπόψελλος. Σὺ δὲ μεσῆλιξ, λευκὸς, τὸν προφορικὸν λόγον ὑγιής. ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι τοῖς τοιούτοις ἰδιώμασιν ὑποστατικὴν διαφορὰν ἔχουσιν.

θ'. Περὶ σχετικῆς ἑνώσεως καὶ διαφορᾶς.

Σχετικὴ ἕνωσίς ἐστι φιλικὴ διάθεσις, ἡ θελημάτων ὁμονοητικὴ ὁμόνοια. Οἱ γοῦν φιλίαν πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, κατὰ τὸ εἶδος τῆς φιλίας λέγονται ἔχειν σχετικὴν ἕνωσιν. Ὁ γοῦν θεήλατος Νεστόριος ὁ αἱρετικὸς μὴ δεχόμενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος καὶ ἡνώθη τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, τὴν μὲν καθ' ὑπόστασιν ἀπηρνεῖτο, ἐφλυάρει δὲ ὅτι ἡ ἁγία Μαρία ἐγέννησεν ἄθρωπον ψιλὸν, πρὸς ὃν εἶχεν ὁ Θεὸς ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως φιλικὴν διάθεσιν, καὶ ὡμολόγει μὲν ἕνωσιν. οὐχ ὑποστατικὴν δὲ, ἀλλὰ σχετικὴν, ὅθεν οὐ μίαν ὑπόστασιν ὁ δείλαιος ἐδογμάτιζεν, ἀλλὰ δύο, διῃρημένας μὲν ἀλλήλων καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, ἡνωμένας δὲ ἀλλήλαις κατὰ φιλίαν, ἢ ταυτοβουλίαν, ἢ γνωμικὴν διάθεσιν, ἢ ὅσα τοιαῦτα ἐληρώδει ἐκεῖνος.

ι. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἡ ἁγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία τὸν Πατέρα δογματίζει ἀγέννητον, τὸν δὲ Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. ὀνομάζει δὲ τὸν υἱὸν λόγον τοῦ πατρὸς καὶ ἀπαύγασμα, διὰ τὸ ἄνευ συνδυασμοῦ ἀπαθῶς, ἀχρόνως, ἀῤῥεύσως, καὶ ἀχωρίστως γεγεννῆσθαι ἐκ τοῦ πατρός. Υἱὸν δὲ καὶ χαρακτῆρα τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, διὰ τὸ τέλειον καὶ ἐνυπόστατον καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ εἶναι πλὴν τῆς ἀγεννησίας. Μονογενῆ δὲ, ὅτι μόνος ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Ἐι γὰρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἀλλ' οὐ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. ἄλλος δὲ τρόπος ὑπάρξεως οὗτος. ἡ δὲ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ὡς δὲ καὶ ἡ ἀγεννησία οὐ σημαίνει οὐσίας διαφορὰν, οὐδὲ ἀξίωμα, ἀλλὰ τρόπον ὑπάρξεως.

ια'. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ὁ μὲν Πατὴρ ἄρτιος καὶ ἀγέννητος, οὐ γὰρ ἔκ τινος, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι ἔχει. Ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννητῶς. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ αὐτὸ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνου, ἀλλ' ἐκπορευτῶς. Ἅμα δὲ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Τίς δὲ ὁ τρόπος διαφορᾶς γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, οὐκ οἶδεν οὐδείς. Διαφέρουσιν οὖν αἱ ὑποστάσεις μόναις ταῖς ὑποστατικαῖς ἰδιότησιν, ἤτοι τῇ ἀγεννησίᾳ καὶ τῇ γεννήσει καὶ τῇ ἐκπορεύσει, ἀδιαιρέτως καὶ ταῦτα διαιρούμεναι. Ἕκαστον δὲ τῶν τριῶν προσώπων

τελείαν

procerior, fuſco colore, & ſubbalbus. Tibi ſtatura mediocris, cutis candida, nihil in lingvæ uſu & elocutione vitii. Similem in modum & ſinguli alii homines proprietatibus ejusmodi, velut perſonali differentia diſtinguuntur.

9. *De relativa unione & differentia.*

Relativa unio eſt amica & conſentiens animorum voluntatumqve conſpiratio. Qvi igitur amicitiam invicem colunt, ratione hujus amicitiæ, relativa unione juncti eſſe dicuntur. Neſtorius itaqve hæreticus à furiis agitatus cum reſpueret Eccleſiaſticum dogma qvod affirmat DEum ipſum factum eſſe hominem & naturæ noſtræ unitum, illam unionem perſonalem negavit, & nugatus eſt hominem nudum natum eſſe è ſancta Maria, qvem ab ipſa usqve nativitate DEus amore eſſet proſecutus: adeoqve confeſſus qvidem eſt unionem, non perſonalem autem ſed relativam, unde non unam perſonam miſer ille docuit, ſed duas, eſſentia & perſona invicem diſtinctas, junctas vero amore & eadem volendo ac ſentiendo, & qvæ plura hujuscemodi ille deliravit.

10. *De SS. Trinitate.*

Sancta & Catholica Eccleſia Patrem docet ingenitum, Filium genitum ex Patre, & Spiritum ex ſolo procedentem Patre non ex Filio, qvem vocat *Verbum Patris & Splendorem*, qvia ſine coitione, impaſſibiliter, nec in tempore, & ſine defluxu ac ſeparatione natus eſt ex Patre, *Filium* vero & *characterem perſonæ Patris*, qvia perfectus eſt & propriam perſonam habet, & per omnia ſimilis eſt Patri, niſi qvod ille eſt ingenitus, *unigenitum* etiam, qvod ſolus ex Patre natus eſt. Nam licet Spiritus S. qvoqve ex ſolo Patre procedit, at non per generationem ſed per proceſſionem, qvæ alia eſt exiſtendi ratio. Generatio autem & proceſſio qvemadmodum etiam (ut ita dicam) ingenerabilitas non eſſentiæ denotat differentiam aut dignitatem, ſed modum exiſtendi.

11. *De SS. Trinitate.*

Pater qvidem perfectus & ingenitus, non enim ex alio ſed ex ſeipſo habet qvod eſt. Filius autem à Patre per generationem, & Spiritus S. ipſe etiam ex ſolo Patre, ſed per proceſſionem. Simul vero & pariter ex Patre & genitus eſt Filius & Spiritus S. proceſſit. Qvæ porro ſit differentiæ inter generationem ac proceſſionem ratio, nemo unus novit. Differunt igitur perſonæ ſolis perſonalibus proprietatibus, ingenerabilitate, generatione & proceſſione, atqve indiſtinctæ invicem ita à ſe diſtinguuntur. Qvælibet autem trium perſonarum perfectam hypoſtaſin ſive ſubſiſtentiam habet: hisqve tribus perfectis hypoſtaſi-

τελείαν ἔχει ὑπόστασιν. Ἐν γὰρ τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσι μία ἁπλῆ οὐσία ὑπερτέλειος καὶ προτέλειος. Παράκλητον δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ τὸν Υἱὸν ὀνομάζομεν, ὡς τὰς τῶν ὅλων παρακλήσεις δεχόμενον. Τὸ μέντοι Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς φαμὲν ἐκπορεύεσθαι, δι' υἱοῦ δὲ μεταδίδοσθαι. *

ιβ. Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιδόσεως.

11 Πρόσεχε, Δέσποτά μου, τῷ ὀνόματι, λίαν γάρ ἐστι καὶ δυσκολώτατον καὶ ἀναγκαιότατον. Ὅθεν καὶ διὰ πλειόνων σοι κατὰ βατὸν ῥηθήσεται. Ὀφείλει εἰδέναι, θειότατε βασιλεῦ, ὅτι ὅταν μὲν λέγωμεν θεότητα ἢ ἀνθρωπότητα, ὅλην τὴν φύσιν δηλοῦμεν τῆς θεότητος, καὶ ὅλην τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅταν δὲ λέγωμεν θεὸν καὶ ἄνθρωπον, οὐ πάντοτε τὰς ὁλότητας δηλοῦμεν τῶν φύσεων, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰς ὑποστάσεις καὶ τὰ πρόσωπα. Ὅταν μὲν οὖν εἴπω ἁπλῶς οὕτως, πιστεύω εἰς Θεὸν, μηδὲν ἄλλο προσθεὶς, ὅλην ἐδήλωσα τὴν θεότητα. Ὅταν δὲ εἴπω, ὁ Θεὸς ἐγένετο ἄνθρωπος, οὐ τὴν θεότητα ἐσήμανα, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ υἱοῦ ὄνομα. Καὶ πάλιν, εἰ μὲν εἴπω, ὁ Θεὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐσαρκώθη, ὅλην ἐδήλωσα τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐὰν δὲ εἴπω, ἄνθρωπος ἦν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, μόνον τὸν Ἰὼβ ἐδήλωσα. Πρόσεχε τῷ δόγματι ἀκριβῶς. Ἐπεὶ οὖν τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ δύο μὲν τὰς φύσεις ὁμολογοῦμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν, σύνθετον ἐξ ἀμφοτέρων. Ὅταν μὲν οὖν αὐτὰς τὰς φύσεις ἀναθρανῶμεν, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγομεν. Ὅταν δὲ ἐκ τῶν φύσεων συντεθεῖσαν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, χριστὸν ὀνομάζομεν, καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον, καὶ θεὸν σεσαρκωμένον. Ποτὲ δὲ θεὸν μόνον καὶ υἱὸν ἀνθρώπου. καὶ οὔτε θεὸν μόνον λέγοντες χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ἀνθρώπου υἱὸν κατονομάζοντες χωρίζομεν τοῦ Θεοῦ. ὁ αὐτὸς γάρ ἐστιν ὅλος θεὸς καὶ ὅλος ἄνθρωπος. Θεότητα μὲν γὰρ λέγοντες, οὐ κατονομάζομεν αὐτῇ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. οὐ γὰρ φαμὲν θεότητα παθητὴν ἢ κτιστήν. οὐδὲ πάλιν λέγοντες ἀνθρωπότητα, νοοῦμεν ἐπ' αὐτῆς τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα. οὐ γὰρ φαμὲν ἀνθρωπότητα ἄκτιστον. Ἐπὶ δὲ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως οὐχ οὕτως. ἀλλὰ θαῤῥούντως ὁμολογοῦμεν καὶ μόνως θεὸν καὶ μόνως ἄνθρωπον, καὶ τὸ συναμφότερον χριστόν. ἀλλὰ καὶ θεὸν λέγοντες καὶ ἄνθρωπον νοοῦμεν, καὶ ἄνθρωπον λέγοντες καὶ Θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸν αὐτὸν λέγομεν καὶ τὸν θεὸν παθητὸν, καθ' ὃ ἄνθρωπος

καὶ

* Huc usque editio Joh. Wœgelini, Auguſtæ Vindelicorum A. 1611. in 8vo. Quæ ſequuntur, nunc primum prodeunt.

poſtaſibus una ſimplex eſſentia, omnem ſupergrediens atq; antecellens perfectionem, conſtat. Paracletum deniqve vocamus & Filium & Spiritum S. qvia uterqve omnium precationes excipit. Et Spiritum ex Patre affirmamus procedere, à Filio autem dari.

12. *De ratione communicationis Idiomatum.*

Attende, Domine mi, vocabulis, valde enim difficilis res eſt & neceſſaria, qvamobrem & pluribus à me tibi qvantum fas erit exponetur. Scire oportet, Imperator Auguſtiſſime, qvod qvando dicimus Divinitatem & Humanitatem, totam * naturam ſignificamus Divinitatis & totam naturam Humanitatis. Quando autem dicimus DEum & Hominem, non ſemper integras denotamus naturas, ſed qvandoqve etiam Hypoſtaſin & perſonam. Si igitur ſimpliciter dicam *Credo in DEum,* nec qvicqvam aliud addam, totam ſignificavi Deitatem. Cum autem dico: *DEus homo factus eſt*, non Deitatem totam ſignifico ſed tantum Filium. Ac viciſſim ſi dicam, *DEus hominis cauſa carnem induit*, totum ſignificavi genus humanum. Cum autem dico: *Homo erat in regione Auſitide*, ſolum Jobum innuo. Diligenter attende huic doctrinæ capiti. Qvandoqvidem igitur Domini noſtri JEſu Chriſti duas confitemur naturas, Divinitatem & Humanitatem, unam agnoſcimus perſonam ex utrisqve compoſitam. Cum porro ipſas naturas conſideramus, Divinitatem & Humanitatem dicimus. Cum vero compoſitam ex naturis Hypoſtaſin, ab utraqve Chriſtum vocamus DEum & hominem atqve DEum carne indutum. Aliqvando autem DEum modo & Filium hominis appellamus, & nec DEum modo cum dicimus, ſejungimus ab homine, nec qvando filium vocamus hominis, eum à DEo ſeparamus, idem enim & DEus integer & integer homo eſt. At cum dicimus Deitatem, non una nominamus Humanitatis proprietates: Neqve enim affirmamus Deitatem eſſe paſſibilem vel creatam. Uti nec viciſſim qvando dicimus humanitatem, ſub eâ intelligimus proprietates Divinitatis, neqve enim humanitatem affirmamus eſſe increatam. Sed circa perſonæ unitatem aliter res ſe habet. Audacter ſiqvidem ſeparatim confitemur Chriſtum DEum, iterum ſeparatim Hominem, nec minus confitemur utrumqve. Nam & DEum qvando dicimus, Hominem ſubintelligimus, & qvando dicimus Hominem, confitemur DEum. Et eundem dicimus DEum paſſibilem, qvatenus homo eſt; & puerum anteſecularem & principii expertem, qvatenus eſt DEus. Atqve hæc fert communicationis idiomatum ratio,

* i. e. DEum univerſe, tribus conſtantem perſonis, & totum genus humanum.

καὶ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄναρχον, καθ' ὃ Θεός. Καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ τρόπος ἀντιδόσεως ἑκατέρας φύσεως ἀντιδιδούσης τῇ ἑτέρᾳ τὰ ἴδια διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἄλληλα αὐτῶν περιχώρησιν. Τοῦτο, Δέσποτά μου, πλάνην ἐμποιεῖ πολλὴν τοῖς αἱρετικοῖς, μὴ δυναμένοις διαγνῶναι τὸ βάθος τῆς οἰκονομίας.

ιγ. Περὶ τῆς Θείας ἑνώσεως.

Ὀφείλεις εἰδέναι, Δέσποτά μου Βασιλεῦ, ὡς ἡ τῆς θεότητος φύσις πᾶσα τελείως ἐστὶν ἐν ἑκάστῃ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, πᾶσα ἐν Πατρὶ, πᾶσα ἐν Υἱῷ, πᾶσα ἐν ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει οὖν τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πᾶσαν καὶ τελείαν δογματίζομεν τὴν φύσιν τῆς θεότητος ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων ἑνωθῆναι πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. οὐ μὴν λέγομεν, ὅτι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁγίας θεότητος, πάσαις ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ὑποστάσεσι καθ' ὑπόστασιν ἡνώθησαν. Πάσῃ δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει φαμὲν ἑνωθῆναι πᾶσαν τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν. κατ' οὐδένα γὰρ λόγον κεκοινώνηκεν ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ σαρκώσει τοῦ Θεοῦ λόγου, εἰ μὴ καθ' εὐδοκίαν καὶ βούλησιν. Πᾶσα οὖν ἡ φύσις οὐ κατὰ μερῶν ἐν τῇ τοῦ χριστοῦ ὑποστάσει συνεργεῖται τῷ Θεῷ.

ιδ. Περὶ φύσεως ἀπαθείας.

Ὀφείλεις ὁμολογεῖν ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἐσαρκώθη ἤτοι ἡνώθη σαρκί. οὐ μὴ ὅτι ἡ φύσις τοῦ λόγου ἔπαθε σαρκὶ, ἀλλ' ὅτι ὁ Χριστὸς ἔπαθε σαρκὶ, ὅτι μὲν γὰρ ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἄνθρωπος ὁ Θεὸς ὁμολογοῦμεν. καὶ ὅτι ἡ θεότης ἡνώθη τῇ ἀνθρωπότητι ἐν μιᾷ τῶν αὐτῆς ὑποστάσεων, μεμαθήκαμεν, ὅτι δὲ ἡ θεότης ἄνθρωπος γέγονεν, ἢ ἐνηνθρώπησεν, οὐδαμῶς ἀκηκόαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὖν δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, δύο αὐτοῦ καὶ τὰ θελήματα πάντως τὰ φυσικὰ, καὶ θελητικός ἐστιν ὁ αὐτὸς κατ' ἄμφω τῶν αὐτοῦ φύσεων. Τὴν γὰρ φυσικῶς ἐνυπάρχουσαν ἡμῖν θελητικὴν δύναμιν ἀνέλαβε. Δύο οὖν καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ φαμέν. εἶχε μὲν γὰρ ὡς μὲν Θεὸς καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, τὴν θείαν ἐνέργειαν, καὶ ὡς ἄνθρωπος γενόμενος καὶ ἡμῖν ὁμοούσιος, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἐνέργειαν.

ιε. Τίς ὁ Θεός;

Οὔτε ὁ οὐρανὸς Θεὸς, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὁρωμένων, ἀλλ' οὐδὲ ὁ πολυτίμητος καὶ πολυθρύλλητος νοῦς. οὐδὲ ἰδέα τις κατὰ Πλάτωνα χωριστὴ σωμάτων. ἀλλ' οὐδὲ φύσις ὅλως ἐγκόσμιος, ἀλλ' οὐδὲ ζωὴ, οὐδὲ φῶς, οὐκ ἀσωματότης, οὐκ ἀϋλία, οὔτε αἰσθήσει θεατὸς οὔτε νῷ ληπτός. ἀλλά τις ἑτέρα φύσις ἀνεξερεύνητος, καὶ αὐτοῦ δύναμις, ἤτε φρουρητικὴ ἤτε ζωογόνος, ἤτε ἀναγωγικὴ, καὶ ἁπλῶς πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ ἄπειροί εἰσι καὶ ἀνέκληπτοι,

καὶ

Digitized by Google

tio, qvavis natura cum altera proprietates ſuas communicante propter perſonæ identitatem, & illarum mutuam inter ſe ut ita dicam permeationem. In hoc, mi Domine, multa errant Hæretici, dum Oeconomiæ in Chriſto profunditatem dignoſcere neqveunt.

13. *De Divina unione.*

Noſſe debes, Domine mi atqve Imperator, qvod natura divina integra eſt in qvalibet perſona Deitatis, integra in Patre, in Filio integra, & integra in Spiritu S. Cum itaq; incarnatus eſt ex S. Trinitate, Filius nempe DEi, integram ac perfectam docemus naturam Deitatis in unam perſonam unitam eſſe cum integra natura humana: neutiqvam vero dicimus tres perſonas ſanctæ Deitatis omnibus perſonis humanis unitas eſſe perſonaliter, integræ vero naturæ humanæ integram Deitatis ſubſtantiam unitam eſſe affirmamus. Nulla enim ratione Pater & Spiritus S. cum incarnatione Verbi communicavit, niſi complacendo & volendo. Integra igitur natura, nec pars ejus tantum in Chriſti perſona operatur divina operatione.

14. *De natura divina impaſſibilitate.*

Fateberis utiq; naturam Verbi incarnatam ſive carni unitam eſſe Non ideo natura Verbi paſſa eſt in carne, ſed Chriſtus in carne paſſus eſt, DEum enim hominem & hominem DEum factum eſſe confitemur. Didicimus qvoq; Divinitatem eſſe unitam humanitati in una perſona humana: Deitatem autem hominem eſſe factam, vel incarnatam, aut humana indutam natura neutiqvam audivimus. Cum vero duæ ſint Chriſti naturæ, etiam duæ ſunt ejus naturales Voluntates, & ipſe voluntate gaudet ſecundum utramqve naturam, ſiqvidem & facultatem volendi, qvæ nobis naturaliter ineſt, aſſumſit. Duplices igitur & operationes ipſius eſſe affirmamus. Ut DEus enim & conſubſtantialis Patri divina gaudet operatione, ſed tanqvam homo factus & conſubſtantialis nobis, humanæ operationis non eſt expers.

15. *Quis DEus?*

Neqve cœlum DEus, nec Sol neqve aliud qvicqvam eorum qvæ cernuntur, ſed neqve honoratiſſima ac celebratiſſima hominum vocibus mens, neqve Idea à corporibus ut docet Plato ſeparata ac ſejuncta, neqve natura Mundi, neqve Vita aut lumen, neq; incorporalitas ut ita dicam & immaterialitas. Neqve ſenſu viſibilis neq; mente perceptibilis eſt, ſed alia imperſcrutabilis natura, & potentia ejus, conſervatrix da-

καὶ αὐτὸς ἄπειρος καὶ κατὰ ἀρχὴν καὶ κατὰ τέλος. καὶ τὸ μὲν ἄνω αὐτοῦ ἄναρχον ὀνομάζεται, τὸ δὲ κάτω ἀτελεύτητον, τὸ δὲ ξύμπαν αἰώνιον. Ἄπειρος οὖν τὴν δύναμιν ὁ Θεὸς, ἄναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος καὶ αἰώνιος. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος τῷ ὄντι θεολογικῶς διορίζεται.

ιϛ. Πῶς οἶδε Θεὸς τὰ μεταβαλλόμενα πράγματα.

Ὀυχ ὡς ἔχει τὰ πράγματα γινώσκει ὁ Θεὸς ταῦτα, ἀλλ' ὡς ἔστιν αὐτὸς κατ' οὐσίαν. οἷον εἰσὶ τὰ πράγματα μεριστὰ, ὁ δὲ Θεὸς ἀμέριστος. ἀμερίστως οὖν οἶδε τὰ μεριστά. καὶ πάλιν τὰ πράγματα ἀλλοιωτὰ καὶ μεταβλητὰ, ὁ δὲ Θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀμετάβλητος. Ἀναλλοίωτος οὖν οἶδε τὰ ἀλλοιωτὰ, καὶ τὰ μεταβλητὰ ἀμεταβλήτως. Ὅυτως καὶ τὰ ὑπὸ χρόνον αἰωνίως οἶδε, καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ἀναγκαίως, καὶ τὰ σωματικὰ ἀσωμάτως. ἀλλ' οὐκ ἐπειδὴ γινώσκει ὁ Θεὸς ἀσωμάτως τὸ σῶμα, ἠλλοιώθη ἐκεῖνο καὶ ἀσώματον γέγονεν. ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ Θεοῦ γνῶσις κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν γινώσκει τὰ πράγματα. ἐκείνων δὲ ἕκαστον μένει ὅπερ ἐστι. Πρὸς γοῦν τοὺς ἀποροῦντας καὶ λέγοντας εἰ ᾔδει ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ τὰ ἐντεταλμένα παραβῆναι, πῶς εἰκὸς ἦν ἐκεῖνον γενέσθαι ἀναμάρτητον; Ὃ γὰρ ἐγίνωσκεν ὁ Θεὸς, πῶς ὁ πρωτόπλαστος ὑπερβῆναι ἠδύνατο; Πρὸς γοῦν τοὺς τοῦτο ἀποροῦντας ἀποκρίνου εὐθὺς, ὅτι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἰδιότητα οἶδε καὶ τὰ γενόμενα καὶ τὰ γενησόμενα. Καὶ πάλιν οὐκ ἀλλοιοῦται τὰ πράγματα, εἰ ἐκεῖνος κρειττόνως αὐτὰ ἐπίσταται. Ἐπειδὴ τοίνυν ἠπίστατο ὅτι πεσεῖται ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἀδὰμ, οὐχ ἡ γνῶσις αὐτοῦ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῷ ἀνθρώπῳ ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἀφείλετο αὐτοῦ τὴν ἰσοῤῥοπίαν τῆς γνώμης καὶ τὴν τοῦ καλοῦ αἵρεσιν, εἴπερ ἐβούλετο, ἀλλ' ὁ μὲν Θεὸς ἠπίστατο τὸ ἐσόμενον. τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐκ ἀφῃρέθη ἡ ἐπὶ τὸ καλὸν ὁρμή. καὶ ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀόριστον εἶχε τὴν ἐπὶ τὰ ἐναντία ῥοπήν. Ὁ δὲ Θεὸς ὡρισμένως ἐγίνωσκε τὸ ἀόριστον. ὡς γὰρ τὸ σῶμα ἀσωμάτως οἶδεν, οὕτω μὲν καὶ τὸ ἀόριστον ὡρισμένως.

ιζ. Ἀπὸ ποίου πρώτου στοιχείου ἤρξατο τὸν κόσμον ποιεῖν ὁ Θεος.

Μωυσῆς μὲν ὁ θεόπτης οὐρανῷ ἅμα καὶ γῇ τὰ πρεσβεῖα δίδωσι τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως. Τῶν δὲ παρ' ἕλλησι σοφῶν ἄλλῃ ἄλλως ᾠήθησαν. Οἱ μὲν γὰρ τὴν γῆν πρῶτον παράγουσιν ὡς κέντρον τοῦ οὐρανίου κύκλου, ἐπεὶ καὶ τοῦ ἐπιπέδου κύκλου τὸ κέντρον πρεσβύτερον. Ἕτεροι δὲ εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὸ πέμ-

trixqve vitæ & productrix, & ſemel ut dicam, omnes ipſius facultates infinitæ ſunt & principii ratione, & finis. Atq; illius qvidem reſpectu ſine principio eſſe dicitur, ratione hujus vero ſine fine, hoc eſt omnino æternus. Infinita igitur poteſtate DEus, & principii finisqve expers & æternus eſt, qvod & *Gregorius* Theologus vere theologice docuit.

16. *Quomodo præſcit DEus res mutationibus obnoxias?*

Non qvales ſunt res tali cognitione cognoſcit eas DEus, ſed qvali ipſe eſt eſſentia. Sic v. g. res ſunt partibus diviſibiles, DEus partium & diviſionis expers, res itaqve partibus diviſibiles impartibili ratione cognoſcit. Porro res ſunt alterationi & mutationi obnoxiæ, DEus inalterabilis & haud mutabilis. Mutabilia igitur & alterabilia cognoſcit inalterabiliter & immutabiliter. Ita etiam res temporarias æterna cognoſcit ratione, corpora item ratione incorporali. Non autem ideo qvia DEus corpora incorporali ratione cognoſcit, ideo corpus mutatur, fitq; incorporale. Sed DEus qvidem ſcientiâ ſuâ res pro divinæ eſſentiæ ratione cognoſcit, illarum autem qvælibet qvod eſt manet. Ad hos igitur qvi movent dubium, qværuntqve ſi DEus præſciverit Adamum mandata eſſe transgreſſurum, qvomodo fieri potuerit ut Adamus non peccaret? qvod enim DEus præſcivit, id Protoplaſtus qvomodo potuit evitare? Ad hoc dubium in promtu tibi ſit reſpondere, qvod propria DEus virtute novit & qvæ ſunt & qvæ futura ſunt, nec mutantur tamen res, etſi ille perfectiore illas ratione ſcit. Qvandoqvidem igitur ſciebat Adamum fuiſſe prolapſurum in peccatum, ejus cognitio non fuit homini cauſa peccandi. Non enim eripuit ei æqvilibritatem ad opinandum, & boni ſi vellet eligendi facultatem, ſed DEus qvidem ſciebat qvid futurum eſſet, Adamo autem non erepta erat animi ad bonum inclinandi potentia. Et Adamus qvidem ad contraria indefinito modo ſe habebat: DEus autem indefinitum definita cognoſcebat ratione. Sicut enim corpus incorporaliter, ſic & indefinitum definite novit.

17. *Quodnam primum elementum, à quo mundum condere cœpit DEus?*

Moyſes qvidem, qvi DEum vidit, Cœlo ſimul & terræ primum locum aſſignat in Mundi originibus. Inter Græcorum vero ſapientes alii aliud opinati ſunt. Nonnulli enim terram præferunt tanqvam centrum circuli cœleſtis, qvod etiam in plano centrum ſit circulo prius & antiqvius. Alii univerſum mundum diſtingvunt in qvatuor elementa, & qvintum æthereum genus corporis: qvatuorqve illa ſub æthere diſpoſita, pulcherrimum vero ethereæ naturæ cœlum primum omnium factum eſſe affirmant. Qvi vero fa-

Digitized by Google

πέμπτον σῶμα τὸ αἰθέριον τὸν σύμπαντα διαιροῦντες κόσμον καὶ τὸ τετράστοιχον ὑπὸ τοῦ αἰθέρος διοικεῖσθαι νομίζοντες. Τὸ δὲ κάλλιστον δὲ τοῦ αἰθέρος ὁ οὐρανός, ὃν πρῶτον τούτων γεγενῆσθαι φασίν. Ὅσοι δὲ ἀγέννητον τὸν κόσμον σαφῶς ἀπεφήναντο, ὁμοῦ τὸ πᾶν εἶναι ἀκολούθως ἑαυτοῖς λέγουσι. Δεῖ δὲ μᾶλλον οἴεσθαι τὸν οὐρανὸν πρῶτον γεγενῆσθαι, ὡς καὶ κρεῖττον σῶμα καὶ τῶν ἄλλων περιληπτικόν.

ιή. Πόθεν ἔννοιαν ἔσχον Θεοῦ ἄνθρωποι;

Ἔννοιαν ἔσχε Θεοῦ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς τῶν ὄντων τάξεως, ἀπὸ τῆς ἰσονομίας τῶν φύσεων, ἀπὸ τῆς εἰς τὰ πάντα διοικούσης προνοίας. Ἥ τε γὰρ τῶν μεγάλων φωστήρων ἀνατολὴ καὶ δύσις ἐν τοῖς αὐτοῖς καιροῖς ἀεὶ ὁμοίως ἔχουσα, καὶ οἱ τῶν ἀστέρων δρόμοι τὴν ταυτότητα σώζοντες, καὶ ἡ τοῦ οὐρανοῦ περιφορὰ καὶ περίοδος κυκλοτερὴς πάντα σφίγγουσα καὶ συνδέουσα, καὶ τ' ἄλλα ὡσαύτως ἔχοντα ἐν ἀλλήλοις σώμασι, προνοητήν τινα τοῦ παντὸς εἶναι ἀνακηρύττουσιν. εἰ γὰρ τυχαία καὶ αὐτόματος ἦν ἡ τοῦ κόσμου σύμπλεξις, ἦν ἂν καὶ τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀτάκτως καὶ ἀλόγως φερόμενα. Νῦν δὲ ἡ εὔρυθμος τοῦ παντὸς κίνησις, καὶ τὸ μηδὲν ἀλόγως ἢ τὴν κίνησιν ἔχειν ἢ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ πάντα ἐναγώγως ἡνιοχεῖσθαι, τὸν Θεὸν ἡμῖν ἀναδείκνυσι ποιητὴν τοῦ παντός.

ιθ. Πότερον πλείους οἱ ἄγγελοι ἢ οἱ ἄνθρωποι;

Ἐλάττους τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλῆθος οἱ ἄγγελοι. σκόπει γάρ, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοὶ οἱ πλησιάζοντες τῇ μονάδι, ἐλάττους εἰσὶ κατὰ τὸ ποσὸν τῶν πορρωτέρων ἀριθμῶν. Οἷον ἡ δυὰς, ἡ τριὰς καὶ ἡ τετρὰς ἐλαττότεραι εἰσὶ τῶν εἴκοσι καὶ τριάκοντα. Ὥσπερ οὖν οἱ ἐγγύτεροι τῆς ἑνάδος ἀριθμοὶ ἐλάττους εἰσίν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλείους, οὕτως οἱ ἐγγύτεροι τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, ἔλαττον ἔχουσι τὸ ποσόν, οἱ δὲ πορρωτέρω, πλέον. ἐγγύτεροι δὲ τοῦ Θεοῦ ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, καὶ αἱ περικείμεναι δυνάμεις. Πορρωτέρω δὲ οἱ ἄνθρωποι. ὥστε πλείους εἰσὶ τῶν ἀγγέλων οἱ ἄνθρωποι· ὅθεν καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἤδη κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐπερατώθησαν, τοῖς δὲ ἀνθρώποις εἰς τὸ ἄπειρον προχεῖται ἡ γέννησις. σταθήσεται δὲ αὐτὴ κατὰ τὸν τῆς συντελείας καιρόν.

κ. Περὶ νοῦ.

Οὐ πᾶς νοῦς μετέχεται ὑπὸ πάσης ψυχῆς. ὁ δὲ πρῶτος νοῦς ὑπ' οὐδεμιᾶς ψυχῆς μεθεκτός ἐστιν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα νοῦς καὶ πάντων δημιουργὸς, πῶς ἂν ὑπὸ ψυχῆς μετασχεθείη τινός; πάσης γὰρ νοερᾶς πληθύος καὶ τοῦ πλήθους τῶν νοῶν ἡγεῖταί τις νοῦς. καὶ ἀμέθεκτος καὶ πρῶτος μὲν νοῦς οὗτος ἐστι καὶ ὀνομάζεται. μετὰ δὲ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν, ὁ μεθεκτὸς μὲν, οὐχ ὁ ἐγκόσμιος

δὲ

Digitized by Google

ctum mundum haud obſcure negant, univerſum ſimul exiſtens congruenter propriæ opinioni ſtatuunt. Fas autem potius exiſtimare primo loco factum cœlum, utpote corpus præſtantius, & qvod cætera complectitur atqve comprehendit.

18. *Unde homines notitionem DEi acceperint?*

Notionem DEi hauſerunt homines ex ordine rerum, ex naturæ æqvalibus legibus, ex providentia ad omnia pertingente. Magnorum enim luminum ortus & occaſus iisdem temporibus eodem ſemper ſe habens modo, & curſus ſiderum eandem ſervantes rationem, & circumrotatio cœli circularis omnia colligens ac conſtringens, aliaqve qvæ in aliis corporibus conſimiliter ſe habent, prædicant eſſe qvendam qvi univerſi curam gerit eiqve providet: Si enim forte & caſu mundus coaluiſſet, partes ejus ſine ordine & ratione ferrentur, nunc vero motus univerſi certo numero & ordine conſtitutus, & qvod nihil ſine ratione vel movetur vel qvieſcit, ſed omnia facile ac commode regi ſe patiuntur, DEum nobis univerſi factorem conditoremqve demonſtrant.

19. *Pluresne ſint Angeli an Homines?*

Pauciores multitudine ſunt Angeli qvam Homines. Vide enim qvomodo numeri omnes qvo propiores ſunt unario, eo minores ſunt numeris longius ab illo diſtantibus. Uti binarius, ternarius & qvaternarius minores ſunt vicenario & tricenario. Sicut igitur propiores unario numeri ſunt minores, longius vero remoti majores & numeroſiores, ſic qvæ uni & ſoli DEo propiora ſunt, eadem pauciora qvoqve ſunt, qvæ vero longius diſtant, plura ſunt numero. Propiores autem DEo ſunt Angeli, Archangeli, & his proximæ Poteſtates. Longius ab illo abſunt homines. Igitur plures ſunt homines qvam Angeli, unde & Angelorum numerus jam eſt finitus & circumſcriptus, hominum vero generatio in infinitum effunditur, qvæ tamen & ipſa ſiſtetur in ſeculorum conſummatione.

20. *De mente.*

Non qvælibet mens ab anima qvacunq; participatur. Principalis mens à nulla anima participari poteſt. Qvæ enim omnibus rebus mens præſtantior eſt, & omnium opifex, qvomodo ab anima ulla participetur? Omnis enim intelligibilis multitudinis & multitudinis mentium princeps eſt mens qvædam nullius animæ particeps. Atq; hæc prima mens eſt & nominatur. Poſt hanc nullius participem animæ ſuccedit mens non mundana qvidem ſed ſupramundana & à mundo ſeparabilis. Deinde mundana, nam ſecundum Græcorum ſententiam ipſe etiam

δὲ, ἀλλ' ὁ ὑπερκόσμιος καὶ χωριστὸς τοῦ κόσμου· εἶτα ὁ ἐγκόσμιος. ἐπεὶ κατὰ τοὺς τῶν Ἑλλήνων λόγους καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος ἔμψυχος ἅμα καὶ ἔννους ἐστί. καὶ ἡ ἐγκόσμιος ψυχὴ οὐκ εὐθὺς μετέχει τοῦ ὑπερκοσμίου νοὸς, ἀλλὰ πρώτως τοῦ ἐγκοσμίου. Ἔστιν οὖν ἡ τάξις καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὰ ὀνόματα οὕτως. ὁ ἀμέθεκτος νοῦς, ὁ ὑπερκόσμιος, καὶ ὁ ἐγκόσμιος.

κα'. Ἔτι περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς ἑαυτὸν νοεῖ. ἀλλ' ὁ πρῶτος νοῦς καὶ ἀμέθεκτος ἑαυτὸν μόνον. οὐδὲ γὰρ ἔχει τι πρὸ αὐτοῦ, ἵνα ἐκεῖνο νοήσῃ. Τὰ δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ ἂν νοήσειεν. ἀλλ' ἔχει τούτων τὴν νόησιν ἀνοησίᾳ κρείττονι νοήσεως. καὶ ἔστιν, ὅτι οὗτος νοῦς, νοῦς ἅμα καὶ νοητόν. νοῦς μὲν ὡς νοῶν ἑαυτὸν, νοητὸν δὲ, ὡς νοούμενον ὑφ' ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον μεθεκτὸς νοῦς ἑαυτόν τε ἅμα νοεῖ, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ νοῦν. Πᾶς γὰρ νοῦς ἢ ἑαυτὸν νοεῖ, ἢ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν, ἢ τὸ μεθ' ἑαυτόν. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ μεθ' ἑαυτὸν νοεῖ, κατὰ τὸ χεῖρον ἐπιστρέφει. εἰ δὲ τὸ ὑπὲρ ἑαυτὸν νοεῖ, εἰ μὲν διὰ τῆς ἑαυτοῦ γνώσεως, ἑαυτὸν ἅμα κἀκεῖνο γνώσεται. εἰ δὲ ἐκεῖνο μόνον, ἑαυτὸν ἀγνωήσει νοῦς ὤν. ἀλλὰ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ γινώσκων, γνώσεται καὶ ἑαυτόν. ἔστιν ἄρα καὶ ἐν τῷ νῷ νοητὸν, καὶ ἐν τῷ νοητῷ νοῦς, καὶ ὁ μὲν ὁλικώτερος, ὁ δὲ μερικώτερος.

κβ'. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, αἰώνια ἔχει. ὅλη γὲ ἅμα ἐστὶν ἡ οὐσία τοῦ νοῦ καὶ οὔτε αὔξεται οὔτε μεγεθύνεται, οὐδὲ ὃ σήμερον ἐστὶ χθὲς οὐκ ἦν. καὶ ἡ νόησις δὲ αὐτοῦ ὁμοία ἐστὶ τῇ οὐσίᾳ. Πληρεστάτη γὰρ καὶ ὅλη, καὶ ὁμοῦ πάντα νοεῖ, καὶ οὔτε τὸ παρεληλυθὸς ὁρᾷ, οὔτε τὸ μέλλον ὡς ἐσόμενον οἶδεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἐνεστῶτι πάντα οἶδεν, οὐ κινούμενος, οὐ συλλογιζόμενος, οὐχ ὥσπερ ἡ ψυχὴ προτάσεις τιθεὶς καὶ ἐπάγων συμπεράσματα, ἀλλ' ἐν τῷ ἑνὶ πάντα ἐπιστάμενος. ἀκίνητος γὰρ ὢν, οὐκ ἂν ὑπὸ χρόνου μετρεῖτο, οὔτε κατὰ τὴν οὐσίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Εἰ οὖν καὶ ἡ οὐσία τούτου αἰώνιος καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἡ μέση τούτων οὖσα δύναμις αἰωνίαν τὴν ὑπόστασιν ἐκληρώσατο.

κγ'. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς οὐσία ἐστὶν ἀμέριστος. Τὸ γὰρ μὴ ἔχει μέγεθος, τὸ μὴ ὂν σῶμα, τὸ μὴ κινούμενον πάντως καὶ ἀμέριστον. πᾶν γὰρ τὸ μεριζόμενον ἢ

κατα

Digitized by Google

mundus anima ac mente præditus eſt. Et anima mundi non ſtatim continet ſupramundanam mentem, ſed primo mundanam. Ordo igitur & numerus atq; nomina ſic ſe habent: Mens cujus nulla anima compos & particeps fieri poteſt, tum mens ſupramundana, ac deniq; mundana.

21. *De mente.*

Omnis mens ſeipſam intelligit. Sed prima mens qvæ à nullo participatur, ſe intelligit ſolam. Neqve enim habet aliqvid ſe prius, qvod intelligat. Qvæ vero poſt ſunt, non qvidem intellexerit, ſed habet eorum cognitionem ſine intelligentia, per genus perceptionis qvod intelligendi actu eſt præſtantius. Ac mens talis, intellectus ſimul eſt & intelligibile. Intellectus qvidem, qvatenus ſe ipſe intelligit, intelligibile vero, qvatenus à ſeipſo intelligitur. Qvæ hinc poſt imparticipabilem mentem mens participabilis ſuccedit, ſeipſam ſimul intelligit & illam priorem ſe ipſa mentem. Omnis enim mens vel intelligit ſeipſam, vel qvod ſupra ſe, vel qvod infra ac poſt ſe eſt. At qvando hoc qvod infra ſe eſt intelligit, ad deterius ſe convertit. Qvando autem intelligit id qvod ſupra ſe eſt, atqve per ſui ipſius cognitionem, ſeipſam pariter & illud cognoſcet: ſi vero illud ſolum, ſeipſam ignorabit mentem eſſe. Sed utiq; dum id qvod ſe prius eſt cognoſcit, cognoſcet etiam ſe ipſam. Eſt igitur & in mente intelligibile, & in intelligibili mens ſive intellectus alius univerſalior, particularior alius.

22. *Iterum de mente.*

Mens eſſentiam, potentiam & operationem æterna habet. Eſſentia mentis ſimul tota eſt, neqve augetur neqve in majorem magnitudinem creſcit, neqve qvod hodie eſt heri non erat, & intellectio ejus eſſentiæ eſt ſimilis. Pleniſſima enim & tota intelligit & omnes res ſimul, & nec præterita tanqvam præterita, neq; futura tanqvam futura cognoſcit, ſed omnia intelligit tanqvam præſentia, non movetur neqve unum ex alio colligit, neqve ut anima ponit præmiſſas ex qvibus inducat concluſiones, ſed ſimul ſcit omnia. Cum enim immobilis ſit, nec à tempore menſuratur, neqve qvoad eſſentiam neqve qvoad operationes. Qvod ſi igitur eſſentia ejus æterna & æterna eſt operatio, etiam media inter has potentia æternam ſubſiſtentiam ſortita eſt.

23. *De mente.*

Omnis mens eſt ſubſtantia partes nullas habens. Qvod enim caret magnitudine, neqve eſt corpus, nec movetur, omnino etiam in partes dividi neqvit. Qvicqvid enim in partes dividitur, dividitur vel magnitudinis vel multitudinis ratione. Qvoniam vero mens omni modo ſempiterna, & corporibus ſublimior eſt, partes

κατὰ τὸ μέγεθος μερίζεται, ἢ κατὰ τὸ πλῆθος. εἰ δὲ ὁ νοῦς κατὰ πάντα αἰώνιος καὶ ἐπέκεινα σωμάτων, ἀμέριστος ἄρα ἐστί. Πόθεν δέ; ὅτι ἀσώματος ὁ νοῦς, ὅτι ἑαυτὸν νοεῖ, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει, σῶμα γὰρ αὐτὸν οὐδὲν νοεῖ. πόθεν δὲ δῆλον, ὅτι αἰώνιον; ὅτι οὐ μερίζεται ἡ νοήσεις αὐτοῦ, ἀλλ᾿ ἐν ταυτότητί ἐστι διηνεκεῖ, ὥσπερ ἡ οὐσία. ἔστι δὲ πάντων ὑποστάτης; οὐχὶ πᾶς νοῦς, ἀλλ᾿ ὁ ἀμέθεκτος καὶ δημιουργὸς κόσμου. Ὑφίστησι δὲ προσεχῶς μὲν τὰ ἴδια καὶ ἀμετάβλητα εἶτα δὴ καὶ τὰ μεταβλητὰ, καὶ ἔγχρονα, οὐχ᾿ ὅτι τὰ μὲν πρῶτα ποιεῖ, τὰ δὲ ὕστερα. ἀλλ᾿ ἐν μιᾷ ῥοπῇ ἅπαντα. ἐκεῖνα δὲ κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν καὶ ἰδιότητα πρόεισι. Τὰ μὲν, κατὰ τὴν νοερὰν ἰδιότητα, τὰ δὲ κατὰ τὴν φυσικὴν κίνησιν.

κδ´. Περὶ νοῦ.

Ὅτι ὁ μετὰ τὸν ἀμέθεκτον νοῦς, ἤτοι ὁ μεθεκτὸς καὶ τὸν πρῶτον νοῦν νοερὸν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, Καὶ τῶν μετ᾿ αὐτὸν πάντων νοερὰν τὴν εἴδησιν ἐκληρώσατο. Κατὰ γὰρ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας οὐσίας καὶ τὰ πρῶτα ἔχει καὶ τὰ ὕστερα ἑαυτοῦ. ὅθεν καὶ τὸν ἀμέθεκτον νοῦν νοερῶς νοεῖ. Εἰ γὰρ καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλ᾿ ἐμφάσεις τινὰς δίδωσι τοῖς μετ᾿ αὐτὸν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως. Καὶ τὴν ψυχὴν δὲ καὶ τὰ φυσικὰ οἷα δὴ νοερῶς οἶδεν. οὐ γὰρ ὡς ἔχουσι φύσεως τὰ νοούμενα, οὕτως νοεῖ. Οὔτε γὰρ κρειττόνως οἶδε τὰ χείρονα, οὔτε χειρόνως τὰ κρείττονα, ἀλλ᾿ ἀμφότερα νοερῶς. Οὐδὲ γὰρ συμμεταβάλλει τοῖς νοουμένοις. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ κρεῖττον οὐ δύναται, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον οὐ βούλεται. ὡς οὖν ἔχει φύσεως οὕτω καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὸν νοεῖ, καὶ τὰ μετ᾿ αὐτόν. οὐ μὲν ἐκεῖνα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ τὰς ἐκείνων αἰτίας. Καὶ ὡς τὰ νοητὰ νοερῶς ἔχει, οὕτω καὶ τὰ αἰσθητὰ νοερῶς.

κε´. Περὶ νοῦ.

Πάντα τὰ νοερὰ εἴδη, οἷον ψυχαὶ, νόες, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, δυνάμεις, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ ἐν ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ καθ᾿ ἑαυτὸ ἕκαστον. Καὶ οὔτε τὸ ἐν ἀλλήλοις σύγχυσιν ἔχει, οὔτε τῷ καθ᾿ ἑαυτὸ εἶναι ἕκαστον, μερισμὸν λαμβάνουσι. Φοιτᾷ γοῦν πάντα διὰ πάντων, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐστιν ἕκαστον. Τὰ μὲν σώματα, καθ᾿ ἑαυτά ἐστι ἕκαστον, καὶ οὐ δι᾿ ἀλλήλων φοιτᾶν δύναται διὰ τὴν παχυμέρειαν. τὰ δὲ ἀσώματα καὶ νοερὰ εἴδη ἐκτὸς παχύτητος ὄντα καὶ μεγέθους, δι᾿ ἀλλήλων φοιτῶσι. Καὶ αὖθις ἀσύγχυτα μένουσιν. Ἐν ἀλλήλοις γοῦν εἰσι πάντα τὰ νοερὰ εἴδη ἡνωμένως, καὶ χωρὶς ἕκαστον διακεκριμμένως, ὥσπερ δὴ καὶ τὰ θεωρήματα ἐν μιᾷ ψυχῇ.

Πᾶς

Digitized by Google

partes etiam nullas habet. Unde vero conſtat mentem non eſſe corpus? qvoniam ſe ipſa intelligit, atqve in ſe ipſam reflectitur. Corpus enim ſeipſum intelligit nullum. Unde porro conſtat æternam eſſe mentem? qvoniam intelligentia ejus non partibus diviſa eſt, ſed qvemadmodum eſſentia in perenni identitate manet. Omnia porro ſubſiſtere facit mens, non qvaliscunq; qvidem, ſed illa imparticipabilis & effectrix mundi. Facit autem ſubſiſtere inprimis qvidem propria & mutationi nulli obnoxia, deinde etiam mutabilia & temporaria, non tamen ita ut illa prius faciat, hæc poſterius, omnia enim uno facit momento. Suo porro ordine & ſecundum proprietatem ſuam illa procedunt, alia proprietatem intelligibilem, alia naturalem motum ſervantes.

24. *De eodem argumento.*

Mens participabilis qvæ eſt poſt illam imparticipabilem, habet in ſe * primam mentem intelligibilem, & omnium inferiorum intelligibilem cognitionem ſortita eſt. Nam pro menſura propriæ eſſentiæ & prima habet & ſemet inferiora. Unde imparticipabilem qvoqve illam mentem intelligibiliter cognoſcit: Licet enim illa ſit imparticipabilis, tamen inferioribus dat qvasdam exiſtentiæ ſuæ perſpicuas ſignificationes. Sed & animam hæc intelligibiliter cognoſcit, & res naturales, ſiqvidem non cognoſcit res qvas intelligit ſecundum naturam qva illæ ſunt præditæ, neq; deterius meliora, ſed utraqve intelligibiliter: Neqve rebus qvas intelligit ſe conformat, præſtantiori enim non poteſt, & deteriori non vult. Pro ſua igitur qvam ipſa habet natura & ſuperiora ſe & inferiora intelligit, neq; iſta in ſe, ſed iſtorum habet cauſas, atq; ut intelligibilia intelligibiliter, ſic & ſenſibilia intelligibiliter in ſe habet.

25. *De mente.*

Omnes ſpecies intelligibiles, ut animæ, mentes, Angeli, Archangeli, Poteſtates & qvæ ſunt ejus generis alia, tum in aliis invicem ſunt, tum qvodlibet eſt per ſe, neqve qvod in aliis invicem ſunt confuſionem affert, neqve qvod per ſe ſunt ſingula, diviſionem. Omnia igitur per omnia permeant, nec minus unumqvodqve eſt per ſe. At enim corporum qvodlibet per ſe eſt, nec per alia poteſt ob craſſitiem permeare. E contrario incorporalia & intelligibilia utpote craſſitiei & magnitudinis expertia, invicem ſe permeant, ac nihilominus inconfuſa permanent. Omnes igitur ſpecies intelligibiles ſibi invicem inſunt atqve unita ſunt, nec minus ſeparata ſunt ac disjuncta, ſicut in anima cogitationes.

* h. e. cognoſcit atqve intelligit illam pro ſuo modulo.

κϛʹ. Περὶ νοῦ.

Πᾶς νοῦς πλήρης ἐστὶ τῶν θείων εἰδῶν, οἷον, ἀγαθότητος, ὁσιότητος, δικαιοσύνης, ταυτότητος, ὁμοιότητος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ὁ μὲν θειότερος νοῦς ὁλικωτέρων ἐστὶ περιεκτικὸς εἰδῶν, ὁ δὲ ταπεινότερος μερικωτέρων, οἱ μὲν γὰρ ἀνωτέρω θείαις δυνάμεσι χρῶνται μείζοσιν, οἱ δὲ κατώτεροι πληθυνόμενοι, μᾶλλον ἐλαττοῦσι τὰς δυνάμεις, ἃς ἔχουσι. τὰ γὰρ τῷ ἑνὶ συγγενέστερα ἐλαττότερα μὲν εἰσὶ τῷ πλήθει, τῶν ὑφ' ἑαυτὰ, τῇ δυνάμει δὲ ὑπεραίρει. τὰ δὲ τοῦ ἑνὸς πορρωτέρω, ἔμπαλιν τῷ μὲν ποσῷ πληθυντικώτερά εἰσι, τῇ δὲ δυνάμει ἐλαττότερα. πᾶν μὲν γὰρ τὸ πληθυνόμενον ἐλαττοῦται κατὰ τὴν δύναμιν, πᾶν δὲ τὸ ἑνούμενον τῇ μὲν δυνάμει μεγαλύνεται, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ τὴν ποσότητα, ἡ μὲν γὰρ ἕνωσις δυναμικωτέρα, ἡ δὲ διαίρεσις πληθυντικωτέρα. Καὶ ἡ μὲν ἕνωσις, ἐλάττω κατὰ τὴν ποσότητα. ἡ δὲ διαίρεσις ἀσθενεστέρα κατὰ τὴν δύναμιν.

κζʹ. Περὶ ψυχῆς.

Τρίτον ἐστὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς. Καὶ τὸ μὲν ἀκρότατον αὐτῆς, τὸ τοῖς νοητοῖς ἡνώμενον, νόησις ὠνόμασαι. Τὸ δὲ ἔσχατον τὸ τῶν αἰσθητῶν γνωστικὸν, διὰ μέσης τῆς κοινῆς αἰσθήσεως δόξα λέγεται. τὸ δὲ μέσον τὸ ἀνιέναι καὶ κατιέναι πεφυκὸς, διάνοια. Καὶ μέχρι μὲν τούτων, ὁ ἄνθρωπος, ἤτοι νοῦς, διάνοια, δόξα. μετὰ δὲ ταῦτα εἶναι τὸ ζῶον. ἡ μὲν γὰρ πολυποίκιλος φύσις, ἡ δὲ τῆς θείας μοίρας ὑπάρχουσα, ἡ μέν γε ἐπιθυμία πολυκέφαλον θηρίον, ὁ δὲ θυμὸς λεοντώδης, ὁ δὲ λόγος ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Ἔστι δὲ τούτου καὶ ἄλλος θειότερος ἄνθρωπος καὶ ἀληθέστερος, ὁ νοερὸς, ὃν αὐτάνθρωπον προσαγορεύουσιν οἱ τῶν εἰδῶν φιλοθεάμονες. Τρίτον οὖν ὁ ἄνθρωπος, ὁ μὲν νοερὸς καὶ μονοειδὴς, ὁ δὲ λογικὸς καὶ τριμερὴς καὶ τριδύναμος, ὁ δὲ αἰσθητικὸς καὶ πολυειδὴς καὶ παντοδαπός. τὸ δὲ λογιζόμενον καὶ τὸ θεωροῦν ἡμεῖς ἐσμὲν, ἡμεῖς γὰρ καὶ ψυχὴ ταυτόν.

κηʹ. Περὶ ψυχῆς.

Τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν τὴν ψυχὴν, Πλάτων μὲν καὶ Ἀριστοτέλης, ὡς ὀργάνῳ φασὶ χρῆσθαι τῷ σώματι. δεῖ γάρ, φησιν Ἀριστοτέλης, τὴν μὲν τέχνην χρῆσθαι τοῖς ὀργάνοις, τὴν δὲ ψυχὴν τῷ σώματι. οἱ δὲ ἐκ Περιπάτου φιλόσοφοι, ὡς ἔνυλον εἶδος μιγνύουσιν αὐτὴν τῷ σώματι καὶ διαπλέκουσιν. Οἱ δὲ περὶ Κλεάνθην καὶ σῶμα ταύτην ἀποφαίνονται. δυναμένην μέν τοι γέ ποτε καὶ τοῦ φαινομένου χωρίζεσθαι σώματος. Πλωτῖνος δέ φησι μὴ ἀναγκάζεσθαι δέχεσθαι τὴν ψυχὴν

τὰ

26. *Adhuc de mente.*

Omnis mens divinis plena eſt ideis, ut bonitatis, ſanctitatis, juſtitiæ, identitatis, ſimilitudinis, cæterisq;: At divinior mens integriores ideas continet, viciſſim qvo inferior eſt eo minores illarum partes. Superiores enim majoribus divinis facultatibus utuntur, inferiores vero mentes dum multiplicantur, facultatibus qvas habent utuntur imbecillioribus. Qvæ enim unitati proxima ſunt, multitudine qvidem ab inferioribus vincuntur, potentiâ autem præſtant. Viciſſim qvæ ab unitate longius recedunt, numero plura, ſed potentia minora ſunt. Qvicqvid enim in multitudinem abit, potentia minuitur, ſed qvod unitur, potentia augetur ac creſcit, licet numero minuatur. Unitio enim valentior eſt, diviſio multitudinis procreatrix: Unitio minor numero, diviſio potentiâ infirmior.

27. *De anima.*

Tres ſunt animæ paſſiones. Prima qvidem & ſumma qvâ intelligibilibus conjungitur, intelligentia appellatur. Infima qvâ res ſenſiles per ſenſum communem cognoſcimus, dicitur opinio. Media, qvæ aſcendendo & deſcendendo colligere apta nata eſt. Atqve homo qvidem hactenus, mens, ratiocinatio, opinio: qvod ſupereſt animal eſt, natura varia ac multiplex, pars divinæ ſortis particeps, pars concupiſcentia multiceps beſtia, & ira qvalis eſt leonum: Sed verus homo ratio eſt. Exiſtit porro & alius homo divinior veriorqve, intelligibilis, qvem *αὐτάνθρωπον* ipshominem ſive ideam hominis vocant qvi idearum ac ſpecierum contemplatione oblectantur. Triplex igitur homo datur, unus intelligibilis iſte & unicus ac ſimplex, alter rationabilis tribus facultatibus ac veluti partibus conſtans, tertius ſenſibilis & multiplex variusqve. Sumus autem id qvod ratione & conſideratione utitur, anima enim cujusqve is eſt qvisqve.

28. *De anima.*

Inter Græciæ Sapientes Plato & Ariſtoteles ajunt animam corpore uti tanqvam inſtrumento. *Ars enim*, inqvit Ariſtoteles, *inſtrumentis, anima corpore indiget.* At Peripatetici Philoſophi animam, velut formam materiæ, inhærentem corpori implicant ac permiſcent. Cleanthes & animam ſtatuit corpus eſſe, utpote qvæ poſſit à corpore qvod oculis cernitur ſeparari ac ſecedere. *Plotinus* negat neceſſe eſſe ut anima corporis paſſionibus afficiatur, nam nec artificem ea qvæ inſtrumentis ſuis

τὰ πάθη τοῦ σώματος. Ἐπεὶ μηδὲ τεχνίτης τὰ πάθη τῶν ὀργάνων ὑποδέξαιτ᾽ ἄν ποτε. αἰσθήσει δὲ χρῆσθαι φησὶν ἀναγκαῖον, τὸ γὰρ διὰ σώματος ἐνεργοῦν, ἔχει τὴν αἴσθησιν, ἵνα δι᾽ αὐτῆς γινώσκῃ τὰ ἔξωθεν. Εἰ οὖν ἡ ψυχὴ ἀσώματος, τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐ διαβήσεται ἐπ᾽ αὐτήν. Εἰ δὲ καὶ ἔρχεται, οὐκ εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἔρχεται, ἀλλ᾽ εἰς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἐνεργείας.

κθ. Περὶ ψυχῆς.

Μίγνυται τὰ μιγνύμενα ἢ κιρνάμενα ἀλλήλοις ὥσπερ τὰ ὑγρὰ, ἢ διαπλεκόμενα ὥσπερ ὅτε ἀὴρ καὶ τὸ φῶς. εἰ δὲ ἐφάπτοι τὸ μόνον, τῇ μὲν οὐσίᾳ κεχώρισαι, ταῖς δὲ ἐνεργείαις μέμικται. Καὶ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦτο τὴν ψυχὴν ποιεῖ διττὴν, τὴν μὲν κεχωρισμένην, τὴν δὲ ἐν σώματι τὴν ὑπόστασιν ἔχουσαν.* πλὴν οὐχ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται ἡ ἐν τῷ σώματι οὖσα εἴπερ κέκραται τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ ἔμψυχον σῶμα. Τὸ γὰρ σῶμα διὰ τὴν ψυχὴν αἰσθητικὸν γέγονε, καὶ ὀρεκτικὸν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν δεκτικόν. Πλάτων δὲ τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἑαυτῆς φησιν εἶναι. Τὸ γὰρ ἐν ἄλλῳ τὴν ὑπόστασιν ἔχον εἶδος, ποιότητα οὐσιώδη καλεῖ, ἀλλ᾽ οὐκ οὐσίαν.

λ. Περὶ ψυχῆς.

Διαφόρως ὁρίζεται τὴν ψυχὴν ὁ φυσικὸς καὶ διαλεκτικὸς, ὁ μὲν γὰρ φυσικὸς ἀντιλαμβάνεται τῆς ψυχικῆς οὐσίας, καθόσον ἐστὶ σωμάτων ἀχώριστος. ὁ γοῦν φυσιολόγος ἐπιστημονικὸς ὢν, καὶ γὰρ ἀχώριστον εἴσεται καὶ ὅπως ἀχώριστον. Ὁ δὲ διαλεκτικὸς καὶ τοὺς οὐσιώδεις λόγους καθ᾽ ἑαυτοὺς ὄντας ἐπινοεῖ. ὁ δὲ μαθηματικὸς ἐξ ἀφαιρέσεως τούτων ἐπισκέπτεται, ὁ δὲ πρῶτος φιλόσοφος περὶ τῆς χωριστικῆς ζωῆς τῆς ψυχῆς πραγματεύεται. Δεῖ δὲ ζητεῖν πότερον οὐσία ἡ ψυχὴ ἢ οὔ. Καὶ ἡ οὐσία δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ. Καὶ σῶμα ἢ ἀσώματος, ἢ ἀμφω τρόπον τινὰ, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τῇ ψυχῇ τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἐννοεῖν. ἡ δὲ λογικὴ ἡμῶν ζωὴ ἣν προσαγορεύει νοῦν Ἀριστοτέλης, ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα νεύσει χωριστή τε ἅμα ἐστὶ καὶ ἀχώριστος.

λα. Περὶ ψυχῆς.

Ψυχὴ ἑαυτὴν γνοῦσα, καὶ ἔτι θεῖον ἔχει ἀξίωμα, πόῤῥω μὲν τῆς φύσεως ἵσταται. πάντων δὲ τῶν σπερμάτων προέχει, πολύ δέ τι τούτων πρότερον πάντων σωμάτων κεχώρισαι, καὶ ἐφ᾽ ἑαυτῇ ἕδρα ἄνω που καθημένη τῶν φυσικῶν λόγων καὶ τῶν σπερματικῶν, εἰπεῖν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ παντός. οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων

Digitized by Google

contingunt unqvam perſentiſcere. Neceſſario autem uti ſenſibus animam. Nam ut per corpus operetur, ſenſum habere auxiliatorem, ut per illum externa cognoſcat. Qvandoqvidem igitur incorporalis anima eſt, paſſiones corporis ad eam non pertingent, qvod ſi pertingant non eſſentiam ejus afficient, verùm facultates & operationes.

29. *De anima.*

Qvæ miſcentur, vel ita miſcentur inter ſe, ut confundantur, qvemadmodum humores: vel ut modo implicentur mutuo ac permeent, uti aër & lux, ſi qvis qvæ ſingula conſideret, illa qvoad eſſentiam diſtincta, operationibus permixta deprehendet. Hinc Ariſtoteles duplicem ponit animam, aliam ſeparatam, aliam qvæ in corpore ſubſiſtit. At non ſentit anima ſe corpori eſſe permixtam, ſed corpus animatum. Corpus enim animæ beneficio habet qvod ſentit appetitqve, atqve aliarum eſt affectionum particeps. Itaqve Plato ſtatuit ipſi animæ eſſe veram propriamqve ſubſtantiam, qvæ enim in alio ſubſiſtit forma, ab eodem qvalitas eſſentialis, non ſubſtantia appellatur.

30. *Adhuc de anima.*

Aliter Phyſicus aliter Dialecticus animam definiunt; Phyſicus animæ ſubſtantiam conſiderat qvatenus non eſt à corpore ſeparata. Naturæ ſiqvidem ſcientiam profeſſus, ſpectabit animam haud ſejunctam â corpore, & qvatenus haud ſejuncta eſt. Dialecticus vero etiam rationes eſſentiæ illius in ſe ſpectatas expendit, & Mathematicus abſtracta à corpore contemplatur: Sed primus Philoſophus de ſeparabilitate vitæ ab anima eſt ſollicitus. Qværere nimirum oportet num ſubſtantia ſit anima nec ne, & potentiane an actu ſubſtantia ſit. Atqve utrum corpus ſit an incorporalis, an utrumqve? Qvodammodo etiam ex iis qvæ animæ adſunt ſubſtantiam ejus intelligere fas eſt. Cæterum vita noſtra rationabilis, qvam mentem Ariſtoteles appellat, pro ſua ad corpus inclinatione & ſeparabilis eſt & inſeparabilis.

31. *De anima.*

Anima qvæ ſeipſam cognoſcit & qvod divina gaudet prærogativa, longe diſtat à natura corporum, omnibusqve præſtat ſeminibus. Multo etiam ante hæc ab omnibus corporibus diſtincta eſt, atqve in propria ſede ſupra omnes naturales ac ſeminales rationes, dixerim etiam ipſius

(Mm) 3 Univer-

Digitized by Google

ἄστρων ἀποῤῥοίας τῷ σώματι παραγίνεται. οὔτε ἀπὸ φύσεως εἰς γένεσιν ἔρχεται, οὔτε σωματικοὶ λόγοι ταύτην εἰς τὸ σῶμα ἐξακοντίζουσιν, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπὸ Θεοῦ κάτεισιν. Ἀγνοήσασα δὲ ἑαυτὴν, καὶ ὅτι τῆς ἄνωθεν εὐγενείας ἐστὶ καὶ ἐλευθέρα καθέστηκεν, δουλοπρεπῶς θητεύει τῷ σώματι, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀπόλλυσιν. καὶ ὁ μέγας αὐτῆς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καλύμματος καταχώννυται, ἢ ἀποσβέννυται.

λβ. Εἰ μεταβάλλει ψυχὴ εἰς ἄγγελον.

Οὐ μεταβάλλει τὰ κατ' οὐσίαν ἕτερα εἴδη τῆς ζωῆς εἰς ἄλληλα. οὐ γάρ ἐστιν ὅμοια τὰ γεννητὰ καὶ μεταβλητὰ τοῖς ἀμεταβόλοις. ἀλλὰ ψυχὴ ἄγγελος μὲν ἢ ἀρχάγγελος γενέσθαι οὐ δύναται, μιμεῖται δὲ ὅσον εἰκὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. καὶ πρὸς τὰ ὑπερέχοντα γένη ἀπεικονίζεται, ἐπεὶ καὶ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγένηται, ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοίωσιν ἔχει τὸ παράδειγμα. εἰ δὲ ὁμοιοῦται Θεῷ, πολλῷ μᾶλλον ταῖς ὑποδεεστέραις δυνάμεσιν. Καὶ πᾶσα μὲν ψυχὴ, κατ' εἰκόνα πεποίηται Θεοῦ, οὐ πᾶσα δὲ ἔχει τὸ καθ' ὁμοίωσιν. Τὸ μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα, δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐργασίαν, καὶ οἷον ἀρχή τις, ἀφορμὴ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, καὶ οἷον σκιαγραφία τῶν ἀρετῶν. τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν ἐνεργείᾳ ἐστὶν αὐτὸ τέλος καὶ ἀπηρτισμένη εἰκών. οὐ πάντες δὲ ὁμοίως τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἔχομεν, ἀλλ' οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἔλαττον.

λγ. Εἰ ἄναρχος ἡ ψυχή.

Οὐκ ἐστὶν ἀρχὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ψυχὴ, οὐδὲ ἀγέννητος οὔτε ὡς ἄνευ ἑτέρας αἰτίας αὐτὴ πρὸ τῶν ἄλλων ὑπάρχουσα. Τίς δὲ ἡ αἰτία; ἀφ' ἧς πρώτης εἴρηται, παντί γε τοῦτο σαφὲς, ὡς ἡ δημιουργικὴ, ἀρχὴ γὰρ αὕτη πάσης τῆς τῶν ὄντων ἀπογεννήσεως. τίς δὲ ἡ πρόοδος αὐτῆς; Καὶ πῶς προῆλθεν; ἡμεῖς μὲν οὐσιοποιοῦμεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐμφυσήματος ᾧ ἐνεφύσησεν εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ὁ Θεός. ἕλληνες δὲ ποικιλώτερον περὶ τούτου διεξίασιν, ὥσπερ δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. ὅτι διὰ μόνην τὴν τελειότητα ἀπογεννᾷ τὰ παραγόμενα ὁ Θεός. καὶ ἵνα τὸ ξύμπαν τέλειον ἀποδείξῃ, ὁμοῦ μὲν πάντα παράγει. ἕκαστον δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν τάξιν πρόεισιν. Τὸ ὂν ἀφ' ἑαυτοῦ; ἡ ζωὴ ἀπὸ τοῦ ὄντος. ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς ζωῆς. ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ νοῦ. Ἐστὶ οὖν, φασὶν, ἡ ψυχὴ νοῦ γέννημα, ἄχρονος ἐξ αὐτοῦ προϊοῦσα.

λδ.

Univerſi collocata. Neqve enim ex defluxione ſiderum in corpora venit, neqve naturali ſive corporali more generatur, neqve ſeminales rationes eam in corpus ejaculant, ſed à DEo deſuper deſcendit. Qvæ vero ſeipſam ignorat, neqve ſcit cœleſte ſuum genus eſſe ac nobile, liberaqve conditione ſe conditam ac conſtitutam, illa mancipii in morem corpori inſervit, libertatemqve perdit: & magnus ipſius oculus à naturali velamine obruitur aut extingvitur.

32. *Num anima in Angelum mutetur.*

Qvæ diverſis per eſſentiam generibus vitæ prædita ſunt, non inter ſe invicem permutantur, neqve enim mutabilia, qvæqve generantur, ſunt ſimilia illis qvæ nullam mutationem recipiunt. Anima vero Angelus qvidem vel Archangelus fieri neqvit, qvantum tamen fas eſt, eorûm imitatur actiones, atqve præſtantioribus generibus ſe aſſimilat, ſiqvidem & facta eſt ad imaginem DEI: imago porro ad ſimilitudinem exemplum ſibi habet propoſitum. Qvod ſi DEO aſſimilatur, multo magis iis qvæ infra DEUM ſunt poteſtatibus. Et omnis qvidem anima ad imaginem facta eſt, ut vero ſimilitudinem etiam referat, non habet omnis anima. Ad imaginem enim factam eſſe, ſignificat facultatem pulchra & honeſta facta edendi, & principium atqve anſam bonarum actionum, qvandamqve veluti adumbrationem virtutis. Ad ſimilitudinem vero, effectum ipſum, & finem atqve imaginem perfectam & abſolutam. Neqve vero omnes æqvaliter illud ad ſimilitudinem habemus, ſed alii magis, alii minus.

33. *Num principii expers ſit anima.*

Non eſt ipſa ſibi principium anima neqve ingenita, neqve citra aliam cauſam præ aliis exiſtens. Qvæ porro prima ejus cauſa ſit, nemini non eſt perſpicuum, creatrix nempe illa, qvæ omnium rerum generationis eſt principium. Qvis vero ejus progreſſus, & qvomodo proceſſit? Nos qvidem ſubſtantiam ejus repetimus ab inſufflatione, qva DEUS in primum hominem illam inſpiravit. Ethnici autem varia ſubtilitate hac de re uti etiam de aliis diſputant, ajuntqve per ſolam perfectionem ſuam DEUM omnia qvæ producuntur procreare, atqve ut univerſum perfectum abſolvat, omnia procreare ſimul, ita ut unumqvodqve ſecundum proprium ordinem procedat: Ens à ſeipſo, Vita ab Ente, à Vita Mens, à Demiurgo ſive procreatrice Mente anima. Ajunt igitur animam eſſe progeniem Mentis ſine tempore ex illa profectam.

34. *Accura-*

Digitized by Google

λδ. Ἀκριβέστερον περὶ ψυχικῶν δυνάμεων.

Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν φιλοσόφων, ἁπλῶς οὕτε δυνάμεις ψυχῆς ὀνομάζουσι. Χρὴ δὲ οὕτως διαιρεῖν, ὡς εἰσὶ νοεραὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, αἱ μὲν νοεραὶ, καὶ εἰς τὸν κρείττονα ἀναγόμεναι τῆς ψυχῆς τὸν ἄυλον νοῦν. αἱ δὲ πληρούμεναι αὐτοῦ τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν, ἕστις ἐξ ἀϊδίου αὐτῇ συνυπάρχει. αἱ δὲ ὁρίζουσαι τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ὅλας καὶ διατάττουσαι κατὰ τὴν νοερὰν νόησιν, αἱ δὲ διαθεσμοθετοῦσαι ὥσπερ νόμοι τινὲς ἔμψυχοι τὰ δεύτερα τῆς ζωῆς εἴδη μετὰ τὸν νοῦν. καὶ αἱ μὲν ἀγαθοειδεῖς, αἱ δὲ τῷ καλῷ ἀποσεμνυνόμεναι. Ἰάμβλιχος δὲ ὁ φιλόσοφος περιττότερος τοῦ δέοντος ὢν, κατάγει τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄχρι τῆς γῆς, καὶ ἐν ἑκάστῃ μερίδι τοῦ παντὸς ἀλλάττει τὰς δυνάμεις αὐτῆς, καὶ ἄλλας μὲν αὐτῆς ἐν οὐρανῷ τίθεται, ἄλλας δὲ ἐν τοῖς στοιχείοις, ἄλλας δὲ ἐν τῷ παχεῖ σώματι.

λε. Πῶς ὁ Πλάτων γεννητὴν ὁμοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἀθάνατον ἀποφαίνεται.

Ἀγέννητον μὲν τὴν ψυχὴν ὁ Πλάτων οἴεται δι' ἣν ἔχει οὐσίαν καὶ ζωήν, οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον, οὐδὲ μὴ οὖσα, φησὶ, γεγένηται. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔχει ἄπειρον τοῦ εἶναι δύναμιν, ἀλλ' ἀεὶ δέχεται ταύτην ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων οὐσιῶν, κατὰ τοῦτο γεννητὴν δογματίζει. τὸ μὲν γὰρ ὂν ἀγέννητον. πᾶν δὲ τὸ γινόμενον γεννητόν. ἀεὶ μὲν οὖν ἐστιν ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ζωήν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν αἰώνιος, γινομένη δὲ ὡς μὴ δυναμένη δέξασθαι τὴν ἀπειρίαν τοῦ εἶναι, ἀλλ' ἄνωθεν ἀπειρουμένη, καὶ ἐπινοουμένην αὐτῇ τὴν ἀθανασίαν ἔχουσα. οὐ γὰρ ἐπὶ σωμάτων μόνων ἡ γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ψυχῶν, καθόσον αὐταὶ χρόνου μετέχουσι. πᾶσα γὰρ μεταβατικὴ κίνησις συνεζευγμένον ἔχει τὸν χρόνον. ὁ γάρ τοι Πλάτων πρὸ τῆς ψυχῆς τοὺς νοῦς ἔτι τοὺς ἐγκοσμίους καὶ τοὺς ἀσχέτους, καὶ τὸν θεῖον διάκοσμον τίθησιν.

λϛ. Τίς ἡ Πλατωνικὴ ψυχογονία.

Τῆς ψυχῆς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια. τῆς οὖν ψυχογονίας τρία πρόσωπα ταῦτα καὶ κεφάλαια. καὶ ἄλλη μὲν αὐτῇ ἡ ὕπαρξις, ἄλλη δὲ ἡ ἁρμονία, ἄλλο δὲ τὸ εἶδος τὸ ἐκ τούτων ἀποτελούμενον. Καὶ γὰρ τοῦ πυρὸς ἄλλη μὲν ἡ οὐσία, καθ' ἥν ἐστιν, ἄλλη δὲ ἡ δύναμις, ἄλλη δὲ ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν τὰ μὲν ξηραίνει, τὰ δὲ θερμαίνει. Καὶ ἡ μὲν ὕπαρξις τὸ εἶναι αὐτῇ ἀφορίζεται, ἡ δὲ ἁρμονία τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς πλῆθος ἁρμόζει. εἶδος δέ ἐστι τὸ ἐκ τούτοιν τοῖν δυοῖν ἀποτελούμενον. πρώτη μὲν οὖν αὐτῆς ὕπαρξις. δευ-

τέρα

34. *Accuratius de Animæ facultatibus.*

Multi Philoſophorum ſimpliciter ne qvidem facultates animæ appellant. Fas vero eſt ita diſtingvere, qvod mentales animæ facultates ſunt, ſive qvæ utpote mentales mentem animæ immaterialem adducunt ad præſtantiora, ſive qvæ animam mente qvæ ab æterno illi coëxiſtit replent, ſive qvæ determinant animæ facultates integras & ſecundum mentalem intellectum diſponunt, ſive tanqvam leges qvædam animatæ dirigunt ſecundas vitæ poſt mentem ſpecies, atq; boni honeſtive ſtudio ſunt exornatæ. *Jamblichus* vero Philoſophus modum qvodammodo excedens animam rationalem à DEO usq; deducit in terram, & in qvalibet parte Univerſi alias ei facultates tribuit. Alias igitur ei adſcribit in cœlo, in elementis alias, alias deniqve in craſſis corporibus.

35. *Quomodo Plato ſimul docet animam & genitam eſſe & immortalem?*

Ingenitam eqvidem *Plato* animam opinatur ratione eſſentiæ qva gaudet & vitæ, non enim in tempore & poſtqvam non extitiſſet factam eſſe affirmat. Qvatenus autem non habet infinitam eſſendi facultatem, ſed eam ſemper à ſuperioribus eſſentiis accipit, hac ratione docet eam genitam eſſe. Qvod enim * eſt, ingenitum eſt, qvicqvid vero fit, eſt genitum. Anima igitur ſempiterna eſt ratione eſſentiæ vitæqve, & juxta hanc conditionem æterna: fit autem, qvatenus infinitam eſſentiam non capit, ſed deſuper habet ut infinita ſit, & deſtinatam tenet immortalitem. Non enim corpora ſolum generantur ſed etiam animæ, prout & ipſæ temporis participes ſunt. Omnis ſiqvidem motus & mutatio tempus ſibi habet adjunctum. Nam & Plato ante animam ponit adhuc mentes intramundanas, & à corpore abſtractas, & divinam illarum ſeriem.

36. *Qvalis animarum generatio ſecundum Platonem?*

Animæ alia eſſentia, alia eſt facultas, alia operatio. Tres igitur hæ ſpecies ac tria veluti capita generationis. Alia itidem ejus eſt ſubſtantia, alia harmonia, & alia deniqve ſpecies qvæ ex his reſultat ac perficitur. Nam & ignis alia eſſentia eſt qvâ eſt, alia facultas, effectus alius qvo hæc qvidem arefacit, alia calefacit. Atqve ſubſtantia qvidem rationem eſſendi ejus determinat, harmonia vero eſſentialem ejus coaptat multitudinem, ſpecies vero ex duobus illis fit emergitqve. Prima

* Tanqvam τὸ αὐτοὸν vel ὄντως ὂν qvod eſt per ſe ac ſemper.

τέρα ἡ ἁρμονία. τρίτη ἡ ἰδέα. τετάρτη ἡ δύναμις. πέμπτη ἡ ἐνέργεια, ἕκτον καὶ τελευταῖον τὸ ἐκ τούτων εἶδος.

λζ. Διὰ τί ἡ ψυχὴ μέση τῶν μεριστῶν καὶ ἀμερίστων λέγεται;

Τῶν μὲν νοητῶν ἰδιώματα ταῦτα, τὸ ὄντως ὄν, τὸ αἰώνιον, τὸ τέλειον, καὶ ἕτερα τοιουτότροπα. Τῶν δὲ αἰσθητῶν ἕτερα ἄττα τὰ ἰδιώματα. τὸ ἔγχρονον κατὰ τὴν οὐσίαν, τὸ μεριστὸν, τὸ ἄλλου προσδεὲς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Μετὰ δὲ τούτων ἐστὶ τὸ οὐκ ὄντως ὄν, τὸ κατ᾽ οὐσίαν μὲν αἰώνιον, κατὰ δὲ τὰς ἐνεργείας ἐν χρόνῳ, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἡ οὖν ψυχὴ οὔτε ὄντως ὄν ἐστιν, οὔτε ὄντως μὴ ὄν, διὰ ταῦτα μέσην τὴν ψυχὴν φαμὲν τῶν τε αἰωνίων καὶ τῶν αἰσθητῶν, οὔτε καθαρῶς αἰωνίαν οὖσαν οὔτε μὴν ἐναργῶς αἰσθητὴν ἀλλ᾽ ἐξ ἀμφοτέρων μικτὴν, καὶ οἷον ἐκ τῶν ἀκροτήτων κεραννυμένην. Καὶ εἰ μὲν ἦν ὄντως ὄν, ἦν ἂν ἀμέριστος, εἰ δὲ ὄντως μὴ ὄν, ἦν ἂν μεριστή. Ἐπεὶ δ᾽ μὴ ὄντως ὄν ἐστι, μέση ἐστὶν ἀμερίστου καὶ μεριστοῦ.

λη. Ποῖαν ψυχὴν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ γεννᾷ;

Τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν φιλόσοφον Πρόκλον ἐν τῇ τοῦ Τιμαίου βίβλῳ γεννᾷ, καὶ αὕτη γὰρ τὸ ἀμέριστον ἔχει καὶ τὸ μεριστόν. Καὶ μέση ἐστὶ τοῦτε ἐγκοσμίου νοῦ, καὶ τοῖς περὶ τοῖς σώμασι μεριστῆς οὐσίας. ὥσπερ γὰρ ἡμεῖς οἱ τῷ Ἀποστολικῷ λόγῳ ἑπόμενοι ἀρχάς τινας καὶ δυνάμεις, καὶ κυριότητας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἢ μείζονα ἢ ἐλάττονα μέσον ἡμῶν καὶ Θεοῦ τιθέαμεν, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἑλλήνων οἱ δῆθα σοφώτεροι ἑνάδα τινὰ ἐξῃρημένην ἐδογμάτισαν, καὶ μετὰ ταῦτα ὄντα, καὶ ζῶντα καὶ νοοῦντα τινὰ, εἶτα ὑπερκοσμίους νοῦς, καὶ αὖθις ἐγκοσμίους. καὶ μετὰ τούτους τὴν ὅλην ψυχήν. Καὶ μετὰ ταύτην τὴν τοῦ παντός. καὶ τέλος τὰς μερικάς. καὶ τὸν ψυχικὸν ἐν ταύτῃ συμπληροῦσι διάκοσμον.

λθ Πόσαι αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ τίνες;

Τῆς ψυχῆς ἡ μὲν ἀντιληπτική τίς ἐστι δύναμις, καθ᾽ ἣν τῶν ὄντων ἀντιλαμβάνεται, ἡ δὲ παθητικὴ, καθ᾽ ἣν διατίθεται οἰκείως καὶ ἀλλοτρίως, ἡ δὲ πρακτικὴ, καθ᾽ ἣν πρὸς τὰς πράξεις ἑκουσίως ὁρμᾷ. καὶ τῶν δυνάμεων τούτων ἄλλαι μὲν ἀπόλυταί εἰσι καὶ μόνης τῆς ψυχῆς, ἄλλαι δὲ τῆς ψυ-

χῆς

Digitized by Google

ma igitur eſt animæ ſubſtantia, altera, Harmonia: tertia idea, qvarta facultas, qvinta operatio, ſexta deniqve & ultima qvæ ex his reſultat forma ac ſpecies.

37. *Quare anima media ſit inter partibilia atqve impartibilia.*

Intelligibilium rerum proprietates hujuſcemodi ſunt: ut ſit vere ens, æternum, perfectum, atqve alia conſimilia. At ſenſibilium aliæ variæ ſunt proprietates, veluti qvod ſecundum eſſentiam ſuam ſint in tempore, partibilia, & alterius indigentia, & plura hujus generis. His ſuccedit qvod non vere ens eſt, ſed eſſentia qvidem eſt æternum, operationum vero reſpectu habet ut ſit in tempore, & qvæ his ſunt conſentanea. Atq; ita Anima neqve vere ens eſt, neq; vere non ens, ideo mediam illam eſſe dicimus inter æterna & ſenſibilia, utpote non pure exiſtentem æternam, nec omnino ſenſibilem, ſed ex utriſqve mixtam, ac veluti ex duobus extremis temperatam. Qvod ſi vere ens eſſet, impartibilis eſſet, ſi contra vere eſſet non ens, eſſet partibilis. Qvandoqvidem autem non vere ens, media eſt inter impartibilem partibilemqve.

38. *De cujus animæ generatione agit in Timæo Plato?*

De generatione Animæ Univerſi Plato in Timæo tractat, ut videtur Philoſopho *Proclo*: illa enim habet ut & indiviſibilis ſit & diviſibilis, media nempe exiſtens inter mentem Mundi & diviſibilem per corpora ſubſtantiam. Qvemadmodum enim nos Apoſtolico ſermoni habentes fidem, Principatus qvoſdam ac Poteſtates, & Dominationes & alia ejusmodi ſive majora ſive minora, DEUM inter & noſmet ponimus, ſic & ſapientiſſimi qviqve Græcorum Unitatem eximiam qvandam ſtatuerunt, poſtqve hanc entia, & viventia atqve intelligentia nonnulla, deinde ſupramundanas & intramundanas Mentes, & poſt has animam omnimodam, atqve deinceps animam univerſi, & deniqve particulares animas. Sic ordo & ſeries animarum illis completur.

39. *Quot & quænam ſint Animæ facultates?*

Animæ alia facultas eſt perceptrix, per qvam res percipit, alia paſſiva, qva vel congruenter naturæ ſuæ vel injucundo modo afficitur, alia activa, qva ſponte fertur ad actiones. Harum facultatum aliæ ſunt abſolutæ & ad ſolam pertinent animam, aliæ etiam lucidis animæ inſunt corporibus, aliæ pariter in ſpiritu materiali exiſtunt, poſtremæ

(Nn) 2 per-

Digitized by Google

χῆς καὶ αὐγοειδέσιν ἐποχοῦνται σώμασι, τινὲς δὲ πνεύματι ἐνύλῳ συνυφεστήκασιν, αἱ δὲ τελευταῖαι εἰς τὸ ὀστρεῶδες σῶμα ἀποτελευτῶσιν. ἡ δὲ φανταστικὴ δύναμις, πρὸς πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς παραπέφυκε, καὶ οἷον ἐκμάττεται ταύτην, καὶ ταῖς μὲν κρείττοσι τὰς ὑποδεεστέρας ἀποτυποῖ, ταῖς δὲ ὑποδεεστέραις τὰς κρείττονας. ἀποτυπουμένη γὰρ τὰς νοερὰς δυνάμεις τῇ διανοίᾳ ταύτας ἐπισφραγίζεται, καὶ αὖθις ἀποματτομένη τὰ διανοήματα, τῷ νῷ ταῦτα ἐγκατατίθεται.

μ. Τί ἐστι Φύσις;

Φύσις ἐστὶ δύναμις, ὀφθαλμοῖς μὲν ἀθέατος, νῷ δὲ θεωρητὴ, τοῖς σώμασιν ἐγκατεσπαρμένη παρὰ Θεοῦ, ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας. αὐτὴ γάρ ἐστιν ἡ κινοῦσα τὰ φυσικὰ σώματα, καὶ αὖθις ἠρεμεῖν ποιοῦσα. Πάντα γὰρ τὰ σώματα, οἷον τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων συγκείμενα, εἰ καὶ ὑπὸ Θεοῦ καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἔχει, ἀλλὰ προσεχῶς ὑπὸ φύσεως κινεῖται. Πολλὰ μὲν γάρ εἰσι τὰ κινοῦντα τὰ σώματα, πρῶτον ὁ Θεὸς, εἶτα ὁ νοῦς, εἶτα ἡ ψυχή. ἀλλὰ τελευταῖον ἡ Φύσις, οἷον ὄργανόν ἐστι τοῦ Θεοῦ. τὸν μὲν γὰρ ἄνθρωπον καὶ τὰ ἄλογα ζῶα κινεῖ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ Φύσις. τὰ δὲ σώματα καὶ τὰ ἁπλᾶ καὶ τὰ σύνθετα, μόνη ἡ Φύσις κινεῖ, καὶ πάλιν ἵστησι τῆς κινήσεως.

μα. Τίς ἡ διαίρεσις τῶν κοινῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα;

Τῶν ἐνεργειῶν αἱ μὲν ἄρχονται ἀπὸ ψυχῆς ὥσπερ αἱ κρείττους καὶ προεχοῦσαι. αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀνεγείρονται, ὅταν διψῇ μὲν ἢ πεινῇ ἢ ῥιγῇ, ἤ τινος ἄλλου τοιούτου δέηται. ἡ ψυχὴ δὲ τὸ ἐντεῦθεν πορίζοι τὰ ἐλλείποντα τῷ σώματι. Πάλιν τοίνυν τὰ μὲν τοῦ σώματός ἐστι παθήματα δι' αὐτὴν, ὥσπερ τὸ ἐρυθριᾷν. διότι ἡ ψυχὴ αἰσχρόν τι ἔκρινε. τὰ δὲ τῆς ψυχῆς διὰ τὸ σῶμα, ὥσπερ αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ λῦπαι διὰ τὴν τοῦ σώματος γένεσιν περὶ τὴν ψυχὴν διαβαίνουσιν. τὰ δὲ ἐπεὶ κοινωνεῖ ἐξ ἴσου, ὥσπερ δὴ καὶ τὸ φέρεσθαι κατὰ τόπον. τὸ μὲν γὰρ διαμείβειν τόπον ἴδιόν ἐστι σώματος. Τὸ δὲ κινεῖν κατὰ τὴν φορὰν, ψυχῆς ὑπάρχει ἐνέργεια.

μβ. Πότε ἡ ψυχὴ τῷ κυουμένῳ ἑνοῦται σώματι;

Ὁ μὲν τὴν θεολογίαν μέγας Γρηγόριος ἀσαφής ἐστι περὶ τοῦτο τὸ μέρος, καὶ οὐκ ἂν ῥαδίως αὐτὸν εὕροις ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ προσκείμενον τῶν δοξῶν. ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νυσσεὺς, καὶ ὁ πολὺς τὴν ὁμολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν Μάξιμος οὔτε πρεσβυτέραν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, οὔτε μεταγενεστέραν τιθέασιν, ἀλλ' ὁμοῦ τῇ καταβολῇ τοῦ σπέρματος ἐπιτηδείου πρὸς ὑποδοχὴν ψυ-

χῆς

pertingunt ad ipſam teſtam usqve craſſi corporis. Omnibus autem animæ facultatibus ſuperaddit, eſt facultas imaginatrix, qvæ veluti exprimit illas ac conſignat, & præſtantioribus deteriores & deterioribus præſtantiores delineat ac deſcribit. Intelligibiles enim facultates cum effingit, cogitationi illas imprimit, & viciſſim cum efformat cogitationes, imponit eas menti.

40. *Quid eſt Natura?*

Natura eſt facultas non oculorum conſpicienda acie, ſed mente contemplanda, corporibus inſeminata à Deo, motus qvietisqve principium. Natura qvippe eſt qvæ corpora naturalia movet, iterumque facit quieſcere. Corpora enim qvælibet, ut elementa & qvæ ex his compoſita ſunt, licet à Deo motum & quietem habent, tamen proxime à natura moventur. Plura enim ſunt quæ corpus movent, Deus primum, tum mens, deinde anima, denique Natura tanquam Dei inſtrumentum. Hominem etenim & brutas animantes anima & natura movet. Corpora tum ſimplicia tum compoſita à ſola moventur natura, qvæ iterum qvoqve motum eorundem ſiſtit.

41. *Quomodo diſtingvuntur communes operationes Animæ & Corporis?*

Operationum aliæ principium habent ab anima, ut potiores & præſtantiores: aliæ à corpore excitantur, qvando ſitit, vel eſurit aut friget, aut alia ejusmodi re indiget, unde anima ipſi deſiderata ſuppeditat. Viciſſim corpus paſſiones ſentit animæ cauſa, ut erubeſcit, qvando anima aliqvid turpe judicavit. Anima itidem afficitur propter corpus, itaq; voluptates ac dolores ex corporis conditione in animam penetrant. De aliis operationibus ex æqvo participant utraqve, ut qvando de loco in locum homo movetur. Nam mutare locum, corpori proprium eſt, ſed movere & impellere, animæ eſt operatio.

42. *Quando anima naſcenti corpori unitur?*

Magnus Theologus *Gregorius* hac in parte obſcurus eſt, nec facile eum deprehendas huic vel illi opinioni adhærere. At enim divinus *Gregorius Nyſſenus*, & *Maximus* inſignis ille Confeſſor ac Philoſophus animam nec antiqviorem corpore, nec poſt genitam ſtatuunt, ſed ſimul cum dejectione ſeminis ad animam ſuſcipiendam apti, eandem ſubſiſtere affirmant. Ethnicorum autem eximii poſt per-

Digitized by Google

χῆς τυγχάνοντος, ταύτην ὑφιστᾶσι. τῶν δὲ ἑλλήνων οἱ πρόκριτοι, μετὰ τὴν τελείωσιν τοῦ φυσικοῦ ὀργάνου καὶ τὴν ἀποκύησιν τούτου, ἐνσπείρουσι ταύτην τῷ σώματι, πλὴν ὅτε μὲν ἔσωθεν ἢ κατερριζωμένον τὸ ἔμβρυον, τὴν φυσικὴν ψυχὴν τούτῳ διδόασιν. ἐξελθόντι δὲ τὴν λογικήν. καὶ προϊόντι τὴν νοεράν.

μγ. Πῶς ἑνοῦται τῷ σώματι ἡ ψυχή;

Εἰσκρίνεται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ ὥσπερ ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου πάντα ἀθρόως ἐμπίμπλησι τοῦ φωτός. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ ἀθρόως ἐξάπτει τὸ σῶμα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ζωοποιεῖ, τοῦτο ἐπιτηδείως ἔχον πρὸς τὴν ἕνωσιν ταύτης. ὥσπερ οὖν αἱ νευραὶ αἱ συνηρμοσμέναι καὶ εἰ πόρρω τύχοιεν οὖσαι, συγκινοῦνται καὶ ὁ καλούμενος φθὰς δέχεται τοῦ πυρὸς τὴν δύναμιν τοῦ μεταξὺ ἀέρος μὴ πυρουμένου, οὕτω δὴ καὶ τὸ σῶμα ἀθρόως ἐλλάμπεται ὑπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐ δεῖ τῆς ἀμερίστου ζωῆς καὶ δυνάμεως διῃρημένας ἐπινοεῖν τὰς ἐλλάμψεις, ἢ τὰς μετοχάς. ἀπεικαστέον δὲ αὐτὴν τῇ τοῦ ὄντος μετοχῇ εἰς τὸ γινόμενον, ὥσπερ γὰρ τὸ ὂν ἀχρόνως τῷ γινομένῳ πάρεστιν, οὕτως καὶ αὐτὴ ἀχρόνως πάρεστι τῷ σώματι.

μδ. Περὶ ἀλόγου ψυχῆς.

Ἐν τέσσαρσι τούτοις παρ' ἕλλησιν οἱ φιλοσοφήσαντες τὴν ἄλογον ψυχὴν ἀφορίζουσιν, ἐν τῇ ὀρεκτικῇ, καθ' ἣν ἡδονῆς καὶ λύπης μετέχομεν. Ἐν τῇ δοξαστικῇ, ἥτις τοὺς μέσους λόγους καὶ μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀΰλων καὶ καθαρῶν λόγων ἀφώρισται. ἐν τῇ αἰσθητικῇ. ἥτις πρὸς τὰ ἐκτὸς εἴδη ὡμοίωται καὶ προαισθάνεται τὰ ἔξωθεν σωτήρια καὶ ὀλέθρια. ἐν τῇ φυσικῇ, ἥτις ἐστὶ κυρίως γενεσιουργὸς, καὶ συμπλέκεται προσεχῶς τοῖς σώμασι, γεννᾶται αὐτὰ καὶ αὔξει καὶ διοικεῖ καὶ κατευθύνει. ἐκ τούτων δὴ τῶν τεσσάρων τὴν ἄλογον ψυχὴν ἔνιοι τῶν φιλοσόφων οὐσιώσαντες ἐγκεντρίζουσιν οἷον τῇ λογικῇ ψυχῇ, καὶ τῷ σώματι συνεισάγουσι. τὴν δὲ ἄλογον οἰκονομεῖν τὰ σώματα ἐπιτρέπουσιν.

με. Τίς ἡ βούλησις καὶ τίς ὁ πρακτικὸς λογισμός.

Ἡ βούλησις περὶ τὸ λογιστικὸν μέρος, ἐστὶ τῆς ψυχῆς. κινεῖ μὲν γὰρ τὴν ὄρεξιν πρὸς τὸ ἐφετὸν, ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐκ ἄνευ λογισμοῦ προαιρούμεθα, ἡ κατ' αὐτὸ ἐνέργεια βουλευτικὴ ὁρμὴ ὠνομάσθη, ἑτέρα οὖσα τοῦ λογισμοῦ. πρακτικὸς δὲ ἐστὶ λογισμὸς, ἡ μετὰ τὴν ὄρεξιν τοῦ ἐφετοῦ μετὰ λογισμοῦ πρᾶξις

τε

Digitized by Google

fectum naturale inſtrumentum ſive corpus prognatumq; , animam illi ajunt ingenerari. Et qvamdiu uteri qvidem adhuc radicibus embryo adfixus hæret, naturalem illi animam tribuunt, egredienti autem rationalem, & procedente tempore intelligentem.

43. *Quomodo Anima unitur Corpori?*

Inſinuat ſe corpori anima ſicut ſol oriens momento omnia luce complet: nam ſic & anima corpus ſtatim accendit ad vitam & vivificat, qvo ipſo & illud indiget, ut cum ea uniri poſſit. Sicut porro nervi, longius etiam ſi abſunt, una moventur, & ſicut Naphtha quam vocant tranſilientis ignis vim concipit, medio aëre non inflammato, ſic & corpus ab anima totum ſtatim illuminatur, neqve oportet indiviſibilis vitæ & facultatis diviſas illuminationes vel participationes comminiſci. Conferri autem hæc poteſt cum participatione * entis qvæ in re fluxa obſervatur. Qvemadmodum rei fluxæ enim ens adeſt ſine tempore, ſic & anima ſine tempore adeſt corpori.

44. *De anima irrationabili.*

Quatuor hiſce Græcorum Philoſophi animam irrationabilem definiunt, *appetitu*, qvo voluptatis ſumus ac doloris participes, *opinione* qvæ medias deſignat rationes inter ſpecies ſenſiles, & puras atqve à materia abſtractas rationes: *ſentiendi facultate*, qvæ externis ſpeciebus aſſimilatur, ac præſentit externa, ſalutariane ſint an exitioſa: *natura* deniqve, qvæ proprie eſt cauſa generationis & proxime corporibus adhæret, generatqve illa & facit ut creſcant, gubernatq; ac dirigit. Hisce quatuor rebus nonnulli Philoſophorum eſſentiam animæ irrationabilis conſiſtere ſtatuunt, ac veluti inſititiam eſſe rationali animæ corporiqve ſimul inductam: huic qvoqve irrationabili animæ injungunt munus adminiſtrandi corporis.

45. *Quid voluntas & ratiocinium practicum?*

Voluntas ad ratiocinatoriam animæ partem pertinet, movet enim appetitum in rem deſiderabilem, qvamqvia non ſine ratiocinio deligimus, hæc actio impetus voluntatis appellatur, qui à ratiocinio ipſo eſt diverſus. Eſt autem ratiocinium practicum, poſt appetitum rei

* Intellige ut ſupra τὸ ὄντως ὄν, ens æternum ac ſtabile: cui opponitur τὸ γινόμενον quod fit & naſcitur, ac mutationibus eſt obnoxium atqve adeo Platoni negatur eſſe verum ens.

Digitized by Google

τε καὶ ἐνέργεια. τοῦτο δέ σοι ἔστω, ὅτι ψυχῆς ἀπολυθείσης σώματος καὶ ἔτι παρούσης ἐν τῷ σώματι οὐχ' αὐτὸς ἐστὶ λογισμός. ἐπεὶ δὲ πᾶσι τοῖς κρείττοσιν ἀφομοιοῦται ἡ ψυχὴ Θεῷ, ἀρχαγγέλοις, ἀγγέλοις καὶ ταῖς λοιπαῖς δυνάμεσι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, τὰ μὲν θεῖα, τὰ δὲ ἀνθρώπινα, τὰ δὲ ἐναντία, ἵνα μὴ τὰ ὀνόματα λέγω, μεταλαμβάνει γὰρ τὰς ἐνεργείας, πρὸς ἃ λαμβάνει καὶ τὴν ὁμοίωσιν.

μς. Περὶ προαιρέσεως καὶ προσοχῆς.

Μέσαι δυνάμεις εἰσὶ τῆς ψυχῆς προσοχὴ καὶ προαίρεσις. ἀλλ' ἡ μὲν προαίρεσις ἡγεῖται τῶν πράξεων, ἔχει δὲ καὶ λόγον ἐν ᾧ κρίνει τὰ καλά. καὶ ὄρεξιν τὴν ἐφιεμένην τῶν οἰκείων καὶ ἀγαθῶν, καὶ τὴν ἀναπληροῦσαν ἀεὶ τὰ ἐλλείποντα. ἀμφοτέρων οὖν τοῦ λόγου καὶ τῆς ὀρέξεως συνίσταται ἡ προαίρεσις. προσοχὴ δὲ ἐστὶ καθ' ἣν προσέχομεν τοῖς ἔργοις οἷς πράττομεν, καὶ τοῖς λόγοις οἷς λέγομεν, αὕτη γάρ ποτε μὲν τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη ἀνασκοπεῖται τίνα τέ ἐστι καὶ πῶς ἔχει πρὸς ἄλληλα. ποτὲ δὲ αὖ τὸ ζῶον θεωρεῖ τί πράττει καὶ πῆ παραβαίνει, καὶ τί ἐλλείπει. μέσα δέ εἰσι καὶ τὰ τῶν μαθημάτων ἀσκήματα. καὶ τὰ τῶν καθαρτικῶν ἀρετῶν ἐπιτηδεύματα. μέσα δὲ λέγονται ὡς μεταξὺ κείμενα τῶν νοερῶν λόγων καὶ τῶν δοξαστικῶν.

μζ. Πότερον ἡ ψυχὴ λύεται ἀπὸ τοῦ σώματος, ἢ τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς;

Ἐπὶ μὲν τοῦ φυσικοῦ θανάτου, τὸ σῶμα λύεται ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἐπὶ δὲ τοῦ νοητοῦ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοῦ σώματος. ἡ μὲν γὰρ φύσις ἔδησε τὸ σῶμα ἐν τῇ ψυχῇ. εἰ μὲν γὰρ κατείχετο τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ψυχῆς, οὐ διαλέλυτο ἄν. ὅθεν ἐν τῷ θανάτῳ λύεται τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ ψυχὴ ἔδησεν ἑαυτὴν τῷ σώματι διὰ τῶν παθῶν. ἡ οὖν ψυχὴ ἑαυτὴν λύει ἀπὸ τοῦ σώματος. καὶ ἡ μὲν ψυχὴ μέση ἐστὶ τῆς ἀμερίστου καὶ τῆς μεριστῆς οὐσίας. οὔτε γὰρ καθαρῶς ἐστιν ἀμέριστος ὁ νοῦς, οὔτε πάντη ἀμερής, τὸ σῶμα δὲ πάντη μεριστόν. Καὶ αἱ ποιότητες καὶ τὰ ἔνυλα εἴδη περὶ τὸ σῶμα μεριστά, καὶ πάντα μὲν ἐν πᾶσιν. ἀλλ' ὁ μὲν νοῦς νοερῶς ἔχει πάντα. ἡ δὲ ψυχὴ λογικῶς. τὸ δὲ φυτὸν σπερματικῶς, τὸ δὲ σῶμα τὰ εἴδωλα ἔχει τῶν ὄντων, ὁ δὲ Θεὸς ἀνεννοήτως καὶ ὑπερουσιώς.

μη. Περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς τάξεις εἰσὶ τῶν ἀρετῶν. αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν κοσμοῦσι τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν τοῦ σώματος ψυχήν, αἱ δὲ καθαίρουσι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, καὶ ἐπι-

rei deſiderabilis cum ratione ſuſcepta actio & operatio. Noris porro animæ corpore ſolutæ & corpori adhuc conjunctæ non unum idemque eſſe ratiocinium. Qvibusvis enim præſtantioribus anima ſe aſſimilat, Deo, Archangelis, Angelis & cæteris Potentatibus, unde & opera ejus jam divina, jam humana, jam contraria, ut nominibus abſtineam. Qvibus enim aſſimilat ſe, illorum & opera adſciſcit atqve imitatur.

46. *De electione & attentione.*

Mediæ ſunt animi facultates attentio & electio, ſed electio actiones dirigit, utiturqve ratione qva qvid pulchrum ſit judicat, & appetitu deſiderante ea qvæ congruentia ſibi ſunt & bona, quæ vero deficiunt, ſemper ſtudente ſupplere. Utroqve igitur electio conſtat, ratione & appetitu. Attentio autem eſt qva attendimus ad actiones qvas ſuſcipimus, & ad verba qvæ loqvimur. Hæc qvandoqve animi mores ſpeculatur, qvales ſint & qvomodo inter ſe congruant: jam animale conſiderat, & quid illud agat, ubive peccet vel aliquid omittat. Cæterum medii generis etiam ſunt Mathemathicæ exercitationes, & purgatoriarum virtutum ſtudium, dicunturqve medii generis, qvia media hæc poſita ſunt inter intelligibiles & opinabiles rationes.

47. *Utrum corpus animâ, an anima corpore ſolvatur?*

Naturali morte corpus ab anima, ſed morte intelligibili anima ſolvitur à corpore. Natura enim corpus animæ alligavit. Jam ſi corpus ab anima teneretur, non ſolveretur. Solvitur itaqve in morte ab anima corpus. At enim anima ſe alligavit corpori per affectus, anima igitur etiam ſeipſam à corpore ſolvit ac liberat. Et anima quidem media eſt inter eſſentiam impartibilem partibilemqve, neqve enim mens pure impartibilis, neqve partium omnino expers eſt, corpus autem omnino eſt partibile. Et qvalitates ſpeciesqve materiales in corpore partibiles ſunt qvævis in qvibuslibet. Sed mens qvæcunq; habet, habet intelligibili, anima rationabili ratione, planta vero ſeminaliter. Corpus entium umbram imaginemq; refert, DEUS vero ſupra omnem intellectum & eſſentiam eſt conſtitutus.

48. *De Virtutibus.*

Tres ſunt ordines Virtutum. Aliæ exornant hominem ſive animam corpori junctam. Aliæ purgant animam à corpore, & in ſeipſam

ἐπιστρέφουσι πρὸς ἑαυτήν, αἵτινες καὶ καθαρτικαὶ καλοῦνται. αἱ δὲ τελείως καθαρθεῖσαι τὴν ψυχὴν, ἀνασχολοῦσιν εἰς θεωρίαν τῶν νοητῶν, αἵτινες θεωρητικαὶ καὶ νοεραὶ ὀνομάζονται. Καὶ ἄλλη μὲν ἀρετὴ Θεοῦ, ἄλλη δὲ ἀγγέλου, ἄλλη δὲ ἀνθρώπου. ὡς γὰρ αἱ οὐσίαι αὐτῶν διάφοροι, οὕτω καὶ αἱ ἀρεταί. Καὶ ψυχὴ μὲν κυρίως ἡ λογική ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται, τὸ δὲ ὑπὲρ τὴν ψυχὴν, νοῦς. τὸ δὲ μετὰ τὴν λογικὴν ψυχὴν, ἄλογος ψυχὴ, καὶ εἴδωλον ψυχῆς. πάσαις δὲ ταῖς τῶν ἀγγέλων τάξεσιν, ἡ ἀρετὴ συμπρόεισιν, ἄνωθεν ἀπὸ τῶν σεραφεὶμ ἀρχομένη. ὁ γὰρ Θεὸς καὶ ἐπέκεινα ἀρετῆς καὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης τελειότητος.

μθ. Περὶ ἀρετῶν.

Ἓξ εἰσὶν οἱ τῶν ἀρετῶν βαθμοί. ἔστι γὰρ ἡ μέν τις φυσικὴ ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἐν θηρίοις εὑρίσκεται. ἡ δὲ ἠθικὴ, ἣν ἔνιοι καὶ τῶν ἀπαιδεύτων ἔχουσιν. ἡ δὲ πολιτικὴ ἡ μετὰ λόγου καὶ φρονήσεως κατορθουμένη. ἡ δὲ καθαρτικὴ, ἡ καθαίρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ παντὸς πάθους. ἡ δὲ θεωρητικὴ ἡ θεωροῦσα τὸν νοῦν. ἡ δὲ θεουργικὴ ἡ τὸ θειότατον ἡμῶν τῆς ψυχῆς ἀνεγείρουσα καὶ αὐτῷ ἐνιζοῦσα τῷ Θεῷ, καὶ τὴν θείαν ἐνεργοῦσα μανίαν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐπέκεινα τούτων ἕτεραι ἀρεταὶ, αἱ μὲν οἱονεὶ παραδείγματα τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, αἱ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν αἵτινες οὐ συμβεβηκότα εἰσὶν ὥσπερ ἐπισυμβεβήκασιν ἡμῖν αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ, ἀλλ' οὐσίαι νοεραὶ καὶ ὑπερούσιοι.

ν. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρεῖς εἰσιν αἱ ἀρεταὶ αἱ τελειοῦσαι τὸν ἄνθρωπον, ὁσιότης, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργεῖν σπεύδουσα, οἷον ἡ ἀφοσιοῦσα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν τῷ Θεῷ. δεύτερον δικαιοσύνη ἡ τὴν πρόνοιαν τῶν καταδεεστέρων ποιοῦσα. φρόνησις ἡ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν ζωὴν νοερὰν ἀπεργάζεσθαι βουλομένη. Καὶ γὰρ ἑνούμεθα κατὰ τὴν ὁσιότητα πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἓν, προνοοῦμεν δὲ τῶν ἐλαττόνων κατὰ τὸ δίκαιον. γνῶσιν δὲ ἄῤῥητον ἔχομεν κατὰ τὴν φρόνησιν. ἡ μέντοι ἠθικὴ ἀρετὴ ἀπὸ φρονήσεως μὲν πρόεισιν, οὐ μέντοι μετὰ φρονήσεως ἐνεργεῖ, ἀλλὰ τριβῇ χρονίῳ ἐγγίνεται. διήκει δὲ ἡ τῆς ἀρετῆς θειότης διὰ πάντων τῶν ὄντων. ἔστι γὰρ καὶ ὑπερουράνιος ἀρετὴ καὶ οὐράνιος. καὶ ὑπερκόσμιος καὶ ἐγκόσμιος καὶ νοερὰ καὶ ψυχικὴ καὶ ἀγγελικὴ καὶ ἀνθρωπικὴ. ἔστι καὶ πηγὴ ἀρετῶν, ἧς τότε καταλαμβάνομεν, ὅταν τὴν μεριστὴν ἀφέντες νόησιν, τελειωτάτην σύμπασαν ἀρετὴν ἐνεργήσομεν.

reverti docent, vocanturqve purgatoriæ. Aliæ perfecte purgatam animam trahunt ad contemplationem intelligibilium, & dicuntur theoreticæ atq; intellectuales. Alia porro virtus eſt Dei, Angeli alia, alia Hominis. Ut enim eſſentiæ ſunt diverſæ, ita etiam virtutes. Atqve anima propriè eſt diciturqve rationabilis, & qvod ſupra animam eſt, mens eſt atqve intellectus. Infra animam rationabilem eſt irrationabilis anima, animæq; imago ſive idolum. Angelorum ordinibus qvibuscunq; ab Seraphim usqve deſcendendo Virtutes ſuæ congruunt. Deus etiam ſupra virtutem & bonum omne atqve perfectione omni eſt ſuperior.

49. *De Virtutibus.*

Sex ſunt Virtutum gradus. Nam datur Virtus *Phyſica*, qvalis & in beſtiis reperitur. Tum *Ethica*, qvæ etiam eſt in hominibus nulla doctrina imbutis. Atqve *Politica*, qvæ ratione & prudentia utitur ad recte agendum. *Purgatoria*, qvæ ab affectibus omnibus hominem liberat. *Theoretica* qvæ mentem contemplatur, & *Theurgica* deniqve, qvæ id qvod in anima noſtra divinum maxime eſt excitat, & Deo ipſi unit, divinumqve in anima furorem & enthuſiasmum movet. Dantur etiam ſupra has aliæ ſublimiores virtutes, qvæ ſunt cæterarum iſtarum exempla, qvæqve omnem ſubſtantiam ſupergrediuntur, neqve ſunt accidentia, uti accidit nobis cæteras virtutes adeſſe, verùm ſunt intelligibiles & ſuperſubſtantiales eſſentiæ.

50. *De Virtutibus.*

Tres ſunt virtutes qvæ hominem perficiunt, *Sanctitas* Deo operari ſtudens, vitamqve hominis Numini conſecrans. Altera *Juſtitia*, qvæ inferioribus proſpicere ſatagit. Et tertia *Prudentia*, qvæ conatur reſpectu noſtri ipſius vitam intelligenter inſtituere. Unimur igitur per ſanctitatem DEO & UNI, per Juſtitiam illis qui inferioris conditionis ſunt providemus, & per prudentiam cognitione non vulgari imbuimur. Aqve Ethica virtus qvidem à prudentia proficiſcitur, neqve tamen per prudentiam operatur, ſed comparatur per uſum longo tempore. Cæterum tam divina eſt natura virtutis, ut per omnia entia pervadat. Datur enim virtus ſupracœleſtis, cœleſtisqve, ſupramundialis & mundana, Mentalis & Animæ, Angelica item atqve Humana. Datur etiam fons virtutum, qvem tunc aſſeqvemur, qvando cognitione partiali miſſa facta, perfectiſſimam virtutem actu & opere exprimemus.

Digitized by Google

να. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ἀριστοτέλης μὲν ὁ φιλόσοφος τέσσαρας γενικὰς ἐξαριθμεῖ ἀρετάς, φρόνησιν, δικαιοσύνην, ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην. Καὶ τὴν μὲν φρόνησιν τάττει ὑπὸ τὴν διάνοιαν, τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ὑπὸ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς. καὶ οὔτε τὴν φρόνησιν ἐν τῷ παθητικῷ μέρει κατατάττει, οὔτε τὰς τρεῖς ἀρετὰς ἐν τῇ διανοίᾳ τίθεται. Ὁ δὲ Πλάτων τέσσαρας τάξεις ἀρετῶν ποιεῖται, καὶ τὰς μὲν ὀνομάζει πολιτικάς, ὅσαι κοσμοῦσι τὸν ἐν τῷ βίῳ πολιτευόμενον ἄνθρωπον. τὰς δὲ καθαρτικάς, τὰς δὲ θεωρητικάς. μανικὴ δὲ ἀρετὴ λέγεται ἡ θεοφορουμένη ἢ ἐνθουσιῶσα, καὶ τὴν ψυχὴν περὶ τὸ θεῖον ἀναβακχεύουσα, καὶ οἷον ἐνθεασμοῦ πλήρης καὶ κορυβαντιάσεως γινομένη. ὁ μέντοι Θεὸς ἀρετῆς ἐστὶ μείζων. οὐ μόνον τῆς ὡς ἕξεως καὶ τῆς αὐτοφυοῦς, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοαρετῆς.

νβ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὅτι οὐκ ἔστι μία καὶ ἡ αὐτὴ κατὰ ἀριθμὸν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοίωσις, ἀλλὰ διάφορος. ὁμοιούμεθα γὰρ αὐτῷ κατὰ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς, ἀλλ᾽ ἀμυδρότερον καὶ σκιωδέστερον. ὁμοιούμεθα τούτῳ καὶ κατὰ τὰς καθαρτικάς, ἀλλ᾽ ἐκτυπότερον. ὁμοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς θεωρητικάς, ἀλλ᾽ ἔτι λαμπρότερον. ὁμοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς θεουργικάς, αὕτη γοῦν ἐστιν ἡ τελειοτάτη ὁμοίωσις. Τὸ μὲν γὰρ καθαίρεσθαι τὰς ψυχὰς καὶ θεωρεῖν τὰ ὄντα οὐ πάνυ τι ὅμοιον τῷ Θεῷ, ἐκεῖνος γὰρ ὑπὲρ κάθαρσιν καὶ θεωρίαν ἐστί. τὸ δὲ δύνασθαι θεοποιεῖν ἄνθρωπον καὶ τῆς ὕλης ἐξάγειν, καὶ τῶν παθῶν ἀπαλλάττειν, ὥστε δύνασθαι καὶ αὐτὸν θεουργεῖν ἕτερον, τοῦτο ἔστιν ἡ τελειωτάτη ὁμοίωσις. ὁ ἐξάγων, γάρ φησιν ὁ Θεὸς ἐν εὐαγγελίοις, ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσται. ὁρᾷς ὅπως ἐν τῇ θεουργίᾳ τὴν ἀληθεστάτην τέθεικεν ἐξομοίωσιν. ἀλλ᾽ ἡμεῖς ἀγαπῶμεν εἰ καὶ κοσμεῖν ἑαυτοὺς διὰ τῶν πολιτικῶν δυνάμεθα ἀρετῶν.

νγ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος πρῶτον μὲν διὰ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς Θεόν, ὡς καὶ ταύτης ἐξομοιοῦν δυναμένης τὸ θεῖον κατὰ τὸ δυνατόν. ἀπὸ δὲ ταύτης ἀνάγει διὰ τῆς καθαρτικῆς ζωῆς εἰς τὴν θεωρίαν. ἐπειδὴ γάρ, φησιν, ὁ Θεὸς διττὴν ἔχει τὴν ἐνέργειαν, τὴν καθ᾽ ἣν ἐν θεωρίᾳ τῶν ὅλων

ἐστὶ

Digitized by Google

51. *Adhuc de Virtute.*

Ariſtoteles Philoſophus qvatuor generales numerat virtutes: Prudentiam, Juſtitiam, Fortitudinem & Temperantiam. Et prudentiam qvidem refert ad intellectum, cæteras vero tres ad paſſibilem effectibusqve obnoxiam animæ partem. Atqve ita nec prudentiam paſſibili parti tribuit, neqve cæteras tres virtutes in intellectu collocat. Plato autem qvatuor virtutum conſtituit ordines, è qvibus alias vocat politicas qvæ homini in vita verſanti poſſunt eſſe ornamento: purgatorias alias, aliasqve theoreticas. Furori autem proxima virtus à Platone dicitur qvæ Deo agitante eſt inſtincta enthuſiaſmo, animamq; facit circa divina exardere & bacchari, tanqvam plena commotione divina & limphatæ ac fanaticæ inſtar. Deus porro Virtute major eſt, non modo illa qvæ eſt habitus, & qvalem natura fert hominum, ſed etiam ipſa æterna idea virtutis.

52. *Adhuc de Virtute.*

Non una eademqve numero eſt ratio qva Deo aſſimilamur, ſed diverſa ac multiplex. Aſſimilamur enim ipſi per virtutes politicas, ſed exilius atqve obſcurius: aſſimilamur eidem per purgatorias virtutes, ſed expreſſius aſſimilamur: per virtutes theoreticas etiamnum ſplendidius, aſſimilamur etiam per theurgicas, atqve hæc demum perfectiſſima eſt aſſimilatio. Purgare enim animas, & entia contemplari non omnino ſimile aliqvid Dei eſt, ipſe enim purgatione & contemplatione eſt ſuperior. At poſſe ex homine facere Deum, & à materia abſtrahere, affectuumq; reddere expertem, ut poſſit & ipſe alios Numine implere, hæc perfectiſſima eſt cum illo ſimilitudo. Ait enim Deus * in Evangeliis: *qui eduxerit dignum ex indigno, qvaſi os meum erit.* Vides qvomodo Theurgia ſive virtus alios Numine implendi veriſſimam ponit cum Deo ſimilitudinem. Cæterum nobis egregii videmur, ſi modo politicis nos exornare virtutibus poſſimus.

53. *Adhuc de Virtute.*

Philoſophus Plato primum per politicam virtutem hominem adducit ad Deum, qvod & illa qvodammodo poſſit divinam ſimilitudinem referre: ab hac per purgativam vitam perducit ad contemplationem. Siqvidem duplex, ut ait ille, actus in Deo eſt, unus qvatenus in con-

* Jeremiæ XV. 19. Καὶ ἐξαγάγῃς τίμιον (ἄξιον καὶ τίμιον Conſtitut. Apoſtol, II. 56.) ἀπὸ ἀναξίυ, ὡς τὸ ϛόμα μυ ἔϛῃ.

ἐστὶ, πρὸ πάσης κτίσεως τοὺς λόγους αὐτῶν ἐπιστάμενος, τὴν δὲ, καθ᾽ ἣν τῶν χειρόνων ποιεῖται τὴν πρόνοιαν. διὰ ταῦτα καὶ ὁ ἄνθρωπος μιμούμενος τὸν Θεὸν, ἐν μὲν ταῖς πολιτικαῖς ἀρεταῖς, ἐπιστρέφεται πρὸς τὰ τῇδε, καὶ κοσμεῖ τοὺς καταδεεστέρους ταῖς μετριοπάθειαν φερούσαις ἀρεταῖς. Ἐν δὲ τῷ θεωρεῖν ἀναβὰς, ὁρᾷ τοὺς λόγους ἁπάντων τοὺς φυσικοὺς, τοὺς ψυχικοὺς, τοὺς νοεροὺς, τοὺς ὑπερφυεῖς, καὶ γίνεται ὄργανον τοῦ Θεοῦ, ὁμοῦ τε πρὸς ἐκεῖνον ὁρῶν, καὶ τῶν τῇδε ποιούμενος πρόνοιαν. πλὴν ἄλλως ἐνεργεῖ τὰς τοιαύτας ἀρετὰς ἐν σώματι οὖσα ψυχὴ, ἄλλως δὲ ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σώματος.

κδ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ἡ μὲν οὐσία καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι ἀπὸ τοῦ νοῦ πᾶσιν ἐφήκει καὶ τοῦ ὄντος, ἡ δὲ διὰ τῶν ἀρετῶν τελειότης, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παραγίνεται. ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πρώτως ὄντος τὸ ὄν, οὕτως ἐκ τοῦ πρώτως ἀγαθοῦ τὸ ἀγαθόν. μᾶλλον δὲ καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ἀρετὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ. ἀλλ᾽ ἡ μὲν οὐσία κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόοδον, ἡ γὰρ οὐσία πᾶσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πρόεισιν. ἡ δὲ τελειότης κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφήν. οὐ δύναται γὰρ τελειωθῆναι κατ᾽ ἀρετὴν ἄνθρωπος, εἰ μὴ τὴν ἐπιστροφὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐνεργοίη. ὥσπερ γὰρ ὡς πρὸς παράδειγμα ζωγραφῶν οὐκ ἂν ἄλλως τὴν προκειμένην ἀρχητυπίαν λάβοιεν τῷ μιμήματι, εἰ μὴ συνεχῶς πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέφοι, οὕτω καὶ ὁ τὴν ἀρετὴν ἐν ἑαυτῷ σκιαγραφῶν ἢ καὶ περιχρωννὺς, οὐκ ἂν ἄλλως δυνηθείη ἐξομοιωθῆναι Θεῷ, εἰ μὴ πρὸς ἐκεῖνον διηνεκῶς ἐπιστρέφει, καὶ διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ λόγου, καὶ τῆς τοῦ παραδείγματος θεωρίας, ἐν ἑαυτῷ ἐξακριβώσεται τὸ πρωτότυπον.

κε. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὁ μὲν ἔχων τὴν θεουργικὴν ἀρετὴν θεοπάτωρ κατονομάζεται, ἐπειδὴ γὰρ θεοὺς τοὺς ἀνθρώπους οὗτος ἐργάζεται, διὰ ταῦτα θεοπάτωρ καλεῖται. ὁ δὲ ἔχων τὴν θεωρητικὴν ἀρετὴν, θεῖος ὀνομάζεται. ὁ δὲ ἔχων τὴν καθαρτικὴν, δαιμόνιος, ὁ δὲ ἔχων τὴν πολιτικὴν, σπουδαῖος. Θεοπάτωρ δὲ καλεῖται ὁ θεουργὸς, καὶ διὰ τὸ τῆς ψυχῆς εἶναι πατὴρ, ὃν Θεὸν καλοῦμεν διὰ τὴν θεωρητικὴν ἀρετήν. Δεῖ οὖν τὸν ἀναγόμενον εἰς Θεοῦ ἐξομοίωσιν πρῶτα μὲν σπουδαῖον γενέσθαι, εἶτα δαιμόνιον, εἶτα θεῖον, καὶ τέλος θεοπάτορα. ὁ μὲν οὖν δαιμόνιος καὶ ὁ σπουδαῖος μεταβληθείη ἂν καὶ εἰς κακίαν ποτέ. ἴσως δὲ καὶ ὁ θεῖος, ἤτοι ὁ θεωρητικός. ὁ δὲ θεουργὸς ἤτοι ὁ θεοπάτωρ ὁ τῆς θείας ὅλως ἐκστάσεως γεγονὼς, οὐκ ἄν ποτε μεταθείη πρὸς τὸ ἐναντίον εἶδος τῆς ἀρετῆς, ἔξω ἑαυτοῦ ὢν, καὶ Θεὸς ἀτεχνῶς γεγονώς.

Digitized by Google

templatione univerſa ante omnem rem creatam rationes omnium novit ac perſpectas habet, & alter qvo proſpicit inferioribus. Propterea & homo Deum imitatus politicis virtutibus res hujus vitæ curat, atqve per virtutes affectuum moderatrices opem fert inferioribus: Contemplatione autem aſcendens omnium rationes perſpicit ſive naturales, ſive animarum, ſive mentales ac ſupernaturales, atqve ſit inſtrumentum Dei, ad qvem ſimul aciem dirigit. Et rebus hujus vitæ proſpiciens anima, aliter tamen virtutem hujusmodi exercet dum in corpore eſt, aliterqve qvando eſt corporis vinculis ſoluta.

54. *Adhuc de Virtutibus.*

Eſſentia, & ipſum hoc qvod ſint, à Mente omnibus datum eſt, & ab ente: ſed virtutum perfectio à Deo proficiſcitur. Sicut enim ex principali Ente ens, ſic ex principali bono eſt bonum. Vel potius & eſſentia & virtus ex Deo ſunt, ſed eſſentia ratione originis (eſſentia enim omnibus à Deo profluxit) perfectio autem in virtute, reſpectu converſionis ad Deum. Neqve enim perfici virtute homo poterit, niſi ad Deum convertere ſe inſtituat. Siqvidem & pictor exemplum expreſſurus nunquam imitatione archetypi aſſeqvitur, niſi ad illud aſſidue ſe converterit. Sic qvi virtutem in ſe ipſo voluerit adumbrare, aut coloribus veluti deſcribere, non aliter Deo aſſimilari poterit, qvam ſi ad eum continenter ſe convertat, & ſcientifica ratione contemplationeqve exempli in ſeipſo accurate meditetur prototypum.

55. *Adhuc de Virtutibus.*

Theurgicam virtutem qvi habet *Pater divinus* appellatur, qvoniam enim ex hominibus facit Deos, illo venit nomine. Qvi contemplatoria pollet virtute, hunc *divinum* vocant, uti *dæmonium* qvi purgatoria, ſed qvi politica eſt præditus, homo *probus* dicitur. Theurgo tribuitur patris divini nomen, qvoniam, veluti generat animam ejusmodi qvam contemplatoriæ virtutis cauſa Deum appellamus. Oportet igitur qvi per aſſimilationem ad Deum adduci velit, primum hominem probum fieri, deinde dæmonium, tum divinum Patrem. Ac contingere poteſt aliqvando, ut dæmonius & probus homo ad malitiam & vitium deflectat. Forte & divinus ſive Theoreticæ virtutis compos. At Theurgus ſive pater divinus & totus extra ſe in Deo poſitus, nunqvam poteſt ad contrariam virtuti ſpeciem dilabi, cum totus extra ſe & Deus qvodammodo factus ſit.

56. Ad

νϛ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Τρία ταῦτα εἰσὶν ἐν ταῖς ψυχαῖς, δύναμις, πάθος, ἕξις. καὶ πάθος μὲν ἐστιν, ἐπιθυμία, ὀργὴ, φόβος, φθόνος, θάρσος, χαρὰ, φιλία, μῖσος, πόθος, ζῆλος, ἔλεος. Δύναμις δὲ ἐστὶ καθ' ἣν παθητικοὶ τούτων γινόμεθα, οἷον καθ' ἣν δυνατοὶ ὀργισθῆναι ἢ λυπηθῆναι ἢ ἐλεῆσαι. Ἕξις δὲ καθ' ἣν πρὸς τὰ πάθη ἔχομεν καλῶς ἢ κακῶς. οἷον πρὸς τὸ ὀργισθῆναι εἰ μὲν σφοδρῶς ἢ ἀνειμένως, κακῶς ἔχομεν. ὁμοίως δὲ πρὸς τὰ ἄλλα. αἱ οὖν ἀρεταὶ οὔτε πάθη εἰσὶν, οὔτε δυνάμεις, ἀλλ' ἕξεις. οὐ γὰρ λεγόμεθα κατὰ τὰ πάθη σπουδαῖοι ἢ φαῦλοι. Κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας, λεγόμεθα σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι. Καὶ φοβούμεθα μὲν ἢ ὀργιζόμεθα ἀπροαιρέτως. αἱ δὲ ἀρεταὶ προαιρέσεις τινὲς, ἢ οὐκ ἄνευ προαιρέσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πάθη κινεῖσθαι λεγόμεθα, κατὰ δὲ τὰς κακίας καὶ τὰς ἀρετὰς οὐ κινεῖσθαι, ἀλλὰ διακεῖσθαί πως.

νζ. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Ὅτι ἡ μὲν ἀνδρεία μεσότης ἐστὶν, ὡς μὲν ὑπερβολῆς τοῦ θράσους, ὡς δὲ ἐλλείψεως τῆς δειλίας. Καὶ ἐστι περὶ φόβους καὶ θάῤῥη. τῆς δὲ σωφροσύνης, ὑπερβολὴ μὲν ἡ ἀκολασία, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀναισθησία, λεγέσθω γὰρ οὕτως. Περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λῆψιν, μεσότης μὲν ἡ ἐλευθεριότης, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀσωτία, ἤτοι ἀφειδία τῆς χρήσεως, ἔλλειψις δὲ ἡ ἀνελευθερία ἤτοι φειδωλία. Περὶ δὲ χρημάτων, μεσότης μὲν ἡ μεγαλοπρέπεια, ὑπερβολὴ δὲ ἡ ἀπειροκαλία, ἔλλειψις δὲ ἡ μικροπρέπεια. περὶ δὲ ὄρεξιν τιμῆς, ὁ μὲν ὑπερβάλλων ταῖς ὀρέξεσι, φιλότιμος, ὁ δὲ ἐλλείπων ἀφιλότιμος, ὁ δὲ μέσος, ἀνώνυμος. πολλὰ γάρ εἰσι πράγματα ὄνομα κύριον μήπω ἐσχηκότα.

νη. Ἔτι περὶ ἀρετῶν.

Περὶ τὴν πρᾳότητα μεσότητα οὖσαν, ἡ μὲν ὑπερβάλλουσα κακία, ὀργιλότης, ἡ δὲ ἐλλείπουσα ἀοργησία. περὶ δὲ τὸ ἀληθὲς, ὁ μὲν μέσος ἀληθὴς, καὶ ἡ μεσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἡ δὲ προσποίησις, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἀλαζονία, καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζὼν, ἡ δὲ ἐπὶ τὸ ἔλαττον εἰρωνία. καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν εἴρων. ἐπεὶ δὲ δύο ἡδύτητες εἰσὶν, ἡ μὲν ἐν παιδιᾷ, ἡ δὲ ἐν τῷ βίῳ, ὁ μὲν ὡς δεῖ ἡδὺς ὢν, φίλος καὶ ἡ μεσότης φιλία. ὁ δὲ ὑπερβάλλων, κόλαξ, ὁ δὲ ἐλλείπων δύσερίς τις καὶ δύσκολος. τῆς δὲ ἐν παιδιᾷ ἡδύτητος ἡ μὲν μεσότης, εὐτραπελία, ἡ δὲ ὑπερβολὴ, βωμολοχία, ἡ δὲ ἔλλειψις ἀγροικία. καὶ ὁ μὲν αἰδήμων μέσος. ὁ δὲ ὑπερβάλλων ἀναίσχυντος. ὁ δὲ ἐλλείπων, καταπλὴξ ὁ πάντα αἰδούμενος.

νθ.

56. *Adhuc de Virtutibus.*

Tria hæc animabus inſunt, facultas, paſſio, habitus. Paſſiones qvidem ſunt cupiditas, ira, metus, invidia, confidentia, gaudium, amor, odium, deſiderium, æmulatio, miſericordia. Facultas vero eſt qva paſſiones iſtas ſentire poſſumus, iraſci vel dolere vel miſereri. Habitus deniqve, qvo bene vel male nos ad paſſiones gerimus, ut in ira ſi vehementius vel remiſſius juſto iraſcimur, male agimus, atqve ita in cæteris. Virtutes itaqve nec paſſiones ſunt nec facultates, ſed habitus, non enim à paſſionibus dicimur boni vel pravi, ſed à virtutibus ac vitiis ita nuncupamur. Ac timemur qvidem vel iraſcimur ſine propoſito, at virtutes ex propoſito ſunt, aut non ſine propoſito. A paſſionibus etiam moveri dicimur: A vitiis autem vel virtutibus non dicimur moveri, ſed hoc vel alio modo comparati eſſe.

57. *Adhuc de Virtutibus.*

Fortitudo eſt mediocritas inter exceſſum audaciæ & defectum à timiditate, verſaturqve circa timores ac fiduciam. *Temperantiæ* exceſſus eſt luxuria, defectus ſtupor, liceat enim hoc nomine illum appellare. Circa largitionem bonorum & acceptionem mediocritas eſt *Liberalitas*, exceſſus profuſio, ſive prodigalis abuſus, defectus vero illiberalitas ſive nimia parſimonia. In magnis opibus mediocritatem ſectatur *Magnificentia*, exceſſus eſt in nimio ſplendore, defectus ſordes. Circa honores petendos excedit ambitioſus, in defectu peccat honoris contemptor, mediocritas caret nomine, multæ enim res ſunt quæ nomen proprium necdum obtinuerunt.

58. *Adhuc de Virtutibus.*

Circa *manſvetudinem* qvæ mediocritatem obſervat, exceſſus eſt iracundia, defectus lentitudo iræ expers: Circa verum mediocritatis obſervans eſt verax, & mediocritas dici poteſt *veracitas*, ejus autem ſimulatio per exceſſum eſt gloriatio, & qvi illam ſectatur glorioſus: per defectum ironia, qviqve ea utitur, in oratione diſſimulator. Cumqve duo ſvavitatis ſint genera, alterum in jocis, alterum in vita, qvi ita ut par eſt in vita jucundum ſe exhibet, amicus dicitur, & mediocritas *amicitia*, qvi excedit adulator, qvi vero deficit moroſus ac difficilis. Amœnitatis in jocis mediocritas eſt in *urbanitate*, exceſſus in ſcurrilitate, in ruſticitate defectus. Mediocritatem itidem colit *pudens* homo, excedit impudens, deficit pavidus & qvi nunqvam non pudore commovetur,

νθ. Τίνι διαφέρει ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον;

Ἡ μὲν ἀρχὴ οὐκ ἔχει τι πρότερον ἑαυτῆς, ὥσπερ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος. τὸ δὲ στοιχεῖον σύνθετον ὂν καὶ συγκείμενον ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, ἀρχὴν ἔχει τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος. ἔστι δὲ ἡ ὕλη πρᾶγμα ἀσώματον, ἄποιον, λόγῳ μόνῳ ἑρμηνευόμενον, αἰσθήσει δὲ μὴ ὑποκείμενον. αὕτη οὖν ἡ ὕλη ὑπὸ μορφῆς τινὸς καὶ σχήματος τυπουμένη· ὅπερ ἐστὶ τὸ εἶδος σωματοῦται. καὶ πρῶτον μὲν γίνεται στοιχεῖον ἢ αἰθὴρ, ἢ πῦρ ἢ ὕδωρ, ἢ ἀὴρ, ἢ γῆ. ἔπειτα τούτων τῶν στοιχείων συμπλακέντων ἀλλήλοις γίνεται σῶμα σύνθετον, ἢ ἔμψυχον ἢ ἄψυχον. καὶ ἡ μὲν ὕλη καὶ τὸ εἶδος ἀρχοειδέστερα τῶν στοιχείων εἰσὶ τὰ δὲ στοιχεῖα τῶν ἄλλων σωμάτων στοιχειωδέστερα, ἀρχὴν δὲ λέγομεν τὴν ὕλην, οὐχ ὅτι οὐκ ἔχει ἄλλο ὑπέρτερον ἑαυτῆς, ἀλλ' ὅτι τὰ σώματα ὑπ' αὐτὴν ἀνάγεται προσεχῶς.

ξ. Περὶ τῶν ἀρχῶν, τί εἰσίν;

Ἀρχὴ τῶν ὄντων πρώτη μὲν καὶ ὑπεράρχιος ὁ Θεός. μετὰ δὲ Θεὸν πολλαὶ ἀρχαὶ τῶν φυσικῶν πραγμάτων εἰσί. Καὶ τῶν μὲν στοιχείων ἀρχαὶ ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος εἴρηται. τῶν δὲ συνθέτων σωμάτων αὐτὰ καὶ ἁπλᾶ στοιχεῖα. ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων διῃρέθησαν. Καὶ τοῖς μὲν ἔδοξεν ἀρχὴ τὸ πῦρ, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ καταναλίσκειν πάντα εἰς αὐτό. τοῖς δὲ ὁ ἀὴρ, διὰ τὴν τῶν ζώων ἀναπνοήν. τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ διὰ τὴν γόνιμον φύσιν. τισὶ δὲ τούτων καὶ ἡ γῆ ἀρχὴ ἔδοξε, διὰ τὸ πλείω τῶν ζώων ὑπὸ τῆς γῆς γεννᾶσθαι, καὶ εἰς αὐτὴν ἀναλύεσθαι. ἕτεροι δὲ αὐτὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἀρχὰς τῶν ὄντων ἀπεφήναντο. Πλάτων δὲ ἀρχὰς εἴρηκε τὸν Θεὸν, ὡς πατέρα καὶ ποιητὴν, τὴν ὕλην ὡς δεχομένην τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἰδέαν. ἰδέαν δὲ λέγει Πλάτων τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἄρρητον ἐκείνην φαντασίαν καὶ ἀνατύπωσιν, καθ' ἣν τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν.

ξα. Περὶ ὕλης.

Ὕλη ἐστὶ πρᾶγμα οἷον εἰπεῖν ἄϋλον. αἰσθήσει μὲν ἀθεώρητον, διανοίᾳ δὲ μόνῃ ληπτόν. χεῖρον πάντων τῶν ὄντων, ἄμορφον, ἀνείδεον, ἀδιατύπωτον. οὐσία ἀνούσιος καὶ ὕπαρξις ἀνύπαρκτος. ἐὰν γὰρ ἀνέλῃς τυχὸν ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰς ποσότητας, τὰς σχέσεις, τὰς ἕξεις, τὰς τροπὰς, τὰς κινήσεις, τὰς ἀλλοιώσεις, τὰς μεταβολὰς, πᾶν ἕτερον, ὅ,τι οὖν τὸ καταλειπόμενον ὕλη ἐστίν. ἐὰν

γὰρ

Digitized by Google

59. *Quomodo differunt principium atque elementum?*

Principium nihil habet ſeipſo prius, vt materia & forma: at elementum compoſitum ac coagmentatum eſt ex materia & forma, principiiqve loco habet materiam & formam· Eſt autem materia res incorporalis, expers qvalitatum, ſola ratione explicanda, ſenſibus autem minime obvia. Huic materiæ ſpecies qvædam atqve figura tanqvam forma ſua imprimitur, atqve ita fit corpus, & primo qvidem elementum, vel æther, vel ignis, vel aqva, vel aër, vel terra. Deinde coaleſcentibus hiſce elementis fit corpus compoſitum, ſive animatum ſive inanimatum. Ac materia & forma qvidem magis rationem principii habent qvam elementa, Elementa vero magis qvam alia corpora, cæterum materiam principii nomine nuncupamus, non qvod nihil habet prius ſupra ſe, ſed qvod corpora proxime ſub illa conſtituuntur.

60. *De principiis, quid ſint.*

Principium rerum primum & ſuper omnia principia poſitum eſt Deus, poſt Deum multa rerum naturalium ſunt principia. Ac elementorum principia materiam eſſe ac formam jam dictum eſt. Compoſitorum vero corporum principia ſunt ipſa ſimplicia elementa, de qvibus Philoſophi alii in diverſa abierunt. Nam qvibusdam ignis viſus eſt eſſe principium, propter efficaciam, & qvod omnia in illum conſumuntur. Aliis aër, qvoniam illum reſpirant animalia. Aliis aqva propter ſeminalem naturam. Nonnullis horum etiam terra principium viſa eſt, qvoniam plura animalia ex illa naſcuntur & in illam iterum reſolvuntur. Cæteri qvatuor iſta rerum eſſe principia ſtatuerunt. Plato principia eſſe docuit Deum, tamqvam patrem & auctorem: materiam ut qvæ creationis opus in ſe recipiat, & Ideam. Vocat autem Ideam primam conceptionem in Deo, & ineffabilem imaginationem atqve efformationem, ſecundum qvam mundum fecit ac condidit.

61. *De materia.*

Materia eſt res ut ita dicam immaterialis, qvæ ſenſu non comprehendi, ſed ſola cogitatione percipi poteſt. Omnium entium poſtremum, ſine forma, ſine ſpecie, ſine figura, eſſentia eſſentiæ expers & ſubſtantia ſine ſubſtantia. Si enim abſtrahas à corpore qvalitates, relationes, habitus, modos, motus, alterationes, mutationes, aliud quodcunqve,

γὰρ ἀνέλης ἀπὸ τῦ πυρὸς τὴν θερμότητα καὶ τὴν ξηρότητα, καὶ ἀπὸ τῦ ἀέρος τὴν θερμότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, καὶ ἀπὸ τῦ ὕδατος τὴν ψυχρότητα καὶ τὴν ὑγρότητα, τὸ ἔσχατον τύτων ὑπολειφθὲν, ὕλη ἐςίν.

ξβ. Περὶ αἰτιῶν.

Αἰτίας ὁ μὲν Ἀριςοτέλης τέσσαρας δογματίζει. ὁ δὲ Πλάτων ἕξ. ἐςὶ δὲ αἰτία πρώτη μὲν ἡ ποιητική. ὥσπερ τῆς κλίνης πρῶτον αἴτιον ὁ κλινοποιὸς, ὡς ποιητὴς ταύτης. ὑλικὸν δὲ αἴτιον τῆς κλίνης τὸ ξύλον, ἄνευ γὰρ ὕλης ὐκ ἂν γένοιτο κλίνη. εἰδικὸν δὲ σχῆμα ταύτης καὶ ἡ ἰδέα. τελικὸν δὲ ἡ ἐν ταύτῃ τῶν ἀνθρώπων ἀνάπαυσις, διὰ ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν τὴν κλίνην ἐξεργαζόμεθα. Ὁ μὲν Ἀριςοτέλης τὰς τέσσαρας ταύτας αἰτίας οἶδεν. ὁ δὲ Πλάτων ἑτέρας δύο προστίθησι, τὴν ὀργανικὴν, οἷον τὸν πρίονα, ἢ τὸ τέρετρον, δι' ὧν τὴν κλίνην ποιῦμεν Καὶ τὸ παραδειγματικὸν, τῦτο δὲ διτλὸν ἐςιν, ἡ γὰρ ἔξωθεν ἔγκειται, καὶ πρὸς εἰκόνα πᾶς τεχνίτης ποιεῖ τὸ τεχνιτευόμενον, ἡ δὲ ἐν τῇ διανοίᾳ λαμβάνει τὴν ἀνατύπωσιν.

ξγ. Περὶ σχημάτων.

Σχῆμα ἐςὶ ποιότης τῶν μαθηματικῶν σωμάτων ἀποπεράτωσις. μαθηματικὸν δὲ σῶμα ἐςὶν ἅπαν τὸ ἐσχηματισμένον, οἷον τὸ ςρογγύλον, τὸ τρίγωνον, τὸ τετράγωνον, τὸ πεντάγωνον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. τὰ τοίνυν τέσσαρα ςοιχεῖα περιφερῆ δογματίζυσι. Πλάτων δὲ καὶ περιφερῆ καὶ ἐν διαφόροις πλάττει σχήμασι· τὴν μὲν γὰρ γῆν διὰ τὸ εὐέδρασον καὶ τὸ βέβηκὸς αὐτῆς, κυβοειδῆ λέγει. ἑδραῖος γὰρ καὶ ὁ κύβος. τὸ δὲ πῦρ διὰ τὸ ἄνω φέρεσθαι καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγειν ἀπὸ πλατείας βάσεως, πυραμοειδὲς τίθησι, καὶ τὰ πολλὰ ἑτέρως χρηματίζει. ςρογγύλα δὲ αὖθις ταῦτα τίθεται διότι ὁ ὐρανὸς κυκλοφερόμενος περιτορνεύει τὴν τύτων ἐπιφάνειαν.

ξδ. Περὶ χρωμάτων.

Χρῶμα ἐςὶν ὁρατὴ ποιότης τῆς τῶν σωμάτων ἐπιφανείας. ὁ δέ γε Πλάτων καινόν τινα τρόπον διερμηνεύει περὶ χρωμάτων. λέγει δὲ ὅτι ἢ ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων σωμάτων καὶ ἀπὸ ὁρώντων ὀμμάτων ἀπόῤῥοιαί τινες πέμπονται, αἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ τῦ διαςήματος γενόμεναι τὰς ἰδέας τῶν χρωμάτων ποιῦσιν. ὐ πᾶσι δὲ φασὶν ὁμοίως τὰ αὐτὰ φαίνεσθαι χρώματα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαφόρυς κράσεις τῶν ὁρώντων καὶ ὁρωμένων τὰς χρόας μεταχρώννυσθαι. τοῖς μὲν γὰρ ἰκτεριῶσιν, ὠχρὰ τὰ ὁρωμένα φαίνεται. τοῖς δὲ τὴν κόρην ξανθὴν ἔχυσι ξανθά. τοῖς φλέ-

Digitized by Google

qvod remanſerit materia eſt. Ita ſi ab igne v. g. abſtraxeris calorem & ariditatem, ab aëre calorem & humiditatem, ab aqva frigus & humiditatem, poſtremum qvod ſupereſt materia eſt.

62. *De cauſis.*

Cauſas Ariſtoteles qvatuor tradit, Plato ſex. Prima eſt cauſa *efficiens*, ut lecti prima cauſa eſt qvi eum conficit, ejusqve eſt auctor. *Materialis* cauſa lecti eſt lignum, ſine materia enim nullus lectus perfici poteſt. *Formalis* eſt lecti figura & idea. *Finalis* deniqve, ut homines in illo qvietem capiant, ob hanc qvippe cauſam lectum fabricamus. Hæ ſunt qvatuor cauſæ qvas novit Ariſtoteles. Illis duas alias addit Plato, *inſtrumentalem* ut ſerram & terebrum, qvorum ope lectum componimus, & *exemplarem* qvæ duplex eſt, vel extrinſecus propoſita, ad qvam artifex qvilibet facit artis ſuæ opus, vel qvæ ex mente & cogitatione conformationem accipit.

63. *De figuris.*

Figura eſt qvalitas qva mathematicorum corporum ſuperficies deſcribitur. Mathematicum corpus dicitur omne figura certa præditum, ut rotundum, triangulare, qvadratum, qvinqvangulare, ſimilia. Qvatuor porro elementa rotundæ figuræ eſſe tradunt. Plato & rotunda facit & diverſas alias figuras illis circumponit. Nam terram ob firmam & ſtabilem ſuam naturam ait referre figuram cubi, ſiqvidem & cubus firmus ac ſtabilis eſt. Ignem qvoniam ſurſum tendit & in acutum deſinit ex latiore baſi, ponit eſſe præditum figura pyramidali, variaqve alia eum in modum diſputat. Sed & rotunda eadem elementa eſſe ſtatuit, qvod cœlum circumrotatione ſua ſuperficiem ipſorum veluti detornat, rotundamqve efficit.

64. *De coloribus.*

Color eſt qvalitas viſibilis in corporum ſuperficie. At Plato novo modo colorum rationem explicat: ait enim ab objectis corporibus & ab oculis videntium effluvia qvædam emitti, qvæ in medio intervallo conſtituta ſpecies colorum efficiant. Neqve vero omnibus colores eodem modo apparere obſervatum eſt, ſed pro diverſis cernentium temperaturis etiam colores rerum, qvæ offerunt ſe oculis, diverſi videntur, uti iis qvi morbo regio laborant, flava qvæ cernunt, apparent, his vero qvibus pupilla rubore infecta eſt, rubra, atqve iterum albi-

φλέγμα περὶ τοὺς ὑμένας τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσιν ὑπόλευκα. καὶ ἄλλοις ἄλλως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν κράσεων.

ξε. Περὶ μίξεως καὶ κράσεως.

Ἡ μὲν μίξις ἕνωσίς ἐστι σωμάτων κατὰ παράθεσιν, ὡς ἐπὶ ἐλαίου καὶ ὕδατος. οὐ γὰρ δι᾽ ὅλου ταῦτα κίρναται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἄκρας ἐπιφανείας αὐτῶν ἑνοῦται. Ἡ γὰρ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ἐλαίου μίγνυται τῇ ἄνω ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος. Κρᾶσις δὲ ἐστιν ὅταν τὰ ἑνούμενα σώματα δι᾽ ἀλλήλων ἀνακραθῇ, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος. καὶ τὰ μὲν μιγνύμενα σώματα ἐκ μέρους μὲν ἑνοῦται, ἀσύγχυτα δὲ μένει. τὰ δὲ κεραννύμενα δι᾽ ἀλλήλων μὲν διήκει καὶ τέμνει, καὶ τέμνεται καὶ συγκέχυται. ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἕνωσις καὶ μίξις ἐστι διὰ τὸ ἀσύγχυτον, καὶ κρᾶσις διὰ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδόσεως. ἐστιν οὖν αὐτῷ πρὸς τὸ πρόσλημμα, καὶ ἡ μίξις καινὴ, καὶ ἡ κρᾶσις παράδοξος.

ξϛ. Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς.

Γένεσις λέγεται ἡ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι μεταβολή. Γένεσιν δέ τινες καὶ τὴν κίνησιν ὠνομάκασι, καθὸ φασιν ὑπὸ γένεσιν εἶναι τὸν κόσμον, τοῦτ᾽ ἔστιν, ὑπὸ κίνησιν. Φθορὰ δὲ ἐστιν ἡ ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. Πᾶν οὖν τὸ ἀπὸ τοῦ μὴ εἶναι γενόμενον, καὶ ἀπὸ τοῦ γενέσθαι φθειρόμενον, ὑπὸ γένεσιν ἐστὶ καὶ φθορὰν. Κατὰ γοῦν τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τῷ κόσμῳ γένεσις ἕπεται, ἦν γάρ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται. αὔξησις μὲν οὖν καὶ ἀλλοίωσις καὶ φορὰ καὶ ἡ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μετάβασις κινήσεις εἰσί. Γένεσις δὲ καὶ φθορὰ οὐκ εἰσὶ κινήσεις, ἀθρόως γὰρ τὸ γενόμενον γέγονε, καὶ τὸ φθαρὲν ἔφθαρται.

ξζ. Περὶ σωμάτων.

Σῶμα ἐστὶ τὸ πλάτος ἔχον καὶ μῆκος καὶ βάθος. καὶ ἔστι μῆκος μὲν λόγου χάριν, τὸ ἀπὸ κεφαλῆς εἰς πόδα. πλάτος δὲ τὸ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς χειρὸς εἰς τὴν ἀριστερὰν, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. βάθος δὲ τὸ ἀπὸ τῶν στέρνων ἐπὶ τὰ νῶτα, ἢ τὸ ἔμπαλιν. πᾶν δέ σῶμα ἢ βαρὺ ἢ κοῦφον ἐστί. Καὶ τὸ μὲν βαρὺ κάτω φέρεται, τὸ δὲ κοῦφον ἄνω φέρεται. τόποι δὲ τῶν σωμάτων τῶν μὲν κούφων, ὁ ἄνω τοῦ παντὸς τόπος. τῶν δὲ βαρέων ὁ κάτω. καὶ κουφότατον μὲν τὸ πῦρ, ὡς πᾶσιν ἐπιπολάζον. βαρύτατον δὲ γῆ, ὡς πᾶσι ὑποκείμενον. πᾶν δὲ σῶμα, ἐν μὲν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἑστὼς, οὔτε βαρὺ οὔτε κοῦφον, ὅτε δὲ ἀποστῇ τῶν οἰκείων τόπων, καὶ μέλλει πρὸς αὐτοὺς ἀπιέναι, τότε ἢ βαρύτητα ἔχει ἢ κουφότητα.

ξη.

cantia illis qvi album humorem membranis oculorum ſuffuſum habent, aliisqve pro diverſa temperatura aliter.

65. De miſtione & permiſtione.

Miſtio eſt unio corporum per conjunctionem, qvalis eſt olei & aqvæ. Neqve enim tota inter ſe ambo permiſcentur, ſed ſummis modo ſuperficiebus junguntur. Inferior enim olei ſuperficies miſcetur ſive unitur ſuperiori ſuperficiei aqvæ. At permiſtio eſt, qvando unita corpora tota ſic invicem permiſcentur, ut aqva & vinum. Itaqve miſta corpora ex parte qvidem uniuntur, inconfuſa tamen manent: permiſta autem penetrant invicem, ſcinduntqve ac ſcinduntur, & inter ſe confunduntur. Unio autem Dei cum noſtra natura & miſtio eſt, qvia ſine confuſione fit, & eſt permiſtio, propter idiomatum communicationem. Cœterum novum illud, cum aſſumta natura, genus miſtionis eſt, & mira ac ſingularis permiſtio.

66. De generatione & corruptione.

Generatio dicitur mutatio à non eſſe ad eſſe: & ſunt qvi generationem etiam motum appellant, qvo ſenſu mundum generationi hoc eſt motui ajunt eſſe obnoxium. Corruptio contrà eſt mutatio ab eſſe ad non eſſe. Qvicqvid igitur, cum non eſſet fit, & cum exiſtat corrumpitur, generationi & corruptioni dicitur ſubjacere. Ex noſtra adeo ſententia ad mundum etiam generatio pertinet, erat enim qvando non erat, & erit qvando non erit. Cæterum augmentatio qvidem ac mutatio & agitatio & de loco in locum translatio motus ſunt, generatio autem & corruptio non ſunt motus, continenter enim ac ſimul fit qvod fit, & corrumpitur qvod corrumpitur.

67. De corporibus.

Corpus eſt qvod habet latitudinem, longitudinem & profunditatem. Longitudo dicitur verbi gratia à capite ad pedes, latitudo à manu dextra ad ſiniſtram aut viciſſim, profunditas à pectore ad tergum aut vice verſa. Omne corpus grave aut leve eſt. Grave deorſum fertur, leve tendit ſurſum. Loca corporum, levium qvidem ſupremus omnium, gravium infimus. Ac leviſſimum eſt ignis, qvi fertur ſuper omnia corpora, terra graviſſimum, omnibus ſubjacens. At corpus omne in naturali ſuo conſtitutum loco nec grave nec leve eſt, qvando autem à naturali loco abeſt & ad eum tendit, tunc vel gravitate præditum eſt vel levitate.

68. *De*

ξη. Περὶ ἐλαχίστων.

Ἐλάχιστα φασὶν οἱ φιλόσοφοι σωμάτια τινὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἕτερα σμικρομερέστερα. καὶ ὑποτίθενται ἀμερῆ τινα ἤτοι σμικρομερῆ καὶ ἄογκα, ἤτοι σμικρομεγέθη· ἀρχὰς τῶν ὄντων. ἀρχὰς δὲ οὐ ποιητικὰς ἀλλ᾽ ὑλικάς. λέγεται πάλιν ἐλάχιστον ἑτέρῳ λόγῳ, οἷον ἀριθμητικοὶ λέγουσιν, ἀριθμοὺς διπλασίους καὶ τριπλασίους καὶ ἑτέρους τοιούτους, οἷον διπλάσιος λόγου χάριν, ὁ ὀκτὼ τοῦ τέσσαρα, καὶ τῶν δύο ὁ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἑνὸς ὁ δύο, τοῦ δὲ δύο πρὸς τὸ ἓν διπλασίου λόγου οὐκ ἔστι ὑποδεέστερος ἕτερος. ἐλάχιστος οὖν διπλάσιος, ὁ δύο πρὸς τὸ ἕν. καὶ ἐλάχιστος τριπλάσιος, ὁ τρία πρὸς τὸ ἕν. λέγεται ἐλάχιστον καὶ τὸ κατ᾽ εὐτελισμὸν γενόμενον. ἀλλ᾽ ἀκυρίως ἐλάχιστον κατὰ φιλοσόφους, τὸ βραχύτατον σωμάτιον ὀνομάζεται.

ξθ. Περὶ διαφορᾶς γνώσεως.

Πρώτη ἐστὶ καὶ ὑψηλοτέρα τῶν γνώσεων ἁπασῶν ἡ τῆς προνοίας, ἥτις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. ὁ τοίνυν Θεὸς ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν νοῦν ἔχων τὴν δύναμιν, καὶ κυρίως ἓν ὑπάρχων, αὐτῷ δὴ τῷ ἑνὶ μόνῳ προνοεῖν λέγεται πάντων. δευτέρα δὲ ἐστὶ γνῶσις ἡ νοερὰ αὐτοῦ τοῦ παντελῶς νοῦ ὁλικῶς τὰ πάντα νοοῦντος. τρίτη μετ᾽ αὐτὴν γνῶσις ἡ τῆς λογικῆς ἡμῶν ψυχῆς, ἥτις διαιρεῖται εἰς δόξαν καὶ ἐπιστήμην. ἀλλ᾽ ἡ μὲν δόξα τῶν κινουμένων ἐστὶ γνῶσις, ἤτοι τῶν μεταβαλλομένων. ἡ δὲ ἐπιστήμη, τῶν ἀκινήτων, οἷον, ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ τῶν τοιούτων. τετάρτη γνῶσις καὶ τελευταία, ἡ τῆς ἀλόγου ψυχῆς, αἴσθησις καὶ ἡ φαντασία, μερικῶν πραγμάτων ἀντιλαμβανόμεναι.

ο. Πῶς οὐκ ἀεὶ μετέχομεν τοῦ Θεοῦ, ἀεὶ ἐνεργοῦντος αὐτοῦ;

Οὐ μετέχομεν ἀεὶ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ ἀεὶ ἐνεργεῖ οὗτος, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀνεπιτηδειότητα πρὸς τὴν μέθεξιν. ὥσπερ γὰρ τοῦ ἡλίου τὸ μεσημβρινὸν ἅπαντα καταλαμβάνοντος, οὐ πάντες εἰς αὐτὸν ἐνατενίζειν δύνανται, ἀλλ᾽ οἱ ἐῤῥωμένον τὸν ὀφθαλμὸν ἔχοντες, οὕτως οὐδὲ τοῦ Θεοῦ πάντες μετέχειν δύνανται, κἂν ἐκεῖνος ὑπὲρ ἥλιον ἀεὶ τὸ νοητὸν φῶς ἐξαπλοῖ. ἀλλὰ μόνοι οἱ τὸ νοερὸν ὄμμα κεκαθαρμένον ἐν τῇ ψυχῇ φέροντες. Κάμνει δὲ πολλάκις καὶ αὐτὸς ὁ καθαρὸς νοῦς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν θείων αὐγῶν, διότι οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος οὐδὲ παντάπασιν ἄϋλος, ἀλλ᾽ ἔνυλος καὶ σωματικός. Ἔσται δὲ, ὅτε μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπόλυσιν καὶ τὴν ἐλπιζομένην ἀποκατάστασιν διηνεκῶς ἀτενίσει Θεῷ.

68. *De parviſſimis corpuſculis.*

Parviſſima ſive minima Philoſophi vocant corpuſcula qvædam qvibus nulla alia parviora reperiuntur, ſupponuntqve illa eſſe in nullas partes diviſibilia, minutiſſima & mole deſtituta, atqve exilia: Principia corporum non efficientia ſed materialia. Dicitur & alio ſenſu parviſſimum ſive minimum apud Arithmeticos, qvando de numeris duplicibus vel triplicibus aut aliis ejusmodi tractant, verbi gratia octo ſunt duplum qvaternarii, qvatuor binarii, duo unarii. Non datur vero alius numerus duplus infra binarium, minimus igitur duplus eſt binarius reſpectu unitatis, uti ternarius eſt minimus triplus ad eandem unitatem. Dicitur & minimum qvod ad tenuitatem redactum eſt, ſed peculiari ratione Philoſophis parviſſimum corpuſculum ita nominatur.

69. *De variis generibus cognitionis.*

Prima & ſublimior cognitionum omnium eſt providentia, qvæ eſt actio Dei. Deus ſiqvidem ſuper omnia qvæ ſunt & ſuper ipſam mentem potentià pollens, & proprie unum exiſtens, hoc ipſo ſolo uno omnibus providet. Altera cognitio eſt intellectualis, qva mens ſuprema univerſe omnia intelligit. Tertia poſt hanc eſt cognitio in anima noſtra, qvæ in opinionem & ſcientiam diſtingvitur. Ex his opinio eſt cognitio rerum mobilium mutabiliumqve. Scientia immobilium, ut animæ, mentis, atqve aliorum ejusmodi. Qvarta & poſtrema cognitio eſt irrationabilis animæ noſtræ ſenſatio & phantaſia, res particulares apprehendens.

70. *Quomodo ſemper operante Deo, non ſemper ejus reddimur participes.*

Qvamvis Deus ſemper operatur, illius tamen non ſemper participes reddimur propter noſtram ineptitudinem ad eum recipiendum. Sicut enim Sole per meridiem luce omnia implente non omnes in eum intueri poſſunt, ſed qvi firma oculorum acie gaudent, ita nec Dei participes fieri omnes qveunt, licet illi qvovis ſole ſplendidiorem lucem intelligibilem exerit, ſed tantum ille qvi intellectualem mentis oculum purgatum in anima ſua gerunt. Sed & ipſa pura mens ſæpius in percipiendo divino laborat ſplendore, qvoniam non omnino libera & immaterialis, ſed materiæ & corpori eſt conjuncta. Erit autem, qvando poſt ſolutionem à corpore & ſperatam reſtitutionem, ſine intermiſſione aciem in Deum intentam habebit.

Digitized by Google

οα. Εἰ ἔστι τι ἐν ἀγγέλοις κακόν.

Ὁ μὲν θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ γενεθλίοις βούλεται μὲν ἀκινήτους εἶναι τοὺς ἀγγέλους πρὸς τὸ κακόν. Εἰδὼς δὲ τὸν διάβολον, ἀγγέλον μὲν ὄντα, κακὸν δὲ γεγονότα, δυσκινήτους αὐτοὺς ἀποφαίνεται. οἱ δὲ σοφώτεροι τῶν ἑλλήνων ἐν προθύροις τοῦ Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους ἑστῶτας οἰόμενοι, ἀμετόχους αὐτοὺς τοῦ κακοῦ φασί. τοὺς γὰρ ἀπαγγέλλοντας τὴν θείαν σιγὴν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκφαίνοντας, πῶς ἂν φασὶν εἶναι κακούς; ἀφομοιοῦσι γὰρ τὸ ἀγγελικὸν φῦλον τῷ Θεῷ ἀφ᾽ οὗ ἐξήρτηται, ἵνα διὰ τῆς ἀκραιφνοῦς ὁμοιότητος ἐκφαίνειν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἰδιότητα δύνηται. ἀγγέλους δὲ τὰς μετὰ Θεὸν πάσας δυνάμεις κατονομάζουσιν.

οβ. Εἰ ἐν τόπῳ τὰ ἀσώματα;

Ἐναντία εἰσὶ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον. εἰ οὖν τὸ σῶμα ἐν τόπῳ, τὸ ἀσώματον οὐκ ἐν τόπῳ. εἰ γὰρ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον, καὶ τῷ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον. ἴσον εἰ τῷ σώματι τὸ εἶναι ἐν τόπῳ, ἐναντίῳ ὄντι τῷ ἀσωμάτῳ τὸ μὴ ἐν τόπῳ εἶναι. τὰ γὰρ κυρίως ἀσώματα, κρείττονα εἰσὶ τούτου, καὶ τοπικῶς οὐ πάρεισι τοῖς σώμασι, τῇ δὲ σχέσει πάρεισιν αὐτοῖς, οἷον τι λέγω, ἡ ψυχὴ μετὰ ἀπόλυσιν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος, εἰ μὲν καθαρῶς ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπαθῶς, οὐκ ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ σῶμα ὃ ἀπολέλοιπεν. εἰ δὲ ἐμπαθῶς, ἀγαπᾷ αὐτὸ καὶ διαλυθὲν, καὶ ἡ ἀγάπη σχέσις πρὸς αὐτὸ, καὶ ὑποστάσει μὲν ἡ οὐσία οὐ πάρεστι τὸ ἀσώματον τῷ σώματι, ῥέπει δὲ πρὸς αὐτὸ ὅταν βούληται.

ογ΄. Εἰ καλὸν ἡ ὕλη.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν μὲν τῷ Τιμαίῳ μητέρα καὶ τιθηνὸν τῆς τῶν καλῶν γενέσεως, καὶ συναιτίαν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας αὐτὴν ἀποφαίνεται. Ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἐλεάτου ξένου λόγοις, αἰτίαν αὐτὴν λέγει τῆς τοῦ παντὸς ἀταξίας. Ἐν δὲ τῷ διαλόγῳ τῷ καλουμένῳ Φιλήβῳ, ἀπὸ Θεοῦ καὶ ταύτην παράγων, ἔνθεον αὐτὴν καὶ ἀγαθὸν διὰ τὴν ἀπὸ Θεοῦ γέννησιν ἀποφαίνεται. Πρόκλος δὲ ὁ φιλόσοφος οὔτε ἀγαθὸν αὐτὴν οἴεται οὔτε κακὸν, ὡς μὲν γὰρ ἔσχατον τῶν ὄντων καὶ πόῤῥω τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν λέγει. ὡς δὲ αἰτίαν δημιουργικὴν, ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἀναγκαζόμενος τιθέναι, μέσην αὐτὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ τιθεὶς ἀναγκαῖον ἐπονομάζει. τὸ γὰρ ἐνδεὲς αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν, συντελεῖν λέγει πρὸς τὴν τῶν αἰσθητῶν δημιουργίαν, ὅπερ ἀναγκαῖον ἐστί.

οδ.

71. *Num quid in Angelis ſit mali?*

Gregorius Theologus Oratione in CHRISTI nativitatem Angelos ad malum moveri poſſe negat. Non ignorans tamen Diabolum, Angelus cum eſſet, malum factum eſſe, difficulter ſaltem illos moveri poſſe innuit. At ſapientiores Græcorum, Angelos Deo proximos ac veluti in foribus divinitatis conſtitutos arbitrantes, mali participes fieri poſſe inficiantur. Cum enim ſilentii Divini ſint interpretes, bonitatisq; nuncii, qvomodo, inqviunt, mali eſſe poſſunt? Angelorum qvippe genus aſſimilant Deo, à qvo dependet, ut per puram ſimilitudinem proprietatem ejus poſſit hominibus notam facere. Angelos porro vocant univerſas qvæ ſub Deo ſunt poteſtates.

72. *Num incorporalia ſint in loco?*

Corpus & incorporale ſibi opponuntur. Si igitut corpus in loco eſt, incorporale non eſt in loco. Si enim uni oppoſitorum erit unum è contrairis, alteri alterum erit. Itaqve ſi corpori qvod incorporali contrarium eſt competit eſſe in loco, incorporali competet non eſſe. Nam & qvæ proprie incorporalia ſunt, præſtantiora ſunt, qvam ut ſint in loco, neqve localiter corporibus ſunt præſentia, ſed relatione, uti anima poſt ſolutionem à corpore, ſi pura & affectibus libera diſceſſerit, non habebit relationem ad corpus qvod reliqvit. Si vero affectum ſervaverit, amat id etiam ſolutum, & amoris relatione verſus illud fertur, & ſubſtantia qvidem atqve eſſentiâ corpori incorporale non eſt præſens, affectu tamen qvando vult ad illud veluti prorepit.

73. *Num materia ſit bona?*

Plato Philoſophus in Timæo materiam velut matrem & nutricem generationis rerum pulchrarum, cauſamqve ſociam creationis mundi prædicat. Sed ubi Eleates hoſpes loqvitur, ipſa cauſa eſſe dicitur inordinationis in univerſo. At in Philebo dialogo eam à Deo repetens, divinam & qvia à Deo prognata eſt bonam affirmat. Verum *Proclus* Philoſophus neqve bonam illam putat neqve malam: qvatenus enim entium infimum ſit, & à Bono principali longius remotum, haud eqvidem bonam eſſe: qvatenus vero cauſam demiurgicam neceſſario accenſere bonis cogitur, mediam eam inter bonum malumqve ponit & appellat neceſſitatem. Defectum enim qvi in illa eſt bonitatis, conferre ait ad facienda ſenſilia, qvod ipſum neceſſitatis eſt.

Digitized by Google

οδ. Περὶ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον τῶν ὄντων ἐπιστροφῆς.

Τῶν παρὰ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθέντων, τὰ μὲν ἐστι μόνον ὄντα, ὡς τὰ ἄψυχα σώματα, τὰ δὲ καὶ ὄντα καὶ ζῶντα, καὶ νοοῦντα, ὡς αἱ ψυχαὶ καὶ οἱ νόες. ἕκαστον οὖν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφ' οὗ παρήχθη κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν ἐπιστρέφει. τὸ μὲν ζωὸν καὶ οὐσιῶδες καὶ γνωστικόν. ἕκαστον γὰρ ὡς προῆλθεν, οὕτω καὶ ἐπέστραπται. τοῦτο δὲ τὸ φιλοσόφημα καὶ ὁ φιλόσοφος Πρόκλος ἐν τοῖς κεφαλαίοις αὐτοῦ τίθησι καὶ διευκρινεῖ. Καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἀρειοπαγίτης Διονύσιος σαφέστερον τοῦτο διακριβοῖ, καὶ ἐστιν ὁ λόγος τῶν πάνυ σπουδαζομένων, σαφέστατός τε καὶ ἀκριβέστατος ὤν.

οέ. Περὶ χρόνου.

Ὁ χρόνος ἐπινοίας ἀνθρωπίνης ἐστὶ νόημα καὶ ὄνομα. Ἐπειδὴ γὰρ μὲν αἰώνια ἀεὶ ὄντα καὶ ἀκίνητά ἐστι, τὰ δὲ ὑπὸ κίνησιν ῥέοντα καὶ φθειρόμενα, αὐτὸ δὴ τὸ μέτρον τῆς κινήσεως χρόνον ὀνόμασαν οἱ Φιλόσοφοι. οὐδὲ γὰρ αὐθύπαρκτον πρᾶγμα ὁ χρόνος ἐστὶν, οὐδὲ σῶμα φαινόμενον, οὐδὲ ἀσώματός τις ὑπόστασις, ὥσπερ ἡ φύσις καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, ἀλλὰ πρᾶγμα ἐν ἐπινοίᾳ μόνῃ κείμενον. Ἡ τοίνυν ψυχὴ ἑνωθεῖσα τῷ κρείττονι, ἐν τῷ ἑστῶτι αἰῶνι ἐστιν. ἀφειμένη δὲ τοῦ αἰῶνος καὶ περί τι πρᾶγμα τῆς γενέσεως κινηθεῖσα, χώραν τῷ χρόνῳ δίδωσιν, οὐδὲν οὖν ἕτερον ἐστὶν ὁ χρόνος ἢ μέτρον κινήσεως.

ος. Περὶ κινήσεως.

Δυσκατανόητόν τι πρᾶγμα ἡ κίνησις. ἔστι δὲ εἶδός τι καὶ ἐνέργεια κινουμένου πράγματος, καθ' ὃν χρόνον κινεῖται. οἷόν τι λέγω, ἔστι τὸ πρᾶγμα αὐξανόμενον, καὶ ἄλλο ἀλλοιούμενον, καὶ ἄλλο φερόμενον. καὶ τοῦ μὲν αὐξανομένου κίνησις ἡ αὔξησις, τοῦ δὲ φερομένου ἡ φορὰ, καὶ ὅλως τοῦ γενομένου ἡ γένεσις. Ἐστιν οὖν ἡ κίνησις, οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τούτων. τῆς γὰρ οἰκοδομήσεως οὔτε ἡ ἀρχὴ κίνησις, οὔπω γὰρ κεκίνηται. οὔτε τὸ τέλος, πέπαυται γὰρ τὸ οἰκοδομηθέν. τὸ δὲ ἐν μέσῳ τούτων, οἷον ἡ οἰκοδόμησις, τοῦτο κίνησις ἐστίν. ὅπερ δὴ καὶ ἐνδελέχειαν Ἀριστοτέλης ὠνόμασεν.

οζ. Περὶ ἀνάγκης.

Ἀνάγκην ὀνομάζουσιν οἱ Φιλόσοφοι δύναμίν τινα ἀναγκαστικὴν τοῦ ἀποτελέσματος. οἷον τι λέγω, ἡ ἀστρολογία τῶν ἄστρων σχημάτων ἐξήρτηται, καὶ

τῶν

Digitized by Google

74. *De entium reverſione ad Deum.*

Rerum qvas Deus cum non eſſent fecit exiſtere, alia ſunt tantummodo entia, ut corpora inanimata, alia entia & viventia qvoq; & intelligentia, ut animæ ac mentes. Ad Deum igitur à qvo profecta ſunt ſingula pro ſuæ ratione ſubſtantiæ iterum convertuntur, ſive animal ſit vivum, ſive ſubſtantia tantummodo, ſive præditum intellectu ac cognitione. Unumqvodqve enim uti proceſſit ita etiam redit. Hanc philoſophicam poſitionem *Proclus* qvoqve capitibus ſuis inſeruit diſcuſſitqve, & ante eum *Dionyſius Areopagita* dilucidius etiam & accuratius expoſuit, ſingulari enim diligentia perſpicuitate & cura hac de re eſt commentatus.

75. *De tempore.*

Tempus à cogitatione hominum concipitur & nomen accepit. Cum enim aliæ res ſint æternæ, qvæ ſemper exiſtant ſuntqve immobiles, aliæ ſub motione conſtitutæ & fluxæ corruptibileſqve, menſurationem motionis philoſophi tempus appellarunt. Neqve enim res per ſe ſubſiſtens tempus eſt, neqve corpus qvod ſenſibus percipi poteſt, neqve ſubſtantia incorporalis ut natura, anima, mens: ſed aliqvid in ſola poſitum cogitatione. Qvando igitur anima præſtantiori jungitur, in ævo ſtabili conſtituta eſt, cum autem ævo veluti emiſſa, ad generationis conditionem movetur, locum in ſe facit tempori. Tempus igitur nihil aliud eſt qvam menſuratio motionis.

76. *De motu.*

Res difficilis explicatu motus. Eſt enim ratio qvædam, & rei qvæ movetur, actio eo tempore qvo movetur. Uti v. g. eſt aliqvid qvod creſcit, qvod mutatur, qvod fertur ſive agitatur. Atqve ille qvidem motus qvo creſcit aliqvid, dicitur incrementum, motio rei agitatæ latio ſive agitatio, & univerſe rei naſcentis, generatio. Motus igitur nec principium eſt nec finis, ſed medium inter utraqve. Ut in ædificatione nec principium eſt motio, nondum enim movetur, neqve finis, jam enim deſiit ædificari, ſed media in his, ædificatio nempe, motio eſt, qvam etiam endelechiam Ariſtoteles nuncupavit.

77. *De neceſſitate.*

Neceſſitatem Philoſophi appellant potentiam coactam ad effectum, uti Aſtrologia omnia refert ad aſtrorum aſpectus, altitudines,

Digitized by Google

τῶν ὑψωμάτων, καὶ τῶν φάσεων, καὶ τῶν οἰκοδεσποτῶν καὶ τῶν ἄλλων. ὅταν οὖν συνδράμῃ πάντα πρὸς τὸ γενέσθαι, καὶ μηδέν τι ἦν ἀντιπίπτον ἢ ἀντικείμενον, ἀνάγκην τοῦτο εἰρήκασιν, ὡς ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀμετάθετον. τὸ δὲ ἐν μερικοῖς σημείοις τὴν δύναμιν ἔχον, τοῦτο ἐνδεχόμενον ἀπεφήναντο, ὡς δυνάμενον καὶ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι. κυρίως δὲ ἐνδεχόμενόν ἐστι, τὸ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν κείμενον καὶ τὴν ἐφ᾽ ἑκάτερα ῥοπὴν ἴσην καὶ ὁμοίαν δεχόμενον.

οη´. Περὶ εἱμαρμένης.

Τὴν εἱμαρμένην εἴ τις γνοίη σὺν ἀκριβείᾳ, καὶ ὅθεν καὶ ὁποία τὴν φύσιν, μερίδα πρὸς φιλοσοφίαν μεγίστην παρείληφε. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς πολλοῖς, ἀτιμάζεται τοὔνομα. παρὰ δὲ τοῖς σοφωτέροις θαυμάζεται. ἔστι δὲ γενικῶς εἰπεῖν, ἡ φύσις τοῦ κόσμου ἡ κινοῦσα τὰ σώματα. κατὰ μέρος δὲ δευτέρα τις προνοίας ἔλλαμψις καὶ ἐπιστασία, οὐ κατ᾽ εὐθεῖαν τὴν κίνησιν ἔχουσα, ὥσπερ ἡ κυρίως ἐστὶ πρόνοια, ἀλλὰ δεομένη καιροῦ καὶ τόπου εἰς ἀποτέλεσμα, ὅθεν καὶ εἱμαρμένη λέγεται ὡς εἱρομένη τις φύσις καὶ συμπεπλεγμένη διὰ πολλῶν. Τὰ μὲν οὖν ἀσώματα ὑπὸ πρόνοιαν ἐστὶ μόνην. Τὰ δὲ σώματα ὑπὸ πρόνοιαν καὶ εἱμαρμένην.

οθ´. Περὶ τύχης καὶ αὐτομάτου.

Τὴν τύχην οὐχ, ὡς νομίζουσί τινες, οἱ ἀκριβέστεροι τῶν φιλοσόφων ἐδέξαντο οἷον ἄλογόν τινα φύσιν καὶ μὴ ἔχουσαν τάξιν, μηδὲ εἱρμὸν, ἀλλὰ παρακολούθημα ταύτην ἀόριστον ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν. καὶ ἕνεκά τινος γενομένην ὡρίσαντο. οἷον προελήλυθέ τις ἐκ τῆς οἰκίας λουσόμενος, αὕτη ἡ πρόοδος ἐκ προαιρέσεως καὶ ἕνεκά τινος πράγματος, τοῦτ᾽ ἔστιν τοῦ λούσασθαι. εἶτα προερχόμενος ἔτυχε θησαυρῷ. τὴν οὖν αἰτίαν τῆς εὑρέσεως τοῦ θησαυροῦ τύχην ὠνόμασαν οἱ σοφοί. Τὸ μέντοιγε αὐτόματον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις τιθέασιν. Ἐν μὲν τοῖς λογικοῖς, ὅταν μαχαιρίδιον ἀπό τινος κρατοῦντος ἐκπεπτωκὸς κατ᾽ ὀρθὸν ἐμπαγείη τῇ γῇ. ἐν δὲ τοῖς ἀλόγοις, ὅταν τις ἵππος τὸν δεσπότην ἀποβαλὼν, ἀπὸ ταυτομάτου διασωθείη.

π´. Περὶ αἰῶνος καὶ χρόνου.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχει αἰώνιον, οἷον ὁ νοῦς. τούτου γὰρ καὶ ἡ οὐσία ἀκίνητος, καὶ ἡ ἐνέργεια ἀμετάβατος. * ὁμοῦ γὰρ ἔχει ἐν αὐτῷ πάντα. τὸ δὲ σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἔγχρονον ἔχει καὶ τὴν ἐνέργειαν. οἷον καὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ τὴν οὐσίαν ἔγχρονον ἔχει, καὶ κατὰ με-

* al. ἀμετάβλητος.

χρὸν

Digitized by Google

apparentias, dominum genituræ & ſimilia. Si igitur omnia concurrant ut fiat aliqvid vel non fiat, nec ſit qvicqvam adverſans vel contrarium, hoc neceſſitatem appellarunt, utpote qvod evitari & mutari neqveat. Cujus vero particularia tantum ſigna ſe offerunt, ut fieri poſſit, hoc vocarunt contingens, veluti quod poſſit fieri & non poſſit. Proprie autem contingens eſt res ſub arbitrio noſtro poſita, & æqvale ac par momentum ad alterutram partem ſecum habens.

78. *De fato.*

Fati rationes ſi qvis accurate intelligat, unde dependeat, qværqve ejus ſit natura, maximam Philoſophiæ partem comprehendit, nam à vulgo qvidem contemnitur, at ſapientiores hoc nomen ſuſpiciunt & mirantur. Ut vero generatim dicam, fatum eſt natura mundi, qvæ movet corpora. Particulatim autem eſt reflexus qvidam radius providentiæ, curatioqve qvæ non directo motu utitur, uti proprie dicta providentia, ſed tempore & loco ad effectum indiget, unde & nomen apud Græcos habet, diciturqve εἱμαρμένη qvaſi εἰρομένη ſive connexa qvædam natura & complicata ex pluribus. Incorporales igitur res ſub ſola ſunt providentia, corpora autem ſub providentia & fato.

79. *De fortuna & caſu.*

Fortunam accuratiores Philoſophi non acceperunt, ut qvibusdam perſvaſum eſt, pro re irrationabili ſine ordine & nexu, ſed ſtatuerunt eſſe conſecutionem indefinitam in rebus ex propoſito & propter finem aliqvem ſuſceptis. Verbi gratia exiit aliqvis à ſe lavandi cauſa, hoc ex propoſito & propter aliqvem finem fecit, ut nempe in balneo lavaretur. At progreſſus incidit in theſaurum. Hujus inventionis cauſam, fortunam appellarunt ſapientes. Caſui vero tam in rationabilibus qvàm irrationabilibus locum eſſe affirmant. In rationabilibus qvidem, ut ſi homo cultellum tenens illum manibus excidere patiatur, illeqve rectus infigatur terræ. In irrationabilibus vero, ut ſi eqvus dominum excuſſerit, & hic caſu qvodam illæſus abeat.

80. *De ævo ac tempore.*

Entia qvædam & ſubſtantiam & actum æternum habent, ut mens. Hujus enim & ſubſtantia neſcia mutari & actus minime tranſitorius aut mutabilis eſt, ſimul enim in ſe omnia mens poſſidet. At corporis & ſubſtantia & operatio temporaria eſt. Sic v. g. noſtrum corpus ſubſtantiam temporariam habet, paulatim enim augetur: & operationem,

Digitized by Google

ρὸν αὔξάνεται, καὶ τὴν ἐνέργειαν, οὐ γὰρ ὁμοῦ ἐνεργεῖ πάντα. ἡ δὲ ψυχὴ κατὰ μὲν τὴν οὐσίαν αἰώνιος ἐστὶν, οὐδὲ γὰρ κατὰ μικρὸν γεγένηται. κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν χρόνου μετέχει. οὐ γὰρ ὁμοῦ ἔχει πάντα τὰ νοήματα ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει εἰς ἕτερον. καὶ ὁ οὐρανὸς δὲ τοιοῦτός ἐστι, καὶ αἰώνιος μὲν κατὰ τὴν οὐσίαν, κατὰ δὲ τὴν κίνησιν ὑπὸ χρόνον καὶ αὐτὸς κείμενος.

πά. Περὶ τῶν πέντε αἰσθήσεων.

Ἡ ὅρασις γίνεται, ὅταν τὸ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν φῶς ἐκφερόμενον συναντήσῃ τῷ ἀπὸ τῶν σωμάτων συῤῥέοντι. ὅπερ ὁ Πλάτων ὀνομάζει, συναύγειαν. Ἀκούομεν δὲ τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς τοῦ ὠτὸς, τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ διηχοῦν κατὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐμβολήν. ὀσφραινόμεθα δὲ τῷ ἡγεμονικῷ τῷ ὄντι ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἕλκοντι δὲ διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσμάς. Γεύομεν δὲ τῇ ἀραιότητι τῆς γλώττης καὶ τῇ μαλακότητι, καὶ διὰ τὸ συνάπτειν τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας τὴν φύσιν. ἡ δὲ φωνὴ, πνεῦμα ἐστὶ διὰ τοῦ στόματος, ἀπὸ διανοίας ἠγμένον. ἅπτομεν δὲ ὅλῳ τῷ σώματι, διότι ἀποπερατώσεις εἰσὶ, δι' ὧν αἰσθάνομεν ὧν ἁπτόμεθα.

πβ. Εἰ ἀληθὲς τὸ καταβασκαίνεσθαί τινας ὑπὸ τῶν ὁρώντων.

Οὐ ψεῦδος ἐστὶ τὸ καταμαραίνεσθαί τινας καὶ καταβασκαίνεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν ὁρώντων ὄψεως. πολυκίνητος γὰρ ἡ ὄψις οὖσα μετὰ πνεύματος αὐτὴν ἀφιέντος. πυρώδη καὶ θαυματικήν τινα διασπείρει δύναμιν, ὥστε πολλὰ καὶ πάσχειν καὶ ποιεῖν δι' αὐτῆς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τῶν ἐρωτικῶν ἃ δὴ μέγιστα καὶ σφοδρότατα παθήματα τῆς ψυχῆς ἐστὶν. ἀρχὴν ἡ ὄψις ἐνδίδωσιν, ὥστε ῥεῖν καὶ λείβεσθαι τὸν ἐρωτικὸν ὅταν ἐμβλέπῃ τοῖς ἀγαθοῖς καὶ καλοῖς. τὸ γὰρ διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτον, εἴτε φῶς εἴτε ῥεῦμα, τοὺς ἐρῶντας ἐκτήκει καὶ ἀπόλλυσι, τοιαύτη γίνεται διάδοσις καὶ ἀνάπληξις ὑπὸ τῆς ὄψεως. αἱ γὰρ τῶν καλῶν ὄψεις, κἂν πάνυ πόῤῥωθεν ἀντιβλέπωσι, πῦρ ἐν ταῖς τῶν ἐρωτικῶν ψυχαῖς ἀνάπτουσι. καὶ τὸ σῶμα δὲ τῶν ἐρωμένων καὶ ὁρωμένων βλάπτεται ἐν ταῖς τοιαύταις ἀποφοραῖς.

πγ. Πῶς αἱ συλλήψεις γίνονται.

Ἡ σύλληψις τῶν ζώων γίνεται, καὶ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων; ὅταν ἐπιτήδειος, καὶ ξηροτέρα συμμέτρως ἡ μήτρα γένηται πρὸς τὴν παραδοχὴν τοῦ σπέρ-

Digitized by Google

nem,non enim ſimul omnia agit. At anima ſubſtantiam qvidem habet æternam, neqve enim ſenſim nata eſt, operationem autem tempori ſubjectam, neqve enim ſimul omnia cogitat ſed ex una cogitatione deſcendit ad aliam. Tale etiam eſt cœlum, ſubſtantiâ nimirum æternum, ſed ratione motionis ſuæ tempori & ipſum ſubjectum.

81. *De quinque ſenſibus.*

Viſio fit, qvando ex oculis procedens lux occurrit lumini à corporibus viſis promananti, qvod Plato συναύγειαν appellat, nos corradiationem ſive concurſum radiorum dicere poſſumus. Audimus per cavitatem vacuam, qvæ in aure eſt, irruente ſpiritu perſonantem. Olfacimus mente qvæ in cerebro reſidet & per ſpiracula odores adtrahit. Guſtamus raris & mollibus lingvæ partibus, qvandoqvidem & venas corporis natura ad illam adnexuit. Vox eſt ſpiritus per os mente auctore emiſſus. Tangimus toto corpore, qvippe cui ſuperficies & extrema ſunt, per qvæ ſentimus cum contingimur.

82. *Num verum ſit aliquos à videntibus faſcinari?*

Non eſt mendaciis adſcribendum qvosdam acie videntium contactos marcere & faſcinari. Viſio enim cum ſpiritu eam emittente mobilis valde eſt, & ignem mirificamqve ſpirat vim, ut multa homo per illam efficere nec minus affici ac pati poſſit. Et amor qvi affectus animi eſt maximus ac vehementiſſimus, initium capit à conſpectu, itaqve amantes fluunt velut ac liqveſiunt, qvando pulchros ac formoſos vident, nam qvæ per oculos incidit in eos lux ſive effuſio radiorum amantes perdit facitqve contabeſcere, tanta eſt ex viſu alteratio & perculſio. Nam formoſorum conſpectus etiamſi è longinqvo reſpiciunt, ignem in amantium animis accendunt. Sed & corpus amatorum conſpectorumqve per ejusmodi radiorum emiſſiones afficitur.

83. *Quando fœtus concipiatur?*

Conceptio animalium, & hominum maxime fit, qvando uterus eſt idoneus & temperate ſiccus ad recipiendum ſemen: menſibus ex univerſa maſſa partem puri ſangvinis attrahentibus. Confert etiam

σπέρματος τῶν καταμηνίων συνεπισπωμένων ἀπὸ παντὸς ὄγκου μέρος τι τοῦ καθαροῦ αἵματος. συμβάλλεται δὲ καὶ τὸ θῆλυ πρὸς τὴν κύησιν ἐξυγραινομένη τὴν μήτραν ἐν ταῖς μίξεσιν , ἡ δὲ ὑγρασία αὕτη, σπέρματος μὲν οὐκ ἔχει λόγον, οἷον δὲ ὕλη γίνεται τῇ καταβολῇ τῆς ἀνδρείας γονῆς. καὶ τοῦ μὲν τοῦ ἄῤῥενος σπέρμα εἰς τὰ στερεώτερα μέρη τοῦ σώματος ἐξαρκεῖ, οἷον ὀςᾶ, καὶ νεῦρα καὶ φλέβας καὶ ἀρτηρίας , καὶ τὰ τοιαῦτα. ἀπὸ δὲ τοῦ θήλεος , εἰς τὰ ὑγρότερα μέρη τοῦ σώματος , ἅμα φημὶ καὶ ἀμφοτέρας τὰς χολάς. ἢ μᾶλλον πάντα ἐξ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ ἄῤῥενος πλέον ἔχει , τὰ δὲ τοῦ θήλεος ἐπ' ἔλαττον.

πδ. Πόθεν γίνονται τῶν γονέων αἱ ὁμοιώσεις καὶ αἱ πρὸς τούτους ἀνομοιότητες.

Τὸ ἀποκρινόμενον σπέρμα , ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, ἢ ἀπὸ τῆς γυναικός· τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς , λόγους ἔχει τῶν ἐν αὐτῷ ἠθῶν καὶ τρόπων καὶ τῆς μορφῆς, καὶ ἀπὸ μητρὸς δὲ ὡσαύτως. ὅταν οὖν ἄμφω τὰ σπέρματα συγκραθῇ , εἰ μὲν ἐπ' ἴσης, ἔχει τὸ γεννώμενον ἴσην καὶ πρὸς τὸ ἄῤῥεν καὶ πρὸς τὸ θῆλυ τὴν ὁμοιότητα. ὅταν δὲ τὸ ἄῤῥεν κατακρατήσῃ τοῦ θήλεος , τῷ ἄῤῥενι παρόμοια τὰ τικτόμενα ἀποτελεῖται , ὅταν δὲ τὸ θῆλυ τοῦ ἄῤῥενος , ἀπεικασμένα πρὸς τὴν μητέρα. ὅταν δὲ ἡ ἐν τῷ σπέρματι θερμασία ἐξατμισθῇ, οὐδενὶ τῶν τοκέων πλαττόμενον ὁμοιοῦται. πολλάκις δὲ καὶ τῆς γυναικὸς φαντασίας ἐν τῷ τίκτειν λαβούσης τοῦδε ἢ τῆσδε , πρὸς τὸ φαντασθὲν ἀπεικάζεται τὸ γεννώμενον.

πε. Πῶς οἱ ὄνειροι γίνονται;

Πολλαὶ τῶν ὀνείρων εἰσὶν αἰτίαι , οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσὶ θεόπνευστοι ἄνωθεν διὰ μέσου τοῦ νοῦ τῇ λογικῇ ψυχῇ ἡμῶν ἐγγινόμενοι , οἱ δὲ οἷον ἀπηχήματα εἰσὶ τῶν ἡμερινῶν πράξεων. οἱ δὲ ἀπὸ φανταστικῆς ἐντυποῦνται δυνάμεως, φανταζούσης ἡμῖν τοὺς ἡμερινοὺς ἔρωτας , ἢ ἄλλο τι πάθος ψυχῆς. Ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἀνεγείρονται , ὅθεν καὶ τὰ χρώματα τῶν ὁρωμένων , ὅμοια τοῖς τῶν χυμῶν ἔχουσι. οἱ δὲ τὰς αἰτίας ἡμῖν ἐκφαίνουσι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, περὶ ἃ τὴν πραγματείαν ἔχομεν. φιλόσοφα οὖν τῷ φιλοσόφῳ τὰ ὀνείρατα, καὶ τῷ ῥήτορι τὰ ῥητορικὰ , καὶ τῷ γεωμέτρῃ τὰ γεωμετρικά. οὐ μία οὖν αἰτία τῶν ὀνειράτων , ἀλλὰ πολλαὶ, ὡς εἴρηται.

πς.

Digitized by Google

fœmina ad conceptionem, uterum in congreſſu humectando, qvi tamen humor non habet ſeminis rationem, ſed velut materiam præbet dejectò virili ſemini. Atqve ſemen viri firmioribus corporis partibus componendis inſumitur, ut oſſibus, nervis, venis, arteriis, & ſimilibus: Fœminæ autem debilioribus, ſangvini nimirum & utriqve bilis generi. Aut potius omnia hæc ex utrisqve ſeminibus conſtant, niſi qvod maſculum præpollet, fœmininum minus habet virtutis.

84. *Unde contingat ſimiles vel diſſimiles parentibus naſci liberos?*

Excretum ſemen vel à viro eſt, vel à fœmina. Illud viri in ſe habet rationes morum & indolis ac formæ viri, & hoc fœminæ ſimiliter. Qvando igitur utraqve permiſcentur, ſi qvidem æqvaliter, infans qvi naſcitur ex utriusqve parentis ſimilitudine æqvaliter participabit. Si autem fœminino ſemini prævaluerit maſculum, patri ſimilia naſcentur: ſi contrà maſculo fœmininum, matrem ſimilitudine referent. Qvod ſi calor qvi eſt in ſemine exſpiraverit, neutri parentum conformabitur qvod naſcitur. Sæpius etiam fœmina inter concipiendum hunc vel illam imaginante, infans ei qvod mater imaginata eſt aſſimilatur.

85. *Quomodo ſiant ſomnia?*

Multæ ſunt cauſæ ſomniorum. Alia enim rationabili animæ noſtræ, mente mediante, immittuntur divinitus: Alia ſunt veluti echo qvædam ac reſonantia diurnarum actionum, alia à phantaſia efformantur, imaginante & offerente nobis diurnos amores, vel alium affectum animæ noſtræ. Alia à qvatuor humoribus ſive temperamentis excitantur, unde & colores humoribus illis ſimiles habent, qvæ in qviete videntur. Alia produnt cauſas habere in nobis artes qvas didicimus, vel negotia qvæ tractamus, unde Philoſopho philoſophica, Rhetori rhetorica, Geometriæ geometrica ſe offerunt inſomnia. Non una igitur ſomnionum cauſa eſt, ſed ut dixi varia ac multiplex.

Digitized by Google

πς. Περὶ ὑγείας καὶ νόσου καὶ γήρως.

Ὑγείας αἴτιον καὶ συνεκτικὸν, ἡ τῶν δυνάμεων ἰσονομία, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος, ξηρότητος. ὅταν δὲ τούτων ἓν καταδυναστεύσῃ τῶν ἄλλων, ἡ νόσος γίνεται. αἱ δὲ πλεῖσαι τῶν νόσων, δι' ἀνωμαλίαν τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων γίνονται. Ἐπεισάγονται δὲ αἱ νόσοι τῷ σώματι, καὶ διὰ πλήθους τροφῶν, καὶ δι' ἀπεψίας καὶ φθορᾶς. ἡ δὲ εὐταξία καὶ ἡ αὐτάρκεια ὑγείας περιποιητικά. μορφοῦται δὲ τὰ ζῶα ἐν γαστρὶ ὄντα, ἀπὸ ἕκτης καὶ τριακοστῆς ἡμέρας, τελειοῦται δὲ τοῖς μορίοις ἀπὸ τῆς πεντεκοστῆς. Ἱπποκράτης δὲ ἐπὶ μὲν τῶν ἀῤῥένων, διὰ τὸ θερμότατα εἶναι, τὴν διάρθρωσιν γίνεσθαι ἀπὸ τῆς ἕκτης καὶ εἰκοστῆς, ἐπὶ δὲ τῶν θηλυκῶν ἐν διμήνῳ μὲν διαρθροῦσθαι, ἐν τετραμήνῳ δὲ τελειοῦσθαι λέγει.

πζ. Διὰ τί οἱ νηστεύοντες διψῶσι μᾶλλον, ἢ πεινῶσιν;

Διψῶμεν μᾶλλον, ὅταν νηστεύσωμεν, ἢ πεινῶμεν, διότι τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν πρῶτον μὲν καταβόσκεται τὸ ἐν σώματι περιουσεῦον τροφῆς, εἶτα ἐπ' αὐτὴν βαδίζει τὴν σύμφυτον λιβάδα τῆς σαρκὸς ἡ ἐν ἡμῖν πύρωσις, τὸ νοτερὸν διώκουσα, καὶ τὸ δίυγρον. γενομένης οὖν ὥσπερ ἐν πηλῷ ξηρότητος, ποτοῦ μᾶλλον τὸ σῶμα δεῖσθαι πέφυκεν, ἄχρις οὗ πιόντων ἀναῤῥωσθὲν καὶ ἰσχῦσαν τὸ θερμὸν εὐβριθοῦς τροφῆς ὄρεξιν ἐργάσηται. τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν μάλιστα δεῖται τροφῆς θερμὸν, ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν ἔξω μήτε ἀέρα μήτε ὕδωρ μήτε γῆν ἐφιέμενα τρέφεσθαι, μήτε ἀναλίσκοντα τὸ πλησιάζον, ἀλλὰ μόνον τὸ πῦρ. διὰ ταῦτα καὶ οἱ γέροντες ῥᾷστα νηστείαν φέρουσιν. ἀμβλὺ γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ μικρὸν ἤδη τὸ θερμόν ἐστι. καὶ τὰ ἄναιμα δὲ τῶν ζώων τροφῆς ἥκιστα προσδεῖται, δι' ἔνδειαν θερμότητος.

πή. Περὶ τῆς τοῦ οὐρανοῦ οὐσίας.

Πλάτων μὲν ὁ φιλόσοφος, ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων πάντα πλάττων τὰ σύνθετα, σώματα ἀπὸ τῶν αὐτῶν συγκεῖσθαι καὶ τὸν οὐρανὸν ἀποφαίνεται, τοσοῦτον δὲ, φησι, πρὸς τὰ ἄλλα τὴν διαφορὰν ἔχειν, ὅτι τὰ μὲν ἐπὶ γῆς σώματα ἀπὸ τῆς ἐσχάτης μερίδος τῶν στοιχείων εἶναι, τῆς οἷον παχυτέρας καὶ ὑλωδεστέρας, τὸν δὲ οὐρανὸν ἀπὸ τῆς αὐγοειδεστέρας αὐτῶν μοίρας οὐσιῶσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ τὰ μὲν τέσσαρα στοιχεῖα κατ' εὐθεῖαν κινεῖσθαι λαβὼν, τὸν δὲ οὐρανὸν κύκλῳ φέρεσθαι, ἀπὸ τῆς διαφόρου κινήσεως διάφορον αὐτῷ καὶ τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ στοιχεῖα δίδωσι. καὶ τόντε οὐρανὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀστέρας καὶ μέχρι σελήνης αἰθέρα καλεῖ, καὶ πέμπτον σῶμα κατονομάζει.

Digitized by Google

86. *De ſanitate, morbo & * ſenectute.*

Sanitatis cauſa & conſervatrix eſt æqvalis temperatura caloris, frigoris, humiditatis & ſiccitatis, qvorum ſi unum cæteris prævaleat, morbus oritur. Plurimi certe morbi per anomaliam ſive irregularitatem horum in corpore elementorum generantur. Inferuntur morbi etiam nimia repletione vel cruditate aut corruptione ciborum. At ſanitatis conciliatrix eſt ordinata diæta & tranqvillus ſorteqve ſua contentus animus. Fœtus in utero formatur à die trigeſima ſexta, & membris perfectus eſſe incipit à qvinqvageſimâ. Qvanqvam Hippocrates in maſculis, qvod calidiores ſint, articulationem membrorum à vigeſima ſexta die fieri affirmat, fœminas autem intra ſecundum menſem articulari, intra qvartum perfici.

87. *Quare qui jejunarunt, ſitiunt magis quam eſuriunt?*

Sitimus magis qvando jejunamus qvam eſurimus, qvoniam calidum qvod in nobis eſt, primo loco qvidem conſumit qvod à cibis eſt reliqvi, deinde vis illa ignea in nobis convertit ſe ad ipſam naturalem corporis humiditatem, eamq; qværit ac depaſcit. Hinc veluti in luto ſeqvitur ſiccitas, & potu magis indigere corpus contingit, donec in bibentibus confirmatus atq; iterum vires recipiens calor appetitum validum cibi injiciat. Namq; calidum in nobis cibo maxime indiget, ut facile etiam extra nos obſervare poſſumus nec aërem nec aqvam nec terram alimento inhiare, nec propinqva conſumere, ſed ſolum ignem, qvare & ſenes facillime ferunt jejunium, ſiqvidem hebes jam & exiguus in illis calor eſt. Etiam animalibus ſangvine deſtitutis, qvia calore non æqve abundant, cibo minus eſt opus.

88. *De Cœli ſubſtantia.*

Plato Philoſophus ex qvatuor elementis omnia efformat compoſita corpora, atqve adeo cœlum qvoqve ex iisdem conſtare docet: tantum differre in eo, qvod corpora terreſtria ex deterioribus ac veluti craſſioribus & magis materialibus elementorum partibus compoſita ſint, cœlum vero ex ſubtilioribus & lucidioribus ſubſtantiam acceperit. Ariſtoteles dum ſumit, elementa qvatuor recto motu ferri, cœlumq; circulari, ex diverſa motione etiam diverſam à qvatuor elementis ſubſtantiam ejus concludit, cœlumq; & ſidera ad lunam usq; ætherem & qvintum corpus appellat.

* Imo de tempore formationis fœtus in utero. Nam de ſenectute qvidem nihil in hoc capire traditur; niſi eo referas, qvod bonâ diætâ & tranqvillitate animi conſervari integram valetudinem, atqve adeo ſenectutem feliciter attingi poſſe, vere ac prudenter monet.

Digitized by Google

πθ. Εἰς πόσους κύκλους διαιρεῖται ὁ οὐρανός.

Τὸν οὐρανὸν εἰς πολλοὺς κύκλους οἱ Φιλόσοφοι διῃρήκασιν, ὧν πρῶτος ἐστὶν ὁ ἰσημερινὸς, ὁ μέσον αὐτὸν τέμνων καὶ διαιρῶν τὰ νότια καὶ τὰ βόρεια. ἐφεξῆς δὲ τούτου κατ' ἄμφω τὰ μέρη, κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν, τὸν θερινὸν κύκλον καὶ τὸν ἀρκτικὸν τιθέασιν. Κατὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν, τὸν νότιον καὶ τὸν ἀνταρκτικόν. ἕτερον αὖθις κύκλον πλάττουσι τὸν μεσημβρινὸν τὸν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν εἰς δύσιν κείμενον, καὶ τέμνοντα μὲν τοὺς εἰρημένους πέντε κύκλους, ἐπίσης διαιροῦντα δὲ τὸ ἑῷον μέρος καὶ τὸ ἑσπέριον. ἕκτον προσονομάζουσι τὸν ὁρίζοντα, τὰ δύο ἡμισφαίρια διαστέλλοντα. ἕβδομον, τὸν ζωδιακὸν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ θερινοῦ, καὶ τέμνοντα τὸν ἰσημερινὸν καὶ λήγοντα εἰς τὸν νότιον.

η. Περὶ τοῦ φαινομένου ἐν τῷ οὐρανῷ γαλακτοειδοῦς κύκλου καὶ λεγομένου γαλαξίου.

Ὅπερ ἐστὶν ὁ κομήτης περὶ ἕνα ἀστέρα, τοῦτό ἐστι ὁ γαλαξίας περὶ ὅλον κύκλον. ἡ γὰρ αὐτὴ ὕλη γαλαξίου καὶ κομήτου, καὶ ἐπεὶ μέγιστος κύκλος ὁ γαλαξίας, γίνεται, πολλὴ ἐξ ἀνάγκης ἡ ἔξαψις συμβαίνει. ὁ δὲ κύκλος αὐτοῦ συμβάλλει κατά τε τὸν τοξότην καὶ τοὺς διδύμους, ἅπερ ἐκ διαμέτρου εἰσί. καὶ ἵνα τὸ σαφὲς ἔχῃ ὁ ἀναγινώσκων περί τε κομήτου καὶ γαλαξίου, γινωσκέτω, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν σελήνην σῶμά ἐστιν, οὐ καθαρῶς μὲν πῦρ, ἀλλ' οἷον καπνῶδες καὶ δυνάμενον ὑπὸ κινήσεως ἐξαφθῆναι, ὅταν μὲν κινηθέν τι μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος ἐξαφθῇ, καὶ ἐμπέσοι εἰς μερικὴν παχεῖαν ὕλην καὶ ἐπιστάιη, ποιεῖ κομήτην, ὅταν δὲ εἰς ὅλον κύκλον διενεχθῇ, ποιεῖ τὸν γαλαξίαν. Φαίνεται δὲ λευκὸς, διότι οἷον ἐξαφρίζεται ὑπὸ τῆς κινήσεως, τὸ ὑπέκκαυμα καὶ ὑπολευκαίνεται.

ηα. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ διαφόρων πυρίνων φασμάτων.

Ἐκφλογούμενον ὡς εἰρήκαμεν τὸ ὑπέκκαυμα, εἰ καὶ κατὰ μῆκος μόνον ἐξαφθῇ, καὶ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμοὺς, αἱ λεγόμεναι αἶγες γίνονται, μαλλοῖς γὰρ ἐκκρεμέσιν οἱ ἀποσπινθηρισμοὶ ἐοίκασιν. εἰ δὲ οὐ ποιήσῃ ἀποσπινθηρισμὸν τὸ κατὰ μῆκος ἐξαφθὲν, δαλὸς διὰ τὸ σχῆμα κατονομάζεται. οἱ δὲ φαινόμενοι πίπτοντες ἀστέρες, οὓς διάττοντας ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ, σπέρμα ἐστὶ πυρὸς, ἐξαφθείσης κατά τι μέρος τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως, καὶ κατὰ διάδοσιν, πλαγίαν ποιησαμένης κίνησιν. λοξὴ δὲ γίνεται ἡ κίνησις δι' αἰτίαν ἑτέραν, ὅταν ὑποψύξεως ὠθούσης τὸ

σχῆμα

89. *In quot circulos cœlum dividatur?*

Cœlum variis circulis diſtinxerunt Philoſophi, qvorum primus eſt *æquator*, qvi medium illum in auſtralem & ſeptentrionalem partem dividit. Ab hoc deinceps ex utraqve parte ad dextram qvidem tropicum *æſtivum* & circulum *arcticum* collocant, ad ſiniſtram tropicum *auſtralem*, circulumqve *antarcticum*. Alium iterum effingunt circulum *Meridianum*, ab oriente ad occidentem usqve pertingentem. Atqve ſextum circulum qvinqve jam dictos ſecantem, matutinamqve ac veſpertinam partem æqvaliter dividentem *Horizontem* ſive *finitorem* appellant, qvo duo hemiſphæria diſtingvuntur. Septimum deniqve *Zodiacum* incipientem à tropico æſtivo, ſecantemqve æqvatorem, atqve in tropico auſtrali deſinentem.

90. *De circulo lacteo in cœlo, ſive Galaxia.*

Qvod cometa eſt in una ſtella, hoc galaxia eſt in toto circulo. Eadem enim cometæ & lactei circuli ſubſtantia, ac qvia maximus eſt circulus galaxias, neceſſe eſt magnam ibi contingere inflammationem. Attingit vero circulus iſte ſagittarium, geminosqve, qvi è diametro ſibi opponuntur. Atqve ut lectori, qvod de cometa & galaxia dixi, perſpicuum ſit, norit ſub luna eſſe corpus, non purum qvidem ignem, ſed veluti fumigans aliqvod aptumqve à motione flammam concipere. Qvando igitur pars agitata fomitis illius ſuccenditur, inciditqve in particularem materiam craſſam eamqve accendit, cometam facit. Qvando autem per totum infertur circulum, facit galaxiam, qvi candidus apparet, qvoniam à motione fomes ille veluti ſpumat, albicatqve.

91. *De viſis variis in cœlo apparentibus.*

Succenſus ut dixi fomes, qvando in longum modo flammam concipit, emittitqve igniculos, fiunt capræ qvas vocant, villis enim dependentibus illi igniculi non diſſimiles ſunt. Si vero in longum ſuccenſus nullas ſcintillationes emittat, à figura appellant trabem. At qvæ cadere videntur ſtellæ, (diſcurrentes Ariſtoteles vocat) ſemen in ſe ignis habent, ſuccenſo ex parte fuligineo vapore, & dum augetur, tranſverſam faciente motionem. Obliqvus autem motus

fit

Digitized by Google

σχῆμα γένηται. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶν τὸ ἄνωθεν ἀκοντιζόμενον κάτω φέρεται, φύσει δὲ ἔχει τὸ πῦρ τὴν ἄνω φορὰν διώκειν, τῆς μὲν θλίψεως ἐπὶ τὰ κάτω βιαζομένης φέρεσθαι, τῆς δὲ φύσεως ἐπὶ τὰ ἄνω ἀναγκαζούσης, οἷον μίξις τις γίνεται καὶ λοξὴ ἡ κίνησις.

μβ. Περὶ τῶν φαινομένων ἐν τῷ οὐρανῷ χρωμάτων αἱματωδῶν καὶ χασμάτων.

Φαίνονται αἱματώδη χρώματα δῆθεν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅταν μέλαν νέφος εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαμπροῦ τυγχάνῃ. Καὶ πάλιν ὅταν νέφος μελάγχρουν ὑποκάτω τοῦ λαμπροῦ συναχθείη. ἀλλ᾽ εἰ μὲν εἰς τὰ πλάγια εἴη τὸ νέφος, τότε δὴ κατὰ διάκλασιν αὐγῶν γίνεται ἡ ὅρασις. χάσματα δὲ φαίνεται, ὅταν τὸ μέλαν νέφος καὶ τὸ λαμπρὸν ἐν τῷ αὐτῷ ὦσιν ἐπιπέδῳ, καὶ τὸ μὲν μέλαν ἔσω συνειστήκει, τὸ δὲ λαμπρὸν ἔξω. τηνικαῦτα δὲ ἡ ὄψις τοῦ μὲν λαμπροῦ μᾶλλον ἀντιλαμβανομένη, τοῦ δὲ μέλανος βραδύτερον, χάσμα δοκεῖ ὁρᾷν, ὅπερ παρὰ τὴν φαντασίαν τοῦ μέλανος χρώματος γίνεται.

μγ. Περὶ μεγέθους ἡλίου καὶ σελήνης καὶ γῆς.

Ὁ ἥλιος πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὸν ἀστρονομικώτατον Ἀρίσταρχον, μείζονα λόγον ἔχει ἢ ὃν τὰ ἑξακισχίλια ὀκτακόσια πεντήκοντα ἐννέα. πρὸς τὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι. ἡ δὲ διάμετρος αὐτοῦ πρὸς τὴς γῆς διάμετρον, μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ δεκαεννέα πρὸς τὰ τρία. Καὶ αὖθις ἡ τοῦ ἡλίου διάμετρος τῆς διαμέτρου τῆς σελήνης, μείζων ἐστὶν ἢ ὀκτωκαιδεκαπλασίων. καὶ πάλιν ὁ ἥλιος πρὸς τὴν σελήνην μείζονα λόγον ἔχει, ἢ ὃν τὰ ε ω λ β πρὸς ἕν. ταῦτα δὲ οὐχ ἁπλῶς οὕτως καὶ ἀναποδείκτως παρὰ τοῖς ἀστρολόγοις προτείνεται. ἀλλὰ μετὰ γεωμετρικῶν καὶ ἀναντιρρήτικων ἀποδείξεων. περὶ ὧν οὐ καιρὸς νῦν λέγειν, ἀλλὰ σὺ, θειότατε βασιλεῦ, τὰ προβλήματα ἀναποδείκτως τε ὡς δεξάμενος, τὰς ἀποδείξεις ὕστερον ἐπιζήτει με.

μδ. Περὶ ἐκλείψεως ἡλίου.

Οὐ κυρίως ἔκλειψις ἐπὶ τοῦ ἡλίου γίνεται. οὐ γὰρ ἐκλείπει ποτὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἀλλ᾽ ἐπισκέτησις. ἐπισκοτεῖται δὲ, ὅταν ἐν τοῖς ἐκλειπτικοῖς συνδέσμοις κατὰ κάθετον αὐτῷ ἡ σελήνη γένηται. ὑπὸ ταύτην γὰρ οἰκούντων ἡμῶν, ἐπισκιάζει τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν τὸ ἡλιακὸν φῶς. πλὴν δώδεκα δακτύλοις τὸ σῶμα τῆς σελήνης διαμετροῦντες οἱ ἀστρονόμοι, ἔστι μὲν ὅτε τῷ ὅλῳ τῆς σελήνης σώματι τὰς ἡλιακὰς αὐγὰς ἀντιφράττουσιν, ἔστι δὲ ὅτε ἐλάττοσι τούτων. ὅτε μὲν γὰρ τὴν ὕψη-

fit propter aliam cauſam, qvando nimirum refrigeratione trudente, obliqva figura redditur. Cum enim omne deſuper emiſſum inferiora petat, ignis vero naturâ habeat ut tendat ſurſum, preſſione cogente ad inferiora tendere, & natura viciſſim cogente ſurſum eniti, naſcitur mixta qvædam veluti & obliqva motio.

92. *De apparentibus in cœlo ſangvinolentis coloribus & hiatibus.*

Sangvinolenti colores in cœlo conſpiciuntur, qvando nubes nigra ad latus ſplendidæ nubis exſtiterit, nec minus qvando infra ſplendidam nubem nubes nigricans colligitur. Ac cum qvidem ad latus conſiſtit, tunc viſum illud contingit per refractionem radiorum. Hiatus vero ſive chaſmata apparent, qvando nigra ſplendidaqve nubes eadem ſuperficie cœli conſiſtunt, ita ut nigra interius ſtet, ſplendida exterius. Tunc qvippe viſus noſter ſplendidâ magis occupatus nigramq; tardius comprehendens, videtur ſibi hiatum videre, qvod per imaginationem à nigro colore objectam accidit.

93. *De magnitudine Solis, Lunæ & terræ.*

Sol ad terram ex Ariſtarchi rei Aſtronomicæ peritiſſimi ſententia majorem rationem habet, qvam ſexiesmille, octingenta & undeſexaginta ad ſeptem & viginti. Diameterq; ſolis ad terræ diametrum majorem habet rationem qvam undeviginti ad tria. Præterea diameter Solis diametro Lunæ major plusqvam duodeviginti vicibus. Et ſol ad lunam majorem habet rationem qvam qvinqvies mille, octingenta & triginta duo ad unum. Hæc non ſimpliciter ita & ſine demonſtratione apud Aſtrologos proponuntur ſed Geometricis & certiſſimis demonſtrationibus confirmata, de qvibus dicere non locus eſt in præſenti, itaqve Tibi Imperator diviniſſime, propoſitiones haſce jam ſine demonſtratione accipere ſatis fuerit, demonſtrationes autem alio tempore à me reqvires.

94. *De eclipſi Solis.*

Proprie nulla eſt ſolis eclipſis, neqve enim unqvam ſolis lumen obſcuratur, ſed modo nobis occultatur. Id vero accidit, qvando in nodis eclipticis luna perpendiculariter infra ſolem verſatur. Cum enim luna infra nos ſimus, illa oculis noſtris lumen ſolis occultat ac ſubducit. Cæterum Aſtronomi, corpus lunæ duodecim digitis menſurantes, interdum toti illius corpori, interdum paucioribus digitis radios ſolis intercipi

ὑψηλοτέραν ἀψῖδα ἡ σελήνη φέρεται καὶ τὴν ἐγγίζουσαν τῷ ἡλίῳ, ὀλίγῳ μέρει δοκεῖ τοῦτον ἐπισκιάζειν, ὅταν δὲ κατώτερον δίεισιν, ἐπειδὴ εὐμεγέθης τηνικαῦτα τοῖς ὄμμασιν ἡμῶν ἐμπίπτει, ἅπαντα τὸν ἥλιον ἀντιφράττειν.

κε. Περὶ ἐκλείψεως σελήνης.

Ἐκλείπει ἡ σελήνη εἰς τὸ τῆς γῆς ἐμπίπτουσα σκίασμα· φωτιζομένη γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἡ γῆ, σκιὰν ποιεῖ, ἀλλ' οὐ κυλινδρικὴν, οἷον τὸ τοῦ κίονος ἐστὶ σχῆμα, ἀλλὰ κωνοειδῆ. κῶνος δὲ ὁ στρόβιλος λέγεται, ὅστις ἀπὸ πλατείας βάσεως εἰς ὀξὺ ἀπολήγει. τοιαύτη δὲ ἡ τῆς γῆς ἐστὶ σκιά. διότι ὅταν τι σῶμα ὑπὸ ἰσομεγέθους φωτίζηται σώματος, κυλινδρικὴ γίνεται ἡ σκιά. ὅταν δὲ ὑπὸ μείζονος, κωνοειδής. μείζων οὖν ὁ ἥλιος τῆς γῆς ὢν, καὶ φωτίζων αὐτὴν, κωνικὴν ποιεῖ τὴν σκιάν. ὅταν οὖν εἰς τὸ τῆς γῆς σκίασμα ἡ σελήνη ἐμπέσῃ, ἀμαυρὰ ἡμῖν φαίνεται καὶ οἷον ἐκλείπουσα. καὶ ὅταν μὲν εἰς τὴν ῥίζαν ἐμπέσῃ τῆς σκιᾶς, τελείως ἐκλείπει. ὅταν δὲ εἰς τὴν κορυφὴν, ἀμυδροτέρα - - - διότι τῆς κωνοειδοῦς σκιᾶς ἡ μὲν βάσις πλατυτέρα, ἡ δὲ κορυφὴ βραχυτέρα.

κϛ. Εἰ θερμὸς ὁ ἥλιος.

Πλάτων μὲν ἅπαν τὸ αἰθέριον σῶμα ἐκ πυρὸς καὶ γῆς καὶ τῶν ἑτέρων δύο στοιχείων κατασκευάζων, εἰκότως ἂν εἴπῃ θερμὸν τὸν ἥλιον. Ἀριστοτέλης δὲ ἕτερον παρὰ τὰ στοιχεῖα τὸ τοιοῦτον σῶμα τιθεὶς, οὔτε θερμὸν λέγει τὸν ἥλιον, οὔτ' ἄλλην ποιότητα ἔχοντα. εἴποι δ' ἂν ἐρωτώμενος, πῶς μὴ θερμὸς ὢν θερμαίνει; ὅτι κινούμενος τὸ ὑπέκκαυμα ποιεῖ καὶ τὸν περίγειον ἀέρα, κἀντεῦθεν θερμότητος τῆς ὑποκειμένης καθίσταται αἴτιος. τοῦ δὲ ὑπεκκαύματος καὶ τὴν φύσιν καὶ τὸ ὄνομα, αὐτὸς πρῶτος ἐφεῦρε καὶ ὠνόμασεν. Ὑπέκκαυμα οὖν λέγει τὴν ἀναπεμπομένην ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηρὰν, καὶ οἷον καπνώδη. αὕτη οὖν ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις μέχρι τῆς σελήνης ἀναγομένη διὰ κουφότητα, εἶτα κινουμένη κατὰ μέρος ἐξάπτει καὶ ὡς πῦρ φαίνεται, καὶ θερμαίνει τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν. ὅτι δὲ ἡ κίνησις θερμότητα ποιεῖ, δηλοῦσι αἱ ἀκίδες τῶν βελῶν, τῇ γὰρ κινήσει λύουσι τὸν ἐπικείμενον αὐτοῖς μόλιβδον.

κζ. Τίς ἡ οὐσία τῶν ἀστέρων.

Πάντων τῶν ἀστέρων τῶν τε γε ἀπλανῶν καὶ πλανητῶν κατὰ μὲν Πλάτωνα μία οὐσία, ἡ διαυγεστέρα τῶν στοιχείων μερίς, καὶ τὸ οἷον ἐξάφρισμα τούτων. κατὰ

δὲ

cipi obſervant. Qvando enim per ſuperiorem apſidem ſive partem circuli ſui Soli propiorem luna fertur, exigua parte eum obumbrare videtur, cum autem inferiorem tranſit, ſiqvidem tunc maxima noſtris oculis apparet luna, totum obſtruit ſolem.

95. *De eclipſi Lunæ.*

Deficit luna qvando in umbram terræ incidit. Terra enim à ſole illuminata umbram facit non cylindriformem, ſive qvalis eſt figura columnæ, ſed qvæ conum refert. Conus porro ſive trochus ex latiore baſi in acutum deſinit, talisqve terræ umbra eſt. Nam qvando ab æqvalis magnitudinis corpore alterum illuminatur, umbra prodit cylindrica, at ſi à majore, coniformis. Jam major utiq; eſt ſol tellure, igitur dum eam illuminat, conicam umbram efficit. Qvando igitur in terræ umbram incidit luna, obſcura fit ac veluti deficiens. Et qvando in radicem ſive inferiorem umbræ incidit partem, deficit tota: At qvando in partem ſupremam, tunc non tota obſcuratur, qvandoqvidem in coniformi umbra baſis latior, faſtigium anguſtius breviusq; eſt.

96. *Num Sol ſit calidus?*

Plato qvi omne cœleſte corpus ex igne, terra & duobus cæteris elementis componit, merito ſolem calidum affirmaverit. At Ariſtoteles aliud præter illa elementa corpus cœlo tribuens, nec calidum eſſe nec alia tali qvalitate præditum affirmat. Qvod ſi dixerit aliqvis, qvomodo igitur, ſi calidus non eſt, calefacit? Reſpondet, qvod dum movetur ſol excitat ὑπέκκαυμα ſive fuliginoſos vapores, aëremq; movet vicinum terræ, atqve inde caloris ſubjecti eſt auctor. ὑπέκκαυμα veluti fomitem flammæ concipiendæ primus dixit & naturam ejus explicavit Ariſtoteles, intelligens per illam vapores ex terra prodeuntes calidos ſiccosqve ac veluti fuliginoſos, qvi ad lunam usqve propter levitatem ſuam feruntur, atqve moti & agitati ex parte ſuccenduntur, & ignis inſtar apparent ac ſubjectam ſubſtantiam calefaciunt. Qvod vero motus calorem generet, docent vel ſagittarum cuſpides, ſiqvidem motus celeritate plumbum illis impoſitum liqveſit.

97. *Qualis ſit aſtrorum ſubſtantia?*

Omnium ſiderum inerrantium, errantiumqve ſecundum Platonem una ſubſtantia eſt, pars nempe ſubtilior ſplendidiorqve qvatuor

 elemen-

δὲ Ἀριστοτέλην ἡ ἐπίνοια τοῦ πέμπτου σώματος. οὐ γὰρ ἐξονομάζει τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἀλλὰ τὸν πάντα οὐρανὸν, καὶ τοὺς ἀστέρας ἅπαντας διὰ τὴν διάφορον κίνησιν πρὸς τὰ στοιχεῖα τὰ τέσσαρα, πέμπτον σῶμα καλεῖ. τῶν δὲ συμπάντων ἀστέρων ἑπτὰ μόνον εἰσὶν οἱ πλανῆται. Κυρίως δὲ πέντε, ὁ γὰρ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη οὐ πεπλάνηνται, ἀλλ᾽ οἱ πέντε, διὰ τὸ δοκεῖν ἵστασθαι, καὶ ὑποποδίζειν, πλανῆται ὠνομάσθησαν.

ϟη. Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φορᾶς καὶ κινήσεως.

Οἱ μὲν ἀπλανεῖς ἀστέρες ἅπαντες ἐστηριγμένοι ὄντες, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶ, καὶ τῷ οὐρανῷ ἀμεταθέτως συγκινούμενοι, ἐπειδήπερ οὗτος ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς φέρεται, τὴν αὐτὴν καὶ οὗτοι τῷ οὐρανῷ κινοῦνται κίνησιν. οἱ δὲ πλανῆται διὰ τὴν ἀντίθετον ἀντέρεισιν καὶ ἰσόσταθμον ὑπὸ σοφῇ προνοίᾳ, ἵνα μὴ σύῤῥηξις ὑπὸ τῶν αὐτῶν καταδρόμων καὶ κυλισμάτων γένηται, κατὰ τὴν ἰδίαν καὶ φυσικὴν κίνησιν ἐκ δύσεως εἰς ἀνατολὴν φέρονται. κινοῦνται δὲ καὶ ἐξ ἀνατολῶν εἰς δύσιν, ἀλλὰ τῷ οὐρανῷ συμπεριφερόμενοι, ὅθεν ὁ ἥλιος κατὰ μὲν τὴν ἰδίαν κίνησιν, τέσσαρας ὥρας πληροῖ τοῦ ἐνιαυτοῦ, νῦν μὲν βόρειος, νῦν δὲ νότιος κινούμενος. καθὸ δὲ συγκινεῖται τῷ οὐρανῷ ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἡμέρας καὶ νύκτας ποιεῖ.

ϟθ. Ποταπὰ τῶν ἀστέρων τὰ σχήματα.

Πολλῶν ὄντων σχημάτων, τριγώνων, τετραγωνικῶν, κυβικῶν, πυραμοειδῶν καὶ τῶν λοιπῶν εὐθυγραμμικῶν, κάλλιστόν ἐστι τὸ σφαιροειδές. ὁ τοίνυν οὐρανὸς καὶ σύμπαντες οἱ ἀστέρες τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος ὄντα τυγχάνουσι. καὶ δῆλον ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης φωτισμῶν. διὰ γὰρ τὸ κύρτωμα ταύτης οὐκ εὐθὺς ὅλη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται, ἀλλὰ κατὰ τὸ βραχὺ τὴν αὔξησιν δέχεται τοῦ φωτός. Ἔδει γὰρ τὸ αἰθέριον σῶμα τῷ καλλίστῳ τῶν σχημάτων ἀποτορνεύεσθαι. νοῦ γὰρ μιμεῖται τὸ σχῆμα. ὥσπερ ὁ νοῦς ἐπιστρέφει πρὸς ἑαυτὸν, οὕτω δὴ καὶ τὸ αἰθέριον σῶμα συννεύει πρὸς ἑαυτὸ, ὑπὸ νοῦ κυβερνώμενον, καὶ πρὸς νοῦν ἐπιστρεφόμενον.

ρ΄. Περὶ τάξεως ἀστέρων.

Εἰς δύο μέρη τῶν ἀστέρων διαιρουμένων, εἰς τὸ ἀπλανὲς καὶ τὸ πλανώμενον, οἱ μὲν ἀπλανεῖς τὴν ὑψηλοτέραν τάξιν τῶν πλανητῶν ἔχουσι, οὐκ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ αἰθερίου σώματος κείμενοι καὶ φερόμενοι, ἀλλ᾽ οἱ μὲν ὑψηλότεροι αὐτῶν εἰσὶν, οἱ δὲ ταπεινότεροι. οἱ δὲ ἑπτὰ πλανῆται, μετὰ ἀπλανεῖς τετάχαται, ὧν πρῶτος ἐστὶν ὁ τοῦ κρόνου λεγόμενος ἀστήρ. καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τοῦ Διὸς, καὶ ὑπ᾽ αὐτὸν, ὁ τοῦ

ἄρεος.

Digitized by Google

elementorum,& illorum veluti deſpumatio Ariſtoteles vero qvintum qvoddam corpus de illis cogitandum relinqvit, neqve enim nominat qvæ ſit ſtellarum ſubſtantia, ſed cœlum omne univerſaqve ſidera, qvia diverſo motu qvam elementa qvatuor prædita ſunt, qvintum corpus appellat. Ex omnibus porro ſtellis ſeptem tantummodo ſunt planetæ ſive errantes, vel proprie qvinqve tantummodo. Sol enim & luna non errant, at illi qvinqve qvia videntur jam ſtare jam retrogredi, errantes dicti ſunt.

98. *De ſtellarum rotatione ac motu.*

Stellæ inerrantes univerſæ fixæ ſunt, ut ait Ariſtoteles, & ſine ulla tranſpoſitione una cum cœlo moventur, qvod cum ab oriente feratur verſus occidentem, eadem & illæ cum cœlo motione circumferuntur. Planetæ vero propter contrarium & æqvalem renixum, à ſapienti Providentia, ne ex conſimili curſu & volutione conflictus eſſet, proprio & naturali motu feruntur ab occidente in orientem. Qvanqvam & ipſi ex oriente moventur in occidentem, ſed una cum cœlo circumagitati: unde Sol propria motione qvatuor anni tempora implet, jam in ſeptentrione jam in meridionali parte conſtitutus, prout vero movetur eodem motu cum cœlo ex oriente in occidentem, dies facit & noctes.

99. *Quales figuræ ſtellarum?*

Cum multiplices figuræ ſint, ut triangulares, qvadrangulares, cubicæ, pyramidales aliæqve planiformes, pulcherrima eſt ſphærica, itaqve cœlum & ſtellæ omnes ſphærica figura præditæ ſunt, qvod & ex lunæ illuminationibus perſpicuum eſt, ſiqvidem illa ob gibboſitatem ſuam non ſimul tota à ſole, ſed paulatim creſcente lumine illuſtratur. Fas certe erat corpora ætheria in pulcherrimam figuram aptari, mentis figuræ æmula. Sicut enim mens in ſe reflectitur, ſic & ætherium corpus à mente directum & ad mentem converſum in ſemet vergit.

100. *De ordine ſtellarum.*

Cum in duo genera ſtellæ dividantur, inerrantium errantiumqve, inerrantes planetis altiores ſunt, non tamen ipſæ omnes in eadem cœli ſummitate conſtitutæ, ſed aliæ aliis ſublimiores. At ſeptem planetæ ſub inerrantibus locum ſortitæ ſunt primus qvidem Saturnus, poſt hunc Jupiter, inde Mars, hinc Sol, deinceps Venus, ac ſub Venere Mercurius,

ἄρης, εἶτα ὁ ἥλιος, μεθ' ὃν ἀφροδίτη, καὶ μετὰ ταύτην ἑρμῆς, καὶ τελευταῖον ἡ σελήνη. Μεθ' ἣν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ὥσπερ εἰρήκαμεν. ὡρισμένοι δὲ τούτοις εἰσὶ καὶ οἱ χρόνοι τῶν κινήσεων, θαυμασίαν τὴν συμφωνίαν ἔχοντες.

ρα. Πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες;

Οὔτε τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων οὐδεὶς, οὐδὲ πάντες οἱ πλανῆται ἀλλ' ἡ σελήνη μόνη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτίζεται. διὰ τοῦτο καὶ πεφωτισμένον ἀεὶ μέρος αὐτῆς πρὸς τὸν ἥλιον νένευκεν, οὐκ ἔστι δὲ ὅτι ἀφώτιστος παντάπασιν ἐστὶν ἡ σελήνη, ἀλλ' ἀεὶ ἐνδέδυται φῶς ἡμισέληνον. Ἐν μὲν οὖν ταῖς συνόδοις ἀφώτιστον μέν ἐστι τὸ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆς κύρτωμα, πεφωτισμένον δὲ τὸ ἄνω φαλάκρωμα. Ἐν δὲ ταῖς πανσελήνοις τὸ μὲν νεῦον πρὸς ἡμᾶς ἡμισφαίριον αὐτῆς ὁλοφαὲς ἐστι. τὸ δ' ἄνω ἡμίτομον, φωτὸς ἄμοιρον. μεταξὺ δὲ τῆς συνόδου καὶ τῆς πανσελήνου κατὰ τὸ μέτρον τῆς πρὸς τὸν ἥλιον διαστάσεως μηνοειδὴς γίνεται, καὶ διχότομος, καὶ ἀμφίκυρτος. ἢ γὰρ ἔλαττον τοῦ ἡμίσεως φωτίζεται, ἢ κατὰ τὸ ἥμισυ, ἢ κατὰ τὸ πλέον.

ρβ. Περὶ ἐπισημασίας ἀστέρων, καὶ πῶς γίνεται χειμὼν καὶ θέρος;

Ἐπισημασία ἐστὶν, ὅταν ἐπιτέλλων ἀστὴρ καὶ συνανατέλλων τῷ ἡλίῳ ὥσπερ ὁ καλούμενος κύων καὶ ὠρίων, καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἕτερός τις τῶν ἀπλανῶν, ἀλλοιώσῃ τὸν ἀέρα, κατὰ τοὺς τέσσαρας καιροὺς τοῦ ἔτους. τοῦτο γὰρ Μωυσῆς ὑπαινίττεται λέγων, ἔσονται εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. ἐπισημαίνεται γάρ τι ὁ ἀστὴρ τῶν περὶ τὸν ἀέρα παθῶν, ἑῴαν ἐπιτολὴν ἢ ἑσπερίαν ποιούμενος. περὶ μέν τοι γε θέρους ἢ χειμῶνος καὶ τῶν λοιπῶν ὡρῶν ἰστέον, ὡς ὅταν μὲν ὁ ἥλιος βόρειος ἡμῖν γένηται, καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς κινοῖτο, θέρος ποιεῖ. ὅταν δὲ πρὸς νότον ἀπελευθῇ, χειμῶνα ἐργάζεται. Καὶ ὅταν μὲν κατὰ τὸν κριὸν τὸ ζώδιον γένηται, ἰσημερίαν ποιεῖ. ὅταν δὲ κατ' ἄντικρυ διαπορεύηται τῶν χηλῶν, μετοπώραν καὶ ἰσημερίαν αὖθις.

ργ. Πόσος ἑκάστῳ τῶν πλανητῶν ὁ χρόνος τῆς περιόδου;

Τοῖς πλανήταις πᾶσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους τῶν σφαιρῶν καὶ τοῦ μέτρου τῶν ἀποστάσεων χρόνους ὡρισμένους ἀφώρισεν ὁ Θεὸς, τῶν κινήσεων. καὶ ὁ μὲν Κρόνος ἅτε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων, καὶ μείζονα κύκλον περιερχόμενος διὰ τριακονταετίας τὴν αὐτοῦ περίοδον ἐκπληροῖ. ὁ δὲ Ζεὺς εὐθὺς μετ' αὐτὸν ὢν διὰ δωδεκαετίας, ὅ γε Ἄρης διὰ δύο καὶ ἡμίσεως ἐνιαυτῶν. Τῷ δὲ ἡλίῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ἑρμῇ ἰσόδρομος ἡ περίοδος καὶ ἐνιαύσιος. ἡ δὲ σελήνη διὰ κθ' ἡμερῶν πρὸς τῇ ἡμισείᾳ ἀποκαθίσταται. εἰ δέ τις μουσικώτερον ἅπτοι τὸν τῶν τοιούτων ἀριθμὸν, τὴν τοῦ δημιουργοῦ σοφίαν θαυμάζεται, πῶς ἅπαντες οἱ τῶν συμφωνιῶν λόγοι ἐν τοῖς τοιούτοις ἐμφαίνονται, ὁ διὰ πασῶν, ὁ διὰ πέντε, καὶ διὰ τεσσάρων.

ρδ.

Digitized by Google

rius, & poſtrema Luna. Poſt illam ſeqvuntur qvatuor elementa de qvibus dixi. Definita porro ſingulis planetis tempora ſuæ cujusq; motionis, admirandum inter ſe concentum ſive ſymphoniam habent.

101. *Unde lumen habent ſtellæ?*

Neqve inerrantium ulla ſtellarum, neqve planetæ omnes ſed ſola luna à ſole illuminatur. Igitur & pars ejus lucida ſemper ſoli obverſa eſt, neqve unqvam tota caret luna lumine, ſed usqve qvaqve dimidia pars ejus lumine gaudet. Nam in conjunctione ſive novilunio gibbus nobis obverſus lucis eſt expers, at ſuperior ut ita dicam calvaria illuminata eſt. In plenilunio viciſſim hemiſphærium ad nos vergens totum eſt lucidum, ſuperius autem illud expers luminis. Inter novilunium vero ac plenilunium pro ratione qva à ſole diſtat, fit nobis vel corniculata, vel dimidiata vel decreſcens; aut enim minus qvam dimidium ejus illuminatur, aut dimidium, aut plus dimidio.

102. *De ſtellarum ſignificatione, & quomodo hiems & æſtas fiat?*

Significatio ſtellæ eſt, qvando oriens vel cum ſole exorta ut Canis vel Orion aut Arcturus aut alia qvædam fixarum, aërem qvatuor anni temporibus alterat. Nam & Moyſes hoc ſubinnuit cum ait: *Erant in ſigna, & in tempora, & in annos.* Stella ſiqvidem matutino vel veſpertino ortu ſuo aliqvam ex aëris affectionibus ſignificat. De æſtate vero & hieme atqve cæteris anni temporibus ſciendum eſt, qvod qvando ſol nobis eſt auſtralis, & ſuper capite noſtro fertur, facit æſtatem. Et qvando verſatur in ariete, æqvinoctium efficit. Qvando autem ex adverſo poſitus cancri chelas attigerit, autumnum, alterumqve affert æqvinoctium.

103. *Quanti temporis periodus ſingulis planetis ſit tributa?*

Singulis planetis DEus tempora definita ſtatuit motionum, ſecundum proportionem magnitudinis ſphærarum, & menſuræ qva diſtant. Saturnus igitur tanqvam cæteris ſublimior & majorem deſcribens circulum, triginta annorum ſpatio periodum ſuam explet & abſolvit. Jupiter ipſi proximus annis duodecim. Mars duobus & dimidio. Soli, Veneriqve ac Mercurio æqvalis periodus unius anni eſt conſtituta. Luna undeviginti diebus & dimidia. Qvod ſi qvis Muſicè numeros hoſce conſideraverit, ſapientiam Conditoris mirabitur, ſiqvidem omnes rationes harmonicas in illis obſervare licet, octavam, qvintam, qvartamqve.

104. De

ρδ. Περὶ κομήτου.

Ὁ κομήτης ἐν τῷ ὑπεκκαύματι γίνεται, ὅταν γὰρ ἐξαφθῇ τι μέρος τοῦ ὑπεκκαύματος διὰ τὴν κίνησιν, ὡς εἰρήκαμεν, καὶ ἡ μὲν λεπτὴ σύστασις εἴη, διατρέχει εὐθὺς τὸ ἐξαφθὲν κατὰ διάδοσιν, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος διάττων ἀστήρ. εἰ δὲ παχυτέρα εὑρεθῇ ἡ ὕλη, κατέχεται ἐκεῖσε τὸ σπέρμα τοῦ ἐξαφθέντος πυρὸς, καὶ ποιεῖ τὸν κομήτην. Εἰσὶ δὲ τῶν κομήτων τὰ σχήματα διάφορα, διὰ τὴν διάφορον τῆς ὕλης ἔξαψιν. ἡ γὰρ κατὰ μῆκος μόνον ἐστὶν ἡ ἔξαψις, καὶ γίνεται ὁ καλούμενος δοκός. ἢ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ ἀποτελεῖται ὁ κυρίως καλούμενος κομήτης. ἢ ἐν βάθει ἔχει οἷον ἀποσπινθηρισμούς τινας, καὶ καλεῖται πωγωνίας. ἔστι δὲ ἕτερα ὀνόματα τῶν κομήτων περὶ ὧν ἐροῦμεν προϊόντες.

ρε. Περὶ ὑετοῦ καὶ χαλάζης, χιόνος, πάχνης καὶ δρόσου.

Κομῆται μὲν καὶ γαλαξίας, ἔτι δὲ δοκίδες καὶ διάττοντες, καὶ τ' ἄλλα τὰ εἰρημένα, ἐν τῇ καπνώδει γίνονται ἀναθυμιάσει. ὑετὸς δὲ καὶ χάλαζα καὶ χιὼν καὶ πάχνη καὶ δρόσος ἐν τῇ ἀτμώδει ἀναφορᾷ, ἥτις μετὰ τὴν καπνώδη διακέχυται ὑγρὰ τὴν φύσιν ἐκ τῆς γῆς, καὶ αὐτὴ ἀναφερομένη. αὕτη γὰρ ἡ ἀτμώδης ἀναθυμίασις ἡ ὑγρὰ καὶ θερμὴ, ἢ ἀλλοιοῦται καὶ μεταβάλλεται εἰς ὕδωρ, καὶ εἰ μὲν λαμπρότερον κατέλθοι, ὑετὸν ποιεῖ. εἰ δὲ κατὰ μέρος ἐνεχθῇ, ψεκάδας. ἢ πήγνυται μόνως καὶ ποιεῖ χιόνα, ἢ μεταβάλλεται πρότερον, εἶθ' οὕτως πήγνυται καὶ γίνεται χάλαζα. εἰ μὲν οὖν ἄνω κουφισθῇ ἡ ἀτμὶς, ταῦτα ποιεῖ. εἰ δὲ ἐν τῷ περιγείῳ στάιη ἀέρι ἢ πήγνυται, καὶ γίνεται ὁ παγετός. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης αἴτιον τούτων ἁπάντων τὴν ψύξιν λέγει.

ρϛ. Περὶ ἴριδος.

Ἡ ἶρις τὸ καλούμενον τόξον παρὰ τοῖς πολλοῖς, τῇ φύσει μὲν ἀνυπόστατόν ἐστι, καὶ φάντασμα τῆς ὁρώσης ὄψεως, ἀκτίνων ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν προσπιπτουσῶν, εἶτα δὴ ἀνακλωμένων, καὶ τὸ τοῦ τόξου σχῆμα ἐμφαινουσῶν. ἔστι δὲ ὡς ἀληθῶς τόξον ἄντικρυς κατὰ τὸ σχῆμα, οὐδέποτε γὰρ φαίνεται κυκλοτερὲς, ἀλλ' ἢ ἔλαττον ἢ πλέον ἡμικυκλίου. φαίνεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, σπανίως δὲ ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ μάλιστα μὲν ἡμέρας, σπανίως δὲ νυκτὸς, καὶ πλεῖστον μὲν ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα, σπανίως δὲ περὶ τὸν μεσημβρινὸν κύκλον. πολλάκις δὲ ἐν ταυτῷ καὶ δύο φαίνονται ἴριδες. ἔστι δὲ πᾶσα ἶρις τρίχροος. ἡ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῆς ζώνη φοινική. ἡ δὲ δευτέρα πράσινος, ἡ δὲ τρίτη ἀλουργὸς, καὶ οἷον ὑποπόρφυρος. συνίσταται δὲ ἐπὶ ἀνωμάλοις καὶ ἀνομοιομερέσι νέφεσι.

ρζ.

104. *De Cometa.*

Cometa generatur ex fuliginoſa materia, qvando enim pars hujus per motum, ut diximus, ſuccenditur, & tenuior illa compages fuerit accenſa, ſtatim procurrit ulterius, fitq; ſtella cadens, ſive qvam diſcurrentem appellant. Si vero materia fuerit craſſior, ſemen ignis ſuccenſi ibi continetur, & cometam efficit. Sunt & variæ formæ cometarum propter diverſimodam materiæ illius ſuccenſionem. Nam qvædam in longum modo fit, & vocant trabem, aut in longum & latum, unde proprie dictus cometa naſcitur: aut in profundum habet qvasdam veluti deſcintillationes, & vocatur pogonias ſive barbatus. Sunt & aliæ cometarum appellationes, qvas ſermone procedente dicemus.

105. *De pluvia, grandine, nive, pruina & rore.*

Cometæ qvidem & circulus lacteus, trabesqve & ſtellæ cadentes aliaqve de qvibus jam dixi, ex fuliginoſis vaporibus naſcuntur. Pluvia autem grandoqve, & nix ac pruina & ros ex vaporibus exhalantibus fit natura humidis, effundentibus ſeſe poſt fuliginoſos illos, & ex terra ipſis etiam ſurſum aſcendentibus. Hæ enim exhalationes vaporesq; humidi ac calidi aut in aqvam vertuntur & mutantur, qvæ ſi conſpectior deſcendat facit pluviam, ſi minutatim demittatur, rorem: Aut modo concreſcunt, faciuntqve nivem, aut in aqvam prius mutantur ac deinde congelaſcunt, unde grando naſcitur. Hæc fiunt qvando levitate elati vapores altius aſcenderunt, ſi vero in proximo terræ aëre ſubſiſtant, ibiqve congelent, generatur pruina. Cæterum Ariſtoteles horum omnium cauſam ſtatuit eſſe frigus.

106. *De iride.*

Iris qvem vulgus arcum vocat, naturâ non ſubſiſtit, ſed imaginatio eſt videntium, dum radii ab oculis in illam incidunt ac deinde refringuntur atqve ita arcus figuram referunt. Vere autem arcum repræſentat iris, nunqvam enim circulum ſed ſemper ſemicirculo minorem majoremve. Ut plurimum à ſole, rarius etiam à luna apparet, & de die freqventius, rarius noctu: ſæpius prope horizontem, minus freqventer circa meridianum. Non raro ſimul duo conſpiciuntur irides, eſtqve ſingulis color triplex. Interior Zona puniceum habet, altera viridem, tertia colorem croceum ac veluti ſubpurpureum, conſtatqve iris inæqvalibus & diſſimilibus nubibus.

ρζ. Περὶ τῆς ἅλω.

Καὶ τὸ ὑπὸ τὴν σελήνην δὲ φαινόμενον οἷον ἁλώνιον, κατ᾽ ἔμφασίν ἐστιν, ἀλλ᾽ οὐ καθ᾽ ὑπόστασιν, τὰ ἐναντία δὲ ἔχει τῆς ἴριδος. ἐπὶ μὲν γὰρ τὸ πλεῖστον κύκλος φαίνεται τέλειος· σπανιώτερον δὲ ἐλάττων κύκλου. καὶ περὶ μὲν τὴν σελήνην μάλιστα, ἔλαττον δὲ καὶ περὶ τὸν ἥλιον φαίνεται, καὶ νυκτὸς μὲν πλέον, ἔλαττον δὲ ἡμέρας· καὶ περὶ μὲν τὸν μεσημβρινὸν κύκλον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σπανίως δὲ περὶ τὸν ὁρίζοντα. καὶ μία ἀεὶ καὶ μονόχροος, ἤτοι λευκή, καὶ συνίσταται ἐπὶ ὁμαλοῖς καὶ ὁμοιομερέσι νέφεσι. γίνεται δὲ καὶ αὕτη ἐξ ἀνακλάσεως τῆς ὄψεως. δεῖ δὲ τὸ ἔνοπτρον, ἀφ᾽ οὗ ἀνακλᾶται, εἶναι καὶ λεῖον καὶ διαφανὲς ἵνα ἐκεῖσε ἐμφαίνηται τὸ εἴδωλον τοῦ ὁρατοῦ. Ἔστι δὲ ἡ ἀπόδειξις καὶ τοῦ τῆς ἅλω κύκλου καὶ τοῦ τῆς ἴριδος σχήματος γεωμετρική· καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυσπόριστος βασιλικῇ ἀκοῇ.

ρη. Περὶ ῥάβδων.

Αἱ φαινόμεναι οἷον ῥάβδοι κατὰ τὸν ἀέρα, οὔτε κατάντικρυ συνίστανται τοῦ λαμπροῦ, ὥσπερ ἡ ἶρις, οὔτε κατὰ κάθετον, ὥσπερ ἡ ἅλως. φαίνονται δὲ ἡμέρας μόνον, καὶ περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ περὶ τὸν ὁρίζοντα μάλιστα τὸν δυτικόν, ἔλαττον δὲ καὶ ἐν τῷ μεσημβρινῷ, καὶ ἐπὶ ἀνομάλων, καὶ ἀνομοιομερῶν νεφῶν, ὥσπερ καὶ ἡ ἶρις. εἰσὶ δὲ τρίχροοι· πολλὴ γὰρ συγγένεια ταῖς ῥάβδοις καὶ τῇ ἴριδι πλὴν τοῦ σχήματος, ὅτι ἡ μὲν ἶρις ἀποτετμημένος κύκλος ἐστίν, αἱ δὲ ῥάβδοι καθ᾽ εὐθυωρίαν τέτανται. γίνονται δὲ αὗται κατὰ ἀνάκλασιν προσπιπτούσης τῆς ὄψεως, ἀπὸ νέφους εἰς νέφος, κἀκεῖθεν ἀνακλωμένης πρὸς ἕτερον νέφος λευκόν. ὅταν δὲ λέγει Ἀριστοτέλης περὶ τῶν ῥάβδων, ὅτι ἐπ᾽ αὐτῶν ἀνακλᾶται ἡ ὄψις πρὸς τὸν ἥλιον· γνῶθι ὅτι ἥλιον νῦν τὸ λευκὸν νέφος ἐκάλεσεν.

ρθ. Περὶ παρηλίων.

Πολλὴν κοινωνίαν ἔχουσιν οἱ παρήλιοι πρὸς τὰς ῥάβδους, καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἐκ πλαγίων τοῦ λαμπροῦ γίνονται. Καὶ ἡμέρας μόνον, περὶ τὸν ἥλιον μόνον, καὶ μάλιστα, περὶ τὸν ὁρίζοντα τὸν δυτικὸν ἢ τὸν μεσημβρινόν, πλὴν αἱ μὲν ῥάβδοι ἐπὶ ἀνωμάλων γίνονται νεφῶν, καὶ ἀνομοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἶρις. οἱ δὲ παρήλιοι ἐπὶ ὁμαλῶν καὶ ὁμοιομερῶν, ὥσπερ ἡ ἅλως. καὶ αἱ μὲν ῥάβδοι τρίχροοι κατὰ τὰ τῆς ἴριδος χρώματα, οἱ δὲ παρήλιοι μονόχροοι, καὶ λευκοὶ κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ἅλω. περὶ δὲ τῶν παρηλίων ἐκεῖνο χρὴ εἰδέναι, ὅτι ἡ ἀνάκλασις ἀπὸ τοῦ νέφους γίνεται πρὸς τὸν ἥλιον, τοῦ νέφους πυκνοτέρου ὄντος καὶ στερεμνίου, παρὰ τὸ ἐν ταῖς ῥάβδοις, καὶ ὁμαλοῦ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ λευκὸς φαίνεται ὁ παρήλιος. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὁμαλοῦ ἓν καὶ τοῦτο χρῶμα διασώζεται, καὶ ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ ῥᾳδίως μᾶλλον καὶ συντόμως ἀνακλᾶται ἡ ὄψις.

εἰ.

Digitized by Google

107. *De halone.*

Etiam qvod in ſublunari regione apparet veluti halonium, tantum ita videtur, neqve ſubſtantiam habet propriam, cæterum multa illi ſunt iridis naturæ contraria. Freqventius enim conſpicitur ut circulus perfectus, haud ita ſæpe minor circulo, crebriusqve circa lunam qvàm circa ſolem, & de die minus freqventer qvàm de nocte, ſæpiſſimeqve circa meridianum, at prope horizontem rarenter: & unica ſemper uniusqve coloris, nimirum albicantis, ac conſiſtit ex nubibus æqvalibus & ſimilaribus. Oritur & halo ex viſionis refractione. Oportet vero id qvod viſum refringit eſſe læve ac pellucidum, ut ibi ſpecies viſibilis appareat. Cæterum halonis qvoq; circulus & iridis figura rationibus demonſtrantur Geometricis, qvas ægre admittunt Regiæ aures.

108. *De virgis.*

Qvæ in aëre apparent tanqvam virgæ, neqve luci adverſæ conſiſtunt inſtar iridis, neqve perpendiculariter exſtant ſub illa, ut halo, tantumqve conſpicuntur de die, & circa ſolem modo, & circa horizontem maxime occidentalem, rarius etiam in meridiano, fiuntqve ex inæqvalibus & diſſimilaribus nubibus perinde ut iris. Habent & ipſæ triplicem colorem, multa enim virgis & iridi communia ſunt, excepta figurâ, qvæ iridi eſt imperfectus circulus, cum virgæ ſint in rectam lineam conformatæ. Fiunt vero per refractionem, viſione ex una nube delabente in alteram, atqve inde refracta ad aliam nubem candicantem. Qvando itaqve Ariſtoteles de virgis loqvens, ait refringi viſionem in Sole, noris candicantem nubem iſto in loco nomine Solis intelligi.

109. *De parheliis.*

Multa ſunt parheliis communia cum virgis, nam & hi per transverſum à luce oriuntur, & de die ſolummodo, nec niſi circa ſolem, & maxime circa occidentalem horizontem vel meridianum. Cæterum virgæ in nubibus inæqvalibus ac diſſimilaribus generantur perinde ut irides, parhelii autem halonis in modum in æqvalibus ac ſimilaribus. Ac virgæ qvidem triplici colore ſunt ut halo. De illis vero ſciendum eſt, qvod tunc refractio à nube fit ad ſolem, cum nubes denſior eſt & ſolidior qvam in virgis, lævisqve & æqvalis, qvamobrem & albicante colore parhelius apparet, qvoniam ab lævitate illa unus idemqve color ſervatur, & à denſitate magis faciliusqve viſus refringitur.

ρί. Περὶ ἀνέμων.

Ὁ ἄνεμος οὐκ ἔστιν ἀὴρ κινούμενος, ὡς Ἱπποκράτης ὁ Κῷος ἰατρὸς οἴεται, ἀλλ' ἐκ τῆς καπνώδους ἐστὶν ἀναθυμιάσεως. ἡ μὲν γὰρ τοῦ ἀέρος κίνησις ἔκλυτος ὑπάρχει καὶ χαλαρά, ἡ δὲ τοῦ ἀνέμου, τυραννικὴ καὶ βιαιοτάτη, ὡς δηλοῦσιν οἱ σεισμοὶ, οἱ κινοῦντες τὴν γῆν, οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶν ὁ σεισμὸς, εἰ μὴ ὑπόγειος ἄνεμος. τεσσάρων δὲ ὄντων, ὡς συντόμως εἰπεῖν, καθολικῶν ἀνέμων, ἀπηλιώτης μὲν καὶ ζέφυρος οὐκ εἰσὶ σφοδρότατοι. βοῤῥᾶς δὲ καὶ νότος τυραννικώτεροι. διότι ἐν μὲν τῷ βορείῳ καὶ νοτίῳ πόλῳ ἔνθεν ὁ βοῤῥᾶς καὶ ὁ νότος πνεῖ, μὴ γινόμενος ὁ ἥλιος οὐ θερμαίνει τὰ ἐκεῖσε χωρία, ἀλλὰ μένει ψυχρά. ψυχρὰ δὲ ὄντα ἀεὶ ἔνικμά εἰσιν, ὥστε ὄμβρων πολλῶν γενομένων διὰ τὴν ψύξιν. εἶτα, τῆς γῆς διαβρόχου γενομένης, πολλὴ καπνώδη ἀναθυμίασις ἐκδίδοται, καὶ διὰ τοῦτο, σφοδροὶ ἄνεμοι γίνονται, ὁ βοῤῥᾶς καὶ ὁ νότος. ἐν δὲ τοῖς ἀνατολικοῖς καὶ δυτικοῖς χωρίοις κινούμενος ὁ ἥλιος οὐκ ἐᾷ ψύξιν γίνεσθαι πολλὴν, ἔνθεν δὲ οὔτε πολὺς ὑετὸς γίνεται, οὔτε ἡ πολλὴ καπνώδης ἀναθυμίασις, ἅτε τῆς γῆς μὴ διαβρεχομένης, καὶ οὐ γίνονται διὰ τοῦτο ἄνεμοι σφοδροὶ ἐντεῦθεν. πλὴν ἐν μὲν τοῖς νοτίοις μέρεσι πλεῖον μὲν ἐστὶν ἡ γῆ, οὐκ ἔνικμος δὲ, ἐν τοῖς βορείοις ὀλίγη μὲν, ἀλλ' ἔνικμος. διὰ γὰρ τὴν ψύξιν ὄμβροι γίνονται, καὶ διὰ τὸ ἔνικμον τῆς γῆς πολλὴ γίνεται ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις. ἀλλ' οὐ διὰ τὸ πλῆθος αὐτῆς. Ἔνθεν τοι καὶ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι ἀπὸ τῶν νοτίων εἰσὶ καὶ τῶν ἀρκτώων μερῶν, ὡς ἂν ἐκεῖ γινομένης πολλῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως. ἐν γὰρ τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει οὐ γίνονται σφοδροὶ, ἅτε τοῦ ἡλίου ἐκδαπανῶντος τὴν ἐκεῖσε γενομένην ἀναθυμίασιν, καὶ οὐκ ἐῶντος ὑποστῆναι. καλοῦνται δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου βορέαι, οἱ δὲ ἀπὸ μεσημβρίας, νότοι. αἰτία δὲ ἐστὶ τῆς λοξῆς τοῦ ἀνέμου κινήσεως, ἡ τοῦ παντὸς κυκλοφορία, τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν κάτωθεν ἀνιοῦσαν πλανῶσα, καὶ τῇδε κἀκεῖσε μεταφέρουσα. γίνονται δὲ οἱ βόρειοι ἐτησίαι ἄνεμοι μετὰ ἡμέρας εἴκοσι τῆς θερινῆς τροπῆς, μετὰ τὴν τοῦ κυνάστρου ἐπιτολήν. τηνικαῦτα γὰρ τῆς χιόνος λυομένης, γίνονται αὖραι ψυχραὶ βόρειοι, αἵτινες ἐτησίαι λέγονται. εἰσὶ δὲ νότιοι ἐτησίαι ὡς ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸ πᾶν νότου, ἀλλ' ἡμῖν ἀνεπαίσθητοι. εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς νότου ἐτήσιοι ἄνεμοι. οὗτοι δὲ μετὰ ἑβδομήκοντα ἡμέρας τῆς χειμερινῆς τροπῆς ἄρχονται πνεῖν, τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν ἰχθύσι. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἰσημερινῆς δύσεως, πνεῖ ὁ ζέφυρος, ἀπὸ δὲ τῆς ἀνατολικῆς ἰσημερίας πνεῖ ἀπηλιώτης. καὶ αὖθις ἀπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ μὲν πόλου πνεῖ ὁ ἀπαρκτίας, ἀπὸ δὲ τοῦ νότου πνεῖ ὁ νότος. καὶ πάλιν ἀπὸ μὲν τῆς θερινῆς ἀνατολῆς πνεῖ ὁ καικίας, ἀπὸ δὲ τῆς χειμερινῆς δύσεως πνεῖ ὁ λίψ. καὶ ἀπὸ

μὲν

110. *De Ventis.*

Ventus non eſt agitatus aër, ut Hippocrates Cous Medicus ſibi perſvaſit, ſed ex vapore atqve exhalatione terræ oritur. Aëris qvippe motus langvidus eſt ac remiſſus, venti tyrannicus ac vehementiſſimus, ut demonſtrant terræ motus, qvi nihil aliud ſunt qvam ſubterranei venti. Cum vero, ut breviter dicam, qvatuor ſint venti Catholici ſive cardinales, ex his Subſolanus ac Zephyrus non adeo incitati ſunt, ſed violentiſſimi Boreas atqve Auſter. Qvoniam nimirum ad ſeptentrionalem atqve auſtralem polum ubi Boreas & Auſter ſpirant, ſol longius abſens illa non calefacit, ita ut frigida maneant: frigidaqve cum ſint, ſemper ſunt humida, imbribus plurimis propter frigiditatem ibi cadentibus. Hinc deinceps terra humectata multos emittit vapores exhalationesqve, unde venti vehementes naſcuntur boreas atqve auſter. At enim in orientalibus atqve occidentalibus partibus verſans ſol non patitur multum frigus fieri, unde nec multa pluvia, nec multi vapores atqve exhalationes ex terra qvippe non adeo humectata, hinc nec venti inde impetuoſi ſpirant. Cæterum in auſtralibus partibus plus qvidem terræ eſt ſed minus humida, at in ſeptentrionalibus non adeo multa eſt terra, ſed admodum humida. Sane à frigore imbres oriuntur, & à terræ humiditate non ab magnitudine multi vapores multæq; exhalationes. Hinc etiam vehementes venti ex auſtralibus & borealibus veniunt partibus, qvod ibi multi vapores ex terra exhalant. In oriente autem & occidente non ſunt venti tam immites, ſole nimirum vapores ibidem prodeuntes conſumente nec permittente ſubſiſtere. Porro ventos ab ſeptentrione flantes vocamus boreas, ab meridie notos ſive auſtros. Cauſa obliqvi ventorum motus eſt circumrotatio orbis terrarum, qvæ vapores deorſum tendentes divertit & huc atqve illuc transfert. Eteſiæ venti Septentrionales ſpirant poſt viginti dies ab æſtivo ſolſtitio, ortumqve caniculæ, tunc ſiqvidem ſolutis nivibus auræ frigidæ flant boreales, qvas eteſias appellant. Spirant & auſtrales eteſiæ ab auſtrali parte orbis terrarum, ſed eas nos percipere non poſſumus. Veniunt tamen & ex parte auſtrali nobis propiore eteſiæ venti, ſed qvæ poſt ſeptuageſimum à bruma ſive hiberno ſolſtitio incipiunt ſpirare, qvando ſol eſt in piſcibus. Ab occidente æqvinoctiali flat Zephyrus, ab oriente æqvinoctiali ſubſolanus: atqve à Septentrionibus ſive arctico polo Aparctias, à meridie Auſter. Ab oriente ſolſtitiali æſtivo Cæciam, à brumali occaſu Liba vocant. A brumali oriente ſpirat

μὲν τῆς χειμερινῆς ἀνατολῆς ἔξεισιν ὁ εὖρος. ἀπὸ δὲ τῆς θερινῆς δύσεως πνεῖ ἀργέστης, ὃν ὁ Πτολεμαῖος ἰάπυγα προσαγορεύει. καὶ οὗτοι μὲν οἱ ὀκτὼ ἄνεμοι κατὰ διάμετρον ἀλλήλων εἰσίν. Ἕτερος δὲ ἄνεμος ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς ἐστὶ τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου, καὶ καλεῖται βορέας ἢ μέσης, μεταξὺ πνέων καικίου καὶ ἀπαρκτίου. ἄλλος δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης τομῆς τοῦ ἀρκτικοῦ, καὶ καλεῖται οὗτος θρασκίας, μεταξὺ ὢν ἀπαρκτίου καὶ ἰάπυγος. πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς μιᾶς τομῆς τοῦ νοτίου πόλου πνεῖ ὁ εὐρόνοτος μεταξὺ ὢν εὔρου καὶ νότου. ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας τομῆς ὁ λιβόνοτος, μεταξὺ ὢν λιβὸς καὶ νότου, ὃς καὶ Φοινικίας καλεῖται καὶ τὰ μὲν βόρεια πνεύματα, πολλὰ μὲν, οὐκ εὔτονα δὲ, διὰ τὸ ἀπὸ πολλῆς ὑγρότητος πνεῖν. Τὰ δὲ νότια ὀλίγα μὲν διὰ τὴν ἔνδειαν τῆς ὕλης, εὔτονα δὲ διὰ τὴν τῆς γῆς ξηρότητα. τούτων τῶν ἀνέμων ἐπινέφελοι μὲν καικίας καὶ βορέας, ἀπαρκτίας. ἀστραπαῖοι δὲ βορέας, ἀπαρκτίας, θρασκίας καὶ ἀργέστης. ἐκνεφίας δὲ ὁ βορρᾶς καὶ νεφελώδης μὲν μέσης καὶ ἀπαρκτίας, χαλαζώδης δὲ ἀπαρκτίας καὶ θρασκίας καὶ ἀργέστης, καυματώδης δὲ νότος καὶ ζέφυρος καὶ εὖρος. ὁ δὲ ζέφυρος κατ' οὐσίαν μὲν ἐστὶ ψυχρὸς, καθὸ δὲ ἐν τῷ θέρει πνεῖ νοθευόμενος θερμαίνεται. ὁ δὲ βορέας διὰ τὸ πλῆθος τῆς ἀναθυμιάσεως ἀεὶ ἀποσοβεῖ τὰ νέφη, καὶ εὐδίαν ποιεῖ, πλὴν ὅταν μὴ ψυχρὸς. εἰ δὲ εἴη ψυχρὸς, παχύνει τὴν ἀτμίδα πρὶν ἢ ἀποσοβῆσαι τὸ νέφος καὶ ποιεῖ ὑετόν. καὶ οἱ μὲν κατ' ἄντικρυς ἄνεμοι οὐ δύνανται ἅμα πνεῖν. ὁ δὲ καθ' ἡμᾶς νότος οὐκ ἀπὸ νότου τοῦ παντὸς πνεῖ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ θερινοῦ τροπικοῦ.

ρια'. Περὶ Τυφῶνος.

Ὁ τυφῶν ἄνεμός ἐστιν, ὃν ὁ μὲν Ὅμηρος θύελλαν ὀνομάζει, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τοῦ παχὺ εἶναι τὸ πνεῦμα, καὶ οἷον τύπτον τὸ παρατυχὸν, τυφῶνα. αἰτία δὲ τούτου, ἀτμὶς παχεῖα ἄνωθεν ἀπὸ τῶν νεφῶν φερομένη κατ' εὐθὺ ἐπὶ τὸ κάταντες, ἢ κατὰ τῆς θαλάσσης, ἥτις προσπταίσασα τινὶ ἀντιτύπῳ ὀνόματι ἀναπάλλεται εἰς τοὔπισω. ἐπειδὴ δὲ κωλύεται τὸ ἀντιπαλλόμενον αὐτοῦ μέρος εἰς τοὔπισω ἀναπάλλεσθαι ὑπὸ τοῦ ὄπισθεν ἐπακολουθοῦντος αὐτοῦ μέρους, ἐπὶ τὰ πλάγια διακλᾶται, εἶτα κἀκεῖσε ἀντιτύπῳ συναντίσασα μέρει, πάλιν σκορπίζεται, καὶ γίνετει ἕλιξ, ἤτοι συστροφὴ τοῦ ἀνέμου, μετεωρίζουσα καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τῆς θαλάττης τὰ ἐπιτυχόντα σώματα. οὗτός ἐστιν ὁ ἄνεμος ὁ καλούμενος παρά τινων τυφῶν.

ριβ'. Περὶ ἐκνεφίου.

Ἄνεμός ἐστι καὶ ὁ ἐκνεφίας σχεδὸν ὁ αὐτὸς τῷ τυφῶνι. πλὴν ὁ μὲν ἐκνεφίας οὐχ ὁρᾶται, ὁ δὲ τυφῶν ὁρᾶται, διὰ τὸ παχυμερεστέραν οὐσίαν συνε-

φέλκεσθαι

ſpirat Eurus ſive Vulturnus, ab occaſu ſolſtitiali æſtivo Argeſtes qvem Ptolemæus appellat Japyga. Atq; hi octo venti è diametro ſibi invicem opponuntur. Alius ventus eſt ab una ſectione poli arctici, & vocatur boreas ſive Meſes, ſpirans inter Cæciam Aparctiamqve. Alius ex altera poli arctici ſectione & vocatur Thraſcias, inter Aparctiam atqve Japygem. Alius ex ſectione una poli auſtralis flat Evronotus, medius inter Eurum atqve Auſtrum. Et alius deniqve ex ſectione poli auſtralis altera Libonotus, inter Auſtrum & Liba, dictus etiam Phœnicias. Atqve boreales qvidem venti freqventes ſunt, minus intenſi tamen, qvoniam à valde humidis ſpirant regionibus. Auſtrales minus freqventes propter defectum materiæ, intenſiores vero propter terrarum ex qvibus veniunt ſiccitatem. Ex his ventis nubiloſi eſſe ſolent Cæcias, Boreas & Aparctias: Fulgurales Boreas, Aparctias, Thraſcias & Argeſtes. Ex nube prorumpens (ecnephiam Græci appellant) eſt Boreas & nubes obducens Meſes atqve Aparctias. Grandinem affert Apactias, Thraſciasqve & Argeſtes: æſtum Auſter, Zephyrus atqve Eurus. Cæterum Zephyrus natura qvidem ſua frigidus eſt, qvatenus autem in æſtate ſpirat, aſcititium calorem obtinet: Boreas vero exhalationum multitudine nubes ſemper abſorbet, ac ſerenitatem inducit, niſi frigidus fuerit: ſi vero fuerit frigidus, vapores ſpiſſat indenſatq; anteqvam nubem ſummoveat, facitqve pluviam. Atq; contrarii qvidem venti ſpirare eodem tempore non poſſunt. Qvi porro apud nos flat auſter, non à polo auſtrali ſive auſtro orbis terrarum ſpirat, ſed ab æſtivo tropico.

111. *De Typhone.*

Typhon venti genus eſt qvod Homerus procellam vocat, Ariſtoteles typhonem, qvod denſus hic Spiritus *τύπτει* & verberat ac profternit qvicqvid ei ſe obtulerit. Cauſſa ejus ſunt craſſiores vapores deſuper è nubib9 recta deorſum deſcendentes in terrã vel in mare, qvi in reſiſtentem qvandam incidentes materiam retro pelluntur. Qvandoqvidem vero repercuſſa horũ pars propter ſuccedentes alios vapores reſurgere prohibetur, ad obliqva feruntur perfringuntq;, atq; etiam ibi occurrentibus qvæ renituntur aliis partibus, iterum diſperguntur faciuntq; helicem ſive vorticem venti, qvi à terra & à mari in ſublime attolit qvæcunqve corpora apprehenderit. Hic eſt ventus qvem nonnulli typhonem appellant.

112. *De ecnephia.*

Ecnephias etiam venti genus eſt, parumqve à typhone diverſum. Sed non cernitur ecnephias, oculis autem ſentitur typho, utpote qvi craſſis-

φέλκεσθαι ἐκ τοῦ νέφους τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν. καὶ τὸν ἐκνεφίαν παύει ὑετός, τὸν δὲ τυφῶνα οὐχ ἱκανός ἐστι παῦσαι, ἀλλ᾽ ὁ βορέας αὐτὸν κατασβέννυσιν. οὐδὲ δὲ ἕτερόν ἐστιν ἐκνεφίας, ἢ τυφῶν ἐπιτεταμένος, καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὸ εἶδος ταυτόν ἐστιν ἐκνεφίας καὶ τυφῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐπίτασιν ἢ ἄνεσιν διαφέρουσιν. ὁ μὲν γὰρ τυφῶν, ἐπιτεταμένος ἐστὶν ἐκνεφίας, ὁ δὲ ἐκνεφίας, ἀνειμένος τυφῶν. πολλάκις μὲν, οἱ μὲν ἀπὸ ψυχρῶν τόπων πνέοντες ἄνεμοι, νοθευόμενοι διὰ μέσου θερμῶν τόπων θερμοὶ καταπνέουσιν. οἱ δὲ ἀπὸ θερμῶν κεραννυμένοι ψυχρῷ διὰ μέσου ἀέρι, ψυχροὶ διαῤῥέουσιν.

ρογ Περὶ κεραυνῶν.

Ὁ κεραυνὸς οὐκ ἔχει τὸ φλέγον, λεπτομερὴς γάρ ἐστιν ἡ οὐσία αὐτοῦ, ὅθεν ταχέως διερχόμενος τὰ σώματα διὰ τὴν λεπτότητα οὐ καταφλέγει αὐτά. ἔνθεν τοι καὶ κεραυνὸς ὠνόμασαι ἀπὸ τοῦ εὐκραὴς εἶναι καὶ μὴ φλέγειν. πάνυ γὰρ λεπτομερέστερος ὢν ὡς εἴρηται, ὀξύτατα τὸ σῶμα δίεισιν, ὥστε μήτε καίειν, μήτε μελαίνειν. ὅθεν καί τινες ἀργῆτα τοῦτον ὠνομάκασιν ἤτοι λαμπρόν. ἀργὸν τὸ λευκόν. εἰ γὰρ πῦρ ἐστι καὶ φύσει ἔχει τὸ καίειν, ἀλλ᾽ ἡ λεπτότης καὶ ἡ ταχύτης τῆς διόδου μὴ ἐγχρονίζουσα τῷ σώματι ἄκαυστον τοῦτο ἐᾷ. πᾶν γὰρ τὸ καῖον, οὐ μόνον μεγέθους οἰκείου δεῖται πυρὸς τοῦ καῦσαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ καὶ ἐμβραδύναι τῷ καυστῷ σώματι. παρὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οὐ φλέγει ὁ κεραυνός.

ριδ. Περὶ πρηστῆρος.

Ὁ πρηστὴρ καταφλέγει, ὡς καὶ αὐτὸ δηλοῖ τοὔνομα. πρηστὴρ γὰρ ἀπὸ τοῦ πρήθειν ἢ ἐμπιπρᾷν ὠνόμασαι. φλέγει δὲ διὰ τὸ συνεπισπᾶσθαι μεθ᾽ ἑαυτοῦ παχυμερεστέραν οὐσίαν ἐκ τοῦ νέφους καὶ ταύτην ἐμπυροῦν. τούτου δὲ πρηστῆρος καὶ προηγεῖται πνεῦμα, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ, τὰ μέλλοντα ἐμπιπράσθαι, πρῶτον πνεῦμα τοῦ πρηστῆρος θειῶδες ὂν πλήττει καὶ ῥηγνῦσι, ὅθεν καὶ τὰ κεραυνωθέντα μένει διεστηκότα ἐπὶ χρόνον τινά. τοῦτο δὲ τὸ πνεῦμα οὐ προηγῆται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύνεστι τῷ πρηστῆρι καὶ ἐπακολουθεῖ. σποράδην δὲ διαχεόμενον καὶ λεπτομερέστερον ὂν, βροντὰς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς, καὶ ἐξαφθὲν μὴν ποιεῖ κεραυνὸν καὶ ἀστραπὴν καὶ πρηστῆρα. μὴ ἐξαφθὲν δὲ ἐκνεφίαν ἢ τυφῶνα. ταῦτα δὲ πάντα κατὰ ἐκπυρωνισμὸν γίνονται.

ριε. Πῶς συνέστηκεν ὁ κόσμος.

Τὴν σύστασιν ὁ κόσμος ἔλαβεν ἀπὸ τῆς φύσεως καὶ κινήσεως τῶν στοιχείων. ἐπειδὴ γὰρ τούτων τὰ μέν εἰσι κουφότατα, οἷον τὸ πῦρ καὶ ὁ ἀὴρ, τὰ

δὲ

craſſiſſimam materiam, vapores fuliginoſos ex nube ſecum vehit. Ecnephiam ſopit pluvia, ſed typhoni compeſcendo impar eſt, qvi à boreali vento tollitur & extingvitur. Nihil aliud porro eſt ecnephias vehemens qvam typho, & typho remiſſus haud diverſus eſt ab ecnephia. Sæpius & è frigidis oris per calida loca ſpirantes & alterati venti flant calidum, & ex calidis flantes in medio frigidæ permixti auræ frigidi affluunt.

113. *De fulminibus.*

Fulmen non ſolet incendere, ſubſtantiam enim habet ſubtiliſſimam, unde corpora celeriter tranſeundo propter ſubtilitatem ea non inflammat. Inde & Græcis dictus κεραυνὸς qvaſi εὐκερὴς qvod facile permeet, neqve adeo accendat. Subtiliſſimum enim cum ſit ut dixi, celerrime corpus pervadit ut nec inflammet neqve nigrum faciat, unde & nonnulli vocant ἀργῆτα ſive candens, ἀργὸν enim candidum ſignificat. Qvanqvam enim fulmen ignis eſt, qvod naturâ urit, at ſubtilitas velocitasqve tranſitus non per momentum immorans corpori, illud relinqvit ſine uſtione. Qvicqvid enim urit, non modo magnitudine debita indiget ad urendum, ſed etiam ut corpori urendo per aliqvod tempus immoretur. Ob hanc itaqve cauſam non inflammat nec urit fulmen.

114. *De preſtere ſive igneo turbine.*

Preſter incendit & inflammat, ut nomine etiam ipſo indicatur. Dictus enim preſter Græcis eſt à vocabulo πρήθειν qvod accendere ſignificat. Accendit autem, qvia ex nube ſecum vehit craſſiorem materiam eamqve inflammat. Præcedit preſterem ventus, qvod inde conſtat, ſiqvidem qvæ inflammari debent, prius à ſpiritu preſteris ſulfureo percelluntur rumpunturqve, unde & fulmine tacta per aliqvod tempus hiant. Nec tantum præcedit preſterem ventus, ſed comitatur etiam, & ſeqvitur. Latius ac paſſim diffuſus & ſubtilior ſi fuerit, tonitru facit & fulgur: ſi inflammetur, efficit fulmen, & fulgur, preſteremqve. Ex non inflammato fiunt ecnephias ac typho. Cæterum omnia hæc contingunt per violentam excuſſionem.

115. *Quomodo cœperit Mundus?*

Mundus ſubſiſtere cœpit à natura & motu elementorum. Horum enim cum qvædam levia ſint ut ignis & aër, alia gravia, ut aqva

δὲ βαρύτατα, οἷον ὕδωρ καὶ γῆ, τὰ μὲν ὅσα βαρύτατα κάτω τοῦ παντὸς ὑπεκάθητο, τὰ δ' ὅσα μετέωρα, εἰς τὸ πῦρ ἐξεφέρετο. πᾶν δὲ ἀπὸ γῆς φερόμενον ἄνω ἐςί. διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν οἷον περικεκλασμένος καὶ κυρτὸς ὁ κόσμος ἐςί. συνθλιβομένων δὲ τῶν σωμάτων ἀλλήλοις, ἡ τοῦ ὕδατος ἐγενήθη φύσις, ρευςικῶς δὲ καὶ τοῦτο φερόμενον ἐκοίλανε τοὺς ὑποκειμένους τόπους, καὶ τοὺς κοιλωμένους τόπους θαλαττίους ἐποίησεν. Ἐκ μὲν οὖν τῶν ὑποκαθιζόντων σωμάτων ἐγενήθη ἡ γῆ. ἐκ δὲ τῶν μετεωριζομένων ὁ οὐρανὸς, πῦρ, ἀήρ.

ρις. Εἰ ἓν τὸ πᾶν;

Οὐ πολλοὶ κόσμοι σωματικοὶ, κατ' ἐνίους τῶν φιλοσόφων, εἰσίν. ἀλλ' εἷς τέλειος, καὶ οὐδὲ κυρίως ἓν ὀνομάζεται. πᾶς γὰρ ἓν ὁ κόσμος σύνθετος ὢν καὶ πολυμερὴς, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν μερῶν αὐτοῦ ἕνωσιν, τὴν τοῦ ἑνὸς ἔχει προσηγορίαν. Κυρίως γὰρ ἓν ὁ Θεὸς, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἁπλότητα. ὅσα δὲ μετὰ Θεὸν, οὐ κυρίως ἕν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ μετοχὴν τοῦ ἑνὸς, οὕτω προσαγορεύεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νοῦς ἕν ἐςι καὶ πολλά. ὅσα γὰρ τὰ ὄντα, τοσαῦτα καὶ ὁ νοῦς, ἐπεὶ καὶ παραδείγματα τούτων ἐν ἑαυτῷ περιέχει. πολλὰ καὶ ἡ ψυχὴ, διαιρετὴ γὰρ πολλῷ πλέον, τὰ ςοιχεῖά τε καὶ τὰ σώματα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἑνώσεως ἀκριβοῦς καὶ ὁ κόσμος κεκοινώνηκεν, ἓν διὰ τὴν ἕνωσιν ὀνομάζεται, καὶ διὰ τὴν τελειότητα τῶν ςοιχείων αὐτοῦ εἷς ἐςὶ καὶ μόνος, ἀλλ' οὐ κόσμοι πολλοί.

ριζ. Περὶ κενοῦ.

Τὸ κενὸν οὐ πάντες, ἀλλ' ἔνιοι τῶν φιλοσόφων εἰσήνεγκάν τε τῷ λόγῳ καὶ ὠνομάκασιν. ἀποφαίνονται δὲ τοῦτο παντὸς σώματος ἔρημον, οἷόν τι χάος ἀόρατον. καὶ φασὶ τοῦτο προϋποκεῖσθαι τοῦ κόσμου. εἶτα τῶν ςοιχείων γεγονότων καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῇ κυκλοφορίᾳ τὰ σώματα πάντα συσφίγξαντος, κενὸν μὴν ἐντὸς μηδὲν ἀπολελεῖφθαι. τὸ δὲ ἐκτὸς τῆς ἔξω περιφερείας αὐτοῦ ὅλον κενὸν εἶναι, ἄπειρον ἐν ἀπείρῳ τόπῳ ἐμφανταζόμενον. τοῦτον δὲ τὸν λόγον Ἀριςοτέλης μὴν ἀπεγνώσκει παντάπασι, καὶ οὐδαμῶς τίθεται οὔτε ἐκτὸς τοῦ κόσμου, οὔτε ἐκτός. Κλεομήδης δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐντὸς μὴν τοῦ κόσμου οὔ φησιν εἶναι κενὸν, ἐκτὸς δὲ καὶ πάνυ βιάζεται.

ριη. Περὶ τόπου.

Ὁ τόπος ὡς τὸ ὄνομα δηλοῖ, πρᾶγμα ἐςὶ δεκτικὸν σώματος, ἢ ἀσωμάτου φύσεως. ἐπεὶ οὖν ἡ ὕλη τὸ εἶδος δέχεται, τόπος λέγοιτο ἂν ἡ ὕλη

τοῦ

& terra, graviora ad inferiores partes univerſi ſubſiderunt, levia ut ignis ſurſum ſeſe extulerunt. Qvicqvid vero terræ imminet, ſurſum eſt. Propter hanc cauſam mundus circumqvaqve flexus eſt ac gibboſus. Attritis vero invicem corpuſculis, aqvæ prodiit natura, qvæ fluxu ſuo ſubjecta loca excavavit, & ſpatia mari recipiendo fecit. Ex ſubſidentibus igitur corporibus terra facta eſt, ex levibus & ſublimibus Cœlum, ignis, aër.

116. *Num unum ſit hoc univerſum?*

Non multi ſunt mundi corporales, ut qvibusdam Philoſophis perſvaſum, ſed unus perfectus, licet non proprie unum dicitur, qvomodo enim unum fuerit mundus ex tot & tam diverſis compoſitus? verum propter partium ejus invicem unionem unum appellatur. Cæterum proprie unum eſt DEus, omni ſimplicitate ſublimior, qvæcunqve vero infra DEum ſunt, non proprie ſunt unum, ſed propter unionem & participationem ex uno, ita dicuntur. Nam & mens unum ſunt & multa. Qvotqvot enim ſunt res, tot etiam mens eſt, nam & exempla illorum in ſe continet. Etiam animæ, qvæ & multo magis dividua eſt, contingit multa eſſe, nec minus elementis ac corporibus. Qvandoqvidem igitur accuratæ unionis etiam mundus eſt particeps, propterea unum appellatur, & qvoniam perfectus eſt, unus & ſolus, nec multi ſunt mundi.

117. *De Vacuo.*

Vacuum non omnes ſed aliqvi in ſcriptis ſuis induxere atqve nominavere Philoſophi, ajuntqve illud eſſe omni ſpoliatum corpore, veluti inviſibile qvoddam chaos, & ante mundum fuiſſe ſtatuunt, deinde elementis prodeuntibus & cœlo circumrotatione ſua corpora omnia colligante ac conſtringente, vacuum qvidem intus relictum nullum fuiſſe, extra cœli vero ambitum omne vacuum eſſe, qvod infinitum in infinito ſpatio licet cogitare. Hanc ſententiam omnino rejicit Ariſtoteles, & nusqvam admittit vacuum, neqve intra mundum neqve extra. At *Cleomedes* Philoſophus intra mundum reperiri negat, extra vero illum dari vacuum, vehementer contendit.

118. *De loco.*

Locus ſecundum vocabuli vim eſt aliqvid, qvod corpus vel rem incorporalem poteſt complecti. Qvoniam igitur materia complectitur

Digitized by Google

τοῦ εἴδους. ἀσώματον δὲ τὸ εἶδος. πάλιν, ἐπεὶ τὸ διάστημα ἔρημον ὂν καὶ κενὸν σώματα δύναται δέξασθαι, τόπος σωμάτων εἴη ἂν τὸ διάστημα. κυρίως δὲ τόπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον τοῦ περιέχοντος μέρος τὰ σώματα, οἷον, ὁ ἀὴρ περιέχει τὰ φυσικὰ σώματα, ἀλλ' οὐ πᾶς ὁ ἀήρ. οὐ γὰρ ὁ ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἢ ὁ πλησίον τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔσχατον μέρος αὐτοῦ περιέχει ἡμᾶς, αὕτη οὖν ἡ τοῦ ἀέρος ἐπιφάνεια, τόπος ἐστὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων.

ριθ. Περὶ χώρας.

Χώρα ἐστὶ κατὰ τοὺς ἀριθμητικοὺς, τὸ νοητὸν τῶν ἀριθμῶν διάστημα, οἷον τὸ μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν δύο, καὶ τοῦ τρία, καὶ τοῦ τέσσαρα, καὶ τοῦ ἐφεξῆς. ἐπεὶ γὰρ οὐ συνεχής ἐστιν ἡ τάξις τῶν ἀριθμῶν, διαστήματα χώρας ἐπωνομάκασι. χώραν πάλιν τινὲς τῶν φιλοσόφων εἰρήκασι τὴν μερικὴν τοῦ περιέχοντος τὸ σῶμα περιοχὴν, οἷον ὁ πίθος περιέχει τὸν οἶνον. ὑποκείσθω δὲ, ὁ οἶνος περὶ κοίλης, ἀλλ' οὐχ ὅλον τὸ σῶμα τοῦ πίθου τὸν οἶνον ἐδέξατο, ἀλλὰ μόνη ἡ κοίλη αὐτοῦ περιφέρεια. τοῦτο γοῦν τὸ μέρος χώραν φασὶ τῶν φιλοσόφων τινές. οὐκ ἀπεικότως δὲ τοῦτο καὶ τόπον τις ὀνομάσειεν.

ρκ. Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος.

Ὁ μὴν καθ' ἡμᾶς λόγος, οὐδὲ ἀκροθιγῶς τ' ὠσὶν ἔμψυχον εἶναι τὸν κόσμον προσίεται, προνοίᾳ μήντοιγε διοικούμενον. οἱ δὲ τελεώτεροι τῶν φιλοσόφων Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ ὅσοι τούτοις ἐπηκολούθησαν, καὶ ἔμψυχον, καὶ ἔννουν σαφῶς ἀπεφήναντο· ἐγκεῖσθαι δὲ οὐ τὰς ψυχὰς ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ταῖς ὑποκειμέναις σφαίραις, ἀλλ' ἀνάπαλιν τὰ σώματα τῶν θειοτέρων ἠρτῆσθαι διορίκασι. διακεῖσθαι μήντοι καὶ ὑπὸ φύσιν αὐτὰ νενομίκασιν, οὐκ ἀντικεῖσθαι μήντοιγε τὴν φύσιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς τούτων, οὔτε ταῖς νοεραῖς διατάξεσιν. ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν μάλιστα κατευθύνεσθαι. ἀλλ' οὐδὲ δεσμεῖσθαι τὰς ψυχὰς, ἢ τοὺς νοῦς τοῖς τούτων ὠκήθησαν σώμασιν. ἀλλ' ὑπ' ἐκείνων ἐξάπτεσθαι καὶ καταλάμπεσθαι.

ρκα. Εἰ ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος.

Οὔτε ἀγέννητος παρ' ἡμῖν ὁ κόσμος δοξάζεται, οὔτε ἄφθαρτος, γεγενῆσθαι τε γὰρ αὐτὸν παρὰ τῆς γραφῆς καὶ φθαρήσεσθαι μεμαθήκαμεν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ ἀγέννητον αὐτὸν καὶ ἄφθαρτον τίθεται. Πλάτων δὲ γεννᾷ μὴν αὐτὸν ἐν Τιμαίῳ, ἀποφαίνεται δὲ μηδὲ φθαρήσεσθαι τὸν ἅπαντα χρόνον. καὶ ἐπειδὴ ἀν-

Digitized by Google

ctitur formam,materia formæ qvæ res incorporalis eſt,poſſit dici locus. Sic ſpatium deſertum ac vacuum, qvandoqvidem corpora recipere poteſt,non male locus corporum dicetur. Proprie vero locus eſt extremum qvod ambit corpora.ita aër ambit corpora naturalia,ſed non aër qvicunqve, non enim ille qvi montibus ſublimior & proximus cœlo eſt, ſed inferior ejus pars nos ambit. Hæc igitur aëris ſuperficies corporum noſtrorum eſt locus.

119. *De ſpatio, quod Philoſophi χώραν appellant.*

Arithmetici χώραν vocant intervallum intelligibile inter numeros,inter unum & duo, inter duo & tria, qvatuor atqve ita deinceps. Qvoniam enim non continuus eſt numerorum ordo ſed diſcretus, intervalla inter numeros χώρας appellarunt.Sed & χώραν vocant Philoſophorum aliqvi partem ac veluti regionem receptaculi corpus capientis, uti dolii qvod capit vinum. Si enim ponatur ventrem dolii tantummodo vino plenum, non qvidem totum dolii corpus ſed tantum venter ejus circumferentiâ ſuâ vinum comprehendit, atqve hujusmodi partem Philoſophi qvidam χώραν regionem vocant,qvam,non abſurde aliqvis etiam locum appellaverit.

120. *Num mundus ſit animatus?*

Noſtra Chriſtianorum ſententia ne ſummis qvidem auribus admittit animatum eſſe mundum, qvem Providentia gubernari novimus. At præſtantiſſimi Philoſophi Plato & Ariſtoteles,qviqve hos ſeqvuntur, & anima & mente præditum eſſe mundum aperte ſtatuunt. Neqve animas ineſſe cœlo & infra poſitis ſphæris, ſed è contrario corpora ab illis tanqvam divinioribus dependere arbitrantur. Atqve naturæ qvidem etiam ſubjecta illa putant, ſed naturam non adverſari illorum animabus aut mentalibus legibus, ſed ab illis maxime dirigi: neqve animas aut mentes ab corporibus illis ſuis exiſtimarunt alligari, ſed ab illis potius ſuſpenſa eſſe & illuſtrari corpora.

121. *Num Mundus ingenitus ſit & incorruptibilis?*

Neqve ingenitus neqve incorruptibilis apud nos Chriſtianos mundus eſſe docetur,qvem & factum eſſe & periturum è Scripturâ didicimus. Ariſtoteles vero & ingenitum illum & incorruptibilem ponit. Plato in Timæo tradit eum genitum eſſe, nullo autem tempore corrumpendum.

Digitized by Google

ἀντίκειται αὐτῷ, ὅτι σύνθετος ὢν καὶ φθαρήσεται, πᾶν γὰρ τὸ σύνθετον καὶ διαλυτόν, διαστέλλεται λέγων, ὅτι ὅσον μὴν ἐπὶ τὴν φύσιν, φθαρτός ἐστι, σῶμα γὰρ οὐ χωρεῖ αἰδιότητα, ἀλλὰ τὸ ἄφθαρτον ἐπεισάκτως παρὰ τοῦ Θεοῦ κομίζεται· ὁ δέ γε Πρόκλος ἐν τοῖς ἐξηγητικοῖς τοῖς πρὸς Τίμαιον λόγοις, πειρᾶται δεικνύναι βιαιότερον, ὅτι μηδὲ γεννητὸν ὁ Πλάτων τὸν κόσμον οἴεται, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀποφαίνεται, κατὰ δὲ τὸ σύνθετον, ἐπινοίᾳ γεννητόν.

ρκβ. Εἰ τρέφεται ὁ κόσμος.

Οὐ πόῤῥω μοι εὐηθείας εἶναι δοκοῦσιν οἱ τρέφεσθαι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες, εἴτε οὐρανὸν μόνον κόσμον κατονομάζουσιν ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἴτε μετὰ τοῦ αἰθέρος καὶ τὰ στοιχεῖα. εἰ γὰρ τελεώτατος ὁ κόσμος κατ' αὐτοὺς μάλιστα δὲ καὶ αἴδιος, πῶς ἂν δεηθείη τροφῆς; Τὸ γὰρ ἀτελὲς καὶ ἐνδεὲς τρέφεται. ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ πλῆρες καὶ ἀνενδεές. εἰ δὲ τὸ τρέφον προσθήκην τῷ τρεφομένῳ ποιεῖ καὶ αὔξησιν, αὐξηθείη ἂν καὶ κόσμος τρεφόμενος, ἀλλὰ καὶ φθίνοι κενούμενος. ὥστε μείζων ὁ κόσμος ἑαυτοῦ καὶ ἐλάττων γενέσθαι. Τοῦτο δὲ πρὸς τῷ ἀτόπῳ καὶ γελοῖον ἄντικρυς. εἰ, οὖν οὔτε αὐξήσεως δεῖ τῷ κόσμῳ οὔτε κενώσεως, οὐ τροφῆς ἂν αὐτῷ δεήσοι ποτέ.

ρκγ. Περὶ τάξεως κόσμου.

Ἐναντίοι πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν ἑλλήνων σοφοὶ τὰ μέρη τοῦ κοσμοῦ τιθέασι. τὸ δὲ ἀληθὲς, ὁ μὴν οὐρανὸς, ὡς μέγιστον σῶμα καὶ κυκλικὸν, καὶ τὰ στοιχεῖα χωρεῖν καὶ συνέχειν δυνάμενον ἐκτὸς τούτων ἐξοικοδόμηται. ὑπὸ δὲ τὴν κοίλην αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, πρῶτα μὴν τὰ ἀπλανῆ τῶν ἄστρων τετάχαται, καὶ ὁ ζωδιακὸς κύκλος, εἶτα αἱ τῶν πλανωμένων ἄστρων σφαῖραι τε καὶ φοραί, ὧν ἡ σελήνη τὸ τελευταῖον, ὑπὸ δὲ ταύτην εὐθὺς τὸ ὑπέκκαυμα οἷον ἡ τοῦ πυρὸς δύναμις, εἶτα ὁ ἀὴρ, καὶ μετὰ τούτων τὸ στοιχεῖον τοῦ ὕδατος, τελευταῖον δὲ τὸ τῆς γῆς σῶμα τεθεμελίωται, καὶ πάντα μὴν ἐν πᾶσιν ἐστίν. ἕκαστον δὲ τῶν στοιχείων ὁλότητα τινὰ περιγεγραμμένην ἔχει καὶ πάντα ἀλλήλοις ἔγκειται.

ρκδ

Digitized by Google

dum. Cui qvoniam objici poteſt, qvod cum ſit compoſitus etiam corrumpetur, qvicqvid enim compoſitum eſt etiam diſſolvi poteſt, excipit ille ac reſpondet, qvod naturæ ſuæ ratione utiqve ſit corruptibilis mundus, corpus enim nullum in ſe habere ſempiternitatem, ſed à DEO accepiſſe eſſeqve illi ſuperadditum ut ſit incorruptibilis. Proclus in commentariis ſive explanationibus ſuis in Timæum omni contentione ſtudet demonſtrare, qvod nec genitum Plato mundum ſenſerit, ſed tempore qvidem ingenitum eſſe putat, vel ut rectius dicam confirmare annititur, ſed qvatenus compoſitus eſt, genitum licet cogitare.

122. *Num Mundus nutriatur?*

Non longe mihi ab inſania videntur abeſſe qvi mundum nutriri exiſtimant, ſive cœlum tantummodo Mundi nomine appellant, ut in Timæo Plato, ſive una cum Cœlo etiam qvatuor elementa. Si enim ut ipſi ſentiunt perfectiſſimus eſt mundus maxime atqve æternus, qvi fieri poteſt ut cibo indigeat? Nutritur qvippe qvod imperfectum eſt & indigens, non vero plenum qvod eſt, & cui nulla re eſt opus. Nam ſi per nutrimentum ei qvi alitur additur aliqvid & incrementum accedit, creſcet etiam mundus ſi alitur, aut ſi alimento deſtituatur marceſcet. Erit itaqve major ſe ipſo aut minor mundus, qvod perſpicue abſurdum ac ridiculum. Qvare ſi nec incrementi nec evacuationis capax mundus eſt, neqve nutrimento unqvam indigebit.

123. *De Mundi ordine.*

Græcorum Philoſophi in collocandis Mundi partibus ſibi ipſis invicem adverſantur. Vera ſententia eſt qvod cœlum tanqvam maximum corpus & circulare, atqve elementa complecti ac continere aptum, extra illa ſtructum eſt. Sub hujus concava ſuperficie primum qvidem inerrantes ſtellæ ordinatæ ſunt, & Zodiacus circulus: deinceps planetarum orbes ac circuli, quorum infima eſt luna: infra hanc ſtatim ὑπέκκαυμα illud ſive fuliginoſa exhalatio flammam concipere apta, hinc aër, & deinceps aqvæ elementum, ac poſtremo loco terra fundata eſt. Sic omnia omnibus inſunt, & elementum qvodqve univerſitatem qvandam ſive totitatem ut ita dicam habet circumſcriptam, & omnia invicem ſunt ſuper impoſita.

124. *Quæ*

Digitized by Google

ρκδ. Τίς ἡ αἰτία τοῦτον κόσμον ὅλον ἐγκλιθῆναι.

Θαυμάζω τῶν Φιλοσόφων ἐνίων τὸν κόσμον μεταπεσεῖν, καὶ τὴν πρὸς τὴν οἰομένων δημιουργίαν ὥσπερ ἐξολισθήσαν τῆς οἰκείας τάξεως, καὶ τὸν μὴν βόρειον πόλον μετεωρισθῆναι, ὑπόγειον δὲ γενέσθαι τὸν νότιον, καὶ τὴν ἰσημερινὴν ζώνην ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν μετεγκλιθῆναι. τοσοῦτον γὰρ ἠγνοήκασιν, ὅτι παρὰ τὴν διάφορον τῶν κλιμάτων θέσιν οἱ πόλοι νῦν μὴν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος κύκλου ἑστήκασι, καὶ ἀμετάθετον τὸ πᾶν διατηροῦσι, τοῖς δὲ τὸ βόρειον κλίμα λαχοῦσιν οἰκεῖν, ὁ μὴν ἐκεῖσε πόλος μετέωρος φαίνεται, καὶ ἀειφανής, ὁ δὲ νότιος ὑπὸ τὴν γῆν κρύπτεται. οὐ μετεκλίθη γοῦν ὁ κόσμος ἐπ' οὐδὲν μέρος, ἀλλ' ἡ τῶν οἰκήσεων θέσις φαντάζει τὴν ἔγκλισιν.

ρκε. Πόθεν ἄν τις γνοίη ἑλληνικαῖς ἀποδείξεσι τὴν κόσμου συντέλειαν.

Περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας καὶ ὥρας, οὐδεὶς οἶδε κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου φωνὴν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ συναΐδιος ἐκείνῳ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. ἕλληνες δὲ βιάζονται καὶ ταύτην εἰδέναι διὰ κενῶν ἀποδείξεων. ὁ Κρόνος ποιεῖ τὴν μεγίστην ἀποκατάστασιν δι' ἐτῶν διακοσίων ἑξήκοντα καὶ πέντε. ὁ ζεὺς διὰ εἰκοσικαὶ ἑπτά. ἄρης δὲ διὰ διακοσίων ὀγδοήκοντα πρὸς τοῖς τέσσαρσιν. ὁ ἥλιος διὰ χιλίων τετρακοσίων ἑξήκοντα πρὸς τῷ ἑνί. ἀφροδίτη διὰ χιλίων ἑκατὸν πεντήκοντα πρὸς τῷ ἑνί, Ἑρμῆς διὰ τετρακοσίων ὀγδοήκοντα καὶ ὀκτώ. ἡ σελήνη δι' ἐτῶν εἴκοσι πέντε. ἡ δὲ κοσμικὴ ἀποκατάστασις γίνεται δι' ἐτῶν μυριάδων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα καὶ πέντε πρὸς τρισχιλίοις διακοσίοις, καὶ τότε γίνεται σύνοδος πάντων τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν τριακοστὴν μοίραν τοῦ καρκίνου, ἢ τὴν πρώτην μοίραν τοῦ λέοντος. καὶ τηνικαῦτα γίνεται ὁ παντελὴς τοῦ κόσμου κατακλυσμός. κατὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐλαχίστων ἐτῶν τῶν ἀστέρων, οἱ μερικοὶ κατακλυσμοὶ γίνονται. ἑκάστῳ γὰρ ἀστέρι πλανήτῃ μέγιστα καὶ μέσα καὶ ἐλάττονα ἔτη παράκειται.

ρκϛ. Τίνα δεξιὰ τοῦ κόσμου, καὶ τίνα ἀριστερά.

Τοῖς μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δύσιν ὁρῶσιν, δεξιὰ τοῦ κόσμου μέρη τὰ βόρεια, ἀριστερὰ δὲ τὰ νότια. τοῖς δ' ἀπὸ τῆς δύσεως πρὸς τὴν ἀνατολὴν βλέπουσι, δεξιὰ μὴν τὰ νότια, ἀριστερὰ δὲ τὰ βόρεια. καὶ ἐμπρόσθια μὴν τοῦ οὐρανοῦ τὰ ἑσπέρια μέρη, ὅτι πρὸς ταῦτα φέρεται κινούμενος, ὀπίσθια δὲ τὰ ἑῷα, ἀπ' ἐκεί-

124. *Quæ cauſa ſit mundum hunc totum inclinari?*

Miror Philoſophos qvosdam exiſtimantes mundum loco ſuo excidiſſe, ſitumqve qvem primum à conditore acceperat perdidiſſe, polumqve adeo borealem in altiorem partem elatum, auſtralem vero depreſſum infra terram, & æqvinoctialem zonam verſus meridiem inclinatam eſſe. Usqve adeone ignorant qvod pro diverſo climatum ſitu, poli jam ſupra horizontem verſantur, nec in mundo qvicqvam ideo mutatur aut transponitur, qvodqve auſtrale clima habitandum ſortitis polus borealis ſemper conſpicitur & capitibus eorum imminet, auſtralis vero infra terram occultatur. Neutiqvam igitur Mundus in alteram partem inclinatus eſt, ſed habitationum ſitus, inclinationem ſibi imaginatur.

125. *Quomodo quis per Græcorum demonſtrationem perſpectum habere poſſit Mundi finem?*

De ultima die & hora, ſecundum dictum Evangelii, nemo novit niſi Pater, & conſcius cum ipſo Filius, & Spiritus è Patre procedens. At Græci etiam hanc ſcire vanis contendunt demonſtrationibus. Saturni maxima periodus eſt annorum ducentorum ſexaginta qvinqve. Jovis annis viginti & ſeptem. Martis ducentis octoginta qvatuor. Solis mille qvadringentis uno & ſexaginta. Veneris mille qvadringentis uno & qvinqvaginta. Mercurius qvadringentis octoginta & octo. Lunæ deniqve viginti qvinqve annis. Sed magna mundi periodus abſolvitur annis millies ſeptingenties ac qvinqvagies mille & termille ac ducentis, illo tempore omnium planetarum conjunctio fiet in trigeſimo gradu cancri vel primo leonis, atqve tunc univerſali mundus obruetur diluvio. Poſt abſolutas periodos minorum in planetis annorum, particulares accidunt eluviones, unicuiqve enim ſtellarum errantium maximi, medii & minores anni tributi ſunt.

126. *Quænam mundi dextra ſint, quænam ſiniſtra?*

Ab oriente occaſum verſus ſpectantibus dextra mundi ſunt ſeptentrionalia, auſtralia ſiniſtra. Sed ab occidente ſpectantibus ad orientem, auſtralia dextra ſunt, ſiniſtra ſeptentrionalia: Facieiqve obverſæ ſunt occidentales Cœli partes, ad illas enim fertur ſiqvis procedat,

Digitized by Google

ἐκείνων γὰρ ὁρμᾶται. τίνα δὲ κάτω τοῦ οὐρανοῦ καὶ τίνα ἄνω, οἱ μὴν ἄλλοι τῶν φιλοσόφων τὸ μὴν ὑπὲρ κεφαλὴν ἡμῶν ἡμισφαίριον ἄνω τιθέασι, τὸ δὲ ἀντίθετον κάτω. Ἀριστοτέλης δὲ νῦν μὴν ὅλον τὸν οὐρανὸν ἄνω τῆς γῆς ἀποφαίνεται, νῦν δὲ κάτω ἄνω· πλὴν μετὰ θαυμασίας καὶ λογιωτάτης ἀποδείξεως.

ρκζ. Περὶ μεταβολῆς τῶν τῆς γῆς μερῶν.

Μεταβάλλει τὰ μέρη τῆς γῆς κατὰ τὸ ξηρότερον καὶ ὑγρότερον. ἀπὸ μὴν ὑγροῦ ξηρότερα γινόμενα καὶ ἀπὸ ξηροῦ ὑγραινόμενα. συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θάλατταν ἠπειροῦσθαι, καὶ τὴν ἤπειρον θαλαττοῦσθαι. καὶ ἐν μὴν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι ἡ ἤπειρος θαλαττοῦται, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἡ θάλασσα ἠπειροῦται· ἐμβάλλοντες γὰρ εἰς αὐτὴν τῷ ἐπιφέρειν τὴν ἰλὺν ἠϊόνας ποιοῦσι. Καὶ οὕτως ἀπογαιοῦται ὁ ποταμὸς ἐκεῖνος· μὴ εἰσβάλλοντες δὲ ποιοῦσι τὴν γῆν θαλαττοῦσθαι, ἀλλ' ἐνταῦθα ἠπειρουμένη ἡ θάλασσα, ὠθεῖται εἰς τὴν ἀντιπέραν ἤπειρον, καὶ θαλαττοῖ ταύτην, εἰ δὲ μὴ, παλινοστεῖ τὸ ὕδωρ αὖθις ἐπὶ τὸν οἰκεῖον τόπον, καὶ θαλαττοῦται πάλιν τὸ ἠπειρούμενον.

ρκη. Περὶ σεισμῶν.

Τὸν σεισμὸν ποιεῖ μὴν ὁ Θεὸς, ὥσπερ δὴ καὶ τ' ἄλλα σύμπαντα, κατὰ τὸ, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν. προσεχὲς δὲ τούτου αἴτιον, τὸ ἀναπεμπόμενον ἀπὸ τῆς γῆς πνεῦμα. ὅταν εἴσω τύχοι ῥυὲν τὸ ἔξω ἀναθυμιούμενον, διὰ ταῦτα καὶ νηνεμίας γίνονται οἱ πλεῖστοι καὶ μέγιστοι τῶν σεισμῶν, κατακλείεται γὰρ τηνικαῦτα ὑπὸ γῆν τὸ αἴτιον τῶν σεισμῶν. γίνονται δὲ ἰσχυρότεροι τῶν σεισμῶν, ὅπου ἡ θάλασσα ῥοώδης καὶ ἡ χώρα σομφὴ καὶ ὕπαντρος. διὰ γὰρ τὴν στερεότητα τὸ πνεῦμα γινόμενον σφοδρὸν, μᾶλλον σείει τὴν γῆν. αἵ τε χῶραι ὅσαι σομφοὺς ἔχουσι τοὺς κάτω τόπους, πολὺ δεχόμεναι πνεῦμα σείονται μᾶλλον, ὅτι ἥλιος ἀχλυώδης καὶ ἀμαυρὸς τότε φαίνεται, ὑπονόστησιν ἀρχομένου τοῦ πνεύματος εἰς τὴν γῆν τοῦ διαλύοντος τὸν ἀέρα καὶ διακρίνοντος.

ρκθ. Περὶ τοῦ μεγάλου χειμῶνος.

Μέγας ἐστὶ χειμὼν ἡνίκα πάντες οἱ πλανῆται ἐν χειμερινῷ ζωδίῳ γίνονται ἐν ὑδροχόῳ ἐν ἰχθύσι· μέγα δὲ θέρος, ὅταν πάντες ἐν θερινῷ ζωδίῳ γέ-

poſt tergum vero ſunt orientales,ab his enim recedit. Qvod ſi reqviras qvænam ſuperiora ſunt in cœlo, qvæ inferiora,alii qvidem Philoſophi qvæ ſupra caput noſtrum ſunt ſuperiora ſtatuunt,qvæ his ſunt oppoſita habent pro inferioribus. At Ariſtoteles jam totum cœlum ut ſuperius reſpectu terræ conſiderat, jam qvod ſuperius vocavit appellat inferius, ac viciſſim, nec ſine præclara & erudita demonſtratione.

127. *De partium terræ mutatione.*

Partes terræ alterantur ratione ſiccitatis & humiditatis, cum ex humidis fiunt ſiccæ vel ex ſiccis humidæ. Contingit & ex mari fieri terram continentem, &terram mutari in mare. Nam & in magna hieme mari terra obruitur, & in magna æſtate mare exſiccatur. Fluvii qvoqve in cauſa ſunt ut mari nudetur terra, dum enim in illud influunt ſecumqve adducunt limum, littus augent,qva ratione etiam fluvius ejusmodi in terram abit.Sin vero non influant,faciunt terram mari obduci. Sed tum mare continenti cedens ad contrarium littus pellitur idqve obruit: qvod ſi non poſſit, recurrit iterum ad ſuum locum, & qvæ jam terra continens facta erat, illam iterum opplet & occupat.

128. *De terræ motibus.*

Terræ motûs ut omnium in natura Auctor eſt DEUS, ſecundum illud: * *Qui reſpicit in terram, facitque eam tremere.* Sed proxima cauſa eſt emiſſus ex terra ventus,qvando intus agitari contingit vapores exhalari ſolitos, qvamobrem & vehementiſſimi & maximi terræ motus ſunt nullo vento ſpirante, hæc enim cauſa motus à terra includitur. Fiuntqve ibi concuſſiones graviores, ubi mare fluctuoſum & terra plena cavernis eſt ac meatibus: Spiritus enim firmo loco incluſus fit vehementior magisqve terram qvatit, & regiones qvibus loca infra terram ita meatibus referta ſunt, multum ventum capiunt, magisqve concutiunt terram qvando ſol nubibus obſeptus & obſcurus eſt, nam ſpiritus ille ſubire extrinſecus terram iterum incipit, qvi aërem diſſolvit ac ſerenum reddit.

129. *De magna hieme.*

Magna hiems eſt qvando omnes planetæ in hiberno erunt ſigno zodiaci, in aqvario vel piſcibus. Magna ſive magni anni æſtas eſt,

(X x) 2 qvando

* Pſal. CIV. 32.

νοιντο, ἐν λέοντι μὴν γινόμενος, ποιεῖ θέρος, ἐν αἰγοκέρῳ δὲ χειμῶνα. ἔνθεν καὶ ἐνιαυτὸς ὠνόμασαι, διὰ τὸ εἰς τὸ αὐτὸ φέρειν τὸν ἥλιον, ἀπὸ γὰρ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ἀποκαθίσαται ὁ φωστήρ. καὶ πάντες μὴν οὖν κατὰ κορυφὴν ἡμῶν γενόμενοι οἱ πλανῆται ποιοῦσι μέγα θέρος, ἀφιστάμενοι δὲ ἐκ διαμέτρου ποιοῦσι μέγαν χειμῶνα. καὶ ἐν μὴν τῷ μεγάλῳ χειμῶνι θαλαττοῦται ἡ ἤπειρος, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ θέρει ἠπειροῦται ἡ θάλασσα.

ρλ. Διὰ τί ἁλμυρὸν τὸ τῆς θαλάττης ὕδωρ ἐστίν;

Ἁλμυρόν ἐστι τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις ἄπεπτος οὖσα οὐσία παρεμπίπτουσα τῇ θαλάσσῃ ποιεῖ αὐτὴν ἁλμυρὰν καὶ βαρεῖαν. ἡ αὐτὴ δὲ ἀναθυμίασις ἀπόγειος γινομένη καὶ μιγνυμένη τοῖς θερινοῖς καὶ μετοπωρινοῖς ὑετοῖς ποιεῖ αὐτοὺς ἁλμυρούς. οἱ δὲ ποταμοὶ οὐ πάσχουσι τὴν ἁλμυρότητα διὰ τὴν ἄπαυστον αὐτῶν χρῆσιν. χρὴ γὰρ στάσεως, ἵνα γένηται ἡ κρᾶσις τῆς καπνώδους ἀναθυμιάσεως τοῖς ὑποκειμένοις ὕδασιν. αἴτιον δὲ τῆς ἁλμυρότητος καὶ ὁ ἥλιος. τῇ γὰρ οἰκείᾳ θερμότητι ἐξατμίζων τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ γλυκύτερον αἴρων καὶ κουφίζων πρὸς τὸν ἀέρα, κάτω ἁλμυρότερον ἐᾷ καὶ βαρύτερον. ὅτι δὲ παχύτερόν ἐστι τὸ θαλάττιον ὕδωρ τῶν ποταμίων ὑδάτων, δῆλον αἰσθήσει. Ἐι μὴν γὰρ τοῖς ποταμοῖς οὐ δύναται πλεῖν βαρὺν ἔχοντα φόρτον πλοῖα, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ βαστάζονται ἐλαφρῶς, διὰ τὴν αὐτῇ ὑποκειμένην παχύτητα.

ρλα. Τίς ἡ αἰτία τοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ γλυκὺ ὕδωρ εὑρίσκεσθαι.

Αἴτιον τοῦ εἶναι γλυκὺ ὕδωρ ἐν τῇ θαλάσσῃ τὸ ποταμοὺς ῥεῖν περὶ αὐτήν. ὁ γοῦν ἐπὶ Γάζαν πλοῦς ὕδωρ ἔχει γλυκὺ, διὰ τὸ τινὰ στόμια τοῦ Νείλου ἐκεῖσε ἐμβάλλειν. τῇ γὰρ ῥύμῃ καὶ τῇ ὁρμῇ ἐμβάλλειν ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, οἷον βρῦα τινὰ ποιεῖ, καὶ παρέχει ὕδωρ γλυκύ. καὶ τοῦτο δέ σοι ἰστέον, ὅτι ὁ μὴν ποταμὸς ἀπὸ πάσης μεγάλης πηγῆς ῥεῖ, καὶ τὰ φρέατα δὲ ἀπὸ πηγῶν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅπου μὴν ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς γῆς ἐκδίδοται τὰ ὕδατα, ὅπου δὲ ἀπὸ πηγῶν καὶ κρηνῶν ἐπιπολῆς. Καὶ ποταμοὶ μὴν καὶ κρῆναι ῥευστὰ ἔχουσιν ὕδατα, τὰ δὲ φρέατα, στάσιμα, οὐ γὰρ ἐκρέουσιν. ἔξωθεν δὲ θαλάσσης ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἐρυθρὰν λέγει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν πέρας. τόπος δὲ ἐστι περὶ τὸν ποταμὸν τὸν βαθύτατον, βαθὺς καλούμενος, ἔνθα ἀναδίδοται ὕδωρ γλυκύτατον μετὰ πολλοῦ πνεύματος.

ρλβ.

qvando omnes convenient planetæ in ſigno æſtivo. Sol qvidem in leone conſtitutus æſtatem, in ſagittario hiemen facit. Hinc & annus ἐνιαυτὸς Græcis, qvod ſolem εἰς τὸ αὐτὸ in eundem locum referat, ab uno enim puncto in idem punctum ſol redit. Omnes igitur planetæ ſupra noſtrum verticem conſtituti magnam facient æſtatem, è diametro autem à nobis remoti omnes magnam hiemen. Et in magna hieme terra mari obruetur, ut in magna æſtate exſiccabitur mare.

130. *Quare maris aquæ ſalſæ ſint?*

Aqva marina ſalſa eſt, qvoniam vapores fumoſi tanqvam materia non ſatis cocta ac digeſta mari incidentes eam ſalſam gravemqve reddunt. Similes exhalationes è terra factæ mixtæqve æſtivis & autumnalibus pluviis, ſalſas eas reddunt. Fluvii autem ſalſedine non afficiuntur propter fluxum ſuum continuum. Stabilitate enim opus eſt, ut fumoſæ illæ exhalationes ſubjectis aqvis miſceantur. Salſedinis etiam cauſa eſt ſol. Calore enim ſuo vapores è mari eliciens dulcioresqve partes elevans & attollens in auram, ſalſiores & graviores inferius relinqvit. Qvod vero marinæ aqvæ fluviatilibus craſſiores ſint, ad ſenſum ipſum patet, qvæ enim ob grave onus fluviis vehi non poſſunt naves, à mari propter illius denſitatem facile portantur.

131. *Quæ cauſa ſit quare in mari quoque dulces aquæ reperiantur?*

Cauſa ob qvam dulces etiam in mari aqvæ reperiuntur, ſunt fluvii in illud defluentes. Sic in ora Gazæ vicina mare aqvas dulces habet, qvod Nili qvædam oſtia non procul inde in illud ſe exonerant. Dum enim vehementia & impetu fluvius devolvitur in mare, ſcaturitiones veluti qvasdam fait, & aqvam reddit dulcem. Memineris etiam hoc, qvod ab omni magno fonte manat fluvius, & putei qvoqve fontibus ortum debent: atqve alicubi ex profundo terræ loco aqvæ ſcaturiunt: alibi vero è fontibus & ſcatebris in terræ ſummitate. Ac fluvii qvidem & ſcatebræ aqvas habent profluentes: putei vero ſtantes, neqve enim promanant. Cæterum Ariſtoteles mare Erythræum extra Oceanum ponit, qvoniam finibus ipſi non jungitur. Eſt & *locus* eidem dictus *profundus* ſupra * Mæotin paludem, ubi cum multo Spiritu aqva dulciſſima propullulat.

 132. *Quare*

* In Græco eſt, *circa fluvium profundiſſimum*. Sed præ obſcuriore illa interpretatione poſui *Mæotin paludem*, reſpicit enim Pſellus hæc Ariſtotelis lib. de Mundo cap. 4. τὸ δὲ ὑπὲρ Κασπίαν βαθὺν ἔχει τὸν ὑπὲρ τὴν Μαιῶτιν λίμνην τόπον.

ρλβ. Διὰ τί τὸ θαλάττιον ὕδωρ οὐ τρέφει τὰ δένδρα;

Οὐ τρέφει τὰ δένδρα τὸ θαλάττιον ὕδωρ, διότι οὐκ ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις αὐτῶν. οὐδὲ ἀναφέρεται ταχέως εἰς τὸ στέλεχος καὶ τοὺς ἀκρέμονας διὰ τὸ παχὺ εἶναι, καὶ ὅτε ἐμβριθές ἐστι καὶ γεῶδες. τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἀνέχειν καὶ ὑπερείδειν τὰ πλοῖα, καὶ τοὺς κολυμβῶντας. εἴπε καὶ ἄλλην αἰτίαν, ὅτι ξηραντικόν ἐστι τοῦτο τὸ ὕδωρ. δεῖ δὲ τοῖς δένδροις οὐ ξηρότητος ἀλλ' ὑγρότητος. ὅτι δὲ ξηραίνει τὸ θαλάττιον ὕδωρ, φανερὸν καθέστηκεν ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν πρὸς τὰς σήψεις, ἐξικμάζον ταῦτα καὶ ἀναξηραῖνον, καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν λουσαμένων ἐν τῇ θαλάσσῃ ξηρὰν ἔχει καὶ τραχεῖαν τὴν ἐπιφάνειαν. εἴπε καὶ ἄλλην αἰτίαν ὅτι πολλῆς ἡ θάλασσα μετέχει τῆς λιπαρότητος, τὸ δὲ λιπαρὸν, ἐμπίπτον τοῖς πόροις τῶν δένδρων, οὐκ ἐᾷ ταῦτα καρπογονεῖν.

ρλγ. Διὰ τί τῆς θαλάττης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης γίνεται καταφάνεια καὶ γαλήνη;

Ὅτι τὴν θάλασσαν γεώδη καὶ ἀνώμαλον οὖσαν ἐξωθεῖ καὶ διαστέλλει τὸ ἔλαιον τῇ πυκνότητι, εἶτα ἀνατρεχούσης εἰς ἑαυτὴν καὶ συστελλομένης γίνονται πόροι τινὲς, καὶ κενὰ διαλείμματα, μεταξὺ διαύγειαν ταῖς ὄψεσι διδόντες καὶ καταφάνειαν. Καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λειότητος ἀπολισθαῖνον οὐ ποιεῖ πληγὴν, οὐδὲ σάλον. ἢ ὅτι τὸ ἔλαιον ὁμαλώτατον καὶ λιπαρώτατον ὂν, ἐπιχεόμενον τῇ θαλάσσῃ, διασκίδνησι τὸν ἐν αὐτῇ ζοφερὸν ἀέρα καὶ λαμπρότερον ἀπεργάζεται. γαλήνην δὲ ἐμποιεῖ ἐπιπλέον ἄνωθεν, καὶ οὐκ ἐῶν κάτωθεν αὐτὴν ἀναβράττεσθαι. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ περὶ τούτων αἰτίαι, ἀλλ' αἵγε εἰρημέναι τῶν ἄλλων εἰσὶ ἀκριβέστεραι.

ρλδ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ κεραυνὸς, ἅλες ἐξωθοῦσιν.

Πηγνύμενον τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τὰς ἅλας ποιεῖ. πήγνυται δὲ τοῦ κεραυνοῦ ἐμπεσόντος ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ τὸ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ ἐξάγοντος. ὅθεν τὸ μὴν λεπτὸν καὶ πότιμον ὕδωρ, οὔθ' ὑπὸ ἡλίου καιόμενον πήγνυται, οὔθ' ὑπὸ κεραυνοῦ, τὸ δὲ ἁλμυρὸν ὑπ' ἀμφοτέρων τοῦτο πάσχει, καὶ μάλιστα ὑπὸ κεραυνοῦ. θειῶδες γὰρ ὂν τὸ κεραύνιον πῦρ ὅταν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἐξατμίζει μὴν καὶ ἀναξηραίνει τὸ πότιμον. πήγνυσι δὲ τὸ γεῶδες καὶ ἁλμυρὸν, ὅθεν ἄσηπτα μὴν οἱ κεραυνοὶ ποιοῦσι τὰ σώματα, ἄσηπτα δὲ οἱ ἅλες ἐκτηκομένης ὑπ' αὐτῶν τῆς ὑγρότητος. ταύτην

τὴν

132. *Quare aquâ marina arbores non alantur?*

Non alit aqva marina arbores, qvia ſe non facile inſinuat radicibus, nec celeriter in truncum ramosq; aſſurgit; utpote craſſior graviorq; ac terreſtri natura: hoc enim inde demonſtratur, qvod facilius qvam alia aqva fert ſuſtinetqve naves & urinatores. Dices & aliam cauſam, qvod aqva marina exſiccat, cum arboribus non ariditate ſed humore opus ſit. Qvod vero ſiccandi vim habet aqva marina, manifeſtum eſt qvia juvat contra putrefactionem, qvoniam aridas res reddit ſiccasqve. Sed & corpora eorum qvi in mari laverunt ſiccam & aſperam ſuperficiem habent. Addes & tertiam cauſam, qvod aqva marina abundat pingvedine, at pingvedo poris arborum ſe inſinuans fœcundas eſſe non permittit.

133. *Quare oleo in mare effuſo perſpicua ejus aqva fiat & tranquilla?*

Qvia marina aqva terreis & inæqvalibus conſtans particulis truditur, laxaturqve olei denſitate, deinde recurrente illa ad ſuam naturam ſeſeqve componente fiunt pori qvidam & vacua intervalla, qvæ oculis liqvidam illam faciunt ac perſpicuam. Et ſpiritꝰ lævi corpori allabens non turbat aqvã jactatve. Vel qvod oleum æqvabile maxime & pingve ſi aqvæ marinæ affundatur, caliginoſum in illa aërem diſpellit, & lucidiorem facit. Tranqvillitatem vero facit oleum, dum aqvæ marinæ ſupernatat, nec permittit ex inferiore loco illam exæſtuare. Sunt & aliæ multæ harum rerum cauſæ, ſed aliis accuratiores ſunt qvas attuli.

134. *Quid ſit cauſa, quare ſi fulmine tangatur mare, ſal emergat?*

Ex aqva marina coagulata fit ſal. Coagulatur autem ſi fulmine tacta fuerit, idqve dulcem atqve potabilem aqvam ſubduxerit. Nam tenera qvidem ac potabilis aqva nec ſole urente, nec fulmine incidente coagulatur: marina autem utroqve modo, maximeqve à fulmine. Ignis enim ejus ſulfureus in mare delatus potabilem aqvam abſumit atqve in vapores abigit, terream autem ac ſalinam coagulat, unde & corpora fulmine tacta incorruptibilia ſunt, & ſalis ope à putredine conſervantur, humore per illum exſiccato. Hanc cauſam

τὴν αἰτίαν καὶ Ἀριστοτέλης ὁ Φιλόσοφος τίθησί τε καὶ ἀποδέχεται, καὶ οἱ κρείττονες τῶν Φυσικῶν.

ρλε. Περὶ τῆς ἐν εὐβοίᾳ παλιῤῥοίας.

Τὸ πέλαγος τὸ Ἰωνικὸν ἐκ πολλῆς εὐρυχωρίας ἐν τῇ εὐβοίᾳ στενούμενον, καὶ καθάπερ διὰ στομίου τινὸς εἰς τὸν κρισαῖον κόλπον ἐκχεόμενον ἐμμίξεται πρὸς τὴν αἰγαίαν θάλατταν ἐπειγόμενον ὑπὸ τοῦ τῆς πελοποννήσου ἰσθμοῦ τῆς πρόσω φορᾶς ἀνακόπτεται, προμηθείᾳ κρείττονι ὡς ἔοικεν ἐπικλύσαι τὴν ἀντίθετον προβολῇ τοῦ αὐχένος ἀποτειχιζόμενον, κἀκτούτου δὲ παλιῤῥοίας, ὡς τὸ εἰκὸς, γινομένης. καὶ περὶ τόνδε τὸν πορθμὸν πλέον ἢ κατὰ τὸν ἄλλον κόλπον θλιβομένου τοῦ ἐπιῤῥέοντος ἐπὶ τῷ ἀνατρέχοντι πολλάκις ἐμπίπτον τὸν βρασμὸν ποιεῖ τὸ ὕδωρ, καὶ κῦμα φλεγμαῖνον ἐγείρει πρὸς τῆς ἀντιτυπίας εἰς κλύδωνα κορυφούμενον.

ρλϛ. Διὰ τί ὑπὸ τῶν ὑετίων ὑδάτων μᾶλλον ἢ τῶν ἐπιῤῥύτων τὰ δένδρα καὶ τὰ σπέρματα πέφυκε τρέφεσθαι;

Διότι τῇ πληγῇ διεστῶσι τὴν γῆν καὶ πόρους ποιοῦσι καὶ διαδύονται εἰς τὴν ῥίζαν. ἢ ὅπερ ἀληθέστερον, πρόσφατόν ἐστι καὶ νέον ὕδωρ τὸ ὑόμενον, ἕωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, ἢ ὅτι τὸ ἀερῶδες ὕδωρ πνεύματι μεμιγμένον εὐοδηγεῖται καὶ ἀναπέμπεται ταχέως εἰς τὸ φυτὸν ὑπὸ λεπτότητος, διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ, διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ἀνάμιξιν, ἢ ὅτι τὸ ὄμβριον ὕδωρ γενόμενον ἐν ἀέρι καὶ πνεύματι καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς κάτεισι. τὰ δὲ πηγαῖα καὶ τῇ γονῇ καὶ τοῖς τόποις ὁμοιούμενα δι᾽ ὧν ἔξεισι, πολλῶν ἀναπίμπλανται ποιοτήτων. Πρόσθες καὶ ἄλλην αἰτίαν. εὔσηπτόν ἐστι τὸ ὑέτιον ὕδωρ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ εὔθρεπτον. πᾶν δὲ ὕδωρ τὸ οὕτως ἔχον, τρέφει τὸ ὑποκείμενον.

ρλζ. Διὰ τί τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εὐκερδέστερα τοῖς σπέρμασι τὰ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν ὕδατα;

Πνευματώδη εἰσὶ διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ταραχὴν καὶ ἀνάμιξιν. τὸ δὲ πνεῦμα τὴν ὑγρότητα κινοῦν μᾶλλον ἀναπέμπει καὶ ἀναδίδωσιν. ἢ ὅτι βροντὰς μὴν καὶ ἀστραπὰς ποιεῖ τὸ θερμὸν ἐν τῷ ἀέρι πρὸς τὸ ψυχρὸν μαχόμενον. διὸ καὶ χειμῶνος οὐδαμῶς βρονταί. ἔαρος δὲ μάλιστα καὶ φθινοπώρου. ἡ δὲ θερμότης πέψασα τὸ ὑγρὸν προσφιλὲς ποιεῖ τοῖς βλαστάνουσι καὶ ὠφέλιμον. τὰ μήντοιγε ἐαρινὰ τῶν ὑδάτων ἀναγκαιότερα τοῖς σπέρμασι πρὸ τοῦ θέρους. ὅθεν ἡ πλεῖστον ὑομένη τοῦ ἔαρος χώρα, καθάπερ ἐν Σικελίᾳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς καρποὺς ἀναδίδωσιν.

ρλη.

cauſam Ariſtoteles Philoſophus ponit probatqve,& præſtantiores qviqve Phyſicorum.

135. *De Euripo ſive æſtu Euboico.*

Jonium mare ex ampliſſima latitudine ad Eubœam inſulam anguſto arctatum ferto, ac veluti per oſtium qvoddam in Criſſæum ſinum ſe effundens miſcetur mari Ægæo, Iſthmumqve ſubit Peloponneſiacum, atqve adeo divina ut videtur providentia prohibetur ne ante ſe proruat & adverſas terras ex anguſto loco,qvo velut muris incluſum & exaggeratum eſt,obruat fluctibus. Atqve hæc veriſimilis eſt æſtus ſive refluxus illius cauſa. Uti & apud iſtud fretum plus qvam in reliqvo ſinu aqvæ arctantur, itaqve recurrentibus incidentes veluti efferveſcunt ac ebulliunt fluctusqve faciunt,qvi renitentibus undis alliſi in æſtum exaggerantur.

136. *Quare arbores & ſemina latius incrementum capiant à pluvialibus quam fluentibus aquis?*

Qvoniam pluviales aqvæ dum cadunt diffindunt terram poroſqve & vias aperiunt,& in radicem ſe inſinuant. Aut qvod verius, qvia recens & nova aqva eſt, cum illa ex lacubus ſit vetus & à longo tempore. Vel quod pluvialis aqva aëreis referta particulis & ſpiritum admixtum habens pro ſubtilitate ſua celeriter in plantam ſe immittit, unde & propter aërem intermixtum bullas excitat. Aut qvoniam pluvia aqva in aëre & ſpiritu prognata, pura & ſincera deſcendit, fontana autem refert ſuas origines aſſimilaturqve locis per qvæ tranſit,atqve ita variis qvalitatibus repletur. Addes & aliam rationem. Pluvia aqva facile puteſcit atqve ita facile alteratur. Omnis autem aqva ita comparata nutrit ſubjectum in qvod incidit.

137. *Quare ex aquis pluviis illæ melius rigant quæ cum tonitru cadunt & fulgure?*

Nempe ſpiritu plenæ ſunt,concuſſo & admixto aëre. Spiritus autem humorem magis movet impellitqve ac diſtribuit. Aut qvoniam calor frigori repugnans tonitrua facit & fulgura,qvare & hieme nulla tonitrua,ſed vere maxime & autumno. Calor autem accedens humorem plantis oportunum reddit atqve utile. Atqve vernæ aqvæ ſeminibus ante æſtatem maxime neceſſariæ ſunt, unde regiones in qvibus veris tempore plurimum pluit, ut in Sicilia,multos & bonos ferunt fructus.

ρλη. Περί τινων λιμνῶν.

Η μὴν καλουμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς νεκρὰ θάλασσα ἡ ἐν παλαιςίνῃ, παχυτάτη οὖσα, ἁλμυροτάτη ἐςὶ πάντων ὑδάτων. καὶ πᾶν τὸ ἐμβαλλόμενον ἐν αὐτῇ σῶμα ἀναθεῖται ὑπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ οὐ γίνεται ὑποβρύχιον. πᾶν δὲ ὕδωρ ἁλμυρὸν θερμὸν μὴν ἐςὶν ἢ δυνάμει ἢ ἐνεργείᾳ· δυνάμει μὴν ὡς τὰ ἐν Τύρῳ, ἐνεργείᾳ δὲ ὡς ἐν Γαβάροις. καὶ ἐν ὀμβρικοῖς χώρα ἐςὶν ἰλυώδης, ἐν ᾗ κάλαμοι καὶ σχοῖνοι γίνονται πλεῖςοι, τούτων καίοντες οἱ τῆς χώρας καὶ ἀποτεφροῦντες, καὶ τὴν τέφραν εἰς ὕδωρ ἀφέψοντες τὸ ἐπιπαγὲν ἅλας εὑρίσκουσι. καὶ ἡ σερβωνίτης δὲ λίμνη ἁλμυρὰ ἐςι. καὶ ὅσον ἂν ἐπιγίνεται ἡ τοῦ ὕδατος παχύτης, τοσοῦτον καὶ ἡ ἁλμυρότης, ὡς εἶναι τὸ παχύτατον ἁλμυρότατον. καὶ ἡ θάλασσα οὖν ἁλμυρά ἐςι, διότι παχεῖα, διὰ τὸ συμμεμίχθαι αὐτῇ τὴν καπνώδη ἀναθυμίασιν παχυτάτην οὖσαν.

ρλθ. Περὶ ποταμῶν.

Ἀπὸ τοῦ παννασοῦ καλουμένου ὄρους τοῦ ὄντος ἐν τῇ ἀσίᾳ ῥέουσι ποταμοὶ ὁ βάκτρος καὶ ὁ χοάσπης καὶ ὁ Ἀράξης. ἐκ δὲ τοῦ Καυκάσου ὄρους ὁ Φάσις, ἄλλοι τε πολλοὶ ῥέουσι πολὺ καθὰ πλῆθος καὶ μέγεθος ὑπερβάλλοντες. ὁ δὲ Καύκασος μέγιςον ὄρος τῶν πρὸς τὴν ἕω τὴν θερινὴν καὶ πλήθει καὶ ὕψει. ἐκ δὲ τῆς πυρήνης, τοῦτο δέ ἐςιν ὄρος πρὸς δυσμὴν τὴν ἰσημερινὴν, ἐν τῇ Κελτικῇ, ῥέουσιν ὅ,τε Ἴςρος δι᾽ ὅλης τῆς εὐρώπης εἰς τὸν εὔξεινον πόντον. ὑπ᾽ αὐτὴν δὲ τὴν ἄρκτον ὑπὲρ τῆς ἐσχάτης Σκυθίας αἱ καλούμεναι ῥίπται εἰσίν. αἱ δὲ ῥίπται, ὑπερμεγέθη καὶ ὑψηλότατα. περὶ δὲ τὴν λιβύην ἐκ τῶν αἰθιοπικῶν ὀρῶν, ὁ Ἀγγὼν καὶ ὁ Νήοσις καὶ ὁ χρεμέτης. τοῦ δὲ Νείλου τὸ ῥεῦμα ἐκ τοῦ ἀργυροῦ κάτεισιν ὄρους. καὶ ὁ μὴν Ἀχελῷος ἐκ πίνδου. ὁ δὲ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἕβρος ἐκ τοῦ Σκόμβρου. ὄρη δὲ ταῦτα περὶ τὸν ἑλληνικὸν τόπον.

ρμ. Περὶ τῆς τοῦ Νείλου ἀναβάσεως.

Ὁ Νεῖλος τὰς μὲν ἀρχὰς τῆς ῥύσεως, ἐκ τῶν ἄκρων μὲν τῆς αἰθιοπίας, ἐσχάτων δὲ τῆς λιβύης λαμβάνει, καθὸ μέρος τὸ κλίμα τὸ ἀνατολικὸν ἀπολῆγον ἀρχὴν τῇ μεσημβρίᾳ δίδωσιν. αὔξεται δὲ κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν, οὐχ ὥς τινες ᾠήθησαν πρὸς τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄντικρυ πνεόντων ἀνακοπτόμενος, ἀλλ᾽ αὐτῶν δὲ τούτων τῶν ἀνέμων κατὰ τροπὴν τὴν θερινὴν ἀπὸ τῶν ἀρκτώων ἐπὶ τὴν μεσημβρίαν πᾶν νέφος ἐλαυνόντων καὶ ὠθούντων, ἕως ἐπὶ τὴν κεκαυμένην ζώνην συναύξωσι, καθ᾽ ἣν τῆς πρόσω φορᾶς ἀνακόπτονται, καὶ τότε λάβρων ὑετῶν

ῥηγνυ-

Digitized by Google

138. *De Lacubus quibuſdam.*

Mare qvod vulgo vocatur mortuum in Palæſtina craſſiſſimam omnium aqvarum vehit & ſalſiſſimam, ita ut qvicqvid in illam injiciatur ſupernatet nec ſubmergatur. Omnes porro aqvæ ſalſæ vel actu vel poteſtate calidæ ſunt, poteſtate qvidem ut Tyriæ, actu vero ut qvæ ſunt Gabaris. Et apud Ombricos regio eſt limoſa, in qva plurimus naſcitur juncus & calamus, qvem urentes regionis incolæ ac redigentes in cinerem, eumqve cum aqvis coqventes, ſalem concretum reperiunt. Sed & Sirbonis lacus ſalſus eſt, & qvantum aqvis ineſt craſſitiei tantum etiam ſalſedinis adeſſe ſolet, ita ut craſſiſſimæ qvæqve ſalſiſſimæ ſint. Itaqve & mare ſalſum eſt, utpate craſſum, qvoniam ipſi admiſcentur fuliginoſi & craſſiſſimi vapores.

139. *De fluviis.*

A monte Panaryo in Aſia oriuntur fluvii Bactrus, Choaſpes & Araxes Ex Caucaſo monte Phaſis multiqve & magni fluvii alii. Eſt porro Caucaſus omnium montium verſus Orientem æſtivum & jugorum multitudine & altitudine maximus. Ex Pyrenæo * (eſt is mons in Celtica regione ad occidentem æqvinoctialem) naſcitur Iſter, qvi per totam Europam profluit in Euxinum pontum. In ipſo ſeptentrione ultra extremam Scythiam montes ſunt Riphæi, maximi altiſſimiqve. In Africa ex Æthiopicis montibus oriuntur fluvii Ægon, Neoſis & Chremetes. Nilus ex monte Argyro: Acheloi origines à Pindo, Strymonis & Hebri à Scombro ſunt, qvi montes ſunt in Græcia.

140. *De incremento Nili.*

Nilus originem habet ex ſummis Æthiopiæ & ultimis Africæ partibus, ubi clima Orientale deſinit, incipitqve meridies. Intumeſcit Nilus æſtivo tempore, non ut qvibusdam perſvaſum eſt qvod ab Eteſiis contra ſpirantibus aqvæ illius repellantur, cum hi ipſi venti potius circa tropicum æſtivum à ſeptemtrionali parte meridiem verſus omnes nubes contrahant & propellant, donec in Zona torrida cumulatæ cum ulterius progredi inhibentur, copioſis pluviis erumpentibus Nilus turget concitaturqve, nec alveo ſuo contineri ſe patitur. Tunc dulciſſimæ ad potum ſunt Nili aqvæ, utpote cœleſtibus aqvis auctæ

* Abnobam dixiſſet cum Tacito, Avieno, Plinio & aliis. Sed videtur hic in Græco aliqvid deſiderari.

ῥηγνυμένων, ὀργᾶται ὁ Νεῖλος καὶ ποταμὸς εἶναι οὐκ ἀνέχεται. διὸ πιεῖν τέ ἐστι γλυκύτατος, ἅτε ἐξ ὄμβρων οὐρανίων χορηγούμενος, καὶ θίγειν προσηνέστατος, οὐκ ἔτι μὴν θερμὸς ὡς ὅθεν ἤρξατο, ἔτι δὲ χλιαρὸς ὡς ἐκεῖθεν ἀρξάμενος.

ρμα. Διὰ τί μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσιν;

Μόνος ποταμῶν ὁ Νεῖλος αὔρας οὐκ ἀναδίδωσι, διότι τῶν νεφῶν ἀπὸ τῆς αἰθιοπίας παρὰ τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἄχρι μεσημβρίαν ἐλαυνομένων, ἡ ἐμπεριεχομένη τούτου ἀτμὶς ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸν τόπον πυρώδους, ἅπασα ἐξικμάζεται κἀντεῦθεν ὑετοῦ πολλοῦ καταφερομένου ὁ Νεῖλος τῆς οἰκείας ὄχθης ἐξανιστάμενος γεωργεῖ τὰς ἀρούρας, καὶ εἰκότως αὔρας οὐκ ἀναδίδοται, τῆς ἀτμίδος πάσης ἐκτακείσης διὰ θερμότητα. οὐ δὲ ἦν ὁ Νεῖλος αὐξόμενος ἀπὸ χιόνος τηκομένης ὥς τινες τῶν φυσικῶν φιλοσόφων ᾠήθησαν. ὅθεν οὐδ' ἔστι αἰτία ἀληθεστέρα τῆς τοῦ ποταμοῦ ἀναβάσεως, καὶ τοῦ μὴ αὔρας ἐξ αὐτοῦ ἀναδίδοσθαι.

ρμβ. Περὶ τῶν μεγίστων βασιλειῶν.

Πρώτη τῶν διωνομασμένων βασιλειῶν ἡ τῶν ἀσσυρίων, μεθ' ἣν ἡ μηδική, ἐκείνην τε καθελοῦσα καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλλομένη. Πέρσαι δὲ μήδους καταγωνισάμενοι, τῆς μὴν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν' ἐπιχειρήσαντις δὲ καὶ τοῖς εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο. χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ πλείονι διακοσίων ἐτῶν ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περσῶν ἀρχὴν καθελοῦσα ἄχρι δευτέρας ἢ τρίτης ἴσχυσε προελθεῖν γενεᾶς. ἡ δὲ ῥωμαίων πόλις ἁπάσης μὴν ἄρχει γῆς, ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπὸ ἀνθρώπων οἰκεῖται. Πάσης δὲ κρατεῖ θαλάττης, οὐ τῆς αὐτῆς τῆς ὠκεανίτιδος, καὶ ὅση πλεῖσθαι ἀδύνατος.

ρμγ. Περὶ χυμῶν.

Ἐν τῷ γένει ὄντων τῶν χυμῶν ἕνα μόνον τὸν ἁλμυρὸν ἐπ' οὐδενὸς καρποῦ ὁρῶμεν γινόμενον, τὸν μὴν γὰρ πικρὸν χυμὸν ἡ ἐλαία φέρει. Καὶ τὸν στρυφνὸν αἱ φοινικοβάλανοι, καὶ τὸν αὐστηρὸν αἱ ῥοαί. καὶ τὸν γλυκὺν τὸ μέλι καὶ τὸν ὀξὺν τῶν μήλων ἔνια. καὶ τὸν δριμὺν πολλὰ τῶν σπερμάτων καὶ τῶν ῥιζῶν ὁ δὲ ἁλμυρὸς χυμὸς ἀπ' οὐδενὸς γίνεται. διότι ἡ θάλασσα διηθουμένη διὰ φυτοῦ τὸ ἁλμυρὸν ἀποβάλλει, γεῶδες γὰρ καὶ παχυμερές ἐστι, καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν φυτῶν τὸ ἁλμυρὸν ὕδωρ καὶ θαλάττιον αὐλοιούμενον, τὴν μὴν ἁλμυρότητα ἀπο-

τίθε

auctæ & maxime ſalubres. Non amplius calidæ qvidem uti initio, ſed tamen adhuc ut ab tali initio, tepidæ.

141. *Quare ſolus è fluviis Nilus auras non emittat?*

Solus è fluviis Nilus auras non emittit, qvoniam in nubibus ab Æthiopia usqve per Eteſias meridiem verſus propulſis vapores omnes à caloribus illius loci abſumuntur, atqve exinde pluviis multis cadentibus Nilus ripas ſuas egreſſus agros fœcundat, nec mirum eſt qvod auras emittit nullas, vaporibus omnibus à calore jam conſumtis. Neqve vero, qvod Philoſophis qvibusdam perſvaſum eſt, à nivibus liqvefactis augetur & incrementum capit Nilus, neqve verior illa cauſa eſt aurarum nullarum à Nilo emitti ſolitarum, qvam incrementi.

142. *De Regnis maximis.*

Primum celebrium regnorum fuit Aſſyrium, inde Medicum qvod ſuperius illud evertit, & majus imperium ſibi comparavit. Perſæ inde Medos debellarunt, & Aſia propemodum tota ſubjugata, conati ſunt Europæas etiam nationes oppugnare, paucas tamen ſubegerunt, principatumqve tenuerunt non multo majore qvam ducentorum annorum ſpatio. Macedonum Imperium Perſas principatu dejecit, & ad ſecundam vel tertiam vix productum eſt generationem. Urbs Roma omni terræ, qva non inacceſſa eſt, & ab hominibus incolitur, imperat, & toti mari atqve oceano, etiam qva navigabilis eſſe deſinit.

143. *De Saporibus.*

Ex ſaporum variis generibus ſolum ſalſum in nullo fructu generari obſervamus, amarum enim oliva fert, adſtringentem * glans ungventaria, acerbum malum punicū, dulcem mel, acidum poma qvædam, mordicantem multa ſemina, multæqve radices. Salſus vero humor in nullo reperitur. Qvare & aqva marina qvando plantam ſubit alitqve, ſalſedinem relinqvit qvæ terreæ & craſſæ naturæ eſt, & in qvalibet planta aqvæ ſalſæ & marinæ naturam mutant, ſalſedinemqve deponunt & aliam indolem induunt. Qvatenus enim ſalſum craſ-

* Phœnicobalanum Græci recentiores ponunt pro myrobalano, cui fructus ϛυφὺς ſive ϛρυφνὺς eſſe teſtatur Ariſtoteles lib. 1. de plantis. Vide Jo. Bodæum à Stapel ad Theophraſtum p. 97.

τίθεται, ἑτέραν δὲ μεταλαμβάνει ποιότητα. ἅτε γὰρ παχύτατον ὂν τὸ ἁλμυρὸν οὐ δύναται ἀπὸ τῶν ῥιζῶν εἰς τοὺς κλάδους μετεωρίζεσθαι, εἰ μὴ σὺν τῇ ἁλμυρότητι ἀποβάλῃ καὶ τὴν βαρύτητα.

ρμδ. Διατί παραβάλλουσιν ἅλας οἱ νομεῖς τοῖς θρέμμασιν;

Διότι τὴν ὄρεξιν ἡ δριμύτης ἐκκαλεῖται, καὶ τοὺς πόρους ἀναστομοῦσα, ὁδὸν ποιεῖ τῇ τροφῇ πρὸς ἀνάδοσιν. ἢ μᾶλλον ὑγιείας ἕνεκα τοὺς ἅλας διδόασι τοῖς βοσκήμασι. νοσεῖ γὰρ τὰ θρέμματα πιαινόμενα, τὴν δὲ πιμελὴν τήκουσιν οἱ ἅλες καὶ διαχέουσιν· ἡ γὰρ κολλῶσα καὶ συνδέουσα τὸ δέρμα πιμελὴ, λεπτὴ καὶ ἀσθενὴς ὑπὸ δριμύτητος γίνεται, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν τὸ ἅλας διαλειχόντων, λεπτύνεται. καὶ τὰ βοσκήματα δὲ γονιμώτερα καὶ πρόθυμα πρὸς τὰς συνουσίας ἐντεῦθεν καθίστανται, καὶ αἱ κύνες δὲ ταχέως κύουσι, τάριχον ἐπεσθίουσαι. τὸ δὲ ἅλας θεῖον ὁ ποιητὴς * εἴρηκεν, ἐν οἷς λέγει. πάσσε δ᾽ ἁλὸς θείου. διότι θείαν κέκτηται δύναμιν, τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων εὔσηπτα, ἄσηπτα ἐργαζόμενον.

ρμε. Διατί τὴν χροιὰν ὁ Πολύπους ἐξαλλάττει αἷς ἂν πέτραις προσομιλήσῃ;

Δῆλόν ἐστι τὸ ζῶον καὶ ὅταν ἢ ψόφον τινὰ αἴσθηται, ἢ θηραθῆναι ὑποπτεύσῃ, τρέπεται ὑπὸ δειλίας καὶ μεταβάλλεται. ὁμοιοῦται δὲ ταῖς χροιαῖς τῶν πετρῶν, αἷς ἐγκάθηται· διότι ἀπὸ πάντων σωμάτων καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου καὶ λίθου ἀπόρροιαί τινες φέρονται. συμμέτρους οὖν οἱ πόροι τοῦ σώματος τῶν πολυπόδων πρὸς τὰ παρὰ τῶν σωμάτων πεμπόμενα ῥεύματα ἔχοντες, τήν τε χροιὰν αὐτῶν ἴσχουσι, καὶ μεταβάλλουσι πρὸς αὐτήν. ὅταν οὖν δείσῃ περιτρεπόμενος ὁ πολύπους οἷον ἔσφιξε τὸ σῶμα καὶ συνέδησεν, ὥστε προσδέχεσθαι καὶ στέγειν ἐπιπολῆς τὰς τῶν ἐγγὺς ἀπορροίας. Οὔτε δὲ ὁ πολύπους, οὔτε ὁ χαμαιλέων πρὸς τὸ λευκὸν ἀλλοιοῦται, διότι ἀσυμμέτρους ἔχουσι τοὺς πόρους πρὸς τὴν τοιαύτην χροιάν. πρὸς δὲ τὰς ἄλλας, ἐπιτηδείως.

ρμς. Διατί τῆς ἄρκτου ἡ παλάμη τῆς χειρὸς φαγεῖν γλυκυτάτη;

Διότι πᾶν τὸ εὔπεπτον, ἥδιστον. εὔπεπτον δὲ τὸ θερμαινόμενον. θερμαίνεται δὲ τὸ μάλιστα γυμναζόμενον. καὶ γὰρ ὡς ποδὶ αὐτῇ χρῆται βαδίζουσα, καὶ ὡς χειρὶ ἀντιλαμβανομένη τοῦ προστυχόντος, ὅθεν καὶ τῶν πτηνῶν ζώων ἥδιστα καὶ εὔτροφα ἐστὶ τὰ κινητικώτατα μᾶλλον, ὁποῖα ἐστὶν αὐτοῖς τὰ πτερύγια. τούτοις

* Iliad ι. 214.

γὰρ

craſſis valde conſtat particulis, non poteſt per radices in ramos attolli, niſi ſalſedinem gravitatemqve abjiciat.

144. *Quare paſtores pecoribus ſalem prabeant?*

Qvoniam acor appetitum excitat, poroſqve aperit, qvod facit ad meliorem digeſtionem. Vel potius valetudinis cauſa dant ſalem pecoribus, qvæ pingvedine qvandoqve laborant, ſal autem abſumit & digerit. Pingvedo enim qvæ pellem conſtipaverat & adduxerat, ab acore illo tenuatur, & minuitur, & ſangvis pecudum ſalem lambere juſſarum redditur ſubtilior. Etiam ad generandum aptiores & congreſſus appetentiores exinde fiunt pecudes, uti canes ſalſamento vorato libenter imprægnantur. Sed & Poeta * divinum ſalem appellat cum ait:

adſperſitque ſalem divinum - - -

divinam enim virtutem ſortitus eſt, qvod cadavera mortuorum à putredine, qvam paſſuræ erant, immunia conſervat.

145. *Quare polypus mutat colorem, prout ſaxis adhæſerit?*

Conſtat hoc animal ſi ſtrepitum aliqvem ſenſerit, aut peti ſe conjecerit, mutari præ timore & colorem alium induere. Aſſimilat autem ſe ſaxorum coloribus, qvibus adhæret. Nimirum ab omnibus corporibus ut ære, ferro, lapidibus, effluvia qvædam egrediuntur. Cum itaqve Polypi corpus poros effluviis à rebus illis emanantibus congruentes habeat, colores earum adſciſcit, ſuumqve iiſdem permutat. Qvando igitur timet polypus, movet & convertit ſe, corpusqve veluti colligit ac conſtringit, ut adeo propinqvarum rerum effluvia in ſummitate facile excipiat contineatqve. Neqve vero polypus neqve chamæleon ad alba prope poſita mutatur, ineptos enim ad alborem poros habet, aliis vero coloribus congruentes.

146. *Quare planta pedis anterioris in urſo ſvaviſſima eſt in cibum?*

Qvicqvid probe coctum ac digeſtum, idem ſvave eſt. Bene coctum autem eſt qvod inprimis incaluit. Incaleſcit autem maxime qvod maxime agitatur & exercetur, ut pedis anterioris planta, qvâ urſus & incedit & tanqvam manu utitur, qva res oblatas arripit. Unde

& volu-

Digitized by Google

γὰρ τὸν ἀέρα κινεῖ καὶ διαπερᾷ. τὰ δ' ἄλλα μέρη οὐχ ὅμοια τούτοις πρὸς εὐτροφίαν ἔχουσι. διὰ τοῦτο καὶ τὰ γυμνάσια εὐεξίαν αὐτοῖς σώμασι δίδωσι κινοῦντα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς χυμοὺς πέπτοντα καὶ ἀπολεπτύνοντα. οὐ μέχρι δὲ σωμάτων ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς τὰ ἐν τοῖς μαθήμασι γυμνάσια ὠφέλειαν ἐμποιεῖ. καὶ κίνησις δὲ μετεξετέρη κατὰ τὸν ἱπποκράτην, κρατύνει τὸ σῶμα, ἀργίη δὲ τήκει.

ρμζ. Διατί δωριεῖς εὔχονται κακὴν χόρτου συγκομιδήν;

Κακὸς συγκομίζεται χόρτος βροχὴν ὅτι πλείστην δεχόμενος. χλωρὸς γὰρ θεριζόμενος σήπεται ταχὺ διάβροχος γεγονώς. ὑόμενος δὲ πρὸ τοῦ θέρους ὁ σῖτος βοηθεῖται πρὸς τὰ θερμὰ καὶ νότια πνεύματα. ταῦτα γὰρ οὐκ ἐᾷ πυκνωθῆναι συνεσάμενον τὸν καρπὸν ἐν τῷ στάχυϊ. ἀλλ' ἐξέστησε καὶ διαχέει τῇ θερμότητι τὴν πῆξιν ἂν μὴ βεβρεγμένης τῆς γῆς ἡ ὑγρότης παραῤῥεῖ ψύχουσα καὶ νοτίζουσα τὸν στάχυν. διότι οὖν ἡ κακὴ τοῦ χόρτου συγκομιδὴ διὰ τὴν βροχὴν γίνεται, σήπουσαν τοῦτον καὶ ἀφανίζουσαν, ὁ δὲ ὑετὸς ὠφέλιμός ἐστι τῷ σίτῳ πρὸ τοῦ θέρους γινόμενος, ἐξυγραίνει γὰρ αὐτὸν καὶ οὐκ ἐᾷ παρὰ τῶν θερμῶν πνευμάτων θερμαίνεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ ταῦτα εὔχονται τοῖς δωριοῖς κακὴν χόρτου συγκομιδήν.

ρμη. Διατί ἡ ἄρκτος οὐκ ἐσθίει τὰ δίκτυα
ὅταν ἁλίσκεται;

Λύκοι μὲν καὶ ἄρνες καὶ τ' ἄλλα τῶν θηρίων διαμάσσεται τὰ δίκτυα ὅταν ἐν τούτοις γένηται. ἡ δὲ ἄρκτος τοὺς ὀδόντας ἔχουσα εἴσω τοῦ χώματος ἥκιστα πρὸς τὰ λίνα ἐξικνεῖται. παραπέμπει γὰρ τὰ χείλη διὰ πάχος καὶ μέγεθος, ἢ μᾶλλον ἰσχύουσα ταῖς χερσὶ διασπᾷ τὸν βρόχον. καὶ ταῖς μὲν χερσὶ διασπᾷ τὸ λίνον, τῷ δὲ στόματι ἀμύνεται τοὺς διώκοντας. ἢ ὅτι αἱ περικυλινδήσεις μάλιστα βοηθοῦσι αὐτῇ πρὸς τὴν ἀποφυγὴν διασπῶσαι τὸ δίκτυον καὶ ῥηγνύουσαι, ὅθεν πολλάκις περικυλιομένη τοῖς βρόχοις διαιρεῖ τούτους καὶ τέμνει, εἶτα ῥαδίως ἐκκυβιστᾷ καὶ σώζεται. πολλῶν οὖν αὐτῇ ὄντων ἀμυντηρίων καὶ ἀφορμῶν εἰς διαφυγὴν, τοῖς μάλιστα ἰσχυροτέροις χρῆται, καὶ διολισθαίνει τοῦ βρόχου ὑφ' οὗ κατέχεται.

ρμθ. Διατί ἡ τευθὶς φαινομένη, σημεῖον
χειμῶνος ἐστί.

Ἡ τευθὶς ἰχθύδιόν ἐστι λεῖον τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σαρκὸς· ὅθεν καὶ μαλάκιον ὠνόμασαι. ψιλότατον γὰρ ὂν καὶ μήτε ὀστρέακῳ συγκαλυπτόμενον, μήτε

δέρ-

Digitized by Google

& volucrium animalium ſvaviſſimæ & ad nutriendum aptiſſimæ partes ſunt qvas movent maxime, ut alæ, hiſce enim aërem movent ac trajiciunt, cætera autem membra non ſimiliter bene nutriunt. Similiter exercitationes corporis bonum ejus habitum promovent, utpote qvibus moventur, coqvuntur & tenuantur humores. Neq; corporibus tantum ſed animis etiam utilitatem afferunt exercitationes in diſciplinis & artibus. Atqve ſecundum Hippocratem motio qvandoqve interpoſita corpus confirmat, ignavia corrumpit.

147. *Quare Dorii malum graminis proventum exoptant?*

Graminis mala meſſis contingit plurimâ cadente pluvia. Cum enim viride illud pluvia permadens demetitur, facile corrumpitur. At pluviæ frumentum ante æſtatem rigantes illud juvant adverſus calidas auras & ab auſtro ſpirantes, qvæ non permittunt fructum in ariſta condenſari, ſed calore ſuo ſoliditatem ejus impediunt diſſipantqve, niſi terrâ irrigatâ humor ariſtam refrigerans atqve madefaciens acceſſerit. Qvandoqvidem igitur propter pluvias mala fit meſſis graminis, utpote qvod per illas puteſcit ac perditur, frumento autem eædem ante æſtatem cadentes conducunt, ſiqvidem illud humectant, nec permittunt illud à calidioribus ventis æſtu affici & uri, hinc Dorii malum graminis proventum exoptant.

148. *Quare urſa non arrodit retia quando capitur?*

Lupi & agni aliæqve beſtiæ arrodunt retia qvando illis conſtrictas ſe ſentiunt. Urſa vero dentes interius in faucibus habens minus illis valet adverſus linum, qvod labiis propter illorum craſſitiem & magnitudinem patitur excidere: aut vero qvoniam magis valet anterioribus pedibus, illis laqveos dirumpit, atqve adeo retia qvoqve, & ore defendit ſe adverſus perſeqventes: aut qvia volutationes urſam maxime juvant ut evadere poſſit, diſcindendo atqve diſrumpendo rete, ſæpe enim cum eo ſe circumvolvens id laxat ac refringit, ac deinde facile proſilit atqve ſe tuetur. Itaqve cum multa habeat qvibus ſe poſſit defendere, multaqve ad effugiendum auxilia, robuſtiſſimis utitur, laqveumqve qvo tenetur ligatus, perrumpit.

149. *Quare loligo ſuper aquis viſa ſignum ſit tempeſtatis?*

Loligo piſciculus eſt ſuperficie corporis lævis, unde & μαλάκιον à mollitie appellatur, nudus enim nec munitus teſta, nec cute indutus,

δέρματι περιεχόμενον μήτε λεπίδι σκεπόμενον, μετὰ τῶν μαλαχίων τετάχαται· γυμνὸν οὖν παντὶ καὶ ἄσκεπὲς ὂν προαισθάνεται δι' εὐπάθειαν τοῦ χειμῶνος, ὅθεν ἐξάλλεται φεύγουσα τὸ ψῦχος καὶ τὴν ἐν βάθει ταραχὴν τῆς θαλάσσης. Καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἀνανήχεται. Ὅταν οὖν τὸ ἰχθύδιον τοῦτο θεάσωνται οἱ θαλαττουργοὶ τῇ θαλάσσῃ νηχόμενον, χειμῶνα τεκμαίρονται· ὥσπερ ὅταν ἴδωσι τὸν πολύποδα τῆς πέτρας περιεχόμενον, ἀνέμων σημειοῦνται φοράν. Ἐγκατέσπειρεν γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς ζώοις δυνάμεις προγνωστικὰς, δι' ὧν τὰ σωτήρια διώκουσι καὶ τὰ λυπηρὰ διαφεύγουσι.

ρν. Διατί τὸν μὲν σῖτον ἐν πηλώδει φυτεύομεν γῇ, τὴν δὲ κριθὴν ἐν καταξήρῳ;

Ὁ σῖτος πικρὸς ὅτι καὶ ξυλώδης, χαύνη δὲ καὶ εὐδιάσπαστος ἡ κριθή. ὅθεν ἐκεῖνος μὲν μαλαττόμενος καὶ χυλούμενος ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ μάλιστα φύεται. Τῇ δὲ κριθῇ διὰ μανότητα σύμφορόν ἐστι τὸ ξηρότερον, ὅθεν πυροφόρος μὲν ἡ πίων καὶ βαθύγεως ἄρουρα, κριτοφόρος δὲ ἡ λεπτόγεως. Διότι τῶν σπερμάτων τὰ ἰσχυρὰ πλείονος τροφῆς δεῖται, τὰ δὲ ἀσθενῆ λεπτοτέρας καὶ ἐλαφρῆς. Ἀσθενέστερον δὲ ἡ κριθὴ καὶ μανότερον, ὅθεν οὐ φέρει τὴν πολλὴν τροφὴν καὶ βαρεῖαν. ἑκάστῳ γὰρ βλαστήματι καὶ ἑκάστῳ φυομένῳ χόρτῳ ἢ σπέρματι κατάλληλον χρὴ τὴν ὑποκειμένην παρασκευάζεσθαι γῆν, ὅπως ᾧ χαίρει ἕκαστον, τούτῳ τρεφόμενον αὔξηται. χαίρει δὲ τὰ μὲν τοῖς ξηροῖς, τὰ δὲ τοῖς ὑγροῖς, τὰ δὲ τοῖς θερμοῖς.

ρνα. Διατί ἡ ἄμπελος οἴνῳ ῥαινομένη μάλιστα τῷ ἐξ αὐτῆς, ἀναξηραίνεται;

Ὅτι ὁ ἄκρατος συπτικὴν ἔχων φύσιν ἐνδύεται ταῖς ῥίζαις, καὶ τοὺς πόρους συναγαγὼν καὶ πυκνώσας οὐκ ἐᾷ διιέναι τὸ ὕδωρ ὥστε τὸ φυτὸν εὐθαλεῖν καὶ βλαστάνειν. ῥᾷον δὲ ἡ ἄμπελος δέχεται τὸ ἐξ αὐτῆς ἀπιὸν, εἰς αὐτὴν ἐπανιόν. Εἰ γὰρ καὶ ἀναίσθητον τὸ φυτὸν, καὶ οὔτε ὁρμῇ οὔτε φαντασίᾳ διοικούμενον, ἀλλὰ φύσει πρὸς τὸν οἰκεῖον χυμὸν τρεπομένη, παρ' αὐτοῦ μᾶλλον ὑπομένει τὴν πύκνωσιν. Εἰσὶν οὖν ὡς ἀληθὲς τὰ πλείω τῶν φυσιολογουμένων δύσφραστα καὶ δυσείκαστα, καὶ δεῖ τὸ μὲν βάθος ἀπογινώσκειν τῆς διαγνώσεως, δέχεσθαι δὲ τὸ διδόμενον ἂν ἔχει τὸ πιθανόν. Τοῦτο καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ βοᾷ, ὡς ἐγώ τε ὁ λέγων ὑμεῖς τε οἱ ἀκούοντες φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν.

ρνβ.

Digitized by Google

nec ſqvama contectus mollibus accenſetur. Nudus itaq; & minime tectus adeo cum ſit, facile afficitur præſentitq; tempeſtatem, unde proſilit ut frigus & maris turbationem qvæ in fundo eſt effugiat, & in ſumma aqva pronatat. Qvando igitur hunc piſciculum nautæ vel piſcatores mari ſupernatantem vident, tempeſtatem præſagiunt, uti ventorum imminentium ſignum eſt, ſi polypodem animadverterint petræ adhærentem. Inſeminavit enim DEus animalibus facultatem ejusmodi prænotricem, cujus ope profutura proſeqvuntur, & qvæ nocere poſſunt fugiunt.

150. *Quare frumentum in lutoſo, hordeum in arido conſerimus ſolo?*

Qvoniam frumenti planta amara ac ſurculoſa eſt, hordei autem laxa & fungoſa qvæqve facile corrumpitur, unde illud ab humido emollitum ſuccoqve impletum optime creſcit, hordeo autem qvia laxiore natura eſt, magis conducit terra ſiccior, unde & pingvis ac profundus ager bonum profert frumentum, tenuis hordeum. Semina robuſta copioſiore nutrimento indigent, infirmiora tenuiore ac leviore. Eſt autem hordeum longe infirmius rariusqve, unde non fert nutrimentum grave ac multum. Cuivis enim plantæ herbæve naſcenti ac ſemini congruentem terram ſubjicere atqve aptare oportet, ut qva qvodlibet gaudet, in hac alatur & adoleſcat, prout alia ſicco, humido alia, alia calido delectantur ſolo.

151. *Quare vitis vino irrigata, maxime quod ipſa edidit, exareſcat?*

Qvoniam merum vi ſua ſtyptica ſive contrahente inſinuat ſe radicibus, poroſqve conſtipando ac condenſando non ſinit aqvam ut planta floreat creſcatqve, penetrare. Facilius vero imbibit vitis vinum qvod ex ipſa profectum eſt, ſi illi iterum affundatur. Etſi enim ſenſu deſtituitur planta, ac nec appetitu nec phantaſia movetur, tamen natura fertur ad ſuccum ſibi familiarem, & ab eo facilius conſtipatur. Cæterum nihil verius, qvam multa in phyſicis eſſe qvæ difficulter explicari & qvorum rationes conjecturis non facile attingi poſſunt, cujusmodi profundâ cognitione tantisper dilata, ſatis nobis eſſe debet ſi veriſimile aliqvid afferatur. Idem aperte profitetur Plato in Timæo, atqve ideo nec ego, inqvit, qvi loqvor, nec vos qvi me auditis humani aliqvid à nobis alienum putare debemus.

ρνβ. Διατί τὰ ῥόδα μᾶλλον ἀνθεῖ δυσοδῶν τινῶν παραφυομένων αὐτοῖς;

Οὐ τὰ ῥόδα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴα καὶ πάντα ὅσα ἔχει ἡδεῖαν ἀποφορὰν, ὅταν σκόροδα καὶ κρόμμυα τούτοις παραφύεται, εὐωδέστερα γίνεται. Διότι πᾶν εἴτι δριμὺ ἢ δύσοδμον ἐν τούτοις ᾖ, ἐν τοῖς δριμυτέροις τῶν σπερμάτων φυσικῶς ἀποῤῥεῖ, καὶ γίνεται τὸ καταλιμπανόμενον εὐωδέστατον καὶ ὀσφραντικώτατον. Καὶ τὸ πήγανον δὲ ὑπὸ τῇ συκῇ φυτευόμενον δριμύτερον ἑαυτοῦ γίνεται, μετατίθεται γὰρ εἰς φυτὸν τὸ ἐν τῇ συκῇ βαρύοσμον. Καὶ τῶν συκαῖς δὲ ἀγρίαις παραφυτευομένων συκῶν βελτίω τὰ σῦκα γίνονται. ὁλκῆς γὰρ ἑκάστῳ καὶ φορᾶς πρὸς τὰ σύμφυλα ἢ ὅμοια γινομένης, ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ γλυκείᾳ συκῇ δριμὺ, εἰς τὴν ἀγρίαν μεταβαίνει συκῆν, καὶ ἄμικτον τὴν τοῦ σύκου διαφυλάττει γλυκύτητα.

ρνγ. Διὰ τίνα αἰτίαν τὸ τῶν ἀγρίων συῶν δάκρυ ἡδὺ, τὸ δὲ τῶν ἐλάφων ἁλμυρόν;

Τοῦτο διὰ θερμότητα καὶ ψυχρότητα γίνεται. Ὁ μὲν γὰρ ἔλαφος ψυχρός, ὅθεν καὶ δειλὸς καὶ φεύγων ἀεὶ, διώκων δὲ οὐδέποτε. Ὁ δὲ χοῖρος θερμὸς, ἔνθεν τοι τὸ μὲν θερμὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν συῶν ἐγκαθήμενον πέπτει τούτοις τὸ δάκρυον, καὶ γλυκὺ ἀπεργάζεται. Τὸ δὲ ψυχρὸν μεταβαλεῖν τοῦτο τοῖς ἐλάφοις μὴ ἐξισχύον, ἁλμυρὸν τοῦτο καὶ φαῦλον ἐᾷ. Οὐδὲν γὰρ τῶν πάντων ἀναίτιον, εἰ καὶ πολλὰ τὴν ἡμετέραν διαφεύγει κατάληψιν. δεῖ δὲ ἀεὶ μὴν τὰς ἀληθεστέρας διώκειν τῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ ἢ ταῖς πιθανωτέραις ἀρκεῖσθαι, ἐπεὶ καὶ τοῦτο Πλάτων παρακελεύεται ἐν τῷ διαλόγῳ τῷ Φαίδωνι, οὐ τὰ ἀνέλεγκτα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ δυσέλεγκτα προσδεχόμενος.

ρνδ. Διὰ τίνα αἰτίαν αἱ χάλικες καὶ μολιβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρότερον τὸ ὕδωρ ποιοῦσι;

Τοῦτο τὸ ζήτημα ἐν προβλήμασιν Ἀριστοτέλης ἐπιχειρήσας θεωρῆσαι οὐκ ἐπελύσατο, ἔστι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δυσθεωρήτοις. Εἰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ παραψύχει τὸ ὕδωρ ἔξωθεν ἐμπίπτων, οὗτω δὲ μᾶλλον ἰσχύει πρὸς τοὺς λίθους καὶ τὰς μολιβδίδας ἀπερειδόμενος. στέγουσι γὰρ αὐτὸν τῇ πυκνότητι καὶ ἀνακυκλοῦσι εἰς τὸ ὕδωρ, ὥστε δι᾽ ὅλου ἰσχυρὰν γίνεσθαι τὴν περίψυξιν, καινὸν οὐδὲν ἐὰν τὰ τῶν χαλίκων λιθίδια καὶ αἱ μολιβδίδες ἐμβαλλόμεναι ψυχρὸν ποιοῦσι τὸ ὕδωρ.

Διὸ

Digitized by Google

152. *Quare roſæ latius florent fœtentibus plantis juxta naſcentibus?*

Non roſæ ſolum ſed & lilia & qvæcunqve ſvavi odore præſtant, juxta naſcentibus allio & cepis fragrantiora fiunt. Siqvidem qvicqvid adhuc in illis ſupererat acre atqve ingratum, natura ſua fertur ad illa acerrimi odoris ſemina, ſic ut reliqvum deinde ſit fragrantiſſimum amœniſſimumqve. Sed & ruta ſub fico plantata fit qvam prius erat acrior, nam qvod in fico erat graveolentius, in rutam transfertur. Etiam in ficis prope caprificos plantatis ſvaviores fici naſcuntur, ſiqvidem homogenea ac ſimilis generis qvæ ſunt, per naturam feruntur ac trahuntur ad ſimilia, qvicqvid itaqve in fico erat acre, in caprificum tranſit, atqve adeo ſinceram ei ſervat dulcedinem.

153. *Quare aprorum lacrymæ dulces, cervorum ſint ſalſæ?*

Hoc ex calore & frigiditate contingit. Cervus enim frigidæ naturæ eſt, unde & timidus ſemperqve fugiens, nec qvi unqvam alios perſeqvitur. At aper calida temperatura, unde calor oculis ejus inſidens lacrymas coqvit & dulces reddit, ſed in cervis frigus cum mutare illarum naturam non poſſit, relinqvit ſalſas crudasqve. Nihil ſane eſt in natura qvod cauſam ſuam non habeat, licet multa captum noſtrum effugiant. Itaqve oportet veriorem cauſam ſemper inqvirere, tamen contentum eſſe etiam veriſimilibus, qvod & Plato in Phædone facere jubet, non ea modo qvæ refelli nullo modo poſſunt amplectens, ſed & qvæ difficulter poſſunt confutari.

154. *Quare ſilices & plumbi laminæ aquæ impoſitæ illum frigidiorem reddant?*

Hanc qvæſtionem Ariſtoteles in problematis cum inſtituiſſet expendere, inſolutam reliqvit, eſt enim ex difficillimis. Nimirum vero cum aër extrinſecus allabens aqvam reddit frigidam, id magis etiam efficere valet cum in lapides & plumbi laminas impingitur: denſitate enim ſua excipiunt illud atqve in aqvam iterum remittunt, ut per totam illam validius frigus pervadat, unde nihil mirum qvod ſilices plumbiqve laminæ aqvæ injectæ illam refrigerant. Similem ob cauſam hiemis tempore fluvii frigidiores ſunt qvam mare, aër enim frigidus

Digitized by Google

Διὸ καὶ χειμῶνος οἱ ποταμοὶ ψυχρότεροι τῆς θαλάττης γίνονται, ἰσχύει γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁ ψυχρὸς ἀὴρ ἀνακλώμενος, ἐν δὲ τῇ θαλάσσῃ διὰ βάθος ἐκλύεται πρὸς μηδὲν ἀντερείδων. ἄλλως τε καὶ ὁ μόλιβδος τῶν φύσει ψυχρῶν ἐστιν, ὅτε χάλικες τῇ πυκνότητι τὸ ψυχρὸν διὰ βάθος ποιοῦσιν.

ρνε. Διὰ τίνα αἰτίαν ἀχύροις καὶ ἱματίοις ἡ χιὼν διαφυλάττεται;

Θαυμαστὸν δοκεῖ εἰ τὰ θερμότατα ἄχυρον καὶ ἱμάτιον συνεκτικὰ τῶν ψυχροτάτων ἐστίν. οὐκ ἔχει δὲ οὕτως, ἀλλ' εἰ αὐτὸς παραλογιζόμενος. Οὐ γὰρ φύσει θερμὸν τὸ ἱμάτιον, καὶ γὰρ ὁ χιτὼν ψυχρὸς ἡμῖν προσπίπτει τὸ πρῶτον ἐνδυσαμένοις, εἶτα μέντοι θερμαίνει τῆς ἀφ' ἡμῶν θερμότητος ἐμπιπλάμενος καὶ ἅμα περιστέλλων καὶ τὸν ἔξω ἀέρα τοῦ σώματος. Ὥσπερ οὖν ἡμᾶς θερμαινόμενον θερμαίνει τὸ ἱμάτιον, οὕτω ψυχόμενον τὴν χίονα περιψύχει. Ψύχεται δὲ ὑπ' ἀφιείσης πνεῦμα λεπτὸν, τοῦτο γὰρ συνέχει τὴν πῆξιν αὐτῆς ἐγκατακεκλεισμένον. ἀπελθόντος δὲ τοῦ πνεύματος ὕδωρ οὖσα ῥεῖ καὶ διατήκεται καὶ ἀπανθεῖ τὸ λευκὸν, ὅπερ ἡ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ὑγρὸν ἀνάμιξις ἀφρώδης γενομένη παρεῖχε, καὶ τὸ ἄχυρον διὰ κουφότητα μαλακῶς περιπίπτον οὐ θρύπτει τὸν πάγον.

ρνϛ. Τί ἐστι βούλιμος;

Βούλιμος λέγεται ὁ μέγας λιμὸς, οἷον πούλιμός τις, τοῦτ' ἔστι πολὺς λιμός. Βουλιμιῶσι δὲ οἱ διὰ χιόνος μάλιστα πολὺ βαδίζοντες. πάσχουσι δὲ τοῦτο καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι, καὶ μάλιστα ὅταν ἰσχάδας καὶ μῆλα κομίζωσιν. ὃ δὲ θαυμασιώτατόν ἐστιν, οὐκ ἀνθρώπους μόνον ἀλλὰ καὶ κτήνη ἀναῤῥώννυσιν ἄρτος πάντων ἐδωδίμων μάλιστα, ὥστε κἂν ἐλάχιστον ἐὰν φάγωσιν, εὐθὺς ἵστανται καὶ βαδίζουσι. περιψύχεται γὰρ ἰσχυρῶς καὶ πυκνοῦται τὰ σώματα τῶν βαδιζόντων διὰ χιόνος, κἀντεῦθεν τὸ θερμὸν ἔσωθεν ἀντιπεριστάμενον ἀναλίσκει τὴν τροφὴν, εἶτα ἐπιλειπούσης αὐτῆς ὥσπερ τὸ πῦρ ἀπομαραίνεσθαι. Διὸ πεινῶσι σφόδρα οἱ τοῦτο παθόντες, καὶ βραχὺ παντελῶς ἐμφαγόντες εὐθὺς ἀναλάμπουσιν. Οἱ δὲ τὴν βουλιμίασιν πάθος ἐν στομάχῳ φασὶ διὰ συνδρομὴν θερμοῦ λειποψυχίαν ποιοῦν.

ρνζ.

Digitized by Google

dus in illis reflexus prævalet magis qvam in mari, ubi propter profunditatem nullum in ſolidum corpus incidit, ſed diſſolvitur. Alioqvi plumbum etiam natura frigidum eſt, & ſilices propter denſitatem frigus in imo faciunt.

155. *Quare paleis & veſtimentis injectis nix conſervatur?*

Mirum videri poſſit qvod calidiſſimæ res ut palea & veſtimentum frigidiſſimas conſervant. Sed non ita ſe habet, verum ipſe qvi ita judicas falleris. Neqve enim naturâ calidum eſt veſtimentum, nam & tunicam primo nos cum eam induimus frigidam ſentimus, deinde demum calefacit, impleta ſcilicet calore à corpore noſtro procedente, & externum aërem ab illo arcens ac repellens. Qvemadmodum igitur calefacta veſtis nos calefacit, ſic frigefacta nives refrigerat. Frigeſit autem emiſſo ab illis tenui ſpiritu, qvi dum à veſte incluſus retinetur, eas integras ac compactas conſervat. Hic enim ſi exſpiret & evolaverit, nix in aqvas è qvibus conſtat liqvefacta diffluet, alboremqve ſuum veluti florem amittet, perinde ut evaneſcit ac perit ſpuma qvæ ſpiramine cum aqva permixto nata fuerat. Sed & palea, qvoniam perlevis eſt, molliter nivibus incumbens, conſiſtens ejus gelu non diſſolvit, ſed integrum relinqvit.

156. *Quid ſit bulimos?*

Bulimos vehemens fames eſt, qvaſi πύλιμος à πολὺς multus & λιμὸς qvod famem ſignificat. Vehementius autem eſuriunt qvi per nives freqventer iter faciunt, qvod & eqvi ſentiunt & muli, maxime qvando caricas vel poma portant. Qvod vero mirandum maxime eſt, non homines modo ſed & jumenta inter omnes cibos pane maxime confirmantur & vires recipiunt, ac ſi vel paululum ex eo comederint, erecti iterum ſtant & progrediuntur. Eorum porro qvi per nives iter faciunt, corpora vehementer afficiuntur frigore & conſtipantur, atqve inde calor intrinſecus reſiſtens conſumit nutrimentum, qvo abſumto una cum calore illa deficiunt ac marcent. Sic itaqve affecti eſuriunt vehementer, & vel paululum cibi ſi ceperint, iterum reficiuntur. Sunt & qvi acrem hanc famem paſſionem in ſtomacho eſſe ajunt, qvi ob calorem illi conjunctum facit, ut deliqvium animi homines patiantur.

157. *Qua-*

Digitized by Google

ρνζ. Τίς ἡ αἰτία δι' ἣν εὔθρυπτα γίνεται τὰ ἐν τῇ συκῇ κρεμαννύμενα κρέατα;

Τὸ φυτὸν ἡ συκῆ ἁπάντων ἐστὶ ὀπωδέστατον, θερμὸν οὖν πνεῦμα καὶ δριμὺ καὶ τμητικὸν ἀφίησι. καὶ τοῦτο θρύπτει καὶ πεπαίνει τὴν σάρκα τοῦ ὄρνιθος, ὅθεν τῶν ταύρων ὁ χαλεπώτατος συκῇ προσδεθεὶς ἡσυχίαν ἄγει καὶ ψαύσεως ἀνέχεται, καὶ ὅλος ἀφίησι τὸν θυμὸν ὥσπερ ἀπομαραινόμενος. Τοῦτο γοῦν τὸ πνεῦμα καὶ τοῖς θύμασιν ἢ ὅλως τοῖς κρέασι προσπίπτον διαιρεῖ τὴν σάρκα καὶ περιθρύπτει καὶ ψαφαρὰν ἀπεργάζεται, διὰ ταῦτα τοι καὶ πρὸς τῆς γλυκείας συκῆς ἕτερα σῦκα τὰ λεγόμενα ὄλυνθοι τὴν ἄχρηστον ὑγρότητα τοῦ φυτοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἕλκοντα, τὴν χρηστοτέραν ἀφίησι. διὰ ταῦτα φησὶ καὶ ἡ γραφὴ, ἡ συκῆ ἐξήνεγκε τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, τουτέστιν, ψυχὴ διὰ καθάρσεως ἅπαν τὸ ἄχρηστον ὥσπερ ὄλυνθον ἐξήνεγκεν καὶ ἀποκέτευσεν.

157. * *Quare carnes ex fico arbore ſuſpenſæ teneriores fiant?*

Ficus omnium fruticum arborumqve maxime ſucco abundat, itaqve ſpiritum ex ſe emittit calidum, acrem & incidendi vi præditum. Atqve hic ſubigit ac veluti percoqvit avis appenſæ carnes, ſiqvidem ferociſſimus etiam taurus fico alligatus mitior fit contingiqve ſe permittit, atqve omnino jam veluti langvidus factus omittit iram. Hujusmodi igitur ſpiritus carnibus victimarum vel qvibuscunqve aliis allabens illas permeat maceratqve & teneriores efficit. Itaqve etiam dulci è fico groſſi crudæ, abundantem illius humiditatem ad ſe attrahunt atqve ſic eam meliorem reddunt, qvo alludens S. Scriptura ait: ** *Ficus extulit groſſos ſuos*, hoc eſt anima per purificationem omne inutile tanqvam groſſum crudam à ſe emiſit atq; effudit.

* Ita in MSto quo uſus ſum quæſtiones hæ capitibus CLVII. diſtinguuntur, neque tamen pauciora argumenta continent quam codex Allatii diviſus in capita CXCIII. ut ex titulis ſupra p. 51. adſcriptis videbis. Itaque ne quis exiſtimaret me minus integrum iſtud Pſelli opuſculum dare, in titulo capita CXCIII. memoravi, licet pro diviſione quam in Lindenbrogiano apographo reperi, non plura ſunt capita quam CLVII.

** Cantic II 13. Confer qvæ de caprifico ſupra cap 152.

F I N I S.

INDEX

INDEX

In

MICH. PSELLI QVÆSTIONES

nunc primum editas.

Imperatorem alloqvitur Auctor c.4. 6. 12. 13. 93. &c.

Æ Cheloos fluv. cap. 139.
Ægon fluvius Æthiop. id.
Ævum. 79.
An in angelum mutetur anima? c. 32.
Angeli plures an homines c. 29. an in illis aliquid mali. c 71.
Anima. c. 27. ſeq.
  ejus facultates. c. 34. ſeq.
  conjunctio cum corpore c. 43. ſolutio c. 47.
Animæ irrationabilis. c. 44.
Annus magnus. 125. magna hiems & æſtas. 127. 129.
Apri lacryma 153.
Aqua marina 130. 131. 132.
Araxes fluvius 139.
Argyrus Mons. 139.
Arithmetici c. 68. 119.
Aſtrologia c. 77.
Aſtronomi 93. 94. &c.
Attentio c. 46.
Bactrus mons 139.
Bulimos 156.
Capræ (meteoron) 91.
Caſus 79.
Caucaſus 139.
Cauſæ c. 61.
Cervi lacrima. 153.
Chamæleon. 145.
Choaſpes fluv. 139.
Chremetes fluv. 139.
χώρα. 119.
Circuli cœleſtes. 8 9. ſeq.
Cœli ſubſtantia. 88. 97.
Cognitionis genera varia, c. 69.
Colores. c. 64.
Cometæ. 104.
Communicatio idiomatum, cap. 18.
Conceptio fœtus. 83.
Conſubſtantiale. 5.
Corpora c 67.
Creatum quid primo loco? 17.
Criſſæus ſinus. 135.
DEus c. 15. Entium ad DEum reverſio c. 74.
DEi notionem unde homines acceperint c. 18. operationem cur non ſemper percipiamus. c. 70.
Dorii. 147.
Ecnephias. 111.
Electio voluntatis c. 46.
Elementum. c. 59.
Endelechia c. 76.
Enhypoſtatum. c. 3. & 4.
Eſſentia. c 2.
Euboicus refluxus 135.
Faſcinatio. 82.
Fatum. 78.
Ficus. 152. 157.
Figuræ corporum c. 63.
Fluvii 139.
Fœtentibus vicina magis fragrant. 152.
Formatio fœtus. 86.
Fortuna 79.
Frumentum. 147. 150.
Fulmen. 113. 114.
Gabari. 138.
Galaxia 90.
Generatio & corruptio. 66.
Geometricas demonſtrationes non admittunt Regiæ aures 107. 93.
Graminis malus proventus. 147.
Grando. 105.
Halo 107.
Hebrus fluvius. 139.

Hia-

Hiatus in cœlo. c. 92. Hordeum. 150.
Hypoſtaſis c. 2. Ὁμοιϋπόςατα 6.
ὑπέκκαυμα 96. 123.
Idea. c. 60. Iris 106. Lacus 138.
Locus c. 67. 72. 118. Loligo 149.
Lunæ Eclipſis 95. magnitudo. 93.
Materia c. 61. an bona. 73.
Mens c. 20. ſeq.
Michaëlis Ducæ habitus corporis. 8.
Miſtio c. 65. Montes 139. Morbus 86.
Motus 76. Mundus. 115. ſeq.
Muſica periodorũ cœleſtium proportio. 103.
Naphtha. c. 43. Natura. 40.
Natura in Divinis c. 2. 13. ſeq.
Neceſſitas c. 77.
Neoſis fluv. 139. Nilus 139. 140. 141.
Nix. 105. 155. Oleum mari affuſum. 133.
Ombrici. 138. Parhelii. 109.
Panaryus fluvius 139.
Perſona c. 2. Phaſis fluv. 139.
Phœnicobalanus. 143. Pindus mons. 139.
Planetarum Periodi. 103. 125.
Plumbum. 154.
Pluvia. 105. 136. ſeq. Polypus 145.
Præſcientia DEI. 16. Preſter 114.
Principia naturalia. c. 59. ſeq.
Pyrenæi montes. 139. Pruina 105.
Mich. Pſelli habitus corporis. 8.
Ratiocinium practicum c 45. Roma 142.
Regna maxima. 142. Riphæi montes 139.
Ros 105. Sal pecoribus utile. 144. ex mari
fulmine tacto. 134. ſalſus ſapor in nullo
fructu. 143.
Sanitas. 86. Sapores. 143.
Scombrus mons. 139.
Senſus 81. Silices. 154.
Similes vel diſſimiles parentibus liberi 84.
Sirbonis lacus. 138. Sitis jejunantium. 87.
Sol an calidus. 96.
Solis magnitudo 93. eclipſis 94.
Somnia 85. Stellæ cadentes 91.
Stellarum motus 98. ſubſtantia 97. figura.
99. ordo 100. lumen. 101. Significatio 102
Strymon fluv. 139.
Tempus c 74 79.
Terræ magnitudo. 93. motus 128.
Theurgia c. 52. 55. S. Trinitas c. 1. 10. ſeq.
Typho. 111. Vacuum. 117. Venti. 110.
Virgæ in cœlo. 108.
Virtutum ordines c. 48. gradus 49.
alia de virtutibus. c. 50. ſeq. Vitis. 151.
Unio perſonalis c. 8. 65. relat[illegible]a. 9.
Unitas eſſentiæ. c. 7.
Voluntas c. 45.
Voluntates & operationes duæ in Chriſto. (c. 14.
Urſus 146. 148.

SCRIPTORES à PSELLO Allegati.

Ariſtarchus ἀςρονομικώτατ☉. cap. 93.
Ariſtoteles c. 28. 29. 30. 51. 76. 88 91. 96. 97. 98. 105. 108. 111. 126. 131. Ejus problemata. 154.
Cantici Canticorum locus 157.
Cleanthes. c. 28.
Cleomedes Philoſophus 117.
Dionyſius Areopagita. c. 74.
Eleates hoſpes apud Platon. (in Timæo) c 73.
Evangelii locus 125.
Gregorius Nyſſenus c. 42.
Gregorius Theologus c. 15. 42.
Oratione in Chriſti nativitatem. 71.
Hippocrates 146. Cous Medicus 110.
Homerus 111. 144.
Jamblichus c. 34.
Jeremiæ Prophetæ locus. c. 52.
Maximus Confeſſor & Philoſophus c. 42.
Moyſis locus 102.
Neſtorius c 9.
Peripatetici Philoſophi c. 28.
Plato. 15. 28. 29. 35. 41. 53. 62. 81. 87.
Phædone 153.
Philebo 73.
Timæo c. 38. 73. 121. 151.
Platonica ψυχογονία. c. 36. 38.
Plotinus c. 28.
Proclus Philoſophus c. 75.
in Timæum Platonis c. 38. 121.
Ejus κεφάλαια c. 74.
Pſalmi locus 128.

FINIS.

LEONIS ALLATII DE LIBRIS ECCLESIASTICIS GRÆCORUM,

Diſſertationes Duæ,

Quarum unâ, Divinorum Officiorum potiores uſitatioresque Libri percenſentur: alterâ Triodium, Pentecoſtarium & Paracletice examinantur.

Ad editionem Cramoiſianam Pariſ. MDCXLIV.

additis notis, ſupplemento & Indice: atque Elencho Alphabetico

MELODORUM GRÆCORUM,

recuſæ cura

JO. ALBERTI FABRICII.

HAMBURGI,
Apud CHRISTIANUM LIEBEZEIT, MDCCXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

VIRO
MAXIME REVERENDO
atque Celeberrimo
GEORGIO SERPILIO,
Eccleſiarum Ratisbonenſium
Superintendenti meritiſſimo,
Paſtori & Conſiſtoriali Primario ac Scholarchæ,

S. D.

Jo. Albertus Fabricius.

Quas prælis iterum curavi ſubjici & ſupplemento quodam adauxi diſſertationes Leonis Allatii de libris Eccleſiaſticis Græcorum, ad Te potiſſimum deferre in animum induxi, Venerande Antiſtes, cultus mei & amoris & obſervantiæ publicum teſtimonium. Intellexi enim nec Te aſpernari meum qualecunque ſtudium in per-

Digitized by Google

ſequendis Græcorum ſcriptis, neque hoc cum maxime Tibi volumen exiſtimavi poſſe diſplicere, quo libri liturgici quibus preces & officia atque hymni Græcæ Eccleſiæ recenſentur, eorumque notitia traditur. Inprimis vero putavi haud ingratum Tibi fore elenchum Melodornm Græcorum, quem attextum his Allatianis diatribis à me vides. Quanquam enim rudis admodum ille eſt & vix inchoatus, tamen confido, poſt deperditum eheu Allatii, unius in editis pariter atque ineditis ſequioris Græciæ monumentis verſatiſſimi viri, quem de iſthoc argumento promiſit librum, haud improbaturum Te hosce, primos licet conatus meos in celebrandorum Græcæ Eccleſiæ Hymnopœorum ſtudio, quod circa vernaculas cantiones ſacras tantum Tibi debet. Equidem libenter profiteor ſicut aliis tuis ſcriptis quæ cum magna voluptate & fructu evolvi, ſic illis præcipue vehementer me eſſe delectatum, quibus hymnos Germanicos in Eccleſiis noſtris decantari ſolitos ſive per abſolutiſſimos indices promtis quærentium uſibus aptaſti, ſive collatis editionibus eluiſti varias & partim fœdas quæ paſſim illos inſederant mendas, ſive docto Theologicarum & Hiſtoricarum obſervationum apparatu veluti pulcher-

cherrima exornaſti florum ſparſione, ſive de auctoribus eorum erudite nos edocuiſti, ſive denique à corruptionibus ac detorſionibus, quibus omni procul pudore contaminare neſcio quis nuper auſus ipſos parum pie fuerat, liberaſti atque aſſeruiſti. Igitur quamvis multum abeſt in tanta Græcorum librorum hujus generis apud nos raritate ac penuria, quam tamen ſublevatum iri aliqua ſpes eſt, neque exinde pendens meliora aliquando dandi defuerit voluntas: quamvis igitur adhuc multum abeſt, inquam, ut de Græcis Melodis tam luculenta afferre in medium, eorumque ſacris carminibus tantum valeam lucis affundere, quam per Te, venerandorum & doctiſſimorum virorum B. D. *Jo. Benedicti Carpzovii*, B. D. *Georgii Gœzii*, D. *Georgii Henrici Gœzii*, B. *Wilhelmi Erneſti Tenzelii*, Cl. *Godfridi Ludovici* aliorumque, præcipue Rev. *Johannis Chriſtophori Olearii* exemplo inſiſtentem, in vernaculis noſtris felici, impigro & laudatiſſimo ſtudio factum eſt, audeo tamen vel primas hasce quas duxi in conſimili genere lineas Tibi dedicare, unaque cum illis Allatianas diſſertationes qualicunque à me annotationum auctario locupletatas. In illo cum brevitati maxime ſtuduerim, hoc tamen mihi datum volui nego-

tii,ut priorem diatribam,quæ tota Hiſtorica eſt,ſuppleſſem ex præſtantiſſimorum virorum monumentis Meurſii, Goari, Cangii, Suiceri, Cavei, Rayæi aliorumque, & meis obſervationibus: in altera vero elenctica eſſem brevior, & innuerem potius quam multis diſputarem, Allatium, quæ in libris illis Eccleſiaſticis tam ſevere ac prolixe reprehenderet, non adeo multa forte ſi ſecum habitare voluiſſet, habuiſſe. Quod ſupereſt ut quam diutiſſime doctrina ac virtute Tua præluceas Ratisbonæ Tuæ Tui merito amantiſſimæ, multisque præſtantiſſimis monumentis Tuis orbem literatum porro & Eccleſiam mactes, ex animo voveo. Hamburgi VIII. Cal. Aprilis Anni Chriſtiani MDCCXII.

LEONIS

LEONIS ALLATII

De Libris Eccleſiaſticis Græcorum DISSERTATIO PRIMA,

Qua divinorum Officiorum potiores & uſitatiores libri percenſentur.

Ad Clariſſimum & eruditiſſimum Virum

GABRIELEM NAUDÆUM.

PETIS à me (CLARISSIME NAUDÆE) eorum librorum œconomiam tibi per litteras tranſmitti , qvorum in Eccleſiæ Græcæ ritibus celebrandis potiorem uſum fuiſſe exiſtimo. Nam qvemadmodum rectè ſubjungis, tanta eſt ipſorum non modò copia, ſed inter ſe diverſitas , ut cognoſci probè non poſſint , niſi ab homine , ut lingvæ, ſic rituum & librorum omnium iſtius gentis callentiſſimo. Et ſanè non poſſum ego qvi tibi devinctus ſum multis &
inſignibus modis , hoc officii tantillum , vel æqviſſimæ poſtula- 4
tioni tuæ , vel amicitiæ , qvæ mihi tecum anni ſunt fermè XIV. arctiſſima ſemper fuit, non concedere. Imò verò ſi Bibliothecæ Mazarineæ cui te præfectum eſſe nuper accepi, libros ipſosmet inſeri deſideras , putasqve in illis perqvirendis opera mea tibi

utendum eſſe, faciam omni ſtudio, atqve diligentia ne qvicqvam à me poſtules qvod à viro tui amantiſſimo præſtari poſſit. Atqve ut inde exordiar unde tu ad me ſcribendi occaſionem deſumpſiſti:

Græcorum Eccleſiaſtici libri, plures nec unius generis ſunt, in eamqve jam excreverunt molem, ut attentiùs introſpicienti haud fieri poſſe videatur, ut per annum ab homine, id ſtudioſius incumbente, nec aliis negotiis implicito recitentur, tantum abeſt, ut cantu etiam, & per intervalla temporum reſpirante, commodè accenſeantur. Illius etenim gentis religio increbreſcens unicuiqve de novo, dummodò Sanctorum res pertractantur, acceſſionem facere, & ingentia duplicare volumina permiſit. Hinc maximam librorum copiam majorem fecit, & novis ſemper additis, molem in immenſum adauxit.

I. Inter eos primus per me ſit, qvi apud alios locum tenet poſtremum, *Typicum.* a) Typicum ipſum: *ἀναλαμβάνειν ἐπὶ χεῖρας τὸ παρὸν τυπικόν.* In eo, à primo die anni ſingulis diebus, qvid inter Miſſarum ſolemnia, qvid ad Veſperas, qvid ad Ho-
5 ras, qvid ad Matutinum, qvid deniqve ad reliqva divina Officia, ſive dies illi feriales ſunt, ſive feſti, recitandum, qvid pſallendum, aut legendum ſit, qvibus diebus jejunandum, qvibus & qvomodo ſolvendum jejunium, verbis clariſſimis, ac facillima methodo præſcribitur: variisqve eſt diſtinctum pro materiæ varietate capitibus. In edito præ aliis b) continentur, *Ordo recitandi officium per totum annum, ex præſcripto ſancti Sabæ, capitibus 59.* Sequuntur, *Marci Hieromonachi de dubiis Typicis capita* C. Poſteà. *Nicolai Patriarchæ Conſtantinopolitani ad Anaſtaſium Montis Sinæ Abbatem,*

a) Typicum hoc à Joſaphato Hieromonacho circa A. 1584. emendatum, ſæpius Græce vidit lucem, ut Venetiis apud Antonium Pinellum 1603 1615. 1643 fol. De qvò præter Meurſium, Allatium, Caveum, Suicerum, Cangium, Nicolaus Rayæus diſſ. præliminar. ad Tomum 2. Act. Sanctor. Junii p. LXXV. & Jacobus Goar ad Euchologium Græcorum p. 35.

b) Omiſit Allatius diſerte memorare nonnulla Typicis adjungi ſolita ut Menologium à Septembri menſe per totum annum complectens *ἀκολουθίαν* ſive ordinem Eccleſiaſticæ Pſalmodiæ & *συνάξεων* ſive collectarum. Nec non *Παρακλητικὸν* qvale etiam Horologiis & aliis libris ſuis adjiciunt Græci,

tem, de Jeiuniis Græcorum Carmina c) *Politica.* Inde locum habent minutiora qvædam, *de* d) *Artziburio, de Feriis Monachorum, de Continentia & ingluvie, de quatuor* e) *Evangeliſtis, de triginta argenteis ex Maximo Monacho, de Fide, & aliis ad eam pertinentibus.* Finem occupant *Capita adhortativa ad virtutem.*

Nomen habet à τύπος, qvaſi forma ſit, ordinatio, præſcriptio, norma, regula, inſtitutio. Hinc & libro nomen τύπος fuit. Evchologium: Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ τοιοῦτος τύπος γίνεται καὶ εἰς κοιμηθείσας γυναῖκας, κἂν τινες ἐγκατέσπειραν τῷ τύπῳ ἀκολουθίαν ἰδίως γυναικῶν, παίδων. καὶ τεθαύμακα, πῶς ἐπελάθοντο τοῦ τυπῶσαι καὶ εὐνούχων ἰδίως ἀκολουθίαν, ἢ βασιλέων. *Sciendum eſt, hanc eandem normam ſervari & in demortuas mulieres; licet quidam ordini intruſerint officium proprium pro mulieribus, & pueris. Et ſubit admirari eos oblitos fuiſſe pro Eunuchis, atque Imperatoribus officium proprium ordinare.* Ab aliis dictus fuit Διάταξις, ab aliis Διατύπωσις; Latinis erit, *Ordo recitandi divini officii.*

Illius Auctor unus eſſe non potuit, cum pro varietate 6
temporum, & rerum, res etiam divina, & ordo recitandi officii immutatus ſit: nec unus apud omnes ſemper invaluerit uſus. Qvare ſingulæ Græcorum Eccleſiæ, & eæ potiſſimum qvæ Patriarchalibus infulis cohoneſtantur, peculiarem ſibi modum in rebus divinis peragendis præſcripſerunt, qvod alio in loco nos fusè probaſſe meminimus. Cum deinceps barbarorum incurſu res Eccleſiæ imminui cœpta eſt, & unà cum ipſa Eccleſia finem habere, reliqvis aliarum Eccleſiarum ritibus obmuteſcentibus, ille, qvi ſancti Sabæ f) fuiſſe dicitur, uti melior, & rebus accom-

c) Carmina ſunt CCXXIV.

d) Scriptum illud de Artziburio auctorem habet Anaſtaſium Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopum, clarum ſub extrema tempora Seculi XI. Porro per Artziburium, jejunium intelligitur Armeniorum, de quo multa invidioſa & in odium eorum excogitata Græci, ut videre licet apud Cangium in Ἀρτζιβύριον. Sed ex Clariſſ. Viri Jo. Joach. Schrœderi theſauro linguæ Armenæ p. 335. ſeq. cognoſces Armena lingua *arradſchavuër* ſonare *primum*, illoque vocabulo intelligi primos quinque dies magni jejunii à Dominica Septuageſimæ usqve ad Paſcha. Marcus ille Hieromonachus non diverſus fortaſſis ab eo cujus interrogata diſſolvit Theodorus Balſamo.

e) Ex Pſeudo Dorothei Synopſi.

f) Typicum Sabæ allegatur ab Eutychio T. 2. Annal. p. 247. 248. ubi illud Eccleſiæ typicum appellat. In MS. Vindob. τυπικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσ-

modatior, ideoqve plauſibilior apud Græcos invaluit, qvo non tantùm qvi ſancti Sabæ regulis nomina ſcripſerunt, ſed cæteri etiam aliorum ordinum ſectatores, & ſacerdotes in ſæculo vitam agentes, & qvod maximum eſt, univerſa fere Græcia ad recitanda divina officia diriguntur. Idqve ut magis mireris, ſæculo addicti homines, & mulieres abſtinentias, & jejunia Monachis, & ſimilis ſortis hominibus à Patribus præſcripta ita amplectuntur, atqve iis obligantur, ut ab iis vel minimum qvidem ungvem recedere piaculum ſit. Qvare in tota Græcia ferè ſæcularium hominum, ac Monachorum vitæ inſtitutum, ſi uxores tantùm ſubtrahas, à qvibus Monachi ex præcepto abſtinent, qvoad omnia unum idemqve eſt. Typici hiſtoriam, illiusqve pro tempore
7 mutationem proſecutus eſt Simeon Theſſalonicenſis Dialogo contra hæreſes. Ejus verba, qvia inedita, libentiùs exſcribo: *καὶ δέομαι ὑμῶν ἐν Χριστῷ συντηρεῖσθαι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι παντὸς, καὶ ὡς ἀνθῆρα τινὰ θεῖον μένειν ἐν ἡμῖν τὴν παράδοσιν τῶν πατέρων. ἣν δὲ καὶ ἡμεῖς βουλόμενοι ἀσινῆ τηρεῖσθαι καὶ μένειν· ὥσπερ ἥδυσμά τι, καὶ ἄρτυμα γλυκαῖνον συνηρμόσαμεν αὐτῇ καὶ τὰ τῶν κανόνων, ἵνα μή τις γογγυστὴς περὶ τὰ καλὰ, καὶ μὴ γνῶσιν ἔχων τῆς τάξεως, ἀκηδιαστὴς δὲ μᾶλλον καὶ ῥάθυμος ὢν προφάσεις εὕροι τινὰς, καὶ χωρήσῃ πρὸς τὴν ταύτης κατάλυσιν λέγων, ὡς οὐ τοὺς συνήθεις, καὶ παρὰ πάντων ᾀδομένους ἀκούομεν κανόνας. νῦν γὰρ καὶ οὗτοι συνήφθησαν, καὶ τοῖς προσέχουσι καίπερ θυμουμένοις εὐτακτοτέρα μᾶλλον καὶ ἡδυτέρα αὕτη τῶν ἐν ταῖς μοναῖς καὶ σχεδὸν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις ἡ τοῦ ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων τυπικοῦ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα τελεῖται τάξις. ὅτι δὴ καὶ παρὰ μόνου τινὸς δυνατὸν ἐστι ταύτην γίνεσθαι. ἐπεὶ καὶ παρὰ μοναχῶν ἐξετέθη, καὶ μέχρις ᾀσμάτων πολλάκις ἐν κοινοβίοις ἐκτελεῖται. καὶ ἡ τοιαύτη δὲ διάταξις ἀναγκαιοτάτη, καὶ πατρική. καὶ γὰρ ὁ θεῖος πατὴρ ἡμῶν Σάββας ταύτην διετυπώσατο, παραλαβὼν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Εὐθυμίου, καὶ Θεοκτίστου. οὗτοι δέ γε ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν, καὶ τοῦ ὁμολογητοῦ Χαρίτωνος περιειλήφασι. τὴν δὲ τοῦ ἱεροῦ Σάββα διατύπωσιν, ὡς ἐμάθομεν, κατα-*

Ἱεροσολύμοις ἁγίας Λαύρας τῆς ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Αὕτη δὲ ἡ ἀκολουθία γίνεται καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων μονῶν. Obiit Sabas ille magnæ Lauræ Hieroſ l. Abbas A. C. 532. De illo Cyrillus Scythopol. apud Bollandum ad 20. Jan. & Cotelerium T. 3. monument. Fuit & Sabas Monachus circa A. C. 846. clarus ſcriptor vitæ S. Joannicii., memoratus Allatio de Synodo Photiana p. 541, alii itidem plures de quibus Bollandus T. 1. Januarii p. 916, 979.

καταφθαρέντος τοῦ τύπου ὑπὸ βαρβάρων ἀφανισθεῖσαν ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Σωφρόνιος ὁ τῆς ἁγίας πόλεως πατριάρχης φιλοπονήσας ἐξέθετο. καὶ μετ' αὐτὸν πάλιν ὁ θεῖος ἡμῶν, καὶ θεολογικὸς πατὴρ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἀνανεώσατο, καὶ γράψας παρέδωκεν. *Deprecor vos in Chriſto, ut ordinem hunc in perpetuum conſervetis, & veluti ſcintilla quadam divina traditio Patrum perſeveret: quam cum & ipſi velimus ut* 8
incorrupta conſervetur, & veluti condimentum quod dulcedinem conciliat, perſiſtat, illi & canones ſubjunximus, ne quis circa bona murmurator, & ordinis ignarus, quinimo piger ac ſegnis nonnullis adinventis prætextibus illius deſtructionem machinetur; non ſolitos inquiens, & qui ab omnibus canuntur Canones audiri. Nunc enim & hi additi ſunt. At his qui attentius animum applicant, alacrioresque ſunt, ordinatior, & ſuavior eo, qui in Monaſteriis, & aliis fere omnibus Eccleſiis fit, qui ex Hieroſolymitano Typico Monaſterii ſancti Sabæ ordo præſcribitur, accedit, quod ſcilicet ab uno eoque ſolo perfici poteſt. Quando & à Monachis diſpoſitum eſt, & abſque cantu ſæpiſſime in Cœnobiis abſolvatur. Et hæc quidem Conſtitutio, quam maxime neceſſaria, & Patribus convenientiſſima eſt. Etenim ſanctus Pater noſter Saba eam præſcripſit à ſanctis Euthymio, & Theoctiſto acceptam: hi porro à majoribus, & homologeta Charitone deſumpſerunt. Sacri verò Sabæ conſtitutionem, ut audivimus, locis illis irruptione Barbarorum vaſtatis, deperditam, ſanctus pater noſter Sophronius ſanctæ civitatis Patriarcha ſtudio laboreque reſtituit; & poſt eum rurſus divinus, & rebus Theologicis pertractandis acerrimus Joannes Damaſcenus renovavit, ſcriptoque demandatam tradidit. Hanc itaque ſacra Monaſteria, &c. Et in Reſponſis ad Qvæſtiones Gabrielis Pentapolitani Metropolitæ: Καὶ οἱ πατέρες δὲ πάντες παραδεδώκασιν ὁ θεῖος τε Σάββας, καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννης διὰ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ τυπικοῦ. *Et Patres univerſi tradiderunt, & inter eos Sabas divinus, & Damaſcenus Joannes per Hieroſolymiticum Typicum.* Et infra: Αἱ λοιπαὶ δὲ νηστεῖαι, 9
καὶ ἅπασαι μὲν κατὰ παράδοσιν ἀρχαίαν, ὡς ἡ συνήθεια μαρτυρεῖ, καὶ ἀπ' ἀρχῆς διατάξεις, καὶ ὁ τῆς ἑνώσεως τόμος αὐτῶν μεμνημένος, καὶ τὸ Ἱεροσολυμιτικὸν τυπικὸν, ὡς προέφημεν ὁ τὸν θειότατον Σάββαν, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸν Δαμασκοῦ θεολόγον συγγραφεῖς ἔχει καὶ νομοθέτας. καὶ ὁ μὲν κατὰ τὴν τετάρτην οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὁ δὲ μέσον τῆς ἕκτης καὶ τῆς ἑβδόμης, ἄμφω τῆς ἐκκλησίας πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι. οἱ δύο δὲ τυπικὸν συντεθήκασιν, ὅτι τὸ παρὰ τοῦ θείου Σάββα τῇ ἐπιδρομῇ τῶν ἐθνῶν ἀπολεσθὲν, ὁ μέγας Ἰωάννης ἐξ ἀρχῆς τοῦτο κατὰ τὴν αὐ-

θιν τάξιν συνέθηκε, καὶ διετυπώσατο. Cetera vero omnia jejunia ab antiquis tradita ſunt, ut uſus teſtatur, veteresque Conſtitutiones, nec Unionis tomus tacuit, qui eorum meminit, & Typicum Hieroſolymiticum, quod ut ſuprà diximus ſanctiſſimum Sabam, & poſt eum Theologum Damaſcenum auctores, inſtitutoresque agnoſcis, quorum alter tempore quartæ Oecumenicæ Synodi, alter inter ſextam & ſeptimam vitam agebat, qui ambo Typicum compoſuêre: nam cùm à divino Saba compoſitum barbarorum incurſione excidiſſet, magnus hic Joannes ab initio, illud ut antiquitùs erat conſcripſit, ordinavitque. Nec aliud nobis innuit Cyrillus Scythopolitanus in vita ſancti Theodoſii g) Archimandritæ. Ὅθεν καὶ τῆς Κομανῶν αὐτὸς ἁγίας ἐκκλησίας ψάλτης χρησιμώτατος γέγονεν ἐκ παιδὸς καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἀκριβῶς ἐξεπαιδεύθη, καὶ ἐξέμαθε τότε ψαλτήριον καὶ τὰς λοιπὰς θείας γραφάς. Et infra. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεοδόσιος γνοὺς καὶ τὸν τῆς ἀρχῆς κίνδυνον
10 ὑφορώμενος φυγὰς ᾤχετο, καὶ πρῶτον ἔρχεται εἰς τοὺς περὶ τὰ μετωπὰ τόπους, πρός τε τὸν μακαρίτην Μαρκιανὸν, καὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Λουκᾶν τὸν Μετωπηνὸν τῆς ἐρήμου κανόνα ὑπ' αὐτῶν ἐκμαθεῖν, οὓς τινας ἐν πρώτοις ὁ ἐν ἁγίοις Εὐθύμιος τὴν μοναχικὴν ἐπαίδευσεν ἀκρίβειαν. *Hinc & Comanorum Eccleſiæ Cantor ipſe oppido utilis à puero factus eſt, & Eccleſiaſticum ordinem accuratiſſime edoctus, & memoriæ mandavit Pſalterii librum, & reliquas divinas ſcripturas.* Et, *ipſe autem Theodoſius cognoſcens, & dominationis pericula cavens aufugit, primumque venit ad Metopa loca ad beatum Marcianum Anachoretam, necnon ad Abbatem Lucam Metopenum, & Eremi regulas ab illis inſtruitur, quos inprimis ſanctus Euthymius accuratam inſtitutum Monachorum edocuit.* Non inelegantia ſunt Joannis Euchaitarum Metropolitæ carmina in Typicum Lauræ:

Δέδοικα μήπως θεσπίσας ἄλλοις τάδε,
Αὐτὸς δὲ τούτων οὐδὲν ἐξειργασμένος,
Κατηγόρους εὕροιμι τοὺς ἐμοὺς νόμους.
Ἀλλ' ὁ κριτής μου, καὶ θεὸς, καὶ δεσπότης,
Μὴ τοῖς ἐμοῖς με, τοῖς δὲ σοῖς κρίνοι νόμοις,
Οὐ τοῖς δικαίοις. φεῦ γὰρ οἴχομαι τάλας.
Τοὺς συμπαθεῖς δὲ καὶ φιλανθρώπους λέγω,
Οἷς προῖκα σώζειν οἶδας, ὡς εὐεργέτης.

g) Hanc vitam latine dederunt Lipomannus, Surius & Ballandus ad XI. Januarii.

Varia

Varia pro varietate Eccleſiarum, & qvandoqve etiam ejusdem Eccleſiæ Typica fuiſſe, ut reliqva miſſa faciam, habeo ex auctore ſive compilatore ejuscemodi Typici. Ταῦτα πάντα πατέρες καὶ ἀδελφοὶ, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἐτέθησαν παρ' ἡμῖν, ὡς ἄν τις οἰηθῇ, ἀλλὰ διαφόροις ἐντυχόντες τυπικοῖς τὴν πραγματείαν 11
τοῦ λόγου κ.τ.λ. *Hæc omnia, patres & fratres, non ſimpliciter, & ut caſus ſe obtulit à nobis appoſita ſunt, ut quiſpiam exiſtimabit; ſed variis Typicis conquiſitis, rem ita*, &c. Et alibi ſæpiſſime ab ipſo commemoratur, in alio Typico aliter rem ordinari. Qvæ Typica proprio nomine κτητορικὰ h) appellabantur. Noto ex Scholio in ſect. 2. tit. 6. ſacrorum Canonum Conſtantini Harmenopuli. Ἐι δέ τις καὶ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν κατὰ ἑορτὰς τούτων ἢ ἑκοντὶ, ἢ ἀπὸ κτητορικοῦ τυπικοῦ συνωθούμενος νηστεύσει, οὐ καταισχυνθήσεται. *Quod ſi quis etiam ultra dies illos ſeptem in feſtis horum vel ſponte ſua, vel municipali Typico compulſus jejunet, non confundetur.* Eadem habet Theodorus Balſamon Reſponſo 53. à qvo puto fuiſſe exſcripta. Κτητορικὰ Typica fuerint, qvæ in Bibliotheca Barberina manuſcripta habentur ſub num. 75. & 76. Alterum civitatis Bovenſis ſcriptum à Georgio Conſtantinopolitano: alterum Monaſterii Caſulorum ab Hierotheo Monacho exaratum, & tertium Byzantii Studiorum, & alia alibi, ne ſingula recenſeam. Poſteriores itaqve Eccleſiarum Præfecti pro arbitrio, & temporis neceſſitate multa addiderunt, vel detraxerunt. Planeqve mea ſententiâ titulo Typici ex antiqviſſimo deſcripti, & ab Antonio Arcudio Romam miſſi, & modo in eadem Bibliotheca conſervati, ſtabilitur. Ibi namqve ſic titulus concipitur: Τυπικὸν σὺν Θεῷ τοῦ ὅλου χρόνου ἔχων τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ἁπασῶν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν ἐπισήμων ἁγίων, καὶ ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ 12
κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἁγίων πατέρων τοῦ τε ἁγίου Σάββα, καὶ τοῦ Στουδίτου, καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἁγίου ὄρους. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ μέρος τῆς παραδόσεως τοῦ ὁσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Ιωσὴφ τοῦ κτήτορος τῆς ἁγίας μονῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων. *Typicum cum DEo totius anni, continens Eccleſiaſticam conſtitutionem omnium herilium feſtorum, & ſanctiſſimæ*

h) Hujusmodi Typicum κτητορικὸν ſive *fundatorium* complectens regulam Monaſterii ab Irene Auguſta, Alexii Comneni Imp. conjuge conditi, utraque lingua ediderunt Monachi Benedictini in Analectis Græcis Pariſ. 1692. 4. Vocabulum τυπικοῦ non uno ſenſu ibi occurrens obſervabis p. 128. 136. 212. 224. Vide & Clariſſ. Montfauconi Palæographiam Græcam p. 299. ſeq.

Digitized by Google

*ctiſſima Deipara, & celebrium ſanctorum, & totius anni ſecundum traditionem ſancti Saba, & Studita, & potiſſimam partem ſancti Montis. necnon partem traditionis ſanctiſſimi Patris noſtri Joſephi poſſeſſoris * ſancti Monaſterii divini Nicolai Caſulorum.* Sed utinam liceret nobis ex primis illis fontibus tanqvam integrioribus & purioribus, divino Chriſti ſervitio incumbere. Næ illis ſuperſeminata ab homine neqvam zizania dignoſceremus. Et hæc de Græcorum Typico.

An vero cum in eorum libris τυπικὰ, *Typica*, libros eosdem plures, nec unicum indigitant, & cum πρῶτα καὶ δεύτερα τυπικὰ *prima & ſecunda Typica*, libros eosdem plures primos, & ſecundos, & qvonam ſenſu? Neqvaqvam. Ea, cum videam alios confundere, ne res alicujus conſiderationis in occulto lateat, operæ me facturum pretium exiſtimo, ſi poſt Typici, eorum qvoqve expoſitionem ſubnectam. Typicorum duo ſunt genera, alterum qvod in matutinis precibus, dum vigiliæ, qvod eam noctem inſomnes traducant, peraguntur, recitari, aut cani ſolet.
13 Vigiliæ nonniſi ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, Feſtis nempe Chriſto Domino, & beatæ Virgini dicatis fiunt. Principes vero dies feſti ejusmodi apud eos modo plures, modo pauciores, pro temporum ratione fuere: nunc demum duodenario numero, ne nimius ſim, clauduntur, & ſunt *Annunciatio Virginis, Chriſti Nativitas, Hypapante*, i) *Baptiſmus Chriſti, Transfiguratio, Reſurrectio Lazari, feſtum Palmarum, Lignum Crucis, Reſurrectio, Aſcenſio, Spiritus Sancti adventus, & Deiparæ aſſumptio.* Licet hæc poſtrema non ſemper inter hos locum habuerit; modo tamen certum ſibi vindicat, nec ſine piaculo negligeretur. In his celebritatibus Typica dicuntur, qvæ nihil aliud ſunt qvam verſuum ex Pſalmis hinc inde congeſtorum, & ad ſolemnitatis arcana exponenda aptiorum Ecloga. Hinc fit non eadem in omnibus, ſed varia pro diverſitate ſolemnitatum concinnari. Eaqve aliis diebus Dominicis non recitantur, ſed loco eorum Pſalmus, qvi Græcis ἄμωμος, k) *Immaculatus* eſt. Si aliæ ſunt ſolemnitates, easqve, qvas illi Doxologumenas vocant, neqve Typica, neqve Amomus, ſed Polyeleos, l) eſtqve Pſalmus αἰνεῖτε τὸ ὄνομα κυρίου, *Laudate nomen*

* *fundatoris.*

i) Feſtum purificationis Mariæ, quando Simeon Chriſto in templo occurrit.

k) Pſalmus CXIX. (al. 118.) qui incipit: μακάριοι οἱ ἄμωμοι.

l) Pſalm. CXXXV. (al. 134.)

Digitized by Google

nomen Domini dicitur; & in fine cujuslibet verſiculi adnectitur *Alle-*
luja. Polyeleus nomen habet ab eo, qvod eodem tempore Pſal-
mus alius accinitur, ἐξομολογεῖσθε τὸν κύριον, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ
ἔλεος αὐτοῦ. *Confitemini Domino Dominum, quoniam in ſæculum miſeri-*
cordia ejus. Vel qvod tunc cereis, & luminibus lampadis, in me- 14
dio Eccleſiæ ante Sancta Sanctorum appenſæ, qvæ vocatur *Polye-*
leus, Pſalmus ille recitatur. Poſſem hic de candelis ſeu lampadi-
bus m) Græcorum, qvas ſanè alii non intellexerunt, aliqvid
referre. Sed qvid illud ad Typica? Primum itaqve Typicorum
genus erit ex variis Pſalmis verſuum in ſolemnitatem collectio,
qvæ in feſtis ut ita dicam *vigilatis* canitur. Alterum Typicorum
genus eſt, qvod inter Miſſarum ſolemnia diebus etſi non omni-
bus, & ſunt πρῶτα καὶ δεύτερα, *prima & ſecunda*; nec alia ſunt,
qvàm Pſalmus CII. & CXLV. n) Qvando verò ea dicuntur,
noto ex Typico Sabæ. Ιστέον ὡς ἀπὸ τῆς νέας κυριακῆς ἕως τῶν ἁγίων
πάντων ἀντίφωνα ψάλλει ἡ ἐκκλησία, καὶ οὐ τυπικά. ὁμοίως καὶ τῷ
δωδεκαημέρῳ ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, καὶ εἰς τὰς μνήμας τῶν ἁγίων,
ἃς ἑορτάζομεν τὰ ἀντίφωνα ψάλλομεν. τὰς δὲ λοιπὰς πάσας κυριακὰς
τοῦ χρόνου ψάλλομεν τυπικά. *Advertendum eſt, à nova Dominica ad fe-*
ſtum omnium Sanctorum Eccleſiam canere Antiphona, & non Typica: ſimili-
ter & diebus duodecim, quos Dodecaemeron nuncupant: in feſtis Domini-
cis, in memoriis Sanctorum, quas celebramus, Antiphona canimus, reliquis
verò diebus omnibus Dominicis Typica canuntur. Antiphona * qvo-
qve iſta cùm ab alio non explicentur, animadvertas velim, ea
qvemadmodum de Typicis matutini diximus, eſſe puram putam
ex variis Pſalmis diverſorum verſuum, qvi magis ſolemnitatis
myſterium exprimunt, Eclogam. Eamqve dividi in primum &
ſecundum Antiphonum. In primo poſt ſingulos verſus recitatur, 15
ταῖς πρεσβείαις τῆς θεοτόκου σῶτερ σῶσον ἡμᾶς. *Precibus Deiparæ Sal-*
vator ſalva nos. In ſecundo pro ſolemnitatum diverſitate verſui
adnectitur formula ſolemnitatem exprimens: ut in die Paſchatis
dicitur, σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς σοι ἀλλη-
λούϊα. *Salva nos Fili DEi, qui à mortuis reſurrexiſti, canentes tibi alle-*
luja. In Pentecoſtes, σῶσον ἡμᾶς υἱὲ θεοῦ παράκλητε ἀγαθὲ ψάλ-
λοντάς σοι ἀλληλούϊα. *Salva nos Fili DEi Paraclete bone canentes tibi alle-*
luja.

(Bbb)

m) De his videndus interim Cangius in utroque gloſſario, in κανδήλα & λαμπάς.

n) Confer Jacobum Goarum ad Euchologium Græcor. p. 124. & 186. & Meurſii gloſſar. in τυπικά.

* Idem Goarus p. 123. Rayæus p. 32. ſeq. & 43. Meurſius, & Cangius in ἀντίφωνα.

luja. Et ſic de allis terminatis verſiculis idem repetitur, in *Nunc & ſemper*, dicitur illud, ὁ μονογενὴς ὑιὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων. *Unigenitus Filius, & ſermo DEi immortalis exiſtens*, &c. Poſtmodum tertia ſtatio excipit, qvæ & tertium Antiphonum vocatur, verſiculi Pſalmorum cum Tropario proprio ſolemnitatis, cujus vicem, cùm Typica dicuntur, Beatitudines occupant, in qvarum poſtremis tertiæ, ſextæqve odæ Troparia, ſive Paracletices recitantur. His facillimè intelliges, qvæ ex D. Joannis Chryſoſtomi Liturgia, & ex Triodio adducit Meurſius in Lexico Græco-barbaro: apud qvem Triodii verba interpungenda ſunt, hoc modo, καὶ ἀναγινώσκονται κατηχήσεις, εἰς τὴν λειτουργίαν, τυπικά. *Et leguntur Catecheſes. in Liturgia, Typica*, ſubauditur, *canuntur*. Catecheſes namqve non in Liturgia, ſed in matutinis precibus legebantur.

Nec alius à Typico eſt liber Tacticus, o) qvi ſub hoc
16 nomine in plerisqve Græcorum Monaſteriis innoteſcit, in eo etenim nihil aliud eſt, qvàm ordo, & regula divinorum Officiorum, qvi à τάξις nomen habuit, ſicuti & apud Latinos ab ordine *Ordinarium* fit; præſcribit enim ſingulis diebus, qvid in rebus ſacris peragendis præſtandum ſit. Nonnemo, cùm opus non viderit, & vidiſſe videri volens mera ſibi fingit ſomnia, aitqve in eo ritus omnes, & ceremonias in adminiſtratione ſacramentorum à Græcis obſervari ſolitas contineri, ideoqve ad illud potiùs, qvàm ad Euchologium recurrendum eſſe. Viro non aliud dixerim, glaucomam ab oculis excutiat: & qvod non vidit, videat, tùm judicet, & ſententiam dicat, ſin minus fruſtra omnia fuerint, cùm ſomnia ſunt ex imaginatione conficta, qvi rem vident aliter ſentiunt.

II. Secundum eſt *Liturgiarum*, p) in qvo Miſſarum celebrandarum ſeries habetur, non omnium, ſed trium ſolummodo, Joannis

o) Vide Cangium in Τακτικά.

p) λειτουργικὸν iſtud ſive λειτουργίαι tres SS. Baſilii & Chryſoſtomi atque tertia τῶν προηγιασμένων continentur in ſæpius vulgato Græcorum Euchologio, cum quo Jacobus Goarus eas verſione & notis illuſtravit, variasque lectiones ex variis quæ non parum inter ſe differunt editionibus ac Codd. MSS ſubjunxit Pariſ 1647. fol. Prodierunt & Græce Rom. 1601. 4. Venet. 1626. 4. & Græce ac Latine cum *Herveti* verſione in Tomo ſecundo Auctarii Bibl. Patrum Morelliani Pariſ. 1624 additis Liturgiis quæ ferun-

Joannis Chryſoſtomi, Baſilii Magni, illiusqve qvam ipſi vocant προηγιασμένων, *Præſanctificatorum*. Licet enim pleræqve apud eos Miſſæ fuerint, qvæ etiam ad hæc tempora pervenerunt, ut Jacobi, Clementis, Petri, Marci, nihilominus illæ omnes, poſt

feruntur ſub nominibus SS. *Jacobi*, *Marci*, *Petri* & *Gregorii* Papæ. Edideratque cum verſione ſeparatim excuſa Morellus Pariſ. 1560. typis Regiis Liturgias Jacobi, Baſilii & Chryſoſtomii. Præter illas tres Liturgias in Græcorum λειτουργικῶ obvias circumferuntur & aliæ, ut 1.) S. *Jacobi* nomine edita à Morello Græce & latine Pariſ. 1560. fol. atqve inde ab aliis, pro cujus γνησιότητι ſingularis Allatii diatriba legitur in ejus συμμίκτοις, quæ tamen doctis non ſatisfacit, licet verum eſt ſub Jacobi ἀδελφόθεος nomine paſſim laudari à recentioribus Græcis, ferri etiam apud Syros atqve commentario illuſtratam à Syro ſcriptore Dionyſio Bar Salibi Jacobita qvi A. 1171. obiit. Si vero Jacobum Apoſtolum atqve Præſulem Hieroſol. ut volunt haberet auctorem, non ignota fuiſſet Cyrillo Hieroſol. à qvo tradita liturgia Catecheſi Myſtagogica ult. ab illa Jacobi multum eſt diverſa. 2) *S. Petri*, qvam Græce & lat. vulgavit Jo. à Sancto Andrea Pariſ. 1595. 8. typis Fed. Morelli. 3) *S. Marci* cum *Clemente Rom.* de ritu Miſſæ (ex libro VIII. Conſtitutt. Apoſtolic.) edita à G. Sirleto Cardinali Pariſ. 1583. 8. itidem Græce & latine qvam laudatus Montfauconus annotat Coptice extare MS. nomine *Cyrilli* Alex. Neq; dubitandum qvod ſi unqvam Jacobus, Petrus, Marcus aliqvid in hoc genere tradiderunt, id vehementer auctum ac mutatum ad nos pervenerit. Sed ob ea qvæ de antiqvis temporibus moreqve vetuſtiſſ. Chriſtianorum ſacram cœnam celebrandi tradit in Apologia Juſtinus Martyr, veriſimilius videtur nullam ejusmodi formulam liturgicam tradidiſſe, ſed verbis Inſtitutionis CHRISTI fuiſſe contentos. De Miſſa *Gregorii* Theologi ac *Gregorii* Papæ jam feci mentionem. Plures Græce exſtare haud memini.

Liturgiæ *S. Baſilii* Codex mille amplius annorum extat in Bibl. Barberina, teſte Clariſſ. Montfaucono in Diario Italico p. 210. Prodiit & Baſilii liturgia Græce Venet 1601. 4. Cæterum lapſus eſt memoriâ Clariſſ. Caveus, qvi illam in omnibus Baſilii editionibus reperiri ſcribit, nam in nulla qvod ſciam legitur. At ex *veteri latina* verſione edidit Jo. Cochleus in ſpeculo antiqvæ devotionis circa Miſſam, Mogunt. 1549. p. 117. uſus Codice Rincavienſis monaſterii S. Johannis. Occurrit etiam ex veteri interpretatione inter Liturgias SS. Patrum à Claudio de Sainctes Theologo Pariſ. editus Antwerp. 1562. 8. pag. 34. Alia eſt qvam ex *Syriaca* lingva vertit & latine edidit Andreas Maſius Antwerp. 1569. recuſam in Bibl. Patrum & Criticorum ſacrorum Anglorum ſupplemento Francofurtenſi T. 2. p. 439. Alia itidem qvam ex *Arabicis* Codd. uno Joſephi Scaligeri ad Velſerum miſſo & altero reperto apud Gabrielem Negib Abbatem Ægyptium in comitatu Parſumi Archidiaconi, Patriarchæ Alex. ad Clementem VIII. legati Victorius Scialagh Accurenſis, Maronita è monte Libano. Auguſtæ Vindel. A. 1604. 4. publicavit additis Liturgiis *S. Gregorii Theologi & Cyrilli* Alex. De Codice Copto Arabico Bibl. Regis Chriſtianiſſ. in qvo duæ liturgiæ SS. *Baſilii* & *Gregorii Theologi*, vide Montfauconi Palæographiam Græcam pag. 314.

Digitized by Google

Baſilianam, & Chryſoſtomianam neglectæ deſitæ ſunt, præter unam Jacobi, qvæ ſemel in anno in Hieroſolymitana Eccleſia, ut mihi relatum eſt, dicitur.

Apud Græcos primus omnium Baſilius, qvod hiſtoriis
17 traditum ſit, prolixiorem Jacobi Miſſam, brevioribus finibus concluſit, qvam poſtmodum licet decurtatam, Chryſoſtomus nimis prolixam exiſtimans, obtruncatis, qvæ ſibi videbantur, breviorem, ad commodiorem populi uſum effecit. Neqve ullus unqvam apud Græcos dubitavit Baſilium & Chryſoſtomum Miſſas, qvæ nunc in Orientali Eccleſia celebrantur, conſcripſiſſe. Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus de traditione divinæ Miſſæ, q) ſi tamen illius Procli tractatus ille eſt: Πολλοὶ μὲν τινες καὶ ἄλλοι τῶν τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις διαδεξαμένων θεῖοι ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας τὴν τῆς μυστικῆς λειτουργίας ἔκθεσιν ἐγγράφως καταλιπόντες τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν, ἐξ ὧν δὲ πρῶτοι οὗτοι, καὶ διαπρύσιοι τυγχάνουσιν, ὅ, τε μακάριος Κλήμης, ὁ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων μαθητὴς καὶ διάδοχος, αὐτῷ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ὑπαγορευσάντων, καὶ ὁ θεῖος Ἰάκωβος, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας τὸν κλῆρον λαχὼν, καὶ ταύτης πρῶτος ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατασταθείς. ὁ δὲ μέγας Βασίλειος μετὰ ταῦτα τὸ ῥάθυμον καὶ κατωφερὲς τῶν ἀνθρώπων θεωρῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς λειτουργίας μῆκος ὀκνούντων, ταύτην οὐ περιττὴν καὶ μακρὰν εἶναι νομίζων, ἀλλὰ τὸ τῶν συνευχομένων τε καὶ ἀκροωμένων ῥάθυμον διὰ τὸ πολὺ τοῦ χρόνου παρανάλωμα ἐκκόπτων ἐπιτο-

Liturgia S. *Chryſoſtomi* cum verſione, *Eraſmi* nomen mentita, legitur Tomo qvarto Operum Chryſoſtomi edit. Græcolatinæ Ducæanæ. & Græce Tomo ſexto in Savilianâ p. 983 Latine ex verſione *Leonis Tuſci*, facta CPoli circa A. C. 1180. ad Rainaldum de monte Catano, in Liturgiis Claudii Sanctii ſive de Sainctes p. 49. Græce à Demetrio Duca in lucem edita plus ſimplici vice lucem vidit Romæ ac Venetiis.

De liturgia præſanctificatorum, qvæ licet *Gregorio* Papæ ſive Dialogo tribuitur, tamen uſus ejus à latinis qvibusdam & Latinizantibus Græcis improbatur, unde Joannes à Sancto Andrea, Claudius de Sainctes & Jacobus Pamelius eam in Liturgicis ſuis prætermiſerunt, videnda peculiaris Allatii diſſertatio libris ejus de conſenſu utriusqve Eccleſiæ ſubjecta p 1541 ſeq. Diverſa eſt *Gregorii* Papæ Miſſa qvæ latine cum interpretatione Græca Georgii Codini edita eſt à Federico Morello Græce & latine Pariſ. 1595. 8. atqve inde in Auctario Patrum Ducæano. Sed illa præſanctiſicatorum extat etiam una cum aliis latine ex verſione Gilberti Genebrardi Tom. 27. Bibl. Patrum Lugd. p. 646.

q) p. 156. edit. Elmenhorſtii.

ἐπιτομώτερων παρέδωκε λέγεσθαι. Et infrà, Διὸ καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος θεραπευτικῇ τινι μεθόδῳ χρώμενος ἐπιτομώτερον ταύτην ἐπαγγέλλει. μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν ὁ ἡμέτερος πατὴρ, ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς Ἰωάννης τῆς προβάτων σωτηρίας οἷα ποιμὴν προθύμως κηδόμενος, εἴς τε τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ῥαθυμίαν ἐφορῶν πρόρριζον πᾶσαν Σατανικὴν πρόφασιν ἠβουλήθη ἀποσπάσαι. διὸ καὶ τὰ πολλὰ ἐπίτεμε καὶ συντομώτερον τελεῖσθαι διετάξατο. *Multi quidem & alii divinæ Eccleſiæ Paſtores, & Doctores, qui ſacris ſucceſſerunt Apoſtolis, ſacroſanctæ Miſſæ editionem ſcriptis demandantes tradiderunt Eccleſiæ, quorum primi, iique præclariſſimi cenſentur, beatus nimirum Clemens ſummi illius Apoſtolorum principis diſcipulus & ſucceſſor, qui ſacris Apoſtolis ei dictantibus, illam edidit: & divus Jacobus, qui Hieroſolymitanam Eccleſiam nactus eſt in ſortem, ejusque primus à primo magnoque illo ſummo Pontifice Chriſto DEo noſtro fuit conſtitutus Epiſcopus. Tum inde magnus Baſilius hominum ſocordiam, & in deterius prolapſionem conſpicatus, ac proinde longinquitate productæ Miſſæ pertæſos, non quod ipſe ſupervacaneum quidquam vel nimis longiùs productum in ea fore arbitraretur, ſed ut pariter tùm ſimul orantium, tùm audientium ignaviam ex longo illo temporis intervallo præcideret, breviorem recitandam tradidit.* Et infrà: *Quamobrem & divus Baſilius medicâ quadam ratione uſus, breviorem eam conciſioremque reddidit. Haud verò multo pòſt pater ille noſter aureâ præditus linguâ Joannes de ovium ſalute, ut paſtorem decet, ſtrenuâ curâ ſollicitus, naturæ humanæ ſocordiam ignaviamque reſpiciens, fibras omnes ac radices Satanici prætextus hujus voluit evellere; & idcircò multa præcidit, & conciſiori preſſiorique oratione ſacrum conficiendum ſtatuit.* Id qvoqve teſtati ſunt Canon Trullanus 32. Leontius Byzantius conſtra Neſtorium & Eutychetem lib. 3. Gregorius Protoſyncellus, Gennadius Scholarius, Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus, Beſſarion, Marcus Epheſinus, & alii. Et eas qvæ nunc tùm in dicto libro, tùm in Evchologio, tùm alibi ſub tantorum ſanctorum nomine digeruntur Miſſæ, eorum eſſe nullus, qvod ipſe ſciam, dubitavit, r) præter unum Caſaubonum exercitat. 14. num. 8. in Baronium. Et alius neſcio qvis contendebat, Joannis Chryſoſtomi nomen primùm

(Bbb) 3

r) Liturgiam à S. Baſilio eſſe compoſitam non adeo negandum videtur, uti nec à S. Chryſoſtomo, ſed interjecto tempore variis modis fuiſſe interpolatas ipſa exemplarium diverſitas arguit. Confer Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 843.

mùm additum eſſe à Leontio in Evchologio à ſe correcto & Venetiis edito anno 1564. qvod in ceteris Evchologiis tùm ante Leontii impreſſionem excuſis, tùm à manuſcriptis abeſſe, & videri à veritate alienum.

Falſum nihilominus eſt, inſcriptionem illam additam fuiſſe à Leontio, & à manuſcriptis abeſſe, cùm plurimi codices, illiqve antiqviſſimi, non tantùm in Vaticana, ſed in Barberina etiam Bibliotheca aſſervati illam agnoſcant, & Leontius iſte, qvisqvis ille fuerit, cùm illam in manuſcriptis inveniſſet, nil mirum ſi illam edi curaverit. Qvi enim opera antiqvorum edunt, ea priùs ad manuſcriptos codices referunt, & ad illorum normam corrigunt. Si dicat Miſſam à Chryſoſtomo editam ab hac eſſe diverſam, temere id aſſeritur, codicibus pluribus manuſcriptis, iisqve antiqviſſimis reclamantibus, & Chryſoſtomo vindicantibus, licet qvemadmodum in aliis antiqvorum ſcriptis uſuvenit, nonnullas variantes lectiones inveniri poſſe, qvod exſcriptorum incuria contingit, non negaverim: at illæ non tanti fuerint, ut propter eas nomen Chryſoſtomi expungamus.

In tertia Miſſa, qvam Græci *τῶν προηγιασμένων* vocant, tu *Præſanctificatorum* diceres, corpus Chriſti non conficitur, ſed confectum anteà divinis laudibus decantatis abſumitur. Illius auctorem faciunt pleriqve Græcorum *Gregorium* Romanum Pontificem, cui *Dialogus*, ob dialogos conſcriptos cognomen fuit. Ipſi in Græcorum lectionibus, qvas illi *συναξάρια* vocant, appoſitum invenio, ſic enim habetur 12. menſis Martii: *Φασὶ δὲ ὅτι ἐπιτελεῖσθαι λειτουργίαν παρὰ Ῥωμαίοις ἐν ταῖς νηστίμοις ἡμέραις, οὗτος ἐςὶν ὁ νομοθετήσας, ὅπερ κρατεῖται μέχρι τῆς σήμερον παρ' αὐτοῖς. Ajunt autem ex hujus inſtitutione factum, ut quadrageſimali tempore apud Romanos Miſſæ ſacrificium integrum peragatur, quod apud illos hodieque ſervatur.* Qvod adnotaverat etiam ante me Gregorius Protoſyncellus in epiſtolam Marci Epheſini. Qvidqvid tamen ſit, ea apud Græcos in maxima eſt conſideratione, & non nunc primùm, ſed à multo tempore, & ante Concilium ipſum Trullanum, in qvo illius mentio habetur Can. 52. *ἐν πάσαις ταῖς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία. In omnibus ſanctæ Quadrageſimæ jejunii diebus præterquam*

terquam ſabbato & Dominica, & ſancto Annunciationis die fiat ſacrum Præſanctificatorum. Etſi non diſplicet abſqve nomine in Concilii Laodiceni Canone 49. ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ 21
μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. *Non oportere in Quadrageſima panem offerre, niſi ſabbato, & die Dominico tantùm.* Namqve præter hos dies Græci in aliis, dummodò Annunciationis ſolemnitas non acceſſerit, ſi Miſſa celebranda eſt, non aliam qvàm hanc τῶν προηγιασμένων celebrant, in qva corpus Chriſti die Dominico in Miſſa confectum abſumitur. Tum ſiqvidem qvilibet ſacerdos venturæ hebdomadis dies, qvibus celebraturus eſt, digitis ipſe ſuis numerat, inde tot particulas panis in oblatione abſcindit, qvot Miſſas dicturus eſt, eas cum particula eo die abſumenda conſecrat, & conſecratas ſangvineqve Dominico intinctas, uti moris eſt, conſervat in pyxide, ex qva poſtmodum celebraturus tempore opportuno, cochleari, aliis ibi ad alium uſum relictis, haurit, & in diſco reponit, & in altare majus advectam conſumit. Qvadrageſimæ etenim diebus, ut Canon Laodicenus præſcribit, non licet ἄρτον προσφέρειν, *panem offerre*, ſacramentum, corpus ſcilicet Chriſti ſangvinemqve conficere. Qvod Juſtinus in Dialogo cum Tryphone dixerat ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, ſed in iis præterqvam ſabbato, & die Dominico, & ipſo Annunciationis die Trullanus ait, *Præſanctificatorum* ſacram Miſſam, ſeu Liturgiam faciendam. Typicon clariſſimè omnia. Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐν ταῖς νηστείαις τῶν
δεσποτικῶν ἑορτῶν ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λειτουργία τελεῖται, ὡσαύτως 22
καὶ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, ἡ δὲ προηγιασμένη κέκτηται τὴν ἰδίαν ἀκολουθίαν, ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ. τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λειτουργία τελεῖται. *Sciendum eſt in diebus Dominicis magnæ Quadrageſimæ, & in vigiliis herilium ſolemnitatum magni Baſilii Liturgiam fieri, ſimiliter & in commemoratione ipſius, Præſanctificatorum verò ſacræ Quadrageſimæ dies ſibi vendicat, reliquis totius anni diebus Joannis Chryſoſtomi Liturgia fit.* Ordo qvoqve Monaſterii Caſulenſis poſtqvam ſacrorum jejuniorum dies præſanctificatis aſſignaſſet, de Miſſa Baſilii ita definit: Ἰστέον ὅτι δεκάκις ψάλλεται ἡ τοῦ ἁγίου Βασιλείου λειτουργία τὸν ὅλον χρόνον, τῇ παραμονῇ τῶν Χριστουγέννων, καὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τῇ παραμονῇ τῶν Φώτων, καὶ εἰς τὰς πέντε κυριακὰς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς.

ρακοστῆς, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, καὶ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ. ἰδοὺ
δέκα, καὶ ἐν τῇ κυριακῇ τῶν βαΐων ὁ Χρυσόστομος λειτουργεῖται. *Scien-
dum eſt decies cani S. Baſilii Liturgiam per totum annum, vigiliâ Chri-
ſti natalium, die eidem Baſilio ſacro, vigiliâ Luminum, quinque ſan-
ctæ Quadrageſimæ Dominicis, ſanctâ & magnâ feriâ V. & magno
Sabbato, & ſunt decies. Nam Dominicâ Palmarum Chryſoſtomi Litur-
gia dicitur.*

Hæc licet clariſſima, cùm non intellexiſſet nugaciſſimus
Lucas Oſiander, in ſuis ad Canones Conciliorum epicriſibus s)
ſtolidiſſimè ſomniat, miraturqve in Laodiceno Canone 49.
Cur beneficium communionis ad certos dies reſtrinxerint, idque in Qua-
23 *drageſima? putatque in caſu neceſſitatis locum habuiſſe*, traditqve in
civitatibus Evangelicis qvocumqve die ſeptimanæ, idqve per to-
tum annum petenti cœnam Dominicam celebrari. Qvaſi com-
munio in Eccleſia Græcorum ſuperſtitioſè ad certos dies, aut cer-
tum anni tempus alligetur, & non qvotidie indigentibus, & pe-
tentibus ſubminiſtretur, idemqve ſit corpus Chriſti conficere, &
Miſſam celebrare, ac corpus Chriſti aliis impartiri. Sed qvid ex-
pectas ab homine ignaro, & eo, qvi, qvæ legit, non intelligat?
Is ingenuè in Canonem Trullanum 52. fatetur: *Canonem totum
non intelligere.* Et verum fatetur. Qvod verò poſtmodum ſubdit,
ex ingenio ſuo malitioſè & neqviter innuit; *Niſi quod ſatis apparet
eum de ceremoniis quibusdam ad veram pietatem nihil facientibus agere,*
De non intellectis ſententiam profert: & qvod pejus eſt, dam-
nat, & contra pietatem eſſe aſſeverat, qvidqvid ex ingenio il-
lius non eſt. Sed parum nobis curæ fuerit, ſi res Catholicæ Ec-
cleſiæ antiqvitate, & probatâ conſvetudine firmatas probat, aut
improbat non intelligens Oſiander.

Non deſunt hujuſce Miſſæ veſtigia apud antiqvos, & potiſſi-
mum Socratem lib. 5. Hiſt. cap. 22. Αὖθις δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ τ
τράδι καὶ τῇ λεγομένῃ παρασκευῇ γραφαί τε ἀναγινώσκονται, καὶ οἱ
διδάσκαλοι ταύτας ἑρμηνεύουσι. πάντα δὲ τὰ τῆς συνάξεως γίνεται δίχα τῆς
τῶν

s) Non poteſt à genio ſuo impetrare Allatius, ut hallucinationes aliorum, præcipue ſi ab Romanorum placitis diſſentiant, ſine convitio abire ſinat. Igitur nihil hoc, opinor, fraudi fuerit præclari viri Lucæ Oſiandri famæ meritisqve, cujus Epitome Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Seculorum XVI. qvibus canones etiam celebriorum Conciliorum cum ſuis epicriſibus inſeruit, opus fuit pro illis temporibus haud contemnendum.

Digitized by Google

τῶν μυστηρίων τελετῆς. *Rurſus in Alexandria quarta feria, & ea, quæ dicitur, Paraſceve, & leguntur Scripturæ, & Doctores eas interpretantur, & omnia, quæ ad ſynaxim ſpectant, adminiſtrantur, præter myſteriorum conſecrationem.* Theodorus Petræorum Epiſcopus in vita S. Theodoſii Archimandritæ: Τέσσαρας ἔνδον τοῦ μοναστηρίου κατασκευάσας ἐκκλησίας, μίαν μὲν ἐν ᾗ τῇ ἑλληνίδι φωνῇ πατέρων πλῆθος ἰδιαζόντως τὴν τῆς αἰνέσεως καθὼς γέγραπται θύειν τῷ θεῷ θυσίαν, ἑτέραν δὲ ἔνθα κατὰ τὴν οἰκείαν γλῶσσαν γένους τῶν τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδῶσιν. ἄλλην δὲ, καθ' ἣν Ἀρμένιοι τῆς ὑμνῳδίας διὰ παντὸς ἐχόμενοι, ἰδίᾳ φωνῇ τῷ κοινῷ δεσπότῃ προσάγουσιν, ἑτέραν δὲ, ἐν ᾗ οἱ ὑπὸ τοῦ μιαροῦ δαίμονος στρεβλούμενοι ἀδελφοὶ, ὧν φθάσαντες μνήμην πεποιήμεθα, τὴν εὐχαριστίαν ἅμα τοῖς διακονεῖν αὐτοῖς ἀφιερουμένοις τῷ σωτῆρι προσάγουσι Χριστῷ, τάχα που μόνον εἰς τοῦτο νήφοντες εἰς ὃ καὶ γεγόνασιν. οὕτω μὲν οὖν ἐν ταύταις ὁ ἱερὸς τῆς ψαλμῳδίας ἐπιτελεῖται κανὼν, ἑπτάκις τῆς ἡμέρας, τὸ δὴ λεγόμενον, τὸν πάσης κτίσεως αἰνούντων ποιητήν. εἰς δὲ τὴν τῆς ἁγίας κοινωνίας σύναξιν τὴν τῆς λειτουργίας ἀκολουθίαν, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τῆς τῶν θείων εὐαγγελίων ἀναγνώσεως ἐν τῇ οἰκείᾳ τούτων ἕκαστοι ἁγίᾳ ποιούμενοι ἐκκλησίᾳ, οὕτως ἅπαντες πλὴν τῶν δαιμονιώντων ἀδελφῶν κατὰ τὴν μεγάλην τῶν ἑλληνιστηρίων συναθροίζονται ἐκκλησίαν. κἀκεῖ τῶν θείων Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν μέτοχοι γίνονται μυστηρίων. *Cumque intra Monaſterium quatuor exædificaſſet Eccleſias, unam in qua Græca dialecto multitudo Patrum ſeparatim ſacrificium laudis, uti ſcriptum eſt, DEo ſacrificaret: alteram, in qua nativo ſermone genus aliud hominum ſupremo DEo ſupplicationes deferrent: tertiam in qua Armenii perpetuò divinis hymnorum cantibus addicti linguâ propriâ communi Domino laudes dicerent: quartam, in qua qui ab impuro dæmone torquerentur fratres, quorum* 25 *paulò ante meminimus, gratias unà cum iis, qui eorum ſervitio deſtinarentur, Servatori Chriſto agerent, in hoc fortè ſolùm ſani, in quod & facti ſunt. Hac itaque ratione in his ſacra Pſalmodiæ regula peragebatur, cùm ſepties in die, quod dici ſolet, creatura univerſa auctorem collaudarent. In ſacra verò communionis ſynaxi Miſſæ ſeriem ab initio ad Evangeliorum ſacrorum lectionem in propria lingua ſinguli, & Eccleſia complentes, tùm omnes, exceptis à dæmone vexatis fratribus, in magnam Græcorum congregantur Eccleſiam, ubique divinorum Chriſti DEi myſteriorum participes fiunt.* Et Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ: Τότε οὖν τοῖς Ἀρμενίοις μετέστησεν ἀπὸ τοῦ μικροῦ εὐκτηρίου

πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὸν τῆς ψαλμῳδίας κανόνα τῇ τῶν Ἀρμενίων διαλέκτῳ
εἰς τὴν θεόκτιστον ἐκκλησίαν, παρεγγυήσας αὐτοῖς τὸ μεγαλεῖον, καὶ
τὴν λοιπὴν ἀκολουθίαν ἐν ταῖς συνάξεσιν Ἀρμενιστὶ καθ᾽ ἑαυτοὺς λέγειν,
καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας προσκομιδῆς ἔρχεσθαι μετὰ τῶν ἑλληνισταρείων,
καὶ τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων. *Eo itaque tempore Armenios
à parvo oratorio in Eccleſiam à DEo exſtructam transtulit, ut Pſalmodiæ
regulam Armeniorum dialecto exequerentur, imponens ipſis Megalion,
& reliquam Officii ſeriem in ſynaxibus ſeparatim Armenicâ linguâ perage-
rent, & tempore divinæ oblationis cum Helleniſtis convenirent, & divi-
na participarent myſteria.* Præſanctificatorum qvoqve meminerunt
Joannes Epiſcopus Citri, in Reſponſis, Manuel Patriarcha in
Sancitis, & Nicephorus Patriarcha in Canonibus: Νηστεύειν τοὺς
26 μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς τῇ τετράδι τῆς τυροφάγου, καὶ τῇ παρασκευῇ,
καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν ἐσθίειν τυρὸν ὅπου ἂν εὑρεθῶ-
σιν, ἀνατρέπει δὲ ὁ κανὼν οὗτος τὸ τοῦ Ἰακώβου δόγμα, καὶ τῶν τετρα-
διτῶν αἵρεσιν. Vertit Leunclavius: *Oportet Monachos jejunare die
Mercurii & Veneris Septuageſimæ, & ubicumque fuerint, caſeum co-
medere, poſt Præſanctificatorum ſolutionem. Evertit hic Canon Jacobi
dogma, & Tetraditarum hæreſim.* Sed an τυροφάγος Septuageſi-
ma t) ſit, dicemus alibi.

Diximus particulas conſecratas ſangvine Dominico intin-
ctasqve conſervari, idqve ex præſcripto Euchologii, uſuqve ferè
totius Orientalis Eccleſiæ, qvæ hoc tempore non alio modo præ-
parat. Morem improbat Arcudius libro 3. cap. 56. & rubricas in
Euchologio, in qvibus id præcipitur, expungendas eſſe cenſet
ex Concilii Bracarenſis tertii Can. 1. ubi damnatur illa intinctio
panis, & ex obſervatione ipſâ Græcorum, Epitome ſacr. Can.
Harmenopuli ſect. 2. tit. 6. ubi videtur præcipi ſimilem intin-
ctionem neqvaqvam fieri debere. Τὸ μὴ χρίειν τὰ προηγιασμένα
διὰ τῆς λαβίδος ἐν τῷ δεσποτικῷ αἵματι, ἐν τῷ μέλλειν ταῦτα φυ-
λάττειν, ἀκριβέστερόν φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης ὡς καὶ ἐν τῇ καθ᾽
ἡμᾶς μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γινόμενον. *Non eſſe inungenda Præſanctificata
per cochlear ſanguine Dominico, dum cuſtodienda ſunt, accuratiùs tradit
beatus Joannes, veluti quod etiam in Eccleſia noſtra majori fiat.* Ad-
di poteſt Michaël Anchiali, qvi tradit ſimilem intinctionem non
27 eſſe in uſu in Eccleſia Græcorum. Argumentatur Arcudius: Nam
vel

t) Qvinqvageſimæ potius eſt, ut docet Allatius hebdomad. Græcor. p. 1422. ſeq.

Digitized by Google

vel ſit , ut habeatur ſangvis Domini , vel ut habeatur
per modum potus. Si ut habeatur, fruſtra tingitur, cum
in ſpecie panis non deſit ſangvis , ut dicunt Scholaſti-
ci, per concomitantiam: unaqvæqve enim pars ſeparatim
ſumpta effectum alterius cumulatiſſimè præſtat, & ſupplet: ſi ve-
rò ut habeatur per modum potus, fruſtra etiam intingitur, qvia
ſangvis ille exſiccatur, & panis ille ſic tantus non bibitur, ſed
editur, & cavendum eſſe ne Græci putent, ſpecies panis, vel
ſpecies vini ſeorſim acceptas non eſſe perfectum corpus Chriſti,
& ſacramentum. u) Nos tamen dicimus nullo modo Rubri-
cam expungendam videri, ſed uſum antiquum illius Eccleſiæ
jam per omnes Eccleſias diſſeminatum, cum improbari, neqve
damnari poſſit, omninò retinendum. Qvamvis enim in Eccle-
ſia Conſtantinopolitana aliqvando in uſu non fuerit, & conceda-
mus lege etiam ſcriptâ, qvod nusqvam apparet, prohibitum
eſſe, non inde colligitur etiam in aliis Græcorum Eccleſiis, &
Patriarchalibus eodem decreto abrogatum fuiſſe, qvod ex uni-
verſali illius Eccleſiæ uſu comprobatur. Nec argumentum Arcu-
dii contrarium evincit; Illa enim commixtio ſangvinis, & car-
nis ſit, non qvaſi priùs illa eſſent ſeparata, & tunc unirentur:
nullus enim apud Græcos unqvam dubitavit vel aſſeruit, in hoſtia
eſſe ſolum corpus, in calice ſolum ſanguinem, ſed omnes uno
ore fatentur, corpus ſimul eſſe cum ſangvine, & ſanguinem cum 28
corpore. Qvare illa commixtio ſit non ſecundùm ſuas veras &
reales eſſentias, ut ſcholaſtici loquuntur, ſed ſecundùm formas
& ſpecies ſacramentales, ſub qvibus corpus & ſangvis Chriſti ve-
raciter continentur. Qvia ergo ut Theologi adnotant, ſpecie-
rum ſacramentalium ſit commixtio, dicitur fieri commixtio re-
rum contentarum. Freqventer enim multa, qvæ ad ſpe-
cies pertinent, uſus loqvendi tribuit contentis ſub ſpe-
ciebus. Et hæc ſpecierum ſacramentalium commixtio
neſcio qvâ ratione improbari poſſit in Eccleſia Græco-
rum, cùm tantoperè probetur in Eccleſia Latina, in qva
etiam nemine improbante ſit iſta commixtio in calice. Ni-
hil enim differt, ſive corpus immittatur in ſangvinem, ſive ſan-
gvis infundatur in corpus, par enim eſt utrorumqve commixtio;

u) Sane non eſt inſtitutioni CHRISTI perfectè congruens.

Et qvemadmodum Latinus hoſtiam immittens calici, non dicitur propterea carnem ibi ineſſe negare, ita & Græcus ſangvinem apponens corpori, non propterea dicendus erit corpus illud exangue aſſerere.

Si dicant id non debere fieri ob periculum, ſangvis enim dum cochleari à calice aſportatur in corpus, faciliter poteſt effundi, qvod in corpore in calicem immiſſo non poteſt accidere; Dicemus nullum ibi periculum eſſe, cùm non aſportetur ſangvis in cochleari, ſed tantùm in ſangvine cochlear madefiat, eoqve
29 madefacto, ſignum crucis in corpore formetur. An ideò à ſuis ritibus, & ceremoniis per tot annos confirmatis Eccleſia Græcorum ſummovenda eſt?

Illud etiam ipſe obſervo ex præſcriptis Patriarchæ Conſtantinopolitani ad Paulum Hypopſephium Callipolitanum miſſis, Præſanctificatorum Liturgiam non unam atqve eandem apud omnes fuiſſe, ſed pro varietate Eccleſiarum, & temporum variam: in ea enim, qvam nos hodie habemus, ſangvis Chriſti nullus conficitur, at qvam ipſe explicat, conficiebatur: ideoqve Patriarcha aſſerebat, non eſſe opus, præſanctificato ſangvine particulas panis præſanctificatas eſſe intinctas, qvod ſangvis in ipſa Miſſa conficeretur, & calix abſolveretur: bis enim idem haberetur. In particulis verò conſecratis pro infirmis illa intinctio neceſſaria videbatur, qvod nullus ibi alius ſangvis conficeretur. Verba qvia rara ſunt, nec omnibus ita obvia eſſe poſſunt, exſcribam. *Περὶ δὲ τῆς τῶν προηγιασμένων ὑποτυπώσεως τοιάδε σοι ἀπαγγέλλουσι. τῇ τελευταίᾳ τῆς τυροφάγου κυριακῇ τελείας τελουμένης μυσταγωγίας, καὶ ἄρτων ἁγίων, οὐ κατὰ τὸ σύνηθες, ἀλλὰ πλειόνων ἑτοιμαζομένων. μετὰ δὲ τὴν μετάληψιν, καὶ οἱ τῆς μέχρι παρασκευῆς ἄρτοι φυλάττονται ἐν πυξίῳ ἀφωρισμένῳ τινὶ οὐ καταστάλαζομένου τιμίου αἵματος ἐν ἐκείνοις, διό περ ποτήριον καθεκάστην τῶν νηστίμων ἡμερῶν ἑτοιμάζεταί τε καὶ ἁγιάζεται προηγιασμένης ἐπιτελουμένης. εἰς ὃ καὶ ὁ προτέλειος ἄρτος ὑψούμενος καὶ κατακλώμενος ἐμβάλλεται. καὶ τίς ἡ χρεία αἷμα προσμιγῆναι ἅγιον τῷ θείῳ ἄρτῳ. ἡ γὰρ προηγιασμένη*
30 *ὑπὲρ τῆς τελειώσεως μόνον τοῦ ἁγίου γίνεται ποτηρίου. καὶ οὕτω καθεξῆς ἐν ταῖς πέντε τῆς ἑβδομάδος τελεῖται ἡμέραις, τῷ δὲ Σαββάτῳ τελεία τοῦ Χρυσοστόμου τελεῖται λειτουργία τῇ δὲ κυριακῇ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὅτε καὶ ἄρτος πάλιν φυλάττεται. καὶ τοῦτο καθίσταται μέχρι καὶ αὐτῆς*

τῆς

τῆς μεγάλης τετράδος, ἀφ' ἧς καὶ τὰ προηγιασμένα λήγουσι. τότε δὲ βάπτεται θεῖος ἄρτος ἐν αἵματι, ὅταν τις τῶν ἀναχωρητῶν ἐν ὄρεσι καταχρύπτεται, καὶ ἐκκλησίᾳ οὐ παραβάλλει διὰ τὸ εἰς ἀρετὴν σπουδαῖον αὐτοῦ, ἐθέλει δὲ συνεχέστερον τῶν ἁγιασμάτων μεταχεῖν διὰ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος. τούτῳ ἐν πυξίῳ τινὶ καθαρῷ ὁ θεῖος κομιζόμενος ἄρτος ἐμβεβαμμένος ἐστὶ καὶ τῷ θείῳ αἵματι. ἢ πάλιν ἴσως διὰ τὸν τισιν ἐπισυμβαίνοντα θάνατον αὐτὸς ὅλου τοῦ τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς καιροῦ φυλάττεται πολλάκις ἄρτος βεβαμμένος ἐν αἵματι, καὶ εἰ χρεία μεταλήψεως ᾖ, ἐν ἡμέρᾳ ἢ ἐν τῇ νυκτὶ τινὸς θνήσκοντος, ὅτε μὴ τελεῖται μυσταγωγία, ἐντίθεται μέρος ἄρτου ἐπὶ τοῦ ποτηρίου. καταστάλάζεται δὲ καί τι ὑγρὸν, ἵνα δυνηθείη ὁ θνήσκων μεταχεῖν. ἁγιάζεται γὰρ καὶ τὸ ἐμβαλλόμενον ὑγρὸν ἐκ τοῦ ἁγίου ἄρτου. ἐν ἄλλῳ καιρῷ, ὅτε τελείας λειτουργίας γενομένης φυλάττονται ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ καθεκάστην μερίδες ἁγιασμάτων διὰ τοὺς ἴσως ἁρπαζομένους ἐπιθανατίους, ὅτε οὐκ οἴδαμεν. εἰ δ' οὐ χρεία καταφθαρείσῃ τῶν φυλαττομένων διὰ τὸ μὴ τεθνάναι τινὰ, πρωΐας παρὰ πηγῆς καθαροῦ καὶ νησίμου καταπατάλᾶται. *De Præſanctificatorum modo hæc tibi committunt*, Patres ſcilicet. *Ultima Tyrophagi Dominica, Quinquageſima nempè, cùm Miſſa perfecta ac integra celebratur, & panes ſacri, non uti moris eſt, ſed plures præparantur, poſt communionem panes, qui ad Paraſcevem usque ſufficere debent, in pyxide ad id muneris deſtinata aſſervantur, nullo in eos pretioſo ſangvine immiſſo, quòd calix ſingulis jejuniorum diebus præpara-* 31 *tur & conſecratur, cùm Præſanctificatorum Miſſa celebratur, in quem & antè perfectus panis poſt elevationem in partes diviſus immittitur. Veruntamen quâ neceſſitas fuerit ſanguinem ſanctum divino pani antè immiſceri, cùm Præſanctificatorum Miſſa pro ſancto calice tantùm conficiendo fiat, ſicque ſervato ordine per quinque hebdomadis dies continuatur. Sabbato integra Chryſoſtomi Miſſa dicitur, die Dominico Baſilii Magni, cùm & panes rurſum conſecrantur, & conſervantur, & hoc continuatur ad feriam quartam magnæ hebdomadis, cùm Præſanctificata finiunt. Tunc autem divinus panis ſanguine tingitur, cùm ex Anachoretis aliquis in montes ſe abdit, nec ad Eccleſiam accedit propter nimium erga virtutem ſtudium, avetque ſæpius ſacrorum particeps fieri, ob eam quæ inde corporis & animæ conſequitur ſanctitatem. Panis divinus in pyxide munda huic delatus divino ſanguine intinctus eſt, vel rurſus fortè propter mortem advenientem panis ipſe toto Quadrageſimæ tempore conſervatur ſanguine tinctus, & cùm communione opus fuerit, ſive interdiu,*

Digitized by Google

ſive nocte, aliquo moriente, cum non ſit ſacrum, in calice pars panis injicitur, & humidum aliquid immittur, ut poſſit moriens aſſumere. Quod verò injicitur humidum à pane ſancto ſanctificatur. Alio verò tempore cùm ſacrum perfectum abſolvitur in ſacro calice ſingulis diebus ſanctificatorum particula conſervantur propter tùm, cùm minus expectamus, moribundos. Si verò depoſitorum opus non fuerit, manè à puero mundo jejuno-
32 *que abſumuntur.* An non pœnituiſſet ſimiles antiqvæ Eccleſiæ ritus ob minimum ſcriptionis tædium non recenſuiſſe? Alio itaqve tempore alius in Eccleſia etiam in Præſanctificatorum Miſſa celebranda invaluit. Nos iſta alibi * fuſiùs proſeqvemur.

Præſanctificatorum in jejunio Qvadrageſimali cauſas ex jam laudatis auctoribus ſibi qvisqve varias colligere poterit. Non illaudabilem eam tute tibi habeto, mi NAVDÆE, ex Joanne Phurne ſcriptore non inelegante nondum edito, ad Gregorium Antigonitem. Ἕτερον δὲ οὐ χεῖρον πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἀπόδειξιν ὁ τῆς προηγιασμένης, μυστικὸς λόγος, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀδιάγνωστος. ἐπεὶ γὰρ κατὰ τοὺς αἰσθητοὺς πολέμους οἱ στρατιῶται διημερεύοντες ἐν τῇ μάχῃ μόλις πρὸς ἑσπέραν διακριθέντες ἕωλά τινα διατηροῦντες ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν ἐσθίουσι βρώματα, πρὸς τὸ μὴ παντῇ τὰς αὐτῶν δυνάμεις ἐξασθενῆσαι, μελλόντων αὖθις γινομένης ἡμέρας τοῖς βαρβάροις συμπλέκεσθαι. βουθυτεῖν γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ σφαγιάζειν ἀδύνατον, ὃ τοῖς πανηγυρίζουσιν ἴδιον. διὰ τοῦτο καὶ ἡμῖν τότε τὸ καινὸν ἡμῶν σφάγιον ὁ μόσχος ὁ σιτευτὸς, οὗ τὰς σάρκας σιτούμενοι νευρούμεθα πρὸς τὰς κατὰ τῶν ἐναντίων μάχας, οὐ θύεται. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἀναγκαῖον τὸ βρῶμα καὶ ἀπαραίτητον, πνευματικῷ γὰρ ὁπλίτῃ, πνευματικὴ τροφὴ σύστασις ἐκ τῶν προτεθυμένων, καὶ προηγιασμένων μεταδιδόντων τὸ ἐνδεὲν πρὸς ἑσπέραν ἀποπληροῦμεν. *Alind quoque eſt ad rerum dictarum demonſtrationem non minoris momenti Miſſæ, quæ Præſanctificatorum dicitur myſtica ratio, nec omnibus cognita. Cùm enim in pugnis quæ ſub*
33 *ſenſu cadunt, milites in bello per totum diem ſeſe exercentes, vix tandem ad veſperam ab hoſtibus ſejuncti repoſitos quoſdam in propriis tentoriis pridianos & frigidos cibos comedunt, ne vires eorum prorſus debilitentur, cùm rurſus adveniente ſole cum barbaris manus conſerere debeant: namque in bello boves ſacrificare mactareque non poſſunt, quod iis, qui ſplendidè dies feſtos agunt, proprium ſit. Propterea & tunc nobis quoque communis noſtra victima, vitulus ſaginatus, cujus carnes ipſi*

* Fecit hoc Allatius in diſſ. qvam ſupra laudavi, de Miſſa præſanctificatorum.

Digitized by Google

ipſi comedentes, robur adverſus hoſtium impetus acquirimus, non mactatur. Cùm verò rurſus cibus nobis neceſſarius ſit, & inevitabilis: ſpirituali enim militi ſpirituale alimentum confirmatio eſt, ex Præſacrificatis particulis infirmitatem noſtram ſerò roboramus.

Qvantùm porrò Præſanctificatorum Miſſa ab ea qvæ *ſicca, & nautica* x) dicitur, differat, optimè qvisqve dijudicabit, ſi qvæ de ea Joannes Stephanus Durantus de Ritibus Eccleſiæ Catholicæ lib. 2. cap. 4. num. 8. refert, unà cum iis, qvæ in Præſanctificatorum peraguntur, conferat. Sanè in ſicca neqve panis offertur, neqve oblatus abſumitur: in Præſanctificatorum verò, licet non offeratur, abſumitur tamen. Et hæc ſunt qvæ in hoc Liturgiarum libello continentur.

III. Tertius εὐαγγέλιον, y) *Evangelium* dicitur, Codex nempe, in qvo deſcripta ſunt Evangelia, qvæ primum locum dignitate & officio inter Lectiones Miſſarum occupant. Cedrenus Leonis primi anno qvinto: ἀνελθὼν εἰς τὸ κεράμιον μετὰ εὐαγγελίου,
καὶ θυμιατοῦ, καὶ τὸν θεὸν δάκρυσιν ἐξιλεωσάμενος. *Cùm unà Evan-* 34
gelio & thuribulo adhibitis ad Ceramium aſcendiſſet, Deumque lacrymis placaſſet. Palladius ad Lauſum in Evlogio: καὶ λαβὼν εὐαγγέλιον εἰς πίστιν τῶν ἀκουόντων τέθεικεν ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν. *Et accipiens Evangelium*

x) De Miſſa ſicca & nautica ſive inter navigandum uſurpanda juvabit conferre Johannis Bonæ Cardinalis rerum Liturgicar. lib. 1. cap. 15. & trigam Exercitationum Hiſtorico Theologicarum Rev. Helmſtadienſium Theologi Jo. Andreæ Schmidii, editam Jenæ 1692. 8. Qvemadmodum de Miſſa præſanctificatorum præter eundem Bonam & Svicerum Cangiumqve in προηγιασμένη, & πυξίον & p. 1238 ſeq. & ad Chronicon Paſchale p. 611. conſulendi Beveregius ad can. 52. Trull. Petavius ad Epiphan. p. 352. Hugo Menardus ad Gregorii M. Sacramentarium p. 75. Joſephus Vicecomes, Edmundus Martene, Henricus Rixnerus & alii qvi de ritibus ſacræ Euchariſtiæ ſcripſerunt.

y) *Editum eſt hoc* θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (*hunc enim habet titulum*) *primùm ab Emanuele Glyzonio anno ni fallor* 1599. *poſtea cura Theophylacti Hieromonachi apud Jo. Petrum Pinellum* 1645. *Præmittitur præfatio ſive Epiſtola dedicatoria ad ſanctiſſimum doctiſſimumque Gabrielem Philadelphia Metropolitam, & ad Severum Monembaſia Epiſcopum & D. Raphaëlis Patriarcha* τοποτηρητὴν *data Julii* 24. *Vita quatuor Evangeliſtarum ex Sophronio Hieronymi interprete & Dorothei ſynopſi deſumpta, cuilibet Evangeliſtæ ſuo loco præfixa ſunt.* Hæc præſtantiſſimus Caveus in diſſ. de libris & officiis Eccleſiaſticis Græcorum. Prodiit etiam Evangeliorum Codex ejusmodi Venetiis A. 1624. fol. qvæ editio exſtat Romæ in Bibl. Barberina. De iſto Græcorum Evangelio præter Allatium, Meurſium, Svicerum, Cangium ac Caveum agit Wilh. Erneſtus Tentzelius ὁ μακαρίτης in diſſertatione de ritu lectionum ſacrarum.

Digitized by Google

lium ad comprobanda ea quæ dixerat, poſuit in medio Fratrum. Codinus cap. 10. κὴ μετ' αὐτὸν αἰέρχονται οἱ δεσπόται, εἶτα ὁ ἀρχιδιάκονος μετὰ τοῦ εὐαγγελίου. *Poſt quem aſcendunt Deſpotæ, deinde Archidiaconus cum Evangelio.* Et de eo ſuprà dixerat, εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον φέρεται. *Chriſti enim figuram gerens Evangelium progreditur.* Euchologium: ὅτε εἰσοδεύει μετὰ τοῦ εὐαγγελίου. *Tunc ingreditur cum Evangelio.* Nicephorus Blemmida in vita S. Pauli Latrenſis, δοκιμάσας ἀπεύσατέ μοι τὸ εὐαγγέλιον. Et Gregorius Patriarcha in vita ſancti Lazari Galeſii, κὴ τῇ μονῇ εὐαγγέλιον ἱερὸν πρὸς δυοκαίδεκα χρυσίνους ἀφιερωσάμενος οἴκαδε ἀπηλλάττετο. *Evangelium*, codicem nempe Evangeliorum. Cùm verò qvatuor Evangeliſtarum tetrabiblos ſit, τετραδιάγγελον, & τετραευαγγέλιον, & corruptiori nomine, τετραυάγγελον, qvaſi diceres, *quatuor Evangelia*, nuncupatur. κὴ τὰς ἀναγνώσεις τοῦ τετραευαγγέλου καθὼς ἔχομεν ἔθος τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι τῆς τεσσαρακοστῆς. Marcus Hieromonachus de dubiis typicis cap. 38. Τελεσθείσης δὲ ταύτης ψάλλονται αἱ ὧραι μετὰ τῆς στιχολογίας αὐτῶν, κὴ τῶν ἀναγνώσεων τοῦ τετραευαγγέλου. Typicum: Εὐτρεπισθέντος δὲ τοῦ ἀναλογίου μετὰ βλατίου, τεθέντος ἐν αὐτῷ τοῦ τετραευαγγελίου, κὴ πάντων ἱσταμένων ἀσκεπῶν γίνεται ἀνάγνωσις.

35 Et notanda eſt reverentia, qvâ audiri debent Evangelia, z) ſtantes enim curuiqve & aperto capite audiebant, ſive ex inſtitutione Anaſtaſii, ut Anaſtaſius in ejus vita, & Micrologus de Eccleſiaſticis obſervationibus cap. 9. ſive Siricii, ut Marianus Scotus in Chronico, ſive Clementis, ut lib. 2. Conſtitut. Apoſtol. cap. 61. a) ſive ex alia Apoſtolica traditione, aut veteri inſtituto, aut antiqva conſvetudine, ut Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſt. 136. & Sozomenus Hiſt. lib. 5. cap. 22. b) *Per totas Orientis Eccleſias quando Evangelium legendum eſt, accenduntur lumina, ſole rutilante*, ſcribit Hieronymus adverſus Vigilantium. Lumina accenſa ferentes *Deputati* vocantur à Joanne Epiſcopo Citri in Reſponſis, Δεπουτάτοι δὲ λαμπαδοφοροῦντες μετὰ λαμπάδων προπορεύονται, τοῦτε ἁγίου εὐαγγε-

z) De cultu hoc ac reverentia Evangeliis eorumqve lectioni apud veteres Chriſtianos teſtata adeundi Cotelerius ad Conſtitutt. Apoſt. II. 57. Jac. Gothofredus ad Philoſtorgium p. 117. Svicerus in theſauro pag. 1226. Jo. Andreas Schmidius in triga diſſ. Alteſerra ad Anaſtaſium de vitis Pontificum p. 36. & Blondellus in Turriano vapulante pag. 557.

a) Lege 57. b) Lege lib. 7. c. 19.

Digitized by Google

Ἐὐαγγελίου, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄμβωνα πρὸς ἀνάγνωσιν, καὶ τῶν ἁγίων δώρων, ἔντι τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰσόδῳ, καὶ ἐν τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ αὐτῶν. Deputati verò mandyis induti antecedunt cum lampadibus Evangelium, quando lectionis cauſa fertur ad ſuggeſtum: iidem munus idem obeunt in ingreſſu ad ſacram menſam, quando ſacra dona circumferuntur, & ad Protheſim referuntur.

Differt à qvatuor Evangeliis, qvod illa continuatam hiſtoriæ ſeriem, non interruptam, neqve alterius verbis interturbatam contineat, hic liber ea omnia habet, ſed in certas partes, & ſectiones diviſa, qvas illi *τμήματα, μέρη, περικοπὰς, ἀναγνώσεις*, Latini *Lectiones* indigitant, ad uſum ſingulorum dierum & feſtivitatum, modò unius, modò alterius Evangeliſtæ textu, 36
qvandoqve etiam pluribus in locis, utut opus fuerit, interpoſito; non ita tamen, ut ſeriem Evangelicam prorſus interrumpant: exceptis enim ſolemnitatibus, qvæ peculiare ſibi poſcunt Evangelium, in reliqvis anni diebus ita diſpertiuntur ut unius priùs Evangeliſtæ textum, in tmemata dividant, & diebus applicent, donec finiat, poſtmodum alterius continuent, donec omnia ad exitum perduxerint, & diebus Dominicis à ſcriptore Evangelii nomen imponant: dicunt enim *ἡ πρώτη κυριακὴ τοῦ Ματθαίου*, *Prima Dominica Matthæi, ſecunda Matthæi*, c) & ſic de aliis. Id ut meliùs comprehendas, velim animadvertas d) Joannis Evangelii textum univerſum ſeptem integris hebdomadibus legi, qvæ à magna Paſchæ Dominica, tribus diebus exceptis, numerantur. Matthæi e) à feria ſecunda poſt Dominicam Pentecoſtes ad ſubſeqventem Paraſceven Exaltationis diem feſtum, ab-

(Ddd) ſolvitur.

c) Confer Allatii diſſ. de hebdomadibus Græcor. § 31. ſeq.

d) Ecce tibi verba Typici, è qvo hæc Allatius hauſit: ἰςέον ὅτι τὸ ὕφος τοῦ κατὰ Ἰωάννην Ἐυαγγελίου ἀναγινώσκεται ἐν ὅλαις ἑβδομάσιν ἑπτὰ, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἁγίας Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, καὶ λῆγον ἄχρι τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς, χωρὶς ἡμερῶν τριῶν.

e) Idem Typicum: Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον Ἐυαγγέλιον ἀναγινώσκεται ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆς μετὰ τὴν πεντηκοστὴν, ἤγουν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἄχρι τῆς μετὰ τὴν ὕψωσιν παρασκευῆς κυκλοῦν ἑβδομάσι ιζ, ὧν αἱ μεν ια ἔχουσι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀναγινωσκόμενον, ἀπὸ δὲ τῆς ιβ ἑβδομάδος ἀναγινώσκεται τὸ κατὰ Μάρκον Ἐυαγγέλιον ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις. ἐν δὲ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς Κυριακαῖς πάλιν ὁ Ματθαῖος, ἄχρι τῶν ιζ ἑβδομάδων. Ἡ δὲ ιζ ἑβδομὰς οὐκ ἔχει διὰ τὸ σπανίως ἀναγινώσκεσθαι αὐτήν. Ἐι δὲ μέλλει ἀναγινώσκεσθαι, καὶ ἡ αὐτὴ ἑβδομὰς ἀναποδίζειν δεῖ ὄπισθεν, καὶ ἀναγινώσκειν ὅταν θέλει.

ſolviturqve hebdomadibus ſeptem & decem. Harum undecim ſingulis diebus Matthæi lectionem continuant, à duodecima qvinqve tantùm diebus Marci lectio aſſumitur, Sabbatis, & Dominicis Matthæi reſtituitur, usqve ad hebdomadem decimam & ſeptimam, dummodò hæc poſtrema inter tempus Paſchale occurrat, ſin minùs, non legitur. Lucæ f) Evangelium à feria ſecunda qvæ Dominicam poſt Exaltationem excipit, & integris
37 hebdomadibus duodecim continuatur, ab initio decimæ tertiæ Marci percurritur in reliqvis diebus, ſed Sabbatis & Dominicis Lucæ aſſumitur: Marci g) tandem inter Matthæi & Lucæ abſumitur, qvod verò ſupererit, Sabbatis & Dominicis Qvadrageſimæ abſolvitur. His tamen non obſtantibus, ut Evangeliorum in Sanctorum diebus feſtis recitari ſolitorum regulam qvandam Sacerdotibus darent, eamqve facilem, ac infallibilem poſt qvatuor Evangelia, eorumq; ſeriem, varia ex ingenio commenti ſunt. Hinc illis: *Πίναξ τῶν εὐαγγελίων κατὰ περιβολὰς, ὡς εἴωθεν ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἔν τε ταῖς ἑορταῖς τοῦ κυρίου, καὶ τῆς παρθένου, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων.* Et, *Κανονάριον σὺν Θεῷ ἀρχόμενον ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου μέχρι Αὐγούστου. μηνὶ Σεπτεμβρίῳ εἰς τὸν Ἀπόστολον.* Et, *Ἐκλογάδιον τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν διά τε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τὴν περικοπὴν ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ, ἅμα δὲ τὴν τῶν κεφαλαίων παρασημείωσιν ἀκριβῶς διαγορεύον.* Et, *Παρασημείωσις τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ, μετὰ προσθήκης τῶν ἀρχιτελειῶν πρὸς ἐναργῆ καὶ σύντομον κατάληψιν τοῦ ζητουμένου.* Et, *Ἐκλογάριον τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ τῶν καθημερινῶν κατὰ διαφόρους περικοπὰς, ὡς εἴωθεν ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς Ἐκκλησίαις ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ κυρίου, καὶ τῶν ἁγίων, καὶ αὗται αἱ περικοπαὶ κατὰ πλάτος.* Et, *Κανονάριον τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ Εὐαγγελίου καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν, ὃν δὴ τρόπον δεῖ ἀναγινώσκεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.* Et hæc in Bibliotheca Barberina manuſcripta omnibus

f) *Τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον ἄρχεται ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν ὕψωσιν δευτέρας ἄχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ ἀσώτου,* (Septuageſ.) *ἔχον ὁλοκλήρως τὰς ιβ ἑβδομάδας. Ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας τῆς ιγ ἑβδομάδος ἀναγινώσκεται ἐν ταῖς πέντε ἡμέραις τὸ κατὰ Μάρκον. Ἐν δὲ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς πάλιν τὸ κατὰ Λουκᾶν.*

g) *Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ὅσον μὲν ἀναγινώσκεται ἀνὰ μεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Τὸ δὲ ἐπίλοιπον κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν ἐν ἑβδομάσι πέντε, ἤγουν ἐν πέντε σάββασι καὶ πέντε κυριακαῖς.*

bus patent, qvibus multò plura addi poſſent ex aliis. Et nota ad unam rem ſignificandam vocabulorum Græcobarbarorum co- 38
piam, *πίναξ, κανονάριν, συναξάριν, ἐκλογάδιν, παραμυθίασις, ἐκλογάριον.* Nec diverſa ſunt, qvæ in diſponendis epiſtolis legi ſvetis h) uſurparunt, immò etiam, ſi diis placet, multoties abſurdiora. Nec ab re fuerit obſervare, qvæ in Meurſium animadverterat Gretſerus in Codinum lib. 3. cap. 7. *Meurſius admodum anxie monet, ne quis, cùm audit, quatuor Evangelia lecta eſſe, ſuſpicetur Tetrabiblon Evangeliorum, hoc eſt ipſos integros quatuor Evangeliorum commentarios lectos eſſe, quod nimis longum fuiſſet Itaque articulum τὰ, præpoſitum vocabulo τέσσαρα exulare jubet, ſed ſi Græcorum Rituales libros diligentiùs inſpexiſſet, aliter puto ſuper hac re enunciaſſet. Ita enim Typicum Sabæ cap. 38. agens de hac magnæ hebdomadis feria ſecunda.* ἀναγινώσκεται δὲ τὸ τετραευαγγέλιον τῇ γ'. καὶ τῇ δ'. καὶ πληροῦται. Leguntur qvatuor Evangelia feriâ ſecundâ, tertiâ, qvartâ, & abſolvuntur. *Ne autem ſuſpiceris tantùm partem aliquam ex quatuor Evangeliis lectam eſſe, audi ejuſdem Typici auctorem eodem loco:* Εἰδέναι δὲ χρὴ ὅτι τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον ὅλον ἀναγινώσκεται. ὁμοίως καὶ τὸ κατὰ Μάρκον, καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν. τὸ δὲ κατὰ Ἰωάννην ἀναγινώσκεται ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῶν ἁγίων παθῶν. ἀναγινώσκεται δὲ οὕτως ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἤγουν β'. γ'. καὶ δ'. καὶ πληροῦνται ἐν ταῖς ὥραις. γίνεται δὲ τὸ κατὰ Λουκᾶν ἀναγνώσεις τρεῖς. τὰ δ' ἄλλα ἀπὸ δευτέρου ὁμοῦ ἀναγνώσεις θ', καὶ ὥρας θ'. καὶ πλέον
οὐδέν. Scire oportet Evangelium S. Matthæi totum legi (Nota 39
totum) ſimiliter & S. Marci, & S. Lucæ. At Evangelium S. Joannis legitur usqve ad principium ſalutiferæ Paſſionis. Leguntur autem ſic Evangelia tribus diebus, nempe feriâ ſecundâ, tertiâ, & qvartâ: & abſolvuntur in horis. Evangelium S. Lucæ tribus lectionibus perficitur, reliqva ſimiliter, ut ſimul fiant novem lectiones ad horam nonam, & nihil ampliùs. *Ex his jam Meurſius non Codinum, ſed ſua emendare poterit, & ſi quid emendandum ſit, potius expungam illud* τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ, *quia magnâ feriâ quintâ non legebatur* τὸ τετραευαγγέλιον, *quippe quod præcedente die, videlicet magnâ feriâ quarta jam abſolutum erat, ut ex Typico Sabæ audivimus, niſi fortè in Palatio Conſtantinopolitano Tetrabibli lectio ad quintam ipſam feriam magnam extenderetur. Quamvis ipſum quoque Triodium Græcorum cum Typico Sabæ concinat, cujus hæc ſunt verba:* Legitur

h) Vide infra p. 46. ſeq.

gitur etiam Tetraevangelium ſecundâ, tertiâ, & qvartâ feriâ, καὶ πληροῦται, & completur, ſeu terminatur.

At, ut video, rebus hiſce ſubactus, oppreſſusqve es, recreare paululum, & mentem refice carminibus, tùm Heroico, tùm Jambico pede currentibus, necdum editis, ex ipſis Barberinis, aliisqve codicibus in Evangelia modo jam dicto pro officiis Græcorum diſſecta.

Η τετρὰς ὧδε τῶν μαθητῶν τοῦ λόγου
Εκχεῖ τὸ ῥεῦμα τῶν ἀειῤῥύτων λόγων.
Τοίνυν ὁ διψῶν μὴ κατώκνει τοῦ πίνειν
Ψυχὴν κατάρδων, καὶ ποτίζων τὰς φρένας,
Εὐαγγελιςῶν τοὺς θεοπνεύςους λόγους
40 Τομαῖς διαιρεθέντας εὐεπιτρόχοις,
Καὶ τῇδε βίβλῳ τεχνικῶς ἡρμοσμένους
Απας ἀκούων, καὶ τρυφῶν καθ' ἡμέραν
Εςῶσιν ὡσὶ τοὺς ὑπεκφωνουμένους
Ιωάννην θαύμαζε τῆς εὐβουλίας
Σπούδασμα πολλοῖς οὐ πρὶν ἐσπουδασμένοις,
Καὶ σπουδάσαντα συντόνως προθυμίαις
Καὶ καλλιεργήσαντα κόσμοις ποικίλοις
Τοῖς μὲν ξενίζει τοὺς ὁρῶντας ὡς ἔχει,
Τοῖς τοῦ θεοῦ δὲ ῥήμασι ψυχοτρόφοις
Εὐεργετεῖν ἅπαντας ἀκροωμένους.
Ενταῦθα τὴν θέλγουσαν εἰκότως λύραν
Κινῶν τέλος γε συγκινεῖ καὶ τοὺς λίθους.
Οθεν πλάνος σίγησον Ορφέως λύρα
Πόνοις, Ιωάννης γὰρ ἥρμοσε ξένην,
Καθημεροῦσαν τὴν λιθότροπον φύσιν.

Εἰς Ματθαῖον.

Σελασφόροις λάμψεσιν τοῦ Παρακλήτου
Τὸν νοῦν ἐλλαμφθεὶς ὦ Ματθαῖε θεόπτα
Τὴν τοῦ λόγου ζάρκωσιν ἀφράςῳ τρόπῳ
Κατήγγειλας ἄριςα τῇ χθονὶ πάσῃ.

Αλλο.

Ως μαργάρους δώδεκα Ματθαῖος λόγους
Πλοῦτον νοητὸν Χριςιανικῷ ςίφει
Ον καὶ κρατοῦντες ἔνδον ἐν ςέρνοις φίλοι
Κόσμον φύγωμεν, καὶ ματαίας φροντίδας,

Εκεῖνος

Ἐκεῖνος ὥσπερ τῶν τελωνῶν τὴν λύμην
Καὶ πρὸς χαρὰν δράμωμεν Χριστῷ ἐν τάχει.

Εἰς Μάρκον.

Ὅσσα περὶ Χριστοῖο θεηγόρος ἔθνεα Πέτρος
Κηρύσσων ἐδίδασκεν ἀπὸ στομάτων ἐριτίμων 41
Ἐνθάδε Μάρκος ἄγειρε, καὶ ἐν σελίδεσσιν ἔθηκε.
Τοὔνεκα καὶ μερόπεσσιν εὐάγγελος ἄλλος ἐδείχθη.

Ἄλλο.

Τὴν ἄφραστον γέννησιν τὴν πρὸ αἰώνων
Καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς σαρκικὴν παρουσίαν
Ὁ Μάρκος ὁ πάνσεπτος διατρανώσας
Τοῦ θεοῦ λόγου φρυκτωρεῖ πᾶσαν κτίσιν.

Ἄλλο.

Λόγων ὁ Μάρκος τὴν ἀείρρυτον χύσιν
Εἰς πλῆθος ἐκκένωσον ἀντλήσας, ὅτι
Κόσμος παρηγοῖ ῥημάτων δίψος λάβοι.

Ἄλλο.

Μάρκος προβάλλει τοὺς θεηγόρους λόγους
Ἕλκει πλάνης τε, καὶ σκότους βροτῶν γένος
Πέμπει τε πρὸς φῶς τῆς ἀληθείας τάδε.
Τοίνυν δράμωμεν εὐσεβῶς πάντες φίλοι
Κόσμον λιπόντες τὸν μάταιον, καὶ πλάνον,
Πρὸς δεσπότην εὔσπλαγχνον εὐμενῆ λίαν.

Εἰς Λουκᾶν.

Λουκᾶς ἠπιόθυμος ἀκεστορίης ἐπιβήτωρ
Ἀθανάτου χριστοῖο γένος, καὶ θέσκελα ἔργα
Ἀτρεκέως κατέλεξε, καὶ ὡς θάνεν ἄμμε σαώσας,
Καὶ πάλιν ἐκ τύμβοιο θορὼν μερόπεσσιν ἐμίχθη.
Ἔνθεν δὲ οὐρανίην ὑπὲρ ἄντυγα πατρὶ φαάνθη.

Ἄλλο.

Λουκᾶ πάρελθε, καὶ ξένον φράσον τρίβον
Τοῖς ἀσκόπως τρέχουσιν εἰς τρίβον πλάνης,

Digitized by Google

Λαοῖς δὲ δεῖξον ἐν σκότω καθημένοις,
Οἷον βλέπειν ἔδειξε φῶς Ἰωάννης.

Ἄλλο.

42 Σάλπιγξ μεγίςη τῶν λόγων Λουκᾶς πέλει
Σάλπιγξ ζοβοῦσα τὴν πλάνην τῶν δαιμόνων
Καὶ πρὸς βίον λήγοντα μηδαμῶς γένος
Βροτῶν τρέχειν πείθουσα, καὶ ψυχῶν νόσον
Τοῖς φαρμάκοις λύουσα τῶν χρηςῶν λόγων.
Ἰατρὸς γὰρ σωμάτων, καὶ ψυχῶν μέγας.

Ἄλλο.

Τὸν συνάναρχον τῷ πατρὶ Θεῷ λόγον
Ἐξροντήσας ἄριςα σεσαρκωμένον
Κηρύξας αὐτοῦ τὴν ἐν γῇ παρουσίαν
Ὦ Λουκᾶ μάκαρ, ἐκ Θεόπαιδος κόρης.

Εἰς Ἰωάννην.

Αἴγλη τριφεγγεῖ τὸν νοῦν λελαμπρυσμένος
Ἤςραψας κόσμω βροντήσας ἀριδήλως
Τρανῶντε τὴν ζάρκωσιν τοῦ θείου λόγου
Ὦ Θεολόγε γόνε βροντῆς ἐνθέως.

Ἄλλο.

Βροντῆς γόνε βρόντησον ὑψόθεν μέγα.
Καὶ σήμανον πῶς ἡ προάρχιος φύσις
Θεὸς βροτός τε, καὶ Θεὸς πάλιν μένει.
Δίδου δὲ λύσιν τῶν ὀφλημάτων βίου
Ἰωάννου κοσμοῦντι τήνδε τὴν βίβλον.

Ἄλλο.

Βροντὴ πέφυκεν ἡ Θεηγόρος λύρα
Βροντῶσα, κηρύττουσα τῇ οἰκουμένῃ,
Ἰωάννης ἄῤῥητον οὐσίαν μόνην
Θείαν τριφεγγῆ, δημιουργὸν τῶν ὅλων
Ἔγνω γὰρ ὄντως, καὶ γράφει θείᾳ βίβλῳ.
Καὶ νοῦν δαδουχεῖ, καὶ καταυγάζει φρένας.

Hæc

Digitized by Google

Hæc carmina , qvemadmodum & ea qvæ ſequuntur, 43
Joannes Argolus amicus noſter raptim in Latinam lingvam vertebat:

Verbum ſequentium hic ſacer quaternio
Fundet perennis cœlitùs fluens melos.
Quicumque ſitis , hauſtum ne dubita ſuggere.
Evangeliſta eloquia , quin cujuslibet
Bene inſtitutis diſtributa formulis
Affabrè in iſto conditos libro ſonos
Captans diebus ſingulis cor exhilarans
Haud aure pronâ cœlitum ſermonibus,
Joannis admirare dein ſolertiam,
Perefficacem , & talibus nunquam priùs
Modis laborem , quo vir improbo utitur
Doctaque nitidos , quos parat comptus manu
Videntibus mirabiles , ſalubribus
Verbis juvans , levamen attentis ferens,
Rité ille plectris ordinem teſtudinis
Movens , movetque ſaxa blandiens ſono.
Fallax ſile ergo vatis Oeagrii lyra,
Joannis ipſa verba poſſunt ſaxea
Mollire chordis namque cordis intima.

In Matthæum.

At tu beati cor nitore ſpiritus
Fulgens , DEi conſortio , domeſtice
Matthae , carmen ſcribis tenui ſono
Evangelizans optimè mortalibus.

Aliud.

Ut uniones explicat duodecim
Effata Chriſti divitias ſodalibus
Matthaus his potita , & has animo intimo 44
Plebi occultas mundana paſſibus citis
Vitemus , atquè ſenta mundi inſanies
Ut publicanus ille perfidum malum,
Curramus inde ad gratiam Chriſti citò.

In

In Marcum.

De Chriſto quæcumque Petrus præco undique gentes
Edocuit verè aperiens ſacraria linguæ
Collegit Marcus, mandavitque acta tabellis,
Hinc Chriſti eximius colitur nunc nuncius orbe.

Aliud.

Non exprimendum Numinis myſterium
Verbi, quod ante ſæcla progenuit Pater,
Nobisque coram carneum Chriſti typum
Marcus revelans, inclytus, ſpectabilis,
Illuſtrat omnem carneam propaginem.

Aliud.

Marcus perennes ſemper eloquii ſacri
Venas, aquasque fontis effundit jugis,
Ut orbis inde ſitiat os ſacram ſitim.

Aliud.

Deiloquos effundit & Marcus ſonos,
Mortale recta & ſemita ducit genus
Ad celſa veritatis; hinc itaque gradu
Nos ambulemus congruo, tenebras procul,
Mundo abſtinentes, ejus & fallaciis
Summum ad parentem amabilem, & placidum nimis.

In Lucam.

At mitis Lucas medicinæ aſſeſſor, opisque
Herbarum, haud mortale genus miraculaque ipſa
45 *Chriſti enarravit, nosque ut moriens reparavit,*
Rurſus ut ex tumulo, terras, hominesque reviſit,
Et tandem ad Patrem rutilanti apparuit axe.

Aliud.

Accede Luca, & indica explicitam viam
Pedibus, tenebræ compede in caliginis

Quos

Quos alligant, oſtende euntibus diem,
Lumenque profer, quale Joannes docet.

Aliud.

Lucas loquela eſt magna ſacra buccina,
Eſt buccina, hoſtis arma terrens dæmonis
Vitamque ad ipſam, non habentem terminum
Vocans genus mortale, morbos ſpirituum
Solvens medela vocis atherei ſoni:
Animis medetur, nam & medetur corpori.

Aliud.

Ævo parentis comparem genitum DEi
Tubæ fragore carneum ſacro intonans
Ejusque narrans corporis præſentiam
Beate Luca per parentem virginem.

In Ioannem.

Splendore ter ſplendente mentem fulgidus
Micuiſti in orbe lucidè ex alto intonans
Humanitatem dum exprimis Verbi DEi
Theologe ô tonitrui, & athereum genus.

Aliud.

O intona ſtirps fulguris cœlo grave
Atque indica, ante ut omnium primordia
Homo eſt DEus, ſummusque remanet ex homine
Iterùm DEus, ſolutionemque impetra
Vitæ ſceleſta, deferens veniam mali 46
Joannis exornantis iſtas paginas.

Aliud.

Fulgur fuit, Deiloquens hic & lyra
Quæ obmurmurans præconio mortalibus

Digitized by Google

qvod D. Lucæ ſit liber de Actis Apoſtolorum. Typicum Sabæ: *Μεταξὺ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν πραξαποστόλου, εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως.* Et: *Καὶ εὐθέως ἀνάγνωσιν εἰς τὸν πραξαπόστολον.* Item: *Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πραξαποστόλου, εὐλογοῦντος τοῦ ἱερέως, ἀποδεχόμεθα τοῦ ἑξαψάλμου.* Triodium: *Καὶ γὰρ ἀνάγνωσις εἰς τὸν πραξαπόστολον εἰς τὸν ὄρθρον.*

Liber, qvemadmodum de Codice Evangelii diximus, ex Actibus Apoſtolorum, Epiſtolis Pauli, & Canonicis, nec non Apocalypſi compoſitus eſt. Textus in plures partes diviſus, & diebus ſingulis, & feſtis diebus accommodatus, ita ut completo libro, ea qvoqve omnia terminentur, nihilqve in iis ſit qvod in libro non habeatur, & qvandoqve etiam bis & ter, ut ſeſe tulerit occaſio, repetitum. Modum præſcribit Typicum. *Ἰστέον ὅτι ἀπὸ τῆς κυριακῆς τοῦ πάσχα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, λέγω δὴ τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ, αἱ πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀνα-* 48
γινώσκονται μόναι. εἰς δὲ τὰς λοιπὰς κυριακὰς τοῦ ὅλου χρόνου αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ, καὶ αἱ δεκατέσσαρες τοῦ ἁγίου Παύλου ἐπιστολαὶ, καὶ ἡ ἀποκάλυψις Ἰωάννου. Scire debes à Dominica Paſchatis usque ad Dominicam Sanctorum omnium pro lectione magni Veſperi Actus ſanctorum Apoſtolorum tantummodò leguntur: in aliis reliquis Dominicis totius anni ſeptem Catholicæ, & quatuordecim S. Pauli Epiſtolæ, & Joannis Apocalypſis. Res etiam in libro contentas carmine Jambico expreſſit neſcio qvis:

Ἡ βίβλος ἥδε παράδεισος τυγχάνει
Ἐξ οὗ διδαχῶν βλυστάνει πηγὴ μία,
Οὐκ εἰς ποταμοὺς τέσσαρας ἁπλουμένη
Ἀλλὰ τὸ δὴ μέγιστον εἰς ἓξ ἀρτίως
Οἵ περ χθόνα μὲν οὐ ποτίζουσιν ὅλην
Ἀλλὰ ψυχὴν ἅπασαν ἄρδουσι ξένως.
Πηγὴ μὲν ὄντως ἡ γραφὴ πᾶσα πέλει
Τοῦ δελτ[illegible]ρίου τοῦδε τοῦ θεοσδότου.
Ἐξὰς ποταμῶν ἓξ μαθηταὶ τοῦ λόγου
Καὶ πρῶτος αὐτῶν Λουκᾶς εὐφυῶς γράφει
Πράξεις ἀρίστους τῶν σοφῶν ἀποστόλων
Ὁ πάμμεγας δὲ Παῦλος Χριστοῦ τὸ στόμα.
Ἐπιστολὴν Ἰάκωβος μίαν πλέκει
Διττὰς ὁ Πέτρος ταύτας ὑφαίνει πάλιν

 Ὁ θεο-

Ὁ θεολόγος βροντᾷ τρεῖς Ἰωάννης
Καὶ μίαν αὖθις συντίθησιν Ἰούδας.
Ἑπτὰ πέλουσι καθολικαὶ ξύμπασαι.
Θεολογικὴ δ' ἀποκάλυψις πάλιν
Σφραγὶς πέφυκε τῆσδε τῆς βίβλου πάσης. *Liber iſte hortus*
49 *eſt, ex quo doctrinarum erumpit fons unus, non in quatuor flumina extenſus, ſed quod omnium maximum eſt, in ſex ingentes qui terram quidem non potant univerſam, ſed quamlibet animam irrigant mirabiliter. Fons equidem univerſa ſcriptura exiſtit libelli hujusce à DEo exhibiti. Sex flumina ſunt Verbi diſcipuli, & primus inter eos Lucas aptiſſimè ſcribit actiones optimas ſapientum Apoſtolorum. At ingens verò Paulus Chriſti os, Epiſtolam Jacobus unam nectit: binas Petrus has rurſum orditur: Theologus tres fulminat Joannes, & unam rurſus apponit Judas, quando Catholicæ univerſæ ſeptem tantummodò ſint. De rebus divinis tandem pertractans Apocalypſis ſigillum hujus univerſi libri eſt.*

Epiſtolarum l) hujusmodi lectionem non eſſe Novatorum inventum, ſed ab Apoſtolis ipſis ad nos transmiſſam ex Clement. Conſtit. lib. 2. cap. 57. Jacobo in Liturgia, Juſtino martyre Apolog. 2. & aliis colligitur. Itemqve qvantum fallantur illi, qvi lectiones Apoſtolicas ante Evangelium in celebratione Miſſarum conſtituiſſe Alexandrum Papam aſſeverant, cùm Jacobus, Clemens & Juſtinus Alexandrum præceſſerint. Diximus ſuprà, cùm legeretur Evangelium, fideles ſtetiſſe: ſed enim dum legitur Epiſtola, ſedebant Epiſcopus & Miniſtri. Cauſas petito ex Amalario Fortunato libro 3. de Eccleſiaſticis Officiis cap. 10. Innocentio III. lib. 2. Myſteriorum Miſſæ cap. 35. & aliis.

Alio tempore de ſcripturis hiſce diſceptatum eſt, in eamque
50 qve itum ſententiam à plerisqve, non eſſe eorum auctorum, qvos præferunt. Diſſidia ſententiarum Chriſtinus ſive Chriſtianus m) in Topographia Chriſtiana lib. 7. ſic expreſſit: Σιωπῶμεν δὲ ὅτι τὰς καθολικὰς ἀνέκαθεν ἡ ἐκκλησία ἀμφιβαλλομένας ἔχει, καὶ πάντες δὲ οἱ ὑπομνηματίσαντες τὰς θείας γραφὰς, οὔτε εἷς αὐτῶν λόγον

l) Confer Cotelerium ad Conſtitutionum Apoſt. lib. 2. c 57. Jo. Baptiſtam Ferrarium, de ſacris Concion. lib. 1. c. 15. & laudatam Tentzelii diſſertationem de ritu lectionum ſacrarum. Menardum ad Sacramentarium Gregorii M. p. 368. Thomam Milles ad Cyrillum Hieroſol. p. 4. & 15.

m) Hic eſt qvem ſub Coſmæ Indopleuſtæ nomine Clariſſ. Montfauconus edidit, p. 292.

γον ἐποιήσατο τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ κανονίσαντες τὰς ἐνδιαθήκους βίβλους τῆς θείας γραφῆς πάντες ὡς ἀμφιβαλλομένας αὐτὰς ἔθηκαν· λέγω δὴ Εἰρηναῖος ὁ Λουγδουνών ἐπίσκοπος ἀνὴρ ἐπίσημος καὶ λαμπροῦ βίου μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀποστόλων γενόμενος, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, καὶ Ἀμφιλόχιος ἐπίσκοπος γενόμενος τοῦ Ἰκονίου, φίλος καὶ κοινωνικὸς τοῦ μακαρίου Βασιλείου, καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς πρὸς Σέλευκον αὐτῷ γραφεῖσιν ἰάμβοις ἀμφιβαλλομένας αὐτὰς ἐξεῖπεν. ὁμοίως καὶ Σευηριανὸς ὁ Γαβάλων εἰς τὸν κατὰ Ἰουδαίων λόγον αὐτοῦ αὐτὰς ἀπεκήρυξεν. οὐ γὰρ τῶν ἀποστόλων αὐτάς φασιν οἱ πλείους, ἀλλ' ἑτέρων τινῶν πρεσβυτέρων ἀφελεστέρων. ὅθεν ὁ Παμφίλου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν λέγει, ὅτι ἐν Ἐφέσῳ δύο μνήματά εἰσιν· ἓν Ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, καὶ ἓν ἑτέρου Ἰωάννου πρεσβυτέρου τοῦ γράψαντος τὰς δύο ἐπιστολὰς τῶν καθολικῶν, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, ἔνθα προγέγραπται· ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ. εἰ μὴ γὰρ τὴν πρώτην Πέτρου, καὶ τὴν πρώτην Ἰωάννου οὐ λέγει αὐτὸς καὶ Εἰρηναῖος εἶναι τῶν ἀποστόλων. ἕτεροι δὲ οὔτε αὐτὰς λέγουσι τῶν ἀποστόλων εἶναι, ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων. πρώτη γὰρ καὶ δευτέρα καὶ τρίτη Ἰωάννου γέγραπται, ὡς δῆλον ἑνὸς προσώπου εἶναι τὰς τρεῖς. ἕτεροι δὲ καὶ τὴν Ἰακώβου σὺν ταῖς ἄλλαις δυσὶ δέχονται. ἕτεροι πάσας δέχονται. παρὰ Σύροις δὲ εἰ μὴ τρεῖς μόναι αἱ προγεγραμμέναι οὐχ εὑρίσκονται· λέγω δὴ ἡ Ἰακώβου, καὶ ἡ πρώτη Πέτρου, καὶ ἡ Ἰωάννου * τρίτη. 51
αἱ ἄλλαι γὰρ οὔτε κεῖνται παρ' αὐτοῖς. οὐ χρὴ οὖν τὸν τέλειον Χριστιανὸν ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐπιστηρίζεσθαι τῶν ἐνδιαθέτων καὶ κοινῶς ὁμολογουμένων γραφῶν, ἱκανῶς πάντα μηνυόντων περί τε τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν στοιχείων, καὶ παντὸς τοῦ δόγματος τῶν Χριστιανῶν. *Silemus multo abhinc tempore Eccleſiam Catholicas epiſtolas in dubium vertiſſe, eorum omnium qui in divinas litteras commentaria ediderunt, neminem in Catholicas animum applicuiſſe: ſed eos etiam qui divinæ ſcripturæ libros in canonem redegerunt, omnes de iis tanquam dubiis ſermonem habuiſſe. Irenæus nempè Lugdunenſium Epiſcopus vir clariſſimus & vitâ præclarâ, non multùm poſt Apoſtolorum tempus; Euſebiusque Pamphili, & Amphilochius Iconii Epiſcopus amicus ſociusque beati Baſilii, ipſe quoque in Jambicis carminibus ad Seleucum tanquam dubiæ fidei rejicit. Similiter & Severianus Gabalienſis in ſua adverſus Judæos oratione eas proſcripſit: neque enim eas Ap[illegible]lorum eſſe plerique referunt, ſed aliorum ignobiliorum Presbyteroru[illegible] Hinc Pamphili Euſebius in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica tradit Epheſi duo monumentâ cerni: unum Joannis Evangeliſta,*

* leg. πρώτη.

liſtæ, alterum Joannis Presbyteri, qui duas ex Catholicis epiſtolis, ſecundam ſcilicet & tertiam ſcripſerit, in quibus præfigitur: Presbyter Gajo dilecto. Tantùm enim primam Petri & primam Joannis ipſe atque Irenæus affirmant Apoſtolorum eſſe: alii verò neque eas Apoſtolorum eſſe aſſeverant, ſed presbyterorum; quandoquidem prima & ſecunda & tertia Joannem præfert: ut manifeſtum inde ſit, tres tantùm illas unius
52 *eſſe. Alii item & eam quæ Jacobi eſt cum reliquis duabus amplectuntur, alii omnes exoſculantur. Apud Syros non niſi tres tantùm, quas prædiximus, inveniuntur; Jacobi ſcilicet, prima Petri, & Joannis tertia: reliquæ enim apud eos non habentur. Haud itaque operæ pretium fuerit perfectum Chriſtianum ex iis quæ in dubium referuntur conſtabiliri, cùm canonicæ & ab omnibus in univerſum comprobatæ ſcripturæ ſatis abundanterque de cœlo & terra & elementis, & univerſo Chriſtianorum dogmate omnia enunciant.* Et hæc qvidem hic auctor. Attamen hiſce temporibus, tanta eſt vis veritatis, adeò fixum in Græcorum animis manſit, non Actus Apoſtolorum, & Epiſtolas Pauli tantùm, ſed eas etiam qvas Catholicas vocant, & Apocalypſim ipſam veram & genuinam eſſe ſcripturam, & uti talem, ritu Eccleſiæ Romanæ publicè in Officiis per totam Græciam in Eccleſiis, qvemadmodum & alias divinas ſcripturas legunt.

Epiſtolis adnectitur Menologium, n) in qvo ab initio Septembris nomina Sanctorum ſingulis diebus recenſentur, illisqve Epiſtola propria in Officiis recitanda ſubjungitur.

V. Subſeqvitur liber qvintus non multùm diſſimilis, eum ἀναγνώσεις ſeu ἀναγνώσματα vocant, *Lectiones.* o) Cùm enim in ea Eccleſia ex antiqva conſvetudine non Teſtamentum novum tantùm, ſed vetus in Eccleſia, dum divina officia peraguntur, recitatur, partes eas, ſeu ſegmina ex Teſtamenti veteris libris, anni
53 diebus variis pro dierum feſtorum ſolemnitate in unum volumen redegerunt, ut faciliùs & commodiùs præ manibus habeantur.

Librum

n) Hujusmodi Menologium ſive commemorationem ſacrarum ſolennitatum & præcipuorum ſanctorum totius anni ſecundum duodecim menſes ſubjici etiam Πραξαποστόλῳ qvi MS. exſtat in Bibl. Vindobonenſi, teſtatur Lambecius lib. V. pag. 237. Confer qvod exhibetur à Rev. Jo. Mich. Hei... o in egregio opere Germanico qvo Eccleſiam Græcam veterem ac recentem de... ſit parte III. p. 187. ſeq.

o) Eadem fere ex Allatio Cangius, Caveus, Svicerus, atqve in diſſ. de ritu lectionum ſacrarum Tentzelius. Hujusmodi ἀναγνώσεσι canonem qvartum in qvotidiano officio à Græcis interrumpi notat idem Allatius de Georgiis p. ...7.

Digitized by Google

Librum uſitato Eccleſiæ vocabulo *ἀναγνώσεως*, ut dixi, nuncuparunt. Id Latinis *lectio* eſt. Liber, qvod ipſe ſciam, ineditus eſt. Proſtat tamen paſſim manuſcriptus in monaſteriis Græcorum, & in Italicis Bibliothecis, & potiſſimùm Vaticana & Barberina ſub num. 16. & 17. Lectiones per totum annum ex Prophetis & Apoſtolis ſanctum Hieronymum collegiſſe, nomenqve libro *Lectionis*, vel *Comiti ſancti Hieronymi* p) impoſuiſſe tradit Pamelius libro 3. Liturgicon, & meminerunt Micrologus de Obſervationibus Eccleſiaſticis cap. 25. Honorius in Gemma Animæ lib. 1. cap. 88. Benno de qvibusdam rebus ad Officium Miſſæ pertinentibus cap. 2.

Liber diverſus eſt ab aliis lectionibus prolixioribus, qvas iidem Græci inter Officia, non tamen ex divinis litteris deſumptas, recitant; qvarum ubiqve freqvens mentio eſt, ut Expoſitiones Chryſoſtomi in vetus & novum Teſtamentum, Orationes Baſilii, Gregorii Nazianzeni, Catecheſes Studitæ & aliorum, necnon Aſcetica Ephræmi Syri, Lauſiaca, Paterica, q) & vitæ Sanctorum ex Simeone Metaphraſte potiſſimùm, de qvibus alius erit dicendi locus.

VI. Sextus erit *ψαλτήριον*, *Pſalterium*. Typicum cap. 4. *καὶ σχολάζει τὸ ψαλτήριον ἀπὸ τῆς μεγάλης πέμπτης μέχρι τοῦ σαββάτου τοῦ ἀντιπάσχα.* *Et ceſſat Pſalterium à magna Feria quinta usque ad ſabbatum Antipaſcha.* In vita Palæmonis Abbatis: *ἦν δὲ τοῦ ἁγίου* 54
γέροντος ἡ λειτουργία τοιαύτη. ἐν μὲν τῇ νυκτὶ ἔψαλλεν ὅλον τὸ ψαλτήριον καὶ τὰς ᾠδὰς ἀθορύβως. *Erat verò ſancti ſenis miniſterium ſimile, nocte canebat totum Pſalterium & Cantica ſine ullo ſtrepitu.* Epiphanius Monachus de locis Syriis: *καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πόρταν τῆς ἁγίας πόλεως ἐστιν ὁ πύργος ὁ Δαυιτικὸς, εἰς ὃν ἐκάθητεν ἐπὶ σποδοῦ, καὶ ἔγραψε τὸ ψαλτήριον.* *Ad Occidentalem portam ſanctæ Civitatis eſt turris Davidica, ubi conſedit ſuper cinere, & ſcripſit Pſalterium.* Cyrillus Scythopolitanus in vita S. Sabæ: *ἕως οὗ τὸ ψαλτήριον μαθῶσι,*

καὶ

p) Comitem ſive Lectionarium illum S. Hieronymo tributum longe, qvam à Pamelio T. 2. Liturgicon vulgatus eſt, ampliorem edidit Steph. Baluzius poſt capitularia Regum Francorum Pariſ. 1677. fol. 1309. Præfationem vero ad Conſtantinum Epiſcopum CPolitanum, qvam primus in lucem proferre viſus ſibi eſt Dacherius, pridem ante illum Matthias Flacius publicaverat Magdeb. 1549. 8. poſt duo capita Polydori Virgilii de nomine & autoribus Miſſæ

q) Palladii Hiſtoria Lauſiaca, Moſchi Pratum, & alia hujusmodi Πατερικὰ ſive libri Vitas Patrum complexi.

Digitized by Google

κὴ τὸν τῆς ψαλμῳδίας κανόνα, κὴ τὴν μοναχικὴν παιδεύθῶσιν ἀκρίβειαν. Donec Pſalterium addiſcerent, & Pſalmodiæ regulam, & monaſticâ imbuerentur diſciplinâ. Et: *εἶπε πρὸς τὸν πατέρα· δίδαξον αὐτὸν τὸ ψαλτήριον, ὅτι χρήζω αὐτοῦ. Doce ipſum Pſalteriam, quoniam ipſius indigeo.* Et in vita S. Theodoſii: *κὴ ἐξέμαθε τό, τε ψαλτήριον, κὴ τὰς λοιπὰς θείας γραφάς. Et addidicit Pſalterium, & reliquas divinas ſcripturas.* Dicitur etiam *ψαλτήρ.* Alexius Ariſtenus in Can. 2. Concilii Nicæni ſecundi: *τὸν μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς προάγεσθαι βαθμὸν δεῖ πάντως τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, κὴ ἑρμηνεύειν αὐτόν. Promovendus in Epiſcopum omninò ſcire debet Pſalterium, illudque interpretari.* Nullus alius ſive in Miſſis, ſive in Matutinis precibus, ſive in aliis divinis officiis eo frequentior eſt, tamqvam qvi ſemper præ manibus ſit, licet ob aſſiduam illius recitationem ex memoria ferè omnia dicantur, ſuntqve meri Pſal-
55 mi Davidici, non alterato ordine, ſed uti in ſacris Biblis jacent, in certas tamen claſſes, plures vel pauciores Pſalmos, pro Pſalmorum longitudine, continentes, diſtincti, ſectiones Græci *καθίσματα* vocant, qvaſi diceres *ſeſſiones:* & viginti r) tantummodò numerant. Ut Pſalmi diſponantur, expreſſit Meurſius in Gloſſario. Cathiſmata ſingula in tres partes ſubdividunt, qvas hymno illo, *Gloria Patri, & Filio,* &c. terminant, aliter ac fit in Eccleſia Latina, qvæ dictum hymnum poſt omnes Pſalmos recitat. Cathiſma decimumſeptimum, ob prolixitatem Pſalmi, *Beati immaculati,* uno tantùm Pſalmo completur, qvem etiam in tria tmemata, & hymno jam dicto *Gloria Patri,* dividunt. Diviſiones Cathiſmatum *στάσεις* dicunt, *ſtationes* nempe: ſtantes enim recitant, vel qvod lectionem finientes ſtent, & qvaſi reſpirent. Ideò verò Cathiſmata vocata conjectat Balſamon, qvod Laodiceni Concilii decreto, in unoqvoqve Pſalmo interjecto ſpatio lectio fieret, ne dum Pſalmi uno contextu legerentur, laboris pertæſi homines qvi in Eccleſiam convenerant, neglectis officiis,

r) Κάθισμα I. à Pſalmo 1. ad 8. II. 9-16. III. 17-23. IV. 24-31. V. 32-36. VI. 37-45. VII. 46-54. VIII 55-63. IX. 64-69. X. 70-76. XI. 77-83. XII. 85-90. XIII. 91-100. XIV. 101-104. XV. 105-108. XVI. 109-117. XVII. 118. XVIII. 119-131. XIX. 132-142. XX. 143-150. Hæc jam notantur in antiqviſſimis Pſalterii Græci editionibus, ut Mediolenenſi A. 1481. & eam ſecuta Aldina ſine temporis nota in 4. in cujus præfatione Juſtinus Decadyus promittit editiones Triodii, Pentecoſtarii ac Paracletici.

ciis, ad alia animum adverterent. In Can. 17. ejusdem Conci-
lii: *Τῶν ψαλμῶν ἀναγινωσκομένων διὰ μιᾶς ὑφῆς κατὰ παλαιὰν παρά-
δοσιν, καὶ τοῦ συναγομένου λαοῦ ἀποκναίοντος, κἀντεῦθεν ἀκηδιῶντος
ἀπὸ τοῦ κόπου, καὶ ἐξερχομένου τῆς ἐκκλησίας. ὥρισαν οἱ πατέρες μὴ
συναπτῶς ἐν ταῖς συνάξεσιν ἐκφωνεῖσθαι τοὺς ψαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ μέ-
σου γίνεσθαι καὶ ἀναγνώσεις ἐπὶ τῷ ἀναπαύεσθαι τὸν λαὸν πρὸς μικρὸν,
καὶ πάλιν ψάλλειν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εἰς καθίσματα διάφορα τὸ ἱερὸν* 56
*κατεμερίσθη ψαλτήριον. χάρις οὖν τοῖς ἁγίοις πατράσι καὶ ὑπὲρ
ταύτης τῆς κηδεμονίας. Cùm Pſalmi uno contextu ex antiqua traditione
legerentur, & populus qui congregabatur & moleſtiâ afficeretur, & la-
bore propterea confectus, nullam ejus curam gereret, & ab Eccleſia
exiret, ſtatuerunt Patres non eſſe pſalmos in Eccleſiaſticis congregationi-
bus uno contextu dicendos, ſed aliquo intercedente, lectionem eſſe fa-
ciendam, ut aliquantulum quieſcat populus, & rurſus canat. Pro-
ptereà enim & in diverſas ſeſſiones ſacrum diſtributum eſt Pſalterium.
Sunt ergo ſanctis Patribus gratiæ agendæ pro hac eorum cura.* Qvod
etiam ſublatum qvoqve fuiſſe, ordine etiam rerum Eccleſiaſtica-
rum immutato, notat Zonaras in eundem Canonem: *ἔθους ἦν καὶ
τοῦτο παλαιοῦ, ὅπερ ἐσχόλασεν, εἰς ἄλλην κατάστασιν καὶ τάξιν ἐλθού-
σης τῆς ἐκκλησίας. Fuit hoc quoque antiquæ conſuetudinis, quæ qui-
dem alio nunc rerum Eccleſiaſticarum ordine inſtituto ſublata eſt.* Sed
qvomodo hæc immutatio facta ſit, alius erit dicendi locus.

Illud hic qvoqve obiter animadvertendum eſt, Cathiſma-
ta iſta Pſalmorum diverſa eſſe, (licet non nemo confundat) à
troparіis, qvæ Pſalmi non ſunt, & Cathiſmata pro materiæ di-
verſitate nunc *ἀναπαύσιμον*, nunc *ἀναστάσιμον*, s) &c. nun-
cupantur, de qvibus nos alibi diximus.

Qvemadmodum igitur ex hoc Pſalmorum corpore qvi-
dam avulſi in peculiaremqve uſum converſi nomen ſibi diverſum
vindicarunt, typica dicta, t) ut ſupra notabamus, ita & alii ad
alios atqve alios uſus in Officiis Eccleſiaſticis reducti, aliud atqve 57
aliud nomen induerunt, qvæ operæ pretium fuerit, qvia non

s) adde ex Meurſio & Cangio *ἀποστολικὸν*, *θεοτόκιον*, *κατανυκτικὸν*, *μαρτυρι-
κὸν*, *τοῦ μηναίου* & *σταυρώσιμον*. Tot enim enumerant genera canticorum ſive
τροπαρίων qvæ ſedendo perſolvuntur.

t) Pſalm. 102. & 145. ſupra p. 14. Sic *αἶνοι* ſive *εἰς αἴνους* dicuntur Pſalmi 148. 149 150.
Τρίψαλμος Pſalm. 3. 6. 62.

ita obvia unicuiqve ſunt, adnumerare, uſumqve qvantum fieri poteſt, promere. Primus itaqve erit, qvi ab inchoandis Officiis nomen ſibi Prooemii habuit, προοιμιακὸς dictus. Typicum cap. 1. εἶτα ἄρχεται ὁ ἐκκλησιάρχης, δεῦτε, προσκυνήσωμεν· καὶ ψάλλει τὸν προοιμιακὸν, τὸ, εὐλόγει ἡ ψυχή μου, ἡσύχῳ φωνῇ, καὶ ἠρεμαίᾳ. *Tum incipit Eccleſiarcha*, Venite adoremus, *& canit Proœmiacum*, *nempe*, Benedic anima mea, *quietâ ac tranquillâ voce.* Et cap. 38. καὶ μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλμόν. *Et poſt Proœmiacum Pſalmum.* Erat autem, Benedic anima mea Domino, Domine DEus meus magnificatus es vehementer CIII. Potiſſimus verò illius uſus fuit in inchoandis Veſperis. Dicitur προοιμιακὸς, qvod vicem prooemii gereret in Veſperis, vel qvod ab eo exordium haberent, vel ἀπὸ τῶν προοιμίων, *Proœmiis*, ita enim precationes illæ vocabantur, qvæ in divinarum laudum Officiis primum locum occupabant. Zonaras in Can. 117. Africanum, αἱ μὲν γὰρ εὐχαὶ προλέγονται ἃς καὶ προοίμια εἶπον. *Initio enim aliquæ precationes adhibentur*, *quas* Prooemia *appellavêre.* Secundus *Tripſalmus*, τρίψαλμος, à numero, qvo conſtabat Pſalmorum, dici ſolitus inter Horas, aliis atqve aliis Pſalmis, neqve ſemper iisdem, pro diverſitate argumenti conſutus. Typicum cap. 41. καὶ ψάλλομεν τὰς τρεῖς κατ' αὐτὸ τριψάλμοις· εἶτα τὰ τυπικὰ καὶ οἱ μα-
58 καρισμοί. *Et canimus tres horas ſingulas tribus tantummodò Pſalmis, tùm Typica*, *& Beatitudines.* Et cap. 38. συνάπτεται δὲ καὶ ἡ πρώτη
ὥρα ἡ πς ψάλλεται συνήθως τρίψαλμος. *Adnectitur verò*, *& prima hora*, *quæ ut moris eſt*, *tribus tantùm Pſalmis abſolvitur.* Tertius ἑξάψαλμος, *exapſalmus*, à numero Pſalmorum, qvibus componitur, dictus, ſive etiam ἑξάψαλμον. Philotheus de inſtitutione Diaconi: εὐθὺς ὁ ταχθεὶς μοναχὸς λέγει τὸν ἑξάψαλμον: *Statimque Monachus*, *cui id onus incumbit*, *recitat exapſalmum.* Pentecoſtarium: ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ σαββάτου τῆς διακαινησίμου ψάλλομεν τὸ κατὰ συνήθες ἑξάψαλμον. *Incipientes à ſabbato Diacænesimi* * *canimus*, *ut moris eſt*, *exapſalmum.* Typicum: καὶ ψάλλουσιν ἀμφότεροι τὸν ἑξάψαλμον ἡσύχῳ φωνῇ καὶ ἀργῶς εἰς ἐπήκοον πάντων. *Et canunt utrique exapſalmum tranquillâ voce*, *ut omnes audiant.* Et, σημειωτέον δὲ ὅτι ἄδειαν οὐκ ἔχει τις βῆξαι, ἢ πτύσαι μέχρις ἂν τελεσθῇ ὁ ἑξάψαλμος. *Animadvertendum eſt*, *non licere cuiquam*, *aut tuſſire*, *aut ſpuere*, *donec finiatur exapſalmus.* Et, εἰς τὸν ὄρθρον συνήθως τὸν ἑξάψαλμον.

In

* Dominica Qvaſimodogeniti.

In matutino, uti ſolet, exapſalmum. Canebantur ut plurimùm in
Matutinis, erantqve III. XXXVII. LXII. LXXXVII. CII. CXLII.
Dixi ut plurimum, cum etiam in Apodipnis dicerentur. Me-
næum: *εἰς δὲ τὸ ἀπόδειπνον ψάλλομεν τὸ κατὰ συνήθες ἑξάψαλμον. In
Apodipno verò canimus conſvetum exapſalmum.* Qvartus erit, *τὰ πρὸς
κύριον*, ea, qvæ ſunt ad Dominum. Triodium: *τῇ δευτέρᾳ τῆς
δευτέρας ἑβδομάδος εἰς τὸ λυχνικὸν μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλμὸν στιχο-
λογοῦμεν τὰ πρὸς κύριον. Feriâ ſecundâ ſecundæ hebdomadis in Lychnico* 59
poſt Proœmiacum Pſalmum, recitamus ea quæ ſunt ad Dominum. Et,
*τῇ τρίτῃ τῆς πέμπτης ἑβδομάδος ἑσπέρας στιχολογοῦμεν ἀντὶ τῶν πρὸς κύ-
ριον, τὸ ἐν ὀρδίνου κάθισμα τοῦ Ψαλτηρίου. Feriâ tertiâ quintæ hebdo-
madis in Veſperis dicimus loco eorum, quæ ad Dominum ſunt, Ca-
thiſma Pſalterii, quod ordine ſuo recitandum eſt.* Et, *τῇ πέμπτῃ ἑσπέ-
ρας μετὰ τὸν προοιμιακὸν στιχολογοῦμεν ἀντὶ τῶν πρὸς κύριον, τὸ κάθισμα,
ὅπερ ἀφείθη ἐν τῇ πρώτῃ ὥρᾳ. Feriâ quintâ in Veſperis poſt Proœmia-
cum Pſalmum recitamus loco eorum, quæ ad Dominum ſunt, Cathiſma
quod relictum fuerit in prima hora.* Et, *ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀκολουθίας
τῶν προηγιασμένων ψάλλομεν τὰ πρὸς τὸν κύριον. In principio Officii
Præſanctificatorum canimus ea, quæ ad Dominum ſunt.* Typicon
cap. 41 *εἰς δὲ τὸ λυχνικὸν τὰ πρὸς κύριον μέχρι σαββάτου τῆς ἀποκρέου.*
In Lychnico ea qvæ ad Dominum ſunt, usqve ad ſabbatum Apo-
crei, & unico nomine, *τὰ προσκύρια, τῶν προσκυρίων.* Typic.
cap. 39. *καὶ στιχολογοῦμεν τὰ προσκύρια.* Et cap. 38. *μετὰ τὸν προοι-
μιακὸν ψαλμὸν συνήθης στιχολογία τῶν προσκυρίων. Poſt Proœmiacum
Pſalmum ſueta recitatio Pſalmorum, quæ ad Dominum ſunt.* Et ſunt
Pſalmi CXIX. CXX. CXXI. CXXII. CXXIII. CXXIV. CXXV.
CXXVI. CXXVII. CXXVIII. CXXIX. CXXX. CXXXI.
CXXXII. CXXXIII. nomen habent à primo qvi ſic incipit, *πρὸς
κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαί με ἐκέκραξα. Ad Dominum cùm tribularer cla-
mavi.* Nec alii ſunt qvàm qvi Graduales u) apud Latinos di-
cuntur. Hæc qvamvis minutiora prætereunda non erant, ne
qvis eorum ignoratione alia atqve alia in medium afferat, ut de 60
aliis factum eſt. Qvid ſit Amomus, x) qvid Polyeleos
y) jam diximus.

Pſalterii autem recitandi per totum annum modum
hunc Græcorum Eccleſia ſervat. A vigeſima menſis Septembris

(Fff) 2 ſingu-

u) Cangius in *ἀναβαθμοί*, & *πρὸς Κύριον*.
x) Pſal. 118. y) Pſal. 134. ſupra p. 13.

ſingulis diebus tria Cathiſmata recitant, in Veſperis ea qvæ ſunt *ad Dominum.* Pſalmumqve cui Polyeleos nomen eſt, in pervigilio à Chriſti Nativitate ad decimamqvintam menſis Januarii, cùm ſolemnitati Epiphaniæ Dominicæ finis imponitur in Matutino, bina Cathiſmata, in Veſperis unum, adeo ut unaqvaqve hebdomadâ Pſalterium univerſum percurratur. A decima qvinta Januarii Cathiſma in matutino adjungimus, in Lychnico verò, ea qvæ *ad Dominum* ſunt, usqve ad Sabbatum Carnis-privii. Hebdomade verò Carnis-privii, ſubſeqventeqve, qvæ ab edendo caſeo Tyrene dici obtinuit, in Matutino duo, in Veſperis alterum, ut Fratres paululum qvieſcant. At ſex Qvadrageſimæ hebdomadibus ſingulis bis Pſalterium recitatur. Sanctâ hebdomade ſemel tantùm dicitur, finitqve Feriâ qvartâ: à Feria qvinta, usqve ad Sabbatum Antipaſchæ, qvæ eſt Dominica in Albis, ſilet. In pervigilio poſtmodum D. Thomæ, nova nempe Dominica, qvæ eſt in Albis, rurſus inchoatur illius lectio, non tantùm diebus Dominicis, ſed ſingulis etiam diebus; in Matutino ſcilicet, Cathiſmata bina, in Veſperis unum, usqve ad vigeſimam menſis Septembris.

61 In qvanto porrò veneratione Pſalmi Davidici in Eccleſia fuerint, & eorum continuus uſus, ſatis nobis expoſuit auctor Topographiæ Chriſtianæ lib. 7. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμμελῶς καὶ μετὰ ῥυθμοῦ αὐτὰ ἐξεῖπεν, ἵνα εὐκάτοχα, καὶ εὐμνημόνευτα τοῖς πᾶσιν ὡς τερπνὰ γίνωνται. καὶ τοῦτο εὔδηλον ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ κόσμου ᾀδόμενα τὰ τοῦ Δαυὶδ εὑρήσομεν, καὶ σχεδὸν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διὰ στόματος φερόμενα, καὶ καθ' ἑκάστην ᾀδόμενα πλείω τῶν ἄλλων προφητῶν καὶ γραφῶν. *Proptereà & modulata & rythmis concinnata illa voluit edere, ut eſſent ad captum prompta, & memoriâ facile ab omnibus ob eorum ſuavitatem comprehenderentur. Id quoque non eſt obſcurum, cùm per totum terrarum orbem in omnibus Eccleſiis Davidis Pſalmi decantentur, atque etiam in omnium ferè ore parvorum juxta ac magnorum circumferantur ac celebrentur, quotidie, menteque aſſiduè, & memoriâ revolvantur, & plusquam omnium aliorum Prophetarum ſcripta, & alia monumenta divina recolantur.* Philemon proptereà Abbas cùm interrogaretur, qvamnam ob cauſam Pſalmos univerſæ ſcripturæ præponeret, eorumqve lectione admodum delectaretur: Διατί πάτερ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν γραφὴν τῷ Ψαλτη-

ψαλτηρίῳ καταγλυκαίνῃ, καὶ διατί ψάλλων ἠρέμα ὡς πρός τινα δια-
λεγόμενος ὑποκρίνῃ τοὺς λόγους; Quare, ô Pater, ſuper reliquam
univerſam ſcripturam Pſalterio delectaris, & quare quietè continens ita
verba imitaris ac ſi cum aliquo ſermonem conferres? Reſpondit: *ὁ δὲ*
πρὸς αὐτὸν ἔφη, λέγω σοι τέκνον, οὕτω προετύπωσεν ὁ θεὸς τὴν δυνά-
μιν τῶν ψαλμῶν ἐν τῇ ταπεινῇ μου ψυχῇ, ὡς καθάπερ τῷ προφήτῃ 62
Δαβὶδ, καὶ χωρισθῆναι τῆς γλυκύτητος τῶν ἐν αὐτοῖς θεωρημάτων
οὐ δύναμαι· πάσης γὰρ τῆς θείας γραφῆς εἰσὶ περιεκτικοί. Et ſenex re-
ſpondit: ſcias, fili, DEum in animo meo demiſſo vim Pſalmorum im-
preſſiſſe, quemadmodum & Davidi, nec poſſum ab arcanorum dulcitu-
dine, quæ in ipſis latent, me avellere, univerſam enim divinam ſcri-
pturam in ſe continent.

Cathiſma vigeſimum z) in eodem libro tum ex veteri tum ex novo Fœdere Cantica abſolvunt, eas vocant *ᾠδάς*, & ſunt binæ Moyſis, altera, ex Exodi cap. 15. *altera*, ex Deuteronomii cap. 32. *tertia*, Annæ matris Samuelis ex Regum cap. 2. lib. 1. *quarta*, Abacuc Prophetæ cap. 3. *quinta*, Eſaiæ Prophetæ cap. 25. a) *ſexta*; Jonæ Prophetæ capite 2. *ſeptima & octava*, trium puerorum ex cap. 3. Danielis: *nona*, beatæ Mariæ Virginis ex cap. 1. Lucæ. *decima*, Zachariæ ſacerdotis ex eodem capite. *undecima*, b) Ezechiæ regis Judæ ex cap. 38. Eſaiæ. *duodecima*, Manaſſis regis Judæ. *decima tertia* Simeonis ſenis ex cap. 2. Lucæ. Habeo penes me eorumdem Canticorum paraphraſim Græcam carmine Jambico à Joanne Geometra non infeliciter concinnatam. Libro ſolent præfigi carmina:

z) Poſt *καθίσματα* viginti ſubjicitur in Pſalterio Græco Pſalmus 151. *ἰδιόγραφος* h. e. privatus nec ejusdem cum prioribus auctoritatis, ac deinde ſuccedunt cætera Cantica Allatio memorata, qvæ exſtant & in *νέῳ ἀνθολογίῳ* Antonii Arcudii. Confer Nic. Rayæi diſſ præliminarem ad Acta Sanctor. T. 2. Junii p. 18. ſeq.

a) Eſaiæ XXVI. 9. ſeq.

b) Tres hæ poſtremæ Allatio memoratæ preces ſive *ᾠδαὶ* in Pſalterii editionibus pleriſqve & in novo Anthologio omittuntur. Refert tamen illas etiam Clariſſ. Caveus, ex editione Pſalterii Veneta apud Antonium Pinellum 1627. 8. Idem obſervat editioni Venetæ A. 1643. præmitti modum Pſalterii in Eccleſia Græca recitandi per totum annum, ſubjiciqve duplex Lexicon, grammaticum alterum & etymologicum, alterum Hiſtoricum de perſonis & nominibus propriis qvorum in ſacris hymnis mentio.

Σίγησον Ὀρφεῦ, ῥίψον Ἑρμῆ τὴν λύραν
Τρίπους ὁ Δελφοῖς δυώσν εἰς λήθην ἔτι,
Δαυὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος κρούων λύραν
Τρανεῖ τὰ κρυπτὰ τῶν θείων μυστηρίων
Πληθὺν παλαιῶν ἱστορεῖ τεrασίων
63 Κινεῖ πρὸς ὕμνον τοῦ κτίσαντος τὴν κτίσιν
Σώζων ἅπαντας μυσταγωγεῖ, καὶ γράφει,
Ἁμαρτάνοντας εἰς ἐπιστροφὴν φέρει
Πολλοῖς σὺν ἄλλοις, καὶ κριτοῦ δηλῶν κρίσιν
Σμήχειν διδάσκει ψυχικὰς ἁμαρτάδας. Ea ſic vertit Conradus Ritterſhuſius notis in Moſchum:

Orpheû ſile, lyram abjice Mercuri tuam.
Oblivione Delphice Tripus mergitor.
Nobis Davides, ſpiritus lyram increpans
Myſteria in lucem abdita eruit DEi.
Antiqua narrat affatim miracula,
Movet, ut celebrent conditorem, condita.
Scribit, docetque quod ſaluti eſt omnibus.
Peccantium converſionem promovet,
Diem & ſupremi judicii extremum notat,
Mentiſque labem abſtergere impuram docet.

In manuſcriptis etiam illa præponuntur:

Τοῦ πνεύματος τὰ θεῖα τόξα, καὶ βέλη
Τείνας ὁ Δαυὶδ ψαλμοκινήτῳ λύρᾳ
Ἅπασαν ὄντως προσβολὴν μὲν δαιμόνων
Κάλλει τιτρώσκει, καὶ διώκει, καὶ τρέπει
Πιστῶν δὲ πᾶσαν πρὸς θεὸν πτεροῖ φρένα,
Καὶ τῶν χαμερπῶν ἐξανιστᾷ φροντίδων
Πρὸς τὴν ἐν ἔργοις ψυχικὴν σωτηρίαν.

Nec non & illa:

Τέττιγξ προφητῶν, ἡ λύρα τοῦ πνεύματος
Ὁ γῆν ἅπασαν ἐμφορῶν μελῳδίαις
Ὦ πρᾳότης γνώρισμα τῆς ἐξουσίας.

Ex verſione Joannis Argoli.

Arcus ſacrati ſpiritus tela ardua
64 *Torquens ſonante David odas pectine*

Omnes

Omnes phalanges impetuſque dæmonum
Feritque, ſequitur, vertit in fugam minans,
Mentes fidelium excitat ſomno gravi
Ad cœlum, humoque corde pronos erigit,
Animæ ad ſalutem vitæ ut operentur bonum.

Aliud.

Votum cicadæ numinis, lyra ſpiritus
Terraſque replens cœlicum cunctas melos
Clarum ô placiditas, indicium potentiæ.

VII. Iſto ordine ſeptimus *Octoechus*, c) qvem diceres *Octotonum*, ſive *octo tonos continentem librum.* Typicum: *δεῖ γινώσκειν ὅτι πάσας τὰς κυριακὰς, ἐν αἷς ψάλλεται ἡ ὀκτώηχος. Sciendum eſt omnibus Dominicis quibus canitur Octoechus.* Cum enim Græcorum muſica proprios tonos, ipſi vocant *ἤχοις*, *ſonos*, qvatuor habeat, primum, ſecundum, tertium, & qvartum; qvatuor item obliqvos, *πλάγιον τοῦ πρώτου*, *obliquum primi*, obliquum ſecundi, obliquum tertii, gravis aliis eſt, & obliquum qvarti. Canones omnes ſive Troparia, & qvæcunq; aliæ cantiones, in hoc libro contentæ ita diſpoſitæ ſunt, ut qvæ primo tomo concinuntur omnia ſimul primum ſibi locum occupent, qvæ ſecundo ſecundum, qvæ tertio tertium, & ſic de ſingulis, donec ad obliquum qvarti perveniatur, qvi inter tonos ultimus ultimum qvoqve ſibi locum vendicat, & cantiones eo modulatæ ac commenſuratæ, ultimo qvoqve loco reponuntur. Continet tantùm Troparia &
Canones qvi à primis Veſperis Dominicæ ad finem usqve Miſſæ ca- 65
nuntur. Et octo Dominicis pro tonorum numero finitur. Singuli toni tres habent Canones. Primum *ἀναστάσιμον*, qvi in Crucis & Reſurrectionis Dominicæ: Secundum *σταυροαναστάσιμον*, qvi in Reſurrectionis: Tertium in Mariæ Virginis laudibus celebrandis verſantur, & hæc in Octoëchis antiqvis habebantur. In recentioribus modò additur pro ſingulis Tonis Canon, qvi in *μεσονυκ-*

τίου

c) Eſt mihi ad manus editio Octoëchi Veneta A 1543. 8. Præſtantiſſimo Caveo memorantur Venetæ A. 1583. 1584. 1602. 1610. 1624. 8. MStum cum antiqvis notis Muſicis & aliud cum amplo Jo. Zonaræ commentario ſervat Bibliotheca Cæſarea. Occurrit & MS. in Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi. Vide & Cangium in ἦχος & Goarum ad Euchelog. p. 206. & 433.

Digitized by Google

τὸν vel *μεσονυκτικοῦ*, mediæ ſcilicet noctis officio caniſvevit, & qvod de Trinitate pertractat, *Triadicus* dicitur, & Canones hi dierum Dominicorum numerum non excedunt, cùm octo etiam illi ſint.

Hinc liqvet, qvàm facile labantur ij, qvi cùm in libro *Anthos* dicto legerint, *τὸ μεσονυκτικὸν ψάλλεται, διατὶ εἶπεν ὁ Χριστός· Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ἔρχεται ὁ Κύριος. καὶ πάλιν· ὅτι περὶ τὸ μεσονύκτιον κραυγὴ γέγονεν· ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται. Officium mediæ noctis canitur, quod dixerit Chriſtus: Vigilate & orate, quoniam neſcitis, quâ horâ veniet Dominus. Et iterum: Circa mediam noctem clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit.* Et cum occurrat apud Philotheum in Diaconico, autumant eſſe hymnum, qvem mediâ nocte canebant, hymnus etenim officii pars eſt: Meſonycticum, officium completum, qvod ex Pſalmis, Hymnis, aliisqve precibus perficitur.

Errant præterea, & maximum in modum errant, qvi ex
66 Rituali Græcorum hauriunt *ἦχον* eſſe Cantici nomen in Liturgia, & duo illorum fuiſſe genera, *ἦχον βαρὺν*, & *ἦχον πλάγιον*, & in exodio utriusqve Triadicum unum, atqve Theotocium. Nihil minus *ἦχος*, ut diximus, eſt tonus, ad qvem canebantur Cantica, nec in Liturgia ſolummodò, ſed in omnibus aliis Officiis, nihil enim in illis concinitur, qvod non ſub aliqvo Echo ſeu tono decantetur, & plura qvàm duo genera ſuprà memoravimus, & *βαρὺς* ipſe non eſt niſi *πλάγιος*, *obliquus*, ſed *πλάγιος* Tertii. Non aliud innuit Gennadius de igne Purgatorio cap. 3. qvin, ſicut eſt in Auctore, integer locus concipiatur. *ὁμοίως καὶ εἰς τὸ παρακλητικὸν τῷ σαββάτῳ εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ δευτέρου ἤχου εἰς τὴν ἑβδόμην ᾠδὴν τοῦ νεκρωσίμου κανόνος τὸ τρίτον τροπάριον λέγει. Similiter & in Paracletico, Sabbato in Matutino ſecundi toni in ſeptima Ode Canonis, qui pro mortuis ſcriptus eſt, tertium Troparium dicit*, noſtram ſententiam firmat. Nam ſi eſt Troparion ſecundi toni, qvomodo tonus Canticum erit? ſi Sabbato in Matutinis dicitur, qvomodo in Liturgia? ſi eſt ſecundi Echi, ergo Echorum non tantùm duo genera ſunt, & ut res magis pateat, confer Gennadii iſta cum illis Cedreni in Theophilo. *Ἐφιλοτιμεῖτο δὲ καὶ μελῳδὸς εἶναι. διὸ καὶ ὕμνους ποιῶν τινας, καὶ στιχηρὰ μελίζων, ᾄδεσθαι προσετρέπετο. μεθ᾽ ὧν καὶ τὸ τοῦ τετάρτου ἤχου, εὐλογεῖτε, ἐκ τοῦ*

κτ

κτ̃ τὴν ὀγδόην ᾠδὴν, ἄκουε κόρη, μεθαρμοσάμενος, ἔπρεν παρα-χῶν ἐν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ εἰς ὑπήκοον ᾄδεσθαι διωρίσατο. Vertit Xylander: *Impendit quoque cantilenis operam, hymnos quoſdam & carmina componens, ac canere ea eos jubens: de quibus eſt*, Benedicite *quarti toni*, *quod ex* Audi filia, *octavæ Odæ translatum à ſe atque concinnatum in Eccleſia DEi clarâ voce cani mandavit.* Cùm debuiſſet ſic: *Ambibat quoque melodus eſſe, quapropter hymnos quoſdam componens, & Troparia concinnans, alios adhortabatur ut canerent, inter ea locum habet Troparion quarti toni; quod incipit*, εὐλογεῖτε, Benedicite: *ad illius quod in octava Ode eſt, & incipit* ἄκουε κόρε, Audi filia, *formam concinnatum, in DEi Eccleſia, ut palam populo caneretur præcepit.* Hic etiam habetur Troparion qvarti Echi: ergo Echus diverſus à Cantico. Troparion eſt qvarti Echi: ergo præter gravem & obliquum, eſt & aliud genus Echorum; & illud eſt qvartum: qvare tria alia præceſſiſſe neceſſe fuerit. Scio in Liturgia Cantica qvoqve varia concini: ſed qvid hoc ad Echum, qvo Cantica ipſa & canentium voces menſurantur? 67

Triadicorum Canonum, qvi pro tonorum numero ſunt octo, auctor eſt Metrophanes Epiſcopus Smyrnæus: reliqva, præter nonnulla, qvæ Anatolii Patriarchæ Conſtantinopolitani, & Theodori Studitæ ſunt, omnia à Joannis Damaſceni calamo proficiſcuntur. In poſtremis editionibus in fine adduntur Troparia ἑωθινὰ, *Matutina*, undecim Leonis Imperatoris, & tot alia *Exapoſtilaria* Conſtantini Porphyrogennetæ illius filii. Ex octo tonis qvos Octoëchus continet, duo tantùm editi ſunt Latinè à 68 Billio inter opera Damaſceni. De Octoëcho, qvemadmodum & de aliis Damaſceni libris, in opere noſtro de libris Apocryphis, in Joanne Damaſceno diximus.

VIII. Octavus ſit παρακλητική, d) qvam παρακλητικὸν βιβλίον Gennadius, & aliqvando tantummodò παρακλητικὸν vocat.

d) *Prodiit Paracletice Venet.* 1610. *deinde opera Nicephori Paſchalei ibid. apud Antonium Pinellum* 1625. *& curante Theophylacto Hieromonacho, ibid.* 1640. *hoc titulo:* παρακλητικὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ, περιέχουσα τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀκολουθίαν. *Nihil fere aliud eſt quam Damaſceni Octoechus, à Græcis ſubſequentibus temporibus admodum auctus, unde & ὀκτώηχος νέα vocatur, & Joſephum (Melodum) auctorem habuiſſe dicitur.* Hæc præſtantiſſimus Caveus. Qvæ in hoc libro reprehendit Allatius, vide infra diſſ. 2. p. 283. ſeq. Ab hoc differunt qvi paſſim memorantur κανόνες παρακλητικοὶ hymni imploratorii v. g. ad B. Virginem, de qvibus Cangius.

cat. Differt ab aliis Græcorum libris Eccleſiaſticis, qvòd in aliis certa ſunt certis diebus decreta Officia, Canones, ſeu Troparia, qvæ recitari ſolent, qvibus finitis reponuntur, donec eadem tempora remeent, cum rurſum ad recitandum ſuſcipiuntur: ut Triodion, qvod Qvadrageſimæ præcipuè Officia: Pentecoſtarium, qvod à die Reſurrectionis ad Pentecoſtem: Menæa, qvæ ſingulis menſibus. Paracleticus tantùm ſemper præ manu eſt, & omnibus diebus aliqvid in eo invenitur qvod ſive in Miſſa, ſive in Veſperis, ſive in Matutino, ſive in aliis Officiis recitatur. Qvando enim in aliis Officiis propria deſiderantur, qvæ ad complementum Officii pertineant, ad hunc lector remittitur. Dicitur, ut puto, παρακλητικὸς, *Paracleticus*, qvaſi *Conſolatorius*. Videntur enim omnia qvæ in eo ſunt, eò maximè ſpectare, ut peccatorem conſolentur, hortentur, & qvaſi vi qvadam compellant, ut de commiſſis pœnitentiam agat, & DEum qvem peccando offenderat, pœnitentiâ ac precibus ſibi propitium reddat.
69 Hinc modò Angelorum opem, modò Apoſtolorum, modò Martyrum, modò Confeſſorum, aliorumqve Sanctorum, prout diei cujus Officium recitatur, ratio expoſcit. Unde etiam Paracleticus dici potuit, qvaſi *Invocatorius*, vel *Imploratorius*. Dividitur in octo partes, qvos Græci ἤχους appellant. Uno nempe Echo Officia unius hebdomadis implentur, altero ſubſeqventis, & ſic de ſingulis, qvibus finitis, denuò ab initio exordiuntur: & ſic perpetuo iſto circulo materiam DEum laudandi perpetuam ſibi & nunqvam deficientem ſuppeditant. Differt ab Octoëcho, qvod ille tantummodò, ut diximus, à primis Veſperis ad Miſſam Canones & Troparia continet, Paracleticè & illa, & multo plura, cum & ſubſeqventes Veſperas, & aliorum dierum inter hebdomadem Officia integra exhibet. Ingens, ſed apprimè neceſſarium, & defectus aliorum ſupplens volumen. Qvænam vero in eo continentur, brevibus exponit Joannes Nathanael epiſtolâ ad Metrophanem Patriarcham Conſtantinopolitanum libro præfixa, ne ipſe ea referendo longior ſim.

IX. No-

Digitized by Google

IX. Nonus eſt Τριώδιον, *Triodium*, e) è Cantionum, ſive Canonum ita dictorum, qvibus abundat, ratione, & modo, ita appellatus. Cæteri namqve Græcorum Canones, qvi in Officiis divinis in uſu ſunt, novem Odis ſeu Strophis conſtant. At qvi in iſto volumine continentur, tribus tantum conflantur: continetqve Officium in Eccleſiis eorum recitari ſolitum à Septuageſima, qvam illi vocant Dominicam Publicani & Phariſæi, ad 70
Sabbatum ſanctum. Nicephorus Calliſtus in Synaxario: Κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν σὺν θεῷ καὶ τοῦ τριῳδίου ἀρχόμεθα, ὃ πολλοὶ μὲν τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων μουσουργῶν ἡμῶν πατέρων ἄριστα καὶ ὡς ἔχρεῶν ὑπὸ τοῦ ἁγίου κινούμενοι πνεύματος ἐμελούργησαν. πρῶτον δὲ πάντων τοῦτ' ἐπινένησε, τὰς τρεῖς φημὶ τῶν ᾠδῶν, εἰς τύπον, οἶμαι, τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ὁ μέγας ποιητὴς Κοσμᾶς, ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ ἁγίᾳ τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ ἑβδομάδι, κατὰ τὴν ἐνομασίαν σχεδὸν ἑκάστης ἡμέρας διὰ τῶν ἀκροστιχίδων ἐπινοήσας τὰ μέλη. ἐξ οὗπερ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν πατέρων, καὶ μᾶλ-

e) Videndus de Triodio præter Cangium, Svicerum & Caveum Baronius ad A. C. 842. n. 27. Prodiit Venetiis A. 1620. fol. & Theophylacti Hieromonachi cura recognitum ibid. apud Pinellum A. 1644. hoc titulo: τριῴδιον ψυχωφελέστατον περιέχον τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ ἅπασαν ἀκολουθίαν. Synopſin Triodii & Pentecoſtarii à Nicephoro Calliſto ſcriptam verſibus Jambicis, ſubjectamq; carminibus Cyri Theodori Prodromi, excuſis Baſil. apud Jo. Bebelium A. 1536. qvia brevis eſt, hoc loco adſcripſi: Τριῳδίου σύνοψις ἀκριβεστάτη. Ἐγὼ δὲ τριῴδιον ταῦτά σοι φέρω, παραβολὴν πρώτιστα τοῦ Φαρισαίου· μεθ' ἣν ἀσώτου καὶ ψυχῶν μνείαν ὅλων, τὴν δευτέραν τε τοῦ λόγου παρουσίαν, τῆς τυροφάγου τὰς διφυεῖς ἐννάτας, μνείαν ἁπάντων τῆς ἐρήμου πατέρων. Ἔκπτωσιν Ἀδὰμ τῆς τροφῆς τοῦ χωρίου, τὸ θαῦμα τοῦ τήρωνος. Ὀρθοδοξίαν, σταυροῦ τε προσκύνησιν, κανόνα μέγαν τὸν ἀκάθιστον, καὶ ταφὴν τοῦ Λαζάρου, ἔγερσιν αὐτοῦ καὶ νικῆς τὰ βαΐα. πάγκαλον αὖθις καὶ συκῆς ξηρᾶς τύπον, παραβολῆς ὕψωμα παρθένων δέκα, δάκρυα πόρνης, καὶ πολύτιμον μύρον, τὸ μυστικὸν δεῖπνον τε, νιπτῆρος βάθος, Χριστοῦ προσευχὴν καὶ προδοσίαν πάλιν, τὰ φρικτὰ πάθη τὴν σφαγὴν καὶ τὸ ξύλον, τὴν ἀποκαθήλωσιν, ἐν τάφῳ θέσιν, θρῆνον τ' ἐπιτάφιον, γυναικῶν μύρα. Χαρᾶς τὸ πάσχα, τὴν ἀνάστασιν λέγω, τὴν ψηλάφησιν τοῦ θωμᾶ, μυροφόρους, τὸν παράλυτον, πεντηκοστῆς τὴν μέσην, τὴν Σαμαρεῖτιν, τυφλὸν ὠμματωμένον, Χριστοῦ τε λῆψιν πρὸς πόλους ἀνωτάτω, καὶ πατέρων ἄθροισμα τῶν ἐν Νικαίᾳ, τὴν πεντηκοστὴν καὶ τοῦ πνεύματος χύσιν, πληθύντε πάντων ἁγίων τῶν ἐν βίῳ. Hunc Nicephorum Calliſtum & Philotheum Patriarcham CPol. nonnulla ex odio in Romanam Eccleſiam inſeruiſſe qvæ in antiqvioribus Triodiorum exemplaribus non reperiantur, conqveritur Allatius de Synodo Photiana p. 528. & prolixius infra diſſ. 2. p. 113. ſeq.

λον τῶν ἄλλων Θεόδωρός τε καὶ Ἰωσὴφ οἱ Στουδῖται κατὰ ζῆλον ἐκείνου, κἂν ταῖς λοιπαῖς ἑβδομάσι τῆς ἁγίας μεγάλης τεσσαρακοστῆς συνταξάμενοι τῇ αὐτῶν μονῇ τῶν Στουδίου πρῶτον παραδεδώκασιν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ᾠδὰς κατατείναντες καὶ ῥυθμίσαντες. Et infrà: *Καταχρηστικῶς δὲ τριῴδιον ὀνομάζεται. οὐ γὰρ ἀεὶ τριῴδια ἔχει. καὶ γὰρ ὁλοτελεῖς κανόνας προβάλλεται. ἀλλ' οἶμαι ἀπὸ τοῦ πλεονάζοντος τὴν ἐπωνυμίαν λαβεῖν, ἢ διὰ τὰ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος, ὡς εἴρηται, πρώτως γινόμενα. σκοπὸς μέντοι τοῖς ἁγίοις ἡμῶν πατράσι διὰ τῆς βίβλου τοῦ τριῳδίου παντὸς ἐν συντόμῳ τὸ πᾶν τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ θεοῦ εὐεργεσίας ἐξ ἀρχῆς ἀναμνῆσαι, καὶ εἰς ὑπόμνησιν πᾶσιν ἐνθεῖναι.* &c. *Hoc verò die, ita DEo annuente, Triodion incipimus, quod multi ſanctorum & Deiferorum vatum noſtrorum Patrum optimè, & uti addecebat, à Spiritu ſancto moti modulati ſunt. Primus omnium illud, tres inquam Odas, in figuram, ut exiſtimo, ſanctæ &*
71 *vivificæ Trinitatis excogitavit magnus Poëta Coſmas, in magna ſanctaque Paſſionis Domini & DEi & Servatoris noſtri JEſu Chriſti hebdomade, appellatione ferè cujuslibet diei per acroſtichides cantus concinnans: ex quo & reliqui Patres, & inter eos præcipuè Theodorus & Joſephus Studitæ eum æmulati in aliis hebdomadibus ſanctæ magnæ Quadrageſimæ componentes proprio Studiorum monaſterio tradiderunt, Odas iſtas magis ac magis protrahentes & accommodantes.* Et paucis interjectis: *Triodion porrò impropriè dicitur, non enim ſemper Triodia habet, cùm integros etiam Canones proponat. Puto tamen nomen ex abundanti aſſumpſiſſe, vel propter magnæ hebdomadis Canones ſic dictos. Scopus ſanctis noſtris Patribus fuit per univerſum Triodii volumen, quaſi in compendio, divinum erga nos beneficium ab ipſo principio recenſere, & in memoriam omnium inducere.*

Et ſanè Triodion magis latè patet, qvàm qvod acceperint nonnulli, qvi ex Gennadii verbis ambiguis cap.4. *Ἄδονται μετὰ μελῳδιῶν καθ' ἡμέραν, καὶ μηναῖα, καὶ τριῴδια καὶ λόγοι.* Et Menologio: *Δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὸ προεόρτιον τριῴδιον εἰς τὸ ἀπόδειπνον ψάλλεται.* Canticum diviſum in tres partes, qvas Odas appellabant, Triodion eſſe exiſtimant, attamen ex verbis Ritualis Græcorum: *Ψάλλομεν τῆς ὀκτωήχου ἀναστάσιμα τρία, καὶ ἀνατολικὰ τρία, καὶ τοῦ τριῳδίου ἰδιόμελα δύο.* Et Evchologio: *Εἶτα τὸ μαρτυρικὸν, τὰ τρία προσόμοια τοῦ τριῳδίου, καὶ τὰ τρία τοῦ μηναίου:* non de Cantico, ſed de libro, in qvo ejuscemodi Cantica ſunt, intelligendum eſſe manifeſtò concluditur: cùm genus id Troparii, qvod

Digitized by Google

qvod Idiomelon & Proſomion vocant, Cantici ejuſcemodi Troparion eſſe non poſſit, cum illa omnia ad alterius cantum hirmumqve accommodentur: & Idiomelon, præſertim vagum, & per ſe proprium cantus modum habens, qvi Triodion haud dici poteſt: qvia tamen in libro Triodio dicto legitur, Triodii Troparium fuerit. 72

Et animadvertendum eſt hic obiter, qvemadmodum hymnus, ſive cantus, ſive malis Canon, qvi tribus Odis perficitur, Triodion dici ſvevit, ita & eum qvi duabus conſtat, διώδιον, *Diodion* dici, ἕτερον διώδιον. ὁ ἦχος αὐτὸς, οὗ ἡ ἀκροστιχὶς τετάρτη, & eum qvi qvatuor. τετραώδιον, *Tetraodion*, perperamqve correctum qvod hodie benè editur in Cedreno de Marco Monacho: Ὁ σοφώτατος μοναχὸς Μάρκος, οἰκονόμος ὢν τῆς τοιαύτης μονῆς, ὁ τὸ τετραώδιον τοῦ μεγάλου σαββάτου ἀναπληρώσας τοῦ κυροῦ Κοσμᾶ, πολλὰ κατεδεήθη τοῦ βασιλέως. Xylander vertit: *Et quidem ſapientiſſimus monachus Marcus ejus Monaſterii diſpenſator, qui Tetraodion magni Sabbati complevit, quod habet Cyri Coſmæ multis Imperatorum deprecatus eſt.* Cùm vertere debuiſſet: *Sapientiſſimus Monachus Marcus, illius Monaſterii Oeconomus, qui in magnum Sabbatum Tetraodion domini Coſmæ complevit, multis Imperatorem deprecatus eſt.* Marcus etenim ille Coſmæ Melodi, non Patriarchæ, & qvi unà cum Damaſceno vixerat, Tetraodion in magnum Sabbatum in abſoluti Canonis formam, Odas addendo, qvæ illi deerant, redegit. Qvid hîc de Thomis ac Coſmis argutamur? Qvis 73
Coſmam, Majumenſem Epiſcopum, præcipuum inter melodos, & hymnographos Græcos, dummodo Græcorum libros inſpexerit, ignorat? Et futile eſt dicere Joannem Curopalatem ſua ex Cedreno, qvi è Curopalata omnia hauſit, exſcripſiſſe. Ut ſe res habuit, habeo ex Gregorio, ſeu Georgio Metropolita Corinthi in expoſitione illius Canonis. Ποίημα Μάρκου μοναχοῦ ἄχρι τῆς πέμπτης ᾠδῆς, καὶ αὐτῆς φέρων ἀκροστιχίδα, καὶ σήμερον δέ. τῆς δὲ ἕκτης ἡ ἀκροστιχὶς, καὶ τῶν ἑξῆς ᾠδῶν, αἵτινές εἰσι Κοσμᾶ μοναχοῦ τετραώδιον συνέζευκται τῆς τοῦ τριωδίου τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης παρασκευῆς, ἧς ἐστι διὰ στίχου ἰαμβικοῦ, προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα, ἣ παρενεῖρε τοῖς ἑαυτοῦ ᾄσμασιν ὁ θεῖος οὗτος Μάρκος, καὶ σήμερον εἰρηκώς, ἤγουν αἱ προηγιασμέναι τῆς ἁγίας, καὶ μεγάλης ἑβδομάδος ἡμέ-

ἡμέραι τοῖς θείοις ᾄσμασιν ἐνετιμήθησαν τοῦ ἀξιοτίμου καὶ σοφωτάτου Κοσμᾶ τοῦ μελῳδοῦ, καὶ σήμερον δὲ τὰς ἐλλειφθείσας ἐκείνῳ τέσσαρας ᾠδὰς, ἐγὼ φησιν, ἀνεπλήρωσα. *Opus Marci Monachi usque ad quintam Odam ipſam, habens acroſtichidem καὶ σήμερον δὲ, ſextæ verò acroſtichis, & ſubſequentium, quæ ſunt Coſmæ Monachi Tetraodion, conjungitur cum ea, quæ eſt Triodii ſanctæ & magnæ Paraſceve, ea carmine Jambico ſic concipitur:* *προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα.* *Ubi inſeruit ſua Cantica divinus hic Marcus, & σήμερον hodie dicens, Præſanctificatæ ſcilicet ſanctæ & magnæ Hebdomadis dies divinis cantibus cohoneſtatæ ſunt, ſanctis hymnis & canticis veneratione digni, & ſapientiſſimi Coſmæ Melodi; &*
74 *bodie verò relictas ab eo quatuor Odas ego, ait, complevi.* Nicephoro Calliſto in Synaxariis: *Ὥσπερ δὴ καὶ ὁ θεῖος Κοσμᾶς ἐν τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ τίθεικε τετρᾳδίον ἐκεῖσε πεποιηκὼς, κἂν ἐς ὕστερον ὁ σοφώτατος βασιλεὺς Λέων κελεύσας εἰς τέλειον κανόνα διὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἰδρουντὸς τοῦ μοναχοῦ Μάρκου εἰργάσατο.* *Quemadmodum & divinus Coſmas in magnum Sabbatum τετρᾳδίον compoſuit, licet poſtmodum ſapientiſſimi Imperatoris Leonis mandato Marcus Monachus Epiſcopus Hidruntinus in perfectum Canonem terminaverit.* Nec alia fuerint qvæ ex Triodio & Typico afferri poſſent. Et omnium accuratiſſimè Theodorus Prodromus in Herilium feſtivitatum Canones, expoſitione in Canone Sabbati ſancti: *Ὁ παρὼν κανὼν ποίημα μέν ἐστιν ἄχρι καὶ πέμπτης αὐτῆς Μάρκου ἐπισκόπου Ἰδρουντὸς, ἐκ δὲ ταύτης ἄχρις ἐννάτης τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Κοσμᾶ. ἀλλὰ πολὺ πρότερον ὡς ἐξ ἀγράφου ἔχομεν παραδόσεως, γυνή τις τῶν εὐπατριδῶν σοφὴ, καὶ παρθένος Κασία τοὔνομα τοῦτε μέλους ἀρχηγὸς ἐχρημάτισε, καὶ τὸν κανόνα συνεπεράνατο. οἱ δὲ ὕστερον τὸ μέλος μὲν ἀγασάμενοι, ἀνάξιον δ' ὅμως κρίναντες γυναικείοις συμμίξαι λόγοις τὰ τοῦ ἥρωος ἐκείνου Κοσμᾶ μουσουργήματα, τὸ μέλος παραδόντες τῷ Μάρκῳ, καὶ τοὺς εἱρμοὺς ἐγχειρήσαντες τὴν πλοκὴν τῶν τροπαρίων τούτῳ μόνῳ ἐπέτρεψαν. καὶ ἔοικεν ἀληθεύειν οὗτος ὁ λόγος, οὔτε γὰρ τοῖς τῶν εἱρμῶν στοιχείοις εἰς τὴν ἀκροστιχίδα χρῆται ὁ Μάρκος, καίτοι συναιρομένοις αὐτῷ τὰ πολλὰ, αὐτίκα γὰρ τοῦ, Κύματι θαλάσσης, τὸ κάππα. καὶ τοῦ, σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων, τὸ σίγμα συντελοῦσιν αὐτῷ εἰς τὴν ἀκροστιχίδα, ἀλλὰ ταῦτα καταλιπὼν ὡς ἀλλότρια, καὶ οὐχ ἑαυτοῦ ποιήματα ὄντα, αὐτ' ἐκείνων*
75 *ποιεῖται τροπάρια, ἀπὸ μὲν τοῦ κάππα ἀρχόμενον τὸ, κύριε θεέ μου, ἀπὸ δὲ τοῦ σίγμα, τὸ, σύμβολα τῆς ταφῆς σου. ἔκ τε οὖν τούτου δῆλον ἐστὶ τὸ μὴ τοῦ Μάρκου εἶναι τὸ μέλος καὶ τοὺς εἱρμοὺς, καὶ ἐξ ἐκείνου δὲ*

οὐχ

οὐχ ἧττον τοῦ λέγειν ἐν τῷ εἱρμῷ τῆς πρώτης ᾠδῆς, ἀλλ' ἡμεῖς ὡς νεάνιδες τῷ κυρίῳ ᾄσωμεν. νεᾶνις γὰρ οὖσα δηλονότι καὶ ἡ μελοποιὸς, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐμφῆναι θέλουσα, ὅτι γυναικός ἐστι τὸ μελούργημα. ἐπεὶ δύο χορεῖαι ἦσαν ἐν τῇ ἐξόδῳ τὴν πρώτην ᾠδὴν ᾄδουσαι, μία μὲν ἀνδρῶν ἑτέρα δὲ γυναικῶν, αὐτὴ τὴν τῶν ἀνδρῶν παρωσαμένη, ὡς οὐκ αἰτίῳ, ὡς αἱ νεάνιδες, εἶπε, τῷ κυρίῳ ᾄσωμεν. ἀλλὰ ἤδη καὶ τὴν ἀκροστιχίδα τοῦ κανόνος ἐπισκεψώμεθα, διπλῆν τινα καὶ ταύτην οὖσαν, καὶ οὕτως εἰπεῖν, ἢ δικόρυφον ὡς ὁ παρνασὸς, ἢ διθύραμβον ὡς οἱ Διονύσου ὕμνοι, ἢ ὡς τὰ εἴτε χέρσῳ καὶ θαλάσσῃ ζῶντα τῶν ζώων ἀμφίβια. ἔστι αὐ μὲν γὰρ τετραῴδιον ἔμελψε τὰ ἐπὶ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ μέλη, μέρος ἰάμβου ἦν ἡ ἀκροστιχὶς ἐκείνου λέγω ἰάμβου τοῦ, προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα. οὗ ἰάμβου τὸ ἥμισυ μετὰ προείληφεν ἡ μεγάλη παρασκευὴ τὸ, προσάββατόν τε, τὸ δὲ λοιπὸν ἥμισυ τὸ, σάββατον μέλπω μέγα, ἐνταῦθα παρελήφθη. ἐπεὶ δὲ ἐδέησεν ἐκταθῆναι τὸ μέλος καὶ τὸ τετραῴδιον γενέσθαι κανόνα ὁλόκληρον, ἀναλόγως συμπληροῦται καὶ ἡ ἀκροστιχὶς, καὶ ἀντὶ μέρους ἰάμβου ὅλος ἴαμβος γίνεται. ὥστε ἔχειν καὶ σήμερον δὲ σάββατον μέλπω μέγα. *Præſens Canon opus quidem eſt ad quintam ipſam Odem Marci Epiſcopi Hidruntini, ab eaque uſq; ad nonam magni Poëtæ Coſmæ, ſed multò antè, ut ex non ſcripta traditione diſcimus, mulier quædam nobilis caſta, & virgo cui erat nomen Caſſia, ejuſmodi modulationis prima fuit auctrix, & Canonem ipſum abſolvit, qui verò eam ſubſequuti ſunt melos admirati, dignum nihilominùs judi-* 76
cantes muliebribus ſermonibus Herois illius Coſmæ cantiones conjungere, melos tradentes Marco, & hirmos conſignantes Tropariorum compoſitionem, illi ſoli commiſerunt. Et ſanè traditio hæc non videtur à veritate aberrare, neque enim hirmorum literis capitalibus in acroſtichide Marcus utitur, licet illi multum conferrent: ſtatim enim illius, κύματι θαλάσσης, unde majus K, nec non illius, σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων, te ſuper aquas. Σ. *quàm maximè illi in acroſtichide conducunt, ſed his neglectis tanquam alienis nec propriis operibus loco eorum Troparia conſcribit à* K *quidem incipiens illud,* κύριε θεέ μου, Domine DEus meus, *ab* Σ *verò illud,* σύμβολα τῆς ταφῆς σου, ſymbola tuæ ſepulturæ. *Ex hoc utroque manifeſtum eſt melos hirmosque Marci non eſſe, & eo etiam atque probè evincitur cùm dicat in prima Ode hirmo:* Sed nos tanqvam juvenculæ Domino cantemus. *Juvencula enim cùm eſſet ipſa modulationis artifex, & hoc idem oſtendere volens Canticum illud mulieris eſſe, cùm duæ eſſent Choreæ apud Exodum, primam Odem canentes, una quidem ex maſculis, altera ex feminis, ipſa maſculorum ſpernens, veluti*

Digitized by Google

luti quæ mulier erat, tamquam juvenculæ dixit DEo canamus. Veruntamen & ipſam Canonis acroſtichidem, duplicem illam quoque, & ut ita dicam, bicipitem veluti Parnaſſum, vel dithyrambum, ut ſunt hymni in Bacchum, velut ea quæ & in mari, & in terra vivunt animalia amphibia conſideramus. Donec enim Tetraodion erat, quod in ſancto Sabbato concinitur melos, Jambi principium erat acroſtichidis, illius nempe, qui
77 *incipiebat, προσάββατόν τε σάββατον μέλπω μέγα,* ante Sabbatum, Sabbatum cano magnum. *Cujus Jambi mediam qvidem partem præripuit magna Paraſceve, nempe προσάββατόν τε,* ante Sabbatum, *reliquum vero, nempe σάββατον μέλπω μέγα,* Sabbatum cano magnum, *hoc in loco relictum eſt. Attamen cùm opus eſſet melos elongari, & Tetraodion integri Canonis partes ſuſtinere proportione quadam & acroſtichis integratur, & Jambi mutili loco, Jambus integer ſuccedit hunc in modum: καὶ σήμερον ἢ σάββατον μέλπω μέγα.* Et hodie verò Sabbatum cano magnum. Xylander notis in Cedrenum num. 235. nugatur ſuo more: *Tetraodion videtur hymnus quatuor partibus ſeu carminibus conſtans fuiſſe, ſed quid illud Cyri Coſmæ ſit, viderint alii.* Fruſtra itaqve hîc plura de Coſma congererem, res eſt ſatis aperta. Spondeo tamen me plura dicturnm, in eo, qvem præ manibus habeo tractatum, f) *de Melodis Græcorum.*

X. Triodion ſeqvitur *πεντηκοστάριον*, g) *Pentecoſtarium,* qvi erit decimus. Gennadius c. 4. *ᾄδονται μετὰ μελῳδιῶν καθημέραν, καὶ μηναῖα, καὶ τριῴδια, καὶ λόγοι, καὶ μεταφράσεις, καὶ πεντηκοστάρια. καὶ στιχηρὰ, καὶ ϐροπάρια.* Anthologium: *ζήτει εἰς τὸ πεντηκοστάριον κυριακῇ ἕκτῃ μετὰ τὸ πάσχα.* Continet Officium ab ipſo die Paſchatis usqvè ad octavam Pentecoſtes, qvæ Dominica ab iis, omnium Sanctorum nuncupatur. Celebratur namqve in ea omnium Sanctorum memoria. Nomen libro inditum eſt à Pentecoſte. Et ſic Officium à Dominica Septuageſimæ ad
78 Octavam Pentecoſtes in Triodio, & Pentecoſtario continuatur, hoc-

f) Hunc librum etiam promittit infra pag. 81. & cum auctore intercidiſſe inprimis dolendum eſt.

g) Etiam in Pentecoſtario plura à recentioribus addita conqveritur Allatius infra diſſ. 2. p. 229 ſeq. ubi editionem Venetam A. 1579. 4. perſtringit. Vidit iterum lucem ibid. 1568. 4 & 1618. fol. Theophylacti Hieromonachi cura, & 1642. *Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ πεντηκοσταρίου ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ Πάσχα πρωΐ, καὶ καταλήγοντος μέχρι καὶ τῆς κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων.*

Digitized by Google

hocqve in ipſo titulo libri declaratur. *ἀρχὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ τοῦ πεντηκοσταρίου ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἁγίας, καὶ μεγάλης κυριακῆς τοῦ πάσχα τεῶς, καὶ καταλήγοντος μέχρι καὶ τῆς κυριακῆς τῶν ἁγίων πάντων. Principium DEi gratia Pentecoſtarii incipientis à ſancta & magna Dominica Paſchatis, & finientis in Dominica omnium Sanctorum.*

Legi etiam in Bibliotheca Barberina Joſephi melodi Triodia à Paſchate ad Pentecoſtem ipſam Cod. 118. adhuc inedita, digna tamen qvæ in commodum Eccleſiæ Catholicæ edantur. Ut hinc videas qvantum in compingendis ſimilibus Canticis ingenia humana in omnes ſe formas vertendo luſerint. Qvid præterea in his duobus poſtremis libris dignum animadverſione judicavimus, alibi ſcripſimus abundè, unde ea petenda ſunt, ne bis eadem repetere cogamur.

XI. Undecimus ſit duodecim voluminibus comprehenſus, & qvi *μηναῖον*, vel *μηνιαῖον* dicitur. Typicum: *ἰστέον ὅτι, εἰ ἑορτάζεται ὁ ἅγιος τοῦ μηναίου, καὶ δευτεροῦμεν τὰ ἐν τῷ μηναίῳ στιχηρὰ τοῦ ἁγίου.* Menſes ſinguli ſingula explent volumina, h) ſingulis diebus unius vel plurium Sanctorum Officium, qvorum

(Hhh) ſolem-

h) *Menæorum vaſtum opus excuſum eſt Græcè Venetiis apud Pinellos, alioſque in fol. non uno & eodem tempore ſed variis diverſiſque annis. Menſis* September *à quo annum ſuum Græci ſolent inchoare, prodiit cura Nicephori Paſchalei Hieromonachi A. 1628. iterumque curante Theophylacto Tzanfuraro Hierodiacono A. 1648. hoc titulo:* Βιβλίον τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς περιέχον τὴν πρέπουσαν αὐτῷ ἅπασαν *ἀκολουθίαν, & ſic in reliquis.*

September } October }	*cura Nicephori*	A. 1628.	& *Theophylacti*	A. 1648.
November	———	1626	———	1649
December	———	1602	———	1622
Januarius *cura Matthæi Galatiani, Cyprii Hieromonachi*		1603	———	1629
Februarius *cura Nicephori*		1626	———	1643
Martius *cura Theophanis Zenacii Hieromonachi*		1625	———	1645
Aprilis	———	1625	———	1638
Majus *cura Nicephori*		1625	———	1642
Junius	———	1626	& *cura Theophanis Zenacii*	1645
Julius	———	1624	& *cura Theophylacti*	1642
Auguſtus	———	1625	———	1642

Huic Clariſſ. Cavei obſervationi adde qvod antiqvior etiam exſtat Menæorum editio, qvam cum

ſolemnitas eo die celebratur, digeritur. Troparia ſcilicet in primis & ſecundis Veſperis, Miſſa, & Canones in Matutino, aliisqve divinis Officiis recitandis, inter qvos Synaxaria rerum nempe geſtarum ab illis Sanctis, qvorum dies agitur, ſuccincta narratio: aliorum item Sanctorum, licet eorum Officium peculiare
79 non habeatur, eaqve vel proſâ vel carmine commemoratio, ſic à menſe Menæa appellantur. Ea plerique in rebus Eccleſiaſticis minùs accurati cum Menologiis confundunt, qvæ omninò diverſa eſſe, ex his qvæ infrà dicemus manifeſtum erit. In Menæa correcta & dono data Eccleſiæ Euchaitarum, extant carmina Joannis Evchaitarum Metropolitæ:

Ὕμνων ὑπελθὼν ἡμερησίων βίβλος,
Πᾶσαν τε τούτων τὴν γραφὴν ἐπιξέσας,
Καὶ χεῖρα καὶ νοῦν, ὡς ἐνῆν καταρτίσας,
Δῶρον φίλον δίδωμι, καὶ μάλα πρέπον
Τῷ προσατοῦντι τοῦ τόπου στεφηφόρῳ,
Ὃς ἔνδον οἰκεῖ τῆσδε τῆς ἐκκλησίας,
Δι' οὗ τύχοιμι τῆς ἀκηράτου βίβλου.
Τῇ χειρὶ τοῦ πλάσαντος ἐγγεγραμμένος.

In eadem ejusdem.

Οὐ πολλὰ μὲν, κράτιστα πάντα δ' ἐνθάδε.
Οὐκ ἂν γὰρ εὕροις ἀλλαχοῦ τὰ βελτίω.
Ἐβουλόμην δὲ ταῦτα μὲν τύπους μένειν.
Ἀντιγράφων εἶναι δὲ τὴν ὑπουργίαν.

Eis

cum Caniſio ante A. 1601. communicavit Velſerus, è qvibus teſtatur ſe eluiſſe maculas in Menologio, qvod ab Andrea Schotto acceptum vulgavit ex latina verſione Gvil. Sirleti Cardinalis. Porro Menæa ſed latius ni fallor accepto Menæorum vocabulo pro qvocunqve opere qvod Græce Menſium ordine de ſanctis agit, *Mediolanenſia* MSS. in Bibl. Ambroſiana allegat Papebrochius in Actis Sanctor. ut T. 1. Junii p. 621. 726. &c. & alia *Taurinenſia* T. 7. Maji p. 237. De Sophronii Patriarchæ opera cum Joanne Damaſceno impenſa in reſtituendis Menæis adi eadem Acta Sanctor. ad diem XI. Martii, & qvæ de Menæis præter Svicerum, Cangiumqve Bollandus ad T. 1. Act Sanctor. Februarii p. XXI. qvi nihil in illis hæretici nihil ſchiſmatici contineri profitetur prolegom. ad T. 1. Januar. p. LV. Duo Menæorum menſes commode poſſunt compingi uno Volumine in fol. Ex Menæis decerptum *Anthologium* Græcorum qvod cum præfatione Antonii Arcudii ad Clementem VIII, qvi illud approbavit, excuſum eſt Romæ A. 1598 4. Etiam Matthæi Raderi S. I. Viridarium Sanctorum editum Auguſtæ Vindel. 1604. 4. multas hiſtorias è Menæis verſas continet, voluitqve Raderus (ut Bollando etiam notatum p. LV. prolegom. ad Tomum I. Januarii) integra Menæa Græce ac latine in lucem emittere.

Εἰς τὰ διορθωθέντα βιϐλία.

Καλὴν δεδωκὼς τοῖς βίϐλοις ὑπουργίαν,
Αὐτὸς πονηρὰν ἀντιλαμϐάνω χάριν.
Τῶν μὲν γὰρ ἤδη τὰς νόσους ἰασάμην.
Ἐγὼ δὲ συντέτηκα, καὶ κακῶς ἔχω.
Κόπων τὸ σῶμα συντριϐεὶς ἀμετρίᾳ.
Ἀλλ' οἱ τρυφῶντες ἐν πόνοις ἀλλοτρίοις,
Καὶ ταῖς ἐμαῖς πλέοντες εὔδια ζάλαις,
Πρὸς κύριον μέμνησθε τοῦ κεκμηκότος.

Laudes perorans publicas voluminum 80
Horum vetuſto litteras mundans ſitu
Senſus, notasque, quoad potui, coordinans
Libens amicum, illuſtra, conducibile
Munus ſodali detuli huic ſtephephoro
Qui in hoc fideli præſidet templo vigil;
Ut particeps hinc ſiam ego haud æquabilis
Libri, creator ipſe quem ſcripſit manu.

Aliud.

Quære ne multa, potiſſima illic omnia:
Nam nunquam in ullo reperies melius loco.
Verùm iſta vellem de ordine haud moverier,
Tantum antigraphorum vim, eſſeque miniſterium.

Aliud.

Pulchrum exhibens volumini negotium,
Malam inde & ipſe gratiam capio miſer.
Illius inbians quando valetudinem
Ego perinde me bene haud habeo, terens
Corpus labore, membra ſtudio deprimens.
Sed cæterorum qui fruuntur commodo,
Sudoris, & tranquilla tempeſtatibus
Meis legendo navigant ſpatia freti,
Memores laborantis velim ad DEum mei.

Cùm verò in Menæis ejusmodi & aliis Græcorum libris in ſolemnitatibus Sanctorum, qvandoqve plures qvàm opus ſit, Canones

nes appoſiti ſint, ſcias illud in ea Eccleſia obſervari, qvod habeo ex Typici cap. 7. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὡς εἴπερ ἔχῃ τὸ μηναῖον ἐν μνήμῃ ἁγίου τινὸς κανόνας διαφόρων ποιητῶν, εἰ μὲν ἔστι κανὼν ὁ τοῦ κῦρ Κοσμᾶ,
81 προκριτέος, εἰ δὲ τοῦ κῦρ Ἰωάννου καὶ ἑτέρων, τοῦ Ἰωάννου προκρίνεται. Εἰ δὲ τοῦ κῦρ Θεοφάνους καὶ ἑτέρων, ὁ τοῦ κῦρ Θεοφάνους προκρίνεται· προτιμητέος γὰρ ἔστι τῶν ἄλλων. εἰ δὲ τοῦ κῦρ Ἰωσὴφ, οὗτος τῶν λοιπῶν προτετίμηται ποιητῶν, τούτων δὲ μὴ ὄντων, οἱ τοῦ κῦρ Ἰωάννου· αὐτῶν δὲ μὴ ὄντων, ἡ τοῦ κῦρ Θεοφάνους. ἁπάντων δὲ τούτων οἱ τοῦ κῦρ Ἰωσὴφ τῶν λοιπῶν ἁπάντων προκρίνονται. *Hoc quoque ſciendum eſt, ſi Menæum habet in memoriam alicujus ſancti Canones variorum Poëtarum, ſi Canon aderit domini Coſmæ, eum aliis anteponendum, ſi domini Joannis & aliorum, eum, qui Joannis eſt, anteponi: ſi domini Theophanis & aliorum, domini Theophanis anteponi, ille enim ante alios honorandus eſt: ſi domini Joſephi, eum reliquis Poëtis præponi. Si cæteri defuerint, domini Joannis, ſi hi quoque defuerint, domini Theophanis, ſi hi etiam, domini Joſephi cæteris omnibus præponi.*

At qvinam fuére hi Canonum & Tropariorum, qvibus Græcorum libri, & Paracletice, Triodion, Pentecoſtarium, & Menæa potiſſimùm abundant, auctores? plures ac varii, recentiores & veteres, ſupremi infimiqve nominis, de qvibus cùm fusè nimis egerim in Tractatu meo *de Melodis Græcorum*, i) nunc ſatis fuerit nomina tantummodo, eaqve non omnia numeraſſe. Sunt verò Anthimus, Timocles, Methodius Patarenſis, Coſmas, Joannes Damaſcenus, Georgius Siculus, Georgius Nicomedienſis, Romanus, Germanus Patriarcha, Anatolius Patriarcha Conſtantinopolitanus, Theophanes, Andreas Cretenſis, Joſe-
82 phus Studita, Theodorus Studita, Stephanus Sabaïta, Theodorus Siceota, Clemens, Byzas ſive Byzantius, Cyprianus Monachus, Simeon Magiſter & Logotheta, Leo Imperator, Conſtantinus Porphyrogenneta, Arſenius Monachus, Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus, Marcus Monachus, Caſſia, ſive Caſſiana, ſive Icaſia, Joannes Euchaïta cognomento Mauropus, Nicephorus Calliſtus, Nilus Xanthopulus, Nicolaus, Philippus, Baſilius Monachus, Leo Magiſter, Sergius Hagiopolita, Stephanus Hagiopolita, Andreas Pyrus, Ephrem Cariæ, Simeon Thavmaſtorita, Philotheus Patriarcha, Baſilius Pegoriota,

i) Horum melodorum Catalogum qvibusdam nominibus auctum, ordine Alphabetico cum obſervationibus nonnullis dabo infra ad calcem harum diſſertationum.

Digitized by Google

riota, Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus, Juſtinus Decadio, Joannes Archiepiſcopus, Demetrius, Ignatius, Methodius Patriarcha, Chriſtophorus Protoaſecrita, Photius Monachus, Mauroleo, Procopius Chartophylax, Joannes Zonara, Euthymius Monachus, Hierotheus Monachus, Emmanuel Palæologus, Theophilus Imperator, Michaël Pſellus, Theodoſius Laſcaris Imperator, David, Metrophanes, Emmanuel Phile, Athanaſius, Nicetas Heracleenſis, Paulus Amonius, Gabriel, Nicetas Stethatus, Joannes Stauracius, Theodorus Coetonita, Leo Peganius, Georgius Scyliza, Dorotheus Monachus, & alii, ne ſingulos recenſendo tædio ſim.

XII. Menologia k) non alia ſunt (& erit duodecimus liber) qvàm qvæ Latinus *Martyrologia* vel *Calendaria* dixerit, nec aliud in illis habetur niſi vel Sanctorum vitæ qvolibet die per 83
totum annum ſummatim expoſitæ, vel qvorum vitæ non habentur commemoratio, nullaqve ibi aut officii ordinandi, aut recitandi ſeries continetur. Verum eſt tamen ſæpiſſimè Menologiorum horum partem, eamqve non minimam in Menæis inter Canones poſt Odam ſextam eſſe digeſtam, ut ſine alterius libri ope, qvi officium in Eccleſia aut domi recitat, habeat unde celebrandorum Sanctorum hiſtoriolas, & commemorationes legat. Hoc Menologium apud Græcos non unum eſt, ſed pro opportunitate temporis variam qvoqve faciem induit: aliud qvippe eſt qvod nobis Latinè tantùm ex verſione Cardinalis Sirleti, Caniſius in antiqvis lectionibus l) repræſentavit: aliud m) qvod ſeparatim hinc inde manuſcriptum adhuc in Bibliothecis, &

k) Confer de his Bollandi prolegom. ad Tom. I. Januarii p. LIV. ſeq. Nam Rev. D. Zachariæ Grapii diſſertationem, quam Roſtochii A. 1697. edidit de Menæis & Menologiis Græcorum, non vidi.

l) Tomo II. Antiqvarum lect. p. 730-941. Ingolſtad. 1602. 4. qvas nunc Roterodami cum obſervationibus ſuis recudi curat Vir Clariſſimus Jacobus Baſnage.

m) Hujusmodi Menologium MS. in Bibl. Cæſarea, Neſſel. I. p. 347. Confer qvod Genebrardus latine præfixit Commentario in Pſalmos. Et Menologium Metricum Græcum & latinum ſingulis verſibus Hexametris, qvod cum alio Ruthenico iconibus expreſſo & obſervationibus ſuis illuſtrato Papebrochius præmiſit Tomo I. Act. Sanctor. Maji. Idem memorat Menologium SlavoRuſſicum vetuſtisſimæ impresſionis, qvod ipſi reliqvit illuſtriſſ. Vir Jo. Gabriel Baro de Sparwenfeld, dictavitq; alterum verbotenus translatum è variis MSS. & excuſo Moſcuæ A. 7187. hoc eſt Anno Chriſtiano 1679. Vide T. 1 Act Sanctor. Junii T. 1. p. 135. 758. & Menologium qvod exhibet Poſſevinus in Apparatu ſacro, voce *Rutheni*.

Barberina potiſſimum, qvòd & antiqviſſimum eſt, aſſervatur: qvæ nec omnia ſibi invicem reſpondent: aliud qvod poſt divinas Horas, n) Evangelium, Apoſtolum, aliosqve libros legitur. Menologium ex Menæis Græcorum in vernaculam verſum à Maximo Margunio o) Evangelium, Apoſtolum, aliosq; libros legitur. Menologium ex Menæis Græcorum erutum, & in lingvam Græcorum vernaculam verſum à Maximo Margunio] o) Cytherorum Epiſcopo edidit Antonius Pinellus Venetiis anno 1529. in 4to.

Baronius anno Domini 886. refert Baſilium Macedonem Imperatorem Græcorum Menologium ſcribendum curaſſe & augendum, p) atqve etiam imaginibus exornaſſe, qvibus
84 ſingulorum Sanctorum exprimerentur certamina: cujus ipſum autographum credimus, & legimus conceſſum nobis à Paulo Sfondrato ſanctæ Cæciliæ Cardinale nepote Gregorii Papæ XIV. Menologium hoc auro, gemmisqve pretioſius Conſtantinopoli ad Ludovicum Sfortiam ſatis munificè advectum, Ludovico vitâ functo, Joannes Baptiſta Franciſci Sfondrati Cardinalis parens, avusqve Nicolai Sfondrati Cardinalis in arbitrio ac poteſtate habuit, qvemadmodum monumenta alia, maximæqve æſtimationis ſcripturas ejusdem Ludovici, apud qvem Baptiſtæ auctoritas plurimùm pollebat, ut ex diverſis legationibus, qvas ille ob graviſſima negotia apud omnes ferè Principes Chriſtianos, Innocentium nempe VIII. Carolum Galliæ, Ferdinandum & Eliſabetham Hiſpaniarum, Ferdinandum Neapolis & Siciliæ Regem, & tandem Rempublicam Venetam, ubi & mortem obiit, colligere poſſu-

n) In Græco precationum libello qvi ὡρολόγιον inſcribitur. In hujusmodi precum libellis exſtat & Menologium à *Chriſtophoro* Patricio & Proconſule Mytilenæo in epitomen redactum. Aliud item excuſum Venetiis A. 1535. qvod latino Calendario permixtum cum Nicephori CPol. Chronologia edidit Antonius Contius Pariſ. 1573. 4.

o) Menologium Margunianum latine vertere cœpit teſte Bollando Matthæus Raderus S. I.

p) In Actis Sanctor. T. 2. Junii p. 808. rectius refertur ad A. C. 984. atqve eodem ſpectat qvod T. 1. Junii p. 274. dicitur ſcriptum ante annos ſeptingentos. Baſilius enim cujus juſſu ſcriptum eſt illud Menologium non eſt Baſilius Macedo ſed Baſilius II. junior Porphyrogenitus Romani II. filius, qvi præeſſe Imperio cœpit A. C. 975. Vide Cavel partem alteram Hiſt. literariæ ad A. C. 976. & Allatium infra p. 83.

poſſumus. Poſtmodum à Paulo Sfondrato Cardinali dono acce-
ptum Paulus V. in Bibliothecam Vaticanam invexit, & præ-
fixâ inſcriptione ſignificavit. PAULUS V. PONTIFEX
MAXIMUS HUNC LIBRUM CONSTANTINO-
POLI AD LUDOVICUM SFORTIAM MEDIO-
LANI DUCEM ALLATUM, DEINDE SERVA-
TUM APUD SFONDRATORUM FAMILIAM A
PAULO S. CÆCILIÆ CARDINALI SFON-
DRATO SIBI DONO DATUM, IN BIBLIO-
THECAM VATICANAM INFERRI JUSSIT
ANNO CIↃ IↃCXV. PONTIFICANUS XI. Liber 85
unam tantùm Menologii partem, q) qvando ſex tantùm
menſibus Septembre, Octobre, Novembre, Decembre,
Januario, & Februario abſolvitur, continet: altera qvibusnam
caveis addicta lateat, incertum eſt, & utinam non communem
ſortem librorum paſſa, igne vel ferro, vel impiorum aut otio-
ſorum hominum manibus, elementorum etiam injuria in luce
eſſe deſierit. Scriptus eſt in folio grandi pergameno affabrè per-
polito, licet ætate jam vieta aliqvantulum ſublurido, formâ
qvaſi qvadratâ, characteribus elegantiſſimis, nusqvam pro illius
atramenti facultate, qvod nigrum non tingit, nigricantibus.
Capitales qvas vocant litteras auro efformantur, ſingularum pa-
gellarum pars ſuperior nomina Sanctorum illius diei repræſentat,
alterius dimidia ſcripta compendio Sanctorum geſta, altera ima-
ginibus coloribusqve non indiligenter, & pro eo tempore ſatis
eleganter, ſub oculos ponit. Picturam recentiores *miniaturam*
vocant, neqve enim oleo, ſed aqvâ gummiqve colores tempe-
rantur. Imagines non ab una manu promanant, ideoqve nec
unius omnes conditionis, ſed una alterâ concinnior, accuratior,
& ad artem accommodatior excellit, & ne *ἀδέσποτοι* palarent,
pictor qvilibet imagini à ſe depictæ in margine libri nomen ex-
preſſit. Pictorum nomina ſunt, Pantaleo, Michaël Blacher-
nita,

q) Hanc partem latine ex verſione Petri Arcudii edidit Ferdinandus Ughellus Italiæ ſacræ Tomo VI p. 1048. ſeq. Rom 1644 fol. Græce etiam altera pars Menologii hujus Baſiliani ſive ſex poſtremi menſes Martius, Aprilis, Majus, Junius, Julius & Auguſtus exſtant MSti in antiqviſſimo Codice monaſterii Cryptæ ferratæ in Latio, ex qvo Synaxaria Martii, Aprilis & Maji ad calcem Tomi primi cujusqve horum menſium Græce dedere Henſchenius & Papebrochius.

Digitized by Google

86 nita, Georgius, Simeon, Michaël parvus, Menas, Neſtor, Simeon Blachernita. Imagines ita diſponuntur, ut una alteri adverſæ non reſpondeat, ſed litteris & Sanctorum vitis, qvare nunc ſuperiorem partem paginæ, qvando alterius ſuperior pars ſcriptionem refert, nunc inferiorem, qvando alterius inferior deſcripta eſt. Qvando liber ſcriptus ſit, divinare non poſſumus, abhinc tamen annos 662. ſcriptum videntur indicare qvi operi præfiguntur Jambi. Hi verò ſunt:

Ενταῦθα νοῦ σκόπησον ὀρθῶς ὁ βλέπων
Αριςον ἔργον ἐξ ἀρίςων πραγμάτων,
Εργον θεοῦ κάλλιςον ἐκπλῆττον φρένας.
Εργον τὸ τέρπον πᾶσαν εἰκότως κτίσιν,
Ανω γὰρ αὐτὸς ὡς θεὸς, καὶ δεσπότης
Αςρων χορείας ζωγραφήσας τὸν πόλον,
Ον οἷα δέῤῥιν ἐξέτεινε τῷ λόγῳ,
Κόσμον δαδουχεῖ πανσόφῳ προμηθείᾳ
Κάτω δ᾽ ὁ τοῦτον εἰκονίζων τοῖς τρόποις,
Αναξ ὅλης γῆς ἥλιος τῆς πορφύρας
Βασίλειος τὸ θρέμμα τῆς ἁλουργίδος,
Κράτιςος ἀμφοῖν, καὶ τροπαίοις, καὶ λόγοις,
Ως ἄλλον ὄντως οὐρανὸν τεύξας βίβλον,
Εκ δέῤῥεων ʼαθεῖσαν, ὡς ἔχει φύσις
Φέρουσαν ὡς φωςῆρας ὡραίους τύπους
Πρῶτον μὲν αὐτοῦ τοῦ θεανθρώπου λόγου
Επειτα μητρὸς τῆς τεκούσης ἀσπόρως,
Σοφῶν προφητῶν, μαρτύρων, ἀποςόλων,
Πάντων δικαίων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων,
Τῶν ὀρθοδόξων πᾶσαν εὐφραίνει φρένα.
87 Τέρπει δὲ πᾶσαν τερπνότητι καὶ θέαν.
Αλλ᾽ οὓς περ εἰκόνιοσεν ἐκ τῶν χρωμάτων,
Εὕροι βοηθοὺς πάντας ἐκ τῶν πραγμάτων,
Κράτους συνεργοὺς, συμμάχους ἐν ταῖς μάχαις,
Παθῶν λυτρωτὰς, φαρμακευτὰς τῶν νόσων,
Εν τῇ κρίσει πλέον δὲ πρὸς τὸν δεσπότην
Θερμοὺς μεσίτας προξένους καὶ τῆς ἄνω
Δόξης ἀφράςου, καὶ θεοῦ σκηπτουχίας.

Ex verſione Joannis Argoli.

Conſidera probè oculis hîc, ô qui aſpicis,
Ex rebus optimis, opus certè optimum.

DEi,

DEi, inquam, opus pulcherrimum mentem impetens
Viſu creata cuncta delectans meritò,
Ut namque ſuprà Rex Poli ſummi Artifex
Cælum choreis condecorans clarum igneis,
Quod pellis inſtar vocis explicuit ſono,
Mundum irradiat ſapiente providentiâ,
Infraque ut ipſum moribus ſplendens paribus
Terræ plagas totius, & Rex purpura
Baſilius, filiusque duplici potens
Fama triumphis ſcilicet, ſermonibus,
Ut machinam polorum conſtituit librum
Ex pellibus protenſum in ipſo, quæ gerit
Natura cuncta deferens ſidera, æthera,
Pulchras colore, nobileſque imagines,
Primam beatique hominis, & Verbi incliti,
Dein puellæ matris abſque ſemine
Sanctos Prophetas, Martyres, Apoſtolos,
Cunctos beatos Angelos, Archangelos,
Unde credentes allicit mentes pias
Oblectat oblectamine haud oculos minùs. 88
Sed quos colore fecit atque imagine
Habeat opitulantes, in armis aſſeclas,
Affectibusque vindices, morbo medicos,
In judicio medios precantes ad Dominum,
Et hoſpites ſalutis atque gloriæ
Ineffabiles, & imperî ſimul ſuperi.

Et hoc eſt Menologium Baronio viſum, nec abnuo; ſtudio juſſuqve Baſilii Imperatoris deſcriptum, exornatumqve imaginibus, niſi aliunde edoctus fuero, non credam, qvemadmodum & Baſilium hunc Macedonem fuiſſe, ex Jambis enim hic Baſilius Porphyrogenneta aſſeritur, ἄναξ ὅλης γῆς ἥλιος τῆς πορφύρας Βασίλειος τὸ θρέμμα τῆς ἀλουργίδος: *Imperator terræ univerſæ ſol purpuræ Baſilius & alumnus.* Id de Macedone dici non poteſt, cùm neqve Porphyrogenneta fuerit, nec Imperatore patre natus ſit, neqve adultus. Zonaras in Conſtantino Duca. τὴν μὲν βασιλείαν αὐτοῦ καταλέλοιπε τρισὶν υἱέσιν, οὓς αὐτῷ ἡ σύνευνος Εὐδοκία ἐγείνατο. τοὺς μὲν δύο τὸν Μιχαὴλ, καὶ τὸν Ἀνδρόνικον ἰδιωτεύοντι ἔτι, τὸν δὲ

Κωνσταντῖνον βασιλεύοντι, καὶ αὐτὴ Αὐγοῦστα ἀναῤῥηθεῖσα. ὅθεν οὗτος μόνος Πορφυρογεννήτης ἦν· ἐν αὐτίκα καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις ἐκόσμητο. Imperium tribus filiis reliquit, quorum duos Michaëlem, & Andronicum Eudocia privato adhuc, Conſtantinum verò imperanti pepererat, cùm & ipſa Auguſta appellata eſſet. Unde hic ſolus Porphyrogennitus fuit, ac ſtatim præ cæteris imperii inſignibus adornatus.

89 Ex eo nempe Porphyrogenitorum nomen emerſit, ut qvi imperante patre naſcerentur, ſive in thalamo Porphyræ dicto, ſive purpura obvoluti, Porphyrogennetæ r) dicerentur. Herodianus hiſtor. lib. 1. de Commodo Marci Imperatoris filio: *ἔδωκε δὲ μετ' ἐκεῖνον ἐμὲ βασιλέα ἡ τύχη οὐκ ἐπείσακτον, ὥσπερ οἱ πρὸ ἐμοῦ, οὐδὲ προσκτήτῳ σεμνυνόμενον ἀρχῇ, ἀλλὰ μόνος τε ὑμῖν ἐγὼ ἐν τοῖς βασιλείοις ἀπεκυήθην, καὶ μὴ πειραθέντα με ἰδιωτικῶν σπαργάνων, ἅμα τῷ τῆς γαστρὸς προελθεῖν ἡ βασίλειος ὑπεδέξατο πορφυρίς· ὁμοῦ δέ με εἶδεν ἄνθρωπον ἥλιος καὶ βασιλέα. Nunc me poſt Marcum patrem vobis fortuna principem dedit, non quidem aſcititium, quales ante me fuerunt, neque veluti acquiſito imperio gloriantem, quippe unus ego vobis natus, educatusque in aula, non quidem privatis obvolutus faſciis: ſtatim me ut ex alvo prodieram imperatoria purpura ſuſcepit, ſimulque ſol hominem me vidit & principem.* Et Themiſtius orat. 6. de Valentiniano Gratiani Imperatoris fratre. *πρῶτος γὰρ δὴ τότε τῆς εὐδαίμονος οἰκίας ἐσπαργανώθης ἐν ἁλουργίδι. Primus autem tunc inclyta domus purpureis obvolutus es faſciis.* Dicitur tamen de Baſilio juniore, qvi circa annum Domini 977. cum Conſtantino Porphyrogenneta imperium tenuit.

XIII. Eſto decimus-tertius *ἀνθολόγιον*, s) *Anthologium*, primo ſui ortu tenue, nec magnæ æſtimationis, ſed novis additionibus

r) *Πορφύρα* pro domo ſive *οἰκίσκῳ* in ſepto Imperialis palatii CPolitani, in qva Imperatrices pariebant, paſſim occurrit ut in Typico Irenes Auguſtæ p. 140. Hinc *Porphyrogenitus*, qvi natus eſt Patre jam Imperatore. De qvo plura Martinus Hanckius de ſcriptoribus Byz. p. 462. & Cangius ad Alexiadem p. 223. atqve in CPoli Chriſtiana p. 120. & in utroqve gloſſario.

s) Prodiit Venetiis 1621. fol. & A. 1639. apud Jo. Petrum Pinellum, curante Theophylacto Tzanphurnaro, Hieromonacho. Cui editioni Paſchalion annorum 50. ab A.C 1642. ad 1692. ſubjicitur. Deniq; Anthologion excuſum eſt A. 1697. in Hungarowalachia, emendante ac recenſente Panagiota, Monacho Sinopenſi. Ἀνθολόγιον

nibus ſemper excreſcens, hac poſtremâ pro correctorum libidine immenſum factum eſt, adeo ut, ut ita dicam, in monſtrum evaſerit. Indicat titulus: *ἀνθολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ περιέχον τινὰς καὶ ἑτέ-* 90
ρας ἀναγκαίας ἀκολουθίας τε καὶ ἑρμηνείας οὐχ ὑπαρχούσας ἐν τοῖς προτυπωθεῖσιν ἀνθολογίοις. Totius anni Anthologium continens & alia quædam neceſſaria officia, & interpretationes, quæ in prioribus Anthologiis deſiderabantur. Potiſſimùm tamen in eo continentur officia, qvæ per annum in Domini noſtri JEſu Chriſti, Beatæ Virginis, & reliqvorum celebrium Sanctorum ſolemnitate decantantur. Seqvuntur officia qvæ *communia* dici ſolent in unum vel plures Prophetas, Apoſtolos, Martyres, Pontifices, Confeſſores, & alios. Tum demùm multa ex Paracletice hauſta ingeruntur, & omnium poſtremum adnectitur Paſchalium triginta duorum annorum. Liber, ut verum fatear, lucri cauſa exeogitatus, ferè enim nihil in eo eſt, ſi recentiora qvædam addita excipias, qvæ eradi tanqvam noxia, operæ pretium fuerit, qvod non in Menæis, & Paracletice, aliisqve libris, & commodiùs & accuratiùs digeſtum ſit. Plura in eo poſſemus animadvertere, ſed cum non ſcribamus cenſuram, opportuniori in loco animadvertenda notabimus. Auctores melodi majori ex parte ſunt ii ipſi, qvos ſuprà in Menæis recenſuimus, ex qvibus, ſi tibi animus eſt, repetas.

XIV. Decimus-qvartus erit *ὡρολόγιον*, t) *Horologium*, qvòd Horas diurnas & Officia contineat: Latini *Diurnum* dicent.

(Iii) 2 Præ-

λόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ - - ἐτυπώθη ἐν τῇ περιφήμῃ καὶ περιφανεστάτῃ Οὐγκροβλαχίᾳ ἐπὶ τῆς ἐκλαμπροτάτης ἀρχῆς τοῦ εὐσεβεστάτου εὐδοξοτάτου τε καὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος καὶ αὐθέντου πάσης Οὐγκροβλαχίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασαράμπα Βοεβόδα. Confer Clariſſ. Montfauconi Diarium Italicum pag. 437. Aliud eſt Anthologium novum, pro iis qvi iter agentes vel ægrotantes aut alioqvi legitime impediti choro intereſſe neqveunt, ab Antonio Arcudio, Corcyrenſi, Archipresbytero Soletano concinnatum juſſu Julii Antonii Sanctorii Cardinalis, editumq; Romæ A. 1598. 4. De hoc Allatius infra p. 104. ſq.

t) Prodiit Horologium Venet. 1535. 1601. 1623. 1646. 1652. &c. *ὡρολόγιον σὺν Θεῷ ἁγίῳ, ἔχον ἅπασαν ἀκολουθίαν.* Etiam Romæ A. 1677. excuſum Horologium ſecundum vetuſtum Ordinem & Typicum monaſterii Cryptæ Ferratæ, adjuncto Menologio. Sed Horologium iſtud complura habere qvæ ſunt ritibus Latinorum magis qvàm Græcorum conformia, notat Nic. Rayæus diſſ. præliminar. ad Tom. 2. Act. Sanctor. Junii p XXVII. & LXXX. Exſtat & *ὡρολογιόπουλον* ſive parvum Horologium de qvo Allatius infra p. 104.

Præter Horas & Meſoria, & alia qvæ ſingulis officiis neceſſariò dicuntur, ut Troparia, Pſalmos, preces varias, habetur *Canon*
91 *compunctivus, Canones Paracletici in B. Virginem, & Angelum cuſtodem, & deprecatorius in omnes Angelos & Sanctos, officium ſatis amplum ſanctiſſimæ Communionis, & minutiora alia*, qvæ non eſt opus recenſere. Demùm adnectuntur *Cyrilli Alexandrini* oratio de exitu animæ, & de ſecundo adventu, *Chriſtophori Patritii Mitylenæi* Troparia, Proſomia dicta, totum Menologium complectentia, *Paſchalium* u) annorum qvinqvaginta qvatuor, *Jonæ Gialeni* Selenodromium perpetuum, *Nicephori Paſchalei* de jejuniis Græcorum tractatulus, lingvâ eorum vulgari.

XV. Decimus qvintus erunt *Synaxaria*, x) Vitæ Sanctorum & Martyrum in compendium redactæ, & ſuccincta expoſitio ſolemnitatis de qva agitur. Anteqvam typis Menæa, aliiqve Græcorum libri Eccleſiaſtici editi omnibus paterent, ſimiles diſcurſus & Sanctorum vitæ peculiari libro diſpoſitæ, peculiare qvoqve ſibi volumen poſcebant, ut etiam ad hæc tempora ex manuſcriptis colligimus: poſtqvam verò omnibus communia facta ſunt, ſynaxaria ejuſcemodi unà cum libris, officiis inſervientibus edita ſunt. Dicuntur ſynaxaria à *συνάγω*, qvaſi diceres colle-

u) Paſchalio illi Græcorum intelligendo addendus Petavius in Uranologio lib. VIII. cap. 12.

x) In hoc diverſa ſunt Synaxaria à Menæis, qvod omiſſis cæteris partibus Officii ad Sanctos ſpectantis, ſolas eorum Synaxes ſive feſtivitates indicent cum brevi unius cujusqve elogio, ut notatur in Actis Sanctor. T. 1. Junii p. 16. Celeberrimus inter Synaxariorum concinnatores eſt Nicephorus Calliſtus, licet & plura alia vetuſtiora in Bibliothecis manu exarata exſtant, Cangio, Lambecio, Allatio & aliis memorata Synaxarium Combefiſianum qvod ſervatur Pariſiis à Patribus Prædicatoribus ſtrictioris obſervantiæ, laudant Acta Sanctor. T. 6. Maji p. 368. Mazarinianum T. 1. Junii p. 638. & alibi, Metricum Divionenſe qvod Collegio S. I. Divioneſi comparavit Petrus Franciſcus Chifletius, T. 2. Junii p. 953. T. 3 p. 326. & paſſim aliis locis: Synaxarium Gabrielis Naudæi, T. 1. Maji p. 428. 747. Claramontanum Collegii S. I. Pariſ. qvod Eccleſiæ CPol. in uſu fuiſſe videtur, T. 1. Junii p. 72. 169. &c. Nicephori Synaxaria à Matthæo Cigula Cyprio & à Maximo Margunio Cytherorum Epiſcopo in idioma Græcorum vulgare converſa prodiere A. 1607. 1637. 1648. 4. *συναξάρια ἤτοι βίοι ἁγίων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώττης μεταφρασθέντα παρὰ Μαξίμου ταπεινοῦ Ἐπισκόπου Κυθήρων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν.* Venetiis apud Antonium Pinellum. Synaxarium Ruthenorum diœceſis Kijovienſis, à Georgio Davide S. I. latine verſum laudat Papebrochius T. 1. Junii p. 135.

Digitized by Google

collectiones, & contractiones. Res ſiqvidem latiùs patentes, & longâ narrationum ſerie prolixæ in anguſtiores terminos colliguntur & contrahuntur. Gennadius cap. 5. *τοῦτο ἐν τῷ συναξαρίῳ τοῦ ἁγίου Μαξίμου γέγραπται, καὶ ἀναγνώτω ὁ βουλόμενος*, & alibi ſæpiùs. Meurſius notat duplicia fuiſſe, & hæc qvidem Xanthopuli dici, illa Triodii, obſervatqve ex ipſo Triodio, *πρόλογος ἐν ἐπιτόμῳ τῶν συναξαρίων τοῦ Ξανθοπούλου εἰς τὰ τοῦ Τριωδίου* 92
συναξάρια. Id tamen falſum eſſe, nec obſervari poſſe ex Triodio à lingvam Græcam intelligente, ipſa Triodii verba, & ſynaxariorum prologus arguit, qvi ita concipitur: *Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου συναξάρια εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τοῦ Τριωδίου μίαν ἑκάστην αὐτῶν αἰτιολογοῦντα, πῶς ποτὲ κατ' ἀρχὰς γέγονε, καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω νῦν ἔχουσι, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἐτάχθησαν μετά τινων ἐπισκέψεων μερικῶν, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων.* *Nicephori Calliſti Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſynaxaria, quæ illarum cauſas reddunt, unde originem habuerunt, & quamnam ob cauſam hoc tempore ita ſe habeant, & à divinis Patribus ſic diſpoſita ſint, cum nonnullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à Publicano & Phariſæo, finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum.* Ergo ſynaxaria hæc Xanthopuli fuere ab eo ſolemnitatibus Triodii confecta, & Triodio locis ſuis inſerta, qvæ à Publicani Dominica incipiunt, & finiunt in Dominica omnium Sanctorum. Ergo ſynaxaria Triodii & Pentecoſtarii, non qvia diverſa ab iis, qvæ Xanthopulus compoſuit, ſed qvia Triodio & Pentecoſtario aſſuuntur, Xanthopuli ſunt, & fruſtra alia in his duobus libris qværes. Sic item dicimus Troparia & Canones Triodii & Pentecoſtarii, qvia in Triodio & Pentecoſtario habeantur, licet eorum auctores alii atqve alii fuere. Non itaqve alia Xanthopuli ſynaxaria, alia Triodii, ſed ea qvæ Triodii eſſe aſſeruntur, qvæ in Triodio leguntur, Xanthopuli erunt, qvia auctor eorum Xanthopulus fuit, qvi in illis pleraqve ex recentiorum Græcorum penu inſperſit, digna animadverſione Eccleſiaſtica, y) qvæ ipſe ſingulari de hoc tractatu indicavi. Hoc idem confirmat Gennadius cap. 2. de Azymo, aſſeveratqve

(Iii) 3 præte-

y) Prolixe in Nicephorum eo nomine invehitur Allatius infra diſſ. 2. Vide etiam lib. de Synodo Photiana p. 326. ſeq. 527. & contra Hottingerum p. 124. Lambecium lib. V. p. 282.

prætereà ea in Conſtantinopolitana Eccleſia non legi. *ὡς αὖ δὲ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου μνησθῶ, ἔπεισί μοι καὶ σφόδρα γελᾶν, ὃς ἐφιλοτιμήθη μὲν συγγράψαι τὰ ἐν τῷ τριῳδίῳ νῦν εὑρισκόμενα συναξάρια· τῇ ῥύμῃ δὲ τῆς κακίας τοῦ σχίσματος κινηθεὶς ἔγραψε καὶ περὶ τῆς προκειμένης ἡμῖν ὑποθέσεως μεγάλα καὶ θαυμαστά. ὅτι ἢ ταῦτα ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐκ ἀνεγινώσκοντο, ἴσασι πάντες, καὶ οὐ δεῖ με περαιτέρω προβαίνειν. ἐν ταύτῃ μόνον τῇ πόλει τινὲς κατέπηξαν ἐν τῷ τριῳδίῳ, ὡς εὑρίσκονται. Ut verò & Nicephori Calliſti Xanthopuli mentionem faciam, ſanè illud ridiculum mihi & apprimè videtur, quòd ille ſynaxaria, quæ nunc in Triodio ſunt, componere ambitioſo ſtudio conatus eſt: verùm impetu pernicioſi ſchiſmatis motus ſcripſit & de propoſita hac materia ingentia & admirabilia. Ad ſynaxaria illa Byzantii legi non fuiſſe ſolita omnes norunt, nec oportet me ultra procedere. In hac tantùm civitate nonnulli in Triodio aſſuerunt, modo quo nunc videmus ea jacere.*

XVI. Decimus-ſextus in ordine ſit *πανηγυρικὸν*, *Panegyri-*
94 *cus*, qvi diverſorum auctorum orationes laudativas, ſeu demonſtrativas, ſi vis etiam exornativas in varias Chriſti Domini, & aliorum Sanctorum ſolemnitates. Qvemadmodum enim apud antiqvos in nundinis & conventibus publicis, ubi infinita hominum multitudo ludorum ſpectandorum causâ confluebat, ſimile genus orationum habebatur, ſic & in diebus feſtis Sanctorum, concurrente univerſo populo ad eorum res geſtas celebrandas, hæ orationes veterum ſanctorum Patrum & ſcriptorum celebrium leguntur. Liber manuſcriptus paſſim in Eccleſiis Græcorum reperitur, non idem tamen omnibus eſt, ſed varius pro varietate Eccleſiarum, & collectoris pietate, nec uno tantùm volumine continetur, ſunt qvibus duodecim voluminibus, iisqve ſatis ingentibus pro menſium numero diſponuntur. Fruſtrà hic ſcriptorum nomina numerarem, cùm omnes ij ad manus non ſint, nec eſſe unqvam poterunt, neceſſeqve eſſet omnes qvi unqvam aliqvid in memoriam Sanctorum compoſuerunt, recenſere. Recenſebo tamen præcipuos, z) & qvi apud omnes maximo in honore ſunt. Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus, Pantaleo Diaco-

z) Pleniorem Catalogum Panegyriſtarum Græcorum petere licebit ex Allatio lib. de Simeonibus, qvi notitiam eorum undiqvaqve ex Vaticana & aliis Bibliothecis non indiligenter collegit, cui in nova qvam paro editione plures etiam adjunxi.

Diaconus & Chartophylax magnæ Eccleſiæ, Ignatius Diaconus
magnæ Eccleſiæ, Baſilius Archiepiſcopus Seleuciæ, Joannes
Chryſoſtomus, Theodorus Studites, Baſilius Cæſarienſis, An-
tipater Boſtrorum Epiſcopus, Andreas Archiepiſcopus Cretæ,
Cyrillus Alexandrinus, Amphilochius Epiſcopus Iconienſis,
Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſcopus, Gregorius Neocæſarien- 95
ſis, Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus, Leontius Byzan-
tius, Leontius Hieroſolymitanus, Conſtantinus Porphyrogen-
neta, Leo Imperator, Germanus Archiepiſcopus Conſtantino-
politanus, Georgius Nicomedienſis, Titus Boſtrorum Epiſco-
pus, Joannes Damaſcenus, Theodorus Daphnopates, Joſe-
phus Theſſalonicenſis, Procopius Diaconus & Chartophylax,
Alexander Monachus, Nicetas Philoſophus, Timotheus Hiero-
ſolymitanus, Ephræm Syrus, Gregorius Nyſſenus, Aſterius
Amaſeæ, Gregorius Nazianzenus, Coſmas Veſtitor, Sophro-
nius Patriarcha Hieroſolymitanus, Epiphanius Cypri, Simeon
Metaphraſtes, & plures alii.

XVII. Erit decimus-ſeptimus *Evchologium*, a) Εὐχολό-
γιον. Preces enim apud Græcos Εὐχαὶ ſunt, hinc à potiori præ-
ſtantioriqve parte libri, libro nomen inditum eſt. Auctor
opuſculi περὶ θείας λειτουργίας καὶ ἱερέων. *De ſacra Miſſa & Sacerdo-
tibus.* τὸ δὲ Εὐχολόγιον ὀφείλει κρατεῖν ὁ ἱερεὺς, καὶ μὴ μετὰ σπουδῆς καὶ
συγχύσεως λέγειν τὰς εὐχὰς, ἀλλὰ καθαρῷ στόματι. *Evchologium ve-
rò habeat ſacerdos, & preces neque feſtinanter, neque confuſè, ſed
clarâ voce recitet.* Continet poſt tres Chryſoſtomi, Baſilii & Præ-
ſanctificatorum Liturgias, de qvibus nos ſuprà in libro Liturgia-
rum diximus, Preces & ordinem Lychnici ſive Veſperi, ordi-
nem & ſeriem adminiſtrandorum Sacramentorum, preces va-
rias ad rerum variarum benedictiones, in mortuos varios ritus & 96
canti-

a) Evchologion allegatur in Anaſtaſii Sinaitæ (ſive is Nicænus potius eſt) qvæ-
ſtione CXLI. Excuſum eſt ſæpe numero Græce Venetiis ut 1544. 1550. 1570. 1600.
1602. 1629. 1638. 1642. qvibus à Clariſſ. Caveo memoratis editionibus addere lice-
bit Venetam A. 1622. 4. Ruſſice vertit Petrus Mogilas Metropolita Kijovienſis,
throniqve CPol. Exarchus, & in monaſterio Kijovienſi edidit A. 1646. Græce ad
varias editiones & MSS. Codices recenſitum, & latina verſione doctiſſimisqve no-
tis & obſervationibus illuſtratum vulgavit Jacobus Goar, Pariſ. 1645. fol. cujus edi-
tionem ex MS. Codice Cæſareo valde poſſe ſuppleri notat Lambecius lib V. pag. 137.
Evchologion MS Cryptæ Ferratæ laudat Rich. Simon T. 3. Bibliothecæ Criticæ
Gallice editæ p. 226.

cantica, qvæ, Lector, per te in ipſa libri fronte inſpicere poteris. Liber in ea Eccleſia non Sacerdotibus tantùm, ſed Epiſcopis etiam maximè neceſſarius, editus cum manuſcriptis, ſi pauca qvædam excipias, qvæ exſcriptorum potiùs incuria irrepſerunt, concordat. Manuſcripta, ne ea apud Græcos in Græcia perqviramus, Romæ pleraqve apud doctiſſimos viros comperiuntur, antiqviſſimæ & optimæ notæ, omnium tamen antiqvitatem ſuperat Codex Barberinus in charta pergamena qvadratis litteris accuratiſſimè deſcriptus ante nongentos & plures annos, ſententiâ virorum qvi in hiſce rebus judicandis primi habentur, conſcriptus. Manuſcripti in eo differre videntur, qvod unus alio in rerum benedictionibus auctior aut amplior ſit, in Sacramentis conferendis, ſi pauca qvæ eſſentiam rerum non reſpiciunt, demas, in omnibus ſimiles ſunt. Idqve mirum non eſt, cùm apud Græcos pro varietate Eccleſiarum varii qvoqve ritus inoleverint, fides una eaqve perpetua ſemper fuerit, cùm eorum Præſules benè ſapere continuabant. De libro plura poſſem referre & examinare: verumtamen cùm ſub cenſura atqve judicio acerrimorum virorum ſudet, ſententiam de eo veram & judicium infallibile expecto.

XVIII. Sunt alia qvædam, ſed minoris momenti, & majorum librorum qvaſi *τμάχια*, & *ἀποσπασμάτια*, in qvibus ad
97 argumentum unum ſpectantia, ſimul unà omnia congeruntur, ne in illis conqvirendis Lectores defatigentur. Et ſit Liber decimus-octavus, qvem illi *Diaconion* b) nuncupant, qvo omnia qvæ ad Diaconi munus obeundum reqviruntur in agenda re divina, & ſingulis Officiis uno veluti faſce continentur. De eo videtur intelligendus eſſe Joannes Evchaïtarum Epiſcopus, cùm ea carmina *εἰς τὸ βιβλίον τῆς Διακονίας τοῦ τροπαιοφόρου* c) ſcripſit:

Πιστὸς βασιλεὺς, εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ,
Σεβαστὸς, ὀρθόδοξος ὁ μονομάχος,

Τὸ

b) Alioqvi *Διακονικὸν* denotat ſecretarium ſive Sacriſtiam ut vulgo appellant, ſive etiam locum in Eccleſia in qvo conſiſtunt Diaconi, tum collectam à Diacono pronuntiandam.

c) Hic titulus abeſt in Joannis Mauropidis, Evchaitorum (ita enim potius qvàm Evchaitarum ſcribendum eſſe notat Lambecius) Metropolitæ circa A. C. 1050. clari carminibus in principalium feſtorum Hiſtorias vulgatis Etonæ per M. Buſtum A. 1610. 4. pag. 51.

Digitized by Google

Τὸ πρὸς σὲ φίλτρον, οἷον ἐν ψυχῇ φέρων,
Εργοις ἔδειξε λαμπρὲ τροπαιοφόρε,
Απαντα ταῦτα τὴν ἀπαρτίσας χάριν.
Ων ἡ γραφὴ δείκνυσιν αὐτὴ τοὺς τόπους,
Εμοὶ πρὸ πάντων μαρτυροῦσα τὸν πόθον,
Επειτα τῆς σῆς πανσεβάσταις Αὐγούσταις.

Et illa in eundem.

Αλλων βασιλεὺς, σὸς δὲ πιστὸς οἰκέτης,
Ο τὸ κράτος σῆς ἐκ Θεοῦ λιταῖς ἔχων,
Αδελφὸν οὖν δίδωμι τοῖς ὑπηκόοις,
Χαίρων ἐμαυτὸν εἰς τὸ σοὶ δόξαν φέρειν,
Καὶ τὰς Αὐγούστας ὡς συνεργοὺς λαμβάνω,
Πρὸς τὴν ἴσην πρᾶξιν τε, καὶ λειτουργίαν.
Αλλ' ἀντίδος μέγιστε τροπαιοφόρε
Απασιν ἡμῖν τὴν ἄνω σκηπτουχίαν.

Qvorum ſententia fuerit ex verſione Argoli:

Princeps fidelis, Imperator & pius,
Auguſtus, orthodoxus en Monomachus
Erga te amorem, qualis eſt corde intimo
Mihi revelavit, tibi Stephephore 98
Cuncta hac tui ipſe conferens in gratiam,
Scriptura quorum ecce ipſa locos indicat,
Tibi ante cunctos teſtificans cor debitum,
Tuisque magni Palatii inclitis nuribus.

Aliud.

Rex caterorum, ſed tibi domeſticus,
Fidelis, ex te plurimum coram DEo
Potens, benignè ſubditis fratrem exhibeo
Me, cuncta promptus gloria hac tribuens tua,
Et comminiſtras utique miniſterii,
Nurus capio totius Auguſta domus.
Sed redde contra, magne Trophaeophore,
Nos axe latos atheris dominarier.

XIX. Decimus-nonus ſit εἱρμολόγιον, *Hirmologium*, ſic dictus, qvòd hirmos contineat, περιέχον πάντας τοὺς εἱρμοὺς τῆς ὀκτωήχου τῶντε δεσποτικῶν, καὶ θεομητορικῶν, καὶ ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, *continens omnes Octoëchi hirmos herilium & Deiparæ ſolemnitatum, ac totius anni.* Evchologium: ἀπερχομένου δὲ εἰς τὸν τάφον ψάλλουσιν οἱ ἱερεῖς τοὺς εἱρμοὺς τοῦ μεγάλου κανόνος. *Abeuntes in ſepulturam canunt ſacerdotes hirmos magni Canonis.* Cedrenus: τῆς ἑβδόμης ᾠδῆς κατήρχετο τοῦ εἱρμοῦ τοῦ λέγοντος, &c. *Septimæ Odæ incipiebat hirmum illius tenoris*, &c. Hirmus d) porrò eſt hymnus, ſive Troparium, à qvo reliqvorum Tropariorum, qvæ in ea Ode canerentur conſeqventia, & ſeries ducebatur. Idqve ita eſſe notarunt viri docti, e) ex Simeonis Theſſalonicenſis Archiepiſcopi,
99 lib. de templo, ſacerdote, & Myſtagogia. Addi poteſt Zonaras Comment. in Canones Anaſtaſimos Damaſceni in Procemio. εἱρμὸς δὲ λέγεται ὡς ἀκολουθίαν τινὰ, καὶ τάξιν μέλους, καὶ ἁρμονίας διδοὺς τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ τροπαρίοις, πρὸς γὰρ τὸ τῶν εἱρμῶν μέλος κἀκεῖνα ῥυθμίζονται, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναφερόμενα ἁρμόζονταί τε, καὶ ψάλλονται, καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ μελῳδήματος ἐκείνου ἀκολουθοῦσιν, ἢ ὅτι συνείρει καὶ συμπλέκει ἑαυτῷ κατὰ τὸ μέλος εἱρμὸς τὸ τροπάριον. *Hirmus appellatur, quòd ſeriem quandam, & connexionem, & ordinem cantus & conſonantiæ tribuat conſequentibus poſt ſe Tropariis. Nam ad cantum hirmorum conformantur, & attemperantur etiam Troparia, & decantantur non ſine relatione ad hirmos, quorum itidem melodiam & ſonum imitantur, vel inde hirmus nomen habet, quòd contrahat, & connectat ſibi in melodia & cantu Troparium.* Contendit non nemo f) hirmum in Eccleſia Latina *Tractum* dici. Eam tamen vocem inter Romanæ Eccleſiæ vocabula longè aliud ſignificare, qvàm hirmum, apud Græcos obſervavit, nec ſine ratione Gretſerus lib. 5. de Cruce: *Tractus* enim à trahendo dictus eſt, eo qvòd tractim cantetur. Nec qvæ poſtmodum ſubſeqvuntur ad illius Muſices normam concinnuntur. Sed qvid hoc ad hirmum, qvi canon & regula eſt modulationis ſubſeqventium Tropariorum. Hirmos ejus-

d) Hirmologium ejusmodi prodiit Græce Venet. 1603. 1643. 8. De qvo vide ſis Caveum, Cangiumqve, & Nic. Rayæum diſſ. præliminar. ad T. 2. Junii p. XVII.

e) Meurſius in gloſſar.

f) Idem Meurſius loco laudato.

Digitized by Google

ejusmodi notis etiam muſicalibus à Joſaphate Cucuzele g) digeſtos habes in Bibliotheca Barberina, ſub hoc titulo: εἱρμολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, καθὼς ψάλλεται εἰς τὸ ἅγιον ὄρος, ἐκαλλωπίσθη δὲ μικρὸν παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ἁπλοῦς Ἰωάσαφ τοῦ νέου Κουκουζήλη. *Hir-* 101
mologium totius anni, ut cani ſuevit in monte ſancto, id verò adornatum paululum eſt ab humili Hieromanacho Joſaphato Cucuzele juniore. In editis Hirmologiis adduntur nonnulla alia, ex aliis libris Eccleſiaſticis Græcorum decerpta, ad faciliorem divini Officii uſum. Sed cùm in Hirmologio inter alia capita, illud qvoqve inſeratur de exaltatione Panagiæ, operæ me pretium facturum exiſtimo, ſi qvis ſit Græcorum iſte ritus g) paucis expediam, ut qvi tot nugas in medium proferunt, jam deſinant ineptire. Anteqvam Monachi in menſam procedant (cui id onus incumbit, illi ἐφημέριον vocant) in diſco ſive ſcutella, (illi nuncupant παναγιάριον) ut legitur apud Codinum cap. 7. acceptum panem ad inſtar Crucis, in qvatuor dividit partes æqvales, ex angulo interiori panis abſcindit fruſtum cultro circumiens, adeo ut ex una parte anguli acuminatus ſit, ex altero circulari figura, trigonus imperfectus appareat, & ſic exciſum ſuo loco, unà cum reliqvo pane ſimul unito relinqvit, panem ſic accommodatum aliâ parte diſci cooperit. Ita enim diſcus ille comparatur cardine ex una parte cum ſuperioris partis oculo colligatus, ut modo capſarum includatur, ſin minus velo, & ſic apponit in menſa, in qva ſolus Abbas, vel Proegumenus, qvi ſcilicet Abbatis, dum ille abeſt, locum tenet, & δικαῖον appellant, aſſidet. Finito prandio, & ſigno dato in Contio, ita ipſi vocant campanulam ex ære fabrefa- 100
ctam, omnes aſſurgunt, & conceptis precibus, diſcum illum cum pane, qvi Panagia eſt, Ephemerius ſuſtollit. Poſtmodum, reſerato Panagiario, & fruſto illo è pane exciſo converſo, ut

 mica

g) Lambecius Lib. V. p. 273. memorat MS. ſeriem ordinationis univerſi Officii Eccleſiaſtici, conſtructam & notis antiqvis Muſicis adornatam à Joanne Cucuzele. Βιβλίον σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχον τὴν ἅπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, συνταχθεῖσαν παρὰ τοῦ Μαΐστορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζήλη. Incipit: Δεῦτε προσκυνήσωμεν κ. τ. λ. Nec non ejusdem Joannis Cucuzelis τέχνην ψαλτικὴν καὶ σημάδια ψαλτὰ μετὰ πάσης χειρονομίας καὶ συνθέσεως.

h) Copioſius hunc ritum illuſtrant Cangius in gloſſario Græco p. 1088. & Goarus ad Euchthe Evcholog. p. 567.

mica nuda ſuperior ſit, præſentat Abbati, qvi extremis digitis miculam arripit, & ori impoſitam abſumit: deinde aliis monachis, ſervato ordine offertur, qvi eodem modo miculam ex Panagiario auferunt, & comedunt. Tum Abbas vinum calici infuſum bibit, qvem omnes ſequuntur, & gratiis DEo actis diſcedunt: & hic eſt modus exaltandi Panagiam, qvamvis alii alio qvoqve modo præparent. Hic tamen modus in monte ſancto uſitatiſſimus eſt. Morem hunc etiam Imperatores ſervaſſe in ſua menſa habeo ex Codino cap. 7. *τὸ δέγε παναγιάριον ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης λαβὼν, ἐπάνω τίθησι τῆς τραπέζης, καὶ ὑψῶν παναγίαν δίδωσι ταύτην τῷ δομεστίκῳ, ὁ δὲ τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ, οὗτος δὲ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἅμα τὴν παναγίαν λαβεῖν ἐν τῷ στόματι πάντες βοῶσι πολυχρόνιον· καὶ ὁ πιγκέρνης αὐτίκα τὸ τοῦ οἰνοχόου φέρει σκουτέλιον, κερατῶν καὶ μανδύλιον, ἐπεὶ προαπῆρεν ὡς εἴρηται, τὸ μινσάλιον. Porrò Praefectus menſæ acceptum Panagiarium menſæ imponit, & elevans Panagiam dat illam Domeſtico menſæ; ille magno Domeſtico, hic Imperatori, & quamprimum Panagiam ori inſerit, omnes accinunt,* ad multos annos, *& confeſtim Pincerna cellæ vinariæ ſcutellam affert cum maſili *, quia menſaria mappa jam antea ablata fuit, ut dictum eſt.* Id cum plerique
102 non intellexiſſent, in meras nugas verſi ſunt, qvas optimè exploſit Gretſerus in Codinum. In exaltatione itaqve Panagiæ, ut diximus, non unus ſervatur ab omnibus modus, nam ſeculares cum ſolemni convivio cives excipiunt, poſt menſam in dexteram adoleſcentuli, ex Clero tamen, paululum contractam, & volæ ſiniſtræ impoſitam panem præparant, & conceptis precibus, Sacerdos ibi aſtans primus micam accipit, poſteà aliis adoleſcens ſuggerit, qvod remanet, ipſe in manibus maxima cum veneratione conſumit.

XX. Pari ratione editus fuit & alius, qvi ſit vigeſimus liber ſub hoc titulo: *σύνταγμα τινῶν ἀναγκαίων ἀκολουθιῶν καθεκάστην ἀνηκουσῶν τῷ ἱερεῖ συλλεγεισῶν ἐκ τοῦ εὐχολογίου. Neceſſariorum quorumdam quotidianorum officiorum ad ſacerdotes pertinentium, & ex Evchologio deſumptorum Collectio* in 4to, & continentur: *Ordo ſervandus in Veſperis, Ordo in Matutino, Epiſtolæ & Evangelia in varias commemorationes Sanctorum, Ordo pro parva benedictione, Ordo communis invocationis, Ordo in ſponſalibus, Ordo in coronatione ſponſorum, Ordo*

* *mantili.*

Digitized by Google

Ordo in Bigamum. Preces in puerperam primo partûs die , Preces pro obſignando puero , octavo die poſt partum , Preces in puerperam quadrageſimo die , Preces in puerperam cùm abortum fecit , Preces pro catechumeno faciendo , Ordo ſacri Baptiſmatis.

XXI. Liber qvoqve muſicalis ſit vigeſimus primus , in
qvo varia Troparia , & Pſalmi , & alia qvæ in Matutinis , & in aliis
Officiis , & Liturgiis potiſſimum cantari ſolent in varia argumen- 103
ta , muſicis notis. Ex iis qvædam vocantur *κεκραγάρια* , qvaſi
diceres *clamatoria* , & eſt Pſalmus i) qvi incipit , *Domine clamavi , exaudi me* , putoqve ſic dicta , qvòd in primo verſiculo
bis verbi *κράζω* mentio fiat. Dicit enim , *κύριε ἐκέκραξα πρὸς σὲ εἰσάκουσόν μου , πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σὲ , Domine clamavi ad te , exaudi me , attende voci orationis meæ , cùm clamavero ad te.* Qvamvis non me lateat eo nominis cantica qvoqve cum modulatione decantata inferri. Unde etiam *κράκται* Cantores ſunt , non Lectores , nec de aliis Codinum cap. 18. intelligendum eſſe pro certo dicere audeo : *οἵ τε πρωτοψάλται , καὶ οἱ ἀναγνῶσαι , οὓς ἐξ ἔθους παλαιοῦ κράκτας ἐν ταῖς τοιαύταις ὀνομάζουσι πανηγύρεσι , καὶ τελεταῖς. ψάλλουσιν ᾄσματά τινα συμπλοῦντα καὶ ἡρμοσμένα εἰς τὰ τοιαῦτα. Quas occupant Protopſaltæ , Domeſtici , & Lectores , quos veteri more in ejusmodì panegyricis feſtis , & initiationibus* Clamatores *vocant , qui carmina quædam & cantica canunt huc facientia , & accommodata.* Eadem ferè habet Cantacuzenus Hiſt. lib. 1. cap. 41. Libri iſti muſicales non omnes iidem ſunt , ſed varia , pro libidine exſcribentium , aut eorum qvi exſcribi curant , continent , omnia tamen ad dierum feſtorum ſolemnitatem confecta. Vidi ipſe pleroſqve elegantiſſimè ſcriptos , in qvibus etiam auctorum nomina præfiguntur , de qvibus in obſervationibus Eccleſiaſticis multa.

XXII. Nec deficit vigeſimus ſecundus *ὡρολογόπουλον* ,
Parvum nempe *Horologium* , à majori enim & ſatis amplo pro 104
neces-

i) Pſalmus CXLI. adde Lambec. V. p. 272.

k) De Horologio dictum ſupra p. 90. ſeq. Horologopulum ſive Horologii Epitome minori forma prodiit Venet. 1642. *συνοπτικὸν ὡρολόγιον* MS. in Bibl. Regia memorat Cangius.

neceſſitate, minuſculum hoc, & ad portandum magis idoneum, extractum eſt. Continet, *poſtquam Chriſtianus è ſomno ſurrexerit, gratiarum actionem. Officium mediâ nocte, & Veſperis ſingulis diebus dici ſolitum. Novem Cantica, Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam horas. Typica, Parvum Apodipnum, Exapoſtilaria, & Apolyticia totius Hebdomadis, Preces in menſa, Preces breviſſimas dicendas ſingulis diei horis, Menologium breviſſimum, Paſchalium annorum decem.*

XXIII. Addam his omnibus *νέον ἀνθολόγιον*, 1) *novum Florilegium*, qvi erit vigeſimus-tertius, ab Antonio Arcudio Romæ anno 1598. editum in 4to, cùm enim ipſe qvamvis pium, & accuratum, prolixum tamen atqve diffuſum divini celebrandi Officii conſideraſſet: ideoqve ob penuriam librorum, ſecumqve tot volumina deferendi moleſtiam, Presbyteri vel Monachi Græci, qvi dictum Officium recitare tenentur, munus ſuum non rectè obeant: ita jubente Julio Antonio Sanctorio Cardinali, Nationis Græcorum Protectore, & parente humaniſſimo, pro iter agentibus, & aliis, qvi qvamcunqve ob cauſam choro intereſſe non poſſent, & Græco ritu viverent, ex tot voluminibus divinum Græcorum Officium in Breviarium, ſeu compendium redegit. Qvemadmodum & Orientales Græci *Anthologium* habent, licet imperfectum, ut Arcudius ait, ediditqve. Qvid
105 verò in hoc Anthologio contineatur, habeto tibi ex ejusdem Arcudii verbis: *Complectitur autem hoc Breviarium rubricas generales, Pſalterium cum Canticis, juxta ſeptuaginta interpretes, ex nova veteris Teſtamenti recognitione, & editione. Horologium, Officium feriale, Officium τῆς ἀναστασίμου ὀκτωήχου μετὰ τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν, εὐαγγελίων τε, καὶ ἐξαποστειλαρίων, ἀναστασίμων. Pentecoſtarium, Officium Corporis Chriſti. Officium defunctorum, στιχηρὰ, δόξας, καθίσματα, atque lectiones Sanctorum communium, ſimplicium, ac propria eorum συναξάρια, ſeu geſta, quorum apud nos dies feſti celebrantur. Domini ſolemnitatum, ſanctiſſimaeque DEi genitricis Mariæ, cæterorumque inſignium tum duplicium, tum ſemiduplicium feſtorum dierum Sanctorum integra per annum Officia. Simplicium verò feſtorum Canones, ſeu lectiones proprias, ob operis magnitudinem vitandam, non ponimus, ſed commu-*

1) Confer quæ ſupra ad p. 89.

communes Sanctorum lectiones congruentes aſſignamus. Denique quidquid omnino in viginti illis voluminibus ſparſim fuſeque continebatur, id totum breviùs collectum hoc libro uno praſtringitur. Liber tamen tot laboribus, & annorum diſpendio abſolutus nullo plauſu exceptus eſt. Monachi, qvi Tuſculi Baſilianam normam ſeqvi ſe profiterentur, eorumqve aſſeclæ, qvod meliora non habeant, cùm iter agunt, eo utuntur, & breviori incommodo ſe extricant. Et ſanè ſi intra Sanctorum Patrum terminos ſe continuiſſet Arcudius, neqve plus ſapere, qvàm ipſe divinus Spiritus voluiſſet, Opus neqve inutile, neqve incommodum Orientalibus etiam Græcis fuiſſet. Verumtamen cùm vetera immutat, integra obtruncat, perfecta immiſcet, & de ſuo addit 106
incompta atqve inſulſa, neqve cum Græcis ipſis communia, ſtomachum ſapientibus movit, & opus alias laudabile, dehoneſtavit.

Hi ſunt Græcorum Eccleſiaſtici Libri, m) mi Naudæe, qvos mihi imparato raptimqve ſcribenti, & aliis negotiis urgentioribus occupato, memoria ſuggeſſit. Fortè an alius qvispiam excidit? Credo. Nullo id tamen fuerit illius Eccleſiæ damno, qvæ præcipuos & alicujus conſiderationis numeratos jam habet. Si qvid omiſſum eſt, id parvi momenti, vel fuerit, vel in aliis, qvidqvid in eo continetur, inſertum reperietur. Plura potuiſſe addi, qvi in Græcorum ritibus omnino jejunus non eſt, fatebitur. Hæc paucula tamen mihi viſa ſunt ſufficere; & jam ſcis plures me abhinc annos in eosdem libros animadverſiones compoſuiſſe, reſervaſſeqve mihi multo plura peculiaribus capitibus opportuniùs abſolvenda. Vale, mi Naudæe, vale, & tui obſeqventiſſimum ama.

LEO-

m) Nomina aliorum inſerta invenies Indici, qvem diſſertationibus hiſce ſubjeci.

109 # LEONIS ALLATII
In Libros Eccleſiaſticos Græcorum,
TRIODIUM, PENTECOSTARIUM, PARACLETICUM
EXAMEN,
Ad VIRUM Clariſſimum & Doctiſſimum
JOANNEM AUBERTUM.

JOANNI AUBERTO
VIRO CLARISSIMO, AC DOCTISSIMO,
LEO ALLATIUS.

QVALE ſit aliorum ingenium, non anxius exquiro (VIR CLARISSIME AUBERTE) meum certè eſt, cùm aliquid, quod arriſerit, chartis mandavi, ſtatim aliquem mihi conquirere ex hominum genere, qui non levi pede, & ſuperficie tenus, ſed pleno, & prudentia munito pectore ſapiunt, non ut ſcripti cauſam ſuſcipiat, & reprehenſione digna tueatur, & ſi Diis placet, laudet; ſed ut vulneribus medeatur, & ſi qua ſunt non à recta ratione dictata, corrigat, emendet, immutet, deleat, penitùs tollat. Neque enim fieri poteſt, ut omnia ſemper laudanda ſcribamus,
110 *reprehendenda nunquam. Homines ſumus, ex ingenio humano ſcribimus, qui nunquam non labuntur, & errant. Id ſi nuſquam alias, nunc mihi in negotio difficillimo peroptandum fuit: neque enim in levibus, & levi manu verſamur, ſed in intima Græcorum penetrantes adyta, & eviſceratas ex eorum pectore, & ſcriptis ſententias cenſoriâ virgulâ examinantes, & ad amuſſim judicio facto ponderantes ea, in quibus minus eſt; nec ad Eccleſiæ Catholicæ dogmata ſuſtinentur, tanquam ſpuria, & adulterina pandimus, refellimus, & rejicimus, recta ſanaque*

que comprobamus. Tanta cognitor cauſa unus mihi obvius factus es, AUBERTE, cujus eam judicio dirimi, quam in partem cunque res ceciderit, facilè patiar. Nolo hîc illas animi dotes, quibus te DEus ornavit, & orbi Chriſtiano inclareſcere voluit, recenſere: ne actum ipſe agere, & rem gravem, atque eximiam, omnibusque patentem, elumbi hac meâ oratione imminuere videar; jubet id etiam modeſtia tua, quæ delatas ſibi laudes amolitur, & quaſi ex non opportunè ſuoque loco collocatis pudore afficitur, & me etiam ſimilis ratio pudoris ab hac laude retardat. Sed ſive taceam ipſe, ſive ſileant alii, 111
nunquam Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus adeò ſpecioſâ veſte per te domo elatus, & per omnium manus vagari juſſus, conticeſcet; ſed magnis clamoribus beneficium evulgabit. Ægrè reprimunt ſe Damaſcenus, Maximus Monachus, & alii, qui à te lumen, & ſplendorem expectant. Ad te itaque meum de tribus præcipuis Græcorum Libris Examen transmiſſum, lætus ſuſcipito, atque quo polles ingenio dijudicato, male compta perpolito, errata corrigito, ſpuria obeliſco notato, ſi nihil eſt quod arrideat, igne cremato: quidquid feceris, optimè factum fuerit: fauſtum, fortunatumque ſcriptioni acceſſerit quidquid à te deletum, aut immutatum ſuerit, ne des aliquid amicitiæ: exoſculabor ſententiam, nec judicem alium appellabo. Mitto tibi nonnulla alia Damaſceni ſcripta, è Bibliothecis Italicis eruta & Georgii Chioniadæ ſcholia improbo labore, atque invitis Muſis exſcripta, adeo in Archetypo erant omnia confuſa, & avia, ut niſi Simonis Portii amiciſſimi mei intendens induſtria, & vigil cura adveniſſet, ſanè de eo exſcribendo deſperaſſemus. Exſcriptus ta- 112
men ille eſt, capita numerata, verba, quibus ſcholia applicanda erant, indicata, ut AUBERTO noſtro majoribus ſtudiis occupato, laborem levaremus: quidquid præterea ſum, totus tuus ſum. Vale.

113 LEONIS ALLATII DE TRIODIO.

LIBRUM Græcorum Eccleſiaſticum , in qvo Officium in Eccleſiis eorum recitari ſolitum à Septuageſima , qvam ipſi vocant Dominicam Publicani & Phariſæi , ad Sabbatum ſanctum continetur , nomine Triodion , n) qvod cùm Canones & Hymni in ſolemnitates Domini noſtri JEſu Chriſti , B. Mariæ Virginis , & aliorum Sanctorum novem habeant ſtrophas, ut ita dicam, Odas nuncupatas , qvaſi Cantiones liber hic Canones hujuscemodi , ut plurimùm , qvi ternas Odas non excedunt , complectitur. Hunc ego librum Triodion appellatum attentè legi , & in eo præter multa Typographorum errata fœdiſſima, qvæ librum ipſum non culpant , hæc prætereà adnotavi digna, qvæ expurgentur, tamqvam hæretica, & erronea.

Anteqvam autem illa enumerem, illud animadvertendum eſt, libri hujus plures & varios fuiſſe auctores , qvi pro tempore alia atqve alia addendo , librum neqve parvum per ſe , neqve exiguum , majorem etiam usqve ad faſtidium fecére adeò , ut , ſi
114 modus non adhibeatur , & temeritas addentium non tantùm in iſto libro , ſed in aliis etiam , comprimatur , erit cùm nox & dies pro illis ſolùm recitandis , tantum abeſt ut cani poſſint , qvæ vix modò ſufficiunt , ſatis non erunt. Qvare ſacerdotes , qvi noſtro hoc ævo lectione tam prolixâ defatigati , ſæpè ſæpiùs ab Officiis recitandis abſtinent , vel pro libito omittentes , qvaſi per ſaltus , qvæ ſibi videntur , tantùm recitant , plauſibiliori nomine impotentiam cauſati penitus omittent omnia. Eoqve præcipuè qvod apud eos ad hunc diem non convenit, qvæ qvisqve qvolibet die recitare teneatur.

Auctores libri , qvò propiùs aberant à Chriſto , & divinâ progenie, meliùs qvæ erant veritatis cernentes , optimè & ſine ulla offenſione divinas Sanctorum laudes , & Fidei dogmata decanta-

n) De hoc Triodio dictum ſupra p. 69. ut de Synaxariis p. 91.

Digitized by Google

cantarunt: ſeqviores affectibus propriis diſtracti, ſæpè etiam odio in Romanam Eccleſiam, multa qvæ à veritate aberrant, intruſerunt. Qvod ſanè manifeſtum eſt in hoc libro; nam antiqva ferè omnia plana ſunt, nihil in ſe continent, qvod pias aures offendat: recentia multis ſcatent erroribus, & ſubdolè ſæpiùs in Romanam Eccleſiam garriunt, multas etiam hæreſeon labes lectionibus inſpergunt. Qvibus abciſis, liber nitori ſuo priſtino reſtitutus, nullâ expurgatione indigebit.

Inter auctores recentiores, qvi librum novis ſcriptorum acceſſionibus fœdarunt, præcipui ſunt Nicephorus Calliſtus Xanthopulus, o) & Philotheus Patriarcha Conſtantinopoli- 115
tanus, Schiſmatici, & Hæretici.

Calliſtus, qvi eſt etiam auctor Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ à Lango editæ, in ſuis ſcriptis proceſſionem à Patre tantùm Spiritus ſancti pertinaciter defendit. Andronico Imperatori Eccleſiæ Romanæ hoſti infenſiſſimo, ob hanc contra Latinos hæreſim defenſam, blanditur, & in Latinorum ritus, & Eccleſiaſticas Cæremonias oblatrat.

Philotheus Palamæarum partium aſſertor multis contra Latinos invectus eſt: multum etiam pro Palama, illiusqve hæreſibus à plerisqve Græcis oppugnatis, & damnatis, defendendis, & ſcriptis, & operibus inſudavit. Tandem ipſum Palamam inter Sanctos retulit, & Officium in ejus laudem compoſuit, ut infra videbimus.

Errores à me in hoc libro notati potiſſimum in ſynaxariis, hoc eſt in lectionibus ſic dictis, qvòd in compendio ſparſa hinc inde recolligantur, & auditoribus pleno conventu proponantur, comperiuntur. Eorum collector fuit dictus Xanthopulus, ut ex nota qvaſi procœmiali pag. 3. fac. 6. col. 1. in fine diſcimus. *Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου συναξάρια εἰς τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς τοῦ Τριωδίου μίαν ἑκάστην αὐτῶν αἰτιολογοῦντα, πῶς τε κατ' ἀρχὰς γέγονε, καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω νῦν ἔχουσι, καὶ παρὰ τῶν ἁγίων, καὶ θεοφό-*

o) Antonius Poſſevinus lib. VI. Bibl. ſelectæ c. 2. inter cauſas diſſidii, qvod inter Eccleſiam Græcam & latinam adhuc foveri non deſinit, refert errores qvi ſpectant ad eorum rituale, in qvod qvadringentos abhinc annos acerba qvædam maledicta Nicephorus Xanthopulus in latinam Eccleſiam male affectus conjecerit. Philotheus Patriarcha CPolitanus fuit circa eadem fere tempora, eodem ſæculo XIV. De utroqve & Nicephoro & Philotheo dixi in Bibl. Græca ſuo loco.

θεοφόρων πατέρων ἐτάχθησαν μετά τινων ἐπιστάσεων μερικῶν. ἀρχόμενα
116 *ἀπὸ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, καὶ καταλήγοντα μέχρι τῶν ἁγίων πάντων.* Id eſt, *Nicephori Calliſti Xanthopuli in præcipuas Triodii feſtivitates ſynaxaria, quæ illarum cauſas reddunt, unde originem habuerunt, & quamnam ob cauſam hoc tempore ita ſe habeant, & à divinis Patribus ſic diſpoſita ſint, cum nonnullis circumſtantiis particularibus. Ordiuntur à Publicano, & Phariſæo, finiunt in ſolemnitatem omnium Sanctorum.*

I. Primus ergo error eſt, qvi pœnarum inferni aliqvando finem eſſe, & damnatorum redemptionem inſinuat. Pag. enim 9. 6. c. 2. f. hortatur Chriſti fideles Chriſtum exorare, ut animas fidelium mortuorum ab igne ſempiterno liberet, *ἵνα τοῦ αἰωνίου πυρὸς αὐτὰς ῥύσηται, ut eas ab igne ſempiterno liberet.* Et infra p. 10. b. c. 2. m. *τῆς αἰωνίου λυτρώσῃ κολάσεως, ab æterna libera pœna.* Et rurſus, *καὶ σκώληκος ἀλήκτως κολάζοντος, à verme indeſinenter puniente.* In his videntur Origenis errorem p) ab Eccleſia Græca etiam decreto ſynodali, atqve Oecumenico q) damnatum ſecuti, qvi finem aliqvando infernalibus pœnis ſtatuebat. Et in nonnullis Orientalium Nationum r) à piis viris confectis, & cui id onus incumbit, traditis relationibus, ubi inſtituta ac mores, & fides illarum nationum exponuntur, inter alios earum errores, hunc qvoqve vidi adnotatum, eos tenere firmiter, pœnas inferni aliqvando finem habituras. Hinc faciliùs ſvadeor, ſive id Origeniſtarum, ſive aliorum fraude factum ſit

p) De Origenis ſententia confer Petavium III. 6. de Angelis, Gvil. Spencerum ad Origenem contra Celſum p. 47. ſeq. & illuſtris Huetii Origeniana p. 153. Si tamen recte calculos ponas, videbis Græcorum qvos h. l. perſtringit Allatius ſententiam ab Origenis opinione plurimum diſſidere, nam Origenes ſibi perſvaſit omnes pœnas atqve ſupplicia inferorum fore tantum temporalia & purgatoria: Græci vero non negant dæmones & impios homines in æternum eſſe puniendos, ſed tantum aliqvos ex hominibus putant precibus aliorum, poſt temporaria ſupplicia inferorum flammis eripi, qvæ eorum doctrina ab Eccleſiæ Rom. placitis de purgatorio non differt niſi nomine, & qvod infernum appellant, qvod latini purgatorium. Vide Allatium libro de purgatorio & contra Hottingerum p. 152. atqve Richardi Simonis notas ad Gabrielem Philadelphienſem p. 254. ſeq.

q) In Synodo V. & diu poſt in Florentina.

r) Confer qvæ de Georgianis ſive Iberianis idem Rich. Simon in Hiſtoria Critica dogmatum rituumqve Oriental. cap. V.

ſit in Eccleſiam Græcam, præter Catholicorum mentem irrepſiſ-
ſe, & poſtea latenter fuiſſe propagatum. Adde Græcos illam 118
mordicus tueri ſententiam, preces à ſanctis viris, Deoqve gra-
tis effuſas, infidelibus, & æternis cruciatibus damnatis proficuas
eſſe, qvibus & recreantur, & aliqvando etiam earum ope à pœnis
liberantur. Exemploqve multorum, ſed præcipuè Trajani, &
Theophili Imperatorum, & Ethnici, qvem allocutus eſſe S.
Macarius narratur in ſynaxario ejusdem diei pag. 11. b. c. 1. f.
Ὅτι δὲ ὠφελεῖ τὰς ψυχὰς τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμενα, δῆλον μὲν καὶ ἐξ
ἄλλων πολλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν ἅγιον Μακάριον ἱστορίας, ὃς
ἀνδρὸς ἀσεβοῦς Ἕλληνος ξηρὸν κρανίον κατὰ τὴν ὁδὸν παριὼν εὑρηκώς,
ἤρετο εἴ τινά ποτε ἐν ᾅδῃ παραμυθίας αἴσθησιν ἔχουσι. τὸ δὲ ἀπεκρίνατο.
πολλὴν αὐτοὺς ἔχειν αἴσθησιν, ἡνίκα ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εὐχὴ πάτερ
εἰπών. ἦν γὰρ τοῦτο ποιῶν ὁ μέγας, καὶ δεόμενος τοῦ Θεοῦ μαθεῖν ἐφιέ-
μενος, εἰ ὠφέλειά τις τοῖς προκεκοιμημένοις ἐντεῦθεν ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ
Γρηγόριος ὁ Διάλογος διὰ προσευχῆς τὸν βασιλέα Τραϊανὸν σέσωκεν,
ἀκούσας παρὰ Θεοῦ, μὴ ἄλλο λοιπὸν αὐτὸν ὑπὲρ ἀσεβοῦς δεηθῆναι. ναὶ
μὴν καὶ τὸν θεοστυγῆ Θεόφιλον Θεοδώρα ἡ βασιλὶς διὰ τῶν ἁγίων καὶ
ὁμολογητῶν ἀνδρῶν τῶν βασάνων ἐξήρπασε, καὶ διέσωσεν ὡς ἱστόρηται.
Id eſt, *Res à ſanctis pro animabus geſtas, illis proficuas eſſe, multis aliis,
ſed præcipuè ex hiſtoria illa, quæ de ſancto Macario narratur, perſpi-
cuum eſt. Hic ſiquidem infidelis hominis gentilis exſiccatam calvariam
præteriens in itinere adinuentam interrogavit: ſi quam in inferno conſo-
lationem perſentiſcunt. Illa reſpondit ſummoperè eos recreari, cùm pro
mortuis preces Pater effundis. Magnus enim ille id facere ſueverat,
DEumque exorabat, diſcere appetens, ſi qua inde utilitas mortuis acce-* 117
*deret. Sed & Gregorius Dialogus nuncupatus, mediis precibus Impera-
torem Trajanum liberavit, monitus propterea à DEo, ne de cætero pro
infideli deprecaretur. Quinimmo DEo exoſum Theophilum Theodora Im-
peratrix, ſanctorum Confeſſorum ope tormentis ſurripuit, ſervavitque,
ut in hiſtoriis ſcriptum eſt.* Glycas epiſt. 26. Καὶ τί λέγω περὶ ἀν-
δρῶν εὐσεβῶν ὅπουγε καὶ θανοῦσιν ἀσεβέσιν οὖσιν, ὡς ὁ λόγος, ἤδη γνω-
ρίζεται σοι λύσιν ἀμπλακημάτων ἐπήνεγκε δικαίου εὐχή; ἀλλ' ὑπὲρ
τοιούτων ἀπίστων δηλαδή, ἐὰν τὰ τοῦ κόσμου πένησι δώσεις, ὡς οἱ μαθη-
ταὶ διαγορεύουσι τοῦ Χριστοῦ κατ' οὐδὲν ὠφελήσει αὐτούς. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως
ἔχει, τί χρὴ καὶ λέγειν περὶ τῆς ἰσχύος τῶν ἱερῶν εὐχῶν. ὁ γὰρ ποιῆσαι
τὰ τοῦ κόσμου διδόμενα πένησιν οὐκ ἰσχύουσιν, τοῦτο εὐχὴ δικαίου παραδό-

ξως ἐποίησεν. ὁ γὰρ Διάλογος μέγας Γρηγόριος τοῦ θεοῦ δεηθεὶς ὑπὲρ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν Τραϊανοῦ βασιλέως τοῦ ἐν ἀσεβείᾳ τὸν βίον καταλύσαντος, οὐ διήμαρτε τῆς αἰτήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα ὑπὲρ ἑλληνίδος τινὸς, ἡ Φαλκονίλλη τὸ ὄνομα, τοῦ θεοῦ δεηθεῖσα τῶν αἰωνίων αὐτὴν βασάνων, ἀπήλλαξεν. καὶ ὁ μέγας δὲ Μακάριος ἐντυχὼν καθ' ὁδὸν τῷ τοῦ ἀρχιερέως τῶν εἰδώλων ξηρανθέντι κρανίῳ, καὶ ἐρωτήσας αὐτὸ, περὶ ὧν ἐγλίχετο μαθεῖν, ἤκουσεν ἐξ αὐτοῦ, λόγον γὰρ ἀληθείας ἐνέπνευσεν αὐτῷ τηνικαῦτα ὁ θεὸς, ὡς ἡνίκα προσφέρεις τὰς θυσίας ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τότε παραμυθίας μικρᾶς αἰσθανόμεθα. ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος ἁμαρτίᾳ περιπεσὼν μείζονι τοῦ ἀφεθῆναι αὐτῷ, μυριοπληθῆ γὰρ στρατὸν μαχαίρᾳ παρέδωκε βαρβαρικῇ, εὐχαῖς ἀνδρῶν ὁσίων ἐξέφυγε τὴν αἰωνίζουσαν κόλασιν. Et quid de hominibus
119 *piis loquor, cùm & quibusdam demortuis impiis, ut oratio jam exponet, peccatorum ſolutionem apportarunt preces juſti? Verumtamen ſi pro infidelibus omnia mundi pauperibus tradas, ut Chriſti diſcipuli dicunt, nullo illis emolumento ſuerint. Et hæc ſi ita ſe habent, quid nobis de ſacrarum precnm viribus dicendum eſt? Quod enim res mundanæ pauperibus exhibitæ efficere non poſſunt, juſti oratio admirabiliter perfecit. Magnus namque Gregorius cognomento Dialogus, effuſis precibus ad DEum, pro remiſſione peccatorum Trajani Imperatoris, qui vitam in impietate finierat, à poſtulatis non cecidit. Sed & prima martyr Thecla pro gentili, cui Falconillæ nomen, ſupplicans, à ſempiternis eam pœnis eripuit. Magnus item Macarius per viam in ſacerdotum Idolorum principis exſiccatam calvariam incidens, & poſcens ab ea quod libebat addiſcere, audiit, verbum namque veritatis illi DEus inſpiraverat. Cùm ſacrificia pro mortuis offers, tunc nos puſillam conſolationem perſentiſcimus. Imò & Mauricius Imperator, cùm in peccatum remiſſione gravius incidiſſet, innumeram enim exercitus multitudinem barbaris trucidandam exhibuit, precibus hominum ſanctorum æternas pœnas aufugit.* Joannes Damaſcenus. s) Trajani hiſtoriæ, qvam miraculum germanum, & irrefutabile ab Oriente, & Occidente comprobatum vocat, & de Macarii cum Mortuo colloqvio, de Falconilla narrationem ſubdit, qvæ cùm eſſet gentilis, idolorum cultrix, profana, & Chriſti miniſterio aliena, ſalvata nihilominus eſt à Protomarty-
120 re. De Trajani & Falconillæ ethnicæ ſalute, eadem cum Damaſceno refert Auctor vitæ Coſmæ Melodi: Κύριε ὁ θεὸς, ὁ καὶ Τραϊα-

s) Joannes Damaſcenus ſermone de precibus pro defunctis p. 420. ſeq.

Τραϊανὸν τὸν δυσσεβῆ βασιλέα, καὶ κατὰ χριστιανῶν ἀμέτρως λυττήσαντα ταῖς τοῦ σοῦ θεράποντος Γρηγορίου δεήσεσι τῆς γεέννης τοῦ πυρὸς λυτρωσάμενος, καὶ Φαλκονίλλαν τὴν ἑλληνίδα ταῖς τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης εὐχαῖς τῷ κλήρῳ τῶν σωζομένων συγκαταλέξας, αὐτὸς ἐπάκουσον καὶ ἡμῶν καὶ ταῖς τῶν ἐκλεκτῶν σου σκηναῖς τὸν τῶν σῶν οἰκετῶν γεννήτορα κατασκήνωσον. ἡ μὲν γὰρ μεγίστη ἡ πρωτομάρτυρ Θέκλα. μέγας δὲ ὁ θεῖος Γρηγόριος, καὶ διὰ τοῦτο παρά σοι δεδυνημένοι τὰ μέγιστα. ἀλλά γε πρόσεισι καὶ ἡμῖν αἵ τε τοῦ τεθνηκότος ἀγαθουργίαι πρὸς ἀντισήκωσιν. καὶ προσέτι τὰ εὐγενῆ ταῦτα νεόφυτα, καὶ καλλίκαρπα, κἂν ἐκ φαύλης ῥίζης ἐβλάστησαν, ὡς τὸ ἐνδέον ἐκεῖθεν, ἔνθεν τὴν ἀναπλήρωσιν δέχεσθαι. *Domine, DEus, qui Trajanum regem impium, qui in Chriſtianos immoderatè tanquam rabidus canis ſævierat, ſervi tui Gregorii precibus à gebenna ignis liberaſti, & Falconillam gentilem, Thecla protomartyris ſupplicationibus ſorti juſtorum adnumeraſti, tu ipſe exaudi nos quoque, & in electorum tuorum tabernaculis ſervorum tuorum parentem colloca. Licet enim Thecla protomartyr maxima fuerit, magnus porrò & divinus Gregorius, ideoque maxima quoque ex te exculpſerunt, nihilominus ſuppetunt & nobis, quæ apponamus, & defuncti res probè geſtæ, & nobiles hi, recenterque nati, & fructicoſi, quamvis ex improba radice orti ſunt, ſurculi, quibus ſi quid fuerit, quod in nobis minus ſit, ſupplere poſſumus.* Et Nicolaus Athenienſis Metropolita in Officio ſancti Olei, qvod in demortuos canitur: Καὶ παράσχου συγγνώμην τῷ δούλῳ σου τῷ παροργήσαντί σε, ὡς σάρκα ἀνθρωπίνην III
φοροῦντι καὶ ἀσθένειαν ἔχοντι, καὶ ὡς ἐπήκουσας τῇ θελήσει σου Θέκλῃ τῇ πρωτομάρτυρι, τῇ ἐπὶ μητρὶ αὐτῆς εἰδωλολάτρειδι, καὶ οὐ παρεῖδες τὴν δέησιν αὐτῆς, ἀλλ᾽ ὡς ὑπεράγαθος, καὶ εὐδιάλλακτος ἔδωκας αὐτῇ συγγνώμην. καὶ ὡς ἔλυσας τῆς μάστιγος Τραϊανὸν δι᾽ ἐκτενοῦς ἐντεύξεως τοῦ δούλου σου Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, ἐπάκουσον καὶ ἡμῶν δεομένων σου οὐκ ἐπὶ εἰδωλολάτρειδι, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν πιστόν σου δοῦλον παροργίσαντά σε δι᾽ ἀσθένειαν. *Et præbe veniam ſervo tuo, qui te in iracundiam commovit, tanquam qui carnem humanam fert, & imbecillitati ſubjicitur; & ut exaudiſti tuâ voluntate Theclam protomartyrem, pro matre gentili exorantem, & non contempſiſti preces illius, ſed ut ſuper omnia bonus, & facilè conciliabilis exhibuiſti illi veniam, & ut è ſupplicio liberaſti Trajanum, per extenſas preces ſervi tui Gregorii Dialogi, exaudi nos quoque ſupplicantes non pro gentili, ſed pro fideli ſervo tuo, qui ob imbecillitatem te in iracundiam concitavit.* De Trajano etiam Nicepho-

Digitized by Google

Nicephorus Blemida Tractatu, Qvalem deceat eſſe Imperatorem: Διὸ πολλοὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἔργοις καὶ λόγοις ἐφιλοσόφησαν
περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς. οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν ἄλλων Τραϊανὸς ὁ βασιλεὺς
τὸν πατέρα Νερούαν διαδεξάμενος καλῶς καὶ αὐτὸν βασιλεύσαντα
ἐμιμεῖτο. τοσοῦτον γὰρ εἶχε τὸ ταπεινὸν, καὶ συμπαθὲς, καὶ εὐπρόσι-
τον, ὡς καὶ παντὶ λυπουμένῳ συμπάσχειν, καὶ συναλγεῖν, καὶ
πρὸς τοὺς πταίοντας ἀνεξίκακον εἶναι, λέγων, ἁρμόζει τῷ βασιλεῖ
μιμεῖσθαι θεὸν, καὶ τῶν πλασμάτων τῶν δούλων ἀνέχεσθαι. διὰ τοῦ-
το καὶ συγγνώμης ἠξιώθη παρὰ θεοῦ, οὐ μόνον τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλ-
122 λὰ καὶ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ τὸ μέγιστον καὶ παράδοξον ταῖς δεήσεσι
τοῦ θαυματουργοῦ Γρηγορίου, οὗ ὁ διάλογος. τῆς γὰρ φιλανθρω-
πίας, καὶ συμπαθείας ἧς ἐκεῖνος πλουσίως μετεδίδου τοῖς πταίου-
σιν ἔτυχε καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τῆς ζωῆς τέλει παρὰ θεοῦ τοῦ ἀποδεχο-
μένου μὲν τὸ συμπαθὲς, καὶ φιλάνθρωπον, μισοῦντος δὲ τὸ ἀπη-
νὲς, καὶ ἀπάνθρωπον, καὶ πρὸς τοὺς τὸ ὁμόφυλον ἀκαμπεῖς, καὶ
ἀσυμπαθεῖς κατ᾽ ἀξίαν κολάζοντος. ἔδειξε γὰρ ὅτι συνεργούσης εὐ-
χῆς δικαίου νικᾷ τὸ συμπαθὲς, καὶ αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν. *Quapropter multi ex antiquis Imperatoribus verbo & opere de hac eadem virtute philoſophati ſunt. Inter eos non fuit poſtremus Trajanus Imperator, qui patrem Nervam excepit, probeque illius res geſtas imitabatur: adeo enim erat animo demiſſo, miſericordi, & facili, ut cum omnibus afflictis affligeretur, ac condoleret, nec iis, qui malè ſe geſſerant, iraſceretur, illud habens in ore, proprium eſſe Imperatori DEum æmulari, & errores ſervorum ſuſtinere: ideoque miſericordiam à DEo conſecutus eſt, non peccatorum tantùm, ſed quod apprimè eximium eſt, & præter omnem expectationem, precibus miraculorum effectoris Gregorii cognomento Dialogi, propria ſalutis. Humanitatem enim, & miſericordiam, quam ille abundè aliis miniſtrabat, ipſe in vita exitu à DEo, qui miſericordiam atque humanitatem exoſculatur, efferatos atque immiſericordes animos odit, & ad idem genus implacabiles, atque inexorabiles pro dignitate caſtigat, adeptus eſt, illudque omninò comprobavit juſtorum precibus concurrentibus, ipſam etiam impietatem à miſericordia ſuperari.*
Macarii hiſtoriam è Palladii Lauſiacis deſumptam t) præter Nicephorum, Joannes Damaſcenus refert ibidem, & compro-

t) Qvanqvam in editionlbus Palladii illud de Macario non exſtat, tamen in Codice Colbertino reperit Cotelerius III. p. 563. monument. Græc. Vide eundem T. 1. p. 546. ſeq. ac de Falconilla Acta Theclæ in ſpicilegio Grabiano T. 1. p. 109.

probat. Et Joannes Hagioëlita in Encomio Macarii Ægyptii. 123
Οὗ τὰς προσευχὰς καὶ κρανίον ἕλληνός τινος ἱερέως ἐν ἐρήμῳ κείμενον παραδόξως ἀνεκήρυξεν, καὶ ἐν ταῖς βασάνοις ἄνεσιν χαριζομένας ἐπέδειξεν, ὅταν ὑπὲρ αὐτῶν γίνονται. *Cujus preces & calvaria cujusdam gentilis ſacerdotis in eremo projecta admirabiliter prædicavit, & iis, qui in tormentis erant ceſſationem ſuppeditantes, cùm pro illis funderentur, demonſtravit.* Theophilum ab alterius vitæ ſuppliciis liberatum ſanctorum precibus, præter Nicephorum, tradunt Zonaras Hiſtor. tom. 3. in vita Michaëlis filii, Conſtantinus Manaſſes in Synopſi, Gennadius pro Concilio Florentino pag. 5. & alii. Trajani, Theodorus Metochita Hiſtor. Rom. lib. 1. Gabriel Philadelphienſis pro Græcis contra Latinos different. 4. ex Joanne Damaſceno. Qvæ ſi vera ſunt, jam poſt hanc vitam in inferno redemptionem, ac ſalutem eſſe comprobant. Et licet pleriqve apud Latinos, qvibus hiſtoria de ſalute Trajani cordi eſt, ut ſimilem errorem evitarent, multa commenti ſint: hi qvidem Trajanum ad vitam revocatum à ſancto Gregorio, & baptizatum, rurſumqve vitâ functum abiiſſe in cœlum: Alii non revixiſſe corpus, ſed clanculò animam à Gregorio baptizatam: Alii haud qvaqvam ab inferis liberatam, ſed tantummodò pœnis alleviatam: Alii alia ridicula addidêre, ut de cranio illius cum vivida adhuc lingva reperto. Alii item ſcholaſticè diſſerentes, rem ita potuiſſe eſſe voluerunt, Trajanum, poſtqvam ex hac vita migravit, ſecundùm præſentem juſtitiam in Tartarum detruſum, ſecundùm autem ſuperiores cauſas, qvibus prævidebatur ad vitam revocandus orationibus S. Gregorii, erat de 124
illo aliter diſponendum, qvare non finaliter fuit in inferno deputatus. Alii tamen ſaniori conſilio, inter fabulas, & anilia nugamenta, u) totum hoc, qvod de Trajani ſalute refertur, rejecerunt. Licet, inqvam, res hæc ita pertractetur à Latinis, Græci tamen apertis velis, & ſine ulla ſui dicti emollitione, qvin etiam factum aliorum exemplis comprobantes, in eam

u) Plures è Romana Eccleſia ſcriptores qvi fabulam illam explodunt, laudavi in Bibliotheca latina, ubi de Plinii junioris Epiſtolis. Qvanqvam ex eadem qvoqve Eccleſia Romana non deſunt qvi huic & ſimilibus narrationibus libenter accommodarunt fidem, ut Alphonſus Ciacconus, cujus Apologia pro relatione de Trajano, inſcribitur: *Hiſtoria veriſſima à multorum calumniis vindicata.*

iverunt ſententiam, animas æternis pœnis condemnatas, ſi ſanctorum preces intercedant, ſalvari poſſe, & ſanctorum precibus detrahere, qvi id negaret, qvaſi ipſæ nullius eſſent roboris apud DEum. Ideoqve neqve cauſas ſententiæ ſuæ qværunt, ſed admiratione perciti, omnia in miſericordiam DEi, & orationis vim deferunt. Joannes Damaſcenus dicto loco: Θαυμαστὸς εἶ δέσποτα, καὶ θαυμαστά σου τὰ ἔργα, καί σου τὴν ἄφατον εὐσπλαγχνίαν δοξάζομεν, ὅτι πάντοτε πρὸς τὸ φιλάνθρωπον νεύεις, καὶ τοῖς δούλοις σου τὰς ἀφορμὰς παρέχεις, τῆς τε φιλαδελφίας, καὶ τῆς πρός σε βεβαίας πίστεως καὶ ἐλπίδος, καὶ ἐδίδαξας ἡμᾶς διὰ τῶν σῶν θεραπόντων εὐεργεσίας ποιεῖν ὑπὲρ ἀλλήλων ἐξιλασμούς τε, καὶ ὁλοκαυτώσεις, ὕμνους, καὶ ψαλμῳδίας, καὶ προσευχὰς οὐκ εἰκῆ καὶ εἰς μάτην. σὺ γὰρ ἀπλανὴς καὶ εὐπάροχος, καὶ διδοὺς πᾶν ὃ ποιοῦ προσφέρουσιν εἰς δόξαν σου μυριοπλασίονα τὴν ἀντίδοσιν, καὶ οὐδὲν ὅλως ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι γινομένων ἀνόνητον. Id eſt: *Mirabilis es Domine, & mira-*
125 *bilia ſunt opera tua: miſericordiam tuam ineffabilem rectè glorificamus: undequaque enim ad miſericordiam propenſus es, ſervisque tuis varias occaſiones ſalutis, fraternæ dilectionis, ſolidaque ſpei, ac fidei erga te prabes, docens per famulos tuos nos invicem mutuis beneficiis debere proſequi: qualia ſunt propitiationes & holocauſta, hymni, pſalmorum cantus, & preces. Neque id temerè fruſtrave. Nam cùm errare neſcias, ad largiendumque ſis facilis, & milleſarlam retribuas pro omnibus, quæ in gloriam tuam offeruntur, quomodo inutile erit aliquid, quod in nomine tuo fuerit factum?* Et cùm ipſi fateantur, criminoſum eſſe pro infidelibus, & filiis perditionis aut orare, aut ſacrum offerre, ideoqve eundem D. Gregorium admonitum, ne de cætero ſimilia auderet, tanto viro non verentur, actionem tam indignam, qvæ neqve ex ignorantia, neqve ex impotentia animi potuit provenire, impingere; & volunt hominem in eadem ipſa actione, in qva pro idololatra orans in DEum delinqvebat, à DEo exauditum fuiſſe.

De Theophilo Baronius x) ex Gennadio Patriarcha in expoſitione pro Concilio Florentino ſeſſ. 5. tradit in ipſo fine vitæ ſui erroris pœnitentem, imaginem ſacram adoraſſe, ac poſt mortem in judicium raptum, precibus uxoris Theodoræ, Metho-

x) Baron. ad A. C. 842.

thodii Patriarchæ, & aliorum, miſericordiam à DEo conſecutum eſſe: & fusè narrat idem Xanthopulus in Synaxario ſecundæ jejuniorum Dominicæ pag. 72. 6. c. 1. m. refertqve Au- 126
ctor innominatus de conſtitutione * Dominicæ orthodoxæ. Qvod ſi verum eſſet, nulli dubium eſt, ſanctorum preces ita invaluiſſe, pœnitentiâ etiam Theophili confirmatas, ut à meritis æternisqve ſuppliciis illum liberarent. Sed hoc ad rem propoſitam nihil facit, cùm Græci dicant mortuis infidelibus impœnitentibus, & in peccatis mortuis preces ſanctorum proficuas eſſe, & manifeſtè colligitur ex Joanne Zonara in ejus vita. Expirans enim uxorem, & Canicleio Præfectum Theoctiſtum multum obteſtatus eſt, ne paterentur venerandas imagines reponi, aut Joannem, qvi Iconomachorum hæreſim propugnabat, Eccleſia pelli. Adde etiam Imperii æmuli Theophobi caput per vim abciſum manibus propriis contrectaſſe, & qvaſi injurias ulciſcentem, illius cruciatu, atqve ſupplicio paviſſe oculos, animumqve exſaturaſſe, & vindictæ ſitim verbis etiam illis, *neque ego poſthac Theophilus, neque tu Theophobus eris*, propalaſſe, & dum hæc diceret, expiraſſe. Hunc tamen Zonaras in vita Michaëlis filii, communibus precibus poſt mortem à tormentis liberatum narrat, illisqve fidem abrogare, nonniſi qvi interceſſiones ſanctorum apud DEum aliqvid poſſe ignorat. Ecce ejus verba: Οὕτω φασὶ καὶ τὴν βασίλισσαν θερμότατα δεηθῆναι τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, καὶ μοναχῶν κοινὴν προσενεγκεῖν δέησιν τῷ θεῷ, ὥστε σωτηρίας τυχεῖν τὸν βασιλέα, καὶ ξυνευνέτην αὐτῆς. καὶ μέντοι θερμότατα δεηθῆναι αὐτοὺς τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν μὴ παριδεῖν τὴν αἴτησιν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀξιῶσαι συγγνώμης τὸν βασιλέα Θεό- 127
φιλον. ᾄδεται ταῦτα καὶ τοῖς ἀφορῶσι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον τοῦ θεοῦ, καὶ δέχεται, καὶ πιστεύεται. ἀπιστήσει δ' οὐδεὶς, ἢ ὅστις οὐ μέγα οἴεται δύνασθαι τὰς τῶν ἁγίων ἐντεύξεις τὰς πρὸς τὸν θεὸν, οὐδ' ἀντιμετρεῖν οἶδε τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα πρὸς τὰ ἀνθρώπινα ἀγνοήματα. Id eſt: *Tum ajunt Imperatricem inſtantiſſimè oraſſe Patriarcham, aliosque Pontifices, & monachos, ut communibus precibus Imperatoris & conjugis ſui ſalutem à DEo exorarent. Quod cum illi ferventibus animis feciſſent, DEum preces ſervorum ſuorum non eſſe aſpernatum, ſed ignoviſſe Imperatori Theophilo. Celebrantur hæc & ab eis, qui DEi humanitatem intuentur, & recipiunt, & credunt. Neque verò quiſquam eis fidem abrogaret, niſi qui*

* 2. Qvadrageſimæ, qvâ reſtitutum imaginum cultum Græci celebrant. infra p. 144.

qui parùm poſſe interceſſiones ſanctorum apud DEum ſenſerit, & DEi bonitatem cum humanis erratis componere ignorarit. Qvid plura? Paulus Monachus Monembaſiæ Epiſcopus in Narrationibus tradit, matrem adulteram damnatam, à pœnis liberatam fuiſſe à filio precibus & orationibus. Et Glycas, ſive Zonaras in epiſtolis, epiſt. 21. Εἰ γὰρ καὶ περί τινων ἁγίων ἔτι τῷ βίῳ περιόντων ἠκούσαμεν ὡς δι' εὐχῶν αὐτῶν, καί τινας ἐν ἀσεβείᾳ τὴν ζωὴν καταλύσαντας αἰωνιζούσης κολάσεως ἠλευθερώθησαν, τί τὸ κωλύον μὴ καὶ τὸν βίον ἀλλάξαντες καὶ τοῦ Θεοῦ δῆθεν ἐγγύτερον γεγονότες τὰ αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσι ποιεῖν, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐνέργειάν τε καὶ δύναμιν, ἵνα μὴ λέγω πολλῷ μείζονα διά γε τὴν τῆς σαρκὸς ταύτης ἀπόθεσιν; *Etenim ſi de nonnullis ſanctis, cùm adhuc hanc vitam ducerent, intelleximus eos preci-*
128 *bus ſuis quosdam, qui in impietate perierant, à ſempiterno ſupplicio liberaſſe, quid impediet, ne præſenti vitâ immutatâ, Deoque facti proximiores, præceſſoribus eadem efficere, eandemque poſſidere facultatem, & efficaciam, ne dicam multo majorem, propter hujusce carnis depoſitionem?* Non diſſimile eſt, qvod multorum ſententia, famaqve ad ſua usqve tempora producta, narrat Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi, de patre Joannis Damaſceni, qvi Mahometanæ legi addictus, extra Eccleſiam mortem obiit. Is nihilominus Coſmæ Præceptoris, Coſmæ Melodi, & Joannis filiorum precibus, ab æternis ſuppliciis, qvibus infideles puniri ſveverunt, liberatur, & inter beatos gloriæqve Chriſti participes collocatur. Nicephorus qvoqve Blemmidas in vita ſancti Pauli Latrenſis refert, Ignatium qvendam monachum, qvi nefario ſcelere vitam divinam atqve humanam polluerat; ideoqve derepente peſſimè contrucidatum, & pœnis æternis, uti memorat, condemnatum, precibus Fratrum, & interceſſione Pauli Latrenſis, non multos poſt dies ab iisdem liberatum, & beatorum ſocietati redditum. Et ne tandem hiſcere audeant, in nonnullis eorum Evchologiis Venetiis editis, & præcipuè in edito apud Chriſtophorum Zannetum 1553. cap. 96. pag. 214. habetur Officium ſancti Olei, qvod in demortuos canitur à ſeptem ſacerdotibus, compoſitum à Nicolao Athenarum Metropolita. Qvisqvis tamen is Nicolaus ſit, in eo Officio apertiſſimè preces illæ ab
129 illis ſacerdotibus effunduntur, & reliqvæ cæremoniæ peraguntur ad liberandam demortui animam, non à gloria Paradiſi,

tunc

tunc enim deſperent; non à pœnis Purgatorii, qvas illi nullas agnoſcunt: ergo à pœnis inferni: & id ſe conſecuturos illis ſupplicationibus Thraſones iſti exiſtimant. Precantur DEum, ut demortui animam liberet à ſempiternis vinculis, & carcere: Ἀπέλυσον αὐτὸν τῶν αἰωνίων δεσμῶν· καὶ τῆς φυλακῆς; ὅτι σὲ αἰσθανόμεθα ὑπεράγαθον λυτρωτὴν αἰωνίων δεσμῶν τῶν ψυχῶν. Et orat. 4. Εὐχαριστοῦμέν σε ὑπεράγαθε, ὅτι τοὺς αἰφνιδίως ἁρπαγέντας, καὶ ἀμετανοήτως, καὶ τῷ ᾅδῃ κατεχομένους δι' ἐντεύξεων τῶν δούλων σου ἀνίεις τῶν δεσμῶν, καὶ λύτρωσαι τοῦ σκότους, καὶ ἀνάγεις τῆς φυλακῆς. διὸ καὶ ἡμεῖς οἱ ἀτελεῖς. *Gratias agimus tibi, ſuper omnia bone, quòd ex improviſo raptos, & nullâ pœnitentiâ actâ, & in inferno detentos, per ſupplicationes ſanctorum tuorum, à vinculis ſolvis, & liberas à tenebris, & à carcere educis. Quapropter & nos viles*, &c. Orat. 5. affert exemplum de Trajani, & Falconillæ ſalute, defunctoqve ſimilia deprecatur. Et Orat. penultimâ: Καὶ ἐλευθέρωσον αὐτὸν τῆς ζοφώδους καὶ σκοτεινοτάτης κολάσεως, καὶ τῶν πικρῶν τυράννων, καὶ κολαστῶν δαιμόνων. *Et libera eum à caliginoſo, & obſcuriſſimo tormento, & amaris, & punientibus dæmonibus.* Vincula & carcer ſempiternus, qvi in inferno detinentur, nulla propriorum delictorum peracta pœnitentia, Trajani & Falconillæ exemplo libertatem depoſcere, tenebricoſiſſima tormenta, amari, punienteſqve dæmones, Purgatorii ne ignis an infernalis indicia ſunt? & tamen miſericordes iſti, & qvi tantundem de ſuis precibus confi- 130
dunt, DEum aliàs mitiſſimum exorant, ut peccatores ſimiles, & ad ſimiles pœnas condemnatos, è carcere, tenebriſqve perpetuis eductos, in gloriam beatorum deducat, ut immemor ſcilicet ſui dicti, *in inferno nulla eſt redemptio*, redemptionem ibi eſſe facto demonſtret. Id cùm Novatoribus hiſce durum videretur, & clariſſimè ſeqvi viderent, ſi ſemel pro uno vel altero DEi miſericordis benignitate portæ inferi adaperirentur, etiam pro univerſis aliis fore futuris temporibus adaperiendas, qvod impium eſſet aſſerere, verba ſancti Baſilii orat. in Pentecoſten impiè depravarunt, qvaſi in eo eſſet; in inferno non omnes, ſed unam tantùm partem confeſſuros Dominum. ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε κύριε. οὐδὲ πάντες οἱ ἐν ᾅδου ἐξομολόγησιν παῤῥησιάσονται φέρειν σοι. *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui in inferno ſunt audebunt confeſſionem offerre tibi.* Ibi enim legitur, οὐδὲ οἱ ἐν ᾅδῃ,

 abſ-

absqve vocula πάντες, & legit etiam Glycas, ſive Zonaras epiſt.
20. optimè ad rem, & ad ſententiam. Mortui enim, & apud
inferos, ſub terra ſcilicet degentes non laudant, neqve confi-
tentur Dominum, ſed nos qvi vivimus eum laudamus, & pro eo-
rum animis, effuſis precibus exoramus, qvod & facit Eccleſia,
& veriſſimum eſt. Abſurda qvæ in hoc Officio continentur me-
ditatiùs conſiderantes, poſtremi Euchologii correctores ab eodem
131 Euchologio eraſerunt, ne malè ſanis opinionibus legentium ani-
mos inficerent, audacter primi addentes qvod nefas fuerat legi,
poſtremi cautiùs, ut noxia demerent, utriqve malè. Qvo enim
nomine addunt vel demunt libris Eccleſiaſticis qvidqvid ipſis li-
buerit, absqve Eccleſiæ auctoritate? qvod ſanè qvemadmodum
maximoperè dolendum eſt, ita eſſet, ne futuris temporibus
ſimilia paterentur, ſummâ curâ invigilandum.

De Macarii colloqvio cum mortuo ſatis dixero, ſi dicam illud è Palladii * Lauſiacis profectum, in Eccleſia Græcorum propagatum fuiſſe, ideoq; merum figmentum eſſe judico, cùm hominem non integræ fidei habeat auctorem. Illum enim multa in illa hiſtoria ex voluntate commentum, dicteria in Hieronymum, Origeniſtarum, & Pelagianorum laudationes immenſæ abundè arguunt. Et cùm ipſe ab Evagrio Pontico Origenis erroribus fuerit imbutus, qvos & in Palæſtina docere conatus eſt, qvid mirum ſi Origeniſtarum errorum ſemina, ubi commodè fieri poteſt, inſpergat? Et damnatorum aliqvando reſtitutionem fore, Origenis error fuit, qvem ipſe non illepidâ iſtâ narratiunculâ confirmare nititur, cùm afferat infideles æternis pœnis addictos, piorum precibus ſublevari: ut hic etiam perfectam aliqvando ſalutem habituros convincat.

Neqve formula illa apud Latinos in oratione, qvæ poſt
Evangelium in Miſſa recitatur: *Libera Domine animas fidelium de-*
132 *functorum de pœnis inferni, & de profundo lacu, libera eas de ore leo-*
nis, ne abſorbeat eas Tartarus, ne cadunt in obſcurum, &c. eadem
eſt cum iſtis Græcorum. Illa ſiqvidem de Purgatorii pœnis, à
qvibus orat Eccleſia, ut qvi illic detineantur, liberentur; ut
non detineantur videlicet diutiùs in illis, & qvaſi à divina clementia deſtituti, à Tartaro abſorberi videantur, commodè accipi poteſt. Pœnæ enim inferni pro pœnis Purgatorii ſumi poſ-
ſunt,

* Non ideo ipſe ſuis hujus commenti auctor.

ſunt, cùm non minùs infernus, qvàm Purgatorium ſubterraneum qvid ſit. Niſi etiam dicere velimus pro illis animabus orari ſecundùm qvandam anticipationem, ſeu repræſentationem, ſtatum enim illarum animarum Eccleſia repræſentat in eo puncto, qvo à corpore exeunt, & ad judicium referuntur, tunc namqve orat pro illis, *ne abſorbeat eas Tartarus*, &c. ſicut etiam nunc, qvando Chriſti adventum repræſentat, intercedit, *Rorate cæli deſuper*, &c. At illæ Græcorum in hanc ſententiam trahi non poſſunt, cùm pœnæ illæ æternæ ſint, & indeſinenter excrucient, qvo pœnæ Purgatorii à pœnis inferni differunt. Niſi omnes pœnas poſt hanc vitam etiam æternas purgatorias dicere velimus, qvi fuit error Origenis, ut refert Epiphanius epiſtolâ ad Joannem Hieroſolymitanum, omnibus impiis hominibus & dæmonibus etiam tandem ſalutem pollicentis: Et modus iſte loqvendi non niſi pœnas inferni nobis indicare, ex eodem auctore manifeſtum fit. Ipſe enim in ſeqventi Synaxario, ubi de judicio univerſali pertractat, de damnatis, eorumqve pœnis verba faciens, dicit: 133
Καὶ πορεύσονται οἱ τῶν ἀγαθῶν ἐργάται αἰώνιον ζωὴν κομιζόμενοι. οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ αἰώνιον πάλιν τὴν βάσανον, καὶ οὐδέ ποτε τούτων παῦσις γενήσεται. p. 17. a. c. 1. m. *Et abibunt qui bona operati ſunt, ſempiternam vitam deferentes; peccatores vero ſempiternum rurſus tormentum, neque unquam horum finis erit.* Et infrà damnatorum pœnas ex Evangelio explicans: *Αἱ βάσανοι μὲν ἃς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον παραδέδωκεν, αὗταί εἰσιν. καὶ ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. καὶ βάλλετε αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον.* *Tormenta quidem, quibus ſacrum Evangelium eos tradidit, hæc ſunt: Ibi erit planctus, & ſtridor dentium; Vermis eorum non ceſſabit: Et ignis eorum non extinguetur. Et abjicite eum in tenebras exteriores.* Ergo ſi damnatorum pœnæ æternæ, & vermis indeſinenter puniens ſunt, & preces ideo effunduntur, ut ab hiſce pœnis liberentur, qvemadmodum & Trajanus infidelis, & Theophilus damnatus, & alii liberati ſunt: ergo de pœnis inferni, non de Purgatorii ſermo eſt.

Si dicant eos in Purgatorio fuiſſe, & ut ſe ab hoc defendant, Purgatorium nobis etiam nolentes concedant, ridiculi omnino ſunt. Qvis enim unqvam prohibuit, ne prò iis, qvi in Purgatorio ſunt, preces fundantur? Qvis pro precibus, ut illos liberaret, effuſis, caſtigatus fuit, & monitus ne poſthac ſimi-

ſimilia auderet? At iſti dicunt ita Gregorium admonitum. Ergo de pœnis inferni, non de Purgatorii * intelligunt, à qvibus orant, ut animæ liberentur. Ergo pœnarum illarum aliqvando finem futurum exiſtimant: aliàs non orarent. Qvod inde
134 neceſſariò ſeqvi ſatis ſubodoratus eſt Auctor Græcus de Purgatorio igne, qvamvis malè poſtea inde concludat, ignem Purgatorium non eſſe concedendum, ne in errorem Origenis, pœnis æternis finem ſtatuentis prolabamur. Εἰ δὴ νῦν ἐκ νέου καὶ πρόσκαιρον ὀνομάσωμεν πῦρ, δέος μὴ ἔσθ' ὑποπτεύοντες εἶναι αἱ περὶ τὸ αἰώνιον, καὶ πᾶν ἤδη τοιοῦτον νομίσωσι πῦρ, κἀντεῦθεν εἰς Ὠριγένους ἐκπέσωσι, καὶ τὴν τῆς αἰωνίου κολάσεως μνήμην τῶν ψυχῶν ἀποξίζωσι τέλος κολάσεως θέμενοι. ὅθεν ὡς πολλὰ μὲν ἕψεται ἄτοπα, πολλὴν δὲ ἐπιδείξονται περὶ τὴν οἰκείαν πολιτείαν ἀμέλειαν, καὶ πολλὴν χορηγήσουσιν ὕλην τῇ αἰωνίῳ κολάσει, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. *Si verò nunc noviter temporarium etiam vocaverimus ignem: verendum eſt, ne fideles hunc exiſtimantes æternam, etiam omnem jam talem eſſe ignem putent; atque hinc in Origenis errorem prolabantur, æternique ſupplicii memoriam animis ſuis excutiant, finem pœnæ ſtatuentes. Ex quo multa quidem ſecutura abſurda, cùm & magnam arrepturi ſunt circa vitam ſuam rectè inſtituendam negligentiam, & magnam ſuppeditaturi æterno ſupplicio materiam, nemo ignorat.* Et Georgius Corcyrenſis Metropolita ſyntagmat. contra Latinos de Purgatorio igne: Ἀλλ' ὦ θαυμάσιε φίλων ἐγώ, ὁ οὕτω φρονῶν καὶ οὕτω διδάσκων Ὠριγενειαστής μοι ἄντικρυς εἶναι δοκεῖς. Ὠριγένης γὰρ καὶ οἱ κατ' ἐκεῖνον τέλος κολάσεως ἐδογμάτισαν, ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας μετὰ πολυετηρίδας τινὰς συγγνώμης τυ-
135 χεῖν ἀπαλλαγέντας τῆς ἀτελευτήτως κολάζεσθαι. *Sed, ô admirande, ego inquam, qui ita ſentis, & ita doces, Origeniſta planè mihi eſſe videris. Origenes quippe, & illius aſſeclæ pœnarum finem ſtatuerunt, quemadmodum & ipſos dæmonas poſt multorum annorum curriculum veniam conſecuturos, à ſempiternis illis pœnis liberatos.* Inter præcipuos aſſeclas Origenis memorantur Palladius, Evagrius, Didymus, qvi 6 tom. Biblioth. Patrum colum. 648. docet apertè reparationem dæmonum cum Origene. Et alii, qvi cùm viderent Gregorium Nyſſenum, doctrinâ ſingulari, eloqventiâ inſigni, & ſanctitate per omnium ora decantatâ, ut talis viri virtute, atqve doctrinâ ſua tutarentur nugamenta, Origenicæ hæreſeos perniciosa venena in ſcriptis illius malitiosè admiſcuerunt. Horum tamen

* Vide tamen Allatium de conſenſu utriusqve Eccleſ. p. 663. & lib. de purgatorio.

tamen falſitatibus optimè providit Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, edito de hoc libro, qvo ſpuria iſta additamenta, ex malè ſanorum hominum fraudibus nata eſſe apertiſſimè oſtendit, & tanti Patris ſcripta ab Origenis errore immunia planè demonſtrat Photius in Biblioth. Imm. CCXXXIII.

Ideò cùm ſimilis error in illa Eccleſia aliqvando à nonnullis receptus fuerit, & prudenti Patrum diſcuſſione damnatus, omnes illæ ſententiarum formulæ, qvæ de tali errore incuſari poſſunt tanqvam ſuſpectæ, etiamſi in bonum ſenſum aliqvâ expoſitione trahi poſſunt, omninò abdicandæ ſunt. Hæ verò, qvas nunc notamus, cùm ſententia plana ſit, & exemplis confirmentur, ne pœnis æternis finem aliqvando unà cum Origene ſtatuere videamur, omninò tollendæ ſunt. 136

II. Secundus error eſt, isqve bimembris de viſione DEi beatorum, & damnatorum punitione in eodem Synaxario p. 12. a. c. 1. f. Auctor enim Græcorum & aliorum Hæreticorum errorem ſecutus, affirmat juſtorum animas in certo loco detineri, y) à peccatoribus ſeparatas, ibiqve diem judicii expectare. Similiter damnatos, ut mercedem pro ratione operum accipiant. Ἰστέον δὲ ὡς νυνὶ ἐν τισὶν ἀφορισμένοις τόποις αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων διάγουσι. καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν αὖθις ἀνὰ μέρος. οἱ μὲν τῇ ἐλπίδι χαίροντες, οἱ δὲ τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ λυπούμενοι. οὐ γὰρ ἔλαβον οἱ ἅγιοι τὴν ἐπαγγελίαν τῶν ἀγαθῶν ἔτι, ὥς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος, τοῦ θεοῦ κρεῖττόν τι περὶ ἡμᾶς προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν. *Sciendum eſt nunc in quibusdam locis determinatis juſtorum animas degere, & peccatorum ſimiliter ſeparatim. Illi ſpe gaudent, hi tormentorum expectatione mærent. Neque enim adhuc ſancti bonorum promiſſionem acceperunt, ut divinus inquit Apoſtolus, DEo pro nobis melius aliquid providente, ut non ſine nobis conſummarentur.* Eandem ſententiam ſecutus eſt Joſephus Bryennius orat. 2. de futuro judicio, & ſempi-

(Nnn)

y) Hæc opinio qvam in Græcis qvibusdam Allatius reprehendit, atqve cum Hæreticis communem ait habere. multis etiam ex antiqvis Eccleſiæ Doctoribus Græcis & latinis probata fuit, ut diſces ex Elmenhorſtii notis ad Gennadium de dogmatibus Eccleſ. p. 177. ſeq. Lud. Capelli Operibus poſtumis p. 247 ſeq. & Theſibus Theologicis Gerh. Voſſii p. 90. ſeq. Pleriqve tamen è Græcis aliter ſentiunt, ut Allatius ipſe infinitis teſtimoniis probavit libro contra Hottingerum p. 155. ſeq. & de Synodo Photiana p. 534. ſeq. atqve Epiſtola ad Boineburgium & notis ad Methodii Convivium Virginum.

ſempiterna beatitudine. Αἱ μέντοι τῶν οἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους ἔλαχον εἰς διαγωγήν· αἱ μὲν τῶν ἁγίων τοὺς οὐρανοὺς, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν τὸ τῆς γῆς κέντρον τὸν ᾅδην δηλαδὴ, πλὴν αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευθερίᾳ τιμῶνται· ὅτι καὶ πάντα τὸν κόσμον καὶ τὴν Ἐδὲμ τῆς τρυφῆς,
137 τὸ χωρίον ἐνδιαίτημα ἔχουσιν. αἱ δὲ καταχριθεῖσαι εἰς ᾅδου μένειν ψυχαὶ ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἕως ἡμέρας τῆς κρίσεως καὶ φωτὸς, ἢ τινὸς ἀνέσεως ἀπολαῦσαι κωλύονται· οὐχ ὅτι πρὸ τοῦ κριθῆναι κολάζονται· οὔτε γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι πρὸ τῆς κρίσεως, οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς ἀπεράντου κολάσεως ἐν μεθουσίᾳ γίνονται. ἀλλ' ὅτι ἐν φυλακῇ κατεχόμεναι ζοφερᾷ φορτικοὺς καὶ ὠμοὺς, καὶ ἀνελεήμονας ἐπιστάτας τοὺς δαίμονας ἔχουσιν· οἳ οὐκ ἐῶσι τοῦ δεσμωτηρίου παρακύψαι τινὰ, πῦρ πνέοντες, πῦρ βλέποντες νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα διὰ τὸ κατηφὲς καὶ μισάνθρωπον. *Defunctorum animæ duo ad degendum loca ſortitæ ſunt: ſanctorum, cælum, peccatorum, terræ centrum, infernum nempe. Sed ſanctorum libertate gaudent, quod & orbem univerſum, & Edem voluptatis locum ſedem habent: quæ verò ad infernum condemnatæ ſunt animæ, eo egrediendi ad diem judicii, & luminis, vel refectionis alicujus participes fieri, probibentur. Etenim neque ſancti ſempiternis illis bonis ante judicium perfruuntur, neque peccatores tormentorum, quæ nullum finem babent, participes fiunt: verumtamen carcere tenebroſâ mancipatæ, difficiles, inbumanos, atque immiſericordes cuſtodes dæmones experiuntur, qui nulli extra carcerem caput efferre permittunt, ignem ſpirantes, ignem intuentes, facie nocti ſimiles propter triſtitiam atque inbumanitatem.* Error hic damnatus eſt in Concilio Florentino ſeſſione ultima in Decreto Unionis Græcorum, & Latinorum, & in Concilio Tridentino, ſeſſione 25. & diſertis verbis ab Innocentio III. cap. Apoſtolicam, Extra. de Presbytero non ba-
138 ptizato. & Benedicto XII. in Extravag. qvæ incipit, *Benedictus DEus.* Et ſanè ſi qvis auctorum loca, pro viſione ſanctorum beatifica poſt mortem, in unum colligere faſcem voluerit, næ illæ ingens volumen conficeret; ferè enim nullus eſt, dummodo occaſio ſe obtulerit, qvi viſionem illam apertè, & ſine involucris non fateatur. Nos omiſſis reliqvis, uno vel altero, eoqve non ita omnibus obvio contenti erimus. Auctor vitæ ſancti Theodori Studitæ: Ἀλλὰ σὺ μὲν ὦ ἱερώτατε πάτερ οὕτω καὶ βιοὺς, καὶ μεθιστὰς, νῦν ἐν οὐρανῷ κομίζεις τὰς ἀμοιβὰς, φωτὶ τῷ μεγάλῳ παριστάμενος, καὶ ταῖς αὐγαῖς τῆς μακαρίας καὶ ἀρχικῆς Τριάδος ἐλλαμπό-

λαμπόμενος τρανώτερόν τε καὶ καθαρώτερον, ὅλην νοῒ ὅλῳ τὴν αἴγλην δεχόμενος τῆς θεότητος, καὶ τῇ ἑνώσει ταύτης θεούμενος. *Tu verò ſacratiſſime Pater, hac ratione vitâ defunctus, atque demortuus, nunc in cælo fers præmia, lumini magno aſſidens, & fulgoribus beatæ & dominatricis Triadis clariùs, purgatiusque colluſtratus, totum totâ mente ſplendorem deitatis accipiens, & illius unione deificatus.* Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi: Η μὲν οὖν τοῦ ἁγίου πρόῤῥησις κατὰ καιρὸν εἰς ἔργον ἐκβέβηκε, καὶ πρὸς τὰς οὐρανίους μετέστη μονάς, ὁ τούτων τῷ ὄντι ἐπάξιος, καὶ προσετέθη τοῖς πατράσι καὶ διδασκάλοις, ὁ πατὴρ καὶ διδάσκαλος· καὶ νῦν ἀμέσως παρεστὼς τῇ ἑνιαίᾳ Τριάδι ταῖς ἐκεῖθεν φρυκτωρίαις καθαρώτερον καταλάμπεται. *Et ſancti quidem præſagitio tempore opportuno opere effectum habuit, gradumque fecit ad cæleſtes manſiones, verè earum dignus, & appoſitus eſt Patribus & Magiſtris, Pater ipſe & Magiſter, & nunc immediatè Triadi in unitate conſpicuæ aſſiſtens, quibus inde effulgent ſplendoribus, purgatiùs illuſtratur.* Joannes Patriarcha Hieroſolymitanus in vita ſancti Joannis Damaſceni: Καὶ νῦν οὐκ ἐν εἰκόνι τοῦτον ὁρᾷ, οὐκ ἐν ἐκτυπώματι προσκυνεῖ, ἀλλ' αὐτὸν ὁπτάνεται κατὰ πρόσωπον ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ βλέπων τὴν δόξαν τῆς μακαρίας Τριάδος. *Et nunc non in imagine illum intuetur, non in effigie adorat, ſed ipſum facie ad faciem detecto capite conſpicit, gloriam beatæ ſpectans Trinitatis.* Gregorius Patriarcha in vita ſancti Lazari: Καὶ νῦν ἐστι Λάζαρος ἐν οὐρανοῖς χορεύων σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις χορείαν τὴν ἀκατάπαυστον, τὴν δόξαν τοῦ κυρίου ἀκαλύπτῳ προσώπῳ ἐνοπτριζόμενος, καὶ ἵλεων πᾶσι κοινῇ τὸν δεσπότην ἐργαζόμενος. *Et nunc Lazarus in cælis eſt, cum reliquis ſanctis nunquam ceſſantem ſaltationem ſaltans, gloriam Domini aperto capite conſpiciens, & omnibus ſimul Dominum propitium reddens.* Et ex ſchiſmate etiam ipſo errorem hunc deteſtati ſunt pleriqve, & tractatibus etiam editis oppugnarunt. Videſis Glycæ, ſive Zonaræ epiſt. 20. & 21. Gabrielis Severi Philadelphienſis Epiſcopi cap. 5. inter ea, qvæ ſcripſit pro Græcis neotericis adverſus Latinæ Eccleſiæ dogmata. Rideres, mi Auberte, aliqvorum ex Græcis, qvi nunc vivunt veſaniam; namqve cum hiſce vel ſimilibus auctoritatibus illis mutire neceſſe ſit, qvid enim clarius, aut apertius dici potuit? ne videantur palàm obnoxii, reſpondent dicta Patrum encomia eſſe ſic prolata ad extollendam, magnificandamqve ſanctorum vitam & mortem, re tamen vera eos, qvod ipſi ſentiunt, ſenſiſſe. Alii, illud *nunc,*

139 (margin, beside "Joannes Patriarcha Hieroſolymitanus")

140 qvod in auctoritatibus habetur, non præſens tempus, ſed futurum indicare: ſicqve non qvam nunc ſancti gloriam poſſident, ſed qvam poſt judicium poſſeſſuri ſunt, nobis verbis illis ſignificare. O caſtos, ô divinos ſanctorum Interpretes! qvi, qvod in corde ſanctorum ſomniant, aſſerunt, qvod ex ore effluit, & ſcripto confirmatur, abjiciunt. Patres ſcilicet in tradendis noſtræ fidei dogmatis aliud habuêre in ore, aliud in corde, & qvod magis mirêre, fanaticis ejuscemodi revelarunt, nam aliunde unde ipſi ſciunt ſanctorum aliam in corde fuiſſe ſententiam, aliam ſcripto & ore profeſſos. Deinde ſi *nunc* futurum tempus deſignat, ideoqve gloriam non qvæ nunc eſt, ſed qvæ futura eſt, eaqve poſt judicium ſignificare, ſeqvetur etiam reliqva omnia, qvæ Patres dictæ gloriæ adnectunt, non nunc præſtari, ſed explenda ea qvoqve poſt judicium. Ergo poſt judicium DEum pro nobis orabunt, nobis ſuccurrent, venient ad nos vocati, miſeris opem ferent, indigentibus præſtò erunt, & ſexcenta alia. At ſi poſt judicium nulli homines, nullum auxilium neceſſarium, neceſſe fuerit illa tunc effici, cùm opus fuerit, ac *nunc* opus ſunt non poſt judicium ſanctorum pro nobis interceſſiones, ergo *nunc* qvoqve non poſt judicium DEum vident, Trinitati aſſiſtunt, &c. & tamen nugas prædicantibus non malè creditur. Argumentis & rationibus Græcorum abundè ſatis fit à D. Thoma, Bellarmino aliisqve.

141 III. Tertius error in Synaxario de extremo judicio p. 17. à col. 1. f. Qvi damnatorum pœnas non eſſe corporeas z) tradit, ſed tantùm tenebras neſcio qvas, & DEi privationem, & animarum propter conſcientiæ ſtimulos conſumptionem. Α δὴ πάντα λαμπρῶς ἡ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ δεχομένη οἴεται τρυφὴν μὲν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν εἶναι τὴν μετὰ θεοῦ τῶν ἁγίων συνδιαγωγὴν, καὶ τὴν ἰσομένην ἐκείνοις ἔλλαμψιν διηνεκῆ καὶ ἀνάβασιν, βάσανον δὲ καὶ σκότος, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν ἀπὸ θεοῦ μακρυσμὸν, καὶ τὴν τῶν ψυχῶν διὰ τοῦ συνειδότος δαπάνην, ὅπως δι᾽ ἀμελείας καὶ τρυφῆς προσκαίρου τῆς θεϊκῆς

z) Hæc ſententia non Origeni ſolum ſed & Ambroſio, Auguſtino & aliis Eccleſiæ doctoribus olim placuiſſe videtur. Vide Benedictinorum notas ad Ambroſium T. 1. p. 1460. Sixtum Senenſem lib. 5. Bibl. ſanctæ annotat. 40. & Dionyſium Petavium dogm. Theol. de Angelis III. 5. S. Ephræmo Syro tamen præter rem tribui iſtud dogma, adverſus Eliam Dupinium diſputavit Petitdidierius, qvem ſi placet vide.

θεϊκῆς ἐλλάμψεως ἐστερήθησαν. Quæ omnia planè DEi Eccleſia ſuſcipiens exiſtimat delicias ac regnum cælorum unà cum DEo ſanctorum conſuetudinem, & futuram illis perpetuam illuſtrationem, atque aſcenſum eſſe. Tormenta verò, & tenebras, & ſimilia à DEo elongationem, animarumque propter conſcientiam conſumptionem, quando negligenter luxus caduci cauſa divinâ illuſtratione privati ſunt. In contrarium eſt communis doctrina Eccleſiæ, & auctoritas B. Gregorii 4. Dialogorum, qvi ſic ait, *Ignem gehennæ corporeum eſſe non ambigo, in quo certum eſt damnatorum corpora cruciari.*

IV. Qvartus error eſt in eodem Synaxario, de tempore ſecundi Domini adventus. Cùm enim dixiſſet illud Dominum abſcondiſſe diſcipulis, tandem ita determinat, licet ex aliorum ſententia, poſt ſeptem annorum millia a) futurum, pag 16. b. c. 1. f. Πότε μέντοι γενήσεται ἡ αὐτοῦ παρουσία οὐδεὶς οἶδε. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἀπέκρυψεν. πλήν γε μὴν σημεῖά τινα ἐνέφηνε
προηγήσασθαι, ἃ ἔνιοι τῶν ἁγίων καὶ πλατύτερον διεσάφησαν. λέγεται 142
δὲ ὅτι μετὰ τὴν τῶν ἑπτὰ χιλιάδων χρόνον παρέλευσιν ἔσεσθαι. *Quando verò illius adventus erit, nemo ſcit, hoc enim & Dominus Apoſtolis abſcondit. Nihilominus ſigna nonnulla præceſſura manifeſtavit, quæ plerique Sanctorum fuſiùs expoſuêre. Fama verò eſt poſt ſeptem annorum millia exacta futurum.* Ubi dupliciter errat: Primò, tempus adventus determinat contra verba Domini. b) *De die autem illo,* &c. Et, c) *non eſt veſtrum noſſe tempora,* &c. Secundò, qvod falſum enunciavit, ſecundùm enim Græcorum computum Eccleſiaſticum, qvi diverſus omninò eſt à Latino, in ea tamen Eccleſia ſemper in uſu, licet etiam non omnibus Græcis conformis ſit,

a) Qvemadmodum DEUS ſex diebus mundum condidit, ita ſex millibus annorum (ut millenarii ſinguli ſingulis diebus reſpondeant) etiam conſummandam mundi durationem, multi veteres tradiderunt, qva de re conferre juvabit Allatium in notis ad Euſtathium Antiochenum p. 248. ſeq. atqve Menardum & Cotelerium ad Epiſtolam qvæ S. Barnabæ Apoſtolo tribuitur ſect. 15. Poſtea alii judicium extremum differendum eſſe ſibi perſvaſerunt usqve ad Sabbati ſive ſeptimi millenarii dimidium, qva de ſententia illuſtris locus eſt Germani CPolitani ab eodem Cotelerio jam laudatus. Deniqve alii futurum CHRISTI adventum ſtatuerunt ſub jam dicti ſabbati Myſtici ſive ſeptimi millenarii finem, atqve hæc ipſa ſententia eſt qvam hoc loco in Græcis Allatius carpit, qvæ tamen illi communis eſt cum aliis doctoribus latinæ etiam Eccleſiæ, ut dixi ad Philaſtrium.

b) Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32.

c) Actor. I, 7.

Digitized by Google

ſit, qvibusdam enim annis Græci ſinguli, qvi calculum annorum à principio mundi produxerunt, diſcordant, hi contractiorem chronologiam ſtatuentes, jam tempus ab hoc auctore determinatum elapſum eſt. Annum enim 7615. vel 7162. vel ſecundùm communiorem opinionem 7139. d) percurrimus, & tamen Domini adventus, de qvo ſermo eſt, nullus apparuit. Deceptum hunc auctorem eorum opinione puto, qvi ſex annorum millibus mundi duraturi tempora finiebant, multorum etiam Patrum, ut videbatur, auctoritate firmata. Præſcriptum enim tempus exceſſerat, qvare ipſe experimento edoctus falſa qvæ de hac duratione dicta erant fuiſſe, non tamen melior factus, neqve aliorum erroribus prudentior, tempus in ſeptem millia dilatavit.

143 Qvod etiam falſum eſſe decurſu temporis comperimus. Loqvimur nunc de computo Græcorum, qvo Xanthopulus utebatur, & qvo niſus ſimilia propinabat. Qvòd ſi Latinorum computum reſpiciamus, res aliter ſe habet. Conſideratiùs itaqve Joſephus Bryennius orat. 1. de futuro judicio, & ſempiterna beatitudine: Πότε μὲν ἔσαι ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως, ὁ Χρισὸς, ἡ αὐτοσοφία ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίνατο, οὕτως εἰπὼν, περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος, ὅπου τοίνυν οὐδὲ οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι ἴσασι περὶ ταύτης τὸ πότε αὐτῆς ἔσαι ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως. εἰ γὰρ ἑκάσου τὸ τέλος ἄδηλον εἶναι ἡ πρόνοια ἔκρινεν ἐπὶ σκοπῷ σωτηρίῳ πολλῷ μᾶλλον τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ τοῖς πᾶσιν ἀγνώρισον εἶναι πανσόφως αὐτὴ προώρισε. καθὼς περὶ τοῦ ζητήματος Ἰούτου ἐν τοῖς περὶ τοῦ ζητήματος Ἰούτου ἐν τοῖς περὶ συντελείας πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀγάπην λόγοις διεξοδικώτερον, καὶ σαφέσερον εἴρηται. *Quando verò erit dies judicii? Chriſtus ipſa ſapientia interrogatus hoc modo reſpondit :* De die autem illa & hora nemo novit, neqve Angeli cœlorum, neq; Filius, niſi Pater ſolus. *Ubi itaque neque cæleſtes Angeli ſciunt de eo, quando dies judicii futurus eſt, etenim ſi ſingulorum finem ignotum eſſe providentia voluit pro cujuslibet ſalute, multo magis mundi conſummationem occultam eſſe, ad communem omnium utilitatem prædeterminavit : quemadmodum nos de hac quæſtione in noſtris de Conſummatione orationibus fuſiùs clariusque ad veſtram dilectionem egimus.*

V. Qvintus error ordine erit, qvem ſi multorum errorum

144 qvaſi in unum congeriem dixeris, verum dices. Eſt enim veluti

d) Si anno Græcorum demas 5508. prodit annus CHRISTI 1631.

Digitized by Google

veluti fœcunda mater errorum multijuga ſobole fœdiſſimus. In
ſecunda namqve Qvadrageſimæ Dominica, qvam ex reſtituto
imaginum ſacratum cultu, & hæreticis profligatis ὀρθοδοξίας,
qvaſi *rectæ fidei* nominant; ubi veræ rectæqve fidei profeſſionem
emittunt, & ſingula religionis capita palàm & in aperto, voce al-
tâ confitentur, ſectarios, eorumqve hæreſes iteratis anathema-
tis damnant, neſcio qvâ ratione dæmon malus impiè ita omnia
confudit, ut hæreſeon potiùs proteſtatio, qvàm rectæ fidei di-
cenda ſit. Pro libidine enim ſanctiſſimos qvosqve viros, qvi fi-
dem vitâ & ſangvine tutati ſunt, iniqvo ſilentio involvunt, peſſi-
mos qvosqve & fidei hoſtes odio & adulatione, mirificis laudibus
extollunt. Ideoqve non immeritò conditionem modernorum
Græcorum, qvæ ſimilibus addicta in Eccleſia recitaret, deplora-
bat Georgius Trapezuntius ad Joannem Crebucleſium, de pro-
ceſſione Spiritus ſancti. Ἀλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος ἔξω γίνομαι
ἐμαυτοῦ τῷ πάθει νικώμενος. οὐαί μοι τῷ ἀθλίῳ, οὐαί μοι, ὅτι τὸ ἐμὸν
γένος τὸ ὀρθοδοξέστατόν ποτε καὶ Χριστοῦ φίλον εἰς τοῦτο ἀσεβείας κατῆλθεν
ὥστε συνοδικῶς φρονῆσαι τὰ τοῦ Παλαμᾶ, καὶ κατ' ἔτος τῷ ἀναθέματι
παραπέμπειν Τριάδα καὶ τοὺς αὐτῆς. οὕτως ἐμάνης κατὰ τῆς ἀληθείας ὥσθ'
ἵν' ἀποφύγῃς τοὺς ἀλύτους τῆς ἀληθείας λόγους ἀποτολμῆσαι κηρύττειν ἀπεί-
ρους οὔσας τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ, καὶ ἀκτίστους εἶναι, καὶ ἀπειράκις τῆς
οὐσίας διαφέρειν, καὶ πιστεύειν ἔξω Τριάδος εἶναί τι ἄκτιστον, καὶ τοὺς μὴ 145
οὕτω φρονοῦντας ἀποκηρύττειν τῆς ἐκκλησίας, ἤτοι τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. ἐρώ-
τα καὶ μαθήσῃ. κρεῖττε, καὶ ἀνεγνήσεταί σοι. ἀκολούθει τοῖς σοῖς διδα-
σκάλοις, Ἀθανασίῳ τῷ πάνυ, Βασιλείῳ, Κυρίλλῳ, τῷ Νύσσης, καὶ
τοῖς λοιποῖς. παραπέμψον τῷ ἀναθέματι Παλαμᾶν, τὸν ἵνα φύγῃ τῆς
Ῥώμης δόξαν, ἤτοι τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν εἰς πολυθεΐαν, καὶ αὐτῆς τῆς ἑλ-
ληνικῆς πολλῷ χείρω εἰσβαλόντα πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν Γραικῶν. τίς τραγῳδὸς
ἐκτραγῳδήσει, ὡς δεῖ, ταῦτα. τίς ἀρκούντως ἀποκλαύσεται; ἐμοὶ δὲ, εἰ-
ρήσεται γὰρ τἀληθὲς, ὅταν τούτων μνησθῶ, ὥσπερ τινὶ φιλοστόργῳ γυναικὶ ὄνυ-
ξιν ἐπέρχεται ξύειν τὰς παρειὰς, καὶ τὴν κόμην ξαίνειν χερσὶ, δέρειν εἰς
τὴν κεφαλὴν, καὶ τύπτειν παλάμαις τὰ γόνατα ἐνθυμουμένῳ τὴν τοῦ γένους
ἀπώλειαν. ἀλλ' οὐ καιρὸς νῦν τῶν τοιούτων θρήνων. οἶδα γὰρ ὅτι καταγε-
λᾷς Γραικὸς τῇ δόξῃ ὡς ἀνοήτου. ἐγὼ δὲ ὥσπερ ἀληθῆ λέγω, οὕτω μου
ὁ Χριστὸς φείσαιτο ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. *Sed cùm huic dicendo acceſſerim
paſſione devictus extra me fio. Væ mihi miſero; Væ mihi, quòd gens
mea, quæ aliquando quam orthodoxam fidem ſequebatur, & Chriſti
amans in id impietatis proruiſti, ut ſynodicè ea, quæ Palamas, ſen-*

tires,

tires, & ſingulis annis anathemate devoveas, Triadem, illiusque cultores: adeò adverſus veritatem inſaniſti, ut dummodò inſolubiles veritatis rationes declinares, auſa fueris, infinitas DEi operationes prædicare, easque increatas, & infinitè ab eſſentia differre, credereque aliquid extra Triadem increatum, & eos qui aliter ſentiunt ab Eccleſia exturbare, ſeu à veteri Roma. Quare & diſces. Pulſa, & aperietur tibi: ſequere tuos præceptores Athanaſium magnum, Baſilium, Cyrillum, Nyſſenum, & reliquos.
146 *Dic anathema Palamæ, qui ut Romæ ſententiam declinaret, ſeu potiùs veritatem in multos deos, & Gentilium ipſorum multò perniciosiores Græcorum univerſam Eccleſiam conjecit. Quis Tragœdus hæc uti addecet, tragœdia proſequetur? quis abundè deplorabit? mihi ſanè, verum enim dicetur, dum hæc in mentem veniunt, veluti cuidam lacrymis deditæ mulieri ſubit unguibus laniare genas, & manibus comam evellere, capiti plagas appingere, & palmis pulſare genua gentis meæ exitium reminiſcenti. Sed ſimilium lacrymarum nunc tempus non eſt. Novi enim quod qui opinione Græcus es, irrides me veluti mente captum. At ego quemadmodum vera dico, ita mihi DEus parcat in die judicii.* Ut meliùs verò hæc qvæ diximus innoteſcant, illa animadvertenda ſunt.

Primum, Synodicum tomum, e) in qvo iſta omnia continentur, impudentiſſimo mendacio ſeptimæ Synodo generali appingunt, ut Synodi ſanctiſſimæ nomine qvisqviliis, ac deliramentis ſuis fidem faciant. Nihil tale in ea Synodo reperitur. Qvî id enim fieri potuit, ut res poſt illam Synodum multis annorum centuriis geſtas Synodus illa prævidens, ac determinens, has qvidem laudando, illas damnando publicaret. Qvare Philotheus Patriarcha, cujus ſuperiùs meminimus, Synodicum hunc à ſe conſcriptum, ut ego exiſtimo, & ex ſerie Patriarcharum, qvos in eo commemorat, legenti facilè patet, ne auctoris damnati nomine ſcriptum vileſceret, ſub ſpecioſo ſeptimæ Synodi titulo editum in Eccleſiis Græcorum altâ voce recitari qvotannis inſtituit.

147. Secundum, veriſimile eſſe, nonnulla præſertim qvæ in principio leguntur, cùm de Imaginum reſtitutione, aliisqve in ſeptima Synodo pertractatis agant, ab eadem Synodo, multis immutatis,

e) Hic eſt qvem ſchiſmaticorum tomum Synodicum vocare ſolet Allatius, ut de Synodo Photiana p. 446. 450. &c.

mutatis, vel innovatis excerpta. Verùm reliqva alia poſt mentionem Nicephori, & Methodii Patriarcharum, ubi Ignatii & Photii memoriam facit, ad finem usqve Synodici, nulli dubium eſſe debet, ab eodem Philotheo ex ingenio fuiſſe adjuncta ad propriæ ſententiæ pro defenſione Gregorii Palamæ propugnationem, & aliorum oppugnationem.

Tertium, multas hæreſes contineri in ea parte potiſſimum, ubi contra Joannem Italum, & Barlaamum, & Acyndinum inſurgit, eosqve multiplici anathemate ferit, omnes è penu Gregorii Palamæ, ac ſimilium prognatas, qvas cùm Demetrius Cydonius libro de hac re edito contra Palamam, & nuper * Græcè & Latinè edito, fusè proſeqvatur, ne nimius ſim, ſilentio prætereo.

Qvartum pag. 77. b. c. 1. m. Ignatium & Photium ſanctiſſimos vocat Patriarchas, & orthodoxos, & infrà pag. 82. b. c. 1. Qvod etſi de Ignatio verum eſt, de Photio f) tamen nonniſi in Hiſtoria Eccleſiaſtica rudis, & ſchiſmatis fautor dicet. Malorum enim omnium, qvæ ad hæc tempora Græcorum Eccleſiam deturpant, prima origo & cauſa, ipſe Photius fuit, qvi eam ab Eccleſia Latina veluti à matre filiam ſeparavit, multisqve 148
pravis opinionibus imbuit. Et qvod omnium peſſimum eſt, adeo in ſimilibus obſtinatam eſſe erudiit, ut malum adeò ingraveſcens non jam ſentiat, & remedia in ejus ſalutem ab Eccleſia Latina exhibita reſpuat, & in tanto malo pertinaciter gaudeat.

Qvintum pag. 77. b. c. 1. m. Omnia ſcripta vel dicta tam contra Ignatium, qvàm ipſum Photium damnat. *Ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου, καὶ Μεθοδίου, Ἰγνατίου, Φωτίου, Στεφάνου, Ἀντωνίου, καὶ Νικολάου γραφέντα, ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα.* *Omnia contra ſanctos Patriarchas Germanum, Nicephorum, Taraſium, & Methodium, Ignatium, Stephanum, Photium, Antonium, & Nicolaum ſive ſcripta, ſive dicta, anathema.* Ergo anathematizanda eſt octava Synodus generalis contra ipſum Photium, pro reſtitutione Ignatii celebrata. Ergo anathe-

* Edente Petro Arcudio. inter opuſcula aurea Rom. 1630. 4.

f) Solenne eſt Allatio & aliis Eccleſiæ Romanæ aſſeclis in Photium, tantopere ab aliis laudatum, velut hoſtem convitia & maledicta congerere, ut patet ex ejus libris contra Creygtonum, contra Hottingerum, nec minus de Synodo Photiana, & de utriusqve Eccleſiæ conſenſu II. 4. ſeq. &c.

anathematizandæ epiſtolæ Adriani Papæ, Nicolai, Joannis, & aliorum Pontificum ſanctiſſima ſcripta, qvæ Photii in Ignatium machinas, in Eccleſiam Romanam dolos, in optimos qvosqve inſidias, & illius improbam & execrabilem vitam deprædicant, vel eo ſolo nomine qvod contra Photium ſint. Et ut plauſibilior res videatur, etiam contra Ignatium ſcripta & dicta damnat, cùm unum ex iis veracem fuiſſe oporteat, alterum iniqvum, & alieni occupatorem. Et tamen ſcripta contra Ignatium ipſi recipiunt, cùm Pſeudoſynodos Photii, & latrocinalia conventi-
149 cula exoſculentur, & inter alias Synodos connumerent: canonesqve ibi editos etiam prolixis commentariis cohoneſtent. Qvæ omnia ut honori Photii Græci conſulerent, non nunc primò, ſed ab eodemmet Photio, etiam dum viveret, poſt Ignatii obitum tentata fuiſſe ex iisdemmet Photii technis, & dolis comprobantur. Nam Joannes Pontifex, cùm ad Baſilium Imperatorem, Clerum Conſtantinopolitanum, & ipſum Photium, etiam legatione miſsâ, de reſtitutione ejusdem ſcripſiſſet, mandaviſſetqve qvidqvid in ea legati cæteriqve ſervare debuiſſent, ipſe Photius, legatis Pontificiis ſive aſſentientibus, ſive conniventibus, in Pſeudoſynodo, qvam pro ſui reſtitutione congregavit, ſi modò vera ſunt qvæ in ea narrantur, & non ex libidine Photii conficta, poſtqvam à ſe corruptas, qvibusdam additis & detractis, Joannis literas publicaſſet, illud ſummo ſtudio conatus eſt conſeqvi, ut acta octavæ Synodi contra ſe, auctoritate Concilii, & ipſius Pontificis damnata, de medio tollerentur, & ſic tandem omnis eorum memoria ſenſim obſcurata evaneſceret. Primum in epiſtolam Joannis ad ſemet redditam illa perfidè inſeruit: Τὴν δὲ γενομένην κατὰ τῆς σῆς εὐλαβείας σύνοδον ἐν ταῖς αὐτόθι ἠκυρώσαμεν, καὶ ἐξωστρακίσαμεν παντελῶς, καὶ ἀπεβαλόμεθα διά τε ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ πρὸ ἡμῶν μακάριος Πάπας Ἀδριανὸς οὐχ ὑπέγραψεν ἐν αὐτῇ. *Quæ verò Synodus in urbe iſta contra reverentiam veſtram habita eſt, eam nos irritam fecimus, atque omninò abrogavimus, & rejecimus tum*
150 *ob alia, tum etiam quod qui fuit ante nos beatæ memoriæ Papa Adrianus, non ſubſcripſit Synodo illi.* Et illa in Commonitorio Fratribus Paulo, & Eugenio Epiſcopis, etiam ab ipſo Photio falſato; qvod legitur Synodi Photianæ act. 2. *Volumus præterea ut coram univerſa Synodo promulgetur, quod Synodus habita adverſus prædictum Patriar-*

cham

cham Photium, tempore Adriani ſanctiſſimi Papæ, tum Romæ, tum Conſtantinopoli, ex nunc habeatur nulla & irrita, & non numeretur cum alia ſancta Synodo. Ibidem etiam variæ Patriarcharum epiſtolæ recitantur, qvarum ille ſcopus fuiſſe videtur, ut octavæ Synodi contra Photium acta damnarentur; & act. 3. à Patritiis etiam eadem Synodus deſtruitur. Sic item in alia Synodo Photiana, ſed breviori illa qvidem, qvam meæ ſchedæ ſubminiſtrarunt: illa ad faſtidium usqve etiam in ſubſcriptionibus Legatorum Apoſtolicorum, & Imperatoris, illiusqve filiorum repetuntur. Ἀλλὰ μὴν καὶ κατὰ τὸ τοῦ κομμονιτορίου ῥητὸν ἀποβάλλομαι, καὶ ἀναθεματίζω τὴν κατ᾽ αὐτοῦ συστᾶσαν σύνοδον ἐν τῇ Κωνσταντινουπολιτῶν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, ὡσαύτως καὶ ἅπαντα τὰ πραχθέντα κατ᾽ αὐτοῦ ἐν τοῖς καιροῖς τοῦ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ Ἀδριανοῦ Πάπα Ῥώμης κατὰ τὸ κεφάλαιον τοῦ κομμονιτορίου καταργῶ, καὶ ἀναθεματίζω, καὶ ἀποβάλλομαι, καὶ ἐν ἀριθμῷ συνόδων οὐδαμῶς ταύτην καταψηφίζω. Verba ſunt Petri Legati Pontificii: *Quinimmò & ſecundùm Commonitorii verba rejicio & anathematizo Synodum contra eum, Photium, celebratam in ſacra Conſtantinopolitana Eccleſia, ſimiliter & omnia contra ipſum temporibus piæ memoriæ Adriani Papæ Romani facta juxta Commonitorii clauſu-* 151
lam, irrita facio, & anathematizo, & rejicio, & inter aliarum Synodorum numerum nullo modo illam conſtituo. Et: Πάντα τὰ κατ᾽ αὐτοῦ συστάντα ἐν οἵῳ δήποτε τόπῳ, καὶ παρ᾽ οἵου δήποτε προσώπου τῷ αὐτῷ καθυποβάλλων ἀναθέματι. *Omnia contra ipſum in quocunque loco, & à quacunque perſona facta eidem ſubjiciens anathemati.* Καὶ ἀποβολῇ πάντων τῶν κατ᾽ αὐτοῦ γραφέντων, ἢ λαληθέντων. *Et omnium contra eum aut dictorum, aut factorum ejectione.* Hæc licet falſa ſint, & Photiana commenta, nec ab Eccleſia Romana unqvam recepta, ut infrà, cùm de excommunicatione Photii dicemus; ſimilium tamen rerum principium, & illorum auctorem, necnon Synodici hujus originem, & ſummam Græcorum in ſuo Photio defendendo pervicaciam dilucidè ſatis habemus. Eorum poſteà continuatus uſus videri poteſt ex Tomo Unionis ſub Conſtantino, & Romano Imperatoribus, in jure Græco-Romano lib. 2. & rurſus poſteà ſub Baſilio & Conſtantino Imperatoribus, Siſinnio Patriarchâ rem promovente renovato, ut refert Joannes Scylitza. Ὅστις καὶ τὰς διαχεομένας λύσας διὰ τὴν τετραγαμίαν. *Is diſſidium propter quartas nuptias dudum ortum diſtulit concordiâ factâ.*

Sed qvæ Tomo ſubnectuntur acclamationes Synodales à Sergio
Patriarcha, ex progenie Photii, ut conſangvinei honori conſu-
leret, additas fuiſſe veroſimile eſt: in qvibus ſic habetur: Ἰγνα-
τίου, Φωτίου, Στεφάνου, καὶ Ἀντωνίου, Νικολάου, καὶ Εὐθυμίου,
152 Στεφάνου, Τρύφωνος, Θεοφυλάκτου, Πολυεύκτου, καὶ Ἀντωνίου,
τῶν ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν αἰωνία ἡ μνήμη. ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων
Πατριαρχῶν Γερμανοῦ, Ταρασίου, Νικηφόρου καὶ Μεθοδίου γραφέντα,
ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα. *Ignatii, Photii, Stephani, Tryphonis, Theo-
phylacti, Polyeucti, & Antonii, orthodoxorum Patriarcharum æterna
ſit memoria. Univerſa quæ contra ſanctos Patriarchas Germanum, Ta-
raſium, Nicephorum, & Methodium ſcripta vel dicta ſunt, anathema.*
Sed etiam Marcus Epheſius in Concilio Florentino ſect. 6. teſtatus
eſt. Καὶ αὕτη ἡ σύνοδος ἣν λέγει ἡ ἁγιοσύνη σου ἔχει πράξεις κατὰ τοῦ
Φωτίου ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάπα Ἰωάννου, καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ. μετὰ ταῦτα ἐγένε-
το ἄλλη σύνοδος, καὶ ἀνώρθωσε τὸν Φώτιον, καὶ ἠκύρωσε τὴν πρώτην
σύνοδον ἡ τις ὀνομάσθη καὶ ὀγδόη σύνοδος ἐγένετο ἐπὶ τοῦ πάπα Ἰωάννου,
οὗ τινος πάπα Ἰωάννου αἱ ἐπιστολαὶ εὑρίσκονται ὑπὲρ τοῦ Φωτίου. Et:
Ἀπὸ τότε γοῦν μέχρι τοῦ νῦν ἀναγινώσκεται ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς
Κωνσταντινουπόλεως οὕτως. ἅπαντα τὰ κατὰ τῶν ἁγίων πατριαρχῶν Φωτίου
καὶ Ἰγνατίου γραφέντα, ἢ λαληθέντα, ἀνάθεμα. *Nam Synodus hæc,
de qua loquitur veſtra reverentia, continet acta adverſus Photium tem-
pore Joannis Papæ & Adriani. Poſteà celebrata eſt altera Synodus, quæ
Photium reſtituit, & priorem Synodum abrogavit. Hæc Synodus, quæ
octava etiam eſt appellata, facta eſt ſub Joanne Papa; cujus Joannis in-
quam Papæ extant pro Photio epiſtolæ.* Et: *Itaque ex eo tempore ad hunc
uſque diem in magna Conſtantinopoleos Eccleſia ita legitur, omnibus,*
153 *quæ adverſus ſanctos Patriarchas Photium, & Ignatium ſcripta, vel di-
cta ſunt, anathema.*

Sextum pag. 82. a. c. 1. m. & infrà. Imperatores & vitâ & religione peſſimos, multis hæreſeon labibus commaculatos, & Latini nominis hoſtes acerrimos, vario ac iterato acclamationum, ac laudum genere ſublatos, pleno Eccleſiaſticorum, & ſecularium hominum conventu, qvaſi innoxios, & ab omni crimine liberos approbat. Inter eos, ut reliqvos reticeam, præcipui ſunt Conſtantinus Monomachus, Alexius Comnenus, uterqve Andronicus ſenior, & junior, qvibus ſanè in Eccleſiam Latinam crudeliora monſtra Græcia non tulit.

Septi-

Digitized by Google

Septimum hoc idem in Patriarchis Conſtantinopolitanis facit. Plurimis enim, qvi in Eccleſiam Latinam & ſcripto, & verbo invecti ſunt, acclamat, & orthodoxos ac ſanctos enunciat, pag. 82. b. col. 1. Inter eos, ne ſingulos recenſeam, ſunt Photius, Siſinnius, Michaël Cerularius, Michaaël Anchiali, Germanus, Joſephus, Athanaſius, Iſidorus, & omnium poſtremus Philotheus, qvem hujus Synodici auctorem eſſe puto. De qvo tanqvam melioris notæ homine illa habentur à ſeqvacibus addita, niſi novus Alcidamas ipſe ſibi g) illas laudes intexuit. *Φιλοθέου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἁγιωτάτου, καὶ ἀοιδίμου πατριάρχου, τοῦ στερρῶς ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ τῶν ὀρθῶν αὐτῆς δογμάτων, καὶ λόγοις καὶ πράγμασι καὶ διαλέξεσι, καὶ διδασκαλίαις καὶ συγγράμμασιν ἀγωνισαμένου, αἰωνία ἡ μνήμη. Philothei beata memoria ſanctiſſimi & celeberrimi Patriarchæ, qui ſtrenuè pro Ec-* 154
cleſia Chriſti, & rectorum illius dogmatum, & verbis, & operibus, & diſputationibus, & doctrinis, & monumentis editis decertavit, ſempiterna memoria. Cùm tamen omnia hæc pro tuenda doctrina Palamæ, & Græcorum erroribus, contra Latinam Eccleſiam, qvam miris modis dilaceravit, tentaſſe audacter, ac pertinaciter abſolviſſe, ex hiſtoriis etiam Græcorum compertum ſit. Et ut perverſum auctoris hujus ingenium magis mireris, inter tot Patriarchas hic commemoratos, præter Germanum, Nicephorum, Methodium, qvi ante Photium & ſchiſma illam Eccleſiam ſanctiſſimè rexerunt, nullum alium in tanta abundantia ſanctorum commemorat, poſt ſchiſma & Photium nullum ſilet, ſed omnes ad amuſſim unum poſt alium, inter qvos etiam apud Græcos nocentiſſimos deprædicat. Satis videlicet illi eſt, ſi ſchiſma propagarunt, in eo mortui ſunt, & in Romanam Eccleſiam oblatrarunt. Crimina alia etiam enormia, & ab hiſtoricis Græcis damnata, penes hunc Auctorem nulla ſunt. Et ſi poſt Photii mortem tres ad ſummum inter ſanctos relati ſunt, ut Stephanus, Antonius, Euthymius, nondum enim ardens ille ſpiritus teſuerat, tamen poſt illos rara avis, neſcio qvisnam ſit, qvi ſancti nomen meruerit. Conſideremus ergo, qvomodo Photius

(Ooo) 3 ortho-

g) Hoc nullo modo eſt credibile, cum de mortuo aperte ſcripta ſint. Parum qvoqve exploratum, licet audacter id tum h. l. tum ſupra p. 146. Allatius affirmat, qvod Philotheus cætera Synodici conſcripſerit, atqve ſeptimæ Synodo, cujus haud dubie multa continet, ſuppoſuerit.

Digitized by Google

orthodoxus eſſe potuit, illiusqve memoria laudabilis, qvi vivens propter hæreſim & ſchiſma à Pontificibus Romanis excommuni-
155 catus, nunqvam in gratiam etiam ſui Joannis rediit, mortuus qvoqve à ſubſeqventibus Pontificibus damnatus. Ne verba Pontificum recitando faſtidio ſim, ſatis nobis ſit Auctor Appendicis ad Concilium octavum generale, ubi inter cætera: Μέχρι τῆς σήμερον τεσσαράκοντα πέντε ἔτη ἀναθεματίζεται Φώτιος περιφανῶς ἀπὸ τοῦ πάπα Λέοντος ἕως τοῦ Φορμόσου. ἕνδεκα γὰρ ἔτη ἀνεθεματίζετο κοσμικὸς ὤν, ὡς κοινωνὸς τῷ καθῃρημένῳ καὶ ἀναθεματισμένῳ Γρηγορίῳ τῷ Συρακούσης, καὶ ἄλλα λδ'. ἀφ' οὗ ἐγένετο ἀββᾶς. ὁ γὰρ πάπας Λέων καὶ ὁ Βενέδικτος, καὶ ὁ Νικόλαος τὸν Γρηγόριον ἀνεθεμάτιζον κατὰ πολλὰς τὰς ἀτόπους αἰτίας. ἐπεὶ δὲ ὁ Φώτιος παρὰ τοῦ καθῃρημένου ἐχειροτονήθη, καὶ δι' ἄλλα μὲν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δέξασθαι παρὰ τοιούτου τὴν ἱερωσύνην ἀναθεματίζεται ὑπὸ τῶν ἐννέα προέδρων τῆς Ῥώμης, Λέοντος, Βενεδίκτου, Νικολάου, Ἀδριανοῦ, Ἰωάννου, Μαρίνου, Ἀδριανοῦ ἑτέρου, καὶ Φορμόσου. *Photius quadraginta quoque annis ad hodiernum usque diem palàm anathemate feritur à Leone Papa, usque ad Formoſum. Nam annos undecim anathematizatur ſæcularis, & laicus, tanquam qui cum Gregorio Syracuſano exauctorato, anathematizatoque communicaret, & alios triginta quatuor, poſtquam ſacris initiatus eſt. Etenim Leo Pontifex, & Benedictus, & Nicolaus Gregorium propter varias cauſas anathemate damnabant. Ubi verò Photius à damnato conſecratus eſt, cùm propter alia ipſius facinora, tum quòd ſacris eſſet à Gregorio initiatus, anathematizatur à novem Romanis Pontificibus, Leone, Benedicto, Nicolao, Hadriano, Joanne, Marino, Hadriano altero, Stephano, & Formoſo.* Siſinnii ad hæc tempora epiſtola
156 in Romanam Eccleſiam ad omnes Thronos Orientales, ex Photii penu deprompta legitur, nec eum reſipuiſſe, vel cum Eccleſia Catholica communicaſſe aliqvis tradidit. Sergius ex progenie Photii, ejus ſecutus veſtigia, ut Baronius h) refert, eò amplius obfuit, qvò diutiùs præfuit, propagato ſedis tempore ultra vigeſimum annum, & illius nomine invenitur alicubi ſcripta epiſtola. Et cùm Siſinnius & Sergius etiam monumentis editis, in Latinam Eccleſiam invecti ſint, qvomodo dicta unitas ad Michaëlem Cerularium duraſſe, affirmandum eſt? & de Siſinnio qvidem adeò clarum eſt, ut probatione non indigeat. De

h) Baron. ad A. C. 608. 5. & 639. 17.

De Sergio, qvod non ita manifeſtum eſt, ex eorundem Græco-
rum monumentis aperiam, i) qvi tradunt Sergium primum
omnium nomen Romanorum Pontificum ex diptychis deleviſſe,
eumqve poſtea ſecutos ſucceſſores memoriam Romanorum Pon-
tificum cum aliis Patriarchis, inter Miſſarum ſolemnia, uti fieri
mortis erat, non admiſiſſe. Auctor libelli, *Quando Latini, aut
quibus Auctoribus Spiritum ſanctum à Filio quoque procedere dicere cape-
runt, & azyma ſacrificare*: Χριστοφόρος δὲ μετ' αὐτὸς γενόμενος πά-
πας Ῥώμης, καὶ παρὰ Σεργίου, τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρ-
χοῦντος, ἀπαιτουμένου τὴν τοῦ ἁγίου συμβόλου ὁμολογίαν, πρῶτος
ὁ τοιοῦτος πάπας Χριστοφόρος ἐν τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ
τὸ πανάγιον πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι λέγων ἀνεφάνη. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ
Σεργίου πατριάρχου ὄντος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν λοιπῶν πα-
τριαρχῶν ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων ἐξεβλήθη. Et: μετὰ δὲ Σέργιον τὸν 157
προῤῥηθέντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ἀπὸ τῶν διπτύχων
ἐκβαλόντα τὸν Χριστόφορον, γέγονε πατριάρχης ὁ Κερουλάριος. Et,
ἂν δὲ τῆς ἀληθείας τὰ πράγματα ἐξετάσεις, ἐξ ὅτου ὁ πατριάρχης
Σέργιος Χριστόφορον τὸν πάπαν τῶν διπτύχων ἐξέωσε διὰ τὴν τοιαύτην
καινοτομίαν τῆς αἱρέσεως, εὕροις ἂν μὴ εὐδοκιμήσασαν τὴν βασιλείαν
τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ. *Chriſtophorus poſt eos Papa Ro-
manus fuit, cùm ab eo Sergius Patriarcha Conſtantinopolitanus ſacri
ſymboli profeſſionem exigeret, primus omnium in ſua confeſſione ex Patre
& Filio ſanctiſſimum Spiritum procedere dixiſſe inventus eſt. Propterea
à Sergio Patriarcha, & aliis, à ſacris Diptychis ejectus eſt.* Et: *Poſt
Sergium jam dictum Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui è Diptychis
Chriſtophorum ejecerat, in Patriarcham promotus eſt Cerularius.* Et:
*Quòd ſi veritate ipſâ rem æſtimabis, ex quo Patriarcha Sergius Chriſto-
phorum Papam è Diptychis expunxit, propter ſimilem de novo intentatam
hæreſim, invenies imperium Conſtantinopolitanum in expeditionibus mili-
taribus ſplendorem ac gloriam aſſecutum non eſſe.* In qvibus verbis
multa conſideranda ſunt: præter enim illud unum qvod narrat
de Sergio, eum nempe memoriam Pontificis è Diptychis dele-
viſſe, qvod illi credimus, qvod ex Sergii ſchola ſit, reliqva
omnia falſa ſunt: adeò Auctor iſte non in Hiſtoriis Latinis tan-
tùm, ſed Græcis etiam cœcutiit; & planè infans fuit. Qvis enim
neſcit Chriſtophorum Pontificem mortem obiiſſe annos propè
octogin-

i) Confer Allatium de conſenſu utriusqve Eccleſiæ lib. 2. cap. 8.

158 octoginta ſex, anteqvam Sergius Patriarchatum iniiſſet? Et qvi nondum natus, qvomodo à Pontifice fidei profeſſionem exigere potuit? Et qvomodo poſt Sergium hunc Patriarcha creatur Cerularius, cùm inter utrumqve Euſtathius Archipresbyter magnæ Eccleſiæ, & Alexius Studita Patriarchatum obtinuerint? Si Græcus Græca tam benè novit, qvid de eo dicemus, qvando Pontificum Romanorum ſeriem in ordinem redigit, ut ſua probet? Confusè omnia, nec ad rem. Illud propemodum admiror, dicit, poſt deletam è Diptychis memoriam Pontificum, Imperii expeditiones omnes malè, infeliciterqve eveniſſe. Et infortunium non vident? cauſam habent, fatentur, & ſibi non provident. *Hoccine credibile eſt*, ut cum antiqvo ſcriptore dicam, *aut memorabile, tanta vecordia innata cuiquam ſit, ut malis gaudeat?* Ex his facilè colligi poteſt, qvantum à veritate aberret Manuel Caleca lib. 4. contra Græcos, qvi aſſerit Photium obiiſſe, cùm eſſet Eccleſiarum unitas, & dictam unitatem poſt illum, per decem & ſeptem Patriarchas duraſſe. Qvomodo enim in unitate Eccleſiæ mori dicendus eſt, qvi per tot Pontifices etiam poſt mortem communione, atqve unione fidelium privatur? Et cùm Siſinnius & Sergius etiam monumentis editis in Latinam Eccleſiam invecti ſint, qvomodo dicta unitas ad Cerularium duraſſe affirmandum eſt? Michaël Cerularius, & Leo Achridanus Bulgarorum Archiepiſcopus, adverſus Apoſtolicam Sedem fellis plenam
159 epiſtolam Joanni Tranenſi in Apuliam misêre, cui talis titulus affixus erat, ut refert Baronius, k) in Codice, in qvo erat transſcripta. *Calumnia Epiſcoporum Michaëlis Conſtantinopolitani, & Leonis Achridani pervicaciter exhalantium peſtiferas Memphites diverſarum hareſeon adverſus ſanctam Romanam, & Apoſtolicam Sedem, imò contra Latinam, & Occidentalem Eccleſiam. Hæc quidem calumnia Graco ſermone edita, & Joanni Tranenſi Epiſcopo, in ſugillationem omnium Latinorum directa, cùm fuiſſet Tranis exhibita fratri Humberto ſanctæ Eccleſiæ Sylva Candidæ Epiſcopo, in Latinum eſt translata ejus ſtudio, atque delata D. Leoni nono.* In ea Latinos accuſat, & damnat, qvòd præter inſtituta Chriſti Eccleſiæ in Azymis conſecrarent, Sabbatum Qvadrageſimæ Judaïcè obſervarent, ſuffocata comederent, Alleluja in Qvadrageſima non pſallerent, ſed ſemel

k) Baron. ad A. C. 1053. 22.

Digitized by Google

mel in Paſchate. Neqve ſcripto ſolùm in Romanam Eccleſiam
iſtorum odium innotuit; factis atrociſſimis Latinos ipſos, & La-
tini nominis fautores proſecuti ſunt. Leo IX. epiſt. 1. cap. 29. ad
eoſdem ſcripta: *Vos enim alloquimur, qui ſicut Dominus ait Phari-*
ſæis, tuliſtis clavem ſcientiæ, qui clauditis regnum cœlorum ante homi-
nes, nec ipſi intraſtis, nec alios intrare permittitis, ſed potiùs prohibetis,
dum matris venerandam faciem conſpuere quæritis, dum eam inſequi-
mini conviciis, & maledictis, dum agnos ejus ab ea ſegregare etiam
anathemate & flagellis; ne vocem maternam agnoſcant, & ſequantur,
contenditis. Ut enim fertur, omnes Latinorum Baſilicas penes vos clau-
ſiſtis, Monachis monaſteria & Abbatibus tuliſtis, donec veſtris viverent 160
inſtitutis. Ecce in hac parte Romana Eccleſia quanto diſcretior & cle-
mentior vobis eſt? ſiquidem cùm intra & extra Romam plurima Græco-
rum reperiantur Monaſteria, ſive Eccleſiæ, nullum eorum adhuc perturba-
batur, vel prohibetur à paterna traditione, ſive conſuetudine; quin
potiùs ſuadetur, & admonetur eam ſervare. Et epiſt. 7. ad Conſtan-
tinum Monomachum Imperatorem Conſtantinopolitanum: *Sed*
noverit claritas tua ſuper præſumptionibus ejus, Michaelis Cerularii
Patriarchæ, *multa & intolerabilia jamdudum perveniſſe ad aures no-*
ſtras, qualiter etiam apertâ perſecutione in Latinam Eccleſiam exarde-
ſcens anathematizare non timuit omnes, qui ſacramenta attrectant ex
Azymis: & quod Alexandrinum & Antiochenum Patriarchas antiquâ
dignitate ſuâ privare contendens, contra fas & jus ſibi ſubdere novâ
ambitione appetit, & pleraque, quæ uſurpare dicitur, ſicut à noſtris
Nunciis diligenter cognoſcere poteris. Et epiſtolâ ad eundem Michaë-
lem: *Illud autem quis non ſtupeſcat, quòd poſt tot ſanctos & orthodo-*
xos Patres, per mille & viginti à Paſſione Salvatoris annos, novus ca-
lumniator Eccleſiæ Latinorum emerſiſti, anathematizans omnes, & pu-
blicam perſecutionem excitans, quicumque participarent ſacramentorum
ex Azymis. Quam præſumptionem tuam, & fama nobis obtulit, & lit-
terarum ſub nomine tuo ad Appulos datarum textus manifeſtavit. Hic
cùm temerè adhuc in Latinos inſurgeret, & perſeveraret in ſtul-
titia obſtinatus, inter Miſſarum ſolemnia, in templo ſanctæ So-
phiæ, chartam illius excommunicationis, propter multas dicti 161
Michaëlis, illiusqve fautorum hæreſeos, ſuper principale alta-
re poſuerunt, ſub oculis omnium Papæ Leonis noni Apocriſiarii,
indeqve mox egreſſi pulverem pedum excuſſere, & anathe-

mate dato cunctis, qvi deinceps communicarent ex manu Græci Romanum ſacrificium vituperantis, alacres cœpere reverti, ex commemoratione ipſius Humberti tunc Apoſtolici Apocriſiarii. Excommunicatione contumax Cerularii ingenium in rabiem verſum, in Latinam Eccleſiam literis hinc inde datis, atrocioribus calumniis plenis inſaniit, qvibus alias Orientis Eccleſias ſuo præcipitio ipſe à Romana Eccleſia avulſus, miſeriores facit. Deinceps ab Iſaacio Comneno depoſitus, exulans ſine ulla Pontificis abſolutione, ſine ulla commiſſorum pœnitentia, triſtem ac DEo exoſam animam exhalavit. Id ut magis videas, habeto tibi monumentum dicti Michaëlis, 1) qvod in Legatorum excommunicationem publicavit, atqve excommunicationem ipſam ab Græco homine relatam, & ſtatum illius Eccleſiæ non cuicumqve obvium, ex ſchedulis meis depromptum.

Σημείωμα περὶ τοῦ ῥιφέντος πιττακίου ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ παρὰ τῶν ἀπὸ Ῥώμης πρέσβεων κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ, μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτ. ζ.

Προκαθημένου Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμενείων, συνεδριαζόντων αὐτῷ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν Θεοφάνους Κυζίκου καὶ Συγκέλλου, Νικήτα Χαλ-
162 *κηδόνος καὶ Συγκέλλου, Λαυρεντίου Δυῤῥαχίου καὶ Συγκέλλου, Ἀνθίμου Σίδης, Νικολάου Πισινουντος, Λέοντος Μύρων, Λέοντος Τραπεζοῦντος, Ἰωάννου Σμύρνης, Εὐσεβίου Ἀδριανουπόλεως, Κωνσταντίνου Μιτυλήνης, Νικολάου Χωνῶν, Ὑπατίου Ἰκονίου, καὶ ἀρχιεπισκόπων Λέοντος Καραβιζύης, Γρηγορίου Μεσημβρίας παρισταμένων καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἀρχόντων.*

Οὐκ ἦν ἄρα, ὡς ἔοικε κόρος τῷ πονηρῷ τῶν κακῶν. διὰ τοῦτο γὰρ οὐ παύεται τοῖς εὐσεβέσιν ἐπιφυόμενος, καὶ καινόν τι κατὰ τῆς ἀληθείας ἀεὶ ἐφευρίσκειν ἐκμηχανώμενος. Τοιγάρτοι καὶ μυρίαις μὲν τόσαις ἀπάταις πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ δεσπότου παῤῥησίας τὸν ἄνθρωπον ὑπηγάγετο. μυρίαις δὲ καὶ μετὰ ταῦτα πλάναις καὶ δελεάσμασιν ὑποσκελίζειν, καὶ παρασύρειν τοὺς αὐτῷ πειθομένους οὐχ ὑφῆκεν ὅλως, οὐδὲ διέλιπεν. ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκποδὼν γενομένων, καὶ εὐσεβοῦς καὶ βαθείας ἐλπίδος τοῖς εὐσεβῶν ὑποτρεφομένης ἐθέλουσι, μήτ' ἂν καινοτέρων δυσσεβημάτων ἐφευρετὰς γενέσθαι ποτε, ἐν πᾶσιν οἷς κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὁ πονηρὸς πειράσαι ἐσπούδασεν εἰς τοὐναντίον αὐτῷ τῶν μηχανημάτων περιτραπέντων. νῦν τινες

δυναστ.

1) Adde qvæ de hoc Michaële Allatius lib. 2. de conſenſu Eccleſiæ Occidental. & Oriental. cap. 9.

δυσσεβεῖς ἄνδρες καὶ ἀποτρόπαιοι, καὶ τί γὰρ οὐκ ἂν τις ἀσεβῶν τούτους ὀνο-
μάσειεν, ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύντες. τῆς γὰρ ἑσπερίου μοίρας ὑπῆρ-
χον γεννήματα, εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην ἐλθόντες πόλιν καὶ θεοφύλακτον
ἀφ' ἧς, ὥσπερ ἀπό τινος ὑψηλοῦ καὶ μετεώρου χωρίου αἱ τῆς ὀρθοδοξίας
πηγαὶ ἀναδύονται, καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα ἐς τὰ τῆς οἰκου-
μένης διαῤῥέουσι πέρατα, καὶ ποταμῶν δίκην τὰς ἐν ἁπάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίου
ψυχὰς, τοῖς εὐσεβέσι δόγμασι καταρδεύουσιν εἰς ταύτην ὥσπερ κεραυνὸς
ἢ σεισμὸς, ἢ χαλάζης πλῆθος. εἰ χρὴ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν οἰκειότερον ὡς μο-
νιὸς ἄγριος εἰσπηδήσαντες τὸν ὀρθὸν λόγον τῇ διαφορᾷ τῶν δογμάτων κα- 163
ταλυμήνασθαι ἐπεχείρησαν, ὡς καὶ γραφὴν ἀποθέσθαι ἐν τῇ μυστικῇ τῆς
μεγάλης τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας τραπέζῃ, δι' ἧς ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ τὴν ὀρθό-
δοξον τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, καὶ πάντας τοὺς μὴ συναπαγομένους τοῖς αὐτῶν δυσσε-
βήμασιν ὀρθοδόξους ἀναθέματι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εὐσεβεῖν καὶ τὸ ὀρθόδο-
ξον προβαίνειν ἐθέλομεν, καθυπέβαλον. ἐγκαλέσαντες ἡμῖν ἄλλα τέ τινα, καὶ
ὅτι τοὺς πώγωνας παραπλησίως ἐκείνοις ξυρᾶν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀν-
θρώπου μορφὴν παρὰ φύσιν ἐξαλλάσσειν οὐκ ἀνεχόμεθα. πρὸς δὲ καὶ ὅτι
μὴ διακρινόμενοι ἀπὸ πρεσβυτέρων μεταλαμβάνειν γεγαμηκότων. πρὸς ἐπὶ
πᾶσι δὲ τούτοις, καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν, καὶ ἅγιον σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς
συνοδικοῖς καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις
λογισμοῖς καὶ παρεγγράπτοις λόγοις, καὶ θράσους ὑπερβολῇ μὴ κιβδηλεύειν
ἐθέλομεν, μηδὲ παραπλησίως ἐκείνοις ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον, ὢ τῶν τοῦ πονηροῦ μηχανημάτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ πατρὸς φαμὲν
ἐκπορεύεσθαι. μήτε τῇ γραφῇ προσέχειν ἐθέλοντες, ἢ οὐκ ἀκομαδαρώσετε
φησὶ τοὺς πώγωνας ἡμῶν, οὔτε μὴν ἐννοεῖν ὅλως βουλόμενοι ὅτι γυναιξὶν
εὐπρεπὲς τοῦτο ὁ κτίσας ἐποίησε θεὸς, ἀνδράσι δὲ ἀνάρμοστον ἐδικαίωσεν,
ἀλλὰ καὶ τὸν τέταρτον τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου περὶ τῶν τὸν γάμον βδελυσ-
σομένων φανερῶς ἀτιμάζοντες, ὅς φησιν, εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσ-
βυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς με-
ταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω. κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὴν ἕκτην σύνοδον ἀθε-
τοῦντες καὶ ἀτιμάζοντες, ἥ φησιν, ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν
τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου, ἢ πρεσ-
βυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνά-
πτονται γαμεταῖς, ἡμεῖς ἀρχαίοις ἐξακολουθοῦντες κανόσι τῆς ἀποστολικῆς 164
ἀκριβείας καὶ τάξεως τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, ἀπὸ
τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς γαμετὰς συνά-
φειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν
προσήκοντα ὁμιλίας. ὥστε εἴ τις ἄξιος εὑρεθῇ πρὸς χειροτονίαν διακόνου, ἢ
ὑποδιακόνου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἐπαναβιβά-
ζεσθαι νομίμῳ συνοικῶν γαμετῇ. μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ
ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμε-

τὴν ὁμιλίας, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν, τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογη-
θέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν. τῆς τοῦ εὐαγγε-
λίου φωνῆς ἐκβοώσης, οὓς ὁ Θεὸς ἔζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, καὶ τοῦ
ἀποστόλου διδάσκοντος, τίμιον τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμί-
αντον. καὶ, δέδεσαι γυναικὶ, μὴ ζήτει λύσιν. εἴ τις οὖν τολμήσῃ παρὰ
τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος τινὰ τῶν ἱερωμένων πρεσβυτέρων φαμὲν,
ἢ διακόνων, ἢ ὑποδιακόνων ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συνα-
φείας καὶ κοινωνίας καθαιρείσθω. ὡσαύτως, καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ
διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλοι, ἀφοριζέσθω. ἐπι-
μένων δὲ καθαιρείσθω. πρὸς ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις μηδὲ ἐννοεῖν ὅλως ἐθέλοντες
ἐν οἷς τὸ πνεῦμα οὐκ ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ φασὶν ἐκπορεύεσθαι.
ὅτι οὔτε ἀπὸ Εὐαγγελιστῶν τὴν φωνὴν ἔχουσι ταύτην, οὔτε ἀπὸ οἰκουμενικῆς
συνόδου τὸ βλάσφημον τοῦτο κέκτηνται δόγμα. ὁ μὲν γὰρ κύριος ὁ Θεὸς
ἡμῶν φησὶ, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται.
οἱ δὲ τῆς καινῆς ταύτης δυσσεβείας πατέρες τὸ πνεῦμα φασὶν, ὃ παρὰ τοῦ
165 πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται. ἀλλὰ μηδὲ συνορῶντες πάλιν, ὡς εἰ ἐν ᾧ
τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, ἡ ἰδιότης ἐπεγνώσκεται αὐτοῦ. ὡσαύτως
καὶ εἰ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ υἱὸς, ἡ τοῦ υἱοῦ. ἐκπορεύεται δὲ ὡς ὁ αὐτῶν λῆρος καὶ
τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ, πλείοσιν ἄρ' ἰδιότησιν διαστέλλεται τὸ πνεῦμα τοῦ πα-
τρὸς, ἤπερ ὁ υἱός. κοινὸν μὲν γὰρ πνεύματι καὶ υἱῷ ἡ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς
πρόοδος, ἰδία δὲ τοῦ πνεύματος ἡ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπόρευσις, οὐ μὴν
καὶ ἡ ἐκ τοῦ υἱοῦ. εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαστέλλεται τὸ πνεῦμα, ἤπερ ὁ
υἱὸς, ἐγγυτέρω ἂν εἴη τῆς πατρικῆς οὐσίας ὁ υἱὸς, ἤπερ τὸ πνεῦμα. καὶ
οὕτως ἡ Μακεδονίου πάλιν κατὰ τοῦ πνεύματος παρακύψειε τόλμα, τὸ ἐκεί-
νων ὑποδυομένη δρᾶμα καὶ τὴν σκηνήν. χωρὶς δὲ τῶν εἰρημένων, οὐδὲ συνιέ-
ναι ὅλως ἐθέλουσιν, ὅτι εἰ πᾶν, ὅπερ μή ἐστι κοινὸν τῆς παντοκρατορικῆς,
καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἑνός ἐστι μόνου τῶν τριῶν. οὐκ ἔστι δὲ ἡ τοῦ πνεύμα-
τος προβολὴ κοινὴ τῶν τριῶν, ἑνὸς ἄρα ἐστὶ μόνου τῶν τριῶν. ἀλλ' οἱ
μὲν οὕτως ἡμῶν τε αὐτῶν, καὶ τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατηνα-
ιδεύσαντο. ἐφ' ἑτέρας μὲν, ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τὸν φιλευσεβέ-
στατον ἡμῶν αὐτοκράτορα ἀφικόμενοι. ἀλλὰ δέ τινα κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου τῆς
ἐκκλησίας πληρώματος σκαιωρήσαντες. μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἄφιξιν πε-
πλασμένην τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης μὲν ἀφικέσθαι, καὶ
παρὰ τοῦ πάπα ἀποσταλῆναι σκηψάμενοι, ταῖς δὲ ἀληθείαις, ταῖς παρὰ
τοῦ Ἀργύρου δελεραῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς, αὐτοί τε ἀφ' ἑαυτῶν ἀφι-
κόμενοι, καὶ μήτε παρὰ τοῦ πάπα ἀποσταλέντες. ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα,
ἃ ὡς ἀπ' ἐκείνου δῆθεν ἐπεφέροντο πλασάμενοι. τοῦτο γὰρ ἀπότε ἄλλων διε-
γνώσθη πολλῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τὰς τῶν γραμμάτων σφραγίδας νενοθευμένας
φανερῶς φωραθῆναι. αὐτὸ μὲν οὖν τὸ παρὰ τῶν δυσσεβῶν τούτων ἀποτεθὲν
166 ἔγγραφον καθ' ἡμῶν, Ἰταλικοῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ
τῶν

τῶν ὑποδιακόνων τῆς δευτέρας ἑβδομάδος, παρ' αὐτῶν πρῶτον μὲν τῇ τραπέζῃ
τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐπιτεθέν. ὕστερον δὲ διὰ τὸ τοὺς ὑποδιακόνους
ἀπώσασθαι τοῦτο, καὶ τῆς θείας ἀποῤῥίψαι τραπέζης, καὶ προτείνασθαι μὲν τοῖς
θέσι λαβεῖν, ἐκείνους δὲ μὴ βουληθῆναι τοῦτο κατὰ τοῦ ἐδάφους ῥιφὲν, καὶ εἰς
χεῖρας πολλῶν ἐλθὸν, ἵνα μὴ δημοσιευθῇ τὰ ἐν αὐτῷ βλασφημούμενα ἡ
μετριότης ἡμῶν ἀνελάβετο. εἶτα τῶν τὴν Ἰταλίδα γλῶσσαν εἰς τὴν ἑλλάδα με-
ταβάλλειν εἰδότων προκαλεσαμένη τινὰς, ἤγουν τὸν Πρωτοσπαθάριον Κοσμᾶν,
τὸν Ῥωμαῖον τὸν πυρὸν, καὶ τὸν μοναχὸν Ἰωάννην τὸν Ἰσπανὸν μεταφράσαι τὸ
ἔγγραφον ἐπετρέψατο. καὶ τοῦ ἐγγράφου παρὰ τούτων μεταφρασθέντος εἶχεν
ἡ τούτου ὑφὴ αὐτοῖς ῥήμασιν οὑτωσί. Ὃς τις ἂν τῇ πίϛ καὶ τῇ θυσίᾳ τῆς
ῥωμαϊκῆς καὶ ἀποστολικῆς καθέδρας ἀντιλέγοι, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ μήτε
δεχέσθω ὀρθόδοξος, ἀλλὰ λεγέσθω προζυμίτης, καὶ νέος Ἀντίχριστος.
Οὐβερτος Θεοῦ χάριτι τῆς ἁγίας τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, Πέτρος
τῶν Ἀμαλφηνῶν ἀρχιεπίσκοπος, Φερεδέριχος διάκονος καὶ σακελλάριος πᾶσι
τοῖς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τέκνοις. ἡ ἁγία Ῥωμαϊκὴ πρώτη καὶ ἀποστολικὴ
καθέδρα, πρὸς ἣν ἅτε δὴ πρὸς κεφαλὴν ἡ φροντὶς πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ἰδι-
κῶς ἐφαρμόζει, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ χρείας χάριν, πρὸς ταύτην τὴν
βασιλικὴν πόλιν ἡμᾶς ἀποκρισιαρίους αὐτῆς ποιῆσαι κατηξίωσεν. ἵνα καθὼς γέ-
γραπται κατέλθωμεν καὶ ἴδωμεν, εἰ ἄρα ἔργῳ πεπλήρωται ἡ βοὴ, ἣ ἀδιαστί-
κτως ἐκ τηλικαύτης πόλεως ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὦτα αὐτῆς. εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν οὕτως,
γνῷ, ὅθεν γινωσκέτωσαν πρὸ μὲν πάντων οἱ δεδοξασμένοι αὐτοκράτορες, ὁ
κλῆρος, ἡ σύγκλητος, καὶ ὁ λαὸς ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσα
ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἡμᾶς ἐνταῦθα διεγνωκέναι, ὅθεν πλεῖστα χαιρόμεθα ἀγα-
θὸν καὶ μέγιστον, ὅθεν ἐλεεινῶς λυπούμεθα κακόν. καὶ γὰρ ὅσοι πρὸς τοὺς κίο- 167
νας τοῦ κράτους, καὶ τοὺς αὐτοῦ τετιμημένους, καὶ τοὺς πολίτας σοφοὺς χριστια-
νικώτατος καὶ ὀρθόδοξός ἐστιν ἡ πόλις. ὅσον δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν κατα-
χρηστικῶς λεγόμενον πατριάρχην, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνοίας τοὺς συνεργοὺς, πλεῖ-
στα ζιζάνια τῶν αἱρέσεων κατεκάστην διασπείρεται ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὅτι καθὼς οἱ
Σιμωνιακοὶ τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ πιπράσκουσι, καὶ ὡς Βαλέσιοι τοὺς παροίκους
αὐτῶν ἐξευνουχίζουσι, καὶ οὐ μόνον πρὸς Κληρικάτα, ἀλλὰ καὶ πρὸς Επι-
σκοπάτα ἀνάγουσιν. ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριά-
δος βεβαπτισμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους. ὡς οἱ Δονατισταὶ ἐπικοροῦσιν,
ὅτι ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀληθινὴ
θυσία καὶ τὸ βάπτισμα ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπολωλεκέναι. ὡς οἱ Νικολαῖται
τοὺς σαρκικοὺς γάμους παραχωροῦσι καὶ διεκδικοῦσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπη-
ρέταις. ὡς οἱ Σεβηριανοὶ ἐπικατάρατόν φασι τὸν νόμον τοῦ Μωσέως. ὡς οἱ
Πνευματομάχοι, ἢ Θεομάχοι, ἀπέκοψαν ἀπὸ τοῦ συμβόλου τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ υἱοῦ. ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τὸν σαρκικὸν τῶν Ἰουδαίων
καθαρισμὸν ἐπὶ τοσοῦτον τηροῦσιν, ὥστε τὰ βρέφη τὰ θνησκόγενα πρὸ τῆς ὀγδόης
ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως βαπτίζεσθαι ἀντιλέγειν, καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς ἐν

τοῖς καταμηνίοις αὐτῶν, εἴτε ἐν τῇ γέννῃ κινδυνευούσας κοινωνήσασθαι, εἴτε
ἀβάπτιστοί εἰσι βαπτίζεσθαι διακωλύειν, καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ πώ-
γωνος, ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ
τὴν διάταξιν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν
οὐ καταδέχονται. ὑπὲρ ὧν πλανισμῶν καὶ ἑτέρων πλείστων ἔργων αὐτοῦ ὁ αὐτὸς
Μιχαὴλ γράμμασι τοῦ κυροῦ ἡμῶν Λέοντος τοῦ πάπα νουθετηθεὶς, πα......
168 κατεφρόνησεν. ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τὰς ὑποθέσεις τῶν τηλικούτων
κακῶν λογικῶς ἀντιστῆναι λέγουσι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν συντυχίαν παν-
τελῶς ἀπηρνήσατο. οὔτε τῷ ὑγιεῖ βουλεύματι τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ τῶν σοφῶν,
νουθετούντων καταστάσασθαι αὐτὸν, οὐχ ὑπήκουσεν, καθὼς καὶ πρότερον τὰς
τῶν Λατίνων ἐκκλησίας ἠσφαλίσατο, καὶ αὐτοὺς ἀζυμίτας ἀποκαλῶν ῥήμασι καὶ
ἔργοις ἀπανταχῇ κατεδιώξατο ἐπιτοσοῦτον, ὥστε ἐν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἀναθεμα-
τίζειν τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, καθ' ἧς ἑαυτὸν ἔτι ὑπογραφῇ οἰκουμενικὸν πα-
τριάρχην. ὅθεν ἡμεῖς τῆς αὐτῆς ἁγίας καὶ πρώτης ἀποστολικῆς καθέδρας τὴν ἐξά-
κουστον βίαν καὶ ὕβριν οὐχ ὑποφέροντες, τήν τε καθολικὴν πίστιν καταδύεσθαι πο-
λυτρόπως ὑφορώμενοι προκρίσει τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, τοῦτε ἀποστολι-
κοῦ θρόνου, οὗ πρέσβεις ἐσμὲν, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων πα-
τέρων τῶν ἑπτὰ συνόδων, ἀπὸ πάσης τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῷ ἀναθέματι,
ὅπερ ὁ κύριος ἡμῶν ὁ εὐλαβέστατος πάπας τῷ αὐτῷ Μιχαὴλ, καὶ τοῖς αὐτῷ
ἑπομένοις ἐὰν μὴ πεισθῶσιν ἀπεφήνατο οὕτω καθυπογράφομεν. Μιχαὴλ ὁ κα-
ταχρηστικῶς πατριάρχης, ὁ νεόφυτος, καὶ μόνῳ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ τὸ μοναχι-
κὸν σχῆμα δεξάμενος. νῦν δὲ ἐγκλήμασιν ἀνηκέστοις παρὰ πολλῶν διαπεφη-
μισμένος, καὶ μετ' αὐτοῦ Λέων ὁ τῆς Ἀχρίδας ἐπιλεγόμενος, καὶ ὁ σακελλάριος
τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Νικηφόρος, ὅστις τὴν τῶν Λατίνων θυσίαν προφανῶς
κατεπάτησε τοῖς ποσί. καὶ πάντες οἱ ἑπόμενοι αὐτοῖς ἐν τοῖς προκειμένοις πλα-
νίσμασι καὶ τολμήμασιν, ἔστωσαν ἀνάθεμα, Μαραναθὰ σὺν τοῖς Σιμωνιακοῖς,
Βαλεσίοις, Ἀρειανοῖς, Δονατισταῖς, Νικολαΐταις, Σεβηριανοῖς, Μανιχαίοις,
σὺν οἷς δογματίζουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχον εἶναι, καὶ σὺν πᾶσι
τοῖς αἱρετικοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ἐὰν μὴ πει-
169 σθῶσιν, ἀμήν. ἀμήν. ἀμήν. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς δυσσεβοῦς ταύτης καὶ ἀνοσίου
γραφῆς. ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας τόλμαν, καὶ
τὴν ἀναίδειαν μὴ ἀνασχομένη ἀνεπεξέλευστον μεῖναι καὶ ἀτιμώρητον τῷ κραταιῷ
καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰ περὶ τούτου κοινολογεῖται. καὶ ὃς, ἦσαν γὰρ οὗτοι ἀπό-
δημοι πρὸ μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας μετὰ τὸ περὶ τούτου ἀνενεχθῆναι τῷ κράτει αὐ-
τοῦ, τοὺς ὡς τὴν μεγαλόπολιν τούτους μεταστελοῦντας ἐκπέμπει. καὶ θᾶττον
μεταπέμπονται, οὐ βούλονται δὲ τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι προσελθεῖν, ἢ τῇ ἱε-
ρᾷ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ εἰς ὄψιν ἐλθεῖν, καὶ ἀπόκρισίν τινα δοῦναι, περὶ ὧν ἀσε-
βῶν ἀπηρεύξατο. ἀλλ' ἀκολούθως μὲν τῷ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντι ἐγγράφῳ, καὶ
πλείω δὲ τῶν ἐν αὐτῷ γραφέντων κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔχειν εἰπεῖν δια-
τείνονται. αἱρεῖσθαι δὲ θανεῖν μᾶλλον, ἢ εἰς ὄψιν ἡμῖν καὶ τῇ συνόδῳ ἐλθεῖν.
ταῦτα γὰρ ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς δι' ἀποκρίσεως τοῦ περιβλέπτου
μαγί-

Digitized by Google

μαγίστρου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ
ὑπομνηματογράφου λέγειν τούτοις ἡμῖν καὶ τῇ συνόδῳ μεμήνυκεν. ἐπεὶ δὲ αὐ-
τοὺς μὲν μὴ βουλομένους τῇ συνόδῳ καὶ ἡμῖν ἀπαντῆσαι, βιασθῆναι ὁ κραταιὸς
καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ τὸ δοκοῦν περικεῖσθαι τούτους τῆς πρεσβείας ὀφφί-
κιον οὐκ ηὐδόκησεν. ἀνεκδίκητον δὲ πάλιν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας
μεῖναι ἀναίδειαν ἀπρεπὲς ἦν, καὶ ἄλλως ἀνάξιον, ᾠκονόμησε θεραπείαν ἀρίστην τῷ
πράγματι καὶ τίμιον, καὶ προσκυνητὸν, γράμμα πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότη-
τα διὰ Στεφάνου τοῦ ὁσιωτάτου μοναχοῦ καὶ οἰκονόμου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ
Ἰωάννου μαγίστρου, καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, καὶ Κώνσταντος βεστάρχου καὶ ὑπάτου
τῶν φιλοσόφων ἐξαπέστειλεν. ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὑτωσί. ἁγιώτατε δέσποτα περὶ
τοῦ συμβάντος ἡ βασιλεία μου ἐρευνήσασα εὗρε τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ γενομένην 170
ἀπὸ τῶν Ἑρμηνευτῶν καὶ τοῦ μέρους τοῦ ἀργύρου, καὶ τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ὡς ξένους
καὶ παρ' ἑτέρων ὑποβληθέντας τί ποιῆσαι οὐκ ἔχομεν. τοὺς δὲ αἰτίους τυφθέντας
ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, ὡς ἂν δι' αὐτῶν παιδαγωγη-
θῶσι καὶ ἄλλοι τὸ μὴ φλυαρεῖν τοιαῦτα. τὸ δὲ χαρτίον μετὰ τὸ ἀναθε-
ματισθῆναι καὶ τοὺς συμβουλευσαμένους, καὶ τοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ γρά-
ψαντας, καὶ μικρὰν εἴδησιν τῆς τούτων ποιήσεως ἔχοντας, καυθήτω ἐνώπιον
πάντων. προσέταξε γὰρ ἡ βασιλεία μου, ἵνα καὶ τὸν Βεστάρχην τὸν γαμβρὸν
τοῦ ἀργυροῦ, καὶ τὸν Βέστην τὸν ἐκείνου υἱὸν ἀποκλείσωσιν εἰς τὴν φυλακήν. ὡς
ἂν διάγωσιν ἐν αὐτῇ κακοχούμενοι, καθὼς εἰσὶν ἄξιοι ἕνεκα τῆς τοιαύτης ὑπο-
θέσεως. μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδικτιῶνος ζ'. Ταῦτα μὲν ἡ βασιλικὴ καὶ θεία γραφή.
Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ φιλευσεβοῦς αὐτοκράτορος οἰκονομίαν, αὐτό τε τὸ ἀσεβὲς
ἔγγραφον, καὶ οἱ τοῦτο ἐκθέμενοι, καὶ ἢ γνώμην εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκό-
τες, ἢ αὐτοῖς τοῖς ποιήμασι συναρεσάμενοι ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν πρὸς βασιλέως ἀπε-
σταλμένων, ἐν τῷ μεγάλῳ σεκρέτῳ ἀναθέματι ὑπεβλήθησαν. ἐκρίθη δὲ κα-
τὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν, ἥτις ἐστὶ πρώτη μὲν τῆς ἐνεστώσης ἑβδομάδος, κδ'.
δὲ τοῦ παρόντος Ἰουλίου μηνὸς, καθ' ἣν καὶ ἡ τῆς πέμπτης συνόδου ἔκθεσις ἀνα-
γνωσθῆναι μέλλει κατὰ τὸ σύνηθες ἐπ' ἀκροάσει τοῦ πλήθους ἀναθεματισθῆναι τὸ
αὐτὸ ἀσεβὲς, καὶ αὖθις ἔγγραφον. πρὸς δὲ καὶ τοὺς τοῦτο ἐκθεμένους καὶ γρά-
ψαντας καὶ συναινέσιν τινα, ἢ βουλὴν εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκότας. τὸ δὲ
πρωτότυπον τοῦ ῥιφέντος παρὰ τῶν δυσσεβῶν ἀνοσίου ἐγγράφου καὶ μυσαροῦ
κατεκαύθη. ἀλλ' ἐν τῷ εὐαγεῖ τοῦ χαρτοφύλακος ἀπετέθη σεκρέτῳ εἰς ἔλεγ-
χον διηνεκῆ τῶν τηλικαῦτα τοῦ θεοῦ ἡμῶν βλασφημησάντων, καὶ εἰς μονιμω-
τέραν κατάγνωσιν. δεῖ δὲ γινώσκειν ὅτι κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν τοῦ ἐνεστῶτος
μηνὸς, καθ' ἣν ἀνεθεματίσθησαν οἱ κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως βλασφημή- 171
σαντες συμπαρῆσαν τοῖς σήμερον συνεδριάζουσιν ἡμῖν ἀρχιερεῦσι, καὶ οἱ ἐνδη-
μοῦντες πάντες μητροπολῖται καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἤγουν Λέων ὁ Ἀθηνῶν καὶ
Σύγκελλος, Μιχαὴλ Συλαίου καὶ Σύγκελλος, Νικόλαος Εὐχανείας, καὶ Σύγ-
κελλος, Δημήτριος Καρίας καὶ ἀρχιεπίσκοπος, Παῦλος Κήμνου, Λέων Κο-
τραδίας, Ἀντώνιος Ζικχίας. Qvorum ſententia ea fuerit:

Edictum de projecto pittacio in ſacra menſa à Legatis Romanis, contra ſanctiſſimum Patriarcham Dominum Michaëlem. menſe Junio, Indictione ſeptimâ.

Præſidente Michaële ſanctiſſimo Domino noſtro, & Oecumenico Patriarchâ, à dextris Catechumenorum, & ſimul cum ipſo conſidentibus DEi amantiſſimis Metropolitis Theophane Cyzici & Syncello, Niceta Chalcedonis & Syncello, Laurentio Dyrrhachii & Syncello, Antimo Sides, Nicolao Piſinuntis, Leone Myrorum, Leone Trapezuntis, Joanne Smyrnæ, Euſebio Adrianopolis, Conſtantino Mitylenes, Nicolao Chonarum, Hypatio Hidruntis, & Archiepiſcopis Leone Carabyziæ, Gregorio Meſembriæ, aſſiſtentibus, & Patriarchalibus nobilibus.

Nequam ac improbo Dæmoni non ſat fuit, ut videtur, malorum. Propterea namque nullum unquam finem fecit, in pios homines arrepens, & novum quid adverſus veritatem ſemper excogitans. Quapropter innumeris ferè fraudibus ante Domini in carne adventum humanum genus illuſit, innumeris verò poſtmodum erroribus, & illecebris ſupplantare, & dejicere eos, qui illi credebant, omninò non deſtitit, neque unquam
171 *ceſſavit. Verumtamen his quoque de medio ſublatis, cùm pia magnaque ſpes eſſet in iis, qui pietatem amplectuntur, nunquam impoſterum nova impietatis ſemina inventuros, in omnibus his contra rectam rationem improbus ille diſſeminare ſtuduit, cum contra ac ipſe ſperaverat, machina illius diſſipata fuiſſent, nunc quidam homines impii, & quid non quicumque pietatem colit eos non nominaret, homines è tenebris erumpentes, cùm ex Heſperia ortum ducant, in pietatis cultricem hanc, & à DEo conſervatam Urbem advenientes, ex qua tanquam ex alta & eminente ſpecula orthodoxiæ fontes erumpunt, & pura pietatis fluenta in orbis terrarum fines perfluunt, & fluviorum inſtar animas, quæ ſub ſole degunt omnes piis dogmatibus irrigant, in hanc veluti fulgur, ſive turbo, ſive grandinis copia, ſive, ut magis propriè rem indicemus, veluti ſylveſtris porcus irruentes, rectam rationem diverſitate dogmatum pravertere conati ſunt ita, ut & Scripturam in myſtica magna DEi Eccleſiæ reponerent menſa, quâ nos, immò orthodoxam DEi Eccleſiam, omneſque, qui impiis eorum dogmatibus non abrepti ſunt, orthodoxos, ob id idem, quod pii eſſe, & fidem orthodoxam dilatari præcupiunt, anathemate feriunt, incuſantes nos in multis aliis, & præterea quòd barbam æquè ac illi radere, & eam, quæ eſt ſecundùm naturam hominis figuram, immutare non ſuſtinemus. Nec non quod non diviſi à Presbyteris*

Digitized by Google

matrimonio junctis, communionem ſuſcipimus? Ad hæc, quòd ſacroſanctum ſymbolum, quod omnibus Synodalibus, & Oecumenicis Decretis inconcuſſum atque inexpugnabile robur habet, ſpuriis cogitatis, & 173
ſermonibus adulterinis, & audacia exceſſu adulterare nolumus, nec ut illi, ex Patre, & Filio Spiritum ſanctum, ô improbi Dæmonis machinas! ſed ex Patre dicimus procedere, neque Scripturæ animum advertere volentes, quæ ne deglabretis, ait, * *mentã veſtra, neque omninò animo voluere volentes, decorum id mulieribus creatorem DEum ſtatuiſſe, quod indecorum eſſet hominibus, ſed & quintum Gangrenſis Synodi Canonem de iis, qui à nuptiis abhorrent, palam contemnentes, qui dicit:* Si qvis ſe dividit à Presbytero conjugato, qvaſi non oporteat, poſtqvam ille ſacrum fecerit, illius oblationis participem fieri, anathema ſit. *Et in hoc etiam ſextam Synodum rejicientes, & contemnentes, quæ ait Can. 13.* Qvoniam Romanæ Eccleſiæ pro Canone traditum eſſe cognovimus, ut qvi ad Diaconatum, vel Presbyteratum promovendi ſunt, profiteantur, ſe non ampliùs ſuis uxoribus conjungendos, nos antiqvos Canones Apoſtolicæ perfectionis, ordinisq; ſervantes, hominum, qvi ſunt in ſacris, conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma & ſtabilia eſſe volumus, neqvaqvam eorum cum uxoribus conjunctionem disſolventes, vel eos mutuâ, tempore convenienti, conſvetudine privantes. Qvamobrem ſi qvis dignus inventus fuerit, qvi Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum aſſumi neqvaqvam prohibeatur, ſi cum legitima uxore cohabitet. Sed neqve ordinationis tempore ab eo poſtuletur, ut profiteatur ſe à legitima cum uxore conſvetudine ab- 174
ſtenturum: ne ex eo à DEo conſtitutas, & ſuâ præſentiâ benedictas nuptias injuria afficere cogamur, Evangelicâ voce m) exclamante, *Quæ DEus conjunxit, homo ne ſeparet:* & Apoſtolo n) docente, *Honorabiles nuptias, & thorum immaculatum:* &, *Alligatus es uxori, ne quære ſolutionem.* o) Si qvis ergo præter Apoſtolicos Canones incitatus ſit aliqvem eorum, qvi ſunt in ſacris, Presbyterorum inqvimus, vel Diaconorum, vel Hypodiaconorum, conjunctione cum legitima uxore, & conſvetudine pri-

 vare,

* Levit. XIX. 27.
m) Matth. XIX. 6. Marc. X. 9.
n) Hebr. XIII. 4. o) 1. Cor. VII. 27.

Digitized by Google

vare, deponatur. Similiter & ſi qvis Presbyter vel Diaconus ſuam uxorem pietatis prætextu ejecerit, ſegregetur, & ſi perſeveret, deponatur. *Præter hæc omnia nihil omninò ſapientes, Spiritum non ex Patre, ſed ex Filio quoque affirmant procedere; cùm vocem illam neque ab Evangeliſtis habeant, neq; blaſphemum hoc dogma à Synodo Oecumenica hauſerint. Dominus enim DEus noſter* * *ait*, Spiritus veritatis, qvi à Patre procedit. *Verumtamen novæ hujusce impietatis parentes Spiritum inquiunt, qui à Patre & Filio procedit; non illud rurſus attendentes, ſi in quo à Patre Spiritus procedit, proprietas illius cognoſcitur, ſimiliter & ſi in quo generatur Filius, Filii; & procedit, ut ipſi nugantur, & Spiritus à Filio, pluribus propriet.tibus Spiritum à Patre diſcerni, quàm Filium. Commune enim Spiritui & Filio ex ipſo Patre proceſſus, propria verò Spiritus ex Patre proceſſio, non verò à Filio. Quòd ſi pluribus differentiis Spiritus quàm Filius diſcernitur,*
175 *proximior erit paternæ ſubſtantiæ Filius, quàm Spiritus. Et ſic rurſus Macedonii in Spiritum conatus emergent, eorum drama, ſcenamque induens. Præter jam dicta neque illud capere omninò volunt, omne, quod commune non eſt omnium dominatricis, & conſubſtantialis Triadis, unius tantummodò ex tribus eſſe. Sed hi quidem hac ratione & contra nos, & orthodoxam DEi Eccleſiam impudenter ſeſe geſſerunt, ab altera quàm à vetere Roma ad piiſſimum noſtrum Imperatorem accedentes, & alia quædam contra orthodoxum Eccleſiæ cœtum dolo malo machinati, immò verò & ipſum acceſſum ab initio mentiti, cùm comminiſcerentur ex urbe Roma accedere, miſſosque eſſe à Papa, re autem ipſa fraudis plenis monitis, & conſiliis Argyri; ipſi ex ſe advenerant, nullo modo à Papa miſſi. Sed & literas, quas ab eo ſcilicet deferebant, commenti ſunt: quod ab aliis etiam multis agnitum eſt, ſed eo potiſſimum, quod palam literarum ſigilla adulterata eſſe deprehenſa ſunt. Scriptum autem ab impiis hiſce contra nos repoſitum Italicis literis exaratum, & in præſentia Hypodiaconorum ſecundæ hebdomadis ab ipſis primùm altari DEi magnæ Eccleſiæ appoſitum, poſtmodum, quod Hypodiaconi illud ſemoverunt, & à ſacra menſa abjecerant, & illis qui appoſuerant, ut denuò reciperent contenderunt, illi noluerunt. Illius in pavimentum dejecti, cùm jam in manus multorum pervenerit, ne blaſphema promulgarentur, mediocritas noſtra in ſe recepit: ideoque nonnullis advocatis, qui ex Italica lingua in Græcam convertere callent, Protoſpatharium duntaxat Coſmam,*

* Joh. XV, 26.

Coſmam, *Romanum Pyrum*, *& Monachum Joannem Hiſpanum*, *ſcripturam illam in noſtram linguam transvehere impoſuit. Transverſi* 176
verò ſententia his iisdem verbis ita ſe habebat: QVICUNQVE fidei, & ſacrificio Romanæ & Apoſtolicæ Sedis ſe opponit, anathema ſit, nec dicatur Orthodoxus, ſed Prozymita, & nouus Antichriſtus. Ubertus divinâ gratiâ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, Petrus Amalphitanorum Archiepiſcopus, Federicus Diaconus, & Sacellarius, univerſis Catholicæ Eccleſiæ filiis. Sancta Romana prima & Apoſtolica Sedes, ad qvam, tanqvam ad caput, cura omnium Eccleſiarum ſpecialiter adaptatur, Eccleſiaſticæ pacis, ac neceſſitatis gratia ad hanc Regiam Urbem nos ſuos Apocriſiarios mittere conſtituit, ut, qvemadmodum ſcriptum eſt, deſcendamus, & videamus, ſi opere completa eſt vox, qvæ continuò ex ea Urbe ad aures illius aſcendit, cognoſceretqve, ſi res aliter ſe haberet. Hinc notum ſit præ omnibus, glorioſis Imperatoribus, Clero, Senatui, Populoqve Conſtantinopolitano, univerſæqve Catholicæ Eccleſiæ, nos hîc agnoviſſe, qvod maximè lætamur, bonum, & maximum, qvod afflictim dolemus, malum. Nam qvod pertinet ad columnas Imperii, viroſqve ab iisdem cohoneſtatos, & cives ſapientes, maximè omnium Chriſtiana, ac Orthodoxa Urbs eſt: qvod ad Michaëlem, qvi Patriarchatu abutitur, & illius inſipientiæ ſocios, & conſortes, in medio illius plurima hæreſeon zizania qvotidie diſſeminantur. Qvemadmodum enim Simoniaci donum DEi vendunt: ut Valeſii hoſpites ſuos caſtrant, & non ſolùm ad Clericatum, ſed inſuper ad Epiſcopa- 177
tum promovent: ut Ariani rebaptizant in nomine ſanctæ Trinitatis baptizatos, & Latinos potiſſimum: ut Donatiſtæ decernunt, extra Græcorum Eccleſiam, Eccleſiam Chriſti, & verum ſacrificium, & baptisma ex univerſo orbe periiſſe: ut Nicolaitæ carnales nuptias concedunt, defenduntqve ſacri altaris miniſtris: ut Severiani, maledictam legem Moyſis pronuntiant: ut Pneumatomachi, aut Theomachi, Spiritus ſancti ex Filio proceſſionem ex Symbolo abſciderunt: ut Nazareni, carnalem Judæorum munditien adeò ſervant, ut parvulos morientes ante octavum diem à nativitate baptizari contradicant; & mulieres, vel in menſtruis, vel partu periclitantes, communicare, vel ſi

 bapti-

baptizatæ non fuerint, baptizari prohibent: & comam capitis, & barbam, veluti Nazareni nutrientes, eos qui comas tondent, & ſecundum inſtitutionem Romanæ Eccleſiæ barbas radunt, in communionem non recipiunt. De qvibus erroribus, & aliis pluribus operibus, ipſe Michaël literis domini noſtri Leonis Papæ admonitus, reſipiſcere neglexit. Poſtmodum nobis illius nunciis ſimilium malorum argumenta rationabiliter opponentibus, præſentiam ſuam, atqve colloqvium penitus denegavit, neqve ſacrum Imperatorum conſilium, & ſapientum eum cohortantium ad ſanam mentem, audiit; qvemadmodum & antea Latinorum Eccleſias clauſit, eosqve Azymitas nuncupans, ver-
178 bis & factis ubiqve perſecutus eſt in tantum, ut in filiis ſuis anathematizaret Apoſtolicam Sedem, contra qvam ſe ipſum adhuc ſubſcribit Oecumenicum Patriarcham. Qvare nos ejusdem ſanctæ, & primæ Apoſtolicæ Sedis inſignem injuriam, & vim non ferentes, & Catholicam fidem multis modis demergi poſſe ſuſpicantes, præjudicatione ſanctæ, & individuæ Trinitatis, & Throni Apoſtolici, cujus nos ſumus Apocriſiarii, & omnium Orthodoxorum Patrum, & ſeptem Synodorum, ex univerſa Catholica Eccleſia anathemati, qvod dominus noſter piiſſimus Papa eidem Michaeli, & illius ſeqvacibus, ſi ſuaderi nolunt, decrevit, hunc in modum ſubſcribimus. Michaël qvi Patriarchatu abutitur, Neophytus, & qvi tantùm humano timore monaſticum habitum induit, nùnc verò delictis incurabilibus apud multos diffamatus, & unà cum eo Leo, qvi Acridæ dicitur, & ejusdem Michaëlis Sacellarius Nicephorus, qvi Latinorum ſacrificium in conſpectu omnium pedibus conculcavit, cæteriqve omnes, qvi eos ſeqvuntur in jam dictis erroribus, & facinoribus ſit, anathema, Maranatha; cum Simoniacis, Valeſiis, Arianis, Donatiſtis, Nicolaitis, Severianis, Manichæis, cum qvibus dogmata ſtatuunt, & aliis, qvi fermentatum, animatum eſſe dicunt, & cum omnibus Hæreticis, immò verò cum Diabolo & Angelis ejus, ſi reſipiſcere nolunt. Amen. Amen. Amen. *Et hæc quidem in impio illo ſcripto & deteſtando continebantur.*
179 *Mediocritas verò noſtra tantam contra pietatem audaciam, & impudentiam haud ſuſtinens ſine examine & impunitam prætergredi, valido & ſancto Imperatori noſtro de hac re ſermonem habuit. At ille, namque*

ante

ante unum tantùm diem ab urbe diſceſſerant , poſtquam illi relatum fuerat , viros , qui eos in hanc magnam Urbem reducerent , mittit , evocantúrque citiſſimè , ſed nolunt mediocritatem noſtram convenire , aut in conſpectu ſanctæ & magnæ Synodi procedere , & reſponſum utcumque dare de his , quæ ipſi impiè enunciarunt , ſed ut ipſi in ſcriptura ab ipſis exarata expreſſerant , & multo plura , quàm in eo ſcripta fuerant , contra noſtram fidem habere ſeſe contendunt , velléque ſe potiùs mortem oppetere , non tamen in conſpectum noſtrum , & Synodi venire. Hac enim robuſtus & ſanctus noſter Imperator , per reſponſum ſpectabilis Magiſtri, & à ſupplicationibus , & DEi amantiſſimi Chartophylacis , & Commentariorum ſcriptoris , eos nobis & Synodo dicere renunciavit. Cùm verò iis nolentibus ad Synodum & nos accedere , vim inferri , validus & ſanctus noſter Imperator , propter legationis provinciam , quam præ ſe ferre videbantur , non probaret , rurſumque tantam contra pietatem impudentiam innoxiam permanere haud decorum eſſet , & prorſus indignum, medicinam optimam rei præparavit , & pretioſum & venerandum ſcriptum ad noſtram mediocritatem per Stephanum ſanctiſſimum Monachum, & magnæ Eccleſiæ Oeconomum , & Joannem Magiſtrum , & à ſupplicationibus , & Conſtantem Veſtarchem , & Philoſophorum Hypatum tranſmiſit , cujus tenor ille eſt : Sanctiſſime Domine , de eo , qvod acciderat , mea Regia Majeſtas perqvirens offendit , mali radicem 180 ortum habuiſſe ab Interpretibus . & ſociis Argyri ; & de alienigenis qvidem tanqvam peregrinis , & ab aliis ſuppoſitis aliqvid facere non poſſumus , mali verò auctores verberatos ad tuam Sanctitatem tranſmiſimus , ut per eos inſtruerentur & alii , ne ſimilia inpoſterum effutiant. Chartula hæc poſt anathema dictum & Conſiliariis , & iis , qvi publicarunt , aut ſcripſerunt, aut rem, ut geſta eſt , vel tenuiter callent , coram omnibus comburatur. Mea ſiqvidem Regia Majeſtas imperavit , ut & Veſtarches Argyri gener , & Veſtes illius filius in phylacam concludantur , ut ibi vitam degant , malis divexati , qvemadmodum ſunt digni propter hanc cauſam. Menſe Julio. Indict. 7. *Et hæc quidem regia & divina ſcriptura continebat. Secundùm itaque pietatis cultoris Imperatoris providentiam , ipſum impietatis ſcriptum , necnon qui illud expoſuerunt , & vel ad illud faciendum adhortati ſunt , vel auctoribus auxilium præſtiterunt , in præſentia miſſorum ab Imperatore in magno ſecreto anathemate ſubacti ſunt. Iudicatum verò eſt quartâ die,*

Digitized by Google

die, quæ eſt prima currentis hebdomadis, vigeſima-quartâ verò die præſentis menſis Julii, quâ & quintæ Synodi expoſitio pro more legenda eſt, audiente multitudine, anathemate feriendum eſſe rurſum impium ſcriptum, necnon & qui illud ediderunt, & ſcripſerunt, & conſenſum aliquem, aut conſilium, ut illud fieret præſtiterunt. Prototypum verò projecti ab impiis, impii execrandique ſcripti combuſtum non eſt, ſed in
181 *ſacro Chartophylacis ſecreto repoſitum, ad perpetuum eorum dedecus, & ſtabiliorem condemnationem, qui ſimilia adverſus DEum noſtrum blaſphemarunt. Sciendum prætereà eſt quòd vigeſimo die præſentis menſis, quo illi, qui adverſus orthodoxam fidem blaſphemarunt, anathemate icti ſunt, aderant unà cum aliis Præſulibus, qui nobiſcum conſidebant univerſi Metropolitæ, & Archiepiſcopi, qui in urbe degebant; nempe Leo Athenarum & Syncellus, Michaël Sylai & Syncellus. Nicolaus Euchaniæ & Syncellus, Demetrius Cariæ & Archiepiſcopus, Paulus Lemni, Leo Cotradiæ, Antonius Zicchiæ.*

Vides adhuc Cerularii tempore, qvod pertinebat ad columnas Imperii, viroſqve ab iiſdem cohoneſtatos, & ſapientes cives maximè omnium, Chriſtianam & orthodoxam Conſtantinopolim fuiſſe, nec tantùm valuiſſe auctoritatem Patriarcharum, ut eos ab Eccleſiæ Romanæ gremio avelleret? Michaëlis item Anchiali p) qvi poſt Lucam Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ præfuit, epiſtola, calumniis & conuiciis plena in Romanam Sedem circumfertur. Germanus q) qvi hic poſt Patriarchas Conſtantinopolitanos acclamatur, non alius eſt, quàm qvi poſt exactos Conſtantinopoli Græcos, & Nicæam compulſos, ipſe qvoqve Nicææ Patriarcham agebat. Hic aſperrimè in Latinos, eorumqve conſuetudines, & dogmata libris editis ſtilum ſtrinxit. Vivebat ſub Joanne Duca, illius adverſus Latinos prælia, & fortiter geſta prædicat, ut palam fiet percurrenti Orationes ſub ejus nomine editas à Gretſero tom. 2. de Cruce. Legi ipſius opuſculum de
182 Proceſſione Spiritus ſancti, & alia contra Latinos. Sed qualis ipſe in Latinos, & qvo odio eorum Eccleſiam perſecutus fuerit, ne ex me id dicere aliquis ſuſpicetur, fatebitur idem in epiſtola ad Patriarcham Latinorum Conſtantinopolitanum, qvi Græcos compellebat, ut inter Officia mentionem ſummi Pontificis facerent. Scribit enim inter alia: Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς ἐν Κωνσταντινου-

πόλ

p) Vide Allat. de conſenſu lib. 2. c. 12.

q) Idem lib. 2 c. 14. §. 3.

πάλιν Γραικοῖς φθάσας ἀφορισμῷ καθυπέβαλον, μηδενὶ τῶν ἱερέων, τῶν διὰ χαύνωσιν ψυχῆς ὑποχαλασθέντων εἰς ὑποταγὴν, καὶ θέλημα τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, μηδὲ προσφορὰν δέχεσθαι ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, μηδὲ συμψάλλειν αὐτοῖς, ὡς προδόταις τῶν θείων, καὶ ἱερῶν κανόνων, καὶ τῶν πατροπαραδότων ἐθῶν. Ego verò & Græcos qui Conſtantinopoli degunt anathemate ſubegi, ſi à ſacerdotibus, qui propter animi molliciem, in obedientiam, & nutus veteris Romæ tranſierunt, oblationem accipiant, unaque cum iis officiis adſint divinis, tanquam divinorum ſacrorumque Canonum, & à majoribus traditarum conſuetudinum deſertoribus, & proditoribus. Joſephus, r) qui Arſenio ſucceſſit, præ eodem ſtudio iniqvior fuit, dum Græcos in propria ſententia pertinaciores effecit, & ad Latinorum dogma, & conſuetudines profligandas, & retrahendas ab eorum animis, plurimum operæ & laboris contulerit. Colligo ex Pachymeræ Hiſtoriæ lib. 5. qvi Joſephi conatus adverſus Imperatorem Michaëlem Latinorum dogma promoventem, & Chartophylacem illud oppugnantem, prono ſtudio non paucis proſeqvitur. Qvid de Patriarcha Athanaſio s) dicam, homine ruſticis moribus, ef- 183
fero, diro, immanſveto, atqve inexorabili, cujus etiam ab aliis mira recenſita ludibrio habuit Pachymeres, & vitæ horridæ, incultæqve illius laudem apud alios partam non levibus dicteriis expugnat, opprimitqve, Hiſtor. lib. 8. cap. 13. *Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἀρχαιόθεν, ὡς ἐς πατριάρχην ἐκεῖνος ἐψήφιστο, πολλοί τινες ἐξαναδύντες τῶν καθ' αὐτοὺς φωλεῶν. οἱ μὲν πολλὰ τῶν ἀχαρίτων ἐκείνῳ προσεμαρτύρουν, καὶ τὸ πλέον εἰς αὐτονομίαν, καὶ ἀσπλαγχνίαν· ὅτι καὶ ἐξ ἐπιταγῆς ἐνῷ ποιῆν ἐπιθείη τῶν ὤτων τὴν στέρησιν δόξαντι ἀδικῶ περὶ τὸν τῶν λαχάνων κῆπον τοῖς μοναχοῖς. οἱ δὲ καὶ ὡς θαυματουργὸν ὡμολόγουν· ὅτι τι ἐν μιᾷ λάχανα συνάξας, λύκον θηρῶν ἐπιτιθῆσι ταῦτα, ἐφ' ᾧ οἱ τοῦ κόπου συναίροιτο, ἐπιτάξας ἀπάγειν πρὸς τὴν μονήν. ἦν δὲ ὁ λύκος ἄνθρωπος, εἰ καὶ παρελογίζοντο λέγοντες, ὡς ὕστερον ἔγνωσο. καὶ ὡς πεμφθέντος ἐκείνῳ παρά τινος ἀπὸ μελιστείου κηρίου, αὐτός τι φάγοι, καὶ γλυκανθείη τὸν φάρυγγα. δέξαιτο δὲ τὸν γλυκασμὸν καὶ τῷ πέμψαντι. καὶ ὡς αὐτὸς ἐντεῦθεν ὁ πέμψας ἐξ ἐκείνου, καὶ ἐς ἡμέρας ἀνὰ στόμα τὴν γλυκύτητα περιφέροιτο, τῆς εὐχῆς ἐκείνου τόπον ἀποπληρωσαίσης κατὰ στόμα τοῦ μέλιτος. ταῦτα ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον. Sed ubi primum promulgatum eſt, Athanaſium ſuffragio Synodi in Patriar-*

r) Allat. libro laudato p. 753.

s) circa A. C. 1290. atqve iterum ab A. 1301.

*triarcham promotum fuiſſe, multi ex caveis erumpentes adverſus eum,
pleraque non admodum pergrata conteſtabantur; & potiſſimum animum
alieno conſilio ſubdi neſcium, & immiſericordem, quod ita eo impe-
rante, aſino aures ex pœna ablati ſunt; quòd injuſtè ſe geſſiſſet circa
olera in Monachorum horto. Alii eum tanquam rerum admirandarum
effectorem deprædicabant, quòd cùm aliquando olera in faſcem collegiſ-*
184 *ſet, obviam lupo occurrenti impoſuit, ut laboris compar, ad Monaſte-
rium, ita eo jubente, adveheret. Lupus verò hic homo erat, licet
illi fallaci captione deciperent, ut poſteà cognitum eſt. Sic etiam cùm
ille ex oblato ſibi mellis favo comediſſet, dulcitudinem faucibus ſenſit,
eam homini, qui miſerat deprecatus. Hinc, qui miſerat ad nonnul-
los dies dulcitudinem in ore circumtulit, prece illi in ore locum mellis
ſupplente. Et hæc quidem illi dicebant.* Joannes Patriarcha Conſtan-
tinopolitanus epiſt. ad Synodum, multis eum criminibus reum
facit: Ἰδοὺ καὶ αὐτὸς ὅσον τὸ τοῦ ἀφορισμοῦ ἀπολύω, καὶ παντάπασι
λελυμένον ἔχω αὐτόν. οὐ μὴν δὲ τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ εὐδοκῶ. πῶς γὰρ
ἂν αὐτὸν καὶ δέξωμαι ὡς ἀρχιερέα ἄνθρωπον κατηγορηθέντα καὶ ὑβρι-
σθέντα, καὶ χείρονα, ἢ ἐγὼ μικροῦ δεῖν καὶ εἰς αὐτὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ.
ἄλλως τε καὶ παραιτησάμενον ἐκκλησιαστικῶς, καὶ κανονικῶς. ταῦτα λέ-
γω πᾶσι, καὶ διαμαρτύρομαι. *Ecce & ipſe eum*, Athanaſium
nempe, *ab excommunicatione omnimodè abſolvo, abſolutumque habeo;
non ita tamen, ut ejus promotionem approbem. Quomodo enim, uti
Præſulem excipiam, hominem in judicium vocatum, & contumeliis af-
fectum, & me ipſo pejorem, etiam in ea, quam ipſe profitetur pieta-
te: immò quum, ut Eccleſiaſtici moris eſt, & Canones poſcunt, ſolio
renunciarit. Hæc omnibus dico, & obteſtor.* Sed hæc minutiora
nonnemini videri poterant, niſi etiam in Eccleſiam Latinam
factis dictisqve iniqvior aſſurrexiſſet. Pachymeres Hiſt. lib. 13.
Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐς πλέον εὐσεβείας ἥκειν δοκῶν, στήλην μὲν ἐκείνην
185 πατριαρχῶν τῶν τριῶν Γερμανῶν τὴν ἐπὶ δεξιᾷ εἰσιοῦσι τῶν ὡραίων πυ-
λῶν ἱσταμένην, διὰ τὸν ὕστερον τὸν ἐξ Ὀρεστιάδος μετατεθέντα, ὅτι τῇ
πρὸς τοῖς Ἰταλοῖς εἰρήνῃ αὐτὸς ἐκεῖνος πρεσβεύσας συνήργησε, κατασπᾷ.
*Quin immò, ut majoris pietatis ſpeciem præ ſe ferret, columnam à tri-
bus Patriarchis Germanis dictis, propè ſpecioſas portas, dexterâ in-
troeuntibus ſtantem, propter ultimum, qui ex Oreſtiade erat, transla-
tum, quòd pro pace apud Italos legationem obiens, à divinis ceſſaverat,
disjecit.* Et Auctor illius vitæ, qvisqus ille fuerit, Athanaſio
non

non ſimulata ſedulitate conjunctus, tormenta qvoqve hunc Athanaſium ſubiiſſe, pro aſſerendis Græcorum dogmatibus contra Latinam Eccleſiam narrat, licèt verbis ſententiisqve inverſis, ut eorundem errorum propugnator. Ὁ γὰρ ἀνίερος Βέκκος ὁ δαιμονάρχης μᾶλλον, ἢ πατριάρχης κεχειροτόνηκεν ἡμιμόχθηρόν τινα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὁλομόχθηρόν τινα ἀρχιερέα τοῦ Γάνους τῆς αὐτῆς, ὅ φασι κεραμείας ὄντα πηλῷ πηλὸν καθαίρων ὁ ἀναιδής. ὃς παραγενόμενος πρὸς τὸν μέγαν ἔργον καὶ ψυχὴν, καὶ γνώμην ἄτρεπτον Ἀθανάσιον, ἠνάγκαζε τοῦτον [illegible]δίδωσι τῇ ἀσεβείᾳ καὶ κοινωνῆσαι κἂν μέχρι καὶ τῶν ἐν τῇ παναγίᾳ λεγομένων εὐχῶν. ὁ δὲ ἀνθυπέφερε τὸν Ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν λέγοντα, εἴ τις ἀκοινωνήτῳ κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται, ἀφοριζέσθω. ταῦτ᾽ εἶπε καὶ ὁ ἀνίερος ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς θυμῷ ὑπερζέσας ἀνέθορε τῆς καθέδρας, καὶ Ἀθανασίου δραξάμενος ἀμφοτέραις τοῦ πώγωνος εἷλκεν ἀνηλεῶς ὁ ἐπίρρητος, καὶ πρὸς γῆν καταῤῥάξας λακτίζειν ἤρξατο, καὶ συμπατεῖν ὁ ἀναιδὴς τὸν ἀοίδιμον. *Namque impius probanusque Veccus, Dæmonarcha potiùs quàm Patriarcha, ſemimalum quendam, immò totum malum Gani Præſidem ordinavit, ejusdem, ut ajunt, figlinæ virum, luto lutum expurgans, impudens, qui accedens ad hunc magnum animo, menteque inconcuſſum Athanaſium eum, ut impietati manus daret, & precum ſaltem earum, quæ in Panagia fieri ſolent, particeps fieret, compellebat. At ipſe referebat Apoſtolorum Canonem dicentem, Si quis ab Eccleſia ſeparato etiam in domo unà ſimul comprecabitur, excommunicetur. Hæc dixit, & prophanus ille Antiſtes furore excandeſcens proſiliit è cathedra, ambabus manibus arripiens Athanaſium inclementer ex barba trahebat deteſtandus, colliſumque in terram pedibus conculcabat, ac comprimebat impudens glorioſum.* Neqve melior eſt Iſidorus t) ſub Joanne Cantacuzeno, qvi malis artibus Conſtantinopolitanam ſedem occupavit, errores Palamæ per omnia ſectatus: hinc æqvè ac Palamas malè etiam apud ipſos Græcos audiit, & variorum Patriarcharum anathemate ictus, ſede Patriarchali ſummo cum dedecore pulſus eſt. Nicephorus Gregoras in Hiſtoria de Iſidoro: Ὃς Μονεμβασίας μὲν ἐψήφιστο πρότερον. ἔπειτα διὰ τὸ τῆς τοῦ Παλαμᾶ καὶ αὐτὸν ἁλίσκεσθαι καινοφασίας· δι᾽ ὃν δὴ καὶ πατριαρχεύσαντα νῦν τὸ τῆς ἐκκλησίας ἐῤῥάγη σύστημα, καὶ

186

t) Iſidorum intellige cognomine Buchiram qvem per annos decem ſediſſe tradit Cantacuzenus p. 763. Idem auctor eſt eum in Patriarchatu obiiſſe, de qvo nihil certi legiſſe ſe ait Henricus Hilarius ad Philippi Cyprii Chronicon Eccleſiæ Græcæ p. 269.

πρῶτον μὲν τῶν ἐπισκόπων οἱ πλείους εἰς τὸ τῶν θείων ἀποστόλων ἀθροισθέντες τέμενος, δεύτερον δὲ ἐς τὴν τοῦ Στεφάνου τοῦ θείου πρωτομάρτυρος μονὴν, αὐτόν τε τὸν Ἰσίδωρον, καὶ ὅσοι ὁμόφρονες εἶεν, ἀναθέματι καθολικῷ καθυπέβαλλον, καὶ ἅμα τὴν ψῆφον ὑπογραφαῖς ἰδίαις κυρώσαντες, παῤῥησίᾳ σφίσιν ἐπεπόμφεισαν, ἐφ' οἷς ἀχθεσθέντες σφόδρα τὸν βασιλέως θυμὸν ἐξοιδοῦσι κατ' αὐτῶν· κἀντεῦθεν τοῖς μὲν παραθεωρεῖσθαι
187 ξυνέβαινε, καὶ ἐξ ἐνδόξοις, ἀδόξοις καθίστασθαι, καὶ ἐξ εὐπόρων αὖ αἰφνίδιον ἀπόροις. τοῖς δὲ ὑπερορίοις γίνεσθαι τῆς μεγάλης πόλεως, οἷς μὲν ἑκοῦσιν, οἷς δὲ οὔ. ὅπως δ' αὖ τῶν πανταχῆ θαλάσσης τε καὶ γῆς ὀρθοδόξων ἐς Βυζάντιον συχνὰ εἰσεφοίτα γράμματα ζήλου θείου μεστὰ περιφανεῖ παραπεμπόντων ἀναθέματι Παλαμᾶν ὁμοῦ καὶ Ἰσίδωρον, καὶ ὅσοι ὁμόφρονες ἔκ τε Ἀντιοχέων φημὶ καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ ἅμα Τραπεζουντίων ἐπισκόπων, καὶ πρεσβυτέρων ἔκ τε Κυπρίων ὁμοῦ καὶ Ῥοδίων ὀρθοδόξων περιοίκων, ἔκ τε Μυσῶν, καὶ Τριβαλλῶν, καὶ ὅσοι τοῖς τῶν θείων πατέρων ὅροις ἐμμένειν μακρῷ παρειλήφεσαν ἐθισμῷ, καὶ μηδέν τι νεώτερον δέχεσθαι παρ' οὐδενὸς τῶν ἁπάντων, κἂν ἄγγελος τις ἐξ οὐρανῶν κομίζῃ, καὶ τὰ ἑξῆς. *Qui ad Monembaſiæ Eccleſiam prius electus, poſtmodum quòd novis Palamæ erroribus irretiretur, depoſitus, ſacrâ communione privatur: Per eumdem Patriarcham factum Eccleſiæ cœtus abruptus eſt. Et primùm Epiſcoporum plurimi in divinorum Apoſtolorum templum, poſteà in divi Stephani protomartyris Monaſterium congregati, eundem Iſidorum, & quotquot illi aſſentiebantur, univerſali anathemati ſubjecerunt: & ſimul omnes propriis ſubſcriptionibus conſtabilitam ad eosdem miſerunt, quibus illi nimium ſuccenſentes Imperatoris iram in Epiſcopos irritant. Hinc hi quidem neglectui habebantur, & ex glorioſis inglorii, & ex divitibus repentè inopes fiebant. Alii magnâ Urbe, hi coactè, illi libenter extorres acti ſunt. Quomodo verò ex Orthodoxis, qui ubique erant terra marique frequentes literæ, zeliqve divini plenæ adveniebant, anathemati ſubjicientium Palamam ſimul atque Iſidorum, eorumque aſſeclas ex Antiochia, & Alexandria, necnon Trapezunte Epiſcoporum &*
188 *Presbyterorum, necnon ex Cypro, & Rhodo, aliisque locis finitimis, Myſis item, atque Triballis, illiusque omnibus, qui ſanctorum Patrum ſtatutis adhærere longo uſu didicerant, & nihil recens à quoquam unquam recipere, licet id Angelus quispiam de cœlo afferret.* Plura contra Iſidorum hunc Patriarcham in medium afferentur, cùm de Palamæ erroribus, illiusqve condemnatione u) in plena Synodo

u) Confer ſis qvæ in Tomo primo Græciæ Orthodoxæ Allatii, ubi & ea qvæ in his diſſertationib' & opere de conſenſu utriusq; Eccleſiæ, de Palamæ cauſſa diſſeruit, repetuntur.

nodo facta agemus, nunc iſta ſufficiant, ſi primùm Ignatii Patriarchæ Theopolitani Tomum contra eundem, anteqvam Patriarchatum invaſiſſet, rarum, nec omnibus obvium, exſcribamus. Ἐλαλήθη περὶ τοῦ ὑποψηφίου τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Μονεμβασίας ἱερομονάχου Ἰσιδώρου, ὡς τινὰς τῶν τοῦ κλήρου τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τετίμηκε προβιβασμοῖς ἐκκλησιαστικῶν ὀφφικίων. μνημονευόμενος δὲ καὶ ὡς εἴθισται καὶ νενόμισται μνημονεύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς μετὰ τὴν χειροτονίαν, οὐδεμίαν ἐποιήσατο διόρθωσιν μετὰ τὸ γνωρίσαι τοῦτο, ἅμα τε ἐλαλήθη καὶ ὡς οὐδὲ πρὸς τὸ βασίλειον ὕψος καθαρὰν τρέφει τὴν εὔνοιαν, τῇ ἐπισυμβάσῃ ἀποστασίᾳ καὶ τυραννίδι τὸ πλέον προσκείμενος. κἀντεῦθεν οὐδὲ ἐκεῖθεν παραχωρεῖται πόλεως ταύτης καὶ χωρῶν τοσούτων ἐπιτροπίαν ἔχειν καὶ ἐπιστασίαν ἀρχιερατικήν. πρὸς τούτοις ἐλαλήθη, καὶ ὡς τὰ αὐτὰ φρονεῖ καὶ χαίρει τῷ Παλαμᾷ οὐ πειθομένῳ τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ταῖς τῶν ἁγίων πατέρων στοιχοῦντι παραδόσεσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ κακῶς ἐκλαμβάνοντι τινὰ τῶν τοῦ ἐκτεθέντος τόμου ἐπὶ τοῖς λαληθεῖσι μεταξὺ αὐτοῦ, καὶ τοῦ Βαρλαὰμ, καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον μεταφέροντι σκοπὸν, παρὰ τὴν παράδοσιν καὶ κοινὴν ἔννοιαν τῶν δογμάτων τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ. ὅτε καὶ φρικώδους ἀφορισμοῦ ἐκφωνηθέντος διὰ τοῦ τοιούτου τόμου, ἐφ' ᾧ μήτε λέγειν τοῦ λοι- 189
ποῦ, μήτε γράφειν αὐτὸν τοιοῦτό τι. ἐντεῦθεν καὶ ταραχὴν ἐκποιεῖν τῇ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, αὐτὸς καὶ τοῦ τοσούτου βάρους ἀλογήσας τοῖς αὐτοῖς ἐνῆν, καὶ πάλιν ἐπιχειρῶν. συμφρονῶν τοίνυν αὐτῷ ὁ ὑποψήφιος, ἐκωλύθη καὶ πρότερον τῆς ἱερουργίας. ἐπεὶ δὲ οὔτε ἀποχοινιωθῆναι αὐτοῦ προείλετο, οὔτε ὁμολογίαν δοῦναι, ὡς οὐ φρονεῖ τὰ τοῦ Παλαμᾶ. τούτων οὕτω λαληθέντων αὐτῷ, καὶ τοῦ πιστέου ζητηθέντος, διεγνώσθη, καὶ ἀπεφάνθη συνοδικῶς, μηκέτι δεῖν τὸν οὕτως ἔχοντα, ἢ εἰς ἱερωσύνην, ἢ εἰς ἀρχιερωσύνην προσδεχθῆναι. ὁ γὰρ πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἐντελεχείας τὰ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνήκοντα εἰργασμένοις, τοῖς τυραννοῦσί τε προσδιατιθέμενος καὶ τοὺς ταῖς οἰκείαις στοιχοῦντας δόξαις, καὶ μὴ ἑπομένους οἷς ἡ ἐκκλησία στοιχεῖ προσδεχόμενος. οὗτος ἐνδίκως, οὐδὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπιβῆναι συγχωρηθήσεται. εἶχε καὶ διὰ γραμμάτων ἡρυθραίων τῆς πατριαρχικῆς χειρὸς τῷ μηνὶ Νοεμβρίου. Ἰνδικτ. ιγ'. Ἰγνάτιος ἐλέῳ θεοῦ πατριάρχης Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας, καὶ πάσης ἀνατολῆς. *Verba facta ſunt de ſanctiſſime Metropolitanæ Monembaſienſis Eccleſiæ Hieromonacho Iſidoro, eum ſcilicet nonnullos ex Clero ejuſdem Eccleſiæ ad Eccleſiaſtica Officia promoviſſe: cùm verò ipſius commemoratio haberetur, quemadmodum haberi ſolet, & leges præſcribunt, Præſulum commemoratio poſt ordinationem nullâ ſe correctione meliorem reddidit, poſtquam* id

id cognovit. Simul etiam dictum eſt, erga Imperialem ſublimitatem puram ipſum non colere benevolentiam, rebellioni recenti, ac tyrannidi plurimum addictiſſimum. Hinc fit, nullam ipſi concedi[illegible]uram, vel ſollicitudinem Urbis hujuſcemodi, & tot terrarum, neq[illegible]minus Pontifi-

190 *cium. Ulterius dictum eſt, eum eadem atque Palamas ſentire, fovereque, qui rebellat Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum traditionibus non inhæret, immò peſſimè nonnulla ex promulgato Tomo de diſputatione inter ipſum & Barlaam accipit, & ad propriam ſententiam attrahit, præter traditionem, & communem ſenſum Eccleſiæ Chriſti, cùm terribilis excommunicatio per hunc Tomum adverſus eum prolata fuiſſet, ne impoſterum loqueretur, neque ſimile aliquid ſcripto traderet. Ideoque turbas in Eccleſia DEi movet, & tali pondere neglecto, ipſe eosdem conatus fovet, & rurſus eadem audet. Cùm hoc itaque unà ſentiens Hypopſephius prohibitus ſit primùm ne ſacra celebraret, cùm verò neque ab eo ſejungi voluerit, neque profeſſionem edere, quod ſententias Palamæ non probat. His diſcuſſis, & quid opus factu eſſet inquirentibus nobis determinatum, ac plena Synodo conſtitutum eſt, hunc ita ſe habentem non eſſe, neque ad ſacerdotium, neque ad Pontificatum admittendum, etenim qui ante Pontificatum, quæ ad Pontifices ſpectabant molitus eſt, & tyrannidem affectantibus ſe conjunxit, iisque qui proprias opiniones pertinaciter propugnant, adhæſit, & eos, qui ab Eccleſia diſceſſerant, excepit, hic jure & meritò, neque ad Pontificatus ſolium pervenire permittetur. Manu Patriarchæ per literas cærulei coloris ſubſcriptum erat, menſe Novemb. Indict. 13. Ignatius miſeratione divinâ Patriarcha Theopolitanus, magnæ Antiochiæ, & totius Orientis.* Qvare neſcio qvâ ratione ſimilium hominum adeò Romanæ Eccleſiæ infenſorum ad extremum usqve ſpiritum, cum laude memoria eſſe poſſit, illaqve

191 æterna. Si iſti orthodoxi ſunt, ſi iſti ſancti, jam nemo in illa Eccleſia hæreticus erit, nemo improbus, neqve ipſe Macedonius, neqve Arius, neqve Conſtantius, neqve Phocas, neqve alii, qvi Eccleſiam Catholicam minus hiſce portentis ac falſariis vexarunt. Cùm eorum hæreſis non ita in omnem Græcorum Eccleſiam, nec tamdiu graſſata, ſanctiſſimorum hominum ope extirpata radicitus evanuit: at horum ſenſim in illam Eccleſiam illapſa adeò invaluit, ut per omnes ferè illius filios diffuſa ſit, eosqve tot annorum ſpatio deturpatos ab Eccleſiæ Romanæ gremio abſcidit, easqve radices egit, ut jam de ſalute prudentiſſimi qvivqve deſperent.

Octa-

Octavum pag. 81. b. c. 1. p. Gregorium Palamam, etiam judicio Græcorum, ob hæreſes condemnatum, ſummis laudibus & acclamationibus proſeqvitur, qvaſi ille ſolus, plusquam cæteri omnes alii Patres in Eccleſiam contulerit. De qvo plura infrà, x) cùm de ejus Officio dicemus. Hic in nuiſſe ſatis ſit.

Nonum, qvod in fine pag. 82. b. c. 2. f. Corollarii loco ponit, ubi non bona, ſed dira ſibi, univerſæqve Eccleſiæ Græcurum à DEo precatur. Τούτων ταῖς ὑπὲρ εὐσεβείας μέχρι θανάτου ἄθλοις τε καὶ ἀγωνίσμασι καὶ διδασκαλίαις παιδαγωγεῖσθαί τε καὶ κρατύνεσθαι θεὸν ἐκλιπαροῦντες, καὶ μιμητὰς τῆς ἐνθέου αὐτῶν πολιτείας μέχρι τέλους ἀναδείκνυσθαι ἐκδυσωποῦντες ἀξιωθείημεν τῶν ἐξαιτουμένων οἰκτιρμοῖς καὶ χάριτι τοῦ μεγάλου, καὶ πρώτου ἀρχιερέως Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων, καὶ 192
πάντων τῶν ἁγίων. *Horum pro pietate ad mortem usque laboribus, certaminibus, & doctrinis inſtitui, ac corroborari DEum deprecantes, & eorum divini inſtituti imitatores usque ad finem fieri exorantes, digni eorum quæ petimus, efficiamur, miſericordia & gratia magni ac primi ſacerdotum Principis Chriſti veri DEi noſtri, precibus glorioſiſſimæ noſtræ Deiparæ, & ſemper Virginis Mariæ, divinorum Angelorum, & omnium Sanctorum.* Benè nobiſcum ageretur, ſi qvæ petimus DEus concederet. Miſeram Græcorum nationem, qvæ talia ſibi ſuorum magiſtrorum erroribus intercepta deprecatur. DEus avertat tale omen. Peſſimorum hominum vitæ rationem rationis omnis expertem, & qvam execrabilem fuiſſe cognoſcit, æmulari deſiderat. Schiſmaticorum pro aſtruenda impietate, pro pietate certamina ſcriptaqve illorum nefanda, & contra veritatem, doctrinam patriam vocans inſcia & demens, qvî enim id faceret, ſi mente polleret? juxta ea dirigi inſtruiqve exorat. Domine, Domine DEus, & pater miſericordiarum, neſciunt qvid petunt: animam ſuam tranſtulerunt ad ſtultitiam, devitaverunt ſapientiam. Non vident, qvid eſt utile filiis hominum, ne exaudias eos, vota eorum irrita, contra eorum deſideria ex animis eorum ſimiles doctrinæ vepres, & ab homine neqvam ſuperſeminata zizania evelle. Semina bona à lumini-

 bus

x) infra p. 194. ſeq.

Digitized by Google

bus illius Eccleſiæ jacta, & qvæ jam enatis ſpinis occupantur, ne
193 fructum ferant, & qvaſi intermortua, & recentiorum doctrinis vitiata jam diu putredinem minantur, tui vivifici Spiritus halitu fove, conſervaqve, ne intereant, tempeſtiveqve matura, ut aliqvis inde Græcorum animis uſus eſſe poſſit. Qvòd ſi pertinax eorum ſtudium in fovendis ac protegendis erroribus, bonitatem tuam & miſericordiam arcet, meritis ſaltem Orientalis Eccleſiæ, tunc cùm fuit, tantoperè tibi dilectæ, hoc recentiores Græcorum filij habeant, ne exaudiantur. Damnis, quæ ſibi imprecantur, pro tua clementia careant. Non occurras illis, neque in precibus, neque in optatis, neque in votis. Injuſtæ preces ſunt, optata impia, vota ſacrilega. Pernicioſioribus præſentis tyrannidis injuriis affligentur, omnes ad internecionem cædantur, * dummodo Photio, illiuſque aſſeclis, & euerſoribus Eccleſiaſticæ dignitatis non conſentiant, non idem vitæ inſtitutum ſequantur. Sic proſtratus oro, atque fracto animo ſupplex obſecro.

Plura in hoc Synodico notari poterant. Quia tamen omnia eò reſpiciunt, ut illius Eccleſiæ fautores contra Romanam Eccleſiam, tanquam viri probi, & orthodoxi omnibus Chriſti fidelibus, & laudandi, & imitandi proponantur, non eſt in illis recenſendis diutiùs immorandum, eóque præcipuè quòd in hæc nouem capita omnia referri poſſunt. Quare cætera proſequamur.

VI. Sextus itaque error eſt, quem Philotheus Patriarcha
194 Conſtantinopolitanus, ut factionis ſuæ hominem y) laudando opinionibus quoque ſuis, ac hæreſibus auctoritatem adderet, in Eccleſiam Græcorum intruſit. Ipſe enim exemplo novo hominem hæreſeon propugnatorem, proptereaqve accuſatum etiam & condemnatum à pleriſqve in Spiritum ſanctum, ac Eccleſiam Latinam injurium, cùm ſcriptis editis contra Catholicos viros, illius ex Patre ſolo proceſſionem defenderit, ut ex ejus ad Vecci inſcriptiones confutationibus, qvibus abundè ſatisfecit Beſſario Cardinalis, & aliis duabus Orationibus, qvas ipſe ἀποδεικτικοὺς λόγους contra Latinos nuncupavit, Londini Græcè publicatis, manifeſtum eſt, inter Divos retulit, & ejus memoriam Officio de novo conſcripto, qvod in Eccleſiis cani, qvemadmodum & in aliorum Sanctorum ſolemnitatibus voluit, celebravit. pag. 96.

a. c.

* Votum calidum Zeli parum ſobrii, parum humani.

y) Gregorium Palamam.

Digitized by Google

a. c. 1. m. & ſſ. Palamæ verò laudes ita proſecutus eſt, ut jam
Nazianzenus, Nyſſenus, Baſilius, Chryſoſtomus, Athana-
ſius, cæteraqve Eccleſiæ Græcæ culmina, qvibuscum tantum
ſcelus committit, nihil ſint, nihil in Eccleſiæ utilitatem ege-
rint. Pag. enim 96. & infrà vocat eum θαυματουργὸν, *miraculorum
effectorum*, θεολογίας σάλπιγγα, *Theologiæ tubam*, πῦρ πνέον στόμα
τῆς χάριτος, *ignem ſpirans os gratiæ*, πνεύματος δοχεῖον, *ſpiritus
receptaculum*, στῦλον τῆς ἐκκλησίας ἀκράδαντον, *columnam Eccleſiæ in-
concuſſam*, εὐσεβείας ὑπέρμαχον καὶ ἀσεβείας ἀντίπαλον, *pietatis pro-
pugnatorem, impietatis oppugnatorem*, πίστεως προστάτην, *fidei defen-
ſorem*, μέγαν καθηγεμόνα καὶ διδάσκαλον, *magnum ducem & magi-
ſtrum*, λύραν παναρμόνιον πνεύματος, *ſpiritus lyram omni harmonia-* 195
rum genere compactam, πηγὴν βρύουσαν ἰαμάτων νάματα πιστοῖς, *fon-
tem ſcaturientem ſanitatum fluenta fidelibus*, ἐκκλησίας διδάσκαλον, *Ec-
cleſiæ magiſtrum*, φωτὸς θείου κήρυκα, *luminis divini buccinatorem*,
οὐρανομύστην τῆς Τριάδος, *cæleſtem Triadis myſtem*, φωστῆρα ὀρθοδο-
ξίας, *rectæ fidei ſplendorem*. ἐκκλησίας στήριγμα καὶ διδάσκαλον, *Ec-
cleſiæ fulcrum & magiſtrum*, κήρυκα τῆς χάριτος, *præconem gratiæ*,
στῦλον τῆς πίστεως, *fidei columnam*, καύχημα καὶ στήριγμα μέγιστον
τῶν ὀρθοδόξων, *gloriam & maximum orthodoxorum firmamentum*, θεο-
λόγον δεύτερον, *Theologum ſecundum*, τῶν διδασκάλων ἀκρότητα, *Ma-
giſtrorum apicem*, θεολόγων τὸ στόμα, *Theologorum os*. Et qvid non?
omnia laudationis capita, qvæ aliis Patribus diviſim ab aliis tri-
buuntur, in hunc ſolum Philotheus iſte congeſſit. Et ne vide-
tur etiam Divæ Virgini inferior, hymnum illi ſacrum, & reci-
tari ſolitum in officio Acathiſti ſic dicti, qvod nunqvam in eo ſe-
deatur, ob reverentiam Deiparæ, cujus laudes pro beneficiis
acceptis recitantur pag. 158. b. c. 1. f. inde avulſum, & paucis im-
mutatis, per parodiam in hunc Palamam, non ſine maxima te-
meritatis nota transvexit. Præterea in ejus Synaxario, ubi Pala-
mæ vitam compendiosè exeqvitur, inter alia, dum ejus in hæ-
reſibus oppugnandis, ac fide Catholica propaganda ſtudium
narrat, nihil aliud, niſi illius in Romanam Eccleſiam machinas,
in Latinos odia, pro aſſerendis Græcorum erroribus, ac illis
confirmandis, evertendis Latinorum veritatibus, & præcipuè 196
de proceſſione Spiritus ſancti ex Patre & Filio operam, etſi ſub-
dolè nomina & circumſtantias taceat, proponit pag. 98. per to-
tam.

tam. Palamæ prætereà, qvæ ipſe in Latinos de Spiritus ſancti proceſſione effutiit, alias in Theologia hæreſes & ineptias, eaſqve qvamplurimas ex ejus ſcriptis collectas latè proſeqvitur libello de hac re edito Demetrius Cydonius. Qvare hîc plura referre ſuperſedeo. Andreas etiam Coloſſenſis Dialogo in Marci Epheſini epiſtolam, contra ritus Latinorum, nonnullas hujuſce Palamæ in unum collegit pravas & à fide Catholica alienas ſententias, qvas hîc tranſcribam, qvia liber non omnibus patet. *Prætereà cùm Patres tui te Epheſiis in Præſulem præficere vellent, non prius Pontificis dignitate ornaverunt, quàm jurejurando pollicitus fueris, ut quæ Gregorius Palama in ſua editione, quam Tomon nominavit, edocet, indubitatâ fide ſuſciperes, ac defenſares. Ille autem inter cæteras blaſphemas differentias, quas eſſentiæ divinæ, & ſuis energiis fabricavit, hæc etiam addidit, ut divina eſſentia creaturæ minimè appropinquet, quod energia facit. Nam ſi divina Majeſtas, ut ait, creaturæ jungeretur, ipſam omninò abſumeret. Energia verò proximè facta quoddam temperamentum facit, propterea & ipſam inhabitat, illuminat, docet, ſanctificat, atque deificat, quæ à divina eſſentia, ut ipſe fingit, proficiſci minimè poſſunt. Item energiam dicit, extremum hominis finem, hæreditatem Sanctorum, ſummamque felicitatem. Hæc à divina eſſentia*
197 *prorſus adimit. Solum deitatis nomen dicit ipſis eſſe commune. Si igitur illa ſumma Deitas ex ſe inter non entia numeratur: ſi omnem entitatem & excellentiam ab aliis accipit: ſi creaturæ inacceſſibilis: ſi propinquare nobis ſine noſtro interitu nequeat: ſi non docet, nec illuminat, aut ſanctificat, ſi finis non eſt, quem omnibus hominibus natura indixit: vana ſunt igitur ſacrificia, quæ illi offerimus, nil proſunt, nil lacrymæ, nullæ religioſæ obſervantiæ Chriſtianis populis proficere poſſunt. Unde & aliam fidem quærere oportebit, & novam religionem videre. Quæ omnia etiam ipſos dæmones terrent, cùm ipſi illum DEum unum & ſolum credant, & contremiſcant.* Qvomodo ergo hominem nefarium, impium, hæreticum, Turcicæ libidini expoſitum, infandaqve paſſum, ſi vera nobis narrat Gregoras, & ab univerſali Græcorum Eccleſia, etiam dum viveret, fruſtra conantibus Imperatoribus Conſtantinopolitanis, coactâ Synodo à Patriarchis Antiocheno Ignatio, & Conſtantinopolitano Joanne, non propter in Latinos dicta, ſed quamplurimos alios in fide errores anathema-

Digitized by Google

themati, & excommunicationi ſubjectum, z) adeò pium nobis illius ſectatores proponunt. Tomum Ignatii in Palamam, qvia prolixior eſt, prætereo, breviorem Joannis hic habeto: Τὸν Παλαμᾶν καὶ τοὺς ὁμόφρονας αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα, οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν παραληρήματα, τούς τε ἐκδικοῦντας, καὶ ἐκλαμβανόντας, καὶ ἐκδεχομένους τὰ ἐν τῷ τόμῳ κατὰ τὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, μᾶλλον δὲ φλυαρίαν, καὶ οὐ κατ' ἔννοιαν θεοπρεπῆ, καὶ ὀρθόδοξον, καὶ καθὼς οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι, οἷς καὶ ἡμεῖς ἑπόμενοι, καὶ ἀκολουθοῦντες τὰ τῶν 198
ἁγίων ῥητὰ ἐνεχαράξαμεν ἐν τῷ τόμῳ, καὶ πάντας τοὺς δι' αὐτὸ τοῦτο, ἤγουν ὅτι μὴ παραδεχόμεθα τὰ τοιαῦτα αὐτῶν παραληρήματα, ὧν τὰ μὲν ἀπεστάλησαν ἡμῖν παρ' αὐτῶν, τὰ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων ἐνεφανίσθησαν, τολμήσαντας ἀκανονίστως, καὶ ἀκρίτως ἀποκόψαι τὸ μνημόσυνόν μου, τῷ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς, καὶ ἁγίας Τριάδος δεσμῷ καθυποβάλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν. ἡ ὑπογραφή. Ἰωάννης ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. *Palamam, & illius ſectatores, & omnia eorum impia dogmata, vel veriùs nugamenta, nec non defenſores, propugnatores, exceptoréſque eorum, quæ in Tomo digeruntur, ſecundùm eorum expoſitionem, immô vaniloquentiam, & non ſecundùm ſenſum divinum, & orthodoxum, & ut Eccleſiæ lumina, & Magiſtri, quorum nos veſtigiis inſiſtentes, & ſententias ſequentes, ſanctorum dicta in Tomo digeſſimus: & omnes propter hoc, quòd eorum nugamenta non acceptamus, quorum partem ipſi nobis transmiſerunt, pars ab aliis nunciata eſt, qui auſi ſunt contra Canones, & ſine judicio commemorationem meam exſcindere, vivificæ, & divinæ Triadis vinculo ſubjicimus, & anathemate ferimus. Subſcriptio. Joannes miſeratione divinâ Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, novæ Romæ & Oecumenicus Patriarcha.* Et hæc ſatis videri poterunt ad eos ipſos refellendos, qvi adeò inuerecundè Palamam inter Sanctos collocant, & ejus laudes ab ejusdem noræ hominibus, ſummo faſtu mendaciòqve conſcriptas, iu Eccleſia recitant. Cùm verò ejus hæreſes, qvòd illius, & ſectariorum libri præ manibus non ſint, non omnibus pateant, ne nos tali viro injuſtè hæreſes ap- 199
pingere videamur, earum partem, ex illius ævi ſcriptoribus nondum editis, nec ita in promptu, hîc apponemus. Nomina nondum reperi: acuti tamen ſunt, & argumentis ad probandum firmiſſimis adverſarium jugulant. Primus eſt: Διάλεξις τινὸς λογίου, καὶ φιλοσόφου ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. Εἶδες τὴν ἀνταπόδοσιν τοῦ πολέμου, καὶ

z) De Conciliis habitis in controverſia Palamitica, tomisque adverſus Palamam editis adeundus eruditiſſimus Boivinus in notis ad Nicephoram Gregoram. p. 790.

τῶν ἀγώνων. εἶδες καὶ τὰς ὧδε γινομένας ἐμφάσεις ἐκ τῆς μακαρίας Τριάδος,
οὐκ ἐκ τοῦ ἐνεργείας. αὕτη ἡ δόξα τῆς ἐκκλησίας. αὕτη ἡ πίστις τῶν ὀρθοδόξων.
τῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα. τῶν πατέρων τὰ δόγματα. τῶν μαρτύρων τὰ
σφάγια. τῶν ὁσίων τὰ κατορθώματα. τῶν ἱερῶν ἡ εὐπρέπεια. τῶν διδα-
σκάλων ἡ θεολογία. κατέπεσε τῶν σῶν δογμάτων ὁ ὄροφος. συνετρίβη ἡ οἰ-
κία. ὁ θεμέλιος ἀνετράπη. ὁ φραγμὸς κατεκαύθη. ὡς χοῦς, ὡς κόνις
ὑπὸ λαίλαπος τὰ σὰ γέγονε καταφύγια. τὰ τείχη κατεχαλάσθησαν. αἱ
ἐπάλξεις ἠφανίσθησαν. εἰς τέλος ἀπώλοντο. τί λέγεις λοιπόν; πειθόμεν τοῖς
λόγοις τούτοις, καὶ ταῖς ἐκ τῆς γραφῆς μαρτυρίαις; εἰ μὲν πειθόμεν, τῷ
θεῷ χάρις τῷ τοὺς ἀπεγνωσμένους ἐκ πλάνης ἐπιστρέφοντι, καὶ μὴ βουλομένῳ
τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. εἰ δ᾽ οὐ πειθόμεν,
ὅρα λοιπὸν ἐν ὅσαις καὶ οἵαις ἐμπίπτεις αἱρέσεσιν ὁ ψυχῶν προστάτης, καὶ ἐκκλη-
σίας θεοῦ γενόμενος κρίμασιν, οἷς οἶδεν ἐκεῖνος ὁ ἀπόῤῥητος, κἂν καὶ μὴ
παρεδόθη σοι διὰ πολλὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν ἡ ἐκκλησία, καὶ αἱ ψυχαί.
πᾶσαι μὲν οὖν αἱ αἱρέσεις παρὰ τῶν πατέρων τῶν ἁγίων θανατωθεῖσαι, καὶ
διαφθαρεῖσαι, ξηρὰ γεγόνασιν ὀστέα σαρκῶν, ἄνευ νεύρων, καὶ ἁρμονιῶν. σὺ
δὲ ταύτας ἀναγεννήσας, καὶ ἀναπλάσας, καὶ τὰ μάταια δόγματα, πνεῦμα,
200 σάρξ, ἁρμονίαι, καὶ νεῦρα ταύταις γενόμενα ζῶον ἔμψυχον, καὶ κινούμενον
ἐδημιούργησας σῶμα, ψυχὴν ἔχον τὴν πολυθεΐαν, καὶ πῦρ πνέον κατὰ τῆς Χρι-
στοῦ ἐκκλησίας, ἧς θεμέλιος ὁ ἀῤῥαγὴς Χριστοῦ Πέτρος καὶ μαθητὴς κορυ-
φαῖος. ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός. πτωχοὶ γὰρ ἐγενήθη-
μεν καὶ τῆς θείας χάριτος ἐπιδεεῖς, εἴπερ ποτὲ διὰ τὰς πολλὰς ἡμῶν ἁμαρ-
τίας. ἄκουσον οὖν α΄. ἐν τῷ λέγειν σε θεότητας ἀπείρους ἀπειράκις, κοινωνεῖς
πᾶσι τοῖς ἕλλησι. β΄. ἐν τῷ λέγειν σε δύο θεότητας, ὁρατὴν, καὶ ἀόρατον, κοι-
νωνεῖς τῷ Πλάτωνι τῷ λέγοντι δύο θεοὺς ῥητὸν, καὶ ἄῤῥητον, ὁρατὸν καὶ ἀόρα-
τον. γ΄. ἐν τῷ λέγειν σε δύο θεότητας μεθεκτὴν καὶ ἀμέθεκτον, κοινωνεῖς τοῖς
Μανιχαίοις, τοῖς λέγουσι δύο θεότητας ἀγαθὴν, καὶ πονηράν. δ΄. ἐν τῷ λέγειν
σε τέσσαρα εἶναι ἐπὶ τῆς θεότητος, πατέρα, υἱὸν, πνεῦμα, ἐνέργειαν, κοινω-
νεῖς τῷ Πυθαγόρᾳ τῷ λέγοντι καὶ δοξάζοντι θεὸν τὰ τέσσαρα, καὶ τὴν τετρακ-
τὴν παγὰν ἀεννάου φύσεως λέγοντι. ε΄. ἐν τῷ λέγειν σε τὸν ἄνθρωπον ἄκτιστον,
ἄναρχον, καὶ ἀτελεύτητον, κοινωνεῖς Ἀριστοτέλει τῷ λέγοντι τὸν κόσμον ἄναρχον
εἶναι, καὶ ἀτελεύτητον. ς΄. ἐν τῷ διαιρεῖν σε τὴν μίαν θεότητα εἰς ὑπερκειμένην
καὶ ὑφειμένην, κοινωνεῖς Ἀρείῳ τῷ ἄφρονι, τῷ λέγοντι τὴν ὁμότιμον ἀρχὴν τῆς
μιᾶς καὶ ἰσότιμον θεότητος εἰς διαιρέσεις ὑπερκειμένας. ζ΄. ἐν τῷ λαμβάνειν σε
τὰς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας εἰς τὴν ἐνέργειαν τὴν ὑφειμένην θεότητα, καὶ τὸ πνεῦ-
μα ποιεῖν ἀνενέργητον ὡς κτίσμα, κοινωνεῖς τῷ πνευματομάχῳ Μακεδονίῳ τῷ
λέγοντι τὸ πανάγιον πνεῦμα κτίσμα ἀνενέργητον δοῦλον, ἰσοδυνάμον τῷ πατρὶ
καὶ τῷ υἱῷ. η΄. ἐν τῷ τὰ ἀνόμοια εἰσάγειν ἐν τῇ θεότητι τῇ ἁπλῇ καὶ μιᾷ, καὶ
ἑνιαίᾳ· τὸ ἀόρατον καὶ ὁρατόν· τὸ ληπτὸν καὶ ἄληπτον· τὸ μεθεκτὸν, καὶ ἀμέ-
201 θεκτον· τὸ μεῖζον καὶ ἔλαττον· κοινωνεῖς Εὐνομίῳ τῷ λέγοντι τὸν ἕνα τῆς Τριά-
δος Χριστὸν τὸν κύριον, ἀνόμοιον τῷ πατρί. θ΄. ἐν τῷ συναιρεῖν, καὶ συναλείφειν
τὰ

τὰ τρία πρόσωπα τῆς θεότητος εἰς ἕν, καὶ λέγειν ἐξ αὐτῶν τὴν ἐνέργειαν, κοινωνεῖς τῷ Σαβελλίῳ τῷ συναλείφοντι τὰ τρία πρόσωπα πατρὸς, υἱοῦ, καὶ πνεύματος εἰς ἓν πρόσωπον ἀσεβῶς. ι. ἐν τῷ λέγειν μείζονα καὶ ἐλάττονα θεότητα, πρώτην καὶ δευτέραν, κοινωνεῖς Ἀπολιναρίῳ τῷ καταριθμοῦντι τὴν ἀδιαίρετον, καὶ ἀσύγχυτον εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον πρόσωπον μεῖζον, ἔλαττον, καὶ ἔτι ἔλαττον. ια. ἐν τῷ ποιεῖν σε τὸν θεὸν σύνθετον, ἐξ ἐναντίων τινῶν ὁρατῶν, καὶ ἀοράτων, ληπτῶν καὶ ἀλήπτων, μεθεκτῶν, καὶ ἀμεθέκτων, μειζόνων καὶ ἐλαττόνων, κοινωνεῖς Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ, τῷ λέγοντι τὸν θεὸν σύνθετον. ιβʹ. ἐν τῷ λέγειν σε μὴ λαβεῖν τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐπὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ τελείαν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς θεολογίας. ἀλλὰ νῦν ἐπὶ σοῦ κοινωνεῖς τῷ Μάνεντι τῷ λέγοντι ἑαυτὸν παράκλητον. εἰ γὰρ Χριστοῦ σαρκωθέντος οὐκ ἐλάβομεν δι' αὐτοῦ τελείαν τὴν γνῶσιν τῆς θεολογίας, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ σοῦ φαίνεται λοιπὸν τὸν ἕνα τῆς Τριάδος εἶναι σε τὸν παράκλητον, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῷ υἱῷ ἀναπληρῶσαι. ιγʹ. ἐν τῷ λέγειν τὸν ἄνθρωπον ἄκτιστον, κοινωνεῖς τοῖς Μονοθελήταις. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἄκτιστος ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, καὶ κατ' ἀμφότερα ἄκτιστος καὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἓν θέλημα. ιδʹ. ἐν τούτῳ κοινωνεῖς τοῖς Μονοφυσίταις. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ κύριος ὡς ἄνθρωπος ἄκτιστος, καὶ θεὸς ἄκτιστος, καὶ κατ' ἀμφότερα μιᾶς φύσεως τοῦ ἀκτίστου. ιε. ἐν τούτῳ κοινωνεῖς τοῖς Θεοπασχίταις. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ κύριος ὡς ἄνθρωπος καὶ μία φύσις, ἐν αὐτῷ ἡ ἄκτιστος, ἡ αὐτὴ φύσις ἡ ἄκτιστος ἔπαθεν ἐν τῷ σταυρῷ. ιϛ. ἐν τούτῳ κοινωνεῖς τοῖς Ἀφθαρτοδοκήταις. εἰ γὰρ ἡ αὐτὴ φύσις καὶ μία ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡ ἄκτιστος καὶ ἄφθαρτος ἐπὶ τοῦ πάθους, καὶ τοῦ σταυροῦ. ιζʹ. ἐν τούτῳ κοινωνεῖς τοῖς Εἰκονομάχοις. εἰ 202
γὰρ ἄκτιστος ὁ κύριος, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἀπερίγραπτος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐν εἰκόνι δεῖ περιγράφεσθαι κατὰ σέ. ἀπὸ τούτου καταλύεις καὶ τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν. ιη. ἐν τούτῳ κοινωνεῖς τοῖς Μασαλιανοῖς, τοῖς λέγουσιν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς ὅλην τὴν τοῦ θεοῦ οὐσίαν. εἰ γὰρ ἄκτιστος ὁ ἄνθρωπος καὶ πάντα κατὰ χάριν γίνεται τῷ ἀκτίστῳ ἑπόμενα, καὶ τῇ θείᾳ φύσει, καὶ κατὰ σὲ γίνεται οὐσία θεοῦ. ιθʹ. ἐν τῷ λέγειν σε δύο αἴτια ἐπὶ τῆς θεότητος καὶ δύο ἀρχὰς, αἴτιον μὲν τὸν πατέρα υἱοῦ καὶ πνεύματος, καὶ ἀρχήν. τὰ τρία δὲ αἴτιον καὶ ἀρχὴν τῆς ἐνεργείας, κοινωνεῖς τοῖς Λατίνοις, τοῖς λέγουσιν ἐπὶ τῆς θεότητος δύο αἴτια, καὶ δύο ἀρχάς. ἓν μὲν αἴτιον υἱοῦ, καὶ πνεύματος τὸν πατέρα, ἀρχὴν, καὶ αἴτιον τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν. τοιαῦτα τοίνυν δογματίζων, καὶ παῤῥησίᾳ διδάσκων, ταράττεις τὴν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ὁ εἰρηνικὸς ἀρχιερεὺς, καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ μαθητὴς, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἀναμοχλεύσεις αὐτήν. πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, μηδὲ πύλας ᾅδου κατισχύσειν αὐτῆς, μηδὲ τὰ τῶν αἱρετικῶν ἀπύλωτα στόματα. μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ παραπικραίνοντες τοῖς τῶν ἄλλων κακοῖς παιδευέσθωσαν, καὶ μὴ θανέτωσαν, ὁ θεολόγος φησίν. οὐδὲ γὰρ ἀνέξεται μὴ διακόψαι τὰς κεφαλὰς τῶν αἱρετικῶν ὄντων καὶ ταραττόντων τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, καὶ τὴν διθεΐαν δογματιζόντων, ἡ διακοπτομένη θεότης, καὶ διαιρουμένη κακῶς εἴς τε τὸ μεῖζον, καὶ ἔλαττον. τὸ ὁρατὸν καὶ ἀόρατον.

τὸ μεθεκτὸν, καὶ ἀμέθεκτον. εἰ γὰρ καὶ παρεδόθημεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, παρεδόθημεν γὰρ ὡς καὶ ἐν ἄλλοις. ἀλλ᾽ ὅμως οὐκ εἰς τέλος ἐγκαταλειφθήσεται ἡ νέα Σιὼν, ἡ νύμφη Χριστοῦ, ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, ἡ τῷ αἵματι Ἰούτου φοινιχθεῖσα καὶ καθαρθεῖσα. Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἐγὼ παρέδωκά σε, καὶ ἐγὼ βοηθήσω σε. ἐν θυμῷ μικρῷ ἐπάταξά σε, καὶ ἐν ἐλέῳ
203 αἰωνίῳ δοξάσω σε. μεῖζον τὸ μέτρον τῆς φιλανθρωπίας ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς παιδαγωγίας. μέχρι γὰρ τίνος φησὶ, κληρονομήσητε τὸ ὄρος, τὸ ἅγιόν μου; μέχρι τίνος ἡ κιβωτὸς παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις. νυνὶ δὲ μικρὸν ἐντρύφησον τοῖς ἀλλοτρίοις, καὶ τοῦ βούλεσθαι ἀπόλαυσον. ἔτι ὃν τρόπον ἀπώσασθαί με ἐβουλεύσασθε, κἀγὼ ἀπώσομαι ὑμᾶς, λέγει κύριος παντοκράτωρ. Περὶ μὲν ὅμως τῶν σῶν δογμάτων καὶ τῆς σῆς ἱεραρχίας οὕτω γινώσκω, καὶ οὕτως ἐλπίζω· μάλιστα δὲ καὶ καλῶς οἶδα, καὶ τεθάῤῥηκα, καὶ πεπίστευκα ταῖς τοῦ σωτῆρος ἐπαγγελίαις πιστούμενος. ἡμεῖς δὲ τῷ κηρύγματι τῶν ἀποστόλων, καὶ τοῖς δόγμασι τῶν πατέρων ἑπόμενοι καὶ πάντων ἁγίων, οὐ θεολογοῦμεν, ἀλλ᾽ ἀνασκευάζοντες τὰ βδελυρὰ δόγματα, κηρύττομεν καὶ λέγομεν οὕτως. πιστεύομεν εἰς πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τρεῖς ἰδιότητας, μίαν θεότητα. τρεῖς ὑποστάσεις, μίαν θεότητα. τρία πρόσωπα, μίαν θεότητα. μίαν οὐσίαν. μίαν φύσιν ἁπλῆν ἴσην. ἀδιαίρετον, ἀσύγχυτον ἑνιαίαν· τριάδα ἐν μονάδι, καὶ μονάδα ἐν τριάδι προσκυνουμένην, καὶ σεβομένην. ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσομεν· οὐδὲ γὰρ οἴδαμεν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀκολουθεῖν. οὐδὲ γὰρ οἴδαμεν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀκολουθεῖν. οὐδὲ γὰρ οἴδαμεν τὴν φωνὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀκολουθεῖν, οὐδὲ σοὶ τῷ λῃστρικῶς ἀλλαχόθεν ἀναβαίνοντι, καὶ μὴ διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν εἰσερχομένῳ τῶν προβάτων. οὕτω δὲ προσκυνοῦντες, οὕτω δοξάζοντες, καὶ οὕτω σεβόμενοι τὴν μίαν ἐν τρισὶ προσώποις θεότητα, καὶ τὰς ἐπαγγελίας πιστὰς ἔχομεν, ὄψεσθαι ταύτην τελεώτερόν τε, καὶ καθαρώτερον, οὐκ ἐν αἰνίγμασι, πρόσωπον δὲ πρὸς πρόσωπον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀθανάτῳ βασιλείᾳ, καὶ ἀπολαύσει τῶν δικαίων. ἧς ὄψεως γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, καὶ σὲ μετανοήσαντα, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς, καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ τῷ μόνῳ αἰτίῳ καὶ
204 τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, τῇ μιᾷ καὶ ἀδιαιρέτῳ θεότητι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.
Diſceptatio cujuſdam viri eruditi, & Philoſophi è ſacris literis. Vidiſti pugna ac certaminum remunerationem. Vidiſti qua hîc facta ſunt ex beata Triade, non ex operatione demonſtrationes. Hic eſt ſenſus Eccleſiæ, hæc rectè ſentientium fides, Apoſtolorum prædicatio, Patrum dogmata, Martyrum cædes, Confeſſorum facinora, Sacerdotum decor, Præceptorum de DEo ſcientia. Cecidit tuorum dogmatum culmen, domus colliſa, fundamentum everſum, ſepes exuſta, veluti cinis, & pulvis à turbine tua ſubterfugia diſſipata, muri disjecti, propugnacula abolita, funditusque everſa ſunt. Quid tu interim ais? num verbis hiſce, & divina Scriptura teſtimoniis

moniis ſuaderis? ſi ſuademus, DEo gratiæ habendæ ſunt, qui deſperatos ab errore convertit, & non vult mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat; ſi non ſuaderis, tuum erit animo voluere, in quot, & quantas hæreſes incidas, qui animarum, & DEi Eccleſiæ vitam gerere inſtitutus es, judiciis, quæ ineffabilis ille novit, licèt propter illius nimiam tolerantiam, Eccleſia, animæque tibi concreditæ non ſint. Omnes itaque hæreſes per ſanctos Patres morti traditæ, abolitaque, ſiccæ oſſa redditæ ſunt, abſque carnibus, nervis, reliquáque compage, ecce tu ipſe regeneratus, inſtauratisque ſtultis tuis dogmatibus, ſpiritum, carnem, atque compaginem impertiens vivens, animatum, & ſe movens corpus effeciſti: pro anima deorum multitudinem habens, & ignem adverſus DEi Eccleſiam ſpirans, cujus fundamentum eſt infrâgilis Chriſti Petrus, & Diſcipulorum apex, ſed non obliviſcetur in finem pauperis, pauperes enim facti ſumus, & divinæ gratiæ, 205 *ſi usquam aliàs, propter noſtra peccata, indigi. Audi itaque. 1. Cùm dicis deitates infinitè infinitas, cum Gentilibus omnibus conſociaris. 2. Cùm dicis, duas Deitates viſibilem, & inviſibilem, comprehenſibilem, & incomprehenſibilem DEum, in eadem cum Platone ſententia es, qui aſſerit duos DEos, fandum, nefandúmque, viſibilem, & inviſibilem. 3. Cùm dicis duas Deitates, communicabilem, & incommunicabilem, in eadem cum Manichæis opinione es, qui duas Deitates, bonam & malam adſtruunt. 4. Cum in Divinitate quatuor ponas, Patrem, Filium, Spiritum & operationem, cum Pythagora ſentis, qui quatuor DEum eſſe aſſeverat, enunciàtque quaternionem perennis naturæ fontem. 5. Cùm ais hominem increatum, & ſine principio & fine, Ariſtotelem præ te fers, qui mundum ſtatuit ſine principio & fine. 6. Dum unam Deitatem in ſuperiorem & inferiorem dividis, cum inſenſato Ario affirmas compar, principium unius, æqualisque Deitatis, in ſuperius inferiúsque diſcerpis. 7. Cùm omnes Spiritus operationes, in operationem inferiorem, nempe Deitatem accipis, & Spiritum operatione, æquè ac creaturam privas, non abſimilis es Spiritus hoſti Macedonio affirmanti, ſanctiſſimum Spiritum ſine operatione eſſe ſervum ejusdem cum Patre & Filio facultatis. 8. Cùm diſſimilia in ſimplici, una, ac ſola Deitate introducis, viſibile, & inviſibile, comprehenſibile, & incomprehenſibile, communicabile, & incommunicabile, magis & minus, aſſeris cum Eunomio unum Triadis Chriſtum Dominum Patri inæqualem. 9. Cùm* 206 *contrahis, & decurtas in unam tres Divinitatis perſonas, ab eisque aſſeris operationem, non alienus es à Sabellio, qui tres Patris, Filii, & Spiritus ſancti perſonas, in unam impiè coarctat. 10. Cùm majorem minorémque*

Deitatem, primam ac ſecundam profiteris, cum Apollinario es, qui inconfuſam, atque incorruptibilem naturam, in primam, & ſecundam, & tertiam perſonam, majorem, minorem, & adhuc minorem ſubdividit. 11. *Cùm DEum ex contrariis quibusdam viſibilibus, & inviſibilibus, comprehenſibilibus, & incomprehenſibilibus, communicabilibus, & incommunicabilibus, ſuperioribus, & inferioribus componis, cum Paulo Samoſateno convenis, DEum compoſitum adſtruente.* 12. *Cùm ais DEi Eccleſiam in Chriſti Incarnatione perfectam rerum Theologicarum cognitionem non habuiſſe, ſed nunc poſtmodum tuâ ætate, cum Manete concordas, ſeipſum Paracletum aſſerente: etenim ſi Chriſto incarnato per eum perfectè Theologica non ſumus aſſecuti, ſed tuo hoc ævo, manifeſtum apparet unum Trinitatis te eſſe, Paracletum ſcilicet, & quæ deerant Filio adimpleſſe.* 13. *Cùm hominem increatum eſſe contendis, eadem quæ & Monothelitæ dicis, ſiquidem, ſi homo increatus eſt, & caro Domini increata, & ſecundum utraque increatus, & eadem, & una voluntas.* 14. *In eo ſanè concorditer congruis cum Monophyſitis: nam ſi homo increatus, & Dominus veluti homo increatus, & DEus increatus ſecundum utraque unius naturæ increatæ.* 15. *In hoc ad ſententiam Theopaſchitarum accedis: nam ſi increatus Dominus ut homo, & una natura in eo increata, ipſa natura in-*
207 *creata in Cruce paſſa eſt.* 16. *Es & in Aphthartodocitarum hæreſi: etenim ſi eadem natura, & una in Domino increata, & incorruptibilis in Paſſione & Cruce.* 17. *Neque in eo differs ab Iconoclaſtis: nam ſi increatus eſt Dominus, ut homo, & incircumſcriptus, proptereàque per te neque imagine exprimendus eſt, hoc venerandarum Imaginum cultum deſtruis.* 18. *Facis cum Maſſalianis in ſeipſis univerſam DEi eſſentiam habere clamitantibus: etenim ſi increatus eſt homo, & quæcumque divinam naturam conſequuntur, omnia per gratiam increato accedunt, fit & per te eſſentia DEi.* 19. *Cùm in Deitate duas cauſas, & duo principia aſtruas, cauſam quidem & principium Filii, & Spiritus Patrem, tria verò cauſam & principium operationis, non abhorres à Latinis, in Divinitate duas cauſas, & duo principia ponentibus, unam cauſam Filii, & Spiritus Patrem, & aliam cauſam Spiritus Patrem, & Filium, cauſam & principium, Patrem, cauſam & principium Patrem & Filium. Hæc itaque veluti dogmata aſtruens, & palàm edocens DEi Eccleſiam perturbas pacificus Præſul, & Pacifici Auditor: verumtamen funditus non evertes. Fide enim dignus eſt, qui promiſit, neque portas inferi prævalituras adverſus eam, neque Hæreticorum ora effranata. Ne exaltentur in ſemetipſis,*

Digitized by Google

ipſi, qui exaſperant. Aliorum infortuniis diſcant, nec mortem ſubeant,
dictum eſt Gregorii Theologi, neque enim moras ponet ad abſcindenda Hæ-
reticorum capita, Eccleſias DEi interturbantium, & unam Deitatem in
duas dividentium, abſciſſa Deitas, peſſiméque diviſa in majus, & minus,
viſibile, & inviſibile, communicabile, & incommunicabile. Licèt enim pro-
pter iniquitates noſtras tradamur: namque quemadmodum rebus etiam 208
in aliis traditi ſumus, nihilominus non ad finem usque nova Sion deſere-
tur, CHriſti ſponſa, DEi Eccleſia, illius ſanguine rubefacta, & expurgata.
Ecce enim, ait, ego tradidi te, & ego opem feram tibi: in parvo furore
percuſſi te, & in ſempiterna miſericordia glorificabo te. Incredibile eſt,
quanto punitionis menſuram antecat humanitas. Modicum enim ait hæ-
reditabitis montem ſanctum meum: modicum apud alienigenas arca:
nunc paululum in aliena inſolentiùs te gere, & placita exple: quemad-
modum enim me ejicere conati eſtis, ita & ipſe ejiciam vos, dicit Domi-
nus omnipotens. De tuis itaque dogmatibus, & ſummo occupato ſacer-
dotio ita ipſe ſentio, & ſpes me tenet ita futurum. Quin imò apprimè
novi, & confido, & firmiter teneo, Salvatoris promiſſionibus indubiè con-
firmatus. Nos verò Apoſtolorum prædicationem, & dogmata Patrum,
Sanctorúmque omnium ſequentes, non de DEo decernimus, ſed execranda
dogmata refellentes, hunc in modum prædicamus, & profitemur. Credi-
mus in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, tres proprietates, unam
Deitatem: tres Hypoſtates, unam Deitatem: tres perſonas, unam Dei-
tatem, unam eſſentiam, unam naturam, ſimplicem, æqualem, indiviſam,
inconfuſam, unicam, Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate ado-
ratam, & cultam. Alieno verò non animum intendemus; neque enim
vocem alienorum ſequi novimus; neque te, qui prædonum inſtar aliunde
intruderis, & non per portam in ovium caulam ingrederis. Sic porrò
adorantes, ſic tenentes, & ſic venerantes unicam intribus perſonis Deita- 209
tem, promiſſis certis conſtabilimur, eam nos perfectiùs, & puriùs viſuros,
non in ænigmate, ſed facie ad faciem, in illo immortali regno, & juſto-
rum fruitione: cujus viſionis utinam ipſi participes efficiamur, & te ali-
quando pœniteat, gratiâ, & miſericordiâ, & humanitate Domini noſtri
JEſu Chriſti, cui addecet omnis gloria, honor, & adoratio, cum ejusdem
ſine principio Patri, ſoli cauſæ, & ſanctiſſimo, & bono, & vivifico illius Spi-
ritu, uni & indiviſæ Deitati, nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum.
Amen. Alter eſt: Η μὲν παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν
ἁγίων μαθητῶν, καὶ ἀποστόλων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν προφητῶν, καὶ τῶν θείων
συνό-

συνόδων, καὶ πάντων τῶν θεοφόρων πατέρων, καὶ διδασκάλων παραδοθεῖσα
πίστις ἡμῖν καὶ εὐσέβεια πᾶσιν ἐστὶ πρόδηλος καὶ φανερὰ τοῖς μετέχουσιν αὐτῆς.
πανταχοῦ γὰρ ὁμολογεῖται εἷς θεὸς τρισυπόστατος, καὶ ποιητὴς ὁρατῶν τε πάν-
των, καὶ ἀοράτων, ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ τῆς πίστεως συμβόλῳ ὁμολογεῖται. πατὴρ
υἱὸς, καὶ πνεῦμα ἅγιον, τρεῖς ὑποστάσεις, μία θεότης ἁπλῆ, ἀόρατος, ἀνεί-
δεος, ἀσχημάτιστος, ἀμέριστος, ἀδιαίρετος, πανταχοῦ τε παροῦσα καὶ τὰ
πάντα πληροῦσα καὶ πάντα ἐνεργοῦσα. οὐ μικρὸν ἐν ἐκείνῃ καὶ μέγα, οὐδὲ ἀνι-
σότης, καὶ ἀνομοιότης, ἀλλὰ πᾶσα ἰσότης, καὶ ὁμοιότης. αὕτη οὖν ἡ πίστις
τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. διὰ μὲν τὸ τρισυ-
πόστατον τῆς θεότητος τὸ φρόνημα τῶν Ιουδαίων κατέβαλεν οἵτινες πιστεύουσι καὶ
ὁμολογοῦσι θεὸν, οὐ τρισυπόστατον δὲ, ἀλλὰ μονοπρόσωπον. διὰ δὲ τὸ μοναδι-
κὸν αὐτῆς καὶ ἀμέριστον τὴν τῶν ἑλλήνων πολυθεΐαν ἀπήλασε, καὶ τὴν Αρείου,
καὶ Εὐνομίου τῶν ἀθέων αἱρετικῶν κατατομὴν τῆς θεότητος, ὁ δὲ νῦν αἱρεσιάρ-
210 χης ὁ λεγόμενος Παλαμᾶς πάντα τὰ δόγματα τῆς ἁγίας τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας
καὶ πᾶσαν τὴν πίστιν ἡμῶν καταλύει τοῖς ἑαυτοῦ μιαροῖς καὶ ἀσεβεστάτοις δόγμασι καὶ
διδάγμασι, καὶ πάντων ἐστὶν αἱρετικῶν ἀσεβέστατος· ὡς ἀνεφάνη μὲν προδήλως ἐνταῦ-
θα πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπερρίφη πρὸ καιροῦ, ὡς μέλος σεσηπὸς, καὶ
ἀνίατον ὑπ' αὐτῆς. ἐξεκίνησε δὲ νῦν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· μᾶλλον δὲ ἵνα οἱ
δόκιμοι φανεροὶ γένωνται, ὡς φησιν ὁ θεῖος ἀπόστολος. μιᾶς γὰρ, ὡς εἴρη-
ται τρισυποστάτου θεότητος ὁμολογουμένης ἡμῖν ἁπλῆς τε καὶ ἀμερίστου, αὐτὸς
πολλὰς κηρύττει θεότητας μικρὰς καὶ μεγάλας, καὶ διαιρεῖ τὴν μίαν ταύτην εἰς τὰς
πολλάς. καὶ μίαν μὴν ὑπερκειμένην λέγει, τὰς δὲ ἄλλας ὑφειμένας, ἤ ὡς ἐλάττο-
νας ἐκείνης, ὥσπερ τὰ κτίσματα καὶ τὴν μὲν ὑπερκειμένην οὐσίαν. λέγει τοῦ θεοῦ
τὰς δὲ ὑφειμένας οὐσιώδεις ἐνεργείας, καὶ δυνάμεις αὐτῆς, καὶ χάριτας ἐνερ-
γουμένας, ἤγουν κτιστὰς, καὶ πάλιν ἀκτίστους. ὅπερ οὐ μόνον ἐστὶ πολύθεον, καὶ
ἑλληνικόν. διασπᾷ γὰρ τὴν μοναδικὴν θεότητα εἰς πολυθεΐαν, ἀλλ' ἐστὶ καὶ μωρὸν, καὶ
ἀνόητον παντελῶς. λέγει καὶ ὁρατὴν σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν φυσικὴν μορφὴν
τοῦ θεοῦ, καὶ θεότητα, ἣν καὶ ὑφειμένην δογματίζει θεότητα, καὶ θεὸν δεύτε-
ρον καὶ μικρὸν μέχρις ἡμῶν καταβαίνοντα, καὶ ὁρώμενον ἡμῖν. ὅτι ὁ ὑπερκείμε-
νος φησὶν, ὑψηλός τε ἐστὶ, καὶ ἀθεώρητος. οὗτος δὲ ὁ ὑφειμένος θεὸς, καὶ ὁρώ-
μενος, καὶ ἄλλαι θεότητες ἰσοδύναμοι αὐτῷ, ἃς ὀνομάζει καὶ πνεύματα ἅγια,
καὶ ἄκτιστα. ἕτερα τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ὑφειμένα αὐτῆς ἀπειράκις ἀπείρως
ἤγουν ἀσυγκρίτως ἐλάττονα αὐτῆς, ὥσπερ τὰ κτίσματα. αὗται οὖν αἱ θεό-
τητες, καὶ ταῦτα τὰ πνεύματα, καὶ ἡ ὁρατὴ θεότης φησὶν, ὅτι ἐν τοῖς κτίσμα-
σι θεϊκῶς ἐνεργοῦσιν. ἄλλη φωτίζει, καὶ ἄλλη καθαίρει, καὶ ἄλλη ζωογονεῖ, καὶ
ἄλλη φωτίζει, καὶ ἄλλη ἄλλως προνοεῖται τῶν ὄντων. καὶ ἑκάστη ἔργον ἔχει ἴδιον, καὶ
ἐνεργεῖ. ὥστε οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν πολυθεΐαν εἰσάγει, ἀλλὰ καὶ τοῦ Αρείου, καὶ
211 Εὐνομίου, καὶ Μακεδονίου, καὶ τῶν Μασσαλιανῶν, καὶ Βογομίλων τὰ δόγματα
περιέχει. φανερῶς γὰρ ὁ σατανᾶς ἐσκότισεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἐφάντασεν αὐτοῦ
τὸν νοῦν, καὶ διεμέρισεν εἰς τὰς πολλὰς, ἃς βλέπει θεότητας, καὶ πολλὰ πνεύ-
ματα. καὶ τὸ φῶς ὃ βλέπει, σκότος ἐστὶ μετασχηματιζομένου πρὸς αὐτὸν τοῦ

σατα-

σατανᾶ εἰς ἄγγελον φωτὸς, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος, καὶ ἅπερ αὐτὸς βλέπει σω-
ματικοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ λέγει εἶναι ὑφειμένα τοῦ θεοῦ ἀπειράκις ἀπείρως ὥσπερ
τὰ κτίσματα, ταῦτα προσάπτει τῷ θεῷ καὶ λέγει οὐσιώδη καὶ φυσικὰ τοῦ θεοῦ. καὶ
κελεύει ταῦτα ἡμῖν προσκυνεῖν ὡς ἀκτίστους θεοὺς, καὶ θεότητας, καὶ οὕτως οὐ μόνον
εἰς πλῆθος ἀλλόκοτον, καὶ διάστασιν τοσαύτην διασπᾷ τὸ θεῖον τοῖς δόγμασιν
ἀλλὰ καὶ σύνθετον τὸ ἁπλοῦν καὶ ἀμερὲς, καὶ ἄποιον, καὶ ἀνείδεον ποιεῖ ὥσ-
περ τὰ κτίσματα, καὶ ἐλάτρευσε τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ἐπέκεινα καὶ τῶν
ἑλλήνων παραφρονήσας. οὐ γὰρ μόνον οὕτως ἠσέβησε τῷ πλήθει τῶν θεοτήτων, καὶ
τῷ τῇ κτίσει ὁμοιῶσαι τὸ θεῖον, καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων οὐσίας, καὶ τῶν ψυ-
χῶν χεῖρον δογματίσαι καὶ ὑφειμένον. ἡ μὲν γὰρ φύσις τῶν ἀγγέλων ἀόρατός ἐστι
καὶ αἱ ψυχαί. ὁ δὲ Παλαμᾶς ὁρατὸν εἶδος λέγει τὸν θεὸν φυσικὸν αὐτοῦ, καὶ
οὐσιῶδες ἔχειν. τὸ δὲ ἀόρατον τοῦ ὁρατοῦ κρεῖττον ἐστὶ πάντων καὶ τιμιώτερον. οὐ
μόνον τοίνυν οὕτως εἰς τὸ θεῖον ἠσέβησεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἄκτιστον θεὸν, καὶ ἄναρ-
χον ἐδογμάτισεν εἶναι. λέγει γὰρ ὅτι οἱ μετέχοντες ἄνθρωποι τῆς ὑφειμένης θεό-
τητος, ἥτις αὐτοὺς θεοποιεῖ, καὶ ὁρῶντες τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸν ὑφειμένον θεὸν
σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, οὗτοι γίνονται θεοὶ ἄκτιστοι καὶ ἄναρχοι. τοῦτο δὲ οὐκ ἔλαττόν
ἐστι τοῦ τολμηθέντος πάλαι τῷ διαβόλῳ. ὅτε εἶπε, θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ
τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. ἀδύνατον γὰρ μείζονα ῥηθῆναι ἀσέ-
βειαν, ἢ ὅτι ἄνθρωπος θεὸς ἄκτιστος, καὶ ἄναρχος γίνεται. καὶ τοῦτο ἐστὶν 212
ὃ πάλαι προεῖπεν ὁ κύριος, ἐλεύσονται ψευδόχριστοι, καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ
δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἐὰν ἡμῖν εἴπωσιν, ἰδοὺ ὧδε ὁ
Χριστὸς, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε αὐτοῖς. λέγουσιν οὖν καὶ οὗτοι οὐ τοῦτο μό-
νον. ἀλλ᾽ ὅτι γυμνὴ θεότης ἐστὶ παρ᾽ αὐτοῖς, ὁρωμένη σωματικοῖς ὀφθαλ-
μοῖς, καὶ αὐτοὶ θεοί εἰσιν ἄκτιστοι. τοῦτο δὲ ὁ θεῖος Παῦλος ἔφη περὶ τοῦ
Ἀντιχρίστου, ὅτε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πᾶν σέβασ-
μα, καὶ καθεδεῖται ἐν τῷ ναῷ λέγων ἑαυτὸν θεόν. τί γὰρ πλέον κομπάσει
ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος. καὶ τί ἀπονοηθήσεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ θεοῦ, καὶ βλασ-
φημήσει μεῖζον τοῦ λέγειν. ὃ, τι ἐστὶ θεὸς ἄκτιστος καὶ ἄναρχος. ὅπερ νῦν
ὁ Παλαμᾶς ἐδογμάτισε, καὶ παῤῥησίᾳ διδάσκει. ὥστε ἢ οὗτός ἐστιν ὁ σατα-
νᾶς, ἢ πρόδρομος αὐτοῦ ἐστιν. ἐπειδὴ καὶ τέλος ἐστὶ τῶν αἰώνων ὡς οἶμαι ἐγγὺς
ἤδη τοῦ παντός ἐστιν ἡ ἀλλοίωσις. καὶ μακάριος ὃς τηρήσει τὰς τοῦ Χριστοῦ πα-
ραγγελίας, καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, καὶ τὰ δόγματα τῶν πατέρων τῆς εὐσε-
βείας ἀκέραια, καὶ φυλάξεται ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν Παλαμιτῶν, ὡς ἀπὸ
πυρὸς καὶ ὄφεως. ὅτι αὕτη ἐστὶ τὸ ἔσχατον τῆς ἐκκλησίας κακὸν, καὶ πάντων
τῶν προγεγονότων τὸ ἀθεώτατον. καὶ τοῦτο ἐστὶν, οἶμαι, ὅπερ πλανήσει καὶ τοὺς
ἐκλεκτοὺς, ὡς ἀκούομεν τοῦ κυρίου προειρηκότος. καὶ νῦν ἀρτίως ὑπομι-
μνήσκεσθαι πάντα τὸν βουλόμενον ζῆν εὐσεβῶς, καὶ ἀνάλωτον εἶναι ταύτῃ τῇ
ὀλεθριωτάτῃ πλάνῃ τῶν ἀποστολικῶν λογίων. ποίων τούτων; κἂν ἄγγελος ἐξ
οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ἡμῖν παρ᾽ ὃ παρελάβετε. ἀνάθεμα ἔστω. τὰς βεβή-
λους κενοφωνίας περιΐστασο, ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λό-
γος αὐτῶν, ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ πα-

ραφέρεσθε, καὶ ἔσαι φησὶ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας ὐκ ἀνέξον-
213 ται ἄνθρωποι, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδα-
σκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέ-
ψουσιν, ἐπὶ δὲ τὺς μύθυς ἐκτραπήσονται, καὶ ἔσονται ἐν ἡμῖν ψευδοδιδάσκα-
λοι, ὡς καὶ πάλαι ψευδοπροφῆται ἐγένοντο, οἵτινες ἐπεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπω-
λείας, δι' ὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαςοῖς
λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται. ὧν τὸ κρίμα ἔκπαλαι ὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια
αὐτῶν οὐ νυςάξει. σήκετε ὅυν ἐν τῇ πίςει καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς πα-
ρελάβετε, καὶ ἐπαγωνίζεσθε τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίςει τοῖς ἁγίοις. Τοιαῦτα
καὶ ὅσα τοιαῦτα δεῖ προτίθεσθαι ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, μάλιςα ἐν τῷ παρόντι
καιρῷ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπελθούσης πλάνης. πάντα γὰρ εἰς νουθεσίαν ἡμῶν
ἐγράφη, ὡς γέγραπται, ἐν Χριςῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος
σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτῦ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθοποιῷ, καὶ ζωοποιῷ,
πνεύματι, τῇ μιᾷ θεότητι, καὶ δόξα, καὶ βασιλεία εἰς τὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
*A Domino noſtro JEſu Chriſto, & ſanctis Diſcipulis, & Apoſtolis illius,
nec non ſacris Prophetis, diviniſque Synodis, & omnibus deiferis Patri-
bus, & Magiſtris nobis tradita fides, & pietas omnibus eam poſſidentibus
manifeſta eſt, & aperta. Ubique enim omnes profitentur DEum unum
in tribus perſonis, viſibilium omnium, & inviſibilium factorem, quem-
admodum in ſacro fidei ſymbolo aſtruitur. Pater, Filius, & Spiritus ſan-
ctus, tres Hypoſtaſes, una Deitas, ſimplex, inviſibilis, informis, nullam
figuram recipiens, individua, indiviſa, ubique præſens, omnia explens, &
omnia efficiens: in ea neque magnum eſt, neque parvum, inæqualitas
& diſſimilitudo nulla, ſed æqua omnia, & ſimilia. Hæc itaque ſancta
214 DEi Catholicæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ fides, per tres Deitatis Hypoſtaſes
Judæorum opinationes convellit, qui credunt, fatentúrque DEum, at
non in tribus Hypoſtaſibus, ſed una: per unitatem ipſius individuam, plu-
ra Gentilium numina profligat: necnon Arii, Eunomiique impiorum Hæ-
reticorum Deitatis conciſionem. Recens verò Hæreſiarcha nomine Pala-
mas, univerſa ſanctæ DEi Eccleſiæ dogmata, & fidem noſtram univerſam,
ſuis execrandis, ac impiiſſimis dogmatibus, & doctrinis confundit, Hære-
ticorum omnium nequiſſimus. Qui palam hic in Eccleſia DEi compa-
rens, paulò antè tamquam membrum marcidum, & medicinam non ad-
mittens, ab eaden[illegible]ctus eſt. Commovit autem ipſe multa propter pec-
cata noſtra, quinimmò, ut probati manifeſti fiant, quemadmodum di-
vinus ait Apoſtolus. Nam cùm unam ipſi Deitatem in tribus Hypoſta-
ſibus confiteamur ſimplicem, atque indiviſam, ille multas Deitates palam
prædicat parvas, & magnas, & hanc unam in multas diſcerpit, & unam
qui-*

quidem ſuperiorem, reliquas inferiores, ſive ea minores, ſicuti creaturas
facit, & ſuperiorem eſſentiam DEi appellat, inferiores eſſentiales opera-
tiones, & facultates illius, & chariſmata, quæ operatur, creata nempe,
& rurſus increata, quod non tantùm Gentilium eſt, & multos DEos in-
ducit: unicam enim Deitatem in multos DEos concidit, ſed etiam va-
nitatis plenum eſt, & à mente, conſilióque plane deductum. Ait corpo-
reorum oculorum obtutui ſubjici naturalem DEi formam, & Deitatem,
quam inferiorem Deitatem enunciat, & DEum ſecundum, & parvum,
ad nos uſque pervenientem, & nobis viſibilem. Quod ſuperior, inquit,
excelſus eſt, nec viſui patet. Hic verò inferior DEus, qui videtur, & 215
aliæ Deitates, æqualis cum eo facultatis, quas nuncupat, & Spiritus ſan-
ctos, & increata alia ſanctæ Triadis, eáque inferiora infinitè infinita,
hoc eſt abſque ulla comparatione ad ea, quemadmodum & reliquæ crea-
turæ deſciſcentia. Has itaque Deitates, & hos Spiritus, & viſibilem
Deitatem, ait, in creaturis æquè atque ipſum DEum operari, aliam illu-
minare, aliam expurgare, aliam vivificare, aliam alio modo rerum curam
gerere, & unamquamq; proprium opus ſibi vindicare, & operari: ut non
tantùm Gentilium plurima numina introducat, ſed & Arii, & Eunomii,
& Macedonii, & Maſſalianorum, & Bogomilorum decreta ſtabiliat. Pla-
nè enim Satanas menti illius tenebras offudit, & variis imaginibus ob-
ſedit, & in multas, quas intuetur Deitates, & plures ſpiritus diſpartitus
eſt. Et lumen, quod ipſe videt, tenebræ ſunt, cùm Satanas apud ipſum
in angelum lucis tranſformatur, ut ait Apoſtolus. Et quæ ipſe conſpicit
corporeis oculis, fatetúrque eſſe DEO inferiora infinitè infinities, quem-
admodum & creaturæ DEi tribuit, vocátque eſſentialia, & naturalia
DEi, præcipitque nobis, ut ea veneremur, tamquam DEos increatos, &
Deitates: & ſic non tantùm in immanem multitudinem, & prodigio-
ſam partitionem Numen dictis ſuis diſcerpit, verùm etiam ſimplex, indi-
*viſum, ſequale, * atq; informe, compoſitum, ut ſunt aliæ creaturæ, facit.*
Et cultum exhibuit creaturæ, & non Creatori, multò immaniùs, quàm
Gentiles ipſi, inſaniens. Neque enim eò impietatis adacti ſunt Numi-
num multitudine, ut DEum creaturæ aſſimilarent, & Angelorum, Sancto-
rum, atque animarum eſſentiâ inferiorem, peiorémque ſtatuerent. Nam- 216
que natura Angelorum perſpici non valet, quemadmodum neque anima.
Palamas verò ait, DEum ſpeciem habere viſibilem, naturalem ipſi, &
eſſentialem. Inviſibile porrò multò eſt viſibili melius, ac præſtabilius.
Neque hac ratione ſolùm in DEum impius fuit, ſed & ſeipſum DEum
(Ttt) 2 *increa-*

* Qualitatis expers.

Google

increatum, & abſque principio eſſe decrevit: nam aſſerit, inferioris Deitatis homines participes, quæ eos deificat, cernentes lumen illud DEum inferiorem oculis corporeis, fieri DEos increatos, & ſine principio. Hoc autem non longè abeſt ab eo, quod aliquando Diabolus auſit, cùm dixit, Ponam ſedem meam ſuper nubes, & crò ſimilis Altiſſimo. Sanè hac impietate nulla poteſt excogitari atrocior, quàm cùm ſe homo DEum increatum, & ſine principio fieri jactat. Et id eſt quod olim Dominus prædixerat, Venient Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna & prodigia in populo: & ſi vobis dixerint, ecce hîc Chriſtus eſt, vel ecce ibi, ne credatis illis. Hi itaque tantùm non hoc dicunt, verùm Deitatem eſſe apud ipſos corporeis oculis viſam, ſeque ipſos eſſe DEos increatos. Hoc verò Paulus de Antichriſto enunciavit Cùm revelabitur exlex, ſeipſum ſuper omnem cultum extollens, & ſedebit in Templo, dicens ſe ipſum DEum. Quid enim magis jactabit, cùm ille venerit? & quid in ſublimitatem DEi inſaniet, & blaſphemabit atrociùs, quàm cùm ſe dicit DEum increatum, & ſine principio? quod nunc Palamas affirmavit, & coram omnibus docuit. Quare aut hic Satanas eſt, aut præcur-
217 *ſor illius, cùm jam & finis ſeculi, &, ut ipſe opinor, immutatio univerſi propè ſit, & beatus, qui mandata Chriſti, & illius diſcipulorum, & Patrum decreta ſarta tecta ſervabit, & ab errore Palamitarum, ut ab igne, & colubro intacta tuebitur, quod hæc ſit peſſima Eccleſiæ noxa, & omnium qui unquam antea fuerint, error impiiſſimus. Idque eſt, ut reor, quod in errorem inducet etiam electos, ſicuti à Domino prædicente audimus. Optimum itaque nunc fuerit, ut quicunque piè vitam agere avet ab errore iſto pernicioſiſſimo immunem, Apoſtolicorum verborum memor ſit. Quorum? Licèt Angelus de cœlo evangelizaverit vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Prophanas, novaſque voces contundito, in ingentiorem enim impietatem excreſcent, & ſermo ipſorum, ut gangræna paſcuum habebit: doctrinis variis, & peregrinis ne perperam moveamini. Et erit, ait, tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt homines, ſed ſecundùm propria deſideria, ſibi ipſis coacervabunt magiſtros, prurientes auribus, & à veritate quidem aures avertent, ad fabulas verò convertentur, & erunt inter vos Pſeudomagiſtri, quemadmodum & olim Pſeudoprophetæ fuerunt, qui introducent ſectas perditionis, per quos via veritatis blaſphemabitur, & in avara fraudatione fictis ſermonibus de vobis negotiabuntur, quibus judicium jam olim non ceſſat, & perditio eorum non cor mutabit. Permanete itaque in fide, & tenete traditiones,*

Digitized by Google

nes, quas accepiſtis, & certate pro ſemel concredita fide Sanctis. Hac & ſimilia proponenda ſunt è ſacris literis, præſertim hoc tempore, ad deſævientem errorem propellendum. Omnia ad inſtructionem noſtram ſcripta ſunt, ut traditum eſt in Chriſto JEſu Domino noſtro, cui gloria, & pote- 218
ſtas cum Patre ipſius ſine principio, & ſanctiſſimo, & munifico, vivificóque Spiritu, uni Deitati & gloria, & regnum in ſecula ſeculorum. Amen.
Et hæc de Palamæ erroribus, hæreſibúsqve nunc ſatis ſint: reliqvas alio loco opportuniùs afferemus. Philotheum verò Patriarcham, qvi ita in Palamæ laudes effuſus eſt, Palamæ in omnibus hæreſes, qvaſi hæreditario jure ſecutum eſſe, non minus eo in Latinos odio infectum ſatis probant libri ejus qvindecim, qvos adverſus Nicephorum Gregoram, Palamæ adverſarium conſcripſit. Hic Patriarchatum rexit anno Domini 1362. ſub Joanne Palæologo, annos triginta circiter poſt Palamam, cùm ipſe dicat Palamam ſub Andronico ex Palæologis qvarto floruiſſe. pag. 98. a. c. 1. f. Τοῦ θειοτάτου τοίνυν βασιλέως τοῦ Ἀνδρονίκου τῆς εὐσεβείας προασπίζοντος τοῦ τῶν Παλαιολόγων τετάρτου, σύνοδος ἱερὰ συγκροτεῖται, καὶ τοῦ Βαρλαὰμ παραγεγονότος, καὶ τῶν αὐτοῦ προβεβλημένων κακοδόξων δογμάτων, καὶ κατὰ τῶν εὐσεβῶν κατηγορημάτων πνεύματος θείου πλησθεὶς ὁ μέγας Γρηγόριος, καὶ δύναμιν ἄμαχον περιβαλλόμενος ἄνωθεν τὸ κατὰ θεοῦ ἀνοιχθὲν ἐκεῖνο στόμα ἐφίμωσε, &c. *Diviniſſimo itaque Imperatore Andronico, pietatem propugnante, qui erat quartus è Palæologis, ſacra Synodus convocatur. In eam cùm acceſſiſſet Barlaamus, illius malè ſentientis enormibus dogmatibus, necnon contra pios viros accuſationibus propoſitis, divino Spiritu repletus magnus Gregorius, & robore cœlitus ſibi conceſſo inexpugnabili circumvallatus, os illud contra DEum adapertum obduxit, &c.* Vide etiam qvæ de Palama habet 219
Gregoras lib 11. cap. 13. Hiſtor. Rom.

VII. Septimus error eſt de Azymis, qvi uti & alii Græci recentiores, Chriſtum non in Azymo, ſed fermentato corpus ſuum Apoſtolis tradidiſſe affirmat, pag 200. a. c 1. f. Εἶτα βραχὺ διαλιπὼν λαβὼν τὸν ἄρτον λέγει, λάβετε. φάγετε. καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες εἰπὼν, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. πλὴν καὶ αὐτὸς τοῦτο ποιῶν ἤσθιε καὶ ἔπινε μετ᾽ αὐτῶν. ὅρα δὲ ὅτι ἄρτον λέγει τὸ σῶμα αὐτοῦ, οὐ μὴν ἄζυμον. αἰσχυνέσθωσαν οὖν οἱ τῇ θυσίᾳ ἄζυμον προσφέροντες. *Deinceps paulo pòſt aſſumpto pane dicit: Accipite & manducate,*

ducate, & calicem ſimiliter, Bibite ex hoc omnes, dicens. Hic eſt ſanguis meus novi Teſtamenti, hoc facite in meam commemorationem. Id etſi ipſe faceret, comedebat tamen, & bibebat cum ipſis. Nota panem vocare corpus ſuum, non item azymum. Confundantur itaque qui in ſacrificio azymum offerunt. Idem innere videtur pag. 207. a. c. 1. p. ubi ait, Chriſtum uno die ante Paſcha Judæorum Paſcha celebraſſe. In qvibus tria conſideranda ſunt, qvæ contra Latinæ Eccleſiæ decreta a) dicuntur. Primum, Chriſtum in celebratione Paſchatis non expectaſſe diem ſtatutum, b) ſed uno die anticipaſſe. Secundum, in fermentato conſecraſſe. Tertium, illúdqve impudentiſſimum, conſecrationem in azymo tanqvam malam rejici, c) reprehendíqve eos, qvi ſimili modo conſecrant. Rationibus & argumentis Græcorum, qvæ circa hoc addu-
220 cuntur, ſapientiſſimi viri & Græci & Latini reſponderunt, demonſtrarúntqve ea, qvæ pro confirmanda tali ſententia in medium afferuntur, qvibus reſpondere debeant. Sufficit hîc errorem digito demonſtraſſe. Aliqvorum tamen impudentiam non prætermittam, qvi ut in hoc negotio, cùm reliqvis omnibus ſe cernerent deſtitutos, habere viderentur aliqvid, qvod Latinis opponerent, inter alias reliqvias, qvæ in ſacrario Palatii Conſtantinopolitani erant, Panis qvoqve particulam ex eo ipſo, qvem tradens diſcipulis Dominus dixit, *Accipite & manducate,* &c. conſervatam fuiſſe narrant, qvam ubi vidiſſent Latini, eandem cum pane fermentato, argumenti ejusdem evidentiâ convictos obmutuiſſe. Georgius Corcyr. de Commun. Tractatu. *Ὥσπερ καὶ ὁ ῥηθεὶς ἱερὸς Βενέδικτος, ὃς τοῦ πάπα Ῥώμης Ἰννοκεντίου τοῦ τρίτου ἐπιτηρητὴς ὤν ποτε, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει σταλεὶς διά τινων πραγμάτων τῶν ἀναμεταξὺ Γραικῶν καὶ Λατίνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσφερο-σιώτων*

a) Tamen Latinam etiam Eccleſiam ante ſæculum IX. fermentato in Evchariſtia uſam docuit Jac. Sirmondus disquiſit. de azymo & Joannes Bona rerum Liturgicarum lib. 1. cap. 23. atqve pro illa ſententia Jo. Launojus ſingularem librum compoſuerat, qvem ab ejus obitu una cum aliis illius ſchedis ſubreptum ajunt.

b) Hanc ſententiam defendunt etiam è Romana Eccleſia viri doctiſſimi, ut Iſmaël Bullialdus, Dionyſius Petavius aliiqve. Petavium vide XII. 16. doctrin. temporum & ad Epiphan. p. 184. ſeq.

c) Hoc rectè in Græcis reprehendit Allatius. Confer ejus Hottingerum cap. IX. qvi alibi obſervat Pontifices Romanos Græcis fermenti uſum permittere, ex ſtatutis Leonis X. & Clementis VII.

Digitized by Google

σαύτων, οἷς καὶ συνέβη περί τε ἐνζύμου καὶ ἀζύμου ἄρτου λόγος γενέσθαι. οὗπερ ἐγὼ ἑρμηνευὺς ὡς ἔφθην εἰπὼν ἐχρημάτιζον. ἀλλ' ὁ ῥηθεὶς Καρδηνάλιος οὐδὲ πρὸς βραχὺ τι ἀποκρίνεσθαι περὶ τοῦ τοιούτου ζητήματος ἠβουλήθη, καίτοι λόγιος ὤν, καὶ τῇ θείᾳ ἐντεθραμμένος γραφῇ, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἔξω σοφίας ἄμοιρος ἦν, εἰ μὴ καὶ ταῖς τῆς διαλεκτικῆς ἀποδείξεσιν ἑτοιμότατος. πλὴν ἐν τούτῳ, μή μοι ἔλεγε γένοιτο κατὰ τῆς θείας μυσταγωγίας γλῶσσαν κινῆσαι, ὥστε τὸ μὲν ψέγειν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, τὸ δὲ ἐπαινεῖν, &c. Et poſt pauca: Πρὸς δὲ οἱ Γραικοὶ ἀπεκρίνοντο. Περὶ δὲ τούτου οὐδεμία ἀπάρτι ἀμφιβολία ἐστίν. ὑμεῖς γάρ, αὐτοί φασιν οἴδατε, οἷος ἦν ὁ ὑπὸ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς διαδοθεὶς ἄρτος κἂν 221
τε ἄζυμος κἂν τε ἔνζυμος, ὡς ἀπὸ τοῦ νῦν τὸ βέβαιον ἔχοντες. ὁ γὰρ προειδὼς πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, καὶ πάντα πρυτανεύων, καὶ καινοποιῶν ἐπὶ τὸ νεάζον, ὡς βούλεται, ἀπεκάλυψε πᾶσι τοῦτο τὸ μέγα μυστήριον, καὶ πῶς εἶπον, ὅτι κρατηθείσης ὑπὸ τῶν Φραγγῶν τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς οὐ μόνον τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν Κοινολαϊτῶν· ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν οἴκων κυρίου, καθώς ποτε Ναβουχοδονόσορ καὶ Ναβουζαρδὰν ὁ αὐτοῦ ἀρχιμάγειρος τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐξερευνησάντων, καὶ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τοῦ μεγάλου παλατίου λῃστρικῶς εἰσφρησάντων ἐν οἷς τὰ ἅγια ἀπέκειντο, ἤγουν τὰ τίμια ξύλα, ὁ ἀκάνθινος στέφανος, τὰ τοῦ σωτῆρος σανδάλια, ὁ ἧλος, καὶ σπάργανα, ἅτινα καὶ ἡμεῖς ὕστερον αὐτοψεὶ ἐθεασάμεθα, ἀλλὰ δὲ πλεῖστα εὗρον, ὢ τῆς εὐσπλαγχνίας σου δέσποτα, κἀκεῖνον τὸν ἄρτον, ὃν ταῖς ἀχράντοις χερσὶν ὁ Χριστός μου τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ δείπνῳ διένειμε· καὶ τοῦτον ἐν σκεύει τινὶ χρυσίνῳ, καὶ διὰ μαργάρων καὶ λίθων κεκοσμημένῳ τιμίων. ἐπὶ οὗ καὶ ἐπιγραφὴ τὸ ἐντὸς διεσήμαινε διὰ γραμμάτων ἑλληνικῶν οὑτωσὶ λέγουσα. ἐνθάδε κεῖται ὁ θεῖος ἄρτος, ὃν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου διένειμεν εἰπών, λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. εἰ τοῦτον δὲ εὑρόντες ὑπῆρχεν ὁ Ἀλβετανίας ἐπίσκοπος καὶ ὁ τῆς Βεθλεὲμ ὑποψήφιος, καὶ ἄλλοι τινές, εἰ καὶ κατακρύψαι τοῦτον ἠβούλοντο. ἀλλ' ὁ ἀψευδὴς θεός, ὁ δικαίως ἀλήθειαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς ἀνατείλας, καὶ τοῦτον ἀριδείκετον καθιστᾷ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀμφίβολον διελύθη. *Quemadmodum & prædictus ſacer Benedictus, qui Papæ Romani Innocentii tertii erat Locumtenens, miſſuſque Byzantium ob nonnulla negotia, quæ inter Græcos & Latinos in Eccleſiam irrepſerant, quibus aliquando accidit, ut de azymo & fermentato pane in ſermonem venirent,* 222
cujus ipſe, ut jam dixeram, eram interpres. Sed dictus Cardinalis neque per breve ſpatium de hac quæſtione reſpondere voluit, licet eruditione polleret,

VIII. Octavus error eſt pag. 209. a. c. 1. p. & pag. 215. b. c. 1. p. ubi in Paſſione Chriſti Deiparam adeò in planctu, affectibusqve immoderatam d) facit, ut doloris impatiens, more vilium muliercularum, genas ungvibus dilaniatas fœdaverit, capillos laceraverit, & pectus percutiens lacrymabiliter voces extulerit. Qvæ omnia tantæ mulieris fortitudine indigna ſunt. Paſſio namqve Chriſti prudenter & decorè deflenda eſt. Et qvamvis, ut vaticinatus fuerat Symeon, Mariæ animam dolo- 224
ris gladius in morte Filii pertranſierit, e) non ita tamen dolore illo obcæcari debuit, ut indecora ageret, & impatienter lugeret. Qvod etiam in aliis mulieribus à Chriſto reprehenſum ſcimus, f) *Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me*, &c. Dolorem Virginis in ærumnis, & in eo moderatum ac temperatum animum elegantiſſimè expreſſit Michaël Pſellus Orat. de Paſſione Domini. Ἡ δέγε τοῦ λόγου μήτηρ ἐκεῖνο τὸ ἔμψυχον ἀρετῶν ἄγαλμα, ἀλγεῖ μὲν γὰρ ὑπὲρ φύσιν, ἐκτέτηκε δὲ ἀθρόον, καὶ ἐν ῥισὶν αὐτῇ ἡ πνοή, καὶ τὴν ψυχὴν μὲν ταύτην μικροῦ δεῖν ἀπολέλοιπεν. ἡ δὲ οὐδ᾽ ἐν τοῖς πάθεσιν τὸ σεμνὸν ἀπηρνήσατο. ἀλλ᾽ ἀσθμαίνει μὲν, ἀτρεμὲς δὲ, καὶ στενάζει μὲν βύθιον καὶ δυσήκοον, ἕστηκε δ᾽ ὅμως ἀκριβῶς συστείλασα ἑαυτὴν, καὶ πρὸς τὸ βάθος συννεύουσα τῆς ψυχῆς καὶ οὔτε ἀνανεύει πρὸς τὸν υἱὸν, οὔτε τὴν ὄψιν μετέστραπται. τὸ μὲν γὰρ ἐπωδυνίας ἔχει· τὸ δὲ ὅρμημά ἐστι συννεύσεως. ἔοικε δέ τι καὶ συλλογίζεσθαι κρυφίως καὶ λανθανόντως. ἐς ἀπορρήτους γὰρ αὐτῇ ἐννοίας τὰ ὄμματα ἵσταται ἀνελιττούσης ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς. ὧν μὲν πρῶτα τετύχηκεν οἵοις δὲ νῦν περιαντλεῖται κακοῖς· καὶ ὥσπερ συμβάλλει ἄμφω πρὸς ἄλληλα, καὶ νικᾷ τοῖς βελτίοσιν. ὅμως δὲ μὴ θαυμάζειν τὴν νέκρωσιν, ἢ ὅπως μὴ δὲ τῶν ἀπηξίωσεν αὐτῇ ὁ υἱός. *Verumtamen Verbi mater, animatum illud virtutum exemplar, indolet quidem ſuprà quàm dici poteſt, ſimulque eodem eodem tempore contabuit, ſpiritus ipſe in naribus vagatur, & tantùm non vitam depoſuit, retinet tamen gravitatem in ærumnis, anhelat illa, ſed remiſſe: ſuſpirat, ſed intimè, & ita ut auribus non audiatur. Stat nihilominùs concinnè ſe ipſam componens, & in intima* 225
animæ mentem dirigens, neque ad filium aſpectum erigit, neque oculos aliò avertit: illud enim ingentem dolorem, hoc factum non approbare indicat. Videtur etiam inter ſe neſcio quid occultè latenterq; meditari, oculi ſiquidem illius

(Uuu)

d) Facile apparet Allatium rigidi cenſoris more conqvirere & erroribus adſcribere, quæ ſi voluiſſet facile excuſare vel ſimilibus exemplis Eccleſiæ Romanæ celebratiſſimorum ſcriptorum tueri potuiſſet.

e) Luc. II. 35. f) Luc. XXIII. 28.

illius in cogitationes, quæ verbis explicari non poſſunt, defiguntur, cùm anima intus examinet, quæ priùs poſſederit, & quibus nunc malis divexatur, & utraq; ſimul veluti in examine librat, & melioribus vincit. Attamen mortem admiratione non proſequi, aut quanam ratione, Filius illi non denegavit. Hi ſunt errores, qvos in Triodio deprehendi.

Eſt præterea locus pag. 12. a. c. 2. p. de biothanatis, ſive violentâ morte peremptis ambiguus, & perplexus. Loqvitur enim de divina ſcientia, & prædeterminatione, & DEi providentia de rebus particularibus nimis confusè, qvæ ſi rectè exponantur, g) admitti poſſe, & Catholica videri non dubito. Ut jacent, dubia ſunt, & neſcio qvid fidei abſonum primâ facie ſonant. Illa ego ſicuti non condemno, ita nec laudo. Verba Græca exſcripſi, & Latinis verbis, ut potui, fideliter expreſſi, ut aliorum etiam judicio examinentur. Χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι οὐχ οἱ τοῖς κρημνοῖς περιπίπτοντες καὶ πυρὶ καὶ θαλάσσῃ, καὶ τοὺς λεγομένοις θανατικοῖς ἐκτριβόμενοι, καὶ κρύει, καὶ λιμῷ κατὰ κέλευσιν θεοῦ τοῦτο πάσχουσι. ταῦτα γάρ εἰσι θεοῦ κρίματα, ὧν τὰ μὲν γίνονται κατὰ εὐδοκίαν, τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν. ἄλλα δὲ καὶ δι' εἴδησιν, καὶ δι' ἀπειλήν, καὶ σωφρονισμὸν ἑτέρων γίνονται. καὶ τῷ μὲν προγνωστικῷ λόγῳ οἶδε πάντα καὶ γινώσκει, καὶ τῷ θελή-
226 ματι αὐτοῦ γίνονται, ὡς δὴ καὶ ἐπὶ τῶν στρουθίων λέγει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον. οὐ μὴν δὲ ὁρίζει καὶ οὕτω γίνεσθαι, πλὴν τινῶν ἅμα τῷ παραχθῆναι τυχὸν τὸν μὲν πνιγῆναι, τὸν δὲ θανεῖν. καὶ τὸν μὲν γέροντα, τὸν δὲ νήπιον. ἀλλ' ἅπαξ ὥρισε τὸν καθολικὸν, καὶ ἀνθρώπινον χρόνον καὶ τοὺς τοσούτους τῶν θανόντων τρόπους. ἐντὸς οὖν τῶν τοσούτων χρόνων οἱ διάφοροι τρόποι τῶν θανάτων ἐπάγονται, οὐ μὲν ἐξ ἀρχῆς ὁρίζοντος τοῦ θεοῦ, γινώσκοντος μέν τοι. πρὸς δὲ τὴν πολιτείαν ἑνὸς ἑκάστου ἡ βουλὴ τοῦ θεοῦ τόν τε χρόνον καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου αὐτοῦ σχεδιάζει. εἰ δὲ προορισμὸν ζωῆς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος· ἀλλὰ τὸ, γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, αἰνίττεται. λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος Κορινθίοις γράφων· διότι ἀναξίως μεταλαμβάνετε, διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί, ἤτοι ἀποθνήσκουσι πολλοί. καὶ ὁ Δαυίδ, μὴ ἀναγάγῃς με ἡμίσει ἡμερῶν μου. καὶ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου. καὶ ὁ Σολομῶν, υἱὲ τίμα τὸν πατέρα σου, ὅπως ἔσῃ πολυχρόνιος. καὶ πάλιν ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ. καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ πρὸς τὸν Ἐλιφὰζ ὁ θεὸς λέγει, ἐξωλόθρευσα ἂν ὑμᾶς, εἰ μὴ διὰ Ἰὼβ τὸν θεράποντά μου, ὥστε δείκνυται οὐχ ὅρον εἶναι ζωῆς. εἰ δέ τις τοῦτο ὅρον μοι νοεῖ θεοῦ τὴν θέλησιν αὐτοῦ. ᾧ γὰρ βούλεται προστίθησιν, ἐλαττοῖ δὲ ἕτερον, πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομῶν. καὶ ὅτε θελήσει ὁ θεὸς οἰκονομεῖ τόν τε τρόπον, καὶ χρόνον. ὅρος οὖν ἑκάστου ζωῆς ἐστὶν, ὡς ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος, ἡ θέλησις, καὶ ἡ βουλὴ τοῦ θεοῦ. τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ τῷ βάθει τῶν κριμάτων σου Χριστὲ θεραπεύσῃς. καὶ τὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου

g) Qvidni igitur hoc facere malumus, qvàm nodum in ſcirpo qværere?

Digitized by Google

λείου, θάνατοι, λέγοντος, ἐπάγονται, τῶν ὅρων τῆς ζωῆς πληρω-
θέντων, ὅρους δὲ ζωῆς τὸ θέλημα λέγομεν τοῦ θεοῦ. εἰ γὰρ ὅρος ἐστὶ ζωῆς,
τίνος χάριν δεόμεθα θεοῦ καὶ ἰατρῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν παίδων εὐχόμεθα;
Oportet autem ſcire, quod non omnes qui præcipitiis concidunt, ſive igne, 227
*& mari, & aliis lethiferis vitam finiunt, & frigore, & peſte, ſecundum
juſſum DEi id patiuntur. Hæc enim ſunt DEi judicia, quorum non-
nulla ſecundùm beneplacitum accidunt, alia ſecundùm permiſſionem, alia
propter ſcientiam, & comminationem, & correctionem aliorum fiunt. Et
præcognoſcitivâ quidem ratione omnia cognoſcit, & ſcit, & voluntate
ipſius fiunt, quemadmodum & de paſſeribus * ſacrum dicit Evangelium.
Non verò determinat ea ſic fieri, exceptis aliquibus: exempli gratiâ, ſi
ſuccedat ut hic ſuffocetur, ille moriatur, & hic ſenex, ille infans, ſed
ſemel determinavit univerſum, ac humanum vitæ tempus, & tam varia
mortis genera. In tot itaque annorum ſpatiis diverſa mortis genera in-
feruntur, non ab initio DEo determinante, ſed cognoſcente. Ad inſtitu-
tum verò vitæ uniuscujusque voluntas DEi, & tempus, & mortis illius
genus ex tempore ſtatuit. Verùm ſi magnus Baſilius* h) *prædetermi-
nationem vitæ dicit, illud nobis:* i) Terra es, & in terram reverte-
ris, *innuit. Ait ſiquidem Apoſtolus Corinthiis ſcribens:* k) Propterea
qvod indignè communicetis inter vos multi infirmi ſunt, & im-
becilles, & dormiunt multi: *quaſi diceret, moriuntur multi. Et
David:* l) Ne revoces me in dimidio dierum meorum: *Et,* m)
menſurabiles poſuiſti dies meos. *Et Solomon,* n) Fili honora Pa-
trem tuum, ut ſis longævus. *Et rurſus,* o) ut ne moriaris in non
tempore. *Et apud Job DEus dicit ad Eliphaz:* p) Conſumpſiſſem
vos, niſi per Job ſervum meum. *Hinc demonſtratur nullum eſſe ter-
minum vitæ. Si quis porrò dicit terminum, DEi puta illius voluntatem:
quemadmodum enim vult, addit, & minuit alteri, omnia in utilitatem* 228
*diſponens, & cùm DEus voluerit, & modum, & tempus diſponit. Termi-
nus itaque vitæ uniuscujusque eſt, ut magnus inquit Athanaſius,* q) *vo-
luntas & placitum DEi. Hac ratione, & profunditate judiciorum tuo-
rum Domine, illud magni Baſilii conciliabis, dicentis, Mortes inferuntur,
terminis vitæ completis, terminos verò vitæ, voluntatem DEI dicimus.*

*Etenim ſi terminus vitæ eſt, cujus gratia DEum exoramus, pre-
césq; pro filiis effundimus, & medicorum indigemus?*

EJUS-

* Matth X 29. XII. 6.
h) Adde qvæ de loco S. Baſilii Gennadius Epiſtola de prædeſtinatione, qvam Hœſchelius edidit. i) Gen III. 19. k) 1. Cor. XI. 30. l) Pſal. CII. 25.
m) Pſal. XXXIX. 6. n) Sir. III. Exod XX. 12. o) Eccleſiaſtæ VII. 18.
p) Job. XLII. 8. q) Locus eſt qvæſt. 113. ad Antiochum.

229

EJUSDEM
DE PENTECOSTARIO.

PENTECOSTARII, qvemadmodum de Triodio ſuprà * diximus, varii fuêre auctores, antiqvi & recentiores. Antiqvi ſuâ vetuſtate, & modeſtiâ venerandi: recentiores ex ſchiſmate, audacia, atqve omnia attentandi libidine, contemnendi. Ut Nicephorus Calliſtus Synaxariorum auctor, & Officii in D. Virginem vivificæ fontis, & Nicolaus Malaxus Archipresbyter Nauplii, qvi multa Troparia de ſuo addidit, & horas in vigilia Pentecoſtes conſarcinavit, veteraqve antiqvorum Patrum monumenta novis ſuis deliramentis inſperſit. Qvare liber iſte æqvè ac Triodion Cenſoris virgulâ examinandus eſt. Digna autem conſideratione, & emendatione in Pentecoſtario Venetiis apud Jacobum Leoncinum 1579. in qvarto edito.

Primùm multa de novo ab ultimis Correctoribus in hac editione, ſicuti etiam in aliis fuiſſe addita, nec ipſi negant. Monent etenim in principio libri. Τὸ παρὸν βιβλίον τετύπωται Ενετίησιν ἐγγὺς Ιακώβου τοῦ Λεοϛκίνου, ὅπερ περιέχει πλεῖστα τροπάρια, ἰδιόμε-
230 λα, κανόνας τε, καὶ συναξάρια, ἃ συλλεχθέντα νῦν ἐκ πολλῶν καὶ καλῶν βιβλίων οὐκ ἦσαν ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς προτυπωθεῖσι παρὰ τῶν ἄλλων Πεντηκοσταρίοις. *Hic liber typis vulgatus eſt Venetiis apud Jacobum Leoncinum, continetque plurima Troparia, Idiomela, Canones, & Synaxaria, quæ nunc collecta ſunt ex multis ac bonis libris: & aliis Pentecoſtariis anteà editis, non inerant.* Et pag. 17. a. m. τῇ πέμπτῃ ἑσπέρας τῆς διακαινισίμου ψάλλομεν τὴν παροῦσαν ἀκολουθίαν τὴν γεγονῦιαν παρὰ κυρίου Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου εἰς τὴν ὑπεραγίαν καὶ κυρίαν δέσποιναν θεοτόκον, τὴν ζωοδόχον πηγὴν. οὐ γὰρ εὕρομεν ὑπὸ τυπικοῦ, τὴν τοιαύτην ἀκολουθίαν. ἀλλ' ἐτέθη δι' ἀγάπην τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου. *Feria quinta in Veſperis Diacaneſimi cantamus præſens Officium, factum à Domino Nicephoro Xanthopulo in ſanctiſſimam, & Dominam Virginem vivificæ fontis. Neque enim ſimile*

* Supra p. 113. ſeq. De Pentecoſtario dixerat p. 77.

*ſimile Officium à Typico invenimus ordinatum , ſed pro affectu in Beatiſ-
ſimam Virginem edidimus.* Et pag. 202. a. m. Ἀκολουθία τῶν μεγάλων ὡρῶν
τῆς παραμονῆς τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς , ποιηθεῖσα ὑπὸ Νικολάου ἱερέως τοῦ
Μαλαξοῦ πρωτοπαπᾶ Ναυπλίου. *Officium magnarum horarum vigiliæ
ſanctæ Pentecoſtes, compoſitum à Nicolao ſacerdote Malaxo Archipresbytero
Nauplii.* Et alibi ſæpiùs. A Correctoribus ipſis, ac ſimilium libro-
rum editoribus petere poſſumus , qvanam auctoritate tantum fa-
cinus audent , & temeratas manas in intemeratos Eccleſiæ ritus
imponunt? Homines viliſſimi ſunt , nullâ ſcientiarum laude , nul-
lâ auctoritate , nullâ dignitate conſpicui , qvi ex arbitrio Offi-
cia Eccleſiæ moderantur , addunt , ſubtrahunt mutant , de novo 231
conſarcinant , qvidqvid illis videtur. An univerſæ Orientali Ec-
cleſiæ legem ipſi dare? compellerene poſſunt , ut compicta ab il-
lis nugamenta inter rerum ſacrarum cæremonias , non domi tan-
tum , ſed in ſacris conuentibus , & Eccleſiis legantur , recitentur , &
cantionum ſacrarum etiam modulis in obſequioſi populi aures in-
trudantur? Vetant id leges , rejiciunt Canones , & integerrimus
Eccleſiaſticæ diſciplinæ ordo prohibet. Libri in Eccleſia legendi ,
nonniſi approbati , aliasque recepti in Eccleſia eſſe debent. Preces
nonniſi Synodorum calculo comprobatæ. Joannes Zonara in
Canonem 18. Concilii Laodiceni. Ὁ εἰκοστὸς τρίτος τῆς ἐν Καρθα-
γένῃ συνόδου κανὼν διατάττεται ἐν ταῖς ἱκεσίαις , τὰς κεκυρωμένας παρὰ
τῆς συνόδου εὐχὰς παρὰ πάντων λέγεσθαι , καὶ μὴ νέας ἄλλας. τοῦτο οὖν
ἔοικε καὶ ὁ παρὼν κανὼν διατάττεσθαι , τὸ μὴ τὸν βουλόμενον δηλαδὴ
εὐχὰς ἰδίας συνθεῖναι , καὶ ταύτας λέγειν ἐν ταῖς συνάξεσιν , ἀλλὰ τὰς
αὐτὰς εὐχὰς , ἤγουν τὰς ἤδη παραδιδομένας γίνεσθαι ἐν πάσῃ συνάξει.
*Ut in ſupplicationibus probata tantummodo per Synodum precationes , rejectis
aliis novis , ab omnibus adhibeantur , Carthaginenſis Synodi vigeſimo tertio
Canone conſtitutum eſt. Idem hoc quoq[illegible]none decretum videtur , ac ne
cui ſcilicet pro arbitrio formulas precum contexere , easque in publicis conven-
tibus recitare liceat , ſed easdem , hoc eſt diuturnâ conſuetudine uſurpatas in
quocumque conventu omnes retineant , definitum.* Et in Canonem 117.
Carthaginenſem. Τὰς οὖν κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ λέγεσθαι ὁρίζει
ἡ σύνοδος , ὁποῖαι ἂν εἶεν , καὶ ὡς ἂν καλοῖντο , καὶ μὴ ἑτέρας προσφέ- 232
ρεσθαι , ἀλλὰ τὰς παρὰ τῶν συνετωτέρων συναχθείσας εὐχὰς λέγεσθαι. Et ,
ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς εἰρημένοις ἐκείνας ὁρίζει λέγεσθαι τὰς ἤδη κυρωθείσας εὐ-
χὰς , καὶ μὴ νέας παρά τινων εἰσαγομένας κατὰ τῆς πίστεως. ἀπὸ γὰρ οὐκ ἐδο-

232 κίμασιν οἱ πατέρες, ἀμφίβολά εἰσι. φόβος δὲ ὑποτρέχει ἐν τοῖς τοιού-
τοις μή ποτε καὶ ἀσεβῆ ὦσί τινα, καὶ κατὰ τῆς πίστεως. διὸ καὶ ἀποβάλλεται
τὰ νέα ἡ σύνοδος. *Preces igitur in Synodo confirmatæ, & à ſapientio-
ribus collectæ, quæcumque demùm illæ forent, & quocumque nomine
vocarentur, eas omnibus aliis rejectis, adhiberi Synodus ſtatuit.* Et:
*His ergo locis omnibus preces jam à Synodo confirmatæ adhiberi, novas
autem, quæ ab aliquibus contra fidem invehuntur, repudiari omninò
jubet. Quæ enim Patrum judicio non ſunt probata, dubia ſunt, proin-
deque ne aliquid à pietate, fideque alienum contineant, metuendum.
Idcircò nova omnia Synodus abrogavit.* Theodorus Balſamo in di-
ctum Canonem Laodicenum: Καὶ οὗτος ὁ κανὼν διορθωτικός ἐστι
παλαιοῦ τινος ἔθους ἀτάκτου. Φαίνεται γὰρ ὥς τινες ἐξ ὑπερηφανίας εὐ-
χὰς συντιθέμενοι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας ἀνεγίνωσκον αὐτάς. καὶ
αἰτιώμενοι ἔλεγον μηδὲν τι ἀπεικὸς ποιεῖν, μηδὲ παραλύειν τὰς παρὰ τῶν
πατέρων δεδομένας εὐχάς. ἐκεῖναι μὲν γὰρ εἰς τὰς ἐννάτας ἐτυπώθησαν
γίνεσθαι. αἱ δὲ παρ' αὐτῶν γεγονυῖαι εἰς τὰς ἑσπερινὰς ὑμνῳδίας ἐκφω-
νοῦνται. Φασὶν οὖν οἱ πατέρες ἀρκεῖν τὰς παραδεδομένας εὐχὰς καὶ ἐν
ταῖς ἐννάταις, καὶ ἐν ταῖς ἑσπέραις, καὶ ἐν πάσαις ἁπλῶς ταῖς συνάξεσι,
καὶ μὴ ἔχειν ἄδειαν τὸν βουλόμενον εὐχὰς συντιθέναι. *Hic quoque Canon
veterem inordinatum morem corrigit. Quidam enim propter arrogan-
tiam, ut videtur, in veſpertinos hymnos preces componentes, eas lege-*
233 *bant, & cùm reprehendebantur, ſe nihil abſurdum, alienumve facere,
nec à Patribus datas orationes diſſolvere dicebant. Illæ enim in nonis fi-
eri juſſa ſunt, quæ autem ab ipſis facta ſunt, in veſpertinis hymnis pro-
feruntur. Dicunt ergo Patres ſufficere preces, quæ ſunt tradita, & in
nonis, & in veſperis, & in omnibus, ut ſemel dicam, congregationi-
bus, nec licere ei qui velit preces componere.* Et in Canonem Cartha-
ginenſem: Ὡς ἔοικε, τινὲς ἐπίσ[illegible]ποι ἐπεχείρουν λέγειν εὐχὰς ἀσυνήθεις, ἢ
κατὰ τὰ προοίμια τῶν θείων [illegible]λογιῶν, ἤγουν εἰς τὰς εὐχὰς, ἢ κατὰ
τὰς παραθέσεις, ἤγουν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ κατὰ καιρὸν τῶν χειροτονιῶν. κω-
λύοντες οὖν τοῦτο οἱ πατέρες φασὶ μόνας ἐκείνας τὰς εὐχὰς λέγεσθαι τὰς
προκεκυρωμένας, ἤτοι τὰς συνήθεις. *Ut eſt veriſimile, quidam Epiſcopi
aggrediebantur dicere precationes inuſitatas, vel in initiis glorificatio-
num, vel in commendationibus, ſeu in medio, vel etiam tempore ma-
nuum impoſitionis. Hoc ergo vetantes Patres, dicunt eas ſolas debere
dici precationes, quæ priùs conſtituta ſunt, ſeu quæ ſunt conſueta.*

Hoc

Digitized by Google

Hoc in Eccleſia Conſtantinopolitana adeo invaluit, ut diverſis edictis Synodalibus contra eos, qvi ſimilia auderent, & pœnis graviſſimis cautum ſit. Idem Balſamom ibidem. Ἐν γὰρ τῇ συνόδῳ τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων, διάφορα γεγόνασι σημειώματα, ἀφορισμῷ, ἀλειτουργησίας καθυποβάλλοντα τοὺς ἐν τοῖς μνημοσύνοις τῶν ἀποιχομένων ἐνδόξων καὶ μεγιστάνων ἱερουργοῦντας ἀρχιερεῖς καὶ λέγοντας ἐπαινετηρίους εὐχὰς μετὰ ἰαμβείων, ἢ καὶ λογοειδῶς. πολλοὶ γὰρ ἐφωράθησαν ταῦτα ποιοῦντες. ὡσαύτως ἀφωρίσθησαν διὰ συνοδικοῦ σημειώματος καὶ οἱ ἀναγνῶσται, οἱ 234
κατὰ τὰ αὐτὰ μνημόσυνα μουσικὰ λέγοντες, καὶ ὀργανικὰ μινυρίσματα, καὶ ποιοῦντες τὸν ἐπιτάφιον ἐπιθαλάμιον. *In Synodo autem bujus reginæ urbium diverſa fuerunt edicta, ſignificantia eos ſacrorum celebrandorum, ſuſpenſioni eſſe obnoxios Antiſtites, qui in nobilium & procerum defunctorum memoriis ſacrificant, & dicunt laudatorias preces cum Jambis, vel etiam ſolutâ oratione. Multi enim hac facere deprebenſi ſunt. Similiter & Synodali edicto excommunicati ſunt Lectores quoque, qui in eiſdem memoriis muſica & organica cantica cantillant & pro epitaphio, epithalamium celebrant.* Cum enim qvæ in Eccleſia recitantur proponantur Chriſti fidelibus, tamqvam res probatiſſimæ, non cujuscunqve voluntati fræna laxanda ſunt, ſed licentia ſimilia' audentium, integerrimo plurimotum in ſpiritu ſancto congregatorum judicio compeſcenda. Tunc enim non ſolum res in illis contentæ, ſed verba etiam examinata, tutam audientibus exhibebunt doctrinam. Refert namqve idem Balſamon in 63 Canonem Trullanum, Nicolaum Muzalonem, cum vitam ſanctæ Paraſceves, qvæ in Callicrat[illegible] vico colebatur, à qvodam vicano ineptè, ac indoctè, indigneqve compoſitam inveniſſet, eam igni mandari juſſiſſe, & aliis vitæ illius ſcribendæ negotium demandaſſe. Doceant ergo recentiores iſti qvonam Synodali decreto id agant. Qvod ſi docere non poſſunt, cum non habeant, ceſſent ſimplicibus imponere, ceſſent innocuis fidelibus fucum facere, ceſſent propria & ſpuria inter vera, & tot jam annis comprobata Sanctorum 235
ſcripta, & preces Eccleſiaſticas inſerere. Servent ſibi dicta Patrum à maculis innoxia, ſervent poſteris, nihil detrahant, nihil addant, nihil immutent in rebus Eccleſiaſticis, ſine ipſius Eccleſiæ conſenſu.

II. Hinc

Digitized by Google

II. Hinc etiam factum eſt, & eſt ſecundum, qvod debet animadverti in hoc libro, ut licet in Eccleſia Græcorum ſæpiſſime etiam decretis Synodalibus pſeudœpigrapha, & apocrypha omnia ſub graviſſimis pœnis fuerint ſummota ex Lectionibus, & Officiis divinis, rurſus ab hiſce Novatoribus multorum offenſâ introducta fuerint, ut videmus pag. 75. 6. m. in Synaxario de Nicodemi Evangelio. Λέγεται μέντοι ὡς καὶ Νικόδημος οὗτος λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν συντάγματι διεσάφησε πρῶτος πάντων, ὡς τῆς συναγωγῆς ὤν, καὶ ἀκριβέστερον, καὶ τὰς βουλὰς τῶν Ἰουδαίων, καὶ λόγους, καὶ ἁπλῶς τὰ πάντα εἰδώς. *Fama eſt etiam Nicodemum hunc paſſionis & reſurrectionis Chriſti res geſtas minutatim commentario primum omnium tradidiſſe, tanquam qui è ſynagoga eſſet, ideoque accuratius Judæorum conſilia, ſermones, & uno verbo omnia pernoſceret.* Evangelium hoc ab aliis dictum Nicodemi, tanqvam fictitium, & apocryphum ſemper rejecit Catholica Eccleſia. Nec magis probatæ fidei ſunt, qvæ ſeqvuntur de Maria Magdalena pag. 58. a. p. Ἥ τις μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ εἰς Ῥώμην παραγινομένη, ὡς λόγος, καινῷ θανάτῳ τὸν Πιλάτον, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς παραδίδωσι, τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν πρὸς τὸν Καίσα-
236 ρα Τιβέριον, ἀνενέγκασα. *Quæ poſt aſcenſionem Chriſti Romam perveniens, ut fertur, in cauſa fuit, ut novo mortis genere Pilatus ac ſummi ſacerdotes enecarentur; quæ Chriſto contigerant, omnibus Cæſari Tiberio renunciatis.* Audi qvid de hujuſcemodi libris ſcribat Joannes Zonaras in 60. Apoſtolorum Canonem. Πολλὰ δὲ βιβλία παρὰ τῶν ἀσεβῶν ἐνοθεύθησαν εἰς βλάβην τῶν ἁπλουστέρων ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος γραφεῖσαι τοῖς ἐπισκόποις ἀποστολικαὶ διαταγαί· αἳ διὰ τοῦτο καὶ συνοδικῶς ἀπεβλήθησαν, τινὰ δὲ καὶ δι' ὅλου παρ' ἐκείνων συντίθενται ψευδεῖς ἐπιγραφὰς ἔχοντα, ὡς παρὰ πατέρων ἁγίων συγγεγραμμένα. τὰ δὲ καὶ ἀπόκρυφα καλούμενα. ταῦτα τοίνυν ἀπόβλητα εἶναι κελεύει ὁ κανών, καὶ εἰς ἀνάγνωσιν μὴ προστίθεσθαι. εἰ δέ τις δημοσίᾳ ταῦτα προάγει, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγινώσκειν πειρᾶται, τοῦτον ἱερωμένον ὄντα καθαιρέσεως ἄξιοι. *Ab impiis & ſceleſtis hominibus ſuppoſiti libri multi fuerunt in perniciem, captionemque ſimpliciorum. Veluti ſunt Epiſcopis per ſanctum Clementem ſcriptæ Apoſtolicæ ordinationes, quæ propterea Synodicè rejectæ ſunt. Ab aliis quoque ſunt omninò quædam compoſita falſas inſcriptiones habentia, perinde ac ſi forent à ſanctis Patribus conſcripta. Sunt & quædam nuncupata*

apocry-

apocrypha. Canon cenſet igitur hæc eſſe rejicienda, nec ad lectionem proponenda. Quod ſi quis hæc publicè profert, in Eccleſiaque legere conatur, hunc etiam conſecratum miniſtrum, dignum depoſitione cenſet.

III. Tertium eſt, qvod primum in primo Synaxario occurrit, & die Paſchatis legitur de deſcenſu Chriſti ad inferos, &
animarum ibi degentium liberatione pag. 4. 6. p. Ἐν ταύτῃ πά- 237
λιν ἐξ οὐρανοῦ καταβὰς τῇ μήτρᾳ τῆς παρθένου ἐνῴκησεν, καὶ νῦν τὸ ἀνθρώπινον σύμπαν τῶν τοῦ ᾅδου ἁρπάσας πυθμένων εἰς οὐρανοὺς ἀνεβίβασε, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα ἤγαγε τῆς ἀφθαρσίας. πλὴν καταβὰς εἰς ᾅδην οὐ πάντας ἀνέστησεν, ἀλλ' ὅσοι πιστεῦσαι αὐτῷ ᾑρετίσαντο. τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων βιαίως κρατουμένας παρὰ τοῦ ᾅδου ἠλευθέρωσε, καὶ πᾶσι δέδωκε πρὸς οὐρανοὺς ἀνιέναι. *Hac rurſum de cœlo deſcendens in utero Virginis habitavit, & nunc genus humanum omne ab infernis cavernis arreptum in cœlos aduexit, & ad priſtinam incorruptibilitatis dignitatem traduxit. Veruntamen ad infernum deſcendens, non omnes vitæ reſtituit, ſed eos, qui illi credere voluerunt. Animas vero Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum Domino violenter cuſtodia mancipatas, liberavit, omnibusque facultatem fecit, ut remearent ad cœlos.* Deſcendit Chriſtus, qvod & veriſſimum eſt, ad inferos, hoc eſt in inferiores terræ partes, in terræ viſcera, cor, & ventrem: qvemadmodum enim cor, venter, & viſcera in medio animalis ſunt, ita & infernus in medio terræ r) eſſe perhibetur. Tertullianus in lib. de Anima: *Nobis,* inqvit, *inferi non nuda cavoſitas, nec ſubdivalis aliqua mundi ſentina creduntur, ſed infoſſa terra, & in alto vaſtitas, & in ipſis viſceribus ejus abſtruſa profunditas.* Qvare audiendus non eſt Joſephus Bryennius oratione de extremo judicio, & ſempiterna beatitudine. Quum enim qvæſiſſet ποῖος ἐστὶν ὁ τόπος τῆς κολάσεως, *qualis ſit locus punitionis,* reſpondet, ὅτι
τόπος τῆς κολάσεως, οὔτε ὁ ᾅδης ἐστὶν, οὐδὲ τὸ τοῦ παντὸς τοῦδε κόσμου μέ- 238

r) Fuit hæc ſane Veterum ſententia, è qvibus Hieronymus in Epheſ. IV. *Infernum ſub terra eſſe jam nemo ambigit.* Illam opinionem profluxiſſe credibile eſt ex hypotheſi de ſyſtemate Mundi, qvale proponit Coſmas Indoplevſtes, ſecundum qvam cœlum ſuprema pars, ἔσχατα γαίης pars infima univerſi. Vide ſi placet Jacobi Vindeti librum eruditum de vita functorum ſtatu.

ρος. ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνάστρου σφαίρας ἐκτὸς ἔσται ἡ γέεννα, καὶ μαρτυρεῖ ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς λέγων ῥητῶς οὑτωσί· καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ αὕτη ἔσται ἡ γέεννα· τί σοι τούτου μέλει; τὸ γὰρ ζητούμενον δεῖξαι ὅτι ἐστὶν, οὐ ποῦ τεταμίευται, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ. ἀλλ' ἐν ποίῳ τόπῳ ἔσται φησὶν, ἔξω που ἔγωγε οἶμαι τοῦ κόσμου τούτου παντός. καθάπερ γὰρ τῶν βασιλείων τὰ δεσμωτήρια, καὶ τὰ μέταλλα πόῤῥω διέστηκεν· οὕτω δὴ καὶ τῆς οἰκουμένης ταύτης ἔξω που ἔσται ἡ γέεννα. μὴ τοίνυν ζητῶμεν, ποῦ ἐστιν αὕτη, ἀλλὰ πῶς αὐτὴν φύγωμεν. Punitionis locus neque eſt infernus, neque hujuſce orbis univerſi pars, ſed etiam extra ſphæram, quæ ſtellis nullis colluſtratur, geenna erit; ſuoque probat teſtimonio aureâ linguâ præditus Joannes in expoſitione epiſtolæ ad Romanos, hæc verbatim referens: & quonam in loco hæc erit geenna? quid hoc ad te? Nos enim quærimus oſtendere eam eſſe, non quonam in loco conſervetur. Sed quonam erit in loco? ait, extra hunc orbem univerſum alicubi ipſe reor eſſe, quemadmodum à regiis carceres, atque metalla longè abſunt, pari ratione extra hunc mundum habitatum alicubi erit geenna. Ne itaque quæramus, ubinam illa ſit, ſed rationem, quâ illam fugiamus. Sententiam Bryennii parum nobis curæ fuerit redarguere. Non is eſt, qvi ſolo ſuo dicto auctoritatem faciat. Ipſe dixit, tenuit, non nego: qvid tum? Ego illi non credo, & cùm aliter cum Eccleſia ſentiam, verba ejus etiam nullâ adductâ ratione deteſtor, & fucum, qvem ipſe verbis Chryſoſtomi fecit, veritatis colore
239 ſuffundam. Sententia namqve Chryſoſtomi eſt, parum referre ut qvis ſciat, qvonam in loco geenna jaceat, ſatis ſit, ſi illi conſtet eſſe: tum enim dabit operam, ut pœnas effugiat, & benè agat. Movemur enim atqve afficimur à pœnis, qvæ verè & reipsâ ſunt, & puniunt. Nihil meliores reddunt, ſive ſub terra, ſive ſub aëre, vel extra hoc univerſum fuerint. Qvare concludit, qværendum eſſe non ubinam geenna illa ſit, ſed modum, qvo illam evitemus. Ne tamen etiam huic qvæſtioni non reſpondiſſe videretur, reſpondit geennæ locum eſſe extra hunc locum univerſi, qvi habitatur ab hominibus, ſed longè ab illis abeſſe, & verum dicit, eſt enim in infimis terræ partibus, & in corde ipſo, & ventre terræ, nempe in receſſu infimo, & interno, & in inferioribus abyſſis, in qvibus nulla hominum habitatio eſt, & in hunc infernum Chriſtum ſua anima deſcendiſſe fatemur.

Qvam-

Qvamvis itaqve in ea Eccleſia nullus unqvam fuerit, qvi de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos dubitarit, attamen rem apertam per ſe, & Sanctorum ſententiis comprobatam, dictis neſcio qvibus veluti caligine obduxerunt, ut nonnulla hinc ab Eccleſiæ dogmate diverſa, non ſolùm nata, ſed novis aliorum aſſertionibus propagata, in eorundem libris legantur, ſicuti in verbis jam dictis videmus, qvæ ſi accuratius examinentur, multa nobis præter ſanctorum mentem obtrudunt.

Primum eſt, *Humanum genus omne* s) *ab inferni cavernis*
ereptum à Chriſto in cælos fuiſſe aſportatum. Illud enim notant ver- 240
ba illa, τὸ ἀνθρώπινον σύμπαν, & ſæpiùs etiam hoc idem in eodem libro, licet aliis verbis, & mutatâ dicendi formulâ repetitur. Nam pag. 148. a. m. in Canone Joſephi ſcriptum eſt: ὡς ἔβλεψέ σε λόγε ὁ ᾅδης κάτω μετὰ ψυχῆς ἐστέναξε, καὶ πάντας τοὺς νεκροὺς φόβῳ ἀπέλυσεν, ἐπιγνόντας τὸ κράτος τῆς ἐξουσίας σου. *Ut vidit te, Verbum, infernus inferiùs cum anima ſuſpiravit, & omnes mortuos timore relaxavit, qui agnoverunt potentiam tuæ auctoritatis*, & p. 82. b. p. καὶ γενόμενος ἐν νεκροῖς ὁ θεὸς τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ἐγείρεις. *Et perveniens ad mortuos DEus mortuos à ſeculo exſuſcitas*, & p. 121. a. m. καὶ ἀνίσταντο νεκροὶ οἱ ἀπ' αἰῶνος. *Et reſurgebant qui à ſeculo erant mortui*, & pag. 122. a. m. πύλας χαλκᾶς συντρίψας βασιλεῦ οὐράνιε, καὶ ἀφεῖλες δεσμίους ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖσε χρηματίζοντας. *Portas æreas confregiſti, Rex cæleſtis, & abſtuliſti vinctos qui à ſeculo ibi morabantur*, & pag, 134. b. m. καὶ κατελθὼν ἐν τῷ ᾅδῃ τοὺς ἀπ' αἰώνων δεσμίους ἠλευθέρωσας. *Et deſcendens ad infernum vinctos à ſeculis liberaſti.* & pag. 140. b. m. & 153. a. f. & 156. a. m. κύριε νεκρὸς προσηγορεύθης ὁ νεκρώσας τὸν θάνατον, ἐν μνήματι ἐτέθης ὁ κενώσας τὰ μνήματα. *Domine mortuus vocatus es, qui mortem mortificaſti; in ſepulchro poſitus, qui ſepulchra evacuaſti*, & pag. 147. b. m. ὁ ᾅδης κάτω σε ἰδὼν ἐστέναξε, καὶ ἀπεδίδου σπουδαίως τοὺς νεκροὺς, τοὺς ἐκ τοῦ αἰῶνος ἐκεῖσε φρουρουμένους, &, τελῶν τεράστια χερσὶ ἐξαίσια ἐθελουσίως ὑψώθης ἐν

s) Eorum puta, qui CHRISTO apud inferos prædicanti fidem habuerunt. Ita enim hæc limitari ab auctore Pentecoſtarii Allatius ipſe p. 243. non diffitetur. Qvo pacto nihil dicit qvod non multi veteres, multi è Romana Eccleſia dixerunt, qvorum doctrina de limbo Patrum qvem vocant, ab hoc Græcorum dogmate non differt niſi diverſitate vocabulorum. Multus tamen eſt in illo exagitando Allatius non modo hic, ſed & infra p. 320. ſeq.

ςαυρῷ καὶ νεκροῖς συνήφθης, ὁ νεκρώσας τὸν ᾅδην καὶ πάντας ἐν ἀνδρείᾳ
ἀπέλυσας δεσμίους. *Infernus inferiùs cùm te vidiſſet ſuſpiravit, &*
241 *ſeriò reſtituebat mortuos, qui à ſeculo ibi cuſtodiebantur.* Et: *Patrans*
miracula Chriſte eximia, voluntariè exaltatus es in Cruce, & inter mor-
tuos annumeratus, qui mortem deſtruxeras, & omnes in virtute diſſol-
viſti devinctos, & pag. 129. a. m. μετὰ ψυχῆς καταβὰς εἰς μέρη κατώ-
τερα τοῦ ᾅδου ἐξῆξας ἐν ἀνδρείᾳ δεσμίους ἅπαντας, οὓς ἐκ τοῦ αἰῶνος θάνατος
εἶχεν πικρὸς τύραννος. *Cum anima deſcendens in partes inferiores inferni*
eduxiſti in virtute devinctos univerſos, quos à ſeculo mors poſſidebat crudelis
tyrannus, & p. 122. a. f. καὶ ἡ γῆ ἐσαλεύθη, καὶ ἐτρόμαξεν ὁ παγγέλαςος
ᾅδης καὶ πάντας δεσμίους ἀπέλυσε. *Et terra mota eſt, & intremuit ma-*
ximè omnium deridendus infernus, & omnes devinctos liberavit, & p. 175.
a. p. καὶ ἀνέςη τριήμερος σκυλεύσας τὸν θάνατον, καὶ συναναςήσας
πάντας τοὺς φθαρέντας. *Et tertio die reſurrexiſti, morte deprædatâ,*
& reſurgere feciſti omnes mortuos, pag. 158. b. m. ἐτέθης ἐν μνήματι
ὡς ἑκουσίως γενόμενος νεκρὸς, καὶ τὰ βασίλεια τοῦ ᾅδου βασιλεῦ ἀθάνατε
ἅπαντα ἐκένωσας, νεκροὺς τῇ ἀναςάσει ἐγείρας τῇ σῇ. *Poſitus es in mo-*
numento, tamquam qui voluntariè mortuus factus es, & regias inferni,
Rex immortalis, omnes evacuaſti, mortuos tuâ reſurrectione exſuſcitans.
pag. 159. a. m. ἔθεντο ἄπνουν σε νεκρὸν Χριςὲ ἐν μνήματι τὸν πᾶσι νεκροῖς
ἐμπνέοντα τὴν ζωήν. ἀνέςης δὲ κύριε πάντα κενώσας λόγε τὰ μνήματα θεϊκῇ
σου δυναςείᾳ. *Poſuerunt te exanimem mortuum Chriſte in ſepulchro, qui*
omnibus mortuis vitam inſpiras. Reſurrexiſti verò Domine, omnia eva-
cuans Verbum ſepulchra tuâ divinâ facultate, pag. 198. b. m.
μακαρία ἡ κοιλία σου πανάμωμε γέγονεν· τὸ γὰρ τὴν κοιλίαν ᾅδου παρα-
242 δόξως κενώσαντα ἀνερμηνεύτως χωρῆσαι κατηξίωσαι. *Beatus venter tuus,*
immaculatiſſima, factus eſt. Ventrem enim inferni præter opinionem ho-
minum evacuantem inenarrabiliter capere dignata es. pag. 207. b. p.
καὶ διὰ θανάτου τὸν ᾅδην πλούτου κενούμενον, &c., ἀναςὰς ἐκ τοῦ μνήματος
πάντας συναvέςησας τοὺς ἐν ᾅδῃ νεκρούς. *Et per mortem infernum opibus*
evacuatum, &, Reſurgens è ſepulchro omnes exſuſcitaſti, qui in infer-
no erant, mortuos. pag. 271. a. m. τῇ θείᾳ καθόδῳ σου φωτὸς ἐπλήσθη
τὰ καταχθόνια, καὶ τὸ σκότος ἠλάθη τὸ πρὶν διῶκον, ὅθεν ἀνέςησαν οἱ
ἀπ' αἰῶνος δεσμῶται. *Divino deſcenſu tuo, lumine impleta ſunt inferio-*
ra terræ, & tenebræ, quæ anteà perſequebantur, expulſæ ſunt. Hinc
reſurrexerunt qui à ſeculo vinculis obſtringebatur. pag. 191. b. m.
ᾅδου πύλας, καὶ μοχλοὺς συντρίψας λόγε, πάντας τοὺς ἐν ᾅδῃ ἀνέςησας κύριε.
Inferni portis, & vectibus confractis, omnes qui in inferno erant reſur-
gere feciſti Domine.

Mor-

Mortuos ergo omnes ab orbe ipſo condito in ſepulchris, & intimis terræ receſſibus, & in inferioribus abyſſis, morte ac vinculis damnatos deſcenſu ſuo Chriſtus, ut iſti ajunt, liberavit, compotesqve ſui fecit. Qvod omnino falſum eſt, & Catholicis auribus inauditum, ſive enim de animarum liberatione ſermo eſt, & hoc eſt falſum. Nullus enim ad hæc tempora animas, qvæ æternis ſuppliciis addictæ continuis vexabantur anguſtiis, vel qvæ qvod aquâ baptiſmali renatæ non fuerint, viſione DEi arcebantur, vel qvæ qvod non feciſſent ſatis pro delictis peccati pœnis atrociſſimis redimebant, omnes à Chriſto liberatas fuiſſe faſſus eſt, ſive de corporum reſurrectione, qvæ tantoperè in ſententiis adductis videtur inculcari, & hoc etiam falſum eſt. 143
Nullus enim ſimilem corporum reſurrectionem ſomniavit, & hiſtoriæ Evangelicæ adverſatur Matthæi 27. qvi multa Sanctorum corpora, non autem omnia, & præcipuè damnatorum, reſurrexiſſe narrat. Qvæ poſt reſurrectionem exierant è monumentis, & venerunt in civitatem ſanctam, *Et monumenta aperta ſunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierunt, ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam civitatem, & apparverunt multis.*

Hoc cum auctori Synaxarii non recte, neqve ad normam Catholicæ veritatis prolatum videretur, ſe ipſum qvodammodo corrigens, & amplam ac vagam, & nullis terminis circumſcriptam ſententiam in ſtrictiorem, ac modeſtiorem dicendi formam reſtringens, ſubdit, *Verumtamen ad infernum deſcendens non omnes vitæ reſtituit, ſed eos, qui illi credere voluerunt.* Quibus verbis eorum nobis dictum intrudit, qvi dixerunt animam Chriſti poſt mortem ſeparatam à corpore in interiora terræ, atqve loca illa, qvibus animæ mortuorum detinebantur, commigraſſe, ibiqve omnibus etiam damnatis myſteria noſtræ fidei prædicaſſe, illisque ad ſe converſis à pœnis illis liberatis, beatitudinem contuliſſe; eos verò qvi illi non crediderunt, æternis ſuppliciis condemnatos neglexiſſe.

Prædicatio hæc Chriſti hac ratione expoſita non ſolum 244
Xanthopulo, ſed aliis etiam Patribus t) tribuenda videtur,

 qvo-

t) Videndus omnino Cotelerius in notis ad Hermæ Paſtorem III, 16. & Jo. Erneſtus Grabe ad Irenæum IV. 45.

qvorum auctoritate plauſibilior fit. Namqve Clemens Alexandrinus libro 6. Stromatum. * Διόπερ ὁ κύριος εὐηγγελίσατο καὶ τοῖς ἐν ᾅδου. Φησὶ γοῦν ἡ γραφή. λέγει ὁ ᾅδης τῇ ἀπολείᾳ, εἶδος μὲν αὐτοῦ οὐκ εἴδομεν, φωνὴν δὲ αὐτοῦ ἠκούσαμεν, οὐχ ὁ τόπος δήπου φωνὴν λαβὼν εἶπεν τὰ προειρημένα, ἀλλ' οἱ ἐν ᾅδου καταταγέντες, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες, καθάπερ ἔκ τινος νεὼς εἰς θάλασσαν ἑκόντες ἀποῤῥίψαντες. αὐτοὶ τοίνυν εἰσὶν οἱ ἐπακούσαντες τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ φωνῆς. ἐπεὶ τίς ἂν εὖ φρονῶν ἐν μιᾷ καταδίκῃ, καὶ τὰς τῶν δικαίων, καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ὑπολάβοι εἶναι ψυχὰς ἀδικίαν τῆς προνοίας καταχέων. τί δ' οὐχὶ δηλοῦσιν εὐηγγελίσθαι τὸν κύριον τοῖς τε ἀπολωλόσιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, μᾶλλον δὲ πεπεδημένοις, καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ τε καὶ φρουρᾷ συνεχομένοις. Et: ἐνεργεῖ δὲ οἶμαι καὶ ὁ σωτὴρ, ἐπεὶ τὸ σώζειν ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ οὖν καὶ πεποίηκεν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεῦσαι βεβουλημένους διὰ τοῦ κηρύγματος, ὅποι ποτ' ἔτυχον γεγονότας, ἑλκύσας εἰς σωτηρίαν. εἰ γ' οὖν ὁ κύριος δι' οὐδὲν ἕτερον εἰς ᾅδου κατῆλθεν, ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι, ὥσπερ κατῆλθεν, ἤτοι πάντας εὐαγγελίσασθαι, ἢ μόνους Ἑβραίους. εἰ μὲν οὖν πάντας, σωθήσονται πάντες οἱ πιστεύσαντες, κἂν ἐξ ἐθνῶν ὄντες τύχωσιν, ἐξομολογησάμενοι ἤδη ἐκεῖ. ἐπεὶ σωτήριαι καὶ παιδευτικαὶ αἱ κολάσεις τοῦ θεοῦ εἰς ἐπιστροφὴν ἄγουσαι, καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ τὸν θάνατον αἱρούμεναι. καὶ ταῦτα καθαρώτερον διορᾷν δυναμένων τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένων ψυχῶν, κἂν πάθεσιν ἐπισκοτῶνται, διὰ τὸ μηκέτι ἐπιπροσθεῖσθαι σαρκίῳ.

245 *Quamobrem prædicavit Dominus iis quoque, qui erant apud inferos. Dicit quidem certè ſcriptura. Dicit infernus perditioni. Eius quidem ſpeciem non videmus, ejus autem vocem audivimus. Non locus utique voce accepta dicit ea, quæ prius dicta ſunt, ſed ii qui ſunt collocati apud inferos, & ſeipſos tradiderunt ad exitium, tanquam ex naue aliqua ſe ſuâ ſponte in mare projicientes. Ipſi ergo ſunt, qui divinam audierunt virtutem, & vocem. Nam quis ſanæ mentis, & juſtorum & peccatorum animas eſſe exiſtimaverit in una condemnatione, injuſtitiæ maculam infundens providentiæ? Quid verò? an non ſignificant, Dominum annunciaſſe Evangelium & iis, qui perierunt in diluvio, vel potiùs vincti fuerant, & iis, qui in præſidio continebantur, & cuſtodia?* Et: *Operatur autem, ut exiſtimo, Servator, quandoquidem ejus eſt opus ſervare, & ſaluum facere, quod quidem certè facit, ut qui eos, qui in ipſum voluerint credere per prædicatio-*

* p. 637. edit. Pariſ.

Digitized by Google

dicationem, ubicunque eſſent, traxerit ad ſalutem. Si ergo Dominus nulla alia de cauſa deſcendit ad inferos, quàm ut annunciaret Evangelium, ſicut deſcendit; aut deſcendit, ut annunciaret omnibus, aut ſolis Hebræis. Atque ſi omnibus quidem, ſalvi erunt omnes, qui crediderint, etiamſi ſint ex Gentibus, cùm jam illic confeſſi fuerint. Sunt enim ſalutares, & quæ erudiunt, DEi caſtigationes adducentes ad converſionem, & potiùs pœnitentiam eligentes, quàm mortem, idque cùm poſſint animæ purius perſpicere, quæ ſunt libera à corporibus, etiamſi obſcurentur vitiis, & perturbationibus, eo quòd non ſe ampliùs eis opponat, & eas impediat caruncula. Nec ſolum Chriſtum in terræ latebris mortuis gentibus, qvæ dum vixerunt 246
fidem non habuerunt, ſed etiam Apoſtolos ipſos, ex Hermetis, ſeu Paſtoris ſententia, in eaſdem deſcendentes infidelibus fidem annunciaſſe, non ſolùm hic docet, ſed ſtromate etiam ſecundo, * ex qvo tanqvam ex fonte recentiores Græci ſua hauſiſſe videntur.

Dubitaſſe videtur etiam Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Paſchate ſub finem. *Sic in infernum deſcendit, ſimul deſcende, ea quoque myſteria cognoſce, quæ Chriſtus illic deſignavit: quod duplicis deſcenſus conſilium, quæ ratio fuerit: utrum omnes ſine ulla exceptione adventu ſuo ſalvos fecerit, an illic quoque eos duntaxat qui crediderunt.* Nec longè abit Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſtolâ ad Leonem Pontif. Romanum. Joannes Damaſcen. de fide orthodoxa lib. 3. cap. 29. Κάτεισιν εἰς ᾅδην ψυχὴ τεθεωμένη, ἵνα ὥσπερ τοῖς ἐν γῇ δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος· οὕτω καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένοις ἐπιλάμψῃ τὸ φῶς. ἵν' ὥσπερ τοῖς ἐν γῇ εὐηγγελίσατο εἰρήνην, αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασι γέγονεν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος· οὕτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδου, ἵν' αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων. καὶ οὕτω τοὺς ἀπ' αἰώνων λύσας πεπεδημένους αὖθις ἐκ νεκρῶν ἀνεφοίτησεν, ὁδοποιήσας ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν. *Ob id porrò deificata Chriſti anima ad inferos deſcendit, ut quemadmodum iis, qui in terra verſabantur, juſtitiæ ſol ortus erat, ita etiam iis, qui infra terram in tenebris & umbra ſedebant, illuceret. Et quemadmodum his, qui in terra erant,* 247
pacem, captivis remiſſionem, cæcis viſum evangelizaverat, atque

iis

* p. 379.

iis quidem qui fidem ipſi adhibuerant, æternæ ſalutis auctor extiterat, eorum autem, qui contumaces & incredulos ſeſe præbuerant, infidelitatem coarguerat: ſic etiam iis, qui in inferno erant: ut ipſi omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & inferorum. Atque hoc pacto iis, qui ab omni ævo compedibus adſtricti tenebantur, ſolutis, ipſe rurſus à morte ad vitam rediit, viam nempe ad reſurrectionem nobis muniens. Ut enim comparatio robur habeat, illud neceſſariò ſeqvi debet, pari ratione Chriſtum, & viventibus, & mortuis pacem denunciaſſe, ne mortui in agnoſcendo Chriſto, illiqve genu flectendo minus haberent. Qvinam autem fuerint, qvi Chriſto crediderunt ex infidelibus, ideoqve ſempiternis cruciatibus damnati, idemmet pluribus exponit ſermone de defunctis. Illi ſcilicet, qvi vitæ ſpatium purè egerant, procul à luxu, & venere, nec ullius ſceleris ſibi conſcii fuêre, fidem tamen non habuerunt. Qvi vero vitiis, ac peccatis commaculati vitæ finem fecerant, illi nullâ ratione neqve crediderunt, neqve ſalui facti ſunt. En ejus verba: Προειρήκαμεν, ὡς αἱ ἀπειλαὶ μὲν φρικώδεις τοῦ παντεπόπτου, νικᾷ δὲ ταύτας ἡ ἄφατος τούτου φιλανθρωπία. καὶ γὰρ μετὰ τὸ φάναι τὸν ὑποφήτην ταῦτα, γέγονε πάντως ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξομολόγησις. ἐκείνων λέγω τῶν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ δεσπότου καθόδῳ. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἔσωσε πάντας ὁ ζωοδότης, ἀλλ' ὡς εἴρηται κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας. τινὲς γοῦν φασὶ τοὺς προπεπιστευκότας, οἵτινές εἰσι πατέρες καὶ προφῆται, βασιλεῖς καὶ τοπάρχαι.

248 Καί τινες ἄλλοι τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων
Ἐυαρίθμητοι, καὶ πρόδηλοι τοῖς πᾶσιν.
Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα ἀντεροῦμεν τοῖς δοξάζουσιν ὧδε, ὡς οὔτε δῶρον, οὔτε
θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦτο
Τοῦ σῶσαι Χριστὸν τοὺς προπεπιστευκότας
Ἐπεὶ κριτὴς δίκαιος ὑπάρχει μόνος.
Καὶ πᾶς ὁ τούτῳ πιστεύσας οὐκ ὄλεῖται.
Ἐδει τοιγαροῦν τούτους σωθῆναι πάντας,
Καὶ τῶν τοῦ ᾅδου δεσμῶν ἀπαλλαγῆναι
Τῇ καταβάσει τοῦ θεοῦ καὶ δεσπότου.
Ὁ καὶ γέγονε τῇ τούτου προμηθείᾳ
Οἵ δέγε χάριν φιλανθρωπίας μόνης
Σωθέντες ὑπάρχουσιν, ὡς οἶμαι, πάντες

Οσοι τὸν βίον καθαρώτατον ἔσχον
Καὶ πᾶσαν πρᾶξιν ἀρίστην ἐπετέλουν,
Ισχνῶς βιοῦντες ἐγκρατῶς καὶ σωφρόνως.
Τὴν δέ γε πίστιν ἀκραιφνῆ τε καὶ θείαν
Οὐ κατέλαβον μὴ γυμνασθέντες ὅλως,
Αλλ᾽ ἀδίδακτοι μέναντες τὸ παράπαν,
Τούτους ὁ πάντων ταμίας, καὶ δεσπότης
Εἵλκυσεν, ἐζώγρησε δικτύοις θείοις,
Καὶ τούτους ὑπέκλινε πιστεῦσαι τούτῳ.
Λάμψας ἐπ᾽ αὐτοὺς τὰς θεϊκὰς ἀκτῖνας,
Καὶ δείξας αὐτοῖς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας.
Οὐ γὰρ ἠνέσχετο ὁ συμπαθὴς τῇ φύσει,
Εἰς κενὸν τούτων τοὺς κόπους γεγενῆσθαι. Et inferiùs:
Οἱ δέγε βίον αἰσχρὸν βεβιωκότες,
Καὶ μηδὲν ὅλως τῶν χρηστῶν πεπραχότες,
Σπόρον, ἢ καρπὸν μηδόλως κεκτημένοι,
Αλλὰ καὶ βίῳ, καὶ λόγῳ τε καὶ πίστει
Εἰς ἅπαν ὑπάρχοντες κατεσφαλμένοι.
Οὔτε τῆς βροχῆς γὰρ θείας οὐρανόθεν 249
Χυθείσης αὐτοῖς ἐβλάστησε καθόλου.
Οὐ γὰρ, ὡς ἔφθην εἰπὼν, ἔβαλλον σπόρον.
Οὔτε λάμψαντος τοῦ τῆς δόξης ἡλίου
Επεπαύθησαν ὡς ἄκαρπον καθόλου.
Τούτους οὐκ ὀνίνησι Χριστὸς εἰς ἅπαν
Οὐ συνήγειρεν, ὡς οἶμαι, πεπλωκότας,
Ως ἀναξίους παντελῶς σωτηρίας·
Οὔτε μὴν ἐπίστευσαν αὐτῷ δοκεῖ μου·
Επήρωσε γὰρ αὐτῶν τὰς διανοίας,
Καὶ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας

Η τοῦ σκότους ἔπαρσις, ὁ πρῶτος δράκων. *Superius jam à nobis dictum eſt, minas quidem illius omnium rerum inſpectoris, graves atque horrendas eſſe: verùm eas ab ipſius humanitate, quam nulla oratio aſſequi poteſt, ſuperari. Siquidem poſtquam hæc Propheta loquutus eſt, fuit profectò quibusdam in inferno confeſſionis locus, iis videlicet, qui in ſalutari Domini deſcenſu fidem amplexi ſunt. Neque enim ille vitæ Auctor omnibus ſine exceptione ſalutem attulit, ſed illis de-*

mum, qui illic quoque, uti dictum eſt, ipſius fidem amplexi ſunt. Ac nonnulli quidem per eos, qui antè crediderunt, Patres, & Prophetas, & Judices, & Reges, ac Principes intelligunt, aliosque nonnullos Hebraici populi, qui facilè recenſeri poſſunt, omnibusque noti, ac perſpicui ſunt. Nos verò adverſus eos, qui ita ſentiunt, ad hunc modum diſſeremus. Nec beneficii loco ducendum, nec novum ac mirum hoc cenſendum eſt, iis nimirum, qui crediderunt, ſalutem à Chriſto
250 *allatam eſſe. Quippe cùm ſolus ipſe judex æquitate præſtet, nec periturus ſit quisquis ipſius verbis fidem adhibuerit: Quocirca eos omnes ſalutem conſequi, atque ad DEi ac Domini deſcenſum inferni vinculis ſolvi neceſſe erat. Id quod etiam ipſius providentia contigit. At verò cuncti illi, meâ quidem ſententiâ, ſolâ ipſius benignitate, ac miſericordiâ, ſalutem acceperunt, qui etiamſi alioqui vitæ puritate excelluiſſent, atque optimis quibusque actionibus perfuncti fuiſſent, tenviterque ac temperanter, & caſtè vixiſſent, tamen puram ac divinam fidem haudquaquam perceperant, ut qui nulla omninò diſciplina, aut cujusquam magiſterio eruditi excultique fuiſſent. Hos quippe ille omnium moderator ac Dominus retibus divinis incluſos ſublimè traxit, eisque cùm divinorum radiorum ſplendorem injeciſſet, ac veritatis lumen oſtendiſſet, ita eorum animos inflexit, ut in eum crederent. Neque enim ille naturâ miſericors tot labores fruſtra, atque incaſſum ab ipſis ſuſceptos fuiſſe ſuſtinebat.* Et infrà: *Contrà qui turpiter, ac ſceleratè vixerunt, nihilque omninò, quod cum virtute conjunctum eſſet, egerunt, nec ſemen ullum aut fructum habuerunt: verùm & vitâ, & ſermone, & fide prorſus aberrarunt, nec pluvia divina cœlitùs in eos fuſa ullum germen ediderunt; neque enim; ut jam à me dictum eſt, ſementem ullam fecerunt, nec, ut prorſus ſteriles illucente gloriæ ſole maturverunt; his profectò nullo modo Chriſtus profuit; nec lapſos, ut opinor, ſecum excitavit, ut qui ſalute penitus indigni eſſent. Quin ne in ipſum quidem eos credidiſſe exiſtimo. Primus etenim ille ex ſuperbia in tenebras*
251 *lapſus draco, quem à prima ætate coluerunt, mentes eorum, ac ſpirituales cordis oculos cæcavit.* Damaſcenum ſeqvitur Philippus Solitarius in Dioptra lib. 2. cap. 11. & 12.

Si dicas: Cùm Chriſtus clarè pronuntiet, *Qui non eſt natus ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum*: qvomodo fieri poteſt, ut qvi ante adventum ejus fuerunt juſti non baptizati, tamen in id ingreſſi ſint? non illepidè reſpondet Theo-

Theodorus Abucaras opuſc. 13. * Mortuos omnes ante Chriſti paſſionem in elementa reſolutos, ſanguine & aqva, qvæ ex latere ejus fluxere, baptizatos fuiſſe, cùm omnia elementa illa aſpergine ſanctificata fuerint, non ideò tamen omnes à Chriſto extractos fuiſſe ab inferis, ſed eòs tantùm qui in eum crediderunt. En verba:

Ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἐκείνων ἐβαπτίσθη, ὥσπερ καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων. ἐγὼ γάρ φησιν ἐμαυτὸν ἁγιάζω ὑπὲρ αὐτῶν. πλὴν ἀλλὰ καὶ σωματικῶς ἐβαπτίσθησαν. B. καὶ πῶς ἐστὶ δυνατόν; A. οὐκ οἶσθα ὅτι οὐ πάντη οἱ ἀποθνήσκοντες ἀπόλλυνται, ἀλλ' ἐν τοῖς στοιχείοις ἀναλύονται, ἐξ ὧν καὶ συνετέθησαν. B. οὕτως ἔχει. A. γέγραπται δὲ ὅτι κεντηθεὶς τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν ἔρρευσεν αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ. B. ναὶ οὕτως γέγραπται. A. οὐκοῦν ἀναλυθέντος ἐν τοῖς στοιχείοις ἐκείνου τοῦ ὕδατος ἡγίασε τὰ πάντα, καὶ ἐβάπτισε τοὺς μεμερισμένους καὶ ἀναλυθέντας εἰς τὰ στοιχεῖα. B. τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ οἱ ἄπιστοι, καὶ πάντες ἁπλῶς ἐβαπτίσθησαν οἱ προαποθανόντες. A. οὐχί, ἀλλὰ μόνα τὰ σώματα τῶν πιστῶν, ὧν αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ ᾅδῃ, κατελθόντος ἐκεῖσε τοῦ Χριστοῦ, ἤγουν τῆς ἁγίας αὐτοῦ ψυχῆς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἀγωγὸς, ἢ ῥύαξ ὕδατος δένδρα πολλὰ παραπεπηγότα,
καὶ παραπεφυτευμένα ἔχων, τὰ μὲν παντελῶς νεκρὰ καὶ ξηρὰ, τὰ δὲ 252
ἔτι ζῶντα. τί δοκεῖ σοι; πάντα τὰ δένδρα, ὧν ἅπτεται τὸ ὕδωρ, ὠφελοῦνται, καὶ ἀνιμῶνται τὴν ποιότητα, καὶ τὴν ζωὴν, ἢ μόνα τὰ δεκτικὴν ἔχοντα δύναμιν. ἤτοι ἑλκτικήν. τὰ γὰρ τελέως ξηρὰ οὐδὲν παρὰ τοῦ ὕδατος ὠφελοῦνται. οὕτως οὐδὲν ὠφελήθησαν οἱ ἄπιστοι ἐκ τῆς τοῦ ὕδατος ἐκείνου εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύσεως.

Chriſtus pro illis baptizatus eſt, quemadmodum etiam pro illis mortuus eſt. Ego enim, *inquit*, pro illis ſanctifico me ipſum *Cæterum illi corporibus ſuis baptizati ſunt. B. Quomodo id fieri potuit? A Neſcis eos, qui moriuntur, non penitus intercidere, ſed in elementa, ex quibus compoſiti ſunt, reſolvi. B. Sic eſt. A. Scriptum eſt, latere ejus lanceâ aperto, ſanguinem & aquam ex latere ejus fluxiſſe B. Sic ſanè ſcriptum eſt. A. Illa igitur aqua reſoluta in elementa Chriſtus omnia ſanctificavit, baptizavitque diviſos, & reſolutos in elementa. B. Hac ratione infideles etiam, & denique omnes baptizati ſunt; qui anteà fuerant mortui. A. Minimè, ſed ſola corpora fidelium, quorum animæ, cùm deſcendit ad infernum Chriſtus, hoc eſt ſancta ejus anima, in eum crediderunt. Sicut enim ſi quis aquæductus, aut riuus multas arbores habeat juxta conſitas, alias quidem omninò extinctas, & aridas, alias verò adhuc viventes, & virides, quid tibi videtur, an omnes arbores, quas aqua tangit, utilitatem capiunt, & pinguedinem,*

* De hac Abucaræ ſententia exſtat erudita diatriba Doctoris qvondam mei D. Tho. Ittigii τοῦ μακαρίτου, edita Lipſiæ 1698.

nem, ac vitam hauriunt; an illæ ſolæ quæ vim habent recipiendi, & eliciendi? Quæ enim ex toto ſiccæ ſunt, nihil eis prodeſt aqua, ſic infidelibus nihil profuit aqua illa, quæ in elementa abiit.

253 Oecumenius in primam Petri cap. 3. Gregorii Nazianzeni dictum explanans, eos, ait, Chriſtum ſalvaſſe, qvi animo ita compoſiti erant, ut fidei propoſitæ præbuiſſent aſſenſum. Προκειμένου λοιπὸν πῶς ἀποθανὼν ὠφέλησε τοὺς προκεκοιμημένους, ἅμα δὲ καὶ ζητήσεως πολλῆς οὔσης, εἰ ἐπὶ σωτηρίᾳ πάντων ἀνθρώπων ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ κυρίου, ποίας ἔτυχον σωτηρίας οἱ προθανόντες. λύει ἀμφότερα δι' ἑνὸς, καὶ φησὶν, ὅτι ὁ τοῦ κυρίου θάνατος ἀμφότερα ταῦτα εἰργάσατο, ἐλπίδα ἀναστάσεως διὰ τοῦ ἀναστῆναι αὐτὸν, καὶ σωτηρίαν πάλιν τῶν προκεκοιμημένων. οἱ γὰρ ἔργοις ἀγαθοῖς τὸν ἑαυτῶν, καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον περιανθίσαντες βίον, ὡς εἰ καὶ τότε τῷ κόσμῳ ἐπεδήμησε Χριστὸς μὴ ἂν ἀπολειφθῆναι τοῦ ζωοποιοῦντος αὐτοὺς κηρύγματος, οὗτοι καὶ τότε διὰ τῆς εἰς ᾅδου τοῦ κυρίου καθόδου τῆς σωτηρίας ἔτυχον, ὡς καὶ Γρηγορίῳ τῷ θείῳ δοκεῖ. Φησὶ γὰρ οὗτος, ἁπλῶς σώζει πάντας Χριστὸς ἐπιφανεὶς, δηλονότι ἐν τῷ ᾅδῃ, ἢ κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας. διὰ γὰρ τοῦ πιστεύσαντας σημαίνει τοὺς οὕτω παρεσκευακότας ἑαυτοὺς, ὡς εἰ καὶ τότε παρεγένετο, πιστεύσαντας. καὶ οὐ μέμψεως τοῦτο. οὐ γὰρ ἀποκληρωτικῶς ἡ σωτηρία, ἐπεὶ καὶ τοῖς ζῶσι πᾶσι γενόμενος οὐ πάντας σώζει, εἰ μὴ μόνον τοὺς πιστεύσαντας. *Cùm enim hucusque progeſſus oratione fuiſſet, & reſtaret adhuc in dubio, quo pacto eos qui anteà dormierant moriendo juverit: non parvaque relinqueretur quæſtio, ſi in ſalutem omnium hominum humanitas à Domino ſumpta eſt, quam ſalutem fuerint conſecuti, qui mortui antea ſunt: utraque unâ hac ratione diſſoluit. Domini mortem, inquiens, utraque hac effeciſſe, & ſpem reſurrectionis, propterea quod ipſe ſur-*
254 *rexit, & ſalutem item eorum, qui mortui antea fuerant. Qui enim quo tempore vivebant, bonis operibus vitam ita exornarunt ſuam, ut ſi tunc quoque in mundo verſatus fuiſſet Chriſtus, vivificans præconium non repudiaſſent: ii tunc ex deſcenſu Domini ad inferos ſalutem adepti ſunt. Quemadmodum Gregorio etiam divino placet. Inquit enim, ſalvosne fecit omnes abſolutè, & in univerſum Chriſtus, ubi ſcilicet ad inferos ſupervenit? An etiam illic eos, qui credituri erant? Dum enim inquit eos, qui credituri erant, eos ſignificat, qui ſeſe ita præſtiterunt, ut ſi tunc etiam acceſſiſſet Chriſtus, fuiſſent credituri. Neq; id reprehendendum videtur. Non enim ſortito exhibetur ſalus. Nam cùm inter viventes etiam verſaretur, non omnes ſalvos fecit, ſed eos tantùm qui crediderunt.*

Simi-

Digitized by Google

Similia habet Joannes Zonaras, ſive Glycas epiſt. 10.

Καὶ μή μοι λέγε ὡς ἀνεύθυνοι λοιπὸν οἱ πρὸ τοῦ Χριστοῦ πάντες εἰσίν. εἰ γὰρ
προλαβὼν ἐνηνθρώπησεν, οὐκ ἂν οὕτως ἐξ ἀγνοίας ἀπώλοντο οἱ ἐν ἀπιστίᾳ τὴν
ζωὴν καταλύσαντες, τοιοῦτόν τι λέγε μηδέν. ὅσοι καὶ γὰρ ὡς ὁ Δαμασκη-
νὸς Ἰωάννης φησὶ, βίον ἀσκητικώτατον ἔζων, εἰ καὶ λανθανόντως περὶ τὴν
πίστιν ἀπεπλανήθησαν, ψυχῆς τε τοσοῦτον ἦσαν ἀπειθοῦς καὶ ἀγνώμονος,
ὡς ἰδόντες καὶ ἀκούσαντες ἑτοίμως πιστεῦσαι, ἐκεῖνοι, πίστευε, οὐκ ἀπώ-
λοντο. οὐδὲ γὰρ ὁ φύσει ἀγαθὸς Θεὸς τὴν ἀγαθήν τε αὐτῶν προαίρεσιν, καὶ
τὸ τῶν καμάτων ἄπειρον εἰς κενὸν ἀποβῆναι ἠνέσχετο. ἐνθέν τοι καὶ πρὸς
τὸν ᾅδην νόμῳ φύσεως καπιόντος αὐτοῦ, κἀκεῖσε κηρύξαντος, καὶ προσε-
δέξαντο οὗτοι τὸ κήρυγμα, καὶ ἐπίστευσαν. οἱ δέ γε ἀμβλυωπίαν, καὶ πο-
νηρίαν ἐκ πονηρίας νοσοῦντες, οὐ μόνον ἐπεντρανίσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ
καὶ τέλεον ἀπετυφλώθησαν, τοῦ νοητοῦ ἡλίου, ὡς ἔφαμεν, ἐκεῖσε ἀστρά- 255
ψαντος. αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ διαπρέψας μέγας Γρηγόριος ὑπεμ-
φαίνων ἔλεγεν. ἆρα πάντας ἔσωσεν ἐν ᾅδῃ ὁ κύριος ἐπιφανεὶς, ἢ κἀκεῖ
τοὺς πιστεύσαντας; οὐ ταῦτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος ἔν τινι
τῶν αὐτοῦ λόγων, οὗ ἡ ἀρχὴ, τί τοῦτο; σιγὴ πολλὴ, καὶ τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι.
τί οὖν πάντας ἁπλῶς σώζει ἐπιφανεὶς ἐν ᾅδῃ Θεὸς; οὐ. ἀλλὰ κἀκεῖ τοὺς πιστεύ-
σαντας. τίνες δὲ οἱ πιστεύσαντες, ἢ πάντως οἱ ἐν ἀσεβείᾳ μὲν τὴν ζωὴν καταλύσαν-
τες, πιστεῦσαι δὲ ὅμως ἑτοίμως ἔχοντες; καὶ τούτου ἕνεκα μὴ ἀμφίβαλλε.
ἔχεις γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸν τὸν κορυφαῖον Πέτρον, οὕτω περὶ τού-
του λέγοντα, καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξε ἀπειθήσασί
ποτε. ἐντεῦθεν οὖν καὶ ὁ μέγας ὁρμώμενος Κύριλλος ἔλεγεν. ὥσπερ οὖν
τοῖς ἐν σαρκὶ μετὰ σαρκὸς συνανεστράφη ὁ Θεὸς, οὕτω καὶ ταῖς ἐν ᾅδου ψυ-
χαῖς διεκήρυξεν, ἴδιον ἔχων φόρημα τὴν ἑνωθεῖσαν αὐτῷ ψυχήν. οὐχ ἧττον
δὲ τὰ περὶ τούτου καὶ ὁ θειότατος διείληφε Δαμασκηνὸς λέγων. ὥσπερ τοῖς
ἐν γῇ εὐηγγελίσατο εἰρήνην, καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασιν σωτηρίας γέγονεν αἴτιος,
τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος. οὕτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδου. οὐκοῦν εὐμε-
θόδως τὰ πάντα οἰκονομῶν, ὡς μήτε τοὺς πονηροὺς, οἵαν δή τινα ἔχειν
πρόφασιν, λέγοντας, εἰ ᾔδειμεν, ἐπιστεύσαμεν ἄν, κηρύττει καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ᾅδῃ,
ὡς εἴρηται, παραπλησίως τοῖς ἄνω. κἀντεῦθεν ἐπισπᾶται τοὺς ἐπιτηδείως
ἔχοντας ἕλκεσθαι· καὶ οἷά τις λαμπρὸς ἀριστεὺς, σὺν αὐτοῖς ἐκεῖθεν
ἐπάνεισιν. εἰ γὰρ καὶ πᾶσι κοινῶς ἐχαρίσατο ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν τὴν
τελευταίαν ἐκείνην ἀνάστασιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντες αὐτῷ συνῆλθον ἐξ ᾅδου
ἀνερχομένῳ. μόνοι δὲ οἱ πιστεύσαντες, ὡς ὁ θεολόγος Γρηγόριος φησίν.
*At ne idcircò mihi dixeris, omnes, qui ante Chriſtum fuerunt, culpâ
vacare. Si enim anticipato hoc tempore homo factus fuiſſet, non ita
ex ignorantia periiſſent, qui expertes fidei ex hac vita deceſſerunt.* 256

*Nihil tale dixeris, quotquot enim, ut Joannes Damaſcenus ait, vitam
laborioſiſſimam in exercitio pietatis duxerunt, etiamſi imprudentes circa
fidem aberrarunt, quique animo erant adeo obediente & grato, ut ſi vi-
diſſent, atque audiſſent, prompti paratique ad credendum fuiſſent, illi,
crede, nonperierunt. Neque enim DEus, qui naturâ bonus eſt, bonam
eorum electionem, & immenſos illorum labores cum tempore ipſo permi-
ſiſſet præterlabi. Idcircò cùm etiam in infernum ipſe deſcendiſſet, ibi-
que prædicaſſet, & amplexi ſunt hi prædicationem, & crediderunt.
Qui verò cæcutientes ex malitia laborant, non ſolùm manifeſtè obtueri
non potuerunt, verùm etiam tandem excæcati ſunt, intellectuali illo
ſole, uti diximus, illic coruſcante. Hoc ipſum excellens ille in rebus
divinis Gregorius Magnus ſubindicans dixit: Fortè an Dominus, quum
in inferno apparuit, omnes ſervavit, vel tantummodo, qui fidem illi
adhibuerunt. Nec iſta ſolùm, ſed & magnus Epiphanius in oratione
quæ incipit, τί τοῦτο; σιγὴ πολλή, hæc ad verbum enunciat: Quid
igitur? Omnes penitus ſalvat apparens in inferno DEus? Non. Sed
ibidem etiam eos tantùm, qui crediderunt. At quinam illi ſunt qui
crediderunt? Fortè an illi qui in impietate vitam finierunt, ad creden-
dum tamen erant parati. Atque hac de cauſa ne dubita. Habes enim
præ aliis etiam ipſum Principem Apoſtolorum Petrum ita de hoc dicentem:
Et his, qui in carcere erant ſpiritibus veniens prædicavit, qui increduli
257 ſuerunt aliquando. Hinc itàque etiam magnus ille Cyrillus impulſus
dixit: Quemadmodum itaque cum iis, qui in carne erant, cum carne
verſatus eſt DEus, ita etiam animabus in inferno prædicavit, proprium
habens geſtamen, unitam ſibi animam. Neque verò ſecius de his ſta-
tuit divinisſimus Damaſcenus dicens: Quemadmodum iis, qui in terra
erant annunciavit pacem, atque iis quidem qui crediderunt ſalutis au-
ctor extitit, inobedientes verò, incredulitatis arguit: ita etiam iis,
qui ſunt in inferno Optimo itaque ordine omnia diſpenſans, ita ut ne-
que bonis per ignorantiam bonitas ipſorum pereat, neque mali ullam
omninò excuſationem habeant dicentes, ſi ſciviſſemus, credidiſſemus
utique, prædicat etiam in inferno, ut diximus. Similiter atque iis,
qui in terris degunt, atque hinc extrahit, qui apti ſunt, benéque
comparati ad trahendum, & veluti illuſtris quidam princeps cum eis il-
linc aſcendit. Tametſi enim omnibus communiter largitus eſt ſuſcitatus è
mortuis extremam illam reſurrectionem, non tamen etiam omnes cum
ipſo venerunt ex inferno redeunte, ſoli verò qui crediderunt, ut inquit
Gregorius Theologus.*

Maxi-

Digitized by Google

Maximus etiam Planudes eandem opinionem ſecutus eſt orat. in ſepulturam Domini, & in planctum ſepulchralem ſanctiſſimæ Deiparæ, ubi inter alia: Εἰ γὰρ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ μετανοίᾳ προσιόντος, ἡδονὴν μεγάλην ἥδομένοι, ἵνα οὐκ ἂν ἔλαβον εὐθυμίαν τῶν ψυχῶν, ὥσπερ ἐξ ἀφ' ἑτέρας ἅμα, καὶ σφοδρῷ τάχει ὀπίσω ἑαυτῶν ποιουμένων τὸν ᾅδην, καὶ νῦν δὴ συγχαίρουσι συνοῦσαις αὐτοῖς καὶ ταῖς ψυχαῖς. τοῦ γὰρ ᾅδου κενωθέντος, γέμει μὲν πνευμάτων προφητικῶν οὐρανὸς, γέμει δὲ καὶ δικαίων, γέμει πατριαρχῶν, &c. 258
Si uno peccatore per pœnitentiam propè adveniente, lætitiâ ingenti exultent, quonam non ſeſe immerſiſſent gaudio, animabus tanquam ex alia regione immoderatâ celeritate, derelictis inferis concomitantibus, quare & nunc unà cum illis ſimul commorantibus, & animabus reliquis collætentur. Etenim vacuis inferis factis, Propheticis ſpiritibus cœlum repletur, repletur juſtis, repletur Patriarchis, &c. Et: Πολλὰ τὰ κατὰ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφιξιν προβάντα μυστήρια, καὶ πάντα πᾶσαν ὑπερβαίνοντα δύναμιν λόγον. ἓν δὲ οἷον καὶ μέγιστον τὸ τελούμενον σήμερον. τοῦτο δὲ ἐστι νέκρωσις ᾅδου, θανάτος θάνατος, ἐλευθερία ψυχῶν, καὶ πρὸς οὐρανοὺς ἠνεωγμένη τοῖς βουλομένοις ὁδός. πρὸς ὃ καὶ τἄλλα φέρεται πάντα. *Multa in Servatoris noſtri in carne ad nos adventu myſteria facta ſunt, & omnia omnem verborum ſuperant facultatem. Unum illud potiſſimum, ac maximum, quod hodie fit. Id autem eſt mortificatio inferni, mortis interitus, animarum liberatio, & apertum ad cœlos volentibus iter. Ad hoc cætera referuntur omnia.* Si volentibus iter patebat, non ergo tantùm juſtis & fidelibus: ſi inferi exinaniti exhauriuntur, fruſtra hinc juſtos à peccatoribus diſcernes. Et infrà idem inculcat, dum qvæſtionem illam ſolvere conatur, qvamnam ob cauſam diutiùs ſuper terram, qvàm infra terram Servator, ſalutem evangelizaverit, & cujus gratiâ tempus utrumqve ternario commenſuraverit, hoc annorum, dierum alterum.

Nonnulli de hac Chriſti prædicatione modo, qvo diximus, adeò confidenter locuti ſunt, ut ex damnatis etiam unum nominarint Platonem, qvi illius beneficio, & in Chriſtum crediderit, Chriſtumqve ſecutus, unà cum aliis inter beatorum cœtus fuerit collocatus. Nicetas in orationem Nazianzeni: 259
Ἔσωσε δὲ Χριστὸς εἰς ᾅδην κατιὼν οὐ πάντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς πιστεύσαντας. ὁ δὲ Χρυσόστομος ἰσχυρίζεται, ὅτι οὐδένα ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ σέσωκε, μὴ ἄξιον

ἄξιον σωτηρίας ὄντα, ὅτε ἀπέθανε. κἂν ἴσως οἱ πιστεύσαντες τότε ἄξιοι ἔδοξαν τῆς σωτηρίας. οἷόν τι καὶ περὶ Πλάτωνος τοῦ ἕλληνος ἐν τοῖς τῶν πατέρων φέρεται διηγήμασιν. ὕβρεσι γὰρ ἐκεῖνος ἀποθανὼν πάλαι ὑπὸ τοῦ τῶν χριστιανῶν ὡς ἄθεος καὶ πονηρὸς ἐβάλλετο. ὄναρ δὲ ἐπιστὰς τῷ ὑβρίζοντι, ᾐτιᾶτο τὸν ἄνδρα, ὡς μάτην αὐτὸν ὑβρίζοντα. ἐγώ φησιν, ἁμαρτωλὸς μὲν εἶναι οὐκ ἂν ἀρνηθείην. τοῦ Χριστοῦ δὲ εἰς ᾅδην κατιόντος, οὐδεὶς πρόγε ἐμοῦ ἐπίστευσε. Τοιοῦτον τὸ περὶ τοῦ Πλάτωνος διήγημα. εἰ δὲ χρὴ πιστεύειν ἢ μή, τοῖς ἀκροαταῖς κρίνειν παρίημι. *Enimverò Chriſtus in infernum deſcendens non omnes, verùm eos ſolos, qui crediderunt, ſalvos fecit. Chryſoſtomus ipſe affirmat, neminem in inferno à Chriſto ſalutem accepiſſe, niſi qui ſalute dignus eſſet, cùm ex hac vita diſceſſiſſet. Ac fortaſſe qui tum crediderunt, ſalute digni habiti ſunt. Cujuſmodi quiddam de ethnico Platone in Patrum hiſtoriis circumfertur. Nam cùm diù antè vita functus à quodam Chriſtiano maledictis, conviciisque ut ſceleratus & impius laceratus eſſet, noctu ad convitiatorem ſuum venit, hominemque accuſavit, ut fruſtra ipſum maledictis inſectantem. Ego enim, inquit, me peccatorem eſſe haud-*
260 *quaquam inficias ivero: verùm cùm Chriſtus in infernum deſcendit, nemo ante me ad fidem acceſſit. Hoc de Platone commemoratur, quod credendum ſit, necne, auditoribus judicandum relinquo.* Et Anaſtaſius Sinaita in Odego qvæſt. 3. * Μηδαμῶς ἀναθεματίσῃς ἄνθρωπον πρὸ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ τελευτήσαντα, καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ πρὸς ἅπαξ καὶ μόνον ἐγένετο τὸ Χριστοῦ κήρυγμα. προλαβὼν γὰρ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἐκήρυξε κἀκεῖσε τὸν Χριστόν. καὶ ἄκουσον τοῦ ἁγίου Πέτρου λέγοντος περὶ Χριστοῦ, ὅτι πορευθείς, φησιν, ἐκήρυξε καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύμασι τοῖς ποτὲ ἀπειθήσασι. καὶ νῦν φέρεται εἰς ἀρχαίας παραδόσεις, ὅτι τις σχολαστικὸς πολλὰ κατηράσατο Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον, φαίνεται οὖν αὐτῷ καθ' ὕπνους ὁ Πλάτων λέγων· ἄνθρωπε, παῦσον τοῦ καταρᾶσθαί με, σεαυτὸν γὰρ βλάπτεις. ὅτι μὲν ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς γέγονα οὐκ ἀρνοῦμαι, πλὴν κατελθόντος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ᾅδῃ, ὄντως οὐδεὶς ἐπίστευσε πρὸ ἐμοῦ εἰς αὐτόν. Ταῦτα δὲ ἀκούων μὴ νομίσῃς εἶναι πάντοτε ἐν τῷ ᾅδῃ μετάνοιαν. ἅπαξ γὰρ καὶ μόνον οὕτω γέγονεν, ὅτι Χριστὸς ἐν τοῖς καταχθονίοις κατελήλυθε τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους ἐπισκέψασθαι. *Nequaquam diris devovebis hominem, qui ante Chriſti adventum defunctus eſt, nam apud inferos prædicatio Salvatoris pervenit, primum quidem Joanne Præcurſore Chriſtum illic annunciante, deinde ipſo Chriſto prædicante. De quo audi quid S. Petrus dicat: In quo & his, qui in carce-*

* Hæc non leguntur in Hodego Anaſtaſii Sinaitæ, ſed in qvæſtionibus & reſponſionibus qvas ſub Sinaitæ nomine editas alii rectius tribuunt juniori Anaſtaſio Nicæno qvæſt. CXI.

Digitized by Google

carcere erant ſpiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquan-
do. Fertur antiqua traditio de Scholaſtico quodam, qui multa probra
in Platonem Philoſophum jaciebat, cui ſecundùm quietem apparvit Pla-
to, eumque ſic affatus eſt: Heus tu deſine à maledictis in me vibran-
dis, ne quid tibi mali accerſas. Peccator fui, non nego. Cæterùm 261
quando Chriſtus ad inferos deſcendit, ante omnes alios ego in illum credi-
di. Hæc cùm audis, ne cenſeas in inferno ſemper dari pœnitentiæ lo-
cum; ſemel id accidit, quando redemptor noſter ad loca ſubterranea
deſcendit, ut omnes, qui à condito mundo obierant, inviſeret. Et
ne illis deeſſet ſacræ Scripturæ auctoritas, ex epiſt. 1. Petri
cap. 3. verba illa adducunt: Ὅτι καὶ Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρ-
τιῶν ἔπαθε δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων. ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θα-
νατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυ-
λακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο
ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ.
Quia & Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus eſt, juſtus pro injuſtis, ut nos
offerret DEo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem ſpiritu, in
quo & his, qui in cuſtodia erant ſpiritibus profectus prædicavit, incre-
dulis aliquando, quando expectabat DEi longanimitas in diebus Noë,
dum fabricaretur arca. His ſimilia Juſtinus Martyr Dialogo cum
Tryphone, Iſaiæ tribuit, & Jeremiæ Irenæus lib. 4. cap. 39.
qvæ apud eos nusqvam leguntur. *Commemoratus eſt Dominus ſan-*
ctus Iſraël mortuorum ſuorum, qui dormierant in terra ſepultionis, &
deſcendit ad eos evangelizare ſalutem, quæ eſt ab eo, ut ſalvaret eos.

Zonaras, Planudes Xanthopulo favent, viri ejusdem
cum Xanthopulo farinæ. Non ii tamen ſunt, qvi eum & ſemet-
ipſos, qvando hæretica proferunt, ab hæreſeos nota poſſent
vindicare. Immò dum in eodem aſſerendo conveniunt, Xan- 262
thopuli nobis mens clariùs innoteſcit. Nec invertendo ſenten-
tiam, hæreſeos notam ſubterfugiet. Quare ejus verba examine-
mus. Eum de infidelibus, & ad pœnas ſempiternas damnatis
verba facere, ipſemet aperit, qvi ſanctorum ac juſtorum ani-
mas, qvas aliâ ratione vult fuiſſe ſalvas, ab animabus hujusce-
modi prædicatione liberatis diſcernit, ac dividit. *Veruntamen*
ad infernum deſcendens non omnes vitæ reſtituit, ſed qui illi credere

(Zzz) *volue-*

Digitized by Google

volverunt. Animas verò Sanctorum, qui ab orbe condito fuerunt, ab inferorum domino violenter cuſtodia mancipatas liberavit. Diverſi ergo ſunt qvibus prædicatur, à Sanctis qvi concluſi in carcere liberantur, ergo non poſſunt eſſe, niſi peccatores usqve ad vitæ exitum, & pœnis æternis condemnati. De iis qvi in Purgatorio erant intelligi non poteſt. Qvi enim Xanthopulus Purgatorium concedet? Qvod ſi concederet, dum ait ex illis non omnes ad ſalutem protractos, de Purgatorio ſermo eſſe non poteſt. Sive enim Chriſtus deſcenſu illo ſuo Purgatorii omnes animas à pœnis, idqve cum ſufficiente compenſatione, & ſolutione pœnæ pro culpa, aut etiam liberalitate Chriſti, ſive non omnes, ſed aliqvas liberaverit, id certum, firmumqve eſt, animas in Purgatorio detentas tandem aliqvando poſt purgata ſcelera, ad beatitudinem traduci. At qvibus prædicavit Chriſtus, pleræqve in illis iisdem pœnis, in qvibus erant ante prædicationem permanſerunt, ſine ſpe ulla ſalutis. Ergo non eſt ſermo de animis Purgatorii.

263 Qvare ſive dicant, omnes damnatos per illam Chriſti prædicationem, ſive aliqvos eſſe ſalvatos, error eſt, & hæreſis manifeſta, damnata à D. Auguſtino lib. de Hæreſibus cap. 79. & Philaſtrio cap. 47. Qvam etiam in Marcione Irenæus, & Epiphanius damnarunt, qvi deſcenſu Chriſti ad inferos omnes impios ſalvatos regnum DEi percepiſſe, juſtos verò ac ſanctos non fuiſſe ab illo liberatos, cùm noluiſſent ipſi credere, aſſerebat. Et Gregorius Papa tanqvam hæreticum in Georgio Presbytero, & Theodoro Diacono Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ condemnavit, confirmatqve ſuam ſententiam Auguſtini & Philaſtrii auctoritate lib. 6. epiſt. 15. *Præterea poſt diſceſſum veſtrum dilectiſſimis filiis meis Diaconis narrantibus agnovi, quod dilectio veſtra dixiſſet, Omnipotentem Dominum Salvatorem noſtrum Jeſum Chriſtum ad inferos deſcendentem, omnes qui illic confiterentur eum DEum, ſalvaſſe, atque à pœnis debitis liberaſſe. De qua re volo, ut fraternitas veſtra longè aliter ſentiat. Deſcendens quippe ad inferos ſolos illos per ſuam gratiam liberavit, qui eum & venturum eſſe crediderant, & præcepta ejus vivendo tenuerant. Conſtat autem quia poſt Incarnationem Domini nul-*

lus

lus etiam ex his ſalvari poteſt, qui fidem illius tenent, & vitam fidei non 264
habent: quia ſcriptum eſt, Confitentur ſe noſſe DEum, factis autem negant. Et Joannes ait, Qui dicit quia novit eum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt. Jacobus quoque frater Domini ſcribit dicens, Fides ſine operibus mortua eſt. Si ergo fideles nunc ſine bonis operibus non ſalvantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente ſalvati ſunt; melior illorum ſors fuit, qui Incarnationem Domini minimè viderunt, quàm horum, qui poſt Incarnationis ejus myſterium nati ſunt. Quod quantæ fatuitatis ſit dicere, vel ſentire, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicens, Multi Reges & Prophetæ cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sed ne dilectionem veſtram in mea diſputatione immorer, quid de hac hæreſi Philaſter in libro, quem de hæreſibus ſcripſit, dixerit, cognoſcat, cujus hæc verba ſunt: Sunt Hæretici qui dicunt, Dominum in infernum deſcendiſſe, & omnibus poſt mortem ſuam etiam ibidem ſe nunciaſſe, ut confitentes ibidem ſalvarentur: cùm hoc ſit contrarium dicenti Prophetæ David: In inferno autem quis confitebitur tibi? & Apoſtolus, Quotquot ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. Cujus verbis beatus quoque Auguſtinus in eo libro concordat, quem de hæreſibus ſcripſit. Hæc itaque omnia pertractantes, nihil aliud teneatis, niſi quod vera fides per Catholicam Eccleſiam docet: quia deſcendens ad inferos Dominus illos ſolummodò ab inferni clauſtris eripuit, quos viventes in carne per ſuam gratiam in fide & bona operatione ſervavit. Quod enim per Evangelium dicit: Cùm exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum: omnia videlicet electa. Nam trahi ad DEum poſt mortem non potuit, qui ſe à DEo malè vivendo ſeparavit.

Si Græci dicant, Auguſtinum & Philaſtrium eſſe auctores Latinos. Nolo ab ipſis qværere qvanam ratione apud ipſos
Latinum nomen exoſum eſt adeò, ut auctoritate, qvam præ ſe 265
habet in confirmandis fidei dogmatibus, ſolum modò qvod contra eos ſit, carere debeat. Latini veritatem non à Latinis tantùm, ſed à Græcis ipſis, ſicubi eam eſſe odorentur, ſedulò & alacriter expiſcantur. Illud negare non poterunt, Georgium Presbyterum, & Theodorum Diaconum, qvi de deſcenſu Chriſti ad inferos ea tunc affirmabant, qvæ nunc Xanthopulus, Zonaras, Oecumenius, Planudes, aliiqve nonnulli dictitant,

Græcos fuiſſe, Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ alumnos, Gregorio Romano Pontifici ad eorum dicta refellenda, & ingenia convincenda ſatis fuiſſe auctoritatem & Philaſtrii, & Auguſtini. Eruntne recentiores iſti Græci antiqvis illis ſapientiores, prudentiores, in rebus fidei addiſcendis accuratiores? nollem eſſent pervicaciores.

Dixerant in Triodio, ut nos ibi u) abundè probavimus, damnatos piorum precibus, animasqve æternis ſuppliciis addictas ſublevari, qvandoqve etiam liberari, ut potioribus argumentis rem comprobarent, hæc de novo nobis obiiciunt, contenduntqve, Chriſtum eorum plurimos, qvi ſcilicet in eum crediderunt, liberaſſe. Qvod utiqve hæreticum eſt, cùm univerſalis totius Eccleſiæ conſenſus ille ſit, ſanctorum Patrum, & Scripturæ ſacræ teſtimoniis confirmatus, pœnas damnatorum eſſe æternas, & in inferno nullam eſſe redemptionem.

Si dicant ex ſpeciali privilegio, & Chriſti arbitrio illos fuiſſe liberatos; doceant de privilegio. Sanè propoſita illis prædicatio, libera, ſed effectu tantùm valida, ſi ipſi credidiſſent, non ſpeciale privilegium, ſed legem ordinariam arguit. Ut ergo pœnas inferni aliqvando finem habituras fidelibus inculcarent, præter tot alias machinas commentum etiam de prædicatione Chriſti ſuperinduxerunt.

266 Sed benè eſt, qvando illius Eccleſiæ lumina, ac primi Patres, qvibus ipſi potiùs animum, qvàm iſtis tantùm ſchismati firmando intentis, advertere debent, piorum tantùm animas ac ſanctorum, deſcenſu illo Chriſti à miſeriis illis, fas eſt enim ſtatum illum nullâ DEi viſione pellucidum, ita nuncupare, fuiſſe liberatas affirment. Et cùm hic non ſit hujus controverſiæ examinandæ locus, ſed tantùm iſtius libri errores indagandi, ac manifeſtandi, in illis afferendis paucis me expediam. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſ. 4. illuminatorum, & catecheſ. 14. Epiphanius hæreſ. 69. contra Arianos, Joannes Chryſoſtomus orat.

u) Supra p. 116. ſeq.

orat. 5. de Reſurrectione, & demonſtratione adverſus Gentiles, qvòd Chriſtus ſit DEus, Syneſius hymno 9. Philo Carpathius in illud Cantici, *apprehendam te.* Joannes Caſſianus de canonico divinarum orationum, & pſalmorum modo lib. 3. cap. 3. Nicetas in orationem dictam Nazianzeni. Et qvod magis mirère, ipſe etiam Nicephorus Hiſtor. Eccleſ. lib. 1. cap. 31. Ὁ γὰρ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χριστὸς μετὰ ψυχῆς μόνης διαιρεθείσης τῷ θανάτῳ τοῦ σώματος ἐπιφανεὶς ταῖς ἐν ᾅδου τῶν δικαίων ψυχαῖς τῆς πρὸς 267
τὸν παράδεισον ὁδοιπορίας ὁδηγὸς ἐχρημάτιζε, φωτὸς ἀρχηγὸς, καὶ ἡγεμὼν αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ δὴ καὶ τῷ λῃστῇ γεγονώς. *Ipſe enim juſtitiæ ſol Chriſtus anima ſola per mortem à corpore ſegregata apud inferos juſtorum animis præſto fuit, & dux itineris ad paradiſum ferentis praiit lucis princeps, viaque ductor eis perinde atque latroni factus.* Ejusdem etiam commatis Nilus Monachus ad Philippum ſacerdotem, de Trinitate & incarnatione Tractatu: Καὶ σώματι προσβαλὼν ὁ θάνατος ἀνθρωπίνῳ δυνάμει θεότητος καταῤῥάσσεται, καὶ ἀνάγονται ἐκεῖθεν αἱ ἀπ' αἰῶνος τῶν δικαίων πεπεδημέναι ψυχαί. Ἀπὸ γὰρ Ἀδὰμ μέχρι καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας πᾶσαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἐκεῖσε κατείχοντο δίκας τῆς παρακοῆς ἐκτινόμεναι. ἐλθὼν δὲ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ οὐ πάντας ἁπλῶς τοὺς κρατουμένους ὑπ' αὐτοῦ ἀνεσώσατο, ἀλλ' ὅσοι θεὸν αὐτὸν ᾔδεισαν, καὶ ἐπεπιστεύκεισαν, καὶ ἀνωμολόγησαν. *Et cùm corpori humano mors incidiſſet, deitatis potentia diſrumpitur, & educuntur ex eo loco, quæ à ſæculo juſtorum animæ vinctæ erant. Ab Adamo enim uſque ad præſentiam Chriſti, omnes hominum ſive juſtorum, ſive impiorum animæ inibi detinebantur, inobedientiæ pœnas perſolventes. Veniens verò Chriſtus ad inferos, non omnes penitus ab eo detentos liberavit, ſed eos tantùm qui ipſum noverant, & in eum crediderant, eumque confeſſi ſunt.*

Auctoritatibus pro Synaxarii Auctoris ſententia, facili negotio occurrere poſſumus. Clementis Alexandrini ad confirmanda Eccleſiæ dogmata, ſi præter aliorum Sanctorum men- 268
tem, & Eccleſiæ decreta loqvatur, auctoritas nulla eſt, ſcatet enim ubiqve erroribus, & præcipuè in hoc loco, ubi de prædicatione Chriſti in inferno ſermonem inſtituit, Hydræ Origenicæ naſcituræ ſeminarium qvoddam eſt. Illius contra Eccleſiæ

dogmata conatus ab antiqvis ſcriptoribus damnati ſunt, & nunc in dies à recentioribus refelluntur. Si cum Eccleſia loqvitur, ob antiqvitatem venerabilis eſt, & ſuo teſtimonio non ingratus accedit. Anne hoc, qvod de Chriſti apud inferos prædicatione diſſeminavit, Origeni cujus ipſe doctor extitit, cauſa errandi fuerit, cùm in eo qvaſi in matre, de damnatorum aliqvando ſalute hæreſis contineatur.

Damaſceni in libro de fide orthodoxa ea ſententia fuit, non minùs viventibus, qvàm mortuis Chriſti Incarnationem beneficam fuiſſe, nec minus illis illuxiſſe; qvin etiam ſua prædicatione non minùs liberalem adveniſſe: ſuâ namqve præſentiâ illis ſpiritibus prædicavit, hoc eſt eorum fidem indicavit, vitæqve anteactæ probitatem dignis celebravit laudibus, qvibus poſteà vitam beatam impertivit, infidelium contumaciam arguit. Nec aliam fuiſſe Damaſceni ſententiam ſatis abundè docent, qvæ ipſe orat. de Transfiguratione Domini ediſſerit: ibi enim omnia, qvæ per deſcenſum Chriſti ad inferos effecta ſunt, enumerans, de damnatis ne verbum qvidem faciens, tantùm juſtorum & ſan-
269 ctorum animas commemorat. Εἰ ἐν ὄρει Θαβὼρ μεμενήκατε, οὐκ ἂν εἰς πέρας ἡ πρὸς σὲ ἐπαγγελία ἐκβέβηκεν, οὐ γὰρ ἂν κλειδοῦχος τῆς βασιλείας γεγόνεις. οὐκ ἂν λῃστῇ ἠνέῳκτο ὁ παράδεισος, οὐκ ἂν ἡ γαῦρος τυραννὶς τοῦ θανάτου κατήργητο, οὐκ ἂν εἰς προνομὴν τὰ τοῦ ᾅδου βασίλεια δέδωτο. οὐκ ἂν Ἀδὰμ ἀνασέσωστο, οὐκ ἂν ἡ Εὔα ἀπολελύτρωτο, οὐκ ἂν πατριάρχαι, καὶ προφῆται, καὶ δίκαιοι τῶν ᾅδου μυχῶν ἀνεσώθησαν, οὐκ ἂν ἡ φύσις τὴν ἀφθαρσίαν περιβέβλητο. *Si in monte Thabor manſiſſetis, nequaquam, ô Petre, pollicitatio tibi facta exitum nacta fuiſſet, non enim regni claviger extitiſſes: non latroni paradiſus patuiſſet: non ſuperba atque inſolens tyrannis deleta fuiſſet: non Adamus ſaluti reſtitutus, non Eva redempta, non Patriarchæ, ac Prophetæ, & juſti ex imis inferni receſſibus erepti fuiſſent, non denique humana natura incorruptibilitatem induiſſet.* In exacta hac rerum enumeratione, nusqvam rei, qvæ tanti intereſſet, oblitus, tam grande DEi beneficium in genus humanum, & peccatores ſiluiſſet.

Majo-

Majorem difficultatem habet, qvod ipſe ſcripſit in ſermone de defunctis. Nihilominùs ibi etiam palam fatetur, ſe non aſſertivè, ſed probabiliter loqvi. Ἰδὲ ποῦ φέρων ὁ λόγος ἀνήγαγεν ἡμᾶς λῦσαι σὺν Θεῷ, καὶ διευκρινῆσαι πρᾶγμα, μικροῦ δεῖν κεκαλυμμένον οὐκ ἀποφαντικῶς διὰ τὸ ἀνάξιον, ἀλλὰ συλλογιστικῶς διὰ τὸ φιλάδελφον. *En quò nos oratio provexerit, ut rem penè occultam, & opertam juvante DEo explicaremus, atque id non veluti quandam ſententiam pronunciantes, neque enim id patitur noſtra indignitas, ſed rationibus atque conjecturis, ut charitas poſtulat, utentes.* 270 Et ſuæ diſſertationi veram aliorum tanqvam digniorem, ut ego exiſtimo, præpoſuit. Οὐ γὰρ ἁπλῶς ἔσωσε πάντας ὁ ζωοδότης, ἀλλ' ὡς εἴρηται κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας. Τινὲς γοῦν φασὶ τοὺς προπεπιστευκότας, οἵτινές εἰσι πατέρες καὶ προφῆται, βασιλεῖς καὶ ὕπαρχαι, καί τινες ἄλλοι τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων, εὐαρίθμητοι καὶ περίδηλοι τοῖς πᾶσιν. *Neque enim ille vitæ Auctor omnibus ſine exceptione ſalutem attulit, ſed illis demùm, qui illic quoque, uti dictum eſt, ipſius fidem amplexi ſunt. At nonnulli quidem eos, qui antè crediderunt, intelligunt, Patres nempe, & Prophetas, & Reges, ac Principes, alioſque nonnullos Hebraici populi, qui facilè recenſeri poſſunt, omnibusque noti ac conſpicui ſunt.* Potuit ergo Damaſcenus in conventu doctiſſimorum hominum plures ſententias licet adverſas in medium proferre, qvas ipſis poſtea examinandas relinqveret, & cùm propoſitum illius non parùm prædicatio Chriſti adjuvaret, διὰ τὸ φιλάδελφον, charitate ſcilicet in fratres, ut ipſe opinabatur, expoſuit.

Verùm enimverò ſermo ille neſcio qvid mihi ſemper ſuboluit, & ut verum fatear, nunqvam x) Damaſceni fœtum legitimum exiſtimavi, ſed ut aliàs ſæpè contingit, à nebulonibus, ut gratiam, ac pondus orationi tanti Patris nomine adderent, Damaſceno fuiſſe appictum. Qvod dummodò è Damaſceni operibus erro non es, facillimo negotio perſentiſces. Levis

x) Eadem aliorum virorum doctorum eſt de hoc ſermone ſententia. Vide cenſuras Rob. Coci pag. 427. ſeq. & Damaſcenum nuper editum à doctiſſ. Viro Michaele Leqvien.

* pag. 119. ſeq.

Digitized by Google

271 Levis eſt inprimis, ac nugax hic auctor, qvi de graviſſimis rebus agens, qvaſi per ſaturam ludens carmine, & proſa nullo dicendi fine, orationem omnem infarcit. Dictio illi, ac modus, ſi rectè conſideres, vilis, & è trivio, hiulca, languida, affectata, puerilis, & à Damaſcenica mirum qvantum diverſa, qvæ licèt oratoriis floſculis, & accurata exponendi formâ non luxuriet, fluit tamen inoffenſa, ſuâ facilitate decora, concentu gravis, ſententiarum pondere clara, ſevera, æqvalis, divina. Verſus Damaſceni cùm aliàs elegantiſſimi ſint, ſelectis ſemper verbis nitidi, qvantitate ſyllabarum ſemper commodi, erroribus ſemper innoxii, hi qvi in iſto ſermone leguntur, ſi numerum tantùm ſyllabarum demas, ſemper incompti, ac ruſtici in ipſa tanta deformitate conformes. Ad hoc probandum nullum argumentum erit validius ipſâ lectione, lege, ſi potes, ſine faſtidio, per te tantùm nullo alio duce me vera fateri cognoſces. Præterà omnes illæ hiſtoriæ qvæ ab eo adducuntur, ex anilibus confabulationibus deſcriptæ ſunt, de qvibus nos ſuperiùs * nonnulla diximus: at qvomodo Damaſcenus hujus orationis auctor eſſe poterit, qvi ſecundo de fide orthodoxa cap. 4. ſcribit. Διὸ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ ἡτοίμασαι τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ ἡ κόλασις ἡ αἰώνιος, καὶ τοῖς ἑπομένοις αὐτῷ. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἡ ἔκπτωσις. μετὰ γὰρ τὴν ἔκπτωσιν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν θάνατον. *Ob idque diabolo, ipſiſque dæmonibus, iſque qui ducem ipſum ſequun-*
272 *tur, nunquam extinguendus ignis, ſuppliciumque ſempiternum paratum eſt. Illud etiam ſcire non alienum fuerit, quod hominibus mors eſt, hoc Angelis lapſum extitiſſe. Poſt lapſum enim præcluſa eſt jam illis omnis reſipiſcendi facultas, quemadmodum & hominibus, poſtquam ex hac vita migarunt*, cùm hic ſæpius inculcetur poſt mortem in inferno eſſe ἐξομολόγησιν, confeſſionem, μετάνοιαν, pœnitentiam. Planè tamen nullum eſt, qvod aliqvi dixerunt hanc orationem non eſſe Damaſceni, cum Damaſcenus ſit antiqvior Gregorio Papâ primo, ad cujus preces ſalus Trajano defertur, cùm ex Joanne Patriarcha Hieroſolymitano, qvi ejus vitam deſcripſit, manifeſtum ſit, Damaſcenum ſub Leone Iſauro Iconomacho floruiſſe, ſub Gregorio ſecundo.

cundo. Auctoritas ergo hujus orationis, cùm Damaſceni non ſit, non tanti fieri debet.

Oecumenii item, & Zonaræ, & Maximi Planudæ auctoritas tantùm Xanthopuli ſententiam exponunt, qvi de hac re cùm malè ſenſerit, malè etiam ſenſiſſe Xanthopulum ejusdem farinæ hominem neceſſe eſt. Et expoſitio Oecumenii inſulſiſſima eſt. DEus enim non ex eo qvod qvisqve facturus eſt, ſed ex eo, qvod re ipſa fecerit ſententiam fert. Et profectò divinæ liberalitatis beneficium nullum eſſet, ſi ex eo qvod aliqvis acturus erat, judicandus eſt.

Nicetas qvid ſenſerit, clarum eſt: cùm ipſe dicat ſancto- 273.
rum animas ac piorum tantùm fuiſſe liberatas, probétqve teſtimonio Chryſoſtomi. *Ἔσωσε δὲ Χριστὸς εἰς ᾅδην καλῶν οὐ πάντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς πιστεύσαντας, ὁ δὲ Χρυσόστομος ἰσχυρίζεται, ὅτι οὐδένα ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ σέσωκεν, μὴ ἄξιον σωτηρίας ὄντα, ὅτε ἀπέθανεν. Enimverò Chriſtus in infernum deſcendens non omnes, verùm eos ſolos qui crediderunt ſalvos fecit. Chryſoſtomus ipſe affirmat, neminem in inferno à Chriſto ſalutem accepiſſe, niſi qui ſalute dignus eſſet, cùm ex hac vita diſceſſiſſet.* Et ad fabellam illam de Platonis ſalute minimè animum advertit.

Gregorii Nazianzeni verba dubia ſanè, nullo modo ſententiam dubiam faciunt. Neqve enim ipſe dubitavit num Chriſtus apud inferos omnes absqve ulla exceptione ſalvos fecerit, an eos dumtaxat, qvi crediderunt: ſed ſolùm qvid in eo myſterio inqvirendum, meditandumqve eſſet, propoſuit. Planè namqve ipſe ſciebat neminem absqve fide DEo placere potuiſſe. Nec aliam fuiſſe Nazianzeni mentem colligi etiam poteſt ex Georgii commentario in eundem locum. *Οὕτω*, ſcribit, *καὶ εἰς ᾅδου κατερχομένῳ τῷ λόγῳ συγκάτεισιν, οὐκ ἐπὶ κακῷ δῆλον, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐρευνῆσαι, καὶ μαθεῖν τὸ μυστήριον τῆς εἰς τὸν ᾅδην τοῦ θεοῦ συγκαταβάσεως, καὶ τῶν ἐκεῖσε γινομένων τε, καὶ ἐπιτελουμένων τὸν ὑπερφυᾶ διδαχθῆναι λόγον. Et cùm ad inferos deſcendenti verbo unà deſcendit, neque ad ma-*

lum, ut patet, ſed ut diſquirat, conſpiciatque DEi in infernum deſcenſus arcana, & eorum quæ ibi peraguntur, atque perficiuntur, ſupernaturalem rationem edoceatur.

274 Anaſtaſio Antiocheno ſatisfaciam, ſi dicam, qvæſtiones illas, * qvæ ſub ejus nomine circumferuntur, non omnes eſſe Anaſtaſio adſcribendas. Opus etenim inordinatum, ac varium lectores ipſi pro arbitrio, aliis additis, aliis detruncatis, immutarunt, & dum legerent, qvidqvid notatu dignum occurrebat in margine, vel alibi aſcripſere. Exſcriptores deinde additamenta illa notha, ac ſi legitima eſſent, dum exſcribunt, in textum referunt, & Auctoris ſanè maximi opus eruditum, ac verâ ſapientiâ plenum, invertunt. Exempli loco illud tantùm ſit; cùm Anaſtaſius ab aliis ſanctis Patribus plura acceperit, aliiqve Patres poſteriores ab Anaſtaſio, vel ab aliis, ex qvibus etiam Anaſtaſius ſua mutuati fuiſſent, lector memoriæ adjuvandæ gratiâ adnotavit ſententiam illam eſſe & Maximi Monachi, & Joannis Climacis, ſive etiam Nicephori Conſtantinopolitani. Exſcriptor deinde nomina illa, qvaſi ab Anaſtaſio, vel à qvæſtionum auctore indicata fuiſſent, in copia appoſuit. Et Turrianus graviſſimus vir ſe vidiſſe exemplar Meſſanenſe tradit, in qvo qvædam ex illis nominibus non legebantur. Qvod dicimus de nominibus, de ſententia, & rebus ipſis dicendum eſt. Neqve melius habitæ ſunt hæ Anaſtaſiii qvæſtiones, ac illæ, qvæ ſub Athanaſii nomine ad Antiochum, & Juſtini Martyris ad orthodoxos. Qvare fabuloſa de ſalute Platonis, & prædicatione Chriſti, qvæ inter eas leguntur, non convincunt, ea fuiſſe
275 ab Anaſtaſio ſcripta, vel dictata. Nec dubito ab ſciolis qvibusdam ſancto fuiſſe annexa, cùm nec inter ſe conveniant, neqve cum aliis ab eodem patre aliis in locis expoſitis.

Locus

* Qvæſtiones & reſponſiones XCIII. primum latinè ſub Anaſtaſii Nicæni nomine edidit Gentianus Hervetus, ex cujus interpretatione leguntur in antiqvis Bibliothecis Patrum. Deinde qvæſtiones CLIV. Græce & latine vulgavit Jac. Gretſerus Ingolſtad. 1617. 4. ſub nomine Anaſtaſii Sinaitæ, Patriarchæ Antiocheni qvi A. C. 599. diem obiit. Ex Gretſeri verſione recenſæ ſunt in Bibliotheca Patrum noviſſima Lugdunenſi Tomo IX. Sed novâ confuſione animadverſiones Interpretis verbis Græci ſcriptoris permixtæ ſunt.

Digitized by Google

Locus omnium difficillimus eſt D. Petri, y) in qvo exponendo multi inſudarunt, an Doctoris mentem ſint aſſecuti, in dubio eſt. Ne varias aliorum hîc expoſitiones aggeram, eam ſolùm in medium adducam, qvæ verba illa de deſcenſu Chriſti ad inferos interpretatur, qvæ & ſanior eſſe videtur, & communior. Ait namqve D. Petrus, Chriſtum ſuâ morte, cùm ad inferiores partes terræ perveniſſet, ſpiritibus, juſtis videlicèt, qvi ibi in ſinu Abrahæ detinebantur, prædicaſſe, manifeſtaſſe videlicet ſuam Incarnationem, & qvanam ratione illorum redemptionis, ac reſtitutionis in integrum cauſa fuiſſet, idqve præconis ad morem clarè, & ſonore intonuiſſe juſtis omnibus, & maximè iis qvi pervicaces & obſtinati cùm Noë arca appararetur, ſed DEi longanimitate, ac patientiâ in bonam frugem converſi, commiſſorum delictorum pœnitentiâ peractâ in ſinum Abrahæ delati ſimilem Chriſti deſcenſum anxiè expectabant, qvo illis beata vita impertiretur. Scio variè ab aliis locum hunc explicari, hæc tamen ſententia mihi verbis conformior, & textui Scripturæ aptior videtur. Non ait ergo Petrus Chriſtum in inferno omnibus ibidem contentis ſe ipſum manifeſtaſſe, ſed ſanctis & juſtis tantùm. Qvinam autem iſti fuerint, non adeò dignoſci facilè poſſunt, 276
cùm in tanta malorum illuvie hominum animis refractariis, qvando & DEi tolerantia, ac ſumma humanitas indignata excidium omnibus ſine ulla ſpe ſalutis minitaretur, inventi ſint aliqvi, qvi errorem agnoſcentes, & ex animo deteſtantes, ac pœnitentiam agentes iram DEi averterint, & miſericordiam conſecuti non in corporibus, ac facultatibus, qvæ veluti cauſas tanti mali ingentes aqvarum voragines abſorpſerant, in ſinu Abrahæ recepti fuerint. Ne damnemus ergo tempora, licèt infeliciſſima, ne homines omnes unâ lance dimetiamur, ac reprobemus. Novit enim Dominus ex peccatoribus ſuſcitare ſemen Abrahæ, genus electum, pium, ſanctum. Qvod ſi tempore diluvii factum eſt in tanta rerum omnium anguſtia, multò magis aliis etiam temporibus,

y) 1. Petr. III. 19. ad qvem locum præter interpretes confer ſi placet Petavium XIII. 18. dogm. Theol. de incarnatione. & D. Tho. Ittigi τῦ μακαρίτυ diſſ. de Evangelio mortuis annunciato.

cùm non ita craſſatur iniqvitas , fiet. Videat ergo Xanthopulus num benè intellexerit Petrum , qvi non ſanctis , ſed damnatis ſcribit Chriſtum prædicaſſe , & ex illis omnes , qvi crediderant , liberaſſe.

Illa præterà Synaxarii verba conſideranda ſunt. Sanctorum animas , ait , ab inferorum domino violenter cuſtodiâ mancipatas liberavit , *τὰς δὲ ψυχὰς τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων βιαίως κρατουμένας παρὰ τοῦ ᾅδου ἠλευθέρωσε.* Error fuit Origenis , & aliorum ab Euſtathio Antiocheno reprobatus , qvo aſſerebatur , non tantùm damnatorum , ſed juſtorum etiam animas
277 in inferno ſub poteſtate dæmonis z) fuiſſe. Vide qvæ nos tractatu noſtro de de Engaſtrimytho cap. 7. & 12. pro Catholica veritate tuenda adduximus. At dum in Beatis illis , qvi in ſumma mentis tranqvillitate qviescebant , nullis doloribus , nullis anguſtiis obnoxii , perfectam beatitudinem, qvæ in viſione DEi erat , expectantes , vim ab inferorum domino aſſeris , injuſti dæmonis in illas facultatem , & dominium , illudqve violentum inſinuas. Hoc eſt non in ſinu Abrahæ , ſed in crudeliſſimi animarem hoſtis ergaſtulo commorari , & Origenis errorum perpetuis tenebris damnatum, nunc demum in lucem ab orco evocare.

IV. Qvartum in libro animadvertendum eſt , ex verbulo malè edito ingentem Divæ Virgini injuriam appingi. Qvod niſi viderem ſæpiùs repetitum , ſemperqve eodem cum errore prolatum , veluti correctorum oſcitantiâ intruſum negligerem. Carmen eſt Joannis Damaſceni , ſive Joannis Ardæ in Pentecoſtem ad ipſam Virginem pag. 172. a. f. *χαίροις ἄνασσα μητροπαρθένων κλέος. Salve Regina , Matri-virginum gloria.* Eodem modo legitur & pag. 190. a. m. pag. 134. a. p. pag. 250. b. m. & qvotiescunqve carmen illud repetitur , ſemper Virgo , *Matri-virginum* gloria eſt. Typographi in uno vel alte-

z) Atqvi in verbis Synaxarii animæ juſtorum non dicuntur detentæ à dæmone, ſed tantum *παρὰ τοῦ ᾅδου* , hoc eſt in loco & ſtatu à perfecta beatitate & viſione beata DEI ſejuncto , limbum Patrum Eccleſia Latina appellat,

Digitized by Google

altero loco errare potuerunt· Cùm verò ubiqve ita legatur, errorem in verbis ineſſe dicendum eſt : eoqve præcipuè qvòd in aliis etiam editionibus ita habeatur , ut in editione Spinelliana anni 1600. Unam inter mulieres *Matri-virginem* 278
novi Divam Virginem , præqve ea ſola nulla alia eſt , illa enim ſola Chriſtum peperit , & Virgo & Mater nobis innotuit. Titus Boſtrenſis : Ἠπίστησε καὶ αὐτὴ οὐχ ὑπεβλήθη δὲ τῷ τῆς ἀπιστίας ἐπιτιμίῳ καθὰ καὶ Ζαχαρίας, διότι ὁ μὲν εἶχε πολλὰ παραδείγματα τῆς ἐν γήρᾳ παιδοποιΐας τὴν Σάῤῥαν Ῥεβέκκαν , τὴν Ραχὴλ, τὴν Ἄνναν , ἡ δὲ παρθένος οὐδὲ ἕν. οὐδεμία γὰρ παρθένος ἕως αὐτῆς ἄνευ ἀνδρὸς συνέλαβε καὶ τέτοκεν. λέγει πῶς ἔσται ταῦτα οὐχ ὡς ἀπίστως ἀντιλέγουσα , ἀλλ' ὡς σοφὴ ζητοῦσα τὸν τρόπον τοῦ λεγομένου πράγματος. ἐπεὶ οὐδέποτε γέγονε τὸ παρθένον τεκεῖν. ὅθεν οὐκ ἐπιτιμᾶται, ἀλλὰ διδάσκεται τὸν τρόπον τοῦ παραδόξου τόκου. Et : οὐκ οἶδεν ἡ φύσις ἃ λέγεις. ὅθεν καὶ συγγινώσκει ὁ ἄγγελος. οὐδὲ γὰρ γέγονε πρότερόν τι τοιοῦτον , οὐδὲ μετὰ ταῦτα γενήσεται. λέγω δὴ τὸ παρθένον τεκεῖν. Et ille alius : Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, οὐδεμία γὰρ τῆς τοσαύτης χάριτος κοινωνὸς, οὔτε γέγονεν , οὔτε γενέσθαι δύναται. ἓν γὰρ τὸ θεῖον κύημα , καὶ μία γεννήσασα. *Nec ipſa quidem credidit ; attamen incredulitatis pœnas non ſubiit, quemadmodum Zacharias , hic etenim multa in ſenecta parturitionis habebat exempla , Sarram , Rebeccam , Rachel , Annam : Virgo verò nullum penitus , nulla quippe ante eam virgo ſine viro concepit, & peperit. Dicit , quomodo erunt hæc , non quòd fidem non præbens , ſeſe opponens : ſed veluti prudens , modum de re , quæ agebatur , inquirens. Quandoquidem nunquam id evenit , ut virgo pareret. Quare non reprehenditur , ſed modum partus admirabilis edocetur.* Et : *Quæ tu aſſeris , natura non novit , hinc Angelus*
condonat , neque enim anteà ſimile quidpiam factum eſt , nec poſterum 279
in tempus futurum fiet , Virginem , inquam parere. Et alius in Lucam , Benedicta tu in mulieribus. *Nemo enim tanta gratiæ particeps facta eſt , nec fieri poteſt. Divinus ſiquidem partus unus eſt, & quæ generavit , una.* Græci etiam in Paracletice canunt: ὢ θαύματος καινοῦ πάντων τῶν πάλαι θαυμάτων , τίς γὰρ ἔγνω μητέρα ἄνευ ἀνδρὸς τετοκυῖαν ; *O admirandum novum vetera omnia mirabilia exuperans , quis enim novit matrem , quæ ſine viro generavit ?* Et:

Digitized by Google

ποία μήτηρ ἠκούσθη παρθένος; ποία δὲ παρθένος μήτηρ ἐγνωρίσθη, πάντα τὰ σὰ θεοτόκε παράδοξα. Quæ mater audita eſt virgo, quæ verò virgo mater agnita eſt? Omnia tua, Deipara, admirabilia. Et: *τῶν γηγενῶν τίς ἤκουσε τοιοῦτον, ἢ τίς ἑώρακέ ποτε, παρθένος ἐν γαστρὶ εὑρέθη ἔχουσα, καὶ ἀνωδυνίως τὸ βρέφος ἀποτικοῦσα. Τοιοῦτόν σου τὸ θαῦμα. Quis mortalium ſimile audivit? aut quis unquam conſpexit? Virgo inventa eſt in utero habens, eademque ſine dolore filium peperit, tale eſt tuum miraculum.* Et: *φοβερὸν τὸ μυστήριον, καὶ τὸ θαῦμα παράδοξον, πῶς ἡ παρθένος τὸν κτίστην τῶν ἁπάντων ἐβάστασε, καὶ μετὰ τόκον, πάλιν σῶα καὶ παρθένος διέμεινε. Terribile myſterium, & miraculum admirandum, quomodo Virgo creatorem omnium geſtavit, & poſt partum rurſus integra & virgo permanſit.* Et: *τοῦ θείου τόκου σου ἁγνὴ πᾶσαν φύσεως τάξιν ὑπερβαίνει τὸ θαῦμα, θεὸν γὰρ ὑπερφυῶς συνέλαβες ἐν γαστρὶ, καὶ τεκοῦσα μένεις ἀεὶ παρθένος. Divini partus tui, ô pura, omnem naturæ ordinem miraculum ſuperat, DEum enim ſupra naturam concepiſti in utero, & poſtquam generaſti permanet ſemper virgo.* Qvid plura? *δέσποινα ἐν μήτρᾳ τὸν νομοθέτην*
280 *καὶ βασιλέα Χριστὸν συλλαβοῦσα μητροπάρθενε. Domina in utero legum datorem, & Regem Chriſtum concipiens ſola mater, & virgo.* Et: *ἐκ σοῦ γὰρ ἐσαρκώθη ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, μόνη γὰρ ὑπάρχεις μήτηρ, καὶ παρθένος. Ex te enim carnem aſſumpſit Servator mundi, ſola etenim es mater & virgo.* Et: *σὺ γὰρ μόνη γέγονας ἐν γυναιξὶ, καὶ μήτηρ, καὶ παρθένος, καὶ σὺ μόνη πάναγνε ἐγαλούχησας υἱὸν ζωοδότην. Tu enim ſola inter mulieres facta es & mater, & virgo, & tu ſola, ô puriſſima, lactaſti filium vitæ datorem.* Et: *ὢ θαῦμα τῶν ἁπάντων θαυμάτων καινότερον, ὅτι παρθένος ἐν μήτρᾳ, τὸν τὰ σύμπαντα περιέποντα ἀπειράνδρως συλλαβοῦσα οὐκ ἐστενοχώρησεν. O miraculum miraculorum omnium noviſſimum, quod virgo in utero omnia continentem ſine commercio viri concipiens non anguſtiavit.* Qvare omninò Joannes ſcripſerat, *χαίροις ἄνασσα μητροπάρθενον κλέος. Salve Regina Matri-virginalis gloria.* Ipſa enim ſola audit Matri-virgo, & à Græcis ſæpiſſimè alibi dicitur *μητροπάρθενε.* Et in editionibus Aldina, Baſilienſi, Pariſienſi *μητροπάρθενον, Matri-virginalis* legitur. Eandem lectionem agnoſcit Gregorius Metropolita Corinthi, & Euſtathius Theſſalonicenſis, qvi ea carmina expoſuerunt. Necnon Marcus Eugenius in Paraphraſi, *χαίροις ὦ δέσποινα κλέος καὶ ἄκουσμα μητροπαρθένον.* Undenam ergo in libris Græcorum tantus error irrepſit? V. Qvin-

V. Qvintum eſt de proceſſione Spiritus ſancti. Licèt
enim de illa Græci ſæpiſſimè ſermonem inſtituunt in hoc libel-
lo, nunqvam tamen hæreſim nobis apertè ingerunt, dicunt
namqve Spiritum ſanctum à Patre procedere, an à Filio pro- 281
cedat, ſilent. Qvod dum non negant, expreſsè in ea locu-
tione damnandi non ſunt. Vera enim dicunt, & abſtrahen-
tium non eſt mendacium. Item, ut notant viri doctiſſimi,
qvod ſingulariter uni divinæ perſonæ tribuitur, id etiam con-
venire alteri intelligitur, niſi ſit illud, qvod ab altera perſo-
na diſtinguitur. Pater verò non diſtinguitur à Filio per hoc,
qvod ab eo procedit Spiritus ſanctus, non enim eâ ratione
opponitur Filio relativè, & ita ſubintelligenda ſunt eorum
omnium loca, qvi Spiritum ſanctum, à Patre, nullâ facta
mentione Filii, procedere aſſerunt, præſertim ſi diverſis ver-
bis enuncient eodem in loco, vel alibi, Filium habere omnia,
qvæ Pater habet, præter *ἀγεννησίαν, innaſcibilitatem.* Verùm pro-
ceſſionem Spiritus legentibus ita proponere à Patre, ut ab ea
Filius excludatur, & ſolus Pater eſſe dicatur principium Spiri-
tus, aperta hæreſis eſt, & condemnata in Concilio Florenti-
no. Habetur tamen in Synaxario Feriæ ſecundæ poſt diem
Pentecoſtes, p. 248. b. f. *ἁπλῶς ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς πλὴν
τῆς ἀγεννησίας καὶ τῆς γεννήσεως, παρὰ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. Sim-
pliciter quæcunq; habet Pater, & Filius, præter paternitatem, & filia-
tionem à ſolo Patre procedens.* Dicent verbum illud, *ſolo*, in
Spinelliana, & aliis editionibus non haberi. Et de hoc ſanè
dolendum eſt, qvo jure homines temerarii tantùm audeant,
ut præter Eccleſiæ Græcæ morem, & Auctorum ſententiam, 282
non leviuſcula & puerilia, ſed hæreſes in Conciliis damnatas
ad fallendum Chriſtianorum animos, appingant. Si in Au-
tographo Xanthopuli ſcriptum eſſe contendant, qvod veriſi-
mile eſt, cùm ipſe illius opinionis fuerit acerrimus aſſertor,
qvanam ergo ratione Spinelliani correctores omiſerunt? ſed
ſive ſit in Autographo, ſive ſecus, cùm in editis habeatur, & hæ-
reticum ſit, omnino expungi debet.

EJUS-

EJUSDEM
DE PARACLETICE.

283 NEqve fortunatius accidit Paracleticæ; qvi eſt tertius liber examinandus. Namqve cum liber eſſet exiguus ſub Octoëchi a) nomine à Joanne Damaſceno compoſitus, ſubſecutorum Græcorum nimis oneroſa pietas plurimis additis, librum in molem, qva eſt, ſuccreſcere fecit, & novam Octoëchum compellavit. Forte etiam à Joſepho Melodo compilata eſt. Habeo ex Acroſtichide ſabbati octavi Tomi, τῆς ὀκτηήχε τῆς νέας θεῖον τέλος, πόνοι δὲ ἰωσήφ. *Octoëchi nova divinus finis, labores vero Joſephi.* Dicitur præter alias cauſas παρακλητικὴ, qvod tota ſit in DEo, ſanctisqve exorandis, divinoqve ſibi auxilio, variis ſupplicationibus, & Chriſti, & Virginis, & aliorum Sanctorum interceſſionibus impetrando.

Multi multa in ea reprehenderint, ſed imperite; & ſatis calumnioſe. Non omnia hic referemus, uno, vel altero diſcuſſo, noſtrum in eam ſubjiciemus examen; paginæ reſpondent Paracleticæ, correctæ à Nicephoro Paſchaleo, editæqve Venetiis apud Antonium Pinellum anno 1625.

284 I. Primùm fuerit locus ex pag. 43. b. 1. f. in qvo partus Virginis λοχεία vocatu. κάμινος ποτὲ μὴ φλέξασα τὺς παῖδας τὴν σὴν λοχείαν προεικόνιζεν παρθένε. *Caminus aliquando, quæ pueros non exuſſit, tuum, Virgo, partum præfigurabat.* Et p. 50. a. 1. m. μέγα καὶ φρικτὸν ὑπάρχει θεομῆτορ τῆς σῆς λοχείας τὸ μυστήριον. *Magnum & horribile eſt, DEi mater, tui partus arcanum.* Pag. 84. b. 2. f. νόμυ διετράνωσαν εἰκόνες τὴν σὴν φρικτὴν λοχείαν θεονύμφευτε. *Legis manifeſtarunt imagines tuum horribilem partum, DEo deſponſata.* Qvomodo enim λοχεία, qvæ univerſam puerperii ægrotationem, & moleſtiam, ut ſunt ſangvinis proluvies, ſecundæ, dolores, debilitates,

a) Confer quæ de Octoëcho & Paracletice dicta ſunt ſupra p. 64. 68. ſeq.

bilitates, aliáque parturientium inquinamenta Virgini apponemus, à quibus illius diviniſſimum partum fuiſſe alienum teſtantur Patres b) Hieronymus adverſus Helvidium in 2. quæſt. Cyprianus ſive quivis alius vetuſtus Author, ſermone de Nativitate Domini, Fulgentius ſermone 2. in Nativitate Domini, Leo Papa ſermone 2. in Nativitate, Zeno Epiſcopus Veronenſis ſerm. 3. Epiphanius lib. 3. contra hæreſes in fine. Vocem ſic interpretatur Zonaras in Can. 79. Trullanum: λοχεία δέ ἐστιν ἡ μετ' ὠδίνων τοῦ βρέφους ἀπότεξις, καὶ ἡ τῶν αἱμάτων ἀκόλουθος ῥύσις, ὧν μὴ πειραθῆναι τὴν θεοτόκον πιστεύομεν. *Eſt verò puerperium emiſſio fœtus, quam doloris ſenſus, & profluvium ſanguinis comitantur, quibus quidem malis nullatenus obnoxiam fuiſſe Deiparam credimus.* A Zonara ſua exſcripſit Matthæus Blaſtarius in Nomocan. lit. k. cap. 8. ideóque canon Trullanus ἀλόχευτον τόκον nuncupavit Virginis partum. 285
Quare coctam ſimilam ſibi invicem ſolitam impertiri, honoris ſcilicet, prætextu ſecundinarum impollutæ Virginis, fidelibus prohibuit. Videſis eumdem Canonem, & in eum Zonaram, Balſamonem, Blaſtarium: à quibus non longè abeſt Alexius Ariſtenus: οὐκ ἔστι τοῦτο τιμὴ τῇ παρθένῳ, τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ λόγον σαρκὶ ἐκ τῶν κοινῶν τε, καὶ καθ' ἡμῶν τὰ κατὰ τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν ὑπογράφειν. διὰ τοῦτο εἴτις μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως, σεμίδαλιν εὑρίσκεται ἕψων, καὶ ταύτην παρέχων τισὶ προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχιῶν τῆς ἀχράντου παρθενομήτορος· εἰ μὲν κληρικός ἐστι καθαιρεθήσεται· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφορισθήσεται· ἀλόχευτον γὰρ ὁμολογοῦμεν τὸν ἐκ τῆς παρθένου θεῖον τόκον, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα. *Non eſt honor hic Virginis, quæ ſupra omnem rationem, & intellectum, verbum quod nullus locus capere poterat, in carne peperit, & ex communibus, & nobis accidentibus, inenarrabilem illius partum determinare, ac circumſcribere. Quapropter qui poſt diem ſanctæ Chriſti veri Dei noſtri nativitatis ſimilam coxerit, & cùm altari exhibuerit,* c) *quaſi honorem deferens ſecundinis impollutæ Virginis Matris, ſi Clericus eſt, deponatur: ſi laïcus, excommunicetur. Abſque enim ullis ſecundinis divinum ex Virgine partum, ut qui ſine ſemine fuit, confitemur.* Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus oratione de Incarnatione, ὠδῖνα ἀλόχευτον, *ſine puerperio puerum.*

b) Adde Petav. XIV. 6. dogm. Theol. de incarnatione, & Suicerum in λοχεία.
c) Hinc fortaſſe dicti *Semidalitæ*, de quibus Damaſcenus hæreſi 86.

Digitized by Google

286 *rum.* Et quod magis eſt Paracletica ipſa pag. 124. a. 1. m. *τίς μὴ μακαρίσῃ σε παναγία παρθένε; τίς μὴ ἀναμνήσῃ σου τὸν ἀλόχευτον τόκον; Quis non beatam te dicet, ſanctiſſima Virgo? quis non laudibus extollet tuum ſine puerperio partum?* Et hæc quamvis ſana, non tamen ea ſunt, quæ in pejorem partem rapere verba Paracletices faciant. Licèt enim in Virgineo partu nullum ſanguinis profluvium, nulla ſecundarum eruptio, nulla tunicarum ruptio, nullus dolor, nulla moleſtia, nullum inquinamentum; non ideò tamen negare poſſumus verè, ac propriè *λοχείαν* ejus partum dici, cùm *λοχεία* nihil aliud ſit, quàm partus ipſe, vel actus pariendi, quemadmodum & *λόχευμα*, qui naturaliter, & in aliis mulieribus non poteſt ſine ſimilibus inquinamentis, atque immunditiis fieri: in Virgine verò aliter factum eſt, cùm præter naturam gigneret. Et quemadmodum *λοχεία* reliquis mulieribus omnia jam dicta incommoda affert, ita & partus. Quare ſi propter ea in Virgine *λοχεία* neganda eſt, propter hæc eadem & partus, & fœtus, & gignere ipſum, & parturire neganda ſunt; nuſquam enim id accidit ſine ſanguinis profluvio, & reliquis recenſitis: at cùm in Virgine nihil immundum, neque moleſtum cùm pareret, evenerit, ideò partus illius partus dicitur, licèt immaculatus, & à purgamentis omnibus alieniſſimus. Jubet porrò Canon Trullanus partum ſimilem dici *ἀλόχευτον*, non quòd *ἄνευ λοχείας* factus eſt, verè enim Virgo peperit, ſed ut morem illum de coquenda ſi-
287 mila malè introductum ex animo fidelium evelleret. Sic Concilium Epheſinum prohibuit, ne Virgo diceretur Chriſtipara, ut hæreſim Neſtorii condemnaret, cùm verè illa Chriſtipara ſit, verè enim Chriſtum genuit: non ideò tamen negamus illam genuiſſe Deum. Ideò ne plura hîc referam, *λοχείαν* iſtam ferè utplurimùm cum annexo aliquo, quod eam ab humanis aliis partibus ſeparat, profert, ut in exemplis allatis vidimus. Et pag. 117. b. 1. p. *ποῦ μοι τὰ εὐαγγέλια, βοῶσα σὺν δάκρυσι; ποῦ ὁ τὸ χαῖρε μοι λέξας; ποῦ ἡ λοχεία ἡ ἄφραστος; ποῦ Πέτρος ὁ φίλος; Ubi ſunt mibi boni nuncii, cum lacrymis inclamans? ubi qui mibi dixit Aue? ubi partus quem verbis aſſequi non poſſumus? ubi Petrus amicus?* Nec alio modo verba Procli intelligenda ſunt. Non placet? Habeant qui obviis quibuscumque nullo prævio examine offenduntur, *λοχείαν, λοχεύω*, unde etiam *ἄλοχος*, uxor & conjux, primâ ſui origine à

λέχος,

λέχος, quod eſt lectum deduci. Rectè itaque Proclus & alii vo-
cant ἀλόχευτον τόκον, hoc eſt partum lectum non expertum, hoc
eſt ſine ſemine viri, qui ſcilicet parentem nullum hominum agno-
ſcit. Hîc non nemo adnotavit ἄλοχος γυνὴ, γαμετὴ κατ᾽ ἐπί-
τασιν τοῦ α, οἱονεὶ ὁμόλεχός τις οὖσα, & apud Platonem, virginem
quæ nondum peperit, quaſi ἑτέρου λέχους ἄπειρον. Virgo enim ſo-
la eſt, quæ filium peperit ἀπειρόγαμος, ἀπειρόζυγος, ἀπείραν-
δρος, πεῖραν ἀνδρὸς μὴ δεξαμένη, quæ nullo cum viro conſuevit cu-
bilibus, quæ non ex concubitu gravida facta eſt, quæ cum homi- 288
ne rem non habuit, quæ corpus cum corpore non aluit, quæ non
dedit operam in lecto. Annon rectè hujusce partus, qui verè
λοχεία eſt, & dicitur, ἀλόχευτος etiam ob ſui admirabilitatem di-
cetur? ſanè Procli illud ὠδῖν ἀλόχευτος cautiùs emolliendum
erat: quomodo enim vexationem & dolores ipſos partus ἀλόχευ-
τον vocat? An dolor ſine dolore eſſe poteſt? an vexatio partus ſi-
ne moleſtia? & tamen fatetur dolorem, qui tamen ſit ἀλόχευτος,
ſine cura puerperii, ut explicant, quod pejus fuiſſet, Virginem in
partus moleſtia & ægritudine ſine ulla cura puerperii derelictam.
Et ὠδῖνα illud vertere *puerum* * ex ingenio eſt. Scio Proclum orat.
in S. Paſcha vocaſſe τόκον ἀνώδυνον, parturam partus doloribus mi-
nimè obnoxiam. Sed hoc quid ad ὠδῖνα; Mens itaque divini Pa-
tris ea eſt ὠδὶν, partitudo nempe, ſive enixus, nullo animi, vel
corporis in Virgine tantùm cruciatu fuit ἀλόχευτος, quod Me-
thodius Patarenſis oratione elegantiſſimâ in Hypapante dixit, τόκον
ἀμόλυντον, καὶ καθαρσίων ἀνεύθυνον, *partum impollutum, & purga-
mentis minimè obnoxium.* λοχείαν ὑπερφυῆ, *puerperium ſupernaturale.*
ἄσπορον, *ſine ſemine.* ἀγεώργητον καρπὸν, *fructum ſine ulla cultura.*
Et Virginem, τὴν ἀφθόρως ἐγκυμονήσασαν, καὶ ἀφράστως ἀποκυή-
σασαν, *quæ ſine corruptione conceperat, & ineffabiliter pepererat.* μητέ-
ρα ὑπὲρ φύσιν καὶ τόκον ὑπὲρ λόγον, καὶ λόχον ἀπειρόγαμον, *Matrem
ſupra naturam, & fœtum ſupra omnem rationem, & puerperam nuptia-
rum expertem.* γαστέρα οὔτε προδιανοιγεῖσα, οὔτε προενσπερματισθεῖ- 289
σα, *uterum neque priùs apertum, neque anteà ſemine conſperſum.* Nec
longè eſt Iſidorus Peluſiota Catenâ Græcâ in Lucam: τὸ σπέρμα
τῆς γυναικὸς, ὃ ἐχθραίνειν τῷ ὄφει προστάττει θεὸς, ὁ κύριος ἡμῶν

 ἐστὶν

* Leg. *partum.*

ϐῖν Ἰησοῦς· αὐτὸς γὰρ σπέρμα γυναικὸς μόνος γέγονεν μὴ σπερματισάσης, καὶ τῆς ἀγνείας μὴ μειωθείσης. Semen mulieris, quod odio proſequi ſerpenti Deus imperat, Dominus noſter eſt Jeſus. Ipſe enim ſemen mulieris ſolus factus eſt, cum illa ſemen non emiſerit, neque caſtitas imminuta fuerit. Non itaque partus Virginis malè λοχεία dicetur, ſi ut fuit, intelligatur, neque propter eam vocem Paracletice condemnanda, cùm quid ipſa eo nomine velit, pap. 183. a. 1. m. *φυγοῦσαν τὰς ὠδῖνας τὰς μητρικὰς τῷ καιρῷ τῆς λοχείας. Quæ effugerat dolores maternos tempore puerperii:* & pluribus aliis in locis, ad faſtidium apertiſſimè indicet, & nimis moroſi videntur, qui propter ſimilia verba eam convellunt.

II. Alterum fuerit in hoc libro plurima Virgini tradi, quæ nullâ ratione ad eam pertinent, nec etiam ſi velit ex ſe efficere poterit. Inter alia pag. 155. b. 2. f. *Θεοτόκε ἡ βεβαία προστασία, καὶ ἐλπὶς χριστιανῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φρικτῇ προσίθι μοι ἐπταικότι πολλὰ, καὶ ῥῦσαι με τῆς γεέννης τῆς φοβερᾶς, προβάτοις με δεξιοῖς ἀριθμήσασα. Deipara ſtabilis protectio, & ſpes Chriſtianorum in die horrendo adiuva me, qui in multis lapſus ſum, & libera me à terribili geenna, inter oves me dexteras collocans.* Verum eſt, beatam Virginem unicam Chriſtia-
290 norum ſpem, Chriſtanis opem ſemper, dum vivunt adiutabilem, ferre. Sed quis neſcit poſt hanc vitam, & potiſſimum in die illo tremendo, cùm jam omnes ſive boni, ſive mali pro merito ſua habent, nullam illi, quod nec etiam Chriſtus ſibi reſervavit, facultatem eſſe, vel à geenna liberandi, vel quos ſiniſtra ſibi ſurripuit, inter dexteros collocandi? Ingens eſt potentia Virginis, ſed non eſt ea, quæ Filii ſui potentiam excedat. Pag. 180. b. 1. p. *σπλαγχνίσθητι παρθένε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ πταισμάτων δώρησαι τὴν ἄφεσιν τοῖς προσκυνοῦσιν αὐτοῦ τὰ παθήματα. Miſerere noſtri Virgo, & delictorum concede remiſſionem iis, qui adorant illius paſſionem.* Remittere peccata ſolius Dei eſt, vel cui ipſe facultatem conceſſit. Quanam ergo ratione Virgo remittere peccata dicetur?

Verumtamen nimis apertè iſtiuſmodi homines calumnioſè ſe gerunt. Senſus ſiquidem Græcorum in inuocanda Virgine ex eadam Paracletice innumeris in locis patet, qui eam aſſiduè exorant, ut ſuâ ipſa interceſſione apud Filium ſimilia aliáque impetret. Rogant ergo, ut ipſa remittat, & liberet à geenna, ut ſcilicet intercedat apud Filium, ut ipſi à geenna liberentur, & peccatorum

Digitized by Google

torum remiſſionem conſequantur. Evolvantur ſingulæ paginæ, non aliam Græcorum in talibus exorandis eſſe mentem, cùm maniſeſtò interceſſio Virginis ubique interponatur.

III. Quibusdam etiam illud non benè olet, pag. 77. a. 1. p. *ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδῃ δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός. ἐν παραδείσῳ δὲ* 291
μετὰ λῃστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες Χριστὲ μετὰ πατρὸς καὶ πνεύματος πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος, ſonant. *In monumento cum corpore, in inferno verò cum anima, ut Deus; in paradiſo cum latrone, & in throno eras Chriſte cum Patre, & Spiritu omnia complens, qui es incircumſcriptus.* Videntur enim hæreſim Apollinarii, & Seueri ſapere.

Dicimus verba hæc non eſſe recentioris alicujus, & ex fæce hominum nati, ſed ſancti, & in Eccleſia Catholica Scriptoris probatiſſimi, de quo nulla unquam ſimiliūm hæreſūm vel levis ſuſpicio fuit: Joannis, inquam, Damaſceni, qui Troparium illud inter alia multa confecit, nec in iſto loco tantùm, ſed alibi etiam ſæpiſſimè canitur, ut videre eſt in Octoëcho, Ode 1. quarti toni; & Diaconus ante Miſſam poſt oblationem, ſacram menſam incenſans hæc eadem recitat. Quòd ſi fides aliqua adhibenda eſt rumori publico, ac famæ, quam refert Auctor vitæ ſancti Coſmæ Melodi, Troparium hoc non ipſo Damaſceno meditante, ſed Spiritu divino dictante compoſitum fuit. Καὶ κατηχηθέντες πρεπόντως τοῦ θείου κατηξιοῦντο βαπτίσματος. τί ἔτι; πέρας εἶχε τὰ τῆς ἡμέρας. ἐφίστατο νύξ· στρωμναὶ συνήθεις εἶχον αὐτοὺς, καὶ ὁ ὕπνος ἠρέμα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἐπενήχετο, καὶ νεανίαν ὁρῶσιν ἡλιακῆς ἀκτῖνος μᾶλλον ἀστράπτοντα, ὃς καὶ ὀνομαστὶ προσκαλεσάμενος τούτους δυσὶ καλλίστοις πυξίοις ἐδεξιώσατο, κατ' οὐδὲν οἶμαι, τῶν Μωσαϊκῶν ἐκείνων ἀτι[illegible]έροις πλακῶν. πλὴν ὅσον αἱ μὲν ὕπαρ, τὰ δὲ ὄναρ τούτοις ἐδί- 292
δον[illegible] δὲ καὶ χειρὶ μὲν ἐκεῖναι δεσποτικῇ, τὰ δὲ ὑπηρέτιδι, ἀλλ' ὁ δοτὴρ ἀμφοῖν ὁ αὐτός. κἂν τὰς μὲν αὐτοπροσώπως, τὰ δὲ δι' ἀγγέλου θείου παρείχετο. ἔδοξεν οὖν ἀναπτυχθῆναι ταῦτα. καὶ μέντοι, καὶ ἀνεπτύσσοντο καὶ ὁ μὲν μέγας Κοσμᾶς τὸ, ἡ τὸ ἄχετον κρατοῦσα, καὶ ὑπερῷον ἐν αἰθέρι ὕδωρ ἐγγεγραμμένον ἐφεύρηκεν. ὁ δέ γε θεῖος Ἰωάννης, τὸ, ἐν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ᾅδῃ δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς θεός. τούτων οὕτω γεγενημένων, ὁ μὲν φανεὶς νεανίας ἐγένετο ἀφανής. οἱ δὲ ἀναστάντε, εὐωδίας τε πλήρη τὴν οἰκίαν καταλαμβάνουσι, καὶ χαρᾶς ὅτι πλείστης ὑποπλησθέντες, καὶ τὸν διδάσκαλον μετακαλεσάμενοι διηγοῦνται τὰ ὁραθέντα,

τὴν μορφὴν ἀναζωγραφοῦσι τοῦ νεανίου, τὸ τῶν πυξίων περικαλλὲς ἀπαγγέλλουσι τὸ τῶν ἐγγεγραμμένων θυμοτερπὲς καταλέγουσι. καὶ οἱ μὲν διηγοῦνται, ὁ δὲ ἀκούων θαυμάζει. ἀλλ' οὕτω μὲν ταῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Et cùm uti par erat, de rebus divinis inſtructi eſſent, ſacro lavacro abluti ſunt. Quid tum? Dies ille finierat, nox aduenerat, & uti moris erat, cubitum eunt, ſomnùsque tranquillè in oculis eorum innatabat. Tum juvenem conſpiciunt radiis ſolaribus ſplendidiorem, qui ex nomine eos compellatos, duabus pulcherrimis tabellis cohoneſtavit, Moſaïcis illis lapideis nihilo inferioribus, licèt illa vigilanti, hæ dormientibus, manu illa herili, ſeruili hæ porrigerentur; ſed ambarum exhibitor unus idèmque fuit: licèt has præſens ipſe, alias per divinum Angelum exhiberet. Viſum eſt, ut illa legerentur, & legebantur utique. Et magnus quidem Coſmas ᾗ τὸ ἄχετον κρατῦσα, quæ illum qua comprehendi non poterat, detinens ſublimem in aëre aquam inſcriptum invenit: At divinus Joannes, illud ἐν τάφῳ σωματικῶς, in ſepulchro cum corpore,
293 *apud inferos verò cum anima, ut Deus. Hæc ubi ſic evenêre, juvenis ille viſus illicò evanuit, ipſi ſomno experrecti, domum odore plenam deprehendunt, & gaudio quammaximo repleti, aduocato magiſtro viſa enarrant, formam juvenis veluti in pictura exprimunt, tabellarum pulchritudinem proſequuntur: & hi ſanè enunciant, ille audiens in admirationem rapitur. Et hæc quidem hac ratione evenêre.* Quis non horreret iſta verba Damaſcenum, quem Patrem? aut divinum nuncium, de hæreſi reum fieri, & ea præcipuè, quam ipſe non ἐν παρέργῳ, & quaſi aliud agens, pluribus in locis oppugnavit, & cum eo tot alios ſapientiſſimos Patres, d) qui eandem ſententiam iisdem cum verbis expreſsêre: turbarèque Catholicæ Eccleſiæ id idem ipſiſſimis verbis contra recentiorum hæreticorum deliria aſſerentis doctrinam? Annon inter Catholicos certum, probatúmque eſt, poſt mortem, Chriſtum non totum θεάνθρωπον, ut Chriſtophorus Pelargus contendit, non virtute ſuâ tantùm, & effectu redemptionis, ut Bullingerus, & Zuinglius; ſed cum anima, corpore interim in monumento per triduum quieſcente, inferni latebras, ac profunda, non ſepulturam, aut ſepulchrum, ut Bucerus ac Beza ſomniant, non ut damnatorum pœnas exſolueret, divinæ ultionis ſeveritatem ſentiret, & angores, & cruciatus omnibus peccatoribus debitos ſuſtineret, ut Calvinus; ſed ut animas juſto-

d) Apud Petav. X. 8. dogm. Theol. de incarnatione.

juſtorum ad illud uſque tempus ibidem detentas, non Sodomitarum, & aliorum impiorum, ut Marcionitæ inſaniunt, liberaret; 294
quod nonniſi ut Deus peragere potuit, penetraſſe; indèque rediens reaſſumpto poſt triduum corpore, non apud inferos corpore & animâ relictis, ut Chriſtolytæ aſſerebant, præſcripto tempore in cœlum aſcendiſſe? Chriſtus enim ut Deus, & nulli loco obnoxius uno eodèmque tempore, ut Damaſcenus cecinit, omnia complebat, eràtque in monumento cum corpore, in inferno cum anima, in paradiſo cum latrone, & in throno cum Patre, & Spiritu; quod neſcio quam vel Apollinaris, vel Severi hæreſim ſapere poſſit.

Apollinarius namque, ut Gregorius Nazianzenus ad Nectarium, Nemeſius de natura humana, Theodoretus lib. 4. Hæret. Fabul. Theodorus Raithi Presbyter de divina Incarnatione, Nicetas ad orationem Nazianzeni de S. Baptiſmo, Helias Cretenſis in ejuſdem epiſtolam ad Cledonium, Macarius Hieromonachus in Nomocanone cap. 6. & alii narrant, Dominum carnem animâ vitali præditam aſſumpſiſſe dicebat, mentem humanam non admiſiſſe. Neque enim carni illi, quæ Verbo divino gubernabatur, humanâ mente opus fuiſſe. In cujus ſententiam verba Damaſceni, neque per vim, etiamſi omnia immiſceas, trahere poteris. Licèt enim particulam ὡς Θεὸς, *ut Deus*, ad animam, quæ in infernum deſcendit, conjungat, nunquam tamen evincas verbis illis aſſeri, Verbum divinum, vel Deum illi animæ mentis 295
loco fuiſſe: & id aſſerere ſummæ ineptiæ, quod nec in lingua Græca tyrones facerent, eſt. Rythmus enim, & Troparii harmonia, ut eo loco potiùs quàm alio verbum illud exprimeretur, poſtulavit; ſecus enim in aliis membris, neque incomptè adaptaretur.

Eòque præcipuè quòd hæc eadem ſententia in aliis etiam Patribus habeatur, ex quibus aliqua, ut meliùs Damaſceni ſentententia intelligatur, excerpamus. Athanaſius de Incarnatione Chriſti: *In Chriſti quoque morte idipſum patet, corpore non ultra ſepulchrum delato, animâ ad inferos penetrante locis ingenti intervallo diſcriminatis. Sepulchro quidem id quod corporeum erat, quia ibi corpus aderat, recipere; inferno verò id quod incorporeum fuit. Quâ ratione igitur factum eſt, ut cùm Dominus adeſſet incorporaliter, pro homine à morte*

te ſit agnitus? Epiphan. hæreſi 69. contra Arianos. *Omnia ſuſcepit, quo in carne condemnaret peccatum, & in cruce diſſolueret maledictionem, & in monimentum ſepulchri detraheret corruptionem, & in infernum deſcendens cum anima in deitate ſtimulum mortis confringeret, & pactum erga infernum deſtrueret. Volebat Deitas omnia perficere, quæ ad Paſſionis myſterium pertinent, & cum anima deſcendere ad inferna, ad operandum ſalutem eorum, qui illic prædormierunt, ſanctorum, inquam, Patriarcharum.* Theophilus Alexandrinus epiſt. 1. Paſchali: *Non credibile eſt, quòd ad inferos caro ejus deſcenderit, vel pruden-*
296 *tia, carnis, quæ appellata ſit anima inferis apparuerit: ſed quòd corpus ejus poſitum in ſepulchro ſit, & ipſe nec de corpore, & ſapientia carnis, ſed de vera natura noſtræ animæ dixerit, Non relinques animam meam.* Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus epiſt. ad Leonem Papam: *Credo corpus ſuum ſepulturæ contraditum incorruptum conſervaſſe, nullo quidem modo ab arcana illa, inexplicabilique unione divulſum, etſi illud tridui illo intervallo animâ fuerit ſpoliatum. Cum qua anima & ipſe quoque ad inferos deſcendit, úſque qui in carne erant ſpiritibus, quemadmodum Apoſtolorum coryphæus divinus Petrus exponit, reſurrectionem prædicavit, & redemptionem impertivit.* Cyrillus Alexandrinus de recta in Deum fide ad Theodoſium Imperatorem. *Chriſti anima, quæ cum illo conjuncta copulatáque fuerat, non ſuâ, ſed divinâ virtute, potentiáque nixa ad inferos deſcendit, ſpiritibúſque ibidem captivis ſeſe exhibuit. Etenim iis, qui vinculis iſtic conſtricti detinebantur, exite, ait: cæteris verò, qui tenebris operiebantur, revelamini.* Titus Boſtrenſis ad cap. 23. Lucæ: *Quomodo hæc Dei, & Domini noſtri promiſſio latroni facta: *[illegible]*irum,* Hodie mecum eris in Paradiſo, *expleta eſt? Quòd Chriſt[illegible] Dominus noſter ſuâ divinitate impleret omnia, & in cruce erat ſecu[illegible]dùm carnem, & in cœlo ſecundùm divinitatem. De cruce rurſum depoſitus, & in inferno erat ſecundùm animam, & ſuæ nihilominùs divinitatis virtute latronem in Paradiſum inferebat.*

Et ne plura congeram, Damaſcenus ipſe orat. de
297 Sabbato ſancto eadem repetit, αὐτὸς ὡς θεὸς ἐν οὐρανῷ σὺν πατρὶ προσκυνούμενος καὶ τῷ πνεύματι, καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος σωματικῶς ἐν μνημείῳ κείμενος, καὶ ψυχικῶς ἐν τοῖς ᾅδου μοχλοῖς αὐλιζόμενος, καὶ λῃστῇ εἰσιτητὸν ποιῶν τὸν παράδεισον συμπαρούσης ἀπανταχῆ τῆς ἀπεριγράπτου θεότητος, &c. *Idem in cælo ut Deus cum Patre & Spiritu ſancto ſimul adoratur: idem ut homo ſecundùm corpus in mo-*

monumento jacet; ſecundùm animam verò inferorum inter clauſtra verſatur, & Latroni in paradiſum aditum aperit, incircumſcripta ubique eum comitante divinitate, quæ ſpatiis ullis circumſcribi nequit. Quæ non aliud ſunt, quàm quod ipſe de fide orthod. lib. 3. c. 29. dixit ψυχὴν τὴν θεωθεῖσαν, & ipſa Paracletice pag. 77. b. 1. p. animam deificatam, deitati conjunctam, divinitati unitam, ut Chriſti Domini imperium, & illius in animis juſtorum è carcere eruendis facultatem oſtenderet, ad inferos deſcendiſſe. Tantum ergo abeſt, ut verba iſta Apollinaris aut Severi hæreſim ſapiant, ut ſine errore, hæreſísque ſuſpicione immutari haud valeant.

Patres etiam Latini id idem comprobant. Auguſtinus tractatu 3. in Joannem: *Secundùm id quod homo erat, anima ejus ipſo die futura fuerat in inferno, caro in ſepulchro: ſecundùm autem id quòd Deus ubique, & in paradiſo.* Vide eundem epiſt. 57. 77. & 99. Vigilius lib. 2. contra Eutychem: *Caro ipſo die non fuit in paradiſo, nec in inferno, ſed exanimis jacuit in ſepulchro: anima per illud triduum in inferno, non in ſepucbro.* Fulgentius ad Traſimundum regem cap. 298
31. *In hoc divinitas Chriſti virtutem ſuæ impaſſibilitatis oſtendit, quæ ubique ſemper, atque ineffabiliter præſens, & ſecundùm animam ſuam in inferno ſine doloribus fuit, & ſecundùm carnem ſuam in ſepulchro ſine corruptione jacuit.* Et cap. 34. *Humanitas vera Filii Dei, nec tota in ſepulcho fuit, nec tota in inferno: ſed in ſepulchro ſecundùm veram carnem Chriſtus mortuus jacuit; ſed ſecundùm animam ad infernum Chriſtus deſcendit, ſecundùm eandem animam ab inferno ad carnem rediit: ſecundùm divinitatem verò ſuam, quæ nec loco tenetur, nec fine concluditur, totus fuit in ſepulchro cum carne: totus in inferno cum anima, ac per hoc plenus ubique fuit Chriſtus.* Eadem habent Victorinus de Sacramentis lib. 2. cap. 11. Bernardus ſuper Cantica ſerm. 75. & alii.

IV. Addi poteſt quod habetur pag. 50. b. 1. f. τρόμῳ τῷ φρικτῷ καὶ φοβερῷ θρόνῳ σου Χριστὲ παρεστῶτες, οἱ ἀπ' αἰῶνος νεκροὶ ψῆφον ἀναμένουσι δικαιοσύνης σου, καὶ τὴν θείαν ἐκδέχονται δικαιοκρισίαν· τότε οὖν ἀνάπαυσον σῶτερ τοὺς δούλους σου. *Cum tremore horrendo, ac terribili throno tuo Chriſte aſſiſtentes, qui à ſæculo ſunt mortui, ſententiam expectant juſtitiæ, & divinum accipiunt, ac juſtum judicium. Tunc itaque in requiem ſervos tuos Salvator accipito.* Videtur namque errorem Græcorum comprobare, qui tradunt defunctorum animas ad diem usque judicii e) ſuarum actionum præmia

e) De hoc dogmate ſupra p. 136. ſq.

expectare. Detinentur, ajunt, in tertio loco, licèt ſeparatim peccatorum, ac juſtorum animæ; ſed quòd ſententia in eos in extre-
299 mo judicio dicenda à Servatore noſtro, nondum lata eſt, neque juſtos viſione beatâ frui, neque impios tormentis infernalibus vexari, ideóque expectare diem judicii. Quare cùm id teneant Græci, etiamſi in Tropario manifeſtè non exprimatur, ad majorem cautelam expungendum omninò eſſet.

Sed alia eſt Troparii ſententia, quod nec verbum quidem de defunctorum præmio, aut pœna facit, ſed tantùm diem nobis judicii, & Judicis thronum ante oculos ponit, ante quem omnes ab orbe condito defuncti, ſive illi pœnis addicti, ſive gloriâ beati, ſententiam, quæ juſta omninò erit, illam ultimam Judicis expectant, ut perfectâ animæ cum corpore beatitate, ſi boni fuerint, perfruantur; ſi mali, ad pœnas intrudantur æternas, cum corpore & anima ſempiternis temporibus cruciandi. Rogat itaque ut tunc temporis fidelibus ac ſervis ſuis Seruator requiem elargiatur. Dices fruſtra id peti, cùm beatitatem jam poſſideant, & ſecurè ſe gloriam conſeruaturos cum corpore ſciant: quis enim quærit quod poſſidet? Reſponſio in promptu eſt, ex Beſſarione de Euchariſtiæ ſacramento, Deo deditos homines *totos rei amatæ inhærentes zelo quodam & timore, ne id quod deſiderant, non aſſequantur, ſæpius eadem ex vero, ac penè incredibili mentis deſiderio petere, nec ignorare quidem ſe jam, quod quærebant adeptos, ſed inſatiabili quodam amore iterum at-*
300 *que iterum eadem repetere.* Quod variis ſacræ Scripturæ locis evidentiſſimè probat.

V. Illud quoque ſimilis ſortis hominibus non arriſerit, ipſèque vidi auctores neſcio quos Arabes, vel eo ſolo condemnatos: id ubi ad me refertur, & ſchedas meas curioſiùs evolvo, tantum abfuit, ut improbarim, ut aliorum etiam Sanctorum dictis confirmatum, verum id eſſe enunciarim. Pag. 27. b. 2. m. ὁ γὰρ Ἐμμανουὴλ φύσεως μὲν πύλας ἤνοιξεν ὡς φιλάνθρωπος, παρθενίας δὲ κλεῖθρα οὐ διέῤῥηξεν ὡς θεὸς, ἀλλ' οὕτως ἐκ μήτρας προῆλθεν, ὡς δι' ἀκοῆς εἰσῆλθεν. *Emmanuel enim naturæ portas ut hominum diligens aperuit, virginitatis verò clauſtra, ut Deus non dirupit; ſed ſic è vulva exiliit, ut per aurem ingreſſus eſt.* Novum ſiquidem eſt per aurem Chriſtum intromiſſum, & conceptionem illius per aurem f) factam fuiſſe.

f) Quando nimirum verba Angeli audivit Maria. ἅμα τε τῷ ἀσπασμῷ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, inquit Anaſtaſius Sinaita ſerm. 1. in annunciat. B. Virginis.

fuiſſe. Quamvis enim Chriſti omnia grandia ſint, & miraculoſa, & in quibus conſiderandis ingenia humana hæreant, cùm Angelica obſtùpeſcant, at non immutavit naturæ hnmanæ leges, neque ordinem alteravit. Quare veroſimilius videtur ingreſſum ſibi præparaſſe, unde exitum habuit, intemeratis ſemper ſalvis virginitatis clauſtris; nec aditus ille in exitu perfectiſſimus, in ingreſſu imperfectior fuiſſet, & quod naſcens non dedignatur, non potuit ingrediens eodem loco non habere; & naturalis humiditas dum non officit exeunti, neque officere poterat ſeſe intro injicienti, cùm nec auris ipſa ſemper purgatiſſima ſit, ſed ſæpius capitis inquinamentis ſordeſcat.

Ego dixerim modum iſtum conceptionis multò digniorem 301
& pro conditione tanti myſterii ſublimiorem, ſi per digniorem corporis partem, atque excellentiorem efficiatur. Neque nativitatis & conceptionis eadem eſt ratio. Qui naſcitur Deus eſt, & homo, corporis craſſitie obvolutus, unde neceſſe fuerit more aliorum hominum, ne novis ſemper miraculis rem agere cogamur, naſci, nempe exitum ſibi parare, unde & alii homines, modo tamen ab illis diverſo; illi mole ſuâ, & in foras proruptione tunicas rumpunt, & virginitatis clauſtra, jam antea patentia ruptàque magis aperiunt, Chriſtus illis non læſis erumpit, & mater ſe parturiſſe cognoſcit, cùm partus moleſtias, atque incommoda nulla ſenſerit. At concipiendus antequam in uterum introeat, ubi conceptio fieri debet, Deus purus eſt, potentia infinita, ſpiritus, nullâ corporeâ mole obductus, quare per omnes ſibi partes Virginis ingreſſum parare poterat ad uterum. Qualis verò ea pars fuerit, ignotum nobis eſt. Patres aliquot, & inter eos Paracletice aurem tradíderunt. Et ne tam abſurdus inpoſterum videatur, habeant ſibi Patres, qui eadem formulâ uſi ſunt. Orat. in Annunciationem Deiparæ, ſive illius auctor ſit Chryſoſtomus, ut Lipomano & aliis, ſive Gregorius Thaumaturgus, ut Gerardo Voſſio placet, cujus initium, *πάλιν χαρᾶς εὐαγγέλια· ὁ τοῖς Σεραφὶμ ἀθεώρητος, ὁ πάσαις ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσιν ἀκατανόητος, ἰδικὴν συντυχίαν ἐπαγγέλλεται κόρῃ, αὐτοπρόσωπον παρουσίαν μηνύει, μᾶλλον δὲ εἴσοδον δι' ἀκοῆς ὑπισχνεῖται, καὶ ὁ τὴν Εὔαν καταδικάσας τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τοσοῦτον δοξάζειν ἐπείγεται· λέγει γὰρ ἑτοίμασαί μοι τῆς ἀκοῆς τὰς εἰσόδους. Quem Seraphim intueri nequeunt, quem cuncta virtutes cœleſtes*

 com-

comprehendere intellectu non valent, is ſuum promitit congreſſum puellæ, ſuaque ipſius perſona aduentum denunciat, imò verò ingreſſum per auditum pollicetur. Et qui Evam condemnavit, ejus filiam tantoperè glorificare contendit, ait enim, paret mihi auditus ingreſſum. Cyrus Epiſcopus Cotyæi in Phrygia apud Nicephorum Calliſtum lib. 14. cap. 46. & Chronicon Alexandrinum pro concione dixit, ἀδελφοὶ ἡ γέννησις τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σιωπῇ τιμάσθω, ὅτι ἀκοῇ μόνον συνελήφθη ἐν τῇ ἁγίᾳ παρθένῳ. λόγος γὰρ ἦν αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. *Fratres, Natalis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſilentio colatur, quia auditu tantùm in ſancta Virgine conceptus eſt, erat enim Verbum ipſi gloria in ſecula. Amen.* Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus de incarnatione Domini: ὅτε ἡ μὲν ἁγία παρθένος τὴν γαστέρα ἐκίχρα, ὁ δὲ λόγος δι' ἀκοῆς εἰσεπήδα, τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν ναὸν ἐζωοπλάστει. *Quando ſancta quidem Virgo ſuum commodavit uterum, Verbum per aurem eſt illapſum, & Spiritus ſanctus vivum efformavit templum.* Auguſtinus in Appendice de diverſis ſermon. 22. 10. de tempore in Natale Domini: *Sancta credidit, ſancta concepit, ſanctior efficitur poſt partum. Illic fuit paranympha credulitas, Deus per Angelum loquebatur, & Virgo per aurem
303 impregnabatur.* Fulgentius, vel Severinus apud Auguſtinum in Appendice de diverſis ſerm. 24. qui eſt de Natali Domini, & fuit 15. de tempore: *Angelus ſermonem ejecit, & Chriſtum Virgo concepit. ô conjunctio ſine ſordibus facta, ubi maritus ſermo eſt, & uxor auricula.* Felix Papa Romanus ad Petrum Antiochenum: ὁ γὰρ τοῦ πατρὸς ἐνυπόστατος, καὶ θεὸς λόγος δι' ἀκοῆς εἰσπηδήσας τῆς ἁγίας παρθένου μυστικῶς τὴν κυοφορίαν εἰργάσατο. *Patris enim intimum ſubſtantiale Verbum ac Deus per ſanctæ Virginis aures illapſum, conceptionem ineffabiliter operatum eſt.*

VI. Nec minoris momenti fuerit, quod de Præcurſore non uno in loco narrat, eum ſcilicet poſt mortem in infernis Chriſtum prædicaſſe, nunciaſſéque prope jam eſſe ſalutem, ac vitam. Pag. 12. a. 1. νεκροῖς τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐλευσομένην ἐκήρυξας πρόδρομε. *Defunctis vitam noſtram futuram prædicaſti Præcurſor.* Ibidem b. 2. f. νεκροὶ εὐηγγελίσθησαν τὸ φῶς, τὸ ἐκ φωτὸς λάμψαν ἐπὶ γῆς φωτί σου μακάριε. *Mortuis annunciatum eſt lumen, quod ex lumine ſuper terram innotuerat lumine tuó beate.* Et pag. 59. b. 1. p. τὴν ζωὴν τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύματι θείῳ ἐγγίζουσαν, προμηνύσας προφῆτα τὴν ἐμὴν

ζωὴν

ζώωσον νενεκρωμένην ψυχήν. *Qui vitam iis, qui apud inferos erant divino ſpiritu, jam proximam denunciaſti, meam vivifica demortuam animam.* Nec alienus eſt ab hac ſententia Nicephorus Calliſtus Hiſt. Eccl. lib. 1. cap. 19. ἐπεὶ δὲ ἐχρῆν, ὥσπερ τοῖς ἐν σώμασι τὴν ἔνσωμον Χριστοῦ παρουσίαν ἐκήρυξαν, ἵν' ἐντελὲς ᾖ τὸ ἔργον αὐτῷ, κἀν τῷ ᾅδῃ γενέσθαι, κἀκεῖσε δεῖ προαναγγεῖλαι ταῖς ἐκεῖ καθειργμέναις ψυχαῖς 304
τὴν διὰ πίστεως ὅσον ἤδη ἐσομένην σωτηρίαν, καὶ ἀπολύτρωσιν. Et infrà cap. 21. ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης οὕτω καὶ τοῖς ἐν ᾅδου πρόδρομος ἐστὶ, καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὴν παρουσίαν κηρύξων Χριστοῦ. *Quandoquidem verò decebat, quemadmodum iis, qui in corporibus verſantes vivunt, corporalem Chriſti præſentiam prædicaverat, quo ei opus munúsque tale omni ex parte perfectum conſtaret: ut ad inferos quoque mearet, & ibi etiam animabus concluſis jamjam per fidem advenientem ſalutem, & liberationem annunciaret.* Et, *Itaque Joannes etiam iis, qui apud inferos erant, Præcurſor advenit, præſentiam ibi quoque Chriſti annuncians.* Et ante eum Anaſtaſius Sinaïta in Odego quæſt. 111. μηδαμῶς ἀναθεματίσῃς ἄνθρωπον πρὸ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ τελευτήσαντα, καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ πρὸς ἅπαξ καὶ μόνον ἐγένετο τὸ Χριστοῦ κήρυγμα. προλαβὼν γὰρ Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἐκήρυξε κἀκεῖσε τὸν Χριστόν. *Nequaquam diris devovebis hominem qui ante Chriſti adventum defunctus eſt; nam apud inferos prædicatio ſemel, nec ultrà pervenit: præoccupans enim Joannes Præcurſor Chriſtum illic prædicavit.* Vides ergo Joannem non in terra ſolummodò Chriſti, ſed apud inferos etiam Præcurſorem? quidam ne id ſine divinarum litterarum auctoritate affirmare viderentur, verba illa Lucæ, *Tu es qui venturus eſt?* ita exponebant: Tu es qui in infernum venturus es, ad illos, qui in tenebris ſunt, liberandos, ut illis tanquam qui ante te mortem oppetiturus ſum, prænunciem, an alium expectamus: Horum ſententiam refert, & rejicit Author Catenæ Græcæ in Lucam, in illa verba: Τινές φασιν ὅτι 305
ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Ἰωάννης πρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν ἐκ τοῦ Ἡρώδου θάνατον ὑπομένειν, ὡς πρόαγγελος ἐρωτᾷ εἰ αὐτὸς ἥξει κἀκεῖ λυτρωσάμενος τοὺς ἐν ᾅδῃ, καὶ τὸ χωρίον τοῦτο οὕτως ἐξηγήσαιτο. σὺ εἶ ὁ εἰς ᾅδου μέλλων ἔρχεσθαι, ἵνα ἐλευθερώσῃς τοὺς ἐν σκότῳ, ὅπως κηρύξω τοῦτο τοῖς ἐν ᾅδου ὡς προτελευτῶν σου, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν. ἀπόβλητος δὲ παντελῶς ἡ τοιαύτη δόξα. ἤδει μὲν γὰρ ὁ Ἰωάννης τὴν εἰς ᾅδου κάθοδον τοῦ Χριστοῦ. πλὴν οὐδαμοῦ ἡ θεόπνευστος γραφὴ τοῦτο ἡμῖν παρέδωκεν, ὅτι καὶ τοῖς ἐν ᾅδῃ πνεύμασι προκατήγγειλεν ὁ θεσπέσιος Βαπτιστὴς τοῦ σω-

τηρὸς τὴν ἄφιξιν. *Quidam ajunt, cùm Joannes ante pretioſam crucem mortem ab Herode ſuſtinere deberet, veluti prænuncius interrogat: ſi ipſe eò venturus eſt, eos qui in inferno erant, liberaturus, & locum hunc ita interpretati ſunt. Tu es qui ad inferos venturus es, eos, qui in tenebris degunt, liberaturus, ut iis id prænunciem, tanquam qui ante te mortem obibo, an alium expectamus. Sed hæc opinio omninò rejicienda eſt. Joannes enim ad inferos Chriſti deſcenſum ſat noverat; & potiſſimum cum nusquam ullo in loco divinitus inſpirata Scriptura nobis tradiderit iis qui apud inferos detinebantur ſpiritibus divinum Baptiſtam Servatoris adventum prænunciaſſe.* Non nego Chriſti deſcenſum ad in-
306 feros ſciviſſe Baptiſtam. Quare ergo quærit à Chriſto? ob illam eandem rationem, quâ quærit ſcire id quod ipſe Catenæ auctor, vel alii loci interpretes dicunt. Namque quamvis id quod quærebat aliud, ita ipſis aſſerentibus ſit: id tamen optimè callebat Joannes. Quare ergo id quærit à Chriſto? reſponſum ſuum ipſi habeant pro hac ſententia. Quid porrò refert, ſi de hac prædicatione inferna nihil Scriptura tradiderit? Quot ſunt, quæ ipſi credimus, & certò tenemus, de quibus nulla in Scriptura mentio habetur? An omnia Scriptura debuit ſcribere? Impugnator opinionem debebat arguere, ſi quid in ea erat, quod contra Scripturam foret; tunc namque prævaleret Scriptura. Propter illius ſolum ſilentium dicta aliorum rejicienda non ſunt, de Joanne præcipuè, cùm id quoque de aliis affirmatum ſciamus. Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Amphilochiis cap. 156. de Simeone Juſto apud Lucam: *αὐτίκα δὲ μάλα τῆς σωτηρίας ἐφεστώσης καταλιπεῖν μὲν ἐπόθει τὸ σαρκίον. εὐαγγελίσασθαι δὲ καὶ τὴν ἐν ᾅδου σωτηρίαν, καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν. Sed cùm jam quamcitiſſimè ſalus immineret, deſerere carnem exoptabat, & iis qui apud inferos erant, ſalutem & redemptionem renunciare.*

VII. De Cruce illud quoque conſiderandum eſt, ait crucem Domini ex cupreſſo, pinu, & cedro g) compactam fuiſſe. Pag. 41. a. 1. m. *ὡράθης ὑψούμενος ἐν κυπαρίσσῳ δέσποτα, καὶ τῇ πεύκῃ, καὶ κέδρῳ δι' ἀγαθότητα. Viſus es exaltatus Domine in cupreſſo, & pinu, & cedro propter bonitatem.* Pag. 62. a. 1. f. *ἐν κυπαρίσ-*

g) Opinio hæc invaluit ex accommodatione loci Eſaiæ LX. 13. *& gloria Libani ad te veniet in cypariſſo & pinu, & cedro ſimul, & glorificetur locus ſanctus meus.*

κυπαρίσσῳ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ὑψώθη ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. *In cupreſſo & pinu, & cedro exaltatus eſt agnus Dei.* Pag. 69. b. 2. p. κέδρῳ ἀνυψώθης, πεύκῃ τε καὶ κυπαρίσσῳ δέσποτα. *Cedro exaltatus es, & pinu, & cupreſſo Domine.* Pag. 158. a. 1. m. ἡ ἐκκλησία βοᾷ σοι Χριστὲ ὁ Θεὸς ἐν 307
πεύκῃ, καὶ κέδρῳ, καὶ κυπαρίσσῳ προσκυνοῦσά σε. *Eccleſia clamat ad te Chriſte Deus in pinu, & cedro, & cupreſſo adorans te.* Hæc non placebunt tradentibus nihil certò conſtare, ex quo ligno crux Domini confecta fuerit, licèt alios habeant auctores, Bedam in collectaneis, Joannem Chryſoſtomum de veneratione crucis, Alexandrum Monachum, Anaſtaſium Sinaïtam, Joannem Cantacuzenum, quorum dicta refert Gretſerus, & examinat lib. 1. de cruce cap. 5. His adde Nicolaum Metropolitam Corcyrenſem: ἐν Σοί με σώζει προσπαγεὶς ὁ δεσπότης τῷ πευκοκέδρῳ, καὶ κυπαρισσοξύλῳ. *In te me ſalvat affixus Dominus ex pinu, cedro, & cupreſſo ligno.* Et Michaëlem Pſellum in expoſitione illius dicti, *Pulcbra formoſum.* κάλλη ἦ τῶν ὀρέων ὁ σταυρὸς πέφυκεν. εἰ γὰρ ὡς ὁ τῆς ἱστορίας λόγος ἔχει ἐκ πεύκης, καὶ κέδρου, καὶ κυπαρίττου συμπέπηκται. κάλλη δὲ ταῦτα εἰσὶ τῶν φυομένων ἐν ὄρεσι, τοῦτο μὲν φύλλοις κομῶντα πυκνοῖς, τοῦτο δὲ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος ἀνατεινόμενα, διὰ ταῦτα κάλλη τῶν ὀρέων τὸ νικοποιὸν ὅπλον ὠνόμασαι. *Pulcbritudines verò montium crux eſt, ſiquidem, ut hiſtoriis narratur ex pinu, cedro, & cupreſſo compacta eſt, quæ eorum, quæ naſcuntur in montibus, pulcbritudines ſunt, tum quod frequentibus foliis vernant, tum quod in multum aëris ſe extendunt. Proptereà pulcbritudines montium armatura victoriam afferens nomen habuit.* In tanta antiquitate, & rerum ignoratione traditio recepta, teſtimonióque Patrum confirmata à ſcripturis non diſſonans, licèt nonnullis improbabilis videatur, non ideò tamen rejicienda eſt, 398
cùm potuerit eſſe, & fortè fuit; eóque potiſſimum, cùm ex altera parte ſciamus multa falſa eſſe probabiliora veris. Quod verò in tot Patribus non improbatur, non video cur in Paracletica improbari debeat, expungíſque.

VIII. Et hæc quidem quemadmodum & nonnulla alia, qui moroſè aliorum ſtudia reſpuunt. Sunt tamen in hoc eodem libro, quæ ſine gravi cenſura præteriri non poſſunt, immò expungi debent, partim cum jam recenſitis libris communia, partim ſingularia: utraque nos examinabimus. Communia cum aliis ſunt; Primum, Chriſtum Dominum deſcenſu ſuo ad inferos, omnes

nes

nes h) quotquot ab orbe condito, & Adamo ipſo fuerunt homines, à pœnis illis, & poteſtate dæmonis liberaſſe, hinc verbulo aliquando *σκυλεῦσαι τὸν ἅδην*, *ſpoliare*, *prædari*, omnia ſusque déque ponere, quemadmodum in direptione urbium fit, ejúsque dominium in ſe transferre ſæpiſſimè utitur. Pag. 4. a. 2. f. *τὸν ἅδην ἐσκύλευσε Χριστὸς, ὡς μόνος κραταιὸς καὶ δυνατός. Infernum ſpoliavit Chriſtus, tanquam ſolus fortis & potens.* aliquando *κενῶσαι*, *exinanire*, *evacuare*, ita omnia arripere, ut in eo, in quo priùs fuerant, nihil modò reliquum ſit. Pag. 31. a. 1. p. *ἔρημος ἅδης καὶ ἄπορος διὰ θανάτου γέγονεν ἑνὸς, ὃν πολὺν γὰρ πλοῦτον ἐθησαύρισεν εἰς ὑπὲρ πάντων ἡμῶν ὁ Χριστὸς ἐκένωσεν. Deſertum infernum atque inops propter mortem unius factum eſt: quas enim multas divitias ſibi congeſſerat, unus*
309 *pro nobis omnibus Chriſtus exhauſit.* pag. 78. a. 2. m. *ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ ᾅδου κενώσας πρὶν τὸν πολυάνθρωπον πλοῦτον. Qui reſurrexiſti à mortuis, & inferni ante divitias, quæ ex multorum hominum numero conſtabant, evacuaſti.* Aliquando *τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανέντας, τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς, πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους, τοὺς ἀπ' αἰῶνος ψυχάς. Omnes nempe qui à ſæculo mortui ſunt, & apud inferos vinculis addicebantur.* Pag. 4. a. 2. m. *σὺ συνήγειρας τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανέντας. Tu collegiſti eos, qui à ſæculo mortui fuerant.* Et infrà: *καὶ φθαρέντας συνήγειρε πάντας. Et corruptos omnes collegit.* Pag. 75. a. 1. f. *καὶ κατελθὼν ἐν τῷ ᾅδῃ τοὺς ἀπ' αἰώνων δεσμίους ἠλευθέρωσας. Et deſcendens ad inferos, qui à ſæculis vinculis obſtricti erant, liberaſti.* Pag. 77. a. 2. m. *καὶ πύλας ἀνεπέτασας ᾅδου ταῖς ἀπ' αἰώνων ψυχαῖς. Et fores aperuiſti inferorum animabus; quæ à ſæculis ibi detinebantur.* Pag. 79. a. 2. f. *καὶ λογισθεὶς ἐν τοῖς νεκροῖς, τὸν ἐκεῖσε τύραννον ἔδησας, ῥυσάμενος ἅπαντας ἐκ δεσμῶν τοῦ ᾅδου τῇ ἀναστάσει σου. Et reputatus mortuus, tyrannum apud eos ligaſti, liberans omnes ex vinculis inferni tuâ reſurrectione.* Pag. 101. a. 1. f. *κάτω τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ἐξανέστησας. Infernè eos, qui à ſæculo mortui erant exſuſcitaſti.* Pag. 102. a. 2. p. *ὡς κατῆλθεν ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς δεσμίους, ὡς θνητὸς, συνανέστησαν αὐτῷ οἱ ἀπ' αἰῶνος θανέντες. Ut deſcendit Ser-*

h) Ex illis ipſis quæ ſupra p. 243. ſq. diſputavit Allatius, repetitque paullo inferius p. 320. ſq. perſpicue apparet Græcos hoc non de aliis velle intellectum quam iis qui in vita innocenter vixiſſent & Chriſto apud inferos prædicanti fidem habuiſſent, vel ea fuiſſent conditione quâ latinæ Eccleſiæ doctores ajunt extitiſſe pios & ſanctos V. T. quos in limbo Patrum collocant. Ab hoc de limbo Patrum placito illud Græcorum dogma ſolis vocabulis diſcrepat.

Servator ad vinctos, reſurrexerunt cum eo qui à ſæculo erant mortui. Pag. 104. a. 1. f. καὶ συνήγειρας τοὺς ἀπ' αἰῶνος θανέντας. *Et defunctos à ſæculo collegiſti.* Pag. 127. b. 2. p. καὶ εἰς ᾅδην φοιτήσας ὅλον συνήγειρας κείμενον Χριστὲ ἐν σαπρίᾳ τὸν ἄνθρωπον. *Et ad inferos* 310
abiens univerſum collegiſti jacens Chriſte in putredine genus humanum. Pag. 128. b. 1. f. ᾅδου πύλας καὶ μοχλοὺς συντρίψας ζωοδότα, ἀνέστησας ἅπαντας. *Inferni portas & vectes conterens, vitæ largitor, exſuſcitaſti omnes.* Pag. 151. a. 2. f. καὶ συνήγειρας νεκροὺς τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐν σκότει καθεύδοντας. *Et congregaſti mortuos, qui à ſæculo in tenebris dormiebant.* Pag. 173. a. 2. f. ὅθεν ἀνέστησαν οἱ ἀπ' αἰῶνος δεσμῶται κραυγάζοντες. *Propterea ſurrexerunt qui à ſæculo vinculis compediebantur, clamantes.* Pag. 194. a. 2. m. λέλυται ᾅδης ὁ πικρὸς καταλύσαντος αὐτὸν σοῦ φιλάνθρωπε, καὶ ἀναστήσαντος τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖ καθεύδοντας. *Diſſolutum eſt infernum amarum, cùm tu humane eum deſtruxiſſes, & liberaſſes eos, qui ibi à ſæculo dormiebant.* Pag. 136. a. 2. m. ἐδέσμει χεῖρας σου λαὸς παράνομος, καὶ δεσμῶται ἀλύτων σῶτερ δεσμῶν πάντες ἀπελύοντο. *Vinciebat manus tuas populus iniquus & vinculis colligati indiſſolubilibus, Servator, omnes ſolvebantur.*

Et quod magis mirandum eſt, ſunt Patres, qui id idem apertiſſimè enunciant. Joannes Chryſoſtomus orat. in Cœmeterii appellationem, & in Crucem Domini: οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε τὸν λῄσταρχον καὶ τὸν δεσμοφύλακα τὸν διάβολον ὁμοῦ καὶ τὸν θάνατον διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δήσας, καὶ τὸν πλοῦτον πάντα, τῶν ἀνθρώπων λέγω τὸ γένος, μετήγαγεν εἰς τὰ ταμιεῖα τὰ βασιλικά. τοῦτο καὶ Παῦλος δηλοῖ λέγων. *Sic & Chriſtus fecit, principem illum prædonum, & carceris cuſtodem diabolum ſimul & mortem, cùm per propriam mortem vinxiſſet, omnes divitias, humanum, inquam, genus tranſtulit in æraria regia. Hoc & Paulus indicat, cùm ait.* Proclus Pa- 311
triarcha Conſtantinopolitanus orat. de Paſſione Domini: σήμερον οἱ ἐξ αἰῶνος ἠλευθερώθησαν δοῦλοι. *Hodie ii, qui à ſæculo fuerant ſervi in libertatem vindicati ſunt.* Et infrà: ὦ κάθοδος ἐν ᾅδου τῶν ἐξ αἰῶνος νεκρωθέντων ἀνόδου γέφυρα πρὸς ἀναβίωσιν. *ô ad inferos deſcenſum iis, qui à ſæculo mortui erant aſcenſionis pontem ad redivivam vitam.* Et infrà: ὡς θάνατον καταργῆσαι, καὶ τὸν ᾅδην σκυλεῦσαι, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος νεκροὺς ζωοποιῆσαι. *Ut mortem deſtruat, ſpoliet infernum, & mortuos à ſæculo vivificet.* Theodorus Studita orat. Catechet. in Dominicam Paſchæ: κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θα-

νάτω τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν, ἠνέῳξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσιτὸν ἀπηργάσατο. *Vivificâ ſuâ morte mortem deſtruxit, & omnes qui in inferno erant à vinculis liberati ſunt, aperuit paradiſum, & omnibus in illum aditum aperuit.* Et infrà: οἱ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατρέχουσιν οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐλευθεροῦνται τῶν δεσμῶν τοῦ διαβόλου. Et, οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσε, νεκρωθέντας ἐζώωσε, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀφεῖλετο. *Qui è terra ſunt in cœlum curſitant, qui in inferno, à diaboli vinculis liberantur.* Et, *Hic & eos, qui nunc malè perduntur ſalvavit, demortuos in vitam vindicavit, & à diaboli tyrannide exemit.* Joſephus Bryennius orat. de Domini crucifixione: ἐτάφη ἵνα ἀναστήσῃ, εἰς ᾅδου κατῆλθεν ὁ μόνος ἐλεύθερος ἐν νεκροῖς, ἵνα λύσῃ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ἐκεῖσε κατεχομένους. *Sepultus eſt, ut reſurgeret, in infernum deſcendit ſolus inter mortuos liber, ut ſolveret eos, qui à ſæculo ibidem detinebantur.*

Infernum itaque ſpoliavit, extractíſque iis, qui inibi
312 commorabantur exhauſit, extractis, inquam, omnibus hominibus, mortuis omnibus, cunctíſque à ſæculo, genere humano univerſo, Adamo cum ſubſecuto ab eodem genere univerſam diaboli regiam inanem, deſertámque reliquit; quod abſurdiſſimum eſt, & à Chriſtiana pietate abhorrens: Chriſtus enim non omnes, ſed minimam demortuorum partem, eámque ſanctorum eduxit.

Si dicant ex Chryſoſtomo orat. in Cœmeterii appellationem, & Crucem Domini, reſurrectionem hîc non propriè, ſed metaphoricè ſumi, pro ſomno atque ſopore videlicet, Nam ante Chriſti adventum mors nomen mortis habebat, & infernus vocabatur, at poſtquam Chriſtus pro mundi vita mortem ſubiit, non ampliùs vocatur mors, mors, ſed ſomnus & dormitio. Dormitionem appellari teſtantur illa Domini verba, *Lazarus amicus noſter dormit*: non enim dixit, mortuus eſt, quamvis revera mortuus eſſet; Reſpondebimus hoc in loco non agi de Hiſtoria, non de ſententia Tropologica; & Paracletice manifeſtò inſinuat, omnes quotquot fuerunt homines à condito orbe demortui, ad reſurrectionem revocatos. Quod dictum abſurdum omnibus modis eſt, & Catholicis auribus inauditum.

Patribus, qui id idem videntur aſſerere, cùm de hac re tra-
313 ctatum non ſcribam, nolo reſpondere. Patres multa dixêre, i) & mo-

i) Vera atque ingenua de Patrum ſcriptis & auctoritate confeſſio.

& monumentis editis faſſi ſunt, quæ cum recta Eccleſiæ norma non conveniunt: illa tamen legi permittuntur, quòd nullum incommodum afferant. Non enim ſacra Scriptura ſunt, quæ omninò eſt infallibilis, & ſempiternæ veritatis, in quo à dictis Patribus differt. Ea licèt permittantur in Patribus, in Eccleſiaſticis libris ingerenda non ſunt, cùm quidquid in Eccleſia legitur, palámque omnibus proponitur, quaſi dictis ipſis Sanctorum majorem præ ſe ferat auctoritatem, magis afficiat, animúmque ad ſui obſequium trahat, ideóque prohibetur, ne auribus aliorum ingeratur, quod extra Eccleſiam permitteretur. Multa porrò eſſe in Patribus, quæ minùs ab Eccleſia probantur, ex Græcorum Magiſtris recentioribus, quando cum iis ſermonem habeam, probabo. Georgius Corcyrenſis Metropolita: προφασίζονται δὲ ὅτι Ἀμβρόσιος οὕτως εἴρηκεν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις. ἔτι δὲ Αὐγουστῖνος καὶ Ἱερώνυμος, ὑπὲρ ὧν ἀπολογητέον, ὡς ἢ νενοθεύκασι τὰς τούτων συγγραφάς τινες, ἢ κατ' οἰκονομίαν ἴσως εἰρήκασιν, ἢ καὶ ὁ μέγας ἐχρήσατο Βασίλειος παρ' ἑαυτῷ φυλάττων ἄχρι τινὸς ἀπόρρητον τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν θεολογίαν, ἢ καὶ τῆς ἀκριβείας ὡς ἄνθρωποι παρεσύρησαν. ὃ πολλοὶ πεπόνθασι τῶν μεγάλων ἔν τισιν, ὡς Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, καὶ Μεθόδιος ὁ Πατάρων, καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, καὶ Πιέριος, καὶ Πάμφιλος, καὶ Θεόγνωστος, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ Ἱππόλυτος ὁ αὐτοῦ μαθητής. τινὰς γὰρ αὐτῶν ῥήσεις οὐκ ἀποδεχόμεθα, καί τοι τ' ἄλλα σφόδρα θαυμάζοντες. *Cauſam addunt, Ambroſium in tractationibus de eo ita locutum fuiſſe, item Auguſtinum & Hieronymum, pro quibus re-* 314
ſpondendum eſt; vel eorum monumenta à quibuſdam falſata fuiſſe, vel ita tempore ferente, & datâ operâ locutos, quod & magnus uſurpavit Baſilius apud ſemetipſum ad tempus præſcriptum, occultam ſancti Spiritus Theologiam conſervans. Vel etiam ab exquiſita illa doctrinæ norma, uti homines receſſiſſe; quod multi quidem, iique ex magnis, in quibuſdam perpeſſi ſunt, ut Alexandreus Dionyſius, Methodius Patareus, Clemens Stromateus, Pierius, Pamphilus, Theognoſtus, Irenæus, & Hippolytus ejus diſcipulus: quaſdam enim eorundem ſententias non recipimus, licèt reliqua ipſorum magna in admiratione habeamus. Vide ſi vis Georgium Scholarium de proceſſione Spiritus ſancti contra Latinos cap. 10. Barlaamum Monachum de Purgatorio, & Joannem Beccum orat. 2. partim apologeticâ, partim contradictoriâ de nonnullis dictis ſacræ Scripturæ malè expoſitis. Non ſequitur itaque, Nonnulli

Digitized by Google

Patres dixerunt, ergo verum eſt, ergo probari debet, & in Eccle-
ſia tanquam verum Chriſti fidelibus, ut illi aſſenſum præbeant,
proponi. Quinimò ſi falſum in Eccleſia recitatur, licèt aliqui
Patres illud ipſum aſſerant, dictis dictorum Patrum non obſtanti-
bus reprobandum, expungendúmque eſt. Præter enim divinam
Scripturam, & communem conſenſum Eccleſiæ, nemo alius in-
fallibilitatem ſibi vindicat. Aurea ſunt Nicetæ Byzantini Philo-
ſophi verba tractatu Apologetico pro Synodo Chalcedonenſi con-
315 tra Principem Armeniæ: πλὴν οὖν διαθετοῦντες τὴν σὴν εὔκλειαν,
καὶ ἐν τούτοις τὰ νῦν λέγομεν. οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε δεῖ σε μαρτυ-
ρίας πατέρων περὶ πίστεως καὶ δογμάτων ἀναλέγεσθαι. ἐπεὶ καὶ τοὺς
θείους πατέρας ἐγκλήματι περιγράψειας, καὶ σε ἀσινῆ εἰς τὸν τῆς πί-
στεως λόγον οὐ διατηρήσειας. πολλὰ γὰρ τοῖς πατράσι πρὸς κατάχρη-
σιν, ἤτοι κατὰ μεταφορὰν ἢ ὁμωνυμίαν, ἢ ἀντιστροφὴν, ἢ ἄλλως πῶς
ἐστιν εὑρεῖν λέγοντας, καὶ οὐ μόνον τουτὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ θεῖαι γραφαὶ καὶ
ἡ συνήθεια οὕτως τὰ ὀνόματα μεταχειρίζεται, καὶ θέα μοι καὶ αὐτὸν
τὸν μακάριον Κύριλλον τὰς ὑποστάσεις ἀντὶ τῶν φύσεων, καὶ τὰς φύ-
σεις ἀντὶ τῶν ὑποστάσεων ἐκλαμβάνοντα. οἷον φημί· εἴ τις διαιρεῖ τὰς
ὑποστάσεις. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, ἀσύγχυτοι μεμενήκασιν αἱ φύ-
σεις, ἤγουν ὑποστάσεις. ὅ, τε μέγας Ἀθανάσιος καὶ πρόσωπα ἐπὶ
Χριστοῦ δύο διϊσχυρίζεται. εἰ μή τις οὕτω εἴποι, ὅτι καταχρηστικῶς τοῖς
πατράσιν ἐρρήθη, αὐτούς τε τούτους αἱρετικοὺς ἀποφήσεις, καὶ ἐκ τῶνδε
τῶν λόγων ἀναλεγόμενος χρήσεις, ἑαυτόν τε καὶ ἄλλους μεγάλως βλά-
ψειεν. ἀλλὰ χρὴ τὰς τοιαύτας χρήσεις, εἴ τις βούλοιτο ἐκ τῶν θείων
πατέρων ἀναλέγεσθαι, οἷον νομοθετοῦντας περί τινων πραγμάτων, καὶ
ὁροθετοῦντας εὑρισκομένους, καὶ τὴν οἰκείαν γνώμην ἀνακαλύπτοντας.
οἷον δεῖ τὸ περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως ὄνομα παρὰ Βασιλείου τοῦ πάνυ
λαβὼν διάκρισιν ταύτην ἔχοντα τὴν διαφορὰν πρὸς ἄλληλα, ἣν ἔχει
τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθ᾽ ἕκαστον, ἢ καὶ αὐτοὺς καταχρησαμένους ἐν ἄλλοις
ὅτι πλείστοις αὐτῶν συγγράμμασι διασαφοῦντας κυρίως, ὅπερ ἀλλα-
χόσε κατεχρήσαντο. ἢ καὶ ἐν οἷς σύμφωνοι οἱ πλεῖστοι τῶν πατέρων γε-
γόνασιν, ἢ καὶ συνοδικῶς ἐκυρώθη. ἀλλὰ μὴ τῷ ἐξοδικῷ λόγῳ, ᾧ πολ-
λάκις ἄν τις κατὰ τὴν ἑρμήνειαν, καὶ ἀμελέστεροι διακείμενοι κατα-
316 χρήσοιτο λέξεσιν ὑπὸ ὑμετέρων νοημάτων πρὸς οὕτω ἀγόμενος, ἢ καὶ
μὴ πρόχειρον ἔχων τὴν ἐπιτηδειότητα, ἢ καί τισι τῶν ἑτεροδόξων ἀντικα-
θιστάμενος, καὶ κατ᾽ ἄλλας δὲ προφάσεις τῆς τῶν ὀνομάτων ἀκριβείας
μὴ φροντίσοι, οὐ δεῖ ἐκ τῶν τοιούτων χρήσεις ἀναλέγεσθαι, ἀλλ᾽ ὡς ἀνό-

πιν

Digitized by Google

τῶν ἐφαμῶν. Tuæ itaque proſpicientes gloriæ in his quoque nunc dicimus, haud opus eſſe te temerè, & ut ſeſe occaſio tulerit, de fide, & dogmatibus Patrum teſtimonia colligere; tunc enim & divinos Patres probro afficies, nec te inculpatum in fidei ratione conſervaveris. Multa ſiquidem apud Patres vel abuſu, vel metaphora, vel æquivocatione, vel è contrario, vel alio quopiam modo dicta eſſe reperies: neque id tantummodò, verum & divinæ litteræ, & uſus ſic nomina uſurpat. Et videtis ipſum etiam beatum Cyrillum hypoſtaſes pro naturis, & naturas pro hypoſtaſibus uſurpantem, & rurſum is idem dicit, inconfuſæ permanſerunt naturæ, hypoſtaſes videlicet. Et magnus Athanaſius & perſonas duas in Chriſto eſſe contendit. Et niſi quis dixerit, Patres ſimilia per abuſionem dixiſſe, næ ille hos eosdem hæreticos enunciabit, & ex hujuscemodi tractatibus ſententias legens ſibimetipſi, aliisque maximo erit nocumento. Verumtamen opus eſt, ſimiles ſententias, ſi cui in animo eſt, ex divinis Patribus colligere, ab iis, dum de rebus tanquam legem ferentes, aut definientes, vel propriam ſententiam enunciantes verba faciunt, eligere, ut fuerit naturæ & hypoſtaſeos nomen, à magno Baſilio determinatum, ea inter ſeſe differentia diſcerni, quâ commune & ſingulare ſecernitur; vel dum iidem ipſi rem abutentes, in aliis tamen iisque plurimis ſcriptis exponunt, quod alibi abuſi ſunt; 317
vel ab iis, in quibus plures ex Patribus concordant, vel tandem per Synodum aliquam determinatum eſt; ſed non ex exotericis ſermonibus, in quibus ſæpius quiſpiam, dum res interpretatur ſegniter ſe gerens dictionibus abutitur, à noſtra intelligentia ad id adactus; vel quod promptam non habuerit habilitatem, vel quod, dum ſe adverſariis opponit, aliis etiam ex cauſis de exacta verborum diſcuſſione minus cogitarit. Non itaque ex his ſententiæ ſeligendæ ſunt, ſed ex illis quæ ſuprà diximus. Quomodo verò Patres legendi ſunt absque offenſione, vide Evlogium Epiſcopum Alexandrinum apud Photium tmem. 225.

Secundum eſt, omnes homines, k) qui in monumentis erant

k) Hoc iterum non de omnibus omnino hominibus, ſed omnibus quorum animæ ex inferis à CHRISTO liberatæ erant, intelligere poſſunt Græci. Aperta autem

ad vitam vindicaſſe. Pag. 1. b. 2. f. *καὶ τὸν θάνατον νεκρώσας ζωὴν ἡ-*
μῖν ἐδωρήσατο πεπτωκότα τὸν Ἀδὰμ παγγενῆ ἀναστήσας. Et mortem in-
terimens vitam nobis elargitus eſt, lapſum Adamum cum toto genere hu-
mano exſuſcitans. Pag. 6. a. 2. m, *πύλας ᾅδου συντρίψαντα καὶ τοὺς*
ἀπ᾽ αἰῶνος ἐκ τάφου ἐγείραντα. Qui portas inferni contrivit, & à ſæ-
culo homines ex ſepultura exſuſcitavit. Pag. 55. a. 2. p. *ἐκένωσε τοὺς τά-*
φους ὁ λυτρωτὴς, ἐσκύλευσε τὸν ᾅδην. Exhauſit ſepulchra liberator, ſpo-
liavit infernum. Pag. 70. b. 2. m. *ἀνέστης συνεγείρας τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις*
κατοικοῦντας ἀπ᾽ αἰῶνος. Reſurrexiſti ſimul congregans eos, qui in ſepul-
turis habitabant à ſæculo. Pag. 77. b. 1. p. *ἡ τεθεωμένη σου ψυχὴ τὰς*
ἀπ᾽ αἰῶνος συνανέστησε ψυχάς. Deificata tua anima animas à ſæculo
ſecum unà exſuſcitavit. Pag. 78. b. 1. m. *ὁ συγκαταβάς μοι μέχρις*
318 *ᾅδου, καὶ πᾶσιν ὁδοποιήσας τὴν ἀνάστασιν. Qui unà mecum ad infernum*
usque deſcendiſti, omnibusque viam ad reſurrectionem aperuiſti. Pag. 74.
a. 1. f. *καὶ γὰρ τοῦ θανάτου καταργήσας τὴν ἰσχὺν τοῖς τεθνεῶσι πᾶσιν*
ἀφθαρσίαν παρέσχες. Namque mortis robore proſtrato, demortuis omni-
bus incorruptibilitatem elargitus es. Pag. 101. a. 1. f. *ἐν μνήματι ἐτέθης*
ὁ κενώσας τὰ μνήματα. In ſepulchro poſitus es, qui ſepulchra exhauſiſti.
Pag. 102. b. 1. f. *ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος πάντας συνανέστησας τοὺς*
ἐν ᾅδῃ νεκρούς. Reſurgens è monumento omnes unà tecum reſurgere fe-
ciſti, qui in inferno erant, mortui. In his etiam vides *συναγείρειν*,
κενοῦν, *ἀπ᾽ αἰῶνος νεκροὺς*, & ne dubium cuipiam ſit de mente Au-
ctoris, in plerisque additum *πάντας*, *omnes*. Habemus ergo
quotquot ab orbe condito mortales ante Chriſti adventum vitâ
fuerant defuncti, ab ipſo Servatore noſtro cùm ad inferos pene-
traſſet, in vitam revocatos: corpora ſcilicet ex monumentis, a-
nimas ex infernis. Quòd ſi de animis nullus haberetur ſermo,
qui tamen habetur, adhuc neceſſariò illas in vitam revocatas fa-
tendum eſſet, ne corpora alienis animabus, vivere de novo pro-
ductis dicere cogeremur. Tot itaque ſepulchra apud omnium
gentium nationes, tot polyandria, tot urnæ, tot denique oſſua-
ria in ipſo Chriſti deſcenſu ad inferos, oſſibus ſpoliata, vacua,
deſertáque plorabant: & nullus tunc mortalium cinis in ma-
tre terra requieſcebat, quo an dici poſſit abſurdius, admirabi-
lius? Quidam dicent de ſanctis & juſtis id tantùm dici, quod
& ve-

ſepulchra Domino reſurgente & multa mortuorum ſanctorum corpora ſurre-
xiſſe, diſerte teſtatur S. Matthæus XXVII. 51. ſq.

& veriſſimum eſt, docétque ipſa Paracletice. Pag. 77. b. 2. p. λυ- 319
θέντα φιλάνθρωπε σοῦ τὸν ναὸν τοῦ σώματος, τάφος μερισάμενος
καὶ ᾅδης ἄκοντες ἄμφω δίκας εἰσπράττονται. ὁ μὲν τῶν ἁγίων σου ψυ-
χὰς, σώματα δὲ ἕτερος συνεκπέμπων ἀθάνατε. *Solutum hominum amans templum tui corporis cùm ſibi ſepulchrum, & infernus diſpartiti eſſent, inuiti ambo pœnas perſoluunt, hic quidem ſanctorum tuorum animas, alterum corpora unà ſimul emittens, immortalis.* Et pag. 112. b. 1. f. ψυχαὶ τῶν δικαίων σε ἐπὶ ξύλου πάλαι τὴν ψυχὴν παραδόντα δέσποτα, ὡς ᾔσθοντο αἰωνίων λέγε δεσμῶν ἀπελύοντο. *Animæ juſtorum cùm te in ligno pridem animam reddidiſſe Domine perſenſiſſent, à ſempiternis Domine vinculis ſolvebantur.* Sed hæc certè non ſatisfaciunt; qui enim dicit omnes, nullum excludit, & omnes ab his dici, teſtimonia ipſa convincunt. Cùm videam verò cautiores ingenio neſcio quid muſſitare, *omnes* non ſemper univerſos in eo genere, ſed aliquando partem inferre, & neſcio quæ Scripturæ loca conſarcinant: diſcant ex ipſa Paracletice, omnes inibi poſitum, nullum excludere, cùm apertiſſimè aſſerat, præter juſtos, de quibus nullum dubium eſt, peccatores etiam & impios vitæ reſtitutos. Nota verba pag. 103. a. 1. f. σοῦ τοῦ παντουργοῦ τῇ καταβάσει ὁ ᾅδης Χριστὲ καταγέλαστος γεγωνὼς ἤμεσε πάντας τοὺς πάλαι τῇ πλάνῃ νεκρωθέντας σὲ ὑπερυψοῦντας εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. *Tui creatoris omnium deſcenſu, infernus Chriſte ludibrio factus evomuit omnes quotquot antiquitus in errore demortui ſunt, te exaltantes in omnia ſæcula.* Qui τῇ πλάνῃ
νεκροῦται in errore immoritur, juſtus non eſt, ſed Dei inimicus vi- 320
tam ponit, & nonniſi impius & peccator habetur æternis ſuppliciis condemnatus, at hos omnes πάντας, infernus evomuit, ergo omnes tunc juſtos, & impios omnes evomuit. Genus ipſe tertium nullum agnoſco; ſi in tanta Chriſti munificentia, & liberalitate, dicamus etiam miſericordia, pueros in limbo, vel alios in Purgatorio excludant, næ iſti Dei immenſam humanitatem imminuant, qui peccatores peſſimos & pœnis dignos liberat, pueros, & bonos, dignos quorum miſereatur, in pœnis relinquit: Manet ergo certiſſimum dictis ejuſcemodi genus humanum univerſum ab Adamo ipſo per Chriſti ad inferos deſcenſum fuiſſe in vitam vindicatum, ſed ſepulchra cadaveribus, & infernum animabus ſpoliatum, novam ſibi ſtipem ad ſublevandam inopiam à morte ipſa petiiſſe; ſed quis ſimilia in Eccleſia, ſi ex Eccleſia fuerit, faſſus eſt unquam?

Ter-

Tertium eſt, Chriſtum deſcenſu ſuo illo ad inferos l) mortuis omnibus remiſſionem prædicaſſe, dediſſe iis, qui crediderunt, denegaſſe incredulis. Pag. 5. b. 2. p. *τῷ σταυρῷ σου τὴν εἰρήνην εὐαγγελισάμενος, καὶ κηρύξας αἰχμαλώτοις σωτήρ μου τὴν ἄφεσιν τὸν κρατοῦντα ᾔσχυνας Χριστὲ γυμνὸν, ἠπορημένον δείξας τῇ θείᾳ ἐγέρσει σου. Cruce tuâ pacem annuncians, & prædicans captivis ſervator meus remiſſionem, dominantem confudiſti Chriſte, nudum, & inopem oſtendes*
321 *divinâ tuâ reſurrectione. Captivos* intelligit vinculis in inferno addictos, quos alibi *δεσμώτας* vocat. *Dominantem* infernas poteſtates. Sed ne pro *captivis* peccatores, & *dominante* *κοσμοκράτορα*, & prædicationem Chriſti in hac vita, non poſt mortem intelligas, quamvis noſtræ ſententiæ loca alia ex aliis libris adducta ſtabiliant, habeto tibi & alium locum ex pag. 127. a. 2. m. *ὅτι τὸν ᾅδην ἔδησας ἀθάνατε ὡς θεὸς παντοδύναμος καὶ νεκροὺς συνανέστησας, καὶ πύλας τοῦ θανάτου συνέτριψας καὶ κράτος τοῦ ᾅδου καθεῖλες ὡς θεός. διὸ οἱ γηγενεῖς δοξολογοῦμέν σε πόθῳ τὸν ἀναστάντα καὶ καθελόντα ἐχθροῦ τὸ κράτος τοῦ πανώλους καὶ πάντας ἀναστήσαντα, τοὺς ἐπὶ σοὶ πιστεύσαντας. Quòd infernum ligaſti immortalis ut Deus omnipotens, & mortuos reſurgere feciſti, & portas mortis contriviſti, & poteſtatem inferni enervaſti ut Deus. Propterea terrigenæ gloriam tibi cum deſiderio dicimus, qui reſurrexiſti, & oppugnaſti hoſtis vim perditiſſimi, & omnes in vitam reduxiſti, qui in te crediderunt.*

Et cùm videam hujuſce erroris de ſalute damnatorum ſemina non in hoc libro tantùm, quem modò dijudico, ſed in Triodio, Pentecoſtario, ac aliis Græcorum libris Eccleſiaſticis ſæpiùs ſpargi, non abs re erit, ut cenſeo, rem hanc altiùs, accuratiùsque examinare, ut unde error irrepſerit, undéque propagatus tantùm Græcorum libros infecerit dignoſcentes, malo medicinam non incommodam afferamus. Quæſitum diutiùs eſt etiam ab ipſis Eccleſiæ incunabilis, an fides tantùm in Chriſtum vel per Chriſtum ſalutem animis pareret, adeo ut qui, licèt laudabili vitæ
322 inſtituto, integra ſcilicet vita, ſcelerísque puri vixiſſent, in Chriſtum tamen non crediſſent, æternis ſuppliciis damnarentur. Omnes in eo convenêre fontem ſalutis Chriſtum eſſe, ab eo tantummodò expectandam: oleum, ſi in aliis perquiratur, perdi. Neque in hac re fuit inter Catholicos dubitatio. Primus Marcion, ut

l) Confer quæ ſupra p. 239. ſqq. 308. ſq.

ut lib. 1. cap. 29. refert Irenæus, fundamentis dogmatum inverſis, debitam ſalutem per Chriſtum viris juſtis ſurripuit, quam injuſtis non eſt veritus elargiri. Nam docuit Cainum, Nembrotum, Sodomitas, Ægyptios, ac alios moribus immaniſſimis deſcenſu Chriſti ad inferos ſalutem conſecutos, cùm ibi remanſerint Abelus, Enochus, Abrahamus, ac cæteri Prophetæ & Patriarchæ, & ne ſine ratione, rationis ipſe expers loqui videretur, addebat, juſtos cùm alibi ſæpiùs Deum illos tentantem vidiſſent; tunc etiam tentare eum ſuſpicatos, admonitionibus Chriſti non credidiſſe, ideóque apud inferos deſtitutos. Sed ridicula hæc. Nemo enim abſque fide ſalutem habuit. Nonnemo m) in contrariam ſententiam trahere conatus eſt Clementem Alexandrinum, Chryſoſtomum, Juſtinum Martyrem, & Euthymium, tanquam qui viderentur aſſerere, Philoſophiam gentibus, vel ſolam Dei cognitionem ante Chriſti adventum ad ſalutem ſuffeciſſe, & ſimili ratione Judæis Prophetas, & gentibus probatiſſimos quosque conceſſiſſe, ut eorum ope uterque ſalutem conſequi poſſet; eósque qui ita vi- 323
xerint non minùs Chriſtianos eſſe, quàm alios ſic dictos poſt Chriſti adventum, ideóque multos ex illis ſalutem conſecutos. Sed optimè illi ſatisfactum fuit à Catholicis, rectáque horum Patrum ſententia aliis eorum dictis, falſa exploſa, communita eſt. Hinc ab iis repetendis abſtineo. Quid hìc hæreticorum recentiorum nugas aggeram, qui in vita æterna, & Herculem, & Theſeum, & Numam, & Camillum, & Catones, & Scipiones, & Socratem, & Virgilium; Et quos non cœlo locant? Ex Catholicis cum iſtis inſaniit Ludovicus Vives n) meritò à Theologis Lovanienſibus notatus. Vide ſi placet Roſueidum in lege Talionis tab. 1. & in Anticapello cap. 1. Julium Bullengerum Diatriba in cap. 1. exercit. 1. Caſaubonianæ in Baronium, Gerardum Joannis Voſſium Hiſtor. Pelagianæ lib. 3. parte 3. theſi 11. Franciſcum Fevardentium, & alios, qui robuſtè admodum haſce Hæreticorum næniolas refellerunt, tantósque Patres ab Hæreticorum calumniis vindicarunt. De Theophilo, Falconilla, Trajano, & aliis, quid ſentiam ipſe jam o) dixi; licèt non inficiar pleroſque eſſe, qui Trajani hiſtori-

m) Iſaacus Caſaubonus Exerc. 1. ad Baron. cui adde ſi placet Montacutii Analecta Exerc. 1.

n) Ad Auguſtin. de Civitate DEI XVIII. 47.

o) Supra p. 114.

am approbent, quorum non minimam partem in unum collegit Alphonſus Ciacconus Apologiâ de hac re editâ, & Franciſcus de Mendoza lib. 2. de floribus ſacris, problem. 6. in quo dubitat an B. Virgo ſuo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit, & multa notatu digna aſſumit.

324 Ridicula quoque eſt eorum ſententia, qui tradunt Judam, cùm ſciret Chriſti in inferos adventum, & inde omnium ſalutem futuram, ſuſpendio Chriſti mortem prævertiſſe, ut inde poſtmodum adventu Chriſti ſalvus educeretur. Sententiam refert, & refutat Glycas ſive Zonaras epiſt. 56. πλὴν οὐχ οὕτως ἐπὶ τὴν ἀγχόνην ἐλήλυθε, καθά τινες ὑπειλήφασιν, ὥστε προλαβεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ εἰς ᾅδην κατελθεῖν ἐπὶ τῷ τυχεῖν ἐκεῖσε παρ' αὐτοῦ συγχωρήσεως. τοῦτο γὰρ οὐκ ἄν ποτέ τις καταδέξαιτο λογισμοῦ κύριος ὤν. ὁ γὰρ πωρωθεὶς ἐπὶ τοσοῦτον τὴν διάνοιαν, ὁ παντάπασι τὴν ἑαυτοῦ ἀπογνοὺς σωτηρίαν, πῶς, ἢ ποίῳ τρόπῳ καθ' ἑαυτὸν τοιαῦτα συνέστρεφε; πῶς ἐμελέτα κατελθεῖν τε εἰς ᾅδην, κἀκεῖσε θεῖναι μετάνοιαν; ἄλλοτε πόθεν ἐκεῖνος ἤκουσεν, ἢ τινὸς εἰπόντος τοῦτο μεμάθηκεν, ὅτι πρὸς ᾅδην κατελθὼν ὁ Χριστὸς, κήρυγμα μετανοίας, καὶ τοῖς ἐκεῖσε κηρύξειε; καὶ ταῦτα τοῦ προφήτου Δαυὶδ καθεκάστην ἀκούων λέγοντος· ἐν δὲ τῷ ᾅδῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι; πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις ὁσιώτατε ἀνέρ, καί τι περὶ τοῦ Ἰούδα φησὶν ὁ χρονογράφος ἐκεῖνος Γεώργιος ὁ Κεδρηνὸς εἰδέναι βούλομαί σε δι' εἴδησιν. λέγει γὰρ πολλὰ παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ὁ Ἰούδας, ὥστε προσελθεῖν καὶ βαλεῖν μετάνοιαν, οὐκ ἠθέλησεν. ἐφ' ᾧ καὶ ἀκούσας ὅτι ἀνελήφθη ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοσοῦτον ὠγκώθη, ὥστε καὶ μέσον λακίσαι. καὶ περὶ μὲν τῆς ματαιολογίας ταύτης οὕτως. ὅτι δὲ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ὁ ἄθλιος ἀπογνοὺς, οὐ μὴν ἐν ᾅδῃ σωτηρίας ἐλπίζων τυχεῖν τῷ δι' ἀγχόνης τέλει ἐχρήσατο, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀριδήλως τοῦτο δεδήλωκεν ἐν τοῖς πρὸς Ἀντίοχον κεφαλαίοις οὕτως εἰπὼν, οὐδὲν χεῖρον ἀπογνώσεως, ᾗ συνεχεθεὶς ὁ Ἰούδας ἀπήγξατο.

325 *Sed tamen non hac ratione ad laqueum venit, ut quidam exiſtimarunt, ut anteverteret Chriſtum, & ad inferos deſcendens ab eo ſibi eo in loco veniam impetraret. Id enim nemo unquam admiſerit, dummodo conſilii compos ſit. Qui etenim tantundem cognitione obduratus eſt, & modis omnibus de propria ſalute deſperarit, quomodo, aut quanam ratione in ſeſe ſimilia reſolvebat? quomodo meditabatur ad inferos deſcendere, ibique pœnitentiam agere? inſuper undenam ille audiit, aut quo id referente edidicit, deſcenſu ſuo ad inferos Chriſtum pœnitentiam illis, qui ibi erant pra-*

Digitized by Google

prædicaturum, eóque potiſſimum ſi audiat quotidie Prophetam dicentem, in inferno autem quis confitebitur tibi? *Præter jam dicta, ô ſacratiſſime vir, quid de Juda Georgius Cedrenus Chronographus referat ſcire te, ut id quoque non te lateat, cupio; tradit enim, multis ſollicitatus ab Apoſtolis Judas ut accederet, factique ſui eum pœniteret, noluit, ideóque audiens Chriſtum aſſumptum fuiſſe, in tantam molem excrevit, ut medius rumperetur. Et hæc quidem de hujus ſententia inanitate. Eum porrò de propria ſalute deſperantem, non apud inferos de ſalute ſperantem laqueo vitæ finem quæſiſſe, magnus Athanaſius manifeſtò docuit in quæſtionibus ad Antiochum illis verbis: Nihil eſt deſperatione deterius, quâ correptus Judas ſeſe in laqueum induit.* Ammonius quoque Presbyter ſatis antiquus auctor narrat Chriſti deſcenſu ad inferos animas omnes, & ipſius Judæ à vinculis fuiſſe ſolutas, non tamen omnes cum Chriſto aſcendiſſe, ſed tantummodò illas quæ crediderunt. Idem Glycas: *ἐπιβεβαιοῖ δὲ ταῦτα καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἀμμώνιος λέγων, ὅτι τοῦ* 326
Χριστοῦ κατελθόντος εἰς ἅδην αἱ ψυχαὶ πᾶσαι καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ Ἰούδα τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν. οὐκέτι δὲ καὶ πᾶσαι τῷ Χριστῷ συνανῆλθοσαν, μόναι δὲ αἱ πιστεύσασαι. Tantámne fuiſſe vim & efficaciam adventus Chriſti ad inferos, ut ſolâ ſui præſentiâ damnatorum vincula, ſi tamen in locum damnatorum acceſſit, fuerint diſſoluta? & poterant jam liberi, niſi inertes eſſe voluiſſent, Chriſtum ſequi, & conari aliquid de ſua liberatione? Quis enim præſente Chriſto, & vincula ſolvente, ne unà cum eo commearent, impediſſet? id ſanè non tentaſſent in fugam verſi dæmones. Perfidia eos detinuit, & pertinacia in malo, ſed ſplendor Chriſti, & poteſtas, quemadmodum vincula, & tenebras, ita malum animum, & pervicax ingenium emolliiſſet. Si Judas Chriſtum expectabat ad beneficium à Chriſto accipiendum paratus, credens tanto miraculo, ideóque vitam ſibi eripuit, jam redivivus Apoſtolus, ſuo throno, cùm omnes judicio divino palam ſubjicientur, ſedebit. Sed nugæ.

Andreas Cretenſis Virginis animam, referente, nec improbante Glycâ epiſtolâ 42. poſt mortem ad inferos deſcendiſſe tradit. *εἰ δὲ καὶ εἰς ἅδην λέγει, τὴν μακαρίαν αὐτῆς ψυχὴν κατελθεῖν ὁ θειότατος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, ἅτε τὰ ἐκεῖσε παρὰ Χριστοῦ τελεσθέντα μυηθησομένην μυστήρια. πῶς τε νενίκηκε, καὶ ὅπως τοὺς μοχλοὺς ἐκείνους συντρίψας ἐγείρεται, μὴ θαύμαζε τούτου ἕνεκεν, μηδὲ ξένον τὸ πρᾶγμα ἡγοῦ, ἀμήχανον εἶναι λέγων καὶ ταῖς τοῦ κυρίου παρα-*

327 πεθεῖναι χερσὶ, καὶ εἰς ᾅδην αὐτὴν κατελθεῖν. ὃν γὰρ τρόπον ὁ κύριος εἰς χεῖρας σου πάτερ παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου ἔλεγε, εἰς ᾅδην δὲ ὅμως τηνικαῦτα κατήρχετο. οὕτω δὴ καὶ τὰ κατὰ τὴν παρθένον διαγνοεῖσθαι σε ἄξιον. *Et ſi in infernum quoque beatam illius animam deſcendiſſe tradat diviniſſimus Andreas Cretenſis, ut ſcilicet myſteria à Chriſto ibi peracta addiſceret, & quomodo devicerit, & quanam ratione vectibus illis fractis reſurrexit. Ne hoc tibi admirationem concitet, neque rem eſſe peregrinam exiſtima, fieri non poſſe, inquiens, eam in manibus Domini deponere, & in infernum deſcendere. Quemadmodum enim Dominus, In manus tuas Pater commendo ſpiritum meum, dicebat, nihilominus in inferna tunc deſcendebat, eodem modo & res Virginis dijudicandæ ſunt.*

Nec Virginis tantùm, ſed & reliquorum hominum animas poſt mortem in infernum deſcendere ex eodem Andrea idem Glycas enunciat & probat. Eâ tamen differentiâ, quòd juſtis ad contemplanda Chriſti myſteria etiam in illa regione patrata, loco tranſitus ad cœleſtia concedatur; impiis tanquam ſedes, in qua remanent æternis ſuppliciis cruciandi. ὕστερον δὲ τοῦ κυρίου κατάγε τὸν τοῦ πάθους καιρὸν εἰπόντος· πάτερ εἰς χεῖρας σου παρατίθημι τὸ πνεῦμα μου, ταῖς μὲν τῶν δικαίων τηνικαῦτα ψυχαῖς, ἡ πρὸς τὰ ἄνω πορεία κεχάρισται, οὐδὲ γὰρ δωρεὰν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ αὐτῶν ἀπέθανεν, αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ καθάπερ καὶ πρότερον τοῖς κάτω ἐναπομένουσι, καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἐν τῷ εἰς τὴν κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου λόγῳ αὐτοῦ διέξεισιν ὁ θειότατος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης. λέγει γὰρ οὑτωσὶ,
328 καὶ νῦν μὲν ἁπάντων ἀνθρώπων, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν ἁγίων αἱ ψυχαὶ τὸν ἀμειδῆ τῶν ᾅδου τόπον ἐπέρχονται, οὐ κατέχονται δέ. πλὴν ὅσαι τῇ κατὰ τὸν βίον ῥᾳστώνῃ τὸν δι᾽ ἁμαρτίας θάνατον ἑαυταῖς ἐπεσπάσαντο· ὥστε διελεύσονται μὲν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ διὰ τῶν τοῦ ᾅδου πυλῶν. οὐ γάρ ἐστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον. οὐ μὴν δὲ καὶ καταχεθήσονται καθὰ καὶ πρώην, ὅτε σὺν τῷ θανάτῳ ἐβασίλευεν ἡ ἁμαρτία. διελεύσονται δὲ ὥστε μυηθῆναι τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐκεῖσε παρὰ τοῦ κυρίου τελεσθέντα μυστήρια, πῶς τε νενίκηκεν, καὶ ὅπως τοὺς μοχλοὺς ἐκείνους συντρίψας ἐγήγερται. αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ θεολόγος ὑπεμφαίνων Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὸ Πάσχα λόγῳ αὐτοῦ καὶ τάδε φησίν. ἂν εἰς ᾅδου κατίῃ, συγκάτελθε. γνῶθι καὶ τὰ ἐκεῖσε τοῦ Χριστοῦ μυστήρια, καὶ τίς ἡ οἰκονομία τῆς διπλῆς καταβάσεως. *Cùm poſtmodum tempore Paſſionis Dominus dixiſſet, Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, juſto-*

rum

Digitized by Google

rum tunc animabus ad ſuperiora aditus datus eſt, neque enim gratis pro illis Chriſtus mortem oppetiit; peccatorum autem animæ, quemadmodum & priùs in locis infernis remanent. Idque manifeſtum eſt ex his, quæ tractat in oratione de dormitione ſanctiſſimæ Deiparæ diviniſſimus Andreas Cretenſis. Et nunc quidem ait, omnium hominum, & ipſorum quoque juſtorum animæ triſtem inferorum locum pertranſeunt: nec detinentur, niſi tantùm eæ, quæ viventes luxu ac deliciis, mortem, quæ per peccatum advenit, in ſemet attraxerunt. Quapropter pertranſibunt quidem per inferorum portas juſtorum animæ. Neque enim eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, ſed non detinebuntur quemadmodum anteà, cùm unà cum morte peccatum dominatum obtinebat. Pertranſibunt verò ut myſteria ibi ſupra
naturam à Domino perfecta addiſcant: quomodo vicit, & quomodo vecti- 329
bus illis confractis reſurrexit. Id idem & Theologus Gregorius in oratione de Paſcha innuens ait, Si ille in inferna deſcendit, deſcende tu quoque, & Chriſti myſteria eo in loco apprehende, & quænam fuerit diſpoſitio duplicis deſcenſus. Eadem videtur repetere idem Andreas orat. de vita humana, ac de dormientibus.

Neque minùs obſervandum eſt, quando jam de deſcenſu Chriſti ad inferos ſermo eſt, Nicephorum Calliſtum Hiſtor. Eccleſ. lib. 1. cap. 31. Chriſtum in inferno tantùm apparuiſſe, & inſtar fulguris patratis omnibus, quæ de eo narrantur, eodem horæ momento rediiſſe: idque etiam tenuiſſe Chryſoſtomum refert. ὁ γὰρ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χριστὸς μετὰ ψυχῆς μόνης διαιρεθείσης τῷ θανάτῳ τοῦ σώματος ἐπιφανεὶς ταῖς ἐν ᾅδου τῶν δικαίων ψυχαῖς τῆς πρὸς τὸν παράδεισον ὁδοιπορίας ὁδηγὸς ἐχρημάτιζε. Φωτὸς ἀρχηγὸς καὶ ἡγεμὼν αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ δὴ καὶ τῷ λῃστῇ γεγονώς. καὶ γὰρ αὐθήμερον, μᾶλλον ἢ αὐθωρὸν τοῦ ᾅδου ἀνέθορεν, ὥστε ἔτι καὶ τῷ χρυσοῦ τὴν γλῶτταν μάλιστα διηκρίβωται. οὐ γάρ πως ἦν τῶν εὐλόγων, καὶ τὴν ἐκείνου ψυχὴν τῷ ᾅδῃ κατέχεσθαι μηδέν τι τῆς πατρῴας ἐπαγομένην ἀρᾶς. ἀθρόον δὲ καὶ οἷον φάναι ἀστραπῆς τάχει τούς γε ἀξίους διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ὑπεραστραπτούσης θεότητος καταυγάσαι, καὶ τῶν ζοφερῶν ἐκείνων καὶ ἀνηλίων κευθμώνων ἀπείρῳ δυναστείᾳ ἐξαγαγών, ἅτε δὴ συντρίψας τοὺς ἐκεῖ πρωτοστάτας τοῦ σκότους, καὶ ἀρχηγοὺς τῶν κακῶν, ταῖς τῆς θεαρχίας αὐγαῖς, καὶ τῇ στρατιᾷ τῶν ἀγγελικῶν παρατάξεων, ἀχρόνως, ἀκόπως, καὶ τὸ ὅλον φάναι θεοπρεπῶς πρὸς τὰς
ἱερὰς, καὶ φωτὶ ἀπλέτῳ καταλαμπομένας τοῦ παραδείσου ἀκαριαίᾳ ῥο- 330
πῇ μετάγει σκηνάς. *Ipſe enim juſtitiæ ſol Chriſtus animâ ſolâ per mortem*

à corpore ſegregatâ apud inferos juſtorum animis præſto fuit : & dux itineris ad Paradiſum ferentis præiit, lucis princeps, viæque ductor eis perinde atque latroni factus. Eadem namque die, ac potius eadem horâ ab inferis rediit, ut quidem cùm alii nonnulli, tum is cui aurea lingua nomen indidit, in primis hæc accuratiùs certiúſque expoſuêre. Nec enim rationi conſonum erat, animam ejus apud inferos retineri, qui nihil prorſus à primi parentis maledictione, & exitio ſecum attuliſſet. Subitò verò, & ut ita dicam fulgetri celeritate dignos, atque idoneos luce ſummè coruſcantis Deitatis illuſtrans, ac immenſa potentia, ex caliginoſis illis, ſoléque carentibus latebris reducens : & principibus ibi tenebrarum, ducibúſque malorum divinæ poteſtatis ſplendore, & Angelicarum cohortium militiâ, quaſi obtritis nullo tempore, & labore nullo, atque, ut ſemel dicam, eo, qui ſolum Deum decet modo in momento uno ad ſacra immenſáque luce relucentia paradiſi tabernacula traduxit. Animam ſcilicet Chriſti, quæ nihil à primi parentis maledictione attraxit, indecorum, abſonúmque videbatur apud inferos diutiùs retineri. Verum eſt, ſi ad pœnas & anguſtias, eáque nolens retineretur; ſed cùm ibi eſſet veluti rerum aliarum, ita & inferorum Dominus, ſuàmque majeſtatem pellendo dæmones, ſervando ſibi complacitos oſtenderet volens & libens, abſurdè nimis, & contra Evangelii verba tempus tri-
331 duanæ moræ decantatur : quod licèt in anguſtiora ſpatia ad horas præter propter XXXVI. redigendo contraxerit, non ita tamen coarctavit, ut in morulam comminueret. Verè enim tribus diebus, & tribus noctibus manſit in ſepulchro corpus, & conſequenter anima in inferno. Quod optimè à Leone Papa ſermone I. de Reſurrectione exprimitur. *Tam velox incorruptæ carnis vivificatio fuit, ut major ibi eſſet ſoporis ſimilitudo, quàm mortis, quoniam Deitas, quæ ab utraque ſuſcepti hominis ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate diviſit, poteſtate conjunxit. Ne turbatos diſcipulorum animos longa mæſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram tam mirâ celeritate breviavit, ut dum ad integrum ſecundum diem pars primi noviſſime, & pars prima tertii concurrit, & aliquantum temporis ſpatio deciderit, & nihil de dierum numero deperiret.* Nec aliud nobis innuit Gregorius de Reſurrectione Chriſti : *Quæ cùm ita ſe habeant, conſtat nobis præfinitum tridui ſpatium à veſpera poſt quintam uſque ad veſperam ſabbati, tempus reſurrectionis ita dimetientibus, ut interjecta nox connumeretur, quæ Paraſcevem in dies duos, & noctem unam partitur. Decebat enim, ut in ejus imperio, qui ſæculis*

culis dominatur, novâ ratione ſpatia temporis accommodarentur ad rerum utilitatem, non autem res neceſſariò, ſtatutis temporum terminis extenderentur, & divina potentia celeriùs, bona nobis ad exitum perducente, termini temporis ita contraherentur, ut non pauciores tamen, quàm tres dies
& totidem noctes contineret. Hunc enim numerum myſtica & arcana ratio 332
continebat, nec ſolita dierum & noctium ſpatia celerem divinæ virtutis actionem retardarent. Qui enim & ponendæ, & rurſus ſumendæ animæ cùm vellet, habebat poteſtatem, poterat etiam tanquam ſæculorum auctor efficere, ut actionibus ſuis tempus inſerviret, non autem tempori actiones. Nec longè eſt ab hac ſententia idem Nicephorus in Synaxario Paſchatis; poſtquam enim varias de triduana in ſepulchro mora expoſitiones attuliſſet, ſubdit: *εἰ δὲ εἰς τὴν τρίτην ἐπαγγειλάμενος εὐεργετήσας ἡμᾶς ὁ σωτὴρ συντομώτερον διεπράξατο τὴν εὐεργεσίαν, καὶ οὕτω χάρις αὐτῷ. Quòd ſi cùm pollicitus fuiſſet in diem tertium, de nobis Servator benè merens in breviora tempora beneficium contraxit, gratia ſint ipſi.* Et Chriſtum apud inferos reſurrectioni juſtorum tribus diebus, & tribus noctibus operam dediſſe fatetur Proclus Patriarcha Conſtantinopolitanus orat. de S. Paſchate, quæ incipit, *νικάτω καὶ λόγων. οὐδέποτε τρισὶ νυχθημέροις φύσις εἰς ἀνάστασιν ἐλοχεύθη. Nunquam tribus diebus, & tribus noctibus natura ad reſurrectionem concepta, ac generata eſt.* Hoc eſt, tum primùm à Chriſto triduano illo ſpatio naturam humanam ad reſurrectionem evocatam, qui eſt genuinus auctoris ſenſus, non quem expreſſit Interpres. Andreas item Cretenſis orat. de vita humana, & de dormientibus: *εἰ οὖν καὶ αὐτὸς εἵλετο κύριος ὢν τοῦ παντὸς τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν ἐπιδείξασθαι, καὶ τὸν ἀμειδῆ τοῦ ᾅδου χῶρον τὸν ἀφεγγῆ λέγω, καὶ σκοτεινὸν νυκτοτελήμερον διελήλυθε· τί ξένον; Si itaque ac ipſe elegit, licèt Do-*
minus eſſet univerſi ad inferos deſcenſum palàm in ſe recipere, & luctuoſa in- 333
ferni loca, obſcura, inquam, & tenebroſa, tribus diebus, & tribus noctibus pertranſiit, quid mirum?

Græcos tamen poſteriores in ſententiam illam, quæ dicit omnes, vel plurimos à Chriſto ab inferis liberatos, & alios etiam poſteà Sanctorum precibus adjutos, quæ mitior eſſe videtur, ut eò unde egreſſa eſt, revertatur oratio, fuiſſe propenſiores, nulla alia potior cauſa fuit, quàm *Purgatorium.* p) Cùm enim communi Pa-

p) Equidem fatendum eſt Græcos qui ita ſentiunt, ut ex inferis redemtionem ac liberationem admittant, plumbeis argumentis pugnare adverſus Latinorum purga-

Digitized by Google

Patrum ſententiâ viderent ſuffragia pro mortuis, & neceſſaria eſſe in Eccleſia, neque fruſtrà à Chriſtianis fieri, quando ea in emolumentum animarum vertantur, quas à pœnis liberant, & hoc negare, eſſet univerſa ſanctorum Patrum monumenta de medio tollere: ne cogerentur ex una parte Purgatorium fateri, à quo animæ piis operibus extrahuntur, in perniciosiorem ſententiam verſi ſunt, ut dicerent illas animas illis operibus, non à purgatoriis pœnis, ſed inferni liberari, quo quid dici poteſt immanius? quid à Patrum & Conciliorum doctrina magis alienum? Ne Purgatorium fateri compellaris, cruciatus omnes æternos, & æternitati ſuppares tollis, & inextinctum illum ignem temerè ſatis, & contra Eccleſiæ decreta extinguis, eodémque momento errorem Origenis de reparatione dæmonum renovas, & à faucibus orci, in quibus tandiu damnatus inhæſerat, inter vivos reſtitutis; & dum-
334 modo in aſſerendo Purgatorio cum Latinis non convenias, nihil tibi curæ eſt, ſi cum Origene, & illius aſſeclis condemneris. Si votis Eccleſiæ, ſi Chriſtianorum in defunctos officiis tantumdem amans animum dediſti, ut ſummè doleas, ſi concepto per te lucro defraudentur, ne ad æviternas inferorum pœnas transferas, habes in quæ melius tutiúsquę exerceas, purgatoriis dede cruciatibus. Sic tibi, defunctis, univerſæque Eccleſiæ benè conſules, ſin minus, operam ludis. Non verba do, non fingo fallacias. Græci ipſi ſuis ſcriptis dicto meo fidem faciant; ſitque primus Gabriel Philadelphienſis. Is ut Purgatorium neget adverſus Eccleſiam Romanam cap. 4. etiamnum Dei miſericordia animas peccatorum ob preces pro illis à piis hominibus effuſas à pœnis inferni liberari dicere non veretur. *ὅτι ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔγινε μέχρι τοῦ νῦν ἡ τελεία ἀπόφασις, καὶ καθόλου κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ὁ ᾅδης εὑρίσκεται ἀνοικτὸς, καὶ ἡ ἄπειρος εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἑτοίμη πρὸς τὸ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦτο αἱ ψυχαὶ οὐ μόνον λαμβάνουσιν ἄφεσιν, καὶ παράκλησιν διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς Θεὸν γινομένας εὐχὰς, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῆς κολάσεως.* *Cùm ad hæc uſque tempora ſententia poſtrema atque univerſalis in peccatores lata non eſt, infernus invenitur reſeratus, & finita Dei miſericordia ad miſerendum parata. Quapropter animæ non tantùm ob effuſas pro illis ad Deum preces remiſſionem accipiunt,*

torium, quod ipſimet aliis verbis vel admittunt vel admittere coguntur. Adde ſi placet quæ ſupra p. 116.

cipiunt, & conſolationem, ſed abſolutam libertatem, & liberationem à pœnis. Secundus ſit Georgius Coreſius, qui recentiorum Hæreticorum labe infectus, loca à ſanctis Patribus in infernis terræ parti- 335
bus pro detentorum vario ordine, varia ac diverſa conſtituta, in unum tantummodo locum, anguſtè admodum coarctans ac confundens, infernum ſcilicet, ab eo non animorum ſolùm liberationem aſſeverans, verba illa Scripturæ, *in inferno non eſſe pœnitentiam*, ita exponit de purgatorio igne. ὅμως καὶ αὕτη ἡ ἔνστασις εὔλυτός ἐστιν ἐξ ὧν ἀνωτέρω ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ἐθεολόγει τὴν ῥῆσιν περὶ τῶν παντελῶς καταχεκριμμένων κατανοεῖσθαι. εἴτ᾽ ἐπιστῆσαι χρὴ μὴ φάναι τὸν προφήτην ἐν τῷ ᾅδῃ μὴ εἶναι λύτρωσιν, ἀλλὰ μετάνοιαν. ἐπείτοιγε οὐδὲ οἱ τῶν τοῦ ᾅδου δεσμῶν λυτρούμενοι οἰκείᾳ μετανοίᾳ, ἀλλ᾽ εὐχαῖς τῶν ζώντων ἐκεῖθεν ἐξέρχονται. *Nihilominus hæc objectio ſolui facilè poteſt ex iis, quæ ſuprà Joannes Damaſcenus in Theologicis aſſeverabat, dictum de iis, qui modis omnibus damnati ſunt, eſſe intelligendum, vel etiam reſpondendum eſt, non dixiſſe Prophetam in inferno non eſſe liberationem, ſed pœnitentiam; quandoquidem qui ex inferni vinculis liberantur, non propriâ pœnitentia, ſed viventium precibus inde exeunt.* Quaſi qui modò ſalvantur opinione Coreſii peccatores, in peccatis quibus immortui ſunt, licèt obſtinati, & duri, viventium precibus liberentur, & peccatores abſque ulla pœnitudine ſalutem conſequantur. Peccatores, qui ſalvandi ſunt, ſi peccatores ulli unquam æternis pœnis addicti ſalvari poſſint, priùs pœniteant, oportet, Deum, quem oderunt, redament, ſicque reconciliati Servatori
ſuo piorum precibus pœnas illas evitabunt. Tu illis pœnitenti- 336
am negas, libertatem aſtruis, & ridiculum eſt, quod aſſeris non propriâ pœnitentiâ liberari, erit ſcilicet aliena pœnitentia, quâ ipſi libertatem conſequuntur, eáque fuerit preces viventium. Quis unquam ſimilia audiit? Preces viventium condemnatorum ad pœnas infernales pœnitentiam eſſe: & ſimilis ſortis homines nugari ſeſe non cognoſcunt? & dummodo Purgatorium elevent, omnes ſuas machinas, & commenta proſperè ſibi ceſſiſſe autumant? Sanè Damaſcenum, cui expoſitionem ſuam referunt, non intelligunt: apud quem impœnitentia tollit redemptionem, & ubi pœnitentia locum non habet, multò minùs redemptio. En verba lib. 2. de Fide orthodoxa cap. 4. διὸ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς δαίμοσιν αὐτοῦ ἡτοίμασται τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ ἡ κόλασις ἡ αἰώνιος, καὶ

τοῖς ἑπομένοις αὐτῷ. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὅπερ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ὁ θάνατος, τοῦτο τοῖς ἀγγέλοις ἡ ἔκπτωσις, μετὰ γὰρ τὴν ἔκπτωσιν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μετάνοια, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις μετὰ τὸν θάνατον. *Quapropter diabolo, & dæmonibus ejus præparatus eſt ignis inextinguibilis, & ſupplicium æternum, & iis, qui eum ſequuntur. Sciendum autem eſt, quod hominibus mors eſt, id idem Angelis eſſe lapſum: namque poſt lapſum non eſt illis pœnitentiæ locus, quemadmodum neque hominibus poſt mortem.* Angelis ſupplicium æternum eſt, & ignis inextinguibilis, quoniam poſt lapſum non eſt illis pœnitentiæ locus, quemadmodum neque hominibus poſt mortem. Lapſi itaque Angeli, & homines
337 mortui pœnitentia non ducuntur, & quod Angelis poſt lapſum, id hominibus evenit poſt mortem. Argumentare ergo; ſi Angeli poſt lapſum, qui pœnitere non poſſunt, æternis affliguntur ſuppliciis, id quoque hominibus poſt mortem eveniet, cùm nec ipſi pœnitere poſſunt; vel ſi homines licèt pœnitere non poſſunt, miſericordiâ tamen Dei redemptionem conſequuntur, Angeli quoque id idem miſericordiâ Dei habebunt, & ſic aliquando dæmones à ſuppliciis æternis liberabuntur, non pœnitentiâ propriâ, ſed miſericordiâ Dei. Annon qui Catholicus videri cupis, Origeniſtam agis? quare ubi pœnitentia non eſt, neque erit ulla ſtatus mutatio, ſed peccatores condemnati ad pœnas æternas, æternis quoque temporibus punientur, quando id æternum quoque ſignificet. Nulli dubium eſt apud ſacras literas, & divinos ſcriptores ſæpiſſimè æternum non pro infinito temporis ſpatio, ſed pro longo aliquo, aut magno tempore ſumi. Auguſtinus tomo 4. quæſt. 31. ſuper Geneſim, & tomo 5. lib. 16. de Civitate Dei cap. 26. & tomo 6. contra Priſcillianiſtas, & Origeniſtas cap. 5. &. 6. in eadem ſententia eſt, probátque Exodi 21. *Serviet in perpetuum*, id eſt, usque ad annum Iubilæi. Geneſ. 17. *Dabo tibi terram Canaan in poſſeſſionem æternam*, id eſt, longiſſimæ durationis, & ibidem, *Eritque pactum meum in carne veſtra in fœdus æternum*: & tamen circumciſio, de qua ſermo eſt, adveniente Chriſto, veluti umbra ad-
338 veniente luce diſparuit. Ne plura hic congeram, Vide Joannem Ferdinandum tomo 1. Theſauri. 55. verbo *æternitas*. Sed quid id fuerit ad pœnas æternas inferni, quæ ideò æternæ dicuntur, quia nullo unquam tempore finient, unà cum ipſo Deo ſempiternè duraturæ? quòd ſi æternum per te in pœnis damnatorum ſic accipitur,

pitur, ut non perpetuum ſit, ſed ſaltem diuturnum, undenam habebimus beatorum gloriam, cujus perpetuitas non alio, quàm hoc eodem vocabulo indicatur, ſemper eſſe duraturam, nec aliquando unquam finem habituram? Græcis eſt αἰώνιος μακαριότης, αἰώνια ἀγαθὰ, αἰώνιος τρυφὴ, αἰώνιος βασιλεία, αἰώνια τερπνὰ, αἰώνιος ζωὴ, αἰώνιος ἀντίδοσις, αἰώνιαι σκηναὶ, αἰώνιος τιμὴ, αἰώνιος κατάπαυσις, αἰωνίζουσα δόξα, διαιωνίζον φῶς, αἰδιος εὐφροσυνή, ἀτελεύτητος ζωή, & ſexcenta alia: nec occurrit vox alia, quæ magis æternitatem, & ſine ullis limitibus durationem indicet, quare ſi inferno Origenicè tempora, non verò Catholicè decurtas, & in anguſtiſſimos terminos coarctas, quid vetat id idem tibi: & de æterna beatitate ſtultiſſimè, & quam maximè animabus perniciosè aſſerere. Ipſe qui Catholicus ſum, quemadmodum beatorum gloriam nunquam deſituram firmiter teneo, ita & pœnas inferni iiſdem cum gloria æternitatibus commenſurari firmiter credo. Et cùm manifeſtò poſtmodum mihi compertum ſit precibus Eccleſiæ, & fidelium animas ab inferis, namque à ſuppliciis, & pœnis quibus addicuntur, ita Deo miſerente per fidelium ſuffragia adjuvantur, liberari, & ad æterna gaudia perduci, 339
firmiter aſſero eas non à pœnis inferni, ſed à pœnis Purgatorii, quarum oppreſſione expurgatæ, atque incendio emaculatæ ſunt, vindicari.

Tertius ſit Joſephus Bryennius orat. 1. de Judicio. Σὺ δέ μοι σκόπει δύο στάσεως τόπους, τὸν ἐκ δεξιῶν, καὶ τὸν ἐξ εὐωνύμων· οὐχὶ καὶ μέσον ἐν τούτοις, ὥς τινες οἴονται, καὶ δύο τάγματα μόνα τὸ τῶν δικαίων, καὶ τὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ δύο κληρονομίας· τοῖς μὲν τὴν αἰώνιον ζωὴν, τοῖς δὲ τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν, ἀλλ᾽ οὐχὶ σὺν ταύταις καὶ τρίτην τινὰ, καθάπερ ἄρα οὐδὲ μέση τις ἀγέλη προβάτων, καὶ ἐρίφων ἢ ἐνταῦθα γινώσκεται εἶναι, ἢ ἐκεῖ παρὰ τῷ τοῦ Χριστοῦ θρόνῳ ἑστάναι πιστεύεται. *Tu porrò duo ſtationis loca contemplare, alterum à dextris, alterum à ſiniſtris, & nullum inter hos medium, ut quidam opinantur, & duos ordines tantummodo juſtorum, & peccatorum, & duas hæreditates, aliis quidem vitam æternam, aliis ſine ullo fine cruciatus, & nullam cum hiſce aliam tertiam, quemadmodum nullus intermedius grex inter oves & agnos, vel hîc dignoſcitur eſſe, vel ibi apud judicis thronum aſſiſtere creditur.* Obſcurè nimis, atque perplexè, qui præſentem rerum ſtatum cum futuro confundit. Nullus enim in extremo illo judicio ali-

um ab his duobus ſtatum agnoſcit. Tunc enim juſtis, inter quos etiam illi, qui purgatoriis pœnis expurgati ſunt, locum habent, omnia dextera ſunt, at peccatoribus ſiniſtra; ante tamen illud tempus cùm non omnes vel Paradiſi gloriam, vel pœnas inferni demereantur, tertius locus aſſignandus eſt, in quo maculis abje-
340 ctis, dignos ſe beatitudine faciant; quod negaſſe Briennium ex oratione ipſius ſecunda de eodem judicio apertè colligitur, cùm enim dubium propoſuiſſet, *quonam in loco nunc temporis ſanctorum animæ degant*, reſpondet: Αἱ μέντοι τῶν οἰχομένων ψυχαὶ δύο τόπους ἔλαχον εἰς διαγωγήν. αἱ μὲν τῶν ἁγίων τοὺς οὐρανούς· αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, τὸ τῆς γῆς κέντρον, τὸν ᾅδην δηλαδή. πλὴν αἱ μὲν τῶν ἁγίων ἐλευθερίᾳ τετίμηνται, ὅτι καὶ πάντα τὸν κόσμον, καὶ τὴν Ἐδὲμ τῆς τρυφῆς τὸ χωρίον ἐνδιαίτημα ἔχουσιν. αἱ δὲ κατακριθεῖσαι εἰς ᾅδου μένειν ψυχαί, ἐξελθεῖν ἐκεῖσε ἕως ἡμέρας τῆς κρίσεως καὶ φωτός, ἤ τινος ἀνέσεως ἀπολαῦσαι κωλύονται· οὐχ ὅτι πρὸ τοῦ κριθῆναι κολάζονται. οὔτε γὰρ οἱ ἅγιοι τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀγαθῶν ἀπολαύουσι πρὸ τῆς κρίσεως, οὔτε οἱ ἁμαρτωλοὶ τῆς ἀπεράντου κολάσεως ἐν μετουσίᾳ γίνονται· ἀλλ᾽ ὅτι ἐν φυλακῇ κατεχόμεναι ζοφερᾷ, φοβερούς καὶ ὠμούς, καὶ ἀνελεήμονας ἐπιστάτας τοὺς δαίμονας ἔχουσιν, οἳ οὐκ ἐῶσι τοῦ δεσμωτηρίου προκύψαι ἴνα, πῦρ βλέποντες, πῦρ πνέοντες, νυκτὶ ἐοικότες τὰ πρόσωπα διὰ τὸ κατηφὲς καὶ μισάνθρωπον. *Demortuorum animis duo loca, in quibus degunt, aſſignata ſunt, ſanctorum quidem cœlum, peccatoribus terræ centrum, infernus ſcilicet. Differunt tamen in hoc, quòd animæ ſanctorum libertate potiuntur, quando & mundum univerſum, & Edem deliciarum, loca pro ſede habent. At quæ in inferno permanere animæ condemnatæ ſunt, inde egredi ad judicii diem & luminis, vel alterius conſolationis participes fieri præpediuntur, non quòd antequam in judicium adducantur pœnas ſubeant, nam neque ſancti ante judicium æternis illis bonis perfruuntur, neque*
341 *peccatores indeſinentibus cruciatibus addicuntur, ſed quòd in obſcura cuſtodia mancipati, crudeles, efferatos, ac immiſericordes præſides dæmones experiuntur, qui nulli è phylaca emergere permittunt, ignem intuentes, ignem ſpirantes, facie nocti non abſimiles, quod triſte poſſident ingenium, atque inhumanum.* Ut de viſione præſente beatorum, quod auctor inſanit, nihil dicam, vide ſis lector, in quot, homo aliàs prudens ac ſapiens, ſcopulos ut ſemel arreptum errorem defendat, impingat. Fruſtra itaque tot Eccleſiæ preces, ſuffragia, ſacrificia, tot fidelium pro mortuis eleemoſynæ, expenſæ, & rectè facta impenduntur:

tur: fruſtra Deum exoramus, ut animas à pœnis & cruciatibus, quæ nulla ſunt liberet; niſi velimus dicere etiam poſt judicium pro mortuis peccatoribus, quando pœnis ſubjicientur, orandum eſſe, & preces, quas modò effundimus, poſt judicii tempus in uſu futuras, quod nemo dixerit. Sed vide, ut ſe effundat, & ab hoſtibus ipſis etiam invitis veritas extorqueatur. Cùm enim dubium, *ſi adfutura fuerit nonnemini ex eorum, qui amaram illam ſententiam acceperunt, vel cruciatibus traditi ſunt, interceſſio ab aliquo, adeo ut vel Domini decretum effugiat, vel juſtè impactam illi pœnam evitet*, exponendum propoſuiſſet, in eadem oratione reſpondet, ὅτι καὶ μεσιτεία τις ἔσαι τότε καὶ ἀγγέλων δεηθησομένων ὑπέρ τινων καὶ ἁγίων, καὶ τῆς τοῦ κόσμου κυρίας οὐχ ἥκισα. πλὴν οὐχ ὑπὲρ πάντων ἁπλῶς, οὐδὲ ὑπέρ τινος ἐν ἁμαρτίαις θανόντος. οὐμένουν. ἀπέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοῖς τοιούτοις καθάπαξ τὸ ἑαυτοῦ ἔλεος. διὸ καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν οὑτωσί. ἐὰν σῆ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς 342
θυγατέρας, οὐ μὴ ἐξέλωνται, ἀλλ' ὑπὲρ μόνων ἐκείνων ἱκετεύσουσι πάντες, ὑπὲρ ὧν ἔσονται αἱ πρεσβεῖαι δεκταὶ, ἤγουν τῶν ἐν μετανοίᾳ μὲν φθασάντων μεταλλάξαι τὸν βίον, οὔπω δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλῖδας δυνηθέντων τελείως ἐκπλῦναι. ναὶ καὶ ἔτι τῆς κρίσεως ἱσταμένης. μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ ἕκαστον ἐπαχθῆναι εἰς τὸν ἀποτεταγμένον αὐτῷ τῆς κολάσεως τόπον, μεσιτεία οὐκ ἔστιν. οὐδὲ οὐ μὴ γένηται. ὅμως ἡ μεσιτεία αὕτη. οὐ τότε μόνον ἔσαι, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνεται, ὅτι καὶ ζῶντες μεσιτείας ποιούμεθα. ἐξαιρέτως μὲν τὴν τοῦ κυρίου μητέρα, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων πολλοὺς ναοῖς, ἀναθήμασι, παρακλήσεσι, καὶ εἰκόσι, καὶ ἱεραῖς τελεταῖς εἰς τὸ γενέσθαι μεσίτας ἡμῶν αὐτοὺς ἐφελκόμενοι. *Iterceſſionem eo tempore futuram, cùm Angeli pro aliquibus ſupplicabunt, & ſancti, multóque magis ipſa mundi domina: non pro omnibus tamen indiſtinctè, neque pro aliquo, qui in peccatis demortuus eſt, nullo modo, obſeravit enim Deus biſce prorſus ſuam miſericordiam, propteredque in eos hunc in modum decrevit: ſi ſteterit Noë, Job, & Daniel filios eorum, & filias non eripient. Sed pro illis ſolis omnes deprecabuntur, pro quibus ſupplicationes accipientur, pro iis nempe, qui dum delictorum pæniteret, vitam finire contigit, nec peccatorum maculas perfectè expurgare potuerunt. Ita eſt adhuc durante judicio; poſtquam enim theatrum diſſolutum, & unuſquiſque in locum ſibi deſtinatum cruciatuum abactus fuerit, nulla interceſſio erit, neque unquam futura ſit. Nihilominus interceſſio hæc, non tum ſolùm erit, ſed nunc quoque fit; cùm vi-*

 ven-

ventes interceſſores nobis comparamus, præcipuè inter alios Matrem Domi-
343 *ni, poſtmodum Angelorum choros, & ex ſanctis pleroſque, templis, votis, ſupplicationibus, imaginibus, & ſacroſanctis ſacrificiis compellentes quodammodo, ut pro nobis intercedant.* Ut reliqua hujus nugamenta prætercam, jam ex ipſo habeo preces ſanctorum non fieri pro ſanctis, neque pro demortuis in peccatis, ſed tantùm pro illis, qui, & nota verba, *τῶν ἐν μετανοίᾳ μὲν φθασάντων μεταλλάξαι τὸν βίον, οὔπω δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας δυνηθέντων τελείως ἐκπλῦναι. dum pœnitentiam agunt, vitaque finem poſuêre, ideóque delictorum ſordes perfectè non potuerunt expurgare.* Sed quid erit Purgatorium, dic ſodes Brienni, ſi hoc non erit?

Si dicant, ut inferni pœnis finem imponant, Chriſtum, deſcenſu ſuo ad inferos, multos ad minus, ſi non omnes ex pœnis inferni, & vinculis liberaſſe, qui juſti eſſe non potuerunt, cùm juſti ante adventum Domini in inferno ipſo nullis tormentis affligebantur, cùm in ſinu Abrahæ eſſent: ergo qui à dictis pœnis vindicati ſunt, fuêre peccatores, & impii, qui ob delicta ibi puniebantur. Quid abſurdum itaque fuerit Chriſtum, quod triduano illo tempore geſſit, ſubſecutis etiam temporibus pro ſua miſericordia, & fidelium ſupplicationibus operari, multóſque ex pœnis inferni ſolutos, ad beatorum vitam reducere? Nullum eſt poſt Chriſti mortem oraculum, quod pœnas inferni perpetuò duraturas fateatur, & nos ipſi in genus humanum adeò immites id affirmabimus? en Patrum vota. Epiphanius in Panario adverſus hære-
344 ſim 46. ait Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, ut iis, qui olim ipſum cognoverunt, & ab ipſius deitate non aberraverunt, verùm propter errores in inferno detenti ſunt, indulgentiam largiretur. Joannes Chryſoſt. homil. in S. Paſcha. Reſurrectione Domini extingui geennæ ignem, & vermem nunquam dormientem deſinere, infernum turbare, lugere diabolum, qui apud inferos erant, à vinculis diaboli liberari. Hieronymus in cap. 3. Danielis ſcribit, Dominum noſtrum ad fornacem deſcendiſſe inferni, in quo clauſæ peccatorum, & juſtorum animæ tenebantur, ut abſque exuſtione, & noxa ſui, eos, qui tenebantur concluſi mortis vinculis liberaret. Et in cap. 9. Zachariæ tradit eos, qui in peccatis Adam, ſeu ut quidam volunt, erroris inſoliti, & mortis vinculis tenebantur, reſurrexiſſe cum Chriſto. Euſebius Emiſſenus, ſi-

ve

Digitized by Google

ve quisquis eſt auctor illarum homiliarum dicit, Chriſtum confe-
ſtim ſoluiſſe ſtridorem lugentium, & catenarum diſrupta cecidiſſe
vincula damnatorum. Ambroſ. lib. de myſterio Paſchæ cap. 4. tra-
dit expertem peccati Chriſtum, qui ad tartari ima deſcenderet, ſe-
ras inferni, januáſque confringentem, vinctas peccato animas,
mortis dominatione deſtructâ, è diaboli faucibus revocaſſe ad vi-
tam. Auguſtinus lib. 12. de Geneſi ad literam cap. 33. ait non im-
meritò credi Chriſti animam veniſſe usque ad ea loca, in quibus
peccatores cruciabantur, ut eos ſolueret à tormentis, quos eſſe
ſolvendos occulta nobis ſua juſtitia judicabat. Joannes Damaſce- 345
nus orat. de Sabbato ſancto, Chriſtus improborum iſtorum præ-
dam, eos nempe, qui ab initio ſæculorum mortem obierant, ve-
lut hæreditatem adeptum eſſe, quicumque peccati jugo detenti
fuerant, liberantem. Qui in inferno propter errores detinen-
tur, qui mortis vinculis liberantur, vel tenentur lugentes inter
catenarum vincula, animæ vinctæ peccato, & qui è diaboli fauci-
bus revocantur ad vitam peccatores cruciati, & damnati ipſi non
pœnis temporariis, ſed æternis addicuntur, eos tamen à Patribus
per Chriſtum dici liberatos jam vidimus; & hanc eſſe Eccleſiæ
ſententiam ex Auguſtino habemus, dum dicit, *non immmeritò cre-
di*, & nobis tam abſonum fuerit hac ætate dicere Chriſtum aliquos
ex perpetuis inferni pœnis liberare?

Poſſumus dicere Patres ſic locutos infernum non in parti-
culari, ſed in generali ſignificatione accepiſſe: prædicationem
Evangelii non ad eam annunciationem retuliſſe, quæ fit, cùm
quis ex infideli fidelis, & ex ſcelerato bonus evadit, ſed ad peractæ
redemptionis, & inſtantis liberationis, futuræque reſurrectionis
nunciationem: alios etiam intellexiſſe damnatis ipſo opere præ-
dicatam eſſe liberationem non ipſorum, ſed eorum, qui hîc Deo
adhæſerant.

Nos tamen qui cum Græcis agimus, & ſanctorum Patrum
dicta veneramur, non tantùm ea, quæ modò allata ſunt, ſed eti-
am alia, quæ multa in hoc argumentum afferri poſſunt, libenter 346
amplectimur, & exoſculamur. Utinam Græci etiam ipſi pru-
denter intelligant! Quare verum eſt, quod Patres tradunt, Chri-
ſtum deſcenſu ſuo ad inferos multos propter peccata cruciatibus,
ac tormentis addictos, & ad pœnas condemnatos in libertatem
reſti-

reſtituiſſe, & ab illis pœnis, ac cruciatibus exſolviſſe. Verum eſt, negari non poteſt. Hic eſt ſenſus Eccleſiæ, non dicam Græcæ ſolùm, ſed univerſalis: qui ſecus dixerit, aut intellexerit, impius eſt, infidelis eſt, hæreticus eſt. Ergo Chriſtus præter eos, qui erant in ſinu Abrahæ, & juſtorum appellatione gaudebant, alios quoque præter eos, qui juſti non erant, ſed peccatorum vinculis illigabantur, è pœnis & cruciatibus, quando jam juſti in pœnis & cruciatibus non erant, liberavit. Jam dixi, quid plura? conclude ſodes, & animum ad prudentiam, & ſapientiam flectito. Origenis fuit error, univerſalis Eccleſiæ calculo damnatus, pœnas inferni finem aliquando habituras, ergo qui id dixerit Origeniſta & hæreticus fuerit. Cave tu qui Catholicus es, ne tot Patres, & ſacroſanctæ Eccleſiæ lumina, imò etiam ipſam Eccleſiam univerſalem, quæ hanc Origenis hæreſim oppugnat, in hæreſim trahas. Cave dicas aliquos è pœnis inferni liberatos, ne pœnis inferni æquè, atque Origenes finem imponas: & tamen ais liberati ſunt, ſic eſt; ſed cùm non ſint à pœnis inferni, unde fuerint? certè ex alio loco, qui nec infernus fuerit, nec ſinus Abrahæ, quo
347 itaque? Dicito tu, ut vis, impone nomen loco quodcumque placet, dum ibi mihi non æternas, ſed temporarias pœnas aſſeras, dum enim liberantur aliquando, non æternæ fuerint. Ego cum Eccleſia Catholica nullum magis idoneum nomen, quam Purgatorii in loco explicando novi. Et ecce quomodo ex teſtimoniis Patrum, quibus pœnarum inferni finis aſſerebatur, Purgatorii pœnas, etiam nolentibus adverſariis exſculpſimus. Vertant ſe quocumque volunt, caveant tamen, ne dum cum Catholicis ſentire fugiunt, Origenem ſequantur.

Quartum eſt, beatam Virginem in doloribus pro Paſſione Domini nullum tenuiſſe modum, ſed aliarum mulierculamm inſtar, cruciatibus internis oppreſſam, q) voces altiùs extuliſſe, genas dilaniaſſe, corpus in varias formas, atque indecoras torſiſſe, quæ de beata illa Virgine, quæ arcana Dei optimè tenebat, & voluntatem Patris æquè ac Filius executioni demandatam optabat

q) Idem in Triodio reprehenderat Allatius ſupra p. 223. ſq. Sane B. Simeon. S. Virgini prædixit quod animam ejus tranſiturus eſſet gladius Luc. II. 35. quo loco per gladium S. Cyrillus intelligit triſtitiam & vehementem paſſionis impetum πρὸς λογισμοὺς ἐκτόπους καταλέμψουσαν τῆς γυναικὸς τὸν νοῦν, ad Joh. XIX. 25.

bat, dici, indecora videntur, & ſunt. Potiora, non omnia col-
ligam. Pag. 21. b. 1. m. τιτρώσκομαι δεινῶς καὶ δονοῦμαι τὰ σπλάγ-
χνα, ἡ παναμώμος ἐν στεναγμοῖς ἀνεβόα. *Horribiliter vulneror, & in-
teriora concutior, immaculatiſſima in ejulatibus inclamabat.* Ibid. 2. p.
τὰς ὄψεις διεσπάραττε καὶ θρηνοῦσα ἐφθέγγετο. *Genas dilaniabat, &
ejulans dicebat.* Pag. 70. b. 1. m. δακρύων προχοὰς κενοῦσα ἡ παναμώμος
ἐστέναζεν, ἐθρήνει βοῶσα ἐκ βαθέων ψυχῆς. *Lacrymarum fontes evacuans
immaculatiſſima, ſuſpirabat, lugebat, clamans ex profundis animæ.* Pag.
86. b. 2. m. θρήνοις ἐκόπτετο δεινοῖς καὶ ἀτενίζουσα ἔλεγεν ἐκπληττομένη.
Ejulatibus dilacerabatur immodicis, & conſpiciens dicebat obſtupefacta. 348
Pag. 38. b. 2. f. θρηνῳδοῦσα ἠλάλαζες, καὶ ἐκέκραζες. *Ejulans ululabas,
& vociferabaris.* Pag. 39. a. 1. p. πόνους ὑπομείνασα πολλούς, ἔστενες δα-
κρύουσα, καὶ ἀλαλάζουσα. *Cùm dolores multos ſuſtineres ſuſpirabas il-
lacrymans, & ululans.* Pag. 68. b. 2. p. ἠλάλαζε βοῶσα ἐν ὀδύνῃ. *Ulu-
labat clamans cum dolore.* Pag. 94. b. 2. m. ἀλαλαγμῷ ὠδύρετο, καὶ ἀνε-
κραύγαζεν. *Ululatu deplorabat, vocémque extollebat.* Pag. 117. b. 2. p.
θρῆνον ἐκίνει γοερὸν, καὶ κατετρύχετο. *Ejulatum movebat lacrymabilem,
& macerabatur.* Pag. 159. a. 1. m. ἐβόα θρήνοις ἑαυτὴν συνταράττουσα.
inclamabat ejulatibus ſemetipſam conturbans. Pag. 182. b. 2. p. ὀδυνηρῶς
στενάζουσα, μητρικῶς ἀλαλάζουσα, καὶ τὴν ἐκ τῶν σπλάγχνων συν-
οχὴν μὴ φέρουσα σταυρῷ ἐνητένιζες. *Dolenter ſuſpirans, maternè ulu-
lans, & interiorem anxietatem, & anguſtiam non ferens, in crucem oculos
figebas.* Pag. 183. a. 2. f. κατεξαίνετο τὰς ὄψεις καὶ ἐβόα ἐν κλαυθμῷ.
Dilaniabat genas, & clamabat in ejulatu. Pag. 188. a. 2. m. ὃν ὁρῶσα νε-
κρούμενον δακρύων ἔρρει κρουνοὺς τὰς ὄψεις καταξαίνουσα. *Quem in-
tuita jam animam exhalantem lacrymarum fontes emittebat, genas lace-
rans.* Hæc equidem ex decore mulieris gravis, & in affectibus
moderatæ non ſunt. Georgius Nicomedienſis orat. in illa Evan-
gelii, *Maria autem ſtabat juxta crucem*, &c. dolores omnes Virginis
& cruciatus intimos cordis in Paſſione Domini ſingulos per ordi-
nem enarrans, atque explicans, nullum tamen actum à gravitate
tantæ mulieris alienum inducit: ἀλλὰ σκόπει μοι πάλιν, inquit, τὴν 349
μητέρα παραστατοῦσαν, καὶ διακαρτεροῦσαν, καὶ πρὸς ἅπαντα παρεσκευασ-
μένην. τό τε γὰρ πάθει κοσμίως, καὶ οὐκ ἀγεννῶς προσωμίλει καὶ τῇ χρείᾳ
χερσὶν οἰκείαις καθυπούργει. οὕτω τοὺς μὲν ἀνελκομένους ἥλους κόλποις
ὑπεδέχετο, τὰ δὲ ἀπολυόμενα μέλη περιπλυσσομένη κατεφίλει, καὶ ἀγ-
κάλαις ἀποτιθεῖσα μόνη τῇ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καταβάσει διακονεῖν προε-

(Gggg) θυμεῖ-

Digitized by Google

θυμεῖτο. ἐπεὶ δὲ κατηνέχθη, καὶ πρὸς τὴν γῆν τὸ πανάγιον ἀνεκλίθη σῶμα, τούτῳ περιχυθεῖσα, καὶ ὅλῳ περιπεσοῦσα· αὐτὸ μὲν θερμοτάτοις κατέλουε δάκρυσι, πρᾳείᾳ δὲ φωνῇ καὶ συμπαθεστάτοις προσεφθέγγετο ῥήμασιν. *Sed conſidera mihi rurſus matrem aſtantem, & tolerantem, & ad omnia ſe vertentem. Affectui namque decora, & non molliter ſeſe dediderat, & operi manibus propriis inſerviebat, ſic extractos clavos ulnis excipiebat, & ſoluta Chriſti membra circumplexa ſuaviabatur, & brachiis imponens, ſola, ex cruce depoſitioni operam ſuam inſumere concupiebat. Ubi verò depoſitum, & in terram ſacroſanctum illud corpus reclinatum eſt, illi circumfuſa, & totum amplexata, illud equidem lacrymis calidiſſimis irrigabat, miti verò voce, & perquàm commiſerantibus verbis alloquebatur.* Sic quoque docti viri adnotarunt, neque verè, neque pro dignitate tantæ matris B. Virginem pingi ſub cruce humi collapſam viribus, ſenſûque deſtitutam, & dolore motam, ſicut ignobile vulgus mulierum, neque enim ideò ſuam matrem Chriſtus ſub cruce in conſpectu orbis adeſſe voluit, ut videret à mœrore victam, & humi ſtratam, ſed exemplum fortitudinis, & invictæ mentis inconcuſſam ſoliditatem propoſuit, in quam martyres quoque in-
350 tuerentur; quippe quæ cum ſummo dolore, ſummam moderationem, & conſtantiam retinuit. Quare ſacræ literæ eam non jacuiſſe tradunt, ſed ſtetiſſe: non ceſſiſſe nempe dolori, ſed æquo ac virili animo pertuliſſe calamitatem, non fractam procubuiſſe, ſed impavidam, atque inconcuſſam ſtetiſſe. Vide Joannem Molanum lib. de Beat. cap. 76. & 77. Cajetanum opuſculo de ſpaſmo B. Mariæ Virginis, Opuſculorum tom. 2. Gretſerum de Cruce lib. 2. cap. 4.

Et hæc quidem communia cum aliis libris ſunt. Propria, quæ ipſe animadverterim tantùm unum de creatione Angelorum, r) quos ante hunc mundum aſpectabilem creatos vult. Pag. 57. b. 2. f. ἀΰλους καὶ νοερούς τοὺς ἀγγέλους προϋπέστησας τῶν ὁρωμένων ἁπάντων

r) Laudat Jo. Philoponus lib. 1. in Hexaëm. c. 14. ſententiam Theodoriti qu. IV. in Geneſin, qui negat lædi pietatem, ſi quis ante cœlum & terram angelos conditos ſibi perſuadeat, modo credat à DEO creatos. Similiter S. Auguſtinus XI. 32 de Civ. DEI. *Proinde ut volet unusquoque accipiat, quod ita profundum eſt, ut ad exercitationem legentium à fidei regula non aberrantes plures poſſit generare ſententias, dum tamen angelos ſanctos in ſublimibus cœli ſedibus, non quidem DEO coæternos, ſed tamen de ſua ſempiterna & vera felicitate ſecuros & certos eſſe nemo ambigat.*

Digitized by Google

τῶν σοὶ κράζοντας. *Immateriales, & intellectuales Angelos ante res omnes viſibiles produxiſti, tibi clamantes.* & pag. 70. b. 2. m. ἀγαθότητ© πέλαγ© ἀναφαίνειν βουλόμεν©, ἀγαθὸς ὢν ἄναρχε πρῶτον ἔκτισας παντοδυνάμῳ σου νεύματι, καὶ θείῳ προςάγματι τῶν ἀγγέλων τοὺς χοροὺς καὶ δυνάμεων τάγματα. *Bonitatis pelagus oſtendere volens, cùm eſſes bonus tu, qui ſine principio es, primum quidem creaſti omnipotenti tuo nutu, & divino juſſu Angelorum choros, & Virtutum ordines.*

Non me latet plures, eóſque maximæ auctoritatis Patres,
s) in eam iviſſe ſententiam, Angelos ante hunc mundum conditos fuiſſe. Origenem homil. 1. in Geneſim, & tract. 9. in Matthæum, & homil. 4. in Eſaiam, & in lib. περὶ ἀρχῶν. Baſilium Magnum homil. 1. in Exam. Gregorium Nazianzenum orat. in
Natalem Domini, & carmine Jambico 15. Hilarium lib. 12. de 351
Trinitate, & lib. contra Auxentium Arianum. Hieronymum in epiſt. ad Titum capite 1. ſuum ſecutum magiſtrum Gregorium Nazianzenum. Ambroſium in Exameron cap. 5. & præfat. in Pſalm. Joannem Chryſoſtomum lib. 1. de Providentia. Joannem Caſſianum collat. 8. cap. 7. ex Abbate Sereno. Andream Cretenſem orat. de vita humana, & dormientibus. Maximum in Centuriis Theologicis, quem refert & ſequitur Joannes Cypariſſiottus decade 8. rerum Theologic. cap. 3. & 4. Joannem Damaſcenum de fide Orthodoxa libro 2. capite 3. Iſidorum lib. 1. de ſummo bono cap. 12. Bedam lib. ſeparat. quæſtionum quæſt. 9. Macarium Chryſocephalum Philadelphienſem Epiſcopum orat. 1. in cœleſtes Virtutes; & plures alios. t) Attamen ſententia hæc à pluribus fuit improbata, Acacio Cæſarienſi, Diodoro Tarſenſi, Theodoreto Cyrenſi, & in Concilio Lateranenſi, ſub Innocentio III. damnata. Quid autem de creatione iſta Angelorum ante mundum aſpectabilem ſtatuendum ſit, vide Sixtum in Bibliotheca, & alios Scholaſticos.

F I N I S.

s) Confer Petavium lib. 1. de angelis cap. 15. Voſſium lib. 1. de Idololatria cap. 7. & Elmenhorſtium ad Gennadium de dogmat. Eccleſ. c. 10.

t) Idem ſentire obſervavi Hermam viſione 3. cap. 4. Æneam Gazæum p. 56. Rufinum Palæſtinum lib. 1. de fide c. 18. T. 1. Opp. Sirmondi p. 284. Cæſarium quæſt. 61. Procopium Gazæum in Octateuchum p. 67 quod opus præclarum utinam tandem è ſcriniis ſuis, in quibus jam diu deliteſcit, Græce cum verſione ſua & notis eruditis in lucem proferat optimus ac πολυμαθέςατ© amicus noſter D. Godfridus Olearius.

MELODI GRÆCORUM.

De quibus liber Allatii, ſupra p. 77. & 81. promiſſus intercidit.

ALexius Metropolita Nicænus, auctor Canonis in S. Demetrium Martyrem. Lambec. V. p. 283.

Anatolius Patriarcha CPol. circa A. C. 450. cujus nonnulla leguntur in Octoecho.

Andreas Monachus, Cretenſis circa A. C. 630. auctor magni Canonis ſive ἁγιωπολιτικοῦ στιχηροῦ de quo Acta ſanctor. 2. Aprilis, Cangius Gloſſar. Græco p. 583.

Andreas Pyrrhus.

Angelus Canone in S. Paraſceven laudatur ab Allatio p. 194. contra Hotting.

Anthimus Patriarcha CPol. circa A. 535.

Arſenius Monachus.

Athanaſius cujus canones in SS. Martyres Theodoros & in S. Joannicium memorat Allatius de Synodo Phot. p 543.

Athanaſii τοῦ Κατζύκη in Jo. Damaſcenum. Cangius in μεγαλυνάρια.

Athenogenes Martyr, de cujus hymno dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 195. ſeq.

Babylas Monachus.

Bartholomæi Melodi Canon in Theodorum Martyrem laudatur ab Allatio p. 543. de Synodo Phot.

Baſilius Monachus.

Baſilius Pegoriota.

Byzas ſive *Byzantius*, Monachus.

Caſſia ſive *Caſſiana* ſive *Icaſia*, virgo, in confiniis octavi & noni ſeculi clara. Vide Allatium ſupra p. 74. ſeq. & Nic. Rayæi S. I. diſſ. præliminarem ad Acta Sanctor. Tomo 2. Junii p. XXI.

Chriſtophorus Proto a ſecretis.

Clemens Alex. de cujus hymno dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 104.

Conſtantinus Porphyrogenneta Leonis Imp. filius, cujus exapoſtilaria leguntur in Octoecho.

Coſmas Majumenſis Epiſcopus de quo Allatius p. 73. 74. Cangius in τετρῳδίον.

Cyprianus Monachus.

DA-

Digitized by Google

DAVID Rex ac Propheta, divinorum Pſalmorum auctor & modulator ſuaviſſimus.

Demetrius.

Dorotheus Monachus.

Emmanuel Palæolaurita.

Emmanuel Phile, de quo in Bibl. Græca ſuo loco.

Emmanuel Peloponneſius Rhetor, cujus diſſ. de Cantico in B. Virginem quod incipit Θεαρχίῳ νεύματι, memoratur Lambecio V. p. 294.

Ephræm Cariæ, Monachus, a Mylaſſæ in Caria Epiſcopo hujus nominis diverſus. vide Nic. Rayæi diſſ. præliminarem ad Acta Stor. Junii T. 2. p. LXVIII.

Euſtathius Theſſalonicenſis ſcripſit expoſitionem hymnorum Joannis Damaſceni.

Euthymius Monachus.

Gabriel cujus canonem in S. Nicolaum laudat Allatius p. 179. contra Hottingerum.

Georgius ſive *Gregorius* Metropolita Corinthi qui ſcripſit expoſitionem Canonum & Tropariorum Allat. p. 73. 280. de libris Eccleſ. & de Georgiis p. 419. Lambec. lib. V. p. 278.

Georgius Nicomedienſis.

Georgius Rammata, cujus troparia in S. Nicolaum laudat Allatius p. 178. contra Hottingerum.

Georgius Siculus.

Germanus Patriarca CPol. hic primus eſt inter Melodos quorum dimidiatæ icones exſtant in fronte Triodii excuſi Venet. 1601. Conſpiciuntur autem ibi ſub CHRISTI imagine οἱ τὰ μέλη πλέξαντες ἐνθέων ὕμνων, hoc ordine: 1. Germanus Patriarcha CPol. ſub Leone Armeno Sec. IX. ejectus. 2. Sophronius Patriarcha Hieroſol. 3. Philotheus Patriarcha CPol. ab A. 1362. 4. Andreas Cretenſis (ut volunt) Archi Epiſcopus. 5. Joannes Euchaitorum Metropolita. 6. Georgius Nicomediæ Archi Epiſcopus. 7. Methodius. 8. Cyprianus. 9. Anatolius Epiſcopus. 10. Leo Deſpotes ſive Imp. 11. Leo Magiſter. 12. Baſilius Pigeriotes ſive Pegoriotes. 13. Juſtinus. 14. Sergius. Sequuntur Monachi: 15. Jo. Damaſcenus. 16. Coſmas (poſtea Majumæ Episcopus): 17. Joſephus Hymnographus. 18. Theophanes cognomine Graptus. 19. Byzas, ſive Byzantius. 20. Stephanus Hagiopolites. 21. Geor-

Digitized by Google

giusSiceliotes. 22. Simeon. 23. Philotheus. 24. Arſenius. 25. Babylas. 26. Ephraim Cariæ. 27. Andreas Pyrrhus ſeu Rufus. 28. Theodorus Studites. 29. Caſſia virgo. Confer. Rayæum p. XXI.

Hierotheus Monachus.

S. Ignatio Antiocheno Epiſcopo ac Martyri antiphonarium in Eccleſia uſum in acceptis quidam referunt, ut dixi lib. V. p. 41.

Ignatium Hymnodum Canone in S. Joannem Climacum laudat Allatius de Synodo Phot. p. 437. & contra Hotting. p. 195.

Joannes Archi Epiſcopus.

Joannes Cucuzeles. Vide Lambecium lib. V. p. 273.

Joannes Arda Damaſcenus.

Joannes Geometra.

Joannes Graſſus, Nectarii Abbatis Caſulenſis diſcipulus.

Joannes cognomenta *Mauropus*, Monachus primum deinde Archi Epiſcopus & Metropolita Euchaitorum clarus ſub Imp. Conſtantino Monomacho circa A. C. 1050. Vide Lambecium lib. V. p. 29. ſeq. Ejus carmina Jambica in principalium feſtorum Hiſtorias vulgata per M. Buſtum, Etonæ 1610. 4.

Joannes Stauracius.

Joannes Zonaras, Monachus qui illuſtravit etiam Canones ſive Cantica Joannis Damaſceni.

Joſaphatus Cucuzelus, Allatius ſupra p. 99. ſeq.

Joſephus Studita, Siculus patria, qui ſenio confectus A. C. 883. obiit. De eo Joannes Diaconus CPol. cognomine Eugenius in illius Vita, Acta Sanctor. 3. April. & T. 2. Junii p. 788. Ab hoc diſtingui video *Joſephum Melodum* auctorem novæ Octoechi ſive Paracletices. Vide ſupra p. 283. Ejus triodia MSS. in Bibl. Barberina. Allatius p. 78. Canones XLVIII. Lambec. lib. V. p. 274. Hippolytus Marraccius Lucenſus Rom. 1662. 8. edidiit Joſephi Hymnographi Mariale, latine cum notis. (Phot.

Iſidori Canon in S. Demetrium laudatur ab Allatio p. 543. de Synodo

Juſtinianus Imp. Nic. Alemanus ad Hiſt. arcanam Procopii p. 88: *De Muſica Juſtiniani peritia Theophanes profert Græcum troparium i. e. hymnum quem de CHRISTI divinitate & œconomia ad Eccleſiaſticos modulos concinnavit, hodieque Græci canunt inter Miſſarum ſolennia.*

Juſtinus Decadio, idem qui Græcam præfationem præmiſit PſalterioGræco Aldino antiquiſſimæ edit. in 4.

S. Juſtini Martyris ψάλτης Euſebio IV. 18. Hiſt. memoratus pridem intercidit.

Leo

Leo Sapiens Imperator, cujus τροπάρια ἑωθινὰ undecim leguntur in Octoecho. Odarium catanycticum memorat Lambecius, V. p. 295.

Leo Magiſter.

Leo Peganius.

Marcus Eugenius Paraphraſin hymnorum Joannis Damaſceni concinnavit. laudatur ab Allatio p. 280.

Marcus Monachus & inde Epiſcopus Hidruntinus, Leonis Imp. ætate clarus Allat. p. 72. 73. 74. Videndum idemne Hieromonachus Marcus qui ſcripſit de dubiis typicis. Lambec. V. p. 285.

Marci Archi Ep. Epheſini qui concilio Ferrarienſi A. C. 1438. interfuit, Cantica duo in S. Trinitatem & Canonis octo in B. Virginem memorat Lambecius V. p. 284. ejus expoſitio ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας edita ad calcem operum Simeonis Theſſalonicenſis. A. 1683. Jaſſii in Moldavia.

Mauroleo.

Mauropus, ſupra, *Joannes Mauropus.*

Methodius Patriarcha CPol.

Metrophanes Epiſcopus Smyrnæus. Allat. p. 67.

Michaël Pſellus, Imp. Michaëlis Ducæ præceptor circa A. C. 1050. clarus de quo abunde Allatius libro de Pſellis.

Nectarius Abbas Caſulenſis.

Nicephorus Calliſtus Xanthopulus de quo dixi in Bibl. Græca ſuo loco. Hic Catalogum brevem Hymnographorum, quem verſibus jambicis concinnavit, apponum:

Οἱ τὰ μέλη πλέξαντες ὕμνων ἐνθέων.
Ἡ λύρα τοῦ Πνεύματος ΚΟΣΜᾶΣ ὁ ξένος,
Ὀρφεὺς νεαρὸς ἡ ΔΑΜΑΣΚόθεν χάρις,
Καὶ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ἸΩΣΗΦ οἱ Στουδῖται,
Ὄργανα τὰ κράτιστα τῆς μυστουργίας,
ξενήτε σειρὴν ἸΩΣΗΦ ὑμνογράφος
Μέλος παναρμόνιον ΑΝΔΡΕΑΣ ἐκρότεις
Καὶ ΘΕΟΦΑΝΗΣ ἡ μελιχρὰ κιννύρα
ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΛΕΩΝ τε, ΜΑΡΚΩΝ, (leg. Μάρκος) ΚΑΣΙΑ.

Nicetas Heracleota.

Nicetas Stecharius.

Nicolaus Malaxus Nauplii Archipresbyter, qui pentecoſtario non pauca addidit. Vide Allatium p. 229.

Digitized by Google

Nilus Roſſanenſis circa A. C. 980. vide Allatium de Nilis p. 37. ſeq.

Nilus Xanthopulus, poſtremis imperii Græcorum temporibus clarus, de quo idem Allatius de Nilis diatribâ p. 59.

Paulus Ammonius.

Philippus cujus canonem in S. Joſaphatum laudat Allatius p. 180. contra Hottingerum.

Philotheus Patriarcha CPol. plurimorum Canticorum auctor, ſæculo XIV. clarus, de quo ſuo loco.

Photius Monachus.

Photius Patriarcha CPol.

ejus ϛιχηρὸν in Methodium CPol. ex Octoëcho T. 2. Act. Sanctor. Junii p. 969. F.

Procopius Chartophylax.

Pyrrhus, ſupra *Andreas Pyrrhus*.

Romanus Diaconus Emeſenus, circa A. C. 500. clarus, quam plurimorum contaciorum ſive parvorum hymnorum auctor celeberrimus. Joannis Canonem in Romanum Melodum laudat Allatius p. 543. de Synodo Phot.

Sergius Hagiopolita.

Simeon Monachus.

Sophronius Patriarcha Hieroſol. cujus troparia in vigilia Natalis CHRISTI & Horologium magnæ Paraſceves memorat Lambecius lib. V. p. 270.

Stephanus Hagiopolita, Monachus.

Stephanus Sabaita.

Theodoritus. Vide Lambecium lib. V. p. 268.

Theodorus Cœtonita cujus Canonem in Johannem Euchaitorum Epiſcopum laudat Allatius contra Hottinger. p. 180.

Theodorus Ducas Lascaris. Vide Cangium in παρακλητικὴ & Raynaudum T. 7. p. 368.

Theodorus Prodromus ὁ τῶν ἱερῶν κανόνων πρῶτος σαφηνιϛὴς Nicephoro Blemmidæ λόγῳ I. de proceſſ. Spiritus S. laudatus. Ejus ἐξήγησις in Canones Coſmæ ac Joannis Damaſceni MS. in Bibl. Vaticana & Cæſarea Lambec. lib. V. p. 276. 277. Allegatur ab Allatio p. 74.

Theodorus Studita, cujus nonnulla leguntur in Octoëcho. Theodori Monachi Canonem Catanycticum ad CHRISTUM ſervatorem memorat Lambecius lib. V. p. 268. *Theo-*

Digitized by Google

Theodoſia cujus Canon in S. Joannicium laudatur ab Allatio p. 217. contra Hottingerum.
Theodoſius Laſcaris, ſupra Theodorus.
Theodoſius Syceota.
Theodoſius Syracuſanus Sec. VIII. Epiſcopus qui troparia compoſuit quæ canuntur in Vigiliis jejuniorum. Act. Sanctor. Junii T. 2. p. 788.
Theophanes Graptus, Confeſſor. Vide Baron. ad A. C. 842. n. 28. Ejus Canonem paracleticum ad B. Deiparam Virginem memorat Lambecius lib. V. p. 268.
Theophilus Imperator. Vide Cedreni locum apud Allatium p. 66. ſeq. diſſ. 1.
Thomæ Monachi Canonem catanycticum memorat Lambecius V. p. 285.
Timocles.

INDEX.
IN LEONIS ALLATII
Diſſertationes de Libris Eccleſiaſticis Græcorum.

Plura ejusdem argumenti, in ſupplementi vicem ſuccincte exponens.

Pag. ad marginum numeros in libro Allatiano reſpiciunt.

Ἀγγελικὸς ὕμνος, Triſagium.
Ἁγιασμοὶ benedictionum formulæ, de quibus Goarus ad Euchologr.
Ἁγιοπολίτης liber MS. de Muſica recentium Græcorum. Cangii gloſſar. in πλάγιοι ἦχοι, κράτημα, πνεῦμα, πτερὸν, φωνὴ &c.
Ἁγιοπολιτικὸν στιχηρὸν, magnus Canon ſive canticum Andreæ Cretenſis.
Αἶνοι, Pſalmus 148. 149. 150.
Ἀκάθιστος hymnus in B. Virginem a ſtantibus cani ſolitus.
Ἀκολουθία, Ordo in liturgia, qualem v. g. in Feſto SS. Baſilii, Naz. & Chryſoſtomi obſervandum ex Typico, Menæis aliisque Græcis ritualibus impreſſis Græce & Latine cum notis Nic. Rayæus S. I. præmiſit Tomo 2. Act. Sanctorum Junii.
Hymnus Ἀλληλουιά, & alius Θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. Analect. Græc. Benedictinorum p. 209.

Ἁμαρτωλῶν σωτηρία, Venet. 1641. 4. liber Aſceticus Agapii Cretenſis, in monte Atho Monachi.
Ἄμωμος Pſalmus 118. (al. 119) pag. 13.
Ἀναβαθμοὶ Pſalmi graduum.
Ἀναγνώσεις ſive ἀναγνώσματα, liber quo lectiones ſacræ deſcribuntur. pag. 52.
Ἀναπαύσιμα ςιχηρὰ, ſive τροπάρια in defunctum. Analect. Græc. p. 211. 219.
Ἀναςάσιμα troparia ſive cantiones in reſurrectionem CHRISTI, p. 65.
Ἀνθολόγιον pag. 89.
Liber ἄνθος dictus, pag. 65.
Ἀνθολόγιον νέον pag. 104.
Ἀντίφωνα pag. 14.
Ἀπόδειπνον Completorium poſt ſumtam Cœnam. Benedictinorum Analecta Græc. p. 217. Rayæus p. LXXVII. ſeq.
Ἀπόλυσις dimiſſio ſive extremæ preces in Officio. Analecta Græc. p. 172. 179. Et Ἀπολυτίκιον ςιχηρὸν quo officium terminatur. id. p. 210. Goarus p. 32. ad Euchológ. Ἀπολυτικαὶ dimiſſoriæ Epiſtolæ.
Ἀποςολικὰ ςιχηρὰ in honorem Apoſtoli.
Ἀπόςολος ſive Ἀποςολικὸν βιβλίον pag. 46.
Ἀποςολοευαγγέλιον, lectiones Apoſtolicas & Evangelicas diebus feſtis & Dominicis complexum.
Scriptum περὶ ἀρτζιβουρίου. pag. 5.
Ἀρχιερατικὸν liber Pontificalis Eccleſiæ Græcæ, de Epiſcoporum Ordinatione, officio &c. ab. Iſ. Haberto Græce & latine editus cum notis, Pariſ. 1666. fol.
Βρέβιον liber in quo ſacra ſupellex ſcribitur. Vide Analecta Græca p. 277. Cangii Gloſſar. & Montfauconi Palæographiam Græcam p. 300.
Βροντολόγια. infra in σεληνοδρόμια.
Γεροντικὸν de dictis & factis veterum Aſcetarum. Vide Caveum, Cangium & Cotelerium Tomo I. monument. p. 795.
Διακονικὸν p. 97. Philothei. pag. 65.
Διάψαλμα in hymnis μέλους ἐναλλαγή.
Διατάξεις, διαταγαὶ, Canones, conſtitutiones Eccleſiaſticæ quales ſub Clementis Rom. nomine exſtant.

Δια-

Digitized by Google

Διατυπώσεις Canones Eccleſiaſtici ad doctrinam & fidem ſtabiliendam. Vide Cangium in ὅροι.

Διδαχαὶ, διδασκαλίαι, Præcepta, doctrinæ quales laudantur ſub Apoſtolorum & Apoſtolicorum Virorum nomine, ut dixi lib. V. Bibl. Græcæ p. 34. Interdum etiam idem ſunt δημηγορίαι Conciones, in certas στάσεις ſive præfationes diſtinctæ, ut διδαχαὶ Alexii Rharturi Presbyteri & Chartophylacis Corcyrenſis Venet. A. 1560. quo & vixit: & aliæ MSS. Anonymi in Feſta ex Codice Colbert. 4634. de quibus Cangius.

Διπλοκατηχουμένων iteratæ preces pro Catechumenis.

Δίπτυχα tabulæ quibus nomina Epiſcoporum & aliorum ſanctitate & meritis in Eccleſiam illuſtrium nomina conſignabantur, de quibus præter Meurſium, Svicerum, Cangium & Caveum ab hisque laudatos videndi Jo. Bona II. 12. rerum liturg. H. Noris diſſ. de quinta Synodo c. 5. Jo. Baptiſta Cordona in commentariolo de diptychis, Tarracone 1587. Alexander Wilthelmius ad Diptychon Leodienſe & Dan. Papebrochius ad Diptychon Chifletianum CPoli allatum & triptychon Ruthenicum ante tomum 1. Act. Sanctorum Maji p. LX. ſeq.

Διῴδιον. p. 72.

Δοξολογία major, Hymnus Angelicus, *Gloria in excelſis DEO*: & minor, infra *Triſagion*.

Ἐγκαίνια Officium in dedicatione templorum.

Εἱρμολόγιον pag. 98.

Εἰσοδικὸν officium in ſolenni ingreſſu ſive proceſſione, quando Evangelia vel panis & vinum ad altare deferuntur.

Ἐκλόγιον ſelectæ vitæ patrum XL. ab Agapio Cretenſi Venet. 1644. 4.

Ἐκτενὴ, *extenſa* ſive longior precum formula.

Ἔνατα Novendiaria, Officium pro defuncto, nonâ poſt obitum die. Fuere & τρίτα, & τεσσαρακοστὰ & ἐνιαύσια, die tertia, quadrageſima & anniverſaria.

Ἐξαποστειλάρια pag. 67. Hymni in quibus vox ἐξαπόστειλον frequentius occurrit, & mittenda à DEO beneficia, ſpiritalia præcipue expetuntur.

Ἑξάψαλμος pag. 58. ſex Pſalmi laudum, 3. 37. 62. 87. 102. 142. Vide Analecta Græca p. 219.

Ἐξοδιαστικὸν Officium Exequiarum.

Digitized by Google

Ἑορταςικὸς κύκλος. Cyclus Paſchalis.
Ἐπινίκιος ὕμνος, à triſagio diſtinctus ut notat Rich. Simon ad Gabrielem Philadelphienſem p. 80.
Ἐπορκισμὸς in baptiſmo. Vide Tho. Milles p. 7. ad Cyrillum Hieroſolymitanum.
Ἑπταπάπαδον, Officium ſancti olei à ſeptem ſacerdotibus celebrandum. Eadem Analecta p. 274. Cangius in παπᾶς.
Ἑσπερινὸς ὕμνος. Vide quæ dixi in Bibl. Græca lib. V. p. 196. Ἑσπερινὸν officium μικρὸν καὶ μέγα. Vide Cangium.
Εὐαγγέλιον. pag. 33.
Εὐαγγελιςάριον pag. 46.
Εὐχέλαιον Preces in extrema unctione.
Εὐχολόγιον pag. 95. Prodiit etiam Venet. 1553. apud Chriſtoph. Zannetum.
Ἐφημερίδας Græcorum metricas vocat Papebrochius breve Menologium jambis Græcis compoſitum quod cum notis ſuis præmiſit Tomo primo Act. ſanctorum Maji.
Ἑωθινὸς ὕμνος. Vide quæ in Bibl. Græca lib. V. p. 197.
Troparia Ἑωθινὰ Leonis Imp. p. 67.
Ἦχος non Canticum denotat, ut Meurſio viſum, ſed tonum. p. 66.
Θεοτόκια, Cantica in honorem Deiparæ, quæ ad quingenta junctim edidit Simon Wagnereccius S. I. in pietate Mariana Græcorum, Monachii 1648. Θεοτοκάριον liber quo Θεοτόκια ejusmodi continentur. Agapii Cretenſis Monachi Θεοτοκάριον Venet. 1643. 4.
Θεωρία ἐκκλησιαςικὴ καὶ μυςικὴ Germani Patriarchæ CPolitani, de qua vide Rich. Simonem ad Gabrielem Philadelph. p. 78. 249. & 287. atque Tho. Milles ad Cyrillum Hieroſol. p. 325.
Θησαυρὸς homiliarum in Feſta aliaque pietatis officia & explicatio Orationis Dominicæ, per Studitam, Monachum Damaſcenum, ſubdiaconum Theſſalonicenſem. Venet. 1628. 4. 1642. 4. βιβλίων ὀνομαζομένων Θησαυρός.
Θησαυρὸς νέος Theophylacti Hierodiaconi Tzanfurnari Homiliæ XIX. varii argumenti, Venet. 1621. 1646. 4. de Vitis Evangeliſtarum & Epiſcoporum.
Κάθισμα. Pſalmorum in καθίσματα diſtributio. pag. 55.
καθίσματα, aliæ cantiones & τροπάρια quæ à ſedentibus concinuntur. pag. 56.

Καλο-

Digitized by Google

Καλενδάρια vocant nonnulli quæ alii Menologia, ut Calendarium GræcoMoſcum quod præmittitur Actis ſanctor. T. 1. Maji.

Καλανδολόγια. Infra in σεληνοδρόμια.

Κανόνες, ὅροι, πίνακες regulæ SS. Patrum, Canones Eccleſiaſtici, pœnitentiales aliique.

Κανόνες hymni, ut μέγας κανὼν Canon Andreæ Cretenſis, confer Nic. Rayæum p. XIX. diſſ. præliminar. ad Acta ſanctor. T. 2. Junii. Canon τριώδιον, τετραώδιον, ἐννέα ᾠδαῖς συντελούμενον, tribus, quatuor, vel novem odis conſtans. Canon κατ' ἀλφάβητον, acroſtichis.

Κανονάριον τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ Εὐαγγελίου.

Κανονικὸν liber pœnitenialis Joannis Neſtevtæ ſive Jejunatoris, de quo Cangius.

Κατάβασμα ſive καταβασία quod depreſſiore voce concinendum eſt. Rayæus, loco laudato p. XXIII.

κατανυκτικὰ στιχηρὰ & κατανυκτικοὶ κανόνες cum compunctione cordis pro remiſſione peccatorum decantanda.

Κεκραγάρια. pag. 103.

Κεφάλαια ſectiones ſive τμήματα, μέρη, περικοπαὶ, ἀναγνώσεις capita librorum ſacrorum, conſtantia pluribus στίχοις ſive verſibus. Habent & τίτλους majores κεφαλαίοις. Vide ſi placet, quæ dicta lib. IV. Bibl. Græcæ cap. 5. §. 21. In quibusdam Codicibus præter τίτλους, κεφάλαια & στίχους etiam numerus ῥημάτων additur, ut in Codice Regio IV. Evangeliorum, de quo Clariſſ. Montfauconus p. 306. Palæographiæ Græcæ.

Κλίμαξ, ἀναγνώσεις εἰς τὸν κλίμακα, lectiones è ſcala Paradiſi Jo. Climaci.

Κοινωνικὸν hymnus inter ſacram Communionem cantari ſolitus.

Κοντάκιον parvus hymnus, quales complures & mille amplius compoſuit Romanus Diaconus Emeſenus circa A. C. 500. clarus. Vide præter Meurſium, Svicerum, Cangium & Caveum, Menolog. 1. Octobr. apud Ughellum T. 6. Ital. ſacr. p. 1089. Hugonem Menardum ad ſacramentarium Gregorii M. p. 320. Rayæum p. XVIII. & Habertum ad ἀρχιερατικὸν Eccleſiæ Græcæ p. 59. Montfauconus Diarii Italici p. 211. memorat κοντάκιον Officii Eccleſiaſtici X. ſæculi MS. in Bibl. monaſterii S. Baſilii Romæ. *Eſt contacium*, inquit, *breviſſimus baculus, cui hæret obvoluta miræ longitudinis charta membranea, ex multis filis conſequenter agglutinatis con-*

confecta, ubi deſcriptæ orationes & officia ſacerdotibus obeunda cum ſacra adminiſtrant. Simile huic habetur in Bibliotheca Regia. Eſt autem illud elegantibus apicibus & literis exaratum.

Κράτης librum Muſicalem denotat apud Græcos, ſi Suicero excredimus. Sed nihil tale Allatius pag. 103. quem ille ſequitur, & qui docet Cantorem illo vocabulo denotari.

Κρατηματάριον liber Muſicus, de quo Cangius. κράτημα unus ex undeviginti tonis MuſicæGræcanicæ.

Κτητορικὸν τυπικόν. pag. 11.

Λαυσαϊκόν, lectiones ex Hiſtoria Lauſiaca Palladii Galatæ circa A. C. 400. clari.

Λειμὼν Pratum ſpiritale Vitas Patrum complexum auctore Jo. Moſcho Monacho circa A. C. 630.

Λειτουργικὸν, Λειτουργίαι. p. 16. Gilbertus Genebrardus Pariſ. 1575. fol. edidit è Græco verſam à ſe Liturgiam myſteriorum anteconſecratorum è Cretenſi Codice, Liturgiam pro dormientibus ſive defunctis, officium de Angelis & Sanctis. Canonem ſive Bullam contra hæreſes præcipuas, Menologium ſive Calendarium Sanctorum totius anni. Titulos capitum 122. Euchologii. Zachariam Mytilenenſem Epiſc. contra æternitatem Mundi, & Baſilii atque Nazianzeni dialogum de inviſibili DEI eſſentia. Noſtra ætate Liturgiarum Græcarum συναγωγὴν in lucem edere parat doctiſſima fœmina Anna Daceria, ut didici ex Memoriis litterariis Trevultinis A. 1701. T. 2. p. 366.

Λιτανεία pro formula precum & ſupplicationis apud Latinos magis frequentatur quam apud Græcos, quibus potius ſignificat uti προσέκλησις quoque proceſſionem religioſam, & λιτὴ tempus vel diem illi deſtinatam. Plura de litaniis amicus noſter Nicolaus Petrus Sibbern Holſatus in ſchediaſmate de libris Latinorum Eccleſiaſticis, quod juvenis admodum edidit, quodque ab ejus induſtria auctius & emendatius brevi exſpectamus.

Λυχνικὸν officii veſpertini pars *ad lucernas*, ſive *lucernarium*. Simplicius Verinus contra Grotium p. 150. Petavius ad Epiphan. p. 368. Infra in Φωταγωγικά.

Μακαρισμοὶ Hymni in commemorationem Sanctorum.

Μαρτυρικά. Hymni in honorem Martyrum.

Μεγαλυνάρια Hymni quibus μεγαλύνονται atque celebrantur Sancti.

Me-

Μεσονυκτικὸν vel μεσανύκτιον officium quod media nocte perficitur ex hymnis & precibus. pag. 65.

Troparia τῶ μηναίων.

Μηναῖα pag. 78.

Μηνολόγια pag. 52. 82.

Τῶ ἁγίου μύρου ἀκολουθία officium conſecrationis ſancti unguenti. Euchólog. p. 628. 637.

Νεκρώσιμος κανὼν vel νεκρώσιμον τροπάριον, in defunctos cani ſolitum.

Τῶ θείου καὶ ἱεροῦ νιπτῆρος ἀκολουθία. Officium ſacri pedilavii id. p. 745.

Νέος παράδεισος. Vide παράδ. Ὀκτώηχος νέα vide Ὀκτ. Νέον ἀνθολόγιον. Vide ἀνθολ. Νέος Θησαυρός. Vide Θησαυρός.

Νομοκανὼν ſive Νομοκανόνιον, Concordia Canonum Eccleſiaſticorum Legumque civilium ſub ſuis digeſta titulis à Joanne Scholaſtico, Photio Patriarcha aliisque, de quibus Cangius, Cotelerius T. 2. monument. & Caveus. Νομοκανὼν ſive κανονικὸν Joannis Neſtevtæ ſive Jejunatoris eſt liber, κανόνας de pœnitentiæ diſciplina continens.

Οἶκος hymni genus velut ex pluribus partibus domus compacta, quod cum Italorum ſtanzis confert Cangius, opponitur κοντακίοις velut brevioribus.

Ὀκτώηχος pag. 64. Ὀκτώηχος νέα. id. 65.

Ὁμιλίαι Conciones ſacræ. Ὁμιλιάριον.

Ὀπισθάμβωνος εὐχὴ preces ſive benedictio, pone ambonem in media Eccleſia antequam populus dimittitur recitanda à Sacerdote.

Ὄρθρος preces & hymnus matutinus.

Ὅροι, Canones Eccleſiaſtici de morum & diſciplinæ conformatione.

Πανηγυρικὸν pag. 94.

Παράδεισος, Νέον Παραδείσιον. Vitæ Patrum & Monachorum. Phot. Cod. 198. Coteler. I. monument. pag. 796. Etiam recens ſcriptor Agapius Cretenſis Patrum vitas à ſe collectas παράδεισον inſcripſit, Venet. 1641. 4. & Jo. Geometræ Epigrammata Græca eodem titulo veniunt.

Παραθέσεις benedictiones ſive Preces quibus populus DEO commendatur.

Παρακλητικὴ pag. 68. & 283. ſeq.

Πα-

Παρακλητικοὶ κανόνες, troparia παρακλητικά. ibid. in notis.
Παρακοντάκιον, reſponſorium. Vide Cangium in κοντάκιον.
Παραστάσιμος cum Canone ſive cantu νεκρωσίμῳ conjungitur in Analectis Benedictinor. p. 259. 260.
Παχάλιον. pag. 5. in not. adde Cangium in Gloſſar. & ad Chronicon Paſchale. Petavium in Uranolog. &c.
Πατερικά. pag. 53. adde Coteler. T. 1. monument. p. 794.
Πατριαρχικὸν diploma Patriarchæ.
Πενθέκτη, Synodus Trullana. A. C. 680.
Πεντηκοστάριον pag. 77. Editio Spinelliana Venet. 1600. pag. 277. 281.
Πολυέλεος Pſalmus 134. (al. 135.) pag. 13. 60.
Πρακτικὰ Acta Conciliorum.
Πραξαπόστολος, pag. 46. & 52. in not.
προοιμιακὸς Pſalmus CIII. (al. 104.) quia ab eo incipiunt officia, pag. 57.
Τὰ πρὸς κύριον, Pſalmi Graduales. pag. 59. 60.
Προψάλματα preces ante Pſalmos decantari ſolitæ.
Πτερὸν charta cui inſcripta oratio in ordinatione Epiſcopi, quæ incipit ἡ θεία χάρις.
Ῥητὸν dicunt Græci textum ipſum ſive verba S. Scripturæ, τὸ κείμενον.
Ῥογάλια libelli quibus ordine Alphabetico deſcripta nomina hominum & rogæ ſive ſtipendia quæ quisque accipiebat.
Σεληνοδρόμια de lunæ periodis & ſignificatione pag. 91. Hæc perinde ut βροντολόγια & καλανδολόγια improbantur à Nicephoro Confeſſore T. 1. juris Græco Romani p. 196.
Σεμνὸς Hymnus ita dictus à prima voce, ut ἅγιος, ἄξιος. Vide Meurſii gloſſar.
Σημείωμα decretum.
Σημείωσις nota.
Στάσεις quæ à ſtantibus in Eccleſia audiuntur, ut καθίσματα quæ à ſedentibus.
Troparia σταυρώσιμα, in crucem CHRISTI. σταυροαναστάσιμα pag. 65.
Στεφάνωμα ſive στέφανα τοῦ γάμου, ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος Officium coronarum nuptialium.
Στιχεράριον liber in quo deſcribuntur στιχάρια ſive στοιχάρια hoc eſt veſtes Eccleſiaſticæ pro ordine & gradu ac tempore anni variæ. Sticherario ex Cod. Reg. 2733. uſum ſe eſſe teſtatur Cangius.

Στι-

Στιχηρὰ, troparia, cantus, hymni verſibus deſcripti. στιχηρὰ προσόμοια quæ modulo ſuo uni ex octo tonis Græcorum aptantur, at ἰδιόμελα quæ propriam modulationem habent. ἀνατολικὰ quæ concinuntur mane &c.

Libri S. Scripturæ στιχηροὶ ſunt Pſalmi, Jobus & libri Salomonis.

Στιχολογία Alterna Pſalmorum Davidicorum per verſus recitatio.

Στίχος verſus, vide ſupra in κεφάλαιον.

Σύμβολα τῆς πίστεως ut Nicænum & CPolitanum quæ memoriæ mandari jubentur can. 7. Laodicen.

Συναξάρια. pag. 91.

Συναπτὴ, collecta ſive ſupplicationis longioris formula. Vide Euchology. p. 30. & Suicerum.

Συνοδικὸς τόμος. pag. 146.

Συνοδικὸν contra Iconomachos, in Dominica Orthodoxiæ legi ſolitum.

Σύνοδοι. Septem Synodi œcumenicæ Græcis probatæ, Nicæna, CPolitana, Epheſina, Chalcedonenſis, CPolitana II. & III. & Nicæna II.

Σύνταγμά τινων ἀναγκαίων ἀκολουθιῶν, ἐκ τοῦ εὐχολογίου. pag. 102.

Σχηματολόγιον Ordo ſumendi habitus Monaſtici. Vide Lambec. V. p. 286. Goari Euchology. p. 468-519.

Τακτικὰ, Tacticus liber. pag. 16.

Τεσσαρακοστά. ſupra in ἔννατα.

Τετραώδιον pag. 72.

Τίτλος. ſupra in κεφάλαιον.

Τριαδικὰ troparia pag. 66. 67.

Τρισάγιον, de quo præter laudatos à Caveo, vide Habertum ad Archieraticum Græcor. p. 64.

Τρίτα. ſupra in ἔννατα.

Τρίψαλμος pag. 57.

Τριώδιον pag. 69. 113. ſeq.

Τροπάριον, modulum proprie ſonat, licet pro cantibus & hymnis frequenter accipitur. Vide Goarum p. 32. ad Euchology. & Rayæum p. XVII.

Τυπικὸν p. 4.

Τυπικὰ πρῶτα καὶ δεύτερα, Pſal. 102. & 145. pag. 14.

Φωταγαγικά, Φωταγωγάρια, preces veſpertinæ ad lucernas. Supra in Λυχνικόν.

Χαιρετισμοὶ Hymni in laudem B. Virginis, incipientes à χαῖρε, *Ave Maria.*

Χειροτονίαι Varia Officia Ordinationum, apud Jo. Morinum de ſacris Eccleſiæ Ordinationibus & in Euchologio, Goari notis illuſtrato.

Χερυβικὸς ὕμνος, Triſagium. Confer Cyrillum Hieroſol. pag. 330. edit. Oxon. Goarum ad Euchol. p. 634. Rich. Simonem ad Gabrielem Philadelph. p. 76. ſeq. & Simplicium Verinum contra librum poſtumum Hug. Grotii. p. 91. ſeq.

Ψαλτήριον pag. 53.

Ὠιδαὶ, hymni ſacri XIII. ex ſacris litteris collecti & Pſalterio ſubjici ſoliti. pag. 62.

Ὡρολόγιον pag. 90.

Ὡρολογόπυλον pag. 104.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google